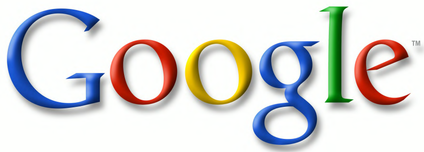

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

200—

KRES,

Leposloven in znanstven list.

Sodelovanjem

prof. **dr. Greg. Kreka** in župn. **Dav. Trstenjaka**

uredoval

dr. Jakob Sket,

c. k. gymn. prof. v Celovci.

4071

IV. Letnik.

Š. Gregorčičeva knjižnica Ljubljana.

1884.

V CELOVCI.

Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja.

AP
58
.S6
K92
v.4

Slavic
Perlstein
9.27.54
89161

KAZALO.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. V Celovci, 1. januarja 1884. *Štev. 1.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

Prvo poglavje.

Manj strášna nóč je v črne zêmlje kríli,
Ko so pod svétlim sólncem súžni dnovi.

V prvem tednu meseca septembra leta 1572. bil je v Zagrebu velik semenj. Iz vseh delov hrvatske dežele, celó iz Bosne in iz sosednih kranjskih okrajev prihiteli so kmetje na ta tako rekóč črez tri dežele slovéči mednarodni kupčijski zbor. Poldne je že bilo, ko se je isti dan polnila stranska ulica zgornjega mesta. In ondi na oglu naraščala je gruča ljudij, zijóča v sivolasega pevca slepca, na tleh pri zidu sedéčega. Vselej ko sta bila vrišč in gneča največja, povzdignol je pevec otožno doneči, a krepki svoj glas, in koščeni prsti so mu drsali po edinih dveh strunah na tamburici.

Ko je slepec odpel vrstico priljubljene popevke o „kraljeviču Marku“, zadoni mu glasna pohvala od vseh stranij. Ploskanje se razlega daleč v sosedne ulice. Med tem pa, ko ne morejo nekteri prehvaliti te najlepše jugoslovanske pesni, silijo in prigovarjajo drugi starcu, naj zapoje eno svojih lastnih popevk. Saj je bilo znano, da je on najboljši hrvatski pevec in igralec na tamburici. Zmenil se ni slepec v začetku za takove prošnje. Nadaljeval je „sladke kraljeve sanje“ ter opisaval „v junaškej roki buzdovan jekleni“.

Kakor da bi ga bile poslednje vrstice vzdramile iz sanj, strese z glavo, in dolgi sivi lasje mu zavihrajo na visokem mračnem čelu. Gube na mrklem lici se zganejo, in njegovo veliko, z duhovitimi obrvimi okrašeno okó mu zažari, dvignejo se mu kakor razsrjenemu junaku trepalnice, a se zopet v istem trenotku zapró, — saj jim je že davno zatonolo zlato solnce na veke.

Nekaj trenotkov sloni nató nepremakljivo slepec. Le po očeh je potegnol kaka dva pota z dlanijo. Naposled pa ubere, kakor da bi se bil hipoma opogumil, globoko doneči struni ter zapoje s krepkim glasom:

„Zatoni solnce, milo, zlato,
Da solz ne vidiš, ki na trato
Nam v robstvu večnem tu tekó;
Ali pa vžgi nam, solnce milo,
Pogum in bratstvo, ki zdrobilo
Mogotcev naših vseh bo silo. —"

Strmé so poslušali okoli stoječi to neznano pesen starega slepca. Zmajevali so z glavami občudujóč starčev pogum in pričakovali radovedni, kako se razvozla ta slepčeva nenadna popevka. A zdaj se pririje sèm izmed množice krepek, visokorasten, kakih štirideset let star mož. Ta prime slepca za ramo in mu reče nekako nevoljno: „Zakaj ne ubogate in prelamljate dano besedo?"

Nepopisljiv utis napravile so te besede na slepca. Mahoma utihne. Nekako plašno strese z glavo in stisnovši tamburico pod pazuho, skoči bolj urno, kakor bi bil kdo pripisoval njegovej starosti, na noge in se dá molčé odpeljati prišlecu izmed množice.

Godrnjali so poslušalci zaradi takove sile tujega moža. Nekteri so celó poskušali zabraniti slepčev odhod. A temen, ponosen pogled visokorastenega, skoro orjaškega tujca obpogumil jih je urno, da so dolgo gledali za odhajajočima.

Molčé sta hodila po malej ulici potém v spodnje mesto. Več potov zapored ozrl se je mlajši spremljevalec nazaj na prostor, od koder sta bila prišla.

Ko se je prepričal, da sta oddaljena dovolj in da so zaostali nekteri izmed množice, ki so v začetku hiteli iz radovednosti za njima, ustavi se ter upre nekako nevoljno svoje okó v slepca, polglasno rekóč:

„Oče, kaj ste mi obljubili zjutraj, ko sva odhajala od doma? Zakaj prelamljate brez potrebe dano besedo in škodujete potém neizmerno našej stvari?"

Molčal je nekaj časa slepec. Le zapored je položil dlan na čelo in povzdignol glavo, kakor da bi se kesal skrivaje svoje nemožatosti. Napósled pa je skrčil desnico v pest, zamahnol jezno po zraku in dejal slovesno:

„Ilija, ne muči me! Pusti mi edino orožje in moč, ki jo imam še jaz na svetu. Ko mi omaga jezik, postanem nepotrebna stvar, napotje vsemu!"

Otožno so donele te besede iz slepčevih ust kakor opravičena in bridka obramba zoper krivico, ki se vsiljuje njegovej svobodi.

Odgovoril ni mlajši spremljevalec, slepčev sin v začetku temu energičnemu zagovoru. Pod pazuho je ubral svojega razžaljenega rodi-

telja in stopal zopet urneje navzdol ter pristavil pomirjen in s sočutnim glasom:

„Prepričate se kmalu sami, morda prej nego se nam vsem dozdeva, da je molčanje zdaj zlató, in le skrivno delo, a ne ščuvanje že preveč razburjenih duhov pospešuje naš namen.“

Molčala sta nató naša znanca, stopajóča urneje po namenjenem potu. Stoprav na bližnjem oglu, kjer široka glavna ulica križa malo stransko, ustavi se mladi tovariš menéč samemu sebi: „Ako se ne motim, dejal je: če ga ne najdem nikjer drugod, oglasim naj se napósled tú pri ‚Sokolu‘.“

Izgovorivši povzdigne glavo ter se ozre nad vrata velikega starega poslopja, kakor da bi se hotel prepričati, ali je res tú gostilnica pri „Sokolu“, kjer se toči najboljše vino in prodaje najlepše pečen „janjec“.

Motil se ni. Na temnej, od zobú časa okrušenej steni nad vrati bil je naslikan velik sokol, sedéč na vinskem sodu. Med tem pa, ko je ogledoval naš znanec zanimivi in precej zapeljivi grb mestne krčme, razlegal se je iz pritličnih hišnih prostorov razen govor in hripav krik v obilnem števila zbranih častilcev Sokolovega soda.

„Na pravem sledu sva. Njegov glas čujem, če me ne moti uho,“ pravi potém sin slepemu očetu ter pristopi bližje k omreženemu oknu, dalje poslušajóč pivske glasove.

Črez nekoliko pa utakne, kakor da bi se bil prepričal o resnici svojega mnenja, dva prsta svoje roke v usta in tri pote zaporédoma urno zažvižga.

Nenavaden upliv je imelo to žvižganje na nekoliko že vinjene pivce. Zapored se je ta in ona glava prikazala na omreženem oknu ter zijala v tovariša pod njim. Marsikteri je klical tudi slepca v krčmo, da pomnoži s petjem in tamburico pivsko veselje. Na enkrat pa se začuje krepek moški glas v krčmi rekóč: „Ilija, na, pij, da opustiš prežo!“

V znamenje, da niso bile poslednje besede razžaljive in tako robate, kakor se glasé, prikaže se v istem trenotku žulava kmetska roka skozi omreženo okno in poln vinski vrč v njej. Rudečeličen, debeluhast možak z malimi nekako neprijetnimi, zbadljivimi očmi in s precejšnjo plešo na glavi pa kriči, kajti njegova je roka, ki podaje pijačo:

„Pij, brate, za hvalo, da si prišel, če ravno za nekaj ur pozneje, kakor sva se bila pogovorila.“

Odvrnol ni besedice Ilija Gregorič, — tako se je imenoval ta naš znanec, — tej prijaznej napitnici, dà celó nekako strupeno, zbadljivo je pogledal pivca za omrežjem, a vendar je nagnol vinski vrč, pil nekoliko ter ga potém še spremljevalcu očetu ponudil.

Vračajóč posodo pa položi kazalec desne roke na usta in namežika, nató pa bližje k zidu pristopi, tiho vprašujóč:

„Ali sta ona dva tudi v tej beznici? Otročarija, najlepši čas izgubljamo, ali prav za prav zapravljate vi tú, ne pomislivši, da je čas drag, predrag!“

Neprijeten utis so napravile te besede na rudečeličnega moža. Nevoljno je stresel z glavo, in v gube se mu je nabralo sicer gladko čelo. Napósled pa, kakor da bi se bil premislil, nabere v posmeh dobro rejeni obraz, da se strese tolsti podbradek, in namežika tovarišu rekóč:

„Ni take sile, brate! Voda ni ogenj! Jaz sem sicer mož beseda, le zamudil sem se nekoliko. Tudi Pasanec je v živem razgovoru tú med nekimi hribovci, našimi sosedi. Mihe pa še ni bilo na ogled. Nedvomno še stika po trgu ter ogleduje staro orožje.“

Zadovoljen je bil Ilija s tem opravičenjem, kakor je bilo videti: kajti izjasnilo se mu je lice, in on pristavi:

„Dve popoldne že mora biti sedaj. Do petih, mislim, opravim lahko svoj posel, če se podvizamo in najlepših ur ne zapijamo. Zvečer je bolj hladno in prijetno hoditi domú. Torej ob petih, kakor smo se zmenili, je skupščina na klanci in potém točen odhod.“

Tako je govoril možak pod oknom in odhajaje dejal svojemu spremljevalcu:

„Oče, Vi ostanete, če vam drago, lahko tukaj. Naročite si južine in vina! Samo, — že veste, kaj mislim, ogibljite se — ščuvanja! Petje je kakor olje v razburjeni plamen.“

Stisnovši slepcu roko, odšel je Ilija urnih korakov po glavnej ulici na desno. Rudečelični pivec pa je še dolgo slonel na oknu in zrl smehljaje za njim.

„V resnici, korenjak je ta Ilija in poštenjak!“ govori zadovoljno samemu sebi.

„Pa ta krepka postava, ta pogum in resnoba! Že njegov sokolski pogled očara in navduši vsakega, ki je le eden pot z njim občeval. Dà, mila nam sreča junaška! Takova pridobitev je zlatá in belega srebra vredna ter zagotavlja uspeh!“

Urno je stopal tako opisani Ilija Gregorič po ulici ob hišah, ne menéč se za razno blago ondi razpostavljeno in mnogobrojne sejmovalce. Pozdravljali so ga nekteri znanci njegovi in kmetje silovitega plemenitaša Ferenca Tahy-ja v okraji na kranjsko-hrvatskej meji.

Stoprav konec ulice, kjer se prične predmestje, obstojéče iz posameznih raztresenih hiš, ustavi se pred videzno nepomenljivo prodajalnico železa in železnih izdelkov ter zavije proti vhodu.

Že na pragu mu pride nasproti postaran možak majhne postave, s fesom na glavi ter se mu globoko in nekako posebno prijazno prikloni.

„Dolgo me ni bilo, in čakali ste me nedvomno.“ Tako ogovori Ilija svojega tovariša, stopivši z njim v prodajalnico in iz nje na ravnost v malo sobo poleg nje.

„Meni bi bilo enako, prijatelj. A čujte, Srb moj rojak s Turskega Broda je došel danes za rana. Zvedel bi bil rad, ali je kaj gotovosti v istej kupčiji,“ odgovarja gostobesedni kupec s srbskim naglasom ter mu odkazuje sedež na divanu poleg sebe.

„Tudi jaz bi rad vedel kako in kaj. Takove stvari se ne dadé dolgo odlagati. Nenadno, odločno in neustrašljivo! to je moje geslo. A moji tovariši, bolje rečeno glavne osebe so preveč oprezne, premalo je odločnosti. Pravega vodstva manjka.“

S temi besedami odgovarja prišlec svojemu tovarišu in se med govorom nekekrati skozi okno na ulice ozre. „Kakor češ; potreba ni, da bi čul vsak nepridiprav razpravo o najinej kupčiji.“

Konečno pa še resno pristavi:

„Koliko stotov zamore tedaj imeti pripravljenih in koliko samokresov in handžarov, in v kterem času se zaveže dovesti vse na kranjsko mejo?“

„To je odvisno od konečnega odločnega dogovora, ki se izvrši še lahko danes, če zahtevate. Izročena je daljna pogodba meni samemu. Znane so mi vse okoliščine v tej zadevi,“ odgovarja smehljaje se kupec in si gladi dolgo črno brado, kakor da bi se veselil precejšnjega zagotovljenega dobička pri tako znamenitej kupčiji, če tudi iz druge roke.

„Danes niso daljne razprave mogoče. V kratkem, najmanje v dveh tednih so pa toliko izgotovljene, da vemo staviti določna naročila. Vsekako pa je računjeno v najbolj ugodnem slučaji na dvajset tisoč mož. Dve tretjini tega števila ste vsaj po mojej sodbi potrebni, če smemo pričakovati ugodnega uspeha. Pripravo za takovo potrebo, prijatelj, izračunate si površno sami in že danes mi lahko jasno odgovorite, ali morete prevzeti ob priliki naše naročilo v takem številu.“

Poslednje, morda nepričakovano visoke zahteve so bile kupcu videzno jako po godu. Ponižno se je zvijal v dve gubi odslej pred priprostim kmetom kakor pred slavnim vojvodo, zagotavljajóč z vso svojo ne baš majhno izgovornostjo, da lahko kupec turski oboroži vso avstrijsko vojsko; povrh pa je on imovit in značajen, na Hrvatskem dobro poznan in pri plemenitaših čislan in priljubljen. Le edini on je zmožen vtihotapiti v deželo toliko streliva in orožja brez nevarnosti in najmanjšega suma.

Dolgo sta se še posvetovala potém naša znanca in razpravljala posamezne malenkosti o svojej kupčiji. Pri razhodu sta si pa zagotavljala pri vsej svojej časti in značaji, da ostane stvar tajna med njima povsod in proti vsakemu.

Mračilo se je že isti večer, ko so korakali po cesti, ki se vije iz Zagreba proti severu, trije možje. Prišedši na vzvišen prostor, od koder

je odprt zadnji pogled na mesto, ustavijo se. Tovariš, ki se je že med potem pogostoma oziral nazaj, sname pokrivalo in brišóč si pot raz čela pravi:

„Čudno se mi dozdeva, da ga ni za nami. Zabičeval sem baš njemu, naj se podviza, da hodimo skupaj domú.“

Potém pa še pristavi nekako nevoljno: „Napósled se mu je menda pripetila zaradi njegove opreznosti kakova neprilika, ki je zmožna prečrtati vse naše črteže.“

„Ne jezi se in ne skrbi, Ilija! Saj ga poznaš Miho. Zašel je gotovo med vojake. Brez vojaške družbe ne more živeti on v mestu. Ko čuje vojni rog, ne vzdržuje ga nobena sila v poštenej družbi njegove vrste.“

Poslednje besede je govoril majhen, širokopleč možak kmet Gubec, isti, ki je prejšnjega govornika, našega znanca Ilijo Gregoriča, v krčmi pri „Sokolu“ opoldne k pijači vabil.

„Ali pa se je celó k vojakom zapisal in bode, predno se nam sanja, najbolj slaven general hrvatski in prijatelj naših blagih pijavk po gradéh okoli in okoli,“ pristavi urno zadnjim besedam tretji tovariš, suh, za slabotno visoko postavo malo prešibek, kakih petdeset let star mož rudečkaste brade in enakih las, najemnik kmetskega posestva, Pasanec po imenu.

Nekako neprijetne so bile prvemu govorniku poslednje pol resne, pol šaljive besede; kajti molčal je nekaj časa, a potém s pomenljivim naglasom dejal:

„Naj bode, kakor veste in znate. Če nam je resna naša stvar, počakati ga moramo na vsak način. Sporočiti nam more le on stvari, ki so odločilne v našej zadevi — posebno gledé vojaštva na Hrvatskem.“

Velik utis so napravile te besede na ostala tovariša. Šaljivosti je bil storjen konec.

„Prav imaš, Ilija! Guzetič nam je predrag in prezvest prijatelj, da bi zaslužil naših dovtipov. Desna roka nam je poleg tebe in kakor stvarjen je za tvojega osebnega pomočnika ali adjutanta, da se izrazim po vojaško.“

S temi besedami je poskušal najstarejši med njimi, Gubec, zaviti pogovor v pravi tir.

V znamenje, da se ujema popolno z Ilijevimi nasveti, sede v travo pod starodavno širokovejno lipo ob cesti, in za njim oba ostala tovariša.

Noč se je storila med tem. Na vzhodu pa se je jelo svetliti nebo v znamenje vzhajajoče lune.

„Kako si opravil, Ilija, moje naročilo?“ vpraša črez nekoliko Gubec.

„Okoliščine so primerne, naročilo zagotovljeno. Kedar je v redu vse ostalo in dogovorjeno, čakam le tvojega povelja, in kup je storjen,“ odgovori nekako zadovoljen s svojim današnjim poslom Ilija Gregorič, ter se

pomakne bolj k cesti, da bi videl, kolikor vsaj svetloba pripušča, po cesti proti mestu.

„In koliko smem v tvoje obljube upati, Pasanec?“ nadaljuje Gubec proti drugemu tovarišu.

„Upanje imam najlepše, da bodo ob pravem času potrebni novci na razpolaganje. In kar primanjkuje, dodaš ti, mojster naš. Tvoji gozdi in tvoje posestvo donaša navzlic vsemu tiranstvu precejšnji kupček zlatov!“ Dobro je del ta odgovor in pohvala rudečelasega Pasanca bogatemu Gubcu. Razsvetlilo se mu je lepo rejeno lice in razširilo v zadovoljen posmeh.

Kar je odgovoril potém, bilo je podobno velikemu priznanju tovarišema za njijun trud. A iz vsega se je pa vendar videlo jasno, da si je svest svoje lastne moči in veljave, ki je duša in središče vsem ostalim podvzetjem in ki obeta svetovno znamenit uspeh.

„Kakovo je, mislita, ljudsko mišljenje sploh v Zagrebu in po mestih? Ali smo zagotovljeni tú odkritosrčnega sočutja, ali smemo računati na izdatno pomoč po vstaji tudi tú med bolj omikanim ljudstvom, kot smo mi kmetje?“

Poslednje vprašanje je bilo stavljeno bolj neposrednje; kajti odgovoril je ná-nje urno Gubec sam, rekóč:

„Kar sem videl in se prepričal danes sam, ni neugodno. Tudi tú kipi nezadovoljnost do vrha. Čuti se bridko moč in bogastvo imovitih posestnikov nad uboštvom. Le iskrice je potreba, ki pade skrivaje v sod smodnika, in vse mesto se izpremeni v goro, ki ogenj in žveplo meče na vnebókričečo krivico okoli in okoli. — Vendar pozabil bi bil skoro vprašati, kaj sta imela danes z očetom navskriž, Ilija? . . . Ali ni bilo tudi sočutje mestjanov za pravico uzrok vajinemu prepiru?“

„Zgodaj zrelo sadje, Gubec, je piškavo in odpade ter pravi trenotek žetve kazi. To si zapomni, Gubec, ki si sicer zanesljiv voditelj naš in izkušen. Primerjal si prej naše ljudstvo s sodom smodnika, kteri se z iskrico zažge. Pomislil pa nisi, če se vname smodnik prezgodaj in v nepriličnem času, da uniči najprvo one, ki so ga nakopičili v lastno obrambo. Takov smodnik ob nepriličnem času so baš zdaj naši pevci slepci, ki s preognjenimi pesnimi obračajo pozor gosposke na uboštvo, in oni škodujejo sedaj več, nego morejo začasno koristiti.

Zaraditega sem se hudoval danes nad očetom, ki je zvabil s tvojo priljubljeno, a pregorečo pesnijo, Gubec, brezštevilno množico ljudstva okoli sebe. Hvaležen sem osodi, da me je poslala še v ugodnem trenotku v obližje ter ga rešila ječe. Saj je zadnji čas prepovedano po ostrej kazni pouličnо petje naših slepcev brez izjeme.“

„Čutil sem poslednje sam, Ilija,“ odgovori Gubec. „Pivci v krčmi so po tvojem odhodu objemali in poljubovali starega Marka, tvojega očeta,

ko jim je ponovil na mojo prošnjo omenjeno pesen. Ogrela jih je vse brez izjeme, da so pozabili pijače in nevarnosti, v ktero so izvabili starca."

Vnel bi se bil skoro prepir med Gubcem in Ilijo zaradi pevcev slepcev. Prvi ni hotel namreč priznati, da bi petje toliko uplivalo na njihovo stvar.

„Pripravljati pa moramo baš po petji sploh naše rojake na oni re-šilni dan, ko hočemo sami zdrobiti svoje tisočletne spone," trdil je odločno zapored.

Šum stopinje v obližji na cesti pa zabrani daljno besedovanje o tej zadevi; kajti obrnen je bil pogled vseh treh tovarišev na ondotno stran.

Kakor da bi bil tudi prišlecu povšeči kraj, kjer so počivali naši znanci, ustavi se na višini ter se ozre nazaj proti mestu, odkoder je bil prišel.

„Lepa si domovina in prijetno bi bilo živeti tu, ko bi bilo več pravice na svetu," pravi polglasno potém in pristavi:

„Noč je že, najmanj za dve uri sem se zamudil neradovoljno, in vendar jih še ni tukaj, kakor so obljubili."

„Sam nad sebój izlivaj svoj žolč. Miho, in ne obiraj nas po krivici!" oglasi se zdajci pod lipo naš znanec Ilija Gregorič. Gubec pa pristavi nekoliko hudobno:

„Ali si imel parado z vojaštvom, da si pozabil nas priprostih kmetov, ki le tako med seboj za kratek čas igramo vojvode in na papirji in v pogovorih vojaške trume zbiramo in boje bijemo?"

„Pozor!" čuje se kake tri pote zapored raz ceste sèm. V istem trenotku pa krene prišlec na stran pod lipo in pravi:

„Gubec, mojster naš, ti govoriš, kakor da bi zmago že na dlani imel. Ti ne pomisliš, da ima noč čudno moč ter lahko tvoje brezskrbne besede raznese in razširi na vse svetovne strani."

Luna je priplavala med tem izza posameznih raztresenih oblakov in pošiljala nekaj svojih žarkov skozi lipovo vejevje, kjer je stal govornik prišlec in molčé vsakemu tovarišu posebej desnico podal.

Ker se je moral pripognoti in zopet zravnati pri tem poslu, videla se je v mesečini njegova visoka, vitka in vendar krepka postava v raznih položajih. Veliki rumeni lasje pa, ki so mu zavihrali pri vsakem gibljeji po ramah in se vsuli tudi na mlado, po solnci ogorelo lice, dajali so mu nekaj vzvišenegá in nepopisljivo vabljivega.

„Ne zamerite, tovariši, da dohajam tako pozno! Zoper mojo voljo je ta zamuda. A naša stvar jo je zahtevala odločno ter me mislim tudi opravičuje," ogovori po prvem kratkem pozdravu prišlec Miha Guzetič, mlad kmet iz sela Brdovca ob kranjsko-hrvatskej meji, svoje tovariše.

„Takova zamuda se že strpi, vzlasti če nam je na korist," odgovori kakor popravljajóč svoj prešnji dovtip Gubec in v drugo tovarišu desnico stiska.

„Prepričamo se v kratkem, ali smo storili zastonj današnji pot v mesto, o kterem smo si obetali toliko," nadaljuje Miha Guzetič svoj govor, položivši svojo potno, precej veliko prtljago pod lipo.

„Mi smo že našemu mojstru odgovor dajali o svojem delu. Na vrsti si ti, da opravičiš zaupanje, ki se je stavilo v tvoje skoro najbolj imenitno poslanstvo in naročbo."

Poslednje besede je govoril Ilija Gregorić z nekako posebno prijaznim glasom, ki je pričal, kako priljubljen je baš njemu mladi Miho. Povrh mu še odkaže mesto poleg sebe v počitek.

„Veseli me, da je zadovoljen naš mojster z vajinim uspehom, prijatelja," nadaljuje Guzetič. „Moj nalog je bil težaven in jako počasen. Čakati sem moral dolgo, da se je vrnola vojska od svojih vaj. Stoprav potém sem prišel po zvijači v vojašnico. Predstavil sem se ondotnemu poveljniku naznanujóč mu, da sem stavbar Jurja Schrattenbacha, celjskega stotnika, ki me pošilja s prošnjo, naj se mi dovoli ogled vojašnice in vseh shramb, da sezidam v tem slogu poslopje za enako njegovo potrebo v Celji. Zmajeval je z glavo poveljnik ter zahteval pooblastila. A pregovoril se je, ko sem mu zatrjeval, da nisem v mirnih časih računal na takove dokaze. Vodil me je potém sam iz shrambe v shrambo, od oddelka do oddelka, razkazujóč mi vse znamenitosti lepega poslopja. Naravno je, da so mi bile najbolj povšeči orožnice. Pri tleh so zidane poslednje proti jugu, a ne posebno zavarovane — in prijatelji, napolnjene so najlepšega orožja, preskrbljene z vsem, kar mi —"

„Potrebujemo tako silno," hotel je reči. A kakor da bi se bil sam prestrašil te pogumne in preodkritosrčne besede pod milim nebom, namežikal je le pomenljivo svojim tovarišem in pristavil s povzdignenim glasom:

„Ako nas ovara kupčija po drugem potu in ne dobimo potrebnih novcev, — prijatelji, sto mož in temna noč nam pomore do tega zlatega zaklada! V to vam zastavim svojo častno besedo. Ponudim se vam že nocój jaz sam za ta posel."

„Pozneje sem se pridružil," nadaljuje prejšnji, „vojakom ter se z njimi spoprijaznil. Ko sem kupil vina, da je prišlo pravo veselje v glave, opazoval sem skrivaje njihovo življenje. Popraševal sem po njihovih stanovnih dolžnostih in tožil sam o žalostnej kmetskej osodi, ki nas tira črez kratko v obup, če ne pride — nepričakovana pomoč, — da si ne vém od kod."

„Videti bi bili morali, prijatelji, pomilovanje in navdušenje prostega vojaštva do nas kmetov tlačanov. Nekteri so mrmrali glasno, da tudi oni ne strpé dalje večnega mirú, da si želé boja, da jih le on reši hudomušnosti in slabih časov pod sedanjimi ponosnimi in neusmiljenimi poveljniki. In ko omenim v primernem trenotku Ferenca Tahy-ja in

njegovih grozovitostij, zavre nekterim kri. Stiskali so v maščevanje pesti ter obžalovali, da oni žalibože ne morejo v mirnem času ničesar storiti za uboge kmete.

Ali ko bi se pripetila prilika, vprašam jaz. Ko bi v noči zapeli zvonovi po gorah in dolinah, ko bi se zakurili kresi v znamenje maščevanja proti najbolj silovitemu krvoločniku, — kaj bi prijatelji storili vi, vprašam jaz nató.

Pretrgali bi prisego in hiteli na pomoč našim bratom sosedom in ne mirovali bi prej, dokler jim ni zagotovljena boljša osoda."

Tako je pripovedoval mladi Miha Guzetič, in iskrile so mu samega navdušenja oči. Tovariši so mu zapored stiskavali roki, poljubovali ga in objemali za izvrstno izvršeni njegov težavni posel.

Pozna noč je že bila, ko se dvignejo izpod lipe ter nadaljujejo skupni pot proti severu.

Na križempotu, kjer se vije ena cesta proti Stubici, druga v Sused in Brdovec, pa postanejo. Lep razgled je tú v posavsko dolino in na zahodne hrvatske gorice. Zidano znamenje posvečene matere božje je stalo tedaj na razpotji. Sezidali so je rojaki v spomin slavne zmage nad krvoločnimi Turki, šibo božjo hrvatske in sosednih dežel.

K temu znamenju je stopil molčé Gubec in opazoval nekaj časa v mesečini dobro razločno sliko na zidu, ki je kazala z živimi barvami, kako prisegajo Hrvatje, polagaje roki na crkveno zastavo, zvestobo v boji zoper polmesec.

Ko je stal dolgo tako utopljen v starodavno podobo, pridružijo se mu brez povelja ostali tovariši.

Tihota nastane nekaj časa. Nepremakljivo stojé ondi naši znanci. Zapored se odkrijejo potém in upognejo život kakor v molitvi. V tem trenotku pa dvigne Gubec tri prste desne roke ter jih položi na zid, kjer je bila naslikana zastava.

„Tovariši!" reče potém s slovesnim glasom. „Dvignite desnice na to sveto mesto in govorite za menój: Nocój prisegamo v priču tega svetega znamenja, da si ostanemo zvesti do zadnjega trenotka v boji za pravico in svobodo! Da rajši prelijemo kri, kakor klanjamo krivici glave, tako gotovo, kakor nam Bog pomagaj! Amen!"

Resno so izgovarjali možje prisego, in nekako skrivnostno so se čule v drugo besede: „Kakor nam Bog pomagaj! Amen!"

Objeli so se in poljubili po tej v zgodovini slovenskega in hrvatskega naroda znamenitej prisegi na križempotu. Zatrjujóč si pa, da so predno se zopet pomladi luna, že izgotovljeni daljni črteži za bodoče delo, se razidejo.

(Dalje pride.)

———

O l t á r.

Srcé je tvôje zlat oltar,
Pobóžno glej! jaz pred-enj padam
In čuvstva na-nj, željé pokladam, —
Srcé je tvôje zlat oltar.

Od svetle luči obsiján,
Takó blestí se v zlati bòji
Takó žari v ljubézni môji
Od svetle luči obsiján.

Iz zlata zrè pri cvetu cvet,
Ljubó se v njem, krasnó leskéče,
Oh! najine pokójne sreče
Iz zlata zrè pri cvetu cvet!

Kot dim dišeč navzgor v nebó
Hití nekáljeno veselje
In z njim hité prošnjé in želje
Kot dim dišeč navzgor v nebó.

Naj čuje naju večni Bog
Ko v zvezi resnej in slovésnej
Počiva nama desna v desnej, —
Naj čuje naju večni Bog!

Srcé je tvôje zlat oltar,
Pobóžno glej! jaz pred-enj padam
In čuvstva na-nj, željé pokladam, —
Srcé je tvôje zlat oltar! . . .

A. Funtek.

Vinski duh.

Besedo si dali mladenči trije
Pri polnem so nekdaj bokali:
„Črez sedem let zopet, če jih doživé,
Pri vinu tu bodo se zbrali.“

Šumeli kozarci so, pesen glasno
Obljubo je tako slavila:
„Kdor živel ne bode, duh vinski zvesto
O njem naj podá poročilo!“

Prijatli veseli vsi križem so svet
V življenje viharno krenili,
A v mislih ostal zvest vsem je obet,
Ki bodo ga zopet slavili

Tri kupe so stale, med njimi bokal,
Pogodba ko dana poteče;
Krčmar pa saméč je pri kupicah stal,
Besedo točaju to reče:

„Na zdravje jim pijva, ne bo jih nikdar
Več pivcev iz daljnega sveta;
Morda jim besede več dane ni mar,
Je mrtvih jim pesen že peta!“

Ko s kupami trkati v krogu je jel,
Glej, dvignejo urno se sáme,
In trčijo skupaj, tu zbor je imel
Duh vinski poslan zdaj iz jame.

—l—

Žrtva ljubosumnosti.

Novela. Spisal *dr. Stojan.*

I.

Bilo je tretjo nedeljo po vseh svetih. Kmet je že bil pospravil s polja. Polne je imel skednje in zidanice dobre reje za živino, polne so bile njegove kašte bogatega žita, in polne tudi kletí rumenega vinca. Tudi listja si je že bil nagrabil za steljo in si nacepil mnogo drv za bodočo zimo. Saj je bilo pa letos pričakovati hudega mrazú. Nenadno hitro so bili namreč odleteli žrjavi in gosi v tople južne kraje; in ose so se bile to poletje v jako obilnem številu izrojile in ovočje tako zeló objedle, kakor še nobeno leto ne, kar pomnijo sivi starci in žene. Tudi planinski osat se je bil letos plodovito zarodil in je toliko vršičkov poganjal, da so se vsi kar čudili nad tem neljubim zeliščem. Vsa ta vremenska znamenja pa, kterim naš kmet bolj veruje nego svojej „pratiki“, prorokovala so dolgo in hudo zimo.

In rés, sneg se je hitro prikazal. Solnce se je zgodaj skrilo za gosto meglo, in vsa narava je jela rano spavati svoje zimsko spanje. Od vseh svetih do danes ni bilo videti niti enega solnčnega žarka!

Na današnjo nedeljo pa poluka zopet ljubo, zlato solnčice skozi gosto meglico na belo zemljo. A kako življenje so hipoma vzbudili zlati žarki! Sneg se jame taliti. Vodene kaplje padajo izpod strehe. Človeku se zdi, kakor da se je narava za nekaj trenotkov prebudila iz svojega mrtvega spanja.

A to izpremembo občuti tudi žival. Veselo skakljajo piščeta po dvorišči ter se kljujejo iskaje si zaželene hrane v razkopanem snegu. Tú se jim pridruži predrzni vrabec ter kriči od samega veselja, ako je prišel do dobrega zrnca. Tam se zopet raduje seničica skakljaje od veje na vejico s svojimi tovaršicami.

Zvonilo je ravno poldne pri bližnjej podružnici sv. Benedikta. Zdaj se prikaže na pragu Cvetkove hiše stara gospodinja Jera. Tiho je molila angeljsko češčenje. Odmolivši pa se pobožno prekriža, seže v beli zastor, kterega je imela preganenega, ter pozove kuretino pred hišni prag. V trenotku spozna domača žival prijetni glas svoje dobre gospodinje, in kokoši priletijo s petelini in purani vred takoj pred njo. Z nekim vidnim dopadenjem in notranjim veseljem potroša potém žena gladnej kuretini obilo zrnja po snegu, govoréča na glas:

„Tudi ve, picike, morate danes, ko je nedelja, dobiti nekaj boljšega. Zakaj bi tudi žival ob nedeljah in praznikih ne imela kaj več in boljšega prigriznoti!“

Še enkrat jim potrosi gospodinja velik kupček pšenice in kuruze ter ogleduje pazno domačo kuretino. Saj bi rada zopet enkrat videla, kako se kaj redi in debéli njena perutnina.

„Tí-le trije ali štirje purani so kaj lepi,“ misli si nató žena. „Ti bodo prav dobri za gostijo. Saj jih je pa tudi treba. Ako ne najdejo svatje pri nas velikega in imenitnega gostovanja, kje bi ga pa še? Saj ni daleč na okrog take kmetije, kakoršna je naša!“

Ponosna in sama seboj zadovoljna stopi potém mati Jera v hišo ter jame pripravljati južino za domače, ki so bili vsi z Brankom vred odšli k poznej maši. Uro hodá je bilo sicer do farne crkve, ali vsak čas jih je že pričakovala gospodinja k obedu domú. Saj so pa imeli tedaj tudi takega „gospoda“, ki niso nikdar predolgo pridigovali, in to je bilo sevéda vsem po volji!

In rés, predno je bíla ura dvanajst, končala se je že v farnej crkvi sv. maša. Orgle so lepo in močno donele, skupno petje se je pri zadnjem blagoslovu veličastno razlegalo po crkvi, da je bilo veselje poslušati ga. Še nekaj minut, in takoj se vsuje množica iz božjega hrama. Mladenči naprej, možje za njimi. Prvi se ustavijo ob crkvenem obzidji pri izhodu. Tú si ogledujejo domača dekleta, ki gredó praznično opravljena in nališpana iz crkve. Sedaj so švigali iskreni pogledi sem pa tja, smehljale se ustnice, žarela lica, namežikovale oči. Saj je bila mladina pa tudi srečna, da se zopet enkrat vidi ter more govoriti med sebój. Nedelja je našemu kmetskemu ljudstvu isti blaženi dan, ko pozabi na vse težave in skrbi, ki so mu težile skozi céli teden srce in teló.

Med najbolj zadnjimi deklicami pride danes iz crkve — Mohoričeva Vida. Stopivša na plano, ozre se sramežljivo okrog. A takoj povesi oči. Vida je s svojim pogledom nekoga iskala, a našla ni nikogar. Kakor pregleda orel z bistrim očesom hipoma celo planjavo, ali ni nikjer zá-nj primernega plena, tako je plavolasa deklica že po prvem pogledu spoznala, da ni v krogu znanih jej mladenčev njenega — Branka. Strah obide njeno dušo, rudečica jej oblije lice, temno se jej stori pred očmi. Kakor brezčutna koraka naprej za drugimi tovaršicami.

„Rés, to je najlepše dekle, kolikor sem jih kdaj videl,“ opazi proti svojim tovarišem zali mladenič, Videški Dragan. „Verjamite mi, fantje! Ko sem bil pri vojakih, videl sem marsiktero deklico po mestih in trgih. Bil sem na Českem, bil sem na Nemškem, ali takega dekleta nisem videl nikjer. Ne samo devet far, temveč céla naša dežela štajerska ne premore tako krasnega dekleta, kakor je naša Vida!“

Mladenči so verjeli tem besedam. Saj so pa i sami občutili, — in čut lepote je tudi priprostemu kmetskemu človeku prirojen, — da je res lépa Mohoričeva Vida, ali vsaj desetkrat lepša, kakor ktera si koli druga deklica na daleč okrog.

Neskončno jim je dopadala njena šibka, visoka rast. Bila je ravna kakor sveča, tanka kot jela. Ustnice so jej bile rudeče kakor kri, očí modre in obrazek tako vrezan, kakor je najlepša podoba sv. matere božje na Svetih gorah. Po ramah pa ste jej viseli dve dolgi kiti svetło-rumenih las doli do pasa.

A tudi obnašati se je znala Vida tako prijazno in priljudno, da si je srce vsakega, s komer je le enkrat govorila, takoj za vselej naklonila. Njeno kretanje pa je kazalo nekaj plemenitega, vsaka stopinja nekaj gosposko-vzvišenega. Vse jej je dobro pristojalo, in bila je za vsakega, bodi si star ali mlad, moški ali ženska, jako zanimiva prikazen.

Nikdo bi ne bil pri njenem pogledu spoznal, da je Vida le bolj ubožnih starišev hči in priprosto, kmetsko dekle. A vse to svoje obnašanje imela je Vida po tem, ker je v svojej mladosti mnogo občevala z otroki grajščaka Pontonija.

Grajščak Pontoni je bival blizu Mohoričevih in Cvetkovih. Njegovi dve hčerki in edini sin Vekoslav so se dostikrat shajali v svojih otročjih letih z Vido in Cvetkovim Brankom, bodi si pri Pontonijevih ali pa na Cvetkovem in Mohoričevem domu.

Vida je bila prav živahno dekletce. Nje ni nikdar manjkalo v omenjenem društvu. Včasih je bivala i po céle dni v Pontonijevej grajščini. Tam je imela vsega dovolj kakor lastni grajščakovi otroci. Mladina je igrala po svoje med sebój in se dobro imela.

To veselje je bilo sicer nedolžno, ali v mladej Vidi je vendar vzbujalo nekaj ponosnega. Hči ubogih starišev se je začela nad druge kmetske otroke povzdigovati. Že v mladosti si je bila ona svesta svoje lepote. Ali temu se ne smemo čuditi; kajti domača in tuja gospoda v grajščini je rada in očito pred otroki govorila o Vidinej krasoti ter jo sploh „lepo Vido“ imenovala. Vsled tega pa si je mlado dekletce že domišljavalo, kar itak otroci radi storé, da jej je odločeno — visoko, gosposko življenje. Zatorej se jej je tudi med vsemi domačimi pesnimi najbolj priljubila pesen o mladej in lepej Vidi. Povsod in vselej jo je popévala z neko čudno navdušenostjo:

„Hvala, hvala, lepa Vida!
Kaj si želela, si dobila;
Bila prosta si deklica,
Zdaj pa svetla boš kraljica!“

Ta čut se vsadi Vidi že v prvih dekliških letih v srce, in on jej je tudi ostal, dokler se ni pozneje kot odrastla deklica prepričala o njegovej ničnosti.

Naravno je bilo tedaj, da je mlada Vida Pontonijevega Vekoslava više cenila nego sosednega Branka ter se le prvemu dobrikala in prilizovala. A tudi otrok ima čut ljubezni v sebi; tudi otroka boli preziranje.

Branko je imel rad svojo mlado tovaršico. A spoznavši, da ona rajši z grajščakovim sinom igra nego z njim, kmetskim otrokom, jel je sovražiti svojega tekmeca. Čestokrat je to mladega dečka tako užalilo, da je popustivši igre in družbo, šel od Pontonijevih sam domú. A na potu se je vlegel v travo ter jokal, sam ne vedé zakaj. Če ga je pa mati poprašala, od kod ima tako objokane oči, tedaj pa je molčal fantek, a nató se skrivši še hujše razjokal.

Vse to pa je poganjalo v Branku kalí sovraštva do grajščakovega sina in odločevalo ves Brankov značaj. Dečko je postajal tih in malobeseden. Nikdar ni sevéda govoril odkritosrčno o uzroku svoje žalosti in tuge, temveč vse je zakrival in zatajeval, kar ga je koli žalilo. Zatorej se je pa tudi izogibal druge otroške družbe, domišljujóč si vedno, da ga povsod prezirajo. Ostajal je tedaj Branko bolj sam zá-se ter ni nikdar mnogo maral za tovaršijo.

Njegovo sovraštvo do Vekoslava je stoprav takrat ponehalo, ko je grajščak Pontoni svoje otroke v mesto v šolo poslal. Sedaj je bila mlada Vida brez svojega „kraljiča“ in jela se je zopet zanimati za kmetskega svojega tovariša ter igrala z njim. A kedar koli je prišel grajščakov dijak na počitnice domú, tedaj pa je imel naš Branko žalostne čase; kajti njegova prejšnja tovaršica ni sedaj več marala zá-nj. In teh slabih lastnostij ni bila Vida še kot odrastlo dekle celó izgubila!

Dolgo je že obstajala tajna, a goreča ljubezen med Brankom in Vido. Vse je govorilo o njiju kot o zaročencih. Vida ni sicer zakrivala svoje iskrene ljubezni do premožnega Cvetkovega sina, ali Branko ni nikdar proti živej duši niti besedice zinol o svojem srčnem čutu do Vide. Zakaj on si ni bil svest Vidine zvestobe. Bal se je, da se mu deklica izneveri, ako se jej zopet dobrika mladi grajščak Vekoslav. Branko je poznaval slabe lastnosti krasnih deklet, ki so v obče jako pristopna lepim in prilizljivim besedam visokih gospodov!

In Branko se ni motil v svojih slutnjah. Vekoslav je došel domú, dovršivši pravoslovne studije. Imel je ostati črez zimo domá. A baš to zimo je mislil naš Branko prevzeti gospodarstvo ter se oženiti s svojo Vido. A čim bližje je prihajala zima, tem manj je zorel sklep v Brankovem srci. Dà, Branko je postajal nedoločen, sumničav in ljubosumen. Ves zamišljen je hojeval okoli. Z nikomer ni govoril, prihajal je bled, sploh se je videlo, da mu nekaj srce teži. Vzlasti današnjo nedeljo je bil pobitega srca. Goreče je molil v crkvi, naj ga Bog reši vseh hudih slutenj. Ali on ni našel danes nobenega tolažila. Vedno mu je plavala pred očmi podoba, ktero je gledal sinoči. Videl je, kako prijazno je v mraku pri studenci govoril Vekoslav z Vido. Gledal je, kako nežno jej je mladi grajščak podal roko in napósled še deklico objel okoli pasú... In to bi naj bila njegova nevesta, to njegova — žena?!

Take podobe in misli so mu rojile po glavi, ko stopi danes iz crkve. On ni videl prijaznega solnca, ki je z gorkimi žarki oživljalo zemljo. On ni čutil, da se taje sneg in lijejo kaplje od strehe, kakor se solzí njegovo srce vsled hudih, a nezapopadnih bolečin. Trpel je naš mladenec neznosne boli v svojih prsih, a prenašal jih je junaško. Ne usta in umolklega grla glas, temveč le bled obraz in temen pogled je izdajal njegove srčne bolesti. Med tem ko so drugi tovariši veseli pogledovali deklice prihajóče iz crkve, slonel je on ob zidu crkvenem. Opazil je Vido, ko je stopila iz crkve. Srce mu je trepetalo. Čut veselja se mu zopet vzbudi v prsih, ko zagleda to krasno lepotico. Milo in otožno zre za njo. Njegovo okó se ne gane. Mirno kakor zid sloni, očí uprte na svojo . . . . nevesto. Izmed vse množice vidi le njo, njo samo!

A hipoma se strese, život mu trepeče, v obraz obledi. Kakor da bi ga bil strupeni gad piknol v nogo, odskoči zdaj Branko od zidú, prorine se skozi množico ter izgine hipoma iz gneče. Tovariši ga stoprav zdaj zapazijo. Kličejo ga, ali on ne sliši njih glasú. Kakor brezumen hiti naglo naprej po stranskem potu prek polja navzdol proti domu.

„Kaj pa je Branku, da dirja kakor da bi bil brez uma?“ vpraša eden tovarišev svojega soseda.

„Ali ne vidiš ničesa?“ odgovori Videški Dragan. „Poglej, kako ponosno in radostno stopa mladi grajščak Pontoni zraven Vide. Kako se jej dobrika in prilizuje! Sevéda zali plemič dopada takim deklicam bolj nego nas, kmetskih fantov eden! Ali bojim se, da ne bode Vida nikdar grajščakinja. Taki gospodje poznajo le deklice, dokler so mlade in lepe, a ko se jim osiplje venec mladostnih rož, tedaj jih pa nočejo poznati več. . . .

Marsiktero dekle nam je že spačil ta grajski mladič, a sedaj poskuša svojo srečo celó pri našej Vidi. Gorjé mu, ko bi bil jaz Branko. Stresel bi ga, da bi mu zobje popadali iz čeljustij. Ne spoljubilo bi se mu več, pohajkovati za poštenimi kmetskimi deklicami!“

Vsi tovariši so se z njim vred kar grozili nad gosposkim vsiljencem. Ako bi jim bil sedaj mladi Pontoni prišel v roke in bila bi noč, zrahljali bi mu obisti ter ga vrgli na pol zbitega v cestni rov. — —

Cvetkova mati še ni bila pripravila južine, ko prisopiha Branko domú. Trdnih korakov stopi črez prag, hišna vrata zaloputne za sebój, da so klepetale šipe na oknih, in se vsede za mizo. Nikogar ni bilo v sobi, da bi ga bil motil v njegovih mislih. Le mati pogleda skrivši skozi majhen prodorec iz kuhinje v izbo, da vidi, kdo je prišel tako krepkih korakov v hišo. In sedaj opazuje, kako si briše razburjen njen Branko potno čelo, kako se iskrijo sinu očí, kako mu usta same jeze in strasti trepečejo. Zdaj se prime za čelo, kakor da bi ga bolela glava, zdaj udari zopet z vso močjo po mizi, kakor da bi se hotel tako iznebiti

svojega neljubega nasprotnika. Tudi govoril je nekaj Branko tako kretajóč, ali mati ni mogla razumeti zamolklih glasov. Napósled pa položi glavo na mizo, razprostre široma roki po njej, in tedaj leži tú, kakor da bi spaval, dokler ne pride mati sama v izbo.

„Ali spiš, Branko?“ nagovori ga mati stopivša v sobo.

Pri teh besedah se vzdrami sin, privzdigne kakor iz sanj hipoma glavo od mize in se zravna. Solze, svetle solze so mu lesketale v objokanih očéh. Milo pogleda svojo mater, in ta pogled je izražal vse njegovo gorjé. Globoko v srce pa je segala materi žalostna podoba njenega Branka. Ona je slutila, kaj čuti njen edini sin. Zatorej ga vpraša:

„Moj Bog, kaj Ti pa je, Branko? Pa vendar ne jočeš. Kaj se Ti pa je zgodilo, Branko? Za božjo voljo govori!“

„Ne prašajte, mati! Da bi ga le gromska strela iz jasnega neba vrezala, tam ko je! Povém Vam, mati, ako bi ne bilo greh, jaz bi mu kar glavo in prsi zdrobil, in ne hodil bi nikdar več za poštenimi deklicami.“

Čudno je zrla pri teh besedah mati svojega sina. Nikdar ga še ni videla tako razjarjenega. Zbala se je celó njegovih žarnih očij. Zakaj ona je dobro vedela, da je njen Branko ravno tako nagle in hude jeze, kakor je bil rajnki njegov oče. Bog mu daj lahko! Tudi on se je dal dostikrat razjeziti, a tedaj je razsajal, da ni bilo bivati z njim. In ta nesrečna jeza ga je tudi spravila prehitro v hladni grob. Rajnki Cvetko se je bil enkrat hudo skregal. Prišedši domú, bila ga je sama togota. Da si pa jezo uteši, pograbi čašico hladne vode ter jo duškoma izpije. Od tistega časa pa je bolehal Cvetko in nató tudi kmalu umrl!

Take misli so rojile materi po glavi, ko jame sin srditih korakov hoditi po sobi gori in doli.

„Le nje, le nje, mati, ne morem razumeti. Pred vsemi ljudmi se mu laska in dobrika. Pred celim svetom kaže, da je srečna, ako se le kak lahkoživec poniža, govoriti z njo, a vé pa dobro, da jo jaz . . .“

„Kaj se Ti je pa zgodilo, Branko?“ pretrga mu mati besedo. „Ne bodi tako silno razburjen, potolaži se!“

Mati je na vse strani prigovarjala sinu, naj se umiri, a njene besede so ostale brez vidnega uspeha. Dolgo je še Branko zmerjal in se togotil nad mladim grajščakom, hodéč po sobi sem in tja, a stoprav ko mu prinese mati obed, začne jej pripovedovati, kaj ga je danes tako užalostilo.

„Bodi pameten, Branko,“ pomirjuje ga mati. „Zakaj bi se zavoljo tega tako jezil?! Najmanj pa smeš njej oponašati, da govori z njo grajščakov Vekoslav. Ako bi Vida ne bilo pošteno in lepo dekle, še pogledal bi je on ne. Deklici pa tudi dobro déne, ako kdo prav prijazno z njo govori. Saj vém, da si Ti proti njej bolj oduren, kakor pa ljubezniv!

Ko smo bili zadnjič na crkvenem shodu v sosednej fari, govoril si Ti le malo z njo. Nekako zamišljeno si hodil zraven nje. Drugi so jej

kupovali raznih darov in majhnih lepotij, a Ti sam pa nisi mislil na tó, da bi jej bil skazal kako nedolžno veselje.“

„Jaz pač tega ne morem. Meni ni dano, da bi se prilizoval in dobrikal deklicam, najmanj pa takemu dekletu, o kterem mislim, da bode enkrat moja žena. Ktero dekle hoče priti na naše posestvo, to mora imeti ljubav do mene v srci ter čutiti čisto, nesebično ljubezen do svojega prihodnjega moža. A dobrikal in prilizoval se ne bode Cvetkov Branko nobenej. Rajši pa ostanem sam. Tudi brez žene se more gospodariti. Boljše je, da se sam ubijam s posli in posestvom, nego pa, da bi si še moral beliti glavo z nezvesto ženo!“

„Ti si strašen čudak, Branko. Daj si vsaj nekaj dopovedati. Danes si kakor ogenj v strehi. Poslušaj me mirno in preudari, ali imam prav ali ne.

Vida in Ti sta si že dolgo na roko. Vsi vémo, da se rada vidita, in jaz sem trdno prepričana, da Te dekle v istini tudi ljubi. Že kot otroka sta se rada imela, in Vajina otroška ljubezen še tudi v mladeniških letih živi.

Moja in rajnkega Tvojega očeta — Bog mu daj lahko — iskrena želja je bila, da pride Vida k nam za sneho. Boljše gospodinje od nje ne moreš dobiti nikjer na daleč okrog. Bogata rés da ni, ali ona je pridna, in to velja dandanes več nego bogastvo. Tudi prebrisane glave je, in ona bode s svojim bistrim očesom gospodarstvo izvrstno vodila. Ali tudi dobro srce ima to dekle, a to je za srečen zakon neobhodno potreba. Če se jej pa kdo včasih prilizuje ter se jej skuša prikupiti, temu pa ni ona kriva. Saj ne more ona sama nič zató, da je lepa. Krasne deklice so pa vedno mnogim skušnjavam podvržene. Desetkrat večja pa je čednost lepega dekleta, ki se svojim prilizovalcem ustavlja, kakor pa krepost onih deklic, ki nimajo v svojem življenji nobenih skušnjav pretrpeti!“

„To je vse prav, mati,“ odvrne Branko, ki se je bil med tem že pomiril. „Ali jaz ne morem trpeti, da govori tolikrat Vida z mladim grajščakom in hodi celó od crkve sama z njim. Strašna slutnja se me poloti, kedar jo koli vidim z Vekoslavom. Mojega srca se polasti neka notranja bolest, in to mi greni célo življenje. V teh svojih bolečinah pa se celó bojim, da bi se znal enkrat spozabiti, in reči Vam moram, mati, da bi že bil mladiča ugonobil, ko bi vedel, da si moja duša s tem činom ne nakoplje vnebóvpijóčega greha!“

„Bog Te obvaruj takih mislij, Branko, in sveta mati božja! Kam si zabredel v svojej togoti in jezi! Pomisli, da čuva najvišji sodnik nad nami, Branko. Bog ne zadeni, na kaj takega le misliti!!“

„Vi lahko govorite, mati, ker ne poznate mojih bolečin, ker ne véste, koliko in kako trpim. Po céle noči ne morem zatisnoti očesa.

tako me dostikrat peče in skelí tú v prsih. Vedno pač mislim, da me Vida le navidezno rada ima, a v resnici pa da je udana svojemu mladostnemu znancu in prijatelju Vekoslavu. Že kot otrok me je čestokrat prezirala in dajala onemu prednost, ne meni. A Bog ne daj, da bi mi tudi mojo mladeniško ljubezen, mojo pravo moško ljubezen tako povračala. Jaz vém, da je Vida lepa, kakor nobena deklica tu blizu ne, ali ravno njene prevelike krasote se bojim. Dostikrat sem slišal, da je ženska lepota že marsikterega moža v nesrečo spravila, in tako bi lahko i mene in tudi — njo!

Zatorej se pa grajskega mladiča kolikor mogoče izogibljem. Če vidim njo govoriti z njim, izognem se obéma, da me ljubomorna strast ne prevzame in si sam nesreče na glavo ne nakopljem. A zdaj imam tega dovolj. Še danes hočem storiti vsemu konec. Proti večeru grem kar k Mohoričevim in bodem takoj z njo in njenim očetom govoril odločno besedo!"

„To je edino, kar Te reši vse nadloge in vsake nesreče," pritrjuje mu mati. „Tudi jaz bi že rada imela sneho v hiši. Saj vidiš, da se že staram. Moje moči pojemljejo od dne do dne. Dve leti źe sama s Tebój gospodarim, a to ni kaj si bodi, biti ob enem gospodar in gospodinja tako velikemu posestvu.

Idi torej takoj dréve k Mohoričevim in dogovori se z njimi. Božič je hitro tukaj, in natό naj bode gostija. Če vidi dekle, da Te je resna volja, to zimo oženiti se z njo, tedaj pa se bode, verjami mi Branko, izogibala vsake Tebi neljube tovaršije. Ti si potém prost vseh srčnih bolečin in moréčih slutenj, in še to zimo se začenja zá-me in zá-te novo življenje!"

Med takimi pogovori je popoldan hitro pretekel in prišel je večer. Branko še pogleda k živini, ali je vse v redu; kajti v nedeljo se posli radi zamujajo od doma, in gospodarju je še tem bolj treba vestnemu in pazljivemu biti. Natό pa se napoti polagoma s svojim velikim domačim psom proti Mohoričevim.

Na pragu Mohoričeve hiše pa je ob tem času slonela temna prikazen, zavita v črno haljo. Bila je Vida. Tesno se je zavijala v svojo ogrinjačo, da se zime ubrani. Tužno je bilo danes deklici pri srci. Célo popoldne je bila nekako zamišljena. Vedno so jej prilizljive besede Vekoslavove rojile po glavi. Da si pa razvedri temno čelo in ohladi vročo glavo, gre ko se je storila noč, na hišni prag in ondi premišljuje na samem svojo osodo in o svojem bodočem življenji.

„Kaj naj storim? Ali mu smem verjeti?! . . . Za ženo me hoče vzeti, — tako mi je danes zagotavljal — ako mu darujem svoje srce. Vse hoče zá-me storiti, vse žrtvovati, celó svoje življenje hoče zá-me tvegati, — dà, tako je govoril. In njegove oči so iskrile, kakor zlato

solnce na modrem nebu; njegove besede so donéle ljubo in sladko na uhó, kakor žubori vodica v čistem potoku skakljaje navzdol po okroglem kamenčji črez hrib v plan.

Nocój ga naj pričakujem! Nocój mu naj povém. ali čutim zá-nj v srci kaj dekliške ljubezni! Nocój mu naj razodenem. ali še tli v mojej duši iskrica one mladostne ljubavi, ki je naju nekdaj otroka še osrečevala?!“

Pri teh mislih se deklica zravna, in neka groza spreleti njeno telo. Ona se strese na celem životu, kakor da bi se bila prestrašila zadnjih besed in njih pomena.

„Ne. tega ne! Ljubezni ne čutim nobene do njega v srci in je tudi ne bodem! Moje srce je edino le Branku odločeno. Le zá-nj gorim. le zá-nj hočem živeti!

Ako bi imel moj Branko le nekaj one ljubezni v srci do mene, kakor Vekoslav, ako bi mi on le nekaj udanosti kazal. oklenola bi se ga za célo svoje življenje ter bila srečna. celó srečna z 'njim. Ali sedaj se ga bojim. če ga tudi ljubim, — strašim se ga, če mu tudi darujem srce in dušo!

Danes je kakor divji in zbegan hitel od crkve domú. Še pogledal me ni. Neznosno mu je bilo videti, da me spremlja grajščakov sin in da moja lepota tudi pri gospodi nekaj veljá! — Zakaj me pa ni on počakal v gruči onih mladenčev, ki so stali pri crkvenem izhodu?! Ali me ne ljubi več, ali se me sramuje?! — Že tri leta obstaja skrivna ljubezen med nama, ali nikdar mi še ni zinol besedice, da goji njegovo srce goreče ljubav do mene!

A zadnji čas pa, ko je došel Vekoslav domú, izogiblje se Branko vidoma mene in njega. Kaj pomeni to? — Ali je iskra njegove ljubezni do mene ugasnola, in se njegova udanost izpremenila v zaničevanje in sovraštvo?! — Kteremu naj tedaj zaupam, njemu ali —“

„Meni,“ konča moški glas zadnje besede, ktere je deklica na pol glasno govorila pred se, menéč da je sama.

„Meni zaupaj, le meni,“ še ponavlja enkrat znani glas, ki ga je šepetal v temi — naš Branko. Tiho se je bil priplazil k oglu ter poslušal deklico, ki je mrmraje tožila o svojej osodi, a le zadnje besede je bilo Branku možno razumeti.

Prestrašena skoči Vida po konci ter odvrne vsa prepadena: „Ali si Ti, Branko? . . . To je pa kaj novega, da prideš zopet enkrat k nam... Tebi naj tedaj zaupam, praviš? — Saj me ne maraš več. Še celó izogiblješ se me. Zastonj so Te danes iskale pri crkvi moje oči!“

„Iskale so mene, ali našle so nekoga drugega,“ pristavi pikro mladenič ter nadaljuje: „Zdi se mi, da se je ogenj Tvoje ljubezni do mene ohladil, odkar se Ti drugi dobrikajo in prilizujejo! Sevéda gosposko

obnašanje ugaja bolj neizkušenim deklicam, kakor pa odurno — kmetskega mladenča!“

„Ti se motiš, Branko,“ odvrne mirno Vida. „Ti me krivo sodiš. Jaz se ne morem izogibati Vekoslava. Saj mi ni nič žalega storil. In če z menój govori, to pa tudi nič hudega ni. Za njegove sladke besede pa itak ne maram, in one ne najdejo nikakega odmeva v mojem srci. Danes se mi je res pridružil gredóč od crkve, ali to mi je bilo jako neljubo. Zakaj jaz vém, da svet ženske le po zvunanjem sodi in si pri vsakej priložnosti hitro o njih le najhujše stvari domišljuje.

Dokler nę vé Vekoslav, da ni moje srce več prosto, dotlej se mi bode približeval in dobrikal. Ako pa bode enkrat vedel, da sem se udala, tedaj me pa gotovo ne nadleguje več. O tem sem prepričana, in jaz bi tudi nikomur ne svetovala, da se mi še potém prilizuje.“

„Vse to se mora takoj zgoditi, ako mi je še Tvoje srce kakor nekdaj naklonjeno. Ali povém Ti, Vida: ako bi še tudi potém ne nehalo njegovo pohajkovanje za Tebój, ko si očito moja nevesta in žena, tedaj pa gorjé njemu in gorjé — Tebi!“

„Ne boj se, moj Branko,“ tolaži ga deklica. „Nikdar Ti ne bodem dajala povoda, da bi se jezil in togotil nad menój. Le Tebi bodem izročena, le zá-te bodem živela. Lajšati Ti hočem življenje ter razganjati kakor gorki solnčni žarki gosto meglo skrbij raz Tvojega čela.“

V znamenje svoje iskrene ljubezni poljubi nató Vida svojega ženina, in obádva stopita potém roko v roki držé v hišo.

Dolgo so se pogovarjali nocój Mohoričevi in Branko. Določilo se je v ozkem domačem krogu, da se hitro po božiči vrši gostija. Pogovorili so se na tanko, kaj mislijo vse pripraviti in kdaj se peljejo v bližnje mesto bale nakupovat. Tudi svatje so se imenovali, ktere naj ženin in nevesta povabita na svojo ženitev.

Hitro in veselo je ta večer v Mohoričevej hiši pretekel. Kar so že vsi dolgo pričakovali, to se je vendar enkrat zgodilo. Branko je prišel v istini po Mohoričevo Vido, ubožno ali lepo in pridno deklico. Vsem se je bralo čisto veselje in neskončna radost raz lica, le Branko, ženin sam, bil je še zmirom nenavadno zamišljen.

On ni toliko mislil na ženitovanje kakor njegova nevesta, niti na balo kakor Mohoričeva mati in oče, temveč Branku je plavala pred očmi podoba grajskega plemiča. — Ali mu bode Vida rés zvesta? Ali čuti rés njeno srce to, kar njena usta govoré? Ali mu ne bode nikdar lepota njegove žene grenila življenja? Ali ga ne bode notri do hladnega groba mučila ona bolezen in strast, ki jo imenujemo ljubosumnost?! . . .

Danes je poskusil grenko kupo svojega trpljenja; danes je prvikrat želel, da bi ne bil med živimi; danes se je prvič kesal, da je videl kdaj svojo lepo prijateljico . . . in danes — ta nesrečni dan — odloči on tudi

svoje prihodnje življenje, danes si izvoli za célo bodočnost svojo tovaršico — nevesto in ženo! Koliko veselja, koliko bridkosti vzame v teh trenotkih sebój iz te hiše na svoj dom in v svoje življenje!! . . .

Take misli so delale Branka otožnega. Tiho se je poslovil pozno v noči od svoje neveste in njenih starišev. Na oknu Vidine spalnice pa se prikaže luč, in nevesta, srečna Vida mu še enkrat želi v slovo: Lahko noč, dobro spavaj!

Branko se odpravi domú. Bilo je že proti ednajstej uri v noči. Zamišljeno koraka naprej. A kar na enkrat ga vzdrami lajanje njegovega psa, ki je bil nekje za njim zaostal. Branko postoji. Vse utihne. Strašna slutnja se poloti njegove duše: On je mislil v tem trenotku na Vekoslava. Kakor k zemlji priklenen obstoji in si ne upa ne naprej ne nazaj.

Kaj naj stori?

Iz te zamišljenosti ga vzdramijo nočni glasovi. Od daleč se začuje znano mu petje. Zdelo se mu je, kakor da gredó blizu tú mimo njegovi znanci in prijatelji vasovat. To ga ohrabri, on zažvižga psu, a ni ga od nikoder.

To postaja Branku še bolj sumljivo. Napoti se tedaj nazaj proti Mohoričevej hiši. V Vidinej spalnici pa ugasne ravnokar luč, in gosta tema je zagrinjala zemljo in nebo. Niti zvezdice niti druge bliščeče svetlobe ni videl v célej naravi. Vse je bilo tiho kakor v grobu; tudi petja glas je umolknol.

Do kakih trideset korakov se približa Branko Mohoričevemu domu. A tu postoji ter pazno posluša. In zdaj se mu zdi, kakor da bi pod oknom Vidine spalnice škripal sneg pod stopinjami nočnega vasovalca. Vsak sum pa povekšuje pozornost človeških čutov, osobito pa še, ako mu objeda srce — črv ljubosumnosti in sovraštva.

Še bolj oprezno stopa Branko naprej. Ne opazovan pa počene, blizu prišedši, na mrzli sneg in tú kuči dve gubé kakor divja zver čakajóča v noči na svoj plen.

In sedaj sliši tih in mil glas: „Vida, prekrasna Vida, ali ne čuješ?.. Odpri mi okno in poglej sèm na Tvojega — nesrečnega — Vekoslava!“

Ali okno se ne odpre. Vida ne sliši ali ni hotela slišati glasú nočnega vasovalca.

Branku pa zavre kri v žilah, srce mu trepeče, pesti se mu krčijo, in kakor ljuti lev je že hotel skočiti na svojega nasprotnika ter ga pobiti na tla, ali vendar ga ustavi za trenotek še misel: „Počakaj, da vidiš, ali Ti je Vida zvesta ali ne!“

Zopet zasliši Branko iste besede kakor poprej. Zopet čuje, kako prosi mladi grajščak, naj mu prekrasno dekle odpre okence ter ga le z eno sámo besedo osreči . . . .

In zdaj zaškriplje okno. V črno ruto zavita prikaže se Vida na njem. Radostno šepetaje pa govori deklica z milo donečim glasom v temno zimsko naravo:

„Ali si Ti, moj —?!“

„Dà, jaz sem, Tvoj Branko!“ zarjove strastno hripav moški glas. In kakor se obstreljeni lev besno zažene na svojega sovražnika in ga s podvojeno, nepremagljivo močjo podere na tla, tako skoči Branko iz svojega zatišja na nočnega vasovalca ter ga zgrudi, zgrabivši ga za ožrelo, mahoma na trda tla. Ali kakor se izvije kača svojemu napadalcu hipoma in zvijačno iz jeklenih okov ter švigne kakor strela po konci, tako je v trenotku stal tudi Vekoslav zopet na nogah in skočivši za ne korakov nazaj, potegne iz žepa samokres ter vzklikne:

„Nazaj od mene, kmetski predrzneš! Ako me ne pust sprožim takoj svoj samokres, in konec Te je na veke!“

To začuvši pa zažene Vida obupen krik, da temnej noči razlegal nje glas, ter omahne prestra

Njen klic in vik pa so čuli bližajoči s donelo prej Branku na uhó, in takoj so bi

„Pojdite mi na pomoč, tovariši!“
kovega mladiča sem tukaj le zas
pohajkovalci, ki krade poštenim
oprezni; on je že nastavil ná-
se mu približam.“

„Samo sproži naj, če
Ta se ni bal ognja in kr
bučati in žvižgati svinče
na krvavem bojišči.
da je v krvavem boji
v nasproti stoječeg

Ta pa se zvr
in v istem trenotk
pot proti neizmern

Strel je vzd
da je Branko sm
mršavih las in u

„Branko, kje

V tem treno
je ravno stopil Vid
se ga oklene okoli
od samega veselja, vi

sveto nebó,
a sveta Trojica.
poslana anjgela dva,
Kerubima dva.
pitala:
tela anjgela dva, Kerubima dva?
doletela dol na zemljó
svetó,
nesla gor v sveto nebó.
a dva, Kerubima dva
lelala zlato trüžico,
atimi klinčeki zbijala,
svilnatimi robčeki povijala.
jgela dva, Kerubima dva
jo nesla po vozkih stezicah,
ta jo nesla po vozkih mejícah,
ta jo nesla po hladnoj senčici.
an so cvele same romene rožice.
arija je prvo rožico vtrgala,

rančiška Podgorelec“, imenovana „slepa Franca“, beračica od
Žena je stara nad 60 let in rés slepa ter ne zna ne pisati ne
znala ni. „Zlat. očenaša“ in „Jez. muk“ pa ni pevala starka,
takih prenehljajih kot kakšno pesen. Zapisano je vse tako,
čica.

„Pomiri se, Vida. Mene kakor druge je sam Bog obvaroval vse nesreče. Temu hudobnežu pa zdrobimo kosti, da se mu ne bode nikdar več zljubilo, hoditi v nočéh klicat moje neveste!“

Izgovorivši pa poklekne na tla in izdere Vekoslavu, na čigar prsih je klečal Videški Dragan, izstreljeni samokres, rekóč:

„Iz tega ne bodeš Ti nikdar več ná-me streljal. Vzamem si ga sebój v spomin na nocójšnjo noč!“

Te besede je še slišal Vekoslav, a potém ga zapusti vid in sluh. Pod orjaškim telesom Videškega Dragana čutil je kmalu šibki grajščak, da se mu približuje konec življenja. Oči so mu že stopale iz jamic, usta so se mu penila in krvavela. Vekoslav se je boril s smrtjo. Le zdaj pa sluš je še rohnel zamolklo iz njegovega grla obupen glas:

Kakor „Vida, reši me, reši me! . . . . Ne zadavite me . . . Sapo mi Kaj . . Jaz umiram!“

Iz te zan . esedah pa strepeta deklica na vsem životu. Mrzel pot znano mu petje. . roza jo obleti. Misel pa, da umira Vekoslav zavoljo znanci in prijatelji va. A v tej obupnosti čuti v sebi čudovito moč, in od nikoder. sebe rešiti smrti in pogubljenja, zažene se kakor

To postaja Branku še železne njegove roke toliko od Vekoslavovega Mohoričevej hiši. V Vidinej spa . otek zopet dihati. tema je zagrinjala zemljo in ne . nič pregrešil. Ne prelivajte krví tú svetlobe ni videl v célej naravi. Vse . nijóčega greha!“ petja glas je umolknol. . nesrečnega Vekoslava ter brani

Do kakih trideset korakov se približa . atelja.

A tu postoji ter pazno posluša. In zdaj s . slavom. Kdor položi roko na oknom Vidine spalnice škripal sneg pod sto . umori tudi mene! Nazaj Vsak sum pa povekšuje pozornost človeških čut . objeda srce — črv ljubosumnosti in sovraštva. . som, da so se vsi za-

Še bolj oprezno stopa Branko naprej. Ne op . raz prsij obnemoglega prišedši, na mrzli sneg in tú kuči dve gubé kako . edam, njenim rokam. v noči na svoj plen. . Vidinim zapovedu-

In sedaj sliši tih in mil glas: „Vida, prekrasna . denča. Prepričani Odpri mi okno in poglej sèm na Tvojega — nesrečne . e, ako treba, tudi

Ali okno se ne odpre. Vida ne sliši ali ni hotel . nega vasovalca. . Jaz sem Ti porok.

Branku pa zavre kri v žilah, srce mu trepeče, in kakor ljuti lev je že hotel skočiti na svojega naspr . Nató pa še hoče na tla, ali vendar ga ustavi za trenotek še misel: „ . del. Kakor mrtev ali Ti je Vida zvesta ali ne!“ . a cedile iz ust.

Zopet zasliši Branko iste besede kakor poprej . a grajščaka ter ga prosi mladi grajščak, naj mu prekrasno dekle od . ida obveze, v močno eno sámo besedo osreči . . . . . . drugi pa so mu drgali

otrpneni život, da ga obudijo k življenju. In k sreči, Vekoslav se rés proti jutru zavé, in potém ga pelje Vidin oče na pol pobitega in obnemoglega domú k njegovemu že staremu roditelju, grajščaku Pontoniju. A Branko je drugi dan zastonj iskal in klical povsod svojega priljubljenega mu psa. Nikjer ga ni mogel zaslediti. Stoprav črez nekaj dnij so ga našli v klanci za grmovjem blizu Mohoričevega hleva, a bil je — otrovljen!

(Dalje pride.)

Národno blago s Štajerskega.

Zapisal *Jos. Freuensfeld.*

I.

1. Zlati očanaš.*

Ti sveti zlati očanaš,
Ki ga je molio san Bog naš.
Marija ga je tüdi mólila
Po svojen sveten raji,
Po svojen sveten domovanji.
Ona ga je mólila tak lepó,
Ka se je čülo gor v sveto nebó,
No ga je čüla sama sveta Trojica.
Z nebés sta bla póslana anjgela dva,
Anjgela dva, Kerubima dva.
Marija jidva je pitala:
Kaj sta doletela anjgela dva, Kerubima dva?
Midva sma doletela dol na zemljó
Po mater svetó,
Ka bi jo nesla gor v sveto nebó.
Anjgela dva, Kerubima dva
Sta delala zlato trüžico,
Z zlatimi klinčeki zbijala,
S svilnatimi robčeki povijala.
Anjgela dva, Kerubima dva
Sta jo nesla po vozkih stezicah,
Sta jo nesla po vozkih mejícah,
Sta jo nesla po hladnoj senčici.
Tan so cvele same romene rožice.
Marija je prvo rožico vtrgala,

---

* Povedala „Frančiška Podgorelec“, imenovana „slepa Franca“, beračica od Svetinj blizu Ormoža. Žena je stara nad 60 let in rés slepa ter ne zna ne pisati ne čitati in tudi nikdar znala ni. „Zlat. očenaša“ in „Jez. muk“ pa ni pevala starka, ampak pravila mi jih je v takih prenehljajih kot kakšno pesen. Zapisano je vse tako, kakor je pripovedovala beračica.

Marija jo je dišala,
Mariji je slišala.
Marija je drügo rožico vtrgala,
Marija jo je dišala,
Mariji je slišala.
Marija je tretjo rožico vtrgala,
Marija jo je dišala,
Mariji je slišala.
Anjgela dva, Kerubima dva
Sta nesla Marijo pred peklenske vrata,
Tan sta jo doj djalá.
Marija je prvokrat potrkláLa,
Hujdoba je zamrmrala;
Marija je drügokrat potrkláLa,
Hujdoba je hüje zamrmrala;
Marija je tretjokrat potrkláLa,
In vrata raznesle so se na vse falate.
No je rekla Marija:
Hote düše vse k meni
No se primte vse za moj sveti plašč.
Vse so se prijele za njeni mili plašč,
Samo tri so se ne.
Marija je pitala prvô düšico:
Kaj je tebi, prva düša,
Ka si se ne prijela za moj sveti plašč?
Ti bi šla z menoj v nebesa.
Sveta ste vi moja mati!
Kak bi se jaz vašega svetega plašča prijela,
Da sen očitna grešnica,
Da sen oćé in matere vmorila!
Marija je pitala drügo düšo:
Kaj je tebi, drüga düša,
Ka si se ne prijela za moj sveti plašč?
Ti bi šla z menoj v nebesa.
Sveta ste vi moja mati!
Kak bi se jaz vašega milega plašča prijela,
Da sen očitna grešnica,
Da sen brata no sestro vmorila.
Marija je pitala tretjo düšo:
Kaj je tebi, tretja düša,
Ka si se ne prijela za moj sveti plašč?
Ti bi šla z menoj v nebesa.
Sveta ste vi moja mati!
Kak bi se jaz vašega milega plašča prijela,
Da sen očitna grešnica,
Da sen na Bóga scagala.
Za mé Bog ne mara.
Marija je šla z düšami pred nebeške vrata;
Tan je rekla: Peter, odpri vrata,
Nebeška kraljica gre z düšami!

Marija je šla z düšicami
Po svojen svetlen raji,
Po svojen dugen domovanji.
No se ogledala na desno stran
In zagledala na desnoj strani
Svojega ljübljenega sina.
No je pitala svojega ljübljenega sina:
Kaj 'š ti meni da,
Ka sen ti düše dopeljala?
Téko ga jih nikdar ne biló,
Pa jih tüdi ne bi biló,
Či jih jaz ne bi dopeljala.
Mati vi moja ljübljena!
Jaz 'man dve kraljestvi,
Eno 'de mojo, eno 'de vašo;
Kaj bode vašo, to bode mojo,
Kaj bode na zemlji odvezano,
To 'de na nebi odvezano;
Kaj 'de na zemlji zavezano,
Bode na nebi zavezano.

2. Jezusove muke.

Povedala ravno ista Frančiška Podgorelec.

Jezusa so zgrabili v paradiži
In so ga gnali v Jeruzalemsko mesto.
So se ž njega špotovali,
So mu ploske dávali.'
Kodik so njega gnali,
Povsodik so pune stopinje krvi nastale.
Tan se je znajša en človik,
En stari jud;
Tan se je znajšlo eno drevo,
Ki je sedennosedendeset let v vodi ležalo.
Judje so drevo vün potegnoli.
Ti prvi je odgovarja:
Križ je velki, Jezus pa mali.
Ti drügi je odgovarja:
Škoda nan je križa rezati,
Leži nan je Jezusa nategnoti.
Močno so Jezusa nategnoli,
Ka se je strosilo nebo in zemlja,
Vse pečine in zidine so razpokale,
Niti mesca, zvezd no sunca né blo.
Njegove žilice so se nategnole,
Njegovi sklepeki so pokali od veke muke.
No so ga gnali na goro Kalvarijo.
Težek je bia njegov križ,
Močno so ga s trnjon kronali,
Močno so ga gajžlali.

No so njegov težki križ mu naložili,
Na njegove svete rane.
No je proti nebeškemi očeti:
Oča moj ljübljeni, mati moja ljübljena,
Jaz še čen enok tak bridko muko pretrpeti,
Kako zdaj že trpin,
Kak eno pravično düšo pogibiti.
Marija je suzice takala,
Kak so lepe vinske jagode,
Za svojega ljübljenega sina.
Marija je prnesla en beli robček
Ino je štela sineki suzice obrisati.
Jezus pa je reka:
Johanes, pelaj ovo ženo v kraj!
Sinek moj ljübljeni,
Do zdaj sen bila tvoja mati,
Zaj pa sen ti ena ljüdska žena.
Mati moja ljübljena!
Či bi jaz van reka,
Ka ste vi moja mati ljübljena,
Van bi srcé na dvoje razkolilo
Od preveke žalosti.
Stopte vi pod moj križ,
Poberte vi moj sveti plašč,
Poberte vi moje tri kaplje krví,
Ki 'do pale z mojih ran.
To prvo 'te nesli na šüroko polje,
Kde 'de rasla romena pšenička,
Bodo se hoštihe delale,
Bodo se grešniki spovedávali,
Na moje bridke muke zmišljavali.
Drügo 'te nesli na vinsko goro,
Kde bode rasla vinska rozga,
Na vinskoj rozgi romeno vinčece,
Bodo mešniki meše mešivali, se napajali
In grešniki na moje bridke muke zmišljavali.
Tretjo 'te nesli v zeleni püngrad,
Kde bodo rasle vse fele rožice, vijolice, lelje;
Bodo pri svetih mešah dišale,
Bodo se grešniki spovedávali,
Na moje bridke muke zmišljavali.

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjarec.*

1. Mačuha i pastorka.

(Ludbreg.)

Tak je bila jen pot jedna mati, koja je imela svoju čer i pak pastorku, koja je bila vnogo lepša od njene čeri. Ta žena bila je nenavidna svoji pastorki pak jo je na vek špotala a na zadnje ji je rekla: hodi, ti grdoba, od moje hiže kam god znaš. Pastorka pobrala je na njeno zapoved 'se svoje robje pak je odišla od svojega otčinskoga doma. Gda je ona tak po potu išla, našla je v jeni grabi mačka, koj je vre verkaval. no gda je njo spazil, pital jo je, da kam ide. A ona mu je odgovorila, da ide po svetu. Na to reče maček: idem i ja s tobom. Ona ga je vzela. Kak so ovi dva dale išli. došli so do jenoga psa. koj je nje isto tak pital, kak i maček. I njega je sobom vzela. I još je našla jenoga kokota, i njega je sobom vzela. Vezda so išli išli ovi četiri i došli so do jenoga zakletoga grada. Gda so tam došli, prosila je pastorka one, koji so tam bili, stana, a oni so ji odgovorili: kak bi ti mi mogli stana dati, koji sami ne mremo čez noč vu ovem gradu ostati, kajti dojdeju saku noč duhi ružit. No ona je rekla, nek je samo pustiju, da bodo oni z božjom pomočjom vre prenočili. Oni so jim dopustili. Pastorka je odišla ve v jenu hižu svojemi živinami pak si je v jen kot legla. Gda je vre bilo jedenajst vur po noči, počelo je nekaj ružiti i na jen pot okolo dvanajste vure došli so duhi. Pastorka pak je zmerom govorila mačku, nek mrnjavče, da jim bo krajši čas, psu nek laja, a kokotu nek kukuriče. Gda so je duhi vu kotu spazili, pital je jeden od njih to pastorku, od kod je i kam ide. Ona je 'se pripovedala, kaj je, kak jo je mačuha pretirala i kak ve mora po svetu zla vživati. Onda ji je rekel te duh: ne boj se ti nikaj, vzemi one kluče, koji tam na steni visiju, oni so tvoji od vezda, pak idi doli v pelnicu pak si zemi one peneze, koji su vu onem i onem lagvu. Ona je vzela kluče i peneze. kak ji je duh rekel. V jutro, gda su došli onoga grada gospodari, koji so mislili, da je ona vre mrtva, vidli so nju čisto zdravu i još k tomu tak bogatu. Ona jim za tem se pripovedala. kak so duhi došli, kaj so jo pitali, kak so ji kluče dali od pelnice, a onda je odišla odonod i s penezi nazaj k svojemu domu. Gda je vre dimov došla, pitala jo je mačuha: no, ti grdoba, kaj si vre došla? Ali se je začudila, gda je vidla. kak je ona bogata i gda ji je pastorka svoj pot ispripovedala. Za tem je rekla svoji čeri: idi i ti. čerka moja. pak boš ti još bole srečna. neg je ova grdoba. Njena čer odišla je po svetu. kak ji je mati rekla. Na potu

našla je ona 'se one živine, koje i pastorka, ali je sako od sebe stirala i nikaj ne je štela sobom vzeti. Na jen pot došla je i ona do onoga zakletoga grada i prosila je stan kak i prveša i dobila ga je. Ali v noči, gda so duhi došli i njo pitali, kaj je ona i od kod, odgovorila jim je, da kaj je nje briga. A duhi so jo pograbili i na komade rastrgali, samo glavu so celu ostavili in vu drugem štoku na oblok postavili, da je vun gledala. Gda je vre dugo i dugo vremena prešlo bilo i gda je mačuha vidla, da je njene čeri od nikud nega, odišla je ona sama nju po svetu iskat. Na zadnje došla je do onoga zakletoga grada i tam je vidla na obloku njenu glavu i razveselila se je pak je vu sebi rekla: vidiš, ipak je moja či srečneša neg ona grdoba pastorka. Ali gda je v grad došla i vu drugi štok od toga grada, rasplakala se je, kajti ne bilo ničega neg samo glava od njene čeri.

2. Roglača. *

(Varaždin.)

Roglača se dotepla od nekud vu šumu jenoga grofa i ov grof je vre više let ne mogel hasen zeti oni šumi. Dogodi se, da je jen mož bil vu jenem selu, koj je bil jako siromašen a imel je vnogo dece, a išel je okolo polneva drva cepat k jenomu sosedu. Ve je vre polne zvonilo a žena je donesla v hižu jesti prosenu kašu a deca gladna su si mam okolo stola sela. Gda je žena vidla, da ji ne ga moža, pitala je decu: deca, gde vam je japa? A deca su joj rekla: a mama, mi vam ne znamo, kam su japa odišli. Na to je ona išla japu iskat i ga je našla v jenem dvoru, gde je drva cepal. Za tem su išli dimo jest. Gda su došli v hižu, je videl mož kašu na stolu a punu kašu muh pak se je jako rasrdil kaj je žena prerano kašu donesla, prvo neg je on dimo došel. Vezda on vudri z rokom vu tu kašu pak je skoro 'se muhe vu kašu zacopil. Vezda mož gladen z decom skup je počel razmišlavati, kaj bi ve napravil, gda je videl decu v kotu gladnu. Ve se zmisli pak počme te muhe zbirati vun i brojiti i kajti je znal malo pisati vzeme malo papéra pak napiše: vu tom selu je jen človek, koj može pedeset zatoči pred poldanom i pedeset po poldan. Pedeset pak za to, kajti je pedeset muh nabrojil, ali na cedulu je ne napisal, kaj je zatokel. Za tem odide na gmajnje pak prikeli to štafetu na stup. Za tem se je pelal grof pak je videl novu cedulu pak zapove inušu, da ide čtet, kaj je to napisano. Inuš je mam išel pak je čtel i povedal grofu, kaj je napisano. Za tem ne mu grof veruval, neg je išel sam čtet i videl, kaj je bilo napisano. Za to se je dal pelati v ono selo pak je pital za onoga moža. Gda ga pak je našel, stane pred hižom in pošle inuša nuter. Inuš gda je nuter došel vidi

* Enako pa kraćjo pripovedko pripovedujejo tudi v Ludbregu, a samo o roglači.

toga moža za stolom još sedeti i pušiti pak si je mislil. kaj bi se tu odkrival vu ti luknjici. Za to mam pita moža, je li je on te i te človek, koj more pedeset pred polnevom i pedeset po polne zatoči, pak da bi išel vun k grofu. A mož mu na to odgovori: što vas je tak pošteno navčil? je li ste rekli: falen bodi Ježuš Kristuš, ka? Kaj mislite, da sem ja štogoj? vašemu grofu je tak daleko k meni kak meni k njemu. Za tem se inuš obrne pak odide. Gda je došel k grofu mu je 'se povedal, kak je bilo. Za to je sam grof k njemu išel, kajti je bil nekakov režeči mož. Kak je došel nuter, mam je rekel: falen budi Ježuš Kristuš, i veli, je li on te i te i je li bi mu štel jeno prijatelstvo včiniti. Mož mu veli: tak se vre pristoji, ali ne kak njihov sluga dojde nuter, kak da bi kam v štalu došel. Za tem ga mam pita: kaj? a grof mu veli: ja imam vu jeni šumi jenu zver koja, kak što dojde v šumu, mam zavohne i ide mam proti njemu, a je li bi ju on mogel skončati. A mož mu je rekel: a kaj to meni. Za tem mu grof veli, da bi mam ž njim išel. On si obleče mam jenu zdrapanu čohu, koja mu je naj bolša bila, i si ju z vojčicom prepaše pak vtekne sekiru nuter. Ve si mam sede v kučiju z grofom pak se je odpelal v grad. Grof da mam večerju pripraviti i na jagare s 'sih okolic pošle pisma, da se naj drugi dan ob osmi vuri zeberu pri grofu i da se bô lov držal nad roglačom. Drugi dan dojdu 'si pak su se odpelali v šumu. Mam je rekel mož: pokažite mi, gde naj više nju nahajate. Oni su mu pokazali, gde, i su rekli da se budu naštantali i pazili. Ve mož ostane tam i misli kaj bi napravil. Roglača pak gda je čula, da je negdo živi v šumi, počme mam dreti i fucati pak bežati k možu. Jagari su pak bili daleko iz šume odbežali i se skrili. Mož kak je čul to zver, brže si čohu sleče i obesi na drevo a on odide na drevo, kajti je mislil: morti me ne bo na drevu vidla i našla. Roglača kak je došla, vohala je i fucala, gde bi koga našla. Ve spazi čohu i se zapiči z rogom v čohu pak se počne sim i tam miksati ali si je ne mogla roga spuknuti i tak je visela. A mož je ve počel vikati: hote, hote, jagari, tu vam je zver. A oni čim su čuli su išli pak su strelali vu nju i ve gda su ju strelili, denu ju na kola z možom pak se odpelaju v grad. Grof vesel, kaj se je te zveri rešil, da velikoga obeda napraviti. Po obedu je pak rekel: ja znam, da vi imate jakost veliku, za to vam bi još jenu prošnju imel izreči a to: ja imam još vu jeni šumi divje svinje, koje su se tam naselile, niti nje nemrem hasen zeti; je li bi vi meni šteli te svinje zatoči? A zakaj ne? veli mož, pak kaj je to meni? Drugi dan zapove grof pak jagarom, da se naj na lov preprave na divje svinje. Ve su došli vu tu šumu. Jagari pokažu jen potok, kam su svinje hodile, i se pâk skriju i mož je ostal sam. Gda je čul svinje, se je preplašil, i svinje su ga spazile pa za njim. V oni pak šumi je bila jena zapuščena kapelica, v koju je mož pobegel. On beži v kapelu a svinje pa za njim. On okolo

oltara i po jeni lojtri odbeži na zid pak okolo po zidu do vrat i zapre s sekirom vrata pak lojtru s cerkve potegne vun i počne kričati: hej jagari, hote, hote, tu su, ja sem je zmamil nuter, hote, jagari, hote. Jagari dojdu i 'se po redu idu na zid pak počnu pôcati i su pôcali, dok su je 'se postrelali. Ve su je nametali na kola i su je odpelali. Ve se je grof jako veselil i dal je veliko goščuvanje napraviti, a možu je dal dvoja kola žita i nekaj penez na falu, kaj mu je to napravil.

3. Sluga gospona naplatil.*

(Varaždin.)

Jem put je bil jen gospon, on se je sakim svojim slugom pogodil, da koj se bo prvi na koga srdil, ali gospon na slugu, ali sluga na gospona, onda si bodu s tela remenje rezali. S prvim slugom pogodi se gospon i mahom mu da jenoga psa, koj se petrožl zval i jen hleb kruha, pak mu veli: hodi vezda z ovcami na pašu pak se ti naječ i pesu daj kaj mu bo dosta a na večer mi moraš celi hleb doma donesti. Sluga odide ali je ne jel cel den niti pesu neje niš dal, samo da bi donesel celi hleb dimo. Na večer dojde dimo a gospon ga pita: si donesel? On veli: jesem. Vezda veli gospon: hodi jest. Ali gda je štel jest iti, počme kričati dete, da oče van, a gda je on z detetom van odišel, pojeli su gospa vse, a on siromak je ostal gladen tri dane. Vezda dojde ves srdit dimu a gospon ga pita, jeli se srdi. A on veli: kaj se ne bi srdil, vre sem tak gladen, da bi vmrl. A gospon mu veli: legni se, i on mu je rezal remenje i stiral ga je. Vezda je došel drugi sluga i ž njim je tak napravil. A gda je trejti došel, njemu da kruha i psa i pošle ga na pašu. Ali on neje bil bedast pak je odzdol vu kruhu skopal jamu pak je celu mekču van zel tak da je samo kora ostala, pak se je najel on i pes. Gda dojde dimo, veli gospon: je li je celi kruh? A on veli: nek da je. Vezda mu veli gospon, naj dete van pela. Ali on neje dete van pelal, nego ga je samo van porinul pak je išel nazaj jest. Jem put je išel gospon na gosti pak je rekel slugi, naj mu napravi do one hiže put, gde su bile gosti, onda mu naj jenu ovcu speče i juhu s petrožla naj napravi, onda njegovo dete, koje se nikdar neje smejalo, naj napravi, da se bo smejalo i zadnjič naj mu razsveti, gda bo čul huškati. Sluga mu to obeča a gospon odide. Vezda si sluga misli, kak bi on to napravil pak ide k detetu pak veli, naj se smeje. Ali dete samo bečalo. Onda se on rasrdi pak zakole dete, razkrešči mu zobe i dene ga na oblok. Onda zakole vse ovce pak ž njihovih kož napravi gosponu pot do krčme, onda juhu skuha pak si misli kakvoga bi petrožela nuter del. Ve se

---

* Conf. Schleicher Lit. Märchen pag. 45: „Vom dummen Hans“.

zmisli, da je pes petrožel, njega prime i hiti ga v juhu, da se je skuhal. Gda je čekal gospona pak gda je čul huškati, mahom vužge štagel. Gospon dojde dimu žalosten pak gledi a sluga ga pita, je li se srdi. A kaj bi se srdil, veli gospon pak odide k svoji ženi, pak nju pita, kak bi ga skončati mogli. Ona veli: znaš kaj? zutra ga jako napojimo pak ga hitimo v vodu. Drugi den idu v krčmu i šteli su ga napojiti. A on neje puno pil, neg je samo mislil kak bo gospona naplatil. Oni onda idu k vodi pak veliju, da se bodu počinuli i legnu se dole naj predi gospon poleg gospa a pri vodi sluga. Ali se sluga nekaj zmisli pak se legne med gospona i gospu. Gospon je mislil da gospa poleg njega leži pak veli slugi vu vuho: gda bum ja tebe dural hiti ti njega vu vodu. Sluga veli: dobro. Čez jen čas durne njega gospon a on porine gospu vu vodu a ona se vtopi. Ve veli gosponu: joj gospon, kaj ste napravili? em ste gospu vtopili. Vezda gospon se počme plakati a sluga ga pita, je li se srdi? On veli: kak se ne bi srdil, ar si mi dete, ovce, psa zaklal, štagel vužgal a ve i ženu vtopil. Ve mu je sluga remenje rezal i tak ga naplatil.

Nekaj o naših socijalnih in ojkonomijskih zadevah.

I.

Deželni poslanec g. dr. Samec je govoril v XIII. seji dne 17. oktobra 1883 v kranjskem deželnem zboru med drugimi tó-le:

„Oglejmo si razmere po Kranjskem. Pojdimo povpraševat k sodnijam, in izvedeli bomo, da se le malokteremu proda posestvo, ki ga ni zapil. A pridnega kmeta sila še tako tlači, on napne vse svoje moči, da reši svoje posestvo; a ko pa začne svoje skrbi s pijančevanjem pogovarjati, je izgubljen. — Pojdimo v ječe prašat po uzrokih hudodelstev, izvedeli bomo, da je skoro šestdeset procentov hudodelstev in prestopkov bilo storjenih v **pijanosti.**

Pojdimo prašat v blaznice naše, in izvedeli bomo, da je pri 30% bolnikov alkoholizem uzrok dušnih boleznij.“

Ta izjava se meni najvažnejša dozdeva med vsem, kar se je v kranjskem deželnem zboru zadnjič govorilo. Strašna je bolezen, ktero g. dr. Samec na našem narodu diagnozuje, in rana, ktero razkriva, je grozna! — G. dr. Samec je storil svojo izjavo gotovo po vrnih statističnih datih ter ni ničesar pretiraval; no kar je on poročal o Kranjcih, prepričan sem, da veljá enako, — ako še ne kje v hujšej meri — tudi za Slovence, ki po drugih pokrajinah živé, osobito tudi na Štajerskem.

Zadeva ta je neizmerne važnosti; torej še ne zadostuje nikakor, da se je o njej v kranjskem deželnem zboru le govorilo ter dotično govorjenje v stenografskih zapiskih shranilo in v nekterih časnikih ob priliki tudi razglasilo, temveč ako se je takošno pijančevno zakuženje pri našem narodu spoznalo, tedaj se mora tudi resno na vsa mogoča sredstva misliti, kako bi se mogla ta bolezen zvračiti, kako ta skeleča rana še zaceliti, dokler se je ne prime neuzdravljivi rak.

Da naš narod v socijalnih in ojkonomijskih razmerah mnogo boleha, to se v obče čuti, toži in obžaluje; vendar kar se tiče diagnoz dotičnega bolehanja, so poklicani in nepoklicani zdravniki med sebój različnega mnenja. Sicer se mi pa tudi dozdeva, da še pri nas ne sme vsakdo, ako bi tudi bil poklican, svojega prepričanja po svojej najboljšej vesti in vednosti povedati; treba je še jemati ozir na marsiktere predsodke, češ da se tej ali onej stranki, tem ali onim osebam ne zameriš.

Mi Slovenci smo še v obče preveč zamerljivi, jezljivi, samoglavni in samoljubni — prav kakor ženske ali otroci. Pa temu je menda kriva naša mladost. Mi smo še le kratko časa nekoliko in nekako sami svoji, a naši dosedanji tutorji nas še itak za polnoletne pripoznavati nočejo. Vendar spoznavajmo sami sebe, naše kreposti in slabosti; zavedajmo se naših močij, pa ne zatajujmo si samim sebi naših napak, temveč razkrivajmo si jih brezobzirno, možato, da jih tako spoznavajóči moremo odstranjati in zboljševati.

Slovenec je v obče nekaj lahke krvi in lahkih mislij; rad se v družbah veseli in pri tem na vso resnobo in nalogo življenja pozabi. V sreči se udá brez cilja veselju, v nesreči pa obupu, ni si v svesti, da človek svojo srečo nosi v svojej volji, v svojej lastnej moči, da kdor sam sebi ne pomaga, božjo ali tujo pomoč zastonj pričakuje! V tem razpoloženji Slovenec rad brezskrbno živi, in kedar pridejo sitne skrbi, preganja si to nadležnost s pijačno omamico, kar tudi vse neštevilne naše zdravice in napitnice tako naivno karakterizujejo:

> Le pijmo ga pijmo,
> Dokler živimo,
> Saj ne dobimo kaplje ga tam —

Ali kakor gorenjska zdravica končuje:

> Kedar pa dnarcev ni,
> Kaj pa nas to skrbi?
> Kredo krčmar še ma:
> Bratci le pijmo ga!

Nagnenje k pijančevanju se je pri nas po nekej navadi ali modi — tudi pijančevanje ima svojo modo — že nekako posvetilo; pije in poje se na božjo čast, na narodno slavo, na bratsko slogo, ljubezen —, a to pijančevanje — ali da se komur s tem priprostim izrazom ne zamerim

— to napivanje zarazilo je sve sloje in stane našega naroda. Razlika je samo ta: tukaj se pije črez mero žlahtna ali slaba vinska kaplja, tam pa žganje in vsakojaka alkoholična sodrga, — baš kakor so razmere, boljše ali slabše.

Resnico govori g. dr. Samec, ko pravi, da se le malokteremu proda posestvo, ki ga ni zapil; ker vedno trezni gospodar zmirom trezno gospodari, skrbi za pravi red, proračuni svoje dohodke in izdavke, štedi razborno s svojim denarjem in časom, varuje razumno svoje zdravje, svoje moralne in materijalne moči, tako da je za vse nezgode možato pripravljen ter ob nobenej nesreči ne obupa. Trezni gospodar vselej skrbi prvič za to, kar mu je potrebno, drugič za to, kar mu je koristno, in tretjič še le za to, kar mu je samo ugodno: in tako stoji njegovo gospodarstvo na trdnih nogah.

No kako ravna pijančevalec? Sevéda v svojej omamici vse narobe. — Brez treznosti ni razuma, in brez razuma ni razumnega mišljenja in delovanja. V pijači omamljeni človek je sanjar, tuj samemu sebi, nesvest si zanikernih svojih sposobnostij, močij in dolžnostij. Kdor začenja pijančevati, neha skrbeti za potrebnosti ter se ne briga več za pravi red in proračun v svojem gospodarstvu. Kar si je s težavnim delom mnogih dnij, tednov ali mesecev pridelal, potrosi pogostoma v malo urah za imaginarno ali namišljeno nasladovanje. No pa še pije in poje naprej:

Kaj pa nas to skrbi?
Kredo krčmar še ma,
Bratci le pijmo ga!

Koliko materijalne in moralne škode, koliko fysičnega in psychičnega zla, koliko revščine in žalosti pouzročuje povsodi pijančevanje!

Najnesrečnejši so ipak žganjarski pijančevalci, ktere je g. dr. Samec v svojem predlogu prav za prav v mislih imel. Razmotrujmo si kterega takšnega nesrečneža, saj gotovo vsakdo izmed nas koga pozna.

Janž na pr. bil je nekdaj vrl fant, sin premožnega kmeta, ponos ne samo svojim starišem, temveč tudi célej vasi in občini. Ko je od svojega očeta lepo posestvo prevzel, sevéda se je tudi bogato oženil. No Janž je bil fleten človek, rad je hodil v družbo in družba k njemu, ker se ni branil dati za vino. V krčmi in veselej družbi je zato mnogokrat ostajal, kedar bi ga bilo najbolj trebalo domá pri gospodarstvu; in sevéda, Janžu je daval krčmar vino tudi na kredo, kedar ni ravno drobiža pri sebi imel. Gotovi denar je malo po malo potekel, drug se ni prigospodaril, Janž si je na svoje lepo posestvo tu pa tam dolgov nakopal: no da bi ga ta sitnost ne skrbela, je še tem več pil. Ker je pa vino predrago, ali kakor Janž pravi, preslabo, loti se žganja. Njegova žena se mu je spočetka tožila in jokala, potém pa je z otroki vred z njim v krčmo zahajala. Davki se ob tem niso poravnavali, drugi dolgovi tudi ne

plačevali. prodalo se je torej zadolženo in zanemarjeno posestvo. Janž je sedaj na sramoto in nadlogo svojemu rojstnemu kraju; bil je že večkrati zaprt zavoljo prestopkov in zločinstev, ktere je v potepušnej pijanosti storil, sicer pa mu je žganje telesne in duševne moči že tako sežgalo, da je občina primorana poslati ga v blaznico! A Janževi otroci? — Ti nesrečni reveži, ta občinska nadloga — bolehajo na duši in telesu ter so vsakomur in samim sebi na poti. — Zakaj pa je tega treba bilo?! — — —

V zadnjej dobi, kar so vinogradi slabo rodili ter je vino zató mnogo dražje postalo, razširila se je silno trgovina z žganjem, z vsakojakim spiritom med prostim ljudstvom, a nasledki so strašni. Sicer se pa tudi z maločim tako perfidno in tako zapeljivo trži kakor s spiritno pijačo. Priprosti človek navadno ne gleda mnogo na kvaliteto dotičnih pijač, temveč le na kvantiteto in nizko ceno. Ako tedaj žganje le „žge" po grlu, živce razdražuje in omamlja, potém pa je že dobro, kar koli bi bilo. Dotične oblastnije se malo brigajo, kakšno blago se prodava, — no saj je za prosti narod, a zá-nj že vse velja —, in državna blagajna, ktera misli, da je v vsakem slučaji pri tej pijači na dobičku, se ipak tudi z narodom vred silno goljufuje. Ker se dovoljuje vsakoršno blago prodavati, kakoršno hoče koli kdo kupovati, napravljajo lahko žganjarski krčmarji brez kontrole in dostojnega davka vsakoršno strupeno sodrgo, ktere morejo potém po 20 kr. liter prodavati in poleg še dobivajo ipak po 15 kr. dobička. Tako imenovano žganje je zdaj v obče po mnogo nižjej ceni, nego je vino; liter po 20—30—40 kr. je bojda že fino (?!) blago. Priprosti človek že torej uprav zavoljo tega rajši spirit, fuzel, kupuje, ker pravi, da žganje več „izda", in brž se tega strupa tako privadi, da mu potém za vino kar nič več ni. — Ob potovanji po karpatskih pokrajinah kupoval in ponujal sem voznikom in vodnikom v gostilnah vina, pa ti ljudje so mi vselej pravili, da jim je „palinka" (žganje) ljubša; te so vajeni in ta več „izda". Ko sem potém hodil po Štajerskem, Kranjskem in Koroškem, slišal sem na mnogih krajih za žganjarsko pijačo iste besede, iste razloge.

No kako pijančuje naša intelligenca ob vinu in pivu? — Že nežna mladina srednjih šol ima svoje „kneipabende" ter se ponaša, da more toliko in toliko vrčev piva — ob okolnostih vina — skozi grlo potakati: češ v tem opičarenji starih pijancev mislijo si negodni fantje možato vedenje, prav kakor v gnusnem tobačenji. Vendar na srednjih šolah se mladež ipak še toliko nadzoruje, da ne more po svojej volji pijančevati, pa kljubu temu veljalo bi staviti našim abiturijentom v svedočbe zrelosti tudi noto: „zrel za pijančevanje". S svobodnim akademičnim življenjem pa se začenja i svobodno akademično pijančevanje. Koliko nadepolnih mladenčev, koliko sijajnih talentov si ob tej pogubnej razvadi pokvarja telesno zdravje in bistri razum, propada pred zaželenim ciljem ter lepe

svoje in svojega naroda nade nebrižno pokopava! — Koliko se naših izvrstnih močij, môž, ki so prebili pogubljive nevarnosti in težave akademičnega življenja ter tako rekóč dosegli svoj cilj, še potém popolnoma zapije ali — dopije — in tako v dobi, ko se je njihovo pravo moško delovanje jedva započelo, že v prerani grob k večnemu počitku polaga!!

Nepotrebno, čezmerno popivanje se je enako tobačenju v zlotvornej razvadi in modi tako ukorénilo, da se pri nas težko kje večja ali manjša družba shaja, v kterej bi se črez mero ne pilo in kjer bi kakšen koli pivec, ki si je že prekodosti žejo ugasil, še ipak ne dal rajši toliko in tolikokrati za vino, nego pa daroval trohico one svote za kakšno knjigo ali kakšen drug pripomoček narodnej prosveti! Ne morem si kaj, da bi ob tej priliki tudi ne omenjal, da se v našej malehnej literaturi pijančevalna razvada le kar preveč slavi. Mislim pa tukaj na povesti, romane, novele itd., v kterih so dotični junaki korenjaško ponosni pivci, ki ob vsakej priliki pokazujejo, kako si z „zlato vinsko kapljico korajžo“ vzbujajo ali žalost — srčne rane — célijo. — Zakaj je ta glorifikacija? Čemu to laskavo predstavljanje zlotvorne razvade? Na kakšen prid morejo biti mladim čitateljem takšni uzori?! — Žal mi junakov, kterim ni junaštva brez alkohola, kakor modrijanov, kterim ni modrosti brez dima!

Dr. Ahasverus.

Urban Jarnik.

V spomin njegove stoletnice.

Spisal *J. Scheinigg.*

I.

Začetkom našega stoletja vzbudili so se z drugimi slovanskimi narodi vred tudi Slovenci iz dolgotrajnega duševnega spanja. V sredini naroda in ob njegovem okrožji vstajali so možje, ki so iz goreče ljubezni do svojega materinega jezika in obdarovani z uma svetlim mečem dramili rojake in je klicali na duševno delovanje. Vodnik je prepeval o zadovoljnem Kranjci; Japelj, Ravnikar in drugovi so prelagali vernemu narodu sv. pismo; Kopitar je stvaril v slovnici temeljito podlago slovenskemu govoru; Primic in Danjko po Štajerskem, na Goriškem Stanič pa so jim bili sotrudniki. Tudi koroški Slovenci, dasi skrčeni po nemilej jim osodi v majhno število, ohranili so še toliko čilosti v sebi, da se je izmed njih imenovanim prvoboriteljem dostojno pridružil sodelavec, ki si je pridobil častno ime „koroškega Vodnika“. Čim manjša pa je panoga koroških Slovencev, čim bolj jo od dneva do dneva izpodjedajo burni valovi nemškega morja, da se vidno pogreza v nenasitljivo globino:

tem bolj nam mora biti povšeči vsaka prilika, da moremo pokazati svetu može, ki se niso izneverili svojemu narodu, in to vzlasti v današnjih razmerah! Takšen korenjak pa, ki se je neumorno trudil za poduk in povzdigo slovenskih sorojakov svojih, bil je Urban Jarnik. V spomin stoletnice njegovega rojstva podajemo v sledečih vrsticah životopis zaslužnega rojaka in kratko oceno njegove delavnosti na socijalnem in slovstvenem polji.

Urban Jarnik se je porodil dne 11. majnika l. 1784. pri „Nadižar-ji“ (Neudieser-Hube) v majhnem selu spodnje ziljske doline, ki mu pravijo „na Potoce“ in ki spada pod faro „Štabenj“ ali v „Št. Štefane“. * Oče Janez je bil premožen kmet; hiša je imela celó svoj dijaški stipendij, ustanovljen po nekem predniku Nikli, ki ga je užival pozneje naš Urban. Vozaril je oče Urbanov, kakor v istih časih še Ziljani sploh, in si prislužil marsikteri goldinar. Tudi vino je točil. Poštena je bila Nadižarjeva hiša, in sosedje so kaj čislali starega Nadižarja. — „Moj oče so točili vino, in raznovrstni ljudje so zahajali k nam; proti vsakemu so bili uljudni in mu postregli prijazno. Zaraditega pa jih je ljubila soseščina, in radi so jih hodili poprašovat, če je bil kdo v zadregi. Župnik Koben so jim postavili z nagrobnim govorom lep spomenik. Tudi luterski kmetje od zvrhnje Zile so izpregali pred našo hišo, kedar so vozili svoje pridelke v nemški Bleiberg na prodaj; po cele vrste vóz so stale pred našim domom. Dasi je bil bližnji krčmar Nemec, zahajali so rajši k nam. Vendar se niso nikoli prepirali o verskih zadevah, če ni prišel slučajno kak učen potnik, ki je zakrivil takega prićkanja. Razgovarjali so se kmetje o svojih domačih gospodarskih rečéh. Domačini so se vedli dostojno in nravno. Kegljev in kart ni bilo videti pri nas; prav tako nisi čul prepira niti zapazil pijančevanja. Strogo sta pazila oče in stric, da se ni zgodilo nobene nedostojnosti. Ako se je pa kazal kdo vinjenega, niso mu več natočili vina; češ, bratec, dosta je danes, prihrani denar za drugikrat.“

---

* Matija Majar je pisal v Novice (1844, št. 26.) kratek nekrolog o Jarniku in poročal, da je bil rojen „v ziljskej dolini pri Nadižarji na Potoce v Šent-Štefanskej fari.“ Iz Novic posnel je narek dr. J. P. Jordan (Jahrb. f. slav. Liter., Kunst u. Wissensch. 1845, p. 122) in ga prestavil takó-le: „Dieser . . . . . war im Cillerthal bei Nadižar in Potoka Pfarre St. Stephan geboren.“ Jordana pa, kteri je vsaj pod besedo Cillerthal razumel rés ziljsko dolino na Koroškem, kar se kaže iz drugih mest istega časopisa, izpisal je dr. C. Wurzbach (Biograf. Lex. s. v. Jarnik) in napravil pravo spako: „U. J. geb. zu Nadižar in Potoka im Zillerthale der Steiermark“. To je menda tudi temeljitost!

Pisali so še o Jarniku: Šafařik „Gesch. d. südslav. Lit. I. B.“; isti v članku „Přehled neynowegšj literatury illyrskjch Slowencuw“ v časopisu „českeho Museja“ 1833 str. 168 in sl.; Janežič v „Vodnikovem spomeniku“ str. 112 in sl.; H. Hermann „Handbuch. d. Geschichte d. Herzogthums Kärnten“ III. 3. na str. 192 in 205.; isti v brošurici „Die literarischen Zustände Kärntens i. d. Gegenwart Klagenfurt 1855“.

Tako opisuje Jarnik svojo domačijo, kedar se spominja mladih let. Kdo bi ne spoznal v njej typično družino stare slovenske korenine! *

Otrok je bilo več pri hiši. Urban je imel še dva brata, ki sta bila starejša od njega. Ker je kazal ,fantič bistro glavico, poslali so ga stariši v Celovec, da bi hodil v latinske šole in zapel jim pozneje sv. mašo. Stopil je v gymnasijo l. 1795. Dijaška leta njegova so bila viharna. Vojni hrup se je razlegal povsod. Francozje so pridrvili v naše pokrajine. Vrli Ziljani so se ubranili po pogumnem uporu vsiljencev. Naj nam drugošolec Jarnik sam poroča svoje spomine.

„Bilo je leta 1797. Francozje so se bližali od Podkloštra sèm ziljskej dolini. Na hribih po pol ure vsaksebe pripravili so bili slovenski Ziljani kresove in možnarje. Jedva se prikažejo Francozje, zabobnel je možnar na prvem hribu, in kres se zažgal. Kmalu so po vsej spodnjej dolini pokali možnarji, kresovi plamteli, zvonovi bili plat zvoná. Iz vseh vasij in sel privreli so možaki, tudi ženske vmes, oboroženi s starim orožjem in orodjem: puške in pistole, stare meče, sekire in kose, hellebarde, kole iz plotov iztrgane, nosili so na ramah. Moja starejša brata sta šla zoper sovražnika; meni trinajstletnemu fantu, hotečemu se njima pridružiti, zabranili so oče in dovolili samo, da smem iz farnega zvonika gledati po dolu. Z daljnogledom si videl lahko celo trumo ljudij, ki se je pomikala poleg Zile proti Bistrici. Tam so se združili z Bistričani, Goričani in dr. Francozje so bili preslabi ter so se umaknoli: trikrat so je zapodili Ziljani ter obvarovali svojo lepo domovino ropa in plena.“ — Še dandanas živi po Ziljskem spomin na one čase, in rad ti pripoveduje starček o njih, kar je slišal od svojega očeta.

Učil se je naš Jarnik v nižjih razredih srednje, a kot „rhetor“ in „poëta“ ima „primam classem cum eminentia“. Izmed sošolcev njegovih naj imenujemo Hohenauer-ja, prošta breškega, ki je spisal crkveno zgodovino koroško, in S. M. Mayr-ja, osebnega prijatelja Jarnikovega. L. 1803. prebil je Jarnik „fysiko“ in se podal v celovško bogoslovnico. Hebrejskega jezika se ni učil: „neglexit“ poroča spričevalo; iz biblijskega starinoslovja ima v 1. tečaji „omnino primam cl.“, v 2. pa „primam cl. cum em.“; iz crkvene zgodovine in kanoničnega prava v 2. polletji „utrimque omnino primam cl.“. Počitnice l. 1804. so bile pretekle, a Jarnika ni bilo nazaj v bogoslovje. Nikdo ni vedel zá-nj. Napotil se je bil v Gradec in vpisal se za izvenrednega bogoslovca drugega leta. Ni nam znano, kakšen nagib je gnal Jarnika iz Celovca v Gradec, a vendar se vidi resnici podobno, da je ukaželjni mladeneč čutil v sebi živo potrebo.

---

* L. 1829. opisal je neznan nam potovalec ziljsko dolino. Njegov rokopis dobil je Jarnik l. 1836. v roke in spisal je obširno razpravo v odgovor površnemu poročevalcu. Iz rokopisnih odlomkov ove razprave, kojih je v celovškej zapuščini še sedem pol, posneli smo to kakor tudi sledéčo črtico o Jarnikovej mladosti.

razširiti na vseučilišči svoje znanstveno obzorje. Ali podpore mu je sedaj zmanjkalo, in ko ga pokara krški ordinarijàt, da je zapustil Celovec, ne da bi bil dovoljenja prosil svojih predstojnikov, vrnol se je v jeseni l. 1805. v Celovec in tú je dovršil tretje leto stanujóč izvèn bogoslovnice. V mašnika ga je posvetil knezoškof kardinal Salm dne 12. okt. 1806 v Strassburg-u „dispensatum in interstitiis et in aetate canonica.“ Očetove in materine želje so se izpolnile. Lepa jesenska nedelja je bila, ko je pod košato vaško lipo blizu crkve sv. Štefana dvaindvajsetletni Jarnik pel sv. novo mašo. Še istega meseca nastopil je mladi duhovnik težko pastirovanje. Poslali so ga za kaplana v Čanjče (Tultschnig), kjer je ostal do 18. oktobra 1809. Od tod je bil prestavljen v Podkrnos (Gurnitz) za poldrugo leto. —

Ta leta so Jarnikova pesniška doba. Dasi je pozneje še ktero zapel ali iz nemškega na slovenski jezik preložil, zgodilo se je to, rekel bi, prilično ali da bi nemškim sozemljakom pokazal zmožnost slovenščine, primerjati se nemškemu jeziku. A v mladostnih letih bila mu je živahna pevska žila. Krasna narava celovške okolice — Čanjče in Podkrnos so v mestnem obližji — navduševala ga je, da je izlival svoje čute v kratke štirivrstične reke in raznovrstne priproste pesni, kterim se ne dá vsa pesniška vrednost odrekati. Večina njegovih pesnij je podučnih: Šafařik je torej imenuje „salbungsvoll“. Takošno vsebino kažejo pesni Zvezdišče, Denica,* Arfe,** Bučelica.*** Jarnika imamo torej prištevati ustanoviteljem takozvanega didaktičnega pesništva, kojega najiskrenejši zastopnik je bil Slomšek. — Drugim pesnim povod dali so letni časi; naslov jim je Pomlad, V vigredi,† Pustna,†† Jesen, Kres.††† Zadnja je jako pomenljiva, ker so nam v njej ohranjene stare koroške šege tega narodnega praznika. V dokaz naj stojé tukaj kitice 7—9:

---

* Obedve v Carinthiji (1812); prva v št. 25. z doslovno nemško prestavo; druga v št. 32. s prevodom Fellingerjevim. J. G. Fellinger, nadporočnik v peš-polku 26., (roj. 1781, umrl 27. nov. 1816 v Postojni) navduševal se je vzlasti za boj proti Francozom. Slovel je za „južnonemškega Körner-ja“. Njegova dela (pesni in drama Ingvo) dal je l. 1819. prijatelj njegov dr. J. G. Kumpf na svetlo. V Celovec je dospel pesnik l. 1811. in se udeleževal literarnega gibanja, dokler ni odšel. Jarniku je prestavil več pesnij za Carinthijo.

** Carinth. 1813, št. 21., na nemško prevedel Fellinger; Jarnik je podpisan z anagramom „Rajnki“.

*** V knjižici „Zber lepih ukov itd.“

† Obé v Vodnikovem spomeniku na str. 114.

†† Carinth. 1815, št. 5. z nemško prestavo: „Im Fasching zu singen“.

††† V Carinth. 1812. št. 48. bereš pesen „Jesen“ z Jarnikovo nemško prestavo vred; v št. 28. pa je „Kres“ in nemška prestava Fellingerjeva.

7.
Slišim preveselo petje,
Vriskanje, mladenčev vretje
Streli pukš skoz gozd brčo;
Kolce vlečejo goreće
'Z ognja, na obilnost sreče
Lubic viš jih gonijo.

8.
Zdaj mladenči noj deklice
Mićno kakor golobice
V kroglej rejži rajajo;
Škopnjaki noj želikžene
V loge letajo zelene,
Kresu hvalo spevlajo.

9.
Stari Kres, nekda očovim
Našim svet, al nam sinovim
Skoro iz spomina vzet;
Tvoja glava celo siva
Bode vselej nam čestliva,
Kol'kokrat boš spet začet!

Tudi kraje, kjer je služboval, slavil je Jarnik v pesnih svojih. V posebno radost in zadovoljnost bila mu je ljubezen in udanost „Čanjške gmajne". Veselih in srečnih ur, ki jih je preživel v Čanjčah, ni vse svoje žive dni pozabil:

V moje serce prav globoko
Si ti luba vtisnjena,
Saj pove ti moje oko,
Da ne boš pozabljena!

Prav tako priljubil se mu je bil Podkrnos. V lepej pesnici „Moj sedanji kraj" * slika ga takó-le:

1.
Za herbtom je skalna gora
Pravi se Kernos pri nas,
Je za Špice ** 'na podpora
In za pevca pa Parnas.

2.
Spodaj zvira Hippokrene **
Čisti zvirk za pevce vse,
Belkaste on pluje pene
Umnost pev'c iz njega p'je.

3.
Tuki društvo Muz stanuje,
Gracije se sučejo;
Sam Apollo tu kraljuje,
Njega citre slišimo.

Čute domorodne razodevajo pesen „Ostrovica", poslana Metelku; „Na mojo domovino", v kterej obžaluje, da je bila gornja Koroška, Jarnikova ožja domovina, od Avstrije odtrgana in združena s francosko državo, vzlasti pa poziv „Na Slovence", s kterim se je prvič oglasil v Carinthiji: ***

* Vodn. spom.

** Špice so majhno selce nad Krnosom, obstojéče iz kakih 4—5 hiš, izpod Krnosa pa izvira čist vrelec, ki mu pravijo „Tamuš" in kraju: „na Tamušu"; ta studenec je Jarnikova Hippokrene.

*** Carinth. 1811, št. 5.

2.

— — — — —
— — — — —
Tudi modrica slovenska
  Zvupa se perpevlati;
Njej prijazna grata nemška,
  Sesterno per njej sedi.

3.

Zarja lepa se razliva
  Čez slovenji Goratan,
Zbuja dremanje častliva,
  Oznanuje svetli dan.
Slava bode spet slovela,
  Ki Slovencem da ime;
Po deželah se raznela,
  Perdobila češčenje!

Oslobodjeno Hellenijo slavil je v dvekitičnej pesnici, ki se hrani med celovškimi listinami. A ne samo izvirnih pesnij je stvarjal, tudi prelagal je nemške na slovenski jezik. Prestavil je nekaj Fellinger-jevih, kakor „Damon an Melite“, „Lebensfunken“,* „Der Kampf mit dem Lindwurme im Sonnenfelde“;** Ermin-ovo „Nähe der Geliebten“;*** iz Lichtwehr-ove knjige „Recht der Vernunft“ znano parabolo „Herkules am Scheidewege“; poleg teh pa je še prevel Schiller-jeve „Der Gang zum Eisenhammer“ † in „Der Graf von Habsburg“. ††

V zgled, kako je prelagal Jarnik l. 1821. Schiller-ja in da se vidi napredek Koseskega l. 1844., podamo tri kitice obeh prelagateljev vzete iz iste ballade.

Jarnik:

Knez Habsburski.

1.

V Porečah Rudolf kralj sedi
  Na rajnim večerjemesti,
Oblast njegova cesarsko blišči,
  Ko začne se k' mizi sesti.
Namestni knez Rajnski pernaša jedi,
In vina nalija jim Pemc, de šumi,
  In sedem izvoljcov je bilo;
Kakor zvezde na neb' okol sonca stojó
So firšti cesarja obdali s' častjo,
  Dopolnit svoje opravilo.

4.

In glej! sedaj stopi v oblastnikov zbor
  Pevic častliv po duhovno oblečen,

Koseski:

Gròf Habsburgski. †††

1.

V Porečju z cesarsko svitlostjo obdan,
  V dvorani starinsko sloveči,
Grof Rudolf sedi za cesarja izbran
  Kraljevo vezilo deržeči.
Starosta Narenski prinaša jedi
Možečiga vina Čeh mu deli,
  Volitelov sedem se stavi,
Kot solncu okoli truma zvezdá
Na levo na desno vladarju sveta,
  Da službe dolžnosti opravi.

4.

In pevec nastopi, v dvorani stoji,
  Talar ga do pete pokriva;

---

* „Damon na Melito“ in „Življenja iskre“ v Carinth. 1813, št. 13 i 52.

** Carinth. 1812, št. 27. ima Fellingerjev izvirnik; Fell. je izvajal ime Zollfeld iz latinskega „Solium“, in to od sol = solnce; slovensko prestavo Jarnikovo priobčil je Janežič v „Slov. Bčeli“ l. 1852. na str. 249. in sl. iz zapuščine.

*** Carinth. 1813. št. 22. „Bližnjava Lube“; Ermin je pseydonym dr. Kumpfa.

† Zber lepih ukov: „Herkul na razpotju“ in „Fridolin li hod k fužini“.

†† Kärntnerische Zeitschrift III. (1821) na str. 40. in sl.

††† Novice 1844 št. 38.

Vsa glava mu bela, pa mičen govor
  Izvira iz ust mu posvečen:
„V' arfnih strunah sladki glasi spo
In pevic prepeva lubezen čisto,
  In kar je najboljšega, hvali,
Kar počut, kar serce nam poželi.
Povej pa cesar! kaj se dans spodobi,
  Deb' vredno te povišovali?"

12.

In sede, kakor bi senjalo mu se,
  Cesar rajnih let premišljuje,
In lica pol znane prepevlovčove
  Prav terdno vedno pogleduje;
Obličje duhovnika kmalo spozna,
In za solzo vročó mu perteče solzá
  Vije v' škerlat svoj obraz in zdihuje;
V' cesarja zdaj vsi gledajoč
Spoznajo v njim kneza tega veseljoč
  In de ponižne sam Bog povišuje.

Ko srebro, ko sneg se mu glava bleši
  Od časov obilnosti siva:
„Glasovi vse sorte so strunam iztok,
Od sreče ljubezni, od hvale porok,
  Od zemlje, od neba se poje,
Od uma, poguma, od slave in zmot;
Kaj vredno bi bilo cesarju nasprot,
  Izusti zapovedi svoje?"

12.

In cesar globoko zamišljen sedi,
  Spomnivši nekdanjih se časov, —
Ko pevcu pazlivo pogleda v oči,
  Ga strese pomemba tih glasov.
On lice duhovniga urno spozná
In skrivši potoke derečih solzá
  V škerlatnimu plajšu zdihuje.
Zdaj v njega oberne se vsako oko
In grofa spoznavši, ki storil je to,
  Vse božjo osodo poštuje.

Da je skušal Jarnik prelagati še druge pesni istega pesnika, kaže nam sledeči celovški odlomek:

Na Radost.

Radost iskra zgor rojena
  Svetlih zvezd nebeška hči
— — — — — — —
  Ogin svet nas preleti
Tvoja blagost spet zaveže
  Kar je šega ločila
— — — — — — —
— — — — — — —

An die Freude.

Freude, schöner Götterfunken,
  Tochter aus Elysium!
Wir betreten freudetrunken,
  Himmlische, dein Heiligthum.
Deine Zauber binden wieder,
  Was die Mode streng getheilt:
Alle Menschen werden Brüder,
  Wo dein sanfter Flügel weilt.

Jarnikove poesije niso bile vse tiskane; večina jih je ostala v rokopisu. V arhivu zgodovinskega društva koroškega hranila se je trdo v papir vezana knjiga * v četrtini, ki je obsegala na 161 stranéh Jarnikove „mnogotere piesme" s pristavkom dneva in ure, kedaj so bile zložene in zapisane. Ta knjiga ni več cela, 60 listov do str. 121. je izrezanih. Janežič misli, da jih je pokončala tuja sovražna mu roka, kar pa ni, da bi potrdili. Bolj verjetno se kaže, da je uničil ove pesni Jarnik sam iz kterega koli uzroka. Ostalih je 30, zloženih od 15. aprila do 24. novembra 1809. Iz kronologične uredbe smemo sklepati, da so bile tudi pogubljene pesni prav tako urejene in zložene pred 15. aprilom istega leta. Vrh teh pa se hrani ravno tam na treh posamnih polah 12 pesnij, ki so postale večinoma meseca grudna, menda tudi l. 1809. Gotovo se

* Rokopisa ni več najti v arhivu; zatorej poročam o njem, kar piše A. Janežič, ki ga je imel l. 1858. pred seboj, v Vodnikovem spomeniku na str. 113.

sme staviti v to leto pesen „Mir“, zapisana 1. grudna: zakaj povod jej je bilo pomirje Schönbrunnsko. Tiskanih jih je v Carinthiji 10; v Vodnikovem spomeniku 9. razvèn že navedenih še „Mertovski raj“, „Mir“, Minijoči časi“, Zila“, „25. avgusta blizo ajdišča“, „Strah“: kar jih je v „Zberi lepih ukov“ in v „Kärntnerische Zeitschrift“, bile so že omenjene. — Nektere poznamo samo po naslovih iz Vodnikovega spomenika, kakor: „Dva sebi nasprotna“, „Pogled v večnost“, „Vučenik“, „Nil novi sub sole“, „Post nubila Phoebus“ in „Ostrovica“. — Nekaj se jih je večkrat ponatisnolo. V Primičevej knjigi „Nemško-Slovenske branja“ so trije Jarnikove s Fellingerjevo prestavo vred: Zvezdišče, Danica, Kres: v „Kranjske Čbelice“ drugih bukvicah beremo na str. 13. „Zvezdje“ t. j. „Zvezdišče“, v tretjih na str. 27. pesen „Damon na Melito“ in v četrtih na str. 25. „Kres“. Ahaceljeva zbirka koroških in štajerskih popevk ima ponatisneno „Pustno“. Pesen „Zvezdje“ nahajamo še v Miklošič-Navratilovem berilu za VIII. razred, v Vodnikovem spomeniku in v Razlagovej pesmarici. Jasno se vidi, da so jo smatrali razni slovenski razumniki za typ Jarnikovih poesij, kar tudi mi ne tajimo.

Dasi Jarnikovo pesnikovanje nima silo pesniške vrednosti, ako izvzamemo precej dovršeno, včasih gladko in krepko obliko, pomenljivo je vendar v dvojnem oziru. V tistih časih dramila je slovenske rojake vsaka beseda, samo da je bila slovenska, v drugo pa je mogel že s temi nedostatnimi poskušnjami pokazati svojim nemškim sosedom, da tudi slovenski jezik lepo doni ter se dá v vezanej obliki rabiti. Čislali so ga v Celovci. Pesnik Fellinger je prestavil, kakor smo videli, več njegovih pesnij. Slovenski jezik se vidi njemu, ki je imel posebno dobro uho, * jako blagoglasen in sposoben za petje; rime —ajo —aja, končnica —i: želí, dopadajo se mu vrlo, in slično sodi tudi koroški zgodovinar Hermann.**

Jarnikove pesni niso prodrle v narod, kakor na pr. Andrejaševe. Njegove podučne, kratkočasne in domorodne so pozabljene. Samo èna se je prikupila prostemu ljudstvu in postala narodna. Ta je Fellinger-

* Primic „Nemško-Slov. br.“ na str. 64: Jarnik ga je naprosil, naj mu prestavi nekaj pesnij; odgovoril je: „Herzlich gerne erweise ich Ihnen diesen Dienst. Die Völker müssen sich ihre Geistesproducte gegenseitig mittheilen, um sich einander mehr zu nähern und dadurch ein höheres Ziel zu erreichen.“ O Fellingerji piše Primic: Sein Ohrgenie findet die slov. Sprache in seinem Ohre besonders wohlklingend und wegen ihrer vielen Vokalendungen für den Gesang vortrefflich gebaut und beneidet die Slovenen besonders um die für Poesie sehr herrlich tönenden langen *í*: želí, dann die in der wohlklingenden spanischen Sprache vorkommenden *aja* — *ajo*; die slov. Sprache hat das tiefe Melos, welches geeignet ist, den Menschen leicht zu Thränen zu rühren, während die deutsche Sprache erschüttert, weil sie vermöge ihres Baues gleichsam donnernd ist.

** „Die liter. Zust.“ na str. 7. „Er (Jarnik) zeigte in Gedichten mancher Art den Reichthum und Wohllaut seiner Sprache.“

jeva erotična „Damon an Melite“. ktero je prevel Jarnik na slovenski jezik: „Damon na Melito“. Jako pomenljivo za značaj koroškega naroda je, da si je izbral baš to pesen v svojo last; pravijo jej samo „Melita“. Našla je tudi primeren napev: a kdo ga je izumil, ni nam znano. Še dandanes prepeva stari zarod, koji še ni pozabil slovenskega petja, prav rad ovo pesen. Ne samo po krajih, kjer je pastiroval naš pesnik, temveč po vsej slovenskej pokrajini koroškej razlegajo se nje milodonéči glasovi:

1.
Slaba je svetloba lune,
Njo oblaki skrivajo,
Žalostno na citrah strune
V moje serce glas pojo.

2.
Nove delajo mi rane,
Serce mi prebodejo,
Sloze so le noči znane,
K' se le njej zavupajo.

3.
Delč odležna je Melita
Mojga serca draga kri,
Sladka je lubezen skrita,
Z' rožami ovita spi.

4.
Travniki so mi puščave,
Žavost med ludmi redím,
Za veselje némam glave,
Jes najrajši sam sedím.

5.
Saj veselja ni brez tebe,
Ti le meni srečo daš!
Al te lubi ma per sebe,
Komu se tedaj podaš?

6.
Vetri glasi te nesite,
K oknam, kir Melita spi;
S' to besedo jo zbudite:
Damon tvoj za te živi.

(Dalje pride.)

Firduzi.

Kakor vesoljni svet tako je tudi Perzijo pretresla Mohamedova vera. Za Omarja so se vsule arabske čete črez Tigris in so Izdegerda, zadnjega sasanidskega kralja pri Nehavendu l. 641. popolnem pobile, krasno kraljevo palačo v Ktezifonu uničile in vso Eranijo podvrgle svetovnej oblasti kalifskej. Dve sto let je stokal perzijski živelj, perzijski jezik in Zoroastrova vera pod krutim žezlom arabskim. Radi bi bili oholi in besni zmagovalci iz srce svojih podanikov iztrebili spomine na staro slavo eransko, kakor so bili do tal porušili njihova svetišča.

Nasr, arabski trgovec, bil je večkrat v Perzijo potoval in je več lepih pripovedek, vzlasti ono o Rustemu domú prinesel. Te so Arabcem tako ugajale, da so se jim jele celó pripovedke iz starega zakona dolgočasne dozdevati. Pa itak jih je prorok proklel, in kalif Omar je, podvrgši si Perzijo, strogo zaukazal, naj se vse perzijske knjige ali sežgó ali pa v vodo pomečejo. Pa — svaka sila do vremena — perzijska beseda se ni

uničila, nego Danišverovo „knjigo kraljev“ je arabski poturica Ibn Al Mokafa celó na arabski jezik preložil (v devetem stoletji).

Dasi so Arabci nekako sumljivo gledali te svete knjige, porabili so itak njihovi zgodovinarji to, kar se je dalo porabiti. Že v kroniki Ibn Kotaibovej (828—885), v najstarejšem zgodovinskem delu arabskem, nahajajo se iz Šahname poznata imena Čemšid, Tahmuras, Sohak, Guštasp, Bahman itd., dočim se o Ciru, Dariji in Kserksu, ki so nam zapadnikom znani, nič ne sliši: zgodovinska doba se je bila nekako na čuden način v jutrovih deželah celó pozabila.

Trdi arabski jarem pa je častilce ognja, Zoroastrijance, v izhodne perzijske pokrajine stisnol, ali pa tudi celó v zapadne indijske dežele, Gučerad in Serad pognal. Pa le samo v tistih eranskih krajih, ki so bili blizu osredja kalifske sile, izpodrinola je arabščina pehlevščino. Na izhodu pa se ni dala domača beseda iztrebiti, tam se ni eranski živelj upognol. Tam se je javil najpoprej upor proti tujcem. „Visoko gorovje baktisko, zibelj staroeranske omike, postalo je domovje novoperzijskej monarhiji“ (Heldensagen von Firduzi von Adolf Fridrich von Schack Berlin 1865 pag. 21).

Najpoprej je tukaj zaslovelo pleme Tahiridov; potém vstane v devetem stoletji Jakub, Leisov sin, domá iz Sejestana, mož krepke desnice in podjetnega duha. Ta zapoveduje prvlje svojej ožjej domovini; nató pa si izvzemši zahodne pokrajine podvrže ves Iran in ustanovi dynastijo Soffaridov. Dasi so ti vladarji častili Mohameda, vendar so kot umni državniki takoj spoznali, da jim more probujena staroperzijska narodna zavest mnogo koristiti. Kakor istodobni mohamedanski pisatelji trdé, bilo je v desetem stoletji v vsakem večjem kraji mnogo Zoroastrijancev. Iz tega se razvidi, da se je mnogo poprej iz strahú in sebičnosti pomohamedovanih vrnolo starej veri v naročje. Bržkone pa je priteklo tudi mnogo beguncev domú. Skrbno so podpirali Soffaridi razvitek domačega slovstva in netili iskrico probujajočega se narodnega mišljenja. Ta naklonjenost pametnih vladarjev je rešila iranske junaške pripovedke in položila temelj novoperzijskemu jeziku.

Še bujnejše je razcvelo perzijsko pesništvo za Samanidov, ki so bili izpodrinoli Jakubove naslednike. Na dvoru Nasr-Ben-Ahmedovem živel je visoko čislan pesnik Rudegi, ki je neki zložil milijon stihov. V letih 961 do 976. naloži Beleami, učen vezir Abu-Salih-Mansurov, nadarjenemu Zoroastrijancu Dakiki-ju, naj zbirko eranskih zgodovinskih pesnij, v parzijščini pisanih, na novoperzijski jezik preloži in jih združi v celoto. Ko je bil blizu tisoč stihov izdelal, umori ga neki suženj. Še le Mahmudu I. Ghaznanskemu (997—1030) je bilo usojeno, da se je za njegovega časa dovršila pesen Šahname. Kot previden vojskovodja si je bil več Indije

podvrgel, nego Aleksander sam. Znal je sukati bridko sabljico, pa tudi rad poslušal pesnike, kako so predavali svoje umotvore v rednih zborovanjih.

Po nekem Meročanu zve lepo pripovest o Samu, Salu in Rustemu; Ader-Bersina, ki je ves čas svojega življenja zbiral pravljice, pokliče na svoj dvor. Ko je že bil nabral mnogo gradiva, naprosi svojega ljubljenca med pesniki, naj mu nasvetuje mojstra, ki bi znal vse urediti. Ta mu imenuje Abul-Kasim-Mansurja, svojega prijatelja, ki je pa bolj znan po svojem imenu Firduzi, prav za prav Firdeuzi, to je „Rajski“.

Abul-Kasim-Mansur se je porodil leta 940. v Šadabu blizu Tusa v Korazanu. Oče mu je bil dikhan, to je poljedelec, precej reven in je stanoval ob vodotoku, po kterem se je voda reke Tus razlivala po bližnjej okolici. Zakaj se to poudarja, da je stanoval ob vodotoku, razjasni se pozneje.

O Firduzijevej mladosti je to znano, da je bil kljubu svojemu nizkemu stanu dobro odgojen. Naučil se je arabščine in pehlevščine. (Pehlevščina je starejša oblika severnosrednje perzijščine, pomešana z mnogimi semitskimi elementi in kot uraden jezik Sasanidov pisana s posebno azbuko, kterej je ime huzvareš. Radi tega se tudi jezik včasih huzvareš imenuje.) Kot osemindvajsetleten mož se je oženil. Marljivo je nabiral perzijske epične pripovedke in zlagal iz njih pesmice. Ko pa l. 970. Dakiki umrje, poloti se ga iskrena želja, začeto delo dovršiti. Oskrbi si Daniševerovo zbirko in se poprime dela v 36. letu svoje starosti. Ko je namestnik Korazanske provincije, Abu-Mansur slišal o tem delu, naprosi Firduzija, naj mu jih dá čitati. Ker so se mu jako dopadale, podpiral je blagohotno pesnika, ki pa je še vendar do svojega 58. leta v Tusu ostal. Potém se poda v Ghazno. Uzrok tej selitvi ni znan. Nekteri pripovedujejo, da ga je Mahmud Ghaznanski kot pospešitelj vede in umetnosti in kot vojskovodja slavljen povabil na svoj dvor, drugi pa, da se je pesnik iz lastnega nagiba tja preselil. Drugo se mi zdi verjetnejše že radi tega, ker se je moral dolgo bojevati s tekmeci, predno si je sploh mogel kaj veljave pridobiti, in to se je zgodilo po krasnej episodi; „Rustem in Isfendijar“. Ta pesen se je sultanu tako dopadala, da ga je navdušeno imenoval rajskega, t. j. perzijski Firdeuzi (in Firdeuzi se prav za prav imenuje, ne pa Firduzi). Blizu svoje palače mu odkaže stanovanje, od koder se je moglo priti v sultanov vrt. Stanovanje pa je bilo olepšano s podobami eranskih kraljev. Mnogo je bilo naslikanih konj, oroslanov itd. Sultan prepusti Firduziju vse svoje zbirke o eranskej zgodovini in ga preskrbi z vsem potrebnim, da je mogel vse svoje moči posvetiti pesništvu.

Ko je dokončal spev, prednašal ga je vladarju bržkone med petjem in plesom.

Mahmud je zaukazal vezirju Hasan Maimendi-ju za vsakih tisoč distihov Firduziju izplačati tisoč zlatov. Pesnik pa je željo izrekel, naj se

mu po dokončanem delu izplača svota; kajti tedaj bi dal rad v Tusu izkopati velik vodotok, kar je že od mladih nog želel; bal se je, da bi denarja ne izdal, ko bi ga sproti dobival.

Ker je Mahmud Firduzija tako nenavadno odlikoval, začeli so ga drugi pesniki zavidati. Vsako sredstvo jim je ugajalo, da so le mogli pesniku metati polena pod noge. Najbolj jim je pa služilo to v korist, da je bil pesnik šiit, ktere je sultan sovražil. Začel je njegov zaščitnik zanemarjati ljubljenca; celó potrebne hrane mu niso več dajali; tudi smrt njegovega sina ga je močno potlačila, ki je v svojej najlepšej dobi, 37 let star, umrl. Milo toži oče-pesnik: „Za me je bil čas, zapustiti ta svet, ne za sina; da bi ga mogel dojti, zaklical bi mu: Stoj! Samo enkrat me je razžalil, in to zdaj, ko je umrl.“

Kot edeninsedemdesetleten starček dovrši ogromno delo (1011) in ponosno pravi, svest si svoje veljave: „Napisal sem knjigo in se proslavil pred svetom. Kdor je razumen, veren in pameten, ta me častno imenuje. Jaz ne umerjem, če tudi dušo izdihnem.“

Petintrideset let je delal in zložil 60.000 distihov. Zdaj pa ni Mahmud nič hotel vedeti o pogodbi! Toliko zlata mu hoče dati, kar ga more oroslan nesti, pa še to je bilo zavidnikom preveč. Odločili so se za 60.000 srebernikov. Ravno se je kopal Firduzi, ko mu prinesó ta denar; takoj ga razdeli služabnikom in gostilničarju, kjer je bil kozarec fukaa (piva) pil, in poroča sultanu, da ni za denar delal. V prvem hipu se samosilec tako raztogoti, da je zaukazal Firduzija vreči oroslanom pod noge, a hitro se ohladi.

Firduzi zloži pikro satiro, ki se prišteva najboljšim proizvodom perzijskega pesništva, in zbeži kot derviš preoblečen iz Ghazne z naročilom, naj se satira črez 20 dnij izroči sultanu. Zopet razkačen pošlje na vse strani Firduzija iskat, pa zahman.

Pesnik se podá v Mazenderan, potém v Bagdad, kjer ga kalif Kader Billoh častno sprejme. Tam zlaga arabske in perzijske pesni, med kterimi se odlikuje Jossuf in Suleika.

Ko Ghaznanski sultan zve, kje biva Firduzi, zahteva ostro, da mu ga izročé. Billoh pa pesniku svetuje, naj zbeži.

Od tod se napoti v Kuhistan k Nazir Leku, ki mu je že davno bil naklonjen.

Med tem pa se je Mahmudu vendar srce omehčalo, in pesnik se je vrnol v domovino Tus. Ko se šeta po bazaru, sliši dečka, ki poje njegovo satiro proti sultanu. To ga tako prevzame, da omedli. Ko ga prinesó domú, izdahne svojo ponosno in plemenito dušo. Najvišji Tušanski duhovnik se je prè protivil opravljati običajne obrede pri pokopu, ker je ta častilce ognja (Parze) v svojih pesnih poveličaval. Po noči pa vidi v sanjah

pesnika v zelenem oblačilu in s smaragdno krono na glavi. Vzbudivši se hiti Šeikh h grobu in opravi molitev.

V tem trenotku ko so nesli Firduzija k počitku skozi Tušanska vrata, prinesó sultanovi sluge pogojenih 60.000 zlatov in častno obleko. Tedaj imamo v daljnih jutrovih krajih že pred tisoč leti zgled trpke ironije, da dobi zaslužen velikan takrat svoje plačilo, ko ga ne potrebuje već!

Ponosno je odbila pokojnikova hči ponujani jej „mamon"; a po predlogu neke sestre pesnikove porabil se je ta denar za vodotok, ki je Firduziju bil vedno pri srci.

Dasi bi bilo vabljivo priobčiti ono episodo iz Šahname, ki je naklonila Firduziju mogočno Mahmudovo pokroviteljstvo, vendar rajši objavimo drugo kračjo in po svojej vsebini nam zapadnikom nekoliko bolj razumljivo, namreč o sedmorici junaških činov Isfendijarjevih.

Kakor rudeča nit vleče se skozi ves Šahname boj Irancev s Turanci. Guštasp se je bil vojeval s temi sovragi, ki so mu bili njegove hčeri vzeli in v železno trdnjavo zaprli; nagovarja svojega sina Isfendijarja, naj napade sovražnega kralja in sestre reši; če to izvrši, potém dobi kraljevsko čast. Isfendijar vzame sebój dvanajst tisoč konjikov, svojega viteškega brata Bižuta in ujetega Turanca Gurgesarja ter se poslovi od očeta in matere Kajetunje.

Ko pride do turanske meje, trči na dvanajst volkov silne moči, ki planejo ná-nj s silnim tuljenjem; nemudoma jih začne Isfendijar sekati in moriti, vsa zemlja je namočena od same krvi. Vse se veseli te zmage in pri kapljici rujnega vinca slavi viteškega bojevnika; samo Gurgesar se žalosti.

Drugi dan se podá vsa vojska zopet na pot, pa naleti hitro na ležišče levov. Svoje vojake priporoči Isfendijar bratu Bižutu in se začne vojskovati in lahko premaga vse svoje besne nasprotnike. Vojaci se vsedejo k obilno obloženej mizi in se radujejo zmage svojega čilega vojskovodje. Ko se okrepčajo, vležejo se spat.

Drugo jutro iztešejo iz debelih brun močen voz, nataknejo mu ob straněh meče in sulice, vprežejo pred-enj dva žlahtna konja. Isfendijar si postavi na glavo železno čeljado, vzame v roke ostro sabljo in stopi na voz. Prav rano se odpelje in takoj zapazi zmaja, ki se njemu nasproti pomiče; zemlja se kar trese, kri mu teče iz očij, plamen mu šviga iz gobca, neznosen sopar ga obdaje. Strašanska pošast kar z repom konje zbega in zine po vozu, sulice in meči pa se mu v meso zasadé, da se jih ne more već iznebiti. V tem hipu zgrabi Isfendijar za meč in ga tako močno vseka, da izpusti zmaj mahoma ves svoj strup; ta pa junaka tako omami, da bi poginol; v tem odločilnem trenotku pa pristopi brat Bižut in ga z rožnato vodo oživi.

Ko se junak okrepča in okoplje, prevzame ga krepčilen spanec.

Drugo jutro zopet izroči vojake bratu, vzame cimbalo in kozarec ter se gre sprehajat v lepo livado, ki je bila enaka raju divne lepote. V potocih je tekla rožnata voda. Tam sede k studencu in poje: „Kdor se ima vedno bojevati z medvedi in zmaji, kogar stiska vedna sila, temu je življenje gnus; hvala Tebi, večni bog, da zamorem tukaj počivati; morda mi je še usojena ljubica.“

Čarovnica začuvši to pesen, opravi se krasno in stopi pred-enj. Začudjen vstane Isfendijar in vzdigne čašo; divna lepota ga skoro omami: k bogovom vzdihne, da si je krasno deklico želel, čarovnice pa ne. Naglo seže po verižico, ki mu jo je Serdušt dal kot amulet in jo obesi ženski okoli vratú. Pri tej priči se izpremeni krasna deklica v ostudno baburo. Junak zgrabi za meč in jo poseka, njena črna duša pa napolni svet s temoto, vetrom in nevihto.

Isfendijar pa poklekne in se bogovom iskreno zahvali za rešitev.

Drugo jutro je solnce prijazno zasijalo izza gor. Junak stopi na voz in se bliža silnej gori. Velik ptič, po imenu Simurg, zaleti se v njegov voz, pa se na sulicah, sabljah in nožih v nebo strlečih silno rani; zopet zgrabi Isfendijar za meč; perja je toliko odletelo, da je nebo otemnelo. Vse se veseli te pete zmage, samo Turek Gurgesar toguje in zatrjuje, da še ni konec nevarnostij. In res, drugi dan je nastala silna burja; snežilo je potém tri dni zaporedoma, da je vse zametalo. Proti takej nezgodi pa ne pomaga nobena hrabrost. Vsa vojska pade na Isfendijarjevo željo na kolena in lepo prosi bogove rešitve. Njih prošnja se je kmalu uslišala; vetri razpodé megle, in solnce pokaže zopet prijazno lice.

Sedma in zadnją zapreka je bila široka reka; prvokrat so tukaj rabili mehove in tako pregazili široko vodo.

V desetih dneh pridere s svojimi vojaki pred železno trdnjavo. Kot trgovec preoblečen prevari Isfendijar stražnike, reši sestre, obesi Aréaspove sine, njega samega, poveljnika sovražnim trumam, pa ubije in se vrne zmagonosno domú.

To je sedemnajsta episoda iz velikega perzijskega eposa.

Adolf Friedrich von Schack, ki je v svojej knjigi: Heldensagen von Firduzi Berlin 1865 važne dele lepo posnel, govori o njem str. 59. takó-le: „Po svojem veličastvu in globokem smislu, po krasnih osebah in pesniškej obilici prikupil se je Firduzijev Šahname vsem Perzom zeló. V živem spominu jim je že skozi celih osem sto let in ni ga med njimi možá, kteremu bi vsaj glavne zgodbe ne bile znane. Razni kraji, ktere omenja pesnik, naznanjajo njegovo slavo. Njega se spominja potnik, če gleda, kako se iz baktrijske ravani dvigujejo posneženi vršički božje gore Elbrus, ali če sliši, kako rjove iz vulkaničnih votlin Demavendovih podzemeljski grom, češ glokoko pod zemljo vzdihuje prikovan Sohak. Firduzijeve pesmice popeva velblodji gonjar, ki v Sejestanu počasi koraka naprej mimo

pečin, imenovanih „Rustemov jez“. Prošle slave se spominja karavanin vodnik, če zagleda, kako se o jutranjej zarji ob robu neizmerne puščave žaré perzepolske podrtine, Ćemšidov prestol.“

„Firduzi ni samo največji pesnik jutrovih dežel, on je tudi nam zapadnikom po svojem prostem in jasnem slogu najbolj soroden.“

Tem navdušenim besedam Schackovim pristavimo samo to: Dal bog i sreča junaška, da bi se tudi med Slovani našel mož pevske žile in bistrega uma, ki bi nam udomačil Firduzija! *K. Glaser.*

Juri Vega.

Životopis, spisan od prof. Fr. Hauptmanna, tiskan na str. 169—194. v „Spomeniku“, ki ga je o šeststoletnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem založila in na svetlo dala „Matica Slovenska“ leta 1883. v Ljubljani.

Preteklo je že 81 let, odkar je bilo na silen način življenje nadarjenega, v najkrepkejšej starosti stoječega avstrijskega častnika pokončano, — življenje moža, ki bi bil brez dvombe še do najvišje stopnje v našej vojski dospel, kteri bi bil državi in znanstvu še dalje največje službe opravljal, ko bi mu ne bila tako rano tragična osoda pretrgala niti življenja. V sredi meseca septembra l. 1802. je c. kr. podpolkovnik Juri baron Vega, naš rojak, v valovih reke Donave blizu Dunaja našel svoj nedobrovoljni prezgodnji grob.

Vega je bil nenavaden mož, kteri zaslužuje v več kot v énem oziru, da se njegov spomin otme pozabljivosti. Kar mu je narava častnih darov odrekla, to mu je po drugej strani podarila v prevelikej obilici. Mogočen, mnogostranski bistroum, čudovita marljivost in vztrajnost, osebna srčnost, hladnokrvnost in preudarnost: to so bili darovi, ki so se v njegovej osebi družili. Po njihovej srečnej, harmoničnej porabi dospel je Vega na dveh, samo ob sebi čisto različnih poljih, v mathematičnih znanstvih in v vojaškej stroki, do take višine, kakor jo malokdo le na énem polji doseže. Njegovo ime kot pisatelj in učenjak ni se samo v tistih krogih, v kterih in za ktere je bil najprej delaven, marveč tudi med izobraženci vseh dežel in držav z največjim spoštovanjem imenovalo. Njegovi proizvodi so že davno postali občno blago vseh omikanih narodov, in Vegovo ime bode po zaslugah, ki si jih je kot učitelj mathematike v topničarskih šolah pridobil, v avstrijskem topničarstvu vedno živelo! Zraven pa ni bil Vega dolgočasen učenjak, kteri bi bil pri svojih mathematičnih studijah in pri svojej delavnosti kot učitelj izgubil zanimanje za ostali svet, osobito za prigodke na bojišči; na robe, Vego je prešinjala

vsa gorečnost po slavnih delih hrepenéčega oficirja! Večkrat se je zgodilo, da je Vega sam od sebe prosil, naj ga pri bojnej službi uvrstijo, in vsakokrat je ta, z visokimi vojaškimi krepostmi obilno nadarjeni častnik sijajno razumel, bogate zaklade svojega theoretičnega znanja dejanski uporabljati v službi na korist svojej domovini.

Z enim svojih najodličnejših vojsknih del zaslužil si je Vega viteški križ vojaškega reda Marije Terezije, onega reda, kteri po svojih, z visoko modrostjo načrtanih in z neusmiljeno ostrostjo oskrbljevanih pravilih ni samo prvi vojaški red v Avstriji, temveč tudi v vnanjih deželah ga smatrajo za prvega. Kdor si križ tega reda v krvavem boji pribori, ne potrebuje pradedov; on postane sam svoj praded. In monarhi velikih držav nosijo ravno tisti križ ponosno na svojih prsih, kterega lahko najmlajši oficir cesarske vojske vidi nad svojim srcem bliščati. In Vegova bojna dela so z zlatimi črkami v častno knjigo tega reda zapisana!

Kljubu temu se je pa o življenji tega slavnega moža dozdaj le kaj pomanjkljivega vedelo in razglasilo. Vzlasti kar se tiče vojniškega delovanja Vegovega, bila je večina občinstva le na čisto površne, deloma napačne zapiske omejena, ki so po raznih delih in časopisih raztreseni. Še le v novejšem času je pod naslovom „Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder . . . .“ dr. J. Hirtenfeld zgodovino tega reda spisal in v njej govori tudi o življenji Vegovem precej na tanko. Dalje se je — dozdaj v marsikterej zadevi gotovo najobširnejše — popisalo Vegovo življenje in delovanje v českem „Slovniku Naučnem“ od dra. Franceta Lad. Riegerja 1872. Ali prvo delo je bilo le v majhnem številu iztisov tiskano, torej ne v obče pristopno, v obéh pa se ni mnogo zanimivih malenkostij omenjalo.

Osobito pa smo v slovenskem jeziku doslej pogrešali obširnega životopisa Vegovega. In vendar je naš narod v prvej vrsti poklican ter ima do tega posebno pravico, da ga s tem slavnim svojim sinom seznanimo.

Hauptmannovo delo smo torej že zaraditega z velikim veseljem pozdravili. Naša zadovoljnost pa se je še povišala po dveh, to razglasilo spremljajóčih okoliščinah. Prvič je prof. H. s pravim čutom svečanost 600letnega združenja vojvodine kranjske s hišo Habsburžanov kot najpristojnejšo priložnost spoznal, da se Vegi stari častni dolg povrne; drugič je „Matica Slovenska“ spomin na tega velikega domoljuba posebej še s tem proslavila, da je njegov životopis na svetlo dala v Spomeniku, v onej slovenskej častnej knjigi, ktero je tudi našemu preljubljenemu, vzvišenemu cesarju predložila.

Hauptmannovo delo se deli samo po sebi v tri dele. I. Vegova mlada leta. II. Vega kot vojak. III. Vega učenjak.

V prvem delu se nam predočujejo Vegova šolska leta v Ljubljani, posebno ozke razmere s professorjem mathematike pl. Maffeijem, potém njegovo prvo javno delovanje kot c. kr. navigacijskega inženirja v notranjej Avstriji; h koncu se še omenja, da je 5 let pozneje kot prost vojak samovoljno stopil v avstrijsko topničarstvo.

Drugi, vojaški del Vegovega življenja popisuje se z veliko obširnostjo, in vmes se vpleta njegovo pisateljsko delovanje po kronologičnej vrsti, a kritično pojasnilo o njegovih delih sledi še le v tretjem delu.

Takoj od kraja že spoznavamo v Vegi ženijalnega moža, ki se je v prav kratkem času od prostega topničarja do oficirja povzdignol ter je postal kmalu potém vsled svojih izbornih mathematičnih znanostij professor mathematike, s prva na tedanjej topničarskej šoli in pozneje pri z nova uvedenem bombardarskem oddelku.

Nató popisuje g. H. Vegova prizadetja, da se avstrijsko topničarstvo na višjo stopnjo povzdigne, a ker je važnost mathematike za topničarske šole dobro spoznal, skrbel je pred vsem drugim zató, da njegovi učenci dobro učno knjigo („Vorlesungen über die Mathematik") v roke dobé.

Pisatelj pripoveduje dalje, da je Vega leta 1789. 11letno učiteljsko službovanje (1782—1793) prejenjal in se v boj proti Turkom podal; ondi se je slavno udeleževal, ko so oblegali Beli grad. Toda nič natančnega ne pové o tem; zatorej hočem jaz ta nedostatek dopolniti, kolikor mi je o tem znano. *

Pred Belim gradom je bilo Vegi izročeno vodstvo nekterih možnarskih baterij. Pri streljanji je opazoval, da štiri, s stofuntnimi možnarji obsajene baterije niso tako daleč segale, kakor one malo korakov pred njimi ležéče, s šestdesetfuntnimi možnarji oborožene, čeravno so stofuntne toliko nad vzbujale. Vega je dal torej naboj povekšati, nabijanje pa drugače opravljati (male okleščeke vrivati), in bombe so dosegale cilj.

Nasledek nepričakovanega padanja teh velikanskih izstrelkov v trdnjavo bila je nagla udaja tega važnega mejnega ostroga dne 8. oktobra l. 1789. Vendar je Vega v svojej ponižnosti vse zasluge baterijskemu poveljniku in drugim topničarskim častnikom prepustil.

---

* Dve leti se že pečam z življenjem in delovanjem Vegovim. Sad mojega truda je bil obširen životopis, koncem junija l. 1883. dokončan. Še le ko sem založnika iskal, zvedel sem, da je že Hauptmannovo delo v Spomeniku tiskano. Moje studije se skoro na tiste vire opirajo in se v glavnem v tistih mislih gibljejo, kakor Hauptmannove. Vendar je g. H. neke vire prezrl, in vrh tega sem bil jaz še v srečnem položaji, da sem neke zaznamke mogel porabiti, kterih g. H. ni imel na razpolaganje. Dobil sem jih od c. kr. podpolkovnika Andreja Korn-a, viteza železne krone III. vrste z vojskno okinčavo in tačasnega poveljnika 7. moravskega bataljona trdnjavskega topničarstva v Olomuci. Ta je 30. januarja l. 1883. o tem moži sam predaval in mi potém z veliko prijaznostjo svoje zaznamke prepustil, o kterih se pač mora misliti, da jih je iz najboljših uradnih virov skrbno zajemal.

Tú se je tudi najprvo pokazala srčnost Vegova. On se je podal v predležeči prekopni zavoj, kamor so sovražnikove bombe večkrat padale. Ko ni bilo v dveh urah stotnika Vege nazaj, pošljejo oficirji nekaj podčastnikov in vojakov, da ga poiščejo. Našli so ga v prekopu sedéčega, kjer je celó zamišljen računal svoje logarithme, če prav je bila blizu njega sovražnikova bomba udarila in se raznesla.

Potém nam predočuje g. H. najsijajnejšo in dogodkov najbogatejšo dobo Vegovega življenja. Seznanja nas z óno vrsto najsijajnejših vojsknih del, po kterih se je Vega na odličen način udeleževal bojev prve revolucijske vojske (1793—1797). Popisuje nam prav obširno, kako so vzeli trdnjave Lauterburg 13. (ne 15., kakor H. piše) oktobra 1793 in Fort Louis 14. (ne 13.) novembra 1793 po Vegi; kako se je Vega udeleževal, ko so branili in zapuščali „rhenski okop“ pri Mannheimu v decembru 1794. Natô se nam povê, da je Vega po vzpodbujanji velikega vojskovodje (o vojnem pohodu leta 1794), vojvode Alberta (ne Albrehta) Saksonsko-Tešinskega, konstruiral in zlil dva daleč metajóča možnarja ter se udeleževal, ko so si zopet prisvojili mesto Mannheim 22. novembra 1795 (ne 24. septembra; saj je Pichegru še le 20. septembra Rhen prekoračil in se Mannheima polastil, in Wurmser se je stoprav potém, ko je bil dve francoski divisiji, ki ste imeli Heidelberg zasesti, pri Handschuchsheimu 24. septembra zapodil, poprijel offensive, dne 18. oktobra pričel Mannheim oblegati in dne 22. novembra to trdnjavo vzel). Konečno se opiše Vegovo delovanje o vojnem pohodu leta 1796. pri branitvi Moguncija (Mohuča), pri nadaljnem pomikanji armade na Sieg-i in Lahn-i in pri obleganji trdnjave Kehl; napósled pa še njegovo delovanje v Moguncìji leta 1797.

Gosp. Hauptmann razlaga te imenitne dobe vseskozi jako natančno in živo. Za Vegove zasluge je pisatelj brez izimka navajal spričevala njegovih predstojnikov. Vendar mislim, da bi bil H. svojej reči bistveno koristil, ko bi bil posamezne afêre, kterih vsako zá-se izvrstno popiše, v pragmatično zvezo spravil. Osobito kar se vojnega leta 1793. tiče, v ktero pripada najodličnejše vojskno delo Vegovo, t. j. vzetje trdnjave Fort Louis, je na ravnost potreba, da se ne samo vojni načrt avstrijskega velikega vojskovodje Wurmsera, ampak tudi politični položaj vsaj v kratkem opiše in vzame v spomin.

Torej da je Wurmser imel namen, od Lauterburgskih in Weissenburgskih linij naprej proti Strassburgu marširati in Alsassijo revolucijonarnim vladarjem iztrgati; da je trdnjava Fort Louis dolino proti Strassburgu zapirala (Thalsperre) in njo nadvladovala, a ona je bila odmerjena, da levemu avstrijskemu krilu kot krepko opirališče služi. Stoprav ako se vse to vé, zamorejo se Vegove velike zasluge v tem letu dovoljno céniti, ter se more posebej razumeti, zakaj se je vzetje Fort Louis-a Vegi tako visoko prištevalo.

Dalje moramo malo stvarno nepravilnost v Hauptmannovej razlagi popraviti. On piše, da je Vega v Fort Louis pod pridvižnim kotom 15°—16° streljal, torej „više“, kakor je bila do tedaj navada. To je zmota. Do takrat so se namreč možnarji (3—3½ promerov dolgi topovi) in havbice (topovi, kterih dolgost je bila sredi med topovsko in možnarsko) le k tako imenovanemu posrednjemu streljanju rabili: izstrelki (razpokače in krtače) so se pod pridvižnim kotom 50°—75° metali; imeli so torej jako zvit pot, po tem takem nalogo, zadevati cilje tik visokega kritja ležéče, in pri svojej velikej padnosti so služili v to, da votlinam pokrove razdirajo. Vega je bil prvi, ki je te topove k neposrednjemu streljanju, torej pod manjšim pridvižnim kotom 15°—16° porabil in tako horizontalno moč strela povišal.

O Vegovih daleč metajóčih možnarjih bi še bilo omeniti, da sta se ne gledé na izvrstne uspehe, ki sta jih pri poskusih ne samo blizu Mannheima leta 1795., ampak tudi blizu Dunaja leta 1816. dosegla, vendar še mnogo let v nemar puščala. Še le leta 1838. so se v avstrijskem topničarstva 30funtni daleko metajóči možnarji po Vegovej konstrukciji uvedli.

Kar se tiče Vegovega delovanja v Moguncijí leta 1797., bilo bi še treba vzeti sledéče v misel. V tajnih odstavkih pogodbe mirú, sklenene dne 17. oktobra leta 1797. v Campoformiji, bilo je med drugimi tudi ustanovljeno, da zapustijo 20 dnij po potrjenej pogodbi cesarski vojaki trdnjave: Moguncija, Mannheim, Ehrenbreitstein, Philippsburg, Kŏnigstein, Ulm in Ingolstadt, ter odidejo v dedne dežele. O tem pa so dotičnim poveljnikom dali še le v zadnjem trenotku vedeti, in tako tudi Vegi, ki so ga bili, po odhodu nadvojvode Karola na Laško, poslali v Moguncijo, da najvišje poveljstvo črez artilerijo te imenitne trdnjave prevzame. Vegi je bila torej sedaj podobna naloga, kakor tri leta poprej pri zapuščanji rhenskega okopa blizu Mannheima, samo da je bila množina tvoriva, ktero je imel zdaj odpraviti, mnogo večja. Vega je od 1. do 9. decembra 1797 vse tvorivo trdnjave, ki je bilo avstrijskega vojstva, spravil v varnost in vse obsedno gradivo v Avstrijo odpeljal.

H koncu II. dela popisuje H. Vegovo literarno delovanje po miru, sklenenem v Campoformiji, do njegove smrti in omenja tudi, da so ga v stan svobodnih gospodov povzdignoli. Pozabil pa je Vegov grb opisati. Ta je bila goréča razpokača v srcu podobnem ščitu, s krono baronsko, njemu nasajeno.

O smrti Vegovej navaja H. dve govorici. Ali za prvo, ki sumnjo višje kroge razžaljujóčo obsega, ni dosta poroštva, druga pa je nepopolna, in H. je dotični vir prezrl. V svojem izbornem in za prospeh mathematičnega poduka jako važnem časopisu „Nouvelles Annales de Mathématiques“ piše namreč gospod O. Terquem v Parizu (april 1855, str. 50) o žalostnem načinu, kako je Vega v valovih donavskih

smrt storil, tó-le: „V letu 1802. je bil Dunaj ves žalosten, ko je smrt Vegovo na znanje dobil, ki se je bil v Donavi utopil. Mislilo se je na samomor, ki je bil tugi pripisovati zaradi preziranja, ki bi bilo zadelo podpolkovnika. To je bilo občno mnenje o tej katastrofi, ko je sedem let pozneje, v letu 1811., topničarski polk na Dunaj prišel. Oficir, ki je sobo za risanje nadzoroval, zagledal je v rokah kanonirja meden kotomer, ki je nosil ime Vegovo; in kanonir je izrekel, da mu je mestjan, pri kterem biva, ta stroj posodil, kar je bila tudi resnica. Ta mestjan je bil mlinar. Poprašan, kako je do tega stroja prišel, dajal je zmešane odgovore, in spomnili so se, da se je bil Vega ob svojej ostaji na Dunaji pri njem nastanil. Zaprli so ga v ječo, in po večkratnem zaslišanji se je k sledečemu priznal:

‚Ko je Vega leta 1802. k meni prišel, imel sem jako krasnega konja, kterega sem strastno rad imel. Podpolkovnik me je večkrat nagovarjal, naj bi mu ga prodal. Jaz sem se tega vedno branil, konečno mi je pa tako visoko svoto ponudil, da sem prijenjal; a da bi se jaz ne premislil, izplačal mi je svoto, in konj se mu je imel še tisti večer oddati. Ob določenej uri sva se podala v hlev; v to svrho sva bila primorana, iti po brvi, ktera je prek vodotoka peljala, ki iz Donave izteka in goni mlin. Ko prideva na brv, polasti se me taka žalost zaraditega, ker se bom moral od svojega konja ločiti, da se me poloti hudičeva želja, konja in denarje obdržati. Bilo je temno, podpolkovnik je šel pred menoj; jaz sem ga krepko sunol, in on se zvrne v vodo ter izgine.‘ Po tej izpovedi je morilec na vislicah umrl. Tako je ta od božje previdnosti razkrita nezgoda spomin na slavnega artilerista vsake žaljive sumnje rešila . . .“

Ta francoski vir, če tudi ni uraden, ima vendar to prednost, da je njegova vsebina verjetna. Sicer pa se mora priznati, da tudi on ni popolno brez površnosti. Tako je na pr. 7 let po l. 1802., v letu 1811 (!) oni polk na Dunaj prišel; dalje imenuje francoski tekst umorjenega polkovnika („Colonel“), a poročilo, da je mlinar Vego krepko sunol, ki se je potém v vodo zvrnol in izginol, ne stoji v razumljivej zvezi z napovedjo v „Slovniku Naučnem“, da so Vego z vrvjo na kolu privezanega v Donavi našli! *

(Konec pride.)

Dr. Andrej Vrečko.

---

*) Kar se tiče mlinarja, Vegovega morilca, je dandanes pač težavno, ako ne celó nemogoče, zvedeti potanjih dat iz naših uradnih spisov. Pozvedoval sem o tej stvari že pri pravnikih, a zvedel sem le, da bi se od dotičnih aktov še sedaj dalo težko kaj drugega najti, kakor razsodba, ker je vse bržkone že škartovano. Pa tudi razsodba Bog vé v kterem kotu leži! Na ravnost neizvedljivo pa je, v vojaških uradnih spisih po znabitnih zapiskih o načinu Vegove smrti pozvedovati. Saj so se dotični oddelki vojaški tekom 80 let večkrat preobrazili, deloma popolnoma opustili. A ustno sporo-

Alois Perger.

Med onimi blagimi moži, ki so narodno zavest štajerskih Slovencev vzbujali v začetku sedanjega stoletja, nahaja se tudi Alois Perger. Bil je ta učeni mož oskrbnik in krajni sodnik (Verwalter und Ortsrichter) grajščine na „noričkem Vrhu", ponemčene v „Narrenbüchel", kake dobre pol ure od Radgone v fari sv. Petra zvunaj Radgone. Zadej za noričkim Vrhom stoji „noričja ves". Spoznal sem se s tem vrlim možem že kot gymnasijalec, ker so me uradni posli mojega očeta večkrat v to grajščino napotili. Ker je Perger 14. aprila †. 1839. v omenjenem gradu 63 let star umrl, bilo je leto njegovega rojstva 1776. Njegov oče je bil školnik pri sv. Urbanu izvèn Ptuja in pri sv. Tomaži blizu Ljutomera. Ena teh far mora biti tedaj kraj njegovega rojstva. Častita g. župnika teh far naj v krstnih maticah pogledata, da zvemo, kje se je bil rajni Perger narodil. Kolikor je meni znano, študiral je v Gradci in si je že kot dijak nabiral gradivo za spisovanje zgodovine Slovanov.

Posamezne sestavke je pozneje objavljal v Hormayerjevem „Archiv für alte Geschichte", v graškem časniku: „Der Aufmerksame" in v drugih tedanjih periodičnih časopisih. Večjidel se je podpisoval s črko P. Ker takrat druge slovenske intelligence ni bilo nego duhovniki in učitelji, vzpodbujal je Perger pri vsakej priložnosti duhovnike in učitelje v svojej okolici, naj se izobražujejo v domačem jeziku in v znanostih sploh, izposojujóč jim v to svrho potrebnih knjig.

Da je Peter Danjko postal slovenski pisatelj in v svojem času mnogo koristil s svojimi knjigami pri Slovencih med Dravo in Muro, je Pergerjeva zasluga. On je Danjka, ki je bil rojen v sodnijskem kotaru, kteremu je bil Perger predstojnik, pridobil za slovenstvo, in ker je Danjko bil mnogo let mestni kaplan v bližnjej Radgoni, imel je tedaj priložnost, od Pergerja marsikaj naučiti se. Tudi slovenskega pisatelja Antona Šerfa, kteri je leta 1828. in 1829. z Danjkom v Radgoni služil, vzpodbujal je Perger, in slovenščino Šerfovo je naš Miklošič večkrat svojim učencem pohvalil gledé pravilne syntakse.*

čilo je v teh krogih že céloma potihnolo, ker so možje, ki so Vego in njegovo delovanje poznali, že davno pomrli. Tedaj nam, kakor se vidi, le francoski, od mene navedeni vir zaostaja. Ako se pa komu posreči, priti do uradnih virov, naj pa blagovoli svoj uspeh naznaniti!

* Glavno delo Šerfovo: „Pad in zdig človeka", postne pridige. Tudi Šerfa je Macun izpregledal.

Da je Pergerja A. Krempl, ki se bil tudi blizu noričke grajščine v Poličkem vrhu narodil, visoko čislal in se spisovaje svojo zgodovino večkrat pri njem posvetoval, vem iz lastnega izpovedanja Kremplovega. Ob istej dobi je nekoliko let v bližnjej Kapeli živel Čeh Pischelli pri svojem zetu, oskrbniku dominija Stadl, lastnine kneza Arenberga. Pischelli je bil vrstnik Dobrovskega in je z Dobrovskim izdaval v nemškem jeziku nekoliko zvezkov listin starobohemske zgodovine, ko je še v Pragi živel. Ta vrli Čeh se je sprijaznil s Pergerjem, in oba sta marljivo preiskovala staro zgodovino Slovanov. Mi dijaki iz radgónske okolice smo radi zahajali v Pischellijevo gostoljubno hišo. On je nas navduševal za slovanstvo in je bil prvi, kteri je mene seznanil z nekterimi spisi Dobrovskega.

Pergerja je zadnja leta nadlegovala sušica in zaprečila, da ni mogel izdelati nabranega gradiva. Pergerjevo literarno zapuščino je po njegovej smrti pobral J. C. Hofrichter, takrat syndik radgonskega magistrata. Ta je nekoliko člankov iz literárne zapuščine Pergerjeve objavil v raznih štajerskih nemških časnikih.

Spominjam se, da je v nekem tečaji „Steierm. Nationalkalender“ večji članek o staroslov. mythologiji. Ta je iz Pergerjeve zapuščine; ker pa nimam knjige pri roki, ne morem tudi povedati, je-li je pisatelj imenovan ali ne. J. C. Hofrichter je bil od leta 1860—1881 c. k. notar v Slovenjem Gradci. Pred svojim odhodom (umrl je lani v Gradci) dal mi je v spomin dva zvežčiča Pergerjevih ekscerptov. Iz teh vidim, kako marljiv je bil rajni Perger. Vsa poročila grških in latinskih pisateljev o starem Noriku in Pannoniji bil je Perger v izvirnem tekstu izpisal, dalje preiskovanja Schloetzerjeva, Thunmannova in Gattererjeva, posebno pa vse, kar se pri byzantinskih pisateljih nahaja o zgodovini Slovanov.

Ranjki naš prezgodaj umrli rojak prof. J. Macun imenuje sicer tudi v svojej kniževnej zgodovini slov. Štajerja Pergerja kot delavca na narodnem polji, a razven imena ne zvedó čitatelji ničesa o tem pridnem rodoljubu slovenskem. Naj tedaj te črtice služijo v dopolnitev Macunove knjige, ktero posebno izobraženim štajerskim Slovencem še enkrat gorko priporočamo. *

Davorin Trstenjak.

---

* Kakor se nam poroča, prodalo se je do sedaj še le prav majhno število Macunove knjige. Zgod. slov. Štajerja se dobiva v Zagrebu v knjigarni „Albrecht i Fiedler“ in v Gradci pri vdovi umrlega rodoljuba, Klosterwiesgasse 22, za 1 gld. — Pomagajte, Slovenci, da bode mogla zapuščena vdova vsaj tiskovne stroške za knjigo plačati! Ured.

V spomin M. Hermana † 15. decembra 1883.

Bela zelene livade tihotno pokriva odeja;
  Minol cvetóči je kras, minol veseli je čas.
Mirno narava leži otrpnena v spanji mrtvaškem,
  Dok se vzbudila v novó k zalšej lepoti bo spet. —
Ali ah! ti se 'z mirú ne bodeš več smrtnega vzbudil,
  Ki pokrovitelj ljubéč, ki si boritelj nam bil.
Črne dosegla nagló te nevsmiljena moč je osode,
  Končal mogočni se vir slavnostnih tvojih je del. —
Tužnih stojimo zdaj čutov pri rakvi na tihej gomili,
  Néma narava celó z nami žaluje okrog.
Kmalu se vrata bodó nemilo zaklenola smrtna
  Mrzel grob in temàn kmalu te bode objel:
„Lahka ti zemljica bodi, zeméljskih nadlog odpočij si!"
  Kličemo žalostnih src, kličemo solznih očij. —
Srčno posvetil si žlahtne bil svoje moči človečanstvu,
  Ljubšega bilo ti ní najti veselja nikjer.
Bilo goréče srcé ti za sveto je vžgano pravico,
  Zá-njo si hotel živét', hotel umret' si za njó.
Tvojih visokih načrtov ni strašila sila nobena;
  Bil jeklen si značáj, bil si možat korenják.
Čudno zjedinila, glej! v tebi mírno se dva sta naroda:
  Prvemu zvest si bil sin, drugemu čvrst pomagač.
Nemška te mati rodila je v blagor in srečo slovenstvu;
  Blagor! jej kliče naród, ki si ga branil vsekdar.
Nemško domovje bilò ti pri blaženem rodu je dano; —
  Našel presrečen si drug tud' med Slovenci bil dom.
Bil si mladen'č ognjevit oklenol se svoj'ga naroda,
  Sicer v ljubezni mu vdan, vendar pravičen rojak:
Kmalu spoznal je vitéški tvoj duh postave naravne,
  Da so rodovi vsi istega stvarnika čin.
Videl si narod zatirani, narod ubogi slovenski,
  Kako vzdihuje zastonj v sužnosti mnogo že let!
To v plemenitih je prsih prižgalo ti jezo plamečo;
  Jel si boriti se zá-nj, branit' ga tujih krivic.
Kazati svetu si htel, da lepšega storit' ni čina,
  Kakor hiteti v pomoč slabim, ki krivo trpé.
Jezik celó naučil se premili si naš materinski,
  Gladko ti tekel je 'z ust, bil ti radóst je vsekdar.
Samčeku dano bilò ti ni, zvesto si najti družico:
  Nisi zapustil sinú, nisi zapustil hčeré.
Vendar ne bode zató spomin ti živéči preminol,
  Boljše od sinov, hčerá, dika je slavljenih del. —
Težka ti zemlja začnè že pokrivati truplo trohnéče,
  Zemlja bo kmalu drugóč, prah bode kmalu minljiv:

Ali v nebeške vmaknol se svobódni tvoj duh je višave,
Prost zeméljskih verig večno se tam veselit.
Slavno bo tvoje imé slovelo od roda do roda:
Truplo se vrne v pepel, dela na veke živé.

—*k*.

Drobnosti.

Letopis Matice Slovenske za leto 1882. in 1883. Uredil Fr. Levec. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. V Ljubljani. Natisnila Narodna tiskarna. 1883. Str. 523 v 8°. — V Letopisu beremo sledeče razprave: 1. Franc Ks. vitez Miklošič (s podobo) od A. Trstenjaka (str. 1—54). 2. Droben spisek Truberjev od M. Valjavca (str. 55—63). 3. Sledovi slovenskega prava od Janka Babnika (str. 64—95). 4. Prvi pastirski list od Fr. Wiesthalerja (str. 96—122). 5. Vpliv gozdov na podnebje. Spisal Andrej Senekovič (str. 123—135). 6. Kranjske planine od Evgena Laha (str. 136—162). 7. O začetkih kristjanstva na Slovenski zemlji. Spisal Andrej Fekonja (str. 163—194). 8 Iz pótne torbe. Priobčil Fran Erjavec (str. 195—351). 9. Odlomek iz slovenske zgodovine devetega stoletja. Spisal dr. Franc Kos (str. 352—370). 10. Pregovori in reki. Nabral na Notranjskem Jakob Žnidaršič (str. 371—373). 11. Zgodovinski pregled kranjskege trgovstva in obrta do francoske okupacije od Ivana Vrhovca (str. 374—408). 12. Nekateri ljubljanski, kranjski in kamniški meščanje pod Friderikom Tirolskim. Spisal dr. Fr. Kos (str. 409—416). — Na str. 417—431 je bibliografija slovenska, sestavljena po Ivanu Tomšiči, a od str. 432 - 520 beremo poročilo o delovanji Matice Slovenske in imenik njenih udov, oboje sestavil Franc Orešec. — O vrednosti posameznih tú navedenih spisov bodemo menda pozneje poročali. Ali sploh pa moramo reči, da smo lahko zadovoljni z létošnjim Letopisom. Odbor je storil velik korak naprej, in zdaj je upati, da spravi voz Matice Slovenske v pravi tir, ali treba še bode opreznosti in čilega delovanja. Sedaj smo prejeli za dve leti skupaj knjige, za leto 1883. „Spomenik“, za l. 1882. pa Letopis in Lovčeve zapiske I. del. (Glej Kres III. 430.) Pričakovati je, da ne bodo več delale tiskarne Matici homatij in zamude, in da bodemo odslej naprej redno dobivali svoje knjige. Za létos pa naj vzame odbor našo hvalo na znanje!

Sledeče besede pa pošiljamo vsem prijateljem naše Matice v preudarek. Da je odbor odločil, še dalje izdajati knjigo pod imenom „Letopis Matice Slovenske“, to celó odobrujemo. Ali Letopis naj donaša le večje razprave znanstvene; kajti za kratke spise je prostora dovolj v „Zvonu“ in „Kresu“. V letošnjem Letopisu je več kratkih sestavkov, ki bi se gotovo bolje prilegali omenjenima časopisoma, nego Matičinemu Letopisu. Dalje se naj gleda na to, da bodo sestavki večino udov zanimali. Po Letopisu in drugih prej izdanih Mat. knjigah sodéč mora pač človek misliti, da so Slovenci prava „gens filologica“. Marsikaj sodi pač samo za veliki slov. rečnik, ki se baš sedaj izdeluje!! Podajajte ljudem več berila, ki vsakega obče omikanega Slovenca zanima, in tedaj ste lahko prepričani, da bode število udov brez oficijalnega agitovanja hitro naraščalo. Tukaj je tudi odgovor na vprašanje, zakaj se udje pri Matici ne množijo. Toliko je vsaj mene skušnja izučila.

Piše se, da „naši časopisi gledé Matice ne izpolnjujejo svoje domovinske dolžnosti. Nihče ne uvažuje slabega novčnega stanja Matičinega, vsakega je samo zabavljanje in ujedanje ná-njo!“

To bereš v Ljub. Zvonu III. p. 810. — Kolikor nam znano, podpirajo vsi odlični naši časopisi Matico. Osobito pa smo mi v znanstvenem oziru Matici neposrednje več koristili, nego oni listi, ki le poročila o odborovih sejah prinašajo. Slabo novčno stanje pri Matici pa smo tudi vedno uvaževali. Matica je za l. 1880. izdala knjig s 731 str. v 8°, za l. 1881. s 773 str. v 8°, za l. 1882 s 656 str. v 8° in za l. 1883. Spomenik s 240 str. v 4°. A nikdo od nas ni oponašal Matici, da tako malo berila svojim udom podaje, pač pa so jej to očitavali za l. 1880. nekteri gospodje v Lj., rekóč: „Saj vendar „Matica" menda ni nobeden „Volksverein", ki izdaje kakšno „5-Kreuzer-Bibliothek!" (Glej Lj. Zvon I. p. 253.). A baš isti hočejo dandanes, naj se letnina poviša na tri gld., ne da bi nam zató primerno več berila obljubili. Mi moramo zatorej očito izreči, da smo proti temu, da se poviša letnina, ako nas Matica z obilnejšim berilom primerno ne odškoduje. Ali zató, da se gmotno stanje pri Matici zboljša, vémo druga pota.

Pri zavodu, ki ima tako majhno število udov (od 1357—1517), mora se štediti in zopet štediti. Preveliki so pri njem administrativni stroški. Te je potreba najprej znižati. Knjigovodstvo je, kakor znamo iz zanesljivega vira, „prekomplicirano"; ono se naj bolj po prostem uredi. Potém pa pride vprašanje, ali Matica rés potrebuje posebno nameščenega tajnika. Še družba sv. Mohorja ga nima, in vendar šteje 28.000 udov! — Dalje se naj štedi pri tisku. Letos obsega poročilo in imenik Matičinih udov célih šest pôl. Na treh polah je tiskano poročilo, in na treh imenik. Poročilo je preobširno. Ono se naj omeji na najvažnejše podatke. Saj ga itak že prej v Novicah, v Slovenci, v Slov. Narodu, v Lj. Zvonu čitamo, in petokrat potém v Letopisu. Za nas ude ni potreba, da vémo, kako se je omahovalo, predno je dozorel konečni sklep! Bibliografija, poročilo in imenik naj se tesno, z majhnimi črkami tiskajo! — Tretjič naj se štedi pri nagradah pisateljskih. Mi ne najdemo pri Matici nobenega pisatelja, ki bi le živel ob svojem pisateljevanji Naši slovenski pisatelji so že mnogo darovali za svoj narod in še bodo, ako le vedó, da jih narod zató čisla. Ali zastonj jim tudi ni treba delati. Pri sedanjem stanu naše Matice je nagrada od 25—35 gld. za polo na vsak način prevelika. Berite, kar piše Helfert Die Čecho-Slaven p. 316: „Erst um die Mitte der vierziger Jahre, wo die Zuflüsse der Matice so sehr im Steigen waren, fanden weitere Erhöhungen der Honorare für die Museums-Zeitschrift statt, nämlich 10 fl., dann 12 fl., endlich 1848 20 fl. für den Bogen Original-Arbeit." In naši pisatelji tudi niso razvajeni. Odmeri se jim naj nagrada po razmerji Matičinih udov, kakor je sploh navada po drugod. Dober pisatelj bode tudi tedaj dobro pisal, slab pa ne boljše, ako mu tudi zlate gradove obetaš! Naš národ je ubožen národ; zatorej pa tudi ne more pisateljem svojim tako dobro plačevati, kakor večji, bogati narodi. Rodoljuben pisatelj gleda bolj na to, koliko koristi, nego pa koliko zasluži s svojim peresom!

Da se število odbornikov zniža, to iz srca odobrujemo. Še manje bi naj bilo njih število, kakor 20. A to le delavni in veljavni, nekteri v gospodarstvu, večina v raznih znanstvenih strokah merodajni možjé! Ti pa naj bodo objektivni, stojéč nad vsemi strankami. — Mnogo bi se še dalo reči, ali to naj zadostuje. Z najboljšim prepričanjem smo povedali svoje mnenje, a mislimo, da le Matici v prospeh in korist! *S.*

Cecilija. Cerkvena pesmarica. Po naročilu „Cecilijinega društva v Ljubljani", uredil Anton Foerster. Str. XXXII+204. — Med knjigami, ktere je letos podarila slavna družba sv. Mohorja slovenskemu narodu, je gotovo ena najodličnejših „Cecilija" ali „crkvena pesmarica". To knjigo bode vsak Slovenec, kteri rad poje, z veseljem v roke vzel, pa tudi vsak izobraženi muzik z radostjo prebiral. Ta pesmarica, ktera bi že lansko leto bila morala priti na svetlo, in ktero je po naročilu slavno znanega „Cecilijinega društva" v Ljubljani uredil g. stolni kapelnik A. Foerster, razdeljena je v 3 oddelke. I. oddelek obsega slovenske mašne pesni, in pri vsakej sv. maši morejo

se peti trije razni napevi. Omeniti moramo, da ti mašni napevi so odmenjení le za tihe (privatne) sv. maše; pri velikih (petih) mašah mora se itak, kakor terjajo crkvena določila, peti latinsko.

V II. oddelku, „Crkveno leto", nahajamo pesni za Gospodove praznike in razne čase crkvenega leta, v III. pa pesni k blagoslovu.

Kar se notranje vrednosti „Cecilije" tiče, moramo odkritosrčno pripoznati, da bo ta zlata knjiga vedno častno mesto imela v zgodovini „slovenske glasbe", naj se že oziramo na melodije ali dovršeno harmonizovanje ali pa na besede.

Melodije so po vsem dostojne, naravne v srce segajoče. Da niso vse enake vrednosti, razumi se pri takej knjigi samo ob sebi. Nahajamo pa tudi melodije, ktere so pravi biseri glasbene umetnosti. Tú nam je na prvem mestu imenovati štev. 60. (staročesko božično), 62. (staroslovensko), 74. (staroslov. spokorno), kteri napevi so kakor iz granita izsekani ter bi gotovo vsakemu narodu delali čast. Posebno se odlikuje št. 62. „Oj dete je rojeno nam". Težko si mislimo pesen, ktera bi bila enako mila, nežna, globoko v srce segajoča, pa tudi enako veličastna. Ta melodija nam podaje, dejali bi, kos zgodovine kulturnega življenja slovenskega naroda iz 16. in 17. stoletja. Dà! tako je borni narod molil, tako svoja tužna čutila razlival v glasov neizmerno kraljestvo, tako pozdravljal ono blaženo detice betlehemsko, ktero je bilo in je nada vsem narodom in tudi slovenskemu! S kratka, ta krasen napev je naroden, in onim, kteri v eno mer o narodnem duhu pri napevih govorijo ter že kakšen gorenjski „jodler" narodnim smatrajo, svetujemo, naj blagovolijo v roke vzeti „Cecilijo" in se malo utopiti v vsebino in fakturo štev. 60., 74., osobito pa 62., — in kmalu bodo prepričani, da je dandanašnji okus slovenskega naroda v glasbenih rečeh zeló pokvarjen in da v naših navadnih narodnih, bodi si crkvenih bodi si posvetnih, nić manj nego narodnega duha ne nahajamo! Toda kam sem zašel?

Razvèn teh biserov crkveno-narodne glasbe najdemo v „Ceciliji" tudi druge, vrlo lepe melodije, povzete iz „rimskega korala", na pr. štev. 52., 53., 57., 68., (92.), 111. Pri štev. 111. opozorujemo g. organiste, da je treba to pesen, ker je brez takta, v naravnem rithmu lat. jezika peti, t. j. tako kakor navadno besede izgovarjamo! Tukaj bodi tudi omenjeno, naj g. organisti, ako rabijo te napeve enoglasno — (znanstveno kakor po izkušnjah je vsaj dokazano, da dobro ljudsko petje more le enoglasno, nikakor pa dvoglasno biti) — pesni, kterih melodije pridejo do *es*, *e* ali *f*, za eden glas ali dva znižajo.

Zastopani so v „Ceciliji" razvèn domačih skladateljev gg. Foerster-ja, Nedveda, o. Angelika Hribar-ja itd., tudi inozemski, kakor sloveči crkveni skladatelj professor C. Greith s štev. 63., umrli dvorni kapelnik v Monakovem C. Ett s štev. 100. in 113.; A. Leitner s štev. 95. — Številka 99. je lepa francoska melodija, ktero je slavni dr. Witt triglasno, g. Foerster pa štiriglasno harmonizoval. Da je v „Cecilijo" sprejetih tudi nekaj boljših Riharjevih, kakor na pr. štev. 101., 81. in drugih, zdi se nam prav pametno; kajti ljudje, osobito na Kranjskem so še preveč navajeni na Riharjeve napeve, kakor da bi jih mogli mahoma odpraviti. Toliko o melodijah.

Harmonizovanje je po vsem dovršeno, crkvenemu slogu čisto primerno, kar se pri takem veščaku v glasbi, kakor je g. Foerster, samo ob sebi razumeva.

Da je artistični odsek „Cecilijinega društva" v Ljubljani tudi besede opilil ter se kolikor mogoče na napredek slovenskega jezika oziral, je gotovo tudi hvalevredno.

Sploh nam je iz vse „Cecilije" razvidno, da je bila z največjo akribijo uredovana in da so si vsi sodelovalci prizadevali, pripomoči jej k relativno največjej dovršenosti.

Zatorej izrekamo artističnemu odseku „Cecilijinega društva", osobito pa gospodu Foersterju vso čast in hvalo za njih neumorljivi trud, in nadejamo se trdno, da bodo

tudi drugemu delu „Cecilije", kterega z veseljem pričakujemo, z enako vestnostjo in požrtvovalnostjo posvetili svoje moči.

K sklepu izrekamo željo, naj bi, kakor so že skoro v vseh nemških škofijah vpeljane izvrstne crkvene pesmarice, storili to tudi visoko častiti ordinariati slovenskih škofij, goriške, tržaške, lavantinske, ljubljanske in tudi celovške (za spodnje Koroško). „Cecilijo", ktera vsem terjatvam gledé umetnosti in liturgije zadostuje, bi naj uradno potrdili, a ob enem pa strogo prepovedali vse trivijalne pesni, ki delajo nečast crkvi in narodu! *Ljud. Hudovernik.*

Prirodopis rudninstva ali mineralogija. V porabo nižjim razredom gimnazije in realke. Spisal Fran Erjavec, c. kr. profesor. V knjigo vtisnenih je 37 podob. V Ljubljani. Založila in tiskala Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1883. Str. 84 v 8°. Veljá 70 nov. — Oceno te prav lično tiskane in lepe knjige prinesemo prihodnjič.

Narodna biblioteka Krajčeva. Zv. V., VI., VII. V 5. in 6. snopiči (str. 77 in 82) so ponatisnene četvrte in pete bukvice „Kranjske Čbelice". V obéh zvezkih nahajamo več Prešérnovih in národnih pesnij. — V 7. snopiči se nam podaje na 80 str. povest „Krvna osveta". Iz spisov čerkeskega častnika. Prosto predelal Fr. Mirovčkov. Kakor prve štiri zvezke, priporočamo tudi sedanje tri slovenskemu občinstvu. Céna (15 nov.) tej národnej knjižnici je tako nizka, da more podjetnik le tedaj izhajati brez izgube, ako ima prav obilno število naročnikov.

Djelovanje franjevaca u Bosni i Hercegovini za prvih šest viekova njihova boravka. Nacrtao fra Mijo Vjenceslav Batinić, bosanski franjevac. Svezak II. Provincija (1517—1699). U Zagrebu. Tiskom Dioničke tiskare. 1883. Str. 186 v 8°. — Že v Kresu II. p. 180. smo omenjali I. zvezek tega lepega dela. Hvalo, ki smo jo izrekli v prvem zvezku, moramo sedaj ponavljati. Zakaj v drugem zvezku nam g. pisatelj v VIII—XV. poglavjih temeljito riše, stojéć na podlagi zanesljivih virov in originalnih listin, osobito iz Fojničkega arhiva, zgode in nezgode svojega reda od l. 1517 do 1699. Ker se pa Mijo Batinić povsod ozira na kulturno stran svoje domovine, razvidimo takoj, da je njegovo delo zrcalo, v kterem se nam predočuje ves duševni razvitek bosanskega in hercegovačkega naroda. Za svoj trud in svoje delovanje naj sprejme g. pisatelj naše pripoznanje in presrčni prijateljski pozdrav!

Životopis fra Augustina Miletića, biskupa Daulijskoga i namjestnika apostolskoga u Bosni i Hercegovini. Za puk napisao fra Mijo V. Batinić, franjevac. (Sa slikom.) Zagreb. Tisak Dioničke tiskare. 1883. Str. 34 v mal. 8°. — Avg. Miletić (roj. 1763 v Fojnici v Bosni, umrl 1831) ima velike zasluge za razvoj svojih rojakov in za razširjenje in utrjenje sv. katoliške crkve v Bosni. Dostojno je narisal M. Batinić njegovo delovanje. V to svrho pa ni samo porabil latinskega životopisa od fra Marijana Šunjića (1835), temveč tudi izvirne dopise Avg. Miletića samega. Spis je namenjen ljudstvu, in g. pisatelj želi, da bi se njegovi rojaki navduševali istimi načeli in nazori, „koji su odsjevali iz života ovoga uzorsvečenika i rodoljuba".

Srbske pesni v nemškej literaturi. V šolskem poročilu državne gymnasije v Kotoru za l. 1883. beremo prav zanimivo razpravo pod naslovom: „U kojem su opsegu pjesme našeg naroda bile prijevodima presagjene u njemačku literaturu" od prof. Marcela Kušar-ja, na str. 3—46. G. pisatelj nam podaje kratko zgodovino srbskih narodnih pesnij v nemščini ter razpravlja o vrednosti in važnosti raznih nemških prevodov.

Vienac nam donaša v broji 48 in 49 l. 1883. spis pod naslovom: „Njekoliko kulturnih crtica iz Koruške". Popisuje se življenje zaslužnega Andr. Einšpielerja, povstanek in razvitek družbe sv. Mohorja. Pri tej priliki spomnimo svoje čitatelje na izborni časopis „Vienac", ki je že sedaj svoje XV. leto dopolnil. Uredujeta ga V. Klaić in M. Maravić. List prinaša illustracije in podaje mnogo lepo-

slovnega in podučljivega berila. Mi ga vsemu razumništvu prav gorko priporočamo! Cena mu je na leto 6 gld, in izhaja vsako soboto na dveh polah v Zagrebu v Dioničkej tiskarni, Preradovićeva ulica.

Hrvatska Vila je izhajala do sedaj mesečno, in vsak zvezek je imel 20 stranij. S tretjim svojim tečajem se je pa ona izpremenila v tednik, in v tem se vidi velik napredek v razvoji hrvatske leposlovne literature. Izhaja pa vsako soboto na 16 straneh s tremi illustracijami ter veljá na leto 10 gld. Prvi osmeri zvezki, ki so nam že došli do sedaj v tretjem tečaji, imajo prav različno in lepo berilo. Urednik je listu znani hrvatski romanopisec g. Eugen Kumičić (Jenio Sisolski), in to nam je porok, da bode list ustrezal terjatvam svojih čitateljev. Nakladnik „Hrvatske Vile“ je g. Gavro Grünhut v Zagrebu, Jelačićev trg br. 4.

Testamenti narodnih dobrotvora Jovana i Marije Trandafil. U Novom Sadu. Štamparija A. Pajevića. 1883. Str. 29 v 8°. — Srbski narod je izgubil meseca oktobra 1883. svojo veliko dobrotnico Marijo Trandafil. Vse kar je ta blagodarna žena za narodne svrhe zapustila, znaša okoli sedemsto tisóč gld., in tú naznanjena knjižica je zapisnik ali testament vseh njenih dobrotvorov. Slava takim národnim dobrotnikom!

Abakus je današnjemu rodu popolnoma neznana beseda in reč, dasi je ni nekdaj v nobenej prodajalnici manjkalo. Abakus zvali so trgovci svojo računsko desko, ki je po dolgačkem imela več vzporednih (parallelnih) črt, tako razdeljenih, da je mogoče bilo, ne le na vsako črto kovani penez položiti, ampak še po jednega vmes. Črte so značile desetinsko (decimalno) razmero tako, da je prva pomenjala jednojke, druga desetke, tretja stotine, četvrta tisočine itd. Na te črte polagal je računajoči trgovec toliko kovanih penez, kolikor je bilo za vsako desetko jednojk, vmes med črte položeni penez pa je pomenjal polovino vrednosti bližnje višje črte; med prvo in drugo 5, med drugo in tretjo 50, med tretjo in četvrto 500 itd. Tedaj bi na pr. svota 3742 tako bila razpostaviti, da bi prišla na spodnjo črto 2, na drugo 4, na tretjo 2, vmes med tretjo in četvrto 1 in na četvrto 3 penezi. Dalje je še abakus imel črez sredino črto poprečnico, ki je desko in podolgačke črte v dva dela delila, da se je s tem dobil prostor za drug račun kakor odštevanje, ali če je prvi kazal dohodke, stali so v drugem stroški.

Abaka so Rimljani zatrosili po svojej širnej državi, vzeli so ga pa od klassičnih Grkov, ki so to desko zvali ἄβαξ, ἄβαχος, in storili iz grškega rodivnika svoj im. abakus. Grkom je tudi rabila pomanjševalka ἀβάκιον. Koren besedi je dvomljiv. Rost sluti, da je v zvezi z glagolom βαστάζω (nositi). Abakus je za naše kraje kulturnega pomena; kajti s tem, da ga niso le romanski narodi rabili, ampak tudi na Dunaji, kjer se še zdaj med staro ropotijo po trgovskih hišah nahaja, dokazano je, da so ga isto tako po naših prevoznih deželah povsod imeli. Pomislimo le, da je pred kakima dvema stoletjema slovenski Veržženec trgujoč s soljo, ki mu je dohajala po Muri, da bi z njo oskrbljeval poljance in ljutomerske vinogradnike, računil na enakem abaku, kakor davno pred Kristovim rojstvom grški trgovec v slavnih Athenah! Še le novo narodno šolstvo je izpodrinolo starodavnega „abaka“. *Dr. F. S.*

Popravek: Na str. 600 v 12. snop. 1883. v II. pesni naj se za stihom: Da móž ljubezen jednaka je roži, uvrstijo še sledéči trije: Ki čas jej v svoji sili in zlôbi — Odvzame lepôto in vrže trohnôbi; — Ne, moja ljubezen ni mehka roža, itd. —

Izdaje, zalažuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. V Celovci, 1. februarja 1884. *Štev. 2.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

Drugo poglavje.

„Hört Wunder zu,
Der Baurn unruh
Thet sich so ser auspraitten.“
Ein neues Lied von den krayncrischen Baurn.

Opazil je brez dvombe bralec, da slepi Marko Gregorič, ki je bil pred gostilnico pri „Sokolu“ obljubil svojemu sinu Iliji, da pride točno ob petej uri popoldne na klanec k skupnemu odhodu domú, ni bil možbeseda. Vrnol se je stoprav drugo dopoldne, in sicer ne posebno dobrovoljen.

„Ali ste izgrešili sinoči pot?“ ogovori tedaj Ilija svojega očeta, sedéčega na klopi pod lipo poleg svoje bele hišice, na nekoliko vzvišenem kraji v selu Brdovci na kranjsko-hrvatskej meji.

„Opominjal si me včeraj, Ilija, naj se pazim in ne dražim že sedaj razburjenega ljudstva s svojimi pesnimi. Jaz sem te ubogal. Opazoval sem in videl mnogo, skoro preveč, ti pravim, kar ne vidite vi, akoravno imate oči zdrave in črteže visoko letéče.“

„Vi se norčujete, oče, in odgovarjate nevoljno. In vendar je naša stvar tako resna, in vi bi bili lahko po izkušnji naš najboljši voditelj,“ pravi po očetovih nenadnih besedah osupnen mladi mož in sede poleg slepca na klop.

„Ko bi se norčeval z vami in z našo otožno osodo, pil bi bil sinoči dalje na Gubčev račun. Prepeval bi bil zoper tvojo voljo od hiše do hiše. In zvečer bi bil čakal na klanci družbe, da hodimo skupaj domú in pokažemo javno vsemu svetu, kaj nas vodi tako pogostoma v Zagreb.“

Izgovorivši te besede, dvigne stari Marko desnico in zakrije z dlanijo svoje oči, kakor da bi hotel reči: „Verjami, sin, slepčevim besedam in

pomisli, iz kterega uzroka so izgubile one svoj zadnji žarek, potém stoprav sodi.“

Zgane se Ilija pri teh s posebnim naglasom govorjenih besedah svojega reditelja in nagnovši se proti njemu pravi:

„Oče, vi govorite tako nerazumljivo danes, kakor da bi bili videli kaj posebnega, kakor da bi bila —.“ Pri zadnjej besedi utihne ter se pomilovalno ozre v bledo starčevo lice, po kterem se v vetru igrajo dolgi sivi lasje. Stoprav črez nekoliko pa še resneje pristavi:

„Oče, vprašam vas pri našej vnebókričečej bedi in krivici, kakor da bi bila izdana — naša sveta namerjavana stvar?!“

Slepec je stresel z glavo pri tem vprašanji. Nató pa seže z obema rokama proti sinu, objame ga strastno in stisne na svoje prsi ter odvrne pomenljivo:

„Ilija, paziti moramo. O tem sem se prepričal stoprav včeraj sam. Mraz me vselej pretrese po vsem životu, ako mislim na našo bodočnost in tvoje meni razodete sklepe. Kajti dozdeva se mi, da ne prinesó vsaj tebi prave sreče zató, da se daruješ, kakor nekdaj jaz, za brambo z nogami teptane krivice!“

Tihota nastane po zadnjem stavku, ki ga je starec s povzdignenim glasom govoril.

„Vi imate danes svoj temen, — otožen dan, oče! Takove neopravičene besede ne zidajo poguma, temveč podirajo temeljni kamen najlepšim sklepom,“ povzame črez nekoliko sin.

„Čudno, da mene otožna ura in neopravičena tesnoba tako redko goljufa,“ odgovori slepec in pomirjen nadaljuje: „Ilija, naši sklepi so nujni, ako nočeš, da uničijo one, ki so jih rodili. Čul sem sinoči v gostilni pri „Sokolu“ govorice, ki ne koristijo našej stvari. Gubec sam je zakrivil v pijači, da se je imenovalo brez potrebe tvoje ime in ono našega krvoločnika.“

„Moje ime, oče! Ali ni ono pošteno, — ali ni ono —?“ „Pripravljeno,“ hotel je razburjen odgovoriti Ilija. Ali slepec je položil prst na usta v znamenje, naj molči, in pristavi potém:

„Poštenost danes malo veljá ali nič. Moč gre pred pravico, zvijača pred odkritosrčnostjo. Zaraditega je treba dvojnega pozora. Govorilo se je namreč, čuj me, v krčmi o pogostih vaših shodih v mestu in na Gubčevem domu ter o nevolji, s ktero opravljate Tahyju tlako in plačujete desetino. — Ali to pomenja kaj posebnega; kajti krvoločnik se je že posvetoval zaraditega z deželno vlado in navajal ondi pripomočke, po kterih se uklonijo vaše trme!“

„Trme, oče, svojeglavnost! Prosim, ne izgovarjajte dalje teh nam neznanih besed!“ vzklikne pri tej priči Ilija in skoči kvišku, kakor da bi ne mogel več poslušati takovega krivičnega natolcevanja.

„Pomiri se, sinko, in poslušaj!“ nadaljuje slepec s proséčim glasom. „Hvaležen sem osodi, ki me je pripeljala sinoči v tako družbo, ki vé več kot vsi naši ovaduhi ter v vinu resnico govori. Naznanjam ti zaraditega, bodite pozorni in bolj previdni, kot je naša glava Gubec sam, kedar mu pride vino v glavo!“

„Gubec naj bi bil lahkomiseln in naj bi izdajal in podiral sam lastne gradove?“ vpraša iznenadjen sin in položi desnico na razgreto čelo, kakor da bi premišljal, kako bi bilo to mogoče.

„Vsi pošteni ljudje so preveč zaupljivi in odpirajo vsakemu malopridnežu, ki jim pokaže prijazno lice, svoje skrivnosti. Zapomni si, ljudje so hudobni! Zlorabiti odkritosrčno prijateljstvo, to jim je največja zabava in tudi neizogibljiva, če obeta povrh le vinar dobička ali senco osebne časti. Pomisli, Ilija, na mojo lastno osodo, in lahko umljive so ti potém moje besede!“

„In kaj hočete, da storimo, oče, če so okoliščine tako žalostne, kakor trdite?“ seže sin slepcu v besedo.

„Vaše razmere potrebujejo brzo dvojnih lastnostij, to si zapomni: Prvič odločnosti in nujnosti, drugič krepkega vodstva, kteremu se klanjajo brezobzirno in točno vsi drugi. Zaraditega skusite, da se ravnate po omenjenem črteži, — ali pa pozabite vse dosedanje razgovore!“

Z odločnostjo in z nekim pomenljivim glasom govoril je starec poslednje besede. A nató je urno vstal ter hotel oditi.

Ali sin ga prime za roko, posadi ga zopet na sedež in mu šepne v uho:

„Oče, jaz cénim vaše besede, kakor zaslužijo; a veste pa dobro sami, da še nimam sedaj odločilne besede v zboru. Vendar, če me ne varajo vse okoliščine, pride čas, oče, ko se bode glasilo od ust do ust: Ilija Gregorič, prvi in edini kmetski vojvoda! Ne zamerite mi zadnje besede.“

S ponosom je govoril Ilija Gregorič poslednji stavek. Zaplamtele so mu lepe črne oči. Kakor v nemirnih sanjah stisnole so se mu pesti, ko je zopet planol kvišku in se kakor slavni vojvoda po svojej vojski ozrl po vaséh in kočah, okoli in okoli po goricah in dolinah raztresenih. Nekaj časa je slonel molčé, napósled pa dejal s povzdignenim glasom:

„Oče, ko bi se bila vsaka solza po teh kočah prejokana izlila v posodo in posoda v potok in potok v reko in morje, in ko bi se jej bila povrh še pridružila krv po nedolžnem prelita, dvignolo bi se že bilo to morje in preplavilo naše krvoločnike in njih posestva. In naša sveta stvar naj bi ne slavila zmage? Tisoč in tisoč junaških pestij naj bi čutilo dalje krvave žulje svoje, da se radujejo zatiralske kukavice? — Ne, oče, nikdar več! Vaš pogled mi pravi, da je sinu sramota — očetu zadana krivica.“

Ginljive so bile zadnje sinove besede. Molčé je objel in poljubil potém slepca, svojega očeta. In starec je čutil na svojem lici vročo solzo sinovo, ki je privrela iz onega blagega očesa, ktero mu je zakrila že pred dvajsetimi leti temota — večna temota! —

Tretjo noč po imenitnem razgovoru postalo je na samoti med vinskimi goricami stojéče poslopje historično in v zgodovini dveh sosednih slovanskih narodov, Hrvatov in Slovencev, znamenito. V globokej vinskej kleti, kamor ne posije nikdar solnčni žarek, sedelo je isto noč pet môž na sodih okoli majhne hrastove mize, na kterej je stal velik vrč z vinom napolnjen. Poleg njega pa je ležal z vinskimi kapljami omočen in zamazan zemljevid hrvatske kraljevine in sosednih dežel.

Močne hrastove duri so bile zapahnene od znotraj s težkim zapahom. Odprle so se le kake tri pote, ko je šestnajstletna, črnolasa in nežno razvita Ilijeva hči Jela ná-nje po prstih trkat prišla ter vprašala, ali častiti gostje ničesa ne potrebujejo, in potém je jedij, papirja in črnila donesla.

Oljnata svetilnica ob stropu nad mizo viséča je le za silo razsvetljevala omizje. Okoli in okoli pa je bila skoro popolna temota. Le kedar so se možakarji na sodih v okrožji sedéči proti mizi stegovali po ondi stojéčem vinskem vrči, pokazal se jim je nekoliko izpod širokih pokrival obraz. Bila so to zapored nam že znana lica. Gubec, s priimkom beg, sedel je v kotu med mladim rumenolasim Guzetičem in suhim majhnim Pasancem; njemu nasproti hišni gospodar Ilija Gregorič, nekoliko odstranjen pri zidu pa slepi Marko, njegov oče.

Ko je Ilija v drugo napolnil vinski vrč ter ga postavil pred Gubca na častnem mestu sedéčega, dejal je slovesno:

„Pozdravljam vas iz srca, možje, pod mojo streho ter upam, da rodi vaš prihod in vaše vztrajno rodoljubje najlepši sad. Posebno ti, prijatelj Gubec, si nam dvakrat dobro došel, in sicer kot najstarejši in po svojem osebnem položaji najbolj upliven na naše razmerje. Zaraditega te nazivljem brezdvomno po občnej želji našega starešino in kučegazdo.“

Glasno so okoli sedéči pritrjevali tem besedam v znamenje občne zadovoljnosti. In potém se je vrč urneje vrstil iz roke v roko.

Tudi Gubcu, oslavljenemu po tem priznanji, bil je po volji tak nagovor; kajti dvignol je vrč in vzkliknol glasno:

„Radostno naznanjam, da sprejmem rad v me stavljeno zaupanje s prisrčno željo, naj blagoslovi Bog naše skrivno delo,“ in pije na zdravje cele družbe.

S temi besedami se je končal slovesni sprejem gostov, in začelo se je historično zborovanje v vinskej kleti na hrvatskem pogorji.

„Kraj in čas našega nocójšnjega zborovanja nam naznanja jasno, tovariši,“ prične potém beg Gubec svoj govor, „da hodimo v temi, med

tem ko sije našim gospodom jasno solnce. Mi iščemo v podzemeljskih votlinah pravice, ki se tepta pri belem dnevu na našem in naših očetov domu. Vendar do vrha je prikipela naša krivda. Znamenje na nebu, tovariši, nas opominja, kakor pred sedeminpetdesetimi leti naše očake, da pride tudi nam sodbe in plačila dan, ko se bode tresla naša zemlja pred mogočno kmetsko pestjo in si pišemo sami pravice in postave!

Oče Marko, vam je najbolje znan dogodek viharnih let za kmetskih uporov naših ubogih prednikov. Predno nadaljujemo zborovanje, opišite nam vsaj površno one viharne čase, njih uzrok in nasledek, ter nas še bolj navdušite za našo sveto stvar!“

Poslednje besede govoril je Gubec slepcu Marku Gregoriču, ki je do sedaj molčé slonel ob zidu, kakor da bi bil čakal trenotka, da ga pozovejo k besedi.

„Viharni časi, praviš Gubec,“ povzame zdajci slepec in stopivši bližje pod svetilnico, da so čudno odsevali njegovi beli lasje in razlivali na njegovo obličje nekaj vzvišenega, nadaljuje:

„Nesrečni časi, najbolj žalostni časi so bili to našim prednikom. In najbolj nerazumljivo je bilo to, da so oni preveč zaupali znamenju na nebu in svojej preslabej moči. Zaraditega čutimo zdaj mi toliko bridkejše nasledke njihove prenagljenosti.“

„Kakovo znamenje je bilo to, Marko?“ vpraša zdajci najmlajši izmed družbe, Miha Guzetič, in postavi poln vrč pred govornika.

„Drugačno, kakor je bilo pred nekimi meseci naše, tovariši,“ nadaljuje prejšnji. „Zaraditega pa tudi upam, da nam naše večjo srečo oznanuje. Tri solnca v treh mavricah so se prikazala leta 1515. ob kranjsko-hrvatskej meji in so svetila vsak večer na drugem mestu, bolje rečeno nad drugim gradom neusmiljenih plemenitašev. Napósled pa so se izpremenila v tri velikanske svetle šibe, ki so bile obrnene na sever, vzhod in jug. To je bilo odločilno znamenje za občno vstajo. Meseca aprila istega leta vzplamti na treh krajih punt. V Kočevji, v okraji najbolj bogatih plemenitašev divja najhujši boj. Tu ubijejo kmetje zatiralca Jurja Thun-a in njegovega oskrbnika Jurja Stržena. Tudi štajerski Slovenci ob Savinji se upró. Celó na Gorenjskem zbere kmet Klander več tisoč mož pod svojo zastavo, zagotavljajóč jim, da se mu je prikazal sveti duh; blagoslavlja jim podobice in križe, ktere pripenjajo na visoke droge, in tedaj divjajo moréč in svojo bedo maščujóč od gradú do gradú. Celó grajščak Glanhofer iz Dragomlja pridruži se upornim kmetom ter jim oskrbljuje orožje in strelivo, s kterim oblegajo potém več gradov. Med tem pošljejo poslance na Nemško k cesarju Maksu, zatrjujóč mu svojo zvestobo in tožéč zoper nasilstvo plemenitašev, ki je postalo neznosno. A brez uspeha je bila ta pritožba. Cesar je bil preslab in prezaupljiv v svoje plemenitaše, da bi bil preiskoval natančneje krivico ubogih kmetov. Zaraditega divja

upor dalje. Petnajstega maja istega leta dobijo kmetje Méhovo pri Novem mestu v svojo oblast, umoré in vržejo raz grajskega zidú grajščaka Mindorfa in njegovega brata in z njima vred še petnajst plemenitašev. Grajščakinja in dve hčeri pa se rešijo preoblečene v kmetice v temnej noči skozi skrivna vrata. Enaka osoda dohiti gradove na Raki, v Mokronogu, v Polhovem gradci in po drugod.“

Nepopisljivo navdušenje se bere na obrazih zbranih možakov, ko slepec te dogodke pripoveduje. Le pripovedovalec sam ne izpremeni svojega otožnega in resnega lica in pristavi potém:

„Čemu vam pripovedujem, tovariši, že znane in najbolj žalostne dogodke iz zgodovine našega trpljenja? — Zató, da ne zaupamo preveč milej osodi in znamenjem, ki obetajo zbeganim glavam srečo brez zagotovila. Dovolite, da omenim še zadnjih trenotkov tega nepremišljenega upora, ko napade pri Brežicah deželni glavar štajerski, Žiga Ditrichstein, z 850 jezdeci in nekoliko topovi uporne kmete, ki se akoravno slabo oboroženi, junaško boré do zadnjega trenotka. Več kot polovica pade pod sovražnim mečem, drugi pod rabljevim, in le majhen del zbeži, izgubivši dom in vse imetje, na tuje. Od iste dobe, tovariši, pričenja se nova zgodovina trpljenja, ktero uživamo sedaj mi — in ktero ste sklenoli vi končati z novo bratovsko krvjo ter si podali k zvezi roké.“

Končavši te besede, hoče slepi Marko molčé zapustiti družbo, želéč jej srečo in slogo ter previdnost v imenitnem posvetovanji. A beg Gubec mu zakliče:

„Hvala ti lepa, Marko, za tvoj svet in zanimivo povest, ki si jo čul sam iz ust onih, ki so darovali svojo kri za svobodo. Baš takih mož potrebujemo mi v našem težkem delu, kjer veljá več izkušnja kakor pogum in junaška pest. Marko, ostani torej med nami vsaj nocój in govori ter svetuj, kjer čutiš, da potrebujemo tvoje pomoči.“

Vsa družba je glasno pritrjevala tej prošnji, in mož za možem je stiskal vesel starcu desnico.

Slepčev navdušeni in pomenljivi govor razvezal je stoprav možem jezike. Popraševali so natančneje po posameznih dogodkih prve kmetske vstaje in o njenih znamenitih osebah. Le beg Gubec je odslej sedel molčé. Podpiral je glavo v dlan in segal bolj pogosto po vrči na mizi.

„Marko, ti nisi prijatelj znamenjem na nebu,“ vpraša napósled slepca. Ali predno odgovori poslednji, še pristavi:

„Kako sodiš sedanje naše znamenje? Znano ti je, da smo opazovali že tri večere zaporedoma zvezdo repatico nad našim selom. Zdaj pa je zopet ni videti nekaj nočij, namreč odslej, kar smo bili skupaj v Zagrebu!“

„Znamenja na nebu niso brez pomena po mojej sodbi. Pravijo, da moder zvezdogled ugoni za stoletje naprej po teku zvezd to in ono sve-

tovno gorjé. Jaz pa sodim po zvezdi, ki je hodila svetit nad našo vas, kakor mi je pravila Jela, tvoja hči, Ilija, da je napočil pomenljivi čas potomcem slavnih naših dedov, ki zdrobi, če je volja božja, spone, ki žulijo stoletja slovenskega kmeta. Ta zvezda repatica in osoda naših prednikov, ktero sem vam baš opisal, naj vas vodi pri vseh vaših sklepih, prijatelji!"

Čulo se je zopet občno priznavanje tem slepčevim besedam. Gubec pa je nadaljeval:

„Govoril si mi iz srca, Marko, ter olajšal moj predlog, ki sem ga namenil predložiti v nocójšnjem zboru. Najprvo je potreba, da se osnuje vrhovno poveljstvo vsemu podvzetju, predno se začenja javno delo. Zaraditega predlagam, da vrže vsak izmed vas cekin v moj klobuk in trese toliko časa pokrivalo, da se prevrti več potov denar in ga povezne potém rahlo na omizje. Isti, pri kterem padejo novci najprvo vsi na eno stran na mizo, izvoljen je brez ugovora našim vrhovnim voditeljem."

Molčé so vrgli možje rumene zlate v Gubčevo pokrivalo. Gubec je prvi tresel denar, in takoj prvi pot padli so vsi cekini na eno stran. Poskušali so še potém ostali isti posel, a posrečilo se ni nikomur to naključje. Izvoljen je bil tedaj brez ugovora beg Gubec vrhovnim poveljnikom v javnem zboru, in s tem je opravičil že prej sploh ponujano mu predsedstvo skrivne družbe, ki naj osveti pravico nad krivico.

„Trem naj se izroči moč in poveljništvo sploh v našem podvzetji," nadaljuje Gubec potém ter opominja k daljnej poskušnji po prvem potu, koga izvoli naključje za ta važni posel.

Zopet so tresli Ilija, Pasanec in Guzetič Gubčevo pokrivalo s tremi cekini ter je pokladali na mizo. Prvemu ni bila sreča mila. Različne podobe je stresel ta na omizje, ali njegova tovariša pa zapored enake. Izvoljena sta bila torej Pasanec in Guzetič v vrhovno poveljstvo kot svetovalca Gubčeva. Le Ilija je ostal začasno brez častnega posla. Jezilo ga je skrivaje poslednje, da je zabledel, vzlasti ker se mu je volitev po Gubčevem nasvetu dozdevala preotročja, a molčal je.

„Vrhovno poveljstvo je izbrano, tovariši," nadaljuje videzno zadovoljen predsednik beg Gubec in pristavi potém:

„Tovariši, med tem ko kujemo mi poveljniki skrivne črteže in sklepe, kdo nam vodi tedaj naše hrabre vojske k popolnej zmagi? Naš boj se bije sedaj v sovetih in poveljih na papirji, ali za pravo vodstvo potrebujemo vojaško izurjene, krepke roke. Kdo bi bil sposobnejši za takov junaški posel kot naš hrabri Ilija, tovariši? Ilija se je junaško bojeval v Lenkovičevej in Auerspergovej vojski proti Turkom. On bode pridobil tudi našemu orožju srečno zmago. Zaraditega imenujem Ilijo Gregoriča v tem javnem zboru vojvodo našej vojski, ki se naj oslavi z njegovim imenom v pozni rod!"

Nepopisljivo navdušenje ostalih tovarišev je odmevalo pri teh besedah. Pasanec in Guzetič sta objela svojega prijatelja, poljubila ga in dvignola na rame.

Čudno, in vendar ni segalo to veselje Iliji do srca, kakor bi bil vsakdó pričakoval izmed družbe. Njegovo resno lice se je še bolj zatemnilo, in roka, s ktero je dvigoval vrč in točil vino tovarišem, se je tresla.

„Veseli me, tovariši, da je srečno in kakor vidim zadovoljno končana volitev dostojanstvenikov v našej znamenitej stvari,“ nadaljuje črez nekoliko zopet beg Gubec, čigar glas se je izpremenil že v trenotku, ko je bil po čudnej šegi voljen načelnikom kmetskega triumvirata. Njegov glas priča jasno, da čuti govornik v sebi že čast in oblast bodočega — poveljnika céle dežele.

Izgovorivši prisede bližje k mizi, popravi slabo luč v svetilnici in se nagne nad ondi ležéči zemljevid. Ko nekaj časa s kazalcem po njem nevidne črte dela, pravi slovesno:

„Možje, drugi naš glavni nalog je, določiti že naprej natančno naš črtež, po kterem se imamo strogo ravnati. Pretuhtal sem že o dolgih nočéh v duhu, kako se ima razpostaviti naša vojska, da jej je uspeh zagotovljen. Zaraditega sem prinesel nocój zemljevid s sebój, da se prepričate sami, ali so moji sklepi pravi ali ne.“

Pri teh besedah razgrne ves zemljevid po mizi in migne tovarišem, naj bližje prisedejo.

Tú je zaznamovan Brdovec, Ilija,“ govori potém Gubec. „Tú postavim, bi bila tvoja hiša. Tú na desni je Stubica, tú doli Sused, ondi Klanjec, Brežice, Krško in gori Novo mesto. To so nam, prijatelji, preimenitni kraji. Zapomnite si jih torej dobro!“

Med tem govorom potegne Gubec zopet s kazalcem po zemljevidu, in tovariši mu sledé pazljivo z očmi. In vendar še niso videli nikdar takovega papirja, ki se mu pravi zemljevid, in nerazumljivo jim je, kako more kdo na gladek papir narisati céle vasi, mesta, gore, ceste in reke, tako da pismoučen človek s prstom po zemljevidu kakor z nogami po svetu hodi.

Take ali vsaj podobne misli so polnile možem glave. Vendar toliko politike in previdnosti so čutili v sebi, da niso izdali pismoučenemu Gubcu svojih dvomb gledé resničnosti opisanih znamenj na papirji.

„Dobro ste razumeli, tovariši, te kraje in njihove zveze,“ nadaljuje zopet Gubec.

„Jaz storim korak dalje in vam pravim: Če se nam posreči dvignoti vsaj dvajset tisoč mož na noge, razpostavimo jih po mojem dobro premišljenem črteži tako, da nam je uspeh skoro neizogibljiv. Prvi del vojske udari iz Klanca v breški okraj, združi se z ondotnimi kmeti,

odpošlje manjši svoj oddelek v Krško in Novo mesto ter skuša od tod ohraniti zvezo s Hrvatsko.

Drugi del hiti ob Savi in Savinji v Sevnico, v Rateče in Celje ter odpošlje od tod zopet eden oddelek v Ljubljano, ki skuša prodreti s pomočjo ondotnih upornikov do Trsta in morja ter zasede in zabrani vse ceste in prehode proti laškej deželi.

Zadnji del ostane v glavnem taboru pod mojim poveljem v Stubici kot obramba proti jugu, osobito proti turskim napadom.

Čudili so se možje Gubčevemu natančnemu in popolno izgotovljenemu črtežu. Niti črtice niso ugovarjali. Imponirala je vsem njegova izvedenost. Vsak večji ugovor je bil izključen.

Videl in čutil je dobro Gubec, kakov upliv je napravil njegov črtež na tovariše. Zagotovljen si je bil že v tem prvem trenotku svoje neomejene vzvišenosti nad ostalimi zavezniki.

A poslednje mu je bilo neizmerne veljave. Zadovoljen je bil s svojim prvim jasnim uspehom, ki je bil po njegovej sodbi prvi korak do davno že skrivaj gojene slave njegovega imena in bodoče samostalnosti!

Petelinovo petje se je že čulo v vinsko klet, in nebo se je jelo polagoma ruditi na vzhodu, ko se konča prvi zbor v tej noči osnovanega triumvirata. Še eden vrč se je izpraznil potém v bodočo srečo in na zdravje voljenih dostojanstvenikov.

Zagotavljajóč, da se vrši črez teden dnij druga seja, opomni vrhovni poveljnik Gubec še eden pot, da pričakuje do tedaj natančnih poročil o zadevi orožja, in nató zapustijo vsi svojo skrivno zbornico.

Ko bi pa bil kdo opazoval obraze poslavljajóčih se tovarišev, zapazil bi bil na treh popolno ali vsaj navidezno zadovoljnost, pri dveh pa, pri Iliji Gregoriči in njegovem očetu pa bi bil dejal:

„Vse ni bilo, kakor bi moralo biti. Preveč resnobe se bere na teh obrazih, akoravno je resnost v svetovnih vprašanjih odločilna stvar.“

Nekaj takega si je mislila morda tudi Ilijeva hči Jela, ki je z gorečo tresko svetila možakarjem iz kleti. In ko je stisnol eden izmed družbe skrivaje njeno desnico, oblila jej je neka nepopisljiva miloba od bedenja bledo lice, črne njene oči pa so poslale lep, iskren pogled v zahvalo istemu, ki je naznanjal s tem mnogo več, kot toliko potov obilne, a prazne besede.

(Dalje pride.)

Žrtva ljubosumnosti.

Novela. Spisal *dr. Stojan.*

II.

Na daleč okrog se je bila hitro raznesla novica o zadnjem dogodku pri Mohoričevih. Vzlasti dekleta in stare ženice so imele mnogo govoriti o Vidi in Pontonijevem Vekoslavu. Nekteri niso celó hoteli verjeti, da sta že Vida in Branko zaročena. Zatorej so pa ob dolgih zimskih večerih ugibali med sebój, kteremu izmed njiju se bode lepo Mohoričevo dekle udalo, ali Branku ali grajščaku Vekoslavu.

„Sevéda,“ pristavil je čestokrat ta ali oni mladenič v družbi, „sevéda plemenita grajščakinja biti ter se v lepej kočiji voziti v crkev in iz crkve, to bi vsakemu dekletu bolje dišalo, kakor pa ob delavnikih z žuljavimi rokami težko delati, v nedeljo pa peš hoditi v crkev!

Ali mladi grajščaki si dandanes ne iščejo svojih nevest in žen med kmetskimi deklicami, temveč po velikih in bogatih mestih. Tudi Vekoslav še ni tako znorel, da bi si kmetsko dekle za ženo jemal, a če bi to tudi hotel, ne dovolil bi mu tega njegov oče nikdar. Kolikor jaz mladega grajščaka poznam, on se le rad z deklicami malo pošali. Tudi z Vido je to storil, ker je ona rés krasno dekle, ali tú je naletel na pravega. S Cvetkovim Brankom ni dobro šale zbijati. Bog ne daj, da bi on koga zasačil, ki mu hoče zahajati v škodo. Še od nas, njegovih kmetskih vrstnikov, ne sme nobeden z njegovo Vido niti besedice govoriti ne. Takoj ga čmerno in ostro pogleda, kakor da bi ga hotel prebosti z očmi.“

„To je res,“ pristavi sosedova Tinka. „On je strašno ljubosumen. Kar se mene tiče, ne dopada se mi nikakor ne Brankovo obnašanje. On je sicer premožen in največji gospodar, ki ga ni blizu takega, ali jaz bi ga vendar ne hotela imeti za svojega možá. Branko mi je preveč zamišljen ter strašno nagle in hude jeze.“

Tako so se dostikrat mladenči in deklice pogovarjali med sebój ob preji zvečer, danes pri tem, jutre pri drugem sosedu. A imeli so prav menéč, da ne bode Mohoričeva Vida nikdar grajščakinja.

Od zadnje nedelje se ni več Vekoslav poganjal za Vido. Od tistega večera, ko je vasoval pri Mohoričevih, ni bilo grajščaka na beli dan. Vekoslav je bil v štirinajstih dneh do dobra okreval. S prva je hotel sicer njegov oče, stari grajščak Pontoni, ves dogodek sodniji naznaniti, ali sin ga je konečno vendar pregovoril, in on je vso stvar opustil. Kaj bi bilo to tudi Vekoslavu pomagalo? Le Vido bi s tem v velike sitnosti

in v neljubo goovrico spravil, a dekle ne zasluži tega; saj mu je le ona, ona sama rešila življenje. In kdo vé, ali bi njega samega ne zadela kazen, ker je bil strelil na Branka in žugal ubiti ga?!

Tako se je bila céla stvar zadušila. Ali mladi grajščak ni hotel prenašati domá svoje velike sramote. Kako pa tudi? Vse bi kazalo za njim. Fantje bi se mu rogali, in najbrže bi še prišlo do novega boja, a to bi bilo zá-nj gotovo najslabše. Zatorej zapusti Vekoslav svoj kraj in se napoti v daljne dežele, da se tam praktično izuči ojkonomije in dobrega gospodarstva. Saj je imel on kot edini sin prevzeti grajščino in posestvo, takoj ko njegov že precej priletni oče zatisne oči.

Nekaj tednov pozneje pa že nastopijo bolj veseli časi za našega kmeta. Prišla je doba, ko se tudi kmet raduje v svojem ožjem domačem in prijateljskem krogu. Kar si je pridelal s krvavimi žulji in s potom svojega uma in dlana, to uživa on po zimi, začenši od božiča do pusta. V tem času obhaja on svoje koline. Sedaj se ženi in gostuje. Danes se zberó prijatelji in znanci pri tem-le sosedu, jutre pri drugem, a povsod jim bogato obložene mize ponujajo mnogo veselja in radosti. Kakor létos niso se že dolgo let veselili mladenči in deklice na pust. Saj je pa tudi to zimo imelo biti mnogo ženitev, in med vsemi najsijajnejša pri Cvetkovih. In te gostije so že vsi težko pričakovali. Saj pa še tudi ni bilo v tem kraji tako krasne neveste, kakor bode Vida, in tako bogatega ženitovanja, kakor pri Cvetkovih, in ga tudi hitro ne bode. Sedanji rod ga gotovo ne doživi.

Ta glas se je raznesel na vse strani, in od daleč sèm prihajali so ljudje, gledat lepe neveste in bogatega ženina.

Ali kakoršna gostija, tako je tudi zakonsko življenje, misli si naš kmet. Je-li gostovanje veselo in se na njem le vriska in poje od konca do kraja. tedaj bodeta tudi zakonca veselo in mirno živela. Zatorej si pa naš kmet tudi prizadeva, da se ženitovanjsko veselje nikdar ne moti. Vsi obredi, vse stare šege in navade morajo se točno in dobro izvrševati, sicer bi bilo slabo znamenje za ženina in nevesto!

Na Brankovem in Vidinem ženitovanji bilo je vse v redu in po volji, kakor so si to svatje in stariši ženina in neveste sami želeli. Le edin slučaj je motil praznoverne ženice, in to je bilo, da se je nevesta Vida, prišedša na ženinov dom, izpodtaknola na pragu, čez-enj stopivša, ter padla na vežna tla, da se jej je kri kar curkoma vlila po lici.

Temu so pripisovali hudo znamenje ter se ga vsi prestrašili. Ali ko nevesta zopet vesela vstane, ne da bi se jej bilo kaj hujšega prigodilo, izgine vsaka slaba slutnja, in gostija se je prav prijetno in radostno obhajala.

In rés, ta slučaj ni bil odločilen za življenje naših zakoncev. Veselo in mirno sta živela med sebój. V célej fari ni bilo tako srečne zakonske

dvojice, kakor sta bila Branko in Vida. In Bog je blagoslovil njijun zakon. Leto pozneje sta že dobila o božičnih praznikih lepo deklico v dar, in to je njuno zvezo še ožjo storilo ter delalo očeta in mater še bolj srečna, nego sta bila poprej.

Vso zimo sta Vida in Branko preživela potém vesela pri svojem otroku. A spomladi, ko se jame vzbujati na novo oživljena narava in so že začeli déte nositi na prosto, dobi mlada Grozdanka jako imenitno darilo iz južnih krajev. Bila je z zlatom vdélana, umetno izrezljana zibelka z dragoceno posteljico in svilnato gosposko obleko. Tudi nekaj zlatnine in srebernine je bilo všito v njo.

Vida se je neizrečeno razveselila tega nepričakovanega darú, če tudi ni sprva vedela, od koga je. Ali neka notranja slutnja jej je pravila, da ne more od nikogar drugega biti kakor od — Vekoslava. Ves dar se jej je sicer poslal iz bližnjega domačega mesta, ali takih stvarij ne nahajaš ondi pri nobenem kupci, in v našem kraji bi jih tudi nikdo ne znal narediti. Tako dragoceno in umetno je bilo vse napravljeno. Zatorej je ugibala Vida, da je vse le iz južnih, laških krajev; češ to je mogel le Vekoslav poslati njenej Grozdanki v dar, njej samej pa v spomin, menda celó zató, ker ga je bila nekdaj rešila — smrti!

In Vida je slutila prav. V skrivnem kotiči umetne zibelke našla je napis: „Tebi v spomin! Vekoslav.“

Rudečica oblije veselo mater pri teh besedah. Vsa dekliška in otročja leta stopijo mladej ženi pred oči. Ona se zamisli v nekdanje čase: Veselo igra z grajščakovimi otroki pred Pontonijevim gradom na zelenej trati. Z njim — grajščakovim sinom — Vekoslavom je poročena; na njegovej strani koraka ponosna nevesta Vida, ko igrajo otroci ženitovanje med sebój. A Branko, mladi Branko pa jo gleda hudo in čmerno, kakor da bi jej zavidal njeno srečo in plemenito visokost!

„In Branko je tudi tak ostal!“ nadaljuje Vida v se zamišljena. „Kako je enak razjarjenemu levu podrl plemenitega Vekoslava na tla, ko je prišel ta k svojej nekdanjej prijateljici vasovat! In s samokresom si je moral ubožec braniti življenje. Dà celó ubili bi ga bili, ko bi ga ne bila jaz, njegova mladostna tovaršica, rešila!

Dà, Vekoslav je blag človek. A ker vé, da nimaš ti, Grozdanka, take zibelke in posteljice, kakoršno bi bila imela pri njem, tedaj ti je pa poslal ta veliki in plemeniti dar. On se spominja mene, če je tudi grajščak, a jaz le priprosta . . . kmetska . . . žena!!“

In pri teh besedah se jej dozdeva, da bi bila ona lahko grajščakinja, ko bi bila pamet rabila . . . Sedanji njen stan vidi se jej prenizek, preprost! — In kaj bi bila lahko njena Grozdanka? — Visokočislano dete v zlatej zibelki. Grofiči in baroni, grajščaki in plemenitaši hodili bi je

gledat in občudovat. Vsi bi jej pošiljali darove ter si jo v zibelki še želeli za sneho in ženo svojim plemenitim sinovom!

In nató obleče Vida v svojih visokoletéčih mislih mlado Grozdanko v dragoceno obleko. Potém jej obesi okoli vratú zlato verižico ter jej natakne majhno, z dragimi kamenčki obsuto zapéstnico. Tako okinčanega otroka pa položi v krasno zibelko ter ga občuduje, vsa zamaknena v ta kinč in kras. Zdelo se jej je, kakor da leži pred njo kraljičina, in to bi bila njena lastna hčerkica!

Iz teh mislij vzdramijo zamakneno mater močni koraki. Vrata se odpró. V izbo stopi njen mož Branko. Kakor priklenen obstoji sredi sobe, zagledavši to bliščečo krasoto na lastnem svojem otroku. In temna slutnja se poloti njegove duše. On misli nehoté na — Vekoslava.

Izginola mu je že bila njegova podoba iz duše. Le malokdaj se je še spominjal svojega tekmeca, kterega sovraži iz célega srca. Tudi samokres, ki mu ga je bil izdrl iz roke ter ga vzel, kakor je rekel, sebój v spomin, tudi tega je bil zaklenol globoko v svojo skrinjo, da ga ne vidi več. Kajti kedar koli je zagledal to osodepolno orožje, vsakokrat ga je groza obšla, in strašne misli so mu jele rojiti po glavi. Tedaj pa je zagnal samokres daleč tja v kot, kakor da bi se hotel s tem maščevati nad nekdanjim njegovim lastnikom. A konečno ga je le pobral ter ga varno skril v svojej shrambi nad hlevom.

In danes mu pride zopet strašno ime Vekoslav na misel. Razsrjen in bled kakor stena izpregovori torej Branko:

„Vida, od kod imaš to blago? Kdo ti ga je prinesel in kdaj? Govori resnico, sicer ti gorjé!“

Prestrašila se je žena teh strastnih besed. Strepetala je na celem životu, kakor otrok, če kaj krivega misli in dela, in ti ga zasačiš pri tem. Napósled se vendar žena opogumi ter reče:

„Ravno pred pol ure je nekdo tó-le prinesel iz mesta za najino Grozdanko. Ali od koga je vse to, ali kje je to dobil, tega ni mož povedal. Tudi na plačilo ali odgovor ni čakal, temveč takoj je odšel svoj pot na cesto in se odpeljal nazaj proti mestu.

„Svile in žameti, zlatnine in srebernine dandanes nikdo zastonj ne daje,“ odgovori mož osorno, „najmanj pa nam zapuščenim kmetom tú na deželi. Od nič ne pride nič, to si zapomni. Ti že véš, od koga je vse to, sicer bi blagá ne bila sprejela.“

Žena si ni upala na ravnost povedati svojemu možu, od koga je ta dar. Preveč se je bala, da ga razsrdi, če mu pokaže vrezani napis z grajščakovim, njemu toli sovražnim imenom. A Vida je tudi vedela, da bi vzbudila s tem v njegovej duši neznosno, vedno pekóčo ljubosumnost. Zatorej odgovori premišljeno:

„Moj ljubi Branko! Jaz rés da gotovo ne vém, od koga je vse to blago za najino Grozdanko. Ali če se ne motim, utegnolo bi menda biti od . . . grajščakovega sina. Ali zakaj bi on kaj takega daroval detetu, tega pa tudi ne vém!“

„Če je dariło od njega, tedaj pa tudi véš, zakaj ti ga je poslal. Ali jaz ne trpim, da bi ti sprejemala za mojega otroka darove, ki so prav za prav le tebi namenjeni in si jih le ti zaslužila. Kajti jaz vém dobro, vém predobro, zakaj pošiljajo grajščaki darila — mladim, lepim ženam!!

Vse to pa sleci takoj zdaj otroku in zakleni, da mi ne pride več pred oči. Gorjé ti, ako še enkrat najdem otroka v tej zibeli in v takej obleki. Moji otroci se naj zibljejo v mojej lastnej, lesenej, a ne v zlatej, grajščakovej zibeli, in oni bodo tudi le moja oblačila nosili, a ne daril grajščakovih!“

Izgovorivši pa zapusti sobo in gre na prosto, da si ohladi v mladej naravi vroče čelo. Danes je prvikrat zatemnela zvezda njegove sreče. Črn, gromonosen oblak se mu je vlegel na čelo. Pred očmi se mu temni; solnce njegove sreče je nehalo sijati.

Od tega dneva ni hodil več Branko vesel po svojem lepo rastóčem polji, od sedaj ni nikdar več pobožal radosten in zadovoljen svoje lepo rejene živine v hlevu, temveč tiho in némo, upadlih očij in temnega obraza hodil je po svojem gospodarstvu, in niti najmanjše udanosti in ljubeznivosti ni več kazal ne ljudém niti živalim.

Globoko gorjé se mu je vsadilo v srce. Strašna bolečina je objedala obisti njegove in mu kalila dušni mir.

Po dnevu kakor po noči plavala mu je pred očmi podoba — Vekoslavova! A povrh se mu je še dozdevalo, da ni odkritosrčna proti njemu njegova lastna žena. Domišljeval si je, da vé ona več o uzroku tega darila, kakor pa si upa povedati njemu, lastnemu svojemu možu!

Najbolj med vsemi pa je čutila moževo izpremembo Vida sama. Globoko v srce jo je bolelo, ko vidi, da jej mož ne zaupa, da si on o njej domišljuje stvari, kterih bi o svojej ženi nikdar še misliti ne smel. V teh svojih bolečinah pa se je uboga žena čestokrat razjokala na prsih svoje ljube Grozdanke. Pri njej je iskala edine tolažbe, pri njej je našla za trenotek svojo uteho.

A če jo je pa mož našel jokajóčo, tedaj je pa on ni ne miloval, ne tolažil. Ne, tega ni znal naš Branko! Temveč srdito jo je pogledal, rekóč jej:

„Vém, zakaj se jočeš. Ti pač obžaluješ svoj nizki, kmetski stan. Žal ti je, da te ni povzdignola tvoja lepota — v grajščakinjo. A kar še ni, to se lahko zgodi, ko mene več ne bo!“

Take besede pa so spekle Vido v srce, kakor da bi peklenski ogenj ná-nje polagal, in ona se še hujše razjoče. Ali tolažbe ni našla pri Branku. Srdito je prišel, in srdito zopet odšel, kakor da bi ne imel srca niti zakonske ljubezni do svoje ženice.

To žalostno stanje med našima zakoncema se je stoprav zboljšalo, ko je prišlo gorko poletje. Sedaj je bil Branko večjidel z doma po opravkih. Gospodarstvo je bilo razdeljeno na več kmetij, in tedaj je moral on biti zdaj tú, zdaj tam pri delavcih in poslih. A delo prežene človeku hude misli in slutnje ter mu zopet povrne veselje do življenja. Dokler človek dela in se potí, tedaj tudi zadovoljno in srečno živí.

To je na Branku prva opazila Vida, in tedaj je tudi njej prihajalo lažje in boljše pri srci. Mož in žena sta se zopet mirno in ljubko pogovarjala med sebój. Povrnol se je božji mir v našo hišo. Mlada Grozdanka pa je lepo rastla in se dobro razvijala. Neizrečeno veselje je imela mati s svojim otrokom. In tedaj se ni mogla premagati. Kedar je bil mož z doma in je Vida vedela, da ne pride hitro ali nemudoma domú, tedaj je pa vzela srečna mati Grozdankino lepo darilo iz shrambe, oblekla dete v dragoceno obleko ter ga položila v krasno zibelko. In zdaj je gledala Vida vsa zamaknena drago jej bitje, mislila je na preteklost in — sedanjost, a pri tem jej je nahoté zaigrala svetla solza v očéh . . . .

Kmalu je prišla trda jesen, in za njo se je prikazala zima. Drevje je izgubilo svoje velo listje, narava se je podala zgodaj k sladkemu počitku. Nepričakovano huda zima je bila tudi létos nastopila. A kakor vsaka nenadna izpremememba v naravi, tako je tudi letošnji, hitro došli zimski čas pouzročil mnogo bolestij. Dà marsikteremu staremu bolehavcu prinesel je ta vremenski preobrat konec življenja. Huda, hitro nastopivša zima bila je tedaj tudi prvi in najglavnejši uzrok, da je nenadoma preminol stari grajščak Pontoni, oče Vekoslavov.

K pogrebu še ni bilo mladega grajščaka domú iz laških dežel. Vsaj videli ga niso tedaj naši kmetje, a tudi Branko in Vida ne, ki sta bila obádva svojega starega soseda spremila k zadnjemu počitku.

Ali kmalu potém so ljudje že govorili, da je prišel mladi gospodar na dom ter prevzel grajščino in posestvo. Videti ga pa ni bilo nikjer. Niti v crkvi niti na cesti se ni prikazal Vekoslav. Živel je sprva zá-se v svojem gradu. Saj pa tudi ni bilo nobene potrebe niti prilike, da bi se bil o hudej zimi shajal v posvetovanje, bodi si s kmeti ali gospodo. Če je pa imel slučajno kak daljši pot, pa se je vselej v dobro pokritej kočiji vozil, in nikdo mu ni mogel videti v obraz. Kračje pote in sprehode pa je navadno opravljal le zvečer v mraku ali po noči, a sebój pa je vedno nosil dobro nabit samokres, da se ubrani vsakega mogočega napada.

Spoznavši pa, da ga nikdo ne zasleduje in da se nima prav za prav žive duše bati, stopi Vekoslav kar na enkrat med svet. In rés, nikdo ga ni zasmehoval, nikdo dražil ali mu kakor koli nagajal. Kajti njegovi kmetski vrstniki in sovražniki so se bili na vse svetovne strani raztepli in razšli. Ta se je oženil, kakor Branko in Videški Dragan, drugi so prišli v vojake, nekteri pa so si služili kruha daleč od svoje domačije. Veselo je hodil Vekoslav ob delavnikih po svojem posestvu, po logih in gorah, a ob nedeljah se je pa tudi prikazoval v crkvi pri sv. maši. Tú pa je videl zopet krasni ženski svet, po kterem je že od nekdaj jako hrepenel. V spominu so mu bili ostali vsi lepi obrazi nekdanjih njegovih mladostnih prijateljic. In zagledavši med njimi i krasno lice svoje znanke Vide, ne more se dalje vzdržavati, da bi ne govoril z njo. Saj se jej mora osebno zahvaliti za svojo rešitev ter jo ob énem vprašati, ali je prejela njegovo majhno darilo v spomin!

In odslej je skušal ter si prizadeval mladi grajščak, kedar je bilo koli mogoče, da je videl krasno žensko ter govoril z njo. Vida se je sprva Vekoslava kaj prestrašila ter si skoro celó ne upala, govoriti z njim. Ali vidé, da on tudi z drugimi ženami in deklicami občuje, ni se dalje obotavljala, in ponehali so jej tudi prejšnji pomisleki.

„Zakaj bi pa jaz, poštena žena, ne smela govoriti z Vekoslavom, svojim nekdanjim prijateljem in znancem od mladostnih let?“ Tako si je dostikrat mislila Vida ter si skušala ves notranji nemir in hude slutnje v srci zadušiti, ki so jo vselej obhajale, kedar se je koli z mladim grajščakom sešla.

Ljudje niso sicer sprva nikakor ne opazili, da se Vekoslav ńavlašč lepej ženi približuje in se jej po svojej starej navadi dobrika. Ali tem bolj pa je vse to videlo bistro okó Vidinega moža, Branka. Kakor preži orel na planini z ostrim svojim očesom na mlado jagnje, ki se brezskrbno loči od svoje matere in ostale črede, da si neopazovano ugasi pekóčo žejo iz bistrega studenca, in on pazi in išče prilike, da bi mu mogel bliskoma zasaditi ostri svoj kljun v nežno kožico ter ga odnesti v neprozorne višave: tako je prežal i Branko na svojega nasprotnika, ki mu je ukradel mir in srečo iz njegovega zakonskega življenja. Opazoval in zasledoval ga je povsod. Gorjé mu, ko bi ga zasačil in videl kje na samem govoriti z njegovo — Vido!

Ali Branko ni zasledil in našel ničesar, kar bi bil mogel svojej ženi očitavati. Tedaj pa tudi ni nikdar o vsem tem govoril z njo, ali postajal pa je vendar le zopet tih in zamišljen. Neko notranjo bolest si mu bral z lica in očij, dušni nemir ti je govoril iz vsake njegove besede. Niti po dnevu niti po noči ni našel ubožec mirú. Ako je bil z doma, mislil je, da se shaja tedaj Vekoslav z Vido, da jo prosi ljubezni in se raduje z njo, kakor takrat ko so igrali otroci še poroko in ženitev med sebój.

A ko je prišel potém domú, pogledal je s krvavimi očmi svojo ženo, in zdelo se mu je, da so resnične njegove temne misli. Tedaj pa so mu strašne, najhujše slutnje in bolečine ruvale in trgale ljubéče srce raz prsij. Obupnim pogledom se je obrnol v stran ter odšel po svojih opravkih, a govoril ni nikdar, kaj ga teži. Po noči pa je natihoma vstal, ko je vse spalo, Vida in Grozdanka, ter se splazil skrivši kakor nočna pošast iz sobe v vežo, iz veže v shrambo, vzel ondi samokres ter šel na plano pod milo nebó. Tú pa je poslušal, ali ne sliši šuma in ponočne hoje od nikoder, nató pa tiho plazéč se hodil okoli svojega domovja, da se prepriča, ali ne vasuje — Vekoslav . . . kje blizu njegove hiše.

Tako grozna je bila pošast ljubosumnosti, ki je razsajala v prsih našega Branka!!

Ali Branko ni nič sumljivega zapazil po nočéh. Saj je Vida le po dnevu, in to večjidel le ob nedeljah govorila z grajščakom. A človek v svojej slepej strasti slika si vse v orjaškej velikosti. Ljubosumno srce si ne dá ničesar dopovedati. Vedno in povsod sumi najhujše stvari ter ne zaupa niti najbolj odkritosrčnemu človeku. In tako je bilo tudi z Brankom. On ni več zaupal v svojo ženo, on ni veroval njenim lastnim besedam, temveč zavračal je njeno ljubezen in udanost do njega, domišljujóč si, da ga le ona navidezno ljubi, a v resnici pa da je udana svojemu nekdanjemu, gosposkemu prijatelju, njegovemu sovražniku!

Vse to je čutil Branko v svojem srci, in to tem bolj, ker je bil vsaj na videz prepričan o resnici svojih temnih slutenj. Stoprav zdaj si je vedel tolmačiti, zakaj se je njegova Vida tako čudno, dà zá-nj celó nezapopadno obnašala na isti večer, ko je bil zasačil Vekoslava vasujóčega pod njenim oknom. Le srčna ljubezen do mladega grajščaka je mogla vneti v Vidi oni goréči ogenj in pouzročiti ono neizmerno odločnost in jekleno moč, da se je vrgla divje kakor obstreljena zver med Dragana in Vekoslava. — Zakaj pa je rešila grajščaka, zakaj? — Iz ljubezni, dà le iz srčne ljubezni do njega!

Tako si je odgovarjal na temna svoja vprašanja nesrečni Branko. S to mislijo, s tem strašnim čutom v srci hodil je on tiho in skrivnostno kakor koščena smrt po svojih hramih, po svojem posestvu. A tožil ni nikdar o srčnih bolečinah niti svojej materi niti svojej zakonskej družici. Kakor pa doseže vse svoj vrhunec in pride na dan, tako je moral tudi Branko napósled izprazniti svojo prepolno dušo in razodeti svoje boli, ki so ga kakor žareči ogenj pekle v srci.

Približevali so se božični prazniki. Prejšnja leta sta se vozila obádva, mož in žena, v bližnje mesto nakupovat za božič raznih daril. Ali létos ni šel njiju nobeden v mesto, temveč Branko je poslal svojo že priletno mater Jero, da nakupi nekaj za božičnico. Ali to je Vido kaj bolelo v srce, vidéč, da se njen mož noče več voziti z njo skupaj v mesto.

Prišel je božični večer. Po starej slovenskej navadi kropila sta nocój mož in žena skupaj po vseh shrambah z blagoslovljenim vinom in vodo. Odkrit je hodil Branko s kropilnico od shrambe v shrambo ter molil, žena pa je tiho in tesnega srca korakala za njim. Tudi ona je molila, a ne za polne shrambe bogatega žita in polne hleve zdrave živine, temveč Vida je molila in prosila za domači, za zakonski mir. Pri tem pa je prelivala svetle solze, in srce se jej je krčilo, kakor da bi jej hotelo same tuge in žalosti počiti. Saj pa tudi ni Branko niti besedice izpregovoril z njo, ko sta hodila nocój, na ta sveti večer, po bogatih shrambah in živinskih hlevih, temveč on je brezčutno kropil, a tudi brezčutno molil in prosil, naj blagoslovi Bog njegovo gospodarstvo, ... v resnici pa je pri tem le mislil — na tatú svoje sreče in mirú!

Prišedši nazaj v hišo, ne more se Vida več vzdržati. Ona omahne, v solze utopljena, tja po postelji in se razjoče glasno in obupno. Nikdar še jej ni tako živo segalo do srca, da se vede njen mož mrzlo in ledeno proti njej, kakor na nocójšnji večer. Človek čuti navadno ob takih svetih časih svoje notranje bolečine globje nego drugekrati, in kakor ga vsak dušni nemir najprej ob velikih praznikih premaguje, tako je tudi Vida občutila svojo nesrečo najbolj na ta božični večer. . . . Sedaj jej stopi živo pred dušo, kako vesela je v svojih dekliških letih delala jaslice za božje dete; sedaj se spomni, kako srečna je v prejšnjih časih kropila z Brankom po pohištvu ter z njim skupaj molila za blagoslov. — A nocój? Kakšen je ta večer?! . . . Spomini so premagali njeno dušo in srce, ona ne more več zakrivati svoje gorjé, brezupno omahne tja po postelji in se kakor déte razjoče.

Njen krik pa vzdrami enoletno Grozdanko, in sedaj jame otrok kričati, kakor da bi čutilo in vedelo, kaj njegova uboga mati trpi. Ali mamica ni prišla nocój tešit svojega deteta. Ona ni slišala v svojej obupnosti, da jo kliče njeno edino veselje in tolažba, njena Grozdanka.

In tedaj vzame Branko sam dete v naročje in ga teši, noséč ga po sobi gori in doli. Otrok rés utihne, oče se vsede z detetom k oknu na klop ter mu podaje raznega orodja v nežno ročico, da se igrajóč pomiri z njim. Igraje pa udari Grozdanka po oknu, šipa se zdrobi na drobne kosce, dete pa se vreže na ostrini, da mu jame krvaveti ročica. Neznanski krik in vik zažene zdaj otrok, a Branko, zbavši se, da se je dete nevarno ranilo, pokliče Vido na pomoč.

Ta krik in klic vzdrami stoprav nesrečno ženo. Vsa objokana in bleda kakor stena, mršavih las in udrtih globokih očij, prime ona za dete, izmije mu kri iz majhne rane na ročici ter jo obveže. Napósled se Grozdanka vendar uteši in mirno zaspi v materinem mehkem naročji.

Nekaj časa sta nató mož in žena némo sedela v sobi, gledajóča obá prestrašena v objokani obraz svojega deteta. A prva izpregovori Vida, rekóč:

„Glej, Branko, lahko bi se bila nesreča zgodila. Kaj pa, ko bi se bilo dete v sence ranilo, ali ko bi mu bil stekleni drobec štrknol v okó? Slepo bi lahko bilo ali celó mrtvo pri tej priči! — Vidi se pač, da si se odvadil pestovanju. Koliko časa je že, ko nisi otroka niti v naročje vzel niti ga pogledal!“

Izgovorivši pa vzdihne žena globoko, in solze se jej znova vlijejo po lici. Mož pa ni dal odgovora svojej ženi. Némo je sedel, a tresel se na vsem životu. Borila se je z njim notranja strast. Hotel je izliti ves žolč svoje jeze nad ubogo ženico, ali vendar se je premagoval. Omečile so ga solze njegove žene, omečila ga je mati s svojim detetom v naročji.

Ali ker mož ne govori, nadaljuje Vida:

„Povej mi vendar, Branko, kaj pa imaš na srci, da si tako izpremenjen. Kakšne bolečine te pa tarejo, da si vedno tako malobeseden, tih in zamišljen? Od dne do dne pojema vidno tvoja ljubezen do mene, od dne do dne se mi bolj odteguješ, me preziraš, me ne pogledaš več. Reci, kaj sem pregrešila, govori, zakaj sem zaslužila, da ravnaš tako brezčutno z menój!“

Globoko v srce so segale možu te besede. Vida se mu je zdaj prvič usmililà. Menda pa vendar ni vse to rés, kar si on v svojej razburjenosti in strasti o njej domišljuje! In če bi bilo to vse le gola, prazna sumnja, in ona, njegova Vida . . . rés nedolžna?!

Take misli utešijo njegovo strast, in on postaja mirnejši. Kar z éno besedo bi jej vse povedal, kar na enkrat bi jej vse svoje bolečine razkril, ako bi le s tem izruval iz dna svojega srca ónega črva, ki gloda na njegovih obistih noč in dan. In Branko pristopi k svojej ženi, prime jo za desno roko ter jame govoriti:

„Glej, Vida, enkrat mora na dan, kar me teži. Odkar je prišlo óno krasno darilo za Grozdanko v mojo hišo, nimam več mirú. Nepoznat kragulj mi kljuje srce od zore do mraka, od mraka do dne. Mislil sem, da bodo te bolečine nehale. Skušal sem jih zadušiti in zatajevati, ali zastonj. Še hujše me skelijo in pečejo. Neznosno pa mi je vse postajalo, ko se je vrnol — moj nekdanji tekmec ter začel za tebój hoditi in te pri vsakej priložnosti zalezovati. Kedar koli je s tebój govoril, krvavelo mi je srce. Večkrat sem ti že hotel to zabraniti, ali zopet mi je prišlo na misel, da ni treba poštene žene nikdar svariti ter jo k zvestobi siliti. A priti sem hotel stvari do jedra. Opazoval sem tebe in njega. Skušal sem ga zasačiti na skrivnem s tebój, a tedaj gorjé njemu in — tebi!“

Tú umolkne Branko. A oči so mu žareče iskrile, pesti je stiskaval, s célim životom se zravná in udari z nogo ob tla, kakor da bi hotel reči: „Njemu stopim kakor črvu na vrat, a tebe poženem kakor zvito kačo od hiše.“

Vida se je sicer stresla od groze pred strastnim možem, a njena duša in vest bila je mirna. Njeno solzno okó je gledalo Branku zvesto in odkritosrčno v bledi obraz. Mirno in samosvestno mu odvrne tedaj žena:

„In si li se že prepričal, Branko, opazujóč me skrivši, da si mi delal krivico s svojim neljubim obnašanjem? Moj globoki ženski čut mi žališ, ako si domišljuješ, da jaz na kaj pregrešnega mislim, če z njim, poštenim človekom, govorim! Zakaj bi ne smela jaz, poštena zakonska žena, govoriti s svojim mladostnim znancem in prijateljem? Ali je to kakšen greh in prelom zakonske zveze?! — Ti se hudo pregrešiš nad menój, svojo ženo in Grozdankino materjo, ako o meni in o mojej ljubezni do tebe tako slabo in nizko sodiš. Gorjé možu, ki ne zaupa več svojej ženi ter misli, da jo mora zalezovati zató, da bi jo pregrehe obvaroval. Že tú na zemlji si tak mož s svojimi strastmi samemu sebi in drugim peklo in neznosno trpljenje nakoplje!“

Kakor prorokujóč govorila je Vida zadnje besede. Svojemu možu pa je gledala med tem nepremično v oči, kakor da bi ga hotela že s samim pogledom prepričati, da jo je krivo sumničil. Po kratkem molku pa nadaljuje Vida z izpremenjenim in proséčim glasom:

„Daj mi, Branko, nazaj svoje zaupanje. Vrni mi ljubezen, ktero si mi nekdaj daroval. Stori zopet mene in sebe srečnega. Iztrgaj iz srca neopravičeni, prokleti sum, ki podjeda tebi in meni življenje ter naju spravlja ob mir in pokoj. Zaupaj meni, svojej ženi in Grozdankinej materi, zaupaj ženskej zvestobi!“

Izgovorivši pa prime moža za roko, pogleda mu milo in ljubko s solznimi očmi v obraz ter ga iskreno poljubi. In Branko je bil premagan, on je bil ukročen. Mirno, a odločno odgovori nató svojej tovaršici:

„Dà, hočem ti zaupati, Vida; izruvati hočem iz svojega srca ves sum in strast, ki je do sedaj odločevala vse moje mišljenje in dejanje. Pozabiti hočem na vse, kar sem pretrpel, odkar tebe in — njega poznam!

A zató zahtevam, da ti ne pogledaš in ne govoriš nikdar več z mladim grajščakom. Tú na mestu mi moraš priseči, da bodeš držala to svojo obljubo, dokler živim. Zakaj sicer se bojim, da bi se utegnol v znova vzkipelej strasti spozabiti, in bi me ti storila — morilca na njem!“

Zvesta žena priseže nató svojemu možu, kar je zahteval, in pristavi:

„Bog daj, da bi prinesla moja prisega ljubi mir in srečo v našo hišó! — Ako bi mogla otroka samega pustiti, šla bi rada nocój k polnočnicam, da si izprosim mir in blagoslov za najin zakon v tistej crkvi in pri tistem oltarji, kjer so naju na veke združili. Ali glej, Branko, idi ti z materjo k polnočnicam, ker jaz od deteta ne morem. Saj lahko sama varujem dom in otroka. Pot je sicer nocój temna, ali posli bodo

že dobro svetili, da vidita lažje hoditi. Tudi tir je že tako uglajena, da ni treba po visokem snegu gaziti.“

Možu je bil ta predlog jako po volji. In ko je že uro pozneje začelo zvoniti navdilj, odpravijo se Branko, stara mati Jera in posli k polnočnicam.

„Pa lahko hodita, Branko in mati,“ govori Vida na pragu stojéča odhajajočemu možu in materi. „Ne pozabita moliti tudi zá-me eden ali dva očenaša. Je-li, Branko, da bodeš molil prav iskreno in pobožno za najino srečo in mir božji? Lahko hodi in misli ná-me, Branko. Lahko noč in srečen pot!“

Izgovorivši pa objame žena svojega moža in ga v slovo prav goreče poljubi. Dolgo je še zrla Vida za svojim Brankom. Stoprav ko se skrije luč, ki jim je svetila v crkev, stopi žena v hišo ter zaklene vežna vrata za sebój. Nató pa razpostavi vse lepo po sobi in popravi pri jaslicah, kar še ni bilo v redu.

Skrivnostna tihota nastane potém v izbi. Le ura na zidu je motila to mrtvo tišino. Sedaj pa poklekne Vida k svojej ljubej Grozdanki, ki je spala kakor angeljček v zibelki. Nežno je dihalo dete. Božji mir se je razlival nad njim, in angeljska nedolžnost mu je odsevala z lica. Nekaj časa pogleduje srečna mati z vidnim dopadenjem svoje dete in ga napósled iskreno poljubi. Nató vstane in govori sama sebój:

„Ne vém, kaj mi je. Zdi se mi, da sem srečna, najbolj srečna ženska na svetu. Hvala Bogu, da se je povrnol zopet zakonski mir v moje in Brankovo srce. — Ali ne vém, kaj je to! Nekaj me teži v prsih. Zdi se mi, kakor da bi mi sapo zapiralo. Ali je to strah, ali ka-li? Bog si ga sam vé, kaj je to! Saj sem že bila večkrat sama domá, ali nikdar me še ni taka groza obhajala, kakor nocój. In vendar je sveti božični večer, ko se je rodil naš odrešenik, ki je prinesel mir ljudém na zemlji!“

Ali Vida ni našla mirú. Neka notranja tesnoba jej je krčila in stiskavala srce. A da si prežene ta neljubi čut in razvedri temne misli, jame, prisedši k mizi, kjer je célo noč luč gorela, čitati iz svetega evangelja.

Zamakneno je brala Vida iz te priljubljene knjige, ki daje dušnim bolnikom mir in pokoj. Nikdo je ni motil nocój. Dete je mirno spavalo, in tedaj se je mogla globoko zamisliti v zlate besede sv. pisma. In rés, njeno srce je postajalo zopet veselo in mirno. Vsa prejšnja, nezapopadna groza je izginola iz njene duše. Kako pa tudi ne? Saj je ponovila nocój trdno zvezo zakonske ljubezni med Brankom in sebój. Prišli bodo zopet veseli časi, in ona bode kakor prej srečno živela s svojim Brankom in svojo milo Grozdanko!

V take misli se je Vida čitaje večkrat utapljala. . . . . A kar na enkrat potrka nekdo na hišna vrata. Vida se zgane in pogleda vsa prestrašena na uro. Bilo je ravno dvanajst. „Kdo bi bil neki zvunaj pri vratih?“ — Še enkrat potrka. — Vido pa popade strašna slutnja in strah, in mrzla zona obleti njen život. „Kdo je le neki?“ misli si žena prestrašena. — Sedaj pa še v tretje potrka, a močneje in bolj hitro, kakor poprej.

Vida vstane, odgrne zaveso ob oknu ter vpraša: „Kdo je?“

Zvunaj pa se prikaže v črn plašč zavita moška podoba, in ta zakliče hlastno in kakor brez sape:

„Vida, jaz sem. Ne boj se. Odpri mi, pa hitro, sicer me ta strašna zverinska pošast še dojde in raztrga! Tám-le me že zasleduje. Odpri, odpri!!“

Vida se ne obotavlja, menéč, da je nevarnost velika, ter odklene vežne duri, a v hišo stopi . . . . mladi grajščak Vekoslav.

(Dalje pride.)

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

4. Muž židova naplatil. *

(Varaždin.)

Jem put je bil jen muž pak neje niš kak dve telice imel. On je moral štibru platiti a neje imel s kem. Zato je išel prodat jenu telicu i nju je prodal za pet forinti. Gda je dimo išel, dojde k jeni kaluži a tam su bile žabe pak su navek kričale: šest šest. Muž posluša pak veli: em sem ju za pet prodal a ne za šest. Za jen čas počmu pak žabe kričati: šest šest. Muž srdit veli: kaj sem vam ne rekel, da sem za pet prodal, pak kaj mi se norca delate? Žabe pak počmu kričati: šest šest. O vi vražje pečenke! kaj sem vam ne rekel, da sem za pet prodal? Onda zeme surinu doli pak počme brojiti, gda je zbrojil, veli: no vište da su samo pet, pak im hiti vu vodu peneze veleč: kad mi ne verujete pak si brojite same, ali mi mahom povrnite peneze. Ali žabe su bile tiho pak su mu ne dale peneze. Vezda gda je vre dugo stal a žabe mu nesu štele peneze povrnuti, odide dimo. Žena ga mahom pita, gde su mu penezi. On pove, da je mimo kaluže išel pak kak su mu se nekakvi zeleni ludi norca delali, a on im je dal peneze brojiti, pak su mu ne šteli več povrnuti. Vezda veli ženi: znaš kaj? ja bum vezda zaklal ovu

* Conf. Grimm: Der gute Handel.

telicu, kaj bu sama tu stala? meso prodam a kožu si spravimo. I riftik zakole telicu pak ju sleče i kožu spravi a meso vozi vu varoš. Gda je tak vozil zestigne puno pse. O vi mrcine, znam da ste gladni, nate mesa, pak se naždeřite, a koj se bu naj više jagmil, on bu telicu platil. Psi su telicu pojeli a jen mesarski pes' se je naj više jagmil. Dobro, veli muž, čekaj ti vrag, ti si naj više pojel, za to buš i platil, ja te vre poznam, ti si Ficko mesarov. Vezda ide muž k Ficku mesaru pak veli: plati mi moju telicu. Mesar veli: gda sem ja od tebe telicu kupil?' Je, ti ju nesi kupil ali ju je tvoj pes pojel. Mesar zeme botu pak stira muža van. Čekaj ja ti vre najdem gospona, veli muž pak odide kralu. Kral pak je imel čer, koja se nigdar još ne smejala, pak veli tomu mužu, ako ju na smeh napela, da mu ju da za ženu. Muž počme mahom pripovedati od onih žab i od psa a kraljeva čer se tak nasmejala, da su joj soze išle. Dobro, veli kral, ti si nju na smeh natiral, za to ti ju dajem za ženu. Rajši mi dajte nekaj penez. Kral reče: kad ju nečes, dojdi zutra k meni, dobiš pet sto talirov, a kral je mislil petsto batin mu dati. To je čul jen soldat i jen židov. Soldat mu veli: moj dragi človek daj ti meni nekaj, ja sem siromak. Muž mu veli, da mu zutra da dve sto a židov mahom veli: ja ti pak one tri sto vu groših zmenim, i mahom mu da tri sto forinti, same groše. Drugi den da ga kral pozvati, veli mu, naj se legne, da dobi pet sto batin. Na to reče on: vaša kraljevska milost, ja niš ne dobim, ar sem jenomu soldatu obečal dve sto, a židovu tri sto. Kral mam da židovu tri sto batin odmeriti da je komaj hodil, a soldatu dve sto, on je leže zdržal, ar je vre vučen bil batinam. Muž je brojil v jeni krčmi groše pak je šimfal prek krala i židova, da mu je tuliko posla napravil. Židov to čuje pak mahom odbeži kralu muža tužit. Kral mu veli, naj ga k njemu dopela. Židov si je mislil: čekaj vezda ti ja vre vrnem, pak veli mužu, naj ide kralu. Je, veli muž, nemam kaputa. Židov mu dá svojega, samo da bi išel. Gda su kralu došli, pita kral muža: čuješ, je li to istina, da si ti čez mene šimfal? A, veli muž, to ne istina, židov laže, on bi još rekel, da je to njegov kaput. Je je, veli židov, moj je. Vište ga, kak laže, veli muž. Kral se rasrdi i da židova tak dugo biti dok je vmrl, a mužu je dal pet sto talirov mesto batin.

5. Zena si ritnu žilu priprela. *

(Varaždin.)

Tak je bila jedna mati, koja je imela jednu čer, koja se nê dala nafčiti presti pak je za to bila več pot i bita. Tak se je pak pripetilo,

---

* Conf. Schleicher Litauische Märchen pag. 12.: „Vom trägen Mädchen". Grimm Kinder- u. Hausmärchen, kleine Ausgabe: Die drei Spinnerinnen.

da ju je mati štela biti a či je van pobegla a mati za njom pa so se tak okolo hiže tirale. Baš on čas dopela se jeden gospon pak pita: a zakaj vi to pucu tak tirate? Uh, kak ju ne bi, veli, pa je štela povedati, ali ju je bilo sram povedati, da jejna či vu dvajset i četvrtom letu ne zna još presti, pa veli vezda: da mi oče 'so slamu s krova spresti; tak je huda prelja, a prediva več nemam Ve gospon veli: pak ju dajte meni za ženu, da je tak huda prelja. Mati nê mogla svoje reči požreti pak ju je dala, i vzeli so se i bila je pri njem njegva tovarošica. Na 'so sreču nê bilo još kolovrata pri hiži, nek je čekal, dok je bil v bližnem selu senjem pak se odpela na senjem naj više zarad kolovrata. Kak bi bil gospon odišel na senjem, postala je ona jako žalostna, kajti je nê znala nikaj presti, a mati ju je za takvu prelju izglasila. Za kratek čas dojde·jedna bogica prosit almoštva i kak bi opazila, da je gospa kruto žalostna, zapita ju, da kaj joj je? A ona joj veli: ah, kaj bom vam povedala moju nevolu, tak mi nemrete pomoči. A bogica pa joj veli: morti pa vam bi mogla pomoči. Vezda pove gospa 'se, kak je ta stvar. Bogica se nasmeje pa veli: â im je to lehko pomoči, platete mi pa mi dajte jednu krušnu korpicu jajec pak ja s tem odidem, verujte mi, da ne bute preli, samo mi povečte, po koji strani gospon dojde. I 'se je bilo tak. Bogica se postavi na rečeni pot pak pazi, da je gospon išel. Kak ga je spazila, sede si na jajca v korpico z golom ritjom pa kriči i prosi za kakov dar. Dopela se i ti gospon do nje pak jo pita, kaj joj je. A ona zdigne rit pa mu pokaže. On pa jo pita: kaj je to? A ona veli, da si je ritnu žilu priprela, veli: jaz sem huda prelja bila, pak sem to ve dobila. Gospon malo premišlava pa dá bogici forint za to, kaj mu je povedala, a kolovrat shiti s kol i 'sega je zdrobil na komade.

6. Dečko se ciganije zvučil.*

(Varaždin.)

Tak je bil jeden kmet, koj je imel tri sine. Ov kmet je hodil k grofu na delo. Grof ga je jeden pot pital, kaj so njegovi sini. Ah, jeden šoštar, drugi je šnajdar a za trejtega me sram povedati. No, samo ti poveč. Ah, on se je ciganije zvučil. Nu, veli grof, ako je on cigan, naj mi ovu noč fkradne konja, on zato dobi dve sto forinti i konja; ako ga ne fkradne, onda glavu zgubi. Ve dojde kmet tužen dimo pa pove sinu, kak je grof rekel. A sin veli: a, moj japa, to 'se meni nê nikaj. Metem toga je dal grof stražu pri konju i to: jeden ga držal za vuzde a drugi za rep. Cigan pa se obleče kak bogec pa zeme sobom dva poliča žganice, kajti je mislil, da jih bo više na straži. Dojde v noči v štalu

* Conf. Grimm Kinder- u. Hausmärchen: „Märchen vom Meisterdieb". Mnogo sličnih pravljic je navedenih v Jagićevem Archivu f. slav. Phil. I. p. 284. v opombi Köhlerjevej k 10. štev. „Der grösste Spitzbube von der Welt".

pa veli slugom, da ga je grof poslal, da naj i on konja čuva, pa da je dal žganico, kaj bi se s tem môtili, kaj ne bi zaspali. Slugi su mislili, da je rihtik tak grof napravil. Okolo pol noči je bogec naj bole silil piti, da so se tak napili, da so pospali, a on je vuzde odrezal pa del batino v roke a drugomu spukne rep pa mu dene metlu v roke, a konja pa odtira k sebi dimo. Dojde drugi dan kmet na gospočino pa ga zapita grof: kaj tvoj sin doma dela? Ha, konja češe. Ve se stoprv zmisli na konja, ide v štalu pa vidi jednomu batino a drugomu metlu v rokah. Nê si znal grof kaj. Onda veli na večer pa kmetu: ako tvoj sin ne bo onu plahtu fkral, koja je ve na mojoj posteli, onda zgubi glavu, ako pa bode, onda dobi još dve sto forinti. Otec i to pove sinu; sin kupi pivinske droždje. Grofica je bila vre na posteli i spala je, gda je došel cigan. On se potegne tak fižo, da ga nê nišče videl, pa nasiple droždje okolo grofice pak se skrije pod postelu. Droždji so bili jako stari pa so jako smrdeli. Dojde grof fižo pa oče iti k grofici spat. Njemu je jako zasmrdelo pa pogleda po posteli, a nê spazil, kaj je to. Zazove groficu pa veli: a koga si vraga delala, kaj si se tak ponesnažila. Hiti dekla to plahto za vrata. A ne, tam ne; dojde cigan krast. A je, prav imaš, hiti pod postelu. Kak je bila prva-prilika, potegne se z grada s plahtom skup. Drugi dan pa pita grof kmeta: kaj dela njegov sin. A on veli: nekakvu (ponesnaženu) plahtu pere. Ve se pa zmisli grof pa ide glet pod postelu i rihtik nê našel nikaj. Ve mora tvoj sin z moje roke zaročni prstan fkrasti. Cigan je bil čisto plebanošu spodoben, za to se obleče v popovsku opravu i tak oblečen dojde na vrt grofof, gde se je grof španceral. Počnejo se spominati i vu spomenku dojde i do toga, da je rekel cigan grofu: dajte meni prstan v spravo, pri meni ga ne bo našel. I dal je grof njemo prstan. Odide cigan dimo pa sleče opravo popofsku. Drugi dan pita grof kmeta: kaj tvoj sin dela? Ha, prstan svetla. Grof je mislil, da ga je plebanoš dal ciganu pa pozove plebanoša i počel ga špotati, zakaj je dal ciganu. Plebanoš se počel spričavati, da on niti ne zna nikaj od toga. Grof je samo bil srdit na plebanoša, pak si je mislil: cigan je 'se napravil, morti i to bo. Veli grof samomu ciganu: ako ti meni spraviš gologa plebanoša v salo, boš dobil još jezero forinti. Cigan veli: i to bode. Ve ide cigan brže po mlakah pa nalovi čuda rakov, pa kupi pri licitaru svečice pak odide v cerkvo, na sakoga raka je prilepil svečico i vužgal. Ti raki so bili kak anjgeli, kajti so svetili, a to je bilo po noči. Pri vrati' pusti jen dugi žakel, a on se je skril na vrh oltara pa je čekal.* 'Da je plebanoš došel Boga molit, počne ov gori govoriti: koj oče v nebo dojti, mora se vu ov žakel spra-

---

* Varijacija. Grof veli da naj nekaj napravi i plebanušu, da se ne bu delal norca ž njega. Tat veli: ja bum vre komediju naredil. Za tem ide rake loviti i kad

viti. To čuje plebanoš pa si misli: to je lepa prilika pa hajd vu žakel. Cigan dojde dol pa zveže žakel pa ž nim v grad. Ve vleče plebanoša po štengah gor pa vu salu. Vu sali bilo strašno rasvetleno i gospoda so komaj čekala, kak bodo vidli gologa plebanoša. Ve odveže žakel, polukne plebanoš van pa vidi da je strašno svetlo, pa misli, da je pravole došel v nebo. Zide brže bole van a gospoda se grohotom nasmijejo. Plebanoš je prepoznal mesto pa se skrije pod stol. — Pripetilo se je, da je cigan potrebuval plačo. Za to si počel grof misliti, kak bi cigana odpravil prez penez. Grof je rekel ciganu: dojdi zutra, onda boš dobil. Grof nafči pintara i špana, kak bodo ž nim napravili. Cigan je 'se znal, kak se ž nim kroji, kajti mu je dekla povedala, koja ga je rada imela. Grof se skrije a cigan dojde in pita špana: 'de je grof? Špan veli: idi k pintaru, on ti pove, 'de je. Ve ide k pintaru pitat, a pintar se obtresne na njega: kaj bi ž nim? Ov veli: kaj? peneze. Pintar pograbi palicu pa po ciganu a cigan spukne od dveh lagvov pipe pa ž nimi po pintaru. Pintar spazi, da vino teče, zatekne 'sakom rukom jeden lagev, a cigan po njem. Pintar kriči: jaj jaj! hote me branit; a grof, koj je to čul, počne kričati z ganjka: prav ti bilo prav, tak sem ja štel, samo vudri po njem — kajti je mislil, da pintar cigana bije. Pintar si je mislil, da je pravole tak grof štel. 'Da se ga cigan prav dobro natukel, pograbi pol teleta, kaj je još krvavo bilo, pak hiti na pleča i to s krvavim krajom van. 'Da je išel van z grada, videl ga grof pa veli: aha, kak je krvav, prav ti bilo, samo nesi ve, kaj si dobil. Cigan to čuje pa veli: sem nê dobil, nek sem si sam zel. 'Da je grof i to seznal, čudil se je njegovoj meštriji i naplatil ga dobro s penezi, još mu je više dal, nek mu je bil dužen.

---

ih je dosta nalovil, išel je pak je kupil svečice za sakoga raka po dve. Onda je odišel v cirkvu pak je sakomu v saku tacu svečicu goruču del i pusti ih po cirkvi tak da ih je puna cirkva bila a on se je vu belo oblekel pak je zel veliku knjigu i vužgal dve velike sveče kraj sebe pak je klečal na prodekalnici i Boga molil. Kad je došel mežnar zdravu Mariju zvonit, odpre cirkvu pak polukne nuter pak je od straha pobegel k plebanušu i veli mu: gospon plebanuš, Ježuš Ježuš, v cirkvi su im sami mali angeleki z gorečemi svečami a na prodekalnici sedi jeden veliki vu belo oblečen i polek njega goriju dve velike sveče.

Epiške indske pripovedke in pravljice.

Priobčuje *K. Glaser.*

IX. *

Prevarjeni brahmanec.

(Iz Sômadêvove zbirke pravljic.)

V mestu Mâkandikâ na obrežji reke Džahnavî živel je menih, ki je delal silno pokoro in samo ob miloščini živel. Nekega dne pride beračit v hišo bogatega trgovca; trgovčeva lepa hčerica mu sama podari miloščino. Njo zagledavši vzdihne menih, premagan po pohotnosti: Ah, krasna deva!

To razjezi trgovca; tiho gre za njim in ga vpraša: „Nesramnež, zakaj si to povedal?“ Menih pa odgovori: „Nesrečnež, kaj me vprašaš? Tebi je usojeno, da pogineš po zarodu svoje hčerice. Zakleni jo v skrinjo in vrzi jo v Gango, pa postavi na skrinjico luč.“

Trgovec stori to, kar mu je ukazal brahmanec. Ta pa zapové svojim učencem: „Idite do Gange, in ko zapazite tam skrinjico z lučjo plavajóčo, ulovite jo in mi jo prinesite, pa nikarte je odpreti.“

V istem času se je kopal v Gangi knežji sin in je poprej zapazil skrinjico. Ulovi jo, vzame deklico in zapre v skrinjico hudo mrkovco. Zdaj jo ulové brahmanovi učenci in jo prinesó k svojemu učitelju. Ta jim pa reče: „Danes hočem sam moliti, idite spavat.“

Ko učenci odidejo, odpre skrinjico poln slasti po lepej deklici. V tem trenotku pa skoči mrkovca vèn in starca v lice silno opraska ter mu odgrizne nos in ušesa.

Ko se je ta reč drugi dan zvedela, zasmehovali so silno reveža.

X.

Nahuša.

Ko se je z Vrtrom bojeval in je moč bogov že pešala, sešli so se bogovi na gori Mandara in se posvetovali. Indra sam se je pritožil, da ga zapuščajo moči. Potém odpošljejo bogovi rše ** k Vrtru, naj se naredi

* Kres III. str. 408.

** Rši = pevec svetih pesnij, pesnik, posebno tak, čigar poklic je pesnikovanje. Kutsa, Atri, Rebha, Agastja, Kušika, Vasišta in Vjasva imenujejo se vzlasti: saptaršajah = sedmeri pevci. Vsi ti se že imenujejo v najstarejših pesnih, v rgvedskih hymnah ter so v poznejšej dobi repraesentantje stare svete dobe. Pozneje se tudi vsaka, po pobožnosti in modrosti posvečena oseba imenuje rši. Saptaršajah pa se imenuje tudi sedem zvezd na nebu = veliki voz.

mir. Ta je pripravljen pomiriti se, samo Indra se ga ne sme lotiti ne s suhim in ne z mokrim, ne s kamenjem in ne z lesom, ne s sulico in ne z drugim orožjem, ne po dnevu in ne po noči.

Ker je bilo Indru to po volji, sklenol se je mir.

Ko ob mraku bogovi sedé ob morji in vidijo cele gore morskih pen, skrije Indra svoj blisk v pene in ga zažene v Vrtra, ki se pri tej priči mrtev zgrudi na tla. Nebo se zjasni, in bogovi priteкó Indra častit. Tega pa je začela vest peči; zbeži na skrajni konec zemlje in se skrije v vodo.

Zdaj pa ni več deževalo, in od hude suše so usihale reke, potoki in ribniki. V tej sili sklenejo bogovi z rši vred, Nahuša, pravičnega vladarja zemeljskega, izvoliti si za svojega kralja.

Ko je bil Nahuša, ki se je v začetku branil te časti, vendar izvoljen, začel je zanemarjati kraljevske dolžnosti, razveseljeval se je v nebeškem vrtu Nandana s krasnimi devojkami. Ko pohotni kralj zagleda Sačo, Indrovo ženo, hoče jej silo storiti; ona pa zbeži k Brhaspatiju * in ga prosi pomoči. Jezno zarenči Nahuša nad Brhaspatijem: „Kaj, tudi Indra je ljubil Ahaljo, ženo pobožnega ršija, in jaz bi se ne smel bližati Sači? Vam bogovom bo pa na korist, če mi jo privedete.

Podali so se bogovi k Brhaspatiju, pa ga niso mogli pregovoriti, da bi jim bil izročil Indranijo; svetoval pa jim je, naj pregovoré Nahuša, da se pripelje k Sači na vozu, kterega bodo rši vlekli, Indraniji pa svetuje, naj navidezno v to dovoli. Med tem pa daruje Brhaspati Agniju, bogu ognja, ter ga prosi, naj teče črez goro in plan, skozi zrak in zemljo in naj išče Indra.

Brzo se vrne Agni, pa brez uspeha. Vse je bil preiskal, samo v vodo ni mogel. Na to mu da Brhaspati čarobno moč, da se je mogel tudi v vodo pogreznoti.

Zdaj prešine Agni vse in najde konečno najvišjega boga na konci zemlje v malem jezeru v rastlini lotus.

Agnija zagledavši ojači se Indra takoj, a vendar se še obotavlja, ker ima na vesti smrt Vrtrovo.

V to svrho se je opravila velika daritev, pri kterej se je zaklalo mnogo konj. ** Zdaj se je čutil Indra brez vse krivde.

Oholi Nahuša pa je bil vpregel sedem ršijev pred voz in se pelje k Sači. Pohotnežu pa so se sveti rši prepočasi pomikali; nestrpljivi kralj sune svetega Agastja z nogo in se zareži nad njim: „Ti kača, kaj lezeš

---

* Brhaspati je bog, kterega bi mogli imenovati posrednika med bogovi in pobožnimi ljudmi, ktere brani hudobnih napadov; on je uzor duhovnika in purohita = najvišji duhovnik bogov.

** Taka daritev ima največjo moč.

tako počasi.“ Agastja pa odvrne: „Mera tvojih grehov je polna; kakor kača se zvrni z voza.“ Pri tej priči se Nahuša izpremeni v kačo, sveti rši pa se podajo k Indru, ki je zopet prevzel vladarstvo.

Nekaj o naših socijalnih in ojkonomijskih zadevah.

II.

Proti žganjarskemu pijančevanju se je že mnogo mnogo v vseh literarnih jezikih pisalo. No kako ne bi? — Saj so celó necivilizovani in divjaški narodi spoznali pogubnost, ktero ta zlotvorna razvada pouzročuje. Vendar, akoprem se v obče spoznava in pripoznava, kako ta kuga céle narode zaraža, ipak se za dejanstveno obrambo le malo kaj stori — češ po njej ne umirajo ljudje tako naglo, kakor na pr. po koleri. Primerjati pa bi vredno bilo, kaj kteremu narodu več škoduje, ali kakšna viharna kužna bolezen, ki mahoma nekoliko stotin — bodi si tudi tisočin — zdravih ljudij pograbi, ali žganjarsko pijančevanje, ktero mnogo mnogo rodbin in zarodov zastrupuje, tako da telesno in duševno hirajo ter v ničvrednem življenji umirajo dolgotrajno smrt!

Ker se je pri našem priprostem ljudstvu začelo žganjarsko pijančevanje, tedaj nam treba, ako hočemo daljno zakuženje in zlotvorne posledke zabraniti, postaviti se brž ko brž še v pravem času narodu v razumno obrambo ter ne smemo ničesar ne zamujati ali opuščati, kar bi moglo koristiti. Učimo narod treznosti in razumnega življenja! — Pa zató moramo učitelji sami trezno in razumno živeti. Razlika je mala, ako se intelligenten in izobražen človek na vinu ali pivu — ali priprosti neumnež na žganjarskej sodrgi zapije.

Človek, kteri čez mero jé in se preobjeda, gnusi se vsakterej omikanej družbi: no ali ni omikanemu človeku ravno tako gnusno, čez mero piti in se preopivati?

Proč z našim družbinskim in gostoljubnim (!) pijančevanjem! Saj pač ni potreba, da se vselej, ko se par znancev ali prijateljev shaja, brž za družbovanje pije ali da se mili in dragi gost neusmiljeno s pijačo nasiljuje. — Ne morem si kaj, da bi te navade ne imenoval neomikano, sirovo, barbarsko, akoprem izhaja iz najblažjega srca, iz najboljših namenov. V zarés omikanih družbah se tudi nikdo s pijačo ali jedjo ne sili; saj bi imel vsakdo najbolje vedeti sam, koliko mu je dosta. — Neumna živina to dobro vé — ali pa je duhoviti Voltaire s svojo bridko ironijo menda prav povedal, ko je rekel, da se človek s tem od druge živine razločuje, da more kedar koli brez žeje piti!

Pijančevanje, bodisi kakoršno koli, je znak slabosti in neomikanosti, pomankljive izobraženosti in zlotvorne razvade. Bolj ko je kteri narod neuk, neizobražen, neomikan, tem lažje, hitreje in bolj se udaje pijančevanju, ker se manj zaveda prave človeške dostojnosti. Ako pa pravim, da je tudi med intelligenco, med izobraženimi ljudmi, mnogo pijancev, moram dosledno dostaviti, da tudi takšni pijanci niso v pravem smislu omikani ljudje: oni se niso, kakor bi trebalo, rešili prosveto zanemarjajočih priprostostij in nečednostij.

Naj več pa škoduje pijančevanje narodom, kteri so bolj mehkega značaja, kakor smo večinoma mi Slovani. Menda bi tudi ne bilo smešno trditi, da imajo Slovani v obče bolj rahle in občutljive živcè, nego germanski in romanski narodi, da se torej naši živci mnogo lažje razdražujejo in pokvarjajo. Naj bi to hypotheso kteri učen fysiolog premišljaval! — Alkohol je, rekel bi, prav za prav živce dražilno sredstvo. Več ko tedaj kdo alkoholne pijače uživa, bolj draži in kvari svoj živčni sostav, a to kvarjenje ima naravno pogubne nasledke tako za duševno kakor za telesno življenje.

Ako mi kdo poreče, da se pri nas ne pijančuje več nego pri Nemcih in Angležih, pripoznavam resnico te opazke le deloma, le relativno. Trezni Francoz si v obče Nemca drugače misliti ne more, nego nekako sirovega človeka, kteri ob vsakej priliki pije, da je groza. No sicer pa se Nemci tudi sami s svojim pitjem hvalijo in svoje pijančevanje slavijo. V staronemških nebesih se mnogo pije, staronemški bogovi in junaki so mogočni pijanci: kako bi se tedaj nadepolna pangermanska mladina, posnemajóča svoje heroje, ne odlikovala v mnogopitji, ktero se v toliko pesnih diči in slavi? — Res da omikani človek med intelligentnimi ljudmi, ki se tudi izobražene mislijo in cenijo, težko kaj bolj zopernega nahaja, nego so pijančevalni nemški burschi, — res da Nemci v obče mnogo pijejo, — vendar z druge strani se mora pa tudi resnica pripoznavati, da je nemški narod ipak v obče treznejši od slovanskega. — Sevéda tukaj mislim na prave Nemce, ne na talmigermane, kterih je toliko v našej Avstriji. Nemški bursch zapije svoje obligatne „flegeljahre“, potém pa postane resen in marljiv človek, trezen v svojem mišljenji in delovanji, skrben in štedljiv gospodar, pedanten učenjak ali previden filister. Germanski narodi so bolj trdega značaja — rekel bi bolj trdih in okornih živcev, nego so Slovani — in menda jim tudi zató pijančevanje manj škoduje. Sicer pa se na Nemškem po naj več le pivo pije, in nemški kmetje žganjarsko ne pijančujejo.

Med Slovani so menda najtreznejši, — in zató tudi najdelavnejši Čehi. Med Jugoslovani dozdevajo se mi posebno trezni Bolgari. Žganjarsko pijančevanje pa se je najbolj razširilo deloma med Poljaki, Rusi

in Slovaki. V novejšej dobi se je ta zlotvorna razvada tudi pri nas Slovencih počela širiti, kakor ne manj med Hrvati in Srbi.

Mi Slovenci smo malehen narodič; do sedaj nas je varovala le krepka naša narava: nje ne smemo torej nikdar nikakor in nikjer prepustiti pokvaru. Glavno naše vprašanje in težavna naloga je tedaj, kako naj naše priprosto kmetsko ljudstvo, ktero nam je vir in podlaga vseh močij, žganjarskega zastrupljenja ubranimo ter na duhu in telu zdravo in krepko, čilo in bistro ohranimo!

Ko sem zadnjič potoval po slovaških pokrajinah, kjer žganjepitje neizmerno mnogo zla in revščine pouzročuje, pripovedovalo se mi je o velevažnem podjetji, ktero bi mutatis mutandis po mojem mnenji tudi za nas Slovence veljalo in moglo menda neizmerno mnogo koristiti. — Ko so slovaški rodoljubi videli, kako vsled žganjepitja njihovo ljudstvo moralno in materijalno strašno propada, ustanovili so v Trenčinskem komitatu bratovščino, kterej je bil namen, ljudstvo od žganjepitja odvračati ter v obče odpravljati pijančevanje. Vsakdo, ki je pristopil k tej bratovščini, moral je obljubiti, da ne bode več žganja pil, vina ali piva pa le v potrebi ter vselej določeno mero in nikakor ne več. Slovaško ljudstvo je zlo pohlevno in pobožno; najbolj razumno in naravno je torej bilo, da so to bratovščino blagi rodoljubni katoliški duhovniki v nabožnem in crkvenem imenu ustanovili; zakaj le tako je bilo mogoče, da je ta bratovščina v kratkej dobi že bojda nad 20.000 udov brojila. Zagotavljalo se mi je, da je to društvo najboljše uspehe imelo, — takošne uspehe, da so si poprej že celó obubožani kmetje in revni ljudje na novo pomogli, in v dotičnih krajih se je blagostanje, boljše zdravje, blažje in zadovoljnejše življenje med narodom vidno počenjalo, in — tamošnje ljudske pijavice, žganjarski judje, došli so v veliko zadrego, ker se jim je tako odvzemal njihov najboljši „gešeft“ in sredstvo navadnega ljudskega guljenja. Vsi judovski krčmarji — kristjanskih krčmarjev tam ni — in tamošnji „gšeftlarji“ pa so proti blagemu stremljenju in delovanju te bratovščine z lastno jim zvijačo na vsakteri mogoč način agitovali in protestovali, a konečno, ko ni drugače pomagalo, tožili so pri ministerstvu, češ da je to panslavistično društvo. Na Ogerskem pa ni večjega strahú nego je panslavisem: ministerstvo je blagodejno bratovščino prepovedalo ter nesrečne Slovake drugoč judom izročilo!

Ali bi ne bilo umestno in mogoče, da bi se tudi pri nas Slovencih, kakšna slična bratovščina ustanovila? — Nam se barem — tako upam, ne bode treba bati, da bi naša vlada z nami tako ravnala, kakor ogerska s Slovaki, akoprem tudi pri nas ni brez „šnapsjudov“ — dasi neobrezanih, — kteri bi proti takšnemu podjetju ne agitovali.

Da bi se mogla pri nas bratovščina za zmerno, trezno, razumno življenje ustanoviti, nam je v dokaz, mislim jaz, družba sv. Mohorja.

Ustanovitelji in gojitelji tega društva so dobro poznali nrav našega naroda, ko so to bratovščino na crkvenej in nabožnej podlagi ustanovili ter si tako priredili izvrstno organisacijo po škofijah, dekanijah in farah. To so storili preblagi, za narodno srečo vneti naši duhovniki, in jaz sem prepričan, da bi zopet uprav naši vrli narodni svečeniki mogli novo predlagano in zaželeno bratovščino z najboljšim uspehom ustanoviti in gojiti.

Moj nasvet bi torej bil: Naj bi se ustanovila bratovščina ali društvo za zmerno, trezno, razumno življenje po načinu družbe sv. Mohorja. Centralni odbor naj bi bil v kterem večjem ali glavnem mestu na Slovenskem, a njegovi organi delili bi se po vseh slovenskih škofijah, dekanijah in farah. Kdor koli bi k tej bratovščini pristopil, moral bi obljubiti žganja nikakor ne piti, vina ali piva pa le v potrebi in vselej v določenej meri. — K temu glavnemu obetu bi se mogli še nekteri drugi uveti za razumno življenje pristaviti.

Ker pa večina ljudij, po najbolj pa še prosto ljudstvo, na lepe slovesne formalnosti in zvunanje znake mnogo gleda in pazi, naj bi se torej sprejem v to bratovščino vselej tako uravnal, kakor bi ga dotični kandidatje najbolj cenili in uvažali. — Naj bi se pristopivšim udom davale na pr. pripravne svetinje, ktere bi društvo v ta namen dalo kovati, — ali pristojni društveni diplom. To so sicer malenkosti, pa malenkostni ljudje uvažujejo uprav malenkostne stvari; osobito bi še menda to mladino mikalo.

Sevéda društvena pravila bi moral vsakdo, ki pristopi, z dotičnim naukom dobiti. — K pristopu bi, mislim, najlažje nagovarjali ljudstvo v obče duhovniki v crkvi, a mladino posebej učitelji v šoli: saj je crkev kakor šola prvo mesto nauka za zmerno, trezno, razumno — čednostno življenje na dušni in telesni blagor! —

Od društvenikov bi se ne smelo druga terjati nego vestno življenje po društvenih pravilih. Potrebni društveni fondi pa bi se naj nabirali po blagovoljnih doneskih, bodi si od premožnejših in radodarnih društvenikov ali drugih blagovoljnikov. — A udje, kteri bi društvena pravila prelamali, naj bi tudi nekaj za naloženo si „pokoro" plačevali v društveno blagajnico.

Konečno še opazim, da se pri nas še nikakor dosta ne spoznava, koliko zla in narodne nesreče more žganjarsko pijančevanje pouzročevati, ker do sedaj še ni bilo pravih „šnapsjudov" med nami. Vendar pomislimo, da so te pijavice že od vseh stranij na potu k nam, in gorjé našemu ljudstvu, ako ne bode pripravljeno, da jih sprejme, kakor treba! —

Ustanovimo si torej takšno društvo, v kterem se moremo vsi za blagor našega naroda vnemati, pravi rodoljubi v resnici bratski združevati in podpirati, v kterem nas ne more motiti ne različno versko ne politično mišljenje, ne sebičnost ne samoljubnost, ne mladost ne starost, ne sta-

novski ne kakšni drugi oziri, kjer bode naše edino stremljenje in hrepenenje le narodni blagor. Ne dajmo, da se nam naše krepko pleme, ki je že toliko nezgod prestalo, sedaj ko se mu lepša bodočnost približuje, na duhu in telu pokvari! Pomišljujmo, da stojimo mi na najtežavnejšej in najnevarnejšej straži jugoslovanstva, in nas je malo. — Ne gubimo in ne slabimo se! Krepiti se nam je treba. Naj pa vsakdo na svojem mestu vestno izpolnuje svojo dolžnost — po svojej najboljšej zvednosti in zmožnosti. *

Urban Jarnik.

V spomin njegove stoletnice.

Spisal *J. Scheinigg.*

II.

Leta 1811. meseca aprila zapustil je Jarnik Podkrnos, dobivši službo mestnega kaplana pri stolnej crkvi v Celovci ali kakor ljudstvo govori, pri „Zavitarjah". Tukaj je imel mnogo opravkov, a pičlo plačilo. Služba mu je bila pretežka, vzlasti ker je bil edini Slovenec pri crkvi: „Welche Vermehrung der Amtsgeschäfte der windische Cooperator doppelt empfinden muss, da auf ihm als Stadt- und Nationalkaplan ohnehin die grösseren onera lasten und er fast den ewigen hebdomadarius vorstellen muss."

Tako se pritožuje v prošnji, naj ga prestavijo k drugej mestnej crkvi, kterej pravijo okoličanje „pri fari". Ustreglo se mu je dne 15. sept. 1813. Plače je imel tukaj 400 gld. in opravljal je službo takozvanega „Spätprediger-ja". Baš v istih dnevih pa so mu podelili deželni stanovi koroški v poboljšek kurat-beneficij mestjanske bolnišnice (Bürgerspital) „wegen seines Seeleneifers und gut gesitteten Lebenswandels." A jedva je nastopil novo službo pri fari, zboli nevarno. Obiskaval je namreč vojaško bolnišnico, ki je bila istega leta z bolniki napolnjena, in tú je nalezel neko vročinsko bolezen. Še le spomladi prihodnjega leta je do

---

* S temi besedami smo hoteli opozoriti naše rodoljube na oni temni oblak nad našo zemljo, ki je že jel obsenčevati svetle strani našega vrlega ljudstva. To žganjarsko vprašanje zaslužuje, da ga tudi drugi slovenski listi po lokalnih razmerah razmotrujejo. Zakaj le tedaj bodo se različne okolnosti in potrebe bolj na tanko spoznavale, ter se mogli staviti dotični predlogi, na kterih bi se potém statuti za društvo priredili. — Da pa ni g. pisatelj praznih besed razpravljal, temveč da mu je resno, delovati v prospeh našega ljudstva, kjer je treba, to nam kaže njegova obljuba, da daruje dotičnemu odboru, brž ko bi se ustanovila enaka bratovščina ali društvo, 50 gld. podpore v potrebno delovanje. To izjavimo slov. občinstvu v dejansko vzpodbujo ter le želimo: Vivat sequens in prvi tak odbor!! Ured.

dobrega okreval. Cesar Franc I. je podaril njemu in njegovima sotrudnikoma v vojaškej bolnišnici, Moserju in Blavcu, v priznanje njihovih zaslug céloletno plačo kot častno nagrado.

Pri farnej crkvi ostal je Jarnik samo leto dnij in prestopil potém zopet k stolnej crkvi, kjer je služboval do pomladi l. 1818. A istega leta prosi za faro Šmihél na gosposvetskem polji ob nemško-slovenskej meji in dosegel je, česar je prosil, ter bil dne 27. marca za župnika šmihélskega installovan. [1]

Slovenska Musa Jarnikova jela je v mestnem hrupu in šumu umirati in sčasoma je čisto umolknola. Naš pesnik je ostavil pesništvo ter se poprijel pisateljevanja za priprosto ljudstvo slovensko. Podučne so bile njegove pesni, podučni so tudi popularni spisi in knjige njegove. Da je bilo takih knjig silno potreba, ne bodemo posebej poudarjali, kajti manjkalo jih je poprek.

Prva knjiga takošne vsebine nosi naslov: „Zbér lépih ukov za Slovensko mladíno iz Nemškiga ino Latinskiga prestavlenih, iz Staro-Slavenskiga ino Pemskiga preravnanih, nikotérih pa novo zloženih od U. J. V Celovcu, per Joanesu Leonu, štamparju 1814.“ Str. XII+106 v 16°. —

Knjižico naznanujóč piše Jarnik, da hoče podučevati narod, ker se nahajajo v njem prazne vere in krivi pojmi o svetih rečeh, božjih potih itd. Ob énem obeta, da bode še marsikaj v omiko svojih rojakov spisal. Ovo zbirko pa je namenil vzlasti mladini za „šolsko darilo“. V njej bereš štiri podučne pesni, razne nauke v podobah, dva razgovora „med enim fajmoštram in eno farmanco od žegnanih reči in — od božjih potov,“ 100 pripovestij t. j. prislovic in precejšnjo število Ezopovih basnij. Poslednjim veljá zbadljiva pušica Prešérnova:

Pravljíca po Ezóp' od vàs zapéta,
Več níma slásti, kákor jéd pogréta.

Jezik je uravnal Jarnik, kolikor se je dalo na prvi mah, po Kopitarjevej slovnici. [2] Zanimivi predgovor se glasi (v gajici) takó-le:

Na Bravca.

Lubi rojak! tréba je, mislim, de se kratko pogovarjava, prej ko tote bukvici bereš. V njih ne boš našel le samo novih ino za žejo svoje duše veliko dobriga perdobivnih naukov, temóč tudi en nov pravopis (ortogra-

---

[1] Vsa navedena data o Jarnikovem službovanji so uradna. Povzeta so iz listin in pisem, ktera mi je preč. g. kancler Lambert Einšpieler dobrovoljno iz knezoškof. arhiva priskrbel, za kar se mu tukaj presrčno zahvaljujemo.

[2] Izmed mnogobrojnih lokalismov naj omenim enega. Na str. 30 bereš stavek: „Zakaj nobeniga veselja ne imam nad nérej reči“; nĕr, nĕra, nĕro = nobeden; pogl. Krekovo razpravo o celovškem rokopisu v Kresovega I. letnika 3. snopiči. Beseda mora biti ziljska.

fijo), s katerim si se more biti še malo soznanil, doklér nimaš vsakdar priložnosti, nove v Slovenjim jeziku na svetlobo dane bukvi dobiti ino brati, de bi zvédel, kako se sedaj pravopis Slovenski na bólši strán obračová. Nova v Lublani v létu 1808. od Gosp. Kopitarja na svetlobo dana Gramatika je nam v našim jezíku en nov pot pokazala, kako bi mogli čisto Slovenščino pisati, govoriti, ino tako po malim se drugim Slovencam približovati. Bóg dal! de bi vsi pisarji njegove lépe opomene nasledovali! V totej Gramatici najdeš:

1. De se ne píše več: dobru jutru, ampak dobro jutro, ino povsod, ker smó prej u brati ino pisati navajeni bili, se sedaj po novim pravopisu o postavla, kér se tudi od vsih drugih Slovencov le o izrekuje. Za to najdeš tudi v totih bukvicah skóz ino skóz le o na mesti postaraniga u.

2. Delej najde se l na koncu beséd, katéro čerko (puštab) nikoli ne izrečeš v besédah: dal, bil, vzel, šel i. t. d. ampak le: dav, biv, vzev, i. t. d. Al — ne hujaj se temu, de rečem: Totimu l se v pismih stara pravica spodobí, kér kadar praviš: smo dali, bili, vzeli, šli, al pa v žénskih vustéh: smo dale, bile, vzele, šle, toti l v glasu zopet na svetlobo príde, ino zvunaj Koroškiga drugi lepoglasno govorijoči Slovenci tudi: dala, bila, vzela, šla, izrekujejo. Najdejo se pa še mnogi Slovenci na Štajerskim, ki vsaki poslédni l zastopno v glas spuščajo: pil, bil, dal, vzel i. t. d. Ne samo za Korošce, ampak tudi za tote rojake, ki per starim l ostanejo, se bukvi pišejo.

3. Navájen si rékati: sviet, rieč, lies, brieg i. t. d. kar tudi drugi Slovenci pišejo svjet, rječ, ljes, brjeg; ne moti se, kadar tote ino druge beséde le pišem: svét, réč, lés, brég i. t. d.; zakaj, sam ja spreberneš per premenenju beséde toto ie zopet v é, doklér praviš; svéta, svétu, lésa, lésu, bréga, brégu, réči, z réčjô. Zavolo zedinenja Slovenskiga pravopisa se rajši čerke e deržim, katéra zverhu en poteglej od desne do léve strani (é) ima. Beri toto é po tvojej navádi za ie, kadar beséda toti glas potrebuje. Gorenji Rožán toto potrebno é v nemar pusti, ino reče: svít, ríč, lís, bríg i. t. d. Al tudi on se móra naváditi na é, kér se skóz njo pravopis vderží.

4. Pišem: Bóg, róg, stóg, i. t. d. Na Koroškim jih velíko réka: Bueg, rueg, stueg i. t. d. ali pa kakor gorénji Rožán: Bug, rug, stug i. d. d. obóje je zvratáno izrekovánje; le oberni beséd0, ino našel boš pervinsko o, doklér praviš: Boga, Bogu, roga, rogu, stoga, stogu i. t. d.; zakaj bi se tedaj od pravopisa odvernil, ino zvratanost sledil? Al bi sila bila, po takim izrekovanju pisati, bi rajši pisal: Bvog, rvog, stvog, zakaj nesrečno navadno ue se mi drujga ne zdi bíti, kakor le z sglasnikam v podarovano o. De se pa ne motiš, izreci vsako o, ko zverhu en poteglej od desne do leve strani (ó) imá, po tvojej navadi, kakor ue, ino tako boš

za svoje deželake zastopno bral. Al v pismih so móra čisto ó obderžáti, za drugih Slovencov deli.

5. V mnogih besédah najdeš staro sč áli pa šč, na mésti novorojeniga ino za jezik poglajšaniga š. Za to rajši z drugimi Slovencami pišem! kléšče, pîšče, isče i. t. d. kakor: kléše, pîše, iše zavolo v pravopisu prej dosežejočiga zedinenja z drugimi Slovenci, ino kér jih tudi med nami veliko tako govorí.

6. Se je mi ročnejši ino Slovenjim jeziku bolj permérjeno zdélo, pisati: k-meni, v-hiši, z-lubeznijo, kakor: k'meni, v'hiši, z'lubeznijo; kér za sglasnikami k, v, ino s, v našim moškim izrekovanju níkoli ní en samoglasnik ispusčen, zvunaj per sglasniku z, kadar se na en drugi z, ali s, poterkne; postavim: z' zlatam, z' sitam i. t. d. V téh se z' z enim mutastim samoglasnikam končá.

7. Tudi pišem: dobrej, čistej, bogatej ženi, namést: dobri, čisti, bogati, kakor Krajnec izrekuje; zakaj Korošic pravi: dobrega, čistega, bogatega, povsod le ega, namést v Kranju navadniga iga; kadar se taj ej, dobrej i. t. d. píše, se jemu ni posmehovati, doklér tudi vsi poldnévni Slovenci rékajo, ino pišejo: dobroga, dobroj i. t. d. Aj ní mari per Gerkih ravno to bilo, kér so *ει* ino *οι* to je: ei in oi pisali, ino obá se le kakor čisto í glasíta v izrekovánju. More biti, de so nikotéri ei ino oi, drugi pa zopet sam i v glas spuščali. Tudi Slovenci se bojo v tem enkrat zedinili.

8. Namest prej pogostno písanih; katéri, katéra, katéro, najdeš: ki, ka, ko; moš, ki je pil; žena, ka je prala, déte, ko je jokalo. Tudi boš namést kakor ino kader večkrat ko bral. Tako izrekovanje je Slovencam lastno.

9. Našel boš slednič pisano; Nebésa, okna, déla, i. t. d. kadar se od več rečí govorí; na Koroškim se pa réka: nebese, okne, déle. Al a namést domačiga e je zavolo pravopísa potrebno, ino tudi tebe ne bode toliko motilo.

Ohrani moj lubi Bravec! tote kratke opomene, ino dočakaj z meno v kratkim tejsti veséli čas, ko bojo visoko vučeni moži za vse Slovence k navadnim latinskim čerkam (puštabam) še druge Slovenskimu jeziku namerjene izumili, kakor je Slovenski Apostel ino Škof sveti Kiril k starim Gerkskim čerkam nove Slovenskim glasovam lastne izmislil, ino s témi za Slovence sveto pismo s pomočjo svojga bratra Metodija na njih materni jezik prestavil, ino sveto mešo Slovenji bral. Čakaj dotle, ino vidil boš več bukev na svetlobo príti, doklér se materni jezik vsako léto bolj čistil, trébil, ino poglajšal bode. To ti k tvojmu veselju povê

Tvoj

prìjatel
Zložnik totih bukvic.

Jako važna je: „Sadje-Reja ali Navuk Kako se more prav lehko ino v kratkem času nikar ko veliko dobreh, ino zdraveh drevés podrediti, temóč tudi naržlahtnejši sadje zadobíti. Iz Niemškega v Slovenji jezik prenešen ino pomnožen. V Celovcu 1817 per J. Leonu, miestnemu Natiskavcu.“ Str. 14 + 96 v mal. 8°. — Nemški izvirnik je „Geigers Lehrbüchlein von der Obstbaumzucht“. [1] Iz naslova že vidimo, da je pisana sadjereja v koroškem narečji, da bi bila priprostemu narodu prav lahko razumljiva. Vendar ni porabil pisatelj v svoj namen istih narečij, ki obsegate največ ljudij, ampak naslanjal se je na svoj domači ziljski govor, kojemu pa pripada najmanjši del koroških Slovencev. Zaraditega se more sodba Šafařikova, [2] da se koroška narečja včasih vendar tudi približavajo kranjsko-dolenjskemu govoru, zapustivši gorenjski, samo pogojno potrditi. Za poznavanje koroških narečij ostala bode ta knjiga vselej izvrstna priča. Še v drugem oziru je spomina vredna. Ona je prva slovenska knjiga te vrste in podaje čitatelju mnogo lepih slovenskih izrazov povzetih iz sadjereje; mimo tega pa še uči novo methodo požlahtnovanja (s podobami).

Mladini namenjen je bil tudi pol pôle obsežen spis v celovškej zapuščini: „Nevarnosti mladih ludi ali kratki Navuk, kako se imajo Otroci ino mladenči pred nesrečo varuvati. Eno preslovenjenje iz Nemškiga jezika skozi rajn. visokovredniga Gosp. J. Japelna Korarja v' Celovci, sedaj pa pregledano ino po novim pravopisu preravnano od J. U.“ [3]

Pobožnemu in vernemu narodu spisal je Jarnik sledeče knjige:

„Molitne bukvice za otroke. V Celovci 1817.“ [4]

„Jedro keršanskih resnic. Iz Némškiga prestavil U. Jarnik, fajmošter v' Némškim Š-Miheli. V Celovcu 1820, natisnil Antoni Gelb, Natiskavic.“ Str. 134 v mal. 8°. [5] Nemški izvirnik ima naslov: „Gesetzbuch der Christen aus ihren heil. Schriften wörtlich zusammengesetzt. München 1813.“ Vsebina je v 1. delu: Bog proti človeku, v 2.: Človek proti Bogu.

„Evangelji ino branje na vse nedele in svetke celega leta. V Celovci 1821.“

„Evangelji na posebne dneve svetega posta. V Celovci 1821.“ [6]

„V duhi katolške cerkve moleč Kristjan. Zložil je firšt Alexander od Hohenlohe itd. Izbranje poglavitnejših molitev, tretjič iz prviga spisanja natisnjenih itd., sedaj pa preslovenjenih, ktirim se je na koncu mešna pesem perstavila. Od J. U. V Celovci 1822. A. Gelb.“ Str. 96 v 12°.

---

[1] Carinth. 1816. št. 43.

[2] Gesch. d. südsl. Lit. I. 94.

[3] Kres III. snop. 8.

[4] Pogl. „Vodnikov Spomenik“ na str. 113.

[5] Šafařik „Gesch. der südsl. Lit.“ I. 136.

[6] Oba evangelja poznamo samo iz P. Danjkove „Abecedne knižice“, kjer sta naznanjena, da se dobita v Radgoni „pri Alojsji Wajcingeri knigari.“ Prim. Šaf. o. c. na str. 103 in 104.

To je zadnja Jarnikova knjiga podučnega sodržaja. Lotil se je bil med tem že drugega predmeta, vendar pa ni popularnega delovanja čisto ostavil. Sodeloval je pri Wölbičevem „Velikem katekizmu", ki je imel iziti okoli l. 1834., a radi raznih zaprek ni prišel na svetlo. V ostalini našlo se je še več pol opomb, ki je je spisal Jarnik, pregledujóč Wölbičev rokopis. Ker imajo te opazke jezikoslovno vrednost, porabimo je pozneje, ko se bode govorilo o slovenskem pravopisu. In ko je l. 1829. prišel Slomšek za spirituala v celovško bogoslovnico ter začel pozneje izdavati knjige za ljudstvo, podpiral ga je Jarnik s svojimi izkušnjami. [1]

Baš v istem letu, ko je dospel Jarnik iz Podkrnosa v glavno mesto koroško, probudilo se je bilo ravnokar v njem novo literarno življenje. Združilo se je nekaj veljavnih mož, ki so ustanovili časopis v poduk in zabavo. Prva številka „Carinthije" zagledala je dne 1. julija l. 1811. beli dan. Uredoval jo je začetkoma zdravnik dr. Kumpf, za njim pravnik dr. Jenull in od l. 1815. počenši do l. 1850. za koroško domovinoslovje velezaslužni S. M. Mayer, nastopnik Jarnikov pri stolnej crkvi. Poleg že omenjenih bili so še pesniki Fellinger, Gallensteina oče in sin, Tschabuschnigg, Budik, Renn; zgodovinarji in starinoslovci prefekt A. Eichhorn, H. Hermann, pozneje tudi Ankershofen, Slovenec Ahacelj, ki je l. 1813. ustanovil redna meteorologična opazovanja, Mitterdorfer, dr. J. Burger — prvaki slovstvenega delovanja v Celovci. Dasi so obdelovali vse znanostne stroke, nadvladala je vendar zgodovina v obširnem pomenu. Utisnola je celej dobi svoj znak. Tekom teh let položil se je temelj koroškej zgodovini. Carinthija kmalu ni več zadostovala vsem zahtevam. Kumpf in Mayer stvarila sta l. 1818. časopis „Kärntnerische Zeitschrift", ki bi imel v prvej vrsti služiti znanstvenim, potém še le podučnim svrham. Izhajal ni redno; vsega skupaj prišlo je do l. 1835. osem zvezkov na svetlo.

V ta krog najbolj izobraženih veljakov celovških stopil je naš Jarnik takoj prišedši v Celovec. Z nekterimi, kakor s Fellingerjem, Kumpfom, Mayerjem, sklenol je kmalu prijateljsko zvezo. In to je odločilo mér njegovemu delovanju. Jarnik je prevzel, rekel bi, slovenski oddelek. Carinthija in Kärnt. Zeitschrift niste prinašali samo slovenskih pesnij Jarnikovih z nemškimi prevodi, temveč on je uplival do značaja obeh časnikov tako, da sta bila objektivna in bavila se tudi s slovenščino. [2] Bil je sotrudnik obema. Udeleževal se je odslej leposlovnega in znanstvenega delovanja

---

[1] Pogl. v Kresovega III. letnika 11. snopići pismo Slomšekovo do Jarnika.

[2] Sedma točka naznanila v I. knjigi „Kärntnerische Zeitschrift" glasi se: „Beiträge zur Cultur der slovenischen Sprache, Angabe der besten Mittel, ihren gebildetsten Dialect mit den Schätzen deutscher Cultur u. Wissenschaft am schnellsten und zweckmässigsten zu verbreiten."

na slovenskem polji. Smelo moremo trditi, da ga ni slovstvenega dogodka sploh, za kterega bi se ne bil Jarnik zanimal ali ne bil njemu sodelavec: Slovnica Dobrovskega in Metelkova, brizinski spomeniki, abecedna vojska, slovenski slovar, Kranjska Čbelica, ilirstvo, narodno blago, ethnografija in stara zgodovina slavnega Gorotana in še druga vprašanja manje važnosti pričajo nam jasno o njegovej marljivosti in vsestranskej naobraženosti!

(Dalje pride.)

Juri Vega.

Životopis, spisan od prof. Fr. Hauptmanna, tiskan na str. 169—194. v „Spomeniku“, ki ga je o šeststoletnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem založila in na svetlo dala „Matica Slovenska“ leta 1883. v Ljubljani.

(Konec.)

V tretjem delu popisuje sprva g. H. prav obširno štiri zvezke Vegovih „Vorlesungen über die Mathematik“ po vsebini in obliki ter navaja tudi častljive kritike, ktere so bili Vegovi vrstniki o teh knjigah spisali. Vendar se morajo dve napovedi popraviti: Kakor namreč „Vollständiges Bücherlexikon, enthaltend alle von 1750 bis Ende 1852 in Deutschland und den angrenzenden Ländern gedruckten Bücher von Christ. Gottlob Kayser, Leipzig 1854“ v 12. delu kaže, doživel je po Vegovej smrti I. zvezek ne 3 natisov, ampak 4 (poslednjega 1850, ne 1838), II. zvezek pa ne 5, ampak 6 natisov (zadnjega 1848, ne 1835).

Pri nató sledéčem razgovoru o Vegovih logarithmično-trigonometričnih knjigah ozira se g. H. poldrugo stoletje nazaj v zgodovino mathematike, dalje omenja čudovito energijo, prizadevnost in vztrajnost Vegovo, da bi čisto brezpogrešnih logarithmov priskrbel mathematikom, in navaja tudi več nemških kritik. A opustil pa je povedati, da Vegova priročna knjiga (Handbuch) ni samo v nemškem jeziku sedaj t. j. l. 1883. že v 67. natisu tiskana, ampak da so jo tudi v angleško, francosko, laško, hollandsko in rusko prestavili.

Škoda tudi, da ni g. H. v misel vzel, da ima Vega v „tabulah“, ki so leta 1783. izšle, tudi spisek zemljepisnih dolžin in širin od važnejših krajev naše zemlje, med temi tudi od Ljubljane dolžino 32° 26′ 15“, širino 46° 2′ 0“ in od Radgone dolžino 33° 39′ 15“, širino 46° 41′ 8“, pri čemer se misli, da je prvi meridijan 20° od pariške zvezdarnice proti zahodu odležen in da skoro v severnej širini 28° skozi severno-zahodno stran kanarskega otoka Ferro v Atlantskem morji gre.

Nató pridejo na vrsto Vegovi drobni spisi in njegove prizadeve, da se uvedejo metrične mere in vage.

Dalje hvali g. H. Vego kot izvrstnega, prizadevnega učitelja, gorečega patrijota in plemenitega značaja, ki se je vedno blagodušno držal svoje ožje domovine kranjske in se s hvaležnim srcem spominjal dobrot, ki jih je v njej v mladostnih letih užival. Temu v dopolnitev naj še tukaj povém, kar gosp. podpolkovnik A. Korn piše: „Leta 1795. je dobil Vega ponudbo, stopiti v tujo službo; toda on jo je, kar pri njegovem mišljenji ni bilo drugače pričakovati, določno zavrgel. — Kakor je general pl. Walper, ki je pod Vego studiral, pripovedoval, bil si je Vega od denarjev, ki jih je bil kot dijak v Ljubljani od nekega strica dobil, eno „cvancgerco“ shranil in jo je še kot štabski oficir pokazoval.“

H koncu še navede g. H. vire, ktere je porabljeval, deloma nemške, deloma domače. Pozabil pa je omeniti „Slovník Naučný“ od dr. Fr. Lad. Riegera, kterega si je tudi obilno v prid obračal. Prezrle so se pa „Nouvelles Annales de Mathématiques“ in „Deutsche Revue“.*

Ali imenitnost možá za svojo dobo in za poslednje čase ne spoznavamo samo iz njegovih spisov in del, ampak tudi iz krogov, v ktere je zahajal in kteri so se zá-nj zanimali. V tem oziru je meni še troje znano.

1. Poslednje dni aprila in od kraja maja l. 1794. bival je Vega v Stuttgartu. O tem bivanji nam nekoliko poroča pismo, ktero je svoje dni mnogocenjeni zdravitelj in filosof Janez Benjamin Erhard baronu Francetu Pavlu Herbertu, imenitnemu velikemu posestniku na Koroškem, pisal.

Herbert, že 40 let star, bil se je leta 1790. v Jeno podal, da bi se ondi Kantove filosofije učil. Tam se je tudi s kantijancem Erhardom seznanil in v prihodnje zanimivih pisem od njega dobival. Ta pisma pa je Herbertov vnuk, sedanji veliki posestnik Franc Pavel baron Herbert (Kirchbichl pri Wolfsbergu v Labudskej dolini) gospodu H. M. Richteru na Dunaji oddal, in poslednji jih je obelodanil v novemberskem zvezku l. 1882. v časopisu „Deutsche Revue“ na str. 209. in sl. Med temi se nahaja tudi gore omenjeno pismo. Pisano je v Nürnbergu dne 17. maja 1794 in se na dotičnem mestu takó-le glasi: „Predragi prijatelj! . . . V Stuttgartu sem zvedel, da še biva Schiller tam in sem se neutegoma k njemu podal. Radost Schillerjeva in njegove žene, da sta me zopet videla, bila je nenavadna. Oba sta k meni skočila in me objemala in poljubovala. Nahodna vročica ga je zadrževala, da ni bil odšel. Jaz sem

* Zanimivo je tudi vedeti, kako se je Vegovo odlikovanje, ko ga je cesar dne 22. avg. l. 1800. povzdignol v barona, naznanilo priprostemu slovenskemu ljudstvu. Vodnikove „Ljubljanske Novice“ za l. 1800. pišejo namreč v 39. broji takó-le o njem: „Juri Veha krajnc iz Moravške fare major per bombarderjih je od svitliga Cesarja povišan za Barona, deslih kmetiškiga stanu se je vuner dobro obnašal, učene bukve od merjenja pisal, inu skuzi te stvari milost pred Cesarjem zasložil. Majnši šole je slišal v Lublani, potlej pa na Dunaji se dalaj prebrisal.“ Gl. J. Marna Jezičnik, Val. Vodnik, str. 17. Ured.

sklenol čakati, dokler ne ozdravi, in potém smo do Würzburga skupaj potovali. V Stuttgartu sem imel veselo ostajo. Naše omizje je bila filosofična družba, in jaz sem se je, kakor mi boš verjel, dobro udeleževal. Govorili so po navadi dvorni svetovalec Arend iz Petrograda, pl. Krodow, tudi gospod professor Petersen in Fichte in nekolikokrat major Vega. Krodow in Vega pa sta posebno moje mathematično znanje zahtevala. Konečno sem 5. maja iz Stuttgarta odpotoval. . . .“

2. Gospod podpolkovnik A. Korn piše:

„Ko so bili prvi zvezki Vegovih ‚Vorlesungen‘ in njegove logarithmično-trigonometrične tabule na svetlo prišle, bila je že Vegova slava stanovitno utemeljena. . . . Vojvoda Ernest II. Saksonsko-Gothanski, ki je Vego posebno visoko čislal, rekel je nekdaj: „Pač sem vedel, da bo Euler naslednika imel; Vega je znova oživljeni Euler.“

3. Sredi tridesetih let je gospod nadvojvoda Ludovik, takratni generalni direktor topničarstva, dva topničarska oficirja v domovino imenitnega mathematikarja poslal, da bi po njegovih, morebiti še živéčih sorodovincih pozvedovala. Toda le staro mamico so našli, sestričino (Muhme) Vegovo, ki pa je vedela o svojem sestriči le kaj pomanjkljivega oficirjema poročati. — Nekteri oficirji, ki so okoli 20 let pozneje v te kraje došli, našli so le obledele sledove o že sprva ne precejšnjem ustnem poročilu. Le posamezni starčki so se še spominjali na Vegovo ime!“

Napósled še nekaj. Gosp. H. oporeka Hirtenfeldu, ki piše, da so bili Vegovi pradedi iz Španjskega. Bodi temu kakor koli, gotovo se mi pa zdi, da rešitev onega vprašanja v tem ali drugem smislu ničesa ne izpreminja na resničnej stvari, da je bil Vega pravi sin slovenskega naroda. Slovensko narodnost Vegovo določuje le tó, da so bili Vegovi starìši v resnici slovenski kmetovalci in da je on svoj poduk in odgojo v šolah svoje slovenske domovine užival. A kar je glavna reč, i Vega sam se je vsekdaj čutil kot zvestega in hvaležnega sina svoje ožje domovine kranjske! Če se pa to vprašanje vendar sproži, ni po mojem mnenji zadosta, lahkomiselno ga na eno ali drugo stran razsoditi. Potreba je, da se to po spričevalnih pismih stori. Rés je, da Hirtenfeld za svojo napoved uzrokov ne navaja. Na drugej strani se pa ne more tajiti, da tudi Hauptmann za svojo misel neovrgljivih dokazov ni prinesel.

Gosp. podpolkovnik A. Korn, ki je poprej pri tistem 2. topničarskem polku služil, pri kterem je bil svoje dni Vega vstopil, piše o Vegovem pokolenji tó-le: „Poznejši nemški cesar Karol VI. se je, ko je španjski rod Habsburžanov s Karolom II. leta 1700. pomrl, za pravico do španjske krone poganjal, kar je pouzročilo boj za dedovno nasledstvo v Španiji. Toda on je le v Kataloniji resnih privržencev in prijateljev našel, ki so mu tudi pozneje, ko je moral po sklenenem miru v Utrechtu leta

1713. vse Španjsko zapustiti, sledili v Avstrijo. Takrat so šli tudi trije polki „kirasirjev“ in dragoncev, namreč Vasquez, Cordova in Galbes s Karolom na Nemško. Ti so ostali osem let v avstrijskih službah, a leta 1721. so se bili, ko jih je že bilo veliko pokončanih, v še dandanes obstoječi 5. štajersko-koroško-kranjski dragonski polk „Nikolaj I. car Rusije“, kterega polkovni štab v Mariboru biva, združili. Med temi ljudmi je bil tudi vojak po imenu Vega, ki je pozneje kot polinvalid izstopil in v Ljubljani skrb črez posestvo nekega grofa Attemsa dobil. Ta Vega je bil stari oče slavnega mathematikarja in se je veselil nekega blagostanja, dočim so stariši našega Vege bili popolno nepremožni.“

Želeti je, da bi se častilci Vegovi v Ljubljani tega odprtega vprašanja poprijeli in po krstnih knjigah dokazali, ali je res stari oče našega Vege ravno tisti Vega, o kterem gospod Korn tukaj govori, ali ne!

Pri navedenem pa je tedaj gotovo tudi premišljevanja vredno, zakaj je mož, kakor je bil Vega, sam od sebe, in to v zrelej starosti svoje ime iz Ve*ch*a (Ve*h*a) izpremenil v Ve*g*a!

Verjetno je torej, da se je prvotno imé Ve*g*a jelo v Zagorici, kjer se še deloma dandanes *g* govori kot *h* (kakor na Gorenjskem), izgovarjati kot Ve*h*a (Vecha). In naš mladi Juri bi se bil v latinskih šolah tako pisal, kakor so ga domá in v krstnem listu pisali, a pozneje v moških letih, ko je zvedel svoje prvotno ime in pradomovino, postavil je svoje ime v prejšnjo, pravo obliko. Vegov rojstni dom pa bi še le bil potém, ko se je Vegov oče ali njegov stari oče bil na njem naselil (torej med leti 1721—1754), dobil domače ime „Vehovec“ po že izpremenjenem imenu: Ve*h*a!

H koncu hitéč moramo izreči, da je Hauptmannovo delo jako zaslužno! Ono je v vseh glavnih zadevah popolno in izvrstno. G. pisatelj je z mnogo skrbnostjo in z velikim trudom skoro vse vire studiral in nabrano gradivo dobro porabil. Njegov spis se more torej vsemu slovenskemu občinstvu najgorkejše priporočati. Pravičen ponos ga bode razvnemal, ko zagleda v čarodelnem zrcalu podobo enega svojih najboljših sinov. Osobito pa se naj naša učéča se mladež ogreva in navdušuje na vzvišenem obrazu svojega plemenitega prednika kot na vzgledu lastnega svojega prizadetja in truda!

Brno, v oktobru 1883. *Prof. dr. Andrej Vrečko.*

Razne malenkosti.

7.*

Komu bi bilo neznano, da je jezikoznanstvo jako važen pripomoček zgodovini? Nikjer pa nima tako odločilne besede, kakor v raznih plemen ter posamnih narodov najstarejšej kulturnej zgodovini, do ktere zgodovinski viri ne segajo in tudi materijalni kulturni ostanki pregosto ne govoré dosta jasnim jezikom. Odkar si je primerjalno jezikoznanstvo pridobilo veljavo, kakeršno po pravici zaslužuje, ne stvarja se brezi njega podoba, kažoča starodavno prosveto tega ali onega plemena, tega ali onega naroda. Tudi slovanstvu je od onod prisijala blagodejna luč, in vrhu drugih skušal sem tudi jaz kolikor toliko jej slediti ter natančnejše določiti, kakova je bila prosveta naših prednikov, ko so še neločeni bivali v prvotnej svojej domovini zakarpatskej.[1] Da je bil to stoprav začetek, čutim sam najbolje in osrečen bodem, ako se čim preje ona mrvica toliko in tako pomnoži, da bode razgrneno pred našimi očmi vse kulturno življenje praslovansko do najmanjših natančnostij, — ako je slednje sploh mogoče. Dotlé pa skušaj vsakdo pripomoči, da se težavno delo olajša, bodisi gradivo nabirajóč,[2] bodisi takovo gradivo uporabljajóč v znanstveno svrho. Da ne ostane zgoli o besedah, dotaknoti se hočem na tem mestu enega takšnega predmeta, kojemu morda kesneje dostavim še tá in oni.

Zadružni stari Slovani poznali so že plug ali drugače zasukneno, bili so že prekoračili pastirsko življenje in se lotili poljedelstva. O tem se menda danes nikjer več ne dvoji, a dvoji se o tem, da je beseda staroslov. *plugъ domača. Z večine učene glave zatrjujejo, da so dobili Slovani svoj plug od Nemcev, in najdete osobito težko nemškega strokovnjaka, kojemu bi se ne zdelo to mnenje že z žrebljem pribito. Ni me nakana, da dolgo vrsto teh môž vsakega posamično omenjam, a v potrdilo stoj tá in oni na tem mestu. J. Grimm govori v svojej slovnici[3] obširno o tej besedi in pritrjuje onim, ki se potezajo za nazor, da so Litvani in Slovani vzeli plug v Nemcih na posodo. Za njim stopa mnogo drugih, kterim je bila prilika o domovinstvu te besede izraziti se. Tako

* Gl. Kresa III. letn. na str. 52, 107, 159, 265.

[1] Einl. in d. slav. Lit. na str. 41—55.

[2] V tem oziru je mnogo koristil mladi ruski učenjak Ant. Budilovič s svojim še ne dovršenim delom: Pervobytnye Slavjane v ich jazykě, bytě i ponjatijach po dannym leksikalьnym. Izslědovanija v oblasti lingvističeskoj paleontologii Slavjan, Kiev 1878—1882.

[3] Deutsche Grammatik III. 414, 415, Göttingen 1831.

O. Schade,[1] ki se sklicuje na baš navedeno mesto v nemškej slovnici J. Grimma; isto tako Fr. Kluge,[2] kteri misli, da so Nemci besedo s potovanja po raznih tujih pokrajinah domov prinesli in jo bržčas Slovanom posodili, itd. Prav tako sodijo pisatelji kulturne zgodovine in uči m. dr. Hehn,[3] da je prodrla ta beseda preko nemških mejnikov v domovino slovansko, — češ, saj so Slovani v kulturi vedno lezli stoprav za Germani in se od njih učili. Nasledniki njegovi se temu mnenju niso izneverili, čemur porok je m. dr. O. Schrader v knjigi,[4] ktera ima dosta prednostij a poleg tudi precej slabostij, osobito na onih mestih, kjer nanese beseda na prosvetne razmere slovanske. — Temveč se čudimo, da se je oglasil vzlic vsemu temu in enakemu mož, stoječ na popolnoma nasprotnem stališči. K. Penka namreč trdi naravnóč,[5] da so Nemci hodili k Slovanom učit se poljedelstva ter da je beseda, znamenujóča najimenitnejše kmetijsko orodje, (plugъ) v nemščino prišla iz slovanščine.

Krenimo na domača tlá. Največji slovanski jezikoslovec izrekel je večkrat svoje mnenje o besedi plugъ, — vselej lapidarno, kakor mu je sploh navada. V ,Radices linguae slovenicae veteris dialecti' (Lipsiae 1845 na str. 64.) piše: „plugъ ἄροτρον, aratrum . . . . lit. plugas. E germ." V razpravi ,Die Fremdwörter in den slav. Sprachen' (Wien 1867 na str. 46) uči: „der zweifel ob das wort slavisch, ist nicht beseitigt"; v ,Vergl. Grammatik d. slav. Sprachen II. 280' stoji: „Dunkel: plugъ aratrum: vgl. w. plu" in ondi I². 172 nahaja se: „plugъ aratrum. . . . Das wort ist dunkel." Da bi torej utegnola beseda plugъ spadati h koreniki plŭ, omenja vsaj enkrat tudi Miklošič in bržčas po njem Jos. Šuman;[6] a da je iz nemščine vzeta, omenja sicer enkrat ali ne ponavlja tega mnenja kesneje nikjer več, tudi ne v slovarji (Lex. palaeoslov.-graeco-lat.), kjer bi bila najboljša prilika, a kjer se sploh v določbo domovinstva te besede ne spušča. Odločno za nemštvo „pluga" potegnol se je izmed slovanskih učenjakov, kolikor je meni znano, samo A. Brückner,[7] kteri je nekje pobral, da so bili Nemci v poljedelstvu vedno daleč pred Slovani in ki

---

[1] Altdeutsches Wörterbuch² pg. 679 s. v. phluog, Halle 1872 -1882.

[2] Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, Srassburg 1883, pg. 254 s. v. pflug.

[3] Kulturpflanzen u. Hausthiere in ihrem Uebergang aus Asien nach Griechenland und Italien sowie in das übrige Europa² pg. 482, Berlin 1874.

[4] Sprachvergleichung und Urgeschichte. Linguistisch-historische Beiträge zur Erforschung des indogermanischen Altertums, Jena 1883, na str. 365.

[5] Origines ariacae. Linguistisch-ethnologische Untersuchungen zur ältesten Geschichte der arischen Völker und Sprachen, Wien u. Teschen 1883, na str. 135. Ta knjiga je sicer jako duhovito in učeno delo, vendar se drznem izreči, da prinaša v vseh glavnih točkah neprimerno mnogo krivega.

[6] Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni, v Ljubljani 1881, § 111.

[7] Archiv für slavische Philologie III. 153, Berlin 1879.

ob enem tudi navaja, da je polabske Slovane ugonobila nemška kultura, tedaj vzvišena ideja, kterej slovanska priprostost, da ne rečem surovost, ni bila kos ustavljati se. Preperelo nemško blago. Kdor bi morda iz letopisca Helmolda in iz kôpe kesnejših poljskih, latinski pisanih, listin hotel dokazati, da so zahodni Slovani še v 12. in 13. stoletji poznali in rabili samo oralo (haken)[1] in ne pluga, sodil bi napačno, kakor bodem precej obširnejše razložil. — Drugi pa zagovarjajo prav tako odločno slovanski porod te besede; med njimi premalo cenjeni A. Matzenauer[2] in za njim Č. Šercl.[3]

A tudi J. Grimm se je bil kesneje prepričal, da niso Slovani vzeli pluga od Nemcev, ampak da je najbrže baš nasprotno istinito.[4] Temu pritrjuje A. Schleicher, ki izvaja starosl. plugъ od kor. plu in pripone -gъ (kakor sluga cliens, der hörige od slu+ga) in dostavlja, da je stgnem. pfluoc (phluog), ngn. pflug prvotna lastnina slovanščine, od koder je došla beseda v grmanščino.[5] Te izpeljave nam se je še danes držati, kajti jedva jej je mogoče v čem nasprotovati. Gj. Daničić je mislil sicer tudi na koreniko plu, ali nastala mu je iz kor. par = prodirati, parati.[6] To je v glasovnem oziru težko opravičiti (iz par sicer lahko postane pla, ple, plo, plъ a ne plu) in je vrhu tega tudi nepotrebno, ker s koreniko plu v pomenu fluere, navigare prav dobro shajamo. Prim. staroind. plâvâjâmi, plávâmi, plavás; gr. πλέω (πλέϜω), πλόος (πλοϜος), πλύνω, πλυτός; lat. pluvia, pluor, pluvium, pluit; got. flodus, stg. fliozan, fluz; litv. pláuju, plaukiù, pludìs, lotv. pludi; staroslov. pluti (praes. plują in plovą), plavь, plavati, plavanije, plavalište, plaviti.[7] Na hip utegne se marsikomu čudno zdeti, da bi plug bil dobil imé po koreniki, ktera pomenja vendar prvotno kakovo pregibanje po vodi in gibanje vode same. Ako pa

---

[1] Prim. ‚oralo, -a, n. plug, drevó v oranje. Staro Sêdlo'. Fr. Erjavec v Letop. Mat. slov. za l. 1880 na str. 163.

[2] Cizí slova ve slovanských řečech, v Brně 1870, pg. 67. Tu našteti so tudi germanski izrazi, ki hodijo v poštev. V tem oziru prim. tudi O. Schade op. cit. s. v. phluog in J. Grimm Geschichte d. deutschen Sprache[3] pg. 40.

[3] Z oboru jazykozpytu, v Praze 1883, I. 161.

[4] Geschichte der deutschen Sprache[3] pg. 40. Leipzig 1868.

[5] Die Formenlehre der kirchenslavischen Sprache, Bonn 1852 na str. 104, 105; tudi Ad. Pictet Les origines indoeuropéennes, II.[2] 119, Paris 1877.

[6] Osnove srpskoga ili hrvatskoga jezika, u Biogradu 1876, str. 365; Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku, u Zagrebu 1877 str. 131.

[7] Korenika plu (oziroma plev) je jako razrastena in izpremenja gibčno različne pomene, ki so si pa vendar drug drugemu celó blizu. Gl. Miklosich Lex. palaeoslov. s. v. pluti; G. Curtius Grundzüge d. griech. Etymologie[5] 279, Leipzig 1879; O. Schade op. cit. s. v. flawjan et fliozan; F. Bopp Gloss. comp. ling. sanscr.[3] 259, Berolini 1867; A. F. Pott Etymol. Forschungen, Detmold 1867, II.[2] 2. Nr. 302 (pg. 1128—1137); Leo Meyer Vergl. Grammatik d. griech. und latein. Sprache, Berlin 1884, I.[2] 654.

natančnejše pomišlja, kolikšno oblast ima metafora do jezika, izgine mu začudjenje in stvar postane jasna in čisto naravna.

Narod naš poje o Rožmanovej Lenčici, da je „priplula onkraj vodé“, a pripoveduje tudi o ptiči, ki „pluje pod nebom“, prav kakor Nemec, kteremu ptice po zraku veslajo. Takisto orjemo njive, a rekamo tudi, da nam čas ali žalost in skrbi orjejo brazde po obrazu, dočim nam časi v veselji srce plava ali pluje. To so čisto navadne stvari,[1] in kdor se je kdaj bavil z bajeslovjem, dobro vé, kako močen je bil baš tá živelj v vseh arjoevropskih narodih in tem močnejši in živejši, čim globje nam je moči v starodavnost poseči. Kakor mi veli tudi Rimljan: venient rugae,[2] qui tibi corpus arent. Ovid. Takisto je perarare naše grbančiti, gubančiti in rabi tudi pesnikom za obraz, ki ima vse polno gub. Torej guba = brazda. V njegovem smislu je moči orati morje in vodo: arare mare, arare aquas (Ov. Verg.). sulcare (prebrazdati) undas rate, sulcare vada carina, kar je sevéda toliko, kakor morje ali vodovje prepluti, prejadrati. Tedaj orati, prebrazdati = prepluti. Kesneje se je ugibalo tudi, da ralo ali plug rastline ugonobi, ako prerije zemljo, na kterej so poprej mirno rastle. Zato je osobito v Francozih in Angležih (Shakespeare) ralo symbol, ako hoté slikati ranjeno ali ugonobljeno srce.[3] Analogija sega pa še dalje in potrjuje do dobra, kar sem dozdaj navel. Od korenike ar (oziroma ara) = krojiti, ločiti imajo vsi evropski jeziki arjoevropskega debla besedo, znamenujóčo plug ali kar mu je v rodu: gr. ἄροτρον, ἀρόω, ἀροτήρ; lat. arâtrum, arâre, arâtor; kymr. aradyr; got. arjan, stgn. erran, art, skand. ar, ardhr; litv. árklas, árti, arímas; stslov. oralo, ralo, orati, orataj, rataj.[4] Iste korenike je pa tudi staroind. áritram, arítras (Böhtlingk Sanskr. Wörterb. I. 106) ali v pomenu vesla in ne pluga,[5] kakor gr. ἐρετμόν veslo, lat. rêmus (iz resmus, retmus) veslo, ratis čoln,

---

[1] Sem spada m. dr. zaslužno delo L. Zime: Figure u našem narodnom pjesničtvu s njihovom teorijom, u Zagrebu 1880. Žal, da je vse gradivo tako razpršeno Stari pisci napravili so v tej stroki toliko nepotrebnih predelov, da jih najbistrejše oko težko pregleda. Danes se temu številjenju nihče ne smé več uklanjati, a vendar mu je pisatelj nepotrebno robstvoval, akoprem mu to gotovo ni dela olajšalo.

[2] Ruga = guba. Janežič ima za pojem runzel vrhu grba, guba, gubanica itd. tudi ruga. Jaz te besede nisem nikjer slišal in je nikjer v starejših knjigah čital. Ali je morda res še kje navadna?

[3] Gl. o tem F. Brinkmann Die Metaphern, Bonn 1878, I. 189.

[4] Več o tem imajo m. dr. Miklosich Lex.[2] s. vv.; G. Curtius op. cit.[5] 341; A. Fick Vergl. Wört. d. indogerm. Sprachen I.[3] 496 et passim; L. Meyer op. cit. I.[2] 674, 675; J. Grimm op. cit.[3] 39; A. Pictet op. cit. II.[2] 118, 119.

[5] O staroind. plugu prim. H. Zimmer Altindisches Leben, Berlin 1879, pg. 236 in A. Pictet op. cit. II.[2] 120 seqq.; o staro-iranskem se ne da ničesa gotovega določiti. Gl. W. Geiger Ostiranische Kultur im Altertum, Erlangen 1882 na str. 384.

plav ali anglosas. rôwan veslati, nem. ruder. [1] Dalje pomenja v skand. eria in v anglosas. erjan sicer orati ali âr oziroma âre je veslo, prav kakor v litvanščini, kjer je árklas res plug ali ìrklas veslo, árti orati, ìrti pa veslati. [2] S kratka, pojma orati in pluti ali veslati se po vsem tem v pomenu popolnoma skladata in zató ni čuda, da zastopata v posamnih besedah drug drugega, t. j. da sta homonymna izraza.

Beseda plug v pravem nje pomenu nastala je torej na slovanskih tléh in so od onod dobili Litvani svoj pliúgas in Nemci svoj pflug. Da je litv. pliúgas tuja beseda, pripoznano je prav tako obče, kakor je sploh znano, da početni *p* in *pf* v nemščini kaže na tujino. Tako je pacht pactum, palast palatium, peitsche bič, pilger peregrinus, predigen praedicare, priester presbyter, pfau pavo, pferd paraveredus, parafredus, pfirsich persicum, pflanze planta, pforte porta in mnogo drugega. [3] Mnogim je nemška beseda pflug sicer tudi tuja ali ne izvajajo je iz slovanščine ampak iz keltiščine, opirajóč se na Plinija (Nat. hist. XVIII. 18, 48) stavek: Non pridem inventum in Rhaetia Galliae, ut duas adderent tali rotulas, quod genus vocant plaumorati. Nekterim je plaumoratum nemška beseda in toliko kakor „plog met rad“, plug s kolesom. Ko bi bil hotel kdo jezikoznanstvo osmešiti, ne bil bi mogel bolje pogoditi. V. Hehn [4] smatra plaumoratum za keltsko besedo in misli, da se tú kesnejši (nemški) plug prvič omenja. Vendar pa mora sam priznati, da je pisava plaumorati dvojljiva ter beseda sama ob sebi temna. Vsa stvar visi na prav tankej niti in dokazano ni nikakor in tudi verjetno ni, da bi se bil nemški phluog, pflug iz nazivo-keltskega plaumoratum izcimil. Poudarjam posebno, da imajo Kelti za plug in kar mu je sorodno, vseskozi izraze, ki na plaumoratum prav nič ne spominajo. Med drugim spada sem beseda arathar, o kterej se sme na ravnost reči, da ni nič drugega, kakor lat. aratrum. Bržčas je torej na poljedelstvo starih Keltov uplival rimski živelj. Prav tako malo velja, kar navaja Hehn (ibid.) iz langobardskega zakonika (sredi 7. stol.), češ, da je ondi v plovum (si quis plovum [plobum] aut aratrum etc.) izražen nemški plug. Stgnem. je phluog, ne pluog in početni glasnik v plovum kaže dovolj, da poslednje besede s phluog ni primerjati. Koliko truda in napora zopet in to morda nekaj tudi zató, ker nekterim učenjakom noče v glavo, da se je bilo tudi od Slovanov

---

[1] O germanskih besedah prim. vzlasti F. Kluge op. cit. pg. 277; o lat. in grških L. Meyer op. cit. I.[2] 628, 629; A. Vaniček Etymol. Wörterb. d. lat. Sprache,[2] Leipzig 1881, pg. 23, 24, kjer je prav skrbno tudi vsa literatura našteta.

[2] Matzenauer op. cit. pg. 67.

[3] F. Kluge op. cit. pg. 247–260.

[4] Op. cit.[2] 482.

kaj naučiti! Saj ga ni na božjem svetu naroda, ki bi bil v kulturi vedno le jemal in nikoli ničesa ne dajal. — Posebnega uvaževanja vredno se mi zdi, da se v besedi plug germanščina tudi v priponi s slovanščino do dobra strinja (plu-gъ, phluo-g). Ako je beseda zarés slovanska, kakor sodim z nekterimi drugimi tudi jaz, niso je mogli Nemci od nikoder drugod dobiti, nego od naših prednikov, od starih Slovanov. *Krek.*

Lazenje.

Slovenski národni običaj.

Štajerski Slovenci niso vsi enega plemena. Prebivalci Pohorja in na zapadnej strani vitanjskih planin spadajo h korotanskemu deblu. Od Dravinje do Sotle nahajamo korotansko-panonsko zmés, Haložani in dolenji Podravci so v rodu s hrvatskimi Slovenci, prebivalci ljutomerskih goric in murskega polja so zmešani s panonskimi Slovenci in Srbi. V Veržeji in v bližnjih vaseh je še v navadi srbski polažaj. Na dan sv. Barbare in sv. Lucije hodijo otroci od hiše do hiše sreče vošit; temu pohajanju pravijo: lazit hoditi.

Dečko vzame poleno in kliče po vasi tovariše: hodimo lazit! Na ta klic zbere se vaška mladež, in lazenje se začne. Vsaka hiša od prve do zadnje se obišče, polena se vržejo pri peči na tla, dečki ná-nje pokleknejo in začnejo moliti: „Bog Vam daj dosti recik, dosti picik, dosti žibik, dosti gudekov, dosti cuzik, dosti teličik, mnogo masla in sira, klobas in zabela, vrle čehake, pridne dekline, sveti mir božji in vesele koledne svetke!“

Hišne gospodinje obdarujejo laznike s pogačicami, jajci, sireki, hruškami, jabelki, kar pač ravno hiša premore.

Pri Srbih se to pohajanje veli: polažaj, in pohajkovalci: polazniki ali polažajniki. Vuk piše o njih: Polažajnika obično izbiraju (jer neki gataju, da s njega mogu biti srećni ili nesrećni one cijele godine), i zovnu (prije Božića na nekoliko dana) ili drže jednoga vsake godine. Polažajnik ponese u rukavici žita, pa kad nazove s vrata: „Hristos se rodi“, onda pospe iz ruke žitom po kući, (a iz kuće ko pospe njega, i odgovori mu: „va istinu rodi“), pa onda skreše badnjake, to je uzme vatralj, pa udara njime badnjake gdje gore (da skaču varnice), govoreći: ovoliko goveda, ovoliko konja, ovoliko koza, ovoliko ovaca, ovoliko krmaka, ovoliko košnica, ovoliko sreće i napretka, itd.“ Kad već pojde kući, onda ga daruju maramom, ili čarapama ili kolačem.

Razlika med srbskimi in našimi polazniki je ta, da naši samo nosijo poleno od hiše do hiše, pokleknejo ná-nje in molijo, dočim srbski polaznik poleno (badnjak) užge.

Pri tej priliki naj omenim dvojih besed. Panonski Slovenci imajo mnogo besed, kterih korotanski ne poznajo, in vice versa imajo korotanski Slovenci obilo poznamenovanj, ktera so panonskim čisto neznana. Tako ne poznajo korotanski Slovenci besede: g u d e k, malo prase, in panonski ne korotanskega: k o č e j a in k o k c a.

Tudi beseda: č e h, č e h a k ni znana korotanskim Slovencem, a med Dravo in Muro se sploh rabi za poznamenovanje dečka od 10—15 let. Č e h, č e h a k označuje isto, kar česko: h o l e c, p a h o l e k, pri kranjskih Slovencih: p a g o l i n, iz podstave: č e s - č e h = holiti, goliti — tondere, hrv. (v Primorji) g o l i c a, dekle, lužičko-srb. g o l i c a z enakim pomenom. Ujemajo se ta poznamenovanja z venetsk. r a g a z z o, ragazza, in ital. t o s o - t o s a, dalje z gršk. *κοῦρος*, *κούρη*. Kako je to poznamenovanje nastalo, povedal sem že na drugem mestu (glej Letopis Matice slov. 1877. str. 36).

Ako bi si hotel kdo truda vzeti in preiskovati posebnosti panonske in korotanske slovenščine, dalje fysionomične razlike, pokrepčil bi se v mojih nazorih, da so korotanski Sloveni dosta starejši prebivalci Štajerske, nego panonski.

G. prof. dr. Sket mi je pravil, da je bil letos ud anthropologičnega društva, g. dr. Zuckerkandl na Koroškem, in je meril izkopane lubanje. Kako se je čudil ta anthropolog, ko je našel d v o j e vrste lubanj, — in sicer lubanje j u ž n i h in lubanje s e v e r n i h Slovanov. Ni si znal te prikazni razložiti. Kedar bode dr. Zuckerkandlova razprava o njegovih anthropologičnih preiskavah objavljena, hočem jaz svojo reči, od kod ta dvojnost lubanj izvira. *Davorin Trstenjak.*

Poročilo o hrvatskej književnosti.

Spisuje *J. Steklasa.*

V.

1. Rad jugoslavenske akademije znanostij i umjetnostij. Knjiga LXI. Svezak I. i II. Matematično-prirodoslovni razred. U Zagrebu 1882. Sadržaj: 1) Geoložka opažanja u zapadnoj Bosni. Od dra. Gj. P i l a r a. 2) Vlastitosti nekih trojina točaka na cisoidi. Od dra. K. Z a h r a d n i k a. 3) K sudbeno-lučbenomu dokazivanju arsena. Od dra G. J a n e č e k a. — II. Svezak. 1) Prilog k poznavanju obloustke Petromyzon Planeri Bl. Od prof. A. E. J u r i n c a (sa slikami). 2) Dodatci k fauni kornjaša izdanoj god. 1879. Od dr. J. S c h l o s s e r a Klekovskega. 3) Iztraživanje vode zagrebačkoga gradskoga vodo-

voda. Od dra. Gustava Janečeka. 4) Ledci tridymita u izradjenoj platini. Od dra. G. Janečeka. Za prirodopisce so te razprave prav zanimive in važne.

2. Rad . . . Knjiga LXII. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. Zagreb 1882. Sadržaj: 1) Studije iz pučkoga vjerovanja i pričanja u Hrvatâ i Srbâ. Od T. Maretića (Ostatak). O važnosti te razprave sem že omenil Kres III. p. 115. 2) Putovanja po balkanskom poluotoku XVI. vieka. (III. D. Šepera, IV. J. Chesnana i V. K. Zena.) Od dra. P. Matkovića. To so važne razprave našega zaslužnega geografa dra P. Matkovića, osobito za poznavanje balkanskega polotoka v 15. in 16. veku. 3) Prilog za poviest glasbe južno-slovjenske. Od Fr. Š. Kuhača. (Nastavak.) 4) Doktor Ivan Bleiweis-Trsteniški. Nekrolog. Od dra. B. Šuleka.

3. Rad . . . Knjiga LXIII. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. Zagreb 1882. 1) Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku. Od M. Valjavca. (Nastavak.) 2) Prilog za poviest glasbe južno-slovjenske. Od Fr. Š. Kuhača (Nastavak). 3) Hmelj kod drevnih sjevernih i južnih Slavenah. Od dra. Drag. Čeha. 4) Gragja za književno-povijestnu ocjenu Gundulićeve „Arijadne“. Od L. Zore. 5) Svečana sjednica jugoslav. akademije. I. Besjeda predsjednika dra Fr. Račkoga. II. Izvještaj tajnika dra P. Matkovića.

4. Rad. . . . Knjiga LXIV. Matematičko-prirodoslovni razred II.a, II.b. Sadržaj: 1) O krivuljah u ravnini. Od dra. K. Zahradnika. 2) Trahiti Fruške gore. Mikroskopičko iztraživanje prof. dra. M. Kišpatića. 3) Zeleni škriljavci petrovaradinskoga tunela i njihov kontakt sa trahitom. Od prof. dra. M. Kišpatića. II.b. 1) Teorija parabole na temelju racionalnoga parametra. Od dra. K. Zahradnika. 2) O ledenoj dobi sjeverne polutke naše zemlje. Od prof. M. Sekulića. 3) Deset dana u Djakovu. Od Stjepana Schulzera Müggenburžkoga. 4) O svezcih i redovih čunjosjekâ. Od prof. J. S. Vanečeka. 5) O obćenitih svezcih te redovih čunjosjekâ. Od prof. J. S. Vanečeka. 6). O obćenitoj inversiji te o transformaciji pomoću reciprokih provodnica. Od prof. J. S. Vanečeka. 7) K poznavanju lešinskih alkaloidâ. Od dra. G. Janečeka.

5. Starine knjiga XIV. Sadržaj: 1) Dva nova priloga za poviest Patarena. (Kard. J. Torquemade razprava proti bosanskim Patarenom, i Rukopis bosanskoga kršćanina Radosava), priobćio dr. Fr. Rački. Ta spis je posebno važen za kulturno povest nesrečne Bosne. 2) Skadarski zemljišnik od g. 1416, priobćio S. Ljubić. Važno za statistiko srednjega veka. 3) Prinosi k diplomatskim odnošajem Dubrovnika s francezkom republikom, priobćio J. K. Švrljuga; Dubrovčani francezkomu kralju Ljudevitu XIV. o velikom potresu g. 1667, priobćio J. K. Švrljuga. 4) L. Komulovića izvještaj i listovi (g. 1593—4) o poslanstvu u Tursku, Erdelj, Moldavsku i Poljsku, priobćili o. Pierling i dr. Fr. Rački. 5) Iz srbsko-slovjenskoga prevoda bizantinskoga ljetopisa J. Zonare, priobćio V. Kačanovskij. Važno za filologe. 6) Prilozi za geografsko-statistički opis bosanskoga pašalika (Opis bosanskoga pašalika iz XVII. vieka. — Putopis Frana Butrišića i Ivana Dionića od Šibenika do Hlievna i Skoplja g. 1574), priobćio dr. Fr. Rački. 7) Jedan list V. Karadžića Stef. i devet listova Jer. Gagića pok. Šafařiku g. 1831—4, priobćio J. Jireček. 8) Rimsko slovinska služba sv. Kurilu i Metodu, priobćio dr. J. Črnčić.

6. XIII. Knjiga historičkih spomenika. Monumenta spectantia hist. Slav. mer. Vol. XIII. Sadržaj: Monumenta ragusina tom II. p. 409. C. 3 for. To knjigo je priredil za izdanje dr. Fr. Rački ter sodržuje zapisnike (l. 1347—1360.).

Izvori za dubrovniško povest so jako mnogobrojni, ali so bili do zdaj nepristopni; zatorej je jugoslovanska akademija podvzela izdavanje vseh teh spomenikov, kajti vsak povestničar, ki se hoče dobro upoznati s povestjo jugoslovanstva, mora poznati povest te za slovanski jug tako važne republike v vsakem pogledu. Vsled izdavanja teh po-

vestniških spomenikov bode mogoče zgodovinarjem po tanko upoznati se z republiko dubrovačko.

7. Bosančice, crte, pjesme, priče, i pripoviesti iz života bosanskoga od Vjekoslava Livadića. Zagreb 1882. Str. 350. C. 1 for. 50 nov. Za poznavanje naroda v Bosni je to knjiga zlata vredna ter se priporoča vzlasti mlajšemu naraščaju, kteremu je pot v ta lepo zemljo odprt po okupaciji avstrijskej. Zraven Klaićeve povesti o Bosni ter njegovega zemljepisa je ta knjiga gotovo najbolj podučna ter se mora staviti nad vse proizvode v nemškej literaturi enake vrste.

Drobnosti.

Prirodopis rudninstva ali Mineralogija. V porabo nižjim razredom gymnasije in realke. Spisal Fran Erjavec, c. k. professor. — Imenovana knjižica, ktero je že „Kres“ v 1. snop. str. 63. svojim čitateljem naznanil, ima služiti prvemu mineralogičnemu poduku na srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom. Iz vešče roke strokovnjaka, kakor je znani pisatelj, bilo je pričakovati le kaj dobrega in dovršenega. In nismo se varali; kajti ponosno smemo prištevati knjigo najboljšim, ktere sploh o tej stroki in za to stopnjo v drugih jezikih poznamo. Gradivo je razredjeno v dva oddelka. V prvem govori pisatelj o rudninah, v drugem pa našteva in popisuje hribine. Rudnine so razdeljene v sledeče razrede: 1) Vzdušnine (Athmosphärilien); 2) kamene (Steine); 3) prsti (Erden); 4) kovine (Metalle); 5) rude (Erze); 6) soli (Salze); 7) vnetnice (Inflammabilien). Pregled koncem prvega oddelka nas poduči, kako moremo te razrede razcepiti v posamezne skupine.

Kar se systema tiče, želel bi poročevalec iz svojega stališča, da bi se bile rudnine uredile po kakem kemijskem na pr. Hochstetterjevem systemu. Ugovarjalo se mi bode menda, da je pri knjigi, ki ima služiti mineralogičnemu poduku v spodnjih razredih, že enako, naj bode po kterem koli systemu uredjena, ker ni sploh na tej stopnji naloga, učiti systematiko. A po učnem načrtu za naše gymnasije ima nižja gymnasija pripravljati na višjo in naravoslovje se tako podučevati, da se pripravljajo učenci na systematiko sledéčo v višjih razredih. Učni načrt (Organ.-Entwurf) zahteva celó, naj se učitelj naravoslovja v nižjih razredih, ako ne podučuje ob enem tudi v višjih, sporazumeva z učiteljem v gornjih razredih, da se poduk na obeh stopnjah strinja. Ker je pa v višjih razredih naših srednjih šol sploh uvedena izvrstna knjiga „Leitfaden der Mineralogie und Geologie für die oberen Classen der Mittelschulen von Dr. F. v. Hochstetter und Dr. A Bisching“, kterej v podlago služi Hochstetterjev kemijski system, treba se je tudi na spodnjej stopnji po istem ravnati, da se zadostuje gore omenjenej terjatvi.

Druga korist izvirajóča iz poduka na podlagi omenjenega systema je, da je mogoče ozirati se bolj natančno na kemijske razmere rudnin. In to je po našem mnenji jako važno. Saj je kemijska sestava za poznavanje rudnin najvažnejša točka, in ne dá se tudi lahko misliti, kako bi bilo sicer mogoče, govoriti o porabi mnogih rudnin, ako se ne oziramo na njih kemijske lastnosti. Napósled je pa prav kemija ona veda, o kterej naši gymnasijci najmanj zvedó in znajo. Umestno je tedaj posluževati se vsake priložnosti, pri kterej lahko učenci kaj iz kemije zvedó. In v tem oziru se dá primerno veliko doseči na podlagi kemijskega systema. S prvinami počenši, pri kterih je sicer pač tudi treba razpravljati kisik in vodik, dospe se do vedno bolj kompliciranih spojin in konečno do sestavljenih radikalov in ogljiko-hydratov. Večino kemijskih

osnovnih pojmov spoznavajo in priučé si učenci pri posameznih rudninah na podlagi poskusa.

Število popisanih rudnin in hribin je primerno majhno. Pisatelj opisuje 60 najvažnejših rudnin in 28 vzlasti na domačih tleh nahajajóčih se hribin. Mineralogičnemu poduku na naših srednjih šolah je zeló malo časa odločenega. Treba je učitelju vestno izbirati tvarino, ako hoče le kolikor toliko povoljen napredek doseči. Pohvalno moramo le tedaj omeniti, da je pisatelj opustil opisovanje nepotrebnega gradiva, po kterem se obseg knjige le pomnožuje, stvari samej pa nič ne koristi.

Osobito pa knjigo to odlikuje, da je pisatelj z veliko doslednostjo uredil isto po synthetičnej, za mladostna leta edino pripravnej methodi. Dovolj je znano, da opisovanja rudnin, ker se pri tem bolj spomin nego razum uporablja, učence zeló utrudijo, in se tudi hitreje pozabijo, kakor marsikaj drugega. Vsled tega pa podaje razlaganje občnih pojmov (in te se po omenjenej methodi vriva povsod) zeló pripravne prenehljaje, ne gledé na to, da si učenec občna svojstva, ki jih spoznava v konkretnih slučajih, mnogo bolje zapomni, kakor pa če se uči ista v abstraktnej sestavi.

Pregledno in temeljito so popisane posamezne rudnine in hribine. S paedagogiškim taktom ločil je pisatelj bistvene stvari od nebistvenih in se ne malo potrudil, da bi za učence na tej stopnji razumljivo govoril. Veliko težavnost, ktero pouzročujejo kristalografni znaki pri elementarnem poduku, odstrani pisatelj, popisujóč le malo število važnejših likov. Te omenja pri takih rudninah, na kterih se nahajajo posebno lepo dovršeni. Vse to se mora le odobravati, ako pomislimo, da ni na tej stopnji temeljitega in obširnega znanja kristalografnih razmer niti zahtevati, niti doseči mogoče.

Kar se tiče najdišč, našteva g. pisatelj pri mnogih rudninah le ona, ktera ležé v slovenskih pokrajinah. Ker je knjiga namenjena slovenskim srednjim šolam, bilo je le želeti, da je pisatelj v tem oziru gledal na ožjo domovino; a vendar bi bilo primerno omenjati tudi iste kraje, na kterih se posamezne rudnine bodisi v velikej množini, bodisi v lepo kristalovanih likih nahajajo.

Hvale vredno je tudi, da si prizadeva pisatelj povsod opozarjati na prirodne sile in njih delovanja. Kajti po tem potu privajajo se učenci, kakor pisatelj sam naglaša, k lastnemu opazovanju in se učé tolmačiti razne prikazni in izpremembe ne le na posameznih rudninah, ampak na zemeljskem površji sploh, kot učinke teh prirodnih sil. Oziroma na to poudarja pisatelj, kako razruši vodovje hribine in nakupiči drugod nove skladbe; kako sodeluje voda pri nastanku špilj in podzemeljskih dublin in pri tvorbi kapnikov v njih. Isto tako naglaša velevažno živalsko in rastlinsko sodelovanje pri tvorbi nekterih kamnenih skladov.

Prav pripraven dodatek je s kazalom zjedinjeni tolmač koncem knjige. Stvarnih pogreškov in nepravilnostij ni najti v knjigi; „brez barve“ je v razi vapnenec na str. 10, beseda „ruda“ mesto rudnina na str. 32 so pač le tiskovne pomote.

Jezik je v obče pravilen in gladek. Pisatelj je gledal vedno na to, da svoje misli v kratkih, učencu umljivih stavkih jasno in določno izrazi. Omeniti se tudi mora, da je pisatelj dobro pogodil, ker je slovenskej terminologiji tudi nemške izraze, kakor se berejo v nemških knjigah, pridejal; to pa je brezpogojno potreba, ker imajo dijaki v viših razredih svoj poduk v nemškem jeziku nadaljevati.

Manj pa nam ugajajo oni izrazi, kteri se v slovenskem pač redkokrat slišijo ter bi se prav lahko z drugimi izrazi ali pa z bolj znanimi oblikami v navadnej sestavi nadomestili. Take besede so na pr. „lepoča, dobršno, splazi, smodkovnjač“ in dr. Ne dopadata nam tudi ne izraza „rekše in malce“, ktera se skoro dosledno pri vsakem mineralu v popisu rabita, a vendar se ti besedi v slovenskem malo nahajate. Čemu vedno po novih in manj neznanih izrazih segati, ko pa imamo za isti pomen obilo znanih, v govoru in pismu udomačenih oblik!

Konečno moramo še omeniti, da je tudi zvunanja opıava knjige prav lična. Založnika sta oskrbela dober papir, lep tisk in razločne in čiste podobe. *A. Paulin.*

Jezičnik. Knjiga Slovenska v dobah XVI. XVII. veka. Spisal J. Marn. XXI. leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Rudolf Milic. 1883. Str. 68 v vel. 8º. Veljá 60 nov. — Kar je neutrudljivi g. pisatelj, čast. prof. J. Marn obljubil l. 1880. v XVIII. Jezičniku str. 41., to je preteklo leto izpolnil. Imenovana knjiga nam podaje sliko našega slovstva v znamenitem XVI. in XVII. stoletji. V njej pa ne beremo na dolgo in široko popisanih zgod in nezgod iz življenja posameznih pisateljev, temveč najprej nahajamo najvažnejša biografska data o dotičnem slovstveniku, nató sledijo njegova dela po vrsti navedena, in napósled zgledi iz posameznih del ponatisneni. Vzlasti pa moramo odobravati, da nam je g. pisatelj toliko zgledov podal. Ves razvitek našega jezika predočuje se nam po tej knjigi v 16. in 17. stoletji. Škoda le, da nimajo Truber, Dalmatin in slavni Tomaž Hren več prostora v njej. Potrebno je bilo, da je opozoril g. pis. na Megiserjev znameniti slovar, ki se na škodo tudi v Wolfovem nem.-slov. slovarji ni bil porabil. Truberjevo: „Ena molitov tih keršćenikov itd.“ beremo sedaj v Letop. Mat. slov. za leto 1882—83 na str. 60 sl. Med Truberjevimi knjigami se še naj omeni: Catehismvs sdveima islagama. V Tibingi, 1575., Str. 532 v 8º. To knjigo je zasledil g. prof. dr. Krek o graškej vseučiliškej knjižnici ter jo navaja prvi v Kresu I. str. 179. op. 4. — Dočim se o protestantovskej dobi razpravlja na str. 1—22, opisuje se 17. stoletje na str. 22—58. Prav obširnih in lepih zgledov nahajamo tú od Mat. Kastelca, od Janeza Kerstnika od S. Križa in od Jurja Habdelića. Na konci knjige str. 58—68. je natančen prevod Bohoričevega predgovora v njegovih „Arcticae Horulae“.

Mnogo gradiva slovstvenega podaje nam tedaj to delo. Prepričani smo, da ga bode vsak, vzlasti pa naša mladina rada v roke vzela ter si pridobila po njem boljših pojmov o početku in prvem razvitku našega slovstva, kakor po kterej koli drugej slovstvenej zgodovini. Posebno pa moramo na to opozoriti ter se pisatelju prav iskreno zahvaliti, da je vzel v svojo knjigo tudi kajkavske (hrvatske) pisatelje, kakor M. Bučića, J. Prgošića, A. Vramca, J Belostenca, P. Vitezovića, P. Petretića, J. Habdelića. Da se mora v slovenskem slovstvu tudi govoriti o kajkavskih pisateljih današnje „gradjanske“ Hrvatske in da si moramo te pisatelje prisvajati mi Slovenci, to se samo ob sebi razumeva. Berite Habdelićevo prozo in Petretićeve spise in primerjajte jih s pripovedkami Valjavčevimi, takoj se razvidi, da je to eden in isti jezik. G. prof. Marn je to svoje početje opravičil že l. 1880., Jez. XVIII. p. 15—20, in prav je storil tudi g. dr. Fr. Simonič, da se je oziral v pregledu slov. literature (Šuman Die Slovenen p. 168 - 172) na kajkavščino. Posebne važnosti za naš jezikovni zaklad pa so slovarji: Habdelić, Belostenec in Jambrešić. Ti se naj kritično izpisujejo in porabljajo za naše potrebe. Koliko dobrega gradiva se na pr. v Belostenci nahaja, vidiš že lahko iz razprave J. Pajkove: Doneski k filosofičnej terminologiji, Kres I. 44 sl. Naj se tedaj na kajkavščino ozira vsaj Wolfov slov.-nem. slovar! Ako še na zadnje omenimo, da so data v knjigi zanesljiva in zgledi pravilno ponatisneni, kakor smo se tú pa tam sami prepričali, upamo, da smo dostojno pokazali svojim čitateljem, kolike vrednosti je ta nova knjiga. G. prof. Marn je že ogromnega gradiva nabral za obširno slovstveno zgodovino, vzlasti kar se tiče kranjske dežele; želeti le je, da bi še to svoje velezaslužno delo dolgo let nadaljeval domovini na čast in nam v korist! *S.*

Glasbena Matica. Za leto 1883. je Glasbena Matica v Ljubljani izdala in založila sledéča dela: 1. Slava Stvarniku! Maša prva za moški zbor. Uglasbil Anton Nedvéd. — 2. Sv Devici Mariji v čast. Samospev za sopran, triglasni ženski zbor in

orglje ali harmonij, uglasbil in poklonil svojim ljubim hčeram Amalija, Gabrijela, Olga Anton Nedvěd. — 3. Venec Vodnikovih in na njega zloženih pesnij. Za moški zbor in samospeve (sopran in alt ad libitum) s klavirjem (ali z orkestrom) složil in visokorodnemu, velečastitemu gospodu baronu Andreju Winklerju, c. k. deželnemu predsedniku vojvodine Kranjske, najponižneje poklonil Anton Foerster, op. 24. — 4. Nazaj v planinski raj! Samospev sè spremljevanjem na klavirji, uglasbil in svojemu prijatelju gospodu Antonu Razingerju poklonil Robert Burgarell. — 5. Národne pesni z napevi. Nabral in vredil Janko Žirovnik, nadučitelj. I. Ta zvezek obsega 20 národnih pesnij, in sicer so se tako zapisale, kakor jih poje národ naš okoli Bleda. — Ker si oceno posameznih tú navedenih proizvodov za bodoče liste pridržimo, omenimo sedaj le toliko, da je Glasbena Matica mnogo lepega gradiva podala létos svojim udom, in to v krasnej obliki. Vsak poznavatelj slovenskega petja naj si šteje v svojo dolžnost, da pristopi kot ud h Glasb. Matici ter jo po svojih močeh vsestransko podpira in priporoča v rodoljubnih svojih krogih. Zarés ta zavod zaslužuje največje podpore in največjega našega priznanja!

Slovan. Dne 3. jan. t. l. začel je v Ljubljani izhajati nov politiški list „Slovan“. Ali ta časopis se ne bavi samo s politiko, temveč glavna njegova zadača je, da podučuje Slovence v obče o razmerah slovanskih ter vzbuja narodno zavest z resnim, positivnim delovanjem. List prinaša tudi illustracije, do sedaj Česko narodno gledališče v Pragi, Vrbsko jezero, sliko Fr. viteza Miklošiča. Ta list objavlja životopise, zdravniške pogovore (od dr. Josipa Drča) itd. Berilo je raznovrstno in mikavno, zatorej ga vsem prav gorko priporočamo. Izdajatelj in lastnik mu je g. Ivan Hribar, urednik g. Anton Trstenjak. List izhaja vsak četrtek in veljá na leto 4 gld.

Duhovni pastir. Namesto „Slovenskega Prijatelja“, kterega je koncem preteklega leta ustavil zaslužni naš starosta prečast. g. prof. Andrej Einšpieler, začel je izhajati „Duhovni pastir“ v Ljubljani. List bode prihajal v mesečnih zvezkih, najmanj po tri pole obsežnih ter veljá 4 gld. na leto. Založništvo in upravništvo je prevzela „Katoliška bukvarna“, ureduje ga pa s sodelovanjem več duhovnikov čast. g. Anton Kržič, katehet v nunskih šolah v Ljubljani. List je namenjen vzlasti pridigarjem in katehetom. Prvi zvezek prinaša na treh polah mnogo lepega gradiva, in po njem sodéč upamo, da bode vreden naslednik obče znanemu in priljubljenemu „Slov. Prijatelju“.

Razprave v poročilih srednjih šol za l. 1883. V naslednjem navedemo one razprave v srednješolskih poročilih, ki so same ob sebi že zanimive za nas Slovence, ali pa so jih spisali professorji slovenskega rodú in zaslužujejo kot take našo pozornost. V poročilu višje realke v Mariboru beremo razpravo pod imenom: „Die nachweisbaren Besitzungen des Klosters S. Paul in Kärnten und Steiermark in den Jahren 1091 bis 1269.“ Dargestellt von Prof. Karl Neubauer. — Ta spis dopolnuje v topografskem oziru razpravo lanskega poročila ter nam kaže v abecednem redu razna crkvena posestva na Koroškem in Štajerskem. Str. 3—48. — V poročilu višje realke v Ljubljani nahajamo spis: „Kranjske šole in Habsburžani, njihovi pospeševatelji“, od Ivana Vrhovca. Str. 31–47. — Gymnasija v Rudolfovem: Erziehung und Unterricht bei den Griechen. Von Franz Brežnik. Str. 3—48. — Gymn. Görz: Physikalische Kleinigkeiten. Mitgetheilt von Prof. A. Šantel. Str. 27–49. V tem spisu nahajamo sledeče posameznosti, ki utegnejo marsikterega strokovnjaka zanimati. I. Ein leicht herstellbarer Apparat zur Luftverdünnung mittelst Quecksilbers. II. Eine überraschende Art elektrischer Abstossung von Flüssigkeiten. III. Apparat für unmittelbare Umsetzung der Sonnenwärme in mechanische Arbeit. IV. Eine neue Art elektrischer Schallübertragung. — V Ljubnem je na deželnej sred. šoli g. prof. J. Papež nadaljeval svoj lanski sestavek: Das gewöhnliche Interpolationsverfahren bei den dekadischen

Logarithmen der natürlichen Zahlen, den natürlichen trigonometrischen Zahlen und deren Logarithmen und die Grenzen seiner Zuverlässigkeit. Str. 1—52. — V Sarajevu na gymnasiji: „De Q. Horatii Flacci epistularum libro priore". Part. I. od M. Bedjanića. Str. 1—39. - V zagrebškem izvestji kralj. velike gymnasije beremo na prvih treh straněh kratek nekrolog o našem rojaku prof. Žepiči od prof. H. Badalića in na str. 7—50 pa iz peresa znanega zgodovinarja prof. Vjekoslava Klaića zanimivo razpravo: „Byzantinsko vladanje u Hrvatskoj za cara Emanuela Komnena". — V Celovci gymn.: De Servii ad Verg. Ecl X. 1. et Georg. lib. IV. 1 annotatis disputavit J. Wang. Str. 5—14. O poročilu v Kotoru glej Kres str. 63.

Z potulek po Slovensku. Piše Rudolf Pokorný. Sešit I. Druhé vydání. V Praze. Tiskem dra. J. B. Pichla a spol. — Nákladem spisovatelovým. 1883. Str. 48 v mal. 8°. — Sešit II. str. 49—96 v mal 8°. — Snopič veljá 30 nov., po pošti 35 nov. Predplatniki za 8 snop. samo 2 gld. — Kdor se hoče v českem jeziku podučiti o Slovakih, njih deželi, življenji in socijalnih razmerah, naroči se naj na to zbirko, ktera ti v prvih snopičih zanimivo opisuje zemljo in ljudi v malih Karpatih

Zlatá Praha. List věnovaný ušlechtilé zábavě a duchovnímu životu českého národa. Nakladatel J. Otto v Praze, na Karlové náměstí č. 34., redaktor Ferdinand Schulz. Na leto veljá 9 gld. 60 nov. in izhaja vsak teden na 12 str. velikega formata. — To je krasen nov illustrovan list, ki je začel med Čehi to leto izhajati. Prva številka ima mnogo lepih illustracij in raznovrstno, prav odbrano berilo. Po njej sodéč sme se Zlatá Praha najlepšim nemškim illustrovanim listom primerjati. Dandanes se Čehi ponašajo z dvema takima listoma, in to sta Světozor in Zlatá Praha. A mi Slovenci podpirajmo slovanske illustrovnike, dokler svojih ne zmoremo!

Miklosich und die magyarische Sprachwissenschaft. Festschrift zum Jubiläum des Herrn Universitätsprofessors Dr. Franz X. Ritter von Miklosich in Wien Von Dr. L. Wagner. Pressburg und Leipzig. Commissionsverlag vom Karl Stampfel's k. k. Hofbuchhandlung 1883. Str. 32 v 8°. — Znano je, da Miklošič svojega imena ni samo s strogo slavističnimi deli proslavil po vsem učenem svetu, ampak posebno tudi s preiskovanjem ciganskega in rumunskega jezika in z imenitnimi spisi o slovanskih elementih v rumunščini, magyarščini, albanščini in novogrščini. Razven Slovanov, med kterimi so se osobito Rusi neizmerno odlikovali, ker ni skoro vseučilišča ali učenega zgodovinsko-jezikoslovnega društva, ki se ni Miklošiča o njegovej sedemdesetletnici spomnilo — posebno važno pa še je veliko odlikovanje ruskega carja, — častitali so jubilarju od vseh stranij tudi drugi narodi, in med temi magyarski in rumunski učenjaki niso bili zadnji. To nam tudi dokazuje ravno navedeni spis, ki Miklošičevo veliko važnost za magyarsko jezikoslovstvo razpravlja ter na str. 31 sklepa: „Miklosich war derjenige, welcher dem magyarischen Sprach- und Geschichtsforscher, Ethnographen und Culturhistoriker eine feste Basis bot, auf welcher es möglich ward, erspriesslich weiter zu forschen. Die Wahrheiten, welche er enthüllt, haben auch heutzutage im Grossen und Ganzen Giltigkeit." Nevéda pisatelj tudi biča nektere šovinistične rojake, ki hočejo mnogo besed „nazaj priboriti", ki so slovanske po Miklošičevej razpravi „die slavischen Elemente im Magyarischen", kterega spisa („Denkschriften der kaiserlichen Academie der Wissenschaften XV.") že davno ni več dobiti; zaraditega se je moral za magyarske učenjake posebej preložiti (v „Magyar Nyelvör" XI. zv.). Zanimiv je iz magyarskega peresa tudi konec spisa na str. 32: „Wir haben einerseits mit der Nationalitätenfrage nichts zu schaffen, weil die Wissenschaft hoch über alle Nationalitäten erhaben dasteht, andererseits glauben wir, unseren Patriotismus nicht besser an den Tag legen zu können, als indem wir die Wahrheitsliebe als die erste Tugend eines jeden patriotischen Forschers erklären." Kaj takega bi si naj ljudje tudi drugod zapomnili!

Gotovo bode Slovence tudi zanimalo, da je naš slavni rojak navzlic velikej starosti krepek in zdrav in da z enako marljivostjo in vztrajnostje nadaljuje svoje dosedanje delovanje. V drugej polovici lanskega leta izišla sta spisa: „Zur Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen“ in „Ueber Goethes Klaggesang der edlen Frauen Asan Agas“, izmed kterih bi posebno zadnji zaradi tam objavljene korrespondence Talvy-jine s Kopitarjem zaslužil, da se o njem kaj več pové v naših listih. „Anzeiger der philosophisch-historischen Classe der Academie der Wissenschaften“ od 2. januarja pa nam že zopet javi, da jej je Miklošič izročil obširno razpravo: „Die türkischen Elemente in den südeuropäischen Sprachen“, spisano za „Denkschriften“. Že tam navedeni primeri nam dokazujejo, da bo imel Miklošič tukaj sosebno priliko, kazati svojo rés ogromno učenost, ker razpravlja turske elemente v vseh jugoiztočnih jezikih, t. j. v novogrškem, albanskem, rumunskem, bolgarskem, srbskem, malo- in velikoruskem in poljskem, razvèn tega pa tudi v kurdskem in nekoliko i v magyarskem. Tega dela se smemo že tudi zaraditega neizmerno veseliti, ker bo nam posebno turske tujke, kterih mrgoli v srbščini in bolgarščini, povsem razjasnilo. Povrh pa se Miklošičev primerjajoči slovar slovanskih jezikov (ruski, staroslovenski, bolgarski, srbski, česki, poljski, francosko-nemški), o kterem so že nekteri dunajski listi ob Miklošičevej slavnosti na Dunaji prinesli sicer nejasne vesti, že tiska in v enem letu pride to sevéda kaj važno delo tudi na svetlo. —*ur*—

† **Hendrik Conscience.** Flamski narod, ki živi v Belgiji skoro v enakih razmerah z valonskim, kakor naš slovenski narod z nemškim, žaluje na grobu enega svojih najboljših sinov. Dne 10. septembra l. l. je namreč umrl Hendrik Conscience (Henrik Konsciéns), najslavnejši flamski pisatelj, najplodovitejši in najpoljudnejši novelist in glavni utemeljitel novoflamskega slovstva. Po svojih zgodovinskih romanih in mičnih domačih povestih postal je ljubljenec svojega naroda in poznan vsemu omikanemu svetu. Nemci imajo 60 snopičev v Münstru od l. 1846—76. izdanih najlepših njegovih povestij in vse večje romane. Tudi v italijanščino so že vsa njegova dela prevedena, Francozom in Angležem je že dolgo jako priljubljen, Čehi in Poljaki ga dobro poznajo, in tudi mi Slovenci imamo eno njegovih domačih povestij: „Slepa Marica“ poslovenjeno od rajnega Franca Jeriše; priobčena je v I. zvezku „Glasnika slovenskega slovstva“ l. 1854., str. 4—20. Spodobi se torej, da mu s tem postavimo majhen spominek.

Henrik Conscience se je narodil dne 3. dec. l. 1812. v Antwerpenu. Oče mu je bil francoskega, mati pa flamskega pokolenja. Ker mu je mati kmalu umrla in se je oče drugoč oženil, bil je domá kot pastork nekako zavržen. Vsled tega je bil vedno bolj zá-se, postajal resen in namesto s tovariši kratil si je s knjigami čas. Ker je videl, da je domá na potu in ker je imel veselje do učenja, šel je studirat, a predno je svoje studije dovršil, moral je iti l. 1830. v vojake ter je šest let mesto knjig puško nosil. Doslužívši vojaška leta, bil je odpuščen, a ni vedel kaj početi; ni imel ne dela ne jela. Sila ga je prignala do tega, da je začel pisati. Prva povest, ki jo je priobčil, dopadala je v obče. To ga je vzpodbodlo, da je napisal roman iz domače zgodovine! „De Leeuw van Vlandern“ (Lev flanderski). S tem si je takoj pridobil slavno ime in od kralja letno pensijo. Kmalu potém je dobil važne službe, ktere je vestno opravljal, pa vendar povrh še marljivo pisal povesti in romane. Snov je jemal vedno ali iz domače zgodovine ali iz domačega življenja. Od l. 1841—54. je bil tajnik akademije umetnostij v Antwerpenu, l. 1845. je dobil naslov vseučiliškega professorja in postal kraljičev učitelj. Od l. 1868. pa je bil vodja museju Wiertz v Brusselu, kjer je v 71. letu svojega življenja umrl. *J. S—a.*

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. V Celovci, 1. marca 1884. *Štev. 3.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

Tretje poglavje.

Majhen človek je in krivonos,
Takov zmožen je, da te izdá.
Cervantes.

Ko se razidejo isto jutro naši znanci iz Ilijeve hiše, dvigne se izza skladnice drv ob steni majhen črnolas in suh možak. Ozira se skrbno okoli, ali ga nihče ne vidi. Prepričavši se pa, da je vse mirno in da so se zapahnole hišne duri, koraka pazno med drevjem ob poslopji na zahodno stran, od koder se vije steza navzdol proti cesti. Ko se mu skrije poslopje na griči med drevjem, postoji in se nekako brezskrbno oddahne.

„Vse kosti me bolé od kučanja in oprezovanja,“ pravi možak polglasno samemu sebi. „Vendar nisem za korak dalje, kot sem bil pred toliko tedni. Videl sem pač videl, a čul ne toliko, da bi s takim glasom vrabca iz prosa prepodil. A prepričan sem, da ne hodijo semkaj molčé rožnega venca molit ali počivat kakor polhi v bukovo duplo. Tudi punice ni bilo na ogled. Stavil bi, da zvém pri prvej priliki od nje, česar potrebujem, osobito če jej naznanim pozdrav od njega, pozdrav, ki je najmanj sto cekinov kakor vinarja vreden.“

Tako je nadaljeval mož svoj govor, ko je urneje stransko cesto ubral, kakor da bi hotel to pridobiti, kar je bil zamudil prej. Najmanj eno uro hodil je tako med goricami proti vzhodu, ko se zóži nenadno dolina in iz gorskega zakotja se prikažejo med hrastovim in smrečjim zelenjem temne line prostranega starodavnega gradú.

Veljavna oseba je moral biti suhi možiček v opravi mestjanskega ljudstva za iste dobe v gradu; kajti ko je bil še najmanj sto korakov od ozidja oddaljen, padel je že nad grajski široki rov viséči most, in težka

vrata so zaječala v tečajih. Niti stražnika v linah, ki je spustil most v nižavo, niti sivolasega vratarja, ki se je globoko klanjal pred možem, ni pozdravil prišlec. Molčé je izginol v grajsko zidovje.

Nekaj ur pozneje pa že najdemo našega znanca v dvorani sedéčega nasproti petdesetletnemu, visokorastenemu krepkemu možu v viteškej opravi.

„Kako je z mojim poveljem, oskrbnik Črnič?“ vpraša ponosno vitez našega znanca, le na pol obrnen proti njemu, kakor da bi hotel s tem pokazati veliko razliko med njim in svojo lastno osebo.

„Kakor je ukazala vaša milost, vitez slavni! Kolikor je bilo v mojej slabej moči, potrudil sem se do sedaj, a žalibože brez vsakega uspeha,“ odgovori globoko se klanjajóč grajski oskrbnik Črnič s ponižnim glasom svojemu gospodu, grajščaku in vsemogočnemu poveljniku podsusedskega okraja na Hrvatskem.

„Ali se je v resnici potrudil, kakor se spodobi mojej želji?“ vpraša nevoljno dalje grajščak in popravi z desnico dolg, na pol osivel, kakor s srebernimi nitimi pretkan koder, ki se mu je bil vsul pri tem vprašanji po bledem čmerikavem obrazu, jasno naznanjajočem, da je že orala obila in dolgotrajna strast prezgodne gube na njegovo površje.

„Natančno, kakor je ukazala vaša milost, storil je preponižni sluga. Njegov nepovoljni uspeh vsiljuje mu žalibože misel, da je pretirana črnogledost, ki se je vsilila vašej milosti. Vsaj okoliščine kažejo tako.“

„Ne sodi naj Črnič svojeglavno, kar ne spada v njegovo področje! Pokorščina in brezobzirna udanost je njegov posel, ki ga terjam z vso odločnostjo in z vso svojo močjo. Pozna me on.“

„Svest sem si svoje udanosti in zveste pokorščine. Vendar pri vsem svojem trudu ne morem poročati do sedaj kaj odločilnega o ónej zadevi.“ nadaljuje s tresóčim glasom Črnič.

„Koliko potov je bil ondi?“ glasi se daljno vprašanje.

„Tri noči zaporedoma, vaša milost!“

„In kaj je opazil tam? Ali ni resnica, o čemer se mi je poročalo tajno?“

„O tem ne morem soditi. Prvo noč se je vrnol Ilija sicer pozno, ali popolno sam domú. Drugo noč ni zapustil koče, in tretjo —“

Zakašljal je pripovedovalec pri tej besedi in v tla se je ozrl, kakor da bi se bal nadaljevati začeti stavek.

„In tretjo noč?“ pristavi zdajci kakor iznenadjen in nekaj posebnega pričakujóč — grajščak Ferenc Tahy.

„Tretjo noč,“ nadaljuje jecljaje in s tresočim glasom oskrbnik Črnič. „videl sem tri možakarje stopiti v hišo. A noč je bila, temna noč. Za ped se ni razločilo daleč pred se.“

„Tri možakarje!“ vzklikne še bolj iznenadjen grajščak. „V noči so prišli trije k Iliji Gregoriču, in on jih ni poznal niti po postavi niti po hoji?“

Zopet se je obotavljal Črnič pri teh besedah, ki so ga nenadoma spravile v na videz neprijetno stališče, kakor da bi ne izdajal rad svojih znancev brez dokazov in do sedaj brez obljubljenega darila za takov poseben posel.

Odgovoril je torej nekako izogibaje se:

„Vaša milost! stal sem do jutra pod steno, da bi vsaj po besedi spoznal, kar mi je noč prikrivala, a zastonj. Tiho je bilo kakor v grobu vso noč v poslopji. Molčé so zapustili možakarji in v temi Ilijevo poslopje.“

V tem trenotku je prvič obrnol grajščak svoj obraz proti oskrbniku ter mu pogledal strupeno in na ravnost v obraz.

„Nič ni torej videl, slepec, ali pa ni videti hotel! Dozdeva se mi, da ima kurjo slepoto, kedar je potreba odpreti oči,“ nadaljuje grajščak s posebnim naglasom. „Vendar dovolj je. Saj imam dokaze, da sprejema on nočno družbo, naj si bode katero koli. Dosedanja poročila so torej resnična. Dozdeva se mi tudi,“ pravi polglasno in zaničljivo potém, „kdo so oni možakarji, ki ljubijo bolj noč kot svetli dan. Če dovoli, povém mu sam, da so bili oni ponočnjaki: beg Matija Gubec iz Stubice, rudečelasi sudec Pasanec in neko mlado seme Miha Guzetič, jako predrzen in nepridiprav človek.“

Stresel se je oskrbnik, kakor da bi se bil prestrašil poslednjih znanih mu imen, pri teh besedah in pristavi:

„Bog daj, da bi se motila vaša milost! Neprijetno bi bilo, ko bi se shajali v noči tako veljavni in uplivni možje vsega okraja. To bi bilo znamenje kakor oddaljen grom za gorami, grom, ki rodi strele.“

„Kaj govori on o veljavi, o gromu in strelah prokletih mojih hlapcev?“ vzklikne nató grajščak razjarjen ter plane kvišku in meri s širokimi koraki dvorano. Črez nekoliko pa se ustavi pri steni, opazujóč ondi viséče slike svojih prednikov v pozni rod nazaj.

„Ali pozna Črnič te podobe in njih zgodovino?“ vpraša zaničljivo potém obrnovši se proti oskrbniku.

„Dedje so to vaše milosti, slavni in neumrljivi udje v deželnej zgodovini.“

„In zakaj so slavni oni?“ vpraša Tahy dalje.

„Ker so branili domovino pred zvunanjimi in notranjimi sovražniki in oslavili svoje mogočno ime,“ pristavi ponižno oskrbnik.

„To je prav razumel. Zapomni naj si tudi, da je Ferenc Tahy vreden sin in potomec svojih slavnih dedov. Do zadnje kaplje krvi bode branil

on slavno ime Tahyjev in svoje posestvo najprvo notranjih in če je potreba tudi zvunanjih sovražnikov.“

Z navdušenjem je govoril grajščak te besede. Potém stopi bližje k oskrbniku, položi mu desnico na ramo in pristavi mirno, skoro prilizljivo:

„Zaraditega sem si izbral tudi zveste in zanesljive ljudi v varstvo in podporo. Posebno on je bil vselej zmožen in zveden pomočnik. Hvaležen sem mu bil zató. Izročil sem mu ono do sedaj še skrivno opazovanje, ktero je tudi zá-nj, ako hoče, lahko neizmerne veljave. Če hoče ter zvestobo, ki mi jo je prisegel, ljubi, —“ pristavi s pomenljivim naglasom grajščak ter sede, kar se še ni bilo nikdar prej zgodilo, poleg svojega oskrbnika in nadaljuje polglasno:

„Ali ni opazil on sam, ko je pobiral po zadnjej žetvi desetino na Ilijevem polji, kako se je vedel oni ponosno proti nam, kako je ugovarjal, ko se mu je letos nekoliko večji vinski davek napovedal ter povišala v jeseni za nekaj tednov tlaka v mojih gozdih? — Jaz ne pozabim tega osornega, kljubovalnega obraza in neke nenavadne predrznosti, ki ne obeta prida, temveč opominja: Požurimo se, da uničimo hlapčevsko trmo in samovoljo kakor steklino, dokler ne ostrupi ostalih svoje vrste in sploh vsakega, ki pride z njim v dotiko.“

Molčé je prikimaval oskrbnik tem besedam, a ob enem pomenljivo zmajeval, kakor da bi skoro ne bilo to mogoče, o čemer govori njegov gospod, in sicer nemogoče, ker bi bilo strašno, preveč predrzno, pogubno.

„In dalje, čuje naj dalje Črnič!“ povzame zopet grajščak Tahy. „Ali je naš beg Gubec za las boljši od beraškega Ilije Gregoriča? Po našej milosti in posebnej prijaznosti, ki ga je priporočala njegovej gosposki, je obogatel. Dobil je mnogo manjših kmetov v oblast, bil je vabljen celó v naše zbore, užival je čast naše posebne ljubezni. — In zdaj? Smatra se že nam jednakim. Čaka skoro, da ga pozdravljamo na cesti, da se ogibljemo njegovemu vozu. Tako daleč zavede človeka slepa nehvaležnost. Mi vémo dobro, da se dobrika s svojim obnašanjem priprostemu ljudstvu, da je skuša pridobiti s hlimbo v svojo samopašno mrežo. Prikleceplazil si je bajè že dva glavna postopača in kričača med našimi kmeti, o kterih sem že omenjal, namreč rudečelasca imovitega Pasanca in istega mladiča, ki po svojej precejšnjej telesnej moči in nekoliko lepšem lici zapeljuje in draži sicer udano ljudstvo. Razume me Črnič, jaz mislim istega mladiča Miho Guzetiča!“

Tako je govoril grajščak Tahy in vprašal potém posebno prijazno svojega oskrbnika:

„Črnič, kako sodi on, ki tudi nekaj ume in je osivel v svojej službi pri meni in mojih dedih, ali ni resnica, kar sem naznanil tú?“....

„Težka je sodba, vaša milost, brez pravih dokazov. Zaradi tega prosim, da me oprosti za sedaj odločne pritrditve, — ali pa mojo sivo glavo pomilosti od daljnega pretežkega náloga v tej zadevi.“

Čutilo se je, da je bil oskrbnik modro premislil in s posebnim namenom stavil zadnje svoje besede. Jasno je bilo tudi, da jih ne narekuje telesna slabost ali naravski stud do izdajalstva sploh, temveč le izborna premišljenost, ki ume po svojej ponižnosti postaviti lastno osebo v toliko lepšo svetlobo nasproti temu, ki je potrebuje. V resnici niso njegove dvoumne besede ostale brez posebnega utisa na grajščaka.

„Sramuje se naj stari Črnič takove govorice! Ona pristuje bojaznemu mladiču, a ne možu njegove vrste, ki uživa naše najvišje zaupanje, ki je prepričan o našej posebnej milosti in ki vé dobro, kako moremo mi plačevati pravo zaslugo za nas in domovino sploh!“

Skriven posmeh oblije pri teh besedah sicer bledi oskrbnikov obraz ter oživi mirne, a nelepe, malo zaupljive oči.

„Kdo nam naj svetuje in pomaga v tem kritičnem stališči? Najbolje je, da ostane tajno in se skrivaje potepta kakor iskra, ki se zanese v slamo, iz ktere se pa lahko zatrosi neizmeren požar. Le on, naš zvesti prijatelj, ume brez pojasnila, kaj hočemo, kaj ne, kaj nam koristi, kaj škoduje!“

Še večja zadovoljnost se je brala pri zadnjem stavku na oskrbnikovem obrazu, a nemirno so mu utripale oči, kakor da bi bojeval hud skriven boj v prsih. Vendar odgovoril je mirno in premišljeno:

„Vaša milost, nehvaležno je tako delo. Slabo plačilo obeta navadno. Ne rečem sicer, da bi ne mogel izvršiti jaz v tej zadevi ničesar, ali kaj more pričakovati še vaš sluga v življenji?!“

Ubral je pravo struno Črnič s tem stavkom. Dobro je opazil grajščak njegove visokoleteče zahteve. Preveč mu je bil znan častilakomni značaj oskrbnikov, da bi ne bil vedel porabiti te priložnosti v svojo korist.

„Zapomni si naj Črnič, da je velika zasluga tudi velikega priznanja vredna, in mi plačujemo po vrednosti! Kdo bi mogel ugovarjati nam, ko bi se vzbudil oskrbnik Črnič neko jutro kot slaven beg, gospod treh vasij, če hočemo mi tako in bi bil on vreden take časti! O poslednjem ne dvomimo, da bi ne bilo nemogoče.“

Kakor živo srebro oživel je oskrbnik pri teh besedah. Potne kaplje, redke kaplje nepopisljive sreče, nenadne in nepričakovane, lezle so mu po razgorelem lici. Verjel ni skoro samemu sebi, da mu rodi njegova premišljenost že spomladi, predno zori sad njegovega truda, zlato plačilo. V istem trenotku, ko je čutil, da je vzbudil grajščakovo pozornost na svojo osebo in svojo zmožnost, pa je izpremenil prejšnji ponižni, hlapčevski glas, rekóč:

„Veseli me in srečen sem, vaša milost, da sem bil baš jaz prvi. ki je opozoril na to skrivno strupeno zalego, kterej je neki dosedanja svoboda prezlata, kterej se mora kolikor preje toliko bolje zategnoti nekoliko tesneje dosedanja vez in pokazati, kdo je gospod, kdo njegov hlapec, kdo ukazuje, kdo naj uboga.“

S ponosom je govoril oskrbnik poslednje besede in priklonivši se globoko grajščaku, pristavi polglasno:

„Zgoditi se mora nekaj in sicer brzo v svarilen zgled vsem ostalim kmetom. Tako sodim jaz, in baš sedaj je ugoden trenotek za takov posel.“

„Kaj misli Črnič? Vsaj javne sile ne, hrupa ne? To bi bilo olje v ogenj, pravim jaz. Škodovalo bi več kot koristilo.“

„Poslednjega ni potreba vašej milosti. Uzrokov najdem in navedem brez truda obilo jaz, ki pooblaščujejo vašo milost pred vsem svetom, da ima pravico do tega, česar potrebujemo,“ pristavi hudobno smehljaje se Črnič in potegne v polkrogu kake tri pote z desnico proti sebi po mizi, kakor da bi hotel reči: „Vzamimo vse, konfiskujmo, kar se dá! To je najbolj občutna kazen za sedaj. Vsled tega se najdejo potém sami po sebi daljni uzroki za ostrejše postopanje.“

„Torej z beraštvom hoče krotiti on beraštvo?“ vpraša zamišljeno pri teh besedah grajščak.

„Beraška palica tepe najhujše, vaša milost. Strup s strupom, kol s kolom izbijati, to je moje staro načelo, ki me ni goljufalo nikdar.“

„In pri kterej glavi naj pričnemo, Črnič? Gubec je veljaven in upliven ter ima mnogo prijateljev, Pasanec se je odkupil z gotovino našej tlaki in desetini, Guzetič je premlad in po našej misli do sedaj nenevaren človek, povrh pri ljudstvu jako priljubljen kot veseljak sploh.“

„Zakaj po mravljah stopati, vaša milost, a mravljišče, kamor spravljajo svoje zaklade in kjer se pripravljajo za zvunanji boj, pa varovati?! Ko je razbito in uničeno mravljišče, razkropé se i njegovi prebivalci na vse svetovne strani. Dolgo časa potrebujejo, da se združijo zopet v novej trdnjavi,“ pravi z nekako zaničljivim glasom Črnič in desnico na čelo položi, kakor da bi hotel pokazati:

„Tú notri mora biti vse v redu. Nekaj politike povrh, in najvišji sklepi so igrača istemu, ki ima na razpolaganje nekaj surove sile.“

„In kje je isto mravljišče, Črnič, o kterem govori kakor o najbolj sitnem taboru na meji?“

Zopet se je globoko poklonil oskrbnik svojemu mogočnemu vitezu in pristavil smehljaje se:

„Čemu sem že tri noči zaporedf na prežo hodil in svojemu trudnemu životu spanje kratil, ko bi ne bil vedel, kje mravlje svoj šotor zidajo in se proti nam vsem varovati poskušajo?“

„Ilija Gregorič je torej naš največji sovražnik!“ vzklikne iznenadjen grajščak, kakor da bi se bil prestrašil poslednjega imena.

„Če ne največji sovražnik, pa vsaj najbolj nezadovoljen in tudi najbolj intelligenten kmet vaše milosti je Ilija. On zastrupljuje vse ostale na desno in levo, pridigujóč jim svoje revolucijske ideje o enakosti vseh stanov, o prevelikih davkih, o krivici sploh, ki jo trpé vsi kmetje brez izjeme, — in sicer zató, ker so bedaki.“

„Žal mi je, da sem ga vzel na svoje posestvo. Svobodomiseln je bil že pod grofom Frangipanom, a mislil sem, da ga je izučila žalostna izkušnja,“ pristavi nevoljen grajščak, a hitro dalje vpraša:

„Kaj hoče Črnič, da storim z Ilijo? Kako naj ga kaznujem?“

„Gospodu, ki ima vse sile v rokah, je težko kazen nasvetovati. Najbolje je po mojej misli, da se prične s tako kaznijo, ki pristriže za vselej ptičku peruti.“

„In takova kazen bi bila, Črnič? Svetuje naj on eden pot!“

„V denarji je moč, v bedi toga, vaša milost. In Ilija je petičen. Poprodal je vse prejšnje posestvo na Kranjskem in obložen s cekini prišel je črez mejo. Njegova nezvestoba do vas vzela mu je po postavi vse premoženje.“

„In kje so dokazi o njegovej nezvestobi, Črnič?“

„Zá-nje naj pusti meni skrbeti, vaša milost. Gorkega vam pripeljem iz izdajalskega gnezda kakor kukavico, ki vsiljuje poštenemu zarodu svojo kukavičost. — Samo nekaj! Milost vaša omenila je sama, da sem osivel v zvestej službi. Samo nekaj malega, nekoliko lepše glaseče ime želel bi si na starost za svoj trud!“

„Beg Črnič! V resnici lepo donéč naslov posebno onemu, ki si ga je prislužil sam,“ pristavi resno grajščak in v znamenje svoje velike naklonjenosti podá tovarišu desnico. Umel je dobro oskrbnik, koliko veljave ima taka prijaznost in da Tahy ne prelamlja dane besede. Zadovoljnosti mu je torej igralo lice, in kakor iz hvaležnosti pristavi povrh:

„Žal mi je le za isto njegovo punico Jelo, vaša milost. Vzrastlo je dekletce tako lepo kakor na cesarskem dvoru. In vendar sužnja kri je, tlačansko seme.“

Vzdramil se je grajščak pri zadnjih besedah kakor iz prijetnih sanj in dejal:

„Dober okus ima Črnič. Spominjam se dobro istega dekletca in veliko stavo sem izgubil zaradi njega minolo leto. Trdil sem namreč, da je le prijaznega lica potreba, in ona gre za plemenitašem, kamor mu je drago. A varal sem se. Ponudil sem jej bil kraljevo darilo, a vrnola mi je je ponosno, dà celó razžaljivo.“

„In vendar bode zastonj hodilo kakor pišče za vašo milostjo sedaj, če prepustite daljno skrb Črniču,“ pristavi namežikujóč in smejé se oskrbnik.

„Videti hočem, koliko zaupanja se mu sme skazovati, Črnič. Z ovadbo kačje zalege, ki hoče majati nad mojo in mojih dedov slavno močjo, zameni on lahko svoje ime z lepo donečim naslovom in premoženjem, če hoče. Ako mi dokaže, da še ima tudi kaj upliva pri lepih tlačankah, pa je prepričan in zagotovljen posebne milosti moje!"

S temi besedami se poslovi potém grajščak. V znamenje posebnega zaupanja pa še podá eden pot roko svojemu mnogo obetajočemu oskrbniku.

Četvrto poglavje.

> Dem früheren Unterthan des Grafen Frangipan Ilija Gregorič nahm Tahi sein Hab u. Gut weg, 200 Ducaten an Werth.
>
> *Dimitz.*

Lepo je vzhajalo teden dnij pozneje solnce nad hrvatskim pogorjem, in prijeten jesenski dan je vabil ondotne kmete na veselo trgatev. Dobra vinska letina je bila. Vendar to edino kmetsko upanje ni razprostiralo letos toliko veselja, kot je bila sicer navada. Vsako leto se je slovesno praznoval začetek trgatve. Kresi so se zažigali po goricah, petje je odmevalo v doline, in ondi na trati poleg vinskih hramov vriskala in vrtila se je mladina v veselem plesu.

Tiho kakor pred bližajóčo se nevihto bilo je letos ondi. In vendar je bil napovedan pred tremi dnevi začetek trgatve. Baš danes bi se bila morala pričeti povsod v brdovskej okolici. Le posamezni trgavci, večinoma ženske in starci hiteli so letos v gorice. Marsikteri gospodar in mladeneč, ki je bil sicer duša trgatvi, pogrešal se je tu pa tam. In trgavci, ki so se srečavali med goricami, govorili so malo, skoro skrivaje med sebój. Namežikavali so si, sklepali roke in kazali ali pogledovali ondi na višino, kjer je gledalo izmed sadnega drevja belo poslopje Ilije Gregoriča v dolino.

Niso se ozirali trgavci brez uzroka na ono stran. Tako prijazno poslopje prej, bilo je danes zapuščeno. Duri so bile odprte, okna razbita, živinski hlevi prazni, vse shrambe razdejane. Pričalo je vse, da je divjala tú v kratkem zlobna roka in uničila srečo prebivalcev. Le na severnej strani poslopja pri mizi pod staro lipo sedela je deklica in zakrivala obraz v dlani. Zapored je zastonj poskušal hišni varuh, sivodlaki Volk z lajanjem predramiti svojo mlado gospodinjo. Počasi se je jela približevati tudi plašna kuretina svojej dobrotnici ter se ozirala vá-njo, kakor da bi hotela reči:

„Kaj žaluješ v najlepšem času vesele trgatve?"

A sedaj se približa visokorasten mladeneč od južne strani Ilijevemu poslopju. Zagledavši nepričakovano izpremembo okoli in okoli, postal je. Kakor da bi ne mogel razumeti tega, udari z obema rokama na čelo, a potém stopi bled in tresóč se po vsem životu v vežo. Ker pa ni našel nikjer živega človeka, odide na dvorišče, in rudečica mu udari v lice, ko zagleda pod lipo deklico.

„Jela!“ pravi potém z milim glasom, približavši se jej tiho in položivši dlan na njeno ramo.

Zganola se je boječe deklica in povzdignola obraz. Videlo se jej ni prav, ali je po iznenadjenji zarudelo njeno lice, ali je bilo rudeče že prej od solz, ki so jej iskrile v lepih črnih očeh. Mi mislimo, da je bilo krivo poslednjemu oboje. Odgovorila ni deklica Jela, Gregoričeva hči, pozdravu, temveč obraz si je zakrila v dlani, in izmed prstov so jej kapale solze na tla.

„Jela,“ vzklikne v tej priči mladeneč z glasom, ki je razodeval, kako hudo mu dene dekličin jok, in poskuša odstraniti roki raz njenega obraza. A ko se mu posreči poslednje in se njegov pomilovalni pogled sreča z dekličinim, pa govori:

„Utolaži se, Jela, in ne jokaj! Pomisli, da pride gotovo dan osvete, ko se pozabijo dosedanje naše krivice.“ In nató vpraša:

„Kje so pa oče, Jela? Verjeti ne morem, kar sem zvedel med potom.“

Le nepopisljivo otožni dekličin pogled odgovori temu vprašanju.

„Res je torej, res!“ ponavlja polglasno prišlec. Strese se po vsem životu in krčevito se mu stisnejo pesti. Tihota postane nekaj časa, a potém nadaljuje naš znanec Miho Guzetič:

„Jela, povej mi, kako je bilo! Iz kakovega uzroka je pomnožil krvoločnež število svojih vnebókričečih grozodejstev s poslednjim činom?“

„Miho, svarila sem tebe toliko potov ter očeta na kolenih prosila, varujta se in da ni zaupati vsakemu. Verovala nista. Moje črnogledstvo se je izpolnilo. Bojim se, da je to le začetek našega trpljenja, da mu sledi obćno gorjé.“

Z jokajočim glasom je govorilo dekle te besede. Uprla je svoj pogled tako ljubeznivo v svojega tovariša, kakor da bi hotela reči: Usmili se me ti, ako se me ne usmili nikdo več na svetu.

Molčal je nekaj časa Guzetič, najmlajši ud izmed baš pred nekimi dnevi sklenenega triumvirata, potém pa vpraša:

„To se je zgodilo torej v minolej noči, in nihče ni pomagal, nihče ni zabranil strašnega zločinstva?“

„Dà, branili bi se bili oče do zadnjega trenotka,“ pristavi s tresóčim glasom deklica in nadaljuje: „Zaprli so duri, ko so videli zvunaj njegove hlapce in biriče. A ko so čuli potém njegov glas, hiteli so vèn

in vprašali, kaj želi v poznej uri. Povedal jim je, da jim je izročena kazen. Plačati morajo petdeset cekinov, ker pogostujejo v noči brez dovoljenja tujce in zloglasne postopače. Petdeset cekinov pa so na dolgu še na davkih za minolo leto. Povrh so zamudili nekaj dni zapovedane tlake. — Ko so ugovarjali oče potém, da je laž prvo in krivica drugo, ker je povišal on brez pravice tlako in davke, zdivjal je prišlec grajščak Tahy. Poklical je svoje hlapce ter jim ukazal zarubiti vse, kar ima kaj vrednosti. In planoli so krvoločneži v hišo. Razbili zaklenene duri in shrambe ter pobrali vse dragocenosti. Niti obleke nama niso pustili. A ni jim bilo dovolj tega. Hiteli so potém v žitnico in odprle kašte.

Molčé so gledali do sedaj oče to početje; kajti prosila sem jih jaz s povzdignenima rokama, naj se ne prenaglijo, saj je to le zmota, naj se varujejo nesreče. Ubogali so kakor dete. Stoprav, ko prodró lopovi v hlev in izpusté živino na prosto ter jo skušajo odgnati, akoravno je bila krivično napovedana kazen že dva pota plačana, zavre očetu kri. Sekiro, ki je ležala ob steni, zgrabijo ter jamejo s toporiščem plačevati biričem in hlapcem, koder in kamor dosežejo.

Silovit boj se vname. Tako razjarjenega nisem še videla očeta nikdar. Razpodili bi bili brez dvoma birištvo, ko bi jih ne bili napósled zgrabili hlapci od zadaj in podrli na tla. Kaj se je zgodilo dalje, znano je vsej okolici. Divjanje se je pričelo, strašno maščevanje. Razrušili so biriči pol poslopja, izruvali mlado drevje in odnesli vse, kar jim je bilo moči premaknoti.“

Utihnola je deklica pri teh besedah in zakrila si obraz. Molčala sta zopet dolgo oba, a potém še eden pot vpraša ginen Guzetič:

„Jela, oče so v ječi in ti si ostala sama s slepim starim očetom?“

Odgovorila ni deklica. Ihté je omahnola na mizo in obležala ondi kakor v nezavesti.

Hud boj se je moral boriti sedaj v tovariševih prsih. Slonel je nekaj časa kakor zamaknen in nepremakljivo je zrl na tla. Kakor da bi se bil zopet vzdramil iz strašnih sanj, pa se strese potém. Uprl je v nebo oči, in njegove ustnice so se jele gibati. Na pol razumljive besede, ki so se čule sem ter tja, pričale so, da ne moli pobožne molitve za božje usmiljenje v tej nepričakovanej sili, temveč da kliče, zahteva pomoči in maščevanja iz neba za nepopisljivo krivico — v trenotku, ko dvigne ves narod orožje.

Gorjé potém! Na veke tlačen narod ne jemlje in ne daje milosti. — On je kakor plaz, ki potrebuje le majhen potres, da se utrga ter gromi bobnéč in množéč se v dolino, razširjujóč grozo na desno in levo.

„Jela!“ vzklikne nató kakor prenovljen in prerojen Guzetič in objame v solzah topečo se deklico.

„Premilo moje dete,“ nadaljuje navdušen in gladi otožno dekličino lice. „Koliko dnij in nočij sem že premišljeval, kako bi te mogel prepričati o svojej davnej skrivnej ljubezni, a posrečilo se mi ni to do sedaj. Hvaliti skoro moram žalostno osodo našega naroda, ki mi ponuja obilo priložnost, posvetiti vse svoje mòči — domovini in — tebi!“

Prenehal je Guzetič pri teh besedah, kakor da bi se bil prestrašil sam poslednjega stavka, kakor da bi bil izgovoril preveč mladej svojej tovaršici. Vendar Jelina desnica, ktero je držal v svojih rokah, se je tresla in mu dajala pogum. In v njenem pogledu, s kterim se je srečalo njegovo oko, čital je, jasno čital, da biva v tem nedolžnem telesu duša, preblaga duša, ki mu ne more biti sovražna. Naravno je tedaj, da se mu je razvezal napósled jezik. Kar si ni upal in ni hotel izgovoriti toliko potov v dnevih sreče, k temu ga je prisililo nenadno gorjé. Saj je naravno, da nesreča združuje več potov človeška srca kakor sreča, ki navadno razdvoji, kar je zvezala nemila enaka osoda.

Pripovedoval je potém mladi mož svojej tovaršici, kako neizmerno jo ljubi že dolgo časa, in le ona, samo ona in nesrečni hrvatski in slovenski narod dajeta mu moči, s kterimi hoče pokazati vsemu svetu, kaj ljubezen v nesreči premore. Dolgo sta še govorila Jela in Guzetič na dvorišči pod lipo in si zatrjevala, kako dolgo se že skrivaje ljubita in kako goreče.

„Ali ni greh in slabo znamenje, dragi Miho, da ste se odkrili baš danes najini srci v pričo vnebókričeče krivice proti očetu in vsej domovini?“ vpraša zamišljeno deklica in pristavi napósled:

„Bojim se, da izda in uniči najino skrivno srečo tudi zlobna roka človeška, — in o tem trenotku ostanejo nama menda le žali spomini, kakor te razvaline našega domovja, kjer je bivala prej ljubezen, nič kot ljubezen za nesrečno domovino.“

„Veselim se, Jela, baš v tem trenotku tvoje ljubezni, ki mi bode svetla zvezda v temnih dnovih, ki nas čakajo v bodoče. Ko prisije neko jutro zlata zora, izpremeni se zvezda juternica v solnce, ki greje, oživlja in tolaži. S tem solncem, s tebój, Jela, stojim krepko tudi jaz. Ko bi mogli kdaj zakriti to solnce za vselej oblaki, zatemnili bi zadnji pot mojega življenja.“

Z nepopisljivo milobo je govoril mladi mož tè besede. In ko je odhajal potém v dolino, zrlo je dekličino oko še dolgo za njim.

Dozdeval se jej je kakor vzvišena podoba, kakor meteor, ki se zasveti in — izgine. Zaraditega bilo je oko, ki je zrlo za to srečo, rosno; bilo se je, da so to le sanje — samo prazne sanje! (Dalje pride.)

Sam spomlad si novo daj!

Videl sem v svetlôbnej nôči
Spomlad nóvo vrh grobóv,
Videl sred tihôte splôšne
Stó in stó cvetóv!

Zgôraj klili so brez glasa,
Spôdaj pa je bila smrt;
Spôdaj v srcih davno, davno
Cvet je bil zatrt! . . .

Ní bilà to spómlad nova
Ní to bil spomládni cvet —
Zima le je bila stroga
Cvet pa bil je — led!

In če led samó bil cvet je
In če grôbje le srcá,
Nič ne dé! Grobóv in leda
Svet naš ne pozná! . . .

Smrt nosèč v končánem srci
Sam spomlad si novo daj
Ali pa brez glasa trpi
Zdaj in — vekomàj! . . .

A. Funtek.

Žrtva ljubosumnosti.

Novela. Spisal *dr. Stojan.*

III.

Ko zagleda Vida Vekoslava v pravej telesnej velikosti pred sebój, prestraši se, in groza obleti njen život. Le toliko si je še v svesti, da takoj za sebój vežna vrata zaklene, češ da se ponočne divje zverine iznebi. Vekoslav pa jame, stopivši v sobo, skrivnostno pripovedovati:

„Glej, Vida, danes sem bil v trgu. Tam sem se z nekterimi znanci sešel ter se zamudil dolgo, predolgo. Igrali smo; a ker sem precej veliko izgubil, nisem mogel nehati. Vedno sem mislil, da dobim svoj imetek nazaj, a zastonj. Pozno je že bilo v noči, ko se razidemo. Jaz sem se domú hotel peljati, ali nisem imel svojega voza sebój; krčmarjevih konj pa tudi ni bilo domá, ker so se bili gospodinja in otroci že odpeljali k polnočnicam. Moral sem se torej napotiti peš proti domu. Meni je sicer vse eno, peš ali jež, ali nocój me je splačalo. Ko pridem namreč do Svinšekovih gozdov, skozi ktere cesta drži, zapazim ob šumi nekaj črnega v snegu kučati. Bilo je kakor tele veliko. Jaz pospešim korake, a na enkrat se zažene ta zlodej za menój. Jaz v dir in tek, pošast pa za petami. In bila bi me skoro pobrala, kar se spomnim, da moram kre-

noti s ceste na stran. Nató priletim do potoka. Ta je k sreči zmrznen, in hajdi prek njega. Ali pod menój poka led, leva noga se mi udere, a vendar sem se še siloma srečno izkobacal iz vode. Zver pa sevéda za menój, ali potok jo je zadržaval. Prek skočiti ni mogla, ker je preširok, led je pa tudi menda dobro držal ni. Jaz že mislim, da sem jej ušel, ali za nekaj minut mi je ta strah zopet za petami.

A kako jej zdaj uiti? — Počakati jo ter va-njo ustreliti s tem le samokresom, to bi bilo prenevarno, ako bi je ne zadel. In v temi bi se mi bilo lahko kaj takega pripetilo! Edina moja rešitev je bila torej le, da jej v naglici uidem na kakšen hlev ali v hišo. Tvoj dom pa mi je bil v nesreči najbližji, in sèmkaj skušal sem se rešiti. In hvala ti, Vida, da si mi tako hitro odprla duri, kajti sicer bi že bilo po meni!“

Izgovorivši pa pogleda bledega lica in potnega čela skozi okno v temino, da bi videl nočno pošast. Ali nje ni bilo sevéda nikjer opaziti, in tudi Vida ni mogla videti ničesa. Le burja je tulila in delala noč — grozno in pošastno!

„Morda je bil kak pes, ki te je sledil po noči, a tebi se je dozdevalo, da je volk ali celó medved,“ opomni Vida z zamolklim glasom. Jedva more govoriti, tako je trepetala na célem životu. A ne da bi bila nezgoda Vekoslavova prestrašila ženo, temveč ona se je tresla same bojazni. pomislivši, kaj bi bilo sedaj, ko bi prišel Branko ter našel mladega grajščaka tú o polnoči.

Vekoslav opazi Vidin strah in nemir ter reče:

„To je bil najmanj gotovo volk ali medved, verjami mi. Nikdar v svojem življenji me še ni bilo tako strah kakor nocój. Še celó ti sama trepečeš pred to pošastjo, a še videla je nisi. Ne boj se, da bi zverina še vrata strla ter prišla v hišo. Če gre kdo z menój, hočem takój pogledati, kje je. Trije ali siloma tudi dva bi jo že lahko zgrabila in ubila. . . . Ali je Branko domá?“

„Ni ga domá, in tudi posli so šli vsi z materjo vred k polnočnicam,“ odgovori zmočeno Vida na grajščakovo vprašanje. „Zatorej te prosim, Vekoslav, zapusti mojo hišo in hodi domú; ali če tega ne, pa vsaj tja na skedenj ali v hlev, dokler se ne stori dan. Kaj bi si mislil in rekel Branko in ljudje, ko bi naju našli sama obtorej v hiši?!“

„Kaj si more misliti in reči Branko? Ali naj zapustim v temnej noči hišo svoje nekdanje mladostne prijateljice ter se podam v vidno nesrečo! . . . Nocój ne morem domú, predno ne pridejo Branko in posli iz crkve ter me spremijo v grad. Ali bi ti bilo tako ljubo, da me raztrga divja zver? Ali si že celó pozabila na svojega nekdanjega Vekoslava? Poglej mi, Vida, zopet enkrat v obraz in v oči, a milo in srčno. Tudi se malo nasmehni in bodi prijazna kakor nekdaj z menój!“

Govoréč pa prime Vekoslav Vido za roki ter jej pogleda pomenljivo in iskreno v oči. A ona se mu iztrga iz rok ter stopi k otroku, da bi videla, ali še mirno spi. Grajščak pa si vé v vsakej nepriliki pomagati ter pristavi:

„Vida, pokaži mi vendar enkrat svojega otročeka. Rad bi videl, ali je tudi Grozdanka tako lepa kakor njena mati.“

Pri teh besedah pristopi i on k zibelki ter ogleduje otroka, šepetaje: „O da bi bil jaz sedaj tako srečen ter imel lepo dete in krasno družico v svojej grajščini domá! Dal bi vse posestvo za tak dar in srečo. Domišljeval sem ni nekdaj, da bodem i jaz srečen v svojej ljubezni, a zastonj. Vse me je varalo, in sedaj me še oni od svoje strehe tirajo, ktere sem nekdaj tako iskreno . . . .“

„Ne govori o tem, Vekoslav!“ preseka mu resno Vida besedo. „Meniva se o čem drugem.“

„Dà boljše je, da napeljeva svojo govorico na druge, bolj vsakdanje stvari. S tem se vsaj meni velike in nove bolečine tú-le v prsih prihranijo!“

Izgovorivši pa stopi od zibelke, potegne iz vrhnje suknje, ki jo je bil odložil na klop, steklenico rudečega vina ter prisede za mizo.

„Glej, Vida, to le sem si vzel sebój iz trga. Žlahtnega vinca sem dobil včeraj z Laškega in si ga postavil v klet pri svojem prijatelji. Cesta je zdaj preslaba, da bi ga spravljal na dom. Zatorej sem si ga vzel steklenico sebój za jutre, ko imamo velik praznik. Ali sedaj ga nočem dalje nositi. Hoja in beg sta me hudo spotila in žeja me.“

Natò odmaši steklenico ter nalije dva kozarca, rekóč:

„Na Vida, zdaj pa sedi tú-le sèm za mizo in poskusi laško vince. To ti je kapljica, da je ne dobiš v našem cesarstvu take. In potém se zmeniva kaj pametnega. Jaz ti hočem povedati, kako sem živel dalee tam na Laškem, a ti mi razjasnuj in opisuj srečo zakonskega življenja. Tako nama bode čas hitro pretekel, dokler ne pride Branko domú.“

Vida' prisede nič hudega slutéč h grajščaku in poskusi vince. Bilo je izvrstno. Takega še ni ona nikdar pila, a tedaj pa tudi ne poznala njegove skrivnostne moči. Na njiju obojih zdravje in na srečno nocójšnje rešitev Vekoslavovo — izpraznita obádva polni kupici. Predno pa preteče par minut, čuti že Vida v sebi neko blaženo slast, nezapopadno veselje in radost. Nova moč prešine njene živce, vinski duhovi jej prevzamejo čute ter se polasté glave in srca.

To čudno vino je razvezalo Vidi jezik in mahoma pregnalo vse hude slutnje iz njene duše. Radostno se pomenkuje sedaj s svojim prijateljem, grajščinskim posestnikom. Navdušeno govori o mladostnih svojih letih, kako sta prijetno in ljubko igrala med sebój, kako se rada imela, da včasih se še celó v svojem nedolžnem veselji kakor brat in sestra —

objela in poljubila. A to je bilo sevéda, pristavila je vselej Vida svojim besedam, le v otroćjih letih, ko še človek ne vé razločevati, kaj je mož, kaj žena!

Čim dalje, tem bolj pa so kazali vinski duhovi svojo moč v slabotnem ženskem telesu. Vida se je utopila v nekdanji zlati svoj čas, ko so jo najlepšo krasotico vsi častili, vsi se jej prilizovali in dobrikali. Pozabila je, sedéča kakor nekdaj zraven Vekoslava, da je sedaj žena in mati, da jo vežejo druge, in to svete dolžnosti na moža in otroka.

Tako se čuti Vida omamljena zopet srečno, ko jej jame Vekoslav znova obljubovati svojo ljubezen in prisegati jej neskončno udanost. Še enkrat napijeta nekdanjemu svojemu prijateljstvu ter izpraznita čaši, napolnjeni vinskega strupa. Tedaj pa Vida kar v lice zažari, in vinski duh prevzame njeno dušo. Žena se čuti kakor dekle, kteremu se klanja bogati grajščak obljubujóč mu večno zvestobo.

In to zaželeno, zlodjevo priložnost porabi Vekoslav, prime Vido okoli pasú ter jo nagne toliko k sebi, da se je zdaj pa zdaj dotikal njenega žarečega lica. — — —

Zvunaj pa je tulila burja okoli hišnih oglov, in strašna tema je zakrivala nebeški obok. V sivo meglo je bila zavita zemlja in nebó. In v tej strašnej noči divjá kakor blazen in obupen črez strm in grm mož mršavih las in prepadlega lica. S ceste krene proti Cvetkovej hiši ter leti na vso sapo, kakor da bi ga gonile strašne nočne pošasti.

Branko ni bil nocój pri celej božjej službi. Prišedšemu v crkev, jelo se mu je dozdevati, kakor da bi bil gredé k polnočnicam videl ob cesti pri Pontonijevej grajščini nekoga stati. In rés on se ni motil. Bil je Vekoslav, ki je v črn plašč zagrnen opazoval skrivši, ali ne gredó Cvetkovi z Brankom vred v crkev k polnočnicam. In ta nočna prikazen ni izginola Branku iz mislij in glave. Strašna slutnja in sum se poloti znova njegove duše. On misli, da je bila óna podoba slična — Vekoslavu. Branko se ne more premagovati. Še predno se dokonča polovica službe božje, splazi se na tihem iz crkve, in potém hajdi skokoma proti domu.

„Ona sama, Vida sama ga je povabila k sebi nocój,“ govori Branko sam sebój dirjajóč na vso sapo proti svojemu domu. „Zakaj mi je pa prigovarjala, naj grem z materjo k polnočnicam? To je le storila, da bi neopazovana uživala z njim svoje veselje! — Ni jej bil torej zastonj poslal oni lepi dar iz tuje dežele v spomin in plačilo. In ona mi je navlašč zakrivala njegovo ime, vrezano v zibelko, da me tem lažje prevari in ogoljufa!“

Ta strašna misel mu še bolj pospeši korake. Napósled napne vse svoje moći, da bi ne izgrèšil zločinca. Prek polja krene pò globokem snegu. Ali ta ga ni zadržaval. Kakor skoči lahnih korakov štirinogata

živalica preko majhnih potokov in cestnih rovov, tako je nosila notranja slutnja in bol nesrečnega Branka. On ni čutil, da se mu noge udirajo v snegu, on ni slišal tuliti burje v nočnej temini, le v svojih prsih je občutil, kako mu polje srce, kako razgraja v njegovej duši strast in pohlep po maščevanji. In kakor da bi imel sovražnika pred sebój, vzame veliki svoj žepni nož v desnico ter poskuša, kako ga bode vihtéč zločincu zagnal globoko v prsi.

„Ali tega ne! Svojega noža ne oskrunim s krvjo takega zlobneža. Temveč on naj pogine, zadet iz žrela lastnega svojega samokresa. Nisem mu ga bil zastonj vzel in ga tako dolgo shranjeval, misli si Branko. Imam ga še skritega tam v shrambi nad hlevom, in to baš za njega prokletca.“

V malih trenotkih že prisopiha ves poten na čelu in životu blizu svoje hiše. Od daleč vidi okna mrklo razsvetljena. Tiho se priplazi do ogla. Ne upa si dihati, da bi se ne izdal. Potém pa spleže kakor nočni tat potuhnen od ogla do okna in ondì se spne po konci, da bi videl v sobo. A zastonj, zastor je zakrival njegov pogled. Ali čul pa je vendar nerazumljivo šepetanje.

„On je v sobi, on je pod mojo streho,“ misli si Branko. „Smrt je njegovo plačilo!“

In kakor podlasica skoči na enkrat tja, kjer je bila Grozdanka nocój ubila šipo na oknu. Tú odgrne zastor, in glej strašno prikazen: Vekoslav je sedel pri mizi zraven njegove Vide, držéč jo okoli pasú.

Ta pogled pa omami možu dušo in pamet. Kakor brezvesten zdirja v shrambo nad hlev in tú zgrabi hlastno nabiti samokres. Hipoma mu prevzame srce morilna radost, in on pritisne veselo smrtonosno orožje na svoje prsi. Kakor da bi se mu že hotel poprej zahvaliti, zató da mu maščuje in ugonobi zločinca, tako krčevito in trdno drži ljuti mož morilno orodje na prsih. In trenotkoma je že Branko zopet pri oknu. Divje pogleda v sobo, in glej, ravno sedaj potegne grajščak Vido ná-se ter jo hoče — poljubiti, a Branko nameri ná-nj, in — sproži. Pok udari strašno od stene v steno, v istem hipu pa se zvrneta obádva. Vida in Vekoslav, raz stola na tla, otrok jame kričati, strel pa se razlega daleč tja po nočnej temini, da odmeva zamolklo bobnéč log in gaj.

Zopet zatuli huda burja okoli oglov Cvetkove hiše, ali Branko je ni občutil. Divje se zagrohota v črnej temi, škodoželjen in zadovoljen sam sebój, rekóč:

„Zdaj imaš svoje plačilo, nesrečnež!“

Izgovorivši pa krene proti hlevu šepetajóč samemu sebi: „Dolgo sem ga zalezoval, ali enkrat sem ga vendar zasačil prokletca. . . . . A

zadel sem ga dobro, izvrstno. Ha ha ha!! Kar zvrnol se je. . . . . Težko, da bi ga kakor nekdaj zopet otela smrti — njegova . . . Vida!“

Tako je govoril sam sebój nesrečni mož v svojej blodnji, a potém je kakor brezumen taval naprej proti temnemu gozdu. — — —

Bilo je ravno ob dveh po polnoči, ko dojde Cvetkova mati Jera od polnočnic domú. Vse je bilo tiho kakor v grobu, ko se približa hiši. Okna so bila le mrklo razsvetljena in vrata trdo zaklenena. Nekaj časa trka mati na duri, ali nikdo se ne oglasi. Native pa stopi k oknu in zakliče:

„Branko, ali še nisi domá? Odpri, Branko, odpri!“

Čakajóč pa, da jej pride kdo odpirat, govori sama sebój: „Zakaj me le ni počakal, da bi bila skupaj iz crkve hodila? Kam se mu je le tako mudilo nocój?!“

Ali nikdo ne pride odpirat, in tedaj premišljuje Jera, kako lepo je bilo nocój pri polnočnicah. Zadnjikrat je ona bila na sveti večer v crkvi tisto leto, ko só pokopali njenega moža. Bog mu daj sveti raj in duši izveličanje! Tudi takrat so lépo in milo peli zvonovi kakor nocój, tudi takrat je bilo vse tako sveto in veličastno kakor ta večer. Ali nekaj se je zdelo starej mamici vendar le čudno. Ko je bila zadnjič pri polnočnicah, videla je — tako si je vsaj ona sedaj domišljevala, — gredé ob ednajstih mimo pokopališča, da so nesli mrtvaško rakev na grobje. In rés to je nekaj pomenilo; saj je isto leto umrl njen mož Cvetko! A nocój je tudi videla ravno tisto prikazen kakor tedaj. Kaj naj pomeni to?! . . .

Tako žalostni spomini so jej rojili po glavi, ko pričakuje v mrazu in temi, da se jej vrata odpró. Ali ko Jera dolgo nikogar ne pričaka, potrka prav silno na okno in sedaj pokliče Vido, menéč, da se bode vsaj ona vzbudila ter jej prišla odpirat.

Napósled se odtvori okno, in neznana roka jej podá ključ od hišnih vrat. V temoti ni sevéda mati Jera razločila tujčeve roke in nič hudega slutéč odklene duri ter stopi v sobo. A tú se jej odgrne strašen prizor: Na postelji leži Vida — mrtva in vsa okrvavljena, zraven nje kleči grajščak Vekoslav, na tleh pa je videti mlaka strte človeške krvi!

„Za božjo voljo, kaj pa je?“ vzklikne mati Jera vsa prestrašena in pade brezzavestna tja po postelji. Tú pa se oklene svoje snehe in jo drami in drami, menéč, da jo mora vzdramiti. Ali vse zastonj. Vida je bila mrtva, njen život mrzel kot led. Prebito je imela glavo pri sencih, tú je bila izletela iz njenega telesa — življenja moč.

Mati je klicala svojo Vido, dregala jo, ali ona se ne gane več. Poljubovala jo je tašča, ali sneha ne čuti sape njene goreče ljubezni. Vse je bilo mrzlo in ledeno. In to spoznavši, zgrudi se na prsi

mrtvej ženi, in tú joče in pretaka krvave solze, kakor da bi jej bilo srce počilo.

Zraven Vide pa še vedno kleči Vekoslav. Kakor smrt gledal je bled iz votlih očij na nesrečno žrtev moške ljubosumnosti. Vso težo svoje pregrehe občutil je sedaj grajščak v svojej duši. Spoznal je, da je prav za prav le on sam morilec tega lepega, mladega življenja. Najlepši ženski cvet leži pred njim poteptan in uničen. In kdo ga je zatrl, kdo pohodil? — On sam je storil to, moral si je Vekoslav odgovoriti, in tudi njegova vest mu je narekovala isti odgovor!

Dobro je vedel naš nesrečnež ali vsaj čutil v svojem srci, da je le Branko ustrelil ná-nj skozi okno. Kdo drug pa bi naj bil storil to?!

Ta njegova slutnja pa je postala celó resnična zá-nj in istinita, ko je prišla Brankova mati sama brez svojega sina domú. In kdo je kriv tega strašnega umora? — On sam, odgovarjala mu je neprestano vest v srci, če jo je tudi hotel céloma zadušiti. Ali pregreha je bila prevelika, on se je čutil pobitega, lastna vest ga je premagala, nje glas ga je bil potrl. Brezčutno, mirno in tiho kakor na mestu zasačen zločinec in ubijalec, klečal je on pred mrtvo Vido. Le zdaj pa zdaj je privzdignol oči ter némo pogledal v mrtvo ženo pred sebój. A ta pogled ga pretrese do dna njegove duše, groza ga obide po celem životu. In tedaj potegne nevedé roko po čelu, vzdihne globoko ter se zopet utopi v svoje grozne misli, ki so mu objedale srce in obisti. In zdaj se mu zdi, kakor da bi ga preganjala ista nočna pošast, o kterej je prej toliko Vidi pripovedoval. Ali groza in strah! Sedanja pošast je hujša od prve, ktero je bil v lažéh naslikal poštenej ženi. Sedanje njegove pošasti ne zadržujo niti sneg niti led niti potoki, to pošast nosi sam v lastnem svojem srci. ta pošast je — njegova lastna vest. Ta ga zdáj goni in žene, a on jej ne more ubežati več!

Črez dolgo časa se zavé mati Jera. Na lici se jej zrcali vsa bolečina njene duše. Nemo vstane od svoje Vide in poklekne tja pod razpelo, ki je kinčalo v kotu božje jaslice. Goreče moli mati za dušo umrle svoje snehe in tudi za nesrečnega — Branka. Saj je nehoté slutila v svojem srci, da je ta zločin storil — njen sin Branko! Odmolivši gorečo molitev, pa vpraša nesrečna mati grajščaka:

„Moj Bog, kaj pa je vas prineslo sèm? Ali ste vi nesrečno ženo usmrtili? Bog se vas usmili. Govorite!“

„Dà, Bog se nas usmili. Jaz sem kriv smrti vaše snehe. Sam nisem sicer položil morilne roke na to ženo niti jej zagnal smrtonosne krogle skozi glavo. Ali smrt, ki je bila namenjena meni, dohitela je njeno nedolžno bitje. Krogla, ki je imela prebiti mojo glavo, zadela je v njej život ter izgnala dušo iz njega.“

Vekoslav umolkne pri teh besedah in se ozre ves pobit in uničen na Brankovo mater. Dolgo časa molčita obádva. Napósled nadaljuje grajščak:

„Mirno sva sedela Vida in jaz tú-le pri mizi, pogovarjajóča se med sebój. A na enkrat poči strel pri oknu, Vida in jaz se pa zvrneva pri tej priči samega strahú raz stola na tla. Jaz se hitro zopet zavém, skočim na noge, nató hitim k vratom, da bi pogledal, kdo je zvunaj, ali ne morem odpreti. Potém poslušam pri oknu, a ne slišim ničesa. Obrnovši se po sobi, pa zagledam, da še leži Vida na tleh. Hitro stopim k njej, a ona je zamolklo stokala, in kri jej je lila pri sencih iz glave in ust. Nató jo vzdignem na svoje krilo, ali ona povesi glavo in — zatisne oči. Zdaj še le vidim, da je nevarnost velika. Strašna groza me tedaj prevzame, in jaz si ne vém pomagati. V temno noč jamem klicati na pomoč, a vse je bilo zastonj, žive duše ni od nikoder. Vse je tiho kakor v grobu, le ubogo dete kriči in stoka, kakor da bi vedelo, da se njegova nesrečna mati bori s smrtjo.

Vida se ni več zavedela. Le nekaj besed je mrmrala v zadnjih svojih vzdihljejih, a nató na veke mirno zaspala v mojih rokah!“ — —

Drugi dan na sveti božični praznik pa so milo peli zvonovi mrliču v slovo. Daleč tja po hribih in dolinah so se razlegali otožni glasovi in oznanjali žalostno novico svojim župljanom. To ni bil oni veseli dan božični, ko se raduje naš kmet in obhaja vesel visoki praznik Kristovega rojstva, temveč to je bil dan žalosti in tuge za célo župnijo. Saj je bila Cvetkova Vida povsod priljubljena. Po célej okolici in fari je slovela za lepo, pridno in pošteno ženo. Od vseh krajev so hodili torej ljudje mrliča kropit in so iskreno molili za ubogo dušo. A kdor je koli mrtvej ženi pogledal v lice, razjokal se je kakor dete, kajti pred sebój je videl dobrohotno mu prijateljico — umorjeno!!

Potrtega in plahega srca je vsakteri zapuščal Cvetkovo hišo. Sedaj je imel zopet novo prepričanje, da je človeško življenje kakor rosna kaplja na veji. Nenadno pride vihar, strese drevo, veja se zmaje in rosna kaplja pade na tla in — prestane. Tako je naše življenje. Še včeraj, dà še sinoči bila je Vida zdrava in vesela, in danes že leži mrtva na odru!

Take misli so obhajale vso sosedščino. Sosedje in župljani pa niso hodili samo mrliča kropit, temveč oni so tudi tolažili staro mater Jero in jej pomagali v sili. Naš kmet čuti nesrečo svojega soseda globoko v srci, in rad mu priskoči, ako le mogoče. Po céle noči so prebudeli in premolili možje in žene pri mrliči na Cvetkovem domu. Hitro so se bili zbrali Brankovi prijatelji ter sami vse oskrbeli, kar je bilo potreba za dostojen pogreb. Tudi Videški Dragan je bil prišel, in ta je prevzel ves

posel domačega gospodarstva. Opravljal je vsa pota, ki so bila sedaj na vrsti. Bil je pri gosposki in pri gospodu župniku, a iskal je tudi svojega nesrečnega prijatelja Branka. (Dalje pride.)

181

O t o k.

Tam sredi morjá, tam sredi morjá,
Otók tam poznam jaz prekrasen;
Cvetlice najzalše so tamkaj domá,
Najslajših ptic spev miloglasen.
Kot bratje in sestre ljudjé tam živé
Veselje in žalost med sabo delé:
Zemeljski je raj
Prekrasni ta kraj!

A burno valovje, valovje temnó
Krog njega buči silovito,
Tu treska in buta s peklensko močjó
Ob otok divjaje srdito. —
Vtopilo bi rado prekrasni otók
V neskončnega morja prepad mi globok.

Pa skale so sive in trdne mu v bran,
Kot solnce na nebu stojijo,
Valovi vsi treskajo ljuti zaman,
Na njih se pené razpršijo. —
Naj sile vse svoje nadrasti morjé,
Teh skal le ne bodo mi zmajale vse.

In moja ljubezen za otok krasan
Je vedno in bo mi plamtela;
Za-nj vmreti junaško sem vedno voljan,
Dok luč bo življenja brlela.
A kedar valovje krog njega divja,
Vzdiguje molitev se mi iz srca:
Oj miljeni Bog,
Varuj ta otok! —

T. Goričlán.

Národno blago s Štajerskega.

Zapisal *Jos. Freuensfeld.*

II.

Pravljice o kralji Matjaži.

1. Pred dosti stomi leti bla je štajarska zemla obraščena z gostimi lesi no v njih pa so živele strašne divje zveri. Té je bia prí-nas en kral, ki so ga zvalí: kral Mátjaž. On je bia jako dober kral. Kmeton je ne trebalo štibre plačivati. Svojin soldakon je enok zapoveda sklestiti no posekati šumo za šumoj po vsoj štajarskoj deželi. Té so prišli do Svete gore, ka bi tüdi njeno šumo posékali. Pod goréj je bia en stüdenec, no okoli njega gosti les. Tan so se stávili soldaki no nibeden je ne vüpa niti enega dreva posekati. Kral Matjaž pa jih pita: Zákaj pa ne posékate totega drevja? — Oni so mu rekli: „Na totoj gori so Vile no joj tistemu, ki vseka tü sámo eno drevó.“ Razvüzdano se je tómi kral Matjaž zasmijá no je izdrja enemu soldaki sekiro, no je ša k stüdenci. Prí-njen je rasla lepa tenka joša. Kral Matjaž mahne s sekiroj pó-njoj. Sekiro če zdreti, ka še bi drügokrat vseka, pa je je ne moga. Z goré pa se je čüla strašna grmlavica no nehče je zakriča: „Joj tebi, kral Matjaž!“ V toten hipi zagrnola je Sveta gora krala Matjaža no vse njégove soldake. Bujla jih je ne, sámo votlina se je nad njimi narédila no v tistoj zaj vsi spijo, kral Matjaž no njegova vojska.

Vsakših sto let prfrčí zlata vtica no leče okoli Svete gore. Ravno té zdrami se kral Matjáž no poslüša, no poslüša. Pa vse je tiho okoli njega; on pa drgoč zaspí.

Dere 'dé najvekša sila na sveti, té 'de stana. To pa 'de té, dere 'de Türk celi svet premaga. Té 'de prletela tista zlata vtica no 'de tak žálostno zapela, ka 'de se Sveta gora odprla. Kral Matjaž 'de se té zbüda s svojimi soldaki. Zaj 'do Vile Matjaži drgoč dobre no 'do mu pomagale.

Blüzi tote gore pa 'de tisti strašen boj med Türkon no kralon Matjažon, ka 'de se zemla no nebo trósilo. Türk bi ovači premaga, pa Vile 'dó njemi vso vojsko zmešale no 'do blisk no grmlavico ná-njega metale.

(Iz ormoške okolice.)

2. Kral Matjaž je îma eno Vilo zą diklíno; poleg nje še je ima rad eno kmečko diklino, ki bla tak lepa tak kak sama gatroža. To pa je zvedla Vila. Štela je toto kmečko diklino bujti; pa dere jo je prvič vidla, te se joj je smilila, tak je lepa bila. Pa znositi se je htela nad samin kralon Matjažon.

Eno večer je kral Matjaž pâ priša k Vili. Ona jemi dá tak kak návadno krožico vina. Komaj pa spije, že nasloni svojo glavó na mizo no zaspí. Vila mu je zmééšala takšni gift med vino, kaj more tak dugo spati, kak dugo ona če.

Dere 'de vsa rodbina kmečke dikline pomrla, té 'de Vila krala Matjaža zbidíla no 'de njégova žena. Srečen 'de tisti, ki 'de še tega včaka. (Sv. Tomaž blizu Ormoža.)

3. V enoj vesi je živea en kmet, ki je bia pijanec. Vso svojo posestvo je že zápia. Dugo je štidera, kak bi si pâ svojo mošnjo napunia. Blüzi tote vesi je bia en velki les. Enok je ša toti kmet v toti les. Po poti pa si je glásno pea:

Dere 'de kral Matjaž králüva,
Té 'de kmetič lehko kmétüva.

Zaj pride do lesa no zagledne pr' poti eno velko borovico. On si pod njo leže no si glasno popevle pesen od krala Matjaža. Za nekaj časa zaspí. Senjálo se mu je, ka je vida eno velko votlino. Notr' v votlini je kral Matjaž pr' enoj mizi slônia no je spâ. Poleg njega pa je visja en velki zlati zvon. Na ovoj strani mize zagledne tri kadi, ki so ble napunjene s samimi zlati. Zaj pa čüje en glas: „'Zémi si zlata telko, kelko nücaš; te pa odidi!" Pijanec se na tó zbidí. Pred soboj pa résen zagledne eno votlino, ki je je prle ne vida. Korajžen se napravi no notr' stopi. Tan zagledne velko kámeno mizo; ná-njoj je kral Matjaž slonia no je spa. Njégova brada mu je že sedenkrat okoli mize pr'rasla. Poleg njega je visia strašno velki zvon š čistega zlatá. Vida je tüdi tiste tri velke kadi, ki so ble napunjene s samimi zlati. Pijanec gre ta no si žepe hitro napuni z zlati, pa če oditi. Zaj pa še le gre k zvoni no ná-njega potrka. No po votlini je začelo zaj tak lepo igrati. tak kak da bi na orgle što igra. Kral Matjaž pa je strépeta no ž njin cela votlina. Pred pijančovimi očmi pa je vse ginolo. Ne je več vida krala Matjaža no ne votline.

S svojimi zlati je zaj ša nazaj v krčmo. Tan je pia noč no den no še je drügin piti küpiva. Lidje so ga pitali: „Ge si dobia telko pénez?" On pa je nič ne reka, samo si je popeva pesen od krala Matjaža. Tak dugo je pia, ka je vse zápia. Te pa je ša drgoč v les no si je séa pod borovico. Glasno si je péa:

Dere 'de kral Matjaž králüva,
Té 'de kmetič lehko kmétüva.

Za en cajt zaspí. Pa nič se mu je dugo ne štelo senjati. Na zadnjo se mu le pâ tak senja, tak kak prle. Samo namesto treh kadi. vida je zaj samo eno. Dere se zbidí, vidi pâ tisto votlino no je ša notr'. Napuni si hitro žepe z zlati, pa 'če iti vün. Nekaj pa ga je vleklo na-

zāj k zvoni. Zaj je pâ ná-njega potrka no je čüja takšno muziko tak kak prle. Kral Matjaž še bole strepeta no najnok je vse minolo. Pijanec je pâ ša v krčmo pa je tan vse zápia. Té pa je ša tretjokrat v les no si je sea pod borovico, no si je pea. Zaj zaspí. Nič se mu je ne senjalo. Dere se zbidí, ne najde votline. Zaj se začne jokati no zove krala Matjaža. Te pâ zaspí. Pa nič se mu je ne senjalo, samo nekšne sence so hodile okoli njega. Zaj se je spotia, ka se je pregrešia, kaj je potrka na zvon. Jako je bia žálosten. Sploh je séda pod borovicoj no je nič ne jâ no ne pia. Eno zarán pa so ga najšli mrtvega.

Kral Matjaž pa še sploh spi. Dere 'de mu brada devetkrat pr'rasla okoli mize, te 'de se zbüda. Tisti zlati zvon 'de san začéa tak glasno zvoniti, ka 'de se čülo po celen sveti. Kral Matjaž pa 'de te priša s svojoj vojskoj, ki zaj tüdi spi v drügoj votlini poleg njega, no 'de premaga vse cesare no krale. Od totega časa 'de mir na zemlji, no té 'de se spúnilo:

Dere 'de kral Matjaž králüva,
Te 'de kmetič lehko kmétüva.

(Od Velike nedelje blizu Ormoža.)

4. Kral Matjaž no vsa jégova vojska je bila v boji na enen šürokem poli. Tan je rasla ena velka košata lipa no okoli nje so stali Matjažovi soldaki. Dugo so se že bojovali no kral Matjaž je že te'ko soldakov zgüba, kaj so vsi njegovi še živi 'meli plac pod lipovoj sencoj. Kral Matjaž pa je le ne moga premagati sovražnika no je ša s svojimi soldaki v Svete gore. Najvekša med njimi je Budinska gora, ki se mu je odprla.

V njeno votlino je ša zaj kral Matjaž no vsa jegova vojska. V totoj votlini spi pr' kámenoj mizi. Pred sóboj na mizi pa 'ma en talér, ki je 'z čistega zlata. Okoli totega taléra mu rase brada, ki je že malo siva gratala. Dere 'de mu trikrat pr'rasla okoli, te 'de gor stana s svojoj celoj voskoj. No 'de drgoč ša na tisto pole, ge je lipa. Tan pa 'do ga čákali vsi krali no cesari s svojimi vojskami. Tista lipa še je zaj süha, te pa 'de se drgoč ozelenela. Tak močen düh 'de 'mela, kaj 'de zmantranin Matjažovin soldakon novo moč dávala, ranjene pa 'de včasih ozdrávila.

Te 'do vsi lidje celega svetá 'meli enega krala, krala Matjaža, no po celoj zemli bo sámo ena vera. Seden let po toten boji ne 'de nibena žena porodíla no nihče ne 'de več vmrja. Dere 'de minolo totih seden let, 'de konec svetá. (Iz Cerovca.)

5. Ena jako siromačka diklina, ki je ne 'mela več očé no ne materé. je najšla na staro leto eno vel'ko votlino. Diklina je šla notrí. Pr' enoj mizi vidi krala Matjaža, ki je z glavoj slonia na mizi no je spâ. Njegovi dugi mustači pa so bli zamotani okoli miznih nog. Zaj pa še

vidi eno drügo votlino. Tüdi tá je korajžno dékle šlo. V totoj drügoj votlini vidi soldake no njihove konje. Vse je spaló. Neki soldaki so ležáli, drügi pa so na steni slónili. Oblečeni so bilí včista po starinsken, tak kak so nekda nosili. Okoli konjóv na tleh je ležálo dosta lepega sená. Diklina ga nekaj pobere no si ga dene v fürtoh. Gda je drgoč za senon ségnola, prime za konjske verige. Včista na lehko je dol spistí, pa so le tak glasno scingetale, ka se je vse strósilo. Kral Matjaž je zaj vzdigna gor glavó no je glóboko zdéhna. Diklina se je strášila no je béžala vün z votline. Vüni se ogledne, pa ne vidi več votline; sámo skalovje je zaj biló. Komaj domú pride, preštima, ka 'ma nekaj žmetnega v fürtohi. Hitro pogledne. Namesto sena vidi čisto zlato. Od totega časa se je votlina nibenemu ne več odprla, da vsakši že nató čaka, ka bi se mu odprla. Le tistemu 'de se odprla, ki si dostakrat želeje, ka bi kral Matjaž že skoro priša, no či 'de na starega leta den tak priša pred toto skalo, ka še san ne 'de zna, ka je ta priša.

(Iz Runča blizu Ormoža.)

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

7. Vrag človeka služil.

(Zlatar.)

Bil je jedenkrat jeden človek, koj je imel čudaj sinov te je poleg toga i jako siromašen bil. Da ih ne bu tuliko doma, pošle jednoga po širokem svetu i to naj goršega. Gda je ov putuval, ne imel više nikaj sobom, samo jeden hlebčec kruha, i ovoga je bil sirotček rešen. Došel bi bil k njemu vrag, koj je bil jako gladen pak mu je vzel kruha. Ov sirotček žalosten, kaj vezda ne bu imel nič za jesti, zmisli se, da mora ov vrag ipak nekomu pokoren biti i da mora glavara imeti. Kak si je mislil, tak je i bilo. Išel bi za koju vuru kre njega jeden gosponek pak bi ga pital, zakaj je tak žalosten. A ov mu je povedal, kak je bila istina. Gosponek mu je na to povedal za stan toga hudičevoga gospona i išel je jen cajt ž njim, dok bi do tam došli, kak je nakanil. Za tem ga gosponek ostavi in on začme onoga hudiča tužiti, da mu je kruha vzel. Gospon toga hudiča pozove pred se pak mu je rekel: ti buš od vezda pri ovem človeku služil tak dugo, dok bu on živel, i rekel je ovomu, da si ga vezda mamce sobom more vzeti. On si ga je mahom vzel, kak bi mu gospon rekel. Po keh dob bi jen cajt s tem vragom domov išel, pripovedal mu je vrag, kak bu on na jenput mogel po njem

bogat postati. Kak bi domov došli, odpravi on njega mam drugi den na posel. I te hudič je čudaj včiniti mogel, tak da bi se vsi susedi tomu čudili. Jeden put bi jeden gospon dobil čudaj žitka a ne nikak mogel dobiti dobre i jake mlace. On bi dal prebubnjati, da ako se koj najde mlatec, koj bi mu ov žitek mogel na skoro zmlatiti, da mu dá, kaj vu vreču stati more. Vezda ov siromaček pošle mam toga svojega vraga k tomu gosponu i ov ga prijel k tomu delu i vu tri dane bil bi on zmlatil žitek. Vezda je išel vrag dimov pak bi od vseh bab v selu prosil plahte i gda bi vre ih čudaj dobil, zešije iz njih vreču i ž njim dojde k tomu gosponu. Gda bi bil gospon spazil njegovu vreču, pital ga je, zakaj je tuliku vreču vzel. A on je rekel: oni nisu rekli, kak velika mora biti. Vezda počme on žitek v svoju vreču metati i ves žitek stal je vu tu vreču. Gospon je bil na to srdit i pošle za njim oroslana i gda bi oroslan htel njega pograbiti, prime on njega za rep i hiti ga na se. Vezda kad mu se ne nič zgodilo, pošle jednu divju prasicu za njim, i gda bi ova do njega došla, zgrabi on i nju pak ju na pleča hiti. Opet na to pošle gospon na on breg, kraj kojega je dimov išel, velikoga kamena po svojih dečkih i rekel im je, da ga onda, gda bu on onud išel s tem žitkom, da ga hite dole. Gda bi on došel do toga brega, hite dečki toga velikoga kamena na njega, a on ga je prijel pak ga je na se del. Vezda ne više nič htel gospon poslati, rekel je: naj ga vrag nosi s tem žitkom. On je došel dimov s tem žitkom i dal je tomu siromaku. On se je vezda veselil i za tri tjedne se je oženil i toga vraga je na vek pri sebi imel.

8. Kak se je vrag muzike vučil.*

(Varaždin.)

Jemput je bil jen bogati mlinar pak je nigdar ne štel nikomu niš dati. Gda je jemput tak na sôncu pred melinom svoje peneze brojil, dojde k njemu jen bogec pak ga je prosil, nek mu dá bar jen predrti krajcar. Mlinar mu je ne štel dati krajcara, nego ga je z batom natiral. Gda je bogec došel na most, prekune mlinara i melin: „vragi te trgàli, sreća te ostavìla, ti prokleti jaluš!“ pak odide. Neje dugo trpelo, dojdu vragi. odnesu mlinara pak su tak ružili po noči po melinu, da su morali dečki po noči z melina oditi. Jen večer došel je jen muzikaš k mlinaru, koj je imel melina, za kvarter prosit. Mlinar mu veli: moj dragi, ako očete v mojem melinu spati, drugdi vam nemam mesta; ali tam vam vragi saku noč ružijo, morti bi vas odnesli. A kaj bi to? dajte mi samo jesti i piti, ja vam idem v melin. Mlinar mu jesti da a on zeme svoje

* Conf. Ad. Kuhn: Sagen, Gebr. und Märchen aus Westfalen 2. B. p. 276: „Wie der Teufel das Geigenspiel lernte“.

dude i gusle pak ide v melin. Gda je tak jeno pol vure sedel i jel, počme se žrvenj vrtèti, jena stara vura prez kotačov i prez cengèrov počme škrebetati a vragi plesati. Ali muzikaš neje niš drugo videl nego samo žrvenj i vuru. Zaran dojde mlinar pak ga zapita, jeli je kaj videl. Muzikaš veli: nesem, samo žrvenj i vura je škrebetala a vrage sem čul plesati, nego ako mi budu denes plesali ja jim bom igral. Drugi den išel je pak vu melin kak i prvešnji. Ob polnoči počme se žrvenj vrteti i vura škrebetati, ali on neje niš videl, kak vuru i žrvnja. Srdit veli: kaj nemate, vi vragulini, bolšu muziku? pak počme igrati. Vezda su vragi tiho bili pak su poslušali jen cajt, a onda su se pun melin narivali da su skorom i muzikaša zgnjeli pak su plesali. Ob dvanajsti vuri veli njihov gospodar: vezda hote dimo a ja bum tu ostal pak bum gledel, kaj bu ov muzikaš delal. Vrag je stal pri muzikašu pak ga je navek gledel a muzikaš mu je igral vu dude tak da su ga vre ruke i noge bolele. Gda je vre videl, da se ga nemre osloboditi, počme gusle igrati. Vragu se je ta muzika dopala pak ga je pital, je li ga ne bi štel vučiti tu muziku. Muzikaš veli, da ga oče, samo nek mu donese deset čavlov i jenoga bata, ali mora mahom, kak se navči, iz melina oditi i da nigdar više dojti ne sme. V jutro dojde mlinar pak se je jako veselil, da budu vragi odišli. O polnoči dojde vrag i začme mahom cvrguliti po guslaj. A ne bu tak niš, veli muzikaš, ti se moraš predi note vučiti. Jel' si donesel čavle? Vrag veli: jesem. No, hodi vezda sim. Vrag dojde k njemu a on mu zakuje na stol dva prste pak počme igrati a vrag bečati. Ej, veli muzikaš, ti još ne znaš dobro, pak mu zabije još osem prstov a vrag počme cviliti tak kak je on igral. A gda ga je vre jako bolelo, veli: puščaj me, ja se već nečem vučiti igrati. Ali muzikaš veli: predi mi obečaj, da nigdar već ne buš došel. Vrag mu to obeča i odide. V jutro mlinar razveseljen dal je lepe gosti napraviti, gde je muzikaš igral, a ja sem tak plesal, da mi se još sad oče.

9. Človek duha podbril. *

(Krapina.)

Tak je bil jeden gospon v jednem selu, koj je imel jako vernoga slugu a ovoga slugu neje nijeden vu onem selu terpel i tak dugo su ga durili dok su ga dali za soldata. Gda je vre dugo bil soldat za toga je njegov gospon bil vumerl. Jeden put si zmisli ov soldat na svojega negdašnega gospona pak si prosi majura, da ga dimo pusti za nekuliko danov. Ov mu dopusti. Kak je vre daleko bil došel, na jen put izgubi put, kajti je to po zimi bilo a velik sneg je bil i put se je vre bil ves obrasel trnjem i kopinjem. Nu gda je došel do grada, vidi kak je ves

* Stojanović Pučke pripoviedke i pjesme, 1867. Br 10.

obraščen mehom i černi, da ga je komaj poznal, a susedi su mu pripovedali, da nigdo nemre vu grad iti, kak bi nutru došel, da bi taki bil mertev; dojde jeden stari gospon pak vu ruki derži britvu pak sakoga po redu truca, da naj si sede, da ga bude podbril, a kojega je počel podbrivati, taki mu je vrat odrezal i tak je vre mnogo duš bil zaklal. Nu ov soldat se osegura pak veli, da bu on ipak jedno noč nutri prespal. I zbilja on ide nutru vre pod večer, vužge si sveču pak si leže na jedno postelju. Ova se pod njim zruši, stane se gore pak ide na drugo, i ova je počela vre pod njim pucati, kajti su vre bile sperhnule, kod tak dugo nikoga ni bilo vu oni hiži. Gda je došlo polnoči, dojde jen stari gospon, koj je imel veliko bradu vsu sedu. Ov zeme britvu pak truca toga soldata, da naj se stane, da ga bude podbril. Ov mu s postelje odgovori: čakaj, ja bum predi tebe, onda ti budeš mene. Na to gospon taki privoli. Ov se stane pa ga podbrije. Gda ga je podbril, reče gospon: vezda si me spasil, pak ga prime za ruku i odpela ga vu jedno pivnicu pak mu pokaže dva bedne penez pak mu veli: ja ti ovo prekažem, samo mi daj još jedno včini: ja ti imam pod jednem kamenom ovdi puno hižu mertvih ludi, koji su po nedužnem morali vmreti. Ove daj pokopati. Nato odide i nigdar se više ni povrnul.

10. Človek kuščar.

(Ludbreg.)

Tak je bil jen pot jen mož i žena, koji su bili več dugo oženjeni a nikakvoga deteta nesu imeli. Za to su na vek hodili Boga prosit, da bi njim kakovo dete dal i s tem vekovečnim prošenjem su ga zbantuvali tak, da je žena porodila na mesto deteta jenoga kuščara. Stareši su jako žalostni bili, da su tak nesrečni i da imaju na mesto deteta kuščara, ali nesu si znali pomoči. Kuščar je znal govoriti kak i drugi ludi i 'se je delal. No gda je vre dvajsti let star bil došel je k svojem starešem pak njim je rekel, da bi se rad ženil. Stareši su se čudili nad tem, ali on njim je samo govoril, da se hoče ženiti i da on ima več svoju zaročnicu. Oni su se čudili, kak bi to moglo biti, da bi njega koja puca štela, pak na zadnje su mu rekli, da se naj ženi. Puca pak, koju je on za ženu zel, je bila bogatoga roda i njeni stareši gda su čuli, da bu ona toga kuščara zela, jaku su ju špotali, ali kajti ne ona drugoga štela, dopustili su ji na zadnje. Kuščar se je onda oženil i zadovolno svojom ženom živel, koja je navek svojem starešem govorila, da srečno živi. No te kuščar ne je bil pravi kuščar, več je samo kuščarsku kožu na sebi imel i v noči mogel je tu kožu doli zeti, samo po danu moral je vu nji hoditi, ali to ne je nigdo znal, samo on i njegva žena, i on, gda se je ž njom oženil, rekel je njoj, da naj nikomu to ne pove, kajti ako bi ona to komu

povedala, da bi on unda zaklet bil i da bi moral navek kak i drugi kuščari ž njimi biti i da ga ona več nigdar ne bi vidla, kajti bi moral ludi ostaviti i oditi. Mati pak njegve žene navek se je brinila za svoju kčer i gda je god k njoj došla, navek ju je spitavala, kak ona živi s tem kuščarom, ali ona ji je navek odgovarjala, da dobro. No gda je vre sedem let oženjena bila i s kuščarom dvoje dece vre imela, došla je pak k svoji materi na spomenek. Mati ju je pak kak navek spitavala, kak živi s tem svojem možom. Kči ne je mogla se zdržati pak je rekla: ja bi vam, mama, povedala, zakaj ja tak srečno i zadovolno svojim možom živim, ali samo tak, da vi nikomu na svetu to ne povedate. Mati ji se je zaklela, da ne bu nikomu povedala, a ona ji reče: mama, moj mož vam je ne, kak vi mislite, kuščar, več on samo kuščarsku kožu na sebi nosi, no to kožo more on doli zeti, samo v noči i onda je kak su i drugi ludi; ali to nišče ne zna, samo ja i on pak vezda vi, ali vas prosim i molim, najte nikomu povedati. Mati je mam veseleša bila, gda je to čula i mam ji je pri srcu odlehlo, kči pak je nazaj dimo odišla. Na večer pak, gda je njeni mož kuščar dimo s šume došel, bil je nekak čisto žalosten i gda su išli spat dojde on k svoji ženi pak ji reče: žena, ti si mene prepovedala, ja sem tebi rekel, da bum zaklet ako me prepoveš, ali ti nesi posluhnula. Z Bogom anda, ja moram iti med kuščare i nigdar me več videla ne boš. I za istinu, on je odišel a ona je za navek žalostna ostala. dok ne je na zadnje i sama vmrla.

Urban Jarnik.

V spomin njegove stoletnice.

Spisal *J. Scheinigg.*

III.

Kakor smo že omenili, bilo je domovinoslovje glavna točka, s ktero sta se bavila časopisa „Carinthija“ in „Kärntn. Zeitschrift“. Tudi Jarnik ni zaostajal, temveč pripomagal je do natančnejšega spoznavanja slovenske pokrajine. Dr. Sartori je popisal koroško deželo, a izpisujóč svojega prednika prof. Hacqueta,[1] nakopičil je znatnih pomot, ki so ali lahkomiselne hibe ali navlašč iznajdene psovke.[2] Sartori je postal

---

[1] Hacquet v Dobrovskega „Slavinu“ (1808) na str. 298—302: I. Der Gailthaler und die Gailthalerin.

[2] Sartori Neueste Reise durch Oesterreich ob und unter der Enns, Salzburg, Kärnten. Wien 1811, 3 deli v 8°.

typ hudobno in površno opisujočega tourista. Od vseh stranij dohajali so popravki, protidokazi in zanesljivi doneski o koroškej domovini. [1] Naprošen po Kopitarji, [2] ki je bil takrat že na Dunaji, spisal je tudi Jarnik v ta namen nekaj člankov ter popravil od stavka do stavka pomote Hacquetove in Sartorijeve. Popisal je ziljsko dolino, kar je je slovenske, Ziljane, njihove zanimive narodne šege in običaje, zavračujóč površne poročevalce. [3]

Svoje nazore o evropskih narodih razodeva s članokom „Die vier Hauptnationen Europas“ (Carinth. 1818 št. 17) in trdi, da so štiri največji narodi evropski starega veka identični z današnjimi. Grki so ohranili svoje ime, Rimljanom odgovarjajo romanska ljudstva, iz Keltov postali so germanski narodi, stari Skythi ali Sarmati pa so Slovani. Jarnikovemu uplivu imamo pripisovati, da je ponatisnola Carinthija članke, kakoršni so: „Aufforderung zu Beiträgen zu einem Wörterbuche der Slowenischen Sprache. Von Joh. Nep. Primitz, Professor und Scriptor an der k. k. Lycealbibliothek zu Graz“ (Carinth. 1812 št. 23.), ali — „Das Todesfest der alten Slaven, welches sie am Ende des Winters feierten. Aus Linharts „Versuch einer Geschichte von Krain etc. Laibach 1788.“ (Carinth. 1813 št. 14), — ali „Slavische Völker“, posneto po Herderjevem znamenitem delu „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit“ IV. 34 in sl. Dasi ni tukaj podpisa, vidiš vendar iz podčrtnih opazek, da ga je uredil Jarnik. Ob konci sestavka bereš poziv, naj se nabirajo slovanske narodne pesni, pripovedke, prislovice, šege, da bi se na njih podlagi mogla spisati zgodovina narodov slovanskih. (Car. 1812 štev. 23.)

Jarnik sam se je poprijel take naloge in objavil več spisov slične vsebine. Koroške žalikžene, [4] po Kranjskem rojenice, tolmači „Trauerfrauen“ iz korena žal = Leid, ker so prorokovale tudi žalostne dogodke ali ker so v samoti žalujóče bivale. Jarnikova razlaga je vzeta gotovo iz ljudstva in je takozvano „ljudska etymologija“. Dandanes vemo, da so koroške žalik-žene lastnina nemških sodeželanov, koji jim pravijo „salige Frauen“. S članokom „Slovenische Alterthümer“ [5] do-

---

[1] „Beleuchtung dieser Reise. Klagenfurt. 1812“ in „Kritische Andeutungen über dieselbe von Dr. Joh. Gottf. Kumpf. Klagenfurt 1812.“

[2] Kopitar piše 20/2 1811 Dobrovskemu: „Ich habe dem Jarnik die Beantwortung und Beurtheilung dessen, was Ihr Slavin über das Gailthal hat, aufgegeben.“ Pogl. Jagićev Archiv f. slav. Philol. VI. na str. 637.

[3] „Züge aus den Sitten der Gailthaler“ Carinth. 1813 št. 2 in 3. Ponatisnen je sestavek v „Vaterl. Blätter f. den österr. Kaiserstaat“ 1813 št. 12. „Ueber die Gailthaler in Kärnthen. Von einem Eingebornen“ v „Vaterl. Blätter“ l. 1813. št. 44, 45, 46, 48. 69. 70. — „Raj pod lipo pri Ziljanih“ v Janežičevem Cvetniku I. 4. natis na str. 57.

[4] „Die slovenischen Sibyllen“ Carinth. 1813 št. 21.

[5] Carinth. 1813 št. 44 in 45.

taknol se je Jarnik istega predmeta, po kterem je dosegel največji uspeh. t. j. razlaganja krajevnih imen koroških. V njem dokazuje, da so krajevna imena končujóča na — a h slovenski lokali in da se more z njimi izpričati, kako daleč so segali Slovenci v prvih časih gorotanskega naseljenja. On razpravlja potém imena treh krajev, ki so mu pomenljiva za stare čase: Plešišče (Tanzplatz), Radiše (Wonneheim, Freudenberg). Semislava (Kirchtagsruhm). Motil se je gotovo pri prvih dveh. Spis sklepaje pa pozivlje koroške duhovnike, naj zapisujejo krajevna imena, slovenska in nemška, v nominativu in lokalu ter mu je blagovolijo pošiljati. Kako so se zanimali baš za to stroko starinoslovja, kako so se upirali na Jarnikova razlaganja krajevnih in tudi osebnih imen slovenskih, priča nam toliko vsak letnik Carinthije, kolikor drugi spisi koroških književnikov. [1] Napačno izvaja Jarnik ime Gorotana iz Kòrat = Karl, torej „Karl-Land" od Karola Velikega,[2] kakor imate od Caesarja ime Friulsko in Ziljsko (vallis Julia).

Celih trinajst let nabiral je Jarnik tvarino za obširno razpravo „Andeutungen über Kärntens Germanisirung. Ein philologisch-statistischer Versuch", ki se sme po vsej pravici prištevati najvažnejšim proizvodom Jarnikovega uma.[3] Ker bode ona istim, ki se bavijo z etymologijo koroških krajevnih imen, vselej služila v podlago, hočemo si jo natanko ogledati. V uvodu zavračuje on misel do istega časa vladajočo, da so že Bavarci in Franki potisnoli koroške Slovence nazaj v one pokrajine, po kterih še dandanes bivajo. [4]

On kaže iz nemškega pesnika Ulriha Lichtensteinskega, da je bilo koroško plemstvo še v 13. stoletji narodno. „Bog Vas primi kraljeva Venus", s temi besedami pozdravili so viteza, potujóčega l. 1227. iz Benetek, koroški plemiči blizu Vrat. Poprej slovenski Gorotan se je polagoma ponemčil iz raznih naravnih uzrokov: V prvo je uplivalo pokristjanjenje, kajti luč sv. vere je dohajala iz nemškega Solnograda; tesna zveza

[1] Da jih navedemo le nekaj v dokaz: „Die Slaven in Lungau" spisal A. Winkelhofer v Carinth. 1820 št. 50.; A. Eichhorn „Diplomatische Annalen des Herzogthums Kärnten" v „Kärntn. Zeitschr." II. in III ; S. M. Mayer „Wanderungen in die Umgegenden des Carantaner-Berges" v „Kärntn. Zeitschr." III.; H. Hermann „Die Pfalz Moosburg in Kärnten" v istega časopisa III. zvezku; F. Hohenauer „Das Möllthal im Villacher Kreis", ib. IV. in dr.

[2] „Miscellen" v „Carinthiji" 1818 št. 52.

[3] Carinthija 1826 št. 14. 16. 18. 19. 20. 22. 23. 24. 25. 26.

[4] Jarnik je prvi natančno zapisal slovensko-nemško mejo. Slovenske obmejne fare od Beljaka do Lavamünda so: Domačale (Damtschach), Strmica (St. Georgen am Sternberg), Kostanje (Köstenberg), Teholica (Techelsberg), Breza (Pirk), južna stran Blatograda (Moosburg), južno-zahodna stran Kruskega grada (Karnburg), Gospa-Sveta izvzemši farno vas samo in deloma selo Varpa ves (Arndorf), Otmanje (Ottmanach), Št. Lipš (St. Philippen bei Reinegg), Djekše (Diex), Kneža (Grafenbach), Krčanje (Gräutschach), Grebinj (Griffen) in odtod do Lavamünda in Dravberga.

z nemškim cesarstvom, kojej posledica je bila fevdalna ustava; nemški škofje, opatje, grofi, kterim so naklanjali nemški cesarji za njihove zasluge lepa posestva po Gorotanu, privedli so sebój množico nemških naselnikov; vojvode, mejni grofi, grofi in prostaki, njih vasalli in posli, višji duhovni dostojanstveniki bili so večinoma Nemci; prostovoljno preseljevanje koroških Slovencev (blizu 4000 hodilo jih je v prejšnjih časih vsako leto na „Niemce“ služit si kruha in učit se nemščine): — to so Jarniku najvažnejši uzroki, da se je slovenski narod vedno bolj in bolj umikal napredujóčemu nemštvu. Nadalje še omenja ženitve, slovenske dijake, ki se v mestu izneverijo svojej materinščini in vrnovši se v narod nemčujejo, da je groza. Turski napadi so pokončali mnogo slovenskega ljudstva; protireformacija je izgnala tudi marsikterega slovenskega kmeta v tuje kraje, vzlasti na Saško; tudi kuga je večkrat razsajala in pobrala veliko ljudij; sčasoma so uvedli nemški jezik v urade, kjer še dandanes gospoduje. A šol je bilo še premalo in se tudi niso tako redno in pogostoma obiskavale, da bi jih bil mogel Jarnik prištevati ponemčevalnim zavodom. Kdo je tedaj ponemčil céle doline v časih, ko še nobene šole ni bilo?! — Tudi koroška nemščina služi mu v dokaz, kajti prevzela je marsikaj slovenskega blaga: glas in naglas, slovenske besede in včasih slovensko skladnjo. Iz navedenih uzrokov sklepa Jarnik, „da so današnji Nemci po Koroškem v obče stari gorotansko-slovenski, s Kelti in Nemci, vzlasti Bavarci spojeni narod.“

Ta ethnografski resultat je nedvombeno in neovrgljivo podprt z obilo množico slovenskih krajevnih imen, ktera je nabral samo po nemškem oddelku gorotanskem. Koncem razprave ustavlja se Jarnik odločno vsem onim, ki so že takrat zahtevali, naj se pospešuje ponemčevanje; češ prej ko slej mora Gorotan postati čisto nemški! Ali gorotanska slovenščina je politično in crkveno posvečena; politično, kajti prisegali so koroški knezi slovensko, slovensko so se smeli zagovarjati vpričo nemškega cesarja; a stari crkveni spomeniki so pisani v gorotansko-panonskem narečji, čigar glasovi se še dandanes po hramih božjih razlegajo od jadranskih obalov do ledenega morja in do Kamčatke!

Uspeh, ki ga je bil Jarnik dosegel na filologičnej podlagi, skušal je še z drugim sredstvom utrditi, dasi tega ni bilo treba. Popraševal se je, ali niso pradedje naši zapustili v kamen rezanih spomenikov? — Da bi zadobil povoljen odgovor temu vprašanju, preiskaval je stare napise na razvalinah virunskega mesta in po starih crkvah, ki bi se dali slovensko tolmačiti. Prilika se mu je ponujala izvrstna, odkar se je bil preselil iz Celovca v Šmihel blizu Gospe-Svete. Nabiral je rimske kamene in druge starine ter otel marsikaj, da se ni pogubilo.[1]

[1] Pogl. Carinth. 1827 št. 13.

Najzanimivejši spomenik za Korošce je pa vojvodski prestol tik ceste med Gospo-Sveto in Šmihelom. Vidita se na njem dva napisa. Prvi je obče znani: VERI MASVETI VERI. Jarnik misli, da je postavil vojvodski prestol s tem napisom knez Ingvo [1] v spomin, da se je krščanstvo otelo pogina pretečega mu po poganskih Slovencih. Zatorej je posvečen ta prestol v e r i. Ostali dve besedi, razredjeni po Jarniku v tri (ma sveti veri), pomenijo v celovškem podnarečji rožanskega govora: i m a s v e t o v e r o. Ker govoré Poljanci okoli Celovca *o* v acc. sing. fem. zomolklo, kakor da bi bil polglasnik, morejo se ove besede, pravi Jarnik, tudi vzeti za vprašanje kmeta do kneza, hotečega se vsesti mesto njega na prestol: „ma sveto vero?“

Prekoračili bi meje temu spisu namenjene, ako bi se spuščali v obširnejše razgovarjanje o napisu. Mnogo učenjakov se je bavilo z njim, vendar nobenemu se ni posrečilo priti mu do živega. A kaj je gotovega, ne smemo zamolčati, da ne slepimo sami sebe in druge: napis ni slovenski [2]. Kdor se hoče natančneje podučiti, naj bere razpravo, ki jo je napisal Maks vitez Moro pod naslovom: „Der Fürstenstein in Karnburg und der Herzogstuhl am Zollfelde in Kärnthen“. [3] Prepričal se bode, da je naša trditev resnična. Naj nam bode dovoljeno, navesti v kratkem Morove razloge in jim še nekaj svojih dodati. Črke v napisu so namreč rimske in čisto enake onim, ki se pogostoma nahajajo na rimskih kamenih virunskega mesta. Starinoslovci so dognali, da je imamo staviti v prva stoletja rimskih cesarjev. Beseda v e r i stoji na z a p a d n e j strani vertikalno od spodaj navzgor; ostale pa so obrnene od zgoraj navzdol in bereš je na s e v e r n e j strani. Zakaj ni napis horizontalen in zakaj ga ni videti tam, kjer bi imel biti t. j. na naslonjalu? Kdo dela napise pri tleh na oglu, kjer so ti?! — Zgodovinar M e g i s e r, ki je živel 200 let pred Jarnikom, ima samo e n o besedo: M a s u e t i v e r i, kar je Jarnik samolastno razkrojil v tri. Pomisliti imamo tudi, da se knez ni ustanavljal na tem prestolu, temveč na takozvanem kneževskem kamenu. (Fürstenstein), ki je stal nekdaj pri Krnskem gradu, a sedaj se hrani v celovškem museji.

Na tem je sedel kmet-knez Edlinger in govoril znana vprašanja do kneza. Na vojvodskem prestolu pri Gospej-Sveti pa sta sedela knez proti vzhodu in pfalzgrof koroški na zahodnej strani in sta oddajala fevde in to tedaj, ko je kneza že bil blagoslovil krški škof v gosposvetskej crkvi.

---

[1] „Erklärung der slavischen Inschrift auf dem kärntnerischen Herzogstuhle“ Carinth. 1818 št. 4. V spisu: „Die ersten christlichen Herzoge Kärntens etc.“ trdi, da ga je postavil knez V a l h u n.

[2] Slovanski učenjaki kakor Šafařik, Miklošič, Krek, ga tudi ne omenjajo med starimi slovenskimi spomeniki.

[3] „Mittheilungen der k. k Centralkommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale“ 1862 (VII.) v zvezku za mesec oktober.

Zatorej bi napis tukaj ne bil umestno napravljen. Pomisliti pa imamo tudi, da vojvodski prestol ni izsekan iz énega kamena, temveč sestavljen iz več kamenov, ki so nedvomueno vzeti iz virunskih ostalin. Koliko virunskih kamenov je vzidanih v gosposvetski hram božji! Kako malo verjetno je tudi, da bi bili Slovenci že sto let pred Cirilom pisali z latinico in celó ne v narečji, temveč v podnarečji rožanskega govora. Celó nemethodično in nedopustljivo pa je, da se tako star napis po izgovoru tolmači, ki ga dandanes v podnarečji okoli Celovca nahajamo. Brizinski in drugi korotanski spomeniki nam kažejo dovolj, da ne sega zamolklo izgovarjanje konečnih samoglasov v koroških narečjih do iste dobe nazaj. Ako še torej čitamo omenjeni napis po knjigah, ki učé slovstveno zgodovino in po časnikih, smatrati ga moramo kot sredstvo v probujenje narodne zavesti, kot „pia fraus“.[1]

Vojvodski prestol ima na vzhodnej plati naslonjala še drug napis, ki je horizontalen. Stari pisatelji so ga nam različno ohranili; sedaj se ne dá več brati, le tu pa tam še kako črko spoznaš. Jarnik ga je prav originalno razložil.[2] Vsaka črka je kratica za celo besedo, brati pa moraš napis od desne na levo in potém še le od leve na desno. Vsebina mu je vprašanje do kneza in njegov odgovor. Jezik pa je staro- ali crkvenoslovenski! Ne bodemo omenjali protislovja, da bi bil eden napis (na oglu) pisan v koroškem podnarečji, drugi pa v jeziku Cirilovem, a vidi se nam čudno, da bi bili pisali in brali stari Slovenci od desne na levo, torej orijentalsko!

Kakor pri prestolnih napisih izpodletelo mu je še pri drugih. V prag podružnice poševske (Possau) blizu Šmihela vsekani ste besedi: Gambugi Aibani. V prvej je videl Jarnik ime slovanskega Hymen-a, ki mu je v sanskritščini ime Kama. Na gosposvetskem pokopališči stoji nagrobni kip, koroškim starinoslovcem znan pod imenom „Die Lichtsäule von Maria-Saal“, v kterem je gorela v prejšnjih časih večna luč. Sezidan je v gotiškem slogu in imel je za Jarnika še gotiški napis, kterega sedaj ni več. Jarnik je tolmačil: cheranvice k popavu = shranvišče za popalenje (= Feuerherd). A kaj pomenja v istini napis? Zgodovinsko društvo koroško hrani izvirno pismo od 21. oktobra 1497, v kterem bereš,

---

[1] L. 1861. je nekdo črke masuetiveri črez noč ponovil in s tem spomenik tako popačil, da je odslej vsekako preiskavanje nemogoče. Pogl. Carinth. 1861. št. 8. — Ostro pa moramo zavrnoti, kar piše Alois Egger Deutsches Lehr- und Lesebuch für höhere Lehranstalten. I. Th. Siebente verbesserte Auflage 1882, p. 367: „An der Strasse steht der Herzcgstuhl mit einer ursprünglich lateinischen Inschrift, welche aber Frevlerhände umgestaltet haben, um einen slovenischen Text zu gewinnen. Der Geschichtsverein von Kärnten hat diesen Betrug bereits gebrandmarkt.“ — In to laž in obrekovanje beremo v šolskej knjigi, iz ktere se uči mladina po naših srednjih šolah! Zakaj se ne izbriše iz nje to krivo sumničenje?!

[2] Pogl. Kres III. na strani 420.

da si je ustanovil neki „Cl. (Clericus ali Clemens ali canonicus?) Erasmus Kapaun“ večno luč na svojem grobu.[1] Ta priča je neovrgljiva.

Motil se je napósled tudi v šent-jurskem napisu v lavantskej dolini: hotel ga je brati slovanski; da je rimski, trdila sta A. Eichhorn in M. F. pl. Jabornegg,[2] dočim ga je prof. Joh. Weiss tolmačil hebrejsko. Sicke pa etrursko. Jarnik je skušal razjasniti stare napise s predsodkom. da se morajo najti slovenski napisi; manjkalo mu je pa v takih rečeh jako potrebne objektivnosti in strogo znanstvenega postopanje.

Gosposvetsko polje, kojega spomeniki so mu dali povod, da se je pečal s starinoslovjem, vzbujalo je v našem Jarniku žive spomine na iste čase, v kterih je bil še ves Gorotan slovenska zemlja: „Krasna pokrajina spodnje glanske doline je vsakemu domoljubnemu Korošcu, pa tudi vsakteremu starinoslovcu jako važna. Ona hrani mnogotere navduševajoče spomine, ona oživlja potniku zgodovinske podóbe; razum opazovalčev zanimajo prigodbe starih časov; srce se mu ogreva spomnivšemu se, da je tukaj zibel krščanstva gorotanskega. Tukaj je sveti trikotnik koroške zgodovine, v kterem je vez udanosti in sv. vere jedinila že v starodavnih časih kneza in narod.“

Iz takih spominov izcimila sta se dva strogo zgodovinska spisa. V prvem razpravlja dobo, ko so dosegli Slovenci zjedinjeni po kralji Samu vrhunec svoje moči.[3] Kritika je Jarniku očitala svoje dni,[4] da je „kompendij iz kompendijev“ in da je premalo porabljal in primerjal istodobne pisatelje byzantinske in zapadne. Izvirniki, koje navaja sam, bili so mu Hanžič, Linhart in Ščervatov. Vsebina drugemu spisu pa je pokristjanjenje Gorotana, čigar snovi je posnel iz znane spomenice neimenovanega pisatelja „de conversione Bagoariorum et Carantanorum.“[5] Ta knjiga. sama ob sebi za koroške razmere jako važna, pomenljiva je tem bolj. ker nam ona hrani prisego, ktero so prisegali koroški plemiči pred gosposvetskim prestolom svojemu knezu.

Ko se je bavil Jarnik z germanizacijo, nabral je tudi obilo imen rek in potokov. Zatorej je sklenol opisati rečje koroške dežele, a dogotovil ga

[1] Dr. Carlmann Flor „Ueber die altslavischen Alterthümer in Kärnten“ v Carinthiji 1865 na str. 318 in sl.

[2] A. Eichhorn „Beiträge zur älteren Geschichte und Topographie in Kärnten“ II. 59.; Jabornegg „Antiquarisches Nr. 2. Die Felseninschrift am Steinberg von St. Georgen im Lavantthale“ v Carinthiji 1856 št. 6.

[3] „Samo, König der Karantaner Slaven. Skizzirt von U. J. Pfarrer zu St. Michael am Salfelde“ v „Kärntn. Zeitsch. II. 74—87.“

[4] „Jahrbücher der Literatur“ od l. 1824. na str. 214.

[5] „Die ersten christl. Herzoge Kärntens oder kurzgefasste Geschichte der Bekehrung der Karantaner Slaven u. der Gründung des Herzogstuhles. Nach alten Quellen bearbeitet v. U. J. Pfarrer zu St. Michael am Salfelde.“ Opisal sem to knjigo v lanskem Kresu na str. 323 in sl.

ni, ker so mu prepičlo dohajali dotični dopisi. Spis je ostal v manuskriptu, dokler ga ni prijatelj njegov S. M. Mayer v Carinthiji (l. 1859. št. 3) objavil. Jarnik je namerjaval zapisati in razložiti ne samo imena rek in potokov, ampak tudi našteti mline, fužine, žage itd., ktere žene vsaka voda. Slučajno je tudi naletel v gosposvetskem arhivu na nekaj srednjeveških nemških odlomkov iz XII. stoletja, koje je objavil l. 1839. Primisser. [1]

(Dalje pride.)

ZA ... LJUBLJANA

Ime: Vraz.

I.

V novinah „Mittheilungen des historischen Vereines für Krain" l. 1863. na 24. strani čitam: „In einer Urkunde Herzog Otto's Grafen von Tirol 6. März 1303 kommt ein Höriger Ulrich Vraz vor und dessen Bruder Cunrad Vraz (wahrscheinlich Slaven)". —

„Archivio Veneto" tomo XV. I. parte na str. 164. govoréč o letu 1359. spomina se: „. . . . Ser Leonardum filium domini Vraxij de Duyno . . . ." —

R. Pichler: „Il castello di Duino, Trento 1882." nam pripoveduje na 84. str., da se je 22. oktobra 1363. leta Leonardo Vras v dogovoru z divinskim Hugom VI. hvalil z nekakšnim pravom na divinski grad, kterega je imel v zalógi morebiti zaradi posojenih novcev ali iz drugega uzroka, ki nam ni znan; ta nedostatna pogodba se hrani v Vidmu in slove: „Duinum vetus. Presentibus venerabili Patre D. D. Zanino Dei gratie abate S. Marie de Barbano, Domino Leonardo Vras, domino dicti loci de Duino . . . ."

Njega sin Ivan Vras odreče se 7. aprila l. 1385. vseh očevih in svojih zahtev ter ustopi Hugu vsa prava na grad, na solíšča in soline, na maslíne (oljke) ter na bližnjo suhoto. Istega dne je bil Ivan tudi navzočen pri pogodbi Andreja, sinú Bernardovega iz Divina. — Vras izvestno ni bil Divinec; zvali so ga takó, ker je tam prebival. Vrass in plemenita koroška obítelj Vraz (Fraz) sta morebiti jednega pokolénja: „Vrass e Vraz (Fraz), famiglia nobile carintiana dovrebbe essere lo stesso: Un Janzílo Vrass de Duino inferiore trovasi negli atti di Alessio d'Attimis Arch. not. di Udine a. 1400, e vien chiamato nobilis vir. S'intende che essendo Vrass, non era Duinate." Takó uči Pichler v imenovanej knjigi na 84. in 231. strani.

L. Žvab.

[1] Pogl. E. Aelschker-jevo „Geschichte Kärntens" na str. 352.

II.

Prosto ljudstvo je najzaneslivejši filolog, in to pravi rojstnej hiši St. Vraza: pri Frasovih, in članom rodbine: Frasovi. V krstnih bukvah nahajamo to ime zapisano v oblikah: Fraß, Frafs, Frass, Fras, nikdar pa: Vras ali Vraz.

Čisto slovenskih rodbin z imenom Fras je obilo med Muro in Dravo, največ v slovenskih goricah, gotovo v vsakej fari po dve rodbini. Vsem se pravi: Frasovi, pri Frasovih, Frasov Juri, Matjaž, Peter itd., s Frasom omožena žena pa se veli: Frasovica.

Tudi rajni slavni pesnik pisal se je Frass kot dijak, in še le ko je postal pisatelj, poslovanil je svoje ime. Dobro se spominjam nekega pogovora leta 1837., v kterem mi je pravil: „Dasi je ravno v krstnem listu in v šolskih spričalih moje ime pisano Frass, bom se kot pisatelj ipak zmirom pisal: Vraz in s perom vrazil pohabne Nemce.“

Ker je frâs, fraiss nemško poznamenovanje za krvavega sodnika, so nasledniki takega sodnika dobili ime: Fras, kakor: Rihtari, Rihtariči, Vaupoti, Cafi po dostojanstvu: Richter, Waldpot (Gewaltbote) in Zaf (Scherge), a gotovo niso bili vsi, ki ta nemška imena nosijo, čisti Nemci; pisno ime je nastalo po službi. Nemška beseda: frâss, dialekt. froas, stvisn. freisa, srvisn. vreise, označuje: Gegenstand der Angst, des Schrekens, Gefahr, Unglück, Verbrechen, Criminalgericht (glej Grimm Myth. 1111, Schmeller I, 617). V štajerskih sredoveških listinah lahko večkrat beremo: Der Landfrass übt hochnotpeinlich Gericht.

V vasi Kralovci, kjer sem jaz rojen, pravi se nekemu želarju: pri Frasu; vzadi za njegovim stanovanjem je hosta, kterej se pravi Osojnica, in v tej hosti je več gomil. Vaščanje pripovedajo, da so tam pokopani razbojniki. Gotovo je pri Frasovih stanoval „frass“, ki je razbojnike na smrt obsojal.

Kar se tiče listinskih imen: Ulrich in Cunrad Vraz, čitati se tudi ta imajo Fras, ker v srednjegornjenemšč. ima glasnik V veljavo glasnika F in glasnik *z* veljavo glasnika *s*; zató se ime trga, ktero danes nemški uradniki pišejo: Fraslau, v sredoveških listinah nahaja pisano v obliki Vrazlau.

Tudi je gotovo, da sta Ulrich in Cunrad Vraz bila Nemca, kakor tudi njun gospodar Otto grof Tirolski. Tudi Leonardo Vras, ki je imel divinski grad v zalog, ni bil Slovenec, marveč Nemec, kakor njegov gospodar Hugo von Tybein, in njegovo ime se tudi ni glasilo Vraz, marveč se je izgovarjalo Frass, ker je pisano z V. Stanko je dobro vedel, da je njegovo pisno ime nemško; tega tudi sam ni tajil, a da je pa

rodbinsko ime Frass prekrstil v Vraz, — k temu ga je nagibala neskončna ljubezen do slovanstva, pred kterim je hotel tudi po svojem imenu pokazati se kot čistega Slovana. *Davorin Trstenjak.*

---

† Knez-vladika dr. Janez Zlatoust Pogačar.

Pusti, svet, opravke svoje,
„Sursum corda“ v domu poje
Mož pobožen rajski svat.
Vse obrne v božjo slavo,
Mitra kinči sveto glavo,
Papež piše: „Ljubi brat!“
Kedar grob nemilo zine,
Angel čist na svetu mine -
Kdo je mar?
Ta pobožen korenine
Je slovenski oratar.
Ivan Koseski.

Te besede pesnikove so mi prišle v spomin, ko je po ljubljanskej škofiji oznanoval glas zvonov, da je preminol njen višji pastir, ko je do zadnje vasi slovenske zemlje prišla tužna vest, da je zopet izgubila enega svojih odličnih, najbolj plemenitih sinov. Reči smem, da zgornje besede pesnikove res veljajo o pokojnem knezoškofu Janezu Krizostomu Pogačarji, kar bodo deloma spričale tudi naslednje črtice.

1. Pokojni vladika ljubljanski se je porodil dne 22. januarja leta 1811. v prijaznej vasi Vrbi na Gorenjskem, ktera je Sloveniji podarila tudi posvetnega velikana, pesnika Prešérna. Kot sin spoštovanih in imovitih starišev obiskaval je začetno šolo v gradu ob Blejskem jezeru in potém šole v Ljubljani. Tú so se razvijale v mladenči kaj lepo duševne zmožnosti, kterih mu je bil dobri stvarnik obilno podaril. Z odličnim uspehom je dovrševal nižje, srednje in modroslovne šole ter l. 1830. vsled notranjega nagiba stopil v ljubljansko semenišče, da bi se pripravljal za duhovnika svojemu ljubljenemu narodu slovenskemu.

L. 1834. dne 27. julija ga nepozabljivi knezoškof Anton Alojzij posveti v mašnika, in bistroumni duhovnik Pogačar se z vso navdušenostjo mladega srca oklene izvoljenega poklica. Zavoljo izvenrednih zmožnostij pošlje ga vladika Wolf v višje bogoslovsko izobraževališče Augustineum na Dunaj, kjer je na univerzi dne 5. avg. 1837 dosegel doktorstvo sv. pisma. Le pol leta deluje v duhovnem pastirstvu pri sv. Petru v Ljubljani, l. 1838. pa zasede stolico dogmatike na ljubljanskem liceji, in

to je obdržal do l. 1852. Ko se l. 1846. ustanovi deško semenišče „Alojznica“, postane Pogačar prvi vodja temu zavodu ter deluje tu do l. 1858. Med tem časom ga imenuje l. 1851. Nj. Veličanstvo stolnim kanonikom ljubljanskim. Ko je vsled tega odvezan professure, ostane prosynodalni examinator iz dogmatike do l. 1868. Pri njegovej izvedenosti v bogoslovnem znanstvu sta mu vladiki Anton Alojzij in Jernej izročala še druge častne službe škofijskega vladanja, na pr. pri zakonskej sodniji, konsistoriji, bogoslovnem učilišči in v deželnem šolskem svetu. Ni čuda torej, da je bil l. 1864. imenovan stolnim dekanom, l. 1870. po smrti Antona Kosa stolnim proštom, a l. 1875. pa je zasedel po resignaciji vladike Jerneja stolico knezoškofa ljubljanskega. Dne 30. maja po Nj. Veličanstvu imenovan, 10. avg. po papeži potrjen, bil je dne 5. sept. v ljubljanskej stolnici slovesno posvečen in umeščen od nadvladike Goriškega, metropolita dr. Andreja Golmajerja, vpričo knezoškofov krškega in labodskega, pa škofa tržaškega. Tako je dr. Pogačar dosegel vrhunec tistega dostojanstva, o kterem veljajo besede: Mitra kinči sveto (pomaziljeno-posvečeno) glavo, papež piše: „Ljubi brat!“ Da je pa bil tudi vreden tega dostojanstva, priča njegovo vsestransko, neumorno delovanje. Skozi osem let vladal je v silno težavnih razmerah ljubljansko škofijo, dokler ni dne 25. januarja t. l. izdihnol svoje blage duše.

2. Ako se ozremo v življenje pokojnega vladike nazaj, ne gledamo le izvrstnega duhovnika po stanu, temveč v njem nam žari tudi blag domoljub slovenski, ki je gojil in razodeval vročo ljubezen do dobrega svojega naroda skoro na vseh poljih javnega delovanja. Narod slovenski mora hvaležno slaviti dr. Pogačarja kot pisatelja in uzornega podpiratelja domače literature. — L. 1848. ga nova crkvena svoboda tako navduši, — piše „Slovenec“ št. 22. 1884, — da prične s prvim julijem dajati na svetlo „Slovenski crkveni časopis“ vsako soboto: naslednje leto mu da naslov „Zgodnja Danica“, ktero vsak četvrtek ureduje in zalaga do l. 1852. V tem listu, ki še sedaj mnogo koristnega razširja med našim narodom, združi se k plodnemu delovanju mnogo pisateljskih močij, ki imajo tudi sicer v našem slovstvu dober glas. Temeljito pisane članke in razprave objavljajo tú slavni Peter Hicinger, Blaž Potočnik, Valentin Sežun, Juri Volc, M. Stojan, Luka Jeran, M. Frelih, J. Arko in dr. Koliko lepega, vzlasti crkveno-zgodovinskega gradiva je prišlo takrat na dan! Crkv. zgodovina Hicingerjeva se je najprej objavila po Danici. Ob enem pa izdaje l. 1849. dr. Pogačar dva nemška lista: „Theologische Zeitschrift“ in „Zeit und Ewigkeit“, ki pa s koncem leta prejenjata. Že takrat se je bilo tedaj pokazalo, da Ljubljana ni primerno središče za literarno delovanje v nemškem duhu in jeziku, pač pa v narodnem; zató se je tudi Pogačarjeva Danica na domačih tleh kot domača ohranila do današnjega dne. V ona dva nemška lista so večinoma

dopisovali le osebni znanci dr. Pogačarja, ob enem tudi bolj nemškega duha prešineni, kakor dr. Wiery, dr. Stepischnegg, dr. Schlör, P. Sartori, dr. Schneider in dr. Za strokovnjaka bogoslovca ali modroslovca sta pa vendar ta dva lista jako zanimiva; nahaja se v njih mnogo izvrstnih člankov o različnih bogoslovskih in modroslovskih tvarinah. Koliko je v teh listih slovenskih in nemških spisov Pogačarjevih, to se težko dožene, ker niso vsi zaznamovani. In ko je že bil iz rok dal uredništvo, tudi potém je še objavil marsikteri spis v „Danici"; osobito zanimivo je opisal „Spomine s potovanja v Rim", ko ga je bil knezoškof Jernej poslal v večno mesto, da izroči sv. očetu Piju IX. poročilo o škofijskem stanji in mnogotere milodare vernih Slovencev. Tudi o novih šolskih postavah je bil neki v Danici izpregovoril besedo, kar so mu pa nekteri duhovniki bili zamerili. A zdi se nam, da dr. Pogačar vendar ni imel napačnega mnenja. Krivda je utegnola biti na nekej drugej, višjej duhovskej stopnji; kajti po avstrijskih vladikovinah sploh ni bilo edinosti, kako bi naj postopali gledé novih postav. Tú so se kujali, tam so bili popolnoma passivni, drugod je bilo zopet udeleževanje pri novej šoli in novih šolskih oblastnijah na prosto voljo dano. Pogačar je bil vedno za energično delovanje na šolskem polji, — in ko bi se bilo duhovstvo Pogačarjevih mislij sploh vztrajno poprijelo, bil bi se marsikak kvar odvrnol. Dr. Pogačar je namreč, kolikor se je dalo v onih razmerah, zmirom branil in zastopal crkveno-versko stališče, in tega mu tudi nikdo, kdor ga je poznal, odrekal ne bode. Hotel je pa, naj se to stališče ne le z besedo poudarja, marveč je bil te misli, da duhovnik le tedaj prav razume vzvišeni svoj poklic, ako svoj naravni upliv do šole in vzgoje tudi dejanstveno varuje. Zató je želel in delal na to, naj bi se duhovniki z novimi šolskimi zakoni pred vsem natančno seznanili, potém pa nikjer in nikoli ne zanemarjali upliva in ne odrekali se pravicam, ki jim jih tudi še pušča nova šolska postava. Hotel je, naj si duhovniki z višjim izobraženjem in postavnimi izpiti odpirajo duri do nižjih in višjih učilnic, a s prijaznim vedenjem in gorečnostjo v svojem poklici pa duri do srca in uma izročene jim mladine.

Kot popolnoma samostojnega pisatelja pa se nam kaže dr. Pogačar v svojih crkvenih govorih, kterih zbirka je prišla na svetlo z naslovom: Pridige. Govoril Janez Zlatoust Pogačar, doktor bogoslovja, korar stolne crkve in predsednik knezoškofijske zakonske sodnije. V Ljubljani natisnil Jožef Rud. Milic. 1864. Založil dr. J. Zl. P." Str. 424 v vel. 8°. — Ta knjiga obsega: Predgovor (spisovateljev), potém I. Pridige pri novih mašah (9), II. Postne pridige. Dve vrsti. A. O osmih zveličanskih blagrih (7 gov.) B. O raznih predmetih (7 gov.). III. Pridige o raznih priložnostih (9 gov.) in k sklepu še dodatek: Najlepši prstan, to je mična povest o zaročnem prstanu presvete Device Marije. V tej knjigi lepo odseva vzvišeni duh Pogačarja duhovnika, kteri je po vseh krajih ljubljanske

vladikovine, kamorkoli je bil povabljen, z veseljem oznanoval besedo božjo. Ti govori so pisani v višjem homiletiškem slogu, kakoršnih slovenska homiletika le malo premore. Ne more se sicer tajiti, da so priprostim poslušalcem težko razumljivi, a izobražencu se tem bolj prikupijo, čim dalje jih prebira in — medituje. Sicer pa je utegnol pisatelj to tudi sam čutiti, ker je v predgovoru opomnil duhovne brate po Slovenskem, kterim jih je bil spoštljivo izročil v znamenje bratovske uzajemnosti, takó-le: „Če kdo kako dobro zrno v njih najde, naj to zrno pod njegovimi spretnimi rokami moč bogate rodovitnosti v podbudo kršanskega duha dobiva.“ In zrnja je v teh govorih obilno, le vsak si ga mora po svojem okusu semleti, da postane tečna hrana. — Homiletiškega blaga utegne še dokaj biti v rokopisu, in kolikor ga je porabljivega, ne bilo bi odveč, da ga objavi „Duhovni pastir“, kteremu je itak različnosti v homiletiškej tvarini potreba. Omeniti je še nekterih krasnih „parênez“ ob sklepu duhovnih vaj, homilij in ogovorov ob visitacijah rajnega vladike.

Dr. Pogačar je podpiral vsa literarna podvzetja slovenska s svetom ali peresom ali pa z denarjem. Vsak napredek na polji naše književnosti ga je srčno veselil. Najdemo ga med ustanovniki Matice Slovenske, kterej je bil tudi odbornik do l. 1872. t. j. do onih glasovitih razprav o društvenej tiskarni. A to je ravno oni čas, ko je nesrečni razpor v domačem taboru narod slovenski v njegovem razvoji morebiti za desetletja potisnol nazaj. Smelo bi se morda o istem razkolu reči: Peccatur intra et extra muros. Ko bi bili duhovniki, kakor morda bistri duh Pogačarjev ni napačno presojeval, takrat že podpirali in osnovali Narodno tiskarno in slovenski političen dnevnik, do česar je tako moralo priti, in ne še le zdaj ob ednajstej uri, bili bi preprečili brž ko ne razkol in kolikor toliko vkupno obdržali intelligenco posvetno, kar je za napredek slovenskega naroda jako potreba. Zdi se, da je dr. Pogačar vedno obsojal razdvoj med posvetnim in duhovnim razumništvom. Delavnost je čislal, kjer jo je le zapazil, in v to svrho je tudi kaj žrtvoval.

Ni je skoro knjige slovenske (ne omenjamo proizvodov theologiške literature v raznih jezikih), pa tudi drugih na slovanstvo ozirajóčih se, ki bi se ne nahajale v njegovej knjižnici. O nekterih drugih njegovih slovstvenih zaslugah govorimo pozneje.

3. Če si ogledamo dr. Pogačarja kot prijatelja mladine, znanosti, umetnosti in vednega (nikakor ne brezverskega) napredka, moramo se zopet o rajncem vladiki pohvalno izraziti. Le nekej starokopitnej stereotypnosti ni bil prijatelj. Dr. Pogačar je po svojem duhu vedno ostal mladostno živahen, akoravno so ga telesne moči zapuščale ter opominjale na leta, o kterih pravi psalmist, da nam ne dopadajo. Bolj idealno navdahnen našel je tudi več razumljenja pri mlajšej duhovščini kot pri starejšej, ki se te idealnosti v praktičnem življenji tako

lahko otrese ter ne more ali morda večkrat tudi noče umeti drugih, kterih duševno obzorje ni tako omejeno in ki še imajo nekaj onega idealnega žara, kterega so jim dobri učitelji unetili. Skušnja res uči, kakor tudi nekrolog v „Neue ill. Zeitung" o dr. Pogačarji, čigar dobro zadeto sliko je prinesla, omenja, „dass dem Idealisten Undank beschieden ist". Ali ko zmanjka idealno navdahnenih mož in ko se studujóča mladina ne bode več navduševala za uzore, ampak se navzela bolj materijalističnega duha, — potém bode žalostno za narod slovenski! — Zató je bil pokojnik poseben prijatelj mladini. Kot vodja v alojzijevišči je bil dolgoleten odgojitelj in nadzorovatelj mnogim mladenčem. Ni dvomiti, da je bila njegova želja, naj bi rastli kakor v starosti tudi v modrosti in milosti pri Bogu in pri ljudeh. Ako ni vselej tega dosegel, to ni njegova krivda; kajti komu se vse posreči, kar namerjava? Mogoče, da je večkrat zastonj pričakoval iz lepega cveta dobrega sadú; mogoče tudi, da je bil proti razbrzdanosti v svoj kvar velikokrat predober, ali vendar se mora reči, da je njegovo vodstvo izgojilo več izvrstnih mladenčev kot pa nasprotno. Sam temeljito in obširno izobražen, želel je vzbujati v srcih dijaških hrepenenje po vedi, ljubezen vzlasti do materinega, pa tudi do drugih jezikov, kterih je on mnogo govoril. Že kot dijak se je bil sam korenito poprijel klassičnih jezikov, na liceji semitskih dijalektov, zraven pa tudi modernih, osobito laškega in francoskega. In ker je mladini ta nauk jako zanimiv in koristen, zató je i njo vnemal. Tudi oni alojzniki, ki niso čutili v sebi poklica za duhovski stan, postavili so ravno v tem zavodu pod Pogačarjevim vodstvom kvas prihodnjemu delovanju na **književnem polji slovenskem.** Med Pogačarjevimi alojzniki nahajamo sledeče slovenske pisatelje: Luka Svetec, Josip Maren, Josip Rogač, Val. Lah, Fran Levstik, Ivan Božič (na Koroškem sedaj), Lovro Mahnič, Matej Frelih, Josip Stritar, Ivan Gnezda, Ivan Bonač, dr. Ivan Mencingar, Lovro Mencingar, prof. Tomo Zupan, Ernest Klavžar (v Gorici), dr. Gregor Krek, Davorin Bole (professor na Ruskem).

Dijake je rad sam podučeval, pa tudi svojim pristavom in drugim zadevnim učiteljem dajal je primernih napotkov. Imel je v mislih osnovati v Alojznici lastno gymnasijo, a razmere še niso bile zató dozorele. Tudi pozneje ni popustil te misli in je celó nektere duhovnike nagovarjal za dotični studium na vseučilišči, kakor delajo na pr. v brixenskej vladikovini, kjer imajo svojo popolno, z javnostjo odlikovano gymnasijo, — vse to bi bilo zahtevalo ogromnih stroškov, — a ni našel dovoljnega odmeva niti pri duhovščini niti (deloma pozneje) pri nekem ministru. Da pa enako njegovo prizadevanje ni bilo popolno brezuspešno, spričuje vsaj deloma več duhovnikov, ki so edino le po njegovej inicijativi na univerzah dosegli doktorsko čast. Bavéč se rad z mladino, sprejel je dr. Pogačar brez obotavljanja škofijsko nadzorstvo v srednjih šolah, kjer se je marljivo

udeleževal zrelostnih preskušenj, šolskih duhovnih vaj in svečanostij ter je dijaštvu mnogokrat pridigoval in obhajal službo božjo.

Kot professor je bil dr. Pogačar res na svojem mestu. Tvarino je imel temeljito v svojej oblasti. Globokost pa vzlet njegovega predavanja bila sta neki občudovanja vredna. Ljubezen do samostojnega razmotrivanja je želel vdahnoti tudi svojim poslušalcem, do kterih je bil zmirom bolj prijazen in miloben, kot strog. Če so mu pa nekteri podtikali, da je zastonj plaval po zraku, dali so morda le sebi neki testimonium, ker ga niso razumeli. A güntherianisem — temu je bil udan . . . pravijo. Koliko je na tem resnice, nisem kompetenten izreči. A to je gotovo, da güntherianisem ni tako strašen, kakor nekteri mislijo. Anton Günther je bil veleum, „theosoph“, ki je veliko koristil bogoslovnej spekulativnej vedi; a ko je bil njegov nauk v nekterih subtilnih stvareh po svetej stolici obsojen, — podvrgel se je Günther določbi sv. crkve, hotéč živeti in umreti kot zvest katoličan. O Janezu Krizostomu pa tudi vemo, da je bil ves čas življenja izvenreden ljubitelj katoliške crkve in da je poslavljajóč se na smrtnej postelji od svoje duhovščine, izustil res vzpodbudne besede, rekóč, da ga to najbolj tolaži, ker je bil v sv. kat. veri vzgojen ter jo ohranil vselej in povsod, in kot njen spoznavalec želi stopiti pred sodnji stol. Dr. Pogačar je bil z najznamenitnejšimi katoliškimi učenjaki zmirom v vednostnej zvezi. Z mnogimi, kakor so dr. Veith, dr. Ehrlich, kardinal knez Schwarzenberg, dr. Schlör, dr. Häusle in dr., bil je celó osebno sprijaznjen.

Kot vodja bogoslovnih studij zanimal se je zeló za napredovanje bogoslovcev in tako spoznaval njihove zmožnosti. Da je bil vsestransko rabljiv in delaven, razvidimo iz tega, ker so mu njegovi ordinariji izročali ne samo častnih, nego i bremenskih služeb. Njegova vsestranska omika je omogočila, da je poleg dogmatike več let predaval na modroslovnem učilišči tudi odgojoslovje, nadomestoval po odhodu Dagarinovem v Kranj verozakonskega učitelja ter exhortatorja; pozneje je učil exegeso starega zakona in skozi dve leti predaval tudi metafysiko. Iz tega pač lahko sklepamo, da je bil dr. Pogačar nenavaden talent. — Kot professor, vodja bogoslovnih studij in predsednik pri farnih konkursih poznaval je pač on kakor malokdo duhovščino ljubljanske vladikovine, kterej na čelo je bil slednjič poklican. (Konec pride.)

Anton Žlogar.

Drobnosti.

Slovenski Pravnik. Poduk o najpotrebniših zakonih. Spisal dr. Ivan Tavčar. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovci. 1883. Str. 160 v 8°. Družba sv. Mohorja je izdala pač že lepo število prostemu ljudstvu potrebnih knjig; vendar je upati, da bode „Slov. Pravnik“ ena najkoristnejših, kar jih je do sedaj prišlo na svetlo. Treba jo je tedaj ljudstvu, kteremu je namenjena, toliko bolj priporočati, ker mu daje za vsakdanje življenje polno prepotrebnih podukov.

Iz osnove, ktero nam podaje g. pisatelj na prvih straneh, razvidi se, da bode „Slov. Pravnik“ razpravljal samo glavne materije iz zasebnega prava, kterim je dodan konečno poduk o različnih sodnijskih postopanjih. Kazensko pravo in postopanje ni dobilo prostora v „Slov. Pravniku“, kar se mora obžalovati; kajti na tem, v življenje živo in globoko segajočem polji potrebuje ljudstvo še nujnejšega poduka, in škoda je, da se spisovatelj te lepo osnovane knjige ni lotil tudi omenjene tvarine. Pisatelj sevéda ni imel namena, pisati učene in znanstveno-systematične knjige; zatorej je delil tvarino in spravil jo v posamezne oddelke, kakor je mislil, da bode ljudstvu bolj razumljiva in podučljiva; opiral se je, kakor se vidi, najbolj na vsakdanje skušnje iz življenja, ktere so mu kazale, kako in kaj se navadno med ljudstvom zgodi in kje je najbolj treba poduka. V tem oziru je razdelitev tvarine, kakor je sicer iz stališča znanstvenega pravoslovja brez vrednosti, vendar prav umestna, in knjiga bóde gotovo tudi prostemu ljudstvu lahko umljiva ter prav podučljiva. Samo drugi glavni del „o zemljiščnej knjigi“ bil bi bolj na mestu, ko bi ga bil g. pisatelj uvrstil pred zadnjim glavnim delom, ker se v razpravi o zemljiščnej knjigi rabijo pojmi o raznih pravicah, kterih pravni značaj in pomen se razlaga še le pozneje v četvrtem in petem glavnem delu.

Prav dobri in resnični poduki dajejo se v I. glavnem ali splošnem delu, in izvrstno je povedano, kar piše g. pisatelj na 16. in 17. strani o pomenu katastra ali „mape“. Dan na dan se vršijo pravde za majhne koščeke revne zemlje, in tožitelj opira skoro vselej ves dokaz na „mapo“, ne vedóč, da „mapa“ nima niti najmanjše vrednosti in dokazilne moči, ne v pravdah zavoljo motjenja v posesti, ker tukaj se gre edino le za dokaz zadnje dejanske posesti in storjenega motjenja, ne v pravdah za lastnino, pri kterih je treba strogega dokaza pravice, a ta se z „mapo“ niti v prvem, niti v drugem slučaji nikdar ne dá dokazati.

Pravni pomen posesti je bil dolgo časa celó pravoslovcem nejasen, in naš sicer po vsem izvrstni obćni državljanski zakonik je v oddelku, kjer se razpravlja posest, še najmanj dovršen. Koliko težje je torej, pomen tega pravnega pojma umljivo razložiti prostemu ljudstvu. Vendar se mora priznavati, da se v „Slov. Pravniku“ razpravlja pomen posesti v nasprotji s pomenom lastnine prav srečno in sploh vsakemu umljivo. Pri razgovoru o kolikterosti posesti pozabil je g. pisatelj omeniti tudi pristne in nepristne posesti, ktera ima ravno v pravdah zavoljo motjenja posesti prevažen, izjemen pomen, da sodnik ne varuje posesti nepristnega posestnika tistemu nasproti, proti kteremu je njegova posest nepristna.

Da je g. pisatelj pravdo o motjenji posesti upletel tukaj, ne pa v zadnji del, kamor bi se imela uvrstiti po splošnej osnovi, mora se pohvalno priznati; saj je s tem stvari in svojemu namenu koristil. Za vsakdanje življenje je ta pravda prevažna, in upati je, da se bode ljudstvo po temeljitem in pravilnem tem poduku sebi v korist dobro podučilo, kaj je ta pravda in kaj se doseže z njo. Pozabilo pa se je tudi tukaj

omeniti prevažne okoliščine, da se mora tožba vložiti najkasneje v 30 dnevih po tem, ko je tožnik zvedel, da ga je kdo motil v njegovej posesti; to omeniti je bilo toliko bolj treba, ker se ta postavni obrok večkrat zamudi.

Tudi poduk o „priposestvanji in zastaranji pravic“ bode ljudstvu prav prišel in je dober ter splošno pravilen. Samo v dveh točkah je dvomiti, ali ima g. pisatelj prav Na 32. strani pravi: „da je dedič, kteri prevzame z dedščino reči, ki ne spadajo va-njo, postaven in pošten posestnik, če jih prevzame v veri, da spadajo v dedščino.“ Pošten posestnik takih rečij je on tedaj rés; toda ne tudi postaven ali pravičen, ker po §. 1462 občn. drž. zak. nadomestuje dedič zapustnika, in če zapustnik ni imel pravnega naslova za posest dotične reči, ga dedič s tem, ker ga je podedoval, gledé te reči tudi ni dobil. Na 35. strani piše: „Če je pa k priposestvanju potrebno 30 let, potem se ta leta štejejo ravno tako, kakor pri vsakem drugem slučaji.“ Gledé obroka, kdaj se nenavzočim nasproti po §. 1475 obč. drž. zak. izteče čas potreben za priposedovanje, so mnenja pravoslovcev različna: neki menijo, kakor g. pisatelj, da v 30 letih; drugi izračunijo ta čas na 45 let, in tretji celó na 60 let. Zakonu in njegovemu namenu ugaja najbolj ono mnenje, po kterem se šteje skozi 30 let vsako leto za pol leta, tedaj skupaj 15 let, potem pa vsako leto naprej za celo, dokler se ne dobi s prejšnjimi leti skupaj 30 let, tedaj 30 + 15 = 45 let.

Drugi glavni del obsega eno najvažnejših pravnih naprav, to je zemljiščno knjigo in njen pomen. Poduk o njej je povsem temeljit in pravilen ter bode imel najlepše uspehe, ako ga bode ljudstvo pazljivo prebiralo in se ravnalo po njem.

Tretji glavni del „o zapuščinah“ se v tem snopiči še le pričenja. Dedovanjsko pravo določuje pravice med umrlimi in njih nasledniki, in poznavanje dotičnih določil je torej imenitnega pomena za vsakega človeka. Poduk v tem delu bode gotovo koristno in podučljivo uplival na nevedno ljudstvo.

Kolikor se da po I. snopiči in po osnovi soditi, dosegla bodeta g. pisatelj kakor tudi „družba sv. Mohorja“ popolnoma svoj hvalevredni namen, in upati smemo, da bode „Slov. Pravnik“ prostemu ljudstvu v vsakdanjem življenji voditelj in učitelj; dosta nepotrebnih potov mu bode prihranil ter ga obvaroval marsiktere škode, ki le izvira iz nepoznavanja zakonov.

„Slov. Pravnik“ je pisan v prav lepej, čistej, prostemu ljudstvu lahko umljivej slovenščini, kakor do sedaj še nobena knjiga te stroke. Razvèn nekterih slovniških konstrukcij, kakor: „podvrgli smo se načelu“ str. 7., nam. držali smo se načela ali ravnali po načelu; „moč in veljavo vživajo zakoni toliko časa, da jih zakonodajalec ni spremenil“ str. 12., nam. dokler jih . . . ni izpremenil; „zunaj zmožnosti osebe str. 32. nam. razun; „pravdo izgubiti“ str. 148; „koristno je poznati zakone, pećavše se z oporokami“ str. 154; „izbris dovoliti in izpeljati“ str. 82. nam. izvršiti; „v eksekucijo postaviti“ str. 142; „podati se v sodnijo“ str. 95; — in razvèn nekterih preveč trivijalnih izrazov, kakor: „privlečeta dva moža seboj za priče“ str. 91; „če je prošnja prav skovana“ str. 92; „ker sem s slabo prošnjo šušmaril str. 93; „pravdarija“ str. 143; „smrt je vgonobila življenje“ str. 145, kteri se ne berejo lepo v resnej in poduku namenjenej knjigi, — ne dá se knjižici, ki šteje vendar 160 stranij, gledé jezika in pisave niti najmanjše očitati, ampak mora se zopet in zopet priznati, da v tako dobrej, tudi nestrokovnjaku lahko umljivej slovenščini nismo še brali nobene knjige o tej stroki. S tem smo ob enem izrekli tudi sodbo v terminologiškem oziru; kajti knjiga, ki razpravlja učeno, prostemu ljudstvu nepoznato tvarino, ktera je pa ob énem tudi prostemu ljudstvu umljiva, ima gotovo dobre izraze. „Slov. Pravnik“ je v terminologiškem oziru skoro dovršen in le malo terminov je v njem, s kterimi se ne zlagamo popolnoma.

Kaj je bolje rabiti, ali „zakon" ali „postava", ni še dognano. Na vsak način pa je izraz „postava" med ljudstvom tako ukoreninjen in tudi dober, da se ga v knjigah namenjenih prostemu ljudstvu nikakor ne kaže ogibati. „Slov. Pravnik" se ni odločil za enega teh izrazov in rabi ju oba skupaj, včasih celó v enem in istem stavku, na pr. stran 4, 30; boljše bi bilo, da bi se bil poprijel samo enega izraza; namesto „daritna pogodba" str. 7. bi se boljše reklo „darilna pogodba", kakor tudi pravimo „posojilna, hranilna pogodba" itd.; namesto „priposestvanje, priposestvati" je na vsak način pravilnejše pisati: priposedovanje, priposedovati; „stebelno posestvo" za „Stammrealität" ne more se obdržati in je že boljše pisati „prvotno" ali „glavno" posestvo; namesto „nadzastáva" je bolje podzastáva, kakor tudi pravimo podnajém in ne nadnajém; „dedščinsko pravo" za „Erbrecht" ni dobro; ampak pisati se ima „dedno" ali „dedovanjsko" pravo, ker „dedščinsko pravo" bi bil nemški „Erbschaftsrecht".

Ako še slednjič opomnimo, da je številka 1512 na 9. strani gotovo tiskovna pomota, ker ima naš občni državljanski zakonik samo 1502 člena in da zakon o razglašanji zakonov ni od 20., ampak 10. junija l. 1869., — končali smo s tem kratko oceno prvega snopiča „Slov. Pravnika", s kterim je storila družba sv. Mohorja velik korak naprej na potu podučevanja prostega ljudstva. *Dr. J. Kavčič.*

Tri zgodovinske razprave v Spomeniku o šeststoletnici začetka habsburške vlade na Slovenskem. — Prvo zgodovinsko razpravo v Matičnem Spomeniku, ki se glasi „Avstrijsko medvladje in ustanovitev habsburške vlade na Avstrijskem", spisal je prof. Fr. Šuklje. Strokovnjaško in vendar tudi za nehistorika prijetno berilo razpravlja dobo od l. 1246., ko je umrl zadnji Babenberžan Friderik, pa do 11. julija l. 1283., ko so se Habsburžanom poklonili na Dunaji najodličnejši avstrijski plemenitaši in dva zastopnika štajerskega plemstva ter se zahvalili, da je Rudolf postavil Avstriji, Štajerski, Kranjski in Slovenskej Krajini le jednega vladarja.

V „Uvodu" (str. 3—6) omenja nam pisatelj v kratkih potezah, kako so se v 13. stoletji križali interessi papežev in rimskih cesarjev. — Pisatelj piše „nemško cesarstvo" (str. 3 v. 25); bolje pa je pisati o rimskih cesarjih in o rimskem cesarstvu, kajti istočasni viri poznajo in govoré navadno le o rimskih cesarjih. Izraz „nemški" more se rabiti pri besedi „kralj", in tako smemo govoriti o nemških ali pa rimskih kraljih. Sedanji nemški zgodovinarji pišejo najrajše le o nemških cesarjih in o nemških kraljih, kar pa ni posnemanja vredno. — Prvo poglavje „Otakarjeva vlada na Avstrijskem" (str. 7—45), nam popisuje, kako je prišel češki kralj po smrti Babenberžana, vojvode Friderika II. do posesti Avstrijskega in Štajerskega in kako je dobil tudi Koroško, Kranjsko in Slovensko Krajino. To poglavje sega do izvolitve Rudolfa Habsburškega rimskim kraljem dne 29. sept. 1273. Drugo poglavje „Rudolf in Otakar" (str. 46—87) nam pojasnuje razmere med tema vladarjema, tretje poglavje razpravlja boj med Rudolfom in Otakarjem pri Suhih Krutih dne 26. avgusta 1278 in četvrto „Mir in ufevdenje" opisuje dobo od l. 1278—1283. — Reči smemo, da premišljeno delo presega gledé nepristranosti gotovo vse enake neslovenske spise, bodisi češke ali nemške, kajti prvi zagovarjajo radi svojega kralja Otakarja in drugi pišejo preveč z nemškega stališča. V svojih polemikah, bodisi proti Lorenzu, bodisi proti drugim, ukrenol je pisatelj po naših mislih pravo pot. Opazili smo pa, da pisatelj v primeri z drugimi novejšimi zgodovinskimi spisi, kteri so mu služili pri njegovem delu, navaja posebno rad cele stavke iz Lorenzove razprave, kar bi bil tu pa tam lahko opustil, kajti Lorenzov spis ni nikakov vir, temveč samo pripomoček. Gotovo bo vsak prijatelj slovenske zgodovine s tem delom zadovoljen in to tem bolj, ker spis ni le nekak prepis iz nekterih knjig, temveč učena razprava, v kterej je mnogo novih resultatov, kojih bi človek zastonj iskal po tujih knjigah. Pomanjkljivosti je primeroma le malo. Nektere naj tú sledé. Ako pišemo Slovenjegraški (str. 40 v. 7), Turjaški, Ptujski itd., pišimo

še Svibenjski namesto Scharfenberški (str. 43 v. 10), Oberski namesto Heunburški (str. 34 v. 6; str. 35 v. 21 in drugod), Otoški namesto Werdski (str. 66 v. 25). Namesto „Johan Viktrinški“ bi v slovenskih spisih rajši videli besedi Ivan Vetrinjski (str. 43 v. 18), ker pravijo Slovenci kraju Vetrinj. Seldenhofen-u pravijo Slovenci Vuzenica (str. 95 v. 12) in Friesach-u pa Breže (str. 67 v. 25). Namesto besede „purgraf“ (str. 44 v. 8; str. 50 v. 3 in drugod) svetovali bi „grajski grof“. Str. 30, opaz. 1 pozabil je pisatelj k besedi „Tangl“ pristaviti njegovo delo. Na str. 89 v. 14 stala naj bi beseda Rusin namesto Ruten. — Reči smemo, da je razprava temeljita in kolikor nam je bilo mogoče kontrolirati jo, pokazala se je tudi zanesljivo. —

Zgodovinski spis, kterega je sestavil Ivan Lavrenčič, glasi se: „Habsburžani ustanovniki ljubljanske škofije in zaščitniki katoliške vere na Kranjskem.“ Že naslov nam kaže, da moramo ta spis deliti v dva dela. V prvem je kratek pregled zgodovine ljubljanske škofije, v drugem pa govori pisatelj o postopanji Habsburžanov proti kranjskim protestantom. Pisâtelj nam je že znan po nekterih drugih historičnih spisih v Novicah in drugod. Gotovo je vse hvale vredno, ako porabi svoje proste ure za zgodovinske studije ter na ta način koristi svojemu narodu. Zdi se pa nam, da je pisatelj včasi v zadregi zaradi pomanjkanja zgodovinskih virov in pripomočkov, in vsled tega vrine se mu nehoté v spis kaka neljuba pomota. Kako koristno bi bilo, ko bi na deželi živeči izobraženci, na pr. duhovniki, ki si pri svojih pičlih dohodkih ne morejo nakupovati učenih razprav, dobivali knjige iz mestnih knjižnic na dom. Ljubljanska bogoslovna knjižnica bi lahko na ta način veliko koristila kranjskim duhovnikom. — Kar se tiče Lavrenčičeve razprave, opozoriti ga hočemo na nektere pogreške, ki so se vrinoli v njegov spis. Na str. 128 v. 14 piše g. Lavrenčič, da se je raztezala crkvena oblast oglejskih pâtrijarhov od Livence in Taljamenta na Beneškem do Kolpe in Sotle na hrvatskej meji, od Jadranskega morja in Snežnika do Drave. Menda hoče pisatelj tú narisati meje oglejske patrijarhije s podružnimi škofi vred, ker še v istem stavku nektere take škofe navaja. Oglejska metropola s podložnimi škofijami vred bila je dokaj večja, kajti na zapadu mejila sta jo celó Splügen in Lago maggiore. Patrijarh je bil metropolit sedemnajsterim škofom. Pisatelj jih omenja le sedem (str. 128 v. 19). Izmed teh moramo še tri odstraniti, kajti čedadskih, škaderskih in placentinskih škofov ne nahajamo pod oglejskimi patrijarhi. Mislil sem, kako pridejo ta imena tú sem. Ako bi bil pisatelj navedel svoj vir, vedel bi, kje jih imam iskati. Sicer pravi v istem stavku (v. 8): „Kakor nam pripoveduje arhiv samostana zatiškega in kapitelja ljubljanskega“, vendar te besede nam ne zadostujejo; bolje bi bilo, da bi bil navedel datum in broj one listine ali pa sploh tisti vir, kterega je porabil bodisi v ljubljanskem kapiteljskem ali pa zatiškem arhivu. Mislim, da namesto „čedadski“ bi imelo stati „cenedski“ od mesta Cenede in namesto „placentinski“ bi moralo biti „vicentinski“ od mesta Vicenze, kar je morebiti tiskovna ali pa pisateljeva pomota. V Čedadu (Cividale) ni bilo škofov, le oglejski patrijarhi so dostikrat tam prebivali, v Placentiji ali Piacenzi poleg reke Pada so pa sicer stanovali škofje, a oglejskim patrijarhom niso bili podložni. Kar se pa „škaderskih škofov“ (!) tiče, zamenil jih je morebiti pisatelj ali pa kdo drug pred njim z nekdanjimi panonskimi škofi v mestu Skarabantiji (Scarabantium). Ako izmed 7 škofov, ktere je pisatelj naštel, prej imenovane tri izpustimo, ostanejo še tržaški, konkordijski, novograjski in pičenski. Ravno te omenja tudi Hitzinger v Klunovem Archiv-u na str. 92. Drugi oglejskim patrijarhom podložni škofje pastirovali so v Comu (na severnej strani od Milana), v Mantovi, Veroni, Tridentu, Feltru, Bellunu, Trevisu, Vicenzi, Padovi, Kopru, Poreči in Pulji. — Pisatelj bi nam bil jako ustregel, ako bi bil nektere politične uzroke naštel, ki so napotili cesarja, da je ustanovil ljubljansko škofijo. Tudi bi nam bil o ustanovitvi samej in takratnih dogodkih lahko kaj več povedal, kakor je ravno v Klunovem Archivu in

Zlatem Veku. Gotovo bi ne bilo odveč, ako bi nam bil popisal v kratkih potezah razmere med prvim ljubljanskim škofom in gornjegrajskimi menihi. Tudi kar se tiče drugega njegovega dela, dalo bi se mnogo več napisati kakor samo tri liste. Pisatelj bi bil lahko porabil v to svrho marsiktero razpravo o Truberji in protestantismu na Kranjskem. Na 134. strani zvemo, da je pisatelj dobil svoj vir v „Domcapitel-Archiv-u" (slovensko!). Tú pa tam bi želeli nekoliko več citatov. —

Zadnje zgodovinsko delo v Spomeniku je Rutarjev spis „Slovenske dežele in ustanovitev Vojaške Krajine za Ferdinanda I. (str. 199—240). Pisatelj začenja s pripovedovanjem o turskih napadih na slovensko zemljo. Vsled tega prišlo je našim očetom na misel, ustanoviti na turskej meji stalno stražo, ki bi bila tako močna, da bi zaprečila vsak neprijateljski napad. Stanovi slovenskih dežel, posebno pa Kranjskega, priganjali so kralja Ferdinanda, naj utrdi hrvatsko mejo in zagotovi svoje podedovane dežele pred turskimi napadi. Veliko zaslug za utrjenje vojaške granice pridobil si je Ivan Kacjanar, „slovenski Wallenstein", kakor ga pisatelj imenuje. G. prof. Rutar, ki si je v malo letih pridobil mnogo zaslug za slovensko zgodovinopisje, pokazal je tudi tú svojo spretnost. Pomanjkljivosti v njegovem spisu menda ni, pač pa mnogo dobrega zrnja. *Dr. F. Kos.*

Glasbena Matica. Med narodnimi zavodi, kteri so namenjeni delovati za omiko in probujenje milega nam naroda, rešuje naša Glasbena Matica vedno častno in vestno svojo nalogo. Čeravno nima dovolj podpornih članov in je le bolj odvisna od subvencij, ktere jej dohajajo v novejšem času bolj bogato, raztega to društvo že svoje delovanje ne samo v izdavanje slovenskih muzikalij, temveč ono vzdržuje že drugo leto glasbeno šolo, v kterej trije učitelji podučujejo nadarjene slovenske otroke v igri na goslih in glasoviru. Imamo torej pri Glasbenej Matici prvo slovensko glasbeno učilnico, iz ktere morebiti počasi postane slovenska glasbena akademija. O organizaciji te glasbene šole poročal bodem morda drugi pot, za zdaj hočem le poročati o muzikalijah, ktere so dobili okoli božiča udje Glasbene Matice za leto 1883.

Dobili smo sledeče skladbe: a. „Slava Stvarniku!" maša I.; b. „Sv. Devici Mariji v čast", samospev; oboje uglasbil Anton Nedvěd. c. „Nazaj v planinski raj!" samospev, uglasbil Robert Burgarell. d. „Venec Vodnikovih in na njega zloženih pesnij" od Antona Foersterja, in e. Národne pesni z napevi, od Janka Žirovnika. Popolno naznanilo glej Kres str. 117 sl.

Nedvěd je že od nekdaj priljubljen slovenski skladatelj in ker mu bije srcé za slovansko reč, zna tudi zlagati napeve v narodnem duhu. Nedvěd pač ni odločen „cecilijanec", a kot glasbeni strokovnjak razume sestavljati crkvene napeve v takej obliki, da so sposobni za božji hram in vendar tudi prijetni za sluh poslušalcev. Njegova I. maša za moški zbor našla bode kmalu dovolj prijateljev med pevci in občinstvom, kajti tudi ona ima zgorej navedene lastnosti. Neprijetno pa je, da so se v partituro vrinole nektere prav sitne tiskovne napake, za kar pa skladatelj ne more, ker mu partitura ni došla v popravek. — Pesen: „Sv. Devici Mariji v čast" je v pobožnem, nežnem duhu zložena in bode vzlasti pri „šmarnicah" služila slovenskim pevkam, da jo pojó v čast in slavo nebeške kraljice. — Rob. Burgarellova skladba „Nazaj v planinski raj" na besede S. Gregorčičeve kaže, da ima gospod skladatelj dober okus in da je vešč komponist, kar je tudi že po svojih crkvenih skladbah pokazal. Kar mu pa moremo še posebno pripoznati, je to, da je akoravno rodom Nemec, slovenskemu tekstu v vsakem oziru priležen napev sestavil. — Anton Foerster nam je podaril s svojim „Vodnikovim vencem" prekrasno delo, ktero je sestavljeno iz odlomkov že znanih napevov drugih skladateljev, deloma pa tudi lastnih njegovih. Nahajajo se v njem motivi iz Nedvědove Vodnikove hymne: „Tvoja struna je zapela", znana narodna napeva „Od straže hrvaške" in „Kdo rojen prihodnih", nekoliko iz Hajdrihovega slavospeva:

„Pesmice tvoje“ in iz dr. Benj. Ipavčevega zbora „Ilirija oživljena“; vsi drugi so Foersterjevi. Mojsterska ta skladba bode našla povsod burno pohvalo, ako jo pojó dobro izvežbani pevci, osobito še, če sodeluje za spremljevanje orkester. *Vojteh Valenta.*

Slovenska Talija. Zvezek 51. dramatičnih del in iger, kteri je dalo Dramatično društvo v Ljubljani na svetlo, sodržuje sledeče igre: 1. Edda. Drama v štirih dejanjih. Spisal Jos. Weilen. Preložil Jos. Cimperman. 2. Máterin blagoslov ali nova Chonchon. Igra s petjem v petih dejanjih. Prelóžil Jos. Cimperman. 3. Na Osojah. Ljudski igrokaz v petih dejanjih. („Der Sonnwendhof“.) Po S. H. Mosenthalu poslov. J. Ogrinec. 4. Damoklejev meč. Gluma v jednem dejanji. Nemški spisal Gustav zu Putlitz. 5. Francosko-pruska vojska. Šaljiva igra v jednem dejanji. Spisal Kosta Trifković. Posl. M. Málovrh. 6. Šolski nadzornik. Vesela igra v enem dejanji s petjem. Spisal Kosta Trifković. Posl. M. Málovrh. Cena je temu zvezku 2 gld. — Ker je gmotno stanje Dramatičnega društva jako na slabem (obrestna glavnica je jedva 1800 gld.), je opravičena prošnja in želja, naj vsak rodoljub po svojih močéh podpira ta koristni zavod. Kako ponosni bi bili lahko vsi Slovenci, ko bi smeli upati, da se v kratkem ondı položi temeljni kamen národnemu slov. gledišču, kjer se ima vzdigovati veličastno poslopje „Narodnega doma“.

Ženitne ali svatbine navade in napitnice z godčevskim katekizmom iz slovenbistriške okolice na Štajerskem. Zapisal Lovro Štepišnik. Maribor. Tisk in zaloga J. Leonova. 1884. Str. 52 v mal. 8°. Cena 15 novc — Na str. 3—39 beremo na kratko, kakšne navade se pri snubljenji in gostovanji nahajajo; vmes so vpletene pesni, ki jih radi svatje pojó, kakor od P. E. Zagorca, od M. Torkarja, od A. M. Slomšeka, od V. Orožna in od J. L. Rečiškega. Temu sledijo uganke, kar pisatelj godčevski katekizem imenuje. Po tej knjižici bode gotovo rad marsikteri starešina, svat ali godec segel.

Narodna biblioteka Krajčeva. Snopič 8 in 9. Nesrečnica. Povest. Ruski spísal Ivan Sergijevič Turgenjev. Poslovenil I. P. Novomesto 1883. Natisnil in založil J. Krajec. Str. 147. Cena 30 novc. — Kakor poprejšnje snopiče moramo tudi zadnja dva slov. občinstvu prav gorko priporočati. Žalostno bi bilo, ako bi se to koristno podjetje pri nas ne moglo dobro obnesti.

Tretje poročilo o delovanji in stanji „podpiralne zaloge slovanskih vseučiliščnikov v Gradci“. Založil in objavil t. č. opravilni odbor. V Gradci, 1884. Tiskala tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci. Str. 8 v 8°. — Glavnica imenovane zaloge se je povišala na 4600 gld. nominalne vrednosti v akademičnem letu 1882/3. Med vseučiliščnike (5 modroslovcev in 7 pravnikov) se je razdelilo 250 gld. Da je še mogla povrh glavnica za celih 1100 gld. narasti, gre največja hvala g. veleposestniku na Reki in veletrgovcu v Trstu Josipu Gorupu, ki je zalogi papirno rento v nom. vrednosti 1000 gld. daroval, in g. prof. dr. Gregorju Kreku, ki vodi kot predsednik odbor, odkar se je zaloga ustanovila, ter po svojem osebnem uplivu razvoj tega zavoda vidno pospešuje. Kakor druga leta priporočamo tudi letos to zalogo blagim rodoljubom in rojakom v obilno podporo.

Slovenské Pohl'ady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár Hurban (Vajanský). Vydavatel' a nakladatel' Pavel Mudroň. — Tako slove prav lični in izborni časopis slovaški, ki zastopa edini med ubogimi našimi brati znanost in leposlovje. Prvi snopič (str. 96) sodržuje med drugim zanimiva članka: „Čarodejné zariekanie a kliatby u l'udu slovenského“, spisal Joz. L. Holuby, in „Pohl'ady na historiu vzkrieseného Slovenska“ od Bysterskega. List stane na leto 5 gld. in naroča se ná-nj v Turč. Sv. Martine (Turócz Szt. Márton, Ungarn).

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znansten list.

Leto IV. V Celovci, 1. aprila 1884. *Štev. 4.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

Peto poglavje.

Z ognjenim jeklom umorili
So mi nebeško luč očij,
Da božjih čud v prirode krili
Uživati mi moči ni.
S. Gregorčič.

Mračilo se je že isti večer, ko se je vračal stari Marko Gregorič iz Zagreba domú. Poslal ga je bil tja že dan poprej njegov sin Ilija, da se s poprej omenjenim trgovcem o pogodbi za nakup orožja bolj natanko pogovori. A še tudi nekaj drugega skrivnega posla je imel pri Ilijevih prijateljih v mestu in po sosednih vaseh.

Sredi teh opravkov zvé grozno novico o grajščakovem zlodejstvu. Hitel je torej domú. Nepopisljiva krivica je pospeševala njegove stare korake ter mu ogrevala sivo glavo z mladostnim navdušenjem. V dolini blizu domovja sreča mladega Guzetiča. Objel in poljubil je slepca poslednji ter ga pozdravil s tresočim glasom: „Brate, naša ura je prišla, mera se je napolnila."

Razumel je starec, kaj pomeni ta pozdrav.

„Bog blagoslovi delo vaših rok, junaci, in usliši naše solze!" odgovoril je slepec in pristavil: „Za vas me ne skrbi. Vi ste možje, ki si pomorete sami, le Jelo, ubogo dekle milujem."

„Moja desnica, brate, bode jej trden ščit kakor zid, prisegel sem jej danes," vzklikne navdušeno mladenec in objame iznenadnega slepca, ki je umel, kaj pomeni tak odgovor.

„Bog blagoslovi vajino ljubezen in vama podeli vesele dni v domovini, srečnejše kakor vašim dedom!" odgovori resno starec ter položi v

znamenje blagoslova skleneni roki na prsi. „In Ilija, moj nesrečni sin Ilija ni deležen v tem trenotku sreče svojega otroka. On je postal prvi mučenik za našo sveto stvar!“

„Le za trenotek, brate, odtegnen nam je naš prvi voditelj. Njegovo trpljenje pospeši naš namen enako iskri, ki jo zanese vihar v vnebókipečo gromado.“ odgovori Guzetič in stisne slepcu desnico za slovo ter ga poljubi v lice.

Polna luna je svetila isto noč in obsevala na pol razdrto poslopje Ilije Gregoriča na strmini. Okrog po holmih pa so si zažigali ognje trgavci. Tudi na dvorišči razrušenega poslopja gorel je mali ogenj. Nežna dekličina roka ga je skrbno netila, in marsiktera biserna solza je padla iz njenega očesa med tem poslom na ognjene ogorke. Na nasprotnej strani sedel je starec in zrl nepremakljivo v plapolajóči ogenj, kakor da bi bil občudoval njegovo lepoto, in vendar je bila zaprta luč njegovim očem.

Po dolgem molku izpregovori prvi starec:

„Jela, sedi k meni in daj si potipati lice, da se prepričam, ali ne jočeš; kajti jok, zapomni si dobro, škoduje očem.“

Izgovorivši potegne starec z desnico po svojih očeh, kakor da bi hotel s silo odstraniti temoto, ki se je vlegla za vselej na njegove oči.

„Mirna sem, oče, in moje oči so suhe,“ odgovori deklica potém. Vendar pa nekoliko zarudi v bledo lice, kakor da bi se sramovala majhne laži, ktero je izustila iz ljubezni do svojega deda; kajti rudeče, v solzah utopljene bile so njene oči. In ko prisede potém k svojemu dedu, pobožа jej slepec razgorelo lice in pravi:

„Jela, nesrečna je danes naša hiša in naši bratje krog in kroga. Vendar ne boj se! Tako ne ostane večno. Pravica železna vrata prebije. Ti si mlada, ti učakaš in moraš učakati, da se prepričaš o resnici prorokovanja svojega deda.“

Zopet utihne starec pri teh besedah in si nasloni glavo v dlan, kakor da bi hotel reči: „Jaz pač, jaz nimam pričakovati ničesar več na svetu; jaz sem bil rojen le v trpljenje, v večno trpljenje!“

Zapazila je deklica to skrivno dedovo togo.

„Oče, hladna sapa piše raz pogorja. Če hočete, pojdiva v hišo! Z deskami si napraviva nove duri in okna zagrnem s smrekovimi skorjami, ki ležé pod steno. Bolje bode ondi kot pod milim nebom za vas.“

„Ostaniva tú, moje dete! Moj život ne vé, kaj je mehkužnost in razvada. Le ti se varuj, Jela! Tvoje življenje ima še vso bodočnost pred sebój, moje je brezkoristno.“

Izgovorivši pa veli starec svojej tovaršici, naj bližje k ognju prisede in naj ne pozabi svoje lastne osebe. In potém je vestno popraševal o dogodkih v minolej noči in o krivici, ki je razrušila ta nesrečni dom.

„Prepričan sem, predrago dete moje, da bode užival nekdaj svobodne dni naš premili narod in da bode rešen pijavk, ki mu grené sedaj vsak trenotek življenja," govori nató slepec. „Le nekaj mi teži srce. Vendar, ali ni morda samo naključje, da je izvoljen baš tvoj oče, da pridobi sebi in drugim, kar se je ponesrečilo njegovemu očetu in njegovemu dedu? Vedi, Jela, da je padel tvoj praded v boji za pravico svojih rojakov baš pred sedemdesetimi leti, in jaz tvoj ded nisem bil srečnejši. Kaj trdim srečnejši?! Saj „neproste dni živeti nočém enáke," je dolgotrajajoča smrt, mrtvo truplo, v kterem živi nesrečna duša.

A zakaj ti vzbujam, Jela, nocój žalostnih spominov? — Zató da se tolažiš v tej nenadnej nesreči pomislivši, da biva gorjé na našem rodu, odkar se spominja zgodovina njegovega imena. Upaj torej toliko trdneje, da mora nehati ono gorjé prej ali pozneje!"

Utihnol je starec pri teh besedah in si zakrije z obema rokama oči.

„Jela!" nadaljuje s povzdignenim glasom. „Znano mi je, da si jokala obilo solz, da so ti zarudele oči, da te je skelela dnevna svetloba, ko so se ti one zopet razjasnile. A pomislila nisi, kako neizmerno srečna si sredi svoje neizmerne toge.

Preljubo dete, jaz poznam moža, kterega je zadelo, kakor minolo noč tvojega očeta, nenadno gorje, ker je bil poštenjak ter ni smatral samega sebe in svojih sosedov za brezumno živino, ki je stvarjena v večno sužnost, in ker si je upal javno izgovoriti svoje misli zatrjujóč, da ima vse človeštvo enake pravice na svetu. Oblegli so zaraditega biriči v noči njegovo hišo. Oropali so mu vse imetje. Spodili so njegovo ženo in otroke po svetu, njega pa zaprli v temno mokrotno podzemeljsko ječo. Baš štirideset let je minolo letos od tega. V to mokrotno votlino, premilo moje dete, pa se ni čula nobena tolažba, ni posijalo nikdar solnce. Pet dolgih strašnih let je upiral jetnik zastonj svoje oči proti izhodu, od koder je upal rešitve. — Ali neko jutro je čakal zastonj po prečutej noči dnevnega žarka, ki mu je naznanjal do sedaj vsaj slab razloček med nočjo in dnevom, med temo in svitom. Nemiren je postajal zaraditega. Klical je, kolikor so mu pripuščale slabe moči, naj mu dovolijo vsaj mali žarek dnevne svetlobe v ječi. Čul ga ni nihče. Oslabel je strašnega čakanja. Pojemal je njegov glas. Skeleti so ga jele nepopisljivo oči, in strašna slutnja se mu vzbudi v prsih. . . . Izgovoriti niti misliti si ni upal, svojega strahú. Izpraskal je napósled kamen iz stene, zgrabil ga je in jel kresati po kamenitem ozidji, da so mu krvavele roke. Gledal je s strahom pričakujóč, kdaj se ukreše iskra, spomin solnčne svetlobe, ktero si je stvarjal toliko potov v otožnih urah in dolgih nočéh. — Zastonj! Planol je potém kvišku kakor blazen. Vrgel je kamen v zid, da se razprši v pesek, sam pa omahnol na zemljo

in obupno zakričal: Gorjé, moje oči so izgubile zadnjo moč! — In od tedaj ne gledam nikdar več zlatega solnca!“

Pri teh besedah preneha starec in se obrne od ognja v stran. Črez nekoliko pa še pristavi: „Jela, ozri se v moje oči sedaj in povej, ali so one zaslužile takovo kazen!“

Odgovorila ni deklica, le vzkliknola je boječe:

„Nesrečni oče, kaj pričakuje ondi zdaj tudi vas?!“

„Čudna osoda!“ vzdihne starec. „Pred sedemdesetimi leti praded, pred štiridesetimi ded in zdaj oče tvoj, moj sin Ilija! Kdaj bode polna kupa našega trpljenja?!“

Žalostne so bile te besede, ali vendar se opogumi slepec in nadaljuje zaupljivo:

„Čudno naključje, da se je v énej noči izpremenilo toliko v našej hiši. Steber, na kteri si se naslanjala do sedaj, Jela, pričel se je majati. Vendar v istem trenotku prišel je blag mož ter ti ponudil svojo desnico, ki ti naj nadomestuje tvojega očeta.

Jela, podaj mi roko! Po njej se hočem prepričati, ker ti ne morem pogledati v oči, koliko je resnice v tem posebnem naključji!“

Naslonila se je deklica na deda in položila roko v podano jej desnico. Starec pa govori mirno:

„Srečen sem tudi jaz zaradi tebe sredi neizmerne togę, preljubo moje dete. Tvoja tresoča roka spričuje mi več kot obilo besed. Res je torej, kar mi je zatrjeval Guzetič baš nocój, ko se mi dozdeva čas pomenljiv in osodepoln!“

„Tako je govoril slepec in poljubil na čelo svojo vnukinjo. Žalibog da ni mogel videti, kako je zarudela med njegovim govorom deklica v lice in kako je za trenotek zažarela nepopisljiva sreča iz njenega samih solz rudečega očesa.

Razumela je dobro deklica, kam merijo dedove besede, ali odgovarjala jim ni z jezikom in z glasno zahvalo. Oklenola se je strastno njegovega života in dejala:

„Oče, recite, da ni greh misliti v tem trenotku ná-se in na nekoga, ki čuti z nami našo nesrečo!“

„Jela, jaz blagoslavljam tvojo odkritosrčnost in zaupanje, ki je staviš v me. Hvalim tudi osodo, ki ti je poslala v pomoč krepko roko v trenotku, ko si zapuščena od vsega sveta. Veruj mi, tvoj bodoči ženin je blag človek! Opazovati sem imel priliko njegov značaj in poštenost. Vedel sem tudi davno že, kaj ga vodi pogostoma v našo hišo, akoravno ni govoril do sedaj besede o tem. Toliko lepše pa je, da se je pokazal baš v uri nesreče pravega moža, poštenjaka, ki ne zapira durij za seboj, ko trka gorjé na vrata znancev in prijateljev.“

Molčé in kakor zamaknena poslušala je deklica starčev govor. Vsaka njegova beseda je poviševala vrednost one podobe, ktero je nosila že dolgo skrivaj v prsih.

„Čudno, nerazumljivo naključje, da si postala nevesta, moje dete, v trenotku, ko se odpira nova, kdo vé, če ne osodepolna doba tvojemu domovju," povzame zopet starec. „Srečni nevestini dnovi ti ne sijejo nasproti, a tega se ne straši! Morda te obdari pozneje nebo z nekaljeno srečo in odškoduje za sedanje gorjé. Vendar ne stavi previsoko svojih nad in ne zidaj že zdaj gradov v oblake! Malo moramo zahtevati, če hočemo, da se nam podari mnogo, pravi naša vera. Okoliščine, v kterih se ti je odprlo nèbo tvoje mlade ljubezni, so žalostne. Jaz jih zovem čudno naključje. Da bi ti ne bili krivi proroki, to je presrčna želja tvojega deda!"

Slepec preneha pri teh besedah. Črez nekoliko pa pristavi: „Govorim naj jasno s teboj, moje dete. Odkril mi je nocój tvoj ženin svoja čutila. Ponudil nama je pa tudi vsaj začasno svoje varstvo na lastnem domu. Z veseljem sem sprejel to pomoč zaradi tebe. Jaz sam je ne potrebujem mnogo. Kaj sem tudi hotel? Težko mi je slovo od svojega domovja. A kaj govorim od domovja? Poglej te razvaline. To ni naše domovje več, to je žalosten spomin vnebókipeče krivice. Zaraditega prečujeva nocój zadnjokrat na tej višini. Jutre ko posije solnce, pa me pelješ na novo domovje k svojemu novemu zaščitniku."

Otožno so donele te slepčeve besede. Dozdevalo se je njemu samemu, kakor da bi odmevalo iz nižave: „Starec, zá-te ni domovja, ni počitka nikjer! Ti si rojen v večno gorjé!"

Šesto poglavje.

O ženstvo, ženstvo, največji dobrotnik
Človeštvu bi bil oni, ki nas reši iz tvojih okov.
Heine.

Lepo se je dvigovalo za naše povesti nad selom Stubico obširno kmetsko poslopje. Bilo je zidano v eno nadstropje, za isto dobo nekaj nenavadnega med hrvatskim in slovenskim kmetstvom. Tudi stranska poslopja so pričala, da gospodari tú premožen kmet, ki bi se vsaj po zvunanjem lahko prišteval grajščakom. Čeravno posestnik tega lepega domovja ni bil grajščak v pravem pomenu besede, vendar navaden kmet tudi ni bil. Že davno so si pridobili njegovi dedje zaradi posebne pomoči, ki so jo v denarjih skazovali grajščakom, lep naslov beg ter bili na pol svobodni kmetje. Takova čast pa jih je sevéda veljala precej hlimbe in ponižnosti proti grajščakom.

Stoprav sedanji posestnik se je bil iznebil tega nepotrebnega hlapčevanja. Smatral se je videzno popolno prostim možem. Denarne zveze njegovega očeta z bližnjimi grajščaki, ktere je prevzel po njegovej smrti tudi on, zagotavljale so mu vsaj na videz neko neodvisnost in posebno čast med kmetstvom. Ta kmetski častni beg bil je naš znanec Gubec.

Trditi moramo, da je položaj, kakoršen je bil njegov, tedaj bila častna izjema. Klečeplazil ni pri vladi in grajščakih, da bi si pridobil po tem potu plemenitaštvo in še večjih pravic. Ostal je zvest svojemu stanu. Kmet je bil z dušo in telesom in kmetstvo je ljubil in spoštoval. O tem je vedel pripovedovati vsak kmetič v okolici na daleč okrog. Za vsakega namreč, ki je iskal v svojej bedi pomoči pri njem, imel je Gubec tolažilno besedo. Temu je posodil novcev, drugega je rešil kar skrivaje zarubljenja in tretjemu je, če se mu je dozdeval zaupanja vreden, zašepetal na uho: „Molčimo in trpimo še nekaj časa! Naša beda ne traje večno. Tudi nam posveti nekdaj popolna svoboda.“

Naravno je, da je bil beg Gubec zaradi poslednjih izvenrednih svojih lastnostij priljubljena oseba. Da, še mnogo več! Marsikteri zaveden kmet se je že oziral davno molčé po njem in si mislil:

„Če nam more pomagati kdo, Gubcu edinemu bode to mogoče nekdaj. Ko bi rekel on, zgrabi za orožje in išči in piši si sam svobodo in pravico, ne pomišljal bi se za trenotek ne.“

Želja in pohlep po časti in vrhovnosti pa je jako zapeljiva in mnogo potov slepeča stvar. Zaraditega je imel Gubec med imovitimi kmeti, ki só se tudi čutili poklicane, da uplivajo na zboljšanje kmetske osode. manj prijateljev kot med priprostimi. Prvi so videli namreč v njem velikega tekmeca v nadomišljevanej bodočej časti in nekoliko preponosnega proti njim samim. Vendar pa niso kazali srda in sovraštva do njega. Bil jim je prva oseba že zaradi svojega obilnega premoženja in upliva, ki ga je imel pri gosposki, poslednjega pa so začasno potrebovali i najbolje sami.

Pri Gubci bil je teden dnij po Tahy-jevem grozodejstvu zopet kmetski zbor. Pasanec, Guzetič in še nekaj veljavnejših kmetov iz obližja bilo je zbranih ondi v posvetovanje. Glavni predmet temu posvetovanju je bil Tahy-jev poslednji zločin v Brdovci in zapor Ilija Gregoriča.

„Zadnji dogodki, prijatelji, so tudi naše največje črnogledstvo prekosili. Hiteti moramo z resnimi svojimi ukrepi, da ne zamudimo najlepšega časa in priložnosti za skrivno delovanje.“

S temi besedami pozdravi beg Gubec zbrane može in vpraša nató. ali nima kdo izmed njih nujnega predloga, ki potrebuje najprej izvršitve.

Tiho je bilo nekaj časa potém v družbi. Radovedno so se pogledovali možje in čakali, kdo se oglasi prvi za bese'o. Nápósled vstane Guzetič in govori z resnim glasom:

„Težko ni pogoditi, o čem se naj sklepa najprvo. Ves naš bodoči črtež je neveljaven, ako mu manjka izvrševalca, moža, ki je edini zmožen pokazati v dejanji, da naše prvo posvetovanje in bojne določbe niso bile sklenene za šalo.“

Klici: Ilija Gregorič, naš bojni vodja naj živi! odmevali so po tem nagovoru. Tudi prvomestnik je glasno pritrdil navdušenju za Ilijo Gregoriča, akoravno je zarudel pri zadnjih, dokaj pomenljivih besedah. Žaljenega se je čutil Gubec zaradi prelaskave hvale, ki jo je izrekel Guzetič o svojem tovariši, a razumen je bil dovolj, da ni javno kazal svoje velike občutljivosti in samolubja, ki mu je zatrjevalo, da je le on edini duša vse družbe in zagotovilo o mogočosti storjenih sklepov.

„Dobro mi je znano, kaj nam je Ilija Gregorič,“ povzame Gubec besedo. „Prav je, da se zanimate v prvej vrsti za njegovo osodo, prijatelji, in baš danes je priložnost, da se posvetujemo resno o tej zadevi. Zaraditega vas pozivljem, da izrečete svojo misel, na kakov način naj poskusimo osvoboditi svojega prvega voditelja, kakor trdite.“

Razumeli so kmetje poslednje besede in dobro vedeli, da se glasé nekako ostreje po prevelikej hvali, ktero je skazoval Guzetič Iliji. Obotavljali so se zatorej s početka svetovati kaj o Ilijevej svobodi. Ali mladi kmet Vikič meni napósled, da zasluži Tahy-jevo zločinstvo največje maščevanje. Zažge naj se mu grad na vseh oglih in reši s silo Ilija Gregorič, svetoval je v svojem navdušenji. Gubčeva soseda Daniel in Lazar, krepka možaka, ki sta se bojevala že oba proti Turkom, pa zatrjujeta, da bi bilo najboljše skrivaje ujeti Tahy-ja in pustiti ga tako dolgo na skrivnem kraji, dokler ne oddá sam pisanega povelja, naj se oprosti njegov jetnik Ilija ter se mu izplača popolno odškodovanje zaradi prestane krvoločnosti.

Gubec je pritrjeval poslednjima nasvetoma, ali tako, da se ni vedelo prav, ujema se li z njima ali ne. Hotel je že zvedeti po glasovanji, kteri svet ugaja večini, kar vstane mladi Guzetič rekóč:

„Jaz sem odločen protivnik vsakej sili, s ktero hočemo že zdaj braniti svoje pravice. Kdor hoče uničiti naš črtež in v drugej vrsti brezdvomno našega vrlega prijatelja, ki ima po svojej sedanjej osodi zaradi odličnega svojega rodoljubja sveto pravico do naše dobro premišljene pomoči, glasuje naj za prezgodnjo silo. Jaz svetujem, da skrivajmo svoje moči do odločilnega trenotka. Zaraditega vam prigovarjam sledeče:

„Znano vam je, da se bliža letošnja trgatev svojemu koncu. Navada je, da se ta dogodek slovesno obhaja. Pokažimo tudi mi, kakor da bi bili najsrečnejši kmetje zaradi kapljice vina. Napravimo javno narodno veselico in povabimo tudi grajščaka Tahy-ja, kakor da bi nam bil največji prijatelj. Ko prikipi veselje do vrha, pa pošljimo Ilijevo hčer, naj javno prosi milosti za očeta. Udal se bode Tahy, tako upam vsaj

jaź, pri tej priliki. Prezgodnje prelivanje krvi se tedaj zabrani, in naš prijatelj je rešen bolj gotovo kot po sili, ki uniči lahko vse naše bodoče namene. — Ako pa ostane zločinec nepremakljiv, tedaj pa spoznamo, da nam je le v sili iskati pomoči, — da ali zmagamo z njo — ali pa poginemo do zadnjega moža!“

Navdušeno je govoril Guzetič te besede. Zopet mu je donela občna pohvala od zbrane druščine. Le prvomestnik Gubec zarudi pri tem nasvetu in občnej pohvali.

„Ali ni sramotno mladej, najlepšej deklici javno moledovati milosti pri zločinci? Samo ta ugovor imam na poslednji nasvet,“ opomni nekako osupnen prvomestnik Gubec.

„Prošnja ni sramota, osobito če obljubuje več nego sila ter brez dvoma zagotavlja svobodo našemu odličnemu tovarišu,“ odgovori kratko Guzetič Gubčevemu ugovoru.

„In ako se posreči po tem potu Ilijeva svoboda, bode slovesen isti dan; saj praznujemo lahko skupno tedaj tudi veselo poroko — njegove hčere,“ pristavi Gubec z glasom, s kterim je bilo težko soditi, ali prihaja iz prijateljskega sočutja ali iz le na pol zakrite nevošljivosti.

Ozrli so se možje pri teh besedah eden proti drugemu; kajti vedeli niso, komu so namenjene te besede. Le Guzetič je sprva lahno zarudel, potém pa plačal prvomestniku nagajivo hudobnost z enakim plačilom; saj je le on sam znal tolmačiti temni namen njegovih besed.

„Zameriti bi ne bilo istemu, ki bi hotel praznovati v tako resnem času, kot je sedanji, praznik svojega srca. Ali ko bi poskušal storiti to možak, ki je že okusil ljubezni mlaj, zamerilo bi se mu povsod brez izjeme.“

Stoprav poslednji stavek je raztolmačil zbranim možem pomen Gubčevega in Guzetičevega besedovanja. Neprijetno jim je bilo poslednje pričkanje v tako resnem zboru. Vedeli so namreč dobro, da si je skušal vdovec Gubec pridobiti srce Ilijeve hčerke Jele, ali — in to je bilo nerazumno vsemu svetu — uboga kmetska hči je odrekla videzno brez uzroka izvrstnej ponudbi bogatega bega. Zbrani možje so pa sodili sedaj, da je danes rešena zanimiva uganjka in da je mladi Guzetič srečen ženin najlepše deklice v celej okolici.

V resnici pomembe poln bil je ta trenotek, ko se je skrivnost dveh ljubečih src razglasila v tragediji kmetskega triumvirata, in mogočno je uplival ta slučaj, dà lahko bi rekli odločilno, na najpoglavitnejše njene momente.

Omenjala se ni v današnjem zboru srečna nevesta niti se častitalo pričujóčemu ženinu, kakor da bi bil hotel vsak s svojim molčanjem o tej zadevi pokazati, kako neprijetno se je vsilil skriven razpor v navdušeno delovanje za pravico nesrečnega kmetskega naroda.

Sklepalo se je sicer mirno in uspešno potém, kakor da bi ne bilo nič motilo rodoljubnega zbora, o naredbah za Ilijevo oproščenje, ali dober opazovalec bi bil vendar lahko uvidel, da se nekako izogibljeta Gubčev in Guzetičev pogled in da Guzetič odslej odločneje naglašuje svojo oblast v sklenenem triumviratu.

Po dolgem besedovanji obvelja po glasih določen predlog Guzetičev o namerjavanem osvobojenji Ilije Gregoriča; kajti brez njega se je vsakemu skoro nemogoč dozdeval najmanjši napor za zboljšanje narodne osode. —

Isti večer korakata iz Stubice po stranskem potu proti severju dva možaka. Mlajši je bil zamišljen in videzno slabe volje. Kratko je odgovarjal tovarišu, ki ga je skušal pomiriti zaradi neke neprijetne stvari.

„Pustil bi domovino in vse v nemar, ko bi mi bilo le mogoče ter ne bil dal častne besede vam, da posvetim vse svoje moči v občno korist.“ pravi po daljšem molčanji mlajši mož in postane na višini.

„Ne bodi tako občuten, Miho! Naša prevelika občutnost sploh podira nam navadno, kar sezida naša moč. Gubec ne tehta besed, in tedaj ni tudi nam potreba tehtati prenatančno njegovih,“ odgovori tovariš in urneje dalje koraka.

„Ali že nisi davno sam opazil, da naglašuje vedno in vedno svojo lastno osebo, da jo postavlja povsod na površje, kakor da bi ne bila midva še ničesar storila?! In vendar sva že čestokrat postavila svoje življenje v nevarnost, in le najina in Ilijeva zasluga je, da je skoro dozorelo naše podvzetje; le ugodnega trenotka še potrebuje, da se pokaže v svojej nepričakovanej moči.“

„On je najstarejši izmed nas. Velik upliv ima pri odličnih naših znancih na Kranjskem in Štajerskem; zaraditega mu pustimo svojelastno podeljeno si poveljstvo. On ni slab človek, in neizmerni njegov pohlep po časti more le koristiti našej stvari in nam sploh!“

„Sebičnež je v velikej meri. Zasluge drugih bi rad svojim lastnim prišteval. Poslednje, prijatelj, je pomenljivo. Bojim se, da spoznamo to v trenotku, ko je prepozno.“

S posebnim naglasom je govoril poslednje besede mladi mož, naš znanec Guzetič, svojemu tovarišu Pasancu, in nekako skrivnostno še pristavi potém:

„Spominjal se še boš nekdaj, prijatelj, a bode morda prepozno, mojih besed, s katerimi sem priporočal Ilijo za voditelja. On je pravi mož, čist kot zlato in pogumen kakor lev. Dokazal je poslednje dovolj v svojej dosedanjej nesreči, — o Gubci pa nimamo do sedaj niti najmanjšega dokaza o teh čednostih. Po mojej sodbi ga le častiželjnost vodi v našo družbo. Ko doseže svoj namen, nas zapusti in morda nas tudi noče poznati več.“

„Guzetič, ti si črnogled in nehvaležnež!“ odgovori pri tej priči Pasanec in položivši desnico na tovariševo ramo, polglasno nadaljuje:

„Samo srce govori danes iz tebe, samo srce, prijatelj, ti pravim jaz. Razžaljenega se čutiš, ker ti ni on, niti smo ti mi častitali o tvojej nežnej zadevi. Ne zameri njemu in tudi ne nam poslednjega! On ni mogel storiti tega; saj veš, da se je zagledal štiridesetleten vdovec v nežno golobico in sicer brez uspeha. Mi pa, povém ti odkrito, nismo veseli srčnih zvez v resnem času, ki zahteva za ozbiljno delovanje célega moža."

„To je razžaljivo, prijatelj! Kdo more oporekati meni hladnokrvnost in brezdelavnost, kdo more nasprotovati mojej zvezi z Iljevo hčerjo?" povzame še bolj nemiren Guzetič.

„Nihče, prijatelj, nihče kot naša sveta zveza, kot naš, kakor pravite, triumvirat! Oboje se skoro ne strinja; saj je éno samo dovolj, da zveže začasno vse tvoje moči, da drugemu ne ostane drugega kot prazno ime."

„Laž je poslednje in nemogoče povrh!"

„Žalibože, da nežna zveza ne moti samo tebe v tem trenotku, temveč hladi tudi našo iskrenost. Saj sem ti povedal Gubčevo razmerje v tej zadevi. Mogoče ni, da bi poslednje koristilo našej stvari."

Molčé koraka dolgo časa potém Guzetič poleg svojega prijatelja. Prišedši na razpotje, pa pravi: „Brate, naše razmere niso najboljše. Ilija v ječi, Gubec ponosen svojeglavec, in midva sama premalo uplivna. Vendar, ne obupajva! Če se nam posreči osvoboditi Ilijo, zaverim te, bati se nam ni popolnega razpora. On uredi urno, kar je zamujenega in razdrtega sedaj, kakor praviš."

Dolgo sta še govorila za slovo na razpotji naša znanca. S prijateljsko odkritosrčnostjo in zaupanjem odkrival je pri tej priliki Guzetič, kako neizmerno ljubi Ilijevo hčer. Kako je srečen in nesrečen zaraditega, ker spozna sam, da ne more njegova ljubezen biti na korist občnej stvari, ali vendar ne more ukrenoti drugače sedaj. Zatorej želi toliko bolj, da se prej ko mogoče uredijo in zjasnijo njihovi črteži. Življenje med upi in strahom, med brezdelavnostjo in kovanjem zlatih gradov postaje mu pusto.

(Dalje pride.)

Národne pesni.

Iz predvorske fare. Nabral *Mat. Valjavec.*

Leta 1850., ko sem bil še učenec ljubljanske gymnasije, jel sem nabirati narodne pesni. Nekaj sem jih nabral v rojstnej vasi na Beli pičle pol ure od Predvora, največ pa mi jih je pela neka Šavsova Mic. iz Predvora, ki je v Ljubljani stanovala s svojim sinom mojim vršnjakom

in se živila tačas s tem, da je učence imela na stanu in hrani. Predvòr je fara na Gorenjskem miljo nad Kranjem, kjer se začenja kokrška dolina. Govori se: kam greš? pred Dvor; kje si bil? pred Dvoram, ali od kod greš? iz Predvòra, t. j. izpred Dvora. Kako se slovenščina tam govori, opisal sem nekoliko v programu varaždinske gymnasije leta 1858., kjer je dodanih tudi osem narodnih pesnij, ki se tukaj na konci zopet ponatisnejo: kajti kar je po programih, večjidel je težko pristopno in dostikrat kakor da bi ne bilo nikjer. Pesni sicer niso nič kaj posebnega, ali vendar ne kaže, da bi se kar pozabile: dá se namreč iz njih sklepati, kakšen duh je vel po tistih krajih še malo pred tridesetimi leti, in v njih se nam kaj lepo zreali i dotično gorenjsko narečje.

1. Dražl brat od ljubega.

Poh Prajsam pa ni britofa,
Poh Prajsam pa ni drujъga
Kokr zelèna gmajъnca,
Po njъ pa teče Drajbъca,
Na njъ pa pero dékъlca,
Perè pa srajce šljárove.
Dva vándrovca mem prideta
Davnъ sta že izvándrowa
Komej letos nazáj pršwà.
Vandròvca tako govor'tà:
Kaj pa ti pêreš, dékъlca?
Jest pêrom srajce šljárove,
Enà je moj'ga ljúbъga,
Ta druga je pa bratova.

Na gmájъnci je bratъe vjét
Mъnúwъ je že sedъm let,
Na gmájъnci je pokopán
En zêlen kowtr čéz-ъnj dján.
Kogá pa b' ti dъlj žáw'vowa
Al brata al pa ljubъga?
Ljub'gà nъč dъlj k' do drujъga
Brascà dokler bъ živa b'wa.
Potegnu j' 'z nóžъne vojstr meč,
Votu je déčlъ gwav'co preč.
Nikár nikár továrъš ti,
Dъklè rsnico govarí:
Ljub'gà zgъbí druj'ga dobí,
Brascà zgъbí nъč več ga ní.

2. Smrt ti.

Dokler sъm jest póbъč rasu
Zmérej sъm dve ljubcъ jmu,
Ena je bъwà Kranjíca,
Druga vmada Némčъca.
Pa zapústu sъm Kranjíco,
Šu za vmado Némčъco
Iz te lépe d'žêle kranjšče
Gor na Vóbrštájerje.
Gorъ sъm pa póbъč zbôlu,

Bôwъn lêžow lét' ъn 'dán,
Pošte vъnkej sъm pošiljow
Na vmadó Kranjíčъco:
Pòšljъ mъ, Kranjíca, zravje,
Zravje al pa grênko smrt. —
Zravja tъ pa že na póšljem
Zravje sama rada jmám,
Grenko smrt tъ pa prvóšъm,
Grenko smrt tъ rada dám.

3. Šopki.

Dobrъ tъ jútrъ, ljúbъca,
A m' boš kej dáwa púšъljca?
Dawà sъm že tъ púšъljc lép,
Kъ sъm b'wa stára štirnajst lét:
Dawà sъm t' ên'ga pwávъga,
'Z soj'gà srcá ta právъga;
Dawà sъm t' ên'ga béwъga
'Z soj'gà srcá veséwъga;
Dawà sъm t' ên'ga rdéčъga
'Z soj'gà srcá gorécъga,
Dawà sъm t' ên'ga rmênъga
'Z soj'gà srcá zročênъga.

4. Ljubica.

Stoji stoji kámъrca,
Kamъrca je véljbana,
Kamъrca je véljbana
Gor in dolъ máwana.
V kamъrci je póstъljca,
Póstъljca je pernata,
V póst'ljъ leži ljúbъca
Léwšъ kokr róžъca.

5. Moj si.

Rasъ rasъ rožmarín
Náj' ъljbézъn ní še hín;
Rasъ rasъ gávtroža,
Ti si moja ljúbъca,
Rasъ nagъljčъk rdèč,
Ljubčъk moj si, pa je prèč.

6. Ljubezen kranjske dežele.

Čuk sъdí na véjъ, tralala,
Sova na veréjъ, hopsasa.
Kaj boš dote jméwa? tralala,
Eno bučo vina, hopsasa.
Vinъ bova spíwa, tralala,
Bučo bova vbíwa, hopsasa.
Taka je ъljbézъn, tralala,
Céle kránjšče d'žele, hopsasa.

Žrtva ljubosumnosti.

Novela. Spisal *dr. Stojan.*

(Dalje.)

Pozno v noči je že bilo na večer dne sv. Štefana. Mati Jera in bližnji sosedje so že težko pričakovali Dragana domú. Celi dan ga ni bilo od nikoder.

„Moj Bog, Draganu se je gotovo kaj pripetilo,“ izpregovori globoko vzdihnovši mati Jera, „da se tako dolgo ne vrne. Nesreča ni nikdar sama. Ali je Branka našel ali ne? . . . Morda tudi on leži kje mrtev, ali sneg ga zakriva, da mu ne pridemo na sled. Tako sem izgubila dva otroka na enkrat, in zdaj sem sama, čisto sama na svetu. Le edina Grozdanka mi je še ostala, ali tudi njo menda v kratkem izgubim. Céli dan prevpije dete in prejoče. Ako pa malo zadremlje, strese se dostikrat na celem životu; kar kvišku odskoči in nató jo začenja lomiti božjast. Tedaj pa ne občuti nič, v lice prihaja črna, in ves život je trd. Tukaj se pač očito vidi, kako deluje strah na otroke. Bog jo reši muke in trpljenja!!“

Izgovorivši pa se babica zopet razjoče. Debele solze jej kapljajo na krilo, z rokama pa se poprime krčevito za prsi, kakor da bi si hotela iztrgati srce iz njih.

„Idi spat, Jera,“ prigovarja jej sivolas mož, njen sosed Matevž. „Dve noči že nisi zatisnola očesa. Še tebe se bode lotila bolezen, če bodeš tako neizmerno in neprestano žalovala. Potolaži se, Jera. Bog nas pač večkrat obišče, da ne pozabimo čisto ná-nj. Nesreča je le božje svarilo. Svet se že itak dandanes malo briga za Boga, in če bi nam še on včasih kake nesreče ali nagle in nepričakovane smrti ne poslal, začeli bi še celó misliti, da ga rés ni več v nebesih. Vse je v božjih rokah, Jera!

Molimo še eden očenaš in češčeno Marijo za vse verne duše v vicah!“

In molili so za njim vsi zbrani sosedje gospodovo molitev. Tedaj pa so za nekaj trenotkov razgnali nesrečnej Jeri in sebi žalostne misli. Saj našemu kmetu le molitev pripomaga, da ne občuti tako globoko svoje nesreče!

Niso pa še bili odmolili, ko potrka nekdo na vrata, in ko se duri odpró, stopi Videški Dragan v sobo.

„Ali prideš sam, Dragan?“ vpraša ga prva mati Jera. „Ali nisi našel Branka, ali ne véš, kje je? Govori!“

„Vse je zastonj. Nikjer mu ni ne sledú ne tirú. Bog vé, kam je izginol. Ali ne bojte se, mati, zá-nj. On pride gotovo na dan, saj je nedolžen. On pač brez dvombe nič ne vé o Vidinej nesrečnej smrti. Kajti morilec ni on, ne, Branko ni umoril svoje žene Vide, ne, tega ni storil moj prijatelj!“

„Kdo pa, Dragan, kdo pa je morilec naše Vide?“

„Mladi — grajščak — Pontoni sam!“ odvrne skrivnostno sosed, pomenljivo naglašujóč vsako besedo.

Vsi so se čudno pogledali, in srce se je lajšalo vsakemu, možu in ženi.

„Vidiš, Jera,“ pristavi stari Matevž, „kaj sem ti pravil. Branko ni storil tega, on ne more učiniti kaj takega. Blizu osemdeset let že imam na svojih ramah, ali vedite možje, nikdar še nisem slišal, da bi bil umoril kmet, pošten in imovit kmet svojo zakonsko družico. Bodi si pa tudi naš kmet ubog in naj hodi včasih raztrgan po svetu, ali morilec in ubijalec — to ni naš kmet, vedite možje!“

„Tudi mene je to najbolj peklo,“ pritrdi starcu Dragan, „da bi bil Branko, moj prijatelj od mladih let, ustrelil svojo ženo. Pobila in strla me je že bila edina ta misel. Ali verjeti nisem hotel niti mogel ljudskej govorici. Saj vém, da je bil Branko pri polnočnicah. Jaz sem ga sam videl v crkvi. Le proti koncu sv. opravila sem ga izgrešil. Ni ga bilo od tedaj nikjer in tudi drugih ga ni nikdo več videl. Gotovo ga je bila prevzela slabost, in on je moral zapustiti crkev. Nató pa je menda šel sam v noči k zdravniku, in na tem pótu se je najbrže po naključji kje zamudil ali je pa — onesrečil. A danes sem zopet potolažen, zdaj sem zopet miren in prost vseh hudih slutenj. Le za Vido je škoda, za to mlado in pridno ženo. Kolikorkrat se na to nesrečo zmislim, vselej se me poloti strašen kes, da nisem bil pred dvema letoma grajskemu mladiču zdrobil glavo in kosti. Dà še danes bi mu bil splačal njegov zlobni čin, ko bi mi ga bila dala gosposka v pest.“

„Ali je gosposka prejela grajščaka?“ vprašajo vsi začudjeni. In strmé so poslušali, ko nadaljuje Dragan:

„Včeraj popoldne je našla, kakor véste, komisija, ko je preiskovala mrtvo truplo, v Vidinej glavi precej debelo svinčenko. Vi, mati, ste potém vse natanko gospodom povedali, kako je bilo, in še tudi mene so céli čas izpraševali, ko sem jih vozil v mesto. Vse sem jim bil razložil, kar sem znal od slej in prej.

Ali ko sem bil danes v trgu ter popraševal ondi po Branku, videl sem, da se je peljal visok gospod v uradnej, zlatom obšitej obleki proti Pontonijevej grajščini. Na vozu pa je še bil žandarm s puško in nasajenim bajonetom. Čudno se mi je zdelo, da se vozi baš na sv. Štefana dan

taka gospoda todi okoli. Radovelen stopim tedaj v gostilno ob cesti in ondi pričakujem, da se vrne gosposki voz.

In rés nisem se motil. V poldrugej uri pride že kočija nazaj, a sedaj je sedel pri tujem gospodu mladi grajščak Vekoslav, zraven kočijaša pa oboroženi žandarm. Ljudstvo je vrelo skupaj in gledalo. A voz ni obstal v trgu, temveč peljal se hitro naprej proti mestu. Ljudje pa so kar strmeli vidéči grajščaka na vozu; češ tuji gospod iz męsta je bil policijski komisar!“

Dragan je govoril resnico. V istini vse je kazalo nató, da si je grajščak sam oskrunil roki s tem hudobnim činom. Tega človeka se je tedaj tudi gospoda polastila, dokler ne pride pravemu morilcu na sled. Ali kdo je pravi zločinec in kje je ta, tega ni vedel nihče, če je tudi marsikdo sumil o njem, najbolj sevéda Vekoslav sam in Brankova mati Jera.

Ali ko je prišel na Pontonijevo grajščino komisar ter si dal pokazati samokres mladega posestnika, postalo je vse jasno kot beli dan. Krogla, ki so jo bili našli v glavi mrtve žene, prilegala se je popolnoma njegovemu orožju. Tega naključnega dokaza ni mogel Vekoslav tajiti, ne vedóč, od kod vse to prihaja. Zakaj on ni znal, da je njegov ranjki oče dva celó enaka samokresa imel. Enega je bil kupil zá-se, drugega pa za sina. Ob svojega pa je prišel Vekoslav tedaj, ko mu ga je bil vzel Branko v spomin, a drugega je hranil stari grajščak do svoje smrti. In baš ta samokres je bil vzel Vekoslav sebój, ko je šel na božični večer k svojej nekdanjej prijateljici. To je bilo dokaza dovolj, in mladi grajščak se je moral udati svojej osodi.

Nezapopadne so se s prva dozdevale zbranim kmetom novice, ktere jim je razkladal Videški Dragan. Saj si niso mogli tolmačiti, zakaj bi bil baš Vekoslav usmrtil ženo, ki mu ni gotovo storila nič žalega. A konečno so vendar verjeli Draganovim besedam, osobito ker so mogli na tak način odvračati vso sramoto od svojega kmetskega stanú.

„Vida je pač žŕtva ženske kreposti,“ pridene stari Matevž. „Grajščak je prišel po noči, ko je bila ona sama domá. Tedaj pa je silil v njo, a ko se mu ni hotela udati, spozabil se je v svojej neizmernej stràsti in se maščeval nad njo. Varala ga je njegova pohotnost, goljufalo ga krivo mnenje o kreposti našega kmetskega ženstva. Zatorej ga pa tudi zadéne posvetna in božja kazen, ktero po pravici zasluži.“

Pritrjevali so kmetje zvedenemu starcu. Le edina mati Jera ni obsojala Vekoslava. Predobro je poznala veliko strast svojega sinú, njegovo naglo jezo in ljubosumnost. Z nova so jej stopile v spomin besede in grožnje, ktere je bil Branko večkrat izustil proti grajščaku. In če je še pa povrh pomislila na tó, kako se je Branko obnašal zadnji čas proti svojej družici, tedaj pa si je morala pripoznati, da je le on — morilec lastne

svoje žene. Ali dolžiti in izdajati svojega sinú, ne, tega ni moglo storiti ljubéče materino srce! Vedno se je še tolažila menéč, da pride Branko sam domú ter jej iztrga iz srca strašni sum in čut. Ali njega ni bilo od nikoder. Pretekla je noč, prišlo je jutro, približevala se že ura, ko so imeli vzdignoti mrliča, da ga ponesó k pogrebu. ali Branka, Vidinega moža, še le ni bilo od nikoder, da bi vzel vsaj slovó od svoje mrtve žene, nesrečne Vide!

To noč ko so ugibali sosedje, kdo je umoril Grozdankino mater, ter molili klečé za ubogo dušo in njeno izveličanje, bil pa je Branko že daleč tam v gorah, kamor še ni bila nikdar prej stopila njegova stopinja. Le smeli in drzoviti lovec je včasih prisopihal v tiste odročne kraje ter prosil v revnej kmetskej bajtici prenočišča. A drugih ljudij ni bilo na tej planini nikdar videti, vzlasti po zimi ne. Sèmkaj ni segal vrišč in trušč življenja, ki se razlega v dolini od vasi do vasi, od hiše do hiše. Tú ni bilo sosedov in tovarišev, s kterimi bi se shajal po večerih v vesele pogovore, temveč tukaj si je bil človek sam svoj sosed in tovariš. Edina družba in soseščina bila mu je njegova žena in otroci. Tukaj se ni razlegal blagodonéči glas crkvenih zvonov, ki vabijo kristjana v nedeljo v crkev, sèmkaj ni segal oni vabljivi odmev, ki doni po dolini, ko vabijo zvonovi človeka na delo in trud.

Samotna in zapuščena je bila hiša na planini. Na daleč okrog ni bilo druga nego hosta in les. Strmi potje pa so vodili z gore v dolino. in več nego pet ur je bilo hodá v farno crkev. Ljudje so bili v tej hišici pobožni in bogaboječi. a molili so več domá nego v crkvi. Osobito po zimi, če je visok sneg zapadel stezo in pot, imeli so le pod svojo streho crkev in oltar.

K tej samotnej hišici na planini bil se je približal na dan sv. Štefana proti večeru neznan tujec. Neopazovan se je priplazil do človeškega stanú. Plaho je gledal okoli, a ko ne vidi nikogar, vsede se pod kap na skladnico drv. Na vsem životu je trepetal. Tresla ga je zima. Na udrtih očéh pa se mu je videlo, da ga grudi glad.

„Tú me menda nikdo ne najde in tudi nikdo ne spozna. Tukaj še gotovo ne vedó, da sem . . . morilec!“

Tako govori mož in si z rokama lice zakrije. „Jutre ga bodo pokopali. in potém, kaj bode potém? . . . Šel bodem, da me živa duša ne zasledi. V nepristopnej goščavi si napravim iz snega in ledú, iz zemlje in prsti votlino in ondi se vležem k večnemu — ah moj Bog — k strašnemu počitku. . . . Da bi me le vest ne pekla, da bi me le v srce ne rezalo in skelelo, kakor da bi z žarečimi kleščami goréči ogenj ná-nje polagal! Bog se me usmili. Kaj sem storil! Kamorkoli grem, povsod me spremlja njegova strašna podoba. vedno jo vidim pred očmi, naj si tudi z rokama lice zakrivam. Bled kakor stena. suh kakor smrt. ves krvav

in razbit stoji pred menój. In obupni glas, s kterim je klical smrtno zadet na pomoč, doni mi vedno močneje in močneje na uhó. Kam naj grem, kam se naj skrijem, da me ne bode več zasledovala njegova krvava podoba?! . . . Moj Bog! Zdaj že zopet stoji pred menój. S krvavim mečem me hoče prebosti. Z gorečo kroglo že meri ná-me! Beži, beži, sicèr je po meni!“

Nesrečnež se vzbudi iz teh strašnih mislij in plane kvišku, da ubeži groznej prikazni, ki ga je gnala od lastne njegove hiše v gozd, iz gozda v hribe, iz hribov na goro, a z gore pa Bog vé kam! Že se je mislil spustiti v beg in iskati si zopet v gozdu in snegu kakor divja zver prenočišča, a sedaj ga ustavi nežen in mil človeški glas:

„Dober večer, mož! Ne bojte se nas. Le v hišo stopite. Ni treba bežati izpod naše strehe. Mi smo dobri in pobožni ljudje.“

Tako je nagovoril mlad dečko tujca. Dolgo je že domači fantek na pragu stojéč opazoval neznanega moža, ki je sedel tam pod hišnim kapom bojujóč se s svojo vestjo. Ali ko je videl moža planoti kvišku, misli si dečko, da se je tujec njega ustrašil, in tedaj ga gostoljubno nagovori.

In ta mili glas je opogumil Branka. On čuti zopet v svojej duši, da je človek, a ne divja zver, ki ne pozna strehe niti gostoljubne mize pod nebom. Bojéč in trepetaje stopi nató v hišo. Tú pa se vsede némo za peč na klop in si greje otrpnene ude.

Dva dni in dve noči ni videl Branko človeškega lica niti čul njegovega glasú. Globoko v gozdu se je skrival, ko je solnčna svetloba razsvetljevala zemljo in svet. A ko je prižgalo zvezdnato nebó svoje lučice in zavila se zemlja v temo in mrak, tedaj pa je šel nesrečni mož naprej ter taval skrivnostno po nočnej temini.

Napósled se napoti v gorovje, tú gre na planino vedno višje in višje, in nocój je, nevedé kako in kje, prišel pod toplo streho gostoljubnih ljudij. Ko sedi tedaj Branko zopet v gorkej sobi ter vidi otroke in mater pri mizi sedéče, stori se mu milo, neizrečeno milo pri srci. Za trenotek pozabi na svoj vnebóvpijoči greh, in pred oči mu stopi nežna podoba njegove žene z Grozdanko v naročji. Zdelo se mu je, kakor da bi mu bil Bog sam v svojej neskončnej usmiljenosti pokazal to bajtico na planini, kjer vlada mir in zakonska sreča. A takoj jame zopet strašna vest razsajati v njegovih prsih. On vidi pred sebój ubitega grajščaka, in pri njem kleči Vida, s prstom kažóč na njega — morilca! Tedaj pa si Branko zakrije oči, da bi ne videl žrtve svoje ljubosumne strasti, ter vzdihne globoko.

„Kaj pa vam je, mož, da tako vzdihujete?“ popraša ga gospodinja z detetom v naročji. „Ali ste lačni ali bolni? Hočem vam postreči; ali le kaj malega imamo pri hiši.“

A tujec ni odgovoril ženi na te gostoljubne besede, temveč roki položivši na srce, gledal je srpo in zbegano, plaho in obupno na tla. Milosrčna žena pa je tedaj mislila, da je mož gluhonem ter ne more povedati, da ga tare glad. Zatorej mu prinese kakor beraču nekaj jedi v lesenej skledici.

Z neizmerno slastjo použije Branko slabo večerjo; kajti dva dni ni imel ne žlice v roki niti skorje kruha v ustih. Ali zahvalil se pa ni gostoljubnej ženi za dar, temveč roki zopet položivši na srce, vzdihne globoko, a oči še upira vedno nepremično v tla.

„Ne morem vam z ničim drugim postreči," pristavi žena. „Mi nimamo sami nič boljšega, če so tudi veliki prazniki. Svojega moža sem poslala pred dvema dnevoma v dolino, da gre k spovedi in sv. maši ter moli za nas, ki ne moremo z gore. Nocój bi imel priti domú. Moral bi že biti tú in prinesti tudi nekaj mesá in kruha sebój. Bog vé, zakaj ga ni tako dolgo. Ako pride, bodemo tudi vam nekaj ponudili, da kaj boljšega na današnji praznik prigriznete. — Od kod pa pridete, mož? Kje ste pa domá?"

Zastonj je govorila žena in ga popraševala. Njen gost se ni ganol niti je pogledal. Kakor priklenen je sedel na klopi za pečjo ter molčal kakor zid, zakrivajóč si z rokama oči in obraz.

„Škoda za tako lepega in močnega človeka, da je gluh in ne more govoriti," reče sedaj žena sama sebi ter gre po opravkih.

Dolgo so še bedé pričakovali mati in otroci očeta, ali niso ga mogli pričakati.

„Le idite spat, otroci," veli tedaj mati in spravi deco na peč, kjer je navadno počivala. „Zdaj že vidim, da ne bode očeta hitro domú. Ali luč pa pustim vendar le goreti, da pota do hiše v velikem snegu ne zgrešijo. — Pa moliti še moraš, Janezek, predno se vležeš. Ali si že pozabil, da ti oče le tedaj kaj lepega prinesó, ako pridno moliš?!"

Nató opravijo otroci vsak svojo molitvico ter se pobožno prekrižajo.

„Zdaj pa še moli deset božjih zapovedij," ukaže mati najstarejšemu dečku. Fantek moli prve tri celó prav in gladko, ali četvrta mu že ni šla dobro na pamet. Mati mu tedaj pomaga, rekóč: „Spoštuj očeta in mater, da se ti bode . . ."

„Mama, že vém! . . . da se ti bode dobro godilo in da bodeš dolgo živel na zemlji. — Petič."

A tú dečko zopet umolkne. Tudi pete zapovedi se ni mogel več zmisliti Janezek. Mati ga hoče spomniti in tedaj reče:

„Peta zapoved nam najhujši greh prepoveduje. To je oni strašni, vnebóvpijoči greh, ki ga je prvi storil Kajn na svojem bratu: . . . . Ne ubijaj!"

To začuvši pa omahne Branko po klopi ter začne mrmraje vzdihovati, kakor da bi umiral. Mati in otroci se prestrašijo ter hočejo tujcu pomoči, ali on obleži, kakor da bi ne čutil in ne slišal njihovih besed. Mož se ne vzdrami in ne gane, le na životu trepeče, da se trese obleka na njem.

Smrtna tišina nastane v sobi. Deco in mater spreleti groza in strah. Otroci se poskrijejo pod odejo, malo da si ne upajo dihati, mati pa poklekne za mizo pod božje razpelo ter moli iskreno za izveličanje mrtvih duš v vicah.

Ura se je že pomikala proti ednajstim po noči, in stoprav zdaj potrka nekdo na okno in gospodar pokliče svojo ženo, naj mu pride odpirat.

„Hvala Bogu, da si prišel. Mislila sem že, da se ti je kaka nezgoda pripetila. Gotovo si bil zašel v gori.“

Tako nagovori skrbna žena svojega moža, odpršči mu vrata.

„Kaj pa je tukaj na klopi? Kdo pa je prišel v takej zimi in snegu k nam v gore?“ popraša mož ženo, ko zagleda, stopivši v sobo, neznanega človeka za pečjo.

„Ta ubogi mož je došel proti večeru do naše strehe. Pod kapom ga je videl Janezek zmrzovati ter mu rekel v hišo. Dala sem mu tudi nekaj večerje. Ali siromak ne more govoriti. V srce se mi usmili ta človek. On je gotovo bolan. Stoprav zdajci je malo zadremal. Naj spi. Bog mu daj lahko!“

„Gotovo je zašel v teh strašnih planinskih zametih,“ odvrne gospodar. „Pustiva ga, naj ondi leži. Na toplem mu bode že odleglo.“

Izgovorivši pa razloži gorjanec svojo prtljago.

„Ali nisi nič mesa prinesel, Štefan?“ popraša ga žena. „Ravno nocój smo mislili obhajati tvoj god. Otroci so se že veselili tvojega prihoda. Ali vina tudi nimaš?! Oh, moj Bog, zakaj pa si šel v dolino, če nisi ničesa prinesel sebój?“

„Glej, moja ljuba! Jaz bi ti bil rajši prinesel, kot ti sama želiš. Ali kaj si hočem: kjer nič ni, tam še cesar pravico izgubi.“

„Kaj, ali nisi bil pri grajščinskih? Ali ti ni hotel naslednik starega grajščaka Pontonija izplačati, kar si bil zaslužil za drva?“

Radovedno je nató poslušala žena, ko jej je mož skrivnostno pripovedoval, kar je videl in slišal strašnega v dolini. Tedaj pa nista zapazila, kako je tujec na klopi za pečjo privzdignol glavo ter pazno poslušal, kaj mož govori. Nobene besede ni preslišalo njegovo tanko uho; nobena guba na lici, nobeden pogled ne žene ne moža ni ušel njegovemu bistremu očesu. In ko je potém pravil mož, da je bil v Pontonijevej grajščini in da je ondi iskal mladega grajščaka Vekoslava, strese se Branko začuvši to ime in malo da ni omahnol in se zgrudil na tla.

„Ali glej, žena, to je strašno. Ravno sem mislil h grajščaku iti po denar, a kar se pripelje neki velik gospod z žandarjem, in obádva stopita na mesto mene v grajščakovo sobo.

Dolgo sem stal na mostovži čakajóč, da govorim z grajščakom, ali zastonj. On se je takoj odpeljal z gospodom k sodniji v mesto. Domači in posli pa so jokali in vpili, da je bilo joj, a jaz sem moral oditi, ne da bi bil beliča dobil.“

Prestrašena pogleda nató žena možu v lice ter ga tiho in skrivnostno popraša:

„Povej, zakaj pa je moral mladi grajščak takoj z gospodom oditi v mesto? Ali je kaj pregrešil ali ka-li?“

Tedaj pa ni zapazila, kako se je tujec za pečjo zravnal po konci in vstal, stopil na prste ter se tiho približaval k mizi, kjer sta sedela mož in žena. Branko je že mislil, da ni Vekoslav mrtev, da ga ni zadela njegova krogla, da ni on — morilec. Srce mu je že trepetalo samega veselja, da je nedolžen vnebóvpijočega greha in da sme zopet nazaj domú k svojej ženi in k svojemu otroku Grozdanki . . . že je mislil za to novico objeti moža in v zahvalo poljubiti ga: a v tem trenotku zasliši grozne besede:

„Grajščak je prè na sveti večer . . . ustrelil . . . lepo in bogato Cvetkovo ženo — Vido.“

To izusti gorjanec, a Branko zarjove kakor smrtno obstreljeni lev, da so klepetale šipe na oknu, in se zgrudi kakor mrtev na tla. Nekaj trenotkov je ležal tú brez sape in brez življenja. A hipoma skoči po konci, pogleda napetih in divjih očij možá ter ga zgrabi z vsemi močmi za rame in vzklikne:

„Govori, je-li to res? Vida — mrtva — mrtva? Vida ne živi?! Govori resnico, sicer je po tebi.“

Govoréč pa trese moža, da se maje kakor šibko drevesce ob hudej uri sem pa tja, ter grozi umoriti ga, ako mu ne izusti, da ni govoril resnice.

Ta strašni prizor pa prevzame popolnoma ženo in moža. V trenotku sta že mislila, da je zdivjal nesrečni tujec in da jih vse v svojej strasti in blaznosti pomori. Obupajóča žena jame tedaj kričati in moliti, mož pa prosi preplašen:

„Pusti me, nesrečnež. Kakor je Bog v nebesih, tako je rés to, kar sem povedal. Z lastno roko sem kropil nesrečno ženo, ko je ležala s prebito glavo na mrtvaškem odru. Jutre bode pogreb. Bog jej daj nebeški raj in večno izveličanje!“

Začuvši te besede, otrpnejo Branku roke, moči ga zapustijo, in on omahne na klop:

„Moj Bog, zakaj si me zapustil. Ona mrtva, moja Vida ne živi več?!“ — Jutre .... njen pogreb! Jaz jo še moram videti, videti jo moram, predno zakrije črna zemlja njen obraz!“

A prej nego izusti mrmraje zadnje besede, zravna se po konci in zdirja kakor zblaznel iz hiše. Njegovih besed nista razumela prestrašena mož in žena. Plaho in zamakneno sta zrla za njim, ali ko je bil nenadoma izginol, hvalila sta Boga, da ju je rešil grozovitega tujca.

Branko pa je dirjal in tekel naprej po strmih potih, nevarnih stezah, globokih jarkih in rupah. Brez tirú in sledú je bil njegov pot. Zdaj prek planine. zdaj skozi gozd, zdaj po neprozornih goščavah, le vedno in vedno navzdol. navzdol v dolino k svojej nepozabljivej družici, ki je ležala mrtva na odru. Nebó je svetilo s tisočerimi lučicami in kazàlo pot nočnemu potniku. A ta pa je tekel kakor divji lovec, ki leta ob polnočéh po strmih gorah in brdih za svojo divjačino. Le njegova senca mu je sledila, le njegova vest ni zaostajala za njim. Pred sebój pa je gledal strašno podobo mrtve svoje žene: Ravno so jo vzdignoli pogrebci ter jo nesó pred njim na mirodvor. On je hoče dohajati, ali zastonj. Čim bolj ko napenja svoje moči otirajóč si krvave potne srage, tem bolj hitijo pogrebci z mrličem pred njim. Zdi se mu, kakor da ne bode videl nikdar več obraza ljube tovaršice, svoje Vide. Zakaj ravno ko bi imel pogrebce dojti in pogledati svojej ženi v lice, baš tedaj izpodtakne se mu noga, in on se zvrne tja v globok sneženi propad. Strašni boji so razsajali v srci nesrečnega moža, a premagali ga niso. On je še čutil toliko ljubezni do svoje zakonske tovaršice, da mu je podžigala in poviševala telesne moči. Ljubav do Vide ga je nesla kakor na perotih prek vseh ograj, prek sneženih zametov, prek rup in propadov, prek gor in planin. Njen obraz je še hotel videti mož, njeno lice še enkrat poljubiti, predno jo zakrije hladna zemlja na veke.

Jutro je že jelo prihajati. Na vzhoda je rožnoprstena zora naznanjala prihod vso naravo oživljajóčega solnca. V kratkem je izginol mrak in tema z zemlje, storil se je dan. To pa je nesrečnemu Branku vdahnolo novo moč in življenje. Zašel je bil daleč na svojem nočnem potu po gorah in planinah. Stoprav zdaj je razločeval, kje ima iskati svoj žalostni dom. Ali stoj! Kaj je to? — Ali ne kličejo tužni glasovi mrliča k zadnjemu počitku? ... Dà lepej Vidi zvonili so zvonovi na glas spremljajóči jo k hladnemu grobu.

Trud in obnemoglost sta že Branka premagovala, ali ti žalostni glasovi so mu dajali zopet čilost in moč. Še enkrat napne svoje moči, olajša si život, vrže raz sebe klobuk in obleko ter dirja kakor blazen prek polja in njiv proti onemu mestu, kjer so polagali v grob njegovo družico. — — —

Na mirodvoru je bila o tem časa zbrana jokajóča množica. Vsi sosedje, znanci in prijatelji bili so prišli zadnjo čast skazovat nesrečnej ženi. Vse je jokalo in točilo bridke solze, ko so položili rakev na grobje. Le Branka, njenega moža, ni bilo od nikoder; le on in grajščak Vekoslav nista spremljala svoje mladostne prijateljice k pogrebu.

Rakev se je že bila blagoslovila ter odmolile obredne molitve. Pogrebci so hoteli ravnokar položiti mrliča v hladno zemljo, a kaj je to? — Na enkrat se razlega glas od ust do ust: „Branko, Branko gre!“ In strmé so se ozrli vsi na eno in isto stran ter gledali začudjeni neznano prikazen, ki se je približevala mirodvoru. S prva je bila le kakor pičica videti podoba, a postajala je vedno večja in večja, in napósled pridirja divja moška prikazen vihrajóčih las in krvavega lica na grobje. Bil je Branko. Ali ta ni zrl na prestrašeno ljudstvo niti poznal svojih prijateljev in znancev, temveč némo in z nepremagljivo močjo prorine se razoglav in razgaljenih prsij skozi množico. Ta se umakne same groze in strahú pred njegovo strašno podobo na stran, Branko pa stopi kar na ravnost k rakvi, potegne siloma pokrov raz nje, a zagledavši v njej krvavo lice mrtve svoje žene, zastane mu kri in obupno ječé zgrudi se kakor mrtev na tla. . . .

Mirno so pokopavali pogrebci potém truplo Brankove žene, a njega samega pa so odnesli isti sosedje domú, ki so poprej spremljali njegovo tovaršico k zadnjemu počitku.

(Dalje pride.)

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

11. Jama pod hrastom.

(Varaždin.)

Tak je bil jen put jen človek, koj je vse svoje blago dal za ženu svoju, da bi ozdravela. Došel je jen put v šumu po drva, dojde v sredinu šume, spazi veliko i strašno široko drvo. On je išel na okolo, dojde do jedne jame i štel je nutri stati i ni mogel; onda itak trejti put je stupil nutri i stal je na jenu zlatnu štengu. Ide on dalje, dok je na osmu štengu stupil, popipa na okolo i prime za jenu kvaku i odpre vrata. On dojde nutri, spazi jenoga starca, gde na posteli leži i okolo stola dve devojke kak šivaju i na diamantu noge svoje držiju. On si stane poleg peči i tam gledi. Opazi gde iz jenoga kuta jena za drugom kača ide i kušne on dragi kamen i ide nazad na svoje mesto. Naj potlam ide starec i kušne dragi kamen i reče tomu človeku: o ti človek, kak si ti sim došel? On pak mu reče: tak mi se je pripetilo. Starec pak mu reče:

dobro, da nisi kušnul ovoga kamena, kajti da si ga kušnul, bi te raznesel na sunčeni prah i dá mu jenu vreču dragoga kamenja. On ide z veseljem dimov i pove ženi, kak se je ž njim pripetilo. On ide v parteku, da bi mu vračtvo dal za njegovu ženu. Nu on je imel čudnu duhu i partekar ga pita, gde je on bil, i da mu dá vse blago ako mu pove, kak se je ž njim pripetilo. On mu vse pove. Onda ide partekar svojim sinom i s tem človekom do onoga mesta i deli su si kose na pojas. A on človek išel je na drevo i gledal, kaj se bu ž njimi dogodilo. Na jen put dojde jena kača i ide k partekaru i obreže se na kosu. Dojde druga, trejta, četrta, peta, šesta, sedma i osma i vse su se obrezale, samo osma se ni obrezala i vudrila je po hrastu z repom i hrast se je zrušil i ov človek opal je s hrasta i raznesel se je na sunčeni prah.

12. Od vražega kralja.*

(Varaždin.)

Tak je bil jen put jen šoštarski sin. On gda mu je otec čižme zgotovil pak je nosil, čije su bile, dobil je navek tringeld pak je navek one peneze zakartal. Jen put, gda bi tak bil zgubil, išel je žalosten dimo. Na jenkrat dojde pred njega vraži kralj pak mu dá jedne karte pak mu reče: ti se hodi z ovemi kartami kartat kam god očeš, vsigdi dobiš. Gda buš vre imel tuliko penez, da ne buš več znal kam ž njimi, onda hodi mene iskat; ako me ne buš našel, onda znaš da bu tvoja duša po smrti moja. Onda je zniknul, a dečec je pak odišel dimo. Gda bi jen put došel v jenu oštariju, gde su se grofi kartali, veli on: moja gospoda, budem se i ja z vami kartal. Onda su jedni rekli: kaj bi se ovo dete z nami igralo? drugi su pak rekli, da se nek ide kartat samo ako ima penez. I zbilja zeli su ga med se. Gda se je vre počel kartati veli: moja gospoda, ako vam je po volji, bumo se z mojimi kartami kartali. Privolili su vsi na to i vse je splenil. Gda je došel v drugu oštariju i tam je tak napravil. Potlam je išel od varaša do varaša i vsigdi je vse splenil. Gda je vre imel tuliko penez, da je več ni znal kam ž njimi, odpravil se je na put, da poišče toga vražega kralja i došel je do jenoga brega, gde su do polovice bili ljudi a dalje ne. Pital je on te ljudi, jeli bi oni znali, gde je vraži kralj. Oni su mu rekli, da je na ovem bregu jeden stari coprnjak, da bu morti on znal. Išel je on na ov breg, dojde vu hižu ovoga coprnjaka i pita ga, jeli bi on znal za vražega kralja. On veli da ne zna, ako ne bi njegova mati znala. Veli mu, da bu pri njem spal pak da zutra pojde do njegove matere. Gda je došel drugi dan, odpravil se je k njegovoj materi. Došel je stopram pod večer k njoj pak

---

* Gl. Jagićev Archiv VII. p. 316. broj 48., kjer navaja G. Meyer nekaj literature o sličnih pripovedkah.

ju je pital, jeli bi ona znala za toga vražega kralja. Ona veli, da ne zna, nek ako ne bu njena mati znala, i veli mu, da bu pri njoj spal i da bu drugi dan išel do njene matere. Ona mu dá drugi dan jenu luč pak mu pokaže jenu luknju, kud mora iti s tom lučjom i da bu moral prvo nego bu noč van ziti, ako ne, ako mu luč predi vgasne, da nigdar van ne zide. Nu on se je žuril pak je još predi zašel van nek mu je luč vgasla, i dojde do te njene matere. Ide v hižu, pital je, jeli bi ona znala za toga vražega kralja. Ona veli, da ne zna, ako se ne bu po noči zmislila. Drugi dan željno čaka, jeli bu se zmislila. Onda ju je mahom v jutru pital, jeli se je zmislila. Ona veli, da je, pa mu veli, da nek ide tam i tam, tam bu našel jeden grad, gde mu se krov sveti kak sunce. Našel ga je. Gda je došel pred kralja, rekel mu je kralj: ti si itak vraži človek da si ti mene našel. Nu metem toga još nisi vse zvršil, još imaš tri stvari zvršiti, ako nje izpuniš, onda si prost od mene, pak mu veli: ti buš naj prvo jeden prsten, kojega sem ja v unem i unem ribnjaku zgubil, moral najti. Ov pak kralj imel je tri čeri, naj mlajša se je mahom vu njega zaljubila. Kak je po štengah od kralja išel, čakala ga je njegova draga pa ga je pitala, kaj mu fali, da se plače. On veli: kak se ne bi plakal, kad mi je tvoj otec zapovedal, da mu moram jeden prsten najti, kojega je on v jednem ribnjaku zgubil. Ona veli: niš se ne plači, zemi korito, jeden nož i mene sobom pak idemo skupa tam. Ti mene zakoli tak da ne bu niti jedna kapla krvi iz korita špricnula. Ti mene primi s koritom i svem pa me hiti v ribnjak. Gda ti bude voda o poldan naj bolje kipela, onda ti bum ja ruku van pokazala a ti mene zvleči van. I on je tak napravil. On je čekal za jednim hrastom. Gda je počela voda kipeti, pokaže mu ona ruku i on ju je van potegnul i donesla mu je prsten, on pak ga je kralju odnesel. Kralj mu je rekel: ti si vraži človek, da si to mogel zvršiti; nu to si stopram jedno zvršil, vezda mi moraš on breg, kojega vidiš kroz oblok, do večera razkopati. On je išel dol po štengah pa se je pâk plakal. Onda ga je pâk njegova draga čekala pa ga pitala, kaj mu je, da se plače. On njoj pove, kaj mu je njeni otec naložil. Ona veli: ne plači se niš, samo ti hodi tam pak si leži pak spi, to bu vre do večera gotovo, ja ti budem o poldan jesti donesla, ti samo budi tam. On je spal tam; ona mu je jesti donesla pak vidi, da je malo raskopano pak veli: joj, gda bu to skopano. Ona mu veli: ti si leži pak spi, da bu do večera vre gotovo. Na večer se je prebudil i videl je, da je ravnina. Onda pove kralju, da je napravil. On mu se je pak čudil, kak je on to mogel napraviti pak mu veli: no vezda imaš još jedno zvršiti: ja imam v štali jednoga pastuha, na kojem moraš ti okolo mojega grada tri put objahati. On je opet išel po štengah dole pak se smejal pa ga je ona pitala da kaj mu je, da se smeje. On veli, da kak se ne bi smejal, da mi je tvoj otec zapovedal, da moram na njegovom

pastuhu tri put okolo grada prejahati, a to ja dobro znam. A onda se je ona počela plakati i veli: to je naj gorje, metem toga ti hodi v štalu pa si zemi tri bote pak vudri ti toga pastuha po glavi; ako jenu botu potereš zemi drugu, ako druga ne bu dosta, zemi trejtu. On bu proti tebi skakal i bljuval ogenj, ti pak se niš ne boj pa ga samo hari, onda ga van s štale spelaj. Onda pazi, da na levi strumenjek staneš, ar levi strumenjek ti budem ja, desni strumenjek ti bude moja sestra a sedlo ti bude moja mati a ov pastuh ti bude moj otec. On je tak naredil i objahal je tri put okolo grada i niš mu se ni pripetilo. Gda je došel pred kralja, bil je vre kralj betežen, kajti ga je jako stukel po glavi. Onda veli kralj: vezda si ti vse napravil, kaj sem ti naložil, ako hočeš, ostani pri meni, ali moreš dalje iti. Ali kči njegova mu reče: zakaj bi mi tu ostali? po smrti bile bi naše duše njegove, idemo mi rajši tam, od kud si ti. Hodi v štalu, nutri najdeš dva konje, jeden ide po luftu, drugi pak, kaj je taki z jednoga mesta na drugem, pak pazi da onoga zemeš, kaj ide z jednoga mesta na drugo, kajti ja bi išla v štalu, nu moj otec bi taki znal. On je išel, ali je na nesreću onoga dopeljal, koj ide po luftu. Nu ona mu veli: za to niš, samo se moramo paščiti. Gda je vreme bilo k obedu, videl je kralj, da ovih dveh nega, zmislil se je, da su morti prešli, za to zapovedal je mahom slugi, da nek ide glet v štalu, jeli su obadva konji. On ide brže kralju pak veli, da nisu. Sedi friško na onoga pa hodi za njimi, on friško sede na njega pak odjaši za njimi. Gda je vre blizu njih bil, veli ona: spukni mi friško jen las pak hiti za me. Kak je on hitil, s konja je postala kapelica, iz nje oltar, iz njega pak pop. On baš je nutri vu tů kapelicu dojahal pak pita ovoga popa, jeli je videl ljudi po zraku leteti. A on mu veli: nit nisem od toga glasa čul, a ne kaj bi videl. Onda je ov odišel nazad. Za toga su oni dalje odjahali. Ov je opet za njimi išel pa gda je ona čutila, da je vre blizu, veli mu: spukni mi hitro dva lasa pak hiti za menom. Gda je hitil, postalo je iz konja vrt, iz nje ruža, a iz njega vrtlar. On je opet nutri dojahal pak pita toga vrtlara, jeli je videl, kaj bi ljudi po zraku jahali. On je pak odgovoril, kak i prvo. On opet odide domom te pove kralju da jih ni našel, a kralj mu veli: ono su ti baš oni bili, pak mu veli: hodi brzo pak za njimi. On je odišel za njimi. Gda je ona pak čutila, da je blizu, veli: spukni mi brzo češelj pak hiti za mene. On je hitil i postalo je iz konja morje, iz nje ladja a iz njega brodar. Ov je uprav pred morje dojahal pak ga je pital, jeli je videl ljudi, kaj bi v zraku jahali. On mu odgovori: nisem nigda od toga glasa čul, a kam da bi njih videl. Onda je ov nazad domom odišel a oni su za toga tam došli, gde je on doma bil pak su se tam oženili pak su z onemi penezi, kaj je on na kartah dobil, dobro do smrti živeli.

Nekoliko o naših družnih rastlinah.

Spisal *M. Cilenšek.*

Skoro vse zemeljsko površje — izvzemši vnebókipeča, z večnim snegom in ledom pokrita gorovja in z vodo napolnjena brezdna — obrasteno je z raznovrstnimi rastlinami. Je pa tudi ni v naravi prikazni, ki bi na človeštvo silnejše uplivala nego množina rastlinskih podob. Ni čuda, da so že narodi starodavnih dob spoznali to istino; rastlinstvo zemlje so zvali obleko, češ ono opasuje enako pestrej preprogi njeno skalnato telo, ublažuje zvunanjega lica togost in oživlja dežele. Kako lepe, pa tudi kako resnične besede! Kdo more zanikavati razliko med zarasteno goro in med golimi rebri? Kako razveseli lep gozd naše oko, in kako tužni se vračamo iz ničvredne gošče! Kako življenje tam in kaka tihota tu! Pa ne samo to! Kako ugaja pridnemu kmetovalcu orumenela strn, kako se veseli bogatega pridelka in kako pohlevno sname ob bližajočej se nevihti svoje pokrivalo, proséč vsemogočnega, da bi odvrnol pretečo nevarnost. Kako dobro dé pogled na sočno senožet, na ktere zelenej podlagi se razvijajo in razcvetajo raznobojne cvetlice, naše mile in drage prijateljice. S kakim veseljem ustavi potnik na prašnej cesti svoje korake ugledavši sadni vrt! Bodisi spomladi, ko se je osulo drevje z rudeče-belim cvetjem, bodisi jeseni, kedar se veje šibé pod preobilnim sadjem, oddahne si rad v hladnej senci poudarjajóč, da ima gospodar glavo in srce na pravem mestu. In kako živahno je na takem vrtu! Mnogovrstne ptice, o mladoletji razdelivši se na pare, znašajo gnezda ter valé in odgojujejo svoje mladiče. Malo ne celi dan razlega se samčevo petje, ko mu samica jajca godi; le o bridkih urah preneha, kedar je treba utešiti nenasitljivo in vedno čivkajóčo mladino. Vrtno drevje jim daje hrane dovolj; od zore do mraka stikajo po razih in razpokah za žuželkami in škodljivimi gosenicami, ktere bi inače drevesa do golega oklestile.

No so pa tudi take rastline, ki človeku ne donašajo neposrednega dobička, temveč mu koristijo le s tem, da se naselé na mestih, ktera drugim ne prijajo; in sčasoma se naredi živa prst, ki jih lahko redi. Manjše zopet vzdržavajo tla vlažna, da ne zvenó nežnejše rastline, kojih koreninice ne segajo globoko. Še druge, osobito v vodi živeče pa služijo raznim živalim v zavetje in hrano, a poginovši tvarjajo vedno višje rastóče zemeljske plasti.

Rastlinstvo pa ni samo odeja skalnatej zemlji, temveč ono je jako umno razdeljeno skoro po vsem površji. Tej razdelitvi pridružuje se še raznovrstnost rastlinskih oblik. Obe svojstvi pa delate stoprav isti plašč, ki daje okrajem, dà celó deželam nekaj mikavnega, posebnega.

Naravno je, da bi bila naša zemlja strašno enolična, ako bi rodila rastline zgoli ene vrste. Potnik bi videval povsod na pr. pšenico, bukovje,

mahove itd. in ne nahajal nikjer dobrodejne premembe svojim očem. V istini pa nam je oskrbela mati zemlja veliko število različnih rastlin, ki so večinoma primerno po njej razdeljene. Na navedeni način nastajajo večje ali manjše skupine, pretežno sestoječe iz te ali one rastline. Družnost je na dalje ona lastnost, na kterej se osniva vse organsko življenje; brez nje bi zemlja tudi za človeka bila nepripravna. Brez zjedinjenja bi vsakej pojedinej rastlini pretila nevarnost; a z zjedinjenimi močmi pomaga druga drugej ter se varuje vremenskih nezgod nastalih po vzdušninah, kakor tudi žgočih solnčnih žarkov. Tedaj se tudi rastline, kakor ražne živali in človek sam, družijo z namenom, uspešnejše braniti se vsem neprilikam. V pojasnilo hočemo glavne naše družbe na kratko opisati.

I.

Gozdje so povsod najbolj razprostranjeni; oni delajo največje družbe in imajo toliko moč do zemlje gospodarja, da jim pristaje gotovo prvo mesto. Zató najprej o njih. Ne bilo bi vse razumno in jasno, ako bi se preziral zasad mladega gozda in uzajemnost med kaljivimi zrni in raznimi zelišči. S temi se tla najprej preprežejo in varujejo razvijajoča se semena. Solnčni žarki, ki jim pošiljajo svetlobo, ne morejo neposredno do njih; potrebna vlaga se vzdržava v tleh in redi majhna drevesca, vršički pa skrbé za dostatno senco, da ne zvenó. Tako vzrastejo iz semenja mogočna drevesa in prevzamejo zdaj nalogo svojih dobrotnikov, da bodo drugim to, kar so bili oni njim. V hladnej senci ohranijo tla potrebno vlago; brez nje bi manjše rastline s kratkimi koreninami ne mogle živeti in hraneče soke iz zemlje srkati; kajti le močnejše korenine segajo globoko v zemljo. V deželah zmerno toplega pasú in v mrzlejših krajih delajo gozdje tla zmožna, da se prerastó z raznimi nižjimi rastlinami, vzlasti z mahovi. Ti vlago najbolj vzdržavajo ter jo oddajejo deloma drugim, deloma pa jo spuščajo polagoma v tla in jo zbirajo v nižje ležečih shrambah bregov in strmin. O deži si prisvaja vsak listič kolikor toliko kapljic, upogne se, če treba, in zdaj padajo od lista do lista, od veje na vejo in naposled na mahovita tla, ki se do dobra napijó. To gre leto za letom, dokler je gozd zdrav in še stoji. Na razne načine upliva on na prebivalce, in z njim je sklopljen obstanek ali neobstanek dotičnikov.

Neposredna korist gozda je tolika, da si brez njega vsaj v naših krajih ne moremo misliti umnega kmetijskega gospodarstva. Varčnemu in razboritemu gospodarju daje potrebna drva za kurjavo, vsakovrsten les za izdelovanje hišnega in poljskega orodja, za stavbe in za razno kupčijsko blago. Mnogo rokodelcev, dà cela nepregledna vrsta pripravlja jih razno lesenino. Tudi postranski dohodki, ktere gospodar dobiva od gozda v čreslu in smoli, v želodu, bukvicah in ježicah, v malinah in gobah, so akoravno ne veliki, vendar znatni. Kaka neobhodna potreba je gozd pri

gospodarstvu in obrtnosti, razvidi se najbolj v takih krajih, ki so bili nekdaj gozdnati, a lahkomiselno ravnanje jih je opustošilo. In kar je največje gorjé, to je, da se take pustine ne dadó v kratkem zopet izpremeniti v gozdna tla, včasih celó nikdar več. Lahko je torej umevno, da taki kraji po njih bridko vzdihujejo, in na pr. v Grönlandiji morali so več naselbin zapustiti zgoli zategadel, ker so jim drva pošla.

Velik je torej dobiček, ki ga imamo od gozda, dokler se je v umno uporabo sekal; to vé in čuti vsak lastnik, pa tudi tisti, ki kuha in se greje na kupilu. No to še vendar ni vse! Neizrečeno potreben in od velike imenitnosti je gozd, dokler zaslužuje sploh to ime. Ali posamezni človek ne čuti tega toliko, tem bolj pa céli okraji in premnogokrat céle dežele.

Zgoraj se je omenilo, da si o deževnem vremenu prisvaja vsak list kolikor toliko kapljic; one padajo od lista do lista, od veje na vejo in slednjič na tla z mahom prerastena, ki se navzemó te mokrote kolikor največ mogoče. Nekoliko je porabijo rastline zá-se, ostala se pa spušča polagoma navzdol in ako je zemeljsko skladovje sposobno, zbira se v podzemne toke in prišumi ob porobji izpod zelenega plašča v podobi oživljajočega vrelca na dan. Studenci se spajajo v potoke, potoki v reke, ki srebernim pasovom enake iz dežele v deželo morju v naročje hité. Reke so naravne črte, po kterih se seznanjajo narodi; one jih vežejo v večjo skupino in jim donašajo blagostanje in zadovoljnost, močéče jim njive in senožeti. Človek se okoristi tudi z gonilno silo, postavši ob bregu mnogovrstne tovarne, mline, fužine itd. Nadalje ga redé z ribštvom in mu povrnejo čestokrat pohabljeno zdravje vsled raztopljenih rudnin. Studenci so torej tiste žile, od kterih je zavisna v sposobnem kraji ne samo omika pojedincev, temveč celih narodov. Svedoki so nam nekdanji narodi, ki so vrelce in reke po božje častili, videči v njih vir življenja in blagostanja. Potomci so dostikrat ravnali drugače; posekali so gozde in se nevedé odpovedali blagostanju. Studenci so usihali, reke se posušile in jezera večinoma v smradljive mlake preobrazila se. V zgled naj nam služi Grška, Italija, Španija, južno-vzhodna Francoska in dr. No v vročih deželah je prva stopinja do omike zvezana z vrelci, ki ob straneh ozelené ter nomade preživljajo. Neizmerne peščene puščave bi za človeka vedno nepristopne ostale brez prepotrebne vode, ki stvarja po vrelcih tu pa tam zelenice (oaze). — Zašli smo daleč, pa to samo zategadel, da bi doslej navedeno kolikor možno podkrepili z znanimi prikaznimi.

V studence se pa ne steka vsa zračna voda, ampak samo majhna tretjina: druga tretjina odteka po površji in ostala izhlapiva v zrak. Vodna para se ne vzdiguje samo iz vsakega drevesa, iz vsakega lista, ampak tudi iz vlažnih gozdnih tal. K temu pa treba toplote nahajajoče se v zraku. Ker se pa ta zaradi zelene drevesne strehe ne more od solnca

nikoli toliko ugreti, kakor na kakej goljavi, in še po izparivanji znaten del svoje toplote izgubi, je v gozdu hladnejše nego izvèn gozda na planem. Nad gozdi kakor v njih je torej zrak bolj hladen ter si skuša izjednačiti svojo toploto s toplejšim zvunanjim. Povsod pa, kjer ima zrak v dveh dotikajočih se prostorih nejednako toploto, teče v višini toplejši zrak v hladnejši prostor, spodaj pa nasprotno. Toka sta sevéda tem jačja, čim večja je toplinska razlika med toplejšim in hladnejšim zrakom. Tla na planem zvunaj gozda se po dnevu bolj ugrejejo in po noči bolj ohladé, nego je to v gozdu mogoče; zató veje na večer hladen veter proti gozdu, zjutraj pa pihlja iz njega. Tako ublažuje gozd poletno vročino in hladi zrak, in ovirajóč prehitro izmeno zračne toplote, prija mnogim sadežem, kterim vzlasti spomladi in jeseni mraz in slana preti.

Izpara se vrši po vesoljnem svetu, osobito pa v vročih krajih; ondi se vzdigujejo vodne pare v zrak, in vetrovi jih razpodé na vse strani. V obližji gozdov pa se vsled hladnejšega zraka zgosté in oplodijo kot dež okolico. Poletni dež pa prav prijetno lajša hudo vročino, dočim se po opustošenih in golih pustinjah le redko kdaj nahaja. V toplejših krajih so zmerni lesovi tudi v tem oziru velika dobrota, v zmernejših pa pomanjšujejo toploto ter pouzročujejo mraz. Ni težko dokazati, da je bilo naše podnebje zaradi prostranih gozdov v minolih časih mrzlejše, nego je sedaj. Omenim samo nekterih zverin, na pr. grdogledega volka, kosmatina medveda, krvoločnega risa in dr., ki so se preje v teh gozdih živeči, napredujočej omiki umaknoli v gore ali pa na sever. Isto tako nektere ptice, kakor divji petelin, črna žolna in dr., ki najrajši po tihih, velikih gozdih samujejo. Ravno tako očitni svedoki so nam razne rastline, na pr. vinska trta, ktere ni poprej naša domovina poznala; kajti snežnate zime s hudim mrazom jej niso prijale. Čim bolj pa so se posekavali in pustošili gozdje, tembolj so pojemale hude zime, tem gorkejše je postajalo naše podnebje. Ali vse ima svoje skrajne meje! Ako sega človek vsled objesti ali neumnosti preko njih, more poprej rodovitno zemljo pretvoriti v nerodovitno, dà celó v stepo ali pa v gola, skalnata rebra.

Znana prikazen je, da vetrovi nimajo v lesu take moči nego na planem. Povsod, kjer so po gorah porazili gozde, dobivajo vetrovi po dolinah večjo moč; one postajajo hladnejše in tudi manj rodovitne; vzlasti sadno drevje po mrazu veliko trpi in spomladi tudi često pozebe. Kdo bi se temu čudil uvažujóč, da se po takih krajih izmena jako hitro vrši!

Lahko tedaj vsak razume, da so gore one meje, kterih človek ne sme prekoračiti. Še enkrat poglejmo gozdnato goro, in gotovo pritegnemo, da vzdržava ona po koreninah svojih deves in po gostih mahovih živo zemljo po strminah ter jo veže v celoto. No pa posekajmo les in pohodimo črez nekoliko let znani nam prej rajski kraj. strašen pogled! Namesto veselega življenja okrožava nas od vseh stranij nemo skalovje. vsiljujóč

nam prežalostno svojo zgodovino. Od kod ta izpremememba? Dokler je stal še gozd, razbijale so se plohe ob drevji in listji ter padale v kapljah na tla. Suho listje in zelena mahovita tla so se vode napila in nasrkala do sitega, a odtekalo je je slednjič le malo in še ta je curljala počasi. Vode dolinskega naliva že davno ni, ko prihiti ta raz gorovja. Po opustošenji pa usahnejo studenci, mahovi in druge rastline izginejo. Deža, kterega posedine kapljice so prej na drevje padale, ne zadržava ničesar, in on tolče kot strašna ploha ob tla. Za malo časa je tudi živa zemlja izginola, in gola, kamenita tla se pokažejo. Silni hudourniki, preobloženi s peskom in kamenjem, deró navzdol in prišumé s strašansko silo v ravnino, kjer razdirajo jezove ter zalivajo stanovanja. Pa še več! Tu trgajo zemljo in jo odnašajo na druga mesta, kjer jo spuščajo obnemogli na dno. Njive in senožeti poplavljajo in nasuvši ná-nje peska in proda, pretvarjajo cvetoča polja v nezdrava močvirja. Iz močvirij pa se navadno vzdigujejo opasni plini in ti prisilijo človeka izseliti se ali pa v bedi in siromaštvu za rana umreti. Velikansko škodo trpé stanovniki po dolinah, ako ne znajo v gorah gospodariti z gozdom.

Dragi čitatelj naj mi oprosti, ako v kratkem navedem v zgled nasledke gozdnega pustošenja po francoskih planinah. Blanqui govoréč o njih pravi: „Ni možno z ozirom na naše podnebje predstavljati si teh pekočih jarkov in strašanskih sotesk, kjer ni niti grmovja niti ubogim pticam zavetja, kjer naleti potnik ob poletnem času sem ter tja le na izsušen grmiček kake sivke, kjer so usahnoli vsi studenci in kjer kraljuje strašna tihota. Kedar pa pride huda ura, valijo se po razpokanej zemlji strašne vode, ki pustošijo, ne da bi oplodile, ter še zemljo bolj izperó, nego je bila poprej. Napósled zapusti tudi človek te strašne puščave, in letos (1843) nisem žive duše našel v krajih, koder sem pred 30 leti gostoljubnost užival.“

Vsakdo, ki je navezan bolj na sobo, vé, kako ugodno ga oživlja v prostih urah zrak na planem osobito v solnčnem gozdu. Čuti se krepkega in prerojenega po daljšem sprehodu. Vsako delo ga veseli, in navadna jed mu gre v slast. Meščanje, ako le premorejo, zapusté za poletne vročine mesto, da uživajo zdravi zrak na kmetih. Posebno draga so jim gorska zatišja in sploh gozdnati kraji. Zdravniki pošiljajo bolnike v toplice in kopeli, a ne toliko zaradi vode, kolikor zavoljo zdravega in čistega zraka. Potujoči in ljudje na deželi so boljše barve in krepkejšega zdravja nego oni, ki v velikih mestih živé. Vse to nam je takoj jasno, ako se natančnejše poučimo o hranitbi rastlin. Glavna sestavina rastlinjega telesa je ogljik. Od kod in kakó ga neki dobivajo? — Pri človeškem in živalskem dihanji, pri zgoru, pri vrveži in sličnih presnovah spaja se kisik z ogljikom v ogljikov dvokis, ki je živalskemu telesu opasen plin. Po mestih, kjer je med gostimi hišami le malo drevja in zelenja, onečiščen je zrak po dihanji ljudij in živalij ter po raznovrstnem smradljivem izparivanji. Vetrovi

ga čistijo kolikor toliko ter vzdržavajo ravnotežje. Pa napósled bi se vendar moralo vse ozračje napolniti s tem smrtonosnim plinom. A temu ni tako! Tu nam pomagajo rastline, med njimi vzlasti gozdovi. Rastline sprejemajo namreč ogljikov dvokis in sicer ga dobivajo nekaj skozi listje iz zraka, nekaj pa raztopljenega v vodi po koreninah iz zemlje. S solnčnim uplivom ga razkrajajo v ogljik in kisik. Iz ogljika sestavljajo polagoma svoje telo, kisik pa izdihajo zopet skozi listje in druge zelene dele. Čiščenje traje neprenehoma, in ker ne more brez kisika nahajajočega se v zraku ali v vodi nobena žival živeti, razumljivo je tudi, kar smo ravno prej povedali o meščanih, bolnikih in dr. Na plučih bolehnim ljudem ne prija suh zrak kakor sploh nobenemu človeku ne, ker draži dihala. A tú so gozdje na pravem mestu, kajti iz vlažnih tal hlapí neprestano vodna para.

(Konec pride.)

Urban Jarnik.

V spomin njegove stoletnice.

Spisal *J. Scheinigg.*

IV.

Ko je bival Jarnik še v Celovci, želel je iskreno, dobiti faro na kmetih, kjer bi mogel uspešno delovati Sloveniji v prid in korist. Tem bolj je vse hvale vredna njegova marljivost, ker znamo, da se mu je v gmotnem oziru jako slabo godilo na šmihélskej župniji. Nesrečen je bil v gospodarstvu. Davki so bili že tedaj obilni; l. 1824. pobila mu je toča dvakrat na polji. Prišla je eksekucija v farovž za 81 dnij, in žugalo se mu je s sekvestracijo. Prosi torej konsistorij, naj se mu ustavi eksekucija, ker bi se moral sicer odpovedati fari. Konsistorij ga priporoča deželnej vladi, češ Jarnik je eden najspretnejših duhovnikov cele škofije. Večkrat je prosil denarne podpore, odbila se mu je; štirikrat se je potegnol za drugo faro, propal je. Osobito pa ga je, kakor vémo iz ustnega poročila (Majarjevega), peklo, da je propal proséč za proštnijo tinjsko. Potožil je bajè Kopitarju svojo nezgodo, in ta je posredoval, da je dobil krški ordinarijat ukaz, naj se prihodnjič ozira pri službah na može, koje dičijo tudi literarne zasluge. Jarnik pa je sklenol, ostaviti koroško domovino, ki tako slabo skrbi za služabnike svoje. A konsistorij ga tolaži zatrjujóč, da se bodo itak župniške plače kmalu povišale. Pokoren svojim predstojnikom ni uresničil Jarnik svojega sklepa. A ko je bila izpraznjena blatogradska fara, prosi za njo. V terno-predlogu bil je „primo loco“. V zaslugo se mu šteje vendar enkrat med drugim „sein vorzügliches

Talent und wissenschaftliche Auszeichnung, indem er mehrere gemeinnützige Schriften in slovenischer Sprache zum Drucke beförderte". Ali o njegovih starinoslovskih in zgodovinskih spisih niso znali ničesar ali niso hoteli znati! Dobil je Blatograd z odlokom c. kr. ilirskega gubernija v Ljubljani dne 18. januarja l. 1827. Spomladi se preseli na novo faro, ki je bila „landesfürstlich".

Tukaj je živel Jarnik celih 17 let do svoje smrti. V gospodarstvu se mu je godilo ugodnejše. A izkusil je v drugem oziru marsikaj neprijetnega; grenka kupa življenja, ki se ne prizanaša nobenemu, podala se je tudi njemu, da jo izpije. Napadali so njegovo delovanje na književnem polji, osobito zaradi razprave „Andeutungen über Kärntens Germanisierung", in mu podtikali sebične namene. Obirali so ga, da nima domoljubja, zasmehovali in psovali so ga. Ni treba, da bi razpravljali tukaj podrobnostij; pismo sedem stranij obsegajoče, iz kterega podajemo čitateljem najmarkantnejše stavke, priča nam jasno, kako globoke srčne rane so mu bili vsekali. Našlo se je med blatogradskimi listinami, in vidi se mu, da si je z njim olajšal Jarnik razžaljeno svoje srce. Pisano je 31. majnika 1829:

Lieber Freund! .... Man wollte die Unbilden gut machen und vergrösserte sie nur. Was konnte mein damaliger Aufsatz für eine böse Absicht haben, die man ihm unterlegte? .... Ihr glaubtet, mein Aufsatz wäre eine eitle Folge jenes Prädicats gewesen, welches Ihr mir zu geben beliebtet, und worüber ich vielmehr ungehalten sein konnte und nur beleidigt werden musste, als bald darnach sich Jemand herausnahm, sich desselben sogar in einer Adresse an mich, die vorher distinguierten Personen zu Gesichte kam, zu bedienen. Was konnte ich anders denken, als dass es auf meine Verhöhnung ausliefe? Dass ich eine topographische Synonymik zu geben versprach, wusste man schon 12 Jahre früher. Und da ich schon im J. 1810 mich zuerst damit beschäftigte u. von damals bereits ein ziemliches Verzeichnis hatte, so muss diese meine Arbeit nicht erst in das tiefe J. 1825 herabgesetzt werden, aber noch viel weniger als das Resultat eines weder gesuchten noch erwarteten Weihrauchs betrachtet werden, indem die Arbeit längst vorher schon fertig war.... H. Mitterdorfer theilte mir wirklich ein Verzeichnis topograph. Benennungen mit, allein ich selbst fand bei weitem mehr, u. obwohl ich selbst mir viele Mühe gab, u. es mit vollem Rechte als meine Arbeit hätte ausgeben können, so wollte ich die Ehre doch nur dem H. Mitterdorfer lassen. Uebrigens wusstet Ihr nicht, was für eine Verpflichtung ich ein Paar Jahre früher übernommen habe, nämlich ein Wurzelwörterbuch der slov. Sprache zu liefern, woran ich zu arbeiten anfieng, aber bei dem bekannten Mangel alter Urkunden dieses Dialectes u. bei den vielen verschwundenen Stammwörtern, jenes lebendige Lexicon zu Rathe ziehen wollte, welches der Kärntnerslave schon vor mehr als einem Jahrtausend auf Grund u. Boden geschrieben hat, u. wovon die Laute noch täglich viel tausendmal ertönen, ohne dass sie der späteste Enkel des heutigen Tages nach ihrem ganzen Unfange mehr verstünde. Für den Philologen aber sind sie wichtig u. gleichsam die Beweistexte für die Gleichförmigkeit unserer Mundart mit der alten Kirchenslavischen. Diese ganze Arbeit habt Ihr zerstört u. Euch als Feinde der Wissenschaft erklärt. Eines Menschen Kräfte reichen zu dieser Arbeit nicht hin, ... aber auch die Mitwirkung anderer wusstet Ihr zu verhindern.... Man hat vieles gesprochen, was man

nicht oder kaum halb wusste, u. geschrieben, was man nicht verstand, u. hat sich dadurch einer schweren Verantwortung ausgesetzt. Man hat sogar hohe u. ausgezeichnete Personen zu einem ungünstigen Urtheile veranlasst. Man nahm gar keinen Anstand, frech u. unverschämt Lüge u. Verleumdung zur Wahrheit zu stempeln, u. die Welt gegen einen verkannten, durch die Zeitumstände unglücklich gewordenen Menschen mit Zettergeschrei u. Abscheu zu erfüllen, bloss darum, weil er einen Gegenstand selbst gedacht u. mit Freimüthigkeit durchgeführt hat, ohne dass es den Gegnern benommen gewesen wäre, ein Wort dagegen zu sagen. Dieses Attentat gegen meine Ruhe u. meinen Frieden, gegen meinen Wirkungskreis, gegen mein geistiges Leben halte ich nach den Schmerzen meines beleidigten Gefühles für so schwer, dass ich nicht weiss, wie Ihr mir dafür werdet genug thun können. Fürchtet Ihr nicht, dass über jedes Haus, in welchem sich Eure gedruckten oder ungedruckten Schriften befinden, der Fluch kommen könne, weil jedes solche Haus eine Ungerechtigkeit gegen mich enthält!... Ihr habt geflucht, verdammt, gerichtet... Ein Monat war aber nicht hinlänglich für Eure Schmähsucht u. Eure kochende Rache, auch nicht 1 Jahr; 3 Jahre sind es nun bereits, dass Ihr dieselbe auch nicht ersättigt habt... Wie lange wird nun Euer wildes Treiben noch dauern?... wie schwirren nicht Eure Steine von allen Seiten u. ohne Aufhören?... Odio iniquo odistis me!... Ihr habt nicht widerlegt, sondern geschimpft, gelästert, geschändet!... Nur der pöbelhafte Mensch fängt, wenn er nicht widersprechen kann, mit Persönlichkeiten an... Man sagt lieber: Widersprich der Thorheit nicht, sondern schimpfe, fluche, lästere, lüge, verleumde, mache lächerlich. Das sind die goldenen Sprüche, deren Ihr Euch bedienet, um zum erwünschten Ziele zu gelangen, auf das „audiatur et altera pars“ habet Ihr gänzlich verzichtet... Ihr wollet sogar meine Vaterlandsliebe bezweifeln u. mir dadurch ein Verbrechen aufbürden, wovon mein Gewissen von jeher rein war. Dies wäre zuletzt noch der Lohn für meine vielen Entbehrungen u. Verluste, da ich binnen 16 Jahren Seelsorge über 3000 fl. M. M. an mir gebührendem Brot verlor, dass ich somit 10 J. ohne Sold gedient habe... In der drückendsten Zeit, wo ich mit Mangel zu kämpfen hatte, sowohl in der Stadt als am Lande, entwickelte ich bei meinen sowohl Predigt- u. Christenlehr-Vorträgen die lebendigste Vaterlandsliebe u. Gehorsam gegen den allergnädigsten Monarchen. Fraget nach, so werdet Ihr es hören; selbst in meiner Abschiedsrede an der letzten Station berührte ich diesen Gegenstand u. konnte mich freudig u. mit gutem Gewissen darauf berufen, was ich in dieser Hinsicht für Fürst u. Vaterland die Zeit meines Wirkens gesprochen u. gelehrt habe. Wer mich in diesem Stücke verkennt, der beleidigt mich schwer u. verdienet kaum Verzeihung... Die Folgen Eurer Handlungen erstrecken sich soweit, dass selbst Milchbärte im gespaltenen Rock mit Flitterweisheit aus einem andern Lande sich erfrechen, in Gegenwart distinguirter Personen in meinem eigenen Dorfe ungestraft mich zu beleidigen, was erst vor 8 Tagen geschehen ist. Wird es etwa dahin kommen, dass ich bei jeder Entfernung zu Hause mich mit ein Paar Pistolen werde versehen müssen, um beleidigende ex stimulo vestro geflossene Zumuthungen von Bösewichtern oder vielmehr von Euch verführten Menschen mit Nachdruck zurückzuweisen! — Aber das Ganze nahet sich am Wege der Erbitterung! — Odio iniquo odistis me!“

V takšnem položaji se je preselil Jarnik v Blatograd. Vendar obče priznana je resnica, da je delavnost najboljši lek srčnim boléčinam. Tudi Jarnik naš iskal in našel je tolažbe v tem, da se je posvetil znanstvenemu delovanju. V letih mladostnih vzkipelo mu je bilo srce, da so iz njega izvirale „mnogotere piesme“. V Celovci in v Šmihélu spisoval je podučne in pobožne knjige za prosto ljudstvo, ob enem pa se bavil s starinami in

zgodovino gorotansko. Čas, ki ga je preživel v Blatogradu, pa bi lahko imenovali njegovo jezikoslovno dobo.

Prvence jezikoslovnega truda Jarnikovega nahajamo že jako zgodaj. Prvi spis je „Bildung des Zeitwortes. Ein Versuch nach Dobrovsky's Methode“ iz l. 1812.[1] V njem je Jarnik uredil slovenski glagol v šest vrst po obrazku, ki ga je iznašel slavni Čeh, ter postavil najvažnejši oddelek slovnice slovenske na trdna tla. Ko so zagledali brizinski spomeniki beli dan, pretresaval jih je gledé na pisavo, jezik itd. in trdil, da so gorotansko-slovenski. Metelkove slovnice (l. 1825) ni dočakal, da bi bila izšla céla knjiga; dobila sta Slomšek in on že prve tri pole iz Ljubljane. Jarnik jih je pregledal ter poslal Metelku več stranij izvrstnih opazek in doneskov iz koroških narečij.[2] Priznavajóč, da se nahaja najčistejši, najbolj olikani govor vselej v sredini kakega naroda, ne ob okrožji njegovem in da mora biti kranjski govor merodajen za ureditev pismenega jezika, pogreša v Metelkovej slovnici skupnega imena Slovencev, ktero je rabil Jarnik že l. 1811. v današnjem skupnem pomenu. Ustregel je Metelko Jarnikovej pametnej zahtevi in nadomestil provincijalno besedo „kranjski“ s skupnim izrazom „slovenski“. Sploh se je upiral Jarnik vsemu, kar se je kazalo separatistično. Skupno in uzajemno mora se novoslovenska slovnica urediti: to je bilo njegovo geslo in ono naj ostane sveto tudi nam. Glavna vodila podajala mu je staroslovenščina; kar se je ohranilo do današnjega dneva „in ore populi“, mora se prevzeti v književni jezik, ne gledé, k j e se ta ali ona oblika govori. „ker uzajemnost pospešuje najbolje zjedinjeno napredovanje“. Po tem načelu se je ravnal ves čas in na ono nanašajóč se pretresel je Metelkovo slovnico in zagovarjal pravilne oblike koroških Slovencev. Natančneje razpravlja o glasnikih; on terja, da bi se raba glasa *ω* (znamenje za Metelkov *o*, ki je med *o* in *a*) v knjigi razširila, ker so ga ohranili koroški Slovenci v svojih narečjih tam, kjer ima staroslovenščina ą; naj se piše *-ega*, *-emu* m. *-iga*, *-imu;* dat. sing. fem. adj. *-ej* m. *i;* naj se zopet oživi instr. masc. *-em* (z loj-*em*); presežna stopnja bodi *-ejši* in dr. Tudi skladnja se mora popraviti po istih načelih, po kterih sklanja in sprega. Z veseljem pozdravlja novo ljubljansko učilnico slovenskega jezika in odobrava namen Metelkovcev, ustanoviti časnik, ki bi razširjal in utrjeval novi pravopis. Ni treba posebej kazati, koliko in kteri Jarnikovi predlogi so prodrli v knjigo; kar je pisal o glasovih ě in *ω*, ni mu obveljalo, ker ja je uničila gajica.

Z metelčico vred dospeli smo do vprašanja o slovenskem pravrpisu. Da bohoričica ne ugaja vsem fonetiškim zahtevam, uvideli so bili učeni

[1] Pogl. Kresovega III. letnika str. 321 in sl.

[2] Ponatisnene so te opazke preložene na slovenski jezik v Marnovega Jezičnik-a IX. letniku na str. 17—23.

možje že pred dolgo leti. Žiga Popovič[1] je sprožil prvi misel. pomnožiti Slovanom z latinico pišočim abecedo po cirilskej azbuki; Gutsmann. Kopitar, Primic bili so enake misli. Tudi Jarnik pričakuje „v kratkim tejsti veséli čas, ko bojo visoko vučeni moži za vse Slovence k navadnim latinskim čerkam še druge Slovenskimu jeziku namerjene izumili!“[2] Metelkova slovnica bi imela v okom priti temu nedostatku. Po knjigah govorečih o abecednej vojski, ki se je vnela vsled Metelkovega pravopisa, beremo čestokrat, da je tudi Jarnik nasprotoval metelčici. V dokaz navaja se njegova največja knjiga „Etymologikon“, kajti tiskana je s starim pravopisom. Oboje je krivo, trditev in dokaz. Jarnik se je razveselil metelčice, če si tudi njenih pomanjkljivostij ni prikrival. On piše o njej: „Nova abeceda je velika dobrota. zdaj vsaj bodemo lahko pisali, dozdaj smo krpali. Vendar se li more imenovati omnibus numeris absoluta?“ — Kmalu se je privadil nove pisave in poslal je Metelku dve pesni pisani z njo; tudi v ostalini so še ohranjeni spisi, pridige, slovarniški odlomki v metelčici. Abecedne vojske se ni dejansko udeleževal, kajti osebno prièkanje mu je bilo zoperno. L. 1832. izda Etymologikon v starem pravopisu, a ne iz mržnje do novega, ampak ker ni bilo v celovških tiskarnah metelkovih typov.[3] Kar piše torej Lubomir-Slomšek v Carinthijinej 12. številki istega leta, naznanjajóč Jarnikovo delo, ne smemo smatrati kot izraz Jarnikovih nazorov, temveč je pripisovati subjektivnosti naznanjalca samega.

Na Koroškem biva poleg Slovencev nemški narod. Zaraditega čutila se je tukaj najprvo potreba slovenske slovnice za Nemce. V ta namen je že Gutsmann izdal svojo slovnico l. 1777.; doživela je že bila pet natisov; šestega je preskrbel l. 1829. Jarnik in z njim ustregel praktičnim potrebam nemških sodeželanov. („Windische Sprachlehre v. O. Gutsmann. VI. Aufl. Klagenfurt bei F. v. Kleinmayr 1829.“ 8° str. 108.)

Ves čas odkar se je prikazal na književnem polji, bavil se je Jarnik s slovenskim rečnikom. Prva leta svojega službovanja pomagal je nabirati po Koroškem za Vodnikov slovar; pozneje pa je izdelaval samostalen besednjak. Tudi tukaj se je oklenol načela, naj se vpišejo vsi oni staroslovenski izrazi, ki še živé po raznih slovenskih pokrajinah. Da bi bil slovar v tem oziru popolen, zabeležil je iz staroslovenskih spomenikov nad 2500 takih besed in je izdal v posebnej knjižici.[4] Baš v istem času imel je dogotovljen rečnik, a zavrgel ga je, ker se mu je videl preslab. Gutsmannov

---

[1] „Untersuchungen vom Meere.“ Leipzig 1750.
[2] Poglej „Zber lepih ukov“ v predgovoru; Kres 2. snop. str. 100.
[3] Pogl. pismo do Slomšeka v lanskega Kresa 11. snopiči.
[4] „Kleine Sammlung solcher altslavischer Wörter, welche im heutigen windischen Dialect noch kräftig fortleben. Ein Beitrag zur Kenntnis der alten hochslovenischen Büchersprache. Klagenfurt bei A. Gelb 1822.“ 8° str. 79.

slovar pa je bil že pošel, a občinstvo je popraševalo neprenehoma po njem. Tiskar Kleinmayr pozove torej Jarnika, naj pregleda Gutsmanna in napravi novo izdajo. Tej nakani pa se je Jarnik ustavil ter obljubil založniku, da hoče rajši spisati čisto novo knjigo, ki bi imela biti prikladnejša znanstvenim terjatvam istega časa. Obvarovati tiskarja neizogibne škode ter zabraniti novo izdajo zastarelega Gutsmannovega rečnika, kteremu pravi „teutschmichlisch“, to so bili zvunanji uzroki, da se je lotil l. 1828. novega slovarja. Dovršil ga je v dveh letih, kar bereš v predgovoru pisanem l. 1830. in v pismu, ki ga je poslal Slomšeku. Tiskanje se je zakasnilo za céli dve leti, iz kterega uzroka ne znamo. Začetkom l. 1832. prišla je Jarnikova glavna knjiga v ljudi.[1]

Ne bomo se spuščali v daljšo in natančno oceno Etymologika; dandanes bilo bi prepozno in brezuspešno. Samo nekaj besed o njem naj nam bode dovoljeno. Etymologikon je osnovan po Dobrovskega načrtu, kakoršnega je prepisal tudi Metelko v svojej slovnici. Zakaj si ga je bil izbral Jarnik opustivši abecedni red? — Uzrok imamo iskati v tem, da se je v istih letih začelo razvijati primerjajoče jezikoslovje. Hotel je torej ob enem ustreči terjatvam praktičnega življenja in znanstvenim svrham. Porabil je vestno, kar so mu podajali predniki; Pohlina in Gutsmanna pregledal je z ozirom na pristno slovensko blago;[2] izpisal je Danjka in Metelka, mnogo pa je nabral ali sam ali duhovniki, ktere je naprosil, vzlasti po Koroškem. Posebno zanimiv je predel „Zwanglos Gebildete“. On kaže, kako uporabljajo razna slovenska narečja različne končnice, da izražajo isti pojem. Slučajno je pomagal Etymologikon tudi določiti znano literarno pravdo, kteremu slovanskemu jeziku naj se prištevajo brizinski spomeniki. Kopitar je dokazal iz njega in spričal, da so oni velevažni ostanki stareslovenščine gorotansko-slovenski.[3] Z Etymologikom osnoval si je Jarnik trdno podlago, na kterej je mogel sestavljati obširne slovarje. Metelko mu pošlje Vodnikov rokopisni slovar z Bilčevimi doneski vred: Smolnikar, Zupan, Stucin in drugi duhovniki so mu izročili vsak iz svojega kraja znatnih besednih zapiskov; osobito marljivo pa ga je podpiral Slomšek, v tistih letih spiritual v Celovci. Dogotovil pa je Jarnik dva slovarja: nemško-slovenski in nemško-slovensko-latinski.[4] Osoda slovenskim slovarjem sploh nemila ni se tudi njemu kazala ugodna in

---

[1] Versuch eines Etymologikons der slov. Mundart in Inner-Oesterreich. Nach verlässlichen Quellen bearbeitet von U. Jarnik, landesfürstlichem Pfarrer zu Moosburg. Klagenfurt 1832. Gedruckt und verlegt von Ferd. Edl. von Kleinmayr. Str. XXII + 243 v vel. 8°.

[2] Pogl. Kresov III. letnik na str. 212. in uvod Etymologiku.

[3] „Glagolita Clozianus. 1836.“ na str. XLI.

[4] Pogl. lanskega Kresa 7. snopič na str. 374 in sl.

zakrivila je, da ni spravil nobenega na dan; ostala sta v rokopisu. Vendar se nista pogubila; služila sta nekaj let pozneje Janežiču v podlago za njegov ročni slovar slovenskega jezika. (Konec pride.)

† Knez-vladika dr. Janez Zlatoust Pogačar.

(Konec.)

4. Pogačarjevo vladikovanje je bilo primeroma kratko, ker ga je še le v poznej dobi svojega življenja nastopil, a tudi teh osem let in nekaj mesecev sme se imenovati izvenredno plodovitih.

Pokojni vladika je bil vzgleden višji pastir proti svojim ovčicam. Uvedel je redne kanonične vizitacije, ktere je z vso ognjenostjo izvrševal. Hotel se je sam prepričati o župnijskih razmerah po svojej škofiji, hotel stopiti med pastirje in ovčice. Ganljivo je bilo videti častitljivega starčka, kako je celó peš ali jahaje obiskaval najzadnje gorske župnije, ki že morebiti polstoletja in nektere tudi nikoli še niso videle višjega svojega pastirja v farnej crkvi. In pokojni vladika ni samo birmoval po céle ure, temveč on je tudi pridigoval, maševal, obhajal, katehezoval, oficij po rajnkih opravljal, litanije imel, — večkrat celó na dan po dve vizitaciji opravil, sprejemal prijazno duhovnike in posvetne, tu in tam obiskoval znane rodovine ... ni čuda, da so njegove telesne moči pešale, osobito še ko mu je popolnoma oslabel vid, kterega mu tudi zdravniška umetnost ni mogla zboljšati.

Vsled vizitacij so se crkve v škofiji ozaljševale; mnogo se jih je popravilo, prezidalo; in ker je sam rad zidal, vzpodbujal je tudi druge k temu. Sam prijatelj umetnosti in lepote že od nekdaj, je res po kneževsko za šeststoletni jubilej osnažil in prenovil knezoškofijsko rezidenco v Ljubljani, dal stare umetne slike popraviti in je pomnožil njih zbirko. Popravil je škofijske gradove in druga ojkonomijska poslopja, če tudi dobro vedóč, da ne bode več tega po natornih postavah človeške umrljivosti dolgo užival. Ali ne kaže tudi v tem rajni vladika plemenitosti in vzvišenega duha, ki ljubi lepoto, a sebičnosti ne pozna? Za Ljubljano si je stalen spomenik zapustil s planovanjem prostora ob škofiji zraven stolnice, kjer je zdaj prelep prostoren nasad v ozaljšavo crkve in trga. Po njegovem prizadevanji se je v crkvi v Gornjem gradu položil krasen tlak, dostojen nekdanje stolice. Brez njegovega vzpodbujevanja (prim. Pastirski list) in pokroviteljstva bi crkev Sv. Srca Jezusovega v Ljubljani še ne stala v takej lepoti. Zeló vnet za lepoto službe božje gledal je, da se povsod z vso častitljivostjo obhaja in kolikor mogoče po rimskem običaji in dotičnih rubrikah, osobito odkar se je začelo več pisati o tem in zlorabe grajati.

Vednostno napredovanje duhovščine bilo mu je vedno pri srci; zató je pomnožil nekaj bogoslovnih predmetov, poostril župnijske izpite, uvedel pastoralne konference, zaukazal vednostne obravnave o raznih tvarinah; dal je instrukcije, kako se naj kaplani in župniki pri uradovanji medsebojno podpirajo, da dobé poslednji pomoč, prvi pa poduk, ki je bil žalibože pred njihovim vstopom v pastirstvo popolno zanemarjen. Dosegel pa je tudi to, da so crkveni računi po vsej vladikovini v lepem redu.

Njegovo škofovsko delovanje se je deloma naznanjalo tudi v novo ustanovljenem „Ljubljanskem škofijskem listu“ („Laibacher Diöcesanblatt“), kterega je najprej uredoval L. Klinar, potém kancelar M. Pogačar in slednjič arhivar A. Koblar. Rajnki vladika ga ni hotel imeti samo za ukazni ali službeni list, temveč on je namerjaval razširiti ga v pravi bogoslovnoznanstveni list, ki bi naj duhovnikom v raznih strokah njihovega delovanja dajal svete in vodila, pa tudi opisaval zgodovino ljubljanske vladikovine, v začetku vsaj kronike posameznih far, kar je vzlasti priporočal svojej duhovščini. Ako se pomisli, da se je še silno malo na tem polji storilo, izvzemši nekaj Hicingerjevih sestavkov, bilo bi pri važnosti takih kronik za zeló temno še zgodovino slovensko pač želeti, da bi rajnkega vladike opomin našel boljši odmev. Vendar je že do sedaj „Diöcesanblatt“ obelodanil dokaj lepih izvirnih sestavkov deloma zgodovinskega, deloma pastirskega ali sploh bogoslovnega obsega ter pokazal, da bi ne bil znanstven theologiški list slovenski nemogoč, — temveč novega ni treba celó ustanávljati, kajti v vseslovenski theol. list (tudi za duhovščino drugih škofij) bi se lahko ta izpremenil po tem, da bi službene ukaze morebiti le kot priloge prinašal. Čulo se je, da bi se bil polagoma v popolno slovenskega presnoval; in to je tem bolj verjetno, ker ni bil rajni naš vladika nasprotnik slovenskemu službenemu uradovanju, nego ga je celó fakultativno uvedel v knezoškofijskem redništvu. Vsakemu je bilo na prosto dano, posluževati se materinega jezika, ali žal! te škofove dovolitve ni se duhovščina v preobilnej meri posluževala!! Škofijski list je redoma donašal pokojnega vladike nemške in slovenske pastirske liste, vseh večjih po številu devet in nekaj manjših za dobrodelne ustanove in zavode. Slovenski listi so se — pravi „Slovenec“ l. c. — nekoliko približevali Slomšekovim pastirskim listom. — Vseh „Diöcesanblattovih“ naredeb gledé izpraševanja ženinov, birmovanja, šolskih zadev in dr. omenjati, bilo bi preobširno, a reči se sme, da se je poslovanje duhovniško vsled tega dokaj zboljšalo.

Osobito pomenljiva je instrukcija gledé crkvenega petja. Kot ljubitelju glasbe in petja sploh bilo mu je tudi to na srci. Že l. 1869. priobčil je bil dr. Pogačar poseben spis „Ueber Kirchenmusik“, ker se je bila moderna glasba in posvetno petje le preveč ugnezdilo po crkvah. O tej zadevi le navajam, kar piše med drugim „Crkveni Glasbenik“

št. 2. l. 1884. o plemenitem pokrovitelji Cecilijinega društva: „Že kot vodja v Alojznici skrbeli so rajnki knezoškof za lepo petje v domačej kapeli, navduševali mlade pevce za kraljico umetnosti, kupovali muzikalije in plačevali učitelje glasbe iz svojih pičlih dohodkov (na pr. v 2 letih nad 400 fl.). Kedar so gojenci svojega ljubega vodjo hoteli razveseliti, naučili so se novih pesnij ali pa zapeli krasno Aiblingerjevo (daljšo) „Cvetica zasajena“ (besede Görres-ove, prevod Fr. Levstikov). O tej pesni so rekli: „Ni je pesni, ki bi me bolj potolažila, kakor ta.“ Kdor pozna Aiblingerjeve skladbe, bode vedel, kakošne skladbe so rajnkega navduševale. Kot stolni dekan so pokojni knezoškof vzeli glasbo v stolnici v svojo skrb, razglasili članek o „crkvenej glasbi“ (gore omenjeni. op. pis.) ter nabirali med znanci in prijatelji darov za ustanovljenje „deškega zbora“, ker jim (naj mimogredé povemo) ženski glasovi v crkvi niso bili všeč. (In to je ravno crkveno stališče in rubrike zahtevajo to, ko bi se moglo povsod izvesti. Op. pis.) Žalibože, da se je ta „deški zbor“ prezgodaj razdrl, kar pa ni bila krivda mil. g. pokrovitelja. Jako so se razveselili, ko so slišali, da se snuje (l. 1877.) „Cec. društvo“ za ljublj. škofijo; natanko so sami pregledali društvena pravila in blagovoljno prevzeli pokroviteljstvo društva, za ktero so skrbeli z besedo in dejanjem. Podprli so potrebno orglarsko šolo s crkvenimi doneski, ki jih je g. minister za bogočastje na njih prošnjo dovolil. Za občne zbore „Cec. dr.“ odprli so veliko dvorano svoje palače ter se sami udeleževali zborovanja. Za crkveno pesmarico „Cecilijo“ so se zeló zanimali in jo težko pričakovali. Č. duhovščini so v „Diöc. bl.“ in o priliki vizitacij na srce polagali skrb za crkveno glasbo, in kjer so o takih prilikah kaj boljšega čuli, bili so veseli ter pohvalili g. duh. pastirja, orglavca in pevce. S kratka: veliko, veliko so storili rajnki knezoškof za zboljšanje crkvene glasbe in to Bogu v čast in vernikom v spodbudo. Predobrotljivi Bog jim vse to na onem svetu obilno poverni!“

Temu bi se še smelo pristaviti, da kot višji pastir, ki mora vse zadeve prej pretehtati, predno jih izvede, kakor se je bil enkrat v občnem zboru sam izrazil, tudi ni pokojni vladika takoj odpravil starih, že ukoreninjenih navad (dasi tudi sem ter tja razvad), in gledé blagoslovov pustil je vse pri starem, dobro vedóč, da smo sedaj v prehodnem stanu ter se še le pripravljamo na definitivno uredbo!

L. 1865. izroči dr. Pogačarju knezoškof Jernej skrb za sestavo drugega dela slovensko-nemškega slovarja, o kterej stvari je po mnogih prizadevah izpregovoril sam v daljšem sestavku v „Slovenci“ (II. 85. 86.) l. 1874: „O slovensko-nemškem delu Wolfovega slovnika“ s svojim podpisom. Mogoče, da se je takrat stvar le preveč zavlekla, a kot knezoškof si je vse prizadeval, da bi se blaga oporoka toliko prej izvršila v čast in korist slovenskemu narodu. Napósled je s pomočjo šolske in deželske

vlade rés dosegel, da se je vsa tvarina v obdelovanje izročila marljivemu g. professorju M. Pleteršniku. Vedóč, kako trudapolno in nehvaležno je to delo, veselil se je zeló, ko se je pred nekaj leti po več gospodih jelo resno ekscerpovati in prepisavati; hrepenel je vsaj prvo polo videti še pred svojo smrtjo, a božja previdnost je odločila drugače.

Kakor je vedel „Slovenski Narod“ poročati, spisal je dr. Pogačar, še bivši stolni prošt, tudi brošuro „Zur Congruaregulierung“, ktera se je avstrijskim škofom razdelila. Ena najbolj sramotilnih dob za slovensko duhovščino bila je pač ona „Stremayerjevih grošov“, ko so nepoklicani ljudje sodili o vrednosti ali nevrednosti kakega prosilca, ne oziraje se na ingerenco knezoškofijskega ordinarijata. Plemenitega Pogačarja je to onečastjenje gotovo peklo, in kakor je že bil poprej l. 1869., ko je nemčurski mestni zbor ljubljanski natoleeval kranjsko duhovščino, prijel za pero ter v jedernatej spomenici do ministerskega načelnika branil njeno čast, tako je bil tudi zdaj povzdignol svoj glas. Kaj je v brošuri, ne vém, ker ni bila za splošno javnost. A zdi se, da so vladike premalo storili ali pa premalo dosegli gledé duhovniške plače, osobito gledé onih „grošev“. Tudi dr. Pogačar je pozneje kot knezoškof utegnol čutiti težo transakcije v tej zadevi z visoko vlado — in Bog vé, koliko vode še bode v Savi poteklo, predno se ta stvar vsaj deloma povoljno reši za duhovsko pa deželsko oblast.

Kar se tiče njegovega političnega delovanja, znano je, da se ni spuščal popolnoma v šuméči tok strankarski. Dokler so bili narodnjaki v glavnih načelih vsi edini, nahajamo na volilnih oklicih vselej tudi Pogačarjevo ime med drugimi stolnimi kapitularji in znanimi domoljubi, in takrat so po Kranjskem narodnjaki kljubu silnemu vladnemu pritisku (na pr. Bachovemu) sijajno zmagovali. Parlamentarnih govorov ni nikdar imel. Od l. 1859—1861. bil je pooblaščenec kranjskih stanov v deželnem odboru, a za poslanca voliti se pozneje ni dal. Kot knezoškof z virilnim glasom se je le redkokdaj udeleževal sej, bržkone zavoljo takó zmedene politične situvacije in istodobnih vladnih razmer. Utegnola pa je v mnogih ozirih tudi zavirajoče uplivati ona znana neljuba afêra K . . ., ki pa se je konečno v obojestransko zadovoljnost poravnala. Kot ud gosposke zbornice bil je knezoškof Pogačar, akoravno bolehav, vselej na svojem mestu, ko so se obravnavale važne zadeve ter je katoliškej crkvi, pravemu šolskemu napredku in slovanstvu v prid svoj votum oddajal.

Kot knezoškof je bil rés podslomba in pospešitelj skoro vseh dobrodelnih naprav: sirotišnic, zavetišč, odgojevalnic, otroških varovalnic, Vincencijevih družeb itd. S svojimi višjepastirskimi nagovori pri dotičnih zborovanjih pridobil in navdušil je mnoge za pravo karitativno in v resnici humanitarno delovanje.

Kar so pisali nekteri nemški listi o „staatstreuer Bischof, deroute finanzielle Verhältnisse des Bisthums“, zasukneno je zgoli zlobno in napačno.

Kakor je vsakemu jasno, ne sme se škofijskega premoženja nobeden vladika dotakniti; saj je že samo na sebi popolnoma zavarovano: in pokojni knez je, kakor se nedvomno zagotavlja, v povoljnih denarstvenih razmerah sklenol svoje življenje, kterega on itak ni nikdar smatral za to, da bi si časnih zakladov nabiral! Sploh takim listom ni dosta za resnico; vsake priložnosti se poslužujejo, da dadó ob enem brco tudi ubogemu narodu slovenskemu. O marsikterih vladikah — v primeri z rajnkim — smelo bi se pač reči, da so vladi nasproti še preveč popustljivi. Pokojni knez se je ravnal, kolikor moči, po biblijskem pravilu: „Deo, quae sunt Dei, caesari, quae sunt caesaris.“ V miru in složnosti je hotel obdržati duhovsko in deželsko oblast, kajti le po tem se more doseči kaj uspešnega za crkev, državo, deželo in narod. Morda se ne motimo, če je ravno to nagnolo Nj. Veličanstvo, da je rajnkega vladiko odlikovalo z visokimi redi ter mu podelilo veliki križ Franc-Josipovega reda in komendatorstvo Leopoldovega reda. Avstrijski patriotizem Pogačarjev je bil nad vsak dvom vzvišen.

Da pa tudi pri vsem tem ni vse gladko teklo in so tu in tam bile razmere med duhovščino nejasne, utegne se pisati na rovaš nekej stranki, ki se je izpodtikala nad vsem delovanjem pokojnega vladike ter vsak čin njegov nekako preobračala in iskala v njem, česar ni bilo. To je morda zakrivilo, da se kot ordinarij ni toliko na vsakega zanašal, kakor bi bilo pričakovati. Za hrbtom se mu je kritikovalo, a v vsej spoštljivosti mu razodeti razne pomisleke, tega si marsikdo ni upal storiti.

Pogačarjev duh je premnoge nadkriljeval in daleč gledal v bodočnost. Še le pozneje se utegne pokazati, kako je previdno sodil in v pravi tek obračal zadeve, vsled kterih je on dokaj bridkostij prestal, a drugi za njim pa bodo uživali sad.

Vsi listi slovenski so objavljali nekrologe o njem, vsak kolikor toliko v svojem smislu. Nekako najbolj pa — zdi se mi — pogodila je značaj pokojnega vladike „Zgodnja Danica“ v št. 5.; saj pa je „Zgodnja Danica“ njega na preranem grobu žalujoče dete!

Z lepimi besedami je sklenol škofijski list v štev. 1. naznanjajóč tužno vest o vladiku rekóč: „Neumorno delo — je bil njegov princip, ljubezen do studij in hrepenenje po pravem, lepem in blagem — glavna poteza njegovega značaja, rešitev ubogih duš — cilj njegovega življenja.“

Naj pa knezovladiko dr. Pogačarja spremljamo po vseh poljih njegovega delovanja, vselej se smemo kot zvesti Slovenci zavzeti vprašajóč s pesnikom:

Kdo je mar?

ter ponosno zapeti:

Rodovine
Je slovenski oratar!

Anton Žlogar.

Beseda: Plaumorati.

Gosp. prof. dr. Krek je v Kresu IV. str. 107 sl. priobčil prav bistroumno razpravo o besedi plug. Ujemam se popolnoma z njegovo razlago in tudi jaz imam plug za slovansko besedo, pa trdil bi, da je tudi: plaum skaženka slovenske plug. Poglejmo si najpreje Plinijevo poročilo: Vomerum plura genera. — Tertium in solo facili, nec totum porrectum dentali, sed exigua cuspide in rostro. Latior haec quarto generi, sed exacutior in mucronem fastigata, eodemque gladio scindens solum et acie laterum radices herbarum secans; id non pridem inventum in Raetia Galliae, ut duas adderent (al. duas addiderunt) tali rotulas, quod genus vocant plaumorati (variat. et emend. plamorati, planarati, plan — plaustr — aratri).

Učeni jezikoslovec L. Diefenbach[1] opazi o tej besedi: „In classischer Zeit ist keine unlatinisierte Form eines Fremdwortes zu erwarten, hier vielmehr die lateinische Genitivbildung. Da aber diese nicht hinlänglich durch „genus“ gerechtfertigt ist, so halten wir zwei Wörter zusammengeschrieben, und vermuthen als ursprüngliche Schreibung: plau maratri umsomehr, da nur von einem Theile des Pfluges die Rede ist. Wahrscheinlich geht „vocant“ auf die gallisch-raetischen Erfinder, bezieht sich aber vermuthlich nur auf plaum, obgleich wir in den neueeltischen Sprachen dem römischen aratrum begegnen. Ob auch plaum, das nicht sonderlich römisch lautet, einen consonantischen Stammesauslaut verloren habe[2] und verschrieben sei, lassen wir dahingestellt.“

Trdil bi, da se je v besedi plaum potlačil goltnik, kterega se ne samo romanski jeziki, nego tudi slovanski izogibljejo, primeri: maior — maiestas in druge. Beseda bi se torej prvotno bila glasila: plaugium, in iz te je nastalo: plaum. Vendar oblika: plaum ni dober prepis, ker Dufresne iz sredovečne latinščine navaja besedo: ploum s pomenom: dvokolesni plug, iz starih glossografov, ki so gotovo dobre rokopise od Plinija pred seboj imeli; in v legibus longobard. nahajamo celó obliko plovum. Ta oblika se je prav naravno izobrazila po pravilih romanskega zvokoslovja iz plugium. Glasnik *u* prelazi v *o*, primeri: corbo iz curvus, gutturalec se izpahne in zaradi hiata nadomestuje z labialcem, primeri: ital. boie in bove, Ketten, iz izvirnega boghe; tako je tudi mogoče iz plugium — ploium — plovum.

---

[1] Die alten Völker mit ihren Sippen und Nachbarn str. 399--401.

[2] To jo mogoče, primeri staroangl.: plou — plow, novoangl. plough. danski: plov (starofries.) flektov. plogha, ploge, albanski: pliuar.

Plinij poroča, da je dvokolesni plug iz raetske Gallije, a ker beseda ne najde nobene podpore v keltskem jeziku, tudi ni keltska, marveč prišla je k raetskim Keltom od sosednih slovanskih Noričanov, kterih naselbine so se raztezale do virov reke Rhena. Prof. Kaltenegger je v dolini Val d' Hérens na levem pobrežji reke Rhône našel slovenski plug in slovenski kozolec! — Tudi jaz imam koreniko plu za podstavo besede: plug; tertium comparationis je fluktuacija, vijanje, valjanje; pluti namreč izvirno označuje slape, valove hitati, in kakor plavec hita valove vodé, tako plug valove zemlje, in torej plug = fluctuator. Poznamenovanje je methaforično, kakor v besedah koza, kozica, žival in posodva Dreifuss, Reindl, in stolica, na ktero se bruno za otesavanje položi — der Holzbock, kakor hlapec, služabnik kmeta pa pokrivačevo in vezačevo orodje, kakor maček, žival in sidro in več dr.

Nemški jezikoslovci ne morejo v svojem jeziku nobene podstave za razlago besede: Pflug najti. Nekteri priglasujejo Benekejevej razlagi iz glagola: pflegen (glej Mittelhochd. Wörterb. v. Müller und Zarncke, II., 512), a glagol pflegen v južnonemških narečjih označuje: das Haus hüten, Pfleger, Landrichter, Verwalter eines Gutes, pflêg, das Wohnhaus, in slabo se priklada orodju oranja. Tudi razne nemške oblike, kakor stvn. pluag, pluog, phluoch, fluoc, fluoch, srvn. pflouc, spodnjerhen. pluck, anglos. ploh, srednjenizozem. ploech, ploegh, zapadnofries. pluwge itd., pričajo, da se Pflug ne more iz pflegen izvajati in da beseda ni vzrastla na deblu nemškega jezika. Pri Muratoriji (Antiq. ital. med. aev. I., col. 633) berem: in plogetis et pascuis". Ako je tolmačenje komentatorjev resnično, da plogetum označuje oranico, campus arabilis, našli bi v obliki: plogetis še konsonantski suffiks, ali kakor se znanstveni terminus pri nemških jezikoslovcih veli: auslautenden Konsonant. Listina je iz leta 1130.

Davorin Trstenjak.

Alois Perger.

O tem zaslužnem Slovenci, o kterem je g. Davorin Trstenjak v 1. štev. letošnjega „Kresa" priobčil zanimiv članek, piše tudi tam po D. T. omenjeni (bivši) slov.-graški notar J. C. Hofrichter v svojej knjižici: „Lebensbilder aus der Vergangenheit. Als Beitrag zu einem Ehrenspiegel der Steiermark, besonders der Stadt Marburg. — Graz 1863" na str. 41—43. — Mislim, da komu ustrežem, ako podajem tu še Hofrichterjev — menim da našemu občinstvu ne baš mnogo znani

— sestavek, kteri nam Trstenjakov spis o onem res „pridnem rodoljubu slovenskem“ v nekterih stvareh malo natančneje razlaga. Dovoljeno pak mi naj bode, navesti nemški original. — Hofrichter piše:

„Alois Perger. Ein geborner Friedauer,* starb 1839 als Verwalter von Narrenbüchel bei Radkersburg, nachdem er des Lebens Ungunst in vielen Richtungen genossen. Beide (H. je govoril namreč neposredno preje o Kopertinu Naveršniku, roj. v Konjicah, poznejem „kreishauptmannu“ v Zadru, 1847 penzionovan „gubernialrath“) hatten sich fast alle europäischen Sprachen eigen gemacht (Perger schrieb eine gemeinfassliche türkische Grammatik). Beide verkehrten mit Gelehrten ihrer Zeit, beide mussten mit dem Hemmschuh, welchen unsere Amtirung jedem freien Denker einlegt, durch das Leben wandeln. Als geistreicher Mann musste ihm natürlich das leere, geisttödtende Formenwesen derselben, das ewige Einerlei anekeln: doch hatte Perger nicht die Mittel, seinen Lieblingsstudien ganz zu leben, und so betrieb er, wie so viele, seine Amtirung nur der physischen Existenz wegen, während er zum grossen Aerger seiner Vorgesetzten und Collegen nebenher astronomische Beobachtungen und epigrafische Studien machte. So geschah es einst, dass er als Steuer-Controlor auf Untersuchung war, zufällig aber in der Zeitung von einer Constellation der Planeten oder dergleichen las; natürlich liess er sich seine Instrumente und Tafeln nachkommen, und berechnete statt Grund- und Haussteuer und Mühllaufergeld u. s. w. den Gang der Himmelskörper, was für einen Büreaukraten von echtem Schrot und Korn (bisher?) freilich ein Gräuel war; denn was sind alle Himmelskörper, was das ganze Weltall z. B. für einen Buchhalteristen gegen die Bemängelung von $^{7}/_{8}$ kr., oder für einen Finanzmann gegen das Auffinden eines Stempelgebrechens oder für einen Kanzlisten (oder Juristen der neuen Schule) gegen eine Rubrik mehr oder minder bei einem Gesuche u. s. w. — —? Arm an irdischen Gütern, konnte er sich weder die Werke noch Instrumente alle anschaffen, noch die vaterländischen Alterthümer und Münzen erwerben, wie er es wünschte; doch waren seine Sammlungen von Belange, wurden aber leider auch bald nach seinem Tode verschleppt.

Was der steierm. histor. Verein jetzt anstrebt: Auffinden und Bewahren der historischen Denkmäler des Landes — damit hatte Perger schon vor einem halben Jahrhunderte begonnen, und was jetzt oft mit Pathos oder vielem Lärm als Entdeckung ausposaunt wird, finden wir längst schon in seinen Aufzeichnungen; es fehlte ihm nur die Anmassung und Wichtigkeitskrämerei! Zum Beweise dessen möge ein Factum dienen: bemüht, für die arme Witwe doch Etwas zu Geld zu machen, stellte ich aus seinen Schriften einen Aufsatz: „Die Heerstrassen der Römer in Innerösterreich“ zusammen, worin sehr scharfsinnig und mit Zahlenbeweis aus den Meilen-Entfernungen Naraja[1] in die Gegend des heutigen Neumarkt (in Obersteier) versetzt wird — und

---

* Čast. g. Fr. Zmazek, župnik pri sv. Urbanu, nam je poslal sledeče naznanilo o rojstnem letu in kraji Al. Pergerja: V I. snopiči „Kres-ovem“ str. 57. v stestavku „Alois Perger“, izreče pisatelj č. g. Trstenjak željo, naj se v matičnih knjigah sv. Urbana ali sv. Tomaža preišče ter pozvé rojstni kraj imenovanega narodnjaka. Našel sem ga v tukajšnjih (sv. Urbana) župnih krstnih knjigah. Narodil se je 11. avgusta 1776. leta Oče Juri se imenuje „aedituus“ (Küster, crkovnik, mežnar). Popolni izpisek iz krstnih knjig se glasi: „Domicilium: Fanum St. Urbani. Die 11. mens. augusto (1776) 11. hora noctis: natus et seq. baptisatus Aloysius Antonius leg. fil. Georgii Perger aeditui, Franciscae Menhortin natae. Levt. A. R. D. Simone Gollob Parocho & Gertrude Garihpergerin p. Omüllez Cooperatorem ut supra“. Krstni boter Pergerjev je bil tukajšnji župnik Simon Gollob. Ured.

[1] Naraja — menda pač tiskovni pogrešek v H. spisu, namesto Noreja.

übergab selben dem steierm. histor. Vereine zur allfälligen Aufnahme in die „Mittheilungen", hörte aber nichts mehr davon, bis ich ihn Seite 30 im ersten Hefte derselben wörtlich abgedruckt fand. Meine Abwesenheit von Graz verhinderte weitere Erörterungen hierüber — um aber die Ehre des Autors zu retten, liess ich die Fragmente gesammelt und mit der indess aufgefundenen Karte versehen, noch einmal im Nationalkalender von Kaiser abdrucken. — Es sei dies öffentlich erklärt, weil seitdem auch ein anderer hochgeachteter Schriftsteller (unschuldig) die unrechte Quelle angab

Perger war aber nicht nur Sammler, als welcher er alle römischen Denksteine in Steiermark z. B. schon vor Jahren zeichnete und beschrieb; Geograf, als welcher er die meisten Höhenpunkte im Lande kannte und längst selbst gemessen hatte; Geschichtsforscher, als welcher er die betreffenden auswärtigen Schriftsteller (besonders slavischen) im Originale las, und daraus für die steirische Geschichte sammelte; sondern seiner Zeit auch Dichter, sammelte slovenische Lieder (wie sein vergleichendes Wörterbuch der slavischen Sprachen unseren Slovenen zeigt . . .) und Landwirth, wo er als Gutsverwalter und Mitglied unserer Gesellschaft sich bemerklich machte. Seine Bescheidenheit liess ihn selten als Schriftsteller auftreten, desto gieriger wurde allseits Correspondenz mit ihm gesucht, die eben so geistreich als humoristisch war.

Mangel und Missverhältnisse aller Art drückten diesen Ehrenmann vor der Zeit darnieder und brachten ihn viel zu früh für die Wissenschaft, besonders aber für Vaterlandskunde und rationellen Slavensinn zu Grabe." —

Tako Nemec Hofrichter o Slovenci Pergerji, o kterem še, v družbi z omenjenim K. Naveršnikom in temu sledečim Iv. Popovičem, isti nemški pisec l. c. 41 veli, da „alle drei wieder den Beweis liefern, dass, wenn der Slave sich einmal einen Grad von Einsicht und Kenntnissen erworben, er den Deutschen sogar überflügelt".

Sedaj, po spisu Trstenjakovem in Hofrichterjevem, nam je še le prav jasno, zakaj naš Stanko Vraz, govoréć o „representantih idee slavljanstva na Malom Štajeru v začetku tega stoletja, med „prve glave onih vitežkih slovenskih uznešenikah" šteje tudi Pergerja kot „iztraživalca slovenske starine" (Gusle i tambura 1845; prim. „Kres" 1883. 521). Dà, bil je on to; a bil je tudi pospeševalec slovenske knjige! Samo žal, da je i njemu, kakor Slovencem sploh, bilo boriti se z nevoljami in mukami življenja, in da je tudi on med Slovenci vsaj za petdeset let bil prezgodaj rojen. V resnici, Alois Perger je bil „vrl mož". Zató: Slava mu! *And. Fekonja.*

Slovanske naselbine na Italijanskem.

V nemškem tedniku „Das Ausland" 1883, št. 47. poroča g. Kobelt o slovanskih naselbinah v provinciji Molise. Akoravno je bilo čitati o teh že v „Slovenskem glasniku", posnamemo vendar po omenjenem pisatelji najvažnejše točke; kajti gotovo je zanimivo, skoro bi rekli, čudež, da se je ohranila tako dolgo peščica Slovanov daleč od bratov ločenih. Kobelt piše: Novica

v Diefenbachovih Origines Europaeae str. 207., zajeta iz Petermanna in iz „Auslanda“ l. 1857. str. 840., zvabila me je, da sem popraševal na Italijanskem natančneje po slovanskih naselbinah v neapolitanskej provinciji Molise. Cavaliere Dermide de Rubertis, sedanji syndik v Acquaviva, blagovolil mi je poročati natančno o teh naselbinah. Po njegovem poročilu naznanjam sledeče:

V provinciji Molise se nahajajo še sedaj tri naselbine, po kterih se je ohranilo slovansko prebivalstvo čisto, Acquaviva (slovanski Voda živa) ali tudi Wodajva imenovana (to je gotovo slabo zapisana Voda živa), San Felice Slavo in Montemifro. Slovanskega pokolenja, samo bolje ali manje poitalijanjene so vasi Palata, Tavenna, Ripalda, S. Giacomo degli Schiavoni pri Termoli in San Biase. Vsega vkup stanuje jih morda 20.000 duš slovanskega rodú v provinciji Molise, ali izmed teh ohranilo jih je svoj jezik le 5000.

Kdaj so se naselili? — O tem so poročila razna. Ustno poročilo govori o smrti Skanderbegovej in o podjarmljenji Albanije po Turkih ali pa o miru sklenenem l. 1478., v kterem so prepustili Benečanje Albanijo mohamedanom. Drugo poročilo pa pripoveduje, da so se naselili že v 14. stoletji po bitvi na Kosovem polji (1389). Za to poročilo govori tudi to, da so naseljenci že od nekdaj rimski katoliki; Albanezi, pribegli v 15. stoletji v Sicilijo, ločijo se pa v veri znatno od katoličanov. Gotovo je, da so se naselili tedaj Slovani in Albanezi ob enem; današnji prebivalci v Acquaviva naselili so se prvotno z Albanezi v S. Leucio. Razprtije so jih pa razdružile; Albanezi naselijo torej Montecilfene, Slovani pa Cerritello. A zadnjo vas je razrušil tekom 16. stoletja potres ali ga je pa opustošila kuga; zató se preselijo ostali na konec široke rodovitne doline 22 (ital.) milj od Campobasso in dadó selu ime Voda živa, ital. Acquaviva, ker je tam obilo studencev. Ta kraj je bil lastnina vitezov Maltezov, kasneje pa družine Cantelmi. O prvem naseljenji ni pisem; pripovedujejo pa, da se je imenoval tedanji vodja Mirko. To ime je še dandanes kaj navadno v Vodi živi. Leta 1795. štel je abbate Francesco Sacco v svojem „Dizionario istorico-fisico“ v Živi vodi 1400 Slovanov, Amati leta 1862. pa 1763. danes jih je okoli 3000. V šoli in crkvi podučuje se še sedaj slovanski, narodni običaji in narodne navade pa so izginole že skoro popolnoma; le 1. maja praznujejo še pomlad po stari navadi in tedaj še pojó stare narodne pesni.

V noši ohranili so si še poseben plašč; imenujejo ga še sedaj kaban, tudi tikajo vsakega. Gostoljubni so, delavni in mirni, v boji zoper brigante so pa že pokazali svojo hrabrost.

Tavenna je še bila l. 1805. slovanska, danes jih pa govori tam jedva še 60 starih ljudij slovanski materin jezik; ali pri zadnjem ljudskem številjenji so se vpisali tudi že ti za „Italijane“, ker nočejo biti „tujci“

Tudi izven slovanske pokrajine nahajajo se še dandanes slovanska imena vasij in krajev, Selina (selo), Puc mali (ital. Pozzo piccolo), Berdo visotri (ital. Colle alto. — Kobelt piše visotri gotovo le za visoki, ali je pa visotri tiskovna pomota.), Jeserina (jezero); rodovitna planjava se imenuje Ravniza; druga taka imena so Gradina, Poplaviza, Krizina itd.

Do novejšega časa nahajala se je novica o slovanskih naselbinah na Italijanskem le redkokrat po zemljepisnih knjigah. Še le leta 1856. opozoril je kupec Marco Pollenter iz mesta Bari ali Trani Dubrovničana nobile conte Pozzo na brate. Ta je razglasil prvi o njih, kar je bil zvedel po gymn. prof. Giovanni de Rubertis v Casacalenda, v zadarskem listu „Osservatore“. Professor Bodjansky v Peterburgu prestavi te črte na ruski jezik, in ruska vlada pošlje prof. Makušev-a tja, naj preiskuje stvar. Leta 1867. obišče ta z gosp. Marino Drinoro, predsednikom bolgarskega društva, Vodo živo in najde, da je jezik starosrbski. Od te dobe so ti Slovani v zvezi z Rusijo in dobivajo od nje knjig in drugih potreb. Italijanski je pisal o teh naselbinah Vegezzi-Ruscalla v Turinu. Da kaže, kako govoré, navaja priliko o izgubljenem sinu v njihovem govoru.

Po njegovej razpravi niso Slovani v Molise edini, pa tudi ne najstarejši naseljenci slovanski v južnej Italiji. Leta 671. pozval je Grimoald, vojvoda longobardski v Beneventu, Bolgare na pomoč. Ti pridejo pod svojim vojvodo Aztekom in dobé za pomoč Sepino, Isernia in Boiano, kjer so govorili še sto let kasneje svoj materin jezik. Te naselbine so se pa pozneje pogubile. Isernio razrušil je l. 847. potres, Boiano l. 853.; l. 880. pa napadejo Saraceni pod Sagadanom bolgarske naselbine in je uničijo. Sedaj ni drugega ostanka o bolgarskih naselbinah kakor ime Castropignano dei Bulgari v provinciji Molise. Vendar so se ohranile po poročilu de Rubertisovem še nektere tuje besede, kakor „dia“ na mesto „avo“ (ded), „baba“ na mesto „vecchio“ (starec).

Drugokrat so se naselili Slovani leta 926., ko je osvojil vojvoda Jataches mesto Sipuntum (dandanes Manfredonia) na vznožji gore Monte Gargano in je plenil od tod po Apuliji. Kasneje so ga menda iztirali.

V tretje se naselijo Slovani, ko pokliče Re Ferrante (kralj Ferdinand I.), kterega je oblegoval sin kralja Réné-a v Barletti, Skanderbega na pomoč. Ta pridę z veliko vojsko. Njegov kapitan Giovanni di Gazzoli je dobil l. 1461. Castelluccio, ki ima še sedaj priimek „dei Schiavoni“, za fevd. Šest let pozneje so se začele nove naselbine do leta 1487.

Tako poroča Kobelt in izražujóč upanje, da obišče tekom prihodnjega leta Acquaviva (Vodo živo), obljubuje natančnejše poročilo.*

Fr. Hubad.

* Ethnografiško črto: „Slované v Italii“ objavil je letos tudi J. Baudouin de Courtenay v „Slovanskem Sborniku“ 1884. br. 1. str. 18—23 in br. 2. str. 82—90.

† Josip Godina-Vrdelski.

Pokojnik, ki je umrl v Trstu dne 24. jan. t. l., popisal je sam svoje življenje v knjigi: „Živenje Josipa Godine Vèrdélskega. Opisal on sam léta 1879. s pristavkom raznih stranskih réčij za razdélitev mej domačince po njegovi smèrti. S podobo zgoraj iménovanega. V Trstu tisk sinov K. Amati 1879. 8⁰. (Josip Godina izdatelj)." Str. 184 + I. – Josip Godina se je narodil 20. marca leta 1808. v dolenjej Vrdeli (Guardiella) — od tod Vrdelski! — pri Trstu ubožnim slovenskim starišem Gregorjju in Mariji rojenej Vatovac. Oče Godina je hranil sebe in svoje z zidarstvom v Trstu in domá s poljedelstvom, žena pa mu je pomagala s tem, da je prala za Tržačane, preživiti obitelj. Otrok sta imela šestnajst, ki so pa razvèn dveh hčerij in štirih sinov mali pomrli. Mater je Josip izgubil že v svojem devetem letu (1817) in dobil, ker se je oče še trikrat oženil, s časom tri mačehe. Za prve mačehe moral je od doma k uju služit. Kot majhen deček si je že vedel penez služiti na pr. z lovom drobnih ptičev, ktere je v Trstu po nedeljah prodajal. Zanimivo je zvedeti, da so v tistem času silno redki bili šolarji v mestnej okolici, — tako vé on le o dveh pripovedovati, — in kako težko je sam dosegel, da so ga v šolo pustili. Druga mačeha Marina, ktero je dobil 1823., tedaj že v 15. letu, bila mu je mila mati, vzela ga pastorka domú ter ga pridno pošiljala v šolo. Josip je bil dobre glave; zató si bistrega šestnajstletnega šolarja izbere bogati odvetnik dr. Kronest za domačega učitelja svojemu sedemletnemu sinčeku. Star 17 let vstopi po mačehinej želji, naj bode duhovnik, v gymnasijo v Kopru, ker je še takrat v Trstu ni bilo, al že drugo leto odide v Gorico, izvrši ondi 2—4 razred, potém 5. in 6. v Ljubljani, a zadnja dva, takrat „modroznanska" imenovana zopet v Gorici. Preživljal se je s podučevanjem mestnih otrok in od 2. do 6. razreda z ustanovo tržaškega mesta po 70 gld. na leto. V Gradci mu je priskrbel goriški njegov professor Rechfeld proti domačemu podučevanju stanje in živež, in tako je prišel ubogi dijak na vseučilišče, kjer se je v letih 1834—37 pravoslovja učil. Po dovršenih naukih stopi še tisto leto v Trstu v sodnijski urad, vendar ga je že drugo leto s finančnim tedanjo „dvorno kamero" zamenil.

Od seh dob je služil Godina kot finančni uradnik državi do upokojenja leta 1875., in sicer sprva v Trstu, potém od l. 1840. v Dubrovniku, kjer se je dne 13. decembra istega leta oženil s Kristino Schimpf-ovo, ki pa mu je po drugem otroku (1843.) v Spljetu umrla; od l. 1842—45. bival je v Spljetu; l. 1845. od avgusta do oktobra v Trstu pri višjem finančnem vodstvu, od novembra dalje kot komisar finančne straže v

Gorici, kjer se je v drugič oženil s Francisko Koch-ovo, ki mu je l. 1855. na koleri umrla; od l. 1847. je bil v Tržiči (Monfalcone); od l. 1848. zopet v Spljetu, od l. 1851. v Trstu kot finančni komisar II. razreda; od l. 1853. in sicer od l. 1856. kot finančni komisar I. razreda v Kopru, kjer se v tretje oženi z vdovo Trezo Godino; od l. 1858. biva v Celovci, od l. 1863. pa zopet v Trstu — od l. 1873. kot višji finančni komisar — dokler ne stopi v pokoj dne 31. januarja l. 1875. Upokojen se je naselil na Vrdeli s svojo ženo, ki mu je pa kmalu umrla, kakor tudi njegovi šesteri sinovi, izmed kojih je bil eden mornar.

Godina sam izpoveda, da ni od svojega 14 leta célih 27 let pogledal slovenske knjige in se še le po burnem letu 1848. probudil v narodnjaka ter začel l. 1852. pisati slovenski. To nam razjasnjuje njegovo z italijanskim mišljenjem skvarjeno slovensko pisavo. Idealov, v obče visokih mislij ne smemo iskati pri njem; kajti njemu so že učene preiskave Miklošičeve, Trstenjakove bile zaman, češ kdo bode to čital in rabil! Sam varčen gospodar, hotel je svoje uboge okoličane učiti varčnosti; najhuje ga je skelelo, da so za take spise njegovi rojaki najmanje marali! Po žilah mu je vrela gorka južna kri! Svojo prvo knjigo izdano v mesečnih zvezkih l. 1844—45. spisal je v laščini, namreč: „Manuale delle leggi sul bollo e sulle tasse“, ki mu je neki 600 gld. dobička vrgla. Drugo njegovo delo je bilo dokončanje A. Barićeve hrvatsko-srbske sovnice v vprašanjih in odgovorih l. 1850. V slovenščini je sestavil l. 1852. s pomočjo g. Wittmanna in Kuka „koledarček“, ki je izšel na stroške „Slavjanskega društva“ v Trstu; l. 1853. je objavil spis: „Njegovo véličanstvo Franc Jožef v véliki smèrtni nevarnosti“; l. 1866. je začel izdajati slovenski časnik „Ilirski Primorjan“ v Trstu; pozneje pa še drugega z naslovom „Tržaški Ljudomil“ in leta 1869. v mesečnih snopičih „Pod lipo“. L. 1870—72. je spisal „Zgodovino Tèrsta in njegove okolice“; za tem „Kratek pregled vésvoljnega svetá in posebno naše zemlje“; l. 1873. pa izda po Smiles-ovem self-help kratek spis „Izvirek premožnosti“ in l. 1876: „Kratek razgovor o bolj važnih dosedanjih iznajdbah, in posebno o strojih ali mašinah in o telegrafiji kot obrodkih čudodelne moči človeškega duha“.

Dalje je še prevajal z laščine „babištvo“ in sestavljal „popularno zdravništvo“, kar pa ni prišlo na svetlo. Dopisoval je v „Novice“, „Glasnik“, „Stimmen aus Innerösterreich“, „Naprej“ in „Slovenca“. Splošne slovstvene vrednosti nimajo sicer plitvi in slabi Godinovi spisi, ali mogoče, da lokalno. Naj bi nam vsaj oni vzbudili zmožnejše naslednike v okoličanih, da si kdaj zopet priborimo naš — slovenski Trst!

Dr. Fr. Simonič.

Drobnosti.

Zgodovina farâ ljubljanske škofije. Izdaje A. Koblar. Prvi zvezek: Zgodovina Sorske in Preške fare. Ponatis iz „Laib. Diöcesanblatt-a“. Spisal in založil Anton Koblar, škofijski arhivar. V Ljubljani, 1884 v 8°. Cena 35 nov. — V predgovoru pravi pisatelj, da se je lotil svojega dela iz dvojnega namena, prvič da pot ogladi možu, ki bode prej ali poznej pisal zgodovino ljubljanske škofije, in drugič, da bi ustregel slovenskemu ljudstvu, vzlasti prebivalcem sorske in preške fare. Po mojih mislih so ravno taki spisi, kakor pričujóči, velike važnosti, da začnó vzbujati zanimanje za zgodovinsko preteklost tudi pri manj izobraženih ljudeh, kar ni brez pomena. Prigodilo se je že mnogokrat, da je kak priprost človek, dobivši v roke važne zgodovinske vire, na pr. star denar, znamenite listine, kamenite spomenike itd., ne vedé, da imajo kako vrednost, uničil jih ali pa izgubil. Ako se pa zanima tudi neuk človek za take reči, varoval jih bode in pokazal pri prvej priliki veščemu človeku, kteri mu pové, kake so važnosti.

Za kratko prirodoznansko in statistično razpravo popisuje nam g. izdajatelj najprej zgodovino sorske fare pod oglejskimi patrijarhi, potém pod vetrinjskim in pozneje pod zatiškim samostanom in na zadnje pod ljubljanskimi škofi. V šestem poglavji govori precej natanko o posameznih crkvah in crkvicah v sorskej fari, v sedmem pa našteva imena sorskih župnikov, kaplanov, beneficijatov in duhovnikov, kterim je večjidel pridejan kratek životopis. Listine ponatisnene v „prilogah“ bodo dobro došle marsikteremu zgodovinopiscu. Ker se je bil l. 1786. odkrojil južni del sorske fare in se ustanovila nova preška fara, odločil je g. pisatelj mladej fari poseben oddelek, v kterem je razdeljena tvarina ravno tako, kakor v prvem.

Pisatelja je stalo brez dvoma mnogo truda in potov, predno je nabral raznovrstne tvarine za svoj spis. S to razpravo si je pridobil našo zahvalo in priznanje ter želimo, da nas v kratkem iznenadi z novim zvezkom, kteremu naj potém sledi še mnogo drugih. — Pomanjkljivosti so neznatne. Mogoče, da je v predzadnjej vrsti na 11. strani konec citata „IX. 36“ le kaka tiskovna napaka. — K str. 12. vr. 14. naj omenim, da se ne vé, je-li Atila, kralj Hunov, razdejal Emono ali pa kdo drug; viri molčé o tem. — Str. 14. vr. 3.: Letnica 820 izpremenila naj bi se v 819, kajti datum se glasi: „Data VI. kal. Januarias, anno Christo propicio VI. imperii domni Lodewici piissimi augusti, indictione XIII.“ (Zahn, Urkb. f. Steierm. I., str. 9). Pomniti je, da so takrat začeli leto s 25. decembrom (Leist, Urkundenlehre, str. 232, 234). Ker ima g. pisatelj na str. 102. vr. 5.: „Die decimooctauo mensis nouembris“, treba bi bilo popraviti pomoto na str. 24. vr. 2. ter zapisati 18. nov. namesto 28. nov. — K pisateljevej opazki na st. 14. dostavljam, da se matrike z glagolico popisanim pergamenom vezane nahajajo tudi v selškem farnem arhivu na Gorenjskem. — Da je pisatelj kos svojej nalogi, pokazal je s tema spisoma; da bodo pa naslednji še boljši, porok nam je njegova marljivost. Le tako naprej! *Dr. Fr. Kos.*

Aritmetika za nižje gimnazije. Spisal dr. Fr. vitez Močnik. Po dvajsetem natisku poslovenil J. Celestina. Drugi del. V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg 1884. — Po knjigah za aritmetiko in geometrijo, s kterimi je gospod prelagatelj potrebam za prvi in drugi razred na naših gymnasijah ustregel, bili smo uverjeni, da nam bode tudi drugi del aritmetike ugajal. Gotovo bode vsakdo knjigo z veseljem pregledaval; saj se pa more ne le po svojej vsebini, nego tudi po svojej vnanjej obliki vsakemu prikupiti. Tisk je tako čist, pravilen in primeren, da ni treba boljšega zahtevati; in če primerjamo original s tem prevodom,

moramo zadnjega staviti pred prvega. Na več krajih nahajamo popravljene one pomote (našteli smo jih kakih šestnajst), ki se še v originalu nahajajo. Dodana opazka na 63. strani je prav primerna. Ravno tako primerno je, da so se nektere črke v formulah zamenjale s pripravnimi slovenskim izrazom, kakor tudi, da so se nadomestila znamenja za ploskovno in telesno mero z novimi, kakoršne sedaj postava zahteva. Pisava je vseskozi pravilna in z ono v prvem delu dosledna; novim izrazom so obče znani termini dodani; izrazi že iz prvega dela znani pa se primerno rabijo. Tiskovnih pomot ne nahajamo (razvèn ene; na str. 19. v 5. vrsti od spodaj naj stoji 3 namesto 2), in da stvarnih pogreškov ni, razumeva se samo ob sebi. Naj bo pa vendar dovoljeno na nektere — ne rečemo pomanjkljive — stavke opozoriti; znabiti se dá ali pri uporabljenji knjige ali drugem natisu ná-nje ozir jemati.

Stavek: „da mora dati kvocijent z divizorjem pomnožen dividend", če je tudi po slovnici pravilno sestavljen, menimo, da bi se tvarini bolj ugojno glasil: „da mora kvocijent z divizorjem pomnožen dati dividend"; in ravno tako namesto: „ako prištejemo k minuendu subtrahend z nasprotnim predznakom," bilo bi določnejše: „ako prištejemo subtrahend z nasprotnim predznakom k minuendu". Dalje bi nam bolj ugajalo in bilo bi kračje, ne da bi stavek gledé natančnosti kaj izgubil: „ako produkt (— kvocijent —) njih korenov etc." namesto: „ako pomnožimo (— razdelimo —) njih korene ter ta produkt (— kvocijent —) etc."; saj se vzmnoževanje potence §. 39 v najkračjem pravilu izražuje. Dalje ne najdemo razloga, zakaj se namesto deliti čestokrat rabi razdeliti; menda bi prvi izraz zadostoval, tembolj ker se zadnji v I. delu ni rabil. Pri „zmesnem računu" bi nam na strani 103. izraz „primerjati" bolj ugajal, kakor „zmešati" — saj se pri računu še ne meša, iščejo se le razmerska števila. Nekako trdo se glasi tudi na str. 105. stavek: „v ta namen . . . upotrebiti in na str. 106. upotrebljaj — ali bi ne bilo bolj gladko „uporabiti"? Na str. 126. se bere: „je za razrešeno smatrati" (ist als gelöst zu betrachten); to se nam zdi pretesna prestava. V §§. 14. 15. in 16. naj bi stalo povsodi predznak namesto znak. Na str. 20. v 11. vrsti od zgoraj naj se med besede „koeficijent" — in — „ter" postavi: „s predznaki" ali pa „(po §. 5.)" Prav tako stoji tudi v §. 21. na str. 24. V §. 19. bi se znal dostaviti k stoječej jednačbi $(a + b) m = an + bn$ izvod $n (a + b) =$ etc. Naloge 16. in 18. na str. 139. naj bi se razrešile še z eno neznanko. — Knjigo priporočamo ne samo našej učečej se mladini, in vsem onim, ki se hočejo v aritmetiki podučiti, nego tudi célemu narodnemu razumništvu. *V. Borštner.*

Mlada leta. Našej deci napisal Josip Gradačan. V Ljubljani. Ob piščevih troških natisnili J. Blaznika nasledniki. 1884. Str. 48 v mal. 8°. Veljá 20 novc. ter se dobiva pri bukvovezu J. Bonači na Poljanskej cesti štev. 10. — Knjižica obsega dvanajst prirodnih slik na drobno in na tanko narisanih. Vzete so iz otroškega obzorja in tudi tako izvedene, da segajo mladini do srca. Tudi odrastel se spominja prebirajóč te obrise na mladostna svoja leta: kako se je veselil spomladne kraljice, kako igral na domačem holmci, kako spaval na senu, kako pod smreko vedril ali ogledaval bučele pri ulnjaku. Zdaj pride kot mlad dijak ob počitnicah domú; gre k tetki na pohode, spleže na drevo trest gruške in jabolka, kuri jazbezu, sreča prestrašen dihurja, nastavlja po zimi pticam in ima svoje veselje z njimi, ali joj, toplina v sobi mu jih pomori! — G. pisatelj kaže lep dar natankega opazovanja in bistro okó! Slog je snovi primeren in naraven. A vidi se, da so se navlašč iskale posebne oblike in besede, ki pa delajo berilo mladini težko razumljivo. Tako se uporabljajo skoro vseskozi le kratke oblike v 3. plur. praes., kar je prisiljeno. Mnogo mnogo pa je tú besed, ki so deci celó neznane in jih tudi zaman iščeš po rečniku; le tri so našle pod črto tolmača. Tudi „ambrožična vonjava" dela otrokom nepotrebno preglavico. Mladini namenjeno berilo se mora brez komentara razumeti; zatorej se naj opuščajo vse nenavadne besede

in nepotrebne refleksije, saj pa naj tudi take prirodne slike podučujejo, kakor na pr. slika „otroci in ptice“. Papir je lep, tisk prav ličen, ali ni brez tiskovnih pomot: želeli bi povrh še kazala. Sicer pa smemo knjižico vsem šolskim prijateljem priporočati.

Fizika v nižjih šolah. Metodična razprava. Spisal Fr. Hauptman. Ponatis iz „Popotnika“. Maribor 1884. Založil M. Nerat. Tisk J. Leona. Str. 25 v vel. 8°. Velja 15 kr. — V četvrtem tečaji „Popotnika“ razpravljal je g. prof. Fr. Hauptman o methodi, kako se naj podučuje „prirodoslovje v ljudskej in meščanskej šoli“. Te jako zaslužne razprave je izdal g. M. Nerat, urednik imenovanemu učiteljskemu listu, v posebnej knjižici. Vsi ljudski in meščanski učitelji bodo g. spisovatelju gotovo hvaležni za razna ondi nahajajoča se vodila in načela, kako se more koristno in najbolj uspešno podučevati prirodoslovje v nižjih šolah. Mi moramo razprave g. Hauptmana vsem gorko priporočati; kajti ne bode ga pazljivega čitatelja, ki bi ne crpil iz njih koristi za prirodoslovni poduk.

Zadruga. List za razpravo národno-gospodarskih vprašanj. — Dne 29. febr. t. l. začelo je izhajati v Celji „Glasilo zveze slovenskih posojilnic“. Zadruga bode izhajala enkrat na mesec ter velja 1 gld. 50 kr. na leto. Izdajatelj in lastnik je listu Mihael Vošnjak, načelnik zveze slovenskih posojilnic, ureduje ga Maks Veršec, tiska se pa v Narodnej tiskarni v Ljubljani. — Namen Zadruge je v prvej vrsti, da pospešuje cvet in razvitek denarnih naših zavodov, podajajoča navode, kako se naj oni ustanavljajo in upotrebljujejo v korist kmetskemu stanu. Potrebno je bilo tako glasilo našemu ljudstvu, in upati je, da se razširi po njem zadružništvo v gospodarsko življenje, kakor to sedanje razmere zahtevajo.

Čakavisch-kroatische Studien. Von D. Nemanić. Erste Studie. Accentlehre. Wien 1884. Str. 70 v 8°. Ponatis iz letnika 1883. sejnih poročil fil. hist. oddelka ces. akademije znanostij. Knj. 105, zv. II. str. 505—572. — Prvo nadaljevanje Nemanićevih studij sodržuje naglas samostavnikov srednjega in ženskega (debla na â in i) spola. Kar smo rekli o prvem zvezku teh studij (glej Kres III. str. 584), to trdimo tudi o tem. Kakor prvi, tako kaže i ta veliko vestnost in natanćnost. Zatorej so se pa tudi hrvatski jezikoslovci razveselili teh raziskavanj, kakor kaže „Vienac“ 1883, str. 671. Dalje pa lahko tudi omenimo, da se je prof. Jagić v svojem Archivu za slovansko jezikoslovje VII. zv. 3. str. 490 sl. prav povoljno izrazil o koristnem in natančnem delovanji našega rojaka.

Slovanstvo ve svých zpěvech. Sborník národních a znárodnělých (významných) písní všech slovanských národů. Pořádá, harmonisuje a vydává Ludvík Kuba v Hoře Kutné. — Podjetje, ki ga tukaj naznanjamo, stavi si pod geslom: „Poznejme se!“ isti namen, kakor ga ima Kuhačeva Zbirka jugoslovanskih národnih pesnij. Le okrožje, ktero si je česki izdajatelj L. Kuba izbral v svoje delovanje, je neizmerno veliko. „Slovanstvo ve svých zpěvech“ naj nam podaje pesni češke, moravske, slovaške (del I.), poljske (II.), veliko- in maloruske (III.), slovenske (IV.), hrvatske in srbske (V.), lužiškosrbske in bolgarske (VI. VII.). — Delo je razvrščeno na X. knjig, kterih vsaka ima po 3—6 sešitkov obsegati; célo delo bode obstajalo iz kakih 35, pri vsestranskej podpori pa iz več sešitkov. Sešitki po dve poli obsegajoči stanejo pri izdajatelji po pošti 35 novc., 10 seš. skupaj pa 3·50 gld. Tretja knjiga, ki se baš sedaj izdeluje, obsega v prvem sešitku (32 str. v vel. 8°.) 16 pesnij; na čelu jej je pesen: Nad Tatrou sa blýska. Vsa pevska društva in čitalnice opozorimo na to važno vseslovansko podjetje. Najlažje se naročuje pri izdajatelji samem pod naslovom: L. Kuba v Hoře Kutné.

Z potulek po Slovensku. Piše Rudolf Pokorný. Sešit. III. a IV. V Praze. Tisk: Dr. I. B. Pichl. a spol. — Nákladem spisovatelovým. 1884. Str. 97—192. v mal. 8°. —

Zvezek 3. in 4. teh v 2. snop. Kresovem str. 119. naznanjenih že potopisov dovede nas v sredino Trenčinskega okrožja ob reki Vagi. Zanimiv je VI. oddelek: Slovenský lid na str. 152—172.

Zlatá Praha. Ta novi češki illustrovnik, kterega smo v 2. snop. našega lista prav gorko priporočali slov. občinstvu, zaslužuje rés naš pozor in obilne podpore. Ne da bi Zlatá Praha prinašala samo krasne illustracije in izborno, raznovrstno berilo, temveč ona se tudi ozira na nas Slovence prinašajóč zdaj pa zdaj kako illustracijo o naših krajih s pripravnim popisom, ali pa kakšno črtico o našem slovstvenem razvoji. Tako nam podaje štev. 4. sliko: „Kokerská dolina v Krajině“ s krajepisom. Štev. 11. pa ima članek: Slovinská literatura v posledních letech. Oboje je spisal g. Lego, vešč poznavatelj jugoslovanskih razmer. Čehi se čudijo lepemu razvitku na polji našega slovstva v zadnjih letih, in upati je, da se bodo, boljše spoznavši nas in naše razmere, vztrajno potegovali za svoje brate.

Die Serben im südlichen Ungarn, in Dalmatien, Bosnien und in der Herzegovina. Von Theodor Ritter Stefanović Vilovsky. Mit einem Anhange: Die südungarischen Bulgaren. Von Géza Czirbusz. Wien und Teschen. Verlag der k. k. Hofbuchhandlung Karl Prochaska 1884. Str. 403. v 8°, velja 3 gld. — To je naslov XI. knjigi iz znane Prochaskove zbirke: Die Völker Oesterreich-Ungarns. Za nas Slovence je najbolj zanimiv oni del, ki razpravlja o národnem značaji, o šegah in navadah (str 122—188), potém o duševnem življenji srbskega ljudstva (str. 189—277) in napósled o srbskem národnem pesništvu (str. 299—339.). Z veliko pazljivostjo bode vsak prebiral tú opisane šege in navade srbskega naroda, kajti one se še v mnogih točkah zlagajo z našimi sevéda zeló otemnelimi, ali navdušen in zadovoljen sam sebój odložil bode knjigo, prebravši krasno pisane črtice o srbskem národnem pesništvu. Željno pričakujemo torej samostalno delo o tem prezanimivem predmetu, ktero nam obeta zaslužni pisatelj Stefanović Vilovsky. Čuditi se moramo beroči na str. 96. in 290., da iznaša vse národno premoženje bratov Srbov okoli osem milijonov gld. Tedaj ima srbski narod na Ogrskem dohodkov od célih 8 mil. vsako leto za svoje kulturne svrhe porabiti! Crkveno, samostansko in šolsko premoženje je nad $6^1/_2$ mil., dočim zasebne ustanove za crkvene, šolske in literarne svrhe blizu $1^1/_2$ mil. gld. znašajo. Sploh se je narod srbski po svojej lastnej moči povzdignol na isto stopinjo prosvete, ktero že dandanes tako častno med drugimi narodi zavzema! Vseh Srbov grškega izpovedanja je na Avstro-ogerskem in v Dalmaciji $1^1/_2$ mil., v Bosni in Hercegovini 571.756, v Srbiji 1,602.013, v Črnej gori 236.000, torej skupaj 3,909,769 duš. K tem še moramo dodati 70.000 katoliških Srbov v Banatu in Bački ter 442.170 mohamedancev in 185.504 katolikov v Bosni in Hercegovini. — Konec knjige nam podaje jako zanimivih črtic o južno-ogerskih Bolgarih, kterih še tu dandanes jedva 22.000 živi. Prav stare in prvotne so še marsiktere njihove šege in navade, koje Géza Czirbusz na str. 352—400. tu in tam jako natanko opisuje. Knjiga zavzema torej odlično mesto v imenovanej Prochaskovej zbirki. *S.*

Mednároden časopis za splošno jezikoslovje. V prvej polovici tekočega stoletja so preiskovalci sorodnih indoevropskih jezikov toliko tvarine nakopičili, da sta že 12. junija 1850. Aufrecht in Kuhn mogla proglasiti načrt časopisu: „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete des Deutschen, Griechischen und Lateinischen“ s povabilom do jezikoslovcev, naj podpirajo z doneski namerjavani časopis. Izrekla sta, da hočeta stvariti list, ki bi združeval vse delavce na korist mladej vedi.

Dasi so nekteri učenjaki (Lobeck Aglaoph. 883.) nekako porogljivo sanskrit (staroindščino) proglasili kot „jezik bogov“, vendar je ta letnik krepko napredoval. V kratkem času se je celó uvidelo, da ne zadostuje več samo eden list rastočim potrebam, in to glasilo se je moralo celó dopolniti s prilogo: „Beiträge auf dem Gebiete der arischen, celtischen

und slavischen Sprachen", kterih je izšlo osem zvezkov. Že v početku je Schleicher ki je izdaval „Beiträge", izrazil željo, naj se oba lista zlijeta v eno telo pod skupnim imenom, ali praktični oziri so se temu ustavljali.

S časom pa so se spisi, ki so obravnavali sorodne jezike, jako množili; tudi je bilo čestokrat težko določiti, v kteri list sodi prav za prav marsikak poslan spis; kajti v razpravah se je jezikoslovno polje vedno širilo. Zaraditega sta se leta 1875. oba lista združila v eden letnik pod imenom: „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. Unter Mitwirkung von E. W. A. Kuhn, A. Leskien u. Joh. Schmidt, herausgegeben von A. Kuhn." Vsakemu teh zvezkov je raznovrstne „indices" pisal avstrijski učenjak Alojz Vaniček, poprej gymnasijski ravnatelj, zadnji čas vseučiliščni professor za primerjajoče jezikoslovje in staroindščino na českem oddelku praške univerze. Zaraditega se je sam imenoval: „Registrator der vergleichenden Sprachwissenschaft."*

Tudi drugi narodi so začeli pestovati to vedo in si večje ali manjše časopise stvarjali. Na vseučiliščih so se ustanavljale stolice za primerjajoče jezikoslovje. Pripoznati pa se mora, da so v tem oziru Nemci največ storili. To izreka brez okolišev tudi Jagić v predgovoru svojej knjižici: „Die Wurzel dė im Slavischen." Tvarina pa je prihajala vedno obširnejša in zdaj je pojedincu že nemogoče, primerjajoče jezikoslovje in sanskrit ob enem pošteno premagovati. Zaraditega se na velikih vseučiliščih na pr. na Dunaji, v Berolinu, Lipskem in tudi še po drugod primerjajoče jezikoslovje in sanskrit po dvojih strokovnjakih predava. Prvo stroko zastopata na pr. na Dunaji in v Berolinu Fr. Müller in Joh. Schmidt, drugo G. Bühler in A. Weber.

Tudi Kuhnov časopis je dobil sotrudnika; pomagajo mu „Bezzenberger's Beiträge". Če se pa ne jemlje ozir samo na sorodne jezike, nego se gleda tudi dalje čez meje in se obrača pozornost na početek jezika, na fysikalične pogoje izgovarjanja, na zvezo jezika z mišljenjem in izraževanjem mislij, na razmero jezikoslovne vede do najvišje vednosti, do modroslovja sploh: tedaj pa se dvignemo do one stroke, kterej je ime „splošno jezikoslovje". Tistim jezikoslovcem, ki svojo vedo v tem obsegu pestujejo, služi kot organ Lazarus in Steinthal's Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft. Pa tudi ta list je dobil sedaj svojega sotrudnika, a s to zanimivo izpremembo, da se morejo v njem objavljati razprave v nemškem, francoskem, angleškem, italijanskem, latinskem in izjemoma tudi v drugih jezikih. Šestnajst let po početku tekočega stoletja odkril je Bopp s svojo knjigo, „Conjugationssystem" imenovano, sorodnost staroindskega, staroeranskega, latinskega in grškega, germanskega, litavskega in slovanskega jezika, in šestnajst let pred početkom drugega stoletja imamo časnik, v kterem se v največjih kulturnih jezikih piše o splošnem jezikoslovji. Ime temu časopisu je: Internationale Zeitschrift für allgemeine Sprachwissenschaft, herausgegeben von F. Techmer, Leipzig. Izhaja pa vsako leto v dveh debelih zvezkih in velja gld. 7.50. Sodelavci so mu med drugimi Ascoli v Milanu, Coelho v Lisaboni, Fleischer in Georg von der Gabelentz in Leskien v Lipskem, Miklošič in Fr. Müller na Dunaji, M. Müller v Oxfordu, Oppert v Madrasu, Radlaw v Kazanu, Rosny v Parizu, Whitney v New-Haven (Amerika) in drugi. Uvod je napisal Pott, nestor jezikoslovcev pod naslovom: Einleitung in die Sprachwissenschaft; potém razklada zeló obširno izdajatelj sam: Naturwissenschaftliche Analyse und Synthese der hörbaren Laute; in nató sledi več manjših razprav v navedenih jezikih. Knjigo krasi lepa slika W. Humboldta.

---

* Ta učenjak je spisal latinsko slovnico, s posebnim ozirom na zgodovinski razvitek jezika, potém mali in veliki etymologiški slovar latinskega jezika, slovar tujk v latinščini. Preteklo leto je umrl, še le nekaj nad 50 let star. „Politik" je bila takrat poročala, da je v rokopisu zapustil etymologiški slovar staroindskega jezika.

Ko sem bil pred osmimi leti v „Zori“ v članku: „V letih tekočih“ naznanil, da sta se „Kuhnova Zeitschrift“ in „Beiträge“ združila, nisem mislil, da bomo videli v enem desetletji časopis, v kteri pišejo učenjaki raznih narodov, vsak v svojem jeziku. Naravoslovskej vedi se priznava, da je tekočemu stoletju dala drugo lice, da dirjajo brzovlaki z ogromno hitrostjo iz dežele v deželo, da plujejo parobrodi po širnej morskej planjavi, da švigajo besede po žici od enega dela sveta v drugi; pa tudi jezikoslovna veda je njena vredna in enakovrstna sestrica, kajti ona združuje razumnike raznih narodov v lepo složno delovanje. *K. Glaser.*

Dodatek k sestavkoma: Ime Vraz. V Kresu IV. str. 155. navedel je g. L. Žvab nektere listine iz 14. stoletja, v kterih se nahaja ime Vraz, Vras, potém Leonardo in Ivan Vras de Duino, in trdi z R. Pichlerjem, da ta divinski Vras ni bil Divinec, ampak bržkone Korošec. „Vrass in plemenita koroška obitelj Vraz (Fraz) sta morebiti jednega pokolenja.“

Vsled tega sestavka bi se utegnol marsikteri čitatelj vprašati, ali naš Stanko Vraz in plemenita koroška obitelj Vraz (Fraz) nista morebiti tudi jednega pokolenja.

V drugem sestavku o imenu Vraz str. 156. č. g. D. Trstenjak to indirektno zanikuje, češ imena Vraz v latinskih listinah omenjena morajo se čitati Fras, in dotični Vrazi ali Frasi so bili izvestno Nemci. Stanka Vraza prvotno ime je sicer tudi nemško Frass, kterega si je on le iz neskončne ljubezni do slovanstva premenil v Vraz, ali z nemškim imenom Frass nahaja se mnogo čisto slovenskih rodovin vzlasti v Slovenskih goricah, kjer so bržkone nasledniki krvnih sodnikov, ki so se po nemško imenovali Fräs, dobili to ime.

Ne da bi zanimivo razpravo Trstenjakovo o nastanku slovenskih Frassov zanikal, tudi ne da bi Stanka Vraza slovensko pokolenje tajil, hočem vendar tukaj na dve okoliščini opozoriti, vsled kterih slobodno mislimo, da bi naš Stanko Vraz vendar utegnol biti s koroškimi Vrazi énega pokolenja. Kakor znano bil je Stanko Vraz rojen v Cerovci blizu Jeruzalema skoro v sredini krasnih ljutomerskih goric, in kolikor je meni znano, ki sem bil rojen le pol ure od Cerovca na Hujbaru in sem od svoje domačije lahko vsak dan Vrazovo domačijo videl, ne nahaja se ne v Cerovci in ne v bližini nobena druga rodovina z imenom Frass. Že iz tega pač smemo sklepati, da se je bila bržkone Frassova rodovina od drugod priselila v Cerovec.

Od kod pa so se Frassovi v Cerovec priselili, pové nam njih hišno ali domače ime. Domače ime Frassovih je K o r o š e c, pri K o r o š č e v i h. Sosedje in bližnji ljudje skoro nikoli Frassovim drugače ne pravijo, nego „Koroščevi“; in vzlasti v prejšnjem času bilo je to ime tako navadno, da jih mnogo niti znalo ni, da imajo Koroščevi še drugo pisno ime. Zdaj ko se začenjajo sploh domača imena, na ktera se v šoli in v uradih noben ozir ne jemlje, opuščati, pravi se tudi Koroščevim že bolj pogostoma Frassovi, vendar še je domače ime sploh znano in navadno. Od kod bi pa imeli Frassovi ime Korošec, če ne od tod, ker je prvi Frass v Cerovec prišel iz Koroškega.* Kdaj se je to zgodilo in iz kterega koroškega kraja, tega pač ne morem povedati, ali iz matičnih knjig pri Svetinjah ali pri sv. Miklavži dalo bi se morebiti še tudi to dognati. Meni se je vedno čudno zdelo, da v tolikih Vrazovih životopisih še do zdaj ni nihče omenil Vrazovega d o m a č e g a imena. Veseli me torej, da sta mi omenjena sestavka v Kresu dala povod, popraviti to nedostatnost. Še bolj bi me pa veselilo, ko bi kdo, ki ima priložnost in dobro voljo, o tem dalje preiskoval ter priobčil uspeh svojih preiskavanj na čast in slavo Vrazovemu imenu! *Ivan Skuhala.*

* Mogoče. Meni so znani koroški plemiči: F r a z de P u c h (1116—1173), tudi pisan: V r a z de Puch. V arlberškem „Bruderschaftsbuch-u“ imenuje se Otto V r a z (1146), tudi plemič: F r ä s s v o n E h r f e l d mi je znan. Niclas der F r a z (Criminalrichter) in Roth živel je na Koroškem okoli 1402. *D. T.*

† **Ivan Vesel-Koseski.** Dne 26. marca ob $4^{1}/_{4}$ popoldne zaspal je mirno v Gospodu slavni naš pesnik Ivan Vesel-Koseski, c. kr. finančni višji svetovalec v pokoji v Trstu. Koseski je še bil eden istih redkih mož slovenskih, ki so zagledali svet koncem osemnajstega stoletja; kajti rojen je dne 12. sept. l. 1798. v vasi Koseze blizu Moravč na Gorenjskem. Že l. 1817. zloži prvi svoj in sploh prvi slovenski sonet „Potažba“ mimo nemškega „Der Trost“. Pozneje je rajši pel nemške pesni po Schillerjevem zgledu in navodu in stoprav odkar so se l. 1843. porodile „Novice“, jel je prav za prav še le ubirati strune slovenskega pesništva. V 46. letu svoje starosti zložil je znani svoj umotvor: Slovenija cesarju Ferdinandu o njegovem prihodu v Ljubljano 1844, ki se je bila posebej natisnena kot priklada pridejala bralcem „Novic“ Od tedaj pa je bil Koseski glavni sodelavec „Novicam“ do svoje nevarne bolezni l. 1852. Od te dobe pa začne njegov pesniški duh pojemati; bila ga je strla bolezen, in tudi starost je prozaično uplivala ná-nj. Zatorej so umotvori te dobe manjše slovstvene vrednosti nego oni do l. 1852.

Ni ga pesnika in sploh slovstvenika pri nas, ki bi se bilo toliko pisalo o njem že za njegovega življenja dnij, kakor o Koseskem, in to v celó nasprotnem smislu: nekteri so ga imenovali prvega pesnika slovenskega, drugi pa so ga zopet devali na nič. Ali vse skrajnosti se sčasoma poravnajo, mnenja se sčistijo, in napósled pridejo pravi nazori na dan. In tako se že dandanes, ko žaluje ves narod slovenski na njegovem grobu, sploh priznava visoko in važno mesto, ktero zavzema Koseski v razvitku ne le národnega našega pesništva, temveč vsega kulturnega življenja. Mogočen je bil njegov upliv na Slovence v prvej svojej dobi od l. 1844—1850; neizmerno so vzbujali njegovi proizvodi v mladih srcih národno zavest. Koga ni v mladostnih letih navdušil njegov: „Kdo je mar!“ Kdo se ni čutil navdahnenega goreče ljubezni do svojega roda, kó mu je donelo na uho: Biti slovenske krví, bodi Slovencu ponos — Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti! — Tako je pel Koseski bralcem „Novic“ h koncu l. 1845. In kaj vidimo danes pred sebój? Iz semena, ktero so z njim vred i drugi položili v zemljo, vzrastlo je lepo drevesce, ki nam že donaša lastnega sadú. In dokler bodo uživali ta sad potomci našega roda, vedno se bodo častno spominjali, da je zasadil in cepil to drevesce z druzimi vred tudi naš neumrli pesnik Ivan Vesel-Koseski!

† **Alban Stolz.** V Freiburgu v Brizgavi je umrl dne 16. oktobra 1883 professor bogoslovja dr. Alban Stolz, tudi izvèn nemških dežel dobro poznan katoliški pisatelj, ki je s svojimi poljudnimi spisi veliko pripomogel, da se je na Nemškem kljubu nasprotnemu prizadevanju protestantov katoliška zavest pri katoličanih ne le ohranila, ampak vedno bolj širila in utrjevala.

Alban Stolz se je narodil 3. februarja 1808 v mestici Bühl pri Baden-Badenskem Srednje šole je dovršil v Rastattu, višje pa v Freiburgu in Heidelbergu. Leta 1833. je bil v duhovnika posvečen ter 8 let služboval v dušnem pastirstvu. L. 1841. je postal gymnasijski professor v Bruchsalu, l. 1843. prefekt v bogoslovji in 1846. professor bogoslovja v Freiburgu. V tej službi je ostal do svoje smrti. Alban Stolz je veliko napisal. Vsi njegovi spisi namenjeni prostemu ljudstvu pa merijo nató, da bi se v v ljudstvu katoliška zavest vzbujala in krepila. Poleg nekterih manjših sestavkov imamo Slovenci dve večji njegovi knjigi poslovenjeni, namreč: 1. Očenaš in deset božjih zapovedij, razložil Alban Stolz, poslovenil Anton Oliban. V Ljubljani 1854. Založil Jožef Blaznik. 16⁰. Str. 296. 2. Križana usmiljenost ali življenje sv. Elizabete. Spisal dr. Alban Stolz, poslovenil P. Krisogon Majar. Izdala družba sv. Mohorja 1882. 8⁰. Str. 198. Zadnje delo Stolzovo je bil koledar za l. 1884., v kterem je razložil osem izveličanskih čednostij. *J S—a.*

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. **V Celovci, 1. maja 1884.** *Štev. 5.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

Sedmo poglavje.

Na starem so trgu pod lipo zeleno
Trobente in gosli in cimbale pele.

Prešéren.

Bilo je nekaj tednov po teh dogodbah. Trgatev je bila končana po hrvatskih goricah. Precej poštena vinska kaplja se je pridelala in v obilnem številu. Vendar istega veselja in zadovoljnosti, kakor sicer ob tako redkih prilikah, ni bilo videti med priprostim narodom. Kakor da bi bil opazil beg Gubec to občno tesnobo in skrivno nezadovoljnost, delati jel je sam velikanske priprave za občno ljudsko veselico kot znamenje srečne in bogate trgatve. Okinčal je svoje lepo poslopje na višini, pripravil je prostor za narodov ples in priskrbel vsega dovolj, da se lahko razveseljujejo vsi gostje.

Poslednjih pa je imel v obilnem številu na izbiranje. In Gubec, premetena glava, ni mnogo izbiral. Povabil je najvišje glave iz sosednih gradov in iz glavnega mesta, a on tudi ni prezrl najbolj ubožnega tlačana na daleč okrog. Videti je bilo, kakor da bi si bil hotel s tem utrditi svojo čast in upliv pri gospodi in svoje zaupanje pri sosednem kmetstvu. Oboje mu je bilo v sedanjem položaji velike cene. V prvej vrsti pa je skušal privabiti grajščaka Tahyja k veselici, naj se prepriča sam, koliko upliva ima on pri prostem ljudstvu. — Svetovali so mu pa njegovi prijatelji, da se izprosi pri tej priliki pomiloščenje Iliji Gregoriču. Tudi tajni črtež, kako ravnati potém, ko bi se ne posrečilo poslednje, bil je izgotovljen in primerno naznanjen bolj uplivnim povabljenim kmetom.

Dan tega vinskega praznovanja bila je nedelja. Naravno je tedaj, da je hitelo vse kmetstvo od daleč in blizu k tej z velikanskimi pripravami

osnovanej veselici, osobito ker se je bila naznanila povsod Gubčeva darežljivost pri tej priliki. Najbolj po godu pa je prišlo Gubčevo povabilo grajščaku Tahyju. Smatral je je namreč kot posebno čast in naklonjenost vsega priprostega naroda v trenotku, ko je postopal tako ostro proti vsakemu le videznemu uporu kakor je to pričala dogodba pri Iliji Gregoriči. Žal mu je bilo sicer skrivaje zaraditega. Spoznal je, kako priljubljen je bil Ilija pri kmetstvu in kako nenaravne so se kazale že v zadnjem času razmere med tlačani in gospodstvom. Vse te zapreke so se mu pa videle že odstranjene po današnjem povabilu. V občnej veselici združi se zopet, kar se je bilo razvezalo v poslednjem času.

Odposlal je torej že dopoldne mnogo svojih hlapcev k veselici in naročal posameznim pri odhodu, naj dobro pazijo na vsako sovražno besedo, s ktero bi grozilo kmetstvo gospodi sploh, ter mu naj natančno poročajo o mišljenji priprostega naroda. Sam pa je jezdil stoprav popoldne s svojim oskrbnikom Črničem v Stubico.

„Tako ugodna prilika se ne posreči vsak dan vašej milosti,“ pravi oskrbnik Črnič grajščaku, ko nekaj časa molčé med goricami proti Stubici jezdita.

„Kako misli to Črnič? Govori naj jasno!“ vpraša ponosno, a vendar nekako posebno dobrovoljno Tahy ter se ozre po svojem nekaj korakov oddaljenem spremljevali. Pri zadnjih besedah vzpodbode oskrbnik svojega konja k urnejšej hoji in ko poleg grajščaka prijaše, pravi poslednjemu nekako skrivnostno:

„Saj ni pozabila vaša milost, kaj jej je bilo pred nekimi tedni na srci. Povrh ima priložnost prepričati se sama o ljudskem mišljenji sploh.“

„On ima v mislih isto golobico mladoletno?“ vpraša nekako zamišljeno grajščak.

„A kaj pa drugega? Če se mi ne posreči zadovoljiti sedaj vaše milosti. čakam zastonj obljubljenih častij in ostanem na veke ponižni grajski oskrbnik,“ pristavi z naglasom tovariš. Zadovoljen smehljaj se mu razlije pri tej priliki po bledem suhem obrazu, kakor češ: danes ali nikdar več nimam tako lepe prilike in posebne zasluge pri grajščaku.

„Gubca naj ne pusti iz očij in Guzetiča in Pasanca. Dozdeva se mi, kakor da bi bila današnja veselica le komedija, pesek v oči meni. da bi ne videl, česar videti ne smem. Pomisli naj dobro, da obiščem jaz to veselico le zaradi priprostega naroda, ne zaradi onih mož, ki so me vabili tja. Če je narod na mojej strani, izgubljeni so prvi. — ako ne —“

Izgovoril ni stavka grajščak. V tovariša se je ozrl potém, kakor da bi hotel reči: Tako stojé naše razmere.

„Svetoval sem že, da odločnosti je potreba in varovati se zamude. Kar je pričela vaša milost, naj nadaljuje brez pomisleka! Pri Gubci

naj prične zopet danes in pri Ilijevej hčeri naj konča! — Zadovoljen bodem jaz in vaša milost," pristavi oskrbnik hudobno in pokaže potém z rokama najprvo, kako se uporniki z bičem kaznujejo, nató pa, kako se ljubeznivo in nežno z lepim ženstvom ravná.

„On je preognjen, Črnič. Sila ni vs 'ej dobra. Kaj hočem z Ilijem sedaj? Žal mi je, da sem ga skoro ubogal. Popolno uničiti ga nočem, ker ne zasluži tega. Izpustiti pa ga ne smem, ker ščuje potém ves narod proti meni."

Zopet se je razlil hudoben posmeh okoli oskrbnikovih usten.

„Izvoli naj vaša milost Ilijo kmetskim kraljem, a Gubca in Guzetiča in Pasanca njegovimi ministri. Novo kraljestvo se stvari potém, ki nam izteše v zaslugo vislice na prvej višini. Poslednjih besed naj ne pozabi vaša milost in zaslug svojega služabnika naj ne prezira!"

„To je peklenščekova misel! Take visokosti si ne domišlja to beraštvo. To bi bila blaznost in njihova popolna poguba!"

„In naša," pristavi hudobno Črnič.

„Od kod prihajajo take njegove sodbe? Pové naj, ali ima dokazov za to trditev!" vpraša zavzet zopet grajščak.

„Jaz izpolnujem svojo dano besedo. Naj vaša milost svoje obljube ne pozabi! Isti dan, ko se imenujem prvič beg Črnič, položim pred vašo milost tri uporniške glave in zvestobo strahovanega in iz rok zapeljivcev iztrganega priprostega naroda!"

Čudno so donele poslednje besede, kakor da bi bilo vendar nekaj tragike in resnice v njih. Grajščaku pa so se dozdevale pretirane, akoravno si jih ni mogel prav tolmačiti. Govoril ni dalje s tovarišem o tem. Sklenol je paziti danes sam na vsako malenkost pri veselici.

„Ako se mi pokaže le najmanši sum, postopati hočem z brezobzirno ostrostjo," pravi potém polglasno samemu sebi. —

Velikanska je bila veselica na Gubčevem domu. Dobro premišljene so bile vse priprave, akoravno na videz le slučajne v spomin bogate trgatve. Gubec ni štedil niti z novci niti z obilnim trudom. Dozdevalo se je pa to ravnanje celó njegovima zaveznikoma Guzetiču in Pasancu nekako sumljivo.

Že zjutraj za rana hitelo je na stotine ljudstva iz sosednih krajev in vzlasti iz dolenjega Kranjskega v bogato okinčano Stubico. Videle so se tu tuje junaške postave z resnimi zagorelimi obrazi v različnej noši kranjskih in hrvatskih okrajev. Opazovalo se je tudi, da vlada med posameznimi družbami nekakov poseben red; saj dohajajo vsi s svojimi izbranimi voditelji na čelu. Značajno pri teh tujih zadrugah bilo je pa osobito to, da so nosili vsi moški brez izjeme zimzelen za klobuki, akoravno ni bil ta kinč sicer v navadi.

Zanimivo je bilo tudi, da je ponosni Gubec sam sprejemal in pozdravljal došle družbe. Imel je za vsakega posameznega voditelja prijazno besedo ali znamenje, ki je kazalo, kako ga veseli ta občna udeležba pri njegovej veselici. Že pred poldnem bili so vsi pripravljeni prostori napolnjeni tujcev, posebno domačega moštva in ženstva vsake starosti. V poslopjih bili so sedeži bolj častnim gostom odredjeni. Vsi načelniki posameznih tujih društev so bili povabljeni tja.

Med tem ko se je zabavljalo ljudstvo zvunaj na prostem z obilno pijačo in plesom, čuti ni bilo iz notranjih prostorov hrupnega veselja. Neka resnoba je vladala ondi, bolj primerna imenitnemu zboru kot národnej veselici. V resnici so se tú razpravljale očividno le gospodarske domače razmere. Če je pa sem ter tja kakov možak imenoval glasneje to ali ono ime ter naglašal to ali ono neprilično st ali celó krivico, opomnil ga je urno Gubčev ostri pogled, ki je veljal toliko kakor beseda: molči, potrpi še nekaj časa!

Pri takej priliki se je spogledal mož z možem. V teh pogledih pa se je čitalo jasno, da se ume vsa družba, da je le migljej dovolj, ki naznani toliko kot čestokrat glasno besedovanje in očitno povelje.

Tako mine dopoldne. Sedaj pa je že jelo užito vino razprostirati večjo živahnost krog in krog. Dosedanja resnoba se je začela tajati v vinskem veselji. Le naša znanca, triumvira Guzetič in Pasanec, kazala sta neprenehoma nekakov resen humor. Sedeča poleg Gubca puščala sta vedno, kakor da bi ne bilo drugače mogoče, poslednjemu prvo besedo. Ugovarjala nista niti svetovala mnogo, a toliko natančneje pa sta opazovala tuje goste in po zvunanjih znamenjih premišljala splošno stališče.

Pripoznati moramo, da sta bila iznenadjena po obilej množici, še bolj pa po mnogoštevilnih gostih s Kranjskega. Znano jima ni bilo tako obširno povabilo k veselici, še mánj pa slučaj, da si je pridobil Gubec, ne da bi bila onadva vedela, tako rekóč za hrbtom toliko prijateljev in da je že sedaj razprostrl svoj upliv daleč gor v kranjsko deželo. Čutila sta dobro, da prezira Gubec nekoliko njijun svèt in talent in da — ako bi ne bilo drugače, prične tudi on sam na svojo roko daljno organizacijo za upor. Da je bil s tem globoko žaljen njijun ponos, je naravno in neizogibno.

Take so bile okoliščine pri národnej veselici, ko naznani strel, da se bliža dolgo pričakovani in najbolj imenitni gost, grajščak Ferenc Tahy. Trenotek pozneje pozdravljal je že Gubec došlega plemenitaša. Spremil ga je na častno mesto med zbrane goste. Zaporedoma so vstajali možje in se poklanjali plemenitemu gostu izražujóč mu svojo ponižno udanost. Veselila je taka dvorljivost zbranega kmetstva častiželjnega Tahyja; kajti on ni opazil, da se bere v teh obrazih, kakor da bi ne vedelo srce, kar jezik govori. Nekaj veljave pa je izgubila ta laskavost stoprav tedaj v grajščakovih

očeh, ko je zagotavljal Gubcu, da ga zavida za toliko prijateljev. A poslednji mu je bil odgovoril takó-le:

„Vaša milost, to so vse časti vredni možaki. Skalnata stena so istemu, kogar ljubijo, gorjé pa onemu, ki pride pri njih v zamero. Milosti ne prosijo niti dajejo sami. Njihova mnogoštevilnost stori jih nepremagljive povsod in proti vsakemu."

Zaničljiv nasmehljaj se je razlil v tem trenotku po grajščakovih ustnah. Dobro je umel, da se je ta pohvala priprostega kmetstva izrekla na njegov račun. Premoder pa je bil vendar Tahy, da bi ne bil zakrival svoje zadrege, in pristavil je:

„Priprosto ljudstvo je enako brezumnej čredi. Kdor udari pastirja, dobi vso čredo v oblast."

Dvoumno je hotel Tahy govoriti, a to se mu ni bilo posrečilo.

Tihota, ki je nastala po zadnjih, premalo premišljenih njegovih besedah, naznanjala je jasno, da so navzoči dobro umeli pomen njegovih besed, akoravno jim niso hoteli javno oporekati. Le Guzetič, ki je doslej sedel molčé poleg Gubca, zarudel je pri zadnjem stavku. Po dolgem notranjem boji, ki se mu je bral v pogledu in na izpreminjajočem se lici, dejal je glasno:

„Priprosto ljudstvo je pohlevno kot ovčja čreda. O tem priča njegova žalostna osoda. A tudi čreda zdivja, če pride nenadoma huda ura in jame udarjati strela iz neba v njeno sredo. Dvigne se tedaj kakor oblak in divja dalje, da uteče grozéčemu poginu ali se pa uniči sama v skalnatem propadu. Poslednje se zgodi brezdvomno, kedar izgubi svojega pastirja ter tava sama brez pravega pota po strmini, ali tú — more jo rešiti le pogum!"

Preveč je govoril Guzetič in prejasno. Zastonj se je trudil med tem govorom Gubec, da bi opozoril svojega tovariša k zmernosti. Tahyju pa se je jelo vedno bolj jasniti, kakov namen ima ta kmetska veselica, kaj pomenijo tuji gostje, kaj zimzelen za klobuki in kaj poslednje besede. Vendar svest si ni bil tolike kmetske moči in organizacije. Zaraditega je pristavil smejé se:

„Poznal bi rad istega, ki si upa kljubovati postavam in našej moči. Dokazov imate jasnih dovolj, kako se kaznuje trma in neubogljivost."

S posebnim naglasom izgovoril je Tahy zadnje besede, da bi pokazal jasno vsakemu, kam one merijo. In zarés velik utis so napravile v célej družbi. Molčé so se spogledali možaki. Kdo vé, kakov nasledek bi bile pouzročile pri nekterih, ko bi se ne bile pri tej priči odprle duri in bi ne bila stopila črnooblečena, bleda deklica v sobo in pokleknola s povzdignenima rokama pred grajščaka Tahyja. Nepričakovan bil je ta prihod, še bolj pa dekličina prošnja, ki jo je govorila s solzami v očeh za osvobojenje svojega nesrečnega očeta Ilije Gregoriča — iz grajske ječe. Lepa

je bila Ilijeva hči Jela celó v svojej neizmernej žalosti. Zanimati pa je morala ona danes bolj kakor kdaj koli Tahyja, saj je videl prej neupogljivo deklico sedaj ponižano pred seboj.

Zasmejal se je torej zaničljivo, poobjel prosilko ter jej nekaj skrivnostnega zašepetal na uho. A poslednjo besedo te skrivnosti izgovoril je tako glasno, da se je umela okrog. Že sama ta beseda pa je pričala dovolj o nespodobnosti ostalih.

Spogledali so se zaraditega gostje. Najmlajši izmed njih pa plane kvišku, iztrga deklico iz grajščakovega objetja in vzklikne:

„Možje, kličem vas za pričo, da sodite, kako se tepta naša pravica pred vašimi očmi z nogami in zasramuje javno naša poštenost.“

Izgovorivši pa zapusti z Ilijevo hčerjo družbo in se izgubi med obilo zvunaj zbrano množico.

Zastonj se je trudil potém Gubec pomiriti ostale goste. Odšel je polagoma mož za možem molčé in brez slovesa. A ko se jame mračiti, bili so še le Tahy, Gubec in oskrbnik Črnič pri omizji.

Opravičeval se je gospodar Gubec zaradi tako nepričakovane neprijetnosti. Naglašal je naposled, da stori vse, kar je v njegovej moči, da se zopet pomirijo razburjeni duhovi ter uvede pokorščina in prejšnji red. V resnici pa ni imel niti najmanjše misli o tem. Prepričal se je baš danes, koliko upliva ima v priprostem ljudstvu dveh dežel, ki gre zá-nj kakor eden mož k zmagi ali pogubi.

Pozno je bilo isto noč, ko je jahal grajščak Tahy s svojim oskrbnikom Črničem spremljan po svojih hlapcih domú. Temno je bilo, da se ni videlo niti korak daleč. Vendar ni ubogal grajščak Gubca, ki mu je bil svetoval, naj se ne vrača v noči, naj rajši čaka belega dne.

Sramoval se je Tahy bojazljivosti. Zaničljivo je tedaj zavrnol tudi enako Črničevo prošnjo. Ukazal je prižgati baklje, in pri njihovej svetlobi zapustila je večinoma vinjena in dobrovoljna družba Stubico. Počasi se je pomikala po kamenitej ozkej cesti in potrebovala je najmanj pol ure do sicer le četvrt ure oddaljenega razpotja. Od tod pa vodi lepša cesta v Tahyjev grad.

Naključje je bilo, da se je dvignol še pred razpotjem vihar nad Gorjanci. Divjal je tako močno v sotesko, skozi ktero je hodila družba, da je pogašal svetilcem bakljo za bakljo. Zaraditega pa ni opazila družba, kako so se jele pri izhodu soteske dvigati temne podobe in kako so polegale potém ob desnej in levej strani pota. Nekaj trenotkov pozneje pa zakolne jezdec, ki je jezdil na čelu družbe. Zajahal je namreč v gosto vejevje nakopičeno na potu in zgrudil se s konjem vred med lesovje. Tako se je zgodilo drugemu in tretjemu. Hipoma je bil nagromadjen jez pri izhodu soteske, na desnej in levej pa se je dvigalo strmo bregovje.

Med tem ko je preklinjala grajska družba peklenske roke, ki so zmožne take hudobije, zašumelo je kakor na migljej okrog in okrog po višini in strmini. V istem trenotku pa prime obilo krepkih pestij naše nočne potnike ter jim zabrani ubeg.

„Krvoločnika ne izpustite in pa pijavke Črniča!“ ukazoval je glas napadovalcem.

„Žalega ne storite nikomur! Pokazati hočemo, da nismo obcestni roparji. Le svoje pravice zahtevamo in krivico preganjamo,“ nadaljeval je potém prejšnji glas.

Zgodilo se je tako. Akoravno so se napadenci z vso silo branili in so bili napadovalci najmanj v deseternej večini, storili niso poslednji nikomur nič žalega.

„Poiščite prava junaka izmed družbe in ju meni izročite!“ ukazoval je zopet zapovedujoč znani glas.

Precej potém pa so se jeli kresati ognji in posvetilo se je zapored ujetnikom v obraz. Čuli so se tudi kmalu veseli glasovi: „Tú je pasjedlakec Tahy in tu pijavka njegova Črnič.“

Precej nató se je odstranilo lesovje iz soteske, in vsa družba se pomika dalje po cesti proti Tahyjevemu gradu. Veleval je zopet zapovedujoč glas:

„Deset možakov odvede naj Črniča v grad, ki odpre ondi Ilijevo ječo. Mi čakamo tú njegovega prihoda. Opominja se napósled vsak, da ne dajemo milosti nikomur, ki poskuša z najmanjšim trudom preprečiti naš namen.“

Odšla je desetorica z oskrbnikom dalje, in v kratkem so se radovoljno odprla grajska vrata; kajti vsemogočni oskrbnik Črnič je veleval sam v nepopisljivem strahu vratarjem. Kake pol ure pozneje pa se je že čulo radostno ukanje nad grajskimi goricami. Obsipala je ondi množica možakov priljubljenega Ilijo Gregoriča in zatrjevala mu udanost in zvestobo do zadnjega vzdihljeja.

Osmo poglavje.

Kham maniger her von weitten,
Aus irer gemein
Thete sy schrein:
Leukhup, leukhup, leukhup, stara pravda!
Ein newes lied von kraynerischen Baurn.

Veliko razburjenje po vsej deželi pouzročil je kmetski napad na vsemogočnega grajščaka Tahyja. Opozorjena je bila potém tudi deželna vlada na vedno bolj nezadovoljno kmetstvo, ki si upa samo iskati pravice

v lastnih močeh. Vedela je dobro gosposka, kje tiče uporni in kljubujoči duhovi. Stegnola je zaraditega roke po bolj imovitih kmetih soseske Stubice, Brdovca, Kraljevega vrha, Suseda itd. ter hotela pri korenini udušiti daljni upor. Postopala je z brezobzirno ostrostjo proti prebivalcem omenjenih krajev. Zasegla pa vendar ni bila najbolj sumljivih kmetov kakor Ilije, Guzetiča, Pasanca, Stojana, Prokopa. Izginoli so bili poslednji kakor črez noč iz dežele ter vzeli vse svoje premakljivo premoženje, vzlasti vso živino s seboj.

Edini beg. Gubec, najznamenitejši naš znanec, ostal je doma. Pričela se je sicer tudi proti njemu preiskava zaradi znanega napada, a ostalo je razvèn kazni v novcih le pri preiskavi. Poslednje je še bolj povikšalo sum njegovih zaveznikov proti njemu.

V resnici Gubec je bil izmed istih oseb, ki si vedó v vsakem položaji ohraniti občudovano hladnokrvnost ter razorožijo s svojim dvoumnim vedenjem sovražnika in oslepé morda tudi svojega najboljšega prijatelja.

Zaraditega niti gosposka ni mogla Gubcu do živega, akoravno je imela mnogo polovičnih dokazov za njegovo upornost. A tudi njegovi zavezniki se ga niso upali odkrižati. Preveč jim je imponovala njegova splošna izvedenost, še bolj pa njegov veliki javni upliv in premoženje, kterega jim je vsaj v začetku za njihov namen bilo najbolj potreba. Prepričali so se poslednjega pri zadnjej veselici v Stubici. Na stotine mož iz vseh sosednih krajev prihitelo je bilo k njemu kakor na vojaški ukaz. Vendar baš zaradi Gubca, ki vé uporabljati svoj upliv pri gosposki, ni izdalo to glavnega črteža. S takimi dokazi so si lajšali naši znanci Gubčevo dvoumno vedenje mislèč si: Ako se nam posreči, le začetek z njegovo pomočjo, otresemo se ga pozneje, kedar nas je volja.

Tako daleč je bil dozorel kmetski triumvirat v začetku zime istega leta. Neugoden letni čas pa je bil kakor navlašč primeren za daljno skrivno delovanje. Sumil ne bode v hudej zimi nihče o velikih pripravah namenjenih za bodočo pomlad.

Prvega decembra pa dobi beg Gubec sledeče pismo:

V Brežicah na Kranjskem zbrani zbor vabi svojega načelnika bega Gubca k zadnjemu odločilnemu posvetovanju s pristavkom, naj razjasni on svoje dosedanje postopanje v sklenenem triumviratu; sicer se bode sklepalo dalje v njegovej nenavzočnosti.

Ilija Gregorič.

Iz Brežic je bilo to pismo; kajti na Kranjsko so se bili umaknoli udje kmetskega triumvirata od strahú pred grajščaki in hrvatsko vlado. V Brežicah najel si je triumvir Pasanec neko hišo, in kakor nekdaj pri Iliji in Gubci, zbirali so se sedaj pri njem njegovi zavezniki.

Da bi pa takovi zbori ne postali sumljivi, napravil si je Pasanec malo kupčijo z raznim blagom, Ilijevo hčer Jelo pa je vzel za svojo

prodajalko. Po svojej kupčiji z Zagrebom mislil si je tudi lažje priskrbeti in spraviti čez mejo prej naročeno orožje ter je v primernem trenotku razdeliti kranjskim ustašem.

Na praznik Matere božje osmega decembra sklican je bil zbor v Brežicah. Med tem pa se ni počivalo.

Prepotovali so Ilija, Guzetič in Pasanec ter z njim ubegli kmetje Stojan, Prokop, Lazar in drugi Hrvatsko in Kranjsko. Vzbujevali so povsod ubogo kmetstvo na oni veliki dan, ko si volijo zopet sami „staro pravdo“ in se otresejo tlačečega gospodstva.

Mraz je bilo isti dan, da je zamrzovala Sava v zakotji, kjer je oviralo bregovje njen urni tok. V takovej noči pa je hodilo po cesti iz Stubice proti kranjskej meji nekaj možakov. Njihova zvunanjost je sprićevala, da bi jim ne bilo potreba tako tajnega potovanja, ako bi ne hoteli zakrivati svojega prehoda prek hrvatsko-kranjske meje.

Pri luni, ki je obsevala ledeno cesto, spoznamo nekaj kmetov iz zagrebske okolice in med njimi dva tuja možaka mestjanski opravljena.

„Neprijetno je meni, da tolmačijo oni vsak moj korak napačno, da vidijo povsod le izdajo in nezaupanje,“ pristavi zdajci majhen debeluhast mož polglasno svojemu tovarišu.

„Ne jezi se, Gubec! To so poštenjaki, zlata in srebra vredni. A tudi glave imajo na pravem mestu. Slepih mišij ne pusté loviti. V resnici ti si nekoliko preveč predrzen, prijatelj.“

Poslednje besede govoril je nekako skrivaje in s posebnim naglasom mestjanski tovariš. Ko se je pa nató nazaj za ostalimi tovariši ozrl, položil je prst na usta v znamenje, naj se tiho razpravljajo take zadeve.

Poslednje besede niso bile Gubcu prav povšeči. Postal je za trenotek, hudo pogledal tovariša in potém dejal:

„Hudiča! kaj naj storim tedaj? Trudil sem se in plačeval zastonj in stavil svojo glavo v nevarnost! Koliko me je veljal samo podkup Tahyjevega oskrbnika Črniča, da me je pobelil pri grajščaku in me spoprijaznil z njim?

In zdaj naj trpim, da rogovilijo oni na svojo roko, kakor da bi ne bil sklenen triumvirat in bi ne bil jaz njegov načelnik? Povem ti, nocój jim natočim pravega vina. Ali naj se obračajo oni po meni, ali naj se pa uniči in razdere najmanjši naš črtež!“

„Gubec, ti si kakor Sava ondi v tomunu, ki se neprenehoma brez uspeha v breg zaletuje in lastne valove s svojimi penami škropi in zavira. Pusti, dovoli stvari svoj tek! Ko je urejeno in napeljano vse, — tedaj vstaneš lahko in naznaniš vsemu svetu: To sem storil jaz. Meni se spodobi čast in povelje nad priborjenimi uspehi!“

Počasi in premišljeno govoril je gosposki tovariš, nekdanji uradnik deželne vlade v Zagrebu, Igo Jurič te besede in pristavil potém:

Le meni zaupaj, Gubec! Jaz poznam vlado in umem, kako moramo ravnati, da si priborimo uspeh po zmagi našega orožja. Če ubogaš, tedaj bodeš gotovo črez leto dnij sedel na predsedniškem stolu ilirske vlade v Zagrebu, kakor bodem jaz tvoj prvi tajnik, če dane besede in obljube ne prelomiš.“

Povšeči so bile te besede begu Gubcu. Videl se je že v duhu vsemogočnega predsednika ilirske provincije. Sramoval se je že zdaj svojih neomikanih tovarišev; zaraditega je zaničljivo pristavil:

„In kaj bode z našimi kmeti, ki si pripisujejo vse pravice in bi se mene, kakor se vidi, najrajši iznebili?“

„Ne boj se, to so fanatični brezumci! Bati se ni njihovega nekdanjega upliva. Ako ne poginejo v boji, kar ni dvomiti, ker hočejo pridobiti slavo z osebno hrabrostjo, odstranijo se lahko po zatožbi veleizdajstva tudi pozneje. Mi, zapomni si dobro, glejmo le bolj od daleč upor! Podpihujmo in pospešujmo ga z novci! Ako se posreči izid, stopimo v javnost in rečemo: to je naša zasluga. Narod se ima zahvaliti le nam in nas voliti predsednikom skupščine. Ako propade napor, pa se izgubimo med narodom brez sledú in dokazov naše aktivnosti.“

Pri zadnjih besedah srečata se Gubčev in Juričev pogled. Prestrašil se je prvi skoro teh hudobnih in preodkritosrčnih besed, kterih si ni upal izgovoriti doslej nikdar sam. Spoznal je stoprav danes, kako zvijačnega in duhovitega pomagača si je pridobil na zadnjem potovanji v Zagreb. Dvomil tudi ni o odkritosrčnosti Juričevej. Komur učini vlada toliko krivice, kakor jo je bajè njemu, ker ga je odpustila zaradi nekega prepira o zaostalih kmetskih davkih iz visoke državne službe, on ne postopa v rokavicah proti njej, temveč stori vse, da posadi samega sebe po ljudskej moči na najvišje mesto.

„Dobro se drži, Gubec, ti pravim!“ nadaljuje zopet Jurič ter še pristavi:

„Privoli vsemu, kar zahtevajo! Obljubi novcev, potrdi Ilijo v službi prvega vodje in določi pričetek. Oskrbi orožja in razdeli vsaj videzno prihodnje časti in moč, da imajo toliko več veselja in poguma za delovanje!“

Med takimi pogovori sta se bližala naša znanca kranjskej meji. Kmalu potém pa se je tųdi posrečilo vsem spremljajočim Gubčevim hlapcem in nekemu najetemu pisarju iz Zagreba priti neopazovanim črez mejo.

(Dalje pride.)

Národne pesni.

Iz predvorske fare. Nabral *Mat. Valjavec.*

7. Huda taščа.

Srota sъm se omožíwa,
Bólj' bъ b'ó de b' se na bíwa:
Nímam voča, nímam máter
De bъ me kej podučíli.
Kómej je to 'zgovoríwa
Že j' za njó Maríja bíwa:
Jest bom tebe podučíwa
Kъt bъ tója matъ bíwa.
Ta kъ ti ga boš uzéwa
Je žená devét jъmù že
Pa je mát' vse pomoríwa
Pa bъ tudъ tebe bíwa,
Če b' te jest na podučíwa.
Gdъr te bojo k šiš' peljálъ
Prót pršwà bo huda taša
Bo prnêswa pówno kupo
Pówno kupo žowča 'n strupa.
Zlí ga na zeléno trávo
Zlí ga čo na trdo skáwo,
Trava se bo pošъšíwa
Skawa se bo rъspočíwa.
Predъn pejdeš spat u póst'ljo
Vzêmъ v róče gnôjne víle
Jъn premêči vse bwazíne
V njъh boš nêšwa zvíto kačo
Kъt bъ vmadъ déte jméwa. —
Gdъr so jo h šišъ peljalъ
Prót pršwà je huda taša,
Je prnêswa powno kupo
Powno kupo žowča 'n strupa.
Zlíwa ga j' v zeléno travo
Zlíwa ga j' na trdo skawo,
Trava se je pošъšíwa
Skawa se je rъzdrobíwa.
Prêdъn je šwa spat u póst'ljo
Vzéwa j' v róče gnôjne víle
Premetawa vse bwazine
V njъh je nêšwa zvito kačo
Kъt bъ vmádъ déte jméwa.
Kliče k sebъ sôjga žén'na:
Sej še níswa vkúpej spawa
Pa že vmadъ déte jmawa.
Tok je réku zej jъ žénъn:
To je st'ríwa huda taša
K' jih je dêvet umoríwa,
Jъn bъ tudъ tebe bíwa
Kъ ne bíwa podučíwa.
Sama te Maríja bíwa.

8. Zvesta Micika.

Leží leží ravnó poljé
Memъ ležé belé cesté,
Na polj' je vrtъc vograjèn,
ъlpó je z róž'cam zasajèn.
Memъ leží bewà stъzà
Bewà stъzà ogwájena,
Po njъ prjezdъ póbъč vmád
En póbъč vmád en lep sowdát:
Oj dobrъ jutrъ, Mícъka,
A m' boš kej dawa púšъljca? —
Jest sъm žę dáwa púšъljc lep
K' sъm bíwa stara štirnajst let
Preljub'mo moj'mo ljubčъko
K' preh sedmъm' lét' je v vójsko šu,
Čakòwa sъm ga sédъm lét,
Žaw'vòwa bom ga sedъm spet. —
Jest pa sъm že tam zravъn stáw
Čer je tvoj ljubъ gwav'co dáw,

Jest sъm njegóv kobúk pobráw
Pa sъm ga seb' na gwavo djáw;
A voč ti mene ljubъga,
A voč ti koga drujъga?
Dobrъ tъ jutrъ, Micъka,
A m' boš kej dáwa púšъljca? —
Jest nočъm tebe ljubъga
Tud nočъm koga drujъga,
Jest sъm že dawa pušъljc lép
K' sъm bíwa stara štirnajst lét
Preljub'mo moj'mo ljúbčъko,
K' preh sedmъm' lét' je v vojsko šu.
Čakòwa sъm ga sédъm lét
Žaw'vòwa bom ga sédъm spét. —
Podej mъ, Micъka, rokó,
Pa rinčъco to srébrno;
Dozdej s' mъ bíwa ljubъca
Zej boš mъ žena zákonska.

9. I in pa A.

Jest pejdem čez góre, čez v'sóče goré,
Bom slíšow zvonítъ Celjóvšče zvoné.
Celjóvščъ zvenóvъ pa míwъ pojó,
Gvišnъ mojo déčwo h pogrébъ nesó.
Če nêsejo rés jo, nej lé jo nesó,
Sej dowgъ na bó, pa sam pêjdem za njó.
Zvonítъ bom dáw jъ, kropítъ pa nè,
Kropíle jo bójo sowzíce mojè.
Na vsáko krej grôba mi róže cvъdé
Na srédъ na gróbъ j' pa nájnъ srcé,
Pa púštoba dva sta na srédъ srcá,
Je I 'm pa je A, to je déčwa mojà.

10. Jezus brez žlahte.

Maríja je po póljъ šwa,
Srečowa j' cimprmana dva,
Kam pa grestà, cimprmana?
Mi dva grevà v Jerúzalem.
Kaj bota gorъ déwowa?
Ježъъ va kríž naréjowa.
Na déwejta pretêščъga,
De v' Ježъš wóžъ nôsu ga.
Namà pa mar na bo to nъč,
Namà ni Ježъš žwahta nъč,
Von níma bratov, séstr nъč
Jъn tudъ druje žwahte nъč. —
Maríja je po póljъ šwa
Srečowa je žъbljárja dva.
Kam pa grestà, žъbljárja dva?
Mi dva grevà v Jerúzalem.
Kaj bota gorъ déwowa?
Ježъъ va žъbljo kóvawa.
Na kujta mo pretúmpastъh
Do Ježъš wóžъ trpu bo.
Namà pa mar na bo to nъč
Namà ni Ježъš žwahta nъč
Von níma bratov, séstr nъč
Jъn tudъ druje žwahte nъč. —
Maríja je po póljъ šwa,
Srečowa je kronárja dva.
Kam pa grestà, kronárja dva?
Mi dva grevà v Jerúzalem.

Kaj bota gorъ déwowa?
Ježšъ va króno splétowa.
Na splétejta je pretrdó
De Ježъš wóžъ trpu bó.
Namà pa már na bo to nъč
Namà ni žwahta Ježъš nъč
Von níma bratov, séstr nъč
Jъn tudъ druje žwahto nъč. —
Maríja je po póljъ šwa,
Srečowa je štrikárja dva.

Kam pa grestà, štrikárja dva?
Midvà grevà v Jerúzalem.
Kaj bota gorъ déwowa?
Ježšъ va štriče splétowa.
Na splétejta jъh pretrdó
Do Ježъš wóžъ trpu bo.
Namà pa téga mar ni nъč,
Namà ni Ježъš žwahta nъč,
Von níma bratov, séstr nъč
Jъn tudъ druje žwahte nъč. —

(Več te pesni nisem slišal.)

11. Ljubi v vojníke vzet.

Goscъ jo lépo gódejo,
Dъklésca se pa jóčejo.
Zakáj se pa ve jóčete?
Zakaj bъ se na jókale,
K' so nam pobrálъ šôceje?
Pobrálъ jъh, zvezálъ jъh,
V Ibljáu'co so peljálъ jъh. —
Stopíwa bom do gávtmana
Prosíwa bom za šôceja.
Gavtman pa mъ je djaw tokó
De ta nigdár moj móž na bô:
Jes t' ga nazáj na morъm dát',
Pogléj ga kok' je lép sowdát.

12. Odgovor.

O ti navúmna dékъlca,
Čъmú t' je bíwa čéčъca?
Swanà je vzéwa jédъco?
Š čim boš redíwa čéčъco?
„Bo pa všeníca grátowa
Bo pa pogáčo pápowa!“

Žrtva ljubosumnosti.

Novela. Spisal *dr. Stojan.*

(Dalje.)

IV.

Preteklo je bilo petnajst let. Tekom časa pa se je na Cvetkovem domu marsikaj izpremenilo. Sedaj ni več hodila Brankova mati Jera vesela in ponosna po svojem posestvu, temveč žalostna in zapuščena ubijala se je sama s kmetijo. Ali slaba njena roka ni mogla moško in čvrsto voditi gospodarstva; zatorej je ono jelo propadati. Mnogo polja je oddajala tujim rokam v delo in najem, in hude letine so mučile njo kakor druge njene sosede. Skrb pa tare človeka in mu béli lase. Tako je tudi mati Jera bila postala podoba zimske starosti. Srebernobeli lasje so obdajali njeno temno čelo. Skljućeno in grbasto hodila je stara ženica po svojih opravkih. Njeno lice je bilo polno gub; kajti globoko so že bile grenke solze preorale njen veli obraz. Ni preteklo dneva. ko bi se ne bila nesrečna mati spomnila svoje snehe Vide in svojega edinega sina — Branka. A ta spomin jej je delal solzne oči in srce otožno. V takih trenotkih pa je vzela v naročje svojo vnukinjo, šestnajstletno Grozdanko, ter jo božala in poljubovala, dokler se jej niso posušile solzne srage na lici.

Grozdanka je bila starej Jeri edina tolažba in up. Ona jej je nadomestovala Vido in Branka. A dekletce je bilo rés kakor urezano iz svoje lepe matere. Kdor je bil Vido le enkrat videl, ta je na prvi mah v tem dekletu spoznal njeno hčer. Kakor se razcveta spomladi nežna rožica in razširja blaženo vonjavo po svojej okolici, in ona zaseda isto mesto, ktero je zavzemala pred njo stara, ovenela že cvetka, tako je rastla in se razcvetala tudi mlada Grozdanka. O njenej lepoti se je na daleč okrog govorilo, in ljudje so sploh dekletce imenovali srečno naslednico osivele in potrte Cvetkove Jere.

Srečno pa je bilo tudi mlado življenje Vidine hčerice. Kakor na lastno oko. tako je pazila stara mati na nežno vnukinjo. Nikdar je ni nikamor puščala same. Niti k sosedom v vas, niti v otročje družbe ni smela Grozdančica zahajati. Tudi v javno šolo je niso pošiljali z drugimi otroki vred, temveč njo je na domu podučeval sivolasi učitelj, ki je bil od nekdaj že pravi prijatelj in velik dobrotnik Cvetkovej hiši. Vse to pa se je ukrenolo zaraditega, da ne zve nežno dekletce prezgodaj o žalostnej osodi svoje matere in nesrečnega očeta. Dokler je bila še deklica mlajša, nadzorovali so jo prav lahko; ali ko je jela doraščati in razvijati se v

krasno devico, postajalo je kaj težko, čuvati jo povsod in jej zabranjevati, da občuje s svojimi vrstnicami.

Bilo je o vseh svetih, ko hodi vsak kristjan molit na grobje za svojimi umrlimi sorodniki, znanci in prijatelji. Tudi grob Cvetkove Vide se je imel okinčati na ta dan.

„Jaz bi šla danes v crkev in na grob molit za tvojo ljubo mater in rajnko mi sneho, Grozdanka, ali noge me še ne nesejo dobro. Odkar mi je oni dan zima vse ude pretresla, ne morem lahko hoditi. Bog daj, da bi zopet v kratkem okrevala.“

Tako je govorila stara mati svojej vnukinji, potém pa poslala njo samo v crkev in na mirodvor.

Lepo je okinčala Grozdanka isto popoldne grob svoje matere. Iskreno je molilo dekletce za svojo mamico, ktere ni nikdar poznalo niti videlo. Saj se ni Grozdanka nikakor ne spominjala svoje drage matere, ki je nekdaj tako iskreno in goreče ljubila in pestovala svoje dete. Danes se je čutila deklica prvokrat zapuščena brez matere, brez očeta. Osamljena je na svetu kakor največja sirota. Le edina stara mamica jej še živi, a tudi ona jo bode v kratkem zapustila ... In kaj bode z njo potém? ... Ona ostane sama na svetu, čisto sama, kakor nežna rožica, na ktero je pozabil brezskrbni vrtnar, a po noči je prišel hud vihar, izruval jo in odnesel v daljno nepoznato deželo, od koder se ne vrne nikdar več!

Tako premišljujóč pa se vlijejo deklici potoki deróčih solzá po lici, ona se skloni klečé, povesi glavo ter joče bridko za svojo materjo in za svojim — očetom.

„Oh, ko bi le še vedela za očetov grob! Kaj bi dala, ko bi mogla tudi še njihov grob okinčati, pokleknoti ná-nj in ga močiti s svojimi solzami ... Šli so daleč po svetu, zapustili so mene in svoj dom, in ni jih več nazaj. Gotovo jih že krije hladna zemljica, in Bog vé, ali jim je kdo položil danes cvetlico na grob ali prižgal na njem svetlo lučico!“

Zopet je Grozdanka globoko vzdihnola in iskreno molila, da si uteši srce in dušo. Nató pa jame z nova premišljevati, ali so njeni stariši srečni na onem svetu in ali molijo, gledajoči iz nebes, za njo — siroto pri očetu nebeškem. Dekletce privzdigne glavico, pogleda na nebó, in rés nebeške zvezdice so že migljale na nebu ter gledale milo in ljubko na njo vzdihujočo sirotico.

Zdaj je stoprav zapazila, da se je bil storil mrak in da so se že svetle zvezdice prižigale na nebu. Nevedé bilo se je dekle predolgo zakasnilo. Zatorej hitro vstane, poljubi križ, ki je kinčal materin grob, in nató se loči od dragega jej mesta. Žive duše ni bilo videti več na mirodvoru; in tedaj jame deklico obhajati strah na samotnem mrtvem kraji, in tem bolj se ona podviza. Prišedši do izhoda, pa se še enkrat ozre

na pokopališče, a glej, tam-le je bil nekdo še videti. V dolgo, temno haljo zavita moška podoba je na ravnost korakala proti onemu grobu. kjer je baš nekoliko prej ona sama molila.

„Hvala Bogu, da je le še nekdo na mirodvoru," tolaži se deklica. „Ta človek je gotovo iz sosedščine domá. Zakaj bi pa bil ravno ob grobu moje matere obstal?! — Tukaj pri izhodu hočem počakati ná-nj. Greva vsaj lahko nekaj časa skupaj, in tedaj me ne bode strah in groza obhajala."

Vestno je gledala Grozdanka, kaj dela ta prikazen na grobu. In sedaj je videlo dekletce, kako je ta človek — zdelo se jej je, da je moški — vzel izpod halje velik, krasen venec ter ga položil na grob njene matere. Nató pa je pokleknol in molil.

Tesno je že prihajalo deklici, menéč, da ne bode več moža z mirodvora, in ona bi morala potém v temi hoditi sama domú. Ali k sreči mož vstane napósled ter pride k izhodu, a Grozdanka spozna v njem — grajščaka Pontonija.

Prav srčno se je razveselila deklica ugledavši znanega gospoda. Dobro je vedela, da jej grajščak nič hudega ne stori. Saj jej vselej, kedar jo vidi, kaj dobrega podari. Sedaj dobi nekaj sladkega, sedaj lepo podobico, drugokrat zopet kak križec od njega. In ko se je bila z njim sešla pred enim letom v logu, kjer je on lovil, vzel jo je bil sebój na svojo grajščino, in ondi jej je razkazoval, kar njegov grad premore. Vse podobe, velike in majhne, vso sreberniuo in zlatnino, ktero shranjuje od starega svojega očeta, vse prostore, lepo okrašene dvorane in sobane videla je ondi naša Grozdanka. In napósled še jej celó pokaže železnega viteza. Ali tega se je dečle hudo prestrašilo, ko zarožlja s svojo bojno opravo in orožjem, a grajščak jo tedaj ujame v naročje, pritisne na svoje srce ter — poljubi v lice. Dekle pa se mu iztrga siloma iz rok in zbeži kakor srna iz njegovega gradú.

Dolgo je gledal Vekoslav za njo ter vzdihnol globoko. V teh trenotkih pa se spomni Grozdankine matere, lepe Vide, kako je mladi fantek še igral na trati z njo in kako se je bil že tedaj navzel goreče ljubezni do nje ter jo tudi pozneje iskreno ljubil, ali — v njeno, drugih in lastno svojo nesrečo! . . .

Tako žali spomini so čestokrat obhajali Vekoslava. Niti po dnevu niti po noči ni se mogel iznebiti strašnih mislij. Zdaj se mu je zdelo, da leži pred njim na tleh — Vida mrtva in vsa krvava. In on sam, on sam jo je usmrtil, potém ko jej je dal piti omamljivega strupa . . . A zdaj pa stopi predenj rabelj vihtéč v roki goreči meč. On beži pred njim, ali neizmerno brezdno ustavi mu stezo in pot. On se hoče ubraniti maščevalnej roki, a le eden mah in udar, in on se zvrtoglavi v neskončni propad, kjer se razleti kakor solnčni prah!

Take sanje so čestokrat mučile Vekoslava. Tedaj pa je vstal in šel na mirodvor ter molil za nesrečno svojo prijateljico. A nikdo ga ni smel videti, da hodi skrivši na grobje. Zatorej je bil tudi na današnji dan prišel stoprav v mraku na to blagoslovljeno mesto ter molil, spominski venec položivši na grob, za nesrečno žrtev!

Grajščak se je bil tedaj Grozdanke zeló prestrašil, menéč, da ga ona navlašč zalezuje. Ali ko mu deklica pové, da se je nevédoma tako dolgo zamudila, ter ga poprosi, ali sme z njim skupaj iti domú, olajša se mu srce, in on postaja zgovoren in priljuden.

„Tudi jaz sem tvojo mamico dobro poznaval. Bila je ravno taka, kakoršna si ti, Grozdanka. Dostikrat je prihajala k nam v grad, in tam smo igrali skupaj moji dve sestri, tvoja mamica, tvoj oče in — jaz. Tistega časa se še vedno z nekim čudnim veseljem spominjam. Zatorej pa obiskujem vsako leto na ta dan tvoje matere grob in molim za njeno dušo eden ali dva očenaša!“

„Ali ste, gospod grajščak, tudi za mojega ateka kak očenaš zmolili?“ popraša žalostno deklica; kajti težko se je zdelo vestnej hčerki, ako bi nikdo drug ne molil zá-nj, kakor ona.

„Za — tvojega — očeta?!“ odvrne jecljaje Vekoslav in se globoko zamisli.

„Ali niste molili za mojega ateka? Zakaj pa ne?“ poprašuje zopet dekletce grajščaka.

„Saj še niso tvoj oče umrli, dekle,“ odgovori Vekoslav nevedé prav za prav, kaj je izustil.

„Moj ata še niso umrli, pravite? Ali je to rés? Ali veste vi to? Povejti mi no, kje pa so. Ali še pridejo kdaj domú, da jih vidim, objamem in poljubim?!... Tako lepo, sklenenima rokama prosim vas, gospod grajščak, povejte mi, ali je rés, da še moj atek živijo in kje? Iskati jih hočem, najti jih moram, grem li tudi na konec sveta!“

Grozdanka je sklenola roki, pokleknola pred grajščaka ter ga solznih očij prosila, naj jej pové, kje so njen oče. Ali grozen in neusmiljen se je dozdeval nevednej deklici grajščak Pontoni. Zakaj on jej ni hotel prošnje uslišati, rekóč, da je prisegel njenej babici Jeri, da ne pové tega nikomur. Stara mati jej bode sama razodela vse, naj jo le tako lepo prosi kakor njega!...

Težkega srca je že na isti večer pričakovala mati Jera svojo Grozdanko domú. Same skrbi in strahú za svojo vnukinjo ni si vedela sivolasa žena več pomagati, vidéča, da ni deklice od nikoder, a vendar je že bila tema in noč. Ona pošlje tedaj deklo Grozdanki naproti, naj jo spremlja v nočnej temini ter privede hitro domú! In ravno ko se je bila deklica ločila od grajščaka, pride jej služkinja naproti.

„Ali te ni nič strah, Grozdanka?“ nagovori jo služabnica.

„Zakaj bi me bilo strah! Saj sem imela lepo tovaršijo. Spremljal me je sam gospod grajščak blizu do sèmkaj!“

„Kaj, grajščak Pontoni?“ začudi se dekla. „Moj Bog, in ti si upaš po noči hoditi sama s tem človekom? Bog ne zadeni, da bi to vedeli tvoj — oče!“

Tiho je sicer izustila jezičasta dekla zadnje besede, ali vendar jih je slišala nedolžna deklica. V tistem trenotku pa se začuje od daleč že klic in krik matere Jere, in to je baš zaprečilo, da ni mogla Grozdanka dalje popraševati po temnih skrivnostih. —

Sami ste sedeli nató v poznej noči sivolasa Jera in cvetóča, krasna Grozdanka v svojej sobici. Babica se ni mogla več ustavljati gorečim prošnjam svoje vnukinje. Deklica je hotela na vsak način vedeti vse ter si raztolmačiti skrivnosti, ki so kakor temni oblaki neprozorno zakrivale preteklost njenih starišev. Napósled se dekletce oklene svoje babice ter jo solznih očij roti pri Bogu v nebesih, da jej mora ona vse razodeti: sicer gre sama po svetu ter bode hodila križem sveta, dokler ne najde svojega očeta.

„Ali zvedela pa bodem gotovo enkrat osodo in nesrečo dragega mi ateka, če ne od vas, mamica, pa od drugih, tujih ljudij,“ zaplače na glas ubogo dekle. „Ali tedaj se ne bodem mogla razjokati v vašem naročji, temveč zapuščena in zaničevana bodem tavala sirota brez očeta in matere po širokem svetu.“

Babica se je udala ter jame deklici pripovedovati, kako sta s prva srečno živela njen oče in mati. Marsikaj zamolči sevéda pametna žena svojemu otroku, ker še nežno bitje ne razume, kaj je ljubezen in zakonska sreča, kaj ljubosumnost in moška strast!

„Ti že dobro veš, Grozdanka, da grem jaz vsako leto, kar se moreš spominjati, na božični večer k polnočnicam. Tudi létos, mislim, bodem se še privlekla na sveto noč v crkev. Bog mi le daj malo več zdravja.

Tudi pred petnajstimi leti bila sva šla jaz in tvoj oče skupaj k polnočnicam, mama pa so bili ostali sama pri tebi domá. Ali glej, to je bila strašna noč. Ko pridem od polnočnic domú, najdem tvojo ljubo mater — mrtvo!

Ne jokaj, Grozdanka. Tvoja mama so že v nebesih in prosijo ondi za naju obá in za — tvojega nesrečnega očeta!

Glava njihova je bila s kroglo prebita; ali kdo jih je umoril, to vé le — Bog sam.

Tisto noč pa ni bilo tvojega očeta domú. Celó sama sem bila pri mrtvej tvojej materi ter molila in prosila za izveličanje njene duše. Težko sem pričakovala, da pridejo tvoj oče domú, ali vse zastonj. Pretekel je sveti dan, prešla je noč, približevala se že ura, ko bi imeli nosilci vzdignoti tvojo mater ter jo odnesti k večnemu počitku, ali ateka

ni bilo od nikoder. Povsod smo ga iskali ter popraševali po njem, a izginoli so bili brez sluha in duha.

Žalosti mi je hotelo srce počiti, ko so vzdignoli od doma mrliča. Ostala sem sama s tebój. Izgubila sem bila v énej noči edinega svojega sina in njegovo ženo: tvoje roditelje.

A na enkrat mi zablišči solnčni žarek skozi temne, črne oblake. Moj strah je minol, moja slutnja izginola. Blaženi up mi prešine srce in dušo, a to le za trenotek. Hipoma se združijo zopet nad mojo glavo črne, gromonosne megle in mi na veke zatemnijo blaženo luč svetlega, up in življenje darujóčega solnca. Od tedaj pa mi je jela glava siveti, udje so se tresli, noge šibile. Moj život se je skljućil in leze vedno bolj in bolj k tlom, dokler se ne vleže na veke v hladno zemljico.“

Solze, debele svetle solze so se vlile sivolasej, nesrečnej babici po gubastem lici, in jok je pretrgaval njene besede. Velo svojo desnico pa položi vnukinji na glavo, ki je klečala v solzah utopljena v njenem naročji, ter boža in miluje njen bledi obrazek.

„Proti večeru,“ nadaljuje po dolgem molku babica, „prišli so nosilci domú ter prinesli na mrtvaških nosilih — tvojega očeta . . . In Branko je živel. Tisočkrat sem zahvalila Boga, da mi je ohranil mojega edinega otroka, in sedaj bi bila postala lahko zopet vesela, ko bi me ne bila še pekla nagla in nesrečna smrt tvoje mamice.

Ali strašno, moj sin, tvoj oče me ne spozna več. Njegove oči so mrtve, život otrpnen. On je sicer še dihal in se premikal, ali duh njegov bil je meglen. Branko je bledel in govoril kakor v sanjah nerazumljive besede.

Dolgo časa sem mu stregla, kakor in kolikor sem mogla. Po zdravnike sem pošiljala v daljna mesta, da so ga hodili zdravit. In rés ozdravili so ga toliko, da je prišel k pameti, in jel je tudi že sam hoditi za gospodarstvom.

A nekega dne, ko sem bila z doma po opravkih, obleče se, kakor so mi pozneje pravili posli, v praznično obleko ter se neki napoti proti mestu. Šel je bil, kakor smo v kratkem zvedeli, k sodniji in ondi se je javil, da je sam kriv smrti — tvoje matere.“

Smrtna tišina nastane po teh strašnih besedah. Le globoki vzdihljeji, ki so pretresali Grozdanki in njenej babici srce in dušo, motili so edini skrivnostno tihoto.

„Oh strašno! In gosposka je rés verjela njegovej izjavi, in obsodili so ga na težko, dosmrtno ječo! — Od tedaj pa nisem več videla svojega Branka . . . ali molim pač še vsak dan, naj mu Bog milostljivi olajša trpljenje in podeli lahko smrt.

Sedaj vidiš, Grozdanka, zakaj sem tolikokrat solze točila, ko sem pestovala in redila tebe, njegovega otroka. Ob enem pa tudi lahko razumeš, zakaj sem ti prikrivala osodo in nesrečo tvojih starišev.

Ne joči in ne žaluj tako zeló, drago dete,“ tolaži napósled babica svojo vnukinjo, ktero je bila žalost in tuga že celó prevzela. „Molive rajši za mater in ubogega očeta, naj jima Vsemogočni podeli, da bi se enkrat skupaj veselila v nebesih!“

V molitvi nahaja naše ljudstvo svojo uteho in tolažbo, in tudi Jera in Grozdanka ste iskali nocój v gorečej molitvi dušni mir in pokoj. Napósled pa ste se tolažili s tem, da nas reši smrt vsega trpljenja in nam otvori boljše, večno življenje!

Od tega večera je izginolo iz Grozdanke ono otročje veselje, ona radost in živahnost, ki nam dela mladino ljubo in srečno. Tiho je posedala deklica zdaj tu, zdaj tam. Z nikomer si ni upala govoriti o svojej nesreči, ki jo je kakor ogenj pekla v srci. Saj se je dekle sramovalo strašne nezgode in kazni svojega očeta, a to tem bolj, ker ga je od istega dne, ko je zvedela, da še živi, jela neizmerno ljubiti.

V otročjej svojej ljubezni pa je premišljala Grozdanka o raznih okolnostih, ki bi bile mogle pouzročiti očetov strašni čin. Skrivši je zvedela, da so najprej grajščaka dolžili groznega umora ter ga bili celó odvedli v ječo. Tedaj pa je neizkušena deklica takoj mislila, da je rés grajščak umoril njeno mater, in jela je opravičevati svojega očeta. Ali kmalu se jej tudi to ni več zdelo verjetno; kajti sicer bi ne bili izpustili grajščaka, ko je prišel njen oče naznanjat svojo krivdo.

Dekliška pamet si ni mogla tedaj raztolmačiti vseh skrivnostij, ali ugibala je vendar resnično, da je morala obstajati neka ozka vez med njenimi roditelji in grajščakom Pontonijem; češ zakaj bi pa ta nosil vence na grob njene matere ter se njej samej delal tako ljubeznivega in dobrega?!

Vse te misli in slutnje pa so storile, da se je začela Grozdanka neizrečeno bati grajščaka. Povsod se ga je izogibala ter si niti blizu njegove grajščine upala ni. Saj se jej je vedno še nehoté dozdevalo, da je le Vekoslav kriv nesreče njenih starišev!

Ali vse bi bilo nepopačeno dekliško srce odpustilo, ako bi ona le še enkrat videla svojega očeta ter ga smela objeti in poljubiti. Po céle dneve bi rada sedela pri njem, govorila o svojej materi z njim, in on bi jej moral povedati vse, kar je z njo dobrega in veselega preživel. Obádva bi hodila potém skupaj na mirodvor, venčala bi ondi materin grob in molila za njeno izveličanje.

Tako si je slikalo nedolžno dekletce veseli čas svoje bodočnosti. Vedno je tedaj prosila in molila, naj bi jej božja previdnost povrnola ljubega očeta. Večkrat je že namerjavala, skrivši zapustiti babico in dom.

da bi šla k svojemu nesrečnemu očetu. Ali kam se naj napoti, kje ga naj išče, tega ni vedelo ubogo siroče, in tedaj je ostala pri svojej babici. Napósled se pa Grozdanka vendar udá v svojo osodo. Izgubila je ves up, vidéč, da jej goreče prošnje in molitve ne privedejo očeta domú! Konečno pa se je le še tolažila s tem, da se snideta vsaj na onem svetu... Ali Grozdankine želje so se še izpolnile v tej solznej dolini!

(Konec pride.)

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

13. Stari kovač.*

(Ljubeščica.)

Bil je jenkrat jeden kovač. On je bil tak star, da je bil bog na njega pozabil, vendar se je jenkrat na njega zmislil pak je poslal po njega smrt, da bi ga dopelala. Smrt je odišla; kak je došla k njemu, reče mu: bog je meni zapovedal, da bi te dopelala k njemu, kajti si vre dosti dugo živel. Kovač je rekel: dobro, ja budem išel s tobom, samo bumo jošče predi on barilček vina spili, kaj bumo leže išli, kajti se bumo jako zmučili, gdà bumo putuvali. Smrt je rekla: dobro, neg ja pem nutri, kaj bum više pila. Kovač veli: dobro. Ona zajde nutri, on pak hitru zatekne pa ju neje vun pustil. Stoprv gda je devet let minulo, pustil ju je vun, a ona odbeži fletno k bogu pak mu je pripovedala, kaj se je ž njom dogodilo. Bog se je čudil, kak ju je mogel tak fkaniti. Gda je to vrag čul, rekel je: bomo pak vidli, jeli bude mene fkanil, pak je išel po njega. Gda je k njemu došel, rekel mu je vrag: ti moraš iti z menum, kajti je bog rekel. Kovač je rekel: dobro ja budem išel, samo si moramo zejti na put hrušek. Onde imam na vrtu jednu hrušku; nju bomo stepli pak bomo onda išli skup. Vrag je rekel: dobro. Onda su išli na vrt hrušek stepat. Kovač je išel na drevo a vrag je žakel držal. Kajti pak je bil kovač muden, rekel je vrag: hodi ti držat žakel, a ja ju bum stepal. Kovač je rekel: dobro, pak je držal žakel, a vrag je tak jako stepal, da se je svrž pod njim ftrgla, a vrag je opal vu žakel. Kovač fletno zaveže njega vu žakel pak ga dene na kovalo pak je rekel detičom: vudrite kaj igda morete. Oni vudri, a vrag je počel kričati: najte najte, pustite me, več nem nigdar došel po njega, samo me pu-

---

* Conf. Neven 1856. br. 5. str. 136: „Koren kovač“ (br. 8). Schleicher lit.: „Vom Schmiede, der den Teufel dran kriegte“.

stite. A oni vudri još bole, tako da su mu 'se kosti potrli. Onda ga stoprv pustiju. A on šepav odišel je k bogu pak mu je povedal, kaj se je pripetilo, a bog mu se je smejal pak je rekel: pustite ga, naj živi, kak dugo hoče. Onda je još dve sto let živel. Onda je sam išel v nebo pak je pokučil pak je rekel svetomu Petru, da ga naj vu nebo pusti. On ga neje štel. Onda je išel pak je pokučil na vrata od pekla pak je rekel: pustite me, ja sem kovač stari. Gda je to čul on vrag šepavi, rekel je: držite, dečki, kaj morete, to je on človek, koj je mene skoro zatukel. A oni su tak držali, da su im škrampli čez vrata išli; a on zeme kladivec s torbe pak je pribil 'se škrample vragom na vrata. Onda je išel vu nebo pak je pokučil. Peter polukne na vrata gdo je a on hitro hitil je svoju torbu vu nebu pak si je sel na nju pak je rekel: ja na mojem sedim a ne na vašem, i tak se neje vun dal i jošče dendenes gori sedi.

14. Sedem laži.

(Púšinci, štaj.)

Bila je enkrat ena baba, kera je mela tak grubo čer, da joj neje v celem kraji para bilo, pa so joj čuda v ógledi hódili. Baba pa je rekla: keri če mojo čer dóbiti, more se tak dugo z ménoj spomínjati, kaj bom jaz rekla, da je laž. Eden gospod mejo je tri hlapce, med temi tremi naj tega mlajšega sta ova dva za norca mela. Eden den so peláli tri voze gnoja mimo tiste babe. V ütro je reko ti starši hlapec: gnes mi pélamo gnoj mimo tiste babe, gnes bomo gúčali s tistoj baboj, da babo na laž postávimo, da bo baba rekla: to je laž. Naj ti mlajši reče: jaz bom tüdi gučo ž njoj. Zaj reče ti starši hlapec: dobro jutro bog daj, mati; kaj delate mati? Baba reče: glavátice plejem. Zaj dale né zna kaj ž joj gúčati, da bi baba rekla, kaj je laž. Za tim prfőra ti srednji hlapec, on reče: dobro jutro bog daj, mati; kaj delate, mati? Baba mu reče: glavátice plejem. Zaj on né zna dale ž joj gučati, da bi baba rekla, da je laž. Zaj dopéla ti naj mlajši hlapec, on reče: dobro jutro bog daj, mati; kaj delate, mati? Baba mu reče: glavátice plejem. On pa joj reče: mi že smo ga dugo dévet kádi naríbali. Baba reče: to je dobro. A hlapec reče: neje dobro, da nam je vso splástelo. Baba reče: to je žleht, a hlapec reče: neje žleht, pa smo ga na jivo zvózili pa je debélo hrâstje zraslo. Baba reče: to je dobro, a hlapec reče: neje dobro, hrastje je vso vutlo bilo. Baba reče: to je žleht, a hlapec reče: neje žleht, da je puno meda bilo. Baba reče: to je dobro, a hlapec reče: neje dobro, je médved prišo pa je vsega pójo. Baba reče: to je žleht, a hlapec reče: neje žleht. smo medvéda dóbili pa smo dévet kádi meda ž njega naprééšali, a baba reče: to je sakraménska laž. Te je ti najmlajši hlapec dóbjo čer, či sta ga glih ta starša dva za norca dŕžala.

15. Od dečka, koj je 'se pojel, kaj je našel.

(Varažd. Toplice.)

Bil je jenkrat jen dečko pri jeni gazdarici, koj je 'se pojel, kaj je našel. On je šturil f špajzi tak dugo, dok je kaj našel, onda je pojel. Gazdarica pak je imela v jenom loncu pekmesa pak se je bojala, da joj ne bi pekmes pojel, da ne bi imela kaj za kolače delati pak mu je rekla: moj dragi dečko, ti si mi 'se pojel, samo ovo si ni, a kak da bi znal, da je to otrov; viš, da je bog dober, pak te je čuval. Viš, gda bi od ovoga samo malo pojel, ti bi mam vumrl; za to naj toga jesti, kajti se bojim, da mi ne bi vumrl. Dobro, rekel je dečko. Drugu nedelu išla je gazdarica k meši pak je rekla dečku: ti pripravi juhu govedinu i ovoga pajceka mi speči, kaj bumo jeli k obedu, i gda dojdem mora biti dobro 'se pripravljeno. Dečko je rekel: dobro, ja bum pripravil. Gda je ona odišla, dečko je najpredi juhu pripravil i skuhal onda meso, onda je del pajceka peč na raženj. Gda je bila vre lepa kožica, on si je mislil: im vre druga se napeče, pak ju je pojel. Onda je vrtel dugo a kožica se neje napekla. Gda je to on videl, mislil si je: gda dojde gazdarica dimov, ona me bude harila pak je počel štondírati, kak bi mogel napraviti, da ne bi bil bit. Vendar se je zmislil, da ima gazdarica vu špajzi otrova, pak je išel pak je 'se pojel, pak si je sel vu kut pak je čekal smrt. Dojde gazdarica dimov pak je pitala: Kaj si s pajcekom napravil? pak ga je štela biti. On ju je prosil, da mu naj mira dá, da bu taki vumrl, da je ves otrov pojel. Onda neje imela niti pajceka niti pekmesa.

16. Čudni konj.*

(Petrijanci.)

Jeden grof je imel ženu noseču i kobilu breju. Onu istu noč, gda je grofica porodila, obrejila se je i kobila. Vezda je grof rekel: ov konjič mladi ne bu ničij drugi, kak ovoga maloga, kaj se je narodil. A ovoga je maloga mati vmrla, gda ga je porodila i grof se je z drugom oženil, a konja je dal malomu, a ov konj je vse znal, kaj su se v hiži spominali. Ova se vezda mlada grofica napravi, da je betežna, a grof žalosten pak je rekel kaj joj je. Ona veli, da ne bu prvo ozdravela, dok ne bu jela jetra ovoga konja. V jutro dojde ov mladi v štalu i pove mu žalosten konj, da je rekla njegova mačuha, da predi ozdravela ne bu, kak bu njegova jetra jela, i rekel mu je, da naj moli oca, da naj ga ne zakole. Ide ov i prosi oca, i otec je rekel, da ga ne bu zaklal. Ali grofica reče, da nemre predi ozdraveti, kak bu njegova jetra jela. ali

* Glej sličnice v Jagićevem Archivu VII. 316. br. 46.

da on od ovde odide. V jutro dojde ov mali v štalu i pove konju, kaj je mačuha rekla, a konj mu veli: za to nikaj, da naj ti daju jednu sunčenu opravu, da onda ideš, predi ni. Grof mam dá raspisati i rihtik je dobil sunčenu opravu. Ov se je oblekel i sel si je na konja i triput okolo hiže obletel i mam je vu zrak odišel. Vezda dojdeju do jednoga grada, tam mu reče konj: idi ti dol i idi tu v grad i prosi službu, pak ovde ti je vuzda, gda buš štel mene imeti, samo stresi z uzdom i onda ti bum ja došel. Vezda ide on v grad i dobil je tu službu za vrtlarskoga dečka. Jednu nedelu su vsi odišli v cerkvu, samo je on ostal z naj mlajšom čerjom doma. Vezda se on zmisli za svojega konja i svoju opravu i strese z vuzdom. Konj je došel i on obleče sunčenu opravu. To vidi ta mlada kči toga grofa i dá ga gore zvati i reče mu, da naj joj donese črešenj. On se je fletno slekel i dojde gore pak joj je donesel črešenj i štel joj je črešnje na vrata dati, ali ona ni štela, neg mu je rekla, da naj joj nutri donese. On je nesel nutri i ona se je v njega zaljubila i jako za njim ginila, da je zbetežala. Grof je dal zvati doktore i doktori su rekli, da je zaljubljena i ona je rekla, da nikoga drugoga neče zeti, neg ovoga vrtlarskoga dečka. Grof je bil jako srdit i gda su se zeli, dal je zatvoriti v purinjak i nju i njega. Vezda je došlo vreme, da je moral grof v tabor iti pa su se ova gospoda posedala na konje. Onda veli njena mati: kaj ne bute zeli zeta sobom? I dali su mu konja mršavoga da ni mogel za njimi. On ide i dojde do jedne krčme i veli: vi ovoga konja imate dobro hraniti i gda se ja povrnem, da bude dobro debel i ja vam platim koštu za njega. Vezda strese z vuzdom i dojde njegov konj i on obleče svoju opravu. Ovi su mislili, da ga več nigdar ne bu za njimi, da je moral negde ostati. Vezda ide v boj i gda tam dojde, počel je tak sjati, da je neprijatel ves izgorel. Vezda je baš bil jeden od neprijatela ovoga grofa v ruku strelil, a ov je došel dole i zavezal ruku z onem rubcom, kojega je na venčanju dobil, pak je odišel opet sjat tak dugo dok ni bil mir. Vezda idu ovi nazad i spaziju ovoga dalje od one krčme, gde jaši onoga konja staroga. Oni vele: gde je on zel tak lepoga konja? on ga je bržčas vkral. Gda dojdeju dimo, rečeju da su tabor predobili. Vezda ov veli: i ja sem bil tu v taboru. Gde ti šuška, gde bi ti bil nego v tvojem purinjaku? A on veli: ja sem on bil, kaj je tak svetil, da su se neprijateli morali predati. Ti šuga, kaj bi ti to bil. Ja sem bil, koj sem vam zavezal z onem rubcom ruku, kaj sem ga dobil na venčanju. Vezda se je oblekel v sunčenu opravu i jahal je na svojem konju, i grof je rekel, da je on vezda veči gospon, kak je on, pa su ga iz purinjaka izveli i doveli k grofu v hižu i od vezda su dobro živeli.

Nekoliko o naših družnih rastlinah.

Spisal *M. Cilenšek.*

(Konec.)

Še enkrat se napotimo v tujo deželo in sicer v blaženo Italijo. Ondi kjer je bila nekdaj rodovitna zemlja Volskov, ustavimo korake in premišljujmo takozvano pontinsko barje. Ni je žalostnejše dežele od one, ki se razprostira od Livorne do imenovanega močvirja na zapadnej strani Apenninskega pogorja. Te gore so zdaj posekane do golega ter delajo na opazovalca utis strašne razvaline, ktero še povodnji premnogokrat bolj pustošijo. Neki nenavaden plin — malaria — razvija se iz močvirnih tal, kjer gnijó vsakovrstne organske tvarine. Prebivalci, ktere je največja beda sem potisnola, podvrženi so mnogim boleznim; najnavadnejše so mrzlica, bolezni na jetrih in slezeni ter druge. Reveži so bledega, upadlega obraza, globokih mrtvih očij, napetega trebuha in slabih nog; temu sledi navadno rana smrt. Pa tudi v tej strašnej pustinji bilo je nekdaj srečno življenje, in zakaj, zató ker je bila obrastena z gozdovi! Človek je strašno grešil zoper ravnotežje v naravi, in strašni so temu nasledki. Kaj čuda tedaj, da je okužena večnega mesta okolica, in kdor le premore, zapusti jo ob poletnej vročini. Še v začetku 18. stoletja bilo je to drugače. Mogočen gozd lepih pinij je odvračal vse nezgode od mestjanov. Na povelja papežev Benedikta XIV., Gregorija XIII. in Siksta V. pa se je posekal sčasoma gozd, in malaria je jela razsajati.

Tudi letni časi so se vsled uničevanja gozdov po malem skoro predrugačili. Vsi so postali nestanovitni ter se tem bolj mešajo, čim bolj se obdeluje zemlja. Sevéda pustošenje ne pouzročuje množenja srednje letne toplote, ampak nje nejednako razdelitev na posamične mesece.

Pametni in razumni gorjani čuvajo svoje gozde tudi zategadel, ker jim branijo selišča snežeņih plazov in gorskih usadov. Ondi pa, kjer so jih posekali, so po zimi vedno v nevarnosti, da jih ne bi zasuli plazovi. Ob južnem vremenu udira se namreč sneg s strmin in golih vrhov. Čim nižje prihaja, tem bolj narašča s prva mala gruča, a ob gozdu se razbije in skopni brez posebnih nasledkov. Drugače sevéda je tam, kjer ni gozdne obrambe. S strašansko silo prilomasti v dolino, razruši hiše in staje ter pokoplje pod seboj ljudi in živino. Spomladi pa tudi živé v večnem strahu pred gorskimi usadi, ki se dogajajo vzlasti po takih krajih, kjer so zemeljske plasti več ali manj vzporedne s strmim površjem. Tudi te ustavlja gozd ob vznožji.

Po nekterih krajih, osobito po planinskem svetu, poje sekira še na drug način. Drevo za drevesom se namreč oklesti več ali manj, včasih

tudi do golega, to je, odsekajo se drevesu veje, da potém deblo pisanemu drogu slično v zrak štrli. Obsekavanje se sicer vrši vsakih 7—15 let, a vendar premnogo škoduje. Rastlinam vzrastejo veje z listjem gotovo ne zategadel, da se jim potém odvzamejo pri živem telesu, ampak ker so k razvoju neobhodno potrebne. Kako potrebni organi so listi drevesu, pričajo nam najbolj po dolinah in ravninah rastoče vrbe, topoli, jeseni in dr., kterim se jemlje najlepši kinč. Visokim, po nevihtah na vse strani zakrivljenim štorom podobne životarijo samo z lubom in najmlajšim vnanjim lesom, vsebina je segnila in vse so votle. Sredina jame prva gniti, za njo pa mlajši les. Od kod ta prikazen? — Omenilo se je, da so listi neobhodno potrebni organi. Tedaj zató, ker nimajo listja, ali vsaj ne dostì. Razne snovi, ki redijo rastline, so raztopljene v vodi. Vodeni sok kroži po posebnih organih ter oddaje trdne sestavine, ki proizvajajo v zvezi z ogljikom rastlinsko telo, voda pa, izpremenivši se v vodno paro, hlapi skozi posebne listne prodore v zrak. Vsled pomanjkujočega listja zaostaje voda v deblu, in ono začne gniti. Po gorah navadno do tega ne pride, ker izgubijo tla senco, ali kmalu se pokažejo baš isti nasledki kakor pri opustošenji.

Gorjani, kterim ni možno skrbeti za klajo govejej živini, redé čestokrat mesto ovac koze. No koze pa koze! Kaj gre kozam najbolj v slast? Odgovor je pač predobro znan! Vsakej veji, ktero morejo doseči, pojedó vejice in sploh vse zelenje. Vsako mlado drevo pokvečijo, da ostane pritlično in grmičasto, včasih se tudi posuši, in namesto lepega gozda šopiri se po takih krajih ničvredna goščava. Poleg človeka so koze največje kvarljivke lesov po goratem svetu. Vse žuželke, kterih je prav lepo število, ne zakrivijo toliko. Tú bode le pomagala deloma prosveta, deloma pa železna roka v podobi zakonov.

Ne smemo pozabiti pomladanskih pojavov, ktere povodnji zovemo. Uzrok jim je slabo gospodarstvo z gozdi po hribovitih in goratih krajih. Dokler so zarasteni z lesom, topi se sneg polagoma spomladi, in snežnica tudi počasi odteka ter ne more nobene škode pouzročevati. Po golih strminah in rebrih pa se taja sneg hitro, po jarkih se pokažejo siloviti lijaki, ki se združé dospevši v dolino ter puščajo za sebój znane žalostne nasledke.

II.

Od obal sinjega morja do vnebókipečih gorskih velikanov spremlja potnika druga vrsta družno rastočih rastlin. To so trave, ki gledé vnanje prikazni tvarjajo poleg gozdov največje skupine. Samo zmerno podnebje je obdarovano s tem kinčem, kterega bi drugod iskali zaman. Razne trave so glavna podstava našim senožetim; druge se rajši nastanijo ob bregovih potokov, rek in jezer, a zopet druge okrožavajo močvirja. Vse

imajo v zemlji skrite korenike, ki vsako leto mlade kali poganjajo, se tudi razraščajo in takisto omogočijo zjedinjenje.

Kar so nam gozdi v velikem, to so nam trave v malem. Pod njihovim varstvom vzrastó brezštevilne nežne cvetice, ki bi v lesu zaradi pomanjkujoče svetlobe poginole. Po razrastenih korenikah in senci vzdržavajo tla vlažna, napajajo zemljo in rodijo hladilne studence, vzlasti z gozdi skupaj. Sreberne pasove žuborečih potokov obkoljujejo ob straneh razne trave, gredó z njimi na višave in se razprostirajo ondi v planinske pašnike. Semkaj goni planšar za kratkega planinskega poletja svojo čredo in se peča v bornem šalaši z mlekarstvom. Semkaj zahajajo prijatelji narave in zdravega zraka, pustivši tužne misli vsakdanjega življenja daleč za sebój ter se čudijo divnej lepoti v nižavi nepoznatih planinskih cvetic, ki nalik raznobojnim zvezdicam, zvončkom, križcem itd. svoje glavice sramežljivo izmed travnih bilk molé. Ondi pa, kjer je svet poln propadov, visokih in navpičnih sten, strmoglavih robov in ostrih grebenov, po planotah pa raznovelikih skal in grobelj, tam kjer se med razsedenim skalovjem divja koza pase in med gorskimi pticami planinski orel prvakuje; ondi opazuje navajeno prirodoslovčevo oko med drugimi bistveno planinskimi zelišči sem ter tja le posamično travno bil, ki se je naselila na ugodnej podlagi. Isto tako spremljajo potoke in reke v nižave in dobivajo, čim vlažnejša je zemlja, drugo zvunanjo obliko, da jih ni skoro poznati od sorodnic, ter delujejo na svoj način. Spojene z močvirnimi mahovi in razboritim človekom pretvarjajo prevlažna tla v rodovitno zemljo in zboljšujejo okuženi zrak.

III.

Tretja skupina družnih rastlin sestaja iz raznih vresnic, ki niso sicer za naše kraje tolike važnosti, kakor na pr. za vročo Afriko in jednolične žalostne goljave v severnej Nemčiji, a vendar se jim neki pomen ne more odrekati. Vse se namreč odlikujejo po tej sposobnosti, da morejo izhajati tudi na najnerodovitnejših peščenih tleh ter oživljati in dičiti zemeljsko površje tudi tam, kjer bi se inače razprostirale peščenine. Pod njihovimi krili nastanijo se razne, vzlasti sorodne rastline, na pr. borovnice, brusnice; tudi grmičaste vrbe, toge trave in šaši pridružé se jim radi. Pusta tla se vedno bolj pokrivajo, in ker leto za letom vsaj nekaj gnijočih, s peskom pomešanih tvarin ondi ostaje, narašča tudi dobra prst. Po krajih pa, kjer poplavlja voda vresišča takó, da sicer ne tvarja jezer, a vendar ne more odtekati, dela se ropa, ki je v novejšem času postala jako važna. Akoravno slabo gorivo, daje v zvezi s čpavcem najboljši gnoj. Na dalje se sesedajo v njej razne raztopljene železnate rude v blatno rudo železovko, ki služi, ker železo iz nje proizvajano ni kovno, različnim ukrasom.

IV.

Zmerne kakor tudi mrzlejše pokrajine so prava domovina premnogovrstnim mahovom, o kterih je bralec že ob priliki nekoliko slišal, a vendar so preimenitni, da bi o njih še ktere ne izpregovorili.

Mahovi so tajnocvetke in navadno mične rastlinice. Razmnožujejo se na mnogo načinov, in to pouzročuje njih družbeno življenje. Kjerkoli se nahajajo, povsod so zavetje majhnim živalicam, ki poginovši zapusté zemlji ravno isti dušik, kakor velike. Torej deluje mahovje na senožeti in v lesovji liki gnojna tovarna, in to tembolj, ker le vsako leto navzdol segnije in živalske snovi primernejše razdeli, nego bi to človek z najumetnejšim orodjem zamogel storiti. Na dalje so edini v rastlinstvu, kterim najbolj ugaja senca in osóje sploh. Ni z lahka dobiti senčnatega mesta, kjer bi se ne nastanili. To svojstvo združeno s tvorbo vrelcev je v istini največje važnosti v gospodarstvu narave, in smelo lahko trdimo, da je priroda najmanjšim svojim članom podelila največjo moč. Vsakdo, ki razmere po planinah vsaj površno poznava, spominja se mehkih mahovitih ruš in blazin, po kterih se giblje često najživahnejše življenje.

V.

Že pri mahovih smo opazovali, da zahtevajo na prvem mestu vlago in senco, a v vodi prav za prav ne živé. Krivo bi vendar sodil, kdor bi mislil, da voda nima svojih rastlinskih prebivalcev. Dà, ima jih in to v toliko večjem številu, čim manjši so. Nekoliko je prav majhnih, prištevajo se najnižjim rastlinam ter mejijo na skrajnej stopinji živeče prirode rastlinstvo in živalstvo. Prostemu očesu so navadno nevidne in zategadel znane le tistemu, ki se z njimi ukvarja. Dostikrat sestavlja njih telo éna stanica; posebnih organov na njem ni videti, ampak vsebina izvršuje vsa opravila. Ona sprejema hranitbi služeče snovi ter izloča neporabne skozi vnanjo mrenico. Včasi je nanizanih več podolgovatih stanic v trakasto palčico, včasi zopet predstavljajo popolnejšim nekako slična telesca, ki so navadno sklopljena v bledo-zelen póvlak naših stoječih in počasi tekočih vodá z blatnim dnom. Vse te nežne rastlinice imenujejo se alge.

V zjedinjenji kažejo ne samo velika, temveč najnežnejša bitja svojo moč. Gledé nekterih enostaničnih alg je velevažno omeniti, da iz sprejetih snovij izločajo kremenico, ki se seseda v oklop. Ta je trpežen in preostaje, kedar se rastlinica ugonobi. Ako še pa tudi zvemo, da je razmnožitev čudovito nagla, kajti vsaka rastlinica lahko za enega dne zaplodi milijon potomcev, kterih vsak okremeni in dokončavši življenje na dnu vodá vedno rastočo plast zemlje tvarja: tedaj nam ne bode odveč, razumeti veliko važnost tako malih telesec.

Druge sladkovodne alge, vzlasti okraki, če tudi jako enovite, služijo deloma brezštevilnim majhnim živalicam v prebivališče in živež, deloma pa vzvišujejo zemeljske plasti. Kakor druge, jemljejo i one hranitbi pripravne snovi nahajajoče se v vodi vá-se ter razkrajajo razne soli. Tako na pr. razkrajajo vodni svečniki žveplene soli in izločujejo žveplo v podobi vodikovega žvepleca ter narejajo žveplene studence in kopeli; na drugej strani pa izločajo ogljikokislo apno, ki se na dnu seseda ter polagoma tvarja plast za plastjo. Litavski apnenec, ki se na spodujem Štajerji, posebno med Savinjo in Sotlo v velikih skupinah nahaja, zgradjen je po predpotopnih algah.

Povodne enakoličnice združujejo se z algami čestokrat v takej množini. da stavijo prometu velike ovire. Ker narejajo včasih skupaj se držeče velike povlake, zabranjujejo vzduhu pot do nižjih plastij ter pripravijo živalske prebivalce v nevarnost. Ta odeja se potaplja vsako leto na dno in se osebi od vzduhovega kisika, brez kterega ne more popolnoma segniti. Vedno višje postajajo plasti teh trhlih tvarin in na zadnje dospó do vodne površine. Ropni mahovi so prvi, kterim so nastala nova tla in novo pozorišče. Pa tudi ni niti ene rastline, ki bi bila za ta posel sposobnejša. Imajo namreč v vseh svojih delih med navadnimi tudi nenavadno velike stanice, ki liki posodice delujejo. One vsrkavajo po staničnih prodorih vodo ter vzdržujejo tla vedno vlažna in močvirnim rastlinam pripravna. Višje se jim pridružijo in umrši povikšujejo že nastale ropne plasti. Iz navedenega povzame lahko vsak, da nastane včasi na čisto naraven način iz jezera barje, kterega človeška roka sčasoma preobrazi v rodovitno zemljo. —

Mogoče, da utegne kdo vprašati, kaj pa žitne trave, deteljišča, konopljišča, lanišča itd., niso li ta tudi družno rastóča? — Sevéda, a to so le umetne družbe!

Urban Jarnik.

V spomin njegove stoletnice.

Spisal *J. Scheinigg.*

(Konec.)

V.

Vsi Jarnikovi znanstveni spisi pričajo, kako marljivo se je pečal tudi s poznavanjem koroških razrečij in z nabiranjem narodnega blaga. A še bolj se začenja zanimati za oboje, ko je l. 1835. ustanovil L. Gaj „Novine“ in „Danico Horvatzko“ ter proglasil novo idejo ilirstva

ali jugoslovanske narodnosti in sloge. Takoj se je pokazalo vprašanje, ktero narečje bi se imelo povzdignoti v pismeni jezik jugoslovanski. S tem je stala in pala vsa ilirščina. Na Koroškem poprijela sta se je navdušeno naš Jarnik in Majar ter se trudila, da se uresniči ilirska sloga. Radoval se je Jarnik, da pojema provincijalizem in selski patrijotizem, ki sta doslej kakor nekak kitajski zid ločila ilirska plemena. Nasprotoval je onim Ilirom, ki so se odločevali za ta ali oni govor, ter je branil stališče skupnosti in uzajemnosti.[1] Sloga pa se mora dognati najprvo v knjigi, kajti najpotrebnejša stvar vsakega jezika je slovnica, in v tej edinost sklanje in sprege. Kritično se imajo pregledati vse slovniške oblike, da pride na dan prvotno nepokvarjeno blago in kaj je lastno samemu narečju. Kar je skupnega, morajo vsi Ilirci prevzeti, goli provincijalizmi pa naj poginejo. Nepravilni so spodnjih Ilirov sledeči padeži: dat., loc., intr. masc. in neutr. pl. *-ima*, m. *-om*, *-ih*, *-i*; dat., loc., instr. fem. plur. *-ama*, m. *-am*, *-ah*, *-ami*; zatorej morajo prevzeti spodnji Iliri v bratskej slogi pravilne sklone Slovencev; gornji Iliri pa naj popravijo té-le oblike: *i*, m. *in*, *ino*, *no*; *pri* m. *per*; *-om* m. *-am*, instr. brez prislova *s*; 3. pers. plur. *-é* m. *-ijo*; imperf. ali aor., kojega je slovenščina čisto izgubila. Oblike pa, ki so vsakemu narečju lastne in pravilne, naj hrani vsako pleme; take so končni l odgovarjajóč poljskemu ł (dal, dav, dao; běl, běv, běo); gen. sing. adj. *-ega -iga -oga*; dat. sing. fem. adj. *-oj -ej -i*: poljski rhinezem (dęb) hrani tudi koroška govorica; torej naj se v ilirskej pisavi zaznamenuje ali z ą ali ô ali Metelkovim prekrižanim o (dąb, dôb, dɷb). Jarnik ne zahteva „neshodnoga“; on je pripravljen predložiti svoje nazore pravičnemu, na pravih slovniških zakonih osnovanemu sodu. Nobeno narečje ne sme utonoti v drugem, temveč vsako si naj izposodi od brata soseda, kar se po občnih pravilih slovanskega jezika za najboljše pripoznava; in tako bode vzrastel obči ilirski jezik, „koji če krasan i lepoglasan, bogat i uzvišen kroz mnoge buduče vekove slavno živeti moči“. V zgled, kako je pisal Jarnik ilirščino po lastnih predlogih uravnano, služijo nam pisma poslana St. Vrazu in Sreznevskemu.[2] Kdor zasleduje razvoj slovenskega jezika, uvidi takoj, da so v Slovencih do malega vse terjatve našega pisatelja dobile književno pravico.

Da pa se morejo razni jugoslovanski govori primerjati med seboj, treba jih je prej dobro in natančno poznavati. V ta namen opisal je Jarnik koroško narečje[3] in njegova razrečja, pri čemer ga je podpiral

[1] „Dopis iz Koruške. Od Bratomira Dolinskoga. In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.“ V Danici Ilirskej l. 1837. broj 8. in sl. Pogl. Kres III. na str. 213.

[2] Objavljena v „Letopisu Matice Slovenske“ od l. 1877. na str. 156 in v lanskega Kresa 11. snopiči.

[3] „Obraz slovenskoga narečja u Koroškoj od U. Jarnika. Z uvodom i opazkami od St. Vraza“ v zagrebškem časopisu „Kolo“ I. (1842) na str. 41—57.

St. Vraz, izvrstni poznavatelj štajerskih govorov. Dasi ovi popis ni popoln in se mu še dá marsikaj dostaviti, ima vendar svojo vrednost kot začetek slovenskega narečjeslovja. Z Majarjem vred nabiral je narodno blago, osobito odkar se je bil seznanil s St. Vrazom. V Vrazovej zbirki ilirskih pesnij je ena zapisana po Jarniku in več jih je njegovih, kakor se mi je poročalo, v Vrazovej ostalini, ki jo hrani naša Matica. Da se je bavil z rezijanskim narečjem, razvidimo iz celovških odlomkov in iz poziva Kopitarjevega do Jarnika, ki ga bereš v časopisu „Vaterländ. Blätter" od l. 1816. v št. 31. Za Šafaříkov „Narodopis" nabiral je gradivo po Koroškem, kar nam pričajo njegova pisma.[1] Ker je služboval po nemških farah ob nemško-slovenskej meji, porabil je priliko spoznavati tudi narodni govor nemških faranov. Sad njegovega truda bil je idiotikon nemško-koroških besed.[2] Zasledoval je vzlasti one besede in izraze, ktere je prevzela koroška nemščina od svojih slovenskih sosedov. Do l. 1826. nabral je bil precejšnjo svoto takih besed; nekaj jih nahajamo tudi v Etymologiku.

Slovarske in dialektične studije pa so privedle Jarnika do primerjajočega jezikoslovja. Izprevidel je bistroumni mož, da se dá uspešno delovati samo, ako se porabijo drugi slovanski jeziki. Trudil se je očistiti slovenščino tujk ter nadomestiti je z izvirno slovanskimi besedami. Zatorej je sestavil slovar slovanskih korenov, koje prispodablja v osmih slovanskih narečjih. Tej stroki pripadajo trije spisi Jarnikovi v celovškej ostalini.[3] Še e n d e n korak in dospel je do sanskritščine. Zadnja leta se je učil tudi tega za primerjajoče jezikoznanstvo neizogibnega jezika. V Jarniku imamo izvrsten zgled samouka, ki še le po neumornem trudu

[1] Kres III. 11. snopič in Letopis Mat. Sl. 1877. na str. 152 i. sl.

[2] L. 1858. ponujal je antiquar Köhler v Lipskem za 1 Th. 20 Ngr. sledečo rokopisno knjigo: „Kärntnerisches Idiotikon. Aus drei verschiedenen Sammlungen zusammengetragen und bedeutend vermehrt von U. Jarnigg." Obsegala je 20 velikih stranij. Tako poroča Wurzbach. — V tukajšnjem zgod. društvu zasledila se je zadnji čas knjiga iz Jarnikove zapuščine, ki ima naslov „Z a k a r b o d i". V njej je mnogo slovarnih doneskov, potém dnevnik stroškov v letih 1817. in 1818., ko je bila velika dragina, in nemški idiotikon pod naslovom: „Andere Provincialismen aus 3 Idiotic. zusammengetragen", ki ima okoli 1400 besed. Tú je tedaj original onemu kor. idiotiku, kterega je Köhler v Lipskem v rokopisu hranil. Sedaj ga pa nima več, a tudi ne vé, komu ga je bil prodal!

[3] „Sammlung der Wurzelwörter in den slavischen Mundarten mit einigen wichtigen Stammwörtern 1839"; „Sammlung fremder Wörter, welche in den slav. Mundarten als nothwendig (eigene Namen der Völker, Personen, Länder, Berge, Flüsse u. dgl.) oder mit geringer Veränderung aufgenommen, wie auch solcher, die durch wechselseitige Revision und Aufnahme der einheimischen gut gebildeten Wörter entbehrlich werden können 1839" in „Vergleichung des polnischen Rhinesmus mit ähnlichen Wurzellauten der slavischen Mundarten." Pogl. o njih Kres III. snop. 8.

in dolgoletnem delovanji najde pravo pot. Čuditi se moramo o visokoletéčih, a prezgodnjih idejah Jarnikovih, vzlasti kar se tiče primerjajočega slovarja slovanskih jezikov. Saj je ta ideja še le dandanes našla svojega vrednega zastopnika v našem rojaku Miklošiči, ki baš sedaj izdeluje primerjajoč slovar slovanskih jezikov.

Slika našega pisatelja bi ne bila dovršena, ako bi se ne omenjal Jarnik še kot duhovnik in dušni pastir. Odlikoval se je po skrbnem in vestnem poslovanji. Že l. 1813. pohvalili so deželni stanovi njegovo marljivost in dostojno vedenje; knezoškof krški ga šteje med najspretnejše duhovnike svoje škofije. A ne samo dolžnostij svojega stanú je vestno opravljal, temveč on je tudi skrbel za svoje farane, kakor je vedel in znal; bil jim je pravi dušni pastir in oče. Podučeval je prosto ljudstvo. ko so razsajale po kmetih nevarne bolezni. „Tri tedne hodil sem od prvega jutra do mraka iz hiše v hišo, pregledal sem roke in noge bolnikov brez vsega straha, tako da sem od hoje in govorjenja slab prihajal . . . prsi me že začnejo boleti, zakaj komaj je mogoče, neučnim ljudem kaj pametnega dopovedati.“ Tako toži sam. — Zanimal se je za vse, kar bi moglo biti kmetom v prid in dobiček. Nagovarjal jih je, naj si zavarujejo svoja posestva proti ognju, naj dadó otrokom staviti osepnice, zidajo nova šolska poslopja, pred vsem pa naj pošiljajo svojo deco redno v šolo.[1] Podpiral je sadjerejo, preganjal slabe pojme o božjih potih. o zvonjenji proti hudourju in dr. Kjer je služboval, povsod si je pridobival ljubezen in spoštovanje svojih faranov; še dandanes živi v prostem narodu spomin do Jarnika. Posebno skrbno pa se je potegoval za to. da se crkve, po kterih je opravljal božjo službo, ne zanemarjajo. L. 1813. porabila se je crkvica pri mestnej bolnišnici za vojne potrebe; nerad jo je prepustil Jarnik vojaškej oblasti. A jedva je ponehala največja potreba, naprosil je v imenu mestjanov, stanujočih v okolici, konsistorij, naj se hram božji zopet otvori svojej prvotnej rabi. V Blatogradu se je potrudil. da so vaščanje sezidali novo crkvico in križev pot na takozvanej „Luži“ pri Blatogradu. Da je pa branil slovenski jezik, kjer je trebalo, ni da bi še posebej poudarjali. Ko se je bil sprl s konsistorijem, kdo ima plačevati kaplana v Blatogradu, sestavil je več pol obsežno, s pismi iz farnega arhiva temeljito podprto razpravo o blatogradskih županikih in dokazal, da mora župnik blatogradski znati slovenski ali sicer pa plačevati na svoje stroške slovenskega kaplana!

Jarnik je slovel tudi kot izvrsten pridigar. Njegove pridige so se odlikovale po jasnem načrtu, jedernatem govoru in točnih antithesah.

[1] V Carinthijo (l. 1819. št. 42. 43) poslal je članek: „Das Schulfest zu St. Donat bei der Eröffnung des dortigen neu erbauten Schulhauses am 26. Sept. 1819.“ Bržkone je tudi članek v Carinth. (1821. št. 21) „Die Volksschulen zu St. Donat und St. Sebastian und ihre grossmüthigen Beförderer“ iz njegovega peresa.

Kako je znal izbirati priprosto in kmetom lahko razumljivo snov svojim pridigam, kaže nam edini tiskani govor, kojega vsebina je: „Hajda podoba mladega človeka," razvrščena na 4 dele po teh le besedah:[1]

Hajda cveti,
Bučele redi,
Od strdi diši
Na tavžent pedi.

Mnogo truda je obračal na slovenski jezik ter pazil nató, da govori sicer za ljudstvo lahko razumljivo, a vendar pismeno pravilno. Slovenščina se v bogoslovji še ni predavala, ko se je šolal Jarnik; uvedel jo je še le Slomšek. Nevoljen piše l. 1822. Jarnik, da je celó v 19. veku slovenska zgovornost na lecah prepuščena „ljubemu slučaju" v nadlogo in nezgodo novoposvečenim duhovnikom, ki morajo iti pastirovat na kmete. Pomagali so si, kakor so mogli. Gutsmannova slovnica in besednjak bila sta jim edina pripomočka. Jarnik jim je preskrbel evangelije in branja, molitvenike, slovnico in rečnik, in mnogo jih je probudil iz narodnega spanja. Da se je koroška slovenska duhovščina zavedala odslej vedno bolj in bolj svoje narodnosti, ni najmanjša izmed Jarnikovih zaslug!

Znan je bil Jarnik po vsej slovanskej zemlji. Občeval je ustmeno ali pismeno z Vodnikom, Kopitarjem, z Metelkovci, Primicem, Slomšekom, L. Gajem, St. Vrazom, Wikoschem, prof. zgodovine na Dunaji, Šafařikom, Sreznevskim in dr. Kdor izmed imenovanih je potoval po Gorotanu, nobeden ni obotavljal se obiskati koroškega pisatelja, bodisi v Št. Mihélu bodisi v Blatogradu, kakor Vraz, Wikosch, Sreznevski. Vzlasti bratje Čehi, sploh za vseslovanski napredek najbolj zanimajóči se izmed vseh slovanskih narodov, opazovali so Jarnikovo delavnost. Časopis českega museja v letnikih 1833. in 1838., časnik „Ost und West" l. 1838., Šafařik v svojem „Narodopisu" omenjajo častno našega rojaka, in Čeh Antonin Vojtišek opeval ga je l. 1837. v pesni, ki jo beremo v Vodnikovem Spomeniku. Jarnikovo delovanje pripoznavali so pa tudi koroški Nemci. H. Hermann sodi o njem takó-le:[2] „Ihm verdankt die Geschichte und Alterthumskunde die Enträthselung der Inschrift auf dem kärntn. Herzogstuhle, einer Zahl anderer slav. Ueberreste, die Zusammenstellung der Angaben über die Christianisierung Kärntens aus der Hauptquelle für die slav. Vorzeit, dem Anonymus de conv. Carantanorum, die Erhaltung und Deutung der Traditionen aus der Periode des dominierenden Slaventhums, wie der verbliebenen derlei Volkssagen und Gebräuche" in na

[1] „Pridiga za 14. pobinkoštno nedeljo (Hajda podoba mladega človeka; govoril naš slavni jezikoslovec in rodoljub rajni U. Jarnik, 27. avgusta 1809.)" v Einšpielerjevem „Slovenskem Prijatelji" od l. 1861. na str. 412—419.

[2] „Handbuch der Gesch. des Herzogthums Kärnten" III. 3. na str. 192 in 205.

drugem mestu:[1] „Erst Jarnik dachte daran, seiner Nation den Schriftgebrauch im ausgedehnteren Maasse wieder zu geben. Er verband sich mit den gelehrten Stammesgenossen an der Moldau, Weichsel, Newa, brachte eine Sammlung slov. Wurzelwörter zu Stande und zeigte in Gedichten mancher Art den Reichthum und Wohllaut seiner Sprache.“

Jarnika imamo torej staviti med probuditelje Slovencev in vzlasti koroških Slovencev. On nam naj bode zgled, ki nas navdušuje za domače stvar. Kot pesnik podal je rojakom svoje „mnogotere piesme“ in prestavljal druge iz nemškega; spisaval je prostemu narodu pobožne in podučne knjige; trudil se je kot filolog na znanstvenem polji, da se uravna slovenski pismeni jezik po zdravih načelih in da se očisti materinščina tujih izrazov; sestavljal je obširne slovarje; opisal nam je kot zgodovinar ono slavno dobo kralja Sama in pokristjanjenje Gorotana; razkril je svojim rojakom s silo naravnih zakonov napredujóčo germanizacijo na Koroškem; bil je marljiv nabiratelj narodnega blaga in ustanovitelj slovenskega narečjeslovja; konečno izvrsten narodni paedagog in duhovnik po volji božjej.

Sam in osamljen nastopil je bil Jarnik literarno polje; nikdo se ni čutil Slovenca. Sčasoma so se mu pridružili Schneider, Slomšek, Stucin in dopisovali so mu duhovniki po deželi. Nasledniki so mu trije možje, kteri so nam Korošcem v diko in ponos: Matija Majar, A. Janežič in Andrej Einšpieler. Vsak izmed teh treh je nadaljeval, kar je Jarnik začenjal: Majar narodno blago in uzajemnost slovansko v govoru in pismu, Janežič slovnico in slovarje, a Einšpieler izobraževanje naroda in šolstvo; vse to je moral prej obdelovati Jarnik sam. Da je bil Celovec za dobrih dvajset let literarno središče ne samo koroškim, temveč vsem Slovencem, je torej isto tako pripisovati Jarnikovemu delovanju.

Jarnik je bil možak prave ziljske korenine in velike, krepke rastí. Izpod visokega čela iskrilo mu je duhovito žareče oko; njegova častitljiva in dostojna postava imponovala je vsakteremu, kdor je občeval z njim. V urah brez posla bavil se je s petjem. Imel je harfo, ktero je znal vrlo dobro ubirati. Preganjal si je z njo duhomorne skrbi in bridkosti življenja ter si s sladkimi iz harfe izvirajočimi glasovi blažil svoje srce. Skladal je sam svojim pesnim napeve in uglasbil pesni: Damon Meliti, Pustna, Zvezdje. Največje veselje pa mu je bilo, ako ga je prišel rojak njegov Majar iz Celovca obiskavat. Razvedril se mu je obraz, zažarelo oko, kedar je pritekla nečakinja njegova naznanjat: „Gospod Majar gredó!“ In stisnola sta si roki, posedla in pomenkovala se v trdo noč o raznovrstnih vprašanjih v slovanskem slovstvu, ki so obadva prijatelja Ziljana enako zanimala. Isto tako se je oddahnol od trudnih opravkov svojega

---

[1] „Die literarischen Zustände Kärntens in der Gegenwart“ na str. 7.

poklica, kedar je zašel v Celovec. V družbi dragih prijateljev in znancev kakor Slomšeka, Majarja, Smolnikarja in dr. minole so mu prenaglo pičlo odmerjene urice. Prijateljstvo bilo mu je vzvišen uzor in opeval je je v pesni, ki se je našla v celovškej zapuščini. Zahajal je tudi rad s Slomšekom v bogoslovnico, prepričal so o napredovanji bogoslovcev v slovenščini in navzemal se tu nove navdušenosti za sveto reč slovansko.

Zadnja leta ni užival Jarnik trdnega in stalnega zdravja. Zbolel je mnogokrat, a vselej zopet okreval. Majar Ziljski, l. 1844. mestni kaplan v Celovci, podaje nam o zadnjih trenotkih in smrti Jarnikovej sledeče poročilo, ktero naj bode v zaključek našej spomenici. „G. Jarnik, fajmošter v Blatogradu, so že dolgo bolehovali in akoravno jih je včasi bolezen malo popustila, jih je pa zopet hujši poprijela. Pred 14 dnevi so jih zopet obhajali. Veliko ljudij je šlo za sv. rešnim telesom in žalostni so klečali okoli postelje svojega ljubljenega dušnega pastirja. Po sv. obhajilu so g. J. blagoslovili vse pričujoče in celo svojo faro. Bilo je prav milo in žalostno. Od dne do dne so bolj otekali; videlo se je, da barkica proti kraju jadri; 11. roženceveta ob enajstih jih je Bog k sebi vzel; 13. t. m. bil je pogreb. Lepo so rajnkega počastili. Slava, komur slava gre! Prečastitljivi g. prošt in fajmošter stolne crkve v Celovci L. A. Praskovic in še 10 drugih duhovnikov je bilo pri pogrebu. Ljudij je bila velika množica. Vse je rajnkega J. rado imelo, staro in mlado je bilo žalostno pri pogrebu in še priletnim možem so nehoté solze v očeh igrale. Duhovnik so bili po srci božjem; prijazni proti vsakemu, videlo se jim je dobro srce že v pogledu, slišalo v besedah in kazalo se je v njihovem dejanji. Bili so mož visoko učen, znali so vsa slovanska narečja, ljubili so ves slovanski narod. Lice jim je sijalo, kedar so govorili o našem jeziku in narodu!“

Slava njegovemu spominu!

Žarenje neba.

Meseca decembra v preteklem letu in meseca januarja tekočega leta opazovalo se je po celem svetu, kakor so poročali časniki, nenavadno žarenje neba. To žarenje neba se je videlo o vedrini vsak večer in vsako jutro, in sicer po več ur. Jaz sem opazoval v Varaždinu mnogokrat to čarobno in prekrasno prikazen in sem se prepričal, da je bilo žarenje neba po večerih običnno mnogo jačje, ali tudi po jutrih ob petih in polšestih bil je večkrat sneg rudéč, kakor da je od bengaličnega ognja razsvetljen. Kdor me je na ulici srečal, vsak me je popraševal, kaka je to prikazen. Prosti ljudje so mislili namreč, da je v velikej daljavi

strašanski ogenj. Ali jaz sem takoj začetkoma imel to prikazen za neobično jako večerno in jutranjo zarjo, in tako sem tudi razlagal prirodni prikazek. Poskušal sem prikazek večkrat s spektroskopom opazovati, ali ker je stroj naše gymnasije preslab, nisem določil zaželenega; zató sem se pa obrnol do znanih prijateljev, in oni mi poročajo, da je spektroskop pokazoval samo one črte, po kterih se zamore večerna in jutranja zarja spoznati. Da to žarenje neba ni bilo severni sij ali svit, prepričal sem se s pomočjo magnetnice; kajti ona je ostala pri začetku prikazka in skozi celi čas. dokler se je mogel videti, popolnoma mirna. Žarenje neba ni bilo dalje na severu največje, temveč na onem mestu obzorja, pod kterim je solnce zapalo. To vse pa je potrjevalo mojo prvo misel, da je žarenje neba neobično jaka večerna in jutranja zarja.

Kako pa nastane večerna in jutranja zarja? — Forbes trdi, da vodeni sopar solnčne svetlobne trake, ki skozi njega prihajajo, rudeče bojadiše. Ako gledamo skozi vodeni sopar, ki iz cevi lokomotive puhti, proti solncu, tedaj vidimo skozi vodeni sopar kraj cevi rumeno ali rudečo žolto ploščo solnca, na mestih pa, kjer se je vodeni sopar v bele oblake stisnol, ni mogoče videti solnca. Ta poskus nas tedaj uči, da nastane večerna in jutranja zarja, ne da bi oblaki sodelovali. Tako imenovani oblak „kopa“ tedaj svetlobnih trakov ne propušča, nego je samo odseva ali odbija. Večerna in jutranja zarja nastane tedaj vsled tega, da vodeni sopar nahajajoč se v ozračji samo določene boje propušča, žolte in modre boje pa le malo ali celó nič ne. Čim dalje časa idejo solnčni trakovi skozi sopar ozračja ali atmosfere, tem lepša je večerna in jutranja zarja. Zató se nam ta prikazek le na večer in v jutro prikazuje; kajti takrat je solnce blizu obzorja, in solnčni trakovi preidejo neizmerno velik pot skozi sopar ozračja.

Kaj pa je uzrok, da se je ravno ob gore omenjenem času večerna in jutranja zarja tako neobično lepo in jako prikazovala, o tem smo po časnikih različna mnenja čitali. Čujmo tedaj, kako so razlagali žarenje neba različni učenjaki.

Angleški učenjak Lockyer trdi, da so močni ognjeniki, ki so lansko poletje na Javi, Sumatri in sosednih manjših otokih silno bljuvali, mnogo prahú v ozračje prenesli. Res je, da se v ozračji takov prah lahko razširja; saj je že velikokrat veter „pasat“ pepel ognjenikov na milje in milje v ozračji raznosil. Ali neverjetno je, da bi prah pol leta v ozračji plaval. ne da bi se vlegel na zemljo, in solnčni trakovi bi še le za tolikim časom bili ta prah razžarili v našem ozračji; češ iz ozračja naše zemlje se ne more odstraniti. Da ni žarenja neba pouzročeval tak prah, potrjuje nam tudi to, da je spektrum pokazoval ravno take temne črte, kakoršne vodeni sopar uzročuje. Ognjeniki bi morali tedaj vodeni sopar rigati, ali ta bi se v velikih višavah tako zgostil, da bi moral na zemljo padati.

Prikazek bi tedaj ne mogel toliko časa trpeti. Tako je tudi Helmholtz v Berolinu razlagal žarenje neba.

Znani učenjak Falb je opazujóč žarenje neba videl velik rudeč kolobar okrog solnca. Ker ta kolobar lom svetlobe v ledenih iglicah stvarja, zató trdi Falb, da je baš ta rudeči kolobar tako silno ojačaval prikazek večerne in jutranje zarje. Vsled tega, trdi dalje Falb, more biti v ozračji neizmerna množina ledenih iglic. V teh iglicah lomijo se solnčni trakovi in tako uzročujejo različne barve ali boje. A če bi ozračje v resnici bilo tako napolnjeno z ledenimi iglicami, tedaj bi se ravno omenjeni kolobar okrog solnca ne mogel videti; zakaj on stvarja ono mejo podnebesja okrog solnca, da svetloba, ki prehaja iz nje skozi ledene iglice, niti našega očesa zadeti ne more. Rudeča boja kolobara bila je dalje posledek večerne zarje, ne pa uzrok silnemu žarenju nebá.

Veliko učenjakov mislilo je dalje, da žarenje nebá uzročuje zvezda repatica. Mogoče bi namreč bilo, da naša zemlja na svojem potu pride repatici v rep, in solnčni trakovi razsvetljujejo tvarino repa, in vsled tega je nebo tako žarelo. No ker se je pa žarenje neba opazovalo skoro cele tri mesece, neverjetno je, da bi se repatica na svojem potu tako dolgo mudila v našem ozračji.

Ozračje naše zemlje širi se v podnebesji ali svetskem prostoru neomejeno, in ravno zató, ker je ozračje naše zemlje neomejeno, morejo se plini naše zemlje s plini podnebesja izmenjavati. Znano je namreč, da iz podnebesja v naše ozračje prihaja železni prah. Tako se morejo tedaj tudi drugi plini, kakor vodenec, ogljenčev vodenec, kislec in vodeni sopar v določenem času v velikej množini našej zemlji približati. Tako je tudi ravno ob času žarenja neba po mojem mnenji došel v velikej množini vodeni sopar v ozračje naše zemlje, in zemlja je s svojo privlačnostjo ta vodeni sopar med pline našega ozračja pomešala. Ta v ozračji naše zemlje nakopičeni vodeni sopar pa vpija žolte in modre trakove solnčne svetlobe, kakor smo že bili gore omenili, in tako uzročuje baš on žarenje nebá.

Dr. Križan.

Donesek k zgodovini cesarskih ukazov v slovenskem jeziku.

Za „Kres“ spisal *P. pl. Radics.*

V Letopisu „Matice slovenske“ za l. 1879. naznanil sem po naslovih célo vrsto cesarskih in deželskih ukazov in naredeb, izdanih tudi v slovenskem jeziku, od l. 1768. do 1790. Tu pa hočem v sledéčem priobčiti cesarski ukaz od l. 1770. v celem svojem obsežku, a nató še podati nekaj zanimivih črtic o znanem kranjskem zgodovinarji, Antonu Linhartu, kot prelagatelji cesarskih ukazov iz nemščine v jezik slovenski.

Cesarska naredba, dana dne 10. marca l. 1770. na Dunaji, je podpisana od cesarice Marije Terezije. Ona ukazuje „popisovanje duš“ („Conscription der Seelen vulgo Landes Miliz“).

Tiskana je na majhnej poli in folio, in sicer na prvej polovini nemški, na drugej pa slovenski. Glasi se takó-le:

Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden Römische Kaiserin, Wittib, Königin zu Hungarn, Böheim, Dalmatien, Croatien, Slavonien etc. Erzherzogin zu Oesterreich, Herzogin zu Burgund, zu Steyer, zu Kärnten, und zu Crain; Grossfürstin zu Siebenbürgen, Markgräfin zu Mähren, Herzogin zu Braband, zu Limburg, zu Luzenburg, und zu Geldern, zu Wirtemberg, zu Ober- und Nieder-Schlesien, zu Mayland, zu Mantua, zu Parma, zu Placenz, und Guastalla, Fürstin zu Schwaben, gefürstete Gräfin zu Habspurg, zu Flandern, zu Tyrol, zu Hennegau, zu Kyburg, zu Görz und Gradisca, Markgräfin des Heil. Röm. Reichs, zu Burgau, zu Ober- und Nieder-Laussnitz, Gräfin zu Namur, Frau auf der Windischen March, und zu Mecheln etc. verwittibte Herzogin zu Lothringen, und Baar, Gross-Herzogin zu Toscana etc. etc.

Entbieten Unseren Länder-Guberniis, Regierungen, Landes-Aemtern, Landeshauptmanschaften, Creishauptleuten, Landes-Eltesten, Jurisdicenten, Obrigkeiten, Magistraten, Inwohnern, und Unterthanen, was Würden, Standes, Amts, oder Wesens dieselbe seynd, in Unseren gesammten Königl. Bömisch- dann Nieder- und Inner-Oesterreichischen Erblanden, Unsere Kaiserl. Königl. und Landesfürstliche Gnade, und geben euch hiemit zu vernehmen.

Nachdem Wir misfällig vernommen, dass wehrend letzterem Krieg verschiedene Unterthanen von ihrem Gewerbe, Gründen, Weibern, und Kindern unter den Soldaten-Stand, hinweg genommen, oder wegen gewaltsamer Recrouten-Stellung auf vielfältige Art gedrucket, und gekränket worden, Uns aber nichts mehr am Herzen lieget, als die nöthige Kriegs-Macht in solcher Maass unterhalten zu können, dass der Burger, und Fabricant bey seiner Handthierung, und Gewerbe, der Bauer aber bey seinem Grund ruhig verbleiben, die ein-

My Maria Theresia skus Boshjo Gnado Rimſka Ceſariza, Udova, Kralliza na Ogerſkim, Pemſkim, u' Dalmazie, Hrovaſkim, inu Sklavonje &c. Erzherzogna u' Oeſteraiho, Herzogna u' Burgundo, u' Staierſkim, u' Koroſkim, inu Krainſkim; velika Firſhtna u' Siebenbirgo; Markgrafna u' Marſkim; Herzogna u' Brabando, Limburgo, Luzenburgo, Geldro, Wirtenbergo, ſgurnim inu dulnim Shleſio, Mailando, Mantue, Parme, Plazenze inu Guaſtalle; Firſhtna u' Shwabſkim, firſhſtouſka Grafna u' Habſpurgo, Flandro, Tyrolo, Hengavo, Kyburgo, Gorize, Gradiſke; Markgrafna Suetiga Rimſkiga Kralleſtva u' Burgavo, ſgurni inu dulni Lausnize; Grafna u' Naumuro; Gospa Slavenſke Marhe inu Mehelno; u' udouſki ſtan poſtaulena Herzogna u' Lothringo inu Barro; velika Herzogna u' Toſhkano &c.

Sapovemo uſſim naſhih Dushelah naprei poſtaulenim Nameiſtnikam, Viſharjam, dushelkim Oblaſtnikam, Poglavarjam, Kraishauptmannam, greſhinlkim inu meiſtim Gospoſkam, uſſim naſhih Krallevih Pemſkih, sunaìnih inu notrainih Oeſtraiheriovih Dushelah ſtojezhim Goſtvauzham inu Podloſhnim, kar kol sa ene ſokuſti, ſhlusbe, ſtanu, ali rodu taiſti ſo, naſha Kralevna, Ceſarſka inu Firſhtouſka Gnado; inu damo vam skus to saſtopiti.

Po tem kader ſmo My navolnu ſhlishali, de u' zhaſu te sadne voiske mers-keteri podlosni od ſuoiga antverha, semle, shene, inu otruk pod ta shounirſki ſtan ſo useti, al sa vole perſilenja k' temo shoutu na veliku vish ſtiskani, inu oskodvani bili: Nam pak nezh vezh per ſerzu na leshi, koker to potrebno shounirſko mozh na takshino visho dershati, de ti meiſtniki, inu faberzhani per ſuoim delli inu antverhi, ti kmety per ſuoih semlah mirnu oſstali, ti edini ſynovi, tudi edinih Hzeri moshje, ti moiſtri tega kupzhishkiga della, ti antver-

zige Söhne, auch einziger Töchter Männer, die Commercial-Werkmeister, Gesellen, und Jungen, oder wer immer sonst die Agricultur, dem Handwerk, denen Fabriquen, Manufacturen, und Commercio nöthig, dabey ungestöhrt gelassen werden möge.

So haben Wir für nöthig befunden, eine allgemeine Seelen-Beschreibung zu veranlassen, um alsdann ein Mittel festzusetzen, wie anstatt der bisherigen dem Unterthan zur Last gefallenen Recrutirung, wovon Niemand sicher wäre, auf eine andere, jedermänniglich unschädliche, ja heilsame und selbst dem Recrouten angenehme Art, da er durch die eingeführte Beurlaubung die meiste Zeit des Jahrs, wann er will, bey den Seinigen verbleiben, und in seinem Geburts-Ort einen Verdienst sich erwerben kann, der Wehrstand zum allgemeinen Schutz sicher gestellet werden könnte.

Zu diesem Ende hat diese allgemeine Beschreibung von Creis-Aemtlichen Commiſſarien, und Militar-Officiren gemeinschaftlich zu geschehen, und ist zugleich auch die Conſcription des Zug-Viehes, und Numerirung der Häuser auf die von Uns vorgeschriebene Art, und Weis vorzunehmen

Wir versehen Uns dahero, dass Unsere getreue Unterthanen, dieser allgemeinen Beschreibung sich gehorsamlich unterziehen, gesammt bey Haus ruhig verbleiben, und auch ihr Zug-Vieh getreulich zur Beschreibung anzeigen, solches weder aus Mistrauen verstecken, noch sonsten ab Handen zu bringen trachten werden, weilen in desselben ruhigen Besitz, und Gebrauch Niemand bekränket, noch jemanden ein Stuck gewaltsamer Weise abgenommen werden solle.

Daferne aber wider besseres Vermuthen ein, und andere Unterthanen sich der Beschreibung entziehen, verstecken, oder gar entlauffen, auch sein Zug-Vieh verbergen würde; so ist Unser ernstlicher Wille, und Befehl, dass ersterer, wo er sich immer betretten liesse, handfest gemacht, und auf einen zweyjährigen Festungs-Bau abgegeben, letzteres aber, wo es gefunden würde, confiſciret werden solle.

barski tovarshi inu ſantje, ali katerikuli ſo k' temo obdelvaino te semle, k' tem antverho, k' tem ſaberkam, k' ti kupzhy, ali drugim dellam potrebni per ſuoimo ſtanu u' pokoi se puſtje.

Sa vole tega ſmo My sa potrebni, uſſezhihernu popiſſuvainje teh dush naprei useti, inu to visho gori poſtavit, po kateri na meiſti tega doſedelniga, tem podloshim toku nadleishiga persilianja k' temo ſhounirskimo ſtano, od kateriga nobeden ſigurn nei biu, na eno drugo uſſakaterimo nashkodlivo, ja nuzhno, zhou temo ſoudaſkim novizhu perjetnò visho, kir on skus to gori postavlenu poſlovaine ta nar vezhi zhas tega leita, oku ozhe, per teh ſuoih oſtati, inu ſuoiga roiſtva Kraju sebe kei pershushit samore, ta antverh k' uſſazhiherni varnoſti bi se u' en sigurni ſtan poſtavit mogu.

Is tega konza ima letu uſſazhihernu popiſſvainje od teh Kraishauptmanskih Komiſſariou, inu od teh shounirskih Ofizirjou skup, inu tudi tu popiſſainje te voshne shvine, inu ſtiveinje teh hish po ti od nas naprei piſſani vishi naprei usetu biti.

My tedei saupamo, de se bodo nashi ſveſti podloshni temo uſſazhihernimo popiſſvainjou pokorno podvergli, uſſi skup doma per miri oſtali, inu tudi neh voshno shvino k' temo popiſſvainjou ſveſto iskaſalli, inu nikar taiſta is ene nasauplivaſti, skriti, al kam ukrei odj ollati se postopili bodo; kir se neima nikoger per imeinu in ſhpogeinu te shvine ena ſhkoda ſturiti, al ena taiſtih po sily oduseti.

Aku bi pak super nashe upaine eden al drugi teh podlosnih se od tega popiſſvainja odtegnu, skrou, al zhou pobeignou, tudi ſuojo voshno ſhvino skrou, tako je nasha oiſtra vola inu povelle, de en takshni, kirkuli bode naiden, ima sadershan, inu na dua leita ſhanze kopat poslan, ta ſhvina pak, aku bi se naidla, oduseta biti.

Wornach also jedermänniglich sich gehorsamst zu achten, und für Schaden, und Nachtheil zu hütten wissen wird.

Dann hieran geschiehet Unser ernstlicher Wille, und Meinung. Gegeben in Unserer Haupt- und Refidenz-Stadt Wienn den 10ten Monats-Tag Martii im Siebenzehen Hundert, Siebenzigsten, Unserer Reiche im Dreyssigsten Jahre.

Sa vola tega bode fliherni veidou se pokorni skafat, inu pred fhkode varvat.

Na tem obftoji nasha terdna vola inu mainengo. Dano u' nashimò velikimo Meifto nashiga ftanvainja na Duneju ta X. dan tega meîza fhufhiza tem taushent fedemftu inu fedemdefetimo, nashe regierunge tem tridefetimo leito.

***

Zasluge A. Linharta za slovenski jezik so se že čestokrat poudarjale. Vodnikov „Spomenik" (l. 1859) nam jasno priča, kako je on vsestranski pospeševal delo in trud našega prvega pesnika, V. Vodnika. Osobito vidi se to iz pisem, ktera je nepozabljivi naš Maecen baron Žiga Zois pisal V. Vodniku.

Koliko je Linhart storil za naše slovensko gledališčno slovstvo v njegovem prvem početku, to nam je dokazal svoje dni Bleiweis.

Kako uspešno pa je širil Linhart v svojej žalibože nedokončanej zgodovini dežele kranjske spoznavanje jugoslovanskega bistva in značaja v daljših literarnih krogih, o tem se prepričamo, ako le pogledamo v Jenavski slovstvenik (Jenaer Literaturzeitung) od l. 1797. Ondi beremo doslovno med drugim tudi tó-le: „Die ganze Geschichte gewährt Belehrung und Vergnügen auch durch das Gemälde von den Sitten und Gewohnheiten der südlichen Slaven; schätzbar finden wir die reichhaltigen Bemerkungen über die slavischen Sprachen itd."

Ali novo bi utegnolo biti sledeče poročilo. Linhart je več let kot okrožni komisar pri vladi v Ljubljani zraven svoje uradne službe prelagal cesarske ukaze v jezik slovenski in dobil za to delo posebno plačilo.

Exhibitni zapisnik notranje-avstrijskega gubernija v Gradci podaje nam dotične date. Glasijo se takó-le:

„Nr. 2386. 12. Juni 1791 Anton Linhard Kreis-Commissär in Laibach bittet um Anweisung der Douceur für die Uebersetzungen der Circulare.

Nr. 2749. 5. Juli 1791. Die Buchhalterei adjustirt die angesuchte Remuneration des krainischen Kreiskommissärs Anton Linhard wegen vom 20. Mai 1790 bis 1. Juni 1791 ins Krainerische übersetzten Patenten und Currenden.

Nr. 4630. 24. Oktober 1791. Hofkanzleidekret vom 6. October d. J. wird dem Kreisskommissär in Laibach Anton Linhard für die bewerkstelligte Uebersetzung der Allerhöchsten Verordnungen und Patente in die krainerische Sprache die eingerathene Douceur von 12 Duc. oder 54 fl. bewilliget."

Iz teh izpiskov — listine same se žalibože ne najdejo več — razvidimo, da je Linhart najvišje ukaze in patente prelagal iz nemščine v slovenski jezik od dne 20. maja l. 1790. do 1. jun. l. 1791., tedaj éno célo leto; in za to je prejel na lastno prošnjo, potém ko je vse predpisane stopnje prehodila, vsled dvornega odloka 54 gld.

Linhart je bil torej prvi slovenski prelagatelj, ki ga uradno po imenu poznamo.

A vendar še nisem do sedaj mogel zaslediti nobene okrožnice ali patenta, ki bi ga bila Linhartova roka prestavila. Morebiti napotijo te vrstice prijatelje našega slovstva, da preiščejo v tem smislu stare grajske pisarne ali arhive po župnijah. Upati je, da se še najde tu pa tam kaka okrožnica, ki spada v omenjeni čas od 20. maja 1790 do 1. jun. 1791.

Tudi bi bilo jako zanimivo, ako bi zvedeli imena vseh poznejših slov. prelagateljev in poznavali njihova dela. Marsikaj do sedaj še celó skritega utegne priti sčasoma na dan. Le iskati bode treba! Zakaj vsak, še tako skromni pismeni spomenik slovenski iz preteklih stoletij je velike vrednosti ne le za našo slovstveno, temveč sploh za zgodovino našega naroda!

H koncu še podajem dragim čitateljem malozuano slovensko pesmico Antona Linharta. Okoli leta 1780. govorila jo je neka deklica v ljubljanskem gledališči. Pesen še ni naznanjena, ali nahajamo jo tiskano na posameznem lističi v ljubljanskej knjižnici.

Pesmica se glasi:

Fantji! en lep zvet je ta,
Kar kol lubesen da,
Is moiga malga verta
Ena rosha bres terna:
Pa ſhe ni prav odperta
En dober duh ima.

Vam b,' jo rada predala
No bo velik koſhtala,
Lubi Fantji! kupite
Sa en repar al dva
Friſko naprei ſtopite
Dober kup vam ſe da.

Slovenske besede v tirolskej nemščini.

Spisal *Davorin Trstenjak.*

Zgodovinopisci pripoznavajo, da so nekdaj na Tirolskem stanovali Slovani; le v tem si niso edini, kdaj so se bili tam naselili. Schmeller, Schlötzer, Mannert, Contzen niso dvomili, da so bili Slovani že v pradobi takraj Dunaja do jadranskega morja naseljeni. Contzen išče zvezo jadranskih Slovanov z onimi v zapadu stanujočimi pri Bodensee-u (lacus Venetus), in Landau dokazuje iz značaja stavb in stavbenih podob hramov in hiš, da so v pradobi morali v južnej Nemčiji stanovati Slovani.

V zapadu Norika je mejo delala reka Inn med Raethio. Tukaj nam stari pisatelji imenujejo različna ljudstva illyrske, ligurske, etrurske in

keltske narodnosti. Kdo so bili prebivalci Norika, predno so prišli Kelti v noriške pokrajine, tega vprašanja še niso starinoslovci do prepričanja rešili. Ne davno jim je bilo vse keltsko, kar je stanovalo v noriških planinah, sedaj pa že mnogi trdijo, da so v tem planinskem svetu pred Kelti stanovali — Liguri; nekteri se trudijo celó dokazovati, da je bilo to gorovje stanovališče Etruskov. Le Slovanov ne morejo ali pa nočejo najti, dasiravno se spravljajo tehtni dokazi na dan, in če tudi trdenje, da je naseljevanje Slovanov v 6. stoletji po Kristu že drugo, ni baš absurdno. Ker ne morem odstopiti od tega mnenja, marveč nahajam zmirom novih razlogov za svojo theorijo, da so v Noriku že bili v pradobi tudi Slovani naseljeni, ki so po prihodu Keltov prišli pod oblast tega bojevitega plemena, pozneje pa pod oblast zmagonosnih Rimljanov in slednjič Germanov, mislim tudi, da so nekteri teh jezikovskih življev, ktere v tirolskej nemščini nahajamo, že iz starih časov. Ne zdi se mi namreč mogoče, da bi frankovski in bavarski Nemci, ko so pod Karolom Velikim noriške pokrajine spravili pod svojo oblast, bili tako hitro mogli toliko množico ponemčiti. Oni so našli v tirolskih, koroških, salzburških in štajerskih gorah že zeló oslabljeno slovensko pleme, kteremu so bili Kelti in Rimljani narodno koreniko podrezali. Po redkem že naseljene slovenske pokrajine napolnili so nemški kolonisti, kteri so ostanke slovenskega jezika in slovenskih šeg še bolj iztrebili. Vendar jezikovski ostanki v tirolskej in koroškej nemščini pričajo, da tirolski in koroški Nemci niso skozi in skozi čiste germanske krvi. Te jezikovske ostanke sem nabral iz knjige: „Tirolisches Idiotikon von J. B. Schöpf. Innsbruck 1866.“

Dasiravno ne utegne vsaka beseda biti brezdvombeno za slovensko sprejeta, vendar večina jih je gotovo slovenskih; nektere so se še ohranile v ruskem, českem in srbskem jeziku, in baš ta prikazen je za starinoslovce kaj zanimiva in zaslužuje globjega premišljevanja.

Àinschlizen (plur. Wind. Matrei), Stachelbeeren, iz anžolice = Johannesbeeren, od Anže, Janže, Johannes.

Änzen (Lesach — Pusterthal), tudi anaze, Deichsel, že od Jarnika primerjano s slov. ojnice.

Aser (Sarnthal), Sack, verächtlich grosse weibliche Brust. Schöpf primerja švabsko: åser, Sack; a ni li ta beseda slovenska? Slov. ažer, Westentasche, iz korenike: az, spalten; primeri žep, Westentasche, žepno, Kluft, iz korenike žap, spalten.

Aunitzen, tudi naunitzen (Pusterthal), Schwarzbeeren, skaženo iz: malinice, malince, kakor koroško-nemško: Hetschepetsch iz hipečje, šipečje, thema: šipek, po Jarniku.

Bekez'n (Pusterthal), Laut des Wimmerns bei Menschen und Thieren, slov. bekečem.

LJUBLJANA

Betsch, beatsch, männliches Schwein, po vsem Tirolskem znana beseda, slov. pače, pačej, pačka, pacej, pajcek, pujcek, dialekt. koroško slov. peca, Sau, polsk. pac-uk — pac-j-uk.

Besen, rennen (von Rindern, wenn sie von Bremsen gestochen sind), slov. bezlati, bezgati, šlesko: bisln, z istim pomenom in je iz slovanščine.

Blöschen in plöschen, schlagen, primeri: pleskati, plosk, plešati, Getreide ausklopfen, litov. plĕkti, schlagen.

Bloch, Balken, slov. ploh. Na pepelnico ploh vleči, po vsem Slovenskem znano, je tudi v zgornjej Innskej dolini navadno.

Blosceha (Ehrwald), aufgedunsenes Gesicht, slov. ploča, počast.

Bogritte (Pusterthal), schlechte Schafstallung, slovaški: pograta, Bretterdach, Brettergemach auf dem Dachboden, bavarskonem. bograd, Lager der Holzknechte. Tudi na Gorenjskem je beseda: pograd dobro znana. Glej Kres I. 504.

Brâde (Praegratten v Pusterthalu), wird gebraucht von der Kuh, deren Euter von der Milch strotzt; primeri koreniko: bred, bredji, breji, praegnans, srb. brendit, auschwellen.

Branschet (Eggenthal), schwärzlich gelb, starosl. bron, česk. brun, cinerei coloris, brončat.

Brül, Pfütze, Sumpf, slov. prule, primeri: Prule, ime mužnatega kraja pri Ljubljani. Korenika pru, waschen. Schmellerjevo primerjanje s srednjelat. brogilus, franc. breauil, ital. broglio, ni prikladno, ker ta beseda pomenja „ein umfriedetes Gebüsch“, ne pa mužo.

Britsch, flaches Brett zum Breitschlagen des Düngers, iz perič, perača, kor. per — perem.

Bugker (Oberinnthal), Schreckpopanz für Kinder, rusk. pugat, erschrecken, puga, Gespenst.

Buhin, buhizer, Nachteule, buhača, ker buha, torej die schnaubende, blasende.

Dabernize, Sauerbeere, debernice, iz deber, Waldhügel, ker na debru rastejo.

Dêza, Backtrog, slov. in rusk. deza isto.

Dörcher, Gesindel, slov. drhal.

Dober, gut (Leukenthal), slov. dober.

Dorgkes (Unterinnthal), Tölpel, slov. torklječ, štorklječ, štorkljati, ungeschickt einhergehen.

Fochenz, Weizenbrod, das um Ostern geweiht wird, slov. pogance, koroškosl. pohance, korenika: pog, gerundet, kuglig sein, iz ktere: pogača; ital. focaccia je pod pepelom pečen kruh.

Gande, teigartige Substanz, slov. godla iz gandla, Wurstsatz.

G e i s l i t z, Haferbrei, sauer und kalt genossen, česk. k i s e l i c a, Hafermus.
G i g l, plur. Füsse im verächtlichen Sinne, srb. g i g a l j e, Stelzen, grallae.
G i t s c h, g i t s c h e l e, Mädchen, ako ni pokvarjeno iz: d e k l i č, gotovo iz: k e č a, gorišk. č e č a, Mädchen, Puppe, venetsk. c e c i n o, sansk. ç i ç u, Junges. Izpeljava iz dietmarschenskega: g ü t t e, j u t t e, koza, ni prikladna; tudi starovisokon. *tt* se ne izpreminja v *tsch*, marveč v *ss*, primeri goth. g a i t e i, staronemšk. c a i z, novonemšk. g e i s s, tirol. g o a s, v Vinschgavu g i t t e l, mlada koza. Različno od teh besed tirol. k i t z, srvisn. c h i z, staronord. k i d, Ziegenvieh; šleskonemški g ü t t e, j ü t t e, Mädchen, pa je iz litovsk. g o t i e, Mädchen.
G r i e g (Eckenthal), Karren, venet. c r i c a, iz staroslov. k r k y g a, Räderfuhrwerk, skaženo.
G r i e l, g r i v e l, schmaler Streif zwischen den Feldern, slov. g r i v e l j g r i v o l j, g r i v a, isto.
G i g g e l e r, Hahn, srb. g i g, Hahn, g i g u š a, g i g u l j a, eine Art grosser Henne. V Kitzbüchelu: g i g i n, g i g h i n, After der Henne ali iz g i g ali pa iz g e g a — z e z a, After.
G u m p e, Narr, Cretin, slov. g u m p e c, idem, g u m p, der Knopf zatorej on, ki ima na vratu g u m p.
G u n g k, Weideplatz zwischen Hügeln (Vinschgau), slov. g o n i k, primeri litov. g a n a u, pasco gregem.
G u n n e, Grube (Oberpusterthal), slovaški: k o n i e, Grube.
J ä n k e, langer Weiberrock, j a n g k e n, kurzes Oberkleid, slov. j a n k a j a n k a r.
J u t t e n, Käsewasser, Molken von süsser Milch (zmedki), sie möge nun den Schotten in sich haben oder davon abgesondert sein; slo po Goriškem in Friulskem j u t a, jed iz kislega zelja in fižola, m ktero se m o k a zmeša. — Litovščina nam daje najnaravnejšo razlag tam nahajamo: j a u t i, Mehl im Wasser einrühren. Korenika ju drehen, mengen, herumwinden, r ü h r e n; iz te rusk. j u - r a. ju r a g a, Käsewasser, torej je poznamenovanje nastalo po j u r e n j i. m šanji, medenji. Po Curtiji so prasorodne gršk: ζω-μός, Suppe. l j u s, j u s c u l u m, in slov. j u - h a. J u t t e n pomenja torej izvirno is kar slov. beseda z m e d k i, Rührmilch. Tudi v koroškej nemšč. j u t e Molken, Käsewasser. V nemščini ni ta beseda znana, pač pa v nov keltskih narečjih, kornsk. i o t, puls, Brei, armorsk. i o t, i o d, sta kambrišk. i o t, puls, kaša, staroirsk. i t (Zeus, Gramm. Celt. II. 112 Beseda je utegnola po armorskih Venetih priti v Britanijo.

(Konec pride.)

Jezikoslovna opazka.

Spisal *M. Sila.*

V nobenej slovnici slovenskej ne nahajam nekih po Kraškem navadnih primerjevalnih oblik. Naj blagovoli kak strokovnjaški jezikoslovec to znamenito prikazen slovenščine razložiti. — Prilogi poznamenujoči prostor dobivajo v sredi besede nekov vzklik *o!* namesto s početka ali na konci. kakor vokativ ženski (žen*o!* o mulier!). Ti prilogi so:

Velik, veči (večji) in vôvlik, žensk. velôvka, sr. velôvko t. j. jako velik, a, o. Na pr. vôvlik hrast = strašno velik; III. stop. največi.

Visok, viši (višji), tudi visokejši in visôvk, a, o, = jako, grozno visok. Na pr. visôvko v zrak se dvigne orel; III. stop. najviši.

Globok, globokejši in globôvk, a, o. Na pr. to je globôvka jama = strahovito globoka.

Širok, širokejši (bolj širok) in širôvk, a, o. Na pr. širôvko poljé = jako široko.

Debel, debelši (bolj debel) in dôvbel m., ženski pa debôvla, sr. debôvlo. Na pr. debôvla hruška = jako debéla, debôvlo jabolko = nenavadno debelo. Prislov: dôvbel.

Težek, težji (bolj težek) in tôvžek, a, o. Na pr. tôvžek kamen = neizmerno težek. Tôvžka butara = silno težka.

Prislov: Daleč, bolj daleč in dôvleč = grozovito daleč. Na pr. Amerika je dôvleč!

Dosti, več in dôvsti = silno dosti.

Tudi nekteri glagoli, poznamenujoči silen napor pri delu (gibanji), obrazujejo se po tej obliki. Na pr. Teči in namesto: hitro teči kar se dá, tôvči. Vendar gledé glagolov veljá ta oblika večinoma le pri otrocih, t. j. v otroškem jeziku: Na pr. Tôvci sinek in glôvdi, kaj ti je mamica prinesla = kar le moreš teci ter čudi se in glej. Žugáje reče se otroku: Le môvči! le môvči! (molči), bom povedal očetu, kaj si storil! Navadni molči — muči! govori se le v pomenu: počakaj!

Le malo število je takih glagolov. Znano je še, da rečejo: Vlôvci = vleci, kar le moreš. Ko sem č. g. o. Stanislavu Škrabec-u (slovničarju „Cvetja iz vrtov sv. Frančiška“) pisal o teh oblikah, odgovoril mi je učeni gospod, da ga te oblike spominjajo na tiste amerikanske jezike, „die durch Ueberschreiten der Grenze des Wortes einen neuen Sprachtypus (den Typus der einverleibenden Sprachen) begründen.“ Kaže, kakor bi bil vzklik človeka, ki se čudi, torej interjekcija, ki je prvotno stala menda spred pred dotičnimi besedami; kako jim je zalezla za kožo, to si seveda ni lahko misliti; da je izpodrinola postavni samoglasnik, pa potém že ni tolikanj čudno. Morebiti povê kdo verjetnejšo razlago; pa

ko bi je tudi ne, stvar je vendar vredna, da jo slovenski jezikoslovci registrujejo. V književno slovenščino seveda se take oblike pač ne bodo mogle sprejemati, ker so le lokalno-dialektična posebnost, ki niti po Krasu ni sploh znana ali v rabi, in drugi slovanski jeziki nimajo, da bi jaz vedel, nič podobnega. — Tako piše o. Stanko.

Drobnosti.

F. S. Vilharjeve skladbe. Slovenci smemo ponosni biti, da nam je naš domači umetnik F. S. Vilhar priobčil svoje krasne skladbe, pri kterih moramo občudovati genij in mojsterstvo našega rojaka. Ta I serija skladeb je imenitna knjiga glasbenih umotvorov, kakoršne Slovenci še nismo imeli. Ona nam daje nado, da imamo v Vilharji moža, ki bode vsled svoje izredne nadarjenosti, svojega temeljitega znanja pri lastnej mu neutrudljivej delavnosti pridobil si slavno ime; kajti uspeh, kterega je dosegel s to I. knjigo, je velelep.

Je že oče Miroslav Vilhar vnet bil za svoj narod in podaril mu mnogo lepega kot pisatelj in skladatelj, tembolj bode vredni njegov sin Franjo, ki je navdušen Slovan, zamogel na polji narodne glasbe delovati, ker je vsestransko izučen glasbeni strokovnjak. Pa ne samo mi, tudi bratski nam narod hrvatski našel je v njem svojega narodnega komponista, in zaslovelo je med Hrvati Vilharjevo ime v hipu, ko so se razposlale njegove skladbe. Znani hrvatski glasbeni kritik professor F. Z. Kuhač napisal je v 4 broji letošnje „Hrvatske Vile“ oceno Vilharjevih skladeb, v kterej ga imenuje „skladatelja po božjej milosti“. Broj 18. istega časopisa prinaša na prvej strani F. S. Vilharjevo sliko in zopet jako pohvalen popis o njegovih skladbah; dotični poročevalec se med drugim izraža: „da je poleg Iv. pl. Zajc-a naš Vilhar najdarovitejši najgenijalneji glasbotvorac hrvatski“. Za Vilharja je to gotovo častno, da ga bratje Hrvatje, med kterimi živi, toliko čislajo; Slovenci imamo sicer pravico reklamovati ga za svojega umetnika, pa ker nismo tesnosrčni separatisti, nazivljimo ga jugoslovanskega skladatelja! Zakaj rodom je Slovenec, bival je dalje časa med Srbi in zdaj službuje pri Hrvatih; znane so mu torej jugoslovanske narodne popevke, in vsled tega mu je mogoče skladati v jugoslovanskem narodnem duhu. — Tudi na najvišjem mestu našle so Vilharjeve skladbe premilostljivo priznanje s tem, da je presvetli cesar blagovolil z najvišjim odlokom dne 21. februarja t. l. vzprejeti to I. knjigo v svoj rodbinski arhiv.

Skladbe, ktere nam je priobčil F. S. Vilhar v I. knjigi, razvrščene so v 4 oddelke. I. Samospevi s spremljevanjem glasovira: a) mornar; b) kam?; c) mila; d) ukazi; e) o zakaj si se mi udala?; f) nezakonska mati. Pri samospevih nahajamo toliko melodične lepote in dramatičnega pathosa, da nam vzkipi srce, ko čujemo besede izražujóče razne situacije tako izvrstno uglasbene, da je vsaka nota, vsaka pika, sploh vsako glasbeno znamenje na pravem mestu uporabljeno in se poezija in glasba popolnoma ujemate. Tú ni nobenega prisiljenega ali iskanega efekta, vse je premišljeno, okusno in besedam priležno zloženo. Posebno pohvaliti je tudi karakteristično spremljevanje za glasovir.

II. del obsega moške zbore: 1. moja ladja; 2 pobratimija; 3. bliedi mjesec; 4. Slavjanka; 5. na Velebitu; 6. ti borno srce; 7. Karanfilu; 8. narodna poputnica; 9. na zvezda; 10. v kolo; 11. ne udajmo se! 12. tri čaše; 13. slavnostna kantata. Prvi zbor je melodična brodarska pesen, ktera pa zahteva dobro izvežbanih pevcev, da se dostojno popeva; zakaj skladba ima svoje posebnosti in terja natančno opazovanje predpisanih dynamičnih znamenj in sigurno fino pevanje. Zbor „pobratimija“ odlikuje se

navadnih zveznih pesnij, kajti v njem ni nič pretiranega, afektiranega; zmerno in resno je zložen. Zbori „Slavjanka“, „na Velebitu“, „narodna poputnica“, „v kolo“ so čvrsti v narodnem duhu zloženi; posebne lepôte nahajamo pa v zboru „naša zvezda“, v kterem je tenor-solo tako milobnega značaja, da more poslušalca ganoti. „Slavnostna kantata“ pa je imenitna ne samo, ker je izvrstna kompozicija, temveč tudi, ker jo je bil ljubljanski čitalnični pevski zbor izbral za serenado, pri kterej je to skladbo pelo nad 200 slovenskih pevcev na večer 11. julija l. 1883. na kongresnem trgu v Ljubljani pred Nj. Veličanstvom cesarjem Fran Josipom I., ko je kranjska dežela praznovala šeststoletnico, odkar je habsburški orel razpel svoje peroti črez naše slovenske pokrajine.

V III. delu so mešani zbori, med kterimi se odlikujejo posebno 1. domovini, 2. uzor in 4. pod oknom. Da je Vilhar pri teh zborih pravo struno zadel, kaže že to, da so povsod, kjer imajo slovenske pevce in pevke, naglo segli po njih, in častitati smemo skladatelju, da so postale njegove kompozicije tako brzo popularne. Originalen je tudi 3. zbor „ustaj“ in očeta Miroslava Vilharja znana pesen „po jezeru“, ki je po sinu Franji kaj čudno harmonizovana.

IV. del so skladbe za glasovir: 1. spomenice, 2. Sarafan-parafraza, 3. fantazija, 4. po jezeru, 5. balada, 6. meditacija o šestej predigri S. Bachovej za violoncel, harmonij in glasovir. — Jugoslovanska glasbena literatura ima jako borno število skladeb za glasovir in če si predočimo, koliko imenitnih klavirnih kompozicij imajo naši severni bratje Rusi, Čehi in Poljaki, in da so nekteri njihovi skladatelji zadobili svetovno slavo, moramo veseli biti, da imamo tudi mi mojstra, kteri ima zmožnost zlagati imenitne skladbe za glasovir. Vilharjeve „spomenice“ so kaj ljubke glasbene slike, o kojih se je, kakor mi je znano, slovéči skladatelj J. Brahms jako pohvalno izrazil. Velelepa je „balada“ in tudi druge glasovirne skladbe se odlikujejo. Da si je Vilhar izbral za predmet preludij slavnoznanega kontrapunktista Seb. Bach-a, svedoči nam, da je naš rojak tudi skladbe stare šole temeljito studiral ter iz njih bogatega zaklada zajemal podučljive zglede o umetnej sestavi glasov. Mož, ki ima toliko nadarjenosti in vsestranskega znanja kot skladatelj, naj nam prav kmalu stvari večjo orkestralno symfonijo, v kterej zamore razviti svojo spretnost o porabi raznovrstnih instrumentalnih glasov, ali kako spevoigro in če to ne, pa kak oratorij za samospeve, zbor in orkester. Vilharjeve skladbe so tiskane v Lipskem pri Engelmannu in Mühlbergu, in knjiga je vrlo okusno opravljena ter ima na velikem formatu 92 stranij Prodaje jo v Ljubljani knjigarna J. Giontinijeva po 2 gld. 40 kr.; dobi se pa tudi pri skladatelji samem v Karlovci po 2 gld. 20 kr. Po Hrvatskem se te skladbe jako dobro razprodajejo, kar pa o Slovencih ne moremo trditi, akoravno bi bila njih dolžnost, podpirati in vzpodbujati marljivega rojaka skladatelja. Sramotno bi bilo za nas, ako bi se moral Vilhar vsled preslabe podpore odpovedati daljnemu izdavanju svojih kompozicij. Tedaj Slovenci, sezite hitro po tej izvrstnej zbirki! *Vojteh Valenta.*

Josipa Jurčiča Zbrani spisi. Drugi zvezek Jurčičevih Zbranih spisov, ktere izdaje „odbor za Jurčičev spomenik“, ureduje pa Fr. Levec, prišel je pred kratkim na svetlo. On sodržuje štiri pripovedne spise. in sicer 1) Juri Kozjak, slovenski janičar (v mal. 8° str. 9—138); 2) Spomini na deda (str. 141—180); 3) Jesenska noč med slovenskimi polharji (str. 183—203) in 4) Spomini starega Slovenca (spisal Andrej Pajk, str. 207—294). — To so prvenci Jurčičeve muze, tiskani že pred dvajsetimi leti. Mohorjeva družba je izdala Jurja Kozjaka l. 1864., Spomine starega Slovenca pa v „Slov. večernicah“ l. 1865; Spomini na deda so zagledali beli dan v „Novicah“ 1863, Jesenska noč pa v „Janežičevem Glasniku“ 1864. Veseli moramo torej biti, da si lahko sedaj vsak za majhen denar omisli priproste, a mične Jurčičeve povesti, ktere so že bile vzlasti našej mladini kaj težko pristopne. Prav lično in okusno tiskana knjiga veljá le 70 novč. in pričakovati je, da bodo segli Slovenci obilno po njej. Za Jurčičeve Zbrane

spise priredil je g. Ivan Bonač, knjigovez v Ljubljani, Poljanska cesta 10, krasne temno-rudeče platnice iz finega platna z vtisneno zlato podobo Jurčičevo, izvod po 30 n. z vezanjem po 50 n. Najbolje se priporoča, da se naročnina za več zvezkov skupaj pošlje. Za prvih pet je naročnina 3 gld. 50 n., za elegantno vezanih pa 6 gld., ki se naj na dr. Jos. Starè-ta v Ljubljani, Marije Terezije cesta 5. pošilja.

Ne v Ameriko! Povest Slovencem v poduk. Po resničnih dogodbah sestavil in spisal Jakob Alešovec. V Ljubljani. Založil pisatelj. Tisk J. Blaznikovih naslednikov. 1883. Str. 231 v mal. 8⁰. Veljá 1 gld. — Znani naš ljudski pisatelj J. Alešovec podal je prostemu narodu zopet lepo povest v poduk in zabavo. Knjiga je prav po domače, razumljivo in prosto pisana ter se sme ljudstvu gorko priporočati. G. pisatelja je stalo to delo mnogo truda in denarja, vzlasti ker je knjigo sam založil, in mi želimo, da bi naše občinstvo z obilnim nakupovanjem založniku trud in stroške poplačalo. Knjiga se dobiva pri g. pisatelji v Ljubljani, Ključarske ulice št. 3.

Četrto berilo za ljudske in nadaljevalne šole. Sestavil Peter Končnik. Na Dunaji v c. k. zalogi šolskih knjig. 1883. Str. 324 v 8⁰. Velja 60 n. — Težko so že slovenske ljudske šole pričakovale dobrega četvrtega berila. Evo ga, slovenski učitelji. Ono se deli v šest oddelkov ter sodržuje 172 pesniških in prozaičnih odstavkov. Najprej so povesti, popisi, pesni in pregovori, nató sledi zemljepisje in „črtice iz prirodoslovja“; jako važno je „prirodopisje s posebnim ozirom na kmetovalstvo“. „Človek in človeško društvo“ pa životopisi in slike iz zgodovine, to sta zadnja dva oddelka, ki končujeta s cesarsko hymno to lepo berilo. Ne da bi se spuščali tú v natančno oceno, moramo v obče reči, da bode knjiga našim potrebam dobro služila. V roki previdnega učitelja bode to berilo lep sad obrodilo. To prepričanje pa lahko zarés g. spisovatelja odškoduje za njegov trud, ki ga je imel do sedaj sestavljajóč in spisujóč knjige za naše ljudske šole. Njegove zasluge se v tem smislu obče pripoznavajo, in to ga bode mislimo tudi napotilo, da svoje delovanje v tej stroki nadaljuje. Zakaj le vztrajno in vestno delo zamore vse pomanjkljivosti odstraniti, ki jih še nahajamo v knjigah, slovenskim ljudskim šolam namenjenih.

Kratek pouk o Zemljišči slovensko-nemški ces. kr. slovenskim vojakom v uporabo po vprašanjih i odgovorih. (Z 2 podobama). Auszug aus der Terrainlehre slovenisch und deutsch zum Gebrauch für die k. k. Soldaten slovenischer Nationalität in Fragen und Antworten. (Mit 2 Tafeln). Bearbeitet und verlegt von Comel Edlen von Sočebran, k. k. Hauptmann Str. 23 + 23 v mal. 8⁰. Velja 20 n. — Delavni naš pl. Sočebran podal je slovenskim vojakom zopet prav praktično knjižico za poduk o zemljišči. To je že 13. delce, kar nam jih je spisal vztrajni naš rojak. Vsi mu moramo kot edinemu slov. vojaškemu pisatelju hvaležni biti zató. Bodi ga še za naprej ista krepka volja kakor do sedaj!

Venec čveteroglasnih pesni. Zložil Hrabroslav Volarič, učitelj v Kobaridu. Delo I. Cena 50 kr. Izdal in založil skladatelj. Natisnila Klein in Kovač (Eger) v Ljubljani. 1884. — Tako se imenuje prvo delo, s kterim stopi mladi naš rojak Hr. Volarič pred slovensko občinstvo in glasbene naše strokovnjake. Ta zvezek sodržuje deset napevov, in sicer so za mešani zbor: Kaj boš roko dejal (Baptist), Vesela družba in Zvezdicam (J. Tomšič); za moški zbor: Oj z Bogom ti planinski svet (Gregorčič), Slovenca dom in Zvonček (Bilc); za moški četverospev: Rožica rožic (L. Toman), Siroti (Baptist), Verno si pri meni stala (G. Krek); brenčeči zbor s tenor-solo je pesen: Pri mrtvaškem odru (Gregorčič). O vseh teh skladbah se g. D. Fajgelj, vešč naš strokovnjak v glasbi, v „Soči“ štev. 16. t. l. prav navdušeno izraža, in tudi mi moremo svojemu občinstvu ta pesniški venec gorko priporočati.

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. **V Celovci, 1. junija 1884.** *Štev. 6.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

(Dalje.)

Drugo noč bilo je v Pasančevej prodajalnici v Brežicah imenitno zborovanje in sicer osobito zaraditega, ker so se imele določiti zadnje pogodbe za izvršitev sklenenega programa. Drvil je namreč tako urno dogodek za dogodkom, da ni bil samo jasen vsem „casus belli“, temveč da je triumvire skoro prehitel takozvani zadnji neposredni uzrok za urno uresničenje dolgotrajnih skrivnih namenov.

Z veseljem so bili torej sprejeti naši znanci v zbranej že druščini; saj so bili stoprav po dolgem času združeni vsi v popolnem številu. Najbolj zanimiva oseba v zboru bil je Ilija Gregorič. Častitalo se mu je iskreno, da ima baš on zasluge, ker je s svojim trpljenjem pospešil narodove namere, ktere bi se bile brez njega morda neprimerno dolgo odlašale.

„Sniti smo se morali na sosednej bratskej zemlji, tovariši, v znamenje, da je prikipelo do vrha naše trpljenje, da nimamo pravice več govoriti glasne besede v domovji, kjer smo prestali toliko krivic.“

S temi besedami pozdravil je Gubec zbrane prijatelje in izrekel nató željo, naj rodi nocojšnja noč obilo sadú in popolno svobodo tlačenemu kmetstvu dveh sosednih dežel.

Ko se je čulo odobravanje temu pozdravu, nadaljeval je prvomestnik:

„Tovariši, ura hiti. Kakor smo prepričani vsi, bliža se oni veliki dan, v kteri smo se zaupljivo ozirali v svojem trpljenji. Opominjam vas, tovariši, v tem resnem trenotku, ko sklepamo o sreči ali — česar nas varuj pravični Bog nad nami, o poginu našega ljudstva, da izgine osebno sovraštvo in nezaupanje, da stojimo vsi za enega in eden za vse, da je zadnje naša lastna oseba, prvo pa svoboda naših bratov.“

Z navdušenjem govoril je Gubec te besede. V trenotku pridobil si je zopet srca svojih tovarišev in prejšnji predsodki proti njemu so nenadoma

izginoli; saj kako bi bil zmožen človek, kterega bi vodila častiželjnost in sebičnost v največjo nevarnost, takovih besed proti svojim zaveznikom!

„Da nas pa ne najde kakoršna koli osoda nepripravljenih, tovariši,“ nadaljuje zopet prvomestnik, „določiti moramo nocój vse natančnosti v našem splošnem programu, ki vam je dobro znan vsem.

Naš glavni namen je, osvoboditi kmetstvo gosposkega jarma, pridobiti si staro pravdo, za ktero so krvaveli pred šestdesetimi leti zastonj naši dedje, in določevati si sami potrebne davke; da pa se zmanjšajo poslednji, braniti hočemo i sami meje proti polmesecu. Zagotovljen nam je ta uspeh, ako pokažemo gospodi in cesarju naš upliv, našo moč. Nihče si ne bode upal v bodoče majati stebrov naše lastne vlade, ki bode v srečo in korist nam in vsej po zvunanjih nezgodah oslabljenej državi. Ustanovili si bodemo po srečnej zmagi nad krvoločnim gospodstvom lastno vlado v Zagrebu, kterej bode predsedoval iz naše sredine izbran prvomestnik. Da pa ostanemo zvesti svojej prvotnej zvezi treh vladarjev ali triumvirata, nasvetujem, naj se razdeli naša dežela v tri večje okraje vsak z lastnim načelnikom, ki določuje s porazumljenjem prvomestnika deželne vlade o postavah in občnih naredbah. — Zapiši v pismo, pisar, vse moje nasvete!“ veleva potém Gubec mestjanski oblečenemu, še mladoletnemu možu, ki je bil prišel z njim k zboru za zapisnikarja. Zadovoljni so bili tovariši s temi Gubčevimi predlogi. Le Ilija je sedel molčé. Pri zadnjih besedah pa je vstal in dejal:

„Prav je, Gubec, da se zapišejo, kakor praviš, take stvari v zapisnik: kajti tedaj se ognemo vsakemu prepiru, ki bi utegnol nastati zaradi pozabljivosti ali — svojeglavnosti. Ko bi jaz na takove črte po papirji umel, dal bi tako postaviti v pismo: Zastopniki vseh okrajev so enaki; oni ne določujejo, temveč narod sam v svojih imenitnih zadevah in sicer v javnih zborih in taborih pod milim nebom. Tako naj se postavi v pismo in dobro bode, vam pravim!“

Pritrdili so tovariši tudi temu predlogu. In zopet je pisal pisar nekaj v zapisnik, kar bi bilo moralo biti poslednji predlog. Ali je pa bila tudi resnica poslednje, soditi so mogli samo trije pismoučeni možje: Gubec, Jurič in pisar Grivič.

Menili so nekteri, da bode begu Gubcu neprijeten Ilijev ugovor. Dobro so umeli, kako naj se tolmači, a poslednji je ostal vsaj videzno brez upliva.

„Nadaljevati moram, prijatelji, svoje predloge. Storiti sem hotel to že pred zadnjim ugovorom, ki je obveljal, kakor želi Ilija,“ povzame zopet črez nekoliko Gubec, kakor da bi se ne bilo zgodilo ničesar. „Že po naravi je razdeljena naša domovina v tri dele: v planinski okraj, ki meji na Kranjsko, v severni in vzhodni, ki je v ozkej zvezi s Štajersko in Ogersko, in v južni del, takozvani tabor vse dežele, ker je neprestano

izpostavljen našemu večnemu sovražniku polmesecu. Po mojej sodbi razdelila naj bi se naša domovina po srečnej zmagi zbranim triumvirom, in sicer: Južni del z glavnim mestom Zagrebom pridelil naj bi se prvomestniku, vzhodni del Pasancu, planinski pa našemu mlademu Guzetiču, ki ima posebne zasluge za našo stvar.“

S posebnim naglasom govoril je Gubec poslednje besede. Med tem pa ko jih je zapisnikar postavljal v zapisnik, spogledovali so se pomenljivo ostali tovariši.

„Kaj pa ostane našemu vrhovnemu vojnemu poveljniku Iliji?“ vpraša, kakor da bi se bil prenaglil s tem vprašanjem, mladi Guzetič.

Te besede so imele poseben upliv ter napravile velik utis na Gubca. Zarudel je vidno in pristavil potém:

„Odpuščenja prosim, tovariši, da sem izpregledal ime našega junaka. A razumljivo je samo po sebi, da ostane on tudi potém še vrhovni vojni poveljnik hrvatske dežele. Poslednje je skoro toliko, kakor vrhovno predsedništvo vlade in ob raznih okoliščinah še celó več.“

Zopet je zarudel Gubec, kakor da bi se bil sam prestrašil izgovorjene misli, da more biti v posebnih okoliščinah vojni poveljnik več kot vrhovni predsednik vlade, ker ukazuje on neposredne narodu, ki gre zá-nj v smrt, če se ga je ljubiti in spoštovati učil.

Glasno pritrjevanje je sledilo poslednjemu Gubčevemu povelju. Le Ilija je ostal zopet miren in po dolgem molku je pristavil:

„Ko bi jaz imel zapovedovati v tem zboru, ukazal bi zapisati tako v zapisnik, da je vojni poveljnik v našej borbi popolno svoboden človek, ki naj vojuje po svojem najboljšem prepričanji in da ne more brez javnega zbora nihče nasprotovati njegovim vojnim načrtom, će ne prekrižujejo baš glavnega občeveljavnega črteža.“

Mnogo se je izgovorilo in zahtevalo v tem stavku. Poslednje je brez dvoma najbolje Gubec umel; kajti zbledel je najprvo, potém pa lahno zarudel in pristavil:

„Svojega voditelja si je volil zbor po mojej priporočbi. Njemu nalagam torej odgovornost v tem oziru, sebi pa pridržujem neomejeno pravico do prve besede v vojnih zborih in volitev častnikov v našej armadi.“

Srečala sta se Ilijev in Gubčev pogled pri zadnjih besedah. In ta sta naznanjevala, da se umeta oba, akoravno bi nobeden ne hotel javno izgovoriti svoje sodbe o nasprotnikovih mislih; saj bi ne mogle te besede koristiti občnemu delovanju in vsaj zvunanjej popolnej harmoniji zbranih triumvirov. Oviralo pa vendar ni poslednje prvomestnika v njegovih daljnih predlogih.

„Določiti moramo naposled,“ nadaljuje zopet, „podpoveljnike armadi, kterih potrebuje glavni poveljnik v svojem vojnem taboru. Pasanec in ti prijatelj Guzetič sta mlada in korenjaka oba. Vaju določujem, da zastopata

povrh tudi mene v vseh stvareh, ki se tičejo strogo le vojaških zadev. Vajin posebni posel pa odloči Ilija sam, ki je odgovoren nam vsem za vojskovodstvo.“

Po tem predlogu še vpraša Gubec, ali nima kdo ugovora proti temu nasvetu. Ker se pa nihče ne oglasi, dal je zapisati tudi ta sklep v zapisnik.

„Konečno se mora urediti še vojskna potrebščina, orožje in novci za njih nakup,“ povzame zopet prvomestnik. „Deset tisoč goldinarjev darujem jaz v ta namen. Polovico tega dasta vidva, Pasanec in Guzetič. Eden del pa se nabere po deželi z zadnjim naznanilnim pismom, s kterim odideta naša prijatelja Lazar in Stojan v južni in vzhodni del Hrvatske. Ti Kranjec po rojstvu, Pokrop, pa greš v svojo domovino! Naznanite povsod, da nosi, kdor je naš prijatelj, „zimzelen“ na pokrivalu in krivo petelinovo pero. Po tem znamenji in po belih križih pod vrhovno obleko spoznavajo se naši somišljeniki.“

Tako je podučeval Gubec svoje tovariše v zboru ter je vzbujal k vztrajnosti in pogumu; kajti le poslednje lastnosti obetajo srečen uspeh.

Ko so si nató segli možje v roke v znamenje, da so pripravljeni imeti v čislih dano besedo, pravi zopet Gubec:

„Orožje nam je preskrbljeno po zagrebskem kupci, kolikor ga v prvej sili potrebujemo. Takoj po prvem uspehu pa si lahko prisvojimo vojaško orožnico v Zagrebu, ki ima najmanj za deset tisoč mož vsakovrstne vojniške potrebščine.

V prvej zadevi nam je posebno po godu tvoja kupčija, Pasanec. Kmalu se bode namreč vozilo skozi Brežice strelivo in vojskne priprave iz Siska v Ljubljano. Temu transportu pridruži se v noči naš prevoz orožja iz Zagreba za kranjsko deželo. Velik del se lahko hrani v tvojih shrambah, ostalo pa se naj razdeli po večjih vaseh in trgih kranjske in štajerske dežele.“

Tudi ta predlog je videzno zadovoljil zbrane triumvire in njihove tovariše, posebno ko je pritrdil Gubec, da prevzame nakup orožja v mestu na svoje ime. On oskrbi povrh tudi vse priprave v tem oziru in sicer takoj, ko mu poročajo poslanci o stanji somišljenikov v omenjenih okrajih in o številu mož, na ktero bi se bilo v resnem slučaji brez dvoma zanašati.

Skoro do belega dne trajal je zbor v Brežicah. Sklenolo se je tudi, da so znamenje začetega boja proti gospodstvu grmade, ki se zakurijo po vseh višinah, in crkveno zvonjenje, ki se naj razlega po višinah in dolinah ter naznanja ubogemu tlačenemu narodu, da se bliža dan njegovega vstajenja.

Z navdušenim srcem razidejo se tovariši po tem največjem in zadnjem ustaškem zboru pred onim historičnim ustankom, ki je imel podeliti pogumnemu, a — zapeljanemu kmetstvu njegovo staro pravdo.

Le dve imenitni zadevi ste motili med zborovanjem pravo harmonijo zborujočih mož, in to je jasno prepričanje, da se umika Gubec aktivnosti in javnosti v bodočem uporu sploh, in da ne vlada med njim in Ilijem ista odkritosrčnost, brez ktere ni v tako znamenitem podvzetji složno delo mogoče.

Deveto poglavje.

Življenje možu vse ni le ljubezen;
Ga meča, pravde, slave vabi moč;
Ljubiti mora žena, le ljubiti,
Sicer obdaje tu jo večna noč.

Byron.

Razšli so se še pred dnem zborovalci posamezno na razne strani, da bi ne vzbujali suma zaradi nočnega zborovanja v prodajalnici svojega zaveznika. Le eden izmed njih je še slonel, ko je že rudela zora na nebu, pri vratih, ki so vodile na južnej strani poslopja na dvorišče, od tod pa skozi vrt na prosto polje. Oditi je hotel tudi ta poslednji gost za svojimi tovariši. Obilo nujnega posla se mu je bilo naročilo v novejšem zboru. Ali objokane oči črnolase deklice, ki mu je svetila pri odhodu, primorale so ga, da je ostal za drugimi moži ter jo vprašal:

„Zakaj si jokala? Pogum imej! Črez malo dnij se zopet vidiva in potém —“

Izgovoril ni še poslednjega stavka, ko mu odgovori deklica z glasnim jokom in omahne na njegove prsi.

Mnogo truda je imel rató Guzetič, da jo je utolažil z raznimi obljubami in zatrjevanjem. Napósled pa povzdigne deklica objokani obrazek in se ozre v svojega tovariša z očesom, ki je jasno izraževalo: ostani pri meni, le moje srce te brani vse nezgode.

Pogumen in v viharjih življenja izkušen je bil možak in vendar preslab, da bi se bil mogel ustavljati prošnji in ukazu takega pogleda.

„Ne boj se zá-me, Jela! Pri tebi bodem, ako sem tudi daleč od tebe. Veselim se neizmerno trenotka, ko naju ne loči nihče več,“ tolaži potém mladi triumvir Ilijevo hčer ter jej poboža lice, po kterem so lile še pred kratkim časom grenke solzice.

Molčé je slonela nekaj časa deklica ob svojem tovariši s pogledom vánj uprtim, rató pa odgovori:

„In ako vas ogoljufa črtež, o kterem ste sklepali nocój, ako žanje sad le beg Gubec in zlorabi vaš trud in prijateljstvo —?“

„Jela, ti si čula o našem sklepanji nocój, in nisi li zadovoljna z njim, akoravno si bila sicer navdušena za svobodo nesrečnega kmetstva?“ vpraša sedaj začudjen tovariš.

„Ne zameri, dragi, temu mojemu dejanju! Tako me boli srce, in nekako tesnobo čutim v prsih, kakor da bi slutila veliko nesrečo, ki se bliža vam vsem, osobito pa —“

Prenehala je deklica pri teh besedah in povesila svoj obrazek, kakor da bi si ne upala izreči popolno svojega strahú.

„Posebno zá-me se bojiš, Jela?“ popraša jo nemirno tovariš in nadaljuje:

„Ali tudi veš, da ne pospešuješ s svojim neopravičenim strahom mojega obilnega dela in da me le ovira tvoja skrb in tvoja prevelika —“

„Boječnost,“ mislil je pristaviti Guzetič, ali on ni hotel žaliti svoje neveste.

„Moja ljubezen, moja prevelika ljubezen te ovira, to dobro vem; saj sem sama prepričana, da ljubeče srce ne nahaja zasluge v moškem, resnem delu, da mu je le — napotje.“

Polglasno govorila je deklica te besede in videlo se jej je, koliko moči potrebuje, da ne daje duška prevelikej notranjej žalosti. Preresne pa so se dozdevale poslednje besede Guzetiču, da bi bil skušal z nežno ljubeznivostjo utolažiti tovaršico, temveč vprašal jo je:

„Jela, govori odkrito, kakove uzroke imaš, da si postala kakor črez noč črnogleda v vsem, kar je v zvezi z našim črtežem, akoravno si se poprej ob vsakej priliki navduševala za naše zadeve?“

Molčala je nekaj časa tovaršica, a natό je pristavila še bolj resno, kakor poprej:

„Hvalila bodem osodo, če me goljufa v mojih temnih slutnjah, ne zaradi sebe, temveč zaradi vas in vaše stvari. Vendar bojim se, da se mi poslednje ne posreči. Dragi moj, jaz ne poznam Gubca več in tudi svojega očeta ne. Ali tudi ti, odpusti mi to odkritosrčnost, dozdevaš se mi tako izpremenjen, kakor da bi ti bila narodova nesreča omamila čut za vse, kar ti je bilo drago nekdaj. Ako bi poslednje ne bilo resnica, videl bi jasno, kako se zapleta vedno bolj in bolj nevarnost nad vašimi glavami, in to po — človeku, ki ga imenujete svojega odkritosrčnega prijatelja!“

Prestrašil se je Guzetič poslednjih besed došlih iz ust njegove neveste, ali le zavest, da jih govori ljubeče srce, primorala ga je, da je odgovoril mirno:

„Jela, dobro vem, ktero ime imaš v mislih. Opominjam te, da se ne prenagliš v svojej sodbi in da ne delaš krivice možu, ki daruje svoje življenje in premoženje za srečo narodovo.“

„Da, mogoče bi bilo poslednje! Neopravičen zna biti tudi tvoj sum, ki ga gojiš proti begu Gubcu, akoravno ga zoveš svojega zaveznika in vrhovnega poveljnika. A čuj, ako goljufa vse, moje oko in moje uho ne more goljufati.“

Izgovorivši te besede poseže Jela v predel v steno poleg izhoda in vzame iz njega nekaj leskečega ter pristavi:

„Poglej sam ta dar in sodi potém, kakor te je volja!“

Guzetič stopi dalje od vežnega praga na prosto, da bi v jutranjem mraku bolje videl podano mu stvar. Ko opazuje nekaj časa poslednjo, pa pravi:

„Lepo darilo je to, komur je namenjeno. Srečna in imenitna mora biti nevesta, ki bode nosila ta kinč v podobi krone pri poroki na glavi. Ta obroček je menda iz čistega zlata in površje je okinčano z dragim kamenjem in biseri.“

„In vendar bi ne bila srečna vsaka, ako bi morala vzeti od svojega ženina tako nevestno darilo. Ljubša bi bila marsikterej deklici trnjeva krona iz rok ženina, ki ga ljubi, kot zlatnina in srebernina od človeka, ki se jej vsiljuje!“

S posebnim naglasom govorila je Jela te besede ter se ozrla zaničljivo v dragoceni dar v rokah svojega prijatelja. Stresel se je Guzetič pri teh besedah in hipoma se mu je vsilila v glavo strašna misel. Položil je dlan na čelo in vprašal s tresóčim glasom:

„Jela, govori resnico, je-li tebi podaril to darilo beg Gubec? — In ti si je vzela radovoljno?!“

Tihota je nastala. Molčanje je jasno odgovarjalo poslednjemu vprašanju. Stoprav črez nekoliko odgovori deklica:

„Ne zameri! Vzela sem ta dar iz njegovih rok, da te prepričam, kdo je tvoj odkritosrčni prijatelj in komu zaupaj v odločilnej uri.“

„Hvala lepa za to ljubezen, Jela! Opominjam te tudi jaz v trenotku, ki je odločilen za tvojo bodočnost. Pomisli, iz kterih rok prihaja oni dar, in kaj so obeti istega, ki ne vé, kaj mu rodi drugi dan.“

„Bridke besede si govoril svojej nevesti. Odpuščam ti jih iz srca, ker vem, da jih govori ljubezen,“ odvrne deklica in nadaljuje: „Kot greh smatram v tem trenotku zakrivati dalje, kar bi ti bila morala naznaniti prvi mah. A storila nisem tega zavoljo narodne stvari, ki bi se bila lahko razrušila zaradi neznačajnosti enega samega zaveznika.

Vedi, da mi vsiljuje beg Gubec svojo ljubezen, odkar je obiskal prvič mojega očeta! Odslej pa, ko se je razglasila najina zveza, trudi se razdvojiti naju. Visokoleteče misli in obeti njegovi vzbudili so mi prvo slutnjo, da ni on vaš odkritosrčen zaveznik, temveč da mu je lastna oseba in čast vse, drugo le pripomoček do nje.“

„Hvala ti lepa še edenkrat za tvojo odkritosrčnost! Da bi le ne prišel čas, ko se kesaš, da si zavrgla slavno ponudbo in darovala vso srečo človeku, kteri ti ne more sedaj podariti ničesa. Pomisli, da z menoj se ne hodi k sreči! Če se izvrši po godu naš upor, bodeš žena priprostemu kmetu, sicer pa si čislana gospa najbolj premožnega bega v deželi.“

Odgovorila ni Jela tem besedam. Vzela je krono, kakoršno so nosile v istej dobi neveste prvih plemenitašev pri poroki, svojemu tovarišu iz rok ter jo zalučila ob kameniti prag, da so zabliščali biseri piršeč na daleč okrog.

„Dragi moj," pristavila je Jela potém, „poišči in zberi te dele razrušenega darila v celoto in deni mi jo potém na glavo! Kedar se zgodi to, bodem jaz Gubčeva nevesta, sicer pa — nikdar!"

Nastala je zopet tihota, prijetna tihota kakor po viharji, ki je grozil uničiti zlato polje, a bil odgnan po nevidnej, blagej roki za oblaki.

Dolgo sta se še pomenkovala naš znanec in Ilijeva hči v vedno bolj neskrbnem pogovoru, sanjajoča o svojej bodočej sreči. Kako prijetno bode enkrat, ko se posreči uničiti gorjé, ki tlači zdaj ubogo kmetstvo, na Guzetičevem domu, kjer hočeta živeti le sebi in svojej sreči. In tudi nesrečnega starega očeta nočeta tedaj pozabiti. Pri njih naj se odpočije slepi ded in pozabi v sreči svojih otrok trpljenje mladih dnij. Povrh bode spoštovan oče Ilija in slavno bode njegovo ime. Vsa hrvatska dežela spominjala se ga bode kot svojega največjega mučenika in najbolj pogumnega rešitelja.

Dolgo bi bila morda sanjala naša znanca in zidala zlate gradove v oblake, ko bi se ne bilo jelo daniti. Čula pa sta tudi med tem iz daljave glasne stopinje. Ko se ozreta proti onej strani, od koder je prihajal šum, zapazita, da je postal na križempotu prišlec, ki je taval ob palici proti vasi. Kmalu potém pa se slišijo otožni glasovi njegove tamburice, s ktero je spremljal sledečo svojo pesen:

„Zatoni solnce, milo zlato,
Da solz ne vidiš, ki na trato
Nam v robstvu večnem tu tekó!"

Prenehal je starec pri teh besedah, kakor da bi si ne upal javno v obližji hiš nadaljevati te za isto dobo uporne in prepovedane pesni, in molčé je korakal dalje. A v istem trenotku vzklikne Guzetičeva tovaršica:

„Čuj, stari oče se vračajo iz svojega potovanja! Bala sem se že, da se jim je zaradi njihovih pesnij pripetila kaka nezgoda."

Odgovoril ni mladi tovariš dekličinim besedam, temveč svoj krepki, prijetno doneči glas je povzdignol in odpel pričetej pesni slepega Marka Ilije:

„Ali pa vžgi nam solnce milo,
Pogum in bratstvo, ki zdrobilo
Mogotcev naših vseh bo silo!"

Pospešil je ta odmev starčeve korake. V pevčevej tovaršici pa se je vzbujal z nova strah in skrb za pogumnega ženina. Ovila mu je roki okoli vratú in ga prosila, naj se varuje nesreče, ki bi ne bila samo njegova, temveč tudi njena; zakaj brez njega bi jej ne bilo mogoče — živeti.

(Dalje pride.)

— — —

Zaklad edín.

Stojí stojí na skali grad
A v gradu jad in bol in glad!
„Pa bodi glad v njem in bolést —
Sovrágu on ne pride v pest!
„Med nami pač je vsak junák
In zid naš jak je in krepák!
„Pogúm držán je srcem dan
Zatórej v stran, sovrážnik v stran!“ ...
In dalje vztrája silni grad
In v njèm razsája jad in glad. — —
Doíde h grofu slúga star:
„O slušaj glas moj, gospodár!
„Težkó divjá po gradu glad
In v gladu strt je têbi brat!
„Ponôsen bil je in krepák
Kot ti srčán, kot ti junák!
„Usmíli se, usmíli se,
Udàj sovrážnej síli se!“ . . .
— „Gradú iz rok zató ne dam, —
Nad brate grad jaz svoj čislám!
„Junašk mi zbòr je strážnikov, —
Kaj bo nam srd sovrážnikov?
Pogúm vsakdó od nas imej
In boj naj bo ko slej, odslej!“ . . .
In dalje vztrája silni grad
In v njèm razsája jad in glad.
„O čuj gospod premili moj,
Kaj zopet dé služabnik tvoj!
„Težkó divjá po gradu glad
In v gladu strt je tvoj zaklad!
„Tvoj nežni sin, tvoj mili cvet,
Na vek, na vek je pústil svet!
„Usmili se, usmili se,
Udàj sovrážnej sili se!“ . . . .
— „Gradú iz rok nigdár ne dam
Nad sina grad jaz svoj čislám!
„Pogúm vsakdó od nas imej
In bòj naj bo ko slej, odslej!“ . . .
In dalje vztraja silni grad
In v njèm razsája jad in glad.
„O čuj gospod premili moj,
Kaj strahom dé služabnik tvoj!
„Po gradu vlada jad neznán
In čut plašán, obúp strašán!
„O čuj gospod premili moj, —
Ihtèč umíra ôče tvoj!“

„Usmíli se, usmíli se,
Udàj sovrážnej sili se! . . .“
Obrne se na stran molčé
In solze vid mu porosé:
„Če mili bràt je vzel slovó —
Če nežni sin je šel v nebó —
Naj bode mi! A bolj kot grad
Mi oče je presvet zaklad!
„Odprite grad! Naj jenja bòj
In grad vzprejmè naj divji ròj!
„Drag mi je bràt, drag mi je sin,
A oče moj — *zakládedín!*“ . . .

A. Funtek.

Národne pesni.

Iz predvorske fare. Nabral *Mat. Valjavec.*

13. Neža Štempiharjeva.

N eža Štъmpiharjova
Iz Políce práprotne*
Jíma záwъga snъfcà
Šímъnka 'z Velésov'ga:
Šímъnk je bogàt jъn lép
Vъndr Néžъcъ ni všéč,
Von ma trávъnče ъlpé
Do Políce c'wo držé. —
Neža Štъmpiharjova
Iz Políce práprotne
Jíma záwъga snъfcà
Zórmana z Vъsóčъga
Zorman je bogàt jъn lép
Vъndr Néžъcъ ni všéč
Von ma sedъm desetín
Tuď sedъm sto krón wъstín. —
Neža Štъmpiharjova
Iz Políce práprotne
Jíma záwъga snъfcà
Jênka gor oh Jézera;
Jênko je bogàt jъn lép
Tud je mladъ Než'cъ všéč
Von ma sto belъh kozíc
Von ma sto črnъh vovčic
Von ma dukej bróbъnce
More bít' kej vówъce.
K' Než'ca v gôstje se peljá
Vselej kowne tístъga
K' jъ je hvalu Jézerъ
K' druj'ga níma vkol sъbè
Kókr gôre vísoče.

14. Ljuba umrla.

Ljubъ pa h soji ljubъ gré
Za j'no besédo al za dvé.
Na bom na bom tъ vstájowa,
Odgóvara t' nam dájowa,
Dons jutrъ h spóvъdъ sъm šwa
Preh bôžiga naméstъnka,
Druj'ga m' ni za pokóro daw
Kokr en patanóštr dowg

---

* Štempihar, Zorman in Jenko so hišna iména. Polica je vas na Gorenjskem. Polici ste dve, jedna je práprotna, jedna pa pšenična.

Oh bél'ъh rok do črnъh táw,
K' ga trikrat omolíwa bom
Po tъm zagvíšъn vmrwa bom.
Spoh vokna se je preč podáw,
Legu je jъn trdó zaspáw,
Jъn préh se nъč na prebъdí
De ljubъ vkupej zazvoní.
Ta kàt je hítr hitr vstow,
Šu je poh voknъ jízbъnъ,
Ljubò pa že naprávljajo.
Mrtváškъ jo vobwáčъjo.
Powhna je jízba angъljcov,
Tud je Maríja z Józefam
Jъn sojъm sinam Jézusam.
Na rôc' imá rinko zwató,
Na gwal' imá krono svъtwó:
Rinka poménъ njé zvъstóst,
Krona poménъ njé svъtóst.

15. Lovec.

Ustán' ustánъ jagr vmad,
Dons je nedelja kvátrna,
ъljdjé vsъ h mašъ mъ gredó,
Pejdъ mъ še ti jagr vmad.
Jagr pa le še trdo spí
Na sojъ belъ póstъljcъ.
Śwa ga je klícat drugъč mat':
Ustán' ustánъ jagr vmad,
Dons je nedelja kvatrna,
ъljdjé vsъ h mašъ mъ gredó
Pejdъ mъ še ti jagr vmad.
Jagr pa le še trdo spí
Na sojъ belъ postъljcъ.
Šwa klícat ga je trékъč mat':
Ustán' ustánъ jagr vmad,
ъljdjé vsъ h mašъ mъ gredó
Pejdъ mъ še ti jagr vmad.
Hitr se je naprávu bíw
V obléko sojo zêleno,
Pejdè na góre vísoče,
Bo stréljaw dúje jêlene.
Šo se mъ vzigne jъno gre,
Kamr predêleč pršu je,
Srečow ga je jelen strašán,
Na hrftъ jmu je mašnъ pwajš,
Na čewъ jmu je čél'ъh zwat.
Hitr se je nazáj vrnù,
Hitr mъ je damú pršù,
Reku je sojъ màterъ:
Pejtè mъ brš po mášъnka
Po mašъnka žegnanъga.
Po mašъnka je hitr šwa,
Al kъdr je nazáj pršwà
Dobíwa je že mrtuga:
Na nj'mò sta b'wa dva črna psa,
Po sred' sta ga pretrgowa,
Neswa sta ga na dnъ pъkwà.

16. Oštirka.

Stojí tam šiša zídana,
V tъ šíšъ brumna bírtъnja,
Birtъnja jíma hčerъ dvé
Vobé ъlpé vobé vmadé
Vobé v Bogá zaljúbljene.
Pršwa je h birt'njъ béwa smrt,
Takó je rekwa bewa smrt:
Birt'nja, m' boš dawa vmajšъ hčer?
Birt'nja jъ tok odgovarí:
Jest že vobène tъ na dám.
Takó jъ rêče béwa smrt:
Birt'nja, če mъ na daš jené
Boš rada dawa mъ vobé.
Še predъn je b'o pónoči
Že sta hčerí vobé mrtví,
Predъn je bíwa vura j'nó,

Hčerí na páre dévljejo.
Sosédje že vkupej grejò,
Hčerama trúje dévajo.
Trujъ sta črnъ mávane
Maternъ srce žáwъje;
Pogréfcъ že vkupej grejò
De jъh h pogréf' ponêsejo.
Kъdr hčeré pokópljejo
Pogréfcъ se dam vrnejo,
Pr grobъ matъ opstojí
Miwъ se jóka jъn ječí,
Pa pade dol na črnъ grof,
Še toko prav' jъn govarí:
O moja moja vmajšъ hčí
Kol'kát sva vkъp u cêrku šlъ
Jъn sva ъlpó tam môlъle,
Zej pa že na pejdeva več.
Na to se j' ogwasíwa hčí:
Mat', ne jokájte mъ se več
Vąše sowzé so tok teščé
De mъ v nebésa na pъsté.

17. Rezijančica.

Gdor vóče v Rêz'jo vás jъtъ,
More metwó sebój nestъ,
De prèh sъbój préh pomedè,
De se v smetjè na uderè.
Pejdêmo po Rezjánčъco
Kъ jíma krahko jánčъco,
Kъ jíma ranjšov pedesét,
Pa j'no vovčíco brez ušés,
Pa j'no kozico krúmpasto,
Pa j'no vovčíco muwasto,
Pa jíma rdéče líčъce
Kokr v štacúnah šlinžъce,
Pa jíma rdéče žnábuce,
Kokr v štacunah pángъljce.
Kъ jíma ták lep bél urát
Kokr v Ibljánъ béli gráth,
Kъ jíma grojzdat bértošъč
Kokr Ibljána 'm pa Tržъč,
Kъ jíma lépe črne včí,
Kъ pr njъ so kraščè nočí.

Žrtva ljubosumnosti.

Novela. Spisal *dr. Stojan.*

(Konec.)

Ob nekej velikej slovesnosti bila je cesarska milost podarila prostost nekterim dosmrtnim jetnikom. Med njimi je bil tudi nesrečni Branko. Petnajst let se je pokoril ubožec za svoj strašni čin. Voljno je nosil železne verige na nogah in rokah, mirno je trpel vso pezo temne ječe in rad je spaval na trdih tleh vlažne temnice. Nikdar si ni poželel pod milo nebo, nikdar ni hrepenel po gorkoti blaženih solnčnih žarkov; dà še več, še stokrat več bil bi rad pretrpel za svojo — Vido!

Enkrat se mu prikaže v sanjah njegova žena v belej obleki. Lepa je bila in krasna kakor svetnica. Zlati žar je obdajal njeno glavo ter razsvetljeval temno ječo, da ni mogel Branko pogledati prikazni v obraz. Napósled pa se Branko vzdigne, misli jo prijeti za roko, a svetla podoba mu izgine izpred očij, in jetniku se zdi, kakor da se je poslovila rekóč: Jaz sem nedolžna!

Te besede so donele Branku dolgo časa na uhó, in odslej je mislil vsako noč videti to čudno žensko podobo pred sebój. Ali na enkrat premine ta prikazen. Namesto nje pa se mu dozdevlje, kakor da gleda na sveti večer skozi okno svojega domovja v sobo. Za mizo sedi Vida in zraven nje — Vekoslav. Na mizi je steklenica, in v njej omamljiva pijača. On sproži samokres, in na tla se zgrudi — Vida. Iz njenega trupla pa zleti proti nebu bel golobček!

Take sanje so vznemirjale Branka. In sedaj jame premišljevati, ali se je rés njegova žena pregrešila proti njemu. Morda je pa ona celó nedolžna, in njegov tekmec in sovražnik jo je stoprav hotel zapeljati?! In zdaj se tudi spomni, da je v istini videl nekaj kakor steklenico na mizi, in ni li bil prinesel grajščak navlašč te pijače sebój?!...

Brankove duše se tedaj poloti strašen kes in žal. Čim dalje, tém bolj se mu dozdevlje, da je njegova Vida nedolžna; a s to mislijo se oživlja in raste ljubezen do žene v njegovem srci. Branko ljubi zopet svojo Vido kakor nekdaj, on jo čisla in spoštuje, on jo blaži in povzdiguje nad vsa druga bitja. In to blago ženo, zvesto svojo Vido umoril je on sam — mesto njenega zapeljivca, svojega smrtnega sovražnika?!

A hipoma se mu zopet zdi, da je Vida zarés kriva njegove nesreče; češ ona ga ni nikdar ljubila, nikdar spoštovala. Prevarala ga je prestopivši božjo zapoved, in ona sama ga je spravila v dosmrtno ječo.

Tako so se vrstile v Brankovej glavi misel za mislijo, druga drugej nasprotna. V takih srčnih bojih pa so pojemale telesne moči, in njegov

duh je otemneval. V gosto, neprozorno meglo se mu je zavijala preteklost in oddaljevala tem bolj in bolj. Sklenol je bil mir z zvunanjim svetom in čakal voljno, da se duša loči od trpečega trupla. Mnogo želj goji navadno človek na smrtnej postelji, ko jemlje slovó od sveta, a našega Branka je samo še ena želja mučila. Predno zapusti dolino solz in trpljenja, želi le še vedeti, ali je njegova Vida rés umrla — nedolžna! To edino željo je še gojila njegova duša, ona sama ga je še vezala na ta svet. Zakaj na svojo mater in na svoje nežno dete Grozdanko ni mislil več Branko, saj ga je zaslužena kazen ločila na veke od njih!

Dva dni pred božičnimi prazniki pa obsije blaženo solnce njegovo skljudeno truplo. Cesarska milost je hotela tudi Branku napraviti vesele praznike, da jih preživi med svojimi domačini. Ali on ni već občutil veselja v srci niti vedel, kaj je radost. Branko se ni čutil prostega. Če ga tudi niso težile železne verige niti ga dušila zaduhlost vlažnih sten. On je nosil v srci vso pezo, vzel iz temnice sebój na svoj dom ves up in strah. Le edina misel, da še menda zvé, ali je njegova Vida bila nedolžna, le ta edina želja ga je spremljala in vodila kakor zvezda v njegovo domačijo. —

Po svojej petnajstletnej navadi odpravi se tudi letos na sveti večer stara mati Jera k polnočnicam. Stoprav pozno v noči je bila Grozdanka jaslice dogotovila in vse lepo okinčala. Nató še moli za svoje stariše in potém zadremlje lahno za mizo na klopi. Ali v kratkem jo prebudi močno trkanje. Dekle se s prva prestraši, ali vidé, da je pri vratih star berač, ki prosi prenočišča, otvori mu hišo. Sivolas mož, upognen in potrt, stopi v sobo in sede za gorko peč. Neprestano pa zre v deklico ter jo nekako čudno pogleduje.

„Ne boj se me, dekletce,“ pomirjuje tujec deklico, ki se je vidno strašila njegovega ostrega pogleda. „Ali imaš kak grižljej kruha, da mi ga podariš? Prosim te, prinesi mi ga!“

Dekle se opogumi in gre po kruha, a med tem govori nočni prišlec oziraje se po sobi sam sebój:

„Tú le pri tej mizi — dà to je še tista miza — smo praznovali nekdaj gostijo; in pri tej mizi je tudi ona sedela — z njim . . . in jaz nesrečnež sem bil namesto njega zadel . . . v njo!“

Hlastno použije potém kos kruha, ki mu ga je bila prinesla Grozdanka.

„Bog ti povrni ta dar božji! — Kako ti je pa ime, dekletce?“

„Grozdanka me kličejo.“

„To je kaj lepo ime,“ jeclja tujec ter se jedva premaguje, da ni prijel svojega otroka ter ga iskreno pritisnol na brezčutno svoje srce.

„Grozdanka, Grozdanka!“ govori mož premišljujè in potém zopeta samemu sebi: „Nedolžno dekletce me ne pozna, a me tudi ne sme spoznati!“

Da pa mož zakrije svoj notranji boj, pa popraša na glas deklico: „Ali si sáma domá?“

„Sama sem domá. Mati gredó na vsak sveti večer k polnočnicam, a jaz ostajam za varuha na domu. Ravno sem napravila jaslice za božje dete. Glejte, kako se lepo suče pozlačeni golobček v višavah in se blesketejo jabolka med bršlinom. Veliko veselje imam z jaslicami in božjim detetom. Ali vedite, stari mož, zató pa hvalijo tudi ljudje vsako leto moje jaslice, čudéč se, da je znam tako lepo napravljati!“

Globoko do srca je segalo potrtemu možu nedolžno veselje, ki je sijalo deklici z nežnega lica. Milo se mu stori, ko se spomni sam v tem trenotku svojih mladostnih let, kedar je tudi on napravljal jaslice in pri tem mu pomagalo Mohoričevo lepo dekletce, njegova Vida . . .

Glasen vzdihljej se mu nehoté ukrade iz ranjenih prsij, in prvikrat po dolgem času mu zabliščí svetla solza v očéh. Kar vstal bi bil in same radosti objel svojo Grozdanko, ali zbal se je te iskrene notranje želje. Saj bi se ga dekletce le prestrašilo, a izdati se ter jej povedati svoje imé, tega ne smeje; on noče kaliti nedolžnega veselja v dekličinih prsih!

Tedaj pa zre smehljaje na njo, ko začenja pri jaslicah zopet nekaj popravljati. Kaj ljubko se je to prilegalo nežnemu dekletu. Tu je privezalo rudeče jabelko na smrekovo vejico, tam zlati oreh na bršlinovo šibico; potém prestavi zopet podobo matere božje, da se slike lepše skladajo, a napósled še prižge novih lučic, da lesketajo kakor zvezdice na nebu, in sredi njih so jaslice z božjim detetom.

Blagi čuti so se vzbujali pri tem pogledu v Brankovem srci. Ta čarobni prizor, to nedolžno veselje delalo je moža srečnega; on se zopet čuti človeka. V teh trenotkih je pozabil, da je on le bitje, ki se je prebudilo iz smrtnega spanja, a ktero se pa mora v kratkem zopet vleči k mrtvemu počitku . . . Hipoma zagleda strašno brezdno pred sebój, ki loči njega grešnika od nedolžne, srečne Grozdanke. Smehljaj na ustnah se mu izpremeni v grenke poteze, namesto blagega čuta v prsih izvije se mu žalosten izdihljej iz srca. On se ne sme in ne more radovati, on noče deliti sreče s svojim otrokom, predno ne dožene, ali je bila kriva ali nedolžna — žrtev njegove strasti. Razkrije se li enkrat ta globoka tajnost, tedaj se še le začenja zá-nj drugo, novo življenje!

„Ali se vam ne dopadajo moje jaslice?“ vpraša po otročje Grozdanka.

Starec le z glavo prikima njenim besedam. A to sevéda ni bilo dekletu po volji; kajti Grozdanka je pričakovala, da se bode tujec kar čudil nad njeno umetnostjo. Zatorej mu reče:

„Vi ste gotovo trudni in upehani, ker ste po noči in v snegu hodili. Tú-le za peč na klop se lahko vležete. Nekaj vzglavja vam že napravim, in zeblo vas tudi ne bode.“

Kar obljubi, to dekle tudi stori. Vzglavje je hitro napravljeno, in nekaj odeje tujec tudi dobi. Nató se stegne po trdej klopi, Grozdanka pa gre v stransko sobico počivat.

Po dolgih petnajstih letih ni spaval Branko pod svojo streho. In nocój, ko mu je nevedé postlala prvikrat njegova hčerka v lastnej hiši, ni mogel zatisnoti trudnega očesa. Célo njegovo življenje, vse nezgode in nesreče stopile so mu z nova pred dušo. Vse slike iz tragične njegove preteklosti plavale so mu ena za drugo pred očmi, ali bodočnosti niso odkrivale njegovim očem niti temne sanje niti jasen pogled.

Davno je že bilo minolo polnoči, ko pride babica Jera iz crkve domú.

„Ali te je bilo kaj strah, Grozdanka?“ popraša stara mati vnukinjo, ko jej pride ta odpirat.

„Nič me ni bilo strah; saj pa tudi nisem bila sama nocój. Pozno v noči je prišel sivolas berač prosit prenočišča, in odprla sem mu. Potém sem dala ubožcu koščck kruha, in nató se je vlegel na klop.“

Mati Jera se ozre začudjena k peči, kjer je počival nočni prišlec. A v tem hipu se vzdigne mož po konci, kakor da bi se bil baš sedaj prebudil iz sladkega spanja. Jera pogleda tujcu v gosto zarasteno lice, ali ne spozna ga, ker je luč slabo brlela na mizi. Mož pa se ne more dalje premagovati; ljubezen do matere razžene vse prejšnje njegove misli in sklepe, in zravnavši se izpregovori na pol žalosten, na pol vesel rekóč:

„Mati, ali me ne poznate več?!“

Začuvši ta glas spozna stoprav Jera v sivem tujci svojega Branka, in obe, mati in hčerka, razjočete se potém samega veselja v njegovem naročji! —

Hitro se je zvedelo po celej okolici, da je Grozdankin oče pomiloščen prišel domú! Od dne do dne so prihajali sosedje, znanci in prijatelji, da bi se zménili kaj z Brankom. Ali ta je le podajal vsakemu velo desnico v pozdrav, a govoril je malo. Z glavo je zmajeval, če si ga popraš, kako se kaj počuti in se li sedaj življenja in prostosti veseli! Pri tem pa si vselej zakrije z rokama obraz, nasloni se z lakti ob koleni in potém sedi némo in tiho, dokler ga sleherni obiskovalec ne zapusti. Niti Videškemu Draganu, svojemu najboljšemu prijatelju, ni dajal odgovora. Tudi proti njemu se je vedel, kakor da bi več ne občutil ljubezni in prijateljstva v srci. Bilo pa je rés njegovo srce brez čuta, in ljudska govorica je imela prav, ki je trdila, da ni več življenja v Branku.

„Ali se s teboj, Dragan, naš Branko tudi ne méni? Ali tudi tebi na nobeno vprašanje ne odgovarja?“ — Tako nagovori mati Jera svojega soseda, ko je bil ta neko nedeljo zopet obiskal nesrečnega prijatelja.

„Tudi meni ne daje odgovora,“ odvrne Dragan. „Zdi se mi, kakor da bi bili vsi čuti pomrli v njegovih prsih. Nobena beseda ne najde odmeva v njegovem srci. Vprašaj ga, kar hočeš, govori z njim, kakor najbolje veš in znaš: on ti ostane vedno ném in gluh.“

Čudno se je dozdevalo to Cvetkovemu sosedu; kajti Dragan si ni vedel razlagati Brankovega vedenja. Napósled si je mislil celó, da je njegov prijatelj oglušal, ali temu ni bilo tako. Ne da bi Branko ne bil slišal ali razumel njegovih besed in glasú, tega ne, temveč on ni čutil v sebi življenja in potrebe, da bi govoréč izpraznil srce in izlil v besede svojo tugo in žalost. Kakor ne cvete in ne poganja sadúnosnih mladik drevesce, kteremu je požrešni črv izpodjedel korenine, temveč ono vene in se suši, dokler mu mogočni vihar ne polomi vej in ne razkolje debla: tako je bilo tudi z Brankom. Nesreča ga je potrla, nezgoda mu vzela srce in čut. On vé, da je podoben pozeblej cvetlici, ki ne more živeti. Prostost mu je sicer zasijala, ali solnčni žarki svobode so mu zoperni in smrtonosni, on jih ne more prenašati.

„Nekaj pa mora Branko imeti v mislih," nadaljuje Jera. „On vé vse, kaj se godi med nami, in on pozna tudi vsakega, ki prihaja k nam. Včasih še tudi kaj majhnega dela, ali kar na enkrat — in to se mi zdi posebno čudno — pusti vse in gre od doma. Nikdo ga ne sme spremljati, tudi Grozdanka ne. Po céle poldneve ga ni domú, in večkrat ga morave Grozdanka in jaz iti proti večeru iskat.

Enkrat sem ga našla sedečega v gozdu ob cesti, ki pelje na Pontonijevo grajščino. V sebe zamišljen zrl je nepremično pred se; začuvši pa od daleč stopinje, skloni se po konci, zravna svoj život, pesti se mu krčijo, a zagledavši mene in Grozdanko — postane zopet miren. Ali videlo se mu je kar očito, da se trese na životu, in hudi boji so razsajali v njegovih prsih. Potém je šel sevéda mirno domú, ali govoril je vedno nekaj nezapopadnega s samim sebój. Od dne do dne se mi pač dozdevlje, da mu pojema duh in pamet, in čim dalje ko ga opazujem, tem bolj mi sega do srca žalostna podoba njegova!"

Nikdo ni vedel, kaj je Branka tolikrat gnalo v gozd. Le grajščak Vekoslav je čutil, da ga kakor lastna senca nekdo zasleduje. Zdelo se mu je čestokrat, kakor da se na jasnem nebu zbirajo črne, gromonosne megle nad njegovo glavo. Zdaj pa zdaj bode potegnol blisk kakor goreča kača med oblaki, in strela bode kar z jasnega udarila vá-nj.

Odkar je bil došel Branko v svojo domačijo, nehalo je za Vekoslava mirno življenje. Mladega grajščaka je bila strašna nezgoda, ki je po njegovej krivdi zadela Cvetkovo hišo, hudo pretresla. Dolgo časa ni mirovala njegova vest, in čestokrat so ga strašne sanje mučile. Ali čas vse zacéli. Po petnajstih letih je še samo spomin na nesrečno prijateljico gojilo njegovo srce, in on sam je le še s tem častil njen spomin, da jej je o vseh svetih polagal vence na grob.

Vekoslav je bil ostal samec, in reči moramo, da je Vidina nezgoda mogočno uplivala na ta njegov sklep. V poslednjem času pa je živel

grajščak Pontoni celó mirno in zadovoljno; njegov posel je bil lov in gospodarstvo.

Kakor strela v visoki hrast, zadela pa je vá-nj novica, da je njegov nasprotnik — pomiloščen. Kar hipoma se vzbudi zopet vest v njegovem srci, in vsa preteklost mu stopi z nova pred dušo. A ker grajščak vé in čuti, da je njegovo dejanje in ravnanje pouzročilo Vidino in Brankovo nesrečo, tém bolj ga še vznemirja to poročilo. S prva ni hotel verjeti, da biva v bližini njegov maščevalec. Saj ni opazil nikjer moža, ki bi bil podoben nekdanjemu Branku; ljudje pa so le v neznatnem sivolasem starci kazali na pomiloščenega nesrečnega moža. Stoprav spomladi se je grajščak sam prepričal o istini ljudske govorice.

Lepo pomladansko popoldne napoti se Vekoslav od doma, da si ogleda loge in polja. Videti je hotel, ali je rés, da mu je po zimi zverjad toliko škode napravila, kakor je trdil oskrbnik. Tiho je hodil po stranskih potih iz loga v log. Tú je pogledal, ali so mu novi nasadi prestali zadnjo hudo zimo; tam je premeril les, koliko bi se ga dalo v jeseni brez škode posekati in spraviti v denar. Zdaj je zopet sedel na mahovita tla ter prisluškival ptičicam, ki so se ena drugej kaj ljubko in milo oglašale. In kako blaženo je v gozdu, ko vse živi in zeleni! . . . Sredi vzbujene narave čuti se pa tudi človek kakor pomlajen in prerojen.

Ali Vekoslava so vendar le obhajale tužne misli v veselej naravi. Življenje in ženitev ptičja v zelenem gozdu vzbujala mu je žalostne čute. Odvadil se je bil sicer že posvetnemu življenju v tem samotnem, odljudnem kraji, ali danes se mu je po dolgem času zopet tožilo, da je tako sam na svetu. Zakaj ni bil takoj po očetovej smrti prodal svoje posestvo ter se naselil na tujem v velikem mestu?! Ondi bi bil lahko živel veselo in brezskrbno ter pozabil v prijateljskih družbah na »nesrečno svojo preteklost. Vendar kar še ni, to se še lahko zgodi, misli si Vekoslav. Saj bode kmalu dozorela njegova cvetlica, lepa Grozdanka, in tedaj mu bode mogoče izpolniti svojo dolgo, a tajno željo; češ takrat bi vsaj nekaj one krivice popravil, ki jo je pregrešil na Grozdankinih roditeljih! . . .

Iz teh mislij vzdrami ga šum in šopot. Prestrašen privzdigne glavo in pred sebój zagleda — Grozdanko. Šopek gozdnih cvetlic imela je v roki. Deklica se zboji grajščaka v gozdnej samoti. Rudečica jej oblije lice, in obrnovši se hoče zbežati kakor srna. Ali grajščak jo ustavi rekóč:

„Me se li bojiš, Grozdanka? Počakaj malo!“

Deklica rés postoji, ali srce jej jame močno plati. V spomin jej stopi vsa nesreča njenega očeta, in zdi se jej, da je le grajščak Pontoni kriv, da je ona zapuščena sirota.

„Ali greva skupaj proti domu, Grozdanka?“ vpraša Vekoslav deklete, vidéč, da je preplašeno.

„Jaz ne grem domú! Nabrati še hočem nekaj cvetlic, a nató pa pojdem na vrh hriba po — očeta. Gore na griči sem jih pustila, kajti tam najrajši počivajo. Krasen je od ondot razgled po dolini, kjer se vzdiguje vaša bela grajščina.“

Grajščak se strese začuvši te besede, in oči se mu uprejo v tla. Kar hipoma mu šine misel v glavo, da hodi Branko le zategadel na vrh hriba, da lažje vsa njegova pota opazuje. Rad bi še bil Vekoslav več pozvedel o čudnih navadah Grozdankinega očeta, ali ko privzdigne oči, ni bilo nikjer več videti dekleta.

„Ne bojim se ga pa ne,“ reče nató grajščak samemu sebi. „Toliko se moram pač varovati, da me kje zavratno ne napade. Brez orožja ne smem sevéda hoditi po gozdih in hribih. Ali poznati ga moram v njegovej sedanjej podobi, zató da se ga vém bolje izogibati.“

Izgovorivši pa krene sredi po goščavi in se napoti na vrh griča. Kakor tihotapec priplazi se blizu mesta, kjer je Branko ves zamišljen neprestano zrl v dolino na belo zidovje Pontonijevega gradú. Za gostim grmičjem se skrije Vekoslav ter opazuje ondi sivolasega, potrtega moža. Ta pogled pretrese grajščaka. Globoko do srca mu je segala žalostna osoda nesrečnega starca.

Solnce se je že nagibalo globoko proti zatonu; le vrhove in griče so še obsevali zlati njegovi žarki. Po gozdih je jelo pojemati življenje; krilati njih prebivalci so se že spravljali k počitku. In sedaj pride tudi Grozdanka k svojemu očetu, da ga odvede domú.

„Vstanite, oče, in pojdiva proti domu. Solnce se že poslavlja od nas. Kmalu se vleže mrak na zemljo.“

Branko pa kakor da bi ne čul Grozdankinih besed, gleda še vedno nepremično doli na Pontonijevo grajščino. Solnčni žarki mu obsevajo sivo glavo in nagubano lice, in v tem večernem žaru bila je njegova podoba videti vzvišena in častitljiva.

Grozdanka prisede k očetu, objame ga z desnico okoli vratú, z levico pa mu gladi velo lice.

„Zakaj gledate, oče, v dolino tja na Pontonijev grad? Kaj pa vidite tam?“

„Danes ne zapazim nikogar. Ali glej, ne bliža se li nekdo grajščini? Ali ni to — on?!“

„Kdo pa, oče? Jaz ne morem spoznati osebe.“

Kakor gleda bistrooki orel iz višine na svoj plen in ne premakne očesa, da ne izgubi sledú o njem, tako zre Branko na človeško podobo, ki se je približevala Pontonijevemu gradu. Nevoljen reče napósled:

„To ni on. Njega ne morem danes pričakati.“

„Koga bi pa radi videli, oče?“

„Grajščaka — tatú moje sreče!“

Zamolklo je izgovoril Branko zadnje besede, in Grozdanka jih ni slišala, kajti dekle odvrne veselo očetu:

„Grajščaka sem ravno prej videla v gozdu; prijazno in ljubo je govoril z menój ter me še hotel spremljati domú.“

Debelo pogleda Branko pri teh besedah svojo hčer, in ognjen žar mu zablišči v očeh. Goreče iskre švigajo iz njih, in dekle se kar prestraši divjega pogleda.

„Ti si videla grajščaka, ti si govorila z njim?“ vpraša neverjetno starec svojo spremljevalko. „Kje, povéj mi, kje pa je on — on — nesrečnež. Tudi jaz moram govoriti z njim, da zvém, ali je storila rés nedolžno smrt — moja Vida.“

Govoréč pa vstane ter potegne siloma Grozdanko sebój, da mu pokaže mesto, kjer je videla grajščaka. Kvišku zavihtivši gorjačo z železom okovano, pa zdirja potém v gozd in ondi išče — tatú svoje sreče!

Vekoslav pa je še dolgo sedel na griči premišljujóč Brankovih besed globoki pomen.

„Zdaj sem stoprav spoznal, da je bil Branko ista beraška prikazen, ki me je tolikokrat po dnevu in v noči zasledovala; in velika sreča je za me, da se še nisem sešel z njim. Do danes mi je bilo temno, kaj hoče sivolasi starec z menój! Le govoriti, drugega nič?!... To željo, ha, ha, mu lahko izpolnim. Povedati mu hočem, da je rés umrla njegova Vida — nedolžna!“

Tako je šepetal grajščak samemu sebi, ali v srci je dobro čutil, kaj žene Branka za njim v gozd. In po kratkem premišljevanji priplava mu zopet podoba krasne Grozdanke pred oči, dekle se mu usmili, in v njegovem srci se z nova poraja blaga želja, osrečiti zapuščeno siroto!

Ni še bilo pozno v noči, ko se napoti Vekoslav po temnej goščavi domú. Ali vendar današnja podoba nesrečnega moža ga je hudo vznemirjala. Povsod je mislil, da vidi svojega maščevalca pred sebój. Vsakega grma se je ustrašil, in za vsakim drevesnim deblom zdelo se mu je, da čaka ná-nj njegov nekdanji nasprotnik.

Prišedši v grad pa začne grajščak premetavati različna pisma in papirje, ki so dokazovali njegovo posest in premoženje. Ko vse pregleda, govori sam sebój:

„Posestvo z grajščino vred je tedaj moje. Sestri imate svoj delež in ste bogato oskrbljeni. Sedaj bi se v istini lahko izpolnilo, kar sem bil tedaj prisegel, ko je Branko, prišedši h gosposki, javil se morilcem svoje žene ter mene samega rešil strašne ječe. Ali kakor zdaj vidim, to ni možno, to je nemogoče. Dokler živi nesrečni njen oče, ni misliti na to, da bi Grozdanka postala — moja družica!“

Po teh besedah pa piše dolgo, dolgo pismo. Pišóč si stoprav olajša prenapolnjeno srce, ktero so danes tako nasprotni čuti pretresali. Vse je

že mirovalo kakor v začaranem gradu, ko odloži grajščak peró iz trepetajoče desnice ter se poda k zaželenemu početku. — —

Mirno je pretekla nató spomlad, prešlo je vroče poletje in jesen, približevala se je že zima. V tem dolgem času pa so bili ljudje že skoro céloma pozabili na Branka. Ali to je bilo tudi pričakovati, kajti sivolasi mož ni nikdar zahajal med ljudi. Vsakega se je izogibal in tudi govoril ni z nikomer. Edin njegov pot je bil le v gozd in v bižnje gore. Včasih je šel zjutraj, a prišel stoprav zvečer po noči domú. Bil pa je večjidel sam; niti Grozdanke ni hotel več za spremljevalko, menéč, da mu ni odkritosrčna.

Neki mrzel jesenski dan odpravi se Branko kakor sicer od doma. Na potu pa sreča Videškega Dragana, ki takó-le svojega prijatelja nagovori:

„Kam pa greš zopet, sosed?“

„Na goro!“ odvrne kratko in odločno Branko, kažóč z gorjačo proti višini in gre molčé dalje.

„Varuj se sovražnika. Danes imajo grajščinski lov!“

Branko začuvši to novico, pa pospeši tem bolj svoje korake mrmraje sam sebój: „Grajščinski imajo lov — lov! Prav, tudi jaz grem na lov, na dober, masten lov!“

In šel je na goro, vsedel se na rob globokega propada, kjer vodi mimo ozka steza na ravnost z gore v dolino. Mož je dobro vedel, da mora tukaj mimo priti grajščak Pontoni gredé z lova domú.

In rés starec se ni motil. Proti večeru se konča grajščinski lov. Tuji kmetski lovci se razidejo, svojim ljudém pa naroči grajščak, naj divjačino, naloživši jo na voz, spravijo po voznej cesti v dolino, a sam pa gre po kračjem potu domú.

Veselo je Vekoslav žvižgal in pel hodéč z gore v dolino, a kar na enkrat ga ustavi znani mu starec. On spozna v njem Branka in ves prestrašen ga nagovori:

„Kaj hočeš z menój, nesrečni človek? Zakaj me vedno zasleduješ?“

Govoréč pa potegne puško z rame, kakor da bi se hotel braniti. Branko pa stoji nepremično kakor skalnata stena pred njim ter mu neprestrašeno zapové:

„Ustreli, ako si upaš in hočeš. Vse kar sem imel, vzel si mi ti, uniči mi še tudi to nesrečno življenje. Ali predno storiš drugi zlobni svoj čin, povej mi le še, ali je moja Vida umrla — nedolžna!“

Nató pa povesi Vekoslav roki, spustivši puško na tla. Strašno ga je bilo to vprašanje zbodlo v srce. Kaj mu naj odgovori? . . . Povė mu li resnico, tedaj obsodi samega sebe; govori mu li laž, takrat se pa pregreši nad nedolžno žrtvo ter žali zvesto ženo še — onkraj groba! Zatorej molči grajščak, nevedé, kaj bi govoril.

V Brankovih prsih pa so v teh trenotkih hude misli razgrajale. Strah in dvom poloti se njegovega srca.

„Zakaj ne odgovarjaš, nesrečnež," popraša še enkrat žarečih očij Branko grajščaka. „Ali je rés, da si le ti sam kriv moje nesreče ter si mi hotel, pohujšljivec, zapeljati mojo zvesto, nedolžno ženo?!"

Kakor pred sodnim stolom stal je Vekoslav pred svojim nasprotnikom; saj si je moral sam priznati, da so resnične Brankove besede. V grajščakovem srci pa je potém zmagala vest, in on odgovori zamolklo:

„Dà, Vida je umrla — nedolžna!"

V tem hipu pa zaiskrijo Branku oči, njegovo srce zadene strela ljubezni in sovraštva, v glavo mu zópet šine strašna misel, da je po nedolžnem umoril lastno svojo ženo. Tedaj ga pa prevzame vsa moč notranje strasti, in on vzklikne:

„Ti si tedaj zatrl življenje moje žene ter uničil mojo srečo!"

Izgovorivši pa zgrabi z jeklenimi svojimi rokami grajščaka, in sedaj se začne hud boj na življenje in smrt.

Nekaj časa se borita nasprotnika, a nobeden njiju ne more premagati drugega. V trenotku pa zmakne Branko puško grajščaku ter ga udari s kopitom po glavi, a Vekoslav . . . omahne ter se zvrtoglavi — v zijóči propad!

Bojaželjno še zre potém Branko za svojim sovražnikom; ali njega ni bilo več nazaj. Dolgo še čaka ná-nj ob robu stojéč, ali Vekoslav ne dojde več na bojišče. Tedaj pa se Branku razsvetli v glavi, on spozna, da je premagal nasprotnika. Potolažena je bila njegova maščevalna strast, in on zapusti zadovoljen nesrečno to mesto.

Ali nocój ni našel starec svojega domovja. Niti steze niti pota ni razločeval več njegov um. Oči in pamet mu je obdajala gosta, neprozorna megla duševne slabosti.

Stopram drugo popoldne našli so Branka sredi gozda. Bil je v nezavesti. Zima ga je bila pod milim nebom počivajočega preteklo noč strla, in prinesši premrlega starca domú, položili so ga na mrtvaško ležišče.

Tri dni pozneje je že naznanjal tužni glas zvonov, da se je preselil Branko v drugo, boljše življenje! Sosedje se pa niso nikakor ne čudili nad Brankovo naglo smrtjo; saj so trdili sami med sebój, da se mu je že bilo davno podkopalo življenje.

Ali tem bolj so se zavzeli zvedevši, da je kar hipoma pobegnol iz tega kraja grajščak Vekoslav. Marsikdo si je ta slučaj po svoje tolmačil, zatrjujóč, da je to v nekej zvezi z Brankovo nenadno smrtjo. Ali kar s prva ni bilo nikomur prišlo kaj takega na misel; saj je grajščak Pontoni tudi sicer z doma zaostajal, ne da bi bil prej svojim poslom kaj povedal o tem. Še le ko je bilo več dnij preteklo in se tudi razglasila smrt grajščakovega nekdanjega nasprotnika Branka, začudili so se grajski posli in sosedje

njegovi ter jeli popraševati po Vekoslavu. Ali vse je bilo zastonj; od nikoder ni ne glasú ne sledú o njem. Napósled pa še poskusi Videški Dragan svojo srečo. Njega je sicer malo skrbelo, kje je grajščak, ali neka notranja slutnja mu ni dajala mirú. Nehoté se je vedno spominjal onega jutra, ko je srečal Branka hodečega v goro.

Dragan se napoti tedaj z nekterimi sosedi v goro, in rés v globokem propadu našli so Vekoslava — mrtvega, njegovo orožje pa je viselo visoko gore na rtastej skali. Vsi so sevéda kar mislili, da je grajščak, gredóč oni večer z lova domú, onesrečil stopivši ob robu navzkriž ter strmoglavil v globino. Le Dragan je občutil v srci drugo slutnjo, a to je tudi nesel sebój v hladni grob.

Med Vekoslavovo ostalino pa so našli v dobro zavarovanej skrinjici zapečačeno pismo z zadnjo željo grajščakovo. Ta oporoka je določevala, da preide na dan njegove smrti vse posestvo z grajščino vred na zapuščeno Brankovo hčer; pismo pa je naznanjalo Grozdanki vse one skrivnostne zveze, ki so obstajale med Vekoslavom in njenimi roditelji. Zdaj je stoprav deklica prav za prav spoznala tragično osodo svoje matere in očeta ter tudi razumela, zakaj jej je grajščak sporočil grad in posestvo.

Brankova mati Jera ni dolgo preživela svojega nesrečnega sinú. Pol leta pozneje so položili že tudi njo v črno zemljico. Zdaj je bila Grozdanka sama. Tedaj pa je ostavila rojstno svojo hišo in se preselila na Pontonijevo grajščino.

V spomin na svoje stariše in Vekoslava pa je dala na onem mestu, kjer je stal Cvetkov dom, sezidati krasno kapelico, in vá-njo so prenesli telesne ostanke grajščakove in njenih starišev. — — —

Današnji zarod se ne spominja več te tragične družbinske drame. Le seri starci še vedó pripovedovati o tej žalostnej dogodbi. Ali h kapelici pa še hodi dandanes molit sivolasa ženica. In ako jo vprašaš, kdo v tem samotnem, lepo okinčanem svetišči počivlje, odgovori ti kratko, a resnično:

„Tukaj spijo žrtve človeških strastij, ki so stoprav onkraj groba našle mir in pokoj!

Zvezda.*

1.

Tam za goro zvezda svéti,
Oj kak jasno se bliščí!
Svéti zvézda, daj upreti
V tebe vsako noč očí.
Ti spominjaš me tak milo,
Kaj za goro skrito je,
Kaj za goro je rodilo
In razvilo krasno se.

2.

Dekle, kakšna je danica,
Tak je njene duše žar,
Ljubeznivosti cvetíca
Kinča jej srcà oltar,
Pesni kak sreberne strune
S krepkih prs se zlivajo,
Mile vse, — ljubezni polne,
Vsakega očarajo.

3.

Skrivna moč me k tebi vleče,
Reci dekle, kaj je to?
Nije ličico cveteče,
Nije dušnato okó,
Nije mili glas govora,
Ni tvoj krasen vilinsk hód:
Druga te obdaje zora,
Ktera spremlja me povsód.

4.

S tvoje blage duše sije
Solncu ličen mili blesk,
V njej ti braniš harmonije,
Kakšne sluša svét nebesk:
To oživlja in ogréva
Moje mrtvo srce spet,
In nebesko roso vléva
Na življenja veli cvet.

5.

Blago tvoje misli — želje
Za vse dobro vsaki čas,
Srčno tvoje še veselje,
Kdar zaslišiš mili glas
Materinega jezika:
To povzdigne močno me,
Da se radost prevelika
Vléje v žalostno srcè.

6.

Bog ohrani ti te dare,
Večno mlado dušo ti,
Tvoj'ga duha svitle žare,
Naj ti večni Duh živi:
Ti pa z njimi rajskomilo
Tožno srce razvedruj,
Kakor Zerafovo krilo
Srca bol mi ohladuj!

---

* To pesen je zložil pred 47 leti starosta slovenskih pisateljev kot sedm[illegible] na graškem vseučilišči. Uglasbil jo je slavni naš skladatelj dr. Gustav Ipavi[illegible] 1862. Doslej bili ste samo dve kitici znani in v Razlagovej „Pesmarici“ tudi nati[illegible] kajti druge kitice so se bile leta 1862. v mariborskej čitalnici, za ktero je bil g. G. Ipavic to pesen uglasbil, izgubile. Na našo prošnjo nam je g. zložitelj poslal [illegible] tekst, in mi ga objavimo v „Kresu“ v porabo našim pevskim društvom, ker se [illegible] nam znano ta pesen rada popeva v veselih družbah.

Ur.

Národno blago s Štajerskega.

Zapisal *Jos. Freuensfeld.*

III.

Verske bajke.

1. Modri Salomon je štea zmériti nebeško visočino no morsko globočino. Sea si je na enega orla, v roki pa je drža dugo palco, na konci palce pa je bila mastna pečenka. Orel zagledne mastno pečenko no zleti s kralom k viški. Orel je že tak dugo letja, kaj so megle b'le že pod njima. Zaj se začűje en glas 'z visočine: „Salomon modri! pogledni dol, pa obrni orla proti tistemu krtovinjaki pod sóboj, ováči 'de joje tebi!" — Salomon spózna, kaj je to Gospod Bog reka. Palco hitro obrne dol, orel pa tűdi obrne no leti za pečenkoj dol. Krtovinjak pa je gráčiva sploh vekši pa vekši. Salomon zaj spózna, kaj je to zemla, ki se 'z jako vel'ke visočine vidi tak kak kakšni krtovinjak. Srečno pride na zemlo, nebeške visočine je le ne moga zmeriti.

Modri Salomon pa še se je le ne straša. Zaj če zmeriti morsko globočino. Za tó si dá narediti en strašno vel'ki glaž, pa ga napuni z živežon za trijesti let. Te pa stopi san notri pa zéme sóboj kokóta, kaj bi mu naznániva sikdár, kda je den no kda je noč. Okoli glažovega šinjaka pa je b'la prvezana duga vojka, no možje držali so na konci. Glaž zaj spistijo v morje. Sploh je plavá niže no niže. Salomon zaj vidi, kaj glaž ne gre več niže, vojka je prekratka. On jo prereže no zaj je glaž drgoč niže plava.

Či glih je že dosti dnevov plava, do morskih tleh je le ne moga priti. Enega dneva pa nastane strašen morski vihér. Voda je grozno burkala no je glaž tak sen pa ta metala, tak kak da bi ga štela vűn na zemlo vrči. Zaj pa se začűje strašen šűm, tak da bi kamenjé kapalo na glaž no Salomon je ne moga več viditi skoz glaž. Spozna je, kaj ga je vodá s peskon no kamenjon zasipala. Dosta let je že živea zaprt no je sploh Bogá prosa, kaj bi ga rešia.

Na tisten mesti, kde je bia Salomon zasipani, je morje odteklo; lidjé pa so naredili prek pot. Eno zaran čűjejo pod sóboj v zemli kokota peti. Spótijo se na nesrečnega Salomona. Hitro začnejo pesek no kamenjé odkopávati no še najdejo živega Salomona v glaži. Pa grata je jako stari no ves seri. Gledali so v vűčene knige no so najšli, kaj je ravno na toti den minolo trijesti let, kaj so spűstili krala Salomona v morje. On je tűdi morske globočine ne moga zmeriti. (Iz Bunčan blizu Ljutomera.)

2. Morske deklice se vzdignejo ob edenajstih v noči z morja no popevlejo eno vűro. Joje tistemi, ki pride pa jih čűje. One tak lepo

popevlejo, kaj vsakšega človeka zvabijo v vodo. Od morskih deklic navča se je člověk popevati. Vse lepe žegne, ki je prí nas v cirkvah pojejo, so napravile morske deklice no tüdi drüge lepe popevke so od jih. (Od Svetinj.)

3. Vilan so lidje nekda pravili matice. Bilé so včista nage pa jako lepe. Po prsah so jin vísili dugi lasjé. Prkázale so se sámo ženskam no le tistin moškon, kere so rade 'mele. (Od Svetinj.)

4. Dere sta Jožef no Marija z deteton Jezuson v Egipt bežala, sta prišla do ene njive. Tan je seja en kmet kihro. Marija kmeta lépo poprosi za pešico kihre. Skopi kmet pa joj reče: „Jaz ja kamenjé sejan, ne kihre!“ — „Te pa naj tüdi takšni sad obrodí!“ mu je rekla Marija. Tak se je tüdi zgódilo. Namesto kihre zraslo je tan kamenjé; tistemu pôli pa še se zaj pravi kameno polje. (Iz Runča.)

5. Marija no Jožef prbižita z deteton Jezuson na svojoj dugoj poti v Egipt v eno šumo. Noč b'la je jako temna. Na srdini šume zagledata njedva eno malo kučo; tan še je lüč gorela. Jedva greta v toto kučo no prosita za prenočišče. V totoj hiži pa je bia razbojnik, ki je ravno prle odiša s svojimi pomagači. Ženo pa je püsta samo dóma. Razbojnikova žena je ne štela dati prenočišča, pa jedva sta jo lepo prosila. Zaj jima pové, kaj je ona razbojnikova žena, kaj jidva on še lehko zakole, dere pride domú. Jožef no Marija sta se tega ne strašila no sta šla v 'ižo. Razbojnikova žena je 'mela tüdi malo dete, ki je 'melo nekši strašen beteg že od poroda. Nibeno vraštvo ga je ne moglo zvračiti. Marija je to vidla. Dere je ona malega Jezusa skopala, je rekla ženi, naj še ona svojo dete v ravno tistoj vodi skople. Žena jo je bogala. Komaj pa je dete z vodé vzela, b'lo je že zdravo.

To je bia prvi čüdež, ki ga je Jezus včina.

Jako pozno so prišli razbojniki domu. Žena je bežala svojemi moži proti no ga je prosila, naj przanese lüdskima. Pové mu tüdi, kaj je njedvino dete drgóč zdravo no kaj ga je lüdska žena zvračila. Razbojnik je jima nič ne včina.

Dosta let še je toti razbojnik s svojimi pajdaši rauba lidí v tlsten lesi. Vse jegove pajdaše so že polóvili, samo jega so ne mogli. Enok pa je záspa pri enoj poti no te so ga zgrabili. To je biló ravno te, dere tüdi Jezusa zatožili. No toti razbojnik bia je z Gospodon obsojeni no križani; na križi še se je le spokora. To je bia tisti razbojnik na pravoj Jezusovoj strani. (Iz Vržeja.)

6. Dere sta Jožef no Marija bežala z deteton v Egipt, jima je vse pomagalo, kaj bi prle ta prišla. Drevje se jima je na stran pogíbalo: vode so óbstale no so ne dale tekle, dokič sta ne prek prišla; gore no skaline so se razklale, kaj so jima naredile ravno pot. Le slepovuši, ki so b'li te tak vel'ki no tak strašni tak kak lintvurti, samo oni so se

proti njima zaganjali no so njedva ne pūstili napré. Pa Marija je milo poglednola proti nebi no Bog je slepovuši v tisten trenotki kaštiga. Oslepnoli so no so gratali malički pa slabi. (Iz Vržeja.)

7. Dere se je Judaž Iškarjot na vrbo obesa, palo je jegovo črno srcé z prsi na zemlo. Z njega je grata krt, ki še zaj brez mira po zemli rovle. (Od Svetinj.)

8. Enok sta potovala Gospod Bog no sveti Peter po sveti. Prišla sta v eno ves no Bog pravi Petri, naj kūpi eno vojko. Peter pa pita: „Zákaj 'de nama vojka?“ — „Boš že vida“, reče jemi Bog. Peter kūpi eno vojko no te sta šla z tote vesi v en les. V toten lesi pa je živea en strašen raubar; zvalí so ga Kurent ali Kurat. Bia je takšne postave, tak kak so bli enok velikani, ki so bli Bogá Očeta. Vsakšnega človeka, ki je ša skoz toti les, je gor prijea, ga je zrauba, te pa še ga je buja. Zaj stopita tūdi Gospod Bog no sveti Peter v les. Kurent je jidva že od daleč zágledna no je jima ša proti. Zaj se nad njima tak glasno zadere, tak kak da bi vihér pritulia v šumo, kaj je vso drevje strepetalo no je zakriča: „Vse mi dajta, kaj 'mata!“ Bog pa reče Petri: „Vrži ná njega vojko!“ Peter to hitro včiní. Z raubara grata pa zaj jūnec, no Peter ga žene sóboj. Zaj pridejo v eno drūgo ves. Tū grejo k enemi nágornjaki no mu ponūdi Gospod jūnca včista zapstonj. Nágornjak ga veseli vzeme. Bog še mu reče: „Za seden let prideva po jūnca; v toten časi pa ti né smiš ga ne oddati, ne biti no ne zaklati. Či 'š to spunia seden let, te 'de vse jako rodilo no sedmo leto 'de tak rodovitno, kaj še ga svet ne vida. Na fašenk prideva po jūnca.“

Vse se je tak zgódilo, kak je Gospod Bog reka. Vsakšno leto b'lo je jako rodovitno. Telko je vsega biló, kaj so s sveta preminoli siromaki no pénezi, kajti lidje so vse dali zapstonj. Po celej vesi so znali štorjo od jūnca, ki je bia kriv, kaj so prišle tak dobre leta. Sedmo leto so se zébrali nedeljsko oblečeni no so gnali jūnca po vesi no so delali vse felé špajse no norčije. Gospod no sveti Peter sta resen na toti den prišla. Gospod reče vsen, ki so bli okoli jūnca: „Takšnih let ne 'de nikoli več; spominjajte se jih sploh na gnešnji den!“ Jūnca sta zaj sóboj pelala no sta šla z vesi. Vūni pa reče Gospod: „Dol mu zaj vzémi vojko!“ Komaj je Peter to včina, že se je jūnec spremenia drgoč v človeka. Kurent je zaj pokleknа pred Boga no ga milo prosa za odpūščenje. Gospod mu je odpūsta. Kurent pa je nató ša v en neznani kraj daleč prek morja no je tan do smrti spokornjeno živea.

Na tisti den pa so začeli lidje delati norčije no to še je dózdaj ostálo. (Iz Runča.)

(Konec pride.)

Dve pesni iz Jarnikove zapuščine.*

Priobčil *J. Scheinigg.*

I.

Ves sviet brez perjatela
Zadovolnost nam ne da,
Le perjatel je nam drag.

Krona s thronam svieti se,
Kralov želja do nju gre:
Jaz želim perjatela.

Eden rudo gre kopat,
Jaz sim pa tedaj bogat,
Kadar 'mam perjatela.

Eden bi gospod tak biv,
Dab' se židano gostiv:
Jaz 'mam rad perjatela.

Eden jišče hvalo, čest
Ino dnarjov dosti v pest,
Jaz pa le perjatela.

Kaj bi še kaj več želiv,
K' sim perjatela dobiv,
Ki je drajši mi, ki vse.

Dobri so al hudi dni,
Me perjatel veseli
Ino serce oživi.

II.

(Zložena v aprilu 1809.)

Gromite gromači noj stresite zemljo,
Odpirajte gerlo, požrite ludí,
V doline cveteče gerd strah rijovíte,
Razdrite domove, kir pokoj cvetí.

Le pokajte pukše noj bliskajte meči,
Posečite rode, prelijaj se kri,
Kervavi se zemlja, potoki noj nebo,
Kir to premagavec povsodni želi.

Jokajte matere, očovi, neveste,
Prelijajte sloze, zdihujte miló,
Pokopli se milost noj pomiluvanje,
Ker silnik se pita z nedolžno kervjo.

Kak orel visoko leteči vojskarja
Prebira svoj rop ino s kremplam proti,
Vse tice poječe po logu vmoriti,
Njegovo življenje merliče rodí.

---

* V Jarnikovem dnevniku, ki smo ga zadnjič snop. 5. str. 255. omenjali, naš[illegible] ste se tudi dve pesni brez napisa. V prvej slavi Jarnik prijateljstvo, druga pa je poziv do evropskih narodov, naj se zjedinijo in upró nasilstvu Napoleonovemu. Ker se nam vidite obe pesmici pomenljivi za poznavanje Jarnikovih nazorov, naj se otmejo pozabljenosti. Podamo ju tu brez vsake izpremembe.

Podrite se gore, visoke planine,
Podrite z gradami vse meste, vesi,
Po zemli celej se razdej pokončanje,
Kir s tega ime njemu novo cveti.

On pravi: Le jaz imenujem se stvarnik,
Podobe se stvarijo nove skoz meč,
Kar starega je, se spreberni v novine
Skoz oginj vojnikov gre staro že preč.

Moči Evropejski rodovi napnite,
Sto letnikov let vam svoj jarem proti,
Raztergajte ketine gnusne hlapčije,
Da mirno podnebje vam srečo deli (rosí).

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

17. Soldák z robačom.*

(Slovenska Bistrica u Ugarskoj)

Tak je bio ednouk eden soldák. On je tak dugo slüžo pri soldakih, da je že bio jako stari. Davali so njemi naj prle ednoga konja, nu soldák je pravo, da on ne bode mogel ž njim domou priti. Te so njemi pravli, da njemi dajo dva konja, nu on je pa pravo, da ne de mogeo z dvema konjoma domou priti, da je deleč do njegovoga douma. Te so njemi pravli, da njemi dajo tri konje. Te je soldak pravo, da njemi trije dojdejo, pa je zeo konje pa je jahao. Gda je dojahao do ednoga louga, prišla je pred njega edna kača, ka je znala gučati pa njemi je pravla, naj njoj dá ednoga konja. On njoj se je jako molo, naj bi njemi nahála pa je pravo, lehko njemi šče trijé ne dojdejo, da je jako deleč do njegovoga douma. Nu kača je pravla, da more dati, či ne dá, da ga vmorí. Pa njoj je on dao, te sta njemi ostala samo dva. Kača je eden čas jahala pa je konj oslabo, doli spadno i pogino. Te njemi je kača pravla, da njoj dá drügoga. Nu on njoj se je jako molo, da ne dá, pa je pravo, da ne dá, da zná, da njemi dva ne dojdeta. Nu kača je pravla, da more dati, či ne dá, da ga vmorí, pa je mogeo dati i drügoga, te njemi je ostao samo eden, na šterom je sam jahao. Pa je i tistoga kača malo jahala pa je konj oslabo i doli spadno, pa njemi je ta kača pravla, naj

* Prim. „Narodne pripovjedke skupio u i oko Varaždina Valjavec“ 1858. p. 216: Husar Mato. Pogl tudi Jagićev Archiv VII. p. 316. br. 47.

njoj dá tistoga na šterom sam jaše. Gda je vido, da je drügač nej pa je te dao i zadnjega, pa je tistoga malo jahala pa je doli spadno i pogino. Te njemi je pravla kača: ka bodeš zdaj ti z menom, da sam te jas od 'sej trej konjov spravila? Nu soldák je pravo: ka si ja s téov pomorem? Nu kača njemi je pravla, naj on zeme edno šibo pa jo naj tak dugo bije, dokeč ne preseče 'so kožo ná njoj. Pa je on tak včino. Gda je že 'so kožo na njoj presekao, te njemi je pravla, naj zdaj tiste falačeke kože doli ž nje trga. Pa je on tak včino. Gda je 'se ž nje strgao, te je postala tista kača lepa divojka pa je pravla soldáki, naj povéj, kaj šče, da njemi ona dá. A on je pravo, da bi se on ž njom oženo, a divojka je pravla, da nej, da si lehko on lepšo zeme kak je ona, pa je ona njega ednom šibom tak bila, dokeč neje postao mladi. pa njemi je dala edno robačo i edno vreče, pa njemi je pravla, da gda de on to robačo meo i sablo, da nadlada ka šte de šteo, samo naj dobrò pazi na to. Pa njemi je pravla, da naj ide krali, da ga najde jako žalostnoga za stolom sedeti, da trijé krali na njega bijejo. On je šou pa je tak najšeo kak njemi je ona pravla. On je pravo krali, ka njemi dá, da on nadlada njegovoga neprijatela, a krao njemi je pravo, da njemi dá ka šče. A on je pa pravo, da drügo ne prosi, nego naj njemi dá njegovo naj mlajšo čer, a krao je pravo, da mu dá z drage voule, samo či nadlada. Gda so že šli v boj, pitao je on krala, či šče, da bi šteri ostao od neprijatelske vojske, a krao je pravo, naj samo trijé generali ostanejo. Kak je on mahno sablom, 'si so spadnoli, samo so trijé generali ostali a nje je dao vrči v temnico i krao mu je dao svojo čer, ka se je ž njom oženo. Gda se je ona ednouk šetala pouleg temnice pa jo je eden generao pitao: ka má tvoj mouž, da je tak močen? A ona je pa pravla, da ne vej za drügo, neg on ma edno robačo, da jo sigdar sam peré i 'da jo süší, da golom sablom straži, i edno sablo da, gda je nejma pripasane, da jo sigdar má zaklenjeno. Pa je pravo generao njegovoj ženi, če bi ona mogla kak njemi tisto robačo zeti. Nu ona je pravla, da ne de mogla, da ne dá drügomi prati, nego si sigdar sam peré. Te je pa pravo njoj generao, naj ono dobro pogleda pa naj takšo drügo zašije. Tak je ona včinila. Ona je prosila pa njemi je pravla, naj njoj dá, da de ona prala. Nu on njoj je nej šteo dugo dati, nu ona je pravla, naj njoj dá, naj z golom sablom pazi, či se boji za robačo, pa či bi jo kama djala, naj jo slobodno vmorí. I on njoj je dao pa je stražo z golom sablom. Ona je pa mela drügo robačo zašito ravno takšo kak njegova. Gda se je on vkrej zgledno, ona je friško tisto robačo skrila pa je drügo namočila i počela je prati. Gda jo je oprala, pa njemi je dala tisto, štero je ona zašila a ono je odnesla i posišila pa je poslala generali v temnici. Gda si je on robačo oblekeo, na ednouk se je na njem strgalo železje i odprle dveri na temnici pa je

vō zišeo s temnice pred tistoga, šteroga je prlé bila robača pa njemi je pravo: nu zdaj si ti v moji rokaj a ne jaz v tvoji. A on je pa pravo: ti mene z mojom sablom na male falačeke zasekaj pa me zmeči v tou moje vreče pa me vrži na konja pa ga vō z varaša steraj. Tak je on včino. Na male falačeke ga je sablom zasekao pa ga je zmetao vreče i na konja vrgeo. Gda je že konj prišeo vō z varaša, te je vreče ž njim doli spadnolo pa je prišla k njemi tista divojka, ka njemi je dala robačo sablo i vreče, pa ga je nazaj vkūp zložila. Gda ga že je vkūp sklala, te je na njega huknola i on je postao pâ živ pa je pravo, da njemi je jako mrzlo. A ona njemi je pravla: lehko ti je mrzlo, zakaj si nej pazo na robačo? On njoj se je jako molo, da bi njemi mogla pomoči. Nu ona njemi je pravla, da njemi žmetno pomore, i dala njemi je ednoga zlatnoga konja, pa njemi je pravla: toga konja ti drago cejni; žena tistoga, šteri má tisto tvojo robačo, zbetežá pa njoj se zasenja, da ne bode prlé zdrava, dokeč ne bode tistoga zlatnoga konja jetra v rokaj mela. On ga kūpi, a gda do ga sekali, pošli ti edno mlado divojko, naj drži robec, gda šteri falaček notri spadne, naj odnese tisti falaček v tvoje gredé i naj notri vrže i tam bode zraslo drevo zlatno. Gda de že tisto drevo veliko, pa se zasenja kralici, da ne bode prlé zdrava, dokeč ne bode s tistoga drevja napravlena posteo i ona na njoj spala. I ti to drevo drágo cejni. Gda bodo tisto drejvo sekali, pošli edno divojko pa naj robec drži i gda skalinica notri zletí, naj jo odnesé i v morje vrže, tam bode zrasla zlatna reca pa se bode kralici zasenjalo, da ne bode prlé zdrava, dokeč ne bode žive zlate rece mela v rokaj. I tak je bilou. Gda je že reca v morji zrasla, pa se kralici je zasenjalo, da ne bode prlé zdrava, dokeč ne bode žive rece v rokaj mela. Krao je dao jako reco loviti z vojskom. Nu te je prišeo on, šteroga je prlé bila robača, pa njemi je pravo, da naj ide vojska varaš pa naj doli dene robačo pa naj stopi v morje, da jo zgrabi. I tak je bilou. On je poslao vojsko varaš pa je doli djao robačo i stopo v morje. A gda je on doli djao robačo, on jo je friško na sebe djao pa njemi je te pravo: zdaj si pa ti v mojoj vlasti, ka pa jaz zdaj s teov včinim? A on je pa pravo: včini z menom, ka sam jaz včino s teov: rassekaj me na falate pa me zmeči vreče, kak sam jaz tebé. I on ga je rassekao i zmetao vreče i vrgeo na konja i vō z varaša stirao pa je tam doli s konja spadno i sprhno, a on je meo nazaj robačo.

18. Žena comprnica.

(Sloven. Bistrica ugr.)

Ednouk je bio eden kovač pa je meo ženo a ona je pa bila comprnica i meo je dva detiča pa je bio eden debeli a drūgi pa sūhi. Te je

ednouk pravo debeli sühomi: kak to, ka si ti tak sühi? obadva ednako delava pa obadva ednako košto mava. Te njemi pa sühi pravo: leži si ti na mojo posteo pa bodeš znao, zakaj sam jaz tak sühi. Te si je pa debeli večér legeo na njegovo posteo, te ga pa zajtra pitao sühi, ka je bilou? a debeli je pa pravo: nikaj. Te pa je sühi pravo debelomi, naj si večer pâ na njegovo posteo leže. Te pa je večer prišla comprnica pa ga je vdarila z vüzdom i včasi je postao konj pa ga je jahala celo noуč tė ga pa zajtra domou prijahala i dol z njega zela vüzdo i včasi je postao človik. Pa ga je zajtra pitao drügi, kak je bilou, a on je pa pravo: hüdou, prišla je vertinja pa me je celo nouč jahala. Te njemi pravo sühi: zdaj znaš, zakaj sam jaz tak sühi. Te pa debeli pravo: naj bou, jaz bom šče ednouk tam na tvojoj posteli spao, jaz se nekak toga morem osloboditi, ar znam, da mi je drügo nika nej delala, nego me je samo z vüzdom vdarila i včasi sam postao konj. Jaz si vüzdo nekak dol sebé zrivlem pa njo vdarim, ka i ona postane kobila. Pa tak je bilou. On je spao trečo nouč pa je prišla ona, vdarila ga z vüzdom i včasi je postao konj pa ga je eden čas jahala te ga pa za edno drevo privezala pa je nekam odišla, a on si je pa vüzdo dol zrivao, samo na ednom vühi je nahao, te pa 'da je ona prišla, dol z vüha potegno pa je postao človik te je pa njou z vüzdom vdaro i postala je bela kobila pa je seo na njou i jahao domou pa jo je domá privezao te pa bidio drügoga detiča, naj bi stano, ka bi kobilo podkavala. Te pa drügi stano i včasi jo je podkovao te pa dol ž nje potegno vüzdo i postala je ženska pa je odišla v hižo pa si je dol legla. Te jo je pa vert bidio, naj bi stanola, ka bi šla obid kühat. A ona je pa pravila, ka je betežna. Te jo je pa pitao, ka njoj je, a ona je pa pravila, ka je podkovana. Te je pa njou pitao, što jo je podkovao, a ona je pa pravila, da sta jo detiča podkovala. Te pa on detiča pitao, zakaj sta jo podkovala, a oneja sta pravila, da nesta nikoga drügoga podkavala, nego edno belo kobilo. Te je pa on včasi znao, da je ona comprnica, pa je dao nanositi trnje i njou gori vrgeo i zgorela se je.

Svetovni pomen Sibirije.

Spisal *Iv. Verhovec.*

Sibirijo je treba samó imenovati, da prešine mrzel strah človeku mozek in drob. Ta strah se je drži, odkar se je prvi pot imenovala. in naši nemški sosedje spravili so jo v celó slab glas, pomilujóč nesrečne prognance, ki jim je potisnola ruska krutost romarsko palico za Sibirijo v pest ter jih pahnola čez evropske meje v divji sibirski svet. ki je celó

male in velike, ker dobro vedó, da ne bode dolgo, ko postane Sibirija Rusom najvažnejša dežela vsega velikanskega cesarstva. Zanimivo je torej vprašanje, kaka je Sibirija in kako bodočnost obeta.

Govoréč o Sibiriji treba je delati med posameznimi njenimi deli razliko, kar ruski nasprotniki celó neradi storé. Ob severnem ledenem morji ležeče pokrajine so istinito žalosten svet, a Sibirija je velikanski kos zemlje, ki je za štiri avstro-ogerske krone večji ko vsa Evropa. Severne sibirske obali so le majhen nje del. Drugačna pak je srednja in južna Sibirija, ki sega do Tianšana in altajskega pogorja. Dosedanje pripovedi in pravljice o Sibiriji trosili so po evropskem svetu zgoli tujci, ki so z Urala doli z daljevidom gledali vá-njo, ali pa še morebiti to ne. Sevéda kar Rusi in nepristranski potniki o njej pišó, je gola laž, ki se jej morajo ušesa z debelo pavolo zatisnoti. Pri zapadnih narodih ostal je Sibiriji ta glas do poslednjih let, češ da je vsa Sibirija nepremerljiva planjava, smradljiva mlakuža in močvirje, kjer bi bil človek v zadregi najti spomladi ali po letu, kedar se pričnó tla otajevati in sneg kopneti, prostorček, kamor bi lahko stopil brez strahú, da bi se vá-nj do vratú ne udrl. Taka pravijo, je neki Sibirija po letu, po zimi pak je že itak vse zmrzlo in trdo kot rog.

Drugače pak se izjavljajo ruski glasovi. Takoj onkraj bogatega Urala odpré se velikanska sibirska planota ob Obi in njenih silovitih pritokih. V tem delu je Sibirija prava planjava, kjer se popenja črez njo le tú pa tam kak holmec ali hribček. Od Urala sega ob obeh straneh Obe do Jenizeja ali vsaj do gorskih grebenov, ki ločijo Obine vode od Jenizejskih. Drugačen pak je svet onstran Tunguske, hribovit in celó gorat kraj, ki postaja tem bolj hribovit in tem bolj gorat, čim več je od Jenizeja oddaljen. Ta svet, ki se razteza preko 30° ali tako daleč, kakor je od Hammerfesta, najbolj proti severu ležečega evropskega mesta pa do Carigrada, zove se **zapadna Sibirija**.

Ob bregovih severnega ledenega morja pričenši vzdiguje se svet proti jugu bolj in bolj. Ti bregovi in pokrajine do polarnega kroga so vsaj sedaj za človečanstvo brez veljave, ker so v večni sneg in led vkovane. A takoj pod polarnim krogom prične se po malem sibirski gozd, ki se gledé divjosti in impozantnosti v nekem oziru lahko skuša z amerikanskimi pragozdi. Ko so zašli Rusi prvikrat vá-nj, morali so si s sekiro v roci pot skozenj delati. Rés v sibirskem pragozdu ne rastó po 30 metrov visoki drevesni velikani, kakor po misisipskih ravninah, a očem in srcu ugaja bolj. Dr. Finsch, ki je prepotoval l. 1876. vso Sibirijo, trdi, da spominjajo sibirski gozdje s svojim spomladi in po letu s pisanim cvetjem posutim grmovjem, z gostimi šumami visokih vrb, s svojimi marogastimi brezami in vitkimi topoli, z di[illegible] smrekami in temnimi

jelkami na velikanski park, ki bi ga takó lepo in mikavno ne znal izumiti najspretnejši vrtnar. Od evropskih gozdov loči se v tem, da je pri tleh gozd kakor ščet, koder je brezi sekire nemogoče dalje priti. Trgovina z lesom iz teh gozdov obogatila je že marsikterega podjetnika.

Ti pragozdi so stanovališča neštevilnih živalij kožuharjev, zaradi kterih so se Rusi baš podali v ta takrat popolnoma nepoznani svet. Sibirski lovci zasledujejo tú neštevilne jate medvedov, lisic, sobolov, kun, hermelinov, veveric itd. Tu mrgoli vse srn in j lenov, v Altaji mošusev, antilop in drugih živalij, ki se podajejo po letu od tod proti severu na pašo.

Različni od teh gozdov so altajski kraji. Lepših, bolj romantičnih krajev, kakor so oni v Transbaikalskem, ne nahaja se skoro nikjer drugje, ne v Evropi, celó v severnej Ameriki ne. Tako poročajo Nemci (Petermanns Mitth. 1857. 122.), ki se jim ne smé očitati, da so prijatelji Sibirije. Raznovrstno menjajo se gore z dolinami, in temu še pridenite košato hoholjajočo vegetacijo, ki pregrinja gore in doline z težkim pisanim prtom. Tabune in jurte (koče sibirskih narodičev) razmetane so bizarno po deželi; tú se pasó ovce, tam ženó čredo velblodov napajat, tam zopet jezdi krdelo Burjatov s svileno obleko opravljenih h kakej veselici ali svečanosti.

V novejših časih vnela se je kaj živa trgovina s sibirskim tudi za tesanje ladij pripravnim lesom. Iz zapadne Sibirije jel se je les v poslednjih desetih ali dvajsetih letih o gorkih poletjih celó [illegible] Evropo izvažati, če so se bregovi severnega morja iznebili ledenih skl[illegible]. Že l. 1868. vozilo se je po Obi štirideset parobrodov, ki so mimo žita prevažali tudi les.

Odkod pa je žito v Sibiriji?

Imenovani gozdje, ki se pričnó kmalu pod polarnim krogom segajo po sredi Sibirije od Urala do Kamčatke. V obče je ta gozdnati pas kakih 100 milj širok. Na njegovej južnej meji pak se prične rodovitna in deloma obdelana zemlja, ki spremlja gozde do iztočnega tihega morja. Na tem kakih 60—80 milj širokem poljedelskem pasu, ki je pogrnen po južnej Sibiriji, leží največja sibirska mesta; od tod se vleče trgovska pot od Japana in Kitajskega do Moskve in Petrograda. Neizrečeno je rodoviten ta svet. Prst je črna in mehka, 3—4 čevlje debela ter nosi petnajsteri do dvajseteri sad. Osem do deset let je ni treba gnojiti, in vzlasti ob rekah in potokih ponaša se poljedelstvo neverjetno dobro. Tú sem vró Rusi že več let in celó Nemcem diši sibirsko žito. Ni ga mesta ali večjega kraja v Sibiriji, kjer ne naletiš na eno ali več nemških družin. In dobro se jim godi. Okoli velikih sibirskih mest so vsi prebivalci bogataši. Oficijalni izkaz sibirskega statističnega odseka javlja, da je mnogo Sibircev, ki imajo po 1000 konj, 600 do 800 goved in 2000 ovac.

Kedar se je polje utrudilo, popusti ga sibirski kmet, da ga plevel zaraste čez in čez, a on obseje še nerabljeni svet. Saj ga je obilo. Okoli

avgustu zaživi nepregledna planjava v krasnem pisanem cvetu, po velikanskih njivah pak rumeni pšenica, rž, ječmen, oves, prosó, ajda, mak itd. Tudi dišečih sadežev ne manjka. Nekteri sibirski kmetje obsejejo več oralov zemlje s timijanom, janežem, pelinom itd. V Amurskej provinciji na pr. je poletje tako gorko, da dozoré breskve, najslastnejše hruške in žlahtno grozdje. Sadje je tú tako sladko, da se od soka prsti sprejemajo, in trava zraste čez dva metra visoka. Okolica semipalatinska zove se „sibirska Italija", kjer rastó breskve in okusna divja jabelka. Med Obo in Irtišem ležečo planjavo „Baraba" zove Middendorf najsrečnejši prostorček na zemlji. „Očaran vsled nepremerljivih krasnih travnikov in bogatega polja, zaklical sem vaščanom, ki so me prijazno sprejeli, da so najsrečnejši ljudje pod solcem, ker smejo v takem raji stanovati." Njegovemu vprašanju, ali nimajo morebiti kljubu temu vendar kakih teženj, odgovorili so: Mi ne moremo vsega pod plug in koso spraviti. Pridita ti in tvoj sin k nam, naselita se pri nas in dali vama bodemo zemlje in kar vama bode sicer treba, kolikor bodeta želela. — Trava ob rekah je tako visoka, da se njeno latje jedva doseže. Sredi teh bogatih travnikov stoji tu pa tam raztreseno 3—4° visoko vrbje. Dalje od rek utone človek v gostej travi, a jedva tretjina tega bilja je prava trava; kajti tú poganjajo najraznovrstnejša visoka zelišča, ki so z nekim slakom tako gosto prepletena, da mora človek po kakih sto težavnih korakih odjenjati od daljne hoje ter se po napravljenem tiru vrnoti iz te goščave. Kjer pa je mogoče sklonoti se z glavo črez to rastlinstvo, zagledajo se v daljavi po travnikih raztrošeni manjši in večji gozdiči.

Sibirsko poljedelstvo naj bi le ne bilo na tako nizkej stopinji! Obdelovanje je le površno; sedaj se obseje ta, sedaj oni prostor, in kedar se le količkaj čuti, da hoče polje pojemati, popusti se brzo. Kljubu temu pa se izvaža že sedaj, da si je tudi komunikacija težavna in slaba, nad 70 milijonov sibirskega žita na Rusko. Naj bi Sibirija ne imela nobenega drugega bogastva v sebi kakor rodovitna tla in velikanske gozde, bila bi za Rusijo neprecenljive vrednosti. Minolo ne bo dolgo, ko bode sibirsko žito lahko z amerikanskim tekmovalo, kedar bodo jele prepregati železnične proge ta velikanski svet. Čas ni več daleč, ko se bode curek ljudskega preseljevanja, ki tišči sedaj proti zapadu v severno Ameriko, zasukal proti iztoku ter poplavil vso Sibirijo, kjer se nahaja več in če ne bolj, vsaj gotovo tako rodovitne zemlje!

A mimo rodovitnega polja, dragocene kožuhovine in obilnosti rib blagoslovljena je Sibirija z rudninskimi zakladi, kakoršnih nima nobena dežela vsega svetá. Bogati obeti sibirskih rudnikov so že privabili obilo ljudstva semkaj v gozdne samote. Mesta ne rastó dosti drugače, kakor v Zjedinjenih državah. O mestu Ropalu na pr. ni bilo pred 40 leti ne

duha ne sluha. Le en piquet kozakov je ležal tam, sedaj je za trgovino eno najvažnejših mest. Do l. 1863. preselilo se je v Sibirijo 9180 ljudij. l. 1864. prišlo jih je 720, ravno toliko leta 1866., l., 1867. pak 3425 (Petermanns Mitth. 1856. str. 217. in 1868. str. 345.). Kjer so se zasledili bogati rudniki, razvila se je delavnost, kakoršna je bila v Sibiriji do sedaj nepoznata.

Odveč bi bilo vse sibirske zaklade posamezno naštevati, ker njihova obilost je obče znana; omeni pa se naj, da se nahaja v Altaji, v južnej Sibiriji torej, največja zaloga premoga na svetu v zvezi z veliko množino raznih kovin. V razvitku modernih narodov pokazal se je zanimiv slučaj. kako zeló je bogastvo njihovo odvisno od premoga. Doživeli so to Angleži. ki jim je narava poskrbela v zvezi z železno in drugo rudo bogate premogove zaklade. Doživeli so to Amerikanci; ravno v onih krajih, kjer so najbogatejši premogovi zakladi, razvila se je industrija, razcvela so se najbogatejša, največja mesta. Nasproti pak čutijo na pr. na Laškem. kjer premoga ni, da svoje industrije in s tem narodnega blagostanja ne morejo potisnoti na tako stopinjo, kakor storé to drugi narodi. Sibiriji. ki ima največjo zalogo premoga na svetu, sme se že sedaj najlepša bodočnost obetati.

Po Evropi se je razširila misel, da živé v Sibiriji zgoli ljudje na najnižjej stopinji omike, da so njihova stanovanja bolj živalskim brlogom. nego hišam podobna. Da Jakuti, Tunguzi, Samojedi, Čukči itd. ne živé po salonih ter ne stopajo po parketih, to je res, ali zavoljo tega pač še ni vsa Sibirija ledena, divja samota! Norveški potnik prof. Krištof Hansteen piše o Sibircih, da so celó snažen ljud. Njihova stanovanja so v pravem pomenu besede izrezljana. Z velikimi noži strgajo tla in stene. okna in klopi, tako da so vedno novim podobne. V nekej sibirskej in sicer kmetskej hiši videl je kuhinjska tla z volnatimi prti pregrnena; klopi in mize so bile postrgane in tako bele, da njegov sluga ni smel v kuhinji posode za čaj čediti, ampak zvunaj na dvorišči. Gospodinja, pri kterej sta Hansteen in njegov sluga stanovala, zapazila je bila en pot. da se je na hodniku pred Hansteenovo sobo nekoliko čaja polilo. Pokazala je rujavo pego na tleh Hansteenu ter zahtevala, naj se takoj postrže; sluga pa je moral odslej mašino za čaj vedno v nekej večjej posodi v sobo nositi, da ne bi se kaj takega v novič pripetilo.

Atkinson se je čudil na svojem potovanji sibirskim mestom ter naletel na pr. v Irkutskem na tako izboren okus v zgradbi mesta in njegovih palač, kakoršnega je v mnogih evropskih mestih pogrešal. Njegova sodba je, da živé mestjanski Sibirci zeló bogato, dovolijo si lahko marsikak luxus, ki je v Evropi nemogoč. V Jakutskem udeležil se je obeda. kjer so veliko omizje zgoli s francoskim in španskim vinom preskrbeli. Kdor hoče zvedeti, kako živi sibirska gospoda, čita naj Hansteenov potopis po

napravila ná-nj, je bogat, eleganten in okusen. Uzrok temu je, da zahteva ruska vlada, naj se vsa javna poslopja po Sibiriji gradé po načrtih, ki jih izdaje v posebnem albumu petrogradsko ministerstvo. Po vsem Norveškem, pravi Hansteen, nahajajo se jedva 2 ali 3 crkve, ki se smejo gledé zvunanje dostojnosti in lepega utisa s crkvami sibirskih vasij primerjati.

(Konec pride.)

Epiške indske pripovedke in pravljice.

Priobčuje *K. Glaser.*

XI.

Śivova ženitev.

Himâlaja, bog znanega gorovja, imel je za svojo ženo Meno, lepo hčerico Pârvatî imenovano, ki je po svojej izvanrednej lepoti med indskimi deklicami zaslovela. Nârada, posel bogov, zapazi jo in takoj odloči, da mora postati ta devojčica Śivova žena, kajti ona je prè edina bogu primerna soproga. Śiva je bil prav za prav vdovec; zakaj njegova prva žena mu je bila v ogenj skočila, ker ni hotel k nekemu darilu povabiti njenega očeta Dakśa, dasi je vse druge bogove bil prav prijazno na daritveni obed povabil. Žaloval je tedaj Śiva in bridko pokoro delal.

Oče Himâlaja pa je bil s to nakano Nâradovo do cela zadovoljen in je zapovedal Pârvatîci, naj se poda s svojimi tovaršicami in prijateljicami na goro, kjer Śiva premišljuje ničemurnost sveta, in naj ga prav lepo počasti.

V tem času je neki demon, Târaka, svet hudo mučil; v tej stiski so ljudje celó pozabili bogovom darovati. Raditega so se podali bogovi k najvišjemu bitju, k Brahmu in ga prosili pomoči; Indra je razlagal njih žalostni položaj. Prijazno jih posluša Brahma in obljubi pomoč; pomagati pa more samo Śivov zarod, Śivov sin. Vsled tega ide Indra h Kâmu, bogu ljubezni in ga prosi podpore pri tem opravilu. Hitro se poda Kâma na goro Himâlaja, kjer dela Śiva trdo pokoro; spremljata ga pa njegova žena Rati in Madhava, bog pomladi. Ko pride ta mala izborna družbica na goro, obleče narava svojo najkrasnejšo pomladansko opravo: rožice cvetó in razprostirajo svojo vonjavo, ptičice prepevajo, da se mora srce človeku zaigrati rajske lepote. Śiva pa je še vendar globoko zamišljen in ne briga se za lepo naravo. Že omaguje Kâma, kar se Pârvatîca prikaže; to dá Kâmu nov pogum. Nandin, poveljnik Śivovega spremstva, ktero je molčé in v spoš[illegible] daljavi opazovalo zamaknenega

Śiva, naznani svojemu gospodu, da je Pârvatîca došla slavit ga. Njeni spremljevalci posujajo tla z rožicami, in Himâlajeva hčerica se lepo nakloni Śivu. Bog se jej spodobno zahvali in v povračilo za poklon jej želi udanega moža. Ko Śiva lepo sramežljivo deklico opazuje, ki svoje naklonjenosti njemu nasproti ni mogla prikrivati, začne v svojem trdem sklepu omagovati. Sam hitro zapazi to izpremembo v sebi in se pazno ogleduje, od kod bi utegnola prihajati. V tem hipu pa zagleda boga ljubezni in zažene ná-nj iz svojega tretjega oka v čelu uničevalen ogenj: takoj se izpremeni Kâma v pepel. Śiva izgina in Himâlaja nese svojo hčer na dom. Globoko užaljena se prepusti Rati bridkej togi in zdihuje po milem soprogu.

Pârvatî, prepričana po bridkej skušnji, da jej krasno telo ne pomaga k temu, da bi se izpolnile skrivne želje, hoče se posvetnemu življenju odpovedati in pokoriti se v samotnej puščavi; niti oče niti mati je ne moreta odvrnoti od storjenega sklepa.

V tem trenotku se prikaže neki puščavnik, kterega Pârvatî prijazno sprejme. Ta mož hoče zvedeti, zakaj je ona sklenola tako ostro pokoro delati. Ker noće ona sama povedati tega, namigne prijateljicam, naj one govoré. Te družice pa tujcu vse brez okolišev razodenejo.

Da bi njeno ljubezen do Śiva skušal, grdi on tega boga in črni, kar se le dá. Ona ga pa toplo zagovarja in mu veli, naj se pobere, će noće nehati s takim blebetanjem. To je tujega puščavnika prepričalo, da Pârvatî resnično ljubi Śiva in on se jej dá spoznati, da je sam Śiva. Zdaj se pokaže sedem ršijev s svojo ženo Arundhati. To krasno soprogo, ki je bila vsem skupna, zapazivši, želi si tudi Śiva žene; kajti blage žene so vsemu lepemu dejanju pravi povod, kakor uljudni pesnik Kâlidâsa pristavlja.

Zdaj naprosi Śiva ršije, naj gredó v mesto Ošadhiprastha, v prestolnico kralja Himâlaja, snubit zá-nj Pârvatîco, kajti bog sam želi imeti zarod s Himâlajevo hčerico.

Tej želji ustrežejo ršiji in se podajo k bogu silnega gorovja. Spremljevan po svojej soprogi in hčerici pride jim Himâlaja spoštljivo naproti in se globoko prikloni. Vpraša jih, kaj želé. Ko vestno in natanko razloge svojega prihoda povedó, zarumeni sramežljivo Pârvatîca in se igra s cvetlicami. Z veseljem Himâlaja privoli; da se tudi nežna Pârvatîca ni branila, tega radovednim čitateljem ni treba še posebej razlagati. Tri dni pozneje je bila poroka.*

To je kratek obsežek Kâlidâsove epične pesni: Kumârasambhava.

---

* Ker utegnem ob priložnosti posebej govoriti o svetkovinah ženitvanjskih v Indih, ne bodem tukaj slovesnostij pri poroki na drobno popisaval.

Potovanje po svetovih.

Spisal *Rajmund Čuček.*

Človek je sčasom iznašel najpripravnejša sredstva, s kterih pripomočjo se lahko jako hitro premika od kraja do kraja po celej zemlji ter si od vseh stranij ogleduje svoje prostorno bivališče. Spoznal je na ta način že natanko vse razmere zemljinega površja, razjasnil si vse prirodne prikazni, tako da se sme rés smatrati nje pravim lastnikom. Če se pa kvišku ozre, zapazi nad sebój ogromno število drugih svetov, pravih čudežev, kojih né bode nikdar mogel tako natanko preiskati kakor svoje domovje. Kar o njih vé, spoznal je samo po vestnih opazovanjih in bistroumnih sklepih. Ako je sploh človeštva um zanesljiv, je vse to zá-nj veljavno in resnično, kakor če bi se bil o istinitosti prepričal s svojim tipalnim čutom.

Kako bi se pa potovalo po teh svetovih? — Astronomija nas seznanja z marsikterimi stvarmi, po kterih se dá tako potovanje dovolj natanko določiti; v zadregi še je samo zaradi primernega voza ali stroja, ki bi nas po praznotah vozil v velikanske daljave. Tej zapreki pa lahko pridemo v okom, ako mi dragi bralci dovolijo, da se upreže naš duh, ki je bajè mnogokrat krepkejši od telesa, ima pa še tudi za potovanje posebno prednost, da je silno hiter. O pravem času hočemo se vestno spomniti svojega telesa in ozirati se ná-nj, kakor na zemlji.

Vse je pripravljeno za odhod. Še enkrat stisnemo svojim roko, še enkrat se ozremo na ljube nam kraje, ki jih zapustimo za nekaj časa, morda za vselej, če nam osoda ni mila. Pa kdo bi vsekdar mislil na nesrečo, ko se podá na potovanje; ne prišel bi sicer še ne od domače hiše do sosedove. V našej družbi tudi ni nobenega trepetljivca, pogumen „naprej“, in mi začutimo, kako se nam trdna tla odmaknejo izpod nog. Dvigaje se kvišku vidimo pod sebój zbrane sorodnike in prijatelje, kako nam še s klobuki in prti vihté zadnji pozdrav. Kolikor više dospemo, tem manjše se vidijo osebe, ki smo jih zapustili. Že ne slišimo več njihovih glasov, ne moremo jih več ločiti eden od drugega; vsi skupaj se nam dozdevajo neka temna tvarina, ki se zmirom bolj zmanjšuje in krči. Celó isto prikazen zapazimo pa tudi pri gorah, rekah, mestih itd., ki se med sebój vedno bolj približujejo. Z nami se vzdiguje tudi balon, ki nas hoče spremljati; pa kar na enkrat obtiči, in nič ne pomaga vse naše prigovarjanje, naj ostane v našej družbi. „Sape mu je zmanjkalo,“ oglasé se nekteri izmed nas gledaje s sočutjem na balon, ki se začne zopet zemlji bližati in nam precej izgine izpred očij. In rés bila je taka; kajti zrak je na kvišku od plasti do plasti tanši, torej tudi lažji, in plin, s kojim je bil balon [illegible]ljen, ni bil več lažji od zraka, v kterem je

plaval. Tudi mi že začutimo v tem kraji nekako tesnobo ter sopemo hitrejše, ker naša pljuča dovolj zraka več ne dobivajo.

Čez nekolikǒ časa pa dospemo do kraja, kjer nam zraka popolnem zmanjka. Tukaj — kakih 15 milj nad zemljo — je torej meja za vsako živo bitje, kajti brez zraka ni nobenega telesnega življenja. Naš duh pa prekorači tudi to mejo, in zdaj se mu odpre neizmeren prostor, v kterem se nahaja ogromno število novih svetov, plavajočih v silno tankej, nevidljivej snovi („eter“ imenovanej), ki se nahaja povsod v tem neskončnem prostoru in tudi v našem zraku, ki pa mesto njega ne zadostuje za telesno življenje. Po njej se razprostira na vse strani solnčna svetloba, po njej prihaja tudi do zemlje.

Ker nam je mesec najbližji svet, hočemo ga tudi najprej obiskati, da si nekoliko natančneje pregledamo naše zemlje vztrajnega spremljevalca. Dvigajóč se proti njemu, ozremo se še enkrat na zemljo. Prikaže se nam že kot velika krogla, zavita krog in krog v megleno tvarino, ki vedno bolj temni proti zemljinemu površju, ob robu pa jasni. Čim bolj se približujemo mesecu, tembolj raste njegova velikost, tembolj se zmanjšuje zemlja za nami. Že smo prišli do kraja, iz kterega vidimo oba sveta v podobi velikih balonov. Pa kako se začudimo, ko 37.000 milj oddaljeni od zemlje zapazimo, da smo celó brez vse teže. Že poprej smo se čutili lahkejše in lahkejše, čim više smo prišli; a zdaj je naše telo rés čisti duh. Saj pa tudi ne more drugače biti, ko je zemljina privlačnost na nas v tem kraji celó tolika kakor mesečeva.*

Tukaj se hočemo še enkrat nekoliko pošaliti z zemljani, predno se preveč ne oddaljimo od njih, ter poskusimo palico spustiti na zemljo. A ona nam ne pade iz rok, dasi je ne držimo več; kajti tudi na njo uplivata z enako privlačno močjo zemlja in mesec. Mi sami bi se ne mogli premaknoti s tega kraja niti naprej proti mesecu niti nazaj proti zemlji. Naš duh pa ne pozna takih zaprek; urno se dvigne tudi čez to mejo, in ko še prehiti 13.000 milj, stopimo na površje novega sveta. Radovedni si ga začnemo ogledovati; saj smo že mnogokrat hrepeneli po njem in ga celó slavili s pesmicami. Vendar kako bridko se iznenadimo, ko zagledamo pred sebój samo skalnato gorovje in puste planote! Nobene rastline, nobene živalice nikjer ne zapazimo, naj se še tako trudimo. Otožni zakličemo z vso močjo v to strašno pustoto, morda se vendar

* Če zaznamenuje M cele zemlje, m naših teles tvarino, D pa njih težišč oddaljenost, je zemljina privlačnost (po Newtonu): $\frac{M.m}{D^2}$, ki upliva na nas. Tako je tudi $\frac{M'm}{D'^2}$ privlačnost, s ktero na nas upliva mesec, ako zaznamenuje M' njega tvarino in D' oddaljenost njenega težišča od našega. Ko je $\frac{M.m}{D^2} = \frac{M'm}{D'^2}$, privlačuje nas zemlja z isto močjo kakor mesec.

prikaže kakoršnokoli bitje; pa joj, strahú se stresemo, ko še svojega lastnega glasú ne zaslišimo ne. Meseca ne obdaje namreč zrak kakor zemljo; torej se tudi naš glas še toliko ne more širiti, da bi prišel od naših ust do ušes. Ker pa na tem svetu ni zraka, ne more tudi vode biti na njem; kajti voda se precej spuhti, ako ne tišči na njo zračni tlak. Brez vode pa ne more biti nobenega organičnega življenja, tudi ne če bi še lahko pomanjkovalo zraka. Céli ta svet tedaj pokriva v istini mrtvaški prt, ki nas naudaje s strahom in grozo. In vendar si še hočemo ta svet natančneje ogledati, ker smo se že potrudili do njega. Pri hoji se čutimo jako lahke in hitre.* Brez vsega truda skočimo na 6—7 metrov visoke holmce in tudi čez toliko metrov široke propade, kar nam tukaj jako koristi; kajti povsod, kamor sega naše oko, vidimo gorata skalnata okrožja, iz kojih središč so na vse strani napeljane steze podobne velikim trakovom; to so gotovo ostanki nekdanje lave, ki so jo že pred davnim časom izbljuli v onih središčih bivši vulkani. Ko prekóračimo takov skalokrog, zagledamo v planoti dolg, nepravilno se vijóč rov, ki je suhim zemeljskim strugam najbolj podoben. Tam kjer se zavije okoli strme skale, je tudi dosta globji, celó kakor nahajamo v naših rekah zemljo podkopano na takih krajih. Razven teh znamenj najdemo še drugih dovolj, da je mesec imel nekdaj vodo, ktere se je pa sčasom iznebil. Tudi zapazimo, da toplota na tem svetu vedno bolj raste. Mesečni dan je še nekoliko daljši kakor zemeljskih 14 dnij. V tem času pa solnčni žarki neprenehoma hudo pripekajo na golo skalovje, ki se ne more ohladiti po nobenej sapici, nobenej padavini. Še le ko preteče dolgi dan, preneha polagoma strašna vročina.

Vse to nahajamo na polovici proti zemlji obrnenej. Miče nas še pa druga polovica, ki se ne more nikdar z zemlje videti; ali precej se prepričamo, da je bila naša radovednost celó neopravičena; kajti zemlji odvrnena polovica je v obče prvej podobna, saj pa tudi ni nobenega uzroka, da bi bila drugačna.

Pa pustimo teh krajev tužnost, s kojo bi se nikdar ne mogli sprijazniti, in podajmo se na druge, morda srečnejše svetove. Najprej obiščimo največji, iz zemlje vidljivi svet, ki je našemu domovju jako

---

* Mesečéva privlačnost do nas je zdaj $\frac{M'm}{R'^2}$, če zopet značita M' in m tvarini, R' pa mesečev polumer, ki je zdaj obeh težišč oddaljenost. Cela mesečeva tvarina, ktero si hočemo misliti enakomerno razredjeno, upliva namreč na nas, kakor če bi bila združena v njegovem središči. Zemlja nas na svojem površji privlačuje z močjo $\frac{M.m}{R^2}$, ako je R nje polumer Ker je pa mesečeva tvarina M' nezdatna v primeri z zemljino M, je prejšnji kvocijent blizu 6 krat manjši od zadnjega; potem se čutimo tudi mi blizu 6 krat lahkejše.

imeniten in upliven dobrotnik. Raditega ga tudi navadno edinega imenujemo „solnce“, dasi zasluži še to ime tudi mnogo drugih svetov, nepremičnice imenovanih, ker imajo lastno svetlobo. Dvigaje se proti solncu vidimo za sebój velik in majhen balon, ki se obá z dovoljno hitrostjo v velikem loku tako naprej premičeta, da se manjši na čuden način in še hitrejše vrti okrog večjega. Oba sta nam že dovolj znana; večji je naša zemlja, manjši pa nje mesec. Med potjo nas dohité gošče večjih in manjših telesc, pravi roji, ki so kmalu redkejši, kmalu gostejši, a vsi leté v velikih lokih s silno hitrostjo proti solncu. Vsi so med sebój v nekej zvezi ter se vrté okrog solnca v velikanskem kolobarji. Vsako telesce se vrti okrog lastne osi, vrh tega pa še manjša zopet okrog večjih, tako da vse skupaj in eno skozi drugo vrši in mrgoli. Ta telesca so „meteori“, izmed kterih tudi sem ter tja kak odpadnik prifrči na zemljo, ako se jej je preveč približal v svojem blodenji, tako da ga je zmagala njena privlačnost.

Predno pa dospemo do solnca, srečamo še take velike potnike, kakor je naša zemlja. Premikajo se kakor ona po stalnih potih okrog solnca; torej jih z našo zemljo vred imenujemo „premičnice“ ali „planete“. Prva taka premičnica, kojo srečamo, je Venera, naša večerna ali jutranja zvezda. S prijaznim obličjem stopi pred nas in nas obsije s prekrasno svetlobo. Podoben je ta svet našej zemlji, kajti zavit je v gost zrak, in na njem lahko celó natanko razločujemo morja in kopno, gore in doline. Tudi po velikosti jo skoro doseže, kajti njegov polumer je samo za $22^1/_2$ milj manjši od polumera naše zemlje. Vendar je na njem razlika med poletjem in zimo nekoliko ostrejša nego v našem domovji; kajti njegova os, okrog ktere se vrti, je proti solncu bolj poševna kakor pri našej zemlji. Ta svet je solncu za 5,000.000 milj bliže kakor zemlja; torej ima gotovo še enkrat toliko svetlobe in gorkote.

Od Venere kakih 7,000.000 milj naprej proti solncu srečamo še eno premičnico, ki jo imenujemo „Merkur“. Ta svet ni dosta večji od zemljinega meseca. Srednja njegova oddaljenost od solnca je samo 8,000.000 milj; zatorej tudi solnce ná-nj najbolj upliva, tako da se najhitrejše premiče. V vsakej sekundi prehiti $6^7/_{10}$ geogr. milj, torej za $2^6/_{10}$ milj več kot naša zemlja. Ker pa še njegova pot okrog solnca ni tolika kakor zemljina, preteče jo že celó v blizu 88 dnevih. Po takem minejo na njem še več kakor 4 leta, med tem ko na našej zemlji samo éno leto preteče. Če bi se hoteli na tem svetu naseliti, našli bi sicer zrak kakor na Veneri in našej zemlji, doživeli bi 4 krat toliko let kakor v svojem domovji, a vendar bi ne bili nikakor zadovoljni, ker je na njem že gotovo 7 krat tako vroče kakor na zemlji. Tudi bi nas nadlegovala presilna svetloba, za ktero ni stvarjeno naše oko. Prepustimo ga torej njegovej osodi in hitimo naprej proti solncu.

Že z Merkurja smo ga videli kot popolno kroglo', gotovo 7 krat toliko, kakor se vidi iz zemlje. Pa kolikor bolj se mu bližamo, tem veličastnejše se nam razkrivlje po svojej velikosti in bliščečej svetlobi. Radi verjamemo zdaj astronomom, da ima $1^1/_4$ milijonov krat toliko prostornine kakor naša zemlja, da je pa samo 320.000 krat težje od nje. Njegove tvarine gostota znaša torej samo bizo $^1/_4$ od zemljine. Zdaj tudi lahko natančneje vidimo, da je solnce žareča tekočina, ovita z žarečim soparjem. Oddaljeni smo še sicer dovolj, pa vendar že čutimo nepretrpljivo vročino, po kojej smemo soditi, da je na solnci gotovo 27.000° gorkote. Na solnčnem površji zapazimo, kako se delajo penéči holmci, iz kterih se s silno hitrostjo (5 do 8 milj v sekundi) dvigajo mnogo tisoč milj visoki plinasti stebri, ki so med sebój različni in sem ter tja čudno razviti. Imenujemo jih solnčne „pertuberance“. Če bi se vrgla naša zemlja v nje, igrali bi se z njo kakor morski valovi z leseno kroglico. Sicer pa zapazimo, kako je cela solnčna atmosfera silno razburjena od strašnih viharjev, s kojimi v primeri so vse zemeljske nevihte samo rahli dihljeji. Velikanski temni oblaki, ki se tudi vidijo z zemlje, — najbrže pepelni prah — podijo se od vzhoda proti zahodu po celem solnci in nam dajejo povod, da mislimo, da se bode morda s časom ohladilo tudi naše solnce, česar pa še zdaj v njegovej bližini nikakor ne čutimo.

Lahko se izprevidi, da si zaradi takih neugodnih razmer želimo zopet hladnejših krajev. Torej se vrnemo in hitimo v nasprotnej meri s brzostjo, kterej je samo naš voznik kos. Brez pomude na že znanih svetovih in ne oziraje se na razne prikazni, koje smo poprej občudovali, dospemo zopet do naše zemlje. Vendar še nismo z vsem zadovoljni, kar smo že videli. Misel, da najdemo morda kaj ugodnejšega v nasprotnej meri, ne dá nam mirú; saj se bomo zdaj vedno bolj oddaljevali od solnca, ki nas ne bode več moglo tako silno peči. Urno se torej vzdignemo in pomikamo proti svetu, ki je našej zemlji prvi sosed, od solnca pa že za skoro 12 milijonov milj bolj oddaljen. Ime mu je „Mars“. Tudi njega najdemo obdanega z zrakom in meglami, ki so nam v dokaz, da mora tudi na njem biti voda. In rés zapazimo že velika morja, iz kojih se dvigajo brez gorovja kopne planote in otoki. Vsi so nekako podolgasti in ob koncih okrogli. Med morskimi prizori pa nas zanima posebno priliv (plima), ki je dosta silnejši od zemeljskega, ker ga še tudi naša zemlja pomaga pouzročevati. Mars je skoro za polovico manjši od naše zemlje. Da obteče solnce, potrebuje 686 dnij; éno leto na njem traje torej skoro tako dolgo kakor na zemlji dve. Njegova os je proti plani, v kojej se premika, skoro celó tako nagnena kakor pri zemlji; torej najdemo tudi tukaj štiri letne čase. Sploh nahajamo razmere, po kterih spoznamo, da od vseh premičnic ta svet našej zemlji najbolj podoben; samo svetlobe nima tolike, ker je od solnca že bolj oddaljen. Mars, naša zemlja,

Venera in Merkur so solncu najbližje velike premičnice, ki se od solnca črez 32 milijonov milj nikdar ne oddaljijo. Vendar še s temi nismo spoznali vseh solnčnih premičnic; na svojem potovanji najdemo še 4 druge velike svetove, ki se tudi stalno vrté krog našega solnca, pa v daljavi, ki je prejšnjim celó neprimerna. Radi te velike oddaljenosti pa jih imenujemo zvunanje, poprejšnje štiri pa notranje premičnice.

Velikansko daljavo imamo torej zdaj prehiteti, predno da pridemo do prve zvunanje premičnice, ki je v primeri z zemljo še več kakor 5 krat bolj oddaljena od solnca. Dozdeva se nam skoro neverjetno, da bi bil ta velikanski prostor med znotranjimi in zvunanjimi premičnicami popolnoma prazen. Rés tudi tú srečavamo svet za svetom, ki vsi urno tekajo v krogih oklepajočih se eden drugega, ali vendar so v primeri s poprejšnjimi silno majhni; kajti vsi skupaj — in gotovo jih je več kakor 120 — nimajo toliko tvarine kakor naša zemlja sama. Najmanjši, ki se med drugimi tudi veselo vrti, je kroglica, koje premer samo 3 milje meri. Na zemlji imenujemo te majhne svetove „planetoide“ ali „asteroide“. Astronomi so že konec preteklega stoletja spoznali, da najbližje zvunanje premičnice oddaljenost od solnca ni razmerna z oddaljenostimi, ki smo jih našli pri znotranjih. Iskali so torej v tem velikem prostoru po novih svetovih in zapazili z izvrstnimi daljnogledi tudi te majhne. Prvega so zagledali l. 1801. in dali mu ime „Cerera“. Od istega časa naprej do dandanes so jih marljivo iskali, ali mi se zdaj lahko prepričamo, da še niso vseh zapazili.

Pa kakor da bi nam bila ta telesca čas kratila, dospeli smo že do velikanske premičnice, ki je 107 milijonov milj od solnca oddaljena. Ker je med vsemi premičnicami največja, dali so jej astronomi primerno ime „Jupiter“. Njegova telesnina je za $^1/_3$ večja kakor vseh drugih premičnic skupna tvarina in zavzema 1414 krat toliko prostora kakor naša zemlja; njega teža pa je samo okoli 340 krat večja. Torej je treba še več ko 4 krat toliko tvarine od tega sveta, da dobimo isto težo kakor pri našej zemlji. Svoj pot okrog solnca prehodi še le v blizu 12 zemljinih letih. Tudi Jupiter je zavit v zrak, po kterem se podijo veliki temni oblaki; tedaj ima tudi ta svet vodo in je po tem takem pripraven za življenje. Slučajno smo se spustili blizu ravnika na njegovo površje; silni vihar se nas poloti ter nas vrti s strašno hitrostjo od zahoda proti vzhodu. Pod sebój pa zapazimo razsrjeno morje; bučečih valov plosk in šum doni nam na ušesa, in zadovoljni smo, da najdemo na visokem obrežji varno zavetje. A naši udje so težki, kakor da bi bili iz svinca. Vse žile moramo napeti, da lazimo nekoliko korakov naprej; kajti tega sveta privlačnost mora njegovej teži primerno tudi 340 krat večja biti kakor pri našej zemlji. Solnce, ki se nam tukaj 5 krat manjše dozdeva kakor v našem domovji, zatonolo je ravnokar v krvavorudečem svitu. Kako pa zdaj ostrmimo.

ko se nam namesto énega meseca prikažejo zaporedoma štirje, ki med drugimi zvezdami razsvetljujejo nočno temoto.

Ker se pa tako težko gibljemo, naveličali smo se hitro tega sveta in pomaknemo se 90 milijonov milj naprej do njegovega soseda „Saturna". Ta premičnica, če tudi manjša od Jupitra, je še vendar 800 krat večja od naše zemlje, nje teža pa je samo 101 krat tolika; naše zemlje tvarina je tedaj 8 krat gostejša. Dnevi na Saturnu še niso niti tako dolgi, kakor naši poldnevi; kajti ta svet se že v 10 urah in 29 minutah enkrat zavrti okrog svoje osi; okrog solnca pa dovrši svojo pot še le v 29½ zemljinih letih. Jako čudne spremljevalce najdemo pri tem svetu. Tukaj zapazimo celó 8 mesecev, ki ga vestno spremljajo pri njegovem potovanji. Vrh tega pa še ima ta svet poseben kinč, kojega nima nobena druga premičnica. Opasan je namreč okrog ravnika s prosto visečim velikim obročem, ki je, kakor se precej prepričamo, sestavljen iz mnogo posameznih obročev, torej je céli system. Dozdeva se nam, da je kakih 6000 milj širok in 30 milj debel. Ker najdemo tudi tukaj zrak, ki sicer ni tako gost kakor na našej zemlji, hočemo se nekoliko na njem pomuditi. Vsedemo se torej blizu ravnika, da bi si vse natančneje pregledali. Nebo se nam prikaže podprto z omenjenim obročem, ki ne more biti samo kak hlap, kajti njegova senca je jako temna. Če tudi zapazimo solnce visoko na nebu, vendar se nam dozdeva na tem svetu nekako temno, in mraz nas začne tresti po vseh udih. Ko se ozremo proti tečajema, vidimo vse kraje polne ledovja, ki sega sem ter tja daleč proti ravniku. Saj pa tudi ne more biti drugače, ako pomislimo, da v toliko daljavo ne morejo več solnčni žarki dohajati tako gorki in svetli kakor na našo zemljo.

Nočemo se torej več tukaj muditi; podajmo se naprej k njegovemu sosedu. Pa daljave, po kterih so ti svetovi ločeni eden od drugega, nahajamo vedno večje in večje. Zdaj nam je treba prehiteti že skoro 200 milijonov milj, da pridemo do tretje zvunanje premičnice „Uran" imenovane. Od solnca je ta svet za célih 396 milijonov milj oddaljen. Dasi je dosta manjši od Jupitra, vendar še zavzema 90 krat toliko prostora kakor naša zemlja in je 14½ krat težji od nje. Njegova gostota je torej vsaj 6 krat manjša od gostote, ki jo nahajamo pri naše zemlje tvarini. Svojo pot okrog solnca prehiti še le v 84 zemljinih letih in od solnca dobiva 400 krat manj svetlobe in gorkote kakor naše domovje. Vendar ne čutimo tu nikakega mraza, ko se mu približamo; kajti od daleč že zapazimo, da je tega sveta tvarina neka še žareča tekočina, koje površje se še ni ohladilo. Ne moremo torej nikakor misliti, da bi se mudili na njem. Predno ga pa celó zapustimo, ugledamo še prekrasen prizor, ki nas posebno zanima. Njegovi meseci, kterih ima tudi 8, ne spremljajo ga namreč v)lani, v kterej se sam premika okrog solnca, ampak

vrtijo se skoro navpik proti njej, tako da se nam dozdeva, kakor da bi v spiralki okoli njega krožili. Iz te prikazni pa smemo sklepati, da se ta svet sam skoro navpik vrti proti potu, ki ga hodi okrog solnca.

Po tej posebnosti, ki odlikuje ta svet, raste še bolj naše zanimanje, in radovedni hitimo naprej do zadnje premičnice, nad kojo še vladuje naše solnce. Ime jej je „Neptun“. Treba nam je rés velike vztrajnosti, da dospemo do nje, kajti oddaljena je 620 milijonov milj od solnca, tedaj skoro 30 krat toliko kakor naša zemlja. Ta svet je še za malenkost večji in težji od Urana. Natančneje pregledavši ga pa izprevidimo, da je 95 krat tolik kakor naša zemlja, tehta pa samo 15 krat toliko, tako da se torej niti po velikosti niti po teži dosti ne razločuje od Urana. Krog solnca preteče svojo pot še le 164$^1/_{13}$ zemljinih letih. Vendar se tudi tukaj ne moremo muditi, ker nam presilna vročina skoro sapo zapira. Od solnca ne dobiva ta svet niti tisoči del toliko gorkote kakor naša zemlja; zatorej pa mora biti tudi ta svet še žareča tekočina, in nikdo ne more določiti tisočletij, v kojih se bodeta ohladila ta dva soseda. Solnce se nam prikaže v tej silnej daljavi samo kot zvezdica; zemlje pa ne bi mogli najti niti z najizvrstnejšim daljnogledom.

Nehoté nam pride na misel zemljanov velika bistroumnost, ko občudujemo to celó skrajno premičnico. Spominjamo se namreč, da je l. 1846. v Parizu računar Leverrier pri preiskovanji nekterih nepravilnostij, ki so se zapazile pri Uranovem premikanji, našel po računih, da mora biti od Urana 224 milijonov milj naprej še svet, kojega Leverrier sam še ni nikdar videl; vendar je natanko določil njega lego svojemu prijatelju, astronomu Galleju v Berolinu. In rés Galle je z izvrstnim daljnogledom precej zapazil svet, kojemu smo se mi zdaj približali.

Dospeli pa smo sedaj do meje velikanskega prostora, v kojem gospoduje naše solnce. Vse, kar se imenuje tvarina, odvisno je pri svojem gibanji in premikanji posebno od njegovega upliva; ono vladuje v tem velikanskem kraljestvu. Vendar še nismo prišli vsemu prostoru do konca in kraja, ko smo v Neptunovej bližini; prostor se še razprostira na vse strani v daljave, koje so celó našemu duhu presilne. V njem só ustanovljena brezštevilna druga taka kraljestva s solnci in raznovrstnimi slugami, kakor smo to površno videli v svojega solnca kraljestvu. Najbližje tako drugo solnce je od nas že tako daleč oddaljeno, da potrebuje svetloba, ki v sekundi prehiti 41.000 milj, najmanje 3$^1/_2$ leta, predno dospeje do nas. Ta daljava pa je še v primeri z drugimi prava malenkost, ki se sme popolnem prezirati. Takim neskončnim stvarem pa ne zaupa več naš duh; plah se vrne na zemljo v svoj naravni delokrog ter si išče zopet v njem primerne hrane.

Slovenske besede v tirolskej nemščini.

Spisal *Davorin Trstenjak.*

(Konec.)

Kagkele, Ei, jajce, venetsk. coco, cocolo, ovo, Ei, rusk. kuko, slovašk. koko, jajce.

Karp (Ober-Etschthal), Halsbogen am Joche der Zugrinder; slov. krp, krplje, hölzerner Bogen.

Kauder, Werg, so man von Flachs oder Hanf hechelt; slov. koder, korotanskoslov. čoder, po nemšk. Koroškem in tudi Tirolskem; tschuadrat, v Vorarlbergu: tschudrig, kraus, zerzaust; menda po tem pomenu: „Kauderwelsch", ker je govorica mešana — čodrasta, eine zerzauste Sprache.

Klenken, eine Schlinge machen, novoslov. kluka, nemška oblika: hlanca, Schlinge.

Klupp, Klupp'n, Zwangholz, slov. klupa, isto, primeri: klepam.

Kôg, Kôge (Oberinnthal), Pest, Seuche, Aas; slov. kuga, srednjegorenjenemšk: koge, Pest, je iz slovanščine.

Korte, Trupp (Prägraten, v Pregradi), slov. krdo, pa ne iz lat. cohors, kakor Schöpf misli. Prasorodne so goth. hairda, althd. hërta, agsk. heord. altnord. hjördh.

Koise, Schirmdach im Freien zum Aufhängen der Garben, slov. koza, kozolec, Harpfe.

Kröb, Eingeweide von Thieren, po zmeni zobnika z goltnikom iz drob, drobovina; primeri tirolsk. ilgkes = Iltiss v nekterih nemšk. narečjih: elledeis.

Kravja imena na Tirolskem: Muschga, schwärzliche Kuh, priméri hrv. muško, Sommerrappe, equus niger; zucka, junge Kuh, slov. hrv. čuha, mlada krava; moara, črna krava, slov. mavra; rizza, dunkelrothe Kuh, slov. ridža, riža. Kravji pastir se veli: paschebue, pol slovenska pol nemška beseda: paša, Weide, in bue, Bube. Schöpf misli pri besedi pasche na fran. page!

Latschen, nasse, weiche Stelle, slov. laka, leka; primeri ime mužnatega in močvirnatega kraja med Siskom in Zagrebom: Lokenjek. Venetsko: leccio, Sumpf, Morast; Schöpf razlaga iz goth. latan, zaudern, srvisn. laz, nvisn. lass, lässig, a v nemščini glasniki *t*, *tt*, *ss* ne prehajajo v *tsch;* tudi bi bil utegnol odpasti labialec *m*, in Latschen je za: mlače.

Lotschet, eingedrückt platt, tudi s popolno obliko: plotschet, slov. ploćat, ploča, die Platte.

Matschen, quetschen, slov. mačiti, mečkati, mučkati, česk. mačiti, isto.

Nen, der Grossvater, diminutiv: nendl, kakor mandl in mann. ni iz stvisn. ano, der Ahn, kakor Schöpf misli, tudi ne iz stvisn. ginano, gnaño, srvisn. genene, cognominalis, kakor Lexer trdi, temveč iz nan Grossvater, nan, Grossmutter, v lužičkej srbščini: švabsk. nähne, koroško-nemšk. nöne, noine, Grossvater, tudi v drugih slovanskih narečjih znano za razna poznamenovanja žlahte.

Obletzen (Unter-Pusterthal), gekochte ganze Rüben; slov. oblice, iz obel, rotundus, koroškonemšk. oblitzen.

Pallen (Oberinnthal), Abfälle des durch die Windmühle getriebenen Getreides, je sicer z latinsk. palea prasorodno, ali gotovo preje iz slov. pale, pole, pelve, metath. pleve, Spreu.

Pfot (Etsch in Pusterthal), Mädchen, slov. puta, diminutiv. putica, venetski puta, putana, eine üppig gewachsene Maid.

Pitschen, butschen, bütschen, pütsche, Weingefäss in Form eines abgestutzten Kegels, spada gotovo k severnoslov. boča, boč-ka, Weingefäss.

Planken, Bretterzaun, slov. planka, Zaunpfahl, malorusk. palanka, eine eingezäunte Ortschaft, korenika: pal, spalten, iz ktere poleno itd.

Plengkl, schwerer Prügel, slov. plenkel, staroslov. plakti, schlagen, litovsk. plëkti, schlagen, nemška sorodnica je: Fleck, der geschlagene. (Glej dr. Johannes Schmidt Vocal. I. 74.)

Pötsche, Höhle unter dem Felsen, slov. peč, pečina, Felsen, Felsenhöhle.

Pötschen, gebratene Rüben, koroškonemšk. Petschöten = pečena, pečetina.

Prebeten (Windischmatrei), Ringe aus Weidenholz, skaženo iz previtje, previti, winden, flechten.

Parlieskien, Prölassien, Herbstzeitlosen (cvetlice), slov. prilesne prileske.

Puchele, ein rundes kleines Brod, iz puham, dunse auf, buhtiček.

Puchle (Lechthal), kleines ärmliches Vieh, to je puhla živina, slov. puhel, leer, kernlos.

Rajen, Tanz, slov. rajati; v Unterinnthalu „eine roj machen“ pomenja: einen Schwarm bilden, slov. roj, Schwarm.

Ram, rom, schwarzer Streifen, Russ (Pusterthal), ramme, rume, schwarzer Streifen an der Haut; zató rumel, rumal, schwarzgestreifte Kuh; slov. rama, rema, rusk. rama, Blösse, Streifen, remešina, Grenzstreifen, Waldblösse, zató imena krajev: Remešina

razglasil za prakeltsko!

Rob, Bergrand, slov. rob, Rand, Saum.

Saggen, Weidefläche zum Gemeindegebrauch meist am Flussufer. Moj velecenjeni prijatelj g. prof. Jülg v Innsbrucku mi piše, da se v bližini innsbruškega mesta na pobrežji reke Inn kraju pravi: Saggen; primeri rusko: saga, der erhöhte Platz längs eines Flusses, eine lange Sandbank.

Schitzen (Unterinnthal), die Schalen der Hülsenfrüchte, po odpadu slovke je iz: ježica, Schale, Hülse.

Schurimuri, ungeschickt, mit diesem Wort wird auch die Grille angerufen; slov. ščuri muri, isto, ščur — ščurek, Grille, in muri, schwarz.

Schwapln, hinkend gehen, srb. švepati; isto označuje:

Schwadrn, slov. švedrati, hinkend gehen, švedravec, Hinker.

Spuchen, schnauben, blasen, slov. spuhati.

Stackl, Stock mit eiserner Spitze (Prägraten), slov. štekel, šteklača, na konci špičasta palica.

Strappl'n, abnützen, slov. strapiti.

Stuben, Vorschlag für Boden in Mühlen; slov. stub, srb. stuba, stube, stublina, truncus, scala ex arbore, behauener Baumstamm.

Stuedel, Unterdachboden, staroslov. česk. stodola, granarium, stvisn. stadal, horreum, je iz slovanščine.

Taber, Lager, Wagenburg, befestigter Ort, v vseh slovansk. narečjih, tudi v litovščini, toda ne iz magyarščine ali turščine, ker v 7. stoletji, ko že Slovene gotovo na Tirolskem nahajamo, ni bilo še Magyarov in Turkov v Evropi.

Tölkeln (verb. Pusterthal), von sogenannten Sternsingern, den Knaben, die mit einem drehbaren Stern im Gewande der h. 3 Könige an deren Vorabend herumgehen; menda iz staroslov. tlъkovati, verkünden, deuten, erklären. Tölkner, ein solcher Sternsinger, = tlъkar.

Trappel, Fangeisen, staroslov. rusk. srb. trap, Fanggrube, trapat, einzwängen, einschliessen, venetsk. trapola, Mausfalle.

Trientschen, weinerlich sprechen, srb. drečati, plärren, iz starejšega: dręčati.

Troppet (Passeier), dicht gefüllt sein, slov. srb. trpati, dicht anfüllen.

Tschunnel, tudi srvn. Schwein, slov. čun-ka diminut. iz čuna.

Tschoagka, tudi zoaka, Mistjauche, slov. ceklja, Koth, Morast, za-cokati, beschmieren, beschmutzen, venetsk. zacihera, Koth, Schmutz.

Tschapet, zerrissen, zerlumpt, slov. capat, capast, isto, capa, Fetzen.

Tschauschet, ungeordnetes, struppichtes Haar; slov. čošat, čošast, litov. kušis, Behaarung, slov. košmider, Krauskopf. Primerjevanje z nemšk. zausen ni dopustljivo, ker se ta beseda tudi v tirolskej nemščini čisto izgovarja.

Tschorre, Närrin, slov. čura, isto, rusk. čur, Klotz, primeri: du dummer Klotz.

Tulli, junger Stier, po pravem der Brüller, koroškonemšk. tullen, brüllen, slov. tuliti.

Turtschen, Knabenspiel, wobei man zwei Ostereier aneinander schlägt, slov. trčiti, trčljati, korenika trk.

Toll, gut, brav; v rusk. narečjih taly, gut, staroslov. toliti, beguten, tudi v švabskem narečji znano „tollessen“ = gut essen. Nemški toll ima nasproten pomen: rabiosus, insanus, furiosus.

Tschurtsch, tudi koroško- in štajerskonem. tschurtsch, diminutiv. tschurtschl, Fruchtzapfen der Nadelbäume. Vse primere Schöpfove iz bavarsk. zuschen, zutschen, zützen niso prikladne in ne poznamenujejo lastnosti tega imena. Tschurtsch se je izobrazilo iz koroškoslov. dialekt. sčuržč, in to iz šturžič = štoržič, der Zapfen, po istej izpremembi glasnikov, kakor v koroškonem. besedi: tschappeln iz štap, ščap, tschorr iz štor.

Watten, Netz, tudi srvn. Watte, mreža, česk. vata, isto, iz korenike: vat, knüpfen, verbinden.

Zeiber (Unterinnthal), eine Art grüner Pflaumen, slov. cibara, isto (Murko, Gutsmann).

Zamm, Sprossen, slov. cima, Keim, Sprossen, Vokal *i* v korot. narečji prehaja čestokrat v *a*.

Popravek. Ainschlizn (plur.), Stachelbeeren, ne ujema se z „anžolice“, Johannesbeeren. Te jagode imenujejo tudi ljudje slovenjegraške doline: ošljice, tudi ošljače, primeri srb. ošljača, Stachel: thema: os, acutus, *s* prestopil v *š* zaradi glasnika *l*, kakor to nahajamo v srb. ošlji, asininus, mesto oslji. Veli se tudi: agres, agreš, kar pa je iz ital. agrese, in to iz agro.

Slovanstvo na Angleškem.

Slavonic Literature. By *W. R. Morfill,* M. A. London: Society for promoting christian knowledge, 1883.

Na Angleškem so se dozdaj malo zanimali za slovansko zgodovino in književnost. L. 1877. in 1878. bila je pozornost angleškega občinstva skozi kratek čas obrnena na slovanski svet; temu pa je sledila nesrečna

drugih koncih sveta.

Veliki londonski žurnali imajo dopisnike po vseh evropskih stolicah, ki jim poročajo sevéda tudi o slovanskih zadevah, pa kako! Dunajski dopisniki na pr. zajemajo iz tamošnjih židovskih novin, ker menda slovanskih ne znajo čitati. Avstrijo imajo za nemško državo, ali pa te vprašajo, kakšen je „avstrijski jezik“. Poznavanje naših narodnostij je tedaj celó pomanjkljivo, čemur se pa ne bodemo čudili, ako si pogledamo svoje sodržavljane! Tej nevednosti mora biti uzrokov. Slovanstvo še nima dovolj upliva; ogromna Rusija razvija se in krepi, druge narodnosti pa še nosijo večinoma tuji jarem. Zató in iz drugih uzrokov ne prihajajo Angleži v naše kraje in nas ne spoznavajo. Zatorej zaslužujejo naši prijatelji na Angleškem tembolj sympathije in hvale; kajti kljubu znanej indifferentnosti svojih rojakov in pri lastnej materijalnej škodi širijo vendar v besedi in pismu pravične nazore o naših težnjah in življenji našem. Takih mož je sicer dozdaj malo, a ti so neumorne delavnosti in večinoma iskreni prijatelji Slovanov.

Arhitekt in župan londonski Sir R. Taylor je zapustil po svojej smrti l. 1848. „ustanovo“ v Oxfordu za proučevanje raznih jezikov evropskih. Curatorium Taylorovega zavoda pak se plačuje iz fonda, kterega je William Thomas Horner Fox-Strangways earl z Ilchestra zapustil l. 1865. za gojenje poljskega in drugih slovanskih jezikov in literatur. Iz tega fonda honorovala so se predavanja gg. Morfilla l. 1870. in 1873., Ralstona 1871. in 1874., Thomsona 1876., Wratislawa 1877., Pattersona 1879. in dr. Abela 1882.

Nam je imenovati na prvem mestu uda „Slovenske Matice“, g. W. R. Morfilla v Oxfordu. On je menda edini angleški jezikoslovec, ki pozna vse slovanske jezike in literature. Najnovejše njegovo delo imenoval sem na čelu tega spisa; pisatelj govori samo o starej slovanskej književnosti; knjiga je tedaj začetek prve zgodovine slovanskih literatur v angleškem jeziku. Upati je in vsak Slovan iskreno želi, da bode g. Morfill tudi skoro spisal novejšo zgodovino; kajti materijala ima že mnogo nakopičenega (na pr. več dolgih člankov v Westminster Review).

„Namen tej knjižici je v okom priti pomanjkljaju v angleškej literaturi. V našem jeziku ni bilo pisanega nič takega, izvzemši zdaj zastarelo knjigo gospe Robinsonove (Talvj), izdano l. 1850. v New-Yorku. Vrhu tega bila je njena knjiga malo razširjena po Angleškem.“ Potém poudarja pisatelj v predgovoru, da je vzel tvarino povsod iz prvega vira, ne iz druge roke (nemške ali francoske), kakor se je z malimi izjemami vselej delalo, ter navaja svoje vire: Pypin in Spasovič, Archiv für slavische Philologie, Časopis Českého Musea; dalje cituje po celej knjigi mnogo spisov v vseh slovanskih in drugih jezikih, iz kterih je tudi zajemal. Lastna

imena tistih slovanskih narodov, ki pišejo cirilico, pisana so dosledno po strogem načrtu; imena tistih pa, ki rabijo latinico, v izvirnem pravopisu kajti nihče ne bode pisal na pr. francoske besede po angleško. „Upati je da bode grozna pisava slovanskih besed preminola iz naših zemljevidov. — Moja knjižica bode popolnem dosegla svoj namen, ako služi priprostim voditeljem tistim, ki se hočejo dalje učiti teh jezikov, tako zanimivil jezikoslovcu, pa — čudno — tako neznanih med nami.“

Knjiga je pisana za vse čitajoče občinstvo in objektivno; če kako vprašanje ni dognano, podajejo se na kratko mnenja prvih učenjakov, o kterih pisatelj na mnogih mestih govori z občudovanjem, o stvari samej pa z iskrenim navdušenjem. Kar se mu zdi neverjetno, pa zavrže odločno: „Ne morem se strinjati s Šafařikom, če on veže naš angleški Wiltshire s slovanskimi Vilci — ime mora se gotovo izvajati od Wilton-a, mesta na reki Wily. — Kolarjevo mnenje, da se nahaja velika naselbina slovanskega rodú na Laškem, to so le fantastične sanje moža, ki je dober pesnik, pa ne kritik ali zgodovinar. — Iz narodnega predsodka trdijo nekteri ruski zgodovinarji, da so ti tujci (bratje Rurik, Sineus in Truvor) bili povabljeni. Cela stvar je sumljivo podobna našej legendi o Hengistu in Horsi ter je menda enake veljave. — Rusom se je odkrila (v nar. pesn. izd. l. 1804.) malo poznata preteklost; ko se je romantika začela razvijati pod uplivom Žukovskega in Puškina in ko je prišla na svetlo couleur de rose zgodovina Karamzinova, bile so legende dobro došle.“ Glej str. 3, 4, 29, 46. itd.

Najimenitnejše točke prvega poglavja (str. 1—26.) so: Pregled slovanskih narodnostij in literatur v Evropi, Slovani na Grškem (Falmerayer, Sathas, Miklosich), klasifikacija slov. jezikov po Schleicheru, bolgarski jezik, Srbi na Ogrskem, litvanski in letski jezik, razna menja o staroslovenščini, tuji elementi v ruščini, perijode staroslovenščine, revizija crkvenih knjig, cirilica in glagolica, rune. V drugem poglavji sledi nomenklatura slov. narodnostij (str. 26—45.). O starej ruskej književnosti (do Petra Vel.) govori pisatelj v tretjem pogl. (str. 45—100.). Byline, bogatyrji, Vladimir in njegova družina, bojarjeva pesen, Ivan Grozni, vzetje Azova, tožba grešne duše, latinske in nemške besede v starosl., slovansko bajeslovje, ostromirski kodeks, Nestor in letopisci, stari ruski potovatelji, Vladimir Monomah, slovo o polku Igorovem, ruskaja pravda „uloženje“ cara Aleksija, tiskarne po slovanskih deželah, Domostroj, Sergej Kubasov, Kotošihin, ruski študentje na Angleškem, Križanić, Simeon Polocki. V četvrtem poglavji (101—113. str.) je popisana stara malo- in beloruska, v petem (114—144. str.) stara bolgarska, v šestem (145—177. str.) pa stara srbska, hrvatska in **slovenska** književnost.

O Slovencih g. Morfill v tem poglavji pové blizu tó-le: Slovenci se včasih napačno Vendi imenujejo; ne smejo se jednačiti z lužičkimi Slovani, ki spadajo k zapadnej veji velike slovanske rodbine. **Kje** se govori

zemlja zibelj staroslovenščini; Ciril in Methodij sta največ tukaj delovala. Gajevo idejo bilo bi težko uresničiti. „Ako bi se stvaril čisto literarni jezik, ne umelo bi ga prosto ljudstvo, in to bi podpiralo nemškovalne nakane (insidious efforts, at Germanisation), ktere vlada neprestano pospešuje.“

Kopitarjeva slovnica, „Institutiones linguae Slavicae Dialecti“ Dobrovskega, Šumanova slovnica, Wolfov slovar (kterega drugi del pisatelj željno pričakuje). Kljubu malej literaturi je ta slovanski jezik eden izmed najbolj zanimivih za jezikoslovca. Brizinski rokopis je najstarejše pismo slovansko. Zgodovina slovenska pričuje o večstoletnem zatiranji, in čudno je rés, da se je ta jezik tako lepo ohranil. Baron Herberstein (De Rebus Muscoviticis) bil je rodom Slovenec. O življenji in delovanji Pr. Truberja tako govori: „Ne bodemo li rekli: magna voluisse magnum? — Pobožnosti, domoljubja, učenosti, energije mu ni manjkalo, le priprostega ljudstva; njegovih ubogih Slovencev bilo je premalo, da bi razširili mu slavo. Opozorimo vsaj za trenotek na tega pozabljenega apostola neznatne deželice in odstranimo plevél od njegove gomile.“ O Jurji Dalmatinu piše: „Velika škoda, da se je pri nas na zapadu tako malo pisalo o delovanji in mučeništvu glavnih reformatorjev v teh krajih. Zgodovina pač kaže, da ni treba samo osebnega junaštva, ampak človeku je treba stati na kakem velikanskem poprišči. Koliko čitateljev je že čulo imena teh pohlevnih (obscure) apostolov?!“ — Omenivši Bohoričevo slovnico (1584) in Megiserjev slovar, pisatelj tako-le končuje šesto poglavje: „Ko je bil Ferdinand II. uničil protestantsko gibanje, zaspala je nesrečna dežela, kakor se je zgodilo na Češkem. Tišina je vladala malo ne skozi célo 18. stoletje. Začetkom tekočega pa so se Slovenci vzdramili in zdaj imajo lepo število pisateljev. Dvoje literarnih društev se je osnovalo. Veliko središče tega delovanja je Ljubljana (the great centre is Laibach).“

V sedmem pogl. (str. 178—202.) popisana je stara poljska, v osmem (str. 203—239.) češka, v devetem lužička (str. 240—246.), v desetem (str. 247—258.) pa bereš o Polabcih. V ruskem, malo-ruskem, bolgarskem. srbskem in češkem oddelku uvrstil je pisatelj mnogo pesnij, metrično ali doslovno prestavljenih.

Razvèn te knjige izdal je g. Morfill „Voditelja po Ruskem“ (1880) ter spisal več člankov posebno v Westminster Review, na pr. the peasant poets of Russia (Lomonosov, Kolcov, Ševčenko), kterih se je nekaj posebej natisnolo. Zadnji čas pripravljal je predavanja o polit. institucijah in zakonih slovanskih.

Drugi angleški pisatelj, ki se peča z rusko literaturo, je g. W. R. S. Ralston, bivši kustos brit. museja. Izdal je sledeče knjige:

Prevod Krylovih bajk (1869), Pesni ruskega naroda (Songs of the Russian People, 1872), Ruske narodne pripovedke (Russian Folk-Tales, 1873), Drevna ruska zgodovina (Early Russian History, 1874), več romanov J. S. Turgenjeva, kteremu je bil oseben prijatelj. G. Ralston piše tudi za razne zbornike in časnike angleške.

O čeških rečeh spisal je Reverend Albert H. Wratislav, M. A., že devetero raznih knjig; najnovejšej je naslov: Jan Hus (1882). Poleg teh je treba imenovati še sledeče gg.: Denton (o Srbih), Bowring, Paton in Patterson.

Glej: Angličtí spisovatelé o slovanských otázkách. List I. II. Napsal Alfred Lloyd Hardy v Slovanskem Sborniku (L. 1884. č. 2., 3. in 6.). Tu podaje g. Hardy bibliografijo angleško o slovanstvu. *Andrej Jurtela*

Drobnosti.

Geometrija za nižje gimnazije. Spisal dr. Fr. vitez Močnik. Po štirinajstem natisku poslovenil J. Celestina. Drugi del. V berilo vtisnenih je 94 slik. V Ljubljani. Natisnila in založila „Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg“ 1884. — S to knjigo je gospod prelagatelj dovršil nalogo, nižjej gymnasiji s slovenskim podučnim jezikom pripraviti knjige za poduk v mathematiki. Prijetna dolžnost nam je, kakor že pri prejšnjih „delih“, tako tudi sedaj poudarjati ne le spretnosti gospoda prelagatelja, nego tudi čist in pravilen tisk, lep papir in sploh lično sestavo cele knjige. Vse one prednosti, ktere smo že o I. in II. delu arithmetike in o I. delu geometrije navajali, nahajamo tudi v tem II. delu geometrije. Ni nam torej treba te knjige še posebno priporočati, saj se sama dovolj priporočuje; le zahvaliti se moramo gospodu prelagatelju za njegov trud, s kterim je našim šolskim potrebam ustregel. V dolžnost si pa štejemo vsaj na nektere posebnosti opozoriti. Primerjaje „prestavo“ z originalom opazujemo, da je prestavi že zvunanja oblika bol lična; črke so večje in slike vse bolje kakor v originalu. Pomote in nektere pomanjkljivosti, ki se jih v originalu nahaja čez dvajset, so skoro vse popravljene. Opozorujemo samo le na ono v §. 41. in na sliki 69. 71. in 72. Ostala pa je pomota „*BM* — *AM*“ na str. 29. v 13. vrsti od spodaj, kjer mora stati *AM* — *BM*, in v §. 18. ste sliki 16. in 17. zamenjene ostale. Vrinola se je pa pomota na str. 88. v 20. nalogi, kjer mora stati „km^2“ namesto „*km*“. Tiskovna pomota je na str. 47. v 7. vrsti od spodaj „*za*“, kjer mora stati „*z*“, in na str. 64. v 2. vrsti od zgoraj naj stoji „*Cc*“ namesto „*Cd*“. Napačni so tudi citati v §. 40. in 52. V prvem mora stati 115 namesto 105, v drugem 112 namesto 108. Ne ugaja nam izraz „glava sladorja“ (str. 94. v 45. nalogi) za „Zuckerhut“ in na str. 98. v 89. nalogi „prehodišče“ za „Ehrenpforte“; v tej nalogi je sicer še tudi pred besedo „opor“ izostal adjektiv „prizmatičnih“. Zakaj se je pa v tem delu geometrije vrinola: „doboš“ — „dobomo“ etc., ne razvidimo; saj se v I. delu še ne nahaja ta prisiljena oblika! Radi bi še izpregovorili kako besedo o vsebini samej, o nekterih „izrekih“, ki se nahajajo v originalu, ali ker imamo le „prestavo“ ocenjevati, izrazimo samo željo, naj dotični učitelji s svojo iskušnjo pri poduku gospoda prelagatelja pri drugem natisu blagovoljno podpirajo. *V. Borštner.*

Die slovenischen protestantischen Gesangbücher des 16. Jahrhunderts. Von Dr. Th. Elze. „Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich. V. Jahrgang I. Heft. 1884. Wien und Leipzig, Julius Klinkhardt“. Str. 1 - 39 v 8°. Veljá 60 novc. — Znani preiskovalec protestantske dobe na Slovenskem

dr. Th. Elze, protest. župnik v Benetkah, razpravlja v navedenem spisu prve slovenske pesmarice za protest. crkev v 16. stoletji. Ker je Elzejeva razprava za našo slovstveno zgodovino prevelike važnosti, zdi se nam vredno tudi svoje čitatelje na njo opozoriti. Že prvi slovenski „Catechismus in der Windischen Sprach, sambt einer kürtzen Ausslegung in gesang weiss" od l. 1550. sodržuje šest crkvenih pesnij z melodijami vred, in ta skupina je postala pozneje podlaga slov. crkvenej pesmarici. Truber je kmalu spoznal, da zamore pesmarica, v duhu nove vere in v narodnem jeziku zložena, njegov nauk zeló pospeševati; zatorej je po Luthrovem zgledu pridejal takoj prvemu katekizmu nekaj versifikovanih razlaganj glavnih njegovih delov, in sicer o stvarjenji (17 kitic po 7 vrst), o desetih zapovedih (13 k. po 5 v.), o apostolskej veri (12 k. po 6 v.), o Gospodovej molitvi (9 nerimanih stavkov), o krstu (8 k. po 7 v.), in o sv. obhajilu (7 k. po 12 v.). Tudi v svojem „abecedariji" l. 1555. dal je Truber nekaj teh pesnij ponatisnoti.

Ta skromni Truberjev začetek je našel na Kranjskem mnogo prijateljev in posnemovalcev. Vzlasti Matija Klombner se je kaj za slovenske crkvene pesni navduševal; in osobito po njegovem trudu prišla je knjiga na svetlo s sledečim naslovom: „Ene dvhovne peisni, katere so skvsi Primosha Truberia vta ſlauenski yeſik iſtolmazhene, inu vshe ſeday kdrugimu maly drukanu. Sa leteimi ye tudi en drugi deil kerſzhankih peiſni" l. 1563. Str. 205. Ker se ta knjiga v naših slovstvenih zgodovinah le Truberju pripisuje, nam je omeniti, da je ta pesmarica prišla na dan, ne da bi bil Truber vedel in znal za njo. Knjiga obstoji iz dveh delov. Prvi sodržuje samo šest Truberjevih pesnij in litanije, vse ponatisneno iz prvega katekizma od l. 1550., drugi pa obsega na str. 41—204. šestdeset pesnij. Med temi jih je zložil 8 G. I. (Georg Juritschitsch), 12 H. K. (morda Hans Kisel) L. Z. (Lukas Zweckel). Več nezaznamovanih jih je pa najbrže od Klombnerja samega. Ta pesmarica je pri Truberji in kranjskih stanovih veliko nevoljo pouzročila; saj pa tudi ni bila pripravna za crkveno rabo, kajti v énej pesni se katoliško duhovništvo prav grdo napada. A sevéda baš iz te pesmice vidi se vsa strast, ki je zavladala takrat med razjarjenimi duhovi.

Nezadovoljen s slabimi in škodljivimi pesniškimi proizvodi svojih tovarišev, skušal je Truber sam zložiti novo pesmarico, in rés že l 1567. izdá knjigo, ktero Kopitar Grammatik p. 433 imenuje: „Truber's Catechismus nebst einer Sammlung geistlicher Lieder. Tübingen 1567." Od te prve kakor druge izdaje (1570) ni se še našel nobeden izvod, ali da so se nahajali, to nam spričujejo sledeče izdaje iste knjige Tudi tretja izdaja te knjige bila nam je do sedaj neznana, ali Elze jo je zasledil v vseučiliščnej knjižnici tübingskej. Nje naslov glasi se takó-le: Ta celi Catehismvs, eni Pſalmi, inu tih vegshih Godij, ſtare inu Noue krſzhanske Peiſsni, od P. Truberia S. Kreilia inu od drugih sloshene, tretyzh popraulene inu populshane. Der gantz Catechismus itd. V Tibingi 1574 Str. 174. v 8°. Ta pesmarica sodržuje psalme in 41 pesnij, izmed kterih je 23 Truberjevih, 10 Krelovih, 1 Dalmatinova, 1 Klinz-ova, 3 so brez imena, 3 pa stare. Razvèn tretje izdaje tote pesmarice pa imamo po Elzeji celó na novo zabeležiti še do sedaj neznane: „Tri Duhouske Peiſsni", to je majhen zvezek obsegajoč 16 listov v 8° z 10 pesnimi, tiskan „V Tibingi" 1575, in „Ta pervi Psalm shnega triiemi islagami" 1579, listov 6 v 8° s 4 pesnimi.

Vse te pesni so se hitro raznesle in razprodale med privrženci Truberjevimi, in l. 1579. je že prišla v Ljubljani 4. izdaja na svetlo, ki se skoro tretjej izdaji enako glasi, ne pa kakor se bere o njej pri Kopitarji in Šafařiku. Ta izdaja sodržuje 62 pesnij, med njimi 27 Truberjevih, 17 Dalmatinovih, 11 pa Krelovih. Te pesni niso sevéda originalne, temveč po nemških in latinskih zložene. Najbolj občudujemo v njih izvrstni in krepki jezik Jurja Dalmatina. Pet let pozneje (1584) doživela je ta pesmarica s 17 pesnimi pomnožena peto izdajo „v' Bitembergi", l. 1595. pa 6. in zadnjo po

marice od l. 1563. v Draždanah in v Tübingi; 3. izdaja Truberjeve pesmarice je v Tübingi, 4. v Kopenhagenu, 5. v Ljubljani, Monakovem, Draždanah, Berolinu in Londonu, 6. pa samo v deželnem museji v Ljubljani.

To so najnovejši podatki, ki nam jih ponuja prelepa razprava dr. Th. Elzeja. Omenjamo še, da nam g. pisatelj navaja nekaj pesniških zgledov iz raznih pesmaric in povrh še podaje mnogo težko pristopnih biografskih črtic o do sedaj nam malo poznanih slov. reformatorjev. Spis je prav mirno in nepristranski pisan na podlagi vseh tiskanih in mnogo netiskanih pripomočkov. Po vsem soditi je razprava s citati vred jako zanesljiva, s kakoršno se mi Slovenci o tem predmetu še ne moremo ponašati. Tem bolj pa se nam dozdeva čudno, da pita g. pisatelj prošta Polydora de Montagnana s priimkom: „ein ehr- und sittenloser Mensch". Tú bi pač želeli več pravičnosti in resnicoljubja; naj se vsaj primerja Orožen: „Das Dekanat Tüffer str. 24., 46. in 129 sl., kjer se nam drugi, in upamo bolj resnični podatki navajajo. *S.*

Jugoslovanske pripovedke o čarovnicah. V poročilih anthropologiškega društva na Dunaji knjiga XIV. zv. 1. beremo na str. 13—48 v 4° prav zanimivo razpravo od dr. Friderika Kraussa pod naslovom: Südslavische Hexensagen. G. pisatelj nam kot izvrsten poznavatelj jugoslov. pripovedek natanko riše razne vraže o čarovnicah ne le med Hrvati in Srbi, temveč tudi med Slovenci. V podlago služilo mu je najbolj tiskano in netiskano národno gradivo od g. prof. M. Valjavca. Jugoslovanske vraže o čarovnicah se jako od nemških razločujejo ter hranijo poseben značaj, če je tudi v njih mnogo tujega življa. Osobito važno se nam zdi omeniti, da so se pojmi o veščah in Vilah najprej zamenjavali, in naposled je jelo ljudstvo vse slabe in hude lastnosti človeku sovražnih duhov pripisovati čarovnicam. Ker se le malo o „Kerstnikih" govori, ki se bojujejo s čarovnicami, opozorujemo na spis: „Vurberški Krsnik" od prof. dr. Pajeka v „Kresu" II. p. 578. Vsa razprava je podučljiva in ker še nimamo v svojem slovstvu nič enakega, gotovo tudi Slovencem dobro došla.

Athenaeum. Listy pro literaturu a kritiku vědeckou. Dne 15. okt. lanskega leta začel je v Čehih izhajati velevažen list za razvitek znanstvenega slovstva in kritike. Odkar se je otvorilo česko vseučilišče, čutila se je potreba, da si osnujejo českí učenjaki lastni svoj kritiški časopis, ki bi naj naznanjal in ocenjeval vsa izišla važnejša dela ne le slovanskih, temveč tudi inostranskih narodov. „Athenaeum" je tako osnovan, kakor znána nekdanja „Jenaer-Literaturzeitung" ali sedanja njena naslednica: „Deutsche Literaturzeitung" v Berolinu. Athenaeum česki hoče po svojih ocenah, naznanilih in kritičnem slovstvenem pregledu zasledovati vsakojako znanstveno delovanje česko in tuje, ter podajati kolikor mogoče popoln obraz znanstvenega razvoja v vseh strokah, kakor v theologiji, v pravu in državoznanstvu, v medicini, filosofiji in tehničkej vedi; sploh Athenaeum ima biti „kritiški register" k časovnej literaturi znanstvenej. Do sedaj je izšlo že osem brojev, in vsako čislo nam svedoči, da imajo Čehi v vsakej znanstvenej stroki znamenite lastne zastopnike. Vsak zvezek nam podaje mnogobrojne ocene, bogata naznanila sestavkov iz českih, poljskih, ruskih, jugoslovanskih, nemških, francoskih, angleških in italijanskih znanstvenih časopisov, in kratke slovstvene pregleda o raznih strokah. Iz navedenega vidi se dovolj, kako važnost pripisujejo Čehi razvitku znanstvene svoje literature, in kako dostojno mesto zavzema med sličnimi časopisi njihov „Athenaeum". Glavni urednik mu je prof. dr T. G. Masaryk, a povrh še ima vsaka stroka svojega urednika. List izhaja vsakega 15. dne v meseci na dveh polah za 5 gld. na leto. Založnik je J. Otto v Pragi na Karlově náměstí č. 34.

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. V Celovci, 1. julija 1884. *Štev. 7.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

Deseto poglavje.

„Piše liste, da povelje,
Nest' je reče v tri dežele:
V Štajersko, Koroško, Kranjsko.“
Narodna.

Čuti ni bilo po zadnjej veselici pri begu Gubci v Stubici glasú o kmetskej nezadovoljnosti na Hrvatskem. Naravno je bilo poslednje. Izselili so se po javnem uporu proti grajščaku Tahyju najveljavnejši kmetje iz dežele, ali bolje rečeno, umaknoli so se pretečej kazni svetovne pravice. K temu je pripomogel mnogo ali največ tudi beg Gubec. Porabil je ves svoj upliv pri vladi in plemenitaštvu ter opisal zadnje dogodke v smislu, da nimajo oni nikakoršne veljave, češ da so le izjava nekterih zapeljanih lahkomišljencev, ki iščejo v javnosti svoj osebni dobiček.

Rada je verjela vlada temu tolmačenju deželnih socijalnih razmer in to tem bolj, ker si je bila v svesti mnogih napak v deželnej administraciji. Prepričana je bila tudi o marsikterej krivici učinjenej po vsemogočnih plemenitaših; ali postavno postopati proti njim ni si ona upala, ker jih je potrebovala v dnevih sile proti zvunanjemu sovražniku.

Tako stališče je bilo kakor navlašč stvarjeno za toliko brezskrbnejše delovanje ustašev za izvršitev svojega previsoko stavljenega smotra. Poslednje delo je kmetskim upornikom mnogo olajšal tudi ne baš za upor primerni letni čas. Huda zima, kakoršna se ni pomnila že davno, pričela se je tedaj. In ravno to priliko uporabili so naši kmetje.

Prepotovali so poslanci znanih voditeljev vso Hrvatsko, Kranjsko in spodnje Štajersko. Navduševali so povsod z enako krutostjo tlačeno kmetstvo za lastno moč; kajti le ona je zmožna rešiti jih večnega robstva, a tuje pomoči jim ni upati od nikoder. Verovali so radi kmetje vabljivim

besedam. Kot svoje odrešitelje pozdravljali so povsod kmetske poslance. Prisegali so jim svojo pomoč do zadnje kaplje krvi. Pripenjali so „zimzelen" na klobuke in bele križe na prsi ter sami razširjevali veselo novico v najbolj skrajno kočo zagorskih vasij.

Take so bile razmere na Hrvatskem in v sosednih okrajih Štajerskega in Kranjskega o božiči leta 1572. Od dne do dne zoril je bolje črtež kmetskega triumvirata in vršile so se zá-nj obile priprave. Le najmanjšega zvunanjega uzroka bilo je še potreba, in zakurile bi se bile po holmih in višinah pripravljene gromade za boj stare pravde. Poslednji uzrok pospešilo je sledeče.

Svest si je bil Ilija Gregorič ne baš povoljnega razmerja s svojimi zavezniki, osobito zaradi dvoumnega vedenja vrhovnega voditelja bega Gubca. Ceniti je tudi dobro vedel načrtano velikansko podvzetje, ki rodi v najboljšem slučaji primeren sad, v srednjem in nesrečnem pa pogin vsem udeležnikom. Urediti je torej hotel svoje rodbinske in osebne razmere ter opominjal k temu tudi svoja tovariša Guzetiča in Pasanca. Ko navede pri tem govorico na svojo mlado hčer Jelo, ki je takoj zapuščena od vsega sveta, če se utegne pripetiti nesreča očetu in njenemu ženinu, pride mu Guzetič tako rekóč sredi pota nasproti menéč, da hoče, če je to očetova želja, uresničiti tudi pred podvzetjem svojo častno besedo.

Iz srca je bila poslednja misel vzeta Iliji in jako tolažilna zá-nj. Odrekati ne morejo v najslabšem slučaji vdovi upornika vsaj eden del premoženja njegovega, in Guzetičevo premoženje ni bilo baš majhno.

Jela je postala tedaj nevesta, predno bi si bila sama to mogla domišljevati. Zaraditega so se jele pripravljati videzno nepomenljive, a vendar velike priprave za bodočo poroko. Poslednje pa se ni zgodilo brez posebnih uzrokov. Ilijeva in Guzetičeva dobro premišljena politika je določevala tu. S sijajno poroko enega najbolj sumljivih kmetov pokazati se je hotelo vladi in plemenitaštvu, da je na krivem potu po svojih ovaduhih. Kdor ima v mislih uporne ideje, ne išče v novo stvarjenem rodbinskem življenji najhujšega naravnega nasprotsva svojej lastnej sreči.

Srečna je bila misel nujne Guzetičeve poroke in tako pomirovalna, da so zmajevali skrivni uporniki z glavami in čudéč se popraševali: Čemu baš sedaj ženitovanje, ki nas oškoduje za najbolj pogumnega zaveznika. Služiti dvojnej ljubeznì v viharnih dnevih, to ni lahka stvar. Skrbeti je moral Guzetič tedaj, da se ne razširijo preveč take slabe misli med narodom. Zaraditega je pospešil ženitovanjske priprave in razposlal okrožnico, v kterej se naznanja, da je prvi večer po Guzetičevej poroki čas splošnega vstanka in da naznanijo kresovi, ki se tedaj po višinah videzno zažgó v znamenje vesele poroke, bližajoči se trenotek boja pravice nad krivico.

Ta okrožnica ni bila popolnoma resnična. Določilo se je namreč tajno, da se izogne slovesnost vsakej javnej radovednosti, naj se praznuje poroka v ožjem popolno rodbinskem krogu dva dni pred javno razglašenim obrokom.

Poslednja prememba ženitovanjskega programa je bila znana le Pasancu in nekterim osebnim prijateljem Ilije in ženina Guzetiča. Niti begu Gubcu se ni poročalo o tem iz znanega uzroka; kajti on je javno izrekel svojo nevoljo zoper ženitovanje v takem trenotku, ki zahteva ves pozor za preimenitne javne zadeve. A naši znanci so se motili o tajnosti bodoče poroke. Preveč se je zanimal beg Gubec za krasno hčer svojega bojnega poveljnika, da bi ne bil zvedel te pomenljive in nerazumne premembe. Maščevati se je hotel nad to neodkritosrčnostjo svojih zaveznikov in brez najmanjšega šuma prečrtati njih skrivni račun. Povabil je namreč šest dnij pred javno določeno ali štiri dni pred tajno zagotovljeno poroko, in sicer videzno, kakor da bi ne imel najmanjšega pojma o poslednjem, Ilijo Gregoriča, Guzetiča in Pasanca v noči na svoj dom k zadnjemu odločilnemu posvetovanju.

Ko se triumviri ondi točno zberó s svojim izbranim vojskovodjo in izvoljenimi stotniki, opominja jih Gubec še eden pot k vztrajnosti, pogumu in k pokorščini v vseh vojnih zadevah. Posvetuje se tudi še edenkrat ves vojni črtež, ki smo ga objavili v prejšnjih poglavjih. S posebno zadovoljnostjo pa se v zboru konstatuje, da se je povoljno posrečilo utihotapljenje orožja in izvrstna razdelitev med kmetstvo v posameznih okrajih. Ni je namreč skoro večje vasi ob hrvatskej meji, kjer bi ne bila pravilno oborožena najmanj četrtina vsega moštva, ostali del pa z domačim orodjem vsake vrste, s sekirami, vilami, kiji, lopatami itd. Konečno omenja Gubec še javnih znamenj obćnega vstanka. On opominja, naj se strogo ne zanašajo na določeni čas v noči od zadnjega prosinca do prvega svečana; kajti poročila, ki jih ima on od svojih prijateljev iz Zagreba, govoré jasno, da sumi vlada o njihovih namerah, in kmetstvo ni varno, da ga, predno si domišlja, ne prehiti nasprotna moč.

V potrdilo izgovorjenega opominjevanja prečita Gubčev tajnik Igo Jurič pismo iz Zagreba, v kterem se naznanja, da se ondi opazuje nenavadna vladina delavnost in skrb za javni mir in da je napovedano pomnoženje ondotne vojaške posadke.

„Iz teh veljavnih uzrokov opozorujem vas, prijatelji,“ nadaljuje Gubec, „da se ne zanašate na strogo določeno uro. Prvi kres, ki se zakuri na višini ob kranjsko-hrvatskej meji, naznani nam jasno, da zgrabimo vsi brez izjeme za orožje. Osobito vidva podpoveljnika in častnika, prijatelja Guzetič in Pasanec, ki imata voditi najbolj skrajni upor na Kranjskem in na hrvatsko-štajerskej zemlji, ne zamudita trenotka! Hitita brez odlašanja na svoje mesto! Preimeniten je vajin nalog in

odločilen v vsem podvzetji. Ako hočemo, da se kakor blisk razširi upor črez tri dežele, zanetiti ga moramo skoro v enem trenotku na treh skrajnih mejah.“

Takova so bila priporočila in povelja prvomestnikova. Z navdušenjem so jih pozdravili zbrani možje in obljubivši potém, da jim ostanejo zvesti povsod in v vsakem položaji, so se razšli. — Zadovoljen je bil beg Gubec s svojim poveljem in z udanostjo svojih zaveznikov. In kakor da bi se hotel dejanski prepričati o njihovej zanesljivosti, vprašal je tajnika Juriča, ki je bil edini ostal pri svojem poveljniku:

„Kdaj praznuje prijatelj Guzetič poroko z Ilijevo hčerjo?“

„Devetindvajsetega prosinca,“ odgovori tajnik čudéč se, da se zanima Gubec za sploh znane zadeve.

„In kdaj poči vstanek?“ vpraša beg dalje.

„Zadnjega prosinca,“ glasi se zopet odgovor.

„Pisar vzemi pero in napiši deset povelj našim deseterim paznikom na višinah ob hrvatskej, kranjskej in štajerskej zemlji, kterim je naročeno zakuriti zadnji dan v meseci ondi pripravljene gromade, naj izvršijo ta ukaz dva dni in eno noč prej, t. j. osemindvajsetega prosinca.“

Čudil se je skrivaje tajnik temu nepričakovanemu povelju, a ugovarjati si ni upal strogim in odločnim besedam svojega gospoda. Napisal je deset povelj ter jih izročil vrhovnemu poveljniku.

Ko se je pa pozneje z njim posvetoval Gubec, po kakovem potu bi se najhitreje in varno odposlala ta povelja, spozabil se je tako daleč, da si je upal dvomiti o ugodnem njihovem uspehu, ker je bil vstanek že določen na zadnjo noč v meseci.

„Praznovati moramo primerno poroko svojega zaveznika,“ odgovori Gubec in pristavi smehljaje potém:

„Prijatelj, kako morem poslednje storiti spodobnejše, nego če mu prižgemo po gorah ogromne kresove ter mu zadoné zvonovi po treh deželah? Ker se ne morem osebno udeležiti te velike slavnosti, saj še niti vabljeni nismo, dvignoti hočemo njemu na čast v noči poprej najmanj dvajset tisoč mož, ki mu bodo vriskali k veselej poroki in srečnej našej zmagi.“

Uganil je tajnik Jurič, kam merijo Gubčeve besede, in spoznal je veliki razpor med njim in Guzetičem. V istej priči pa mu je tudi zasvetila sebična misel v glavi, ktero je že davno gojil. Namerjaval je že v začetku povzdignoti se od prostega tajnika do uplivnega triumvira, ako se posreči razpor v sedanjej zvezi. Poslednji pa je bil v sedanjih razmerah neizogibljiv. Lepo mesto se bode izpraznilo o prvej priliki. Zaraditega

je naposled odobraval Gubčevo izpremembo v nač
neprijetna ali celó pogubna more biti baš v zadı
Guzetičeva poroka. Najbolje bi bilo, ako bi se
ter odložiti za srečnejšo dobo po slavnej zmagi.

Razsvetlil se je pri zadnjih besedah Gub
znamenje, da so mu one bile govorjene iz srca. A
svojega veselja tovarišu, temveč je le pristavil:

„V resnici hasnilo bi občnej stvari, ko
preprečiti. Ali jaz nočem podajati k temu svoje
se mi lahko v ljubosumje. Pospešiti sem hotel
da se toliko lažje vzdrami vstaja pod krilom
zaveznika.“

Dobro je umel tajnik, kako nejasni in bre
dokazi. Sklenol je zaraditega jih še bolje upora

„Nepopolna so zadnja povelja, slavni beg,
dvoma škodljivo poroko junaškega triumvira,“ na
Določeno je namreč zakuriti ondi ustaške groma
a sedemindvajsetega se vrši poroka. Če hočemo
povelje, izpremeniti moramo datum in postavit
dan prosinca.“

„Ni mogoče! To je goljufivo!“ vzklikne
„Poročalo se mi je natančno po dobro plačanih
poroka tajno osemindvajsetega in zdaj —.“

„Odkrije ubogi tajnik vso goljufijo in govori
nadaljuje Jurič nekončani Gubčev stavek.

„Ti me ne goljufaš, Jurič?“ vpraša resno

„To ni moja navada. Tú je pismeno vabil
sorodniku, ki je prišlo po naključji meni v roke

Izgovorivši poda tajnik povabilo tovarišu.

„Res je torej, ognoti se hočejo Gubca in
praznik, kterega si je želel njihov poveljnik in re
pravi polglasno Gubec samemu sebi. „Napravil si n
in vsej našej stvari. Ne pozabim ti tvojih zaslug
in ukaže izpremeniti nasvetovani obrok v prejšnji

Uro pozneje v večernem mraku pa so že d
brzih konjih na kranjsko in štajersko zemljo s p
ko je komu v mislih, kresovi na višavah, in ti r
v blagor — nesrečne domovine.

Ednajsto poglavje.

Ne združenja, ločitve zdaj so časi.

Prešéren.

Bilo je sedemindvajsetega prosinca l. 1573. dva dni pred javno naznanjeno poroko triumvira Guzetiča z Ilijevo hčerjo in štiri dni pred določenim uporom hrvatskih in slovenskih kmetov. Pri Pasanci v Brežicah so bili zbrani najboljši Ilijevi in Guzetičevi prijatelji, da praznujejo v veselem krogu zadnji večer pred poroko Jele Gregoričeve. Slovesen in vesel bi bil imel biti isti pomenljivi večer, a bil je nenavadno resnoben.

Preblizu je bil trenotek velikih in osodepolnih dogodkov, za kterih nasledke ni vedel nikdo med njimi. Ali znali so pač dobro možje, da ni vse med voditelji, kakor bi lahko bilo. Posebno Gubčevo postopanje dozdevalo se jim je zadnji čas nekako neodločno in preveč samostalno. Tudi poročila o izdaji zarote in o naredbah deželne vlade videla so se popolno brez uzroka. Glavni vojni poveljnik Ilija sam in njegov bodoči zet pa sta pogosto sama jasno izgovorila, da bode na vsak način kmetski blagor veliko žrtev zahteval.

Med tem ko se je isti večer v glavnej druščini napijalo vojnej sreči in sreči novega zakonskega para, sedela je v stranskej sobici mlada nevesta uredujoča svoja poročna krila. Pri tem gotovo najbolj zanimivem poslu v ženskem življenji postala je Ilijeva hči pogostoma ter si lice z rokama zakrila. Ko bi ne bile pri takej priliki izmed prstov solze pritekle in padale na nežno nevestino lepotičje, sodili bi, da se ustavlja prevelikej sreči tresoča njena roka.

Pogosto so klicali zbrani prijatelji nevesto v svojo druščino, a izgovarjala se je vedno, da jej ne pripuščajo nujna dela, ki morajo biti še nocoj izgotovljena. A poslednje ni bilo rés, temveč deklice ni mikala svatovska družba, kajti v njej je manjkalo ženina samega. Odšel je bil zgodaj zjutraj v oddaljen okraj, a vrnol se še ni z mrakom.

Stoprav po dolgem trudu posrečilo se je slepemu Marku Gregoriču izvabiti svojo vnukinjo v svatovsko družbo. Kmalu potém pa pride tudi ženin Guzetič domú. Zdravica za zdravico oživi polagoma goste. V vinskem veselji pa izrazi marsikteri znanec, ki mu ne pripuščajo resne okoliščine udeležiti se jutranje slovesnosti, željo, da bi videl rad že nocój nevesto v poročnem krilu. Ker je bila že pozna ura in se je imela vršiti poroka zgodaj v crkvi bližnje soseske, nakiti se kmalu potém nevesta z nevestnim kinčem.

Nekaj nepopisljivo tragičnega je bilo izraženo na njenem lici, ko stopi Jela poleg slepega Marka k svojim gostom ter se zahvaljuje za prijaznost, s ktero so jo počastili. Ginljiv je bil govor slepega Marka.

v kterem se je poslavljal potém od svoje vnukinje, želéč jej v družbi ljubljenega moža vesele svobodne dni, kterih ni sam poznal v življenji.

„In če zapusti zadnja sreča naše pravično orožje in pade zadnji mož za svobodo našega ljudstva, potém, preljubo moje dete, vrneš se k meni. Vodiš me od sela do sela slepega deda, ki hoče opevati v otožnih pesnih togo svojega naroda. Vsaka koča, kjer bije najbolj kamenito srce, bode se rada odpirala nesrečnej nevesti in njenemu spremljevalcu."

Solze so zabliščale gostom v očeh pri teh tako pomenljivih — proroških besedah.

Nató so se jeli odpravljati bolj oddaljeni gostje k odhodu, a kar na enkrat prihiti prvi stražnik, ki je imel paziti na hrvatskem pogorji, ali se ne prikaže morda nenadoma kres v daljavi, in ta naznani sedaj, da se bliža nevarnost; kajti gromade žaré ob štajersko-hrvatskej meji.

Jedva je izgovoril prvi poslanec svoje naročilo, že priteče drugi in tretji z enako novico od kranjsko-hrvatske meje. Iznenadile so te novice zbrane goste in verovati jim niso s prva hoteli nekteri izmed njih.

Še predno je bilo končano posvetovanje o nenadnem vstanku, prihiti tajnik Igo Jurič naznanjujóč svojemu poveljniku Iliji, naj odrine brez zamude proti Brežicam; kajti počil je vstanek na Hrvatskem že minolo popoldne. Enako zapoveduje beg Gubec triumviru Pasancu, a Guzetič naj začasno odloži svoje ženitovanje, da ne pohujšuje prebivalstva.

Preresne so bile posledaje besede, da bi bil še mogel kdo dvomiti o njihovej resnici. In ko bi bilo tudi posledaje mogoče, prepričala bi ga bila kmalu potém po brezštevilnih kresovih kakor dan razsvetljena noč, da vstaja po gorah in dolinah stoletja tlačeno ljudstvo in dviga orožje za svobodo in staro pravdo. Malo trenotkov pozneje oglasé se zvonovi okrog in okrog. Streli se razlegajo. Krik in hrup zbirajočih se prebivalcev iz sosednih vasij pa pričuje dovolj, da je napočila doba, ko se drobé po stoletnej krivici kovane spone nesrečnega kmetstva.

Prazno je bilo Pasančevo poslopje, ko je vzhajalo solnce drugo jutro izza gorice. K poroki se niso odpeljali veseli svatje. Skrito orožje šel je bil vsak iskat izmed njih. Ljubezen do domovine nadkriljuje osebne zveze. Nenadno je bila vržena baklja upora med razburjeno kmetstvo ob kranjsko-hrvatskej meji, ki je pričakovalo stoprav dva dni pozneje, devetindvajsetega prosinca, odločnih znamenj raz naznanjenih višin.

Posrečil pa se je po tem potu eden oseben namen. Preprečila se je bila s tem Guzetičeva poroka, kajti prevelik rodoljub bil je posledaji, da bi ne bil daroval občnemu pridu lastnih želj. Poslovil se je še isto noč od svoje neveste ter hitel v krški okraj, kjer mu je bil odločen delokrog.

Drugi ali prav za prav glavni namen pa se ni bil pospešil po prezgodnjem vstanku.

Preveč so se zanašali kmetje na prvič določeni dan. Povrh pa je še bila oznanjena slovesna poroka njihovega voditelja Guzetiča dva dni pred splošnim vstankom. Smatrala je torej precejšnja množica prižgane kresove kot znamenje občne radosti in častitanja mlademu triumviru. Stoprav oborožene čete, ki so se jele zbirati po vaseh, dokazale so nesrečno zmoto.

Dva cela dneva, in to je pomenljiv čas, bila sta tako rekóč izgubljena v občnej zmešnjavi. Še le devetindvajsetega prosinca uredil se je vstanek. Od tega dne se more tedaj govoriti o zadnjej kmetskej vojski, in poslednji dan računi tudi svetovna zgodovina kot začetek zadnje „seljačke bune“ za staro pravdo.

Poslednjega nereda v ustaškej organizaciji veselil se je menda edini tajnik Jurič. Hitel je po izročenem poročilu nemudoma k begu Gubcu v Stubico ter mu hotel naznaniti, koliko neodločnosti je našel pri voditeljih. Le na račun poslednjih se mora uštevati nesreča, ki zadene lahko zaraditega vse podvzetje. Treba ni bilo hoditi tajniku črez kranjsko-hrvatsko mejo. Srečal je že na kranjskih tleh svojega gospoda bega Gubca z malim spremstvom in sicer v položaji, ki je bil bolj begu podoben nego hoji v zmagepoln boj za narodove svetinje.

„Kako si opravil svoj posel in kakove so naše zadeve?“ vpraša nevoljno Gubec svojega tajnika, beróč mu že na obrazu, da se ne sme nadejati posebno ugodnih poročil.

„Vse je v neredu. Svojeglavnost vlada pri kmetstvu, neodločnost pri voditeljih. Prezgodnji vstanek je zmotil vsem glave,“ odgovori ponižno, tajnik dobro vedóč, da more to koristiti le njegovej lastnej osebi.

V srce je zbodlo bega to poročilo, in molčé je jezdil dalje s svojim spremstvom, le tajniku je namignol, naj se mu pridruži.

„Ali imaš zagotovilo, da so zaprli vojaki vse ceste iz Zagreba in da je zadušen po izdaji ves vstanek na Hrvatskem?“ vpraša potém enega izmed spremljajočih ga kmetov, ki je prihitel po stranskem potu od hrvatske meje, kamor je bil poslan, da pregleda ondotni položaj.

„Vračati se ne smemo, slavni beg. Pač vstajajo posamezne vasi na hrvatskej zemlji, a zaprta so jim pota v Zagreb, kjer so si hotele s silo pridobiti orožje.“

„Poskusimo torej svojo srečo na Kranjskem. Ako zmagamo tú, braniti se nam dolgo ne more gospoda na Hrvatskem,“ odgovori ponosno Gubec in daje daljna povelja svojim spremljevalcem.

„Na Ilijo in Guzetiča pazi! Povšeči mi nista poslednja dva že dolgo časa ne. Na svojo roko bi rada delala črteže,“ pravi potém tajniku Juriču in pristavi: „Zastonj se ne trudiš, če imaš oči na pravem mestu. Prvo častno mesto, ki bi se utegnolo izprazniti v našem triumviratu, bode tvoje. Jaz potrebujem zanesljivih in zvedenih svetovalcev, a ne priprostega kmetstva.“

Prijahal je pri teh besedah tajnik Jurič bližje k svojemu gospodu in zašepetal mu nekaj skrivnostnega na uho.

„Ni mogoče! To je izdaja in nesramnost!“ vzkliknol je Gubec razjarjen nató in ga vpraša:

„Kje si čul o tem črteži? Nemogoč ni, a predrzen je. Sam peklenšček ga je skoval v svojo lastno pogubo.“

„Nič sile, nič prenagljenja, samo mirnega opazovanja in nekaj samostalnosti je potreba, in ujame se ptiček, če je v resnici kukavica, v svojo lastno zanjko,“ prigovarja tajnik begu in pomirjuje njegov srd.

„Drugače ne morem. Odvzeti mu moram že v začetku vrhovno poveljstvo ter ju razdvojiti. Ko vidita, da se strinja v meni glavna moč, spoznata sama, da sta na krivem potu. Vrneta se ali .... pogineta na njem. — Jaz si umijem nedolžne roke.“ Tako je govoril beg in nenadna otožnost zalila mu je srce.

„Dozdeva se mi, da se nam podirajo lastni gradovi nad glavo, da nas pelje vsaka stopinja korak dalje v labirint, kterega izhod nam je neznan.“ govori polglasno beg nató. „Prepozno je, zdaj ni vrnitve več,“ nadaljuje sam sebój. „Prokleta častilakomnost, ki razdiraš najlepše vezi bratoljubja in ljubezni, najslajšo in najbolj tolažilno ljubezen do naroda svojega in do domovine!“

A kakor da bi se bil zopet opogumil, pristavi potém: „Čemu kes v trenotku, ko ni še vse izgubljeno. Obžaluje naj nekdo drug, da je uničil svojo lastno srečo, begu Gubcu tega ni potreba. Če ga goljufajo tudi vsi visokoleteči sklepi, eden se mu je posrečil: Razdrl je zvezo nekoga, ki se je bil prezgodaj obrnol z zaničevanjem od njegove poštene ponudbe.“

Molčé se je pomikala potém bojna četa, kakor da bi bilo znano najzadnjemu jezdecu, kakove resne misli se vzbujajo v duši njihovega poveljnika. Stopram, ko se v daljavi prikažejo obrisi krškega mesta, ustavi se zopet Gubec in pravi:

„Tovariši, ondi bode zbrana, predno zatone štirikrat solnce, moja vojska in ob krškem ozidji se oslavi kmetska čast na veke, ali pa — pogine sleherni naš mož, ki je prisegel zvestobo do zadnjega vzdihljeja.“

(Dalje pride.)

Mrtvemu ptiču.

Mirno spava pred menoj
Dôbe mlade drag poslánec,
Duše môje mali znánec,
Mirno spava ptiček moj!
Čez goré, kipéče, silne,
Čez vodé, zemljó rosílne,
Čez poljá in loge rajske,
Čez vasí in hiše grajske
Létel je tá ptiček moj.
Oj le spavaj mali znánec,
Ti spomládnih sap poslánec,
Oj le spavaj pred menoj! . . .
Nov nam kras je spet zacvetel
In domóv si ti priletel,
Ptiček moj, domóv, domóv!
Tam na drevja hiši varni
Scvita se tisóč cvetóv,
Tam divjal nikdar vihár ni,
Tam si gnezdo svôje pletel,
Tam postavil dom si nov!
Cvet nam pač objémlje svet,
Toda kaj ti bode cvet?
Spávaj le! . . . Na tvôjem domi
Vgasnil ti je žar očesca
Mili mili ptiček moj!
A ko zrèm te pred seboj
V krili várnega drevésca,
Solza porosí okó mi
V duši pa drvé mi dvomi! . . .
Srečen pač si ptiček ti —
Sred vihárja in šuménja
Našel si kotiček ti!
Toda jaz? — — Tam góri spénja
Jasno se nebó svetló,
Gôri vlada Bog življenja!
On edino, on samó
Vé, kje bitje mèni jenja,
Kje zaprè se tó okó! . . .
Oj le spavaj pred menój
Dôbe mlade drag poslánec,
Duše môje mali znanec,
Oj le spavaj, ptiček moj! . . .

A. Funtek.

Národne pesni.

Iz predvorske fare. Nabral *Mat. Valjavec.*

18. Bore kmetič.

Cew tédъn jo na twacъ bíw
U zbóto je damú piršù,
Še j' dacja napovédana
Oj dacija gwavnà štibrá!
Krajcerja mo je zmáujkowъ.
Takó je djaw borè kmetъč
Gospódъ sojmo žwáhtъnmo:
A ga mъ bote šénkalъ
A ga mъ bote mérkalъ?
Takó je djaw žwahtъn gospóth:
Na bom ga wôtu šénkatъ
Tud ga nam ôtu mérkatъ,
Vrzíte v ječo kmétъča
De s' bo zasúžu krajcer sam.
Še vjamejo mъ kmétъča,
Še vržejo mъ v jéčo ga.
Gospóth pa je pozabu za-nj,
Vob letъ se je spovnu na-nj.
Takó je hvafcam sojъm djaw:
Pejtè mъ brš po kmétъča.
Še se vzignejo jъn grejò
U tъmno ječo prídejo;
Pa v ječъ drujъga nъč ní
Kъt sáme bele štír kostí.
Še mo povédat prídejo,
De v ječ' druj'ga na vídijo
Kъt same bele štir kostí.
Takó se je vstrašu gospóth
De mo je pádwa žlica 'z rók
Žlica iz rok, šlopêdrъ z nóg.
Takó je djaw žwahtnъ gospóth:
O krajcer krajcer mejhъn dnár,
Bom mogu datъ dušo zá-nj!

19. Katrinčica.

Fantje se vkupej zbírajo
De bъ raje začénjalъ
Pa niso kríža stúrъlъ.
K njim se j' prdružu jen star mož
Ta starъ mož hudobъján.
Tokó reče hudobъján:
Gdo j' pa ta vél'čъ rájovъc?
Tokó so mo fantje reklъ
Ta vél'čъ rájovъc pr nas
Je Anzъlj Anzъlj španov sin
Katrínčica j' pa rájovka.
Tokó je reku starъ mož
Ta starъ mož hudobъján:
Po čím rajo predájete?
Ené po zwatъ bélъmo,
Ené po zwat' rmênъmo.
Daw jъm je biw en rúmen zwat
De bo rajow s Katrinčico.
Gdъr prvo vížo rájata
Katrinčъca tok govari:
Kogá ste m' dalъ rajovca,
K' o krésъ rokavíce jmá?
Gdъr drugo vížo rájata,
Katrinčъca tok govarí:
Kogá ste m' dalъ rájovca
K' vročína taka vd njega gré
De peče v moje me srcé?
Gdъr treko vížo rájata
Jo je prtísnu pretrdó:
Katrinčъca, pejdèš z mъnó,
Bova po pъklъ rajowa
Ker sъ tok močnъ vájena.
Imelъ bote vsъ za vuk,
K bote raje začénjalъ
Jъm pa ne kríža stúrъlъ.

20. Devica.

V kwóštr bъ rada šwa,
Pa je prepozъn žé
Imam že dókej let,
Eno mъnj k' trídesét.
Črn flor kъpíwa bom
De ga nosíwa bom,
Če na bo flór zadôst'
Jéwa bom kúto nôst',
Kúto nosíwa bom,
Brúmъn žъvéwa bom,

Zbráwa bom lédъk stan,
Ní ga čez lédъk stan.
Zbráwa bom ženъna
Jéžъša Kríštъša.
Iméwa bom krancelj lep
Zá me nej lévšъ cvét,
Krancelj je že spledèn
Vrhъ je pozwačèn.
Gdor ga prov držow bo.
Mo ъnkol žow na bo.

21. Plavar.

Sta Sava jъn Drava
Veličъ vodé,
Na morъm prepwávat'
Do ljub'ce sojé.

Bom prôsu brodnárja
Čez vél'če vodé
De bó me prepêljow
Do ljub'ce mojé.

Oh kaj mъ je réku
Ta šentan brodnár?
Će ti pwávat' na znáš
Pa na hôdъ k njъ vás.

Sъm Savo sъm Dravo
Prepwávatъ znow,
Nej goršъ deklè sъm
Za ljub'co štъmòw.

22. Godci kedar v svatih pogačo režejo.

Voča starašína
Velíče skrbí íma:
Von íma nožъk vojstr
Kъ bo pogáče mojstr.
Rež'te jo na doje
Dejtè goscam oboje,
Rež'te jo na širje
Vite de smo štirje,
Rež'te jo pr pêti,
Tisto dejte têti,

Rež'te pr srdíci,
To dejtè držíci.
Ta žena je tok djáwa
Kъdr je moko sjáwa
Je rekwa jъn je djáwa,
De bo vse góscam dáwa.
Ta žena je tok djáwa
Kъdr je moko sjáwa,
Je djawa jъn je rêkva
De bo vse goscam spêkwa.

Po dolgih letih!

Slika. Spisal † *M. Tonejec-Samostal.*

Pri bučeljnaku pod nizkim robcem sedel je prileten mož ter gledal, kako so letele pridne živalice po paši in nosile iz cvetlic sladkega medú v lesna korita. Sam s sabo se je pogovarjal, ko ni imel druščine, in prižigal je večkrat pipico, ker mu je pogostoma ugasnola, kajti čedra ni dobro vlekla.

„Če bode tako vreme, kakor se je zdaj nastavilo, imele bi dobre biti letos. Škoda, da jih nisem več obdržal črez zimo. Ali kdo vé, kaj prinese prihodnje poletje, in pa še ker mi je lani hotelo strdi zmanjkovati; kupovati pa ne kaže, ker je tako trda za krajcerje.“

Mož vstane in gre na drugo plat bučelnjaka, da bi tam nekaj pogledal pri koritu, na kterem je bil sv. Šimen na končnici namalan. Zdelo se mu je, da tukaj ni nekaj prav. Ravno ko je prišel na ta konec, pa zagleda nekega človeka prihajati sèm od vasi po stezi. Bil mu je neznan, in čudno se mu je zdelo, kdo bi ga obiskal.

„Kdo neki pride, kaj hoče? Pa ne da bi bili kaki kupci na konje? To bi bilo ravno prav, morebiti bi se vendar kaj prodalo. Janez ima kobilo že dalje časa na prodaj, škoda da ga ni danes doma.“

Toda tujec ni bil kupec; star znanec, domačinec in prijatelj Taveljnov je bil v mladih letih.

„Dober dan, Jernej!“ nagovori mož bučelarja, ko pride bližje.

„Bog ga daj! Kaj bo dobrega? — Gotovo pri nas ni nikogar domá, je vse na polji, ker je mnogo dela. Jaz sem za varuha, toda moral sem k bučelam pogledati.“

„Ti me ne poznaš več, Jernej!“

„Ali bi te imel poznati?“

„Skupaj sva fantovala, ko sva doraščala.“

„To je pač dolgo, in človeka spomin zapušča; pa ne da bi bil Goličarjev,“ govori mož in sežeta si v roke.

„Res, ti si Tomaž, Bog te sprimi, kdo bi te bil pričakoval še kdaj! Koliko je že tega, kar so te vzeli!“

Ginena si držita suhe roke ter si gledata v rosne oči.

„Skoro nikogar več ne najdem tistih, ki so bili tačas, ko sem odhajal; samo kraj še poznam, človeka pa le malokterega, ker je vse izpremenjeno; izmed tistih, ki so bili moje starosti, jih je morebiti le še malo, mlajših pa ne poznavam.“

„Tudi ti si se ves predelal, zató te nisem mogel precej spoznati. Mislil sem, da so morebiti kaki konjski kupci, ko sem te od daleč videl

iti sèm po stezi, in to me je še bolj motilo, da te nisem spoznal. Kdaj si prišel?"

„Sinoči; spal sem na starem domu, kjer zdaj sin rajnkega mojega starejšega brata gospodari. Tudi tu sem bil vsem tuj, ko sem prišel. Blaže je bil tačas še otrok, komaj kakih pet let, ko sem šel iz kraja: kako me hoče poznati, pravil mi je sinoči, ko smo sedeli daleč čez pol noči, ker je samo večkrat od svojih starišev slišal, da ima nekega strica na tujem, ki so ga v vojake vzeli in ga ni bilo več nazaj. Vsa družina me je prav prijazno sprejela, Blaže in žena njegova, in mislim, da bom lahko preživel še te dni, kolikor mi jih je odmerjenih, v miru in pokoji pri mladih sorodnikih."

„Ni se ti bati hudega. Blaže je dober gospodar in jako prijazen mož, žena njegova pa izvrstna in postrežljiva gospodinja, kolikor njiju jaz poznam. Saj ne zaidem dostikrat na Trebunę, ker mi je nekako od rok, čeravno je le kratek pot, a vendar vem, da boš zadovoljno preživel stare dni in da te bodo radi imeli pri Grivovci. Zdaj če te pogledam, Tomaž, pa vidim, da si še ves tisti, kakor si bil; oči, obraz in tudi hoja, vse ima še nekaj takega, da bi te bil imel spoznati. Se vé, leta so potegnola gube črez čelo in po licih, vendar kopita smo pa le še tistega, kterega smo bili, ko še nismo pasli bučel."

„Lase nam je obelilo."

„In pa še zeló, kolikor jih nam ni slana pobrala. Na jesen pač pada listje z drevja; kolikor ga ne izpade, pa ga pobeli sneg."

„Taka je tudi pri nas, hočeš reči; starost ima svoje pravice, še celó košata lipa sredi vasi omaga in se mora udati teži bežečega časa."

Starca sta se vsedla na klop in začela se pogovarjati o mladosti. Vesela sta bila eden drugega, tembolj ker sta bila skoro edina iz tistih časov, ko so Tomaža lovači v vojake tirali, Jernej je pa po očetu gospodarstvo prevzel, ktero ima sedaj njegov sin. — Tomaževi stariši so nekoliko od Jernejevih imeli svojo domačijo. Starejši brat Tomažev jo je prevzel, še ko je bil ta domá. Dalje časa se je skrival po gozdih in se potikal po planinah Tomaž; in dostikrat mu je nesel njegov prijatelj Jernej hrano v goro, a vendar ga je dosegla na zadnje vojaška roka. Vzeli so ga in odvedli na tuje. Okoliščine so bile take, da je prišel še le zdaj na starost zopét v domači kraj. Čeravno so bili prvi časi hudi, godilo se mu je pozneje bolje in ko ni bil več vojak, si je še celó prihranil toliko, da se mu ni bilo bati pomanjkanja, ako pride zopet domú, kjer je imel še na hiši tudi nekoliko dote pripisane. Dolgo je služil pri nekem gospodu za voznika, pozneje je imel v hiši lahka dela, ali na zadnje se ga je polotila zopet želja, da bi šel v domovino.

Jernej, ki je dolgo časa kmetaril in po starih šegah njive oral, sejal žito, živino redil in delavce plačeval, ob nedeljah v cerkev pa tudi

popoldne v gostilno hodil, izročil je gospodarstvo, kakoršno je prevzel, svojemu sinu in jel bučele pasti. Takó so mu tekli dnevi, ko si je grel stare kosti pred malim bučelnjakom na lesenej klopici ali na zelenej trati in gobo na kamenji kresal ter duhan v lesenej pipi zažigal, naglo da sam ni vedel, kám so prešli in kako. Jezil se v svojem življenji nikdar ni veliko, še manj pa zdaj na stare dni; le ako mu je kak roj ušel, da ga ni mogel usaditi, bil je nekoliko nevoljen, vendar tudi to je potrpel. „Bodo pa še rojile," dejal je, če se mu je prigodilo, da ni mogel spraviti kakega rojiča v korito. Bučelaril je bolj za kratek čas, kakor za zaslužek; tudi se ni toliko spreumel na bučelarijo kakor drugi njegovi tovariši, ki se ukvarjajo od mladega z bučelorejo. A toliko je vendar vsako leto pridelal strdi, da je v jeseni, ko je bučele klal, mogel otrokom medice nakuhati, kar so je spiti mogli na tisti dan, ko je mečkal strd. Otroci in on, vsi so se veselili tistega časa, ko se bučele podrezujejo.

„Vidiš," pravi Jernej, „gospodarstvo sem izročil sinu, že dolgo sem za staregà pri hiši; kôt sem si izgovoril in ne smem reči, da bi se mi slabo godilo. Še mi ni bilo žal, da sem Janezu dal. Precej, ko mi je rajnka umrla, in tega bo že o št. Lorenci deset let, izročil sem sinu vse. Pa povej mi, kako se ti je godilo na tujem? Dosti si prestal, jeli? Tuji kruh je trd, in tuje duri so težke, kakor ljudje pravijo."

„Veš, dobro in slabo; posebno prvi čas mi je bilo hudo. Najbolj pa me je dolgčas lomil po domu; taka tuga se me je polotila včasih, da sem mislil, umreti moram, ako se ne preobrne; in dolgo je šlo tako."

„Pa še na Mareto si mislil gotovo, ki sta si bila tako prijatelja. Zdaj je tudi že rajnka, Bog jej daj dobro! Grozno te je rada imela in dosti je prelila solz, ko te ni bilo več."

„Verujem, saj sem jo tudi jaz ljubil; in to mi je delalo še največje križe, da je pozabiti nisem mogel. Še zdaj, ko sem taka-le stara grča, se je večkrat in rad spominjam. Najhujše mi je bilo, da se nisem mogel posloviti od nje, ko so me gnali kakor malopridnega človeka mimo rojstne hiše."

„Da, da, to so bili čudni časi. Veš, Mareta te je pač rada imela; saj bi se bila večkrat lahko in dobro omožila, pa se ni hotela, in vedno je bila bolj žalostna kot vesela, od kar so te odvedli!"

„Je pač moralo tako biti. Skoro se mi zdi, da je kakor bi bila osoda človeku že naprej odločila in odmerila svoje dobro ali slabo; kajti dostikrat je rés tako, da si ne moremo pomagati, če bi si tudi še tako prizadevali. Saj sem se jaz vendar prikrival in prikrival, a na zadnje so me vendar zgrabili, in sicer v takem kraji in ob takem času, ko se je bilo najmanj bati. Saj veš, neko nedeljo je bilo, ravno okoli Malega Šmarna. Na Slemenicah sem bil, šest nas je bilo skrivačev. Drugi so šli vsak k svojim, jaz pa sem ostal v kolibi. Dež je šel; kdo bi bil mislil,

da bi prišla patrola? Tako brez skrbi sem ležal v pogradi na slami, kakor otrok v zibeli, kar zagledam pred vratici velikega črnega psa. Skočil sem, da bi zbežal v pečine, ki se vlečejo prek Spreteče in kjer smo bili večkrat poskriti v njih votlinah, ali prepozno je bilo. Zgrabili so me, še predno sem bil deset korakov od podstrešja. Pobil me je nekdo po tleh in zvezan sem bil, še predno sem se pobral od tal. Hvala Bogû, da je vse minolo! Zdaj ti bom pomagal bučele pasti, pa strd mečkati, kar je nama bodo nanosile.“

„Veš kaj, Tomaž, veselo pa je le bilo, ko smo bili še mladi; zdaj mi pride še marsikaj na misel, kar smo skupaj doživeli, ko smo še bili otroci in pozneje, ko smo jeli ob sobotah po noči okrog letati. Ravno taki smo bili, če hočemo po pravici govoriti, kakor je zdaj mladi svet. Razposajeni in včasih vseh muh polni. Vem, da ti je še v spominu, kako smo hodili na farovški vrt v jeseni nad sadje, kako smo drli enkrat z drevja, ko nas je hlapec, tisti stari Juri, ki je samo na eno oko videl, prišel podit. Še zdaj vem, kako je revež za nami dirjal, in na enkrat mu je sveta zmanjkalo pod nogami, ko je prišel tja do prazne apnenice, in ležal je na trebuhu notri v vodi, ki se je bila prej nabrala, ko je deževalo. Mi pa smo bežali na vse vetrove, da ni bilo ne nas, ne sadja, kar smo ga potrgali.“

„Da ti še take reči pomniš!“

„Kar tako mimogredé mi pride včasih kaj takega na misel.“

„Meni pa je najbolj ostalo v spominu,“ govori stari vojak, „kar smo na paši preživeli, ko smo hiše in gradove zidali, ako nas ni veselilo svinjke ali koze bíti. Ali véš še, kake hiše in grajščine sva imela vsako spomlad gore na Posekališči, ko sva bila pri živini, ki nama je vsak dan drugam v škodo uhajala. Ti si bil mojster in ukazoval si, ko sem jaz kamenje nosil. Ti si ga kopal in trgal iz tal, jaz pa sem ga spravljal na prostor, kjer sva potém poslopje postavila. Vrt je bil okrog hiše, ki sva jo naredila; drevesa so rastla: to je bilo resje, ki sva ga nataknola v tla ob cesti in okrog dvorišča. Cesta je bila z drobnim peskom posuta, in kebre sva imela za konje, ki so hodili po belej poti in tovorili ali pa vlekli, kar sva jim naložila na suho skorjo, ki sva jima jo privezala z nitjo okrog oprsnega pasú. Kmalu vsa imela več hiš postavljenih in na debelej skali, ki sva jo s prstom in peskom obsula, bila je grajščina. Tú sem so morali hoditi kmetje tlako delat, in gospoda se je vozila v lepih kočijah iz grajščinskega poslopja po lepej cesti na sprehod. Po štiri kebre sva imela na niti navezane, ki so peljali gosposki voz. Ali še veš, kako je bilo?“

„Res, tudi jaz se tega spominjam. Saj sva imela celo sosesko, vode in gore. Iz potoka, ki teče mimo Posekališča, sva napeljala male grabnice in to so bile reke, a ladije so se vozile po jezerih, ki sva jih

imela pod vasjo. To je bilo zidanja, to je bilo dela; ti si se včasih potil, kakor mlatič o sv. Jakobu na skednji, tako sem te preganjal, in ko sva bila vsega naveličana, vlegla sva se na trato pa sva gledala v zrak ali sva se pa kruha lotila, ako ga nama niso krave pojedle iz malh, ki sva jih včasih kar na tleh, na travi blizu živine pustila ležati. Marsikaj še pride na misel, čeravno je že dolgo, kar smo bili tako otročji.“

„V jeseni smo pa imeli kupčijo,“ nadaljuje Tomaž, ki je manj pozabil iz mladostnih dnij kakor oče Tavelj, menda ravno zató, ker je bil pozneja leta vedno na tujem in se je večkrat spominjal rojstnega kraja in otročjega življenja, kakor se ga morebiti oni, ki ne pride daleč ali le za kratek čas od doma.

„Dali so nam stariši razvèn kruha tudi sadja sebój na pašo. Ta je imel jabelk, oni hrušek, zopet drugi orehov, in nastala je cela kupčija z našo pičo. Barantali smo kakor pravi kupci. Šlo je za blago ali na vago ali pa na število. Naša tehtnica je bila navadno na obeh koncih ošpičena palčica. Položili smo jo na kak kamen, da je bila v ravnotežji, in potém smo nataknoli na vsak konec zopet ali kos kruha ali pa tudi na en konec kruh, na drugi pa jabelko ali hruško in tako smo se navadno vselej pogodili, čeravno je bilo včasih dosti prepira in hrupa. Kako nam je ta čas solnce krasno sijalo, kako lepa je bila vsa narava za nas! Kakor jeleni smo se včasih podili po pašnikih, ko smo se roparje igrali! Eden je bil roparski načelnik in je imel svoje podložnike, drugi so bili biriči in lovači, ki so roparje lovili. Včasih se je vnel boj, tega in onega hudodelnika so biriči zvezali, tirali ga in dejali v zapor, ali načelnika niso navadno mogli zasačiti, in če so ga, ubežal jim je zopet, ko je bil že na več let zapora ali celó na smrt obsojen, in odpeljal je vse svoje pomagače iz zapora. Zagnali smo krik: Načelnik, načelnik, ki mu je za glavo šlo, je zopet ubežal in vsi njegovi hlapci z njim! pa je bilo zopet treba straže in varstva.“

„Da, prav tako smo preganjali božji čas; tebi je ostalo še tako vse v spominu, kakor da bi se bilo še le pred malo dnevi godilo. Jaz sem te reči že zeló iz glave pogubil, ali zdaj ko me opominjaš na nje, pridejo mi vse zopet na misel, in mi je skoro bi dejal, žal da je vse tako naglo preteklo. Zdaj, ko bova zopet lahko večkrat skupaj, bova si še marsikaj povedala in lahko se bodeva pomenjkovala o tej in onej stvari. Bučele bova pasla in otroke zibala, pa duhan zažigala, dokler bodeva mogla še pipe držati v škrbih čeljustih. Danes moraš z mano in pri nas nama mora Janezova žena napraviti malo pojedino, in dobre volje morava biti, ker nama je Bog dal, da se zopet zdrava in zadovoljna, čeravno osivela starca, vidiva. Zdaj sva zopet skoro kakor tačas brez posebnega dela, tako rekoč prosta, jaz vdovec, ti pa tako samec kakor si bil.“

Pobrala sta jo stara prijatelja in korakala počasi proti vasi. Ko so prišli Taveljnovi s polja, napravila jima je mlada žena navadno kmetsko kosilo, vendar kolikor je bolje mogla; ona dva pa sta se vsedla k mizi. kupila sta si tudi kapljo dobrega vinca ter praznovala in obhajala prav slovesen dan, ki sta ga štela med najbolj srečne, kar sta jih v svojem dolgem delovanji doživela. Stari Tavelj, ki je bil vedno rajši dobre kot slabe volje, ogrel se je tako, ko sta nektere krati eden drugemu na zdravje izpraznila kozarce, da je celó peti poskušal; toda starega vojaka se vino ni hotelo tako prijeti, zató tudi ni mogel nikakor ne prav pristaviti, ko ga je njegov prijatelj silil, naj mu pomaga. Tavelj je bil v mladih letih dober pevec in znal je mnogo posvetnih in pobožnih, toda Tomaž ni imel tako dobrega sluha; zató je bolj potiho pristavil in le tedaj si je upal, ako je bilo več pevcev. Vendar danes bi bil prav rad videl, ko bi bil imel tudi za petje tako grlo, kakor za pitje. Ali potrudil se je le, kolikor je mogel; ker pa le ni šlo, da bi se bil njegov glas ujemal s Taveljnovim, dejal je: „Veš, Jernej, blaga duša, ti imaš čist glas in znaš mnogo pesnij, toda moje pomaganje je slabo, saj veš jaz nisem bil nikoli dober pevec; samo tako malo grčal sem, ko ste drugi popevali, ali pa sem včasih zavriskal, a zdaj mi še to noče več iti: torej ne zameri, če te v petji ne morem podpirati, bom pa toliko bolj pil.“

Taveljnu je bilo tudi prav; on je pel in vince pil, pa dobre volje bil.

Res sta bila pozneje stara prijatelja vedno skupaj; bučelarila sta, skupaj hodila v crkev in skupaj posedala na klopi pred bučelnjakom. otroci pa so bili radi pri njiju, ker sta jim bila dobra in sta se rada pečala z njimi. Čula sta še nektero spomlad v ledini pri potoku kosa peti, zvunaj v logu kukavico in druge ptice; toda prišel je čas, ko je Tomaž zopet sam ostal. Oče Tavelj je jel neko zimo bolehati, in spomlad ga je vzela, še predno so jele bučele rojiti. Poslednje je zapustil svojemu prijatelju, ki jih je priduo opravljal, dokler niso tudi njega zapustile moči. Zdaj pa počivata oba na istem mirodvoru, oba na pokopališči crkve sv. Martina, v kterej sta bila krščena.

Národno blago s Štajerskega.

Zapisal *Jos. Freuensfeld.*

III.

Verske bajke.

(Konec.)

9. Gospod pa sveti Peter potovala sta po sveti. Eno zaran sta šla ravno proti enoj vesi. Peter pravi Bogi: „Gospod Bog! ali še si se ne

navolia biti Bog? Viš, jaz sen se že pač navolia biti sveti Peter!“ Gospod pa je vida Petrove misli pa se mu nasmeje. Te pa reče: „Ali češ z ménoj menjati samo en den?“ Vesélo jemi prikima Peter.

Zaj prideta v ves. Pr prvoj hiži se stavita no prosita za zajtrk, da še sta bla na teščе. Gospodinja je ravno pogačo ’z peči djala, vsakšemi dá en falat. Zaj sta šla dale po vesi no sta jéla vsakši svoj falat pogač. Pride jima ena diklina proti no jidva lepo pozdravi. Peter jo pita: „Diklina, kde je tvoj zajtrk?“ — „Ha!“ nasmeje se jemi diklina, „moj zajtrk še je v božjih rokah.“ — Gospod zaj stopi k svetemi Petri no tiho pravi: „Si ne čüa, kaj je jeni zajtrk v božjih rokah? Zaj si ti Bog no joj moreš dati svoj falat pogač.“ — Peter je bia jako čémeren, kaj je moga diklini še skoro celi falat pogač dati.

Zaj greta dale pa prideta na en velki pašnik. Pastarica je ravno prígnala goske, te pa se je obrnola no je šla domú. Gospod joj pravi: „Ali ne’š gnes na goske pazko ’mela?“ Pastarica jemi odgovori: „O gnes gren jaz na božjo pot. Bode že Bog na goske pazko íma.“ — Gospod pâ pravi Petri: „Čüješ? Gnes moreš ti na goske pazko ’meti!“ — Oba sta ostala na pašniki.

Sunce je jako péklo. Goske pa so ble ravno na toti den najbol žive. Letale so sploh okoli po pašniki no so štele domú vujti. Peter je zbežáva za njimi no je je odvrača. Gospod pa je seda v senci pod enin hraston. Dere se je sunce skrilo za goré, spistí Peter goske domú, te pa še on gre pod hrast. Bridko se Gospodi prtoži no jemi reče: „Nečen več biti Bog!“ — Gospod pa pravi: „Le počakaj še, Peter! Do punoči še moreš biti Bog!“

Zaj sta šla dale. Tema bla je že, dere sta prišla v en varaš. V eno krčmo greta no prosita za stan. Krčmar jima oblübi, te pa si sedeta k mizi no si zašafata en glaž vina. Svetemi Petri je jako dišalo. Zaj pride v ’ižo nahtbahtar. Gospod ga pita: „Ti si tü? Što ’de vahta namesto tebe?“ — „Hm,“ pravi ovi, „do punoči naj Bog pazko ’ma, potli bon še le jaz!“ — Gospod pâ Petra tiho opominja, kaj ’de moga do punoči vahtati. Čémeren odide Peter na vahto. Dere je vüra dvanajst odbila, pride nazaj v krčmo k Gospodi, ki je že sladko spa. Zaj si glóboko oddehne, pa tak glasno, kaj se Gospod zbidí: „Bogme, rajši sen le Peter kak pa Bog!“ (Iz Babinec pri Ljutomeru.)

10. Enok sta Gospod no sveti Peter rajžala po sveti. Prišla sta k enemi potoki. Zaj pa se je začela toča vsipávati z neba. V par trenotkih je biló vso žito po poli potrto. Povsodik je biló viditi samo strnišče. Peter je na tó reko: „Gospód, to pa je le ne prav, ka ti kaštigaš dobre pa nemarne lidí.“ Gospod pa je bio tiho no Petri na to nič ne reko.

Nebó se je drgoč zvédrilo. Gospod no Peter greta zaj prek potoká. Na srdini vode pravi Gospod: „Peter, vzdigni svoj prst!“ Peter je komaj

to včino, že prileti roj včel pa se obesi na Petrov prst. Zaj pa ga ena v prst piči; ves čémeren vrže ves roj v potok. Gospod mu reče: „Samo ena včela je tebe pičila; ali b'lo je treba celi roj vkončati? (Iz ormoške okolice.)

11. Enok je ša en síromak v les drv kálat. V lesi dene svojo torbo ná tla. Notr v torbi je íma en kolač krüha. Zaj pa pride zlodi. pa jemi odnese tisti kolač krüha. Dere je v pekel priša, je reka vragon: „Viste le toti kolač krüha! Tisti siromaček, ki kala drva v lesi, še je tega najč ne vida, kaj sen mu ga vkrâ!“ — Lücifer pa totemi zlodji reče: „Tega si ti ne prav včina, kaj si siromaki proč vzea, ti še bí njemi moga kaj dobrega včiníti. Za kaštigo pa ti zapoven, da moreš toti kolač siromaki nazaj nesti, pa še njemi mor š tri dobre reči včiníti!“ Zlodi hitro gre nazaj pa dene krüh skrivomá v torbo. Te pa stopi pred siromaka v podobi delavca no ga pita: „Češ, ka ti pomagan?“ „Ja, jaz bi že rad bia, če bi mi pomaga, pa 'man samo eno sekiro!“ reče siromak. Na to jemi zlodi reče: „Daj jo sé!“ Zaj je začea zlodi drva kalati, kaj se je vse iskrílo. V par trenotkih blo je že vse razkálano. Siromak je to z debelimi očmi gleda no se je zlodji lepo zahvala. Zlodi še ga pita: „Še 'maš kakšno delo?“ Siromak reče: „Zaj gren k enemi bogatini mlatit.“ — „Jaz bou ti pomaga,“ pravi zlodi. Njedva sta šla mlatit. Dere sta na gümlo prišla, pravi zlodi: „Prnesi zaj vso snopje, kelko ga je za mlatiti!“ Zlodi je vso snopje v enoj vüri zmlatia no zvea. Bogatin pa je vida, kak hitro je zlodi vse zmlatia. On pravi vragi: „Bi moga ti toto zmlačeno žito odnesti?“ Zlodi se glasno nasmeje no reče: „Misliš, kaj ga ne bi? Pa v čen naj nesen?“ Bogatin zaj dá dosti ponjav v en žakel zešiti, no v toti velki žakel so djalí vso žito. Zlodi prime žakel no ga tak kak kakšno pero vrže na svojo ramo pa ga nese. Bogatin se je zaj straša, kaj bi njemi zlodi resen vso žito ódnesa, pa svojin hlapcon kričí: „Zpüste mojega najhüšega bika za totin človekon! To se hitro zgodí. Komaj prbiží bik do zlodja, zgrabi ga on za roglé pa ga vrže na žakel no gre dale. Bogatin drgóč kričí: „Zpüste mojega najhüšega meresca za totin človekon!“ Najnok se to zgodí; pa tüdi meresca si zlodi naloži.

Ves čémeren zapové zaj bogatin največši püčel vina za zlodjon potočíti; pa še püčel naloži si vrag no vse nese k siromaki.

Tak je grata bogatin siromak, siromak pa bogatín. Zlodi pa je té ša v pekel nazáj no je Lüciferi poveda, kaj je spunia njegovo zapovid. (Od Sv. Križa na Murskem polji.)

12. V megli sta dve streli; ena je ognjena, drüga pa je vodêna. Prva vüžge, drüga pa z velkoj močjoj vse podere no razruši no zletí sedem klaftrov glóboko v zemlo. Za seden let drgoč vün z zemle zletí

v meglo. Ognjena strela je okrogla, vodena je podugasta, na konci špičasta pa votla.

Enok pride k enemi kmeti lüdski človik, ki je bia včista inači oblečeni kak smo mi. Mea je včista zeleno süknjo, zelene črevle, hlače pa črne. Njegov klobük je mea šüroke krajnike, za zelenin pantlnon okoli klobüka pa je bila zelena pera. Toti lüdski moški reče kmeti: „Či 'maš tri dni cajta, te lehko greš z ménoj, ka'š vida, kak se delajo strele.“ Kmet gre resen ž njin. Že en celi dan sta hodila, večer pa prideta do Svete gore. Lüdski človik je pela kmeta na Sveto goró. Tan je bila strašna votlina. Notri v njoj pa je biló dosta lüdi. Eni so tesáli gabre, drügi so je žágali, tretji so lisene falate špičili no štrti pa so je vrtali. Zaj pravi toti zeleni moški: „Toti lidjé so moji podložni; jaz pa sen hüdi düh no gospodar tote votline. Dere prhaja hüda vüra, té mečen jaz tote strele gor v megle; dere eno vržen, te se vsikdar zbliska. Dere pa tista strela na zemlo padne, te pa tresne.“ — Zaj je hüdi düh pela kmeta nazaj z gore. Komaj prideta v prvo ves, spremine vrag no Sveta gora. (Iz ormoške okolice.)

13. Bilá sta dva brata. Starši brat pa se je zaj štea oženiti. Ima je najbol grubo diklino v celoj vesi. En drügi pa mu jo je odrata. To ga je tak žalostilo, kaj je stopa v klošter. Prle pa je oblüba mlajšemi, kaj 'de na vsakšno vižo priša na njégovo gostüvanje. Ne še je leto minolo, je ovi brat v kloštri mŕa. Nekaj tjednov po njegovoj smrti pa se mlajši brat ženia. Prišli so 'z cirkve domú no so bli prav veseli tijan do pozne noči. Vüra je ravno bíla v türni edenajst; zaj pa se dveri odprejo no v 'ižo stopi pokojni brat ženihov. Oblečeni je bia v klošterski gvant, sámo bledi je bia tak kak stena. Vsi so znali, kaj je že vmra no so se jako prestrašili. On pa jim reče: „Ne bojte se me ne; jaz sen zató sé priša, kaj spunin svojo oblübo.“ No je ja pa pia, samo guča je ne besede več.

Nekaj minot še je falilo, kaj blo ne punoči. Starši brat stane gor pa ženihi reče: „Brat, jaz sen spunia svojo oblübo; zaj pa še prosin tebe, hodi še ti malo z menoj.“ Ženih se je tega jako prestraša. Fajmešter, ki so bli tüdi na gostüvanji, njemi rečejo, kaj more iti. Njedva sta šla. Za nekaj časa prideta do enega vékega hrama no stopita notri. Toti hram pa je íma tri okna. Mrtvi pravi: „Brat moj! glédi zaj sploh skoz toto okno, pa se ne zglasi, či 'de te tüdi što še tak glasno zvâ. Za nekaj časa priden nazáj.“ Mrtvi odide, ovi pa gledí skoz okno. Zaj vidi enega človeka, ki je nosa eno süknjo pa je nemilo zvâ: „Zglasi se, zglasi! jaz sen ti süknjo prnesa.“ Nihče se je ne zglasia. Zaj pa je ovi spoder zakriča: „Joj, joj! zaj moren na vekomaj toto süknjo nositi!“ te pa je odiša. Še le zaj pride drgoč mrtvi brat v 'ižo no pita: „Kaj si vida?“ Ovi mu pové. Mrtvi reče: „Viš, to ti je tisti, ki je enok meni süknjo

vkrâ; jaz pa ga nesmin rešiti, no zatega volo jo more na vekomaj nositi. Brat moj! zaj pa gledi skoz toto okno pa se tüdi nésmiš zglasiti.“ Komaj mrtvi stopi ’z ’iže, ovi že vidi enega človeka pod oknon, ki je íma na rami en koš, v koši pa eno grubo žensko. Nemilo je zvâ: „Zglási se, zglasi! To je tvoja Micika!“ Ovi v ’iži se je le ne vüpa zglasiti. Zaj ovi spoder zakriči: „Joj, joj! zaj moren na vekomaj toto žensko nositi!“ Mrtvi brat drgoč notri pride no pita: „Kaj si vida?“ Ovi mu pâ vse povê. „Si ga spózna?“ pita mrtvi. — „Ja, ja! to je tisti, ki ti je odrata diklino!“ — Mrtvi mu pravi: „Tisti je; zato pa more toto žensko na vekomaj nositi no jaz tüdi njega nésmin rešiti! Brat moj! zaj pa glédi skoz toto tretjo okno no se ne straši!“ — Zaj vidi od daleč procesjo, ki je šla mimo okna. Bilé pa so same ženske, ki so ble vse belo oblečene. Najnapré pa sta šla dve no ena je mela zlato krono na glavi. Mrtvi brat pride v ’ižo no najde brata včisto bledega. Drgóč ga pita: „Si vida?“ Ovi reče: „Eno procesjo sen vida; najnapré je šla ena ženska, ki je mela zlato krono, poleg nje je — moja žena.“ Mrtvi pa zaj brati reče: „Brat moj! v totoj procesji so bilé same divice. Tvoja žena ti je že vmrla no ti je ostala zvesta. Od tistega časa, kaj sva mija od gostüvanja odišla, je minolo že tristo let, či glih se ti zdi, kaj komaj tri vüre. Zaj pa idi drgoč domú, pa sé ne’š dugo doma; za tri dni boš priša k meni. — Pela ga je ’z ’iže. Vüni pa bla črna téma. En čas sta šla no sta prišla do enega hrama. Mrtvi reče: „To je tisti hram, ki blo v njen gostüvanje.“ Zaj pa je spremina. Ovi brat pa je trka na dveri; včista lüdski človik mu pride odpirat. Vsi so se jako začüdili, dere jin je vse poveda. Za tri pa je mŕa. (Iz Vržeja.)

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

19. Dva dragi.

(Petrijanci.)

Jen kral imel je jenu čer, tota čer zagledala se je vu jednoga gemajnara soldata tak, da je samo na njega mislila i štela ga je za muža imeti. Gda je jejni otec ov kral čul, poslal je totoga soldata dalkó v drugo kralestvo, a tota puca obeteža od velike žalosti pak vumre i kral ju je dal vu cirkvi zakopati i vsaku noč postavil je jednoga soldata vu cirkvu na stražu, ar je mislil, da bu se puca vender još stala. Ali ona je saku noč soldata na straži pojela a v jutro nisu nika našli od

jega neg kosti. Tak je ona navek ona sakoga soldata pojela, koj je on na straži, dok ni celi regiment soldatov pojela. Teda je kralu bilo žal pak je poslal po totoga gemajnara, vu kojega se je bila puca zagledala, pak mu je rekel: ti si zrok, ka je moja čer vumrla, hodi ju ti vezda stražit, morti buš ju ti vender ali zbavil ali vmiril. Soldat odide večer v cirkvu, mežnar mu odpre vrata pak za njim zapre. Ali Bog mu dá, da su se vrata odprla a on vujde van, vani se sreča z jenim bogcom, toti pa je bogec bil gospon Bog, pa ga pita: kaj ti tu delaš? Soldat mu pripové, kak je to, a bogec mu reče: ti hodi nazaj pa se skrij za oltar, ona te bu iskala, ali te ne bu mogla najti. Soldat se totomu bogcu zafali pak ide nazaj v cirkvu i mam se skrije za oltar. Kak je odbila na vuri dvanajsta vura, videl je soldat, kak se raka odpira i van ide tota devojka. Ona počme mam okoli po cirkvi iskati, neg ni ga mogla najti i kak je jena vura vudrila, reče: znam, gde si, nek moja vura je tukla. I ona počme jesti kosti a potlam se leže nazaj v raku. V jutro dojde mežnar pa se jako začudi, gda je našel, da je ov još živ. Drugi dan pak ga kral pošle na stražu i pak su mu se vrata odprla. On odide van i sreča se s totim bogcom, i vezda mu reče bogec, da naj se danes skrije gor na orgule. Soldat mu se lepo zafali pa odide nazaj v cirkvu pa se skrije na orgule. Kak je dvanajsta vura vudrila, odpre se raka i van dojde tota puca i najpre ide iskat za oltar, a tam ga ni našla i kak je 'su cirkvu preiskala, samo orgule ne, vudri vura i ona reče: znam da si tuj, znam, gde si, ali moja vura je tukla. I teda se nahrusta kostij pa se vrne v raku. Drugo jutro dojde mežnar pa gda je videl, da je soldat jošče živ, mam ga odpela kralu. Kral mu reče, da ako je ostal dve noči živ, bude i trejtu i tak ga pošle večer po trejti put na stražu. I vezda se vrata odpreju i on odide van pa se sreča s totim bogcom i bogec mu reče, da naj danes čeka i kak se bu puca stala z rake, naj se on na jejno mesto leže i naj se ne gene, makar se bu kaj god zgodilo. Kak mu je rečeno tak soldat i napravi. Kak se raka odpre i puca van zajde, leže se soldat vu raku na jejno mesto i kak je vura puci vudrila, dojde puca da leže nazaj vu raku, ali tam najde totoga soldata. Vezda ga ona počme moliti, da naj van ide, ali on se ni niti genul i kak je vura tukla, na jem put se cela cirkva strese i toti bogec dojde k njim i reče: vi dva sta se tak rada imela, da je jeden vumrl od žalosti za drugem, 'zato naj vam bu: od vezda bute živeli skup tak dugo dok bute si sami želeli smrt. I toti bogec rasčesne pucu i zeme grdobu od nje vkraj, da je bila nazaj takva kak i predi. Gda je v jutro mežnar došel odpirat vrata, prestraši se, gda je videl ove dva nutri i mam odide kralu i to njem pripove. Kral mam pošle kočiju po nje i onda su se zdavali i bilo je veliko goščenje i veselje vu celom kralestvu.

20. Od dvanajst bratov zakletih na gavrane.*

(Petrijanci.)

Tak je bil jen kral i imel je s svojum ženum dvanajst sinov i jenu čer. Mati tote dece vumre a kral se nazaj oženi, a tota mačuha nikak ni mogla trpeti ovu decu. Sini su morali svinjami na pašu hoditi, ali čer ni mogla nikaj delati, bila je stopram tri leta stara, ali gda je narasla, morala je hiže ribati i v redu držati. Jem put, gda su toti sini svinjami na paši bili, zgine im jeno prasče i gda su svinje dimo tirali, išla je mačuha brojit, jeli su ’se svinje i kak je vidla, da jeno prasče fali, rekla je: prokleti bili! i kak je to zrekla, postali su ’si gavrani i zleteli čez oblok van. Ova ’sa deca imeli su jednu kumu i onda gda se je kral po drugi put ženil, odide naj stareši brat k toti kumi i dal ji je jen prsten i reče: gda bu naša sestra vekša, daj ji ov prsten i reči, da i ona ima brate, ja znam, da ne bumo dugo pri hiži. Gda je ova mala puca vekša bila, išla je na vek k toti kumi i pri nji se je plakala, da kak saki nekoga ima, a ona da nema ni brata. I kak se je jem put pak tak tužila, dala ji je kuma toti prsten i rekla ji je: i ti, drago dete, imaš brate i to dvanajst, ali oni su prokleti vu gavrane i stanuju na stekleni gori; ná toti prsten, ov prsten mi je dal tvoj naj stareši brat, da ti ga dam, gda buš velika. Kak je to puca zeznala, mam je kumu pitala, da gde je ta steklena gora, ali kuma ji ni mogla povedati. Tak se je puca na put spravila. Dugo je išla, vre je mislila da je na kraju sveta. Zajdnič dojde do jednoga vetra. Kak ju je ov spazil, mam ju je štel razdrapiti, ali ona se je zamolila i prosila ga, da naj ji reče, gde je steklena gora. Veter je na to rekel: ja sem vnogo jezer let veter, ali još nisem nikaj čul od steklene gore: ali hodi k mojemu bratu, on ti bu morti mogel povedati. Puca počme iti i pak je dalko išla i gda dojde do drugoga vetra, i ov ju je štel razdrapiti, ali gda je čul, da bi ona rada na steklenu goru, rekel ji je, da je on vre tuliko i tuliko jezer let veter, ali da nigdar do danes ni niš čul od steklene gore. Onda je ona odišla k trejtemu vetru, i on stopram ji je rekel, da on vre dugo dugo let okoli puše po svetu pa još ni nigdar nigdo ga pital za steklenu goru, ali da on zna za nju. I veter ju je mam tam odnesel. Kak je tam bila, vidla je na bregu gori malu hižicu i tam je nuter išla. Nigde nikoga ni v celem stanju našla, dok ni v kuhinji našla staru babu. Ovi babi ona pripove, kak je došla svoje brate ’skupit. Baba ju je skrila za peč. Gda je bilo vreme obeda i vre prestrto, dene tota puca on prsten vu kupicu naj starešega brata. Kak naj stareši brat dojde, mam si natoči v kupicu vina i popije, ali kak se ga je prsten doteknul, mam se je

* Valjavec Nár. pripovjedke pag. 218. Mati zaklela sine na gavrane — Grimm: Die zwölf Brüder in Die sieben Raben. KHM. 9. in 25.

preobrnul v človečju priliku. On pogleda prsten i vidi da je to prsten, kojega je on dal kumi, da ga da njegvi sestri. Mam je rekel: draga sestra moja, ti si tu, to znam, hodi sim. Tota puca se zvleče s zapečka. Na to ji brat reče: samo ti tak napravi i z drugemi mojemi brati. I ona je tak včinila i 'si su postali ludi kak i predi. Ali ovi mlajši brati su rekli, da ako bi oni znali, gdo je to im včinil, da bi ga na sunčeni prah rastepli. Naj stareši brat im na to reče: a je bi ga pustili živoga, da bi ja za njega prosil? Onda su 'si rekli, da bi. Onda je naj stareši brat spelal totu pucu pred njih i rekel im je, da je to jihova sestra. Onda su tri dane jako veseli bili, četrti dan pa su postali jako žalostni. Sestra ih pita, da zakaj su tak žalostni. Onda ji je jeden brat rekel, da ih je ona oslobodila, da nisu više gavrani, ali da su vender još prokleti. Tota puca ih pita kak bi moči od toga odkupiti. I brati su ji rekli, da ako bi gdo sedem let niti jenu reč zrekel i se nasmejal, da bi onda oni 'si bili zveličeni. Sestra na to odide od njih i skrije se vu gore. Tam ju je jem put našel jen bogati grof i tota puca mu se je tak dopala, da ju je odpelal vu svoj grad i tam se je ž num ženil, a ona ni nigdar reči rekla, samo je navek mučala. A mati totoga grofa ni ju nikak mogla trpeti pa je navek sinu govorila, da zakaj si je takvu gluhu i nemu i tak hempastu ženu zel, i nju je navek srdila. To je bilo toti puci na zajdne jako žal i jem put, gda je grof išel v tabor, vušla je z grada vu jenu veliku goru. Tam je porodila vuka, ovoga vuka je ona vučila govoriti pa se je spominala ž nim i ov vuk čisto je bil kakti človek, samo da je imel na sebi vučju kožu. Ali kak se je grof s tabora vrnul i nju ni doma našel, iskal ju je posudek, dok ju ni našel i tak ju je dimo odpelal. Tak se je sedem let zvršilo. Baš je ova pri obloku sedela i kak ji je to na pamet došlo, nasmejala se je od velike radosti, kaj predi ni nigdar včinila. To je videl grof, koj je baš bil vu vrtu, i štel ju je streliti, ali ona mu reče: náj ti mene streliti, ja sem ti dvanajst bratov vezda skupila od večnoga prokletstva. Ov pa jen sin vuk bil je komedant nad soldati i jem put je zapovedal jenomu svojemu soldatu, da mora njegovu hižu i 'se kaj bu vu 'ji našel, vužgati. To je soldat včinil i našel je vu hiži jenu vučju kožu, i kak je ta koža s celum hižum zgorela, stal se je s pepela jen lepi princ a to je bil toti vuk.

Svetovni pomen Sibirije.

Spisal *Iv. Verhovec.*

(Konec.)

Razvoj sibirskih mest zadržuje za sedaj še mrženje, ki ga kažejo Sibirčanje do rokodelstva. Z njim se ne marajo ukvarjati. Kuhinjska posoda,

kose, jekleno orodje, žreblji, lesena posoda, celó žlice se iz daljnih krajev, celó iz Evrope prinašajo. Le v Barnaulu na pr. iztakneš med mestjani tú pa tam kakega tesarja, krznarja ali strojarja, težje že mizarja, vzlasti težko pa čevljarja ali krojača itd. A ne sme se misliti, da je morebiti sibirski kmet za rokodelstvo nesposoben; ne, celó dokaj spreten je. Te spretnosti celó nemški potniki ne morejo zanikavati. Nemški učenjak Cotta je opazoval na svojem potovanji po Sibiriji, kako čudovito spreten, vztrajen in neutrudljiv je tam ruski kmet. On pravi, da si gradi Sibirčan svojo leseno kočo kaj lično in okusno sam, ne da bi se kdaj učil tesarstva. Sekira mu zadostuje popolnem ne le pri zgradbi njegove lične koče, ampak tudi takrat, ko se loti voza, čolna, sanij ali drugega domačega potrebnega orodja. Sam si stavi svoje peči, pripravlja usnje in izdeluje iz njega konjsko opravo. Žene in dekleta pa tkajo in všivajo v sukno in platno lepe in okusne risarije. Ta vedrost in jasnost ruskega duha je porok dovolj zató, da bode dosegla Sibirija še velik pomen v svetovnej zgodovini.

Da Sibirec še ne mara za rokodelstvo, pripisovati je temu, da mu druga opravila boljši dobiček donašajo; v prvej vrsti so to rudokopi. Altai je z raznovrstnimi rudami silno bogat; zaraditega vró Sibirci le v rudnike. Kolyvan, k Tomskej guberniji spadajóč okraj, šteje kakih 300.000 prebivalcev, zgoli delavcev, ki služijo svoj kruh v altajskih rudokopih in tovarnah. Blagostanje je veliko, in že samo konj našteli so tú 450.000. Za 50 rubljev kupi se najlepši. Večino jih rabijo v rudokopih in tovarnah, a kmetom jih ostaje še toliko, da jih po zimi ne morejo s klajo preskrbljevati, ampak poženejo jih ven na sneg, da si iščejo sami pod njim svoje hrane. Skoro neverjetno je, da se redé in urijo tú konji za konjske dirke, in po zimi se osnuje mnogo zeló obiskovanih konjskih dirk. Kolyvanski kmetje imajo blizo 3000 mlinov na sapo in črez 1000 kovačnic.

Za spretnost Sibirčanov pričajo tudi sloveči kamnolomi v kolyvanskem okraji, kjer so se iz granita, jaspisa, porfirja, mramorja itd. izdelali krasni izdelki, ki lepšajo sedaj carjeve palače v Moskvi in Petrogradu. V petrogradskej eremitaži imajo bogat umotvor, pet metrov dolgo in tri metre široko vazo, v Kolyvanu iz jaspisa izdelano.

Nektera mesta se živé in bogaté zgoli o obrtniji, odkar so jeli namreč evropski Rusi semkaj zahajati in odkar ruska vlada obrtnijski razcvet pospešuje. Irkutsk na pr. je v tem oziru najživahnejše mesto in središče iztočnej Sibiriji. Ulice so ravne in široke, prodajalnice zapažene z dragocenim kitajskim in evropskim blagom. Mimo obilice vojakov, uradnikov in prognancev živé tú najbogatejši trgovci. V svojo zabavo so si omislili gledišče in o prilikah napravljajo musikalne in rhetorične soiréje. Za povzdigo ljudske omike poskrbljeno je mimo ljudske šole z gymnasijo, musejem, knjižnico, rudninskim kabinetom itd. Naselbine ruskih prognancev,

ki delajo v irkutskih tovarnah, raztresene so do tren milj okoli mesta in v ćnej samej tovarni, ki izdeluje sukno, platno, steklovino in papir, dela 2000 delavcev. V Petrovskem je sloveča tovarna za stroje, v Tjumenu kmalu za Uralom je 46 tovaren za usnje, mnogo mlinov, zvonaren in plavžev za razne kovine.

Sicer bi se navela lahko še cela kopa takih in enakih slučajev v dokaz, da Sibirija ni mrtev ud zemeljskega organizma in da ni od ljudij in Boga pozabljen kos zemlje. Živahno in bogato je življenje v Sibiriji, vzlasti pak se vidi to iz obilnega in v resnici velikanskega trgovstva.

Ko se zemlja srednje in južne Sibirije otaja in izgine sneg, zaživi Sibirija na vseh koncih in krajih. Velikanska trgovska cesta, ki pelje skozi srednjo Sibirijo od kitajskih mej tja črez Ural in celó do Nižjega Novgoroda, napolni se s karavanami malih in velikih trgovcev. Ta velikanska cesta, ki meri od Jakutska do Moskve 9000 ruskih vrst (à nekaj več od 1 *km*), vodi skozi najgostejše jelkine in smrekove gozde. 20—25 vrst oddaljene stojé stacije, kjer lahko izmenjata potnik in trgovec brez velike zamude opešane konje in tovorno živino s čilo in opočito. Za živino plača se od ruske vlade natanko določena taksa poldruge kopejke za vrsto. Le vsled te tako skrbno urejene ceste je mogoče sibirskemu kurirju pridirjati iz Irkutska v Petrograd v 18 dneh (Petermann Mitth. 1858. p. 334.). Ta cesta, takozvani „sibirski trakt“ prične v Kijahti na kitajskej meji ter gre skozi Irkutsk, Krasnojarsk, Ačinsk, Tomsk, Kolyvan, Omsk, Tjukalinsk, Išim, Jalutorovsk in Tjumen do Jekaterinska; tú se razkolje v več panog, kojih najvažnejše držé v Moskvo, Petrograd in Nižji Novgorod. A mimo te glavne, dejali bi državne ceste, jih je še mnogo manjših, ki tekó ali z njo vštric, ali pak se odkrojijo od nje proti jugu in severu; najpoglavitnejša je ona, ki drži iz Tobolska in Omska v Semipalatinsk in od tod v centralno Azijo.

Za sibirski promet najvažnejše rusko mesto je Nižji Novgorod. Tú se shajajo od 15. julija do 15. avgusta trgovci od vseh krajev evropskega in azijatskega svetá. Mesto šteje sicer le 45.000 duš, a ta čas pride črez pol milijona ljudstva skupaj; Putovski pravi, da ga je mnogokrat prišlo celó blizu eden milijon. Ni ga evropskega izdelka, ki bi ga v Nižjem Novgorodu ne našel. S čimer ti lahko na Dunaji, v Parizu ali na velikanskem sejmu v Lipskem postrežejo, po tém smeš tudi v Nižjem Novgorodu vprašati, a mimo tega tudi po izdelkih, ki jih ne nahajaš nikjer drugod na kakem evropskem trgovišči. Tú je velikanska razstava azijatskih pridelkov, med kterimi zavzemajo sibirski prvo mesto. Po končanem sejmu razlijó se trgovci z evropskim blagom obloženi na vse strani azijatskega sveta. Vsa trgovina pak se oddaje na up. Prodajalec kupca največkrat celó ne pozná ne; blago mu izroči zgoli na moško besedo, vzlasti rado se daje blagó manjšim trgovcem, ki ga razprodavajo

potém po vsej Sibiriji celó tja do njenih najskrajnejših mej. Blago se je sicer oddalo le na up, a prodajalec si je popolnoma svest, da se bosta s kupcem k letu osorej ali vsaj drugo leto gotovo videla in poravnala račun. Redkokdaj se čuje na novgorodskem sejmu, da pričakujejo prodajalci zastonj tega ali onega dolžnika. Če ga ni, so ga gotovo med tem kje v Sibiriji ali centralnej Aziji potolkli in mu blago odvzeli, kajti sibirski kupec ne pozna nepoštenosti. Ta lastnost ruskih poddanikov je za razvoj trgovstva neprecenljive vrednosti ter mu bode še pripomogla do visoke stopinje, kedar bodo Rusi Sibirijo prepregli z železnicami in kanali.

Za Sibirijo skoro ravno tako važen sejm vrši se tudi v Omsku, torej že na sibirskih tleh. Tú sem prineseno blago spominja človeka že dovolj na to, da stoji na mrzlih sibirskih tleh. Največ se prinaša semkaj kožuhovine, a po trgovskej poti, ki pelje po sredi Sibirije, dovedlo se je tudi veliko kitajskega in japonskega blaga. Tú sem se prinašajo pridelki iz Buhare, Kokanda, Kive, Taškenda in drugih turkestanskih krajev. Omsk je središče zapadnega sibirskega trgovstva. Za njegovo živahnost pač ni treba boljšega dokaza, kakor onih 50.000 voz, ki se jih pripelje leto za letom skozi Tjumen; toliko ali morebiti še več blaga pak se znosi todi mimo na konjih in velblodih. Od tod se vleče zeló obiskovana pot do bajkalskega jezera in naprej proti Jakutsku, središču iztočnega sibirskega trgovstva. Dasi je tudi Jakutsk najmrzlejši kraj na zemlji, kjer celó živo srebro v gorkomeru za več tednov zamrzne, vendar se vname o določenem času kaj živo trgovstvo. Prodajalci in kupci so po večjem le lovski in ribiški narodiči, Čukči, Tunguzi, Jakuti itd., ki denarja celó ne poznajo in svoje blagó le zamenjavajo. Kedar je lov z ribami in kožuharijo končan, otovoré svoja živinčeta in jih ženó proti Jakutsku, kjer se prodaje in kupuje v prvej vrsti kožuhovina in ribe, mimo tega pa tudi slonova kost, ribje olje, dlaka morskih sesalk, čaj, ki ga posebno sibirski narodi ljubijo, duhan in iz Kitajskega ali iz Evrope dovedena železnina za hišne in lovske potrebe.

Celó ob bregovih ledenega morja razvijajo se leto za letom sijajni sejmi; med njimi najvažnejši je oni v Ostrovnogoji, ki leži že onstran polarnega kroga. Ostrovnogoj je sicer neobljuden; ves kraj ima samo eno poslopje, ki je okoli in okoli s koli zašpaljeno. A o sejmskem času je v tem kraji polno življenja, in Sibirci zamenjujejo svoje blago za evropsko. Tem pôtem priroma blago iz francoskih, angleških, nemških in ruskih tovaren tja do Beringovega morja. Sejmi se vršé tú po zimi, ker se ta čas blago na saneh ložje in urnejše prevaža kakor po letu, ko je ta svet ves z lužami napolnjen. Za prevažanje blaga so mimo severnih jelenov (Rennthier) pasje vprege najvažnejše; štirje kamčadalski psi zamorejo vleči na saneh 2—3 stote ter predirjati v enem dnevu 8—10 milj. Pred tako pasjo vprego teče navadno par nevpreženih psov, morebiti zató, da

užigata pogum svojim za njima dirjajočim drugom. Pes in človek sta si na takem potu celó dobra pajdaša. Kedar začnó tuliti oni grozoviti snežni viharji (burani) preko sibirskih ravnin, poležejo ljudje in psi po snegu ter drug drugega grejejo. V onih sibirskih krajih, kjer se vrši trgovstvo po letu, je konj, na jugu v kirgiškej stepi pa velblod najvažnejši faktor za razpečavanje blaga. Kjer potujejo trgovci skozi pokrajine divjih in surovih, zgoli ob plenu živečih narodov, zbirajo se v karavane, da skupno odbijajo sovražne napade. Na čelu so jim takozvani promišljeniki. Že beseda sama razjasni njihov posel. Promišljeniki so krepki, zvedeni in premeteni ljudje, ki se ne ustrašijo nobene nevarnosti. Med tem ko trgovina počiva, klatijo se po gozdih ali ob rekah za divjačino in ribami; kajti v malo obljudenih krajih Sibirije, kjer ni včasih po 100 milj daleč niti najmanjše vasice, treba je pot dobro poznati. Ti promišljeniki se smejo staviti z amerikanskimi traperji v éno vrsto, ki delajo omiki pot v neznane in nepremerne krajine.

Z bistrim očesom so Rusi spoznali veljavo Sibirije in pomen, ki ga bode v kratkem zadobila za razvoj človečanstva, ter napenjajo vse svoje moči, da vzdignejo velikanske zaklade, s kterimi je narava blagoslovila Sibirijo. Z radodarno rokó ponujajo trgovcem in kmetskim naselnikom zemlje, kolikor je potrebujejo. Za stavljenje trgovskih hiš, bazarov in tovaren pošiljajo Rusi podjetnikom celó delavce brezplačno. Brezplačno nakladajo in razkladajo blago trgovcem. Oni, ki se hoté v iztočnej Sibiriji naseliti, vzlasti ob rodovitnem Amuru, so davkov prosti, in nikoli jih ne zadene najmanjša državljanska teža. „Tú živé ljudje," pravi Lühdorfs (Schilderungen der Wichtigkeit des russischen Besitzes am Amurstrom), „tú živé ljudje prijetnejše, kakor v marsikterem mestu naše blagoslovljene Nemčije."

V povzdigo sibirskega prometa uravnal se je oni gore omenjeni „sibirski trakt", po kterem dirja redna pošta, ki obišče vse kraje, po kterih so postavljene ruske posadke. Pričenja se takoj na kitajskej meji. Iz Pekinga pridirja poštni jezdec v Irkutsk v 16 dneh. Iz Kijahte na ruskokitajskej meji gre 4 krat v letu redna pošta v Peking. Iz Ajana ob Ohockiškem zalivu pošiljajo celó po dvakrat v tednu pošto v Jakutsk in Irkutsk in od tod v Petrograd. Kako praktično je ta pošta uravnana, kaže to, da je vest o Tientsinskem miru, ki ga je Rusija s Kitajci sklenola v London dospela preko Sibirije 4 tedne preje, kakor po kitajskem, indijskem, sredozemskem in atlantiškem morji. V ruskem ministerstvu imajo že več let izdelane načrte za sibirske železnice in pričeli so že zidati železnico, ki bode vezala Ohockiško morje s prelivom: Canal la Manche. Obilo inženirjev išče sedaj po Sibiriji najugodnejših krajev za železniško progo. Neki amerikanski bogataš dela na vse kriplje, da bi se napravila železnica iz New Yorka skozi Zjedinjene in britiške države

v Alasko, kjer bi si Amerikanci in Sibirci podali roke. Kedar se bode to uresničilo, obvezana je zemlja na severu z velikanskim železniškim obročem, ki bode za sedanjo angleško trgovino najhujši udarec, a ob enem se odpre tedaj tudi Sibiriji pot za evropsko naobraženost, ki se bode v kratkem vse Sibirije polastila. Že sedaj se po Sibiriji le z ruskimi novci plačuje, (Kitajci so jih celó gladni), in po ruskih merah in težah se prodaje blagó. Od letá 1871. je napeljan po vsej Sibiriji brzojav ter veže Petrograd s Pekingom. Leta 1874. uvedla se je v Sibiriji splošna brambovska dolžnost; leta 1875. nabrali so 4944 vojakov. Za poznavanje sibirske geografije potrosijo Rusi vsako leto velikanske svote. Ko je lani meseca septembra zboroval v Benetkah geografski shod, odlikovala se je Rusija v geografičnej stroki od vseh evropskih učenih narodov ne le gledé na znanstveno obilost tvarine, ampak v prvej vrsti gledé znanstvene dovršenosti. V 50 letih bode Sibirija najvažnejša kulturna dežela, za človečanski razvoj tolikega pomena, kakor so sedaj Zjedinjene amerikanske države; kajti Sibirija ima tako svetovno lego, da je ne moremo nikoli previsoko ceniti. V zemeljskem organizmu postala bode velika žila, po kterej se bo v Petrograd in Moskvo stekal sok bogastva skoro polovice svetá; zakaj proti jugu in severu švigali bodo od glavne železniške proge vlaki na vse strani. Rusiji bode tem pôtem odprto Tiho morje, in vsa pota, ki vodijo v srednjo Azijo, bode lahko nadzorovala; ruske straže podajale si bodo roke od Varšave do Kamčatke in Koreje. Rusija bode potegnola skoro polovico Azije za seboj v človečanski razvoj, pribojevala z uma svetlim mečem puščave in stepe omiki in napredku ter dosegla tem pôtem od osode odločeno jej častno mesto prvega najslavnejšega narodá na svetu.

O novejšem bolgarskem slovstvu.

Spisal *A. Bezenšek.*

Le po malem se razvija slovstvo pri bratih Bolgarih, ali drugače niti mogoče ni, kajti narod se je začel še le svobodno gibati pred nekoliko leti. A sedaj ima glavo polno drugih skrbij za državno uredbo in polne roke posla, da si zagotovi gmotno blagostanje. Vsi, ki bi bili sposobni za slovstveno delo, pečajo se s politiko, ali pa so podvzetniki raznih koristonosnih naprav, kakor trgovci itd. Učitelji, uradniki in duhovniki politikujejo v svojih svobodnih časih; zató pa tudi imajo politični časopisi največ čitateljev in najmarljivejših dopisnikov! A lepoznanski in znanstveni listi so le redki in dobivajo borne hrane, osobito kar se tiče pesništva.

V sledečih vrstah začenjam z bolgarskimi časopisi, in to s političnimi, znanstveno-leposlovnimi in strokovnimi *vsakega mesta posebej*; kajti iz njih števila in kakovosti zamogli bodo čitatelji soditi tudi o važnosti in veličini dotičnega mesta ter o občej izobrazbi tamošnjega prebivalstva. A na konci še izpregovorim o nekterih važnejših najnovejših delih na slovstvenem polji bolgarskem.

Sredec ali *Sofija* kot prestolnica kneževine ima sevéda največ časopisov. Samo *Plovdiv* (Filipopelj) kot glavno mesto „Iztočne Rumelije“ tekmuje z njo v slovstvenem oziru. Tam se rés več, vzlasti mlajših močij peča s slovstvom ter goji znanost in pesništvo, kakor bodemo pozneje videli, a zató si pa tudi Plovdiv prisvojuje naslov „*bolgarske Athene*“.

V *Sofiji* izhajajo sledeči časopisi:

1. „*Državni Vestnik*“, 3krat na teden. To je strogo uraden list ter prinaša ukaze knezove, naredbe ministrov, oglase za dražbe, sodbene prizovke, brzojavna poročila agencije Havas itd. Nima nobenega članka niti dopisa niti druge novine, razvèn kar poročajo brzojavi agencije Havas.

2. „*Sredec*“, 2krat na teden. Ministersko glasilo, poluradno, ali na tihem. Pisan in uredovan je ta časopis dobro, ali izhaja še le nekaj mesecev. Uredniki so mu nekteri mlajši Bolgari, ki so se vrnoli pred kratkim iz francoskih in nemških vseučilišč in so dobili pod sedanjim ministerstvom Cankovim službe kot višji uradniki. Ti gospodje pa tudi ministra držé, obožavajo in branijo z umom in peresom, kajti Cankov ima velikih nasprotnikov v sledečih dveh časopisih:

3. „*Otečestvo*“ (očetnjava), glasilo konservativne stranke, ktera ga izdaje 2krat na teden pod uredništvom *Šopovim*. Ta je izučil pravo v Rusiji, dopisoval že od tam jako marljivo v razne časopise, a sedaj se pokazuje kot jako umnega in dobrega urednika, ki zna pisati pristojno in logično, a ne kakor nekteri njegovih tovarišev — z loparjem ter brez glave in repa!

4. „*Trnovska konstitucija*“, organ radikalne stranke, izhaja 2krat na teden. Kakor zna „Otečestvo“ mirno in trezno pisati, tako je „Trnovska konstitucija“ ostra v svojih člankih in frazah. Ima pa marsikako dobro zrno v svojih predelih. S Cankovom stoji v mnogo večjej opoziciji nego „Otečestvo“. Oba hočeta njega vreči, ali v sredstvih sta si tako različna, kakor je to v znanej pravljici o vetru in solnci, kteri bo prej potnika prisilil, da sleče svoj plašč. V tem slučaji še ne vemo za konec. Ali slekla ga bodeta na eden ali na drugi način, samo da bi se potém ne trgala za plašč med sebój. — Kakor glasi naslov listu, takov je tudi njegov program: konstitucija, ki so jo dobili Bolgari v *Trnovi* l. 1878., je narodna svetinja, je največji blagor, — o čemer so pa sicer

razna mnenja med samimi Bolgari. Karavelov in Slavejkov, urednika temu listu, sta pa takega mnenja, da se njej t. j. trnovskej konstituciji niti las zakriviti ne sme. Več o tem, da-li je to tako, bo skušnja pokazala, do kolikor še do sedaj ni.

5. „S v i r k a“, humoristično-satirični vestnik; 2 krat na teden. Sedaj je nehal izhajati, in to bo jako koristno za bolgarsko slovstvo, ako ne zasviri nikdar več niti ta niti njemu podoben satiričen list, ki bi bil satira samemu sebi.

6. „P e r i o d i č e s k o S p i s a n j e“. Izhaja vsak drugi mesec v knjigah po 10—12 pol in je znanstveno-poučnega in zabavnega obsega. Ureduje ga Vasil S t o j a n o v, izdava književno društvo v Sredci. „Spisanje“ je jako zanimivo in dobro pisano. Vsa tvarina v njem je najboljša, kar je rodi bolgarsko slovstvo. V njem nahajamo spise od prvih bolgarskih književnikov in od mož, kteri se resno pečajo z znanostjo: Drinov, Stojanov, Popovič, Zlatarski, Ginčev, Sarafov itd. Med temi sta Popovič in Ginčev pesnika. V njem priobčuje svoje sestavke tičóče se bolgarske zgodovine, zemljepisja in starinstva tudi dr. J i r e č e k, Čeh, ki je spisal slavno zgodovino Bolgarov in živi sedaj že blizu pet let tukaj v državnej službi. Zdaj je knjižničar državne bibliotheke v Sofiji. Ali skoro bode zapustil Bolgarijo, ker je imenovan za professorja zgodovine na českem vseučilišči v Pragi. Mladi učenjak je storil dosta v znanstvenem in naučnem oziru za Bolgarijo, akoravno njegovih zaslug ne pripoznavajo ljudje, ki zastopajo s e d a j javno mnenje; ali potomstvo bode gotovo nepristranski sodilo o njegovih delih, ki jih je že izvršil za Bolgarijo in ktere še bode mogel izvršiti na svojem mestu kot zgodovinar; kajti on ima za sebój ne samo obširne studije, nego tudi lastne dogodivščine in neposredno poznanje žitja in bitja Bolgarov in v obče južnih Slovanov.

7. „U č b e n i v e s t n i k“, glasilo učiteljsko, ki ga izdava ministerstvo prosvete. Prinaša razne paedagogične članke v mesečnih zvezkih v obliki „Kresa“, potém tudi obče znanstvene spise in naredbe ministerstva. Ker dobiva na leto 10.000 frankov podpore iz državne blagajnice, lahko bi bil še bolje uredovan.

8. „B o l g a r s k a i l l u s t r a c i j a“. Izdava jo knjigotiskar Kovačev. Izhaja vsak mesec, ali neredno. Slike so vzete iz drugih illustrovanih listov, a tudi po vsebini ni izviren, tisk pa je lep.

9. „Z d r a v e c“, list za mladež, osnovan pred tremi leti od A. B e z e n- š e k a. Ureduje in izdaje ga sedaj T. Marinov. Izhaja enkrat na mesec.

10. „L e č n i č k i v e s t n i k“ je bil začel izhajati ob novem letu s popularno pisanimi članki o zdravstvu in lekarstvu. A sedaj ga ni več na svetlo.

11. „M e d i c i n s k a z b i r k a“, ktero izdava medicinski svèt v Sofiji vsak drugi mesec.

12. „Jugoslavjanski Stenograf“. Izhajal je vsak drugi mesec in donašal strokovne članke v vseh jugoslovanskih narečjih. To leto ne izhaja, a prih. leto misli zopet obnovljen in v večjej obliki nadaljevati svoje delo.

Te so časopisi, ki izhajajo v Sofiji in se tiskajo v treh tukajšnjih tiskarnah. Poglejmo si sedaj „bolgarske Athene“ — Plovdiv. Tam ni sicer broj časopisov tolik, ali dela se pač več na znanstvenem in zabavno-podučnem polji. Tudi se je začelo tú prej gibati slovstveno delovanje, nego v Sofiji. Tam že deluje štiri leta naučno-književno društvo, in osnovala se je bolgarska dramatična družina, ki je davala nekaj lepih predstav v minolih zimah. Isto tako ste tam dve podvzetni knjigarni in tiskarni: Daneva in Mančeva, ki ste že mnogo dobrih knjig spravili na dan.

Časopisi izhajajo v Plovdivu zdaj sledeči:

1. „Marica“, vsak teden trikrat. Ta list je najstarejši med sedaj obstoječimi bolgarskimi časopisi (od l. 1878.). Izhaja tudi najbolj pogosto; a dnevnika še nimajo Bolgari nobenega. Uredovan je dobro, piše precej in dosta temeljito svoje članke; samo dopisi so mu večjidel iste dvojbene vrednosti kakor pri drugih bolg. časopisih; t. j. navadno se suče vse okoli osebnosti, izjavljajo se nezrele razsodbe, kajti ti dopisi dohajajo navadno od mlajših ljudij, kterim bi bilo potrebnejše čitati podučnih knjig, nego tratiti čas s kovanjem piščavih dopisov. Vendar je v tem oziru najti v „Marici“ več hvale vrednih izjem nego pri drugih listih, o kterih govorimo pozneje. A v obče drži se ta časopis svojega programa, kteri je najbližji konservativnej stranki, z zmernostjo in taktom; in s tem pokazuje, da je rés ne samo najstarejši med svojimi tovariši, nego tudi najtreznejši po svojem mišljenji; on zastopa bolj zrele ideje, kakor razni mladostni politiki okoli njega. Izdava ga knjigotiskarna Hr. Daneva.

2. „Narodni glas“ prihaja dvakrat na teden. Ta list že izhaja tudi 6 let; a v tem času je promenil nekterekrati svojo bojo. Za sedaj je pristaš vladajoče stranke v kneževini in Rumeliji. Urednik mu je knjigar Mančev. Včasih prinaša dobrih člankov od najboljših plovdivskih pisateljev.

3. „Sъjedinenje“ (Union) izhaja enkrat na teden pod uredništvom Kravareva in Gešova. Prinaša tudi članke v francoskem jeziku. Pisan in uredovan je jako dobro. Ima največjo obliko med bolgarskimi časopisi. Po svojej tendenci je podoben „Marici“.

4. „Južna Bolgarija“ izhaja dvakrat na teden. Program jej je radikalen ter poln mladostnega ognja — v enostranskej kritiki in ostrih izrazih. Sicer nima posebne važnosti in še ni leta star.

5. „Nauka“, lepoznanska zbirka, izhaja vsak drugi mesec. Prinaša posebno dobre novele, pripovedke in romane iz peresa vrlega pisatelja Veličkova in pesni od Ivana Vazova. Kar se tiče znanstvenih

razprav, ni tú toliko izvirnosti, ampak več prevodov. A književni oddel, kjer se nahajajo kritike raznih knjig in spisov, je slabo oskrbovan. A čudimo se sicer dobro uredovanemu listu, da se ta predel na stežaj odpira vsakemu pisaču, kakor maši marsikak političen časopis svoje predele z dopisi in odprtimi pismi, ne da bi se pobrigal za njih istinitost. Neprava kritika škoduje več razvitku domače književnosti, nego jej zamorejo koristiti ali škodovati vse dotične knjige, ki se kritikujejo. V tem ozirn vendar ne govorimo samo o kritikah „Nauke", nego večina kritik, ki jih čitamo po bolg. časopisih, niso prave kritike, temveč tú se gleda največ na osebo, a manje na stvar, a monstra v tem oziru se nahajajo v „Duhovnem Pročitu", ki izhaja v Trnovi. Ta list ima čudne pojmove o kritiki; zató bi bilo bolje, da jo čisto na strani pusti.

Imeli bi še spomenoti koji listič, ki se bavi s satiro, na pr. „Kukurigu", ali pokrijmo ga s plaščem bratovskega sočuvstva. Kar smo povedali o „Svirki", velja tudi o njem in njegovih tovariših. Sicer so pa takovi listi od danes do jutri.

Prestopimo od glavnih mest k provincijalnim mestom in mesticem. V Ruščuku izhaja:

1. „Bъlgarin" dvakrat v tednu. Organ konservativne stranke; prej je bil med protivniki. Tempora mutantur — ali dosta o njem.

2. „Slavjanin" izhaja dvakrat na teden pod uredništvom bivšega učitelja Stančeva, kteremu pa manjkajo potrebne sposobnosti biti urednikom takemu listu. On nima posebnega stalnega programa; v njem je cel „mixtum compositum". Posebno v svojih dopisih ni izbirčljiv, temveč prejema skoro vse od kraja od konca, kar mu pride pod roko. Da se to s faktom dokaže, povém na primer sledečo smešno dogodbo: „Slavjanin" je že dalje časa ljuto napadal dr. Jirečeka s prostimi besedami, izmišljenimi rečmi in z večnim refrainom, da „požre" preveč plače (10.000 frankov), ktere pa neki ne zasluži. Nató napiše dr. Jireček sam neki dopis za „Slavjanina" sicer s svojim rokopisom, a ne z imenskim podpisom. V tem dopisu parafrazuje on vse, kar je bilo do sedaj o njem pisano; on še vse to pretirava in se postavlja pred svet kot pravi klatež in neznalica, ki je prišel na Bolgarsko s trebuhom za kruhom, ki ni imenovan professorjem na praškej univerzi, nego je sam navlašč raznesel to lažnjivo vest, zató da jo bode mogel popihati v — Egipet, kjer je pravo gnezdo vagabundov vsega sveta; in povrh mu pa ni ime Jireček, temveč on se zove „Valentin Popović", kteri niti česki ne zna, pač pa umčje srbski in italijanski itd. itd. — Vse to je natisnol od besede do besede „Slavjanin" na prvem mestu med dopisi in z velikimi pismenkami; a s tem je zadel sebi in podobnim si tovarišem, ki take reči sprejemajo, grozno klofuto. V prvem broji „Trnovske konstitucije" je namreč objavil dr. Jireček, da je on sam napisal to travestijo o sebi.

samo da dokaže, da „Slavjanin“ rés prejema vse, kar se mu pošilja; in razumeva se, da sledi od tega fakta tudi, koliko vrednost imajo drugi njegovi dopisi in dopisi v podobnih njemu časopisih.

Toliko o „Slavjanu“, ki pokriva s tako lepim imenom takšno robo; a ne dá se tajiti, da prinese on včasi tudi kako dobro zrno in ima zaslug za narodno učiteljstvo, ktero ga tudi najbolj podpira in čita.

3. „Ruse“ (Ruščuk) ime je najnovejšemu listu, ki je začel izhajati v Ruščuku in je glasilo konservativnej stranki. Izhaja dvakrat na teden v malej obliki. Ne moremo še soditi o njem, ker je premlad.

4. „Narodni učitelj“, „čisto — naučno spisanje“. Tako se imenuje sam na čelu lista; da-li je rés „čisto“ naučen, to je drugo vprašanje. No toliko je resnica, da prinaša dosta koristnega za šolo in dom, in da si možje, ki so se zbrali okoli njega, svestno prizadevajo predstavljati čitateljem tudi nekaj zdrave duševne hrane in jih ne krmijo kakor politični slamomlatci le s proizvodi svojih cepcev. (Konec pride.)

Snetljivost žita.

Spisal *M. Cilenšek*

Ob priliki bilo je omenjeno, da so žita sicer družno rastoča, a spadajo v skupino umetnih druželo. Razlika je bistvena in iskati se mora v več momentih. Najvažnejše naj tukaj v kratkem navedem.

Sejanje žita gojilo se je že za onih časov, ki sezajo daleč v preteklost in niso več predmet zgodovini. Tú nas poući druga veda kažóč, da je že prvotni človek ukvarjal se kolikor toliko s poljedelstvom. Da niso bila žita pri tem zadnja, je gotovo, kajti ona delajo prav za prav temelj vsej kulturi in družbi človeškej. Rod za rodom je postajal bolj praktičen in smatral žitne trave kot domače. V obdelanej zemlji zboljšale so se rastline in z njimi tudi njih seme. Oddaljile so se od svojih divjih sorodnic tako zeló, da se sedaj prvotna domovina ne more več na tanko določiti. Misli se, da je nektere rodila zapadna Azija, druge srednja Evropa, od tod pa da so prišle vsled prometa v vse znane kraje; kajti skoro po vsem svetu se sejejo sedaj. Izvestno je, da Evropci pri prihodu v Ameriko niso našli žitnih trav in so se le-te ondi po njih uvedle; z druge strani pa je Amerika ostale dele svetá preskrbela s koruzo.

Pogled na rastlino nas takoj uveri, da ni zmožna trajne družbe tvarjati. Razlika tiči v istem delu, ki se navadno nahaja v zemlji in se zove korenika. Ta je pri divjih velika, plazeča ali v zemlji rijoča in razraščajoča se; na dalje je liki sličnej ustroji trpežna in vsako leto nove

bili poganjajóča. Saj vendar vsakdo po izkušnji vé, da naših pretežno iz raznih trav sestoječih senožetij ne pomlajamo vsako leto; priden kmetič skrbi k večjemu za napeljavo vode in ako lahko, tudi v jeseni nekoliko pognoji.

Kaj pa pašniki! No kdo se briga za te; le živino požene po njih. In vendar so istočasno s travniki vsako pomlad in poletje zeleni do mrzle jeseni, kedar odumró nadzemeljski deli do prezimujočih korenik, ki za bodoče pomladi zopet poganjajo. Tako divje trave.

Žitna korenika je jako majhna in ne zadostuje potrebam rastline: zategadel vzrastó iz spodnjih kolenec vlaknate njo nadomestujoče korenine. Te poginejo črez zimo, in dotični prostor bi ostal prazen, ako bi se posestnik ne brigal za svoje polje. Iz strnišča ne ozeleni zopet njiva, ampak treba je semena.

Marsiktori poljedelec se je že varal o žitnih pridelkih. Akoravno je že v prejšnjih letih opazoval, da žito od te ali one vlažne njive, osobito ako je bilo ozračje večinoma megleno, ni nasulo tako, kakor je bilo pričakovati, pač pa so se pri spravljanji vlačile goste prašnate megle, nadejal se je vendar letos kaj boljšega. A tudi letos zaman! Med dozorevanjem pa je žito pazljivo ogledaval ter našel med loputami ogromno množino črno-rujavega prahú ravno ondi, kjer bi po njegovem prepričanji lahko lepo rumeno zrno izprezalo. Ako je veter odnesel prah ali pa ga dež izbil, bila je škoda očitna. Ves klas ali lat ali pa le nekteri klaski bili so prazni, in sedaj je vedel, zakaj žito unaša. Ker se dogaja to vzlasti o vlažnih letih, pripisaval je prikazen kakej megli, rosi in dr. Da bi pa bil on sam največ tega kriv, to pa ne! In vendar je tako!

Kakor na pr. razne žuželke naše ovočno sadje zajedajo ter ob ugodnem času bistvene organe pokončavši, pouzročujejo, da se cvet posuši in plod izpade, isto tako se moramo tú po zajedavcih ozirati. A to niso mrčesi ali sploh kaki živalski kvarljivci, ampak jako majhne rastlinice, ki, nesposobne, da bi same sebi prisvajale potrebna živila, naše najkoristnejše trave zajedajo in žito v nič devajo.

Kaj, morda je to le zmota! Nečuveno bi vendar bilo, ako bi hoteli tudi rastlinam enake lastnosti pripisavati, ki so posebno svojstvo raznim živalim. Človek se že teh ne more ubraniti, kaj bi še bilo, ako bi se pomnožile še po raznih rastlinah, ki bi imele slične težnje. O živalskih zajedavcih sem popolnoma prepričan, kteri, akoravno za navadno prav majhni, delujejo in snujejo na skritem, a se vendar na kak način ovadijo, da jim potém lahko posvetimo. No zdaj še pride pa ta glota iz rastlinstva in nam uničuje naš vsakdanji kruh.

Prijatelj, ne huduj se preveč, kajti vse človeka enkrat prvikrat sreča. Gotovo se spominjaš, koliko podzemljic (krompirja) ti je za tvojega pamtenja segnilo, da si jih le nekoliko košar namesto ravno toliko voz

pridelal. Najlepše in najdebelejše so ti na njivi konec vzele, veliko jih je šlo pa v kleti po zlu. Ti si svojim rekel, segnile so; prevlažna tla ali pa še kaj drugega si omenil! Pravega škodljivca nisi videl in to raditega ne, ker se prostim t. j. neoboroženim očem odteguje, akoravno so nasledki njegovega pustošenja že po zvunanjej prikazni očevidni. Če si miren in ne bodeš tako rentačil, povém ti drugikrat kaj več o tem. Kaj ne, da si večkrat nekoliko sladkega sadja pokuhal, da je porabiš o praznikih ali o drugih prilikah. Shranil si je dobro zavarovano, vsaj navidezno, v omari ali drugje. Te li ni mnogokrat razjezil neki sivkast povlak, ko si odvezal sklenico in se ti je neprijeten duh cepil pod nosom! Vidiš, to so tudi rastlinski zajedavci, ki ti kvarijo tú slaščico, drugje usnje, po shrambah sadje, po vinogradih grozdje. Tako bi ti lahko naštel veliko množino teh kvarljivcev, ne izvzemši onih, ki pouzročujejo ali vsaj pospešujejo razne bolezni, vrenje sladornatih in trohnenje razsedajočih se teles. To ti bodi dovolj. Da bi te prepričal, posegel sem malo na stran, ali sedaj brez presledka k stvari.

Žitna kakor travna bil na sploh ne razveji se poprej, nego je nehalo listje; izjemo dela samo ena rastlina toplih krajev. Te veje in vejice napravljajo razcvetja, ki so ali klasi ali pa lati, sestavljeni iz sedečih ali peceljnatih klaskov. Vsak klasek je zložen najmanj iz dveh cvetov, navadno jih je pa več, toda vsi se nikdar ne razvijejo, ampak samo spodnji; zgornji ostanejo nerodovitni. Celi klasek obdajate dve čašni loputi; navznoter stojé v raznej visokosti posamezni cveti sestoječi iz sledečih delov. Gornja in spodnja ali notranja in zvunanja, mnogokrat v reso zašpičena cvetna pleva obkoljujete tri prašnike z dolgimi visečimi prašnicami, v sredi pa stoji pestič z dvema pérastima brazdama. Včasih se vidite še dve kožnati luski izvèn prašnikov kot naznamba cvetnega oboda.

Namesto v zrno dozorelega semenskega popka vsuje se izmed odstopajočih loput precejšnja množina črno-rujavega prahú. Pod primernim povečalom osebi se trohica druga od druge; vsaka nam predstavlja eno stanico, t. j. obličast mehurček napolnjen s prozorno vsebino, iz ktere se izloči kožica, ki pozneje v zvunanjih plasteh potemni. Vsako tako telesce zove se klično zrno ali tros, s to posebno lastnostjo, da pod ugodnimi pogoji namnoži na tisoče sebi enakih zrnic. To se tako vrši. Tros ostaje po žetvi na njivi ali pa se prilepi na žitna zrna. Po setvi poganja vsako klično zrno jako tanko, proti koncu v še tanše nitke razcepljajóčo se nit; vsaka taka nitka odebeli na konci ali tudi ob straneh v oblaste troske. Ti takoj klijó in pretanke niti se zavrtajo v mlade žitne kali, rastó z njimi in se nastanijo na zadnje v razvijajočem se zrnu. Te niti predstavljajo nam telo rastline, ktero se steljka imenuje in najnižjim prišteva. Steljka sprejema po vsem telesu hraneče snovi iz staničja, v kterem in med kterim živi, raste in se razvija na škodo rastlini materi, kterej

se pozna, da ni zdrava. Najzgornji list namreč izgubi prvi listno zelenilo. potém pa pobledi vsa rastlina. To je torej prava zajedavka svoje vrste in se lahko prispodablja raznim trakuljam, živečim v človeškem in živalskem telesu.

Kedar se je steljka popolnoma razvila, razpade v same oblice, ki še nekoliko dorastó, potém pa vsled pomanjkujóčega prostora zvunanjo zastirajočo kožo prodró in dospejo v obliki prahú na dan. To se lahko ponavlja vsako leto, ako se ne skrbi za odstranjenje trosa. V ta namen se priporoča voda, v kterej smo na 250 litrov raztopili dve kili bakrenega vitrijola in v dotično posodo tako dolgo prilivali vode, da je stala nekoliko nad žitom. V 12 urah je tros uničen, normalnemu žitu pa to ni škodovalo. Na njivi pa je paziti na to, da se voda dobro odtéka in sploh vsa vlaga odpravlja. Nektere po mejah in sicer rastóče trave, na pr. pahovka, rumenkasti oves in dr., na kterih prašnati snet isto tako živi. naj se izrujejo s koreniko vred, da se v okom pride prehajanju trosa na žito. Ako se bode z vztrajnostjo na širnem polji postopalo, ponehale bodo tožbe zastrani te glive.

Prašnati snet nahaja se na pšenici, ječmenu in ovsu. Najmanj preglavice dela kmetu še pri pšenici, akoravno se razmnožuje na résnici, golici in na piru. Izdatnejše škoduje smradljivi snet, ki si je pšenico v svoj živež izbral. Poznati ga je po tem, da so zrna na polovico debelejša in njih vsebina izpremenjena v neko črno-rujavo, sluzavo in smrdečo tvarino. Na dalje se videva na koruzi mnogokrat turšični snet, in sicer ne samo na betičih, ampak tudi na steblu. Ondi nareja debele, včasih kakor glava velike črno-rujave bule, s kterimi imajo srboriti paglavci največ opravila. Nevedno ljudstvo vé o takih prikaznih mnogo smešnega kvasiti in obira po nepotrebnem vrane, ki so pri tem sevéda povsem nedolžne. Tudi prosó je včasih snetjavo. Kjerkoli se pa pokaže ta škodljiva gliva, odstranjuje se naj, kakor je bilo zgoraj povedano.

O kresnicah in njihovem svetlikanji.

Spisal *J. Koprivnik.*

> Vse je živo, vse se miga,
> Vse od ognja sveti se

Solnce je zatonolo za gore. Zahodnje nebò žari se v ognjenej svetlobi. Ljudje se vračajo s polja domú in veseli pastirji ženejo vaške črede proti vasi. Jame se mračiti. Zvezda za zvezdo se prikaže, in kmalu priplava luna na jasno nebo. Iz grmovja in izmed goste trave so se pa

začele medlo svetiti ognjene pičice in po zraku frčijo iskrice, kakor da bi jih veter prinašal s skrivnega gorišča. Iskre in ognjene pičice pa so naše stare znanke, ognjene kresnice.

1. Naše domače kresnice.

Po naših krajih se nahajate dve vrsti kresnic, mala kresnica (Lampyris splendidula) in velika kresnica (Lampyris noctiluca). A prva je veliko navadnejša od druge, tako da če mahnemo lepega poletnega večera po frčečej iskri, bodemo v 20 slučajih 19 krat malo in znabiti le 1 krat veliko kresnico ujeli.

Mala kresnica je 8 *mm* dolg in $2^1/_2$ *mm* širok hrošček z mehkim, usnjatim telesnim oklopom. Sivorujave krilne pokrovke sezajo do konca zadka, polokroglast, ploščat ovratnik (vratni ščit) je močno razširjen in pokriva predi drobno glavico, kakor da bi nosil kebrič klobuk s širokimi krajci. Nad čelom se nahajate v ovratniku dve prozorni pegi, skozi kteri lahko živalici od zgoraj luna sveti v obraz; oknici se včasih toliko zvekšate, da se strnete v eno srpasto pego. Oči ima hrošček nerazmerno velike, baje zató, da tudi po noči dobro vidi. Razvèn očij še opazujemo na glavi nitkaste tipalnice in šibka grizala. Zadek je blizu konca na spodnjej strani prozoren, in tukaj skozi svetlika znana, zelenkasto bleda, čarobna bliščoba, ki prihaja iz posebnega, znotraj v zadku nahajajočega se organa, žuželkinega kresilnika.

Ako iz goste trave ali iz grmiča poberemo kresečo se pičico, imamo ivanščico, t. j. babico ali samico popisanega kebra pred sebój. Pa kak razloček med njim in njo! Ona (samica) je bolj kakej ličinki nego kebru podobna. Brez trdih, kebre značilnih krilnih pokrovk, brez vseh letalnih krilec lazi in plazi samotarica okoli po tleh, nesposobna, da bi se vzdignola v zrak ter se vrtela po njem kakor krilati samec, njen soprog.

Ivanščica je rumenkasto bela; dve ploščati krpi na hrbtu nadomestujete krilca; nožice ima tanke in šibke, a ovratnik in grizala so enaka samčevim, isto tako tudi svetilni organ; sveti pa ona veliko svetlejše od njega.

Velika kresnica meri okoli 16 *mm* in se loči še v tem od male, da je ovratnik brez oknic; a mesto, kjer bi imela biti, je zaznamovano z belkastima pegama. Samica nima krilec in je malej ivanščici podobna, toda daljša je in njen ovratni ščit je ožji.

2. Življenje in razplodba naših kresnic.

Kresnice se prikažejo navadno sredi meseca junija in letajo, oziroma lazijo do poznega poletja. Po dnevu žedé mirno v svojih zatišjih, ki so med suho travo, v mahu, pod kamenjem itd. Ko se pa zmrači,

Ko v krilo temine,
Hribje doline
Tiho zavili so se,

začnó samci po zraku frčati, samice pa počasi laziti po tleh. V hrano jim služijo nežne, sočnate rastlinovine. Po dovršenem spoji samci kmalu preminejo, babice pa zležejo na golo zemljo precej veliko rumenih, okroglih **jajčic**, koja malo bliščé. S tem je tudi samica izpolnila svojo nalogo v življenji in ona — pogine. Iz jajčic izvalivše se **ličinke** so zeló požrešne in žró vsakovrstno golazen, vzlasti polže; zató so vse polne polžjega sluzja. Podobne so ivanščicam in žaré kakor te, dasi manj svetlo; ker so pa bolj urne in navadno s polžjim sluzjem pokrite in ker pogrešajo ploščati ovratnik, ločijo se lahko od babic. Ličinka prezimi. Prihodnjo pomlad živi, kakor je njena navada. Nekaj tednov poprej ko pridejo kresnice, pa jame biti nekako počasna in okorna, neha žreti in za malo dnij se izvije iz njene usnjate suknjice **buba**. Na bubi se že pozna, ali bo iz nje samec ali samica. Še nekaj časa, in iz bube izleze **popolna žuželka**, on ali ona, — in s tem je metamorfosa končana.

3. Svetilni organ.

Svetilni organ je žoltkasto rumena, tolščena ploščica, ktera je pri malej kresnici okoli 5 *mm* dolga, nad 3 *mm* široka in blizu $^1/_2$ *mm* debela. Utaknena je v posebno kožico; zató se da z ostrim nožičem od svoje podlage cela odluščiti in še navadno potém, ko se je ločila od telesa, več ur žari. Mnoge iz ovojne kože prihajajoče mrenice preraščajo stranski ploščico in jo storé nekako nabrano in mahalčasto. Sestavljen je kresilnik iz okroglih mehurčkov t. j. stanic, koje so v spodnjem delu mase večje nego v zgornjem. Med stanicami se vijejo živčevne nitke in gosti razrastki trahejev. Spodnji, svetlejši del organa je sedež svetlikanja; zgornji, temnejši in s kristali (scalne kisline ter scalno kislih solij) posajeni del pa ima nalogo, odbijati določene žarke ter je namerjati tja na svetilno oknice v zadkovih obročkih. Spodnji sklad vzbuja tedaj svetlobo, višji pa deluje kot reflektor.

O uzroku žarenja v kresilniku bila so in so še deloma dandanes razna mnenja. Nekteri so mislili, da se napoji organ po dnevu s solnčno svetlobo, ktero potém po noči izseva, kakor se je to na nekterih kamenih na pr. na demantu opazovalo. Ker so pa kresnice, po céli teden v temini zaprte, še vedno svetile kakor poprej, morala se je ta theorija opustiti. Drugi so trdili, da izločujejo stanice v organu, vzlasti one v spodnjej plasti, pravi fosfor, kteri počasi zgorjeva (okisuje, oksiduje) in v kresilniku sveti, kakor fosforne kapice na šibicah, ako je zmočimo. A natančne kemične preiskave kresilnika niso te domneve potrdile. Še drugi veščaki pa so menili, da svetlikanje pouzročuje neko posebno delovanje živcev, kojih se v svetilnem organu toliko nahaja. To theorijo je opovrgel Ovsjanikov, dokazavši, da še kresnice potém svetijo, ko se je delovanje živcev z jakimi strupovi (strychninom in dr.) zatrlo, kar bi ne bilo mogoče, če bi bilo svetlikanje samo od delovanja živcev odvisno.

Darwin je opazoval na južnoamerikanskih kresnicah, da so dolgo časa potém, ko niso več živele, še svetile, a medleje (in to tudi lahko na domačih kresnicah opazujemo); če je pa z iglo po kresilniku prožil, je svetlejše zabliščal; v enem slučaji je žuželka blizu 24 ur po smrti žarela.

Wielovejski je v novejšem času dokazal, da prihaja svetloba iz okroglih stanic (ne iz živcev) v spodnjem delu svetilnega organa in da so te stanice med sebój s pretankimi živčevnimi nitkami zvezane.

Ako se vrže kresnica v ogljikovo kislino ali v vodenec, neha svetlikanje; isto tako, ako se dene živalica pod zvonec zračne sesalke in se zrak izsesa; naopak pa je svetlikanje bolj živo, ako žuželka naglo diše ali če se dene v kisik.

Po teh prikaznih, potlej pa po obilici trahejev v svetilnem organu bilo bi misliti, da izločujejo svetilne stanice v kresilniku pod uplivom živcev[1] neko posebno tvarino, ktera pa počasi zgorjeva (okisuje) in sveti, ne da bi tudi grela; kajti poskusi z najobčutljivejšimi toplomeri so pokazali, da toplina v žarečem kresilniku ni višja od temperature v drugih delih telesa iste živalice.[2]

4. *Čemu je kresnicam kresilni organ.*

Je li kresilnik s svojim svetlikanjem za kresnico brez vsega pomena? Nikakor ne. Kje je sploh v naravi kaj, kar bi ne imelo svoje določene naloge? Tako tudi žarenje kresnic ni brez pomena za živalico, če tudi niso mnenja o nalogi njenega organa povsod enaka.

„Kresnice svetijo, da lažje ob času družitve samec in samica drug drugega zasledita,“ tako trdijo nekteri, vzlasti starejši opazovalci. Drugi pa pravijo: „Te žuželke žaré, da z žarenjem odganjajo, plašijo in strašijo svoje sovražnike, kakor netopirje, ponočne ptice, žabe, ujedne kebre in dr.“ No vsaka trditev ima menda nekaj resničnega. Da olajša svetlikanje spolnikom medsebojno zasledovanje, na tem je težko dvomiti; čemu li neki živalicam tako velikih očij, ako bi jih ne potrebovale in jih ne rabile tudi tedaj, ko samec in samica ob času družitve drug drugega iščeta? Sevéda je treba tukaj pomisliti, da je pri živalih, osobito pri žuželkah nagon, s kterim vedó spolniki zaslediti drug drugega, popolnoma zanesljiv. Ali tudi to je pri nekterih vrstah žuželk gotovo, da samci s pomočjo zeló velikih očij samice iščejo, kakor je na pr. to pri nekterih muhah znano.

---

[1] Ta upliv živcev na stanice sevéda ni identičen s samostalnim svetlikanjem živcev. Če živci samo vzpodbujajo stanice k dotičnemu delovanju, še lahko svetlikanje nekaj časa traje, ko je že delovanje živcev nehalo, in sicer tako dolgo, dokler izločena svetilna tvarina popolnoma ne zgori.

[2] Phipson je to gorivo v svetilnem organu že popisal imenujóč je nictolucin, a nekteri strokovnjaki, med njimi Schmarda, mu ugovarjajo.

Druga trditev, da je kresnicam svetilni organ orožje, s kterim odganjajo svoje napadnike, je neovrgljiva resnica; kajti dovolj slučajev je znanih, ki nam potrjujejo, da se žareče žuželke sovražnik malokdaj loti. Dr. Joseph na pr.* je večkrat zapiral h kebrom ujedom kresnice in nežareče kebre, kakor rujavega hrošča in dr. Med tem ko so ujedi temne hrošče vse podavili in požrli na njih, kar jim ni bilo pretrdo, dotaknol se ni kresnice nobeden. Da se pa nekteri napadniki kresničinega žarenja tudi ne zbojé, dokazal je učitelj F. Noll. Ta opazovalec je imel akvarij, v kterem je redil razne povodne živali in kamor je zasadil nekaj povodnih rastlin. Ko so prišle meseca junija kresnice, dejal je k drugim gostom v akvarij nekaj samic kresnice Lampyris noctiluca. Zvečer istega dne že opazuje, kako leze ena zaprtih ivanščic kvišku po steblu povodne rastline nahajajoče se v akvariji in da svetlo kresi. Ivanščico zapazi rujava žaba (Rana temporaria), ki je bila tudi med gosti. Nekoliko časa debelo pogleduje žarečo žuželko. Slednjič pa široko zine in pozoblje ivanščico. Čudno je bilo neki gledati, kako je žaba žarela, ko je požirala svetlo ivanščico. Živalica jej je pa menda bila okusna jed, kajti kmalu potém je še drugo lovila, ali ta jej je srečno odnesla pete.

5. *Nektere druge žareče žuželke evropske.*

Razven navedenih dveh lampyridov je še po južnej Evropi pet drugih vrst kresarjev in to ravno istega reda. Po srednjej Evropi pa so opazovali žarenje še na nekem drugem kebru (Phosphaenus hemipterus) in na nekej drobnej mušici (Ceroplatus sesoides). Keber živi pod kamenjem, listjem, itd. in nikdar ne leta. Mušica se nahaja na kresilnej gobi in sicer kot ličinka in buba, in v tem stanu po vsem telesu malo žari. Kot popolna žuželka pa nič ne svetlika, kajti neprozorni njen hitinasti oklep ne propušča bliščobe notranjih delov. (Konec pride.)

Odprto pismo

prijatelju starinoslovcu v Ljubljani.

Tvoje pismo me je prav razveselilo. Veseli me, da še nisi izgubil svojega veselega humora v mestu, v kterem zdaj „sempiternus horror inhabitat“. — A med Kranjci si se naučil zabavljati. Ti mi pišeš, naj Ti razložim po slovensko napis, ki stoji na robu medenega lonca hranjenega v deželnem museji in kteri se glasi:

---

* Glej Studien und Lesefrüchte aus dem Buche der Natur v. Dr. M. Bach I. Bd.

AVGNPECYLIPPVM.*

No! to ravno ni težavno. Le dobro poglej napis in prepričal se bodeš, da je kranjski. Glej, to druga nič ne pomenja, nego: Augn pecy lippu m, po novoslovenskem: Ogenj peci lepo mi! Lončar je to prošnjo do ognja napisal na svoj lonec, da bi dolgo držal in ga ogenj ne razpočil.

Zdaj pa grammatične dokaze.

Augn je narečna oblika za: ogenj; tudi Tvoj oče izgovarjajo *o* kot *au*, vsaj sem jih večkrat slišal govoriti: Baug daj, da bi moj fant (mislili so vsakokrat Tebe) priden bil!

Pecy = peci pa je še zdaj navadni imperativ. V staroslov. peką, coquo.

Lippu je narečna oblika za: lepo.

Staroslovenski ѣ izgovarja se kot *i* ne samo po Slavonskem, nego tudi po Kranjskem in Koroškem na več krajih. Končnica *u* mesto *o* pa se ne rabi samo v starejših spisih, v kterih lahko bereš: del*u*, ravn*u*, zvest*u*, namesto: del*o*, ravn*o*, zvest*o*, temveč tudi ljudstvo še tako govori. *M* pa stoji za mi; samoglas na konci odbacivajo Kranjci. G. Valjavec je začel tam stavljati staroslov. ъ.

„Hitr mъ je damú pršù“ = hitro mi je domú prišel (glej Národne pesni, Kres IV. str. 283. Br. 15.).

Ta lonec je bil najden v deželi starih Karnov, ktere so nekdaj zgodovinoslovci imeli za Kelte, sedaj pa jih imajo za Illyre. Ker Ti, dragi prijatelj, dobro govoriš kimbriški in škipetarski, lahko presodiš, ali je ta napis iz jezikov enega teh narodov.

Jaz trdim, da je kranjski, pa ne kje — slovenski, tega Bog obvaruj!

Drugikrat Ti pišem, kako so stari Karni vrabča imenovali, do onih dob pa zdravstvuj! Z Bogom!

Tvoj stari prijatelj

Ἐπίχαρμος.

---

* Jaz lonca nisem videl, a v prof. Alfonsa Müllner-a knjigi: „Emona“ berem na str. 114 tó-le: Der jüngste Fund (iz okolice nekdanjega Nauporta — Vrhnike) vom Jahre 1877. ist ein schöner 31 *cm* hoher Topf aus getriebenem Bronceblech, von 24 *cm* Mündungsweite und einer am Rande einpunctierten Inschrift: AVGNPECYLIPPVM. Pod opazko stoji: Jetzt im Laibacher Museum. Von wem eingesendet, ist mir nicht bekannt.

Poročilo o hrvatskej književnosti.

Spisuje *J. Steklasa.*

VI.

1. Za raziskavanje jugoslovanske povesti ima jugoslovanska akademija gotovo največ zaslug; zraven nje pa so znamenite tudi publikacije srbskega učenega društva v Belem gradu. Tako je izdalo to društvo v 14. knjigi „Glasnika" zbirko pod naslovom: „Istorijski spomenici južnih Slavena i okolnih naroda, iz italijanskih arkiva i biblioteka izpisao V. Makušev". Prva knjiga te zbirke je izišla l. 1874. v Varšavi ter se nahajajo v njej spomeniki izpisani iz arhivov in knjižnic v Jakinu, Bologni in Florenci. V tej drugej knjigi pa se objavljajo spomeniki najdeni v Genovi, Mantovi, Milanu, Palermu in Turinu. Napačno je uredjenje listin, ker ni kronologično, a tudi izdanje samo ni kritično ter se ne more prispodabljati z izdanji takih starin od jugoslovanske akademije. Vendar pa je knjiga za povestničarja, ki se bavi s historijo XV. veka, važna.

2. Rad jugosl. akad. Knjiga 65. V Zagrebu 1883. Razprave: 1.) Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku od M. Valjavca. Tú začenja učeni naš rojak razpravljati naglas glagola slovenskega. 2.) „Pastirski razgovori u Katančićevih „Fructus auctumnales" od Fr. Maixnera; 3.) Prvi ljetopisci i davna historiografija dubrovačka od N. Nodila. Uvodna razprava k izdanju povestnih spomenikov, ktere bode izdala akademija. To bode znamenita zbirka za poznavanje povesti jugoslovanske; 4.) Novi izvori za dalmatinsku epigrafiju od S. Ljubića. Ljubićeve razprave so vse znamenite za epigrafijo ter jih uvažavajo tudi v inozemstvu; 5.) Dubrovački dijalekat, kako se sada govori, od P. Budmania. Važna filološka razprava. P. Budmani ureduje veliki rečnik hrvatskega jezika, kterega je bil začel pokojni Daničić s pomočjo akademije jugoslovanske izdavati; 6.) Nekrolog Arni Bouéa od Gj. Pilara; 7) Životopis dr. Jos. Calasancia Schlossera viteza Klekovskoga od Ljud. Vukotinovića. Klekovski je bil najglasovitejši prirodopisec hrvatski.

3. Rad. Knjiga 66. matematičko- prirodoslovni razred. Sadržaj: Contributiones ad Floram terrae Slavorum meridionalium. Fasciculus II. od M. Gandogera; 2.) Izvid nedavno odkrivene špilje na Kupičkom vrhu, paki i drugih špilja te rudnika Tršćekog Čabra od dra. Gj. Pilara. 3.) Serpentini in Serpertinu naličnо kamenje u Fruškoj gori od dr. M. Kišpatića.

4. Rad. Knjiga 67. razred filologičko-historički i filozofički. U Zagrebu 1883. Sadržaj: O njekim pojavima kvantitete i akcenta u jeziku hrvatskom ili srpskom, od dr. T. Maretića. 2.) Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku, od M. Valjavca; 3.) Knez Medo Pucić, od dra. Fr. Markovića. Nekrolog, ki je zajedno tudi lepa slika literarne delavnosti in vrlin pokojnika.

5. Poviest Hrvatska. Po vrelih napisao Tade Smičiklas. Prvi dio. Od najstarijih vremena do godine 1526. U Zagrebu. C. 3.80 gold. Med knjigami, ktere je izdala „Matica Hrvatska" za l 1883. je le tá gotovo najvažnejša — še več — v novej hrvatskej literaturi je to najznamenitejša knjiga. Do zdaj še niso Hrvatje imeli sestavno napisane hrvatske povesti, kajti Ljubićeva, Tkalčićeva, Balenovićeva ne morejo se za takove smatrati, čeravno je Ljubićeva drugače na samih izvorih sestavljena, ali zató i suhoparna. Smičiklasova povest pa je kritično napisana, ali vendar v tako lepem jeziku, da jo je milina čitati. Smičiklas ima krasen slog ter najtežja vprašanja tako lepo in razumljivo tolmači, da ga vsakdo lahko razumi. Kar je Rusom Karamzin, Lelevel Poljakom, Palacky Čehom, to je Smičiklas Hrvatom. Kolike sreče, da bi bila ta knjiga

izišla pred dvajsetimi leti! Hrvatska bi se nahajala gotovo v boljšem položaji nego dandanes. Prava hrvatska misel prešinja vse delo ter je vsa povest narodna povest. Kdaj dobimo Slovenci tako krasno delo, da ovržemo mnoga kriva mnenja tujih povestničarjev? Nadejamo se, da bode Slovenska Matica v tem posnemala Hrvatsko ter nam podala prekoristno domačo povestnico.

Drobnosti.

Duhovno Pastirstvo. Prvi del. (Oseba pastirjeva, homiletika in katehetika.) Spisal Anton Zupančič, profesor pastirstva na Ljubljanskem bogoslovnem učilišču. Založil pisatelj, prodaja „Katol. Bukvarna“ v Ljubljani. Vel. 8⁰ str. 280. Cena 1 gld. 20 nov.; po pošti 10 nov. več. — G. prof. Zupančič je ustregel živej potrebi, ko je slovenskim bogoslovcem in duhovnikom spisal knjigo, ktero smo močno pogrešali, vzlasti professorji in bogoslovci na bogoslovnih učiliščih v Ljubljani in Mariboru. Vsi, ki smo se morali v bogoslovji učiti po pisanih sešitkih, ktere smo še za dober denar težko dobivali, vémo, kako lahko se v taka „scripta“ vrinejo pomote, koliko dragega časa se potrati s prepisovanjem in kako težko se je iz njih učiti, če so slabo pisana. In ker „scripta“ drug drugemu posojujejo, nima mladi duhovnik, ko v službo stopi, najpotrebnejše knjige. Do sedaj se je v Ljubljani in Mariboru „duhovno pastirstvo“ podučevalo po spisih.

Slovenske spise za „duhovno pastirstvo“ ali „pastirno“, ki so se rabili v Mariboru, sestavljal je marljivi pokojni stolni prošt dr. Lov. Vogrin, ali ti so se že postarali po duhu in jeziku, kakor ljubljanski. Tudi „Katehetiko“ je slovenski spisal že Jož. Rozman, bivši korar lavantinske stolnice l. 1855., a o njej velja ravno to, kar smo omenili o Vogrinovih spisih „pastirne“. Marsikaj ne sodi več za sedanje šolske razmere. Hvaležni moramo torej biti č. g. spisovatelju, da nam je spisal željno pričakovano knjigo, ktera bode dokončana popolnoma zadostovala našim potrebam. V predgovoru nam g. pisatelj pové začetek in namen svojemu delu, pri kterem se je naslanjal na slavnoznane P. Ign. Schüch-ove knjige. To mora vsakdo le odobravati, kdor pozna izvrstno Schüchovo knjigo, ki je pripravna za šolski poduk kakor za vsakdanjo rabo, dočim je jako podučljiva Ambergerjeva „Pastoraltheologie“ le bolj umerjena za lastno izobraževanje duhovnika, in tudi okrajšana Gassner-jeva knjiga se za šolo ne dá prav rabiti.

Prvi del Zupančičevega „Duhovnega Pastirstva“ obravnava osebo duhovnega pastirja po njegovih natornih, zakramentalnih in crkvenih zmožnostih (str. 10—71.). Ta del ni nič krajši kakor v Schüchovej knjigi, temveč dodejan je še odstavek o „nepravilnostih“, ki bi pa sicer tudi lahko izostal. Prav pa se nam zdi, da ste tako navdušeno priporočeni gorečnost (§. 9. in 10.) in ascetično izobraženje (§. 15.) duhovnega pastirja, kajti to je v sedanjem času res treba poudarjati. Drugega dela prvi oddelek (str. 72—199.) kaže nam duhovnega pastirja učitelja odrastlim ali pridigarja (homiletika). Pisatelj razločuje splošno in posebno homiletiko ter vsestranski jasno razlaga o notranjej in vnanjej napravi verskih govorov, tako da se sme naša knjiga v tej zadevi meriti z vsako nemško. Za slovenske pridigarje je ta knjiga boljša od drugih, ker se vedno ozira na domače potrebe slovenskega govorništva in je čisto s slovenskim duhom prešinena.

Drugega dela drugi oddelek: Duhovni pastir učitelj neodrastlim ali katehet, (katehetika, str. 200—280.) zasluži tudi vso pohvalo; ima namreč pred drugimi to prednost, da je praktično sestavljena ter ved[illegible] i na prinčevanje crkveno-krščanskega življenja pri mladini in daje dobro zdravil[illegible] ıevarni strup sedanjega brezvernega

veka. Posebne važnosti so §§. 107, 108, 109, 110, o pripravljanji otrok za sv. zakramente, česar v mnogih drugih katehetikah ne nahajamo.

Ker je knjiga v prvej vrsti namenjena bogoslovcem ljubljanske škofije, zató je tudi tamošnjim razmeram primerno uredjena, vendar se pa nekoliko tudi na lavantinsko škofijo ozira. Želeli bi, da se pisatelj v naslednjih zvezkih še bolj kakor v prvem poslužuje izvrstnih zapisnikov o pastirskih zborih lavantinske duhovščine od l. 1847—1882. S tem bo knjiga pripravnejša za vse slovenske bogoslovce in duhovnike.

Jezik je v omenjenej knjigi pravilen in lahko razumljiv; le tujih besed se preveč rabi, na pr relativ, absolut, forma, gnada, analitičen, sintetičen itd., dasiravno imamo za vse te izraze tudi domače besede. Pisava je poljudna in gladka, če tudi ne v visokej, pa vendar znanstvenej obliki. Tisk in zvunanja oblika dela „Kat. tiskarni“ čast, cena pa je tudi v primeri z nemškimi bogoslovskimi knjigami prav nizka. Vsled tega imamo le še eno željo: Naj bi slov. duhovniki hitro kar vsi po knjigi segli, marljivo jo čitali in po pisateljevej želji njemu svoje opazke naznanili. Tako bode pisatelju mogoče obljubljeno delo kmalu dokončati v blagor vernim Slovencem, kar je tudi glavni namen slovenskega „Duhovnega Pastirstva“. *Fr. Ogradi.*

Das Karthäuser-Kloster Seiz von Dr. Jak. Max. Stepischnegg, Fürstbischof von Lavant. Mit 2 Abbildungen. Marburg 1884. Im Selbstverlage des Verfassers Druck von Johann Leon. Vel. 8° str. 100. Cena 80 nov. — V tej lično opravljenej knjigi se pripoveduje po vrsti zajeklošterskih priorjev zgodovina Zajekloštra, kolikor nam je je ohranjene v starih listinah od l. 1151., ko se je samostan ustanovil, do l 1782., ko je bil vsled povelja cesarja Jožefa II. zatrt. Pridejani podobi nam kažete Zajeklošter, kakoršen je bil v 17. stoletji in kakoršen je sedaj v svojih razvalinah Knjiga je za vsakega zgodovinarja, osobito pa za crkvenega velike važnosti, in nam je posebna čast in veselje, da moremo svoje čitatelje opozoriti na najnovejše znanstveno delo mil. knezoškofa lavantinske škofije. *S.*

Das Dekanat Schallthal. Von Ignaz Orožen, Lavanter-Domkapitular. 1884 Im Selbstverlage des Verfassers. Buchdruckerei Styria in Graz. 8° str. 564. Cena 1 gl 75 nov. — Za zgodovino lavantinske škofije jako imenitnega in obširnega dela: „Das Bisthum und die Dioecese Lavant“, o čigar početku in osnovi je l. 1880. „Slovenec“ štev. 99. v podlistku obširnejše pisal, izišel je te dni V. del pod zgoraj navedenim naslovom. V tej knjigi je nabrano gradivo za zgodovino Škalske dekanije in njenih župnij: Sv. Jurja v Škalah, sv. Martina pri Šaleku, sv. Janža na Peči, sv. Ilja pri Gradiči, sv. Pankracija v Zgornjej Ponkvi, sv. Mihela pri Šoštanji, sv. Petra v Zavodnjem in sv. Andreja v Belih vodah. Kakor v prejšnjih zvezkih, tako je tudi zopet v tem delu toliko zgodovinskega gradiva iz crkvene in posvetne zgodovine slov. Štajerja nabranega, da se mora vsak domoljub tega veseliti, ob enem pa tudi čuditi izvenrednej marljivosti in trudoljubivosti prečastitega gosp. pisatelja, ki poleg svojih obilnih stanovskih opravil še najde časa za tako trudapolno delo.

Gledé tvarine moram pred vsem opozoriti na važne nove zgodovinske podatke iz dobe protestantizma na slov. Štajerji, ki v marsičem dopolnujejo in pojasnujejo to, kar je že bilo o tem brati v III. zvezku: „Das Dekanat Cilli“. Najbolj bo zanimal ta zvezek sevéda prebivalce Škalske doline, ker priobčuje tvarino za zgodovino župnij Škalske dekanije; a vendar bodo tudi drugi čitatelji, vzlasti slov. zgodovinarji našli v njem mnogo novih dat, kajti kakor že v prejšnjih zvezkih, tako in še bolj ozira se v tem č. g. pisatelj tudi na posvetno zgodovino dotičnega kraja. In ravno lepa Škalska dolina z množino starih razvalin podaje v tem oziru zgodovinarju mnogo gradiva, ki ga ni č. g. Orožen niti prezrl niti zamolčal.

Vem, da si marsikdo misli, zakaj č. g. Orožen za Slovence toliko važno knjigo v nemškem jeziku spisuje, saj je vendar s svojo „Celjsko kroniko“ pokazal, da piše ravno

tako spretno in gladko slovenski kakor nemški; in s slovensko knjigo, recimo: „Z zgodovino župnij lavantinske škofije“, kakoršno je za ljubljansko škofijo po Orožnovem zgledu začel spisavati č. g. A. Koblar, koristil bi vzlasti prostim Slovencem veliko več. Ali kdor si Orožnovo delo natančnejše ogleda, bode si na ta ugovor lahko sam odgovoril. Č. g. Orožen namreč ne piše céle zgodovine dotičnih dekanij in župnij, ampak zbira le tvarino za tako zgodovino ter priobčuje listine, pisma, statistične in druge po raznih virih nabrane podatke. To pa je vse brez izjeme latinski ali nemški pisano; ko bí torej tudi svoje dostavke in kritične opazke v slovenščini pisal, bila bi itak knjiga črez polovico latinska in nemška, torej prostim Slovencem nerazumljiva, inostranski učenjaki pa bi tedaj tudi ne mogli knjige rabiti. To je zraven drugih glavni uzrok, da č. g. Orožen piše to knjigo v nemškem jeziku. Po knjigah Orožnovih lahko zdaj kdor si koli z majhnim trudom spiše v slovenščini zgodovino dotičnih župnij, kakor jo je postavim spisal č. g. Fr. Zmazek za faro sv. Petra pri Mariboru in pisatelj teh vrstic za župnijo Device Marije v Puščavi. G. pisatelj sam to prav srčno želi in je pripravljen vsakemu, ki bi se tega dela lotil, po mogočosti pomagati. Predno pa končam to naznanilo, moram še dostaviti srčno željo, naj bi slov. domoljubi bolj podpirali č. g. pisatelja nakupujóč si njegove knjige, da bi vendar on poleg trudapolnega dela ne imel še gmotne škode. Naročuje se na ta kakor na prejšnjo zvezke pri č. g. pisatelji I. Orožnu, korarji v Mariboru.

J. Skuhala.

Zlati ključ za srečne volitve Na svitlo dal in založil Filip Haderlap. 1884. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohora v Celovcu. Str. 38 v mal. 8°. — O tej knjižici se lahko reče, da podaje prave besede o pravem času koroškim Slovencem v poduk. Pisana je za priprosto ljudstvo, da ga podučuje in stori pripravnega za bodoče volitve v deželni zbor koroški. Nikjer na celém Slovenskem ni morda bolj potrebno, podučevati priprosti národ o njegovih težnjah kakor na Koroškem. Zategadel je g. pisatelj storil zaslužno delo za svoje rojake, in mi mu le želimo, da bi žel njegov trud obilnih in vidnih uspehov.

Der siebente Orientalistenkongress und die österreichischen Slaven. Von prof. Dr. K. Glaser. Prag. 1884. Str. 20 v 8° Ta knjižica je ponatis dveh sestavkov, ktera je znani naš rojak prof. dr. Glaser objavil v „Politiki“ dne 18. in 19. jun t. l. V prvej polovici nam podaje g. pisatelj kratek razvitek indijskih studij v Evropi in poudarja to znamenitost, da je prvo sanskritsko slovnico v evropskem jeziku spisal l. 1790. Avstrijanec in najbrže Slovan (Hrvat) po rodu, in sicer Jan. Fil. Vezdin „aus Hoff an der Leitha“. Napósled govori o indijskih studijah med Slovani in pozivlje vse, osobito pa avstrijske Slovane, naj se pokažejo kot vredne zastopnike indijskih studij pri sedmem orijentalskem shodu na Dunaji. G. pisatelj sam že ima v to svrho v rokopisu dogotovljeno delo v slovenščini: „Eranski narodi in jeziki“, v poljskem prevodu pa Bühlerjevo praktično sanskritsko slovnico. Upati je, da spravi oboje na svetlo in mi želimo, da bi njegove krepke besede pospeševale indijske studije med avstrijskimi Slovani.

Z potulek po Slovensku. Piše Rudolf Pokorný. Sešit V. in VI. V Praze. Tisk: Dr. J. B. Piehl a spol. Nákladem spisovatelovým. 1884. Str 193—288. v mal. 8°. a po 30 nov. — Peti in šesti zvezek tega v Kresu str. 119. in 220. naznanjenega potovanja po Slovaškem dovede nas v Turč. Sv. Martin; opisuje nam ondotno národno življenje, predočuje delovanje in žalostno osodo „Matice Slovenské“ in riše obširno sedanje slovstveno in kulturno stališče slovaško.

Bibliijografija dzieł, rozpraw i artykulów czeskich, dotyczących rzeczy polskich. Część druga (1878 - 1882). Zestawil Edward Jelinek. Str. 19 v 8°. Kakor je g. E. Jelinek v VII. knjigi razprav krakovske akademije umetnostij objavil bibliografijo českih

spisov dotikajočih se poljskih rečij do konca l. 1877., tako nam tudi v navedenej knjižici podaje vse kračje in daljše razprave iste vrste iz leta 1878—1882. Vseh razprav, člankov in pisem je 256 navedenih, gotovo veliko število, ki govori jasno o uzajemnosti českega in poljskega naroda.

Geschichte der slavischen Literaturen von A. N. Pypin und V. D. Spasovič. Nach der zweiten Auflage aus dem Russischen übertragen von Traugott Pech. Autorisirte Ausgabe. II. B. 2 Hälfte. Čecho-Slovaken. Lausitzer Serben. Leipzig. F. A. Brockhaus. 1884. Str. 509. v 8°. Velja 6 gld. — Ta zvezek Pypinove in Spasovičeve književne zgodovine slovanske podaje nam povestnico českega slovstva, razpravlja književno delovanje slovaško in nápósled nam črta s kratkimi potezami národno pesništvo v Čehih, Moravcih in Slovakih. Jako dobro došlo pa bode vsakemu poglavje, ki nas podučuje o baltijskem slovanstvu, osobito pa o lužičkih Srbih, in sicer vzlasti zaraditega, ker je prevoditelj Tr. Pech, sam lužički Srb, na mnogih mestih dopolnil in popravil ruski original. To poglavje se je tudi kot posebna knjižica izdala. Prav zanimivo je sedmo poglavje, ki govori o slovanskem preporodu, o „panslavističnih“ nazorih in o vseslovanskej uzajemnosti. S tem zvezkom se konča književna zgodovina zapadnih in južnih Slovanov; treba je le še razpravljati slovstvo velikorusko, in vseslovansko delo bode gotovo.

† **Janez Božič.** Koroški Slovenci in z njimi tudi vsi rodoljubi mile naše domovine žalujejo ob grobu umrlega pisatelja Janeza Božiča. Porodivši se l. 1829. v Lescah na Kranjskem, šelal se je rajnki v Ljubljani, postal duhovnik l. 1854. ter bil učitelj na gymn. v Reki. Pozneje je učiteljstvo popustil, prišel v Celovec in tukaj uredoval politični list „Slovenec“ od 1865—1867. Božič ni sicer izdal originalno-slov. proizvodov, ali dopisoval je Novicam, Vedežu in Glasniku. Poslovenil pa je od Hen. Stowe: „Stric Tomaž ali Življenje Zamorcev v Ameriki“, prišlo na svetlo l. 1853. v Celovci; prvi zvezek „Vodila grešnikov“ (1854 v Ljubljani), in v Janežičevem „Cvetji“ l. 1862. beremo prevod Platonovega Kritona in Apologije. Umrl je 22. maja v Kortah. Slovenci mu naj ohranijo hvaležen spomin!

† **Jan Ernest Smoleŕ.** Dne 13. jun. t. l. preminol je našim slovanskim bratom, lužičkim Srbom, njih najznamenitejši rodoljub in pisatelj Jan Smoleŕ v 69. letu svoje starosti. Smoleŕ ali po nemško Schmaler je deloval črez štirideset let na narodnem in slovstvenem polji. Spremljal in vodil je svoj zapuščeni narodič skozi vse zgode in nezgode, cépil mu v srca pravo ljubezen do svojega jezika in ga navduševal z blagodušnimi tovariši vred za narodne slovanske ideje. Zatorej ga tudi s ponosom imenujejo njegovi rojaki probuditelja národne zavesti in žalujejo ob njegovem grobu, kakor smo žalovali mi ob gomili nepozabljivega očeta Bleiweisa. Že kot vseučiliščni dijak v Vratislavi se je seznanil s slavnim fysiologom in českim rodoljubom Purkynjem in pesnikom Čelakovskim, ki sta ga navduševala za národne svetinje. Prvi plod njegovega delovanja so bile národne „Pesni gornjih in dolnjih lužičkih Srbov“, ktere je izdal l. 1842. z Leop. Hauptom. On je zložil pravila za srbsko „Maćico“ in jej priporočal izdavanje koristnih knjig za priprosto ljudstvo. Ne da bi tukaj naštevali vse njegove proizvode, kakor nemško-srbski rečnik, malo slovnico srbskega jezika ali njegove prevode, na pr. od Čelakovskega: „Ohlas písní ruských“, ali Kraljedvorski rokopis, omenjamo le, da je bil urednik mnogim časopisom. Največ zaslug si je pridobil po svojem tedniku: „Tydźeńska Nowina“, kterega je začel l. 1848. uredovati in ga izdajal (od l. 1854. pod imenom: Serbske Nowiny) do svoje smrti. Slava njegovemu spominu!

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. **V Celovci, 1. avgusta 1884.** *Štev. 8.*

Kmetski triumvirat.

Histořičen roman. Spisal *Anton Koder.*

Dvanajsto poglavje.

> Die Kaiserbergschen Unterthanen schlugen zuerst los am 29. Jänner 1573, das Bauernheer wuchs bald auf 20.000 Mann.
>
> *Dimitz.*

Bilo je tri dni pozneje. Akoravno je prezgodaj pričeti vstanek vznemiril in iznenadil marsikteri okraj, bilo je že tretji dan oboroženih najmanj deset tisoč mož, in med temi skoro polovica s pravilnim orožjem. Glavni del, kteremu je ukazoval Ilija Gregorič, utaboril se je pri Vidmu. Tú je bilo zbirališče vseh manjših čet, ki so prihajale še vedno iz najbolj oddaljenih okrajev. Sèm so pošiljali posamezni podpoveljniki in stotniki poprašëvat po ukazih tú zbranega kmetskega triumvirata.

Dvanajst stotnikov je bilo izvoljenih. Med temi nahajamo že nam znana imena: Lazar, Prokop, Vikič itd. Glavni nalog posameznim četam teh stotnikov je bil terrorizem, s kterim so uplivali po deželi na posamezne grajšćake. Silili so jih k raznim pomenljivim privilegijem, in rés marsiktere do sedaj v lastno korist utrjene pravice opustili so ti gospodje kmetstvu v prid. Da se pa pri tem ni postopalo vedno po postavah redne vojske in mirnega zahtevanja, je naravno in umljivo onemu, kdor le površno pozna težki jarem tedanjega kmetstva, ki se je po svojej gosposki — živini, a ne človeštvu prištevalo in se pogostoma slabeje ko z neumno živalijo ravnalo z njim. Kakor pa zdivja najbolj krotka domača žival, ki je bila dolgo zaprta v zaduhlem zidovji, tako je vzbudila ideja po popolnej svobodi do sedaj speče kmetske moči ter dala dušek vsej surovej strasti sile in maščevanja.

V gradu S[illegible]ka ubili so kmetje zadnjega grajščaka Loškega. Še dandanes kaže[illegible] mesto, kjer je vzdihnol dušo. Na pokopališči v

Mekinjah padel je zadnji baron Lilienberg. V Zagorji razrušili so kmetje županijo in zažgali hiše onim posestnikom, ki so se upirali takovemu dejanju. Tudi Brdski grad in večina gradov na Dolenjskem se je v prvej kmetskej strasti skoro popolno razrušila; posestniki so se prepodili in vse njih imetje konfiskovalo.

Dejali smo, da so učinile poslednje silovitosti le posamezne čete ali ondotni prebivalci sami, ne da bi bil kaj takega kmetski triumvirat ukazoval. In vendar so uplivali ti posamni čini jako uspešno na splošno ustajo; kajti razširili so jo po vsej deželi in pridobili mnogo ustašev za višji, dobro premišljeni politični črtež hrvatskih upornikov. Osobito bolj intelligentni del, ki je imel sploh razum za svobodo, in pa proletarijat brez imetja in pravega doma pridružil se je Gubčevej vojski pri Vidmu. Naravno je tedaj, da je taborila že črez teden dnij vojska, broječa dvajset tisoč mož ob bregovih Save, in k njej je še neprenehoma prihajalo sleherni dan mnogo hrvatskih in spodnještajerskih kmetov.

Poslednje je lahko umljivo; kajti kmetom je veljala prislovica: „Rajši stokrat umreti, kakor delati žive dni tlako ponosnemu gospodstvu.“ V tem smislu bile so pa tudi njihove zahteve proti svojim dosedanjim gospodom. Zahtevalo se je odpraviti tlako in terjala popolna neodvisnost kmetstva od grajščakov. Tako se je glasila javna prisega onih grajščakov, ki so se hoteli oteti kmetske silovitosti. Da pa niso hoteli vsi prisegati narekovane kmetske prisege, prepričali so nas žalostni zgledi iz nekterih slovenskih okrajev.

Da se pa pokaže moč kmetskega upora sploh, sklenol je beg Gubec odstraniti z énim samim velikim podvzetjem vse ostalo nasprotje protivnikov kmetstva in njegovih zahtev. Nepričakovani dosedanji uspehi storili so Gubca ponosnega. Podjarmiti si je hotel najprvo močno zavarovano Krško mesto. Mislil je, da če pokaže tú svojo silo, odpirajo se mu radovoljno vrata ostalih gradov in mest. Akoravno je bila kmetska vojska zbrana pri Vidmu silna dovolj, da bi bila lahko trikrat večje mesto od Krškega oblegla, preračunil je beg Gubec, da velja čast tú več kot sila, in da bi bilo koristnejše njegovim zadevam, ako si pridobi mesto brez dolgega boja in obleganja.

Skušal je torej po zvijači in izdajalstvu pospešiti svoje vojne namene. Že prvi dan rednega obleganja povabil je mestnega župana v svoj tabor ter ga pooblastil, v imenu kmetske vojske posredovati s krškimi meščani ter jih pridobiti, ako mogoče, za ustaške ideje.

V ta namen se je poklical v Gubčev tabor ves triumvirat in vsi zastopniki in voditelji posameznih vojnih čet. Nevoljni so bili posamezni stotniki in četovodje, ko zvedó, koliko imenitnosti pripisuje njih vrhovni poveljnik Krškemu mestu ter kupiči tú brez posebnega uzroka vso moči. Kot občen program veljal je do sedaj vznemiriti na eden pot vse soseske.

kraje in pridobiti si z manjšimi četami polagoma celo okrožje, cepiti nasprotno moč in vsaj začasno izogibati se vsakemu daljšemu boju.

Posebno vojskovodja Ilija Gregorič in triumvir Guzetič sta se srdito protivila obleganju Krškega mesta in sicer iz poslednjih dveh uzrokov: Prvič se jima je dozdevalo Krško mesto preblizu Celja in Zagreba, od koder jim je pričakovati v prvej vrsti nasprotne sile; drugič pa se s pridobljenjem nepomenljivih mest in s peščico mestjanov namen kmetske ustaje ne rešuje, temveč ukrotiti se morajo na veke zatiralci kmetskega življa v vseh treh sosednih deželah.

Dobro je vedel Gubec, da najde ta črtež nasprotstvo v njegovih zaveznikih samih. A preračunil je, da je baš v tem slučaji ugodna prilika, da pokaže vsem poveljnikom svojo nadvladujočo moč in — da se otrese, ako ni drugače, elementov, ki mu po njegovej sodbi nasprotujejo iz osebnih uzrokov.

Jako razburjen je bil torej zbor v Gubčevem taboru. In ko naglaša Gubec, da si pridobi Krško mesto po izdaji in da je priča temu pričujoči mestni župan Sila, ki za primerno čast in plačilo pri bodočej našej vladi spusti o pravem trenotku mostove in odpre duri zmagujočemu kmetstvu: tedaj zbledi same jeze in nevolje Ilija Gregorič in vzklikne:

„Sramota nam in našej stvari, ako nam mora izdaja, a ne ljubezen pridobiti našo bodočo zmago. Le v prepričanji za našo sveto pravdo je naša moč. Ona nam pridobi stalnih zaveznikov. Izdajalci, ktere maje vsak vetrič, bili bi strup in poguba našej ideji.“

Strmé so poslušali zbrani možje tako odločne besede svojega poveljnika, akoravno so se one nekterim dozdevale neprimerne v sedanjem položaji in preognjene. Zbledel je v istem trenotku Gubec in molčal nekaj časa. A mojster je bil v zatajevanji svojih strastij; odgovoril je mirno, kakor da bi se ne bilo zgodilo ničesar:

„Vojvoda Ilija, ti pozabiš, da nisi sam v tem zboru; nazori in misli o našem boji so različni, kajti tudi ostalim možem ni tuje — vojskovodstvo.“

Nekoliko preostro se je izrazil Gubec v poslednjem stavku, da bi ne bilo to razžalilo zvedenega vojvode, ki je že bil oslavil svoje ime v turskih bojih. A tudi Ilija Gregorič je bil politik in diplomat v tem trenotku, kajti molčal je. K temu ga je primoralo vzlasti molčanje mnogih njegovih tovarišev, kterim se je bralo na obrazu, kako neprimerne in kako silno razžaljive so bile Gubčeve besede nasproti Ilijevemu predlogu. Le beg Gubec sam ni spoznal ali ni hotel spoznati poslednjega. Nadaljeval je namreč v prejšnjem smislu svoje posvetovanje zaradi Krškega mesta in razgovarjal se javno z županom Silo, kako bi se brez mnogega upora najlažje poskusila izdaja.

Ko je zapustil med tem Ilija Gregorič in za njim tudi Guzetič videzno le za trenotek vojni zbor, porabil je nujno Gubec to priložnost ter dal glasovati za svoj predlog. Neodločni in premalo neodvisni so bili v zboru ostali stotniki in podpoveljniki, da bi bili javno nasprotovali nasvetu svojega vrhovnega poveljnika. Le edini triumvir Pasanec je izraževal z molkom svoj veto, a brez koristi.

Poslednje je še bolj opogumilo bega Gubca. Domišljeval se je v tem trenotku vsemogočnega; saj se je njegovej despotskej besedi uklanjal ves zbor, ki je bil odločilen v vojni.

Ko se je razšel v noči potém zbor, pokliče Gubec župana Silo k sebi in se še dolgo pogovarja z njim.

„Bodoči dan pokaže se v pravej svetlobi naša moč," pristavi poslavljajoč se. „Ako se nam posreči pridobiti mesto, zagotovljeno je naše ime. Z veseljem se nam odpirajo potém ostali trgi. Odvisni nismo več od onih ljudij, o kterih lahko sodiš sam, da niso prijazni kmetstvu in njegovej svetej stvari, temveč iščejo slave svojemu lastnemu imenu v kmetskej krvi."

Tako je govoril Gubec stiskaje tovarišu desnico. Za slovo mu še zakliče: „Le dva moža potrebujem v bodoče v svojej sredi, zanesljiva in skušena ter pismoučena. Prvi je tajnik Jurič, drugo mesto pa je namenjeno tebi, ako ostaneš mož beseda." —

Med tem ko se je pogovarjal beg Gubec z županom Silo, hodila sta ob savskem bregu dva moža. Noč je bila precej temna, a vendar bi bil dober opazovalec opazil, da imata imeniten in precej strasten razgovor. Več potov sta postala in naglašala s povzdignenim glasom svoje videzno neovrgljive razloge in trditve.

„Premagoval sem se, dokler je bilo mogoče. A preveč je zdaj njegovega ponosa in trmoglavosti, ki nas pelje k pogubi," pravi mirno visoko rasteni tovariš, prava junaška postava, svojemu manjšemu in mlajšemu sosedu.

„Prav imaš, Ilija! Naše potrpljenje je prikipelo do vrha. Več ni dvombe, kam merijo njegova podvzetja," odgovori z naglasom Guzetič.

„Iznebiti se nas hoče, ko se mu posreči prvi poskus. Triumvirat mu je le pripomoček, da izvrši svoje sebične namene, drugega nič, ... pravim. Zadnji čas je, da mu pokažemo, da imamo tudi brez njega moč in da zaupa ljudstvo svojemu pravemu prijatelju, ki je trpel od začetka z njim in kteri daruje zadnjo kapljo krvi za njegove svetinje."

„Kako misliš izvesti in pokazati svojo moč, Ilija?" vpraša ga resno mladi tovariš.

„Umeješ me lahko in uganil si že morda čestokrat sam, da sklenil ... triumvirat ne vodi k sreči, da je le na jeziku, da je bolje, da ga ...

Utihnol je junaški vojvoda pri teh besedah in krepko stisnol tovarišu desnico.

„Da ga razbijemo, uničimo, odvežemo se vsakej odgovornosti,“ pristavi navdušeno, a vendar nekoliko iznenadjen Guzetič.

„Ti si uganil ali bolje rečeno izgovoril, kar mislimo že dolgo vsi ostali.“

„Ali pa ni to preopolzla, nevarna stvar v sedanjem trenotku?“

„Nikakor ne! Baš sedaj je prilika za samostalno stranko, ali pa nikdar.“

„Ali smemo motiti ali se izognoti napadu na Krško mesto in cepiti ustaške moči?“

„Poslednje brezumno podvzetje je kakor navlašč stvarjeno, da odpre ustašem oči, kako nepremišljeno je Gubčevo ravnanje, ki zahteva toliko krvi za nepomenljiv uspeh!“

„Ilija, ti dvomiš, da se posreči zmaga nad Krškim mestom?“

„Nikakor ne! Saj ti je znano, da odpre izdaja ob priliki mestna vrata, in zmaga bode lahka, a posledek — pogubljiv.“

„Kako misliš poslednje, Ilija?“

„Zapomni si, prijatelj, kar pade brez truda zmagovalcu v roke, to nima cene zá-nj, temveč le stori, da precenjuje on svoje lastne moči. Trdil sem že, da je brezumnost, muditi našo vojsko ob mestnem ozidji, med tem ko potrebujejo cestne zveze in drugi imenitni prehodi krepkega utrjenja zoper redno zvunanjo silo. A ker se hoče proslaviti Gubec z zmago nad nepomenljivim mesticem, opijani ga ona popolno in izroči nasprotnej rednej vojski, s ktero se mi, akoravno močnejši po številu, ne moremo meriti. Moj črtež je bil in je še danes, umikati se, ako je mogoče, javnemu boju, udariti na primernem mestu in izginoti. To je načelo vseh ustašev, ki jim pribori prej po vztrajnosti kakor po slavnej zmagi zahtevane pravice.“

Tako je govoril Ilija Gregorič in navajal še mnogo imenitnih izkušenj za svoje nazore.

„Ti se nočeš udeležiti napada na mesto, Ilija? Ti že vržeš tú iskro razpora med zbrano kmetstvo?“

„Ne! Rekel sem že, da odpre naš tukajšnji uspeh pravim možem oči. In ta trenotek porabim ter izdam do podpoveljnikov in vse vojske oklic, v kterem svarim pred dosedanjimi koraki, razglasim triumvirat kot razvezan in razpuščen ter vabim one, ki ljubijo v resnici svojo in svojega ljudstva svobodo, pod mojo zastavo.“

Molčal je nekaj časa Guzetič pri teh pogumnih besedah svojega tovariša in potém pristavil:

„Ti si junak, Ilija. Vredni so tudi tvoji nazori pravega junaštva in najboljšega uspeha. Vendar —.“ ...iol je pri zadnjej besedi in poljubivši svojega tovariša in oklen... a okoli vratú, dejal je polglasno:

„Vendar — ako se ponesreči tvoj črtež, Ilija, pomisli, da je izgubljen potém ves dosedanji trud in up moj in še nekoga drugega, ki zre zaupljivo v srečen izid našega podvzetja.“

Omračilo se je za trenotek visoko čelo Ilijevo, kakor da bi se bil domislil sam nekoga, ki mu je edini up in tolažba. Vendar je zopet potém ponosno stresel glavo, kakor da bi se hotel iznebiti te lepe, a zapeljive misli, in pristavi:

„Prijatelj, ti si prerahločuten. Takovi možje so slabi vojaki. Ko bi te ne poznal osebno, dvomil bi nad tvojo hrabrostjo v resnem trenotku. Dozdeva se mi, da je osodepolna tvoja ljubezen do moje hčere. Predobro vém, koliko neprilik je pouzročil prezgodaj po Gubci zapaljeni vstanek in koliko moči se je že razcepilo zaraditega. Sedaj pa bi še naj motila vajina zveza tudi moje bodoče črteže?!“

Z resnim glasom govoril je Ilija poslednje besede in poljubivši svojega tovariša, pristavil:

„Prijatelj, izroči bodočnosti svojo ljubezen! Ako vama hoče osoda biti mila, veselita se po srečnej zmagi toliko bolj svoje težko priborjene sreče; ako so zastonj naše nade, pa zapusti lažje óni svoj delokrog, kterega ne veže nič na prejšnje mesto.“

V stran se je obrnol mladi mož pri teh besedah, da zakrije svojemu junaškemu tovarišu žalost, ki se mu je usílila pri spominu na zapuščeno nevesto v srce.

Mesec je priplaval kmalu potém izza oblakov in odkril v svojej svetlobi, da tudi najbolj junaško srce prevladuje čut, kteremu se ne more ubraniti, kakor trdi neki modrec, noben blag človek, namreč čut ljubezni. Mokre so bile Guzetičeve oči, ko je zagotavljal svojemu tovarišu, da se hoče ravnati po njegovem nasvetu. Kakov mož-beseda pa je bil v tej obljubi, prepriča nas bodoče poglavje.

Trinajsto poglavje.

Kaj vam pomagajo te prazne želje?
Sleduhi pazijo na vsako našo stopinjo.

Marija Stuart.

Posloviti sta se ravno hotela Ilija in Guzetič, ko čujeta petje v daljavi. Ker se jima je glas dozdeval znan, počakata nočnega pevca.

„Ubogi oče, tudi ti ne miruješ, kakor da bi vedel, kako resni trenotki se bližajo tvojim sotrpinom.“ povzame črez nekoliko Ilija Gregorič.

„Radoveden sem, kake novice ima nocój. Vedno, kedar prepeva svojo ustaško pesen, ima nekaj posebnega v mislih,“ pristavi Guzetič oziraje se proti strani, od koder je odmevalo petje.

„Smili se mi, ubogi oče. Nevoljen bode, ko zve moj namen. A zdaj je prepozno. Vrnitev ni mogoča," nadaljuje Ilija.

„Ne boj se! Tudi on ni prijatelj Gubčev. Svaril me je že več potov, ne zaupati preveč kmetu v gosposkej suknji. Takovi so baje najslabejši značaji, pol ptiča pol miši, kakor netopirji, ki le v mraku hodijo na sprehod bojéč se belega dne."

Med takim pogovorom se približa nočni pevec. Ko čuje glasove naših znancev, pravi svojemu vodniku: „Če me ne moti uho, konča se tú najina hoja. To je Ilijev in Guzetičev glas."

Vodnik, ki je že prej opazil poslednja dva, pa pristavi:

„Ne pozabite naznaniti tega, kar ste čuli v taboru! Ako ne ubogata vas, pridem vam jaz na pomoč in ne odidem prej, dokler ne vsprejmeta najinim nasvetom."

V istem trenotku se pa začuje od daleč glas: „Oče, kakove novice vas silijo v poznej noči v naš tabor? Ali rés niso smele čakati belega dne?"

Posledaje besede je govoril Ilija Gregorič ter hitel nasproti prišlecu, svojemu slepemu očetu.

„Preslabe so moje roke, da bi koristile našemu ubogemu ljudstvu. Edin posluh mi je še ostal neizpremenjen. Baš moje uho me je prepričalo, da se je uselil stari naš greh: razprtija, nesloga in sovraštvo v naše podzvetje, ki žuga uničiti vse naše črteže."

Z naglasom, ki ni naznanjal dobre volje, govoril je slepi Marko Gregorič te besede in pristavil potém:

„Ilija, če te ne morejo prepričati besede tvojega očeta, ki te svaré v odločilnem trenotku, opominjajo naj te njegove oči, ki govoré jasno, kako se plačuje domoljubje v neprimernem času."

„Oče, jaz vas ne umem, govorite jasno! Kdo vas pošilja v noči v tabor uničevat, kar so me stoprav okoliščine sklenoti prisilile?"

„Uboglјiv je bil nekdaj moj sin in navdušen za narodove pravice. Zdaj se je to navdušenje izpremenilo v trmoglavost. Z lastno močjo skuša si pridobiti, kar zmorejo le vse naše sile. Predrznost pelje v pogubo, prorokujem tudi tebi, Ilija, če se obračaš v najvažnejšem trenotku od mož, ki imajo v svojih rokah naš blagor in — pogubo."

Iznenadile so te odločne slepčeve besede Ilijo, da se je stresel in stopil za nekaj korakov nazaj, kakor da bi se bil zbal proroka svojega gorjé. Potém pa ga vpraša:

„Govorite, kdo vam je ukazal podirati neizpremenljive sklepe, kteri morejo edini rešiti našo že na pol izgubljeno stvar?"

„Po prevelikej občutljivosti razdira se naša sloga. Vse to pa izvira le iz osebnih uzrokov, ki nimajo nič opravka v javnih stvareh, to si zapomni!"

Prenehal je starec pri teh besedah, kakor da bi si hotel odpočiti od najhujšega očitavanja proti svojemu lastnemu sinu.

„Oče, naša zveza je le na jeziku. Sebičnost énega hotela se je širiti z njegovimi uspehi; zaraditega je bolje —.“

Tú obmolkne vojskovodja, ne da bi bil javno izrekel svoj bodoči črtež. Tedaj pa nadaljuje slepi roditelj rekóč:

„Zaraditega je bolje, da zapustiš še pred prvim bojem svoje tovariše in ne zapelješ tudi mladega zaveznika v svojo popolno pogubo. Vedi, da ste vajini mesti v trojnej zvezi že nadomeščeni z imeni: Jurič in Sila“.

Kakor da bi bil stopil na modrasa, tako se zgane sedaj Ilija in vzklikne:

„Gubec, ne motim se torej! Videl sem jaz prvi v temino tvojih prsij in tvoje neizmerne sebičnosti. Razdvojena sta odslej najina pota!“

S tresočim glasom govoril je Ilija te besede in hotel kar brez slovesa oditi. Le s silo ga je zadržaval njegov tovariš Guzetič, opominjajoč ga, naj v takih razmerah še eden pot presodi svoj bodoči črtež ter skliče javni zbor, ki izreče preiskavo proti Gubčevej samovolji.

Molčal je nekaj časa Ilija. Potém stopi bližje k svojima tovarišema in déne mirno:

„Guzetič, tudi ti si eden izmed istih, ki dvomijo v zadnjem trenotku nad bistrim očesom svojega tovariša! Odpuščam ti, ker vém, da ljubiš. Ne silim te k obljubljenej zvezi. Ločiva se nocój! Jaz odidem na levo, ti ostani na desni. Ne pozabi, če doživiš mirnih, srečnih časov, kar si obljubil mojemu otroku! Tudi svojega slepega očeta izročam tebi v varstvo. Ostanita oba v krogu, kjer sta glasovala do sedaj! Jaz pa, oprostita mi, ne morem prenašati razžaljenja po človeku, ki ukazuje našej zvezi; ono mi je hujše kot smrt v pravičnem boji, zaraditega —.“

Žalost zalije pri teh besedah poveljnikovo srce, in zadnja beseda mu ostane brez slovesa na jeziku.

V istem hipu pa se mu ovijejo nežne ročice slepčevega spremljevalca okoli vratú in proseč glas se čuje:

„Oče, ne zapuščajte sedaj, ko je po lastnih zaveznikih izrečena sodba nad vašo glavo, svojih ljudij.“

„Jela, rés je, da se kaznuje dobrota s hudobo!“ odvrne Ilija. „ali od kod pa véš to, kar govoriš? Kakšno sodbo imaš v mislih?“

Mirno je pripovedovala nató Jela, da je čula vodéč starega očeta po taboru poleg Gubčevega šotora pogovor Gubca s tajnikom Juričem in županom Silo, kteri so sklenoli kar pri prvej priliki iznebiti se vsakega zaveznika, ki bi nasprotoval njihovim sklepom. Imenovalo pa se je pri tem ime Ilije Gregoriča in njegovega tovariša Guzetiča.

Dolgo je molčala potém družba, kakor da bi si ne upal nihče izgovoriti prve sodbe o čudnem položaji, v kteri jih je postavil prihod slepca in njegovega vodnika. Napósled izpregovori Ilija:

„Udajmo se torej in glejmo mirno, kako se zapira od trenotka do trenotka bolj in bolj osoda nad našim ljudstvom! Jaz si umijem roki in prepuščam odgovornost drugim za nasledke njihove sebičnosti. Čakati hočem mirno, kako izide prvo podvzetje skleneno po Gubčevej razsodbi. Pokazalo se bode, kdo je pravi narodov prijatelj, ali beg Gubec, ali siromak zaradi svoje poštenosti: Ilija Gregorič.“

Po dolgem posvetovanji obljubila sta vendar Ilija Gregorič in Guzetič, udeležiti se neposredno napada na Krško mesto, da vidita na lastne oči, koliko premore Gubčev upliv pri zbranej vojski. —

Kmetski triumvirat se ni motil v tem, da je skušal iznenaditi vlado z nepričakovano ustajo in si v naglici pridobiti komunikacijske zveze in vsaj nekaj imenitnih okrajev. Vlada je že namreč dalje časa opazovala nezadovoljnost kmetstva; le inicijative ni hotela proti njemu brez važnih dogodkov pričeti. Že odkar se je izvršil napad na grajščaka Tahyja in s silo rešil uporni Ilija Gregorič iz njegove ječe, prepričal se je vsak opazovalec kmetskega razmerja, da morata v kratkem trčiti skupaj dva nasprotna si elementa, prvi bojujoč se za najsvetejše pravice človeštva in za človeškega bitja vredno eksistenco, a drugi se poganja le za nadomišljevano, po rojstvu mu podeljeno hegemonijo in gospodstvo nad kmetsko rajo. Vedelo se je tudi, da bode krvav ta bodoči boj. Čut krivice in čut gospodstva se ne strinjata. Utihnoti mora prvi, da se šopiri drugi, ali izgubiti drugi svoje nazore, da se zadovolji prvi. Srednjega pota tukaj ni.

Največje zasluge pri opazovanji kmetskega življa in njegovih namer pridobila sta si grajščak Tahy in oskrbnik Črnič. Vedela sta dobro, da sta se s svojo ostrostjo zamerila kmetstvu, ki čaka le ugodne prilike, da se s svojim mučenikom Ilijo mašćuje nad njima in vsemi somišljeniki. Da sta pa imela dovolj uzrokov za tako sodbo, potrjevala je istina, da je s Hrvatskega izginolo z Ilijem vred obilo znanih kmetov.

Vse to je grajščak Tahy vestno poročal hrvatskej vladi, in poslednja je opozorila vlade na sosednem Štajerskem in Kranjskem na ta položaj. Vlade niso sicer poslednjih poročil smatrale tako resnimi, da bi bile sklenole z državno redno vojsko ukrotiti uporno kmetstvo, a ponudile so plemenitaštvu neposredno pomoč, orožje in strelivo.

Zadovoljili so se grajščaki s to vladno pomočjo ter sklenoli, da ostalo potrebščino sami oskrbé. Vedeli so dobro, da če stopijo z lastno silo kmetstvu nasproti, da mu s tem pokažejo priznano svoje gospodstvo in da imajo proste roke po popolnej zmagi, po kterej hočejo ponižati za vse bodoče čase kmetski ponos.

Organizacijo plemenitaške vojske prevzel je Jobst baron Turnski. Ta je razposlal svoja povelja in pozive za pomoč celó na Koroško in Goriško. Obljubljene in zagotovljene so mu bile od mnogih stranij vojne čete. Grajščak Tahy mu je ponudil osebno svojo pomoč in vse svoje hlapce. Tudi je pripomogel z denarji, da so se oborožili in najeli hrabri Uskoki za plemenitaško vojsko.

Take so bile razmere pri gospodstvu pred kmetskim uporom. Dejali smo že, da se je smatral poslednji kot neizogibljiv, a s tem ni nikdo slutil, da ima toliko zaveznikov in da se hoče že v tako kratkem času uresničiti. Naravno je tedaj, da je iznenadila ogromna, okoli dvajset tisoč mož broječa kmetska vojska, ki se je zbrala pri Vidmu v štirih dneh. Zaraditega si ni upal poveljnik plemenitaških najemnikov pričeti boja in je rajši čakal ugodnejše prilike.

A tudi kmetstvo, akoravno s početka izvrstno organizovano, bilo je iznenadjeno, ko je zvedelo o resnih pripomočkih plemenitašev zoper ustajo. Najbolj škodljivo pa je uplival prezgodaj oznanjeni vstanek. Smatral se je kot strah, da jih ne prenagli plemenitaštvo, in širilo se je prepričanje, da ne vlada popolno sporazumljenje v znanem triumviratu.

Iz tega uzroka zanemarjal se je tudi prvotno skleneni vojni črtež, po kterem se ima vojska v tri glavne oddelke razdeliti. Pričeti ima ona ob enem na treh okrajih svoje operacije. Od Brežic do Krškega in Novega mesta vojuje eden oddelek, drugi si prilasti vse okraje od juga proti Celju, tretji pa severno-hrvatsko okrožje, in ta naj tudi obkoli glavno mesto Zagreb, stolico bodočega triumvirata. Beg Gubec sam pa je iz znanih uzrokov prečrtal v poslednjem trenotku ta vojni črtež in združil pri Vidmu vso vojsko. Še le po prvej odločnej zmagi hotel je prodirati dalje po črteži, kterega mu je izdelal tajnik Jurič.

(Dalje pride.)

— —

Národne pesni.

Iz predvorske fare. Nabral *Mat. Valjarec.*

23. Razbojnik.*

Maríja po svétъ šwa
Sъ sôjъm sínam Jéžъšam
Jъn sôjъm móžam Józefam.
Pršwà je not v en čъrъn gojzd,

Obene šiše blíz ni b'wó
Kokr sama rzbójъnška.
Rzbójъnca na práh' stojí
Au šop ključov v rokàh drží.

* To pesen je zapisal pokojni kollega mi Bošte Žepić v svojem rojstnem kraji, kjer se govori kakor na Beli in Pred om.

Maríja jo ogovarí,
Tokó jъ pravъ, govarí:
Oj, prenočíte nas ъncój.
Rzbójъnca odgovarí:
Kokó vas bom prenóčъwa,
K' imám možá rzbójъnka?
ъnkòl na príde trézъn dám.
Maríja práv' jъn govarí:
Pršù bo trézъn jъn kroták
De še ni biw ъnkolъ ták.
Rzbójъnca še govarí:
Jest pa še 'no dete jъmám,
Kъ je že stárъ sedъm let,
Oj sédъm lét, vosъmga pô,
Pa ga še nisъm slíšowa
De bъ gdej spregovórъwъ,
Pa ga tud nisъm vídъwa
De bi že kej sprehòdъwъ.
Še matъ komej 'zgovarí,
Že dete vôčъ prót hъtí,
Prav' óčъ: vôča, brš pejtè,
Domá jmamo ъlpé gostí:
Maríjo s sínam Jéžъšam
Jъn s sojъm móžam Józefam.
Vočà damú hitrъ letí,
Tokó mъ pravъ, govarí:
Kogá je tó, kokó je tó
De je poh strého tok svъtwó
Kokr bъ sjále sónca tri,
Pa še anъga sam'ga ní?
Ženà mo pravъ, govarí:
Dobili smo ъlpé gostí:
Maríjo s sínam Ježъšam
Jъn s sojъm móžam Józefam
Rzbójъnk pravъ, govarí:
U šíšo dol nej prídejo,
Za mízo nej se vsédejo
Jъn Krištъš ž njim spregovarí,
Mo sojo gnado podelí.
Rzbójnъk vse vse zapъstí
Jъm pa za Ježъšam hъtí.

24. Pékova hči.

Gojzd.

Na Dúnej' je devét trgóv,
Desét'ga nov'ga déwajo.
Mic'ka po trgъ drobntí
De jъ pesъk spod nóh letí.
Svъtlъ cesar v linah stojí
Pa praša: č'gáva j' pa ta hči
Kъ tok po trgъ drobntí
De jъ pesъk spod nóh letí?
To je pa an'ga peka hči
Kъ tok po trgъ drobntí,
De jъ pesъk spod nóh letí.
Najéw jъ je goscov devet,
Desét pa komandírarjov
De bodo Mic'ko féntalъ.
Komandirar jo v pest dobí
Zarája ž njó, jo zavrtí.
O pust' me, komandirar vmath,
Mъnъ je vroče premočnó
De se m' koráwde tájajo
Na črno zémljo kapljajo.
Pa jo le hujšъ zavrtí
Mic'ka mo pravъ, govarí:
O púst' me, komandírar vmath,
Mъnъ je vroče premočnó
De se mъ tája prsten zwat.
Pa jo še hujšъ zavrtí.
Mic'ka mo pravъ, govarí:
O pust' me, komandírar vmath,
Menè močnó gwav'ca bolí,
Pr mojem srcъ zravja ni.
Pъstí jo komandirar vmath.
Tekwa je v béwo kamъrco
Legwa j' na mehko póstъljco.
Jъn komej de se vlegwa je,
Duša j' od ne wočíwa se
Jъn koj po cel'mo Dúnejo

Zvonóvъ samъ zapojó.
Šlъ so jo vsъ ъljdjé kropít
Tud jo j' sam svítlъ cesar šu.
Tokó mъ cesar govarí:
Kъ védu bíw bъ jest za tó,
De je to trúpu tok ъlpó,
Zagvíšъn bъ mojè bъwó.

25. Pojdimo v Jeruzalem.

Pejmò pejmò v Jerúzalem
Tam čér možjé darújejo
Pod jeno bewo lílъjo.
To ni vobèna lílъja
To je Marija cártana.
Pejmò pejmò v Jerúzalem
Tam čér žené darújejo
Poh jeno rdéčo gártrožo.
To ní vobèna gártroža
To je Maríja cártana.
Pejmò pejmò v Jerúzalem
Tam čér fantín' darújejo
Poh zèlenъm rožmarinom,
To ní vobèdъn rožmarín
To je Ježъš Maríjъn sín.
Pejmò pejmò v Jerúzalem
Tam čér deklíč' darújejo
Poh jenъm zwatъm kráncъljnam.
Maríja ga je splétowa
Dъklíčam ga j' obétowa.
Kъ ta krancъlj zvъstó drži
V nebъ jъ véčna wúč gorí.

26. Pobožni pobič.

Leží leží ravno poljé,
Po pólj' stъzá vogwájena,
Po njъ pa teče póbъč vmath
Pa žvížga 'm pôje prelъpó.
Na tó ga sreča Marija
Na róčъ nese Jéžъša
Pa praša vmad'ga póbъča:
Kaj sъ pobъč tokó veséw
Pa žvížgaš, pôješ prelъpó?
Pobъč jъ pravъ, govarí:
Zakáj b' na bíw pobъč vesèw
Zakáj b' na žvížgow jъn na péw
K' sъm dons pr svetъ mašъ bíw?
Na kríz' sъm vídu Jéžъša,
Poh križam mater žáwostno
Sъm vídu pet krvavъh rán,
Ježъš je vbóden v desno stran.
Preh njim je krí, za njim je krí,
Ježъš za gréšъnče trpí.
O Marija o Marija
Prosí za nas ti Jéžъša!
Tokó mo reče Marija:
Merkej merkej ti pobъč vmath
Gdo bó na pót' továrъš tój.
Tokó jъ reče pobъč vmath:
Gdor Jéžъša za ljúb' imá,
Tъgà Ježъš nej bъlj štъmá,
Gdъrkol se bom na pót podáw
Ježša bom za továr'ša zbráw,
Ježъš ti bodъ moj pojdáš
Zej ъm pa na moj zadnjъ čas.

Da Bog dá hajirli!

Napisal* *Rajko Perušek.*

Kdor sluša in spoštuje svojega roditelja in učitelja, ta bode najsrečnejši in dobi od Boga nagrado po le-tém primeru:

V Sarajevu živel je neki zanatlija[1] po imenu Hadži-Abdija. Vse njegovo posestvo bila je borna lesena bajta, v kterej je stanoval s svojo ženo Umijo in edinim sinom Osmanom; kajti vsa druga deca mu je že preje pomrla. Zraven hišice imel je tudi mal šljivik, na kterem je bil posadil nekoliko luka in kumar, pa tudi raznobojnih cvetlic, kajti bil je kakor v obče Turci ljubitelj milovonjajočih cvetek. Žena mu je vladala v hiši ter redila eno kravico, ktera jima je dajala mleka za domačo potrebo, nekoliko pa ga je tudi vsak dan nosila v mesto zastopniku neke tuje države. Hadži-Abdija pa je vsak dan rano vstajal ter hitel na čaršijo, odprl svoj dućan ter pridno delal ves dan ter krpal stare čižme in papuče; bil je namreč čižmar. Kedar pa se je razlegal glas mujezinov[2] raz munar,[3] klanjal se je tudi on pobožno. Zvečer pa, kedar mu je glas istega mujezina naznanjal, da je solnce zašlo, ostavil je delo, zaprl leseno kolibo ter počasi popel se iz mesta na B i s t r i k, kteri del sarajevskega mesta se razprostira po obronku strmega Trebevića. Njegova bajtica je bila skoro ena najbolj visoko ležečih, in stari mož se je moral večkr[illegible] odpočinoti, posebno pa po zimi, kedar se je voda tekoča s Trebevi[illegible] razlila po gladkih kamenih tlaka ter po noči zmrznola. Po siromaš[illegible] večerji pa se je po letu podajal na vrt, legal v senco košatih sliv [illegible] pušeč iz dolgega čibuka motril krasni razgled, ki se je odpiral pred [illegible] govimi očmi. Popolnoma pa je pozabljal vseh težav in bridkostij živ[illegible] kedar se je zabavljal s svojim edincem Osmanom, kterega je [illegible] kakor zenico svojega očesa in ga nad vse ljubil.

Ko je Osman za šolo odrastel, odvedel ga je v mekteb[4] t[illegible] hodži[5] Ahmedu Spahijiću na nauk s tem opominom: „Sinko n[illegible] dajem te hodži, da se naučiš svetih in koristnih naukov. Dob[illegible] slušaj in dobro si zapamti, kar bode govoril in učil. Vsak ve[illegible] moraš pripovedati, kar ti je hodža v zadatek odredil.“ N[illegible] hodži pokloni ter odide domú.

Osman sede v klop ter pazljivo posluša učitelja, ki je [illegible] podučeval. Zá-nj se ni kar nič zmenil, temveč poklical j[illegible] tri, jima nekaj razkladal, kar sta potém sama zopet drugej d[illegible] morala tolmačiti, ona deca pa, kterej se ni ljubilo učiti,

---

* To pripovedko mi je srbski pripovedoval Sima Sokolovi[illegible] njegovem ustnem poročilu podajem jo tú v slovenskem jeziku.

[1] Rokodelec ali remeselnik, [2] crkovnik, [3] stolp, [4] osnovna

z ubogim Osmanom, ki je mirno sedel kakor lipov bog, dokler je ostala deca skakala po klopeh, ruvala se med seboj in glasno govorila, tako da so učitelja v njegovem poslu motili. Kdaj pa kdaj so se ubogemu Osmanu glasno rogali ter ga cukali za perčin,[1] kar je vse voljno prenašal. Napósled je bil nauk končan, in hodža razpusti deco ter se napoti domú.

Osman se spomni, kaj mu je oče naročil, ko ga je predal hodži, namreč da mu mora vsak večer, kedar se vrne iz šole, pripovedati, kaj je od hodže čul in česa se je naučil in kak zadatek mu je odredil. Bil je v velikej nepriliki, kajti hodža ni bil z njim niti besedice izpregovoril! Ko vsa deca odide, ojači se in stopi pred učitelja rekóč: „Dragi hodža, kedar pridem domú, moram po zapovedi svojega očeta povedati, kaj sem od tebe čul in naučil se, a ti mi ničesa zadal nisi; kaj hočem tedaj očetu reči in odgovoriti?

Hodža se mu nasmeji, potrka mu na rame ter reče: „Sinko moj, idi danes domú, večerjaj, legni in rahat[2] spavaj; kar pa té noči v snu vidiš in sanjaš, tega jutre nikomur ne pravi, ako ne reče takój: Da Bog dá hajirli.[3]"

Osman odide domú. Ko stopi pred očeta, zapita ga ta, kaj je čul in česa se je naučil od hodže, pa kakov zadatek mu je odredil. Dete mu točno pové, kaj mu je zapovedal hodža. Očetu se je sicer čuden zdel ta zadatek in zmajal je z glavo in rameni, a vendar si je mislil, hodža je učen mož, on veljá da vé, kako se podučuje deca.

Po večerji legnejo spat. Ko je bilo pred zoro, probudi se dete Osman v strahu in drhtu. Ko ga mati ugleda, zapita ga v skrbi: „Kaj ti je, sinko moj?" A dete odgovori: „Ne pitaj me, mati! Čuden sèn sem sanjal!" ter si mane oči, da bi se prepričal, je-li res bil sèn, ali bila istina! Mati reče nato: „Pripovedaj tedaj, kaj si v snu videl!" — Osman pa, dobro pamteč hodže ukaz, ki mu je rekel, da ne sme nikomur povedati sna, ako mu takoj ne reče: da Bog dá hajirli! odgovori jej: „Ne morem ti praviti!" Mati se začudi, da jej ne dá odgovora, ter sili vá-nj, naj pové, kar je sanjal. A ker mu ni rekla, da Bog dá hajirli, branil se je Osman trdovratno, tako da se je mati, ktero je že presedala neubogljivost njegova, razljutila, zgrabila palico ter ga pošteno izmlatila in nabila. Na njegov plač probudi se tudi oče, skoči s postelje ter upita srdit ženo, zakaj plače Osman? Ona mu jame praviti, kako je Osman iz sna skočil radi čudnih sanj, a' on da pod nobenim pogojem ni hotel povedati, kaj je videl v snu; zató ga je v jezi pretepla in zatorej plače sedaj. — „Nato mu reče oče: „Pojdi sem, sinko moj, je-li rés, kar mati pripoveduje?" — „Je," odgovori Osman. „Ta

---

[1] Šop lás na tilniku, [2] mirno, [3] srečo.

pripovedaj meni, kakov sèn si imel?“ — A ker je tudi oče pozabil pristaviti besede, da Bog dá hajirli, dobil je isti odgovor kakor mati. Oče ga ostro pogleda, zapita ga še večkrat milo in osorno, a Osman mu noče odgovoriti. Sedaj zgrabi očeta huda jeza. Abdija popade krepelec ter nemilo udriha po sinu, ki se pod udarci, kakor toča padajočimi, vije in stoka, cvili in plače, da so ljudje mimo hiše idoči postajali poslušaje, kaj se v tej hiši na vse jutro godi.

V tem je bilo že solnce izšlo, in oče ves srdit zapusti dom ter se poda v čaršijo. Osman pa ves objokan v mekteb k hodži, da tam nadaljuje svoje bridkosti.

Ko hodža ugleda siromašnega Osmana, kteremu so bile oči od mnogih solzá otekle, zapita ga: „Kaj ti je, Osmane, zakaj plačeš?“ Nato mu stane pripovedovati, kako sta ga mati in oče izmlatila, ker jima ni hotel povedati, kaj je sanjal. Hodža se začudi ter zapita: „Pa kaj si vendar sanjal? Pripovedaj meni!“ — A tudi hodža je bil pozabil pristaviti besede: „da Bog dá hajirli“ in tudi on je dobil isti odgovor kakor mati in oče: „ne morem ti povedati“. Sevéda tudi on se je strašno razsrdil. Zagrabil je Osmana ter mu s šibo, s ktero je krotil nemirne dečke, odštel po hrbtu in kamor je priletelo, toliko udarcev, da se mu je desnica utrudila. Komaj se izvije Osman iz rok ter beži iz mekteba na cesto. Omrznol je toliko na svoje roditelje kolikor na hodžo in sklenol je, da se ne povrne v šolo, pa tudi k svojim roditeljem ni hotel več iti domú. Ker je bil ves polomljen in pobit, korakal je počasi za mesto, kakor daleč je mogel, ter sedel na kamen ob razkrižji, koder potujejo trgovci. Sedel je mnogo časa. Premišljeval je svoje žalostno stanje in ni vedel, kaj bi počel. Od mnogih udarcev boleli so ga vsi udje, in tudi prazni želodec začel ga je hudo nadlegovati. V svojej bridkosti pokrije si lice z obema rokama, komolce podpre na kolena, pa udari v gorki plač.

Slučajno prideta mimo dva trgovca, ktera sta se vračala iz Sarajeva v Stambol. Bila sta lepo opravljena in imela sta celo vrsto bogato natovorjenih konj. Ko vidita plačočega dečka, ustavita se ter ga zapitata, zakaj plače? On jima od početka do kraja pripoveduje, kaj je uzrok njegovemu plaču, ter reče odločno, da se ne misli povrnoti niti k hodži niti k roditeljem, pa bilo od njega, kar bilo. Trgovca se spogledata ter se začneta v turskem jeziku, kojega naš Osman ni razumeval, nekaj razgovarjati. Zmislila sta si, da ga v Stambolu lahko pod drage novce prodasta. Zapitata ga tedaj: „Ali hočeš z nama iti, da te peljeva v Stambol?“ Kaj namerjavata z njim storiti, tega mu nista sevéda povedala. Osman, ki je jedva čakal, da ga povabita, naj gre z njima, odgovori: „Drage volje grem z vama.“ Trgovca ga tedaj posadita na konja, in tako je naš Osman potoval z njima v Stambol. Na potu se mu je dobro

godilo. Trgovca sta bila z njim prijazna, davala sta mu jesti in piti ter sta ga odela s čisto novo obleko.

Ko dospeta trgovca z Osmanom v Stambol, nista imela hitrejšega posla, kot da ga odvedeta na jesir-pazar,[1] da ga prodasta. Srce je utripalo Osmanu od strahú, in gorke solze je pretakal, kajti uganil je, kaj se ima zgoditi z njim. Vendar sreča mu je bila naklonjena. Med mnogimi kupci, ki so popraševali po ceni mladega roba, našel se je tudi star mož s častitljivo brado, čigar beli saruk[2] je pričal, da je mož hadžija.[3] Bil je bogat trgovec in razven éne hčerice ni imel nikakve dece. Želel si je imeti sina, a ker mu ga žena ni rodila, sklenol je kupiti si na pazaru mladega dečka, kojega bi odgojil kakor svoje dete. Naš Osman se mu je vrlo dopadal, vpraša tedaj trgovca, koliko zahtevata zá-nj. a ona mu odgovorita, da 50.000 grošev. Premda je bila to ogromna svota, ni se obotavljal naš hadžija, temveč drage volje jima je obljubil imenovani denar. S tem je bil tudi pazar gotov, trgovca sta prejela 50.000 grošev, a hadžija je odvedel Osmana na svoj dom in bil ga je vesel, kakor da bi ga bil v dar dobil. Osmanu se je starčev častitljivi, dobrohotni obraz takoj prikupil, da mu je z veseljem sledil na dom radujoč se, da ga osoda ni vrgla v pest kakemu krvoloku. Slutnja njegova ga ni prevarila. Hadžija je postopal z Osmanom kakor z rojenim sinom ter ga dal v mekteb, da se izobrazi. Bil pa je tudi Osman vreden te ljubavi: delal je starcu veliko veselja, ker je bil poslušen in marljiv. Kot ostroumno dete pa se je naučil v štirih letih toliko, kakor druga deca v mektebu v desetih ali celó v petnajstih. Na zvršetku nauke vzprejel ga je hadžija v svoj dućan,[4] kjer je deset let služil in delal za uzor in ogledalo vseh trgovskih pomočnikov ter za divno čudo vsej gospodi, vezirom, pašam in ostalim kupcem, kterim se je znal s svojo veščo in hitro poslugo in okretnostjo dopasti in udvoriti, tako da so ga vsi radi imeli.

Razume se, da je Osman v tečaji tolikih let odrastel za ženitbo, in vsakdo bi ga bil rad sprejel za zeta. Tudi naš hadžija je začel o tej stvari premišljevati. Osman se mu je bil s svojim ponašanjem, svojo okretnostjo v trgovini, največ pa s svojo udanostjo in ponižnostjo tako priljubil, da je sklenol Osmana prizetiti ter ná-nj in na svojo héerko vse svoje imetje prepisati. Tudi Osman se je bil skozi tolika leta hadžijeve hiše tako navadil, da je starca spoštoval in ljubil kakor svojega očeta in da se ni mislil od njega nikdar in nikamor oddvojiti. Ne bi krivo sumnjali, da je tudi on čutil v srci nekako nagnenje in gorečo udanost do lepe in ljubeznive hčerke hadžijeve, po imenu Sadike, ktera je po vsem svojem obnašanji kazala, da se jej Osman dopada.

---

[1] Trg, kjer se plačuje z gotovimi novci, [2] turban, [3] hodočastnik, romar. [4] Štacun.

Ko je hadžija stvar temeljito premislil ter skl(
za zeta, spomni se, da do sedaj niti ne vé, kdo je,
čij je sin. Nekega večera, ko so vsi drugi člano\
legli spat, namigne hadžija Osmanu, naj gre v n
z njim nekaj važnega razpravljati.

Ko stopita v sobo, veli stari hadžija Osmanu,
Osman stori, kar mu je velel starec, ki sam k r
sivo brado pogladi ter jame mladenču tako-le govor

„Dragi moj Osmane! ko sem bil jaz v onih le
ti, poiskal mi je oče nevesto, oženil me z njo te
cvetočo trgovino. Skoro potém mi je umrl. Jaz s
živel, a najsrečnejše, najbolj vroče želje mi Bog ni iz
ni mi podaril moškega deteta. Ko je moja Patima —
umrla, izginola mi je nadeja, da me bode v starosti
pirala. Sklenol sem tedaj na jesir-pazaru kupiti si ml
kakor sina. Našel sem tebe, in sedaj teče že petu
mojej hiši. Izkazal si se kot poštenega, marljivega
in tudi ti mi moraš priznavati, da sem s teboj ved
bezniv oče s sinom postopa."

Osman poljubi starcu roko ter veli: „Hadžija,
hvalo dolžan!"

„Glej," nadaljuje starec, „moj vek se bliža kraj
da mi bodeš v istini sin, oženiti te s svojo hčerko
ná-te in ná-njo vse svoje imetje, a jaz hočem pri \
v miru, da preminem."

Osmanu zablisnejo od veselja solze v očeh. P(
ljubuje mu roke in jecljaje izpregovori z globokim
ti si moj pravi oče, premda me nisi ti rodil!" Pri
zaplače, ker se je spomnil svojih pravih roditeljev![1]

„Zakaj plačeš," upita ga starec?

„Eh, v duhu sta mi stopila pred oči moja ro(

Dotle ni bil hadžija nikdar svojega roba vpraš
je sin. Mislil je, da Osman sam svojih roditeljev
robstvo prodaje mala deca, koja obično o svojih ro(
ni Osman mu nikdar ni govoril o svojem detinstvu
njegovo hišo. Vpraša ga tedaj, kdo je njegov oče i
Osman mu pové, da je rodom iz Sarajeva in da mu
zanatlija v Bistriku.

„Pa zakaj si ostavil svojega očeta in kako je
svet svojega edinca?" zapita začudjen hadžija.

---

[1] Sofa.

Natό mu stane Osman pripovedovati ves slučaj od početka v mektebu, očin nalog, hodžin ukaz in posledice tega od konca do kraja. Hadžija se vrlo začudi Osmanovemu pripovedovanju ter mu reče: „Povèdi meni, kaj si sanjal!“ Ali ni hadžiji ni došlo v pamet, da Osmanu takoj reče, „da Bog dá hajirli“. Zatό mu Osman odgovori: „Ne morem ti praviti!“ — Hadžija ga je začenjal z lepimi besedami nagovarjati, naj mu odkrije svoj sèn. „Zakaj mi nočeš povedati, kaj si sanjal, ko vidiš, da te toliko let v vsem vzdržavam, pazim, odgajam in želim te bolj osrečiti, nego da sem te rodil kot sina.“

„Žal mi je, ali ne morem ti povedati,“ odgovori Osman.

Ko hadžija z lepimi besedami nič ne opravi, razljuti se na Osmana ter se mu zagrozi, da ga iztira od sebe golega in bosega, kakor ga je kupil, misleč, da bode Osman to obžaloval ter ga zadovoljil. Ali prevaril se je. Osman mu odgovori: „Stori iz mene, kar hočeš, jaz ti svojega sna ne morem povedati.“

Ta trdovratnost hadžijo tako razdraži, da ga brzo brez nikder nič za na veke iz svoje hiše iztira.

Kukavni Osman odide s plačem v temno noč; pa da bi ga nočni čuvaji kot klateža ne prijeli, skrije se na vrtu v grmovje ter plakaje in pomilovaje sebe in svojo osodo pričakuje dne. Potém odide zopet na razkrižje, koder svet mimo prihaja.

Kdorkoli od mimogredočih je kdaj v hadžijin dućan prišel in kako stvar kupil, vsak je poznal Osmana zaradi njegove okretnosti in veščine ter se začudil, ko ga najde na razkrižji, kjer sedi in plače. Na njihova pitanja je Osman jedva mogel odgovarjati ter jim praviti uzrok svojega trpljenja. — Izmed ostalih ljudij prišel je mimo šetajoč se tudi Sadrazam, veliki vezir. On je prihajal pogosto v hadžijin dućan ter mnogo pazaroval[1] in o tej priliki je spoznal Osmana vrlo dobro, in ta se mu je jako priljubil. Začudi se, ko ga vidi na razkrižji plačočega, ter zapové svojim spremljevalcem, kavazom,[2] naj Osmana v njegov konak[3] dovedó, da ga vpraša, zakaj je od hadžije odšel in zakaj plače na razkrižji.

Sluge brzo skočijo ter dovedó Osmana v Sadrazamov konak. Tukaj reče Sadrazamu, da ga je hadžija brez uzroka iztiral iz svoje hiše. Sadrazam jedva dočaka konec Osmanovega pripovedanja, pa ga zapita: „Hočeš li pri meni v mojem konaku služiti?“ „Drage volje,“ odgovori Osman ter ostane pri Sadrazamu.

Sadrazam, kot prvi vezir na dvoru, moral je skoro vsak dan iti k caru na divan.[4] V društvu ostalih spremljevalcev bil mu je Osman najmilejši. Često je prihajal tudi car sam k svojemu vezirju v pohode, in kedar se je delila kava ter pripravljali čibuki, ali kedar je bilo treba

---

[1] Kupoval, [2] najbližji sluge turških paš. [3] palača, [4] razgovor in posvetovanje.

kake usluge in podvorbe, nikdo ni znal caru tal zató ga je car Sadrazamu pohvalil ter ga zapi dobil. Sadrazam mu pové, kar je znal, namre pri hadžiji, da ga je izredno posluževal in da g sebi dovedel v službo. Po tem pitanji carjevem v drazam Osmana na tanko od konca do kraja, (svoje slave in svoje bridke ure popiše. Sadrazan pripovedanju ter ga vpraša: „Kaj si vendar odgovori: „Ne morem ti povedati;“ kajti tudi v takoj besede: „da Bog dá hajirli“. Sevéda s na Osmana ter ga od sebe odtira kakor krive na drugo stran obrnoti se, kot zopet na razkriž da ga vsakdo vidi.

Kar nastane na cesti posebno gibanje. Oc truma jezdecev, kterih bogata z zlatom izvezen svitu lesketala. Vsi trgovci in zanatlije stopili delavnic, pa tudi vsi mimoidoči so postajali ter globoko priklonijo svojemu caru. Bil je namreč v džamijo,[2] da se Bogu pomoli. Ko zagleda takoj ter ukazal svojim spremljevalcem, naj n vedó. In to se je mahoma izvršilo. Tudi caru brez pravega uzroka od sebe spodil, car pa m saraji služi tako hitro in vešče, kakor pri Sadr saraji carskem nekoliko let, služéč po volji ca vezire v carskem saraji. Napósled zapita car, veščini in okretnosti, kdo je, od kodi je in kje caru vse svoje življenje, slavo in trpljenje od svojega stradanja in gonjenja, ker ni hotel nik sna pripovedati. Car se začudi in radoveden, k brzo Osmana: „Kaj si vendar v snu videl?“ a besede: „da Bog dá hajirli“. Osman caru bre morem ti povedati sna.“ Cara razkači ta osorn silnej jezi mu reče: „Ali veš, da te dam takoj mojemu ukazu!“ Osman nató odgovori: „Znam pogubiti, ali stori, kar hočeš, iz mene, skini vendar ne bodem povedal!“ Car zapové, da pri čuvajo, ter skliče svoje lale in vezirje in jim o man branil se,.povedati svoje detinske sanje. Na tem svojeglavim človekom zgoditi? Nekteri do vali, da se ima Osman zaradi nepokornosti

[1] Petek, [2] bogomolja, crkev, [3] dvor, [4] visoki dost

veličanstva pogubiti. Nató vstane Sadrazam in prosi cara, naj se usmili Osmana in mu pokloni život, ker ni toliko hudoben, kolikor je najbrže lud. Za upornost pa ga naj vrže v ječo in v njej dotle drži, dokler se ne spokori in odloči povedati svoj sèn. Car sprejme nasvet Sadrazamov ter obsodi Osmana v ječo, v kterej je stokal nekoliko let.

V Stambolu se pa raznese glas, da ima neki kralj vrlo lepo hčer na udajo, ktero so mnogi cari in kralji za svoje sinove prosili; ali kralj je nijednemu ni dal, nego je stavil pogoj, da mora oni, kdor hoče dobiti njegovo hčer za ženo, pravo in jasno odgovoriti na njegova tri pitanja. Ali kdor se usodi priti in na pitanja odgovarjati, ta mora, ako kralja ne nadmodri in ne zna jasno in pravo odgovoriti na vsa tri pitanja, glavo izgubiti. — Nató so pošiljali mnogi cari in kralji svoje najmodrejše in najučenejše modrijane, da kralju odgovarjajo in jim njegovo hčer pridobé in dovedó. Ali od vseh onih, koji so poskušali svojo srečo ter prišli pred kralja, ni se nobeden povrnol. Kralj jih je redom pogubljal, ker mu ni nikdo znal na pitanja jasno in pravo odgovarjati.

Napósled se car strašno razjezi in reče: „Kako je to, da v mojem Stambolu ni ne enega modrijana, ki bi mogel nadmodriti kralja ter zaslužiti si hčer njegovo. Toliko in toliko najmodrejših ljudij je odšlo in poginolo.“ Sedaj pokliče car svoje lale in vezirje in druge učene ljudi ter jih zapita, je-li med njimi, kdor bi se usodil poskušati se s kraljem. Vsi so molčali. Nató naredi, da imajo vsi ljudje iz celega Stambola v eden dan skozi carske saraje iti, da jih car vidi in pita, je-li še kak sposoben človek, ki se more v sebe povzdati, na kraljeva pitanja odgovoriti ter si pridobiti hčer?!

Na carjev poziv vzdigne se ves Stambol; po ulicah vrvi in ide množica v saraje, pa se zopet vrača, kajti niti eden se ni našel, ki bi caru obečal, da odide h kralju in dovede hčer.

Razume se, da so ta dan ljudje mnogo govorili in razpravljali o carskej naredbi. Tako so se tudi stražarji, koji so čuvali ječo, v kterej je vzdihoval Osman, razgovarjali o tem predmetu. Osman zapita stražarje ter jih prosi, naj mu celo stvar povedó. Oni mu razložé uzrok carske nevolje, a ko to Osman čuje, vzklikne: „Oh, da car zna za mene, jaz bi mogel kralja nadmodriti in njegovo hčer udobiti!“ Stražarji so se mu smejali in rógali, da če on modrejši biti od vseh učenjakov in veljakov. Vendar so šle njegove besede od ust do ust, kajti stražarji so pripovedovali drug drugemu, kako je v ječi nekak bedak, ki trdi, da bi on mogel poskusiti se s kraljem. Napósléd so prišle njegove besede tudi do carjevih ušes. Ta se jako vzraduje, da se je na zadnje ipak še kak človek našel, ki se usoja stopiti pred kralja in zaslužiti si krasno njegovo hčerko. Takoj dá Osmana iz ječe dovesti pred se ter ga pita, je-li v resnici izustil one besede in da li se ozbiljno v sebe povzdava, da srečno izvrši

svoj nálog, ter ga opomni, da mora izgubiti glavo, ako kralja ne nadmodri. Nató mu Osman odgovori: „Ne brigaj se ti, care, ni za mene ni za mojo glavo, jaz ti jo zopet živo donesem ter dovedem kraljevo hčer, ako Bog dá.“ Tedaj mu car obeča: „Osmane, ako ti kraljevo hčer dobiš in dovedeš, dam ti tudi jaz svojo hčerko za ženo!“ To si je Osman dobro zapamtil.

Car zaukaže vse sijajno pripraviti, kar bi trebalo za potovanje Osmana kot svojega poslanika, ter določi dan, kdaj ima Osman oditi. Ko je ta dan prišel, poda se Osman k caru na divan in tú vidi preko tristo bogato oblečenih vojakov, kteri so ga imeli spremljati, in najlepše konje vprežene v krasne kočije. Ko vse te priprave zagleda, zapita cara: „Kaj pa mi če vse to?“ Car odgovori: „Naj se zna, da si stambolskega cara poslanik.“ Nató reče Osman: „Jaz vsega tega ne potrebujem. Daj mi samo enega osliča za jahanje in šotor, pod kojim bom spaval.“ Car ga na to ukori ter reče: „To bi bila grozna sramota, da carski poslanik na oslu jaha in v kraljeve dvore pride.“ Osman mu odgovori: „Ako ti je do tega, da idem h kralju, priskrbi mi osla in šotor, pa razpusti vojsko in ostavi kočije, kajti drugače jaz ne idem!“ Car je bil v velikej nepriliki, a ker je poznal trmoglavost Osmanovo, ni mu preostajalo drugega kot storiti tako, kakor je zahteval Osman. Dal mu je tedaj enega osliča in eden šotor, in tako se je podal Osman na pot.

Ko je Osman do kraljevega dvora prispel, ni hotel v dvor vjahati ter se prikazati kralju, ampak pred dvorom na livádi razpel je svoj šotor, spredaj osla privezal in samega sebe pod šotor namestil. Kralj se začudi, ko skozi okno ugleda čudnega prišleca, ki si je usodil, razpeti svoj šotor pred samim kraljevim dvorom. Takoj odpošlje svojega slugo, da upita tujca, kdo je in kaj hoče. Sluga teče brzo do šotora Osmanovega, izvrši nalog kraljev ter zvé, kdo je Osman in čemu je došel. Sluga poroči kralju, kar je zvedel; kralj ukaže vesel privesti tujca v dvore, ali Osman se brani ter reče, da v dvor ne stopi, nego naj mu kralj, kar ga ima pitati, na planem pové. Preje pa mu naj dá pripraviti dobro kosilo in večerjo, oslu pa sena in ovsa. Tudi te besede poročé brze sluge kralju. Kralju sicer ta upornost Osmanova ni bila po godu, a ker je bil silno željen skusiti se s tem čudakom, veli slugam, da pripravijo izvrstno kosilo in večerjo Osmanu in pokladajo oslu sena in ovsa. On sam pa sestavi svoja tri pitanja, izide na livado ter jih predloži Osmanu.

Prvič ga upita: „Reci mi, kje je sredina svetá?“ Osman mu nató mahoma odgovori: „Sredina sveta je tú pod prvima nogama mojega osleta.“ Kralj na to: „Ni istina in ni mogoče, da je sredina sveta pod prvima nogama tvojega osleta!“ „Ako Vaše veličanstvo ne veruje,“ odvrne Osman, „pa naj vzame mero pa naj meri od kraja do kraja svet in ako ne najde sredine svetá pod prvima nogama mojega osla, evo

moja glava, naj ide!“ Kralj videč, da ni mogoče ves svet izmeriti in doznati, kje je sredina sveta, prizna Osmanov govor za istinit.

V drugo mu predloži pitanje: „Koliko je zvezd na nebu?“ „Kaj ní tega ne veš?“ odgovori mu brzo Osman, „pri nas vé vsaka baba, da je na nebu toliko zvezd, kolikor je dlak na mojem oslu.“ „Ohó,“ reče kralj, „to ni mogoče!“ — „Ako ne veruješ, a ti broji dlake na oslu in zvezde na nebu in ako ne najdeš enakega broja, evo ti moja glava!“ Kralj se temu odgovoru Osmanovemu začudi in znajoč, da ni mogoče izbrojiti ni dlak na oslu ni zvezd na nebu, prizna, da je Osman pravo pogodil.

Potém mu predloži kralj tretje pitanje: „Povej mi sedaj, kdo je najbolj budalast človek na svetu? Ako mi tudi na to odgovoriš, dobiš mojo hčer, ako ne pogodiš odgovora, izgubiš glavo.“ Tedaj ga Osman prosi, naj mu dá tri dni muhleta,[1] da se dobro premisli, in naj mu dá svojega hata,[2] kterega sam jaše in pod istim odelom, da ga tudi on jezdi, a v zameno naj vzame za tri dni osla. Kralj se sicer nekoliko obotavlja pristati na ta pogoj, ali ker je bil silno radoveden, kako se bode stvar izšla, prepusti mu svojega konja z vsem rahtom[3] in odelom. Osman pa ga vzjaše in vsak dan na njem po livadi trče, jaše in popeva. Ko so prošli trije dnevi, reče mu kralj: „Danes je čas, da mi daš odgovor, kdo je najbolj budalast človek na svetu?“ Osman mu s smehom odgovori: „Kaj tudi tega ne veš? Jaz bi ti bil mogel prvi dan odgovoriti in povedati, ali nisem hotel, dokler se ne uverim z ovim delom. Ti si, kralj, najbolj budalast človek na svetu!“ Kralj se je čutil na Osmanov odgovor razžaljen ter je takoj ukazal, da se Osman kaznuje zaradi uvrede, ali zviti Osman reče kralju: „Ne smeš ti mene kaznovati, ki sem ti na vsa tri pitanja tvoja jasno in pravo odgovoril; daj mi tvojo hčer, da jo vodim!“ Kralj mu reče: „Ni istina, na tretje pitanje nisi pogodil odgovora. Reci mi, po čem bi bil jaz najbolj budalast človek?“ Osman mu odgovori: „Ti si najbolj budalast človek! Car in kralj svojega ježnega konja, dokler je živ, ne sme dati nikomur drugemu, da ga vzjaše,[4] ti pa si svojega hata dal brez ugovora meni, da sem ga tri dni jahal. Zató sem ti istino govoril rekóč, da si najbolj budalast človek na svetu!“ Ko kralj dobro premisli, kako nespametno je ravnal, da je Osmanu konja prepustil, priznal je Osmanove besede kot istinite in odmah naredil, da se mu hči predá, naj jo vodi.

Nató so se delale velike priprave v kraljevskem dvoru, nabirali darovi čeiza,[5] odbiralo se spremstvo, da bode vse v redu, kakor se spodobi, kedar se udaje hči kraljevska. V treh dneh bilo je vse gotovo.

---

[1] Čas premisleka, [2] konj, [3] konjski nakit (Schmuck), [4] po iztočnih nazorih o dostojanstvu vladarskem, [5] darovi, kteri se dajejo ne-

Sèn.

Čez tmíno srca môjegá
Razpel je dìven sèn peruti
Oj morda srce tvôje ga
Takó kot srce môje čuti!

V solzàh trepéče pógled tvoj
A z lica seva rádost mila —
Oj morda morda v tvoj pokoj,
Kot mèni je ljubáv priklila! . . .

Sladkó naj usta govoré,
Pogled kar zvesti govorí mi,
Beséde čustva naj tešé
Budé naj žar radósti z njimi! —

Oj! ko upiraš ná-me vid
Li veš, kaj v srci tem trepéče,
Li znaš bolest in jad prikrit
Li znaš gorjé navzéto — sreče?

Oj znaš-li, da v gorjé le-tó
Svetlóbo sèn krilat razsiplje?
Oj znaš-li, da na vek zvesto
Srcé le zá-te mi utriplje? . . .

Opústi molk, ti moj zaklád,
In čustva tajna razodeni,
Da lepše, lepše sèn krilat
Razgrinjal bo se v srci mèni!

V prisego môjo glási naj
Srcá se tvôjega priséga
In glasno v večnem krási naj
Na vekov veke se razlega! . . .

A. Funtek.

Zrak in njegove moči v domišljiji in povesti štajerskih Slovencev.

Priobčil *J. Majciger.*

Kakor vodne moči tako so tudi zračne raznolično delovale na domišljijo našega naroda in mu pogostoma dajale povod, predstavljati si jih poosebljene in po človeško delajoče.

Na prvem mestu imamo tukaj v ozir jemati gibajoči se zrak ali razne vetrove. Narod si jih predstavlja kot velikane z nadnatornimi močmi ali pa kot krepke, starikaste ali mladeniške možake, kterih značaj je večjidel dober in človeku blagonaklonjen. Le razžaljeni znajo se tudi maščevati in občutljivo kaznovati razžaljivca, kakor se bode to iz več sledečih narodnih pripovestij pokazalo.

1. Razna imena vetrov.

Najnavadnejša imena vetrov so sledeča. Veter, ki veje od poldneva, zove se Jug; oni, ki brije od polnoči, imenuje se Sever; veter, ki piše od jutrove strani, sluje kot Vzhodnik; oni pa, ki prihlidi iz večernih krajev, Zahodnik ali Zapadnik. Za Sever, prav za prav za Severovzhodnik je tudi ime Krivec po slovenskem Štajerskem obče znano. Pri Sv. Križi

nad Mariborom zovejo Sever tudi Muršek, ker od Mure sem pripiha. Vzhodnik se imenuje sem ter tja tudi Vogerski veter ali Vogeršček. Zahodnik pa Koroški veter ali Korošec. Ravno temu pravijo pri Sv. Križi tudi Bavarski veter. Vzhodniku pa Rogatec, po drugih krajih mariborskega okraja tudi Rogajšek, ker iz tistega kraja prihlidi. Zahodniku pravijo tudi Gorjek, Gornjek, Zagorščak, Zgorščak, Zgorec, Vzhodniku pa Spodjek, Spodnjek, Zdolščak, Zdolec. Vihér ali vrtinec se imenuje po nekterih krajih tudi Škratec ali Svinsek. Poslednje ime je domá pri Sv. Křižu.

2. Stanovanje vetrov.

Jug je na Turskem domá, kjer ima lepo zidano hišo ali grad. Ima pa tudi lepo mlado hčerko, ktero varuje kakor punčico svojega očesa. Ko se začne led tajati in sneg kopneti, prinese jo sebój v zeleni log na pisano trato in ko pride poletje, jo zopet odnese. Sever stanuje tam daleč proti polnoči v silnem pečevji, kamor nikdar solnce ne posije, v večnem snegu in ledu. Tam stanuje in tuli, da se celó nas čuje in od koder svojo mater Zimo za kite za sebój privleče. Zima je grbava starka, ki vedno črepinjo ognja sebój nosi, da se pri njej greje. (Brežice.)

3. Vraže o vetrovih.

Kedar se kdo kje obesi, vetrovi tako dolgo okoli njega razsajajo in pihajo, da obešenca ali odrežejo in pokopljejo; če bi tega ne, pihali bi vetrovi vedno naprej okoli drevesa, na kterem visi, dokler mrtvec sam z njega ne pade in ga potém v prah zakopljejo.

Veter podi pred seboj tudi hude veše ali copernice, ktere na oblakih točo delajo. Prigodi se včasih, da vrže v svojej jezi ktero iz oblakov, in že večkrat so se prè našle v potokih mokre babure. (Brežice.)

4. Pregovori in vremensko prorokovanje.

a) Mehek je kakor Jug.

b) Tvoja obljuba pa zimska odjuga. (Brežice.)

Ako meseca sušeca Sever piše, ima kmetovalec dosta krme in ... pričakovati. Kedar piše Jug, tedaj naj kmet voz in drevó pod streho spravi.

Ako je veter na sv. noč, ko ljudje gredó k polnočnicam, je to prihodnje leto slabo znamenje.

Če na novega leta dan veter piše, bode celo leto vetrovno. (Ptujska okolica.)

5. Kake si narod misli vetrove.

Vetrovi so možje, kteri nosijo dolge plašče; s temi leté in dela sapo. Sorodni si so, ali bratje si niso, tudi se ne ljubijo, ampak sovražijo

in pretepajo; kteri zmaga, tisti potém hlidi. Včasi se pa tako hudo tepejo, da se kar vse trese, in sveti Elija mora, da jih pomiri, ali točo ali pa dež na nje vsuti; ali ta toča je veliko drobnejša in manj škodljiva od tiste, ktero delajo copernice. (Brežice.)

6. Pripovesti o vetrovih.

a) *Jug in pasterk.*

Bil je nekdaj fantič, ki je imel hudo mačeho. Nekega dne mu reče, naj gre z njo gob brat. Deček vzame košaro in gre z materjo v gozd. Mačeha ga pelje daleč v gozd do jame in mu reče, naj vrže kamen v njo, da bo slišal, kako je globoka. On stori, kakor mu je bilo ukazano, in da bi bolje slišal kamen bobneti, nagne se črez globočino, a hudobna mačeha ga sune za kamenom ter odide grohotaje se domú. Domá pové očetu, da ga je silen medved raztrgal, a ona sama mu je komaj utekla.

Deček je med tem padal in padal tri dni in tri noči, a do dna še vendar ni prišel. Slednjič pade na mehko blazino. Precej dolgo leži kakor mrtev, slednjič se zavé in začudjen gleda okoli sebe. Bil je na drugem svetu. Blazina, na ktero je bil padel, ležala je na sredi mesta. Lepe široke ulice razprostirale so se na vse strani. Hiše ni videl nobene, same prekrasne palače zrlo je začudjeno oko. Največja in najlepša pa je bila ona, pred ktero je padel. Velika črna zastava je visela s strehe, a nobeden vetrič je ni mezil. Povsod je kraljevala mrtvaška tihota, vse ulice so bile prazne, nobena ptičica ni žvrgolela po zraku. Radoveden bliža se deček palači, s ktere je visela zastava. Velika vrata najde na stežaj odprta, boječe vstopi. Zdaj zagleda tikoma za durmi velikega možaka v čudnej opravi, ki je na palico naslonjen nepremično zrl pred se. Deček se prestraši in že misli pobegnoti, ker se pa vratar ne gane, bliža se mu počasi ter ga prime za roko. A kako ostrmi, ko zapazi, da je mož okamenel.

Nató stopa dalje, po širokih stopnicah dospe v veliko dvorano, ki je bila polna raznih služabnikov in služabnic. Pa tudi ti so bili kakor vratar okameneli. Iz te dvorane pride v drugo. V tej najde razno gospodo; gospe so sedele na divanih, gospodje so stali v trumah, kakor bi se o čem važnem pomenkovali, a tudi v tej dvorani ni bilo nič živega. Slednjič dospe deček v prekrasno sobano, v kterej se je vse zlata, srebra in žlahtnega kamenja bliščalo. Sredi dvorane sedela je na zlatem prestolu prekrasna kraljičina obdana od dvanajstèrih prelepih devic. V snežnobelih prsih kraljičinih pa je tičalo ostro bodalce. Deček se približa in jej izdere bodalce iz prsij. Zdaj kraljičina globoko vzdihne in izpregleda. Začudjena uprè svoje mile oči v dečka, ki je v kratkem času, odkar je zapustil gornji svet, postal lep mladeneč.

„Moj rešitelj!“ pravi kraljičina, „kako se ti naj zahvalim, da si me rešil iz oblasti hudobnega čarovnika, ki je mene in celi moj narod izpremenil v kamenje? Če te je volja, ostani tukaj in postani moj mož. kraljeval bodeš črez devet dežel in črez devet morjá!“

Vse device, ki so tudi že oživele, želijo mu srečo ter mu častitajo k nenadnej slavi in moči. Nató ga prime lepa kraljičina za roko in ga pelje k oknu. Pa kaka izpremememba se je vršila med tem v mestu! Ulice so bile polne veselo se šetajočih ljudij in na prostoru pred kraljevo palačo zbrala se je neštevilna množica ljudstva, ki je z glasnim krikom pozdravljala svojo kraljico in svojega rešitelja. Poprej črna zastava bila je zdaj bela in je veselo plapolala v zraku. Kmalu potém obhajali so veselo ženitovanje. Srečno je živel kralj s svojo prekrasno ženo na drugem svetu mnogo mnogo let. Nekega dne se spomni kralj gornjega sveta, in polasti se ga silna želja po svojem domačem kraji. Kraljica ga vpraša. zakaj je toliko otožen. On jej odgovori: „Kaj bi ne bil otožen; imam na onem svetu starega očeta in rad bi vedel, kako se jim godi.“ „Če drugega nič ni,“ odgovori kraljica, „idi in pripelji semkaj očeta. Vzemi tá-le prstan, po njem te bom spoznala, kedar se vrneš.“ Kralj se odpravi na pot. Hodil je devet dnij in devet nočij po suhem in po morji. dokler ni prišel v svoj rojstni kraj. Pa tú je našel vse tuje; na mestu male hišice, v kterej je odrastel, stala je velika, lepa hiša, a v njej so prebivali tuji ljudje, od kterih je zvedel, da so oče žalosti umrli, ko so zvedeli, da jim je sina medved raztrgal. Kralj se vrne zdaj žalosten na drugi svet, a gorjé, pozabil je pot. Dolgo časa je blodil po gozdih. dokler ne pride do nekega puščavnika. Vpraša ga, ali vé znabiti on za pot na drugi svet. Odgovori mu, da ne, a znabiti vé zá-nj kak služabnik. Nató zažvižga, in od vseh stranij pritečejo vse štirinogate živali. toda pota v drugi svet ne vé nobena. Puščavnik mu reče, naj gre črez devet hribov in devet dolin in prišel bode k drugemu puščavniku, ki gospodari črez vse ptice. Znabiti vé on za pot na drugi svet. Kralj ga uboga, a tudi tukaj ne zve, česar bi rad. Zopet mora črez devet dolin in devet hribov do tretjega puščavnika, ki je bil gospodar vetrov. Le ta pokliče vetrove. Prišel je sivi Sever, mrzli Zdolec, suhi Gornjek in na zadnje prisopiha tudi Jug. Puščavnik ga vpraša, kje se je tako dolgo mudil. Jug mu odgovori, da je bil na drugem svetu, kjer se ravno kraljica moži, ker jo je njen prvi mož zapustil. Prisilili so jo njeni svetovalci rekóč. da je kralj gotovo mrtev, sicer bi se bil povrnol. Kralj vpraša, kako daleč je na drugi svet. „Tri dni in tri noči,“ odgovori Jug. „Črez tri dni bode tudi kraljičina poroka.“ Zdaj prosi kralj Juga, naj ga ponese na drugi svet. „Zakaj pa ne, če le gospodar dovoli,“ pravi Jug. Puščavnik mu odgovori: „Požuri se, sinko, da še o pravem času prideš.“ Zdaj odideta. Kralj ni videl ne slišal, tako hitro sta letela po zraku. Že so

tretji dan zvonili na drugem svetu v znamenje, da se ima poroka kmalu vršiti. Na enkrat se znajde kralj pred svojo palačo. Že so se vrata odprla, in v krasnem sprevodu prišli so svatje iz palače. Ko kralj kraljico ugleda, poklekne pred njo in jej pokaže svoj prstan. Komaj ugleda kraljica prstan, spozna svojega soproga, in veselja ni bilo ne konca ne kraja. Novega kralja so pa spodili. Mnogo let je še potém kraljeval stari kralj v srečo in zadovoljnost svojih podložnikov. (Šaleška dolina.)

b) Jug in Zlatolas.

Živel je nekdaj tam v devetej deželi kralj, ki si je kmetico za ženo vzel. Ta mu je obljubila poroditi sinka z zlatimi lasi in zlato zvezdo na prsih. Kralj pa je moral v vojsko. Med tem mu porodi žena dete z obljubljenimi lastnostmi. Stara kraljica pa, ki je grdo gledala sneho, dala je kralju poročiti, da mu je rojen pes. Kralj je odgovoril na to, naj se mu žena pobere, da je ne bo videl nikdar več. In sirota je morala zapustiti kraljev dvor. Blodila je okoli po svetu brez domovja, dokler ni v revščini umrla. Pred smrtjo pa je rekla sinu te besede: „Poišči óčeta in daj mu ta prstan.“ — On pa je hodil okrog po svetu, da je prišel do zelene gore, na kterej je našel mladenča prekrasne postave s cvetjem venčanega. Vpraša ga: „Kdo pa si ti, mladeneč, s cvetjem ovenčan?“ „Jaz sem Jug,“ odgovori mu krasni mladeneč. Zlatolasec mu potoži svoje gorjé, in Jug ga je zanesel v svojem naročji v kraljevo mesto, kjer je našel očeta in srečo. (Ščavniška dolina.)

(Konec pride.)

Ob potoku.

Ob potóku videl
Majhno sem cvetíco,
Glavco je zibála
Nad čistó vodíco.

Kedar jej cefir je
Sklónil glavco zálo,
Vsékdar valčkov mnogo
K njej je prišumljálo,

Da bi njeno nežno
Cvetje pomočili,
Da bi njeno milo
Lice poljubili.

Kedar dljè cefirja
Láhnega ni bilo,
Menil jaz sem čuti
Valčkov tožbo milo:

Zapihljal je vétrič,
Sklónil cvetko zalo,
Valčkov zopet mnogo
Njej poljub je dalo.

Oj cefirček nežni,
Zapihljáj počásno,
Sklóni, sklóni zopet
K nam cvetíco krásno!...

Tiho so šumljali
Tožbo žuborečo,
Tiho so vrvrali
Prošnjo kopernečo.

M. D.

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjarec.*

21. Od ladje, koja je po zemlji plivala.*

(Vukovci.)

Jeden put je bil jeden grof, ov je ímel jenu čer, on ju ne štel oženiti, nek je rekel, da bu on njegvu čer débil, ki bu nápravil ladju, koja bu po zémlje mogla plívati. Ov grof je ímel sóseda jénoga siremáškega seljaka, ki je imel tri sine. Gda je to čul njégev najstareši sin, išel je on ladju delat. Otec mu je dal na put pólié vina, dva léba kruha i dva sira. On je išel po pútu i stane se z jenem siremakem. Ov ga je pital: kam ideš? Té mu odgóvori: idi v r.., ake nečeš biti bit. Siremak mu veli: daj mi jesti, ako koj ímaš. On mu odgóvori: hočeš, da ti dam jenu za vuha? i odide tam, gde bu ladju delal. Poldan je déšel, ladja je bila gótova, ali ne štela níkam iti, i déšel je k ocu. Drugi den ide drugi brat ladju delat, njemu je dal otec holbu vina, léb kruha i jen sir, i ž njim se je tak dógodile, niti on ne si mogel nikoj pómoči. Trejtì den je išel najmlajši brat, ki je vúvek bil déma v pépelu i zval se je pepelnjak, da bu on ladjú delal. Brati su mu rekli: kam buš ti, nore, išel, ake mi nesme mogli níkoj nápraviti, koj pak bi ti nápravil? On je ipak odišel. Njemu je otec dal zajtlek vina, pol léba kruha i pol sira. On je déšel de tega bokca, bogec ga pita: kám ideš? On mu je rekel: idem ladjé delat. Bogec ga presi, naj mu da nékoj jesti. On mu veli: male ímam, male ti dam. I tak su pójeli, koj su ímeli i bogec je išel ž njim ladjé delat i de poldan su ju nápravili. Bogec mu je rekel, naj ide vezda ž njum k grofu i naj né pusti svoje brate z ladjum k grofu i koga ge na putu najde, naj ga sóbu zeme, ar mu bu treba ljudi. On se vozi na ladje i dojde de jénega, ki je négu vu višak držal i pita ga, zákoj negu vu višak drži. On mu odgóvori, da more bežati, kak ge hoče jake i zeme ga sébu na ladju. Našel je pak jénega, ki je ná oče ruku držal, i pital ga je zakoj ruku drži na oče i rekel mu je, da on 'sé vidi, kak daléke hoče, i zeme ga sébu. Najde pak jénega, ki je ruku v žepu držal i pita ga, zákoj drži ruku v žepu. On veli, da se more daléke náhititi. Najde íšče jenega, ki drži vodu v škrljaku i pita ga, zakoj drži vodu v škrljaku. I on veli, da more jen pátalijon soldatov vtópiti z ovum vodum. I njega zeme sébu. Gda su déšli de grada, videl je grof ladju, i išče ne štel čer dati, nek je rekel: koj prédi denése vode iz Egípta, te ki je ladju delal, ali njegva

* Conf. Narodne pripovjedke: pag. 214: „Marko i četiri drugovi". — Kuhn Westfalen II. pag. 239: „Die drei Bünde".

ci. koja je mogla jake bežati. Ov je poslal ónega po vódu, ki je negu vu vis držal i on je predi dešel vu Egípt i zágrabil je vode v péhar i ž njum se je stal na pol puta. Gda je on od ónde išel, ona mu je dala nekákvu vodu piti, da je mam záspal. Ona je zela njegov pun pehar i dela mu je prazen v ruku i odíšla dimov. Pepelnjak ne se ga mogel čákati, nek je rekel ónemu, ki drži ruku na oče, naj gledi, gde je. On mu veli, da spi s praznem péharem, i reče ónemu, ki je ruku v žepu držal, naj se hiti tam, i on ga prébudi, on zeme pehar, odíde išče jen put v Egípt po vodu i déšel je pred grófovum čerju dimov k grofu i grof mu je dal čer. Pepelnjak odíde š čerju dimov k svójemu óeu, a grof póšlje pátalijon soldatov za njim, da mu čer žému. Pepelnjak je rekel ónemu, ki je ímel vode v škrljaku, naj pusti vodu, i mam potopi vse soldate. — Pepelnjak je imel jenu škátulju, vu óve je bila išče jena škátulja, vu ove bila je išče jena, vu nje bil je mišji rep; da bi bil ov rep dukši, bíla bi i prípovest ova dukša.

22. Cesar imel ježa sina.*

(Varaždin.)

Cesar i cesarica nesu imeli niti kocena deteta, onda si je jeden krat cesarica poželela imeti sina pak kaj ne bi vekši bil od ježa. Kak je reč: kaj gdo zaprosi to i dobi, tak se je i to zgodilo. Za nekuliko mesec se je porodil sin i bil je tuliki kak jež i špice je imel po sebi. To se je raznel glas na daleko i široko. Sad su se sramuvali stareši s takvim detetom. Dali su ga zvučiti 'se škole doma i imel je tak dobru glavu, da se je 'se za štirnajst let navčil. Onda su ga stirali od sebe v nekakvu šumu, da naj tam živi. Oni su si mislili, da ga bude vre nekaj tam pojelo, ali vok ali lisica ali more biti kakva druga zver. Rekli su mu, da naj stopram za sedem let nazad dojde. Zato su mu dopustili, da naj zeme iz dvora kaj si oče, kaj si bude sobom nesel ali pak pelal. A on neje nikaj drugoga hotel, kak jednu staru breju prasicu i jednoga velikoga kokota, na kojem je jahal. S tem je odišel vu tu šumu, ali tam mu se je vsako leto tuliko prasecov i prasic nakotilo, da neje znal niti broja. Onda se je zmislil: a ja sem vre tu sedem let, sad pem domo. A on ajd sad brže bole stira svinje skup i počel je tirati proti gradu svojih starešev. A gda su ovi to spazili, su se zagledali, da gdo more tuliko tih svinj tirati nekam, more biti da je kakov paloc. Ali za malek čas su vidli sina svojega, gde jaše na kokotu za svinjami i baš nutri v dvor. Onda su ga nutri v gradu pogostili a svinje pak su vu jednu veliku štalu i vu vse koce, kuliko ih je bilo, zaprli. Pri obedu su ga pitali, jeli mu se kaj dopada v šumi pak ako oče jošče nazad iti,

* Prim. Leskien und Brugmann Litauische Volkslieder und Märchen p. 355.

da mu sad daju jednu kozu. Onda je on rekel, da nejde nazad, nego da se oće ženiti. Na to su mu stareši rekli: a koja puca bi tebe rada imela i koja bi te vzela za muža? Vezda siromak ne si je znal kaj pomoći, nego je odišel po svojega kokota pak je odjahal. Onda su si mislili stareši, da ga ne bude nigdar više nazad. Ali on je bil veliki prevejanec pak je odišel k sosednomu kralu, koj je imel tri čeri, v snoboke. Gda je bil blizu grada, odletel je kokot ž njim na hižni oblok, gde su bili dobre volje gospoda nutri. Kokot je zakukurikal jako, da je inuš došel k obloku pak je pital, da kaj bi rad. Odgovoril mu je jež, da je v snoboke došel. Onda mu je kralj dopustil dojti v hižu i ponudil ga je po stari navadi. Kralj ga je pital, da po kakvom poslu je k njemu došel. A ov jež sin cesarov mu je na kratko povedal: v snoboke. Kralj mu je taki obećal, da koju oće, onu bude i dobil. Jež si je zebral naj mlajšu, a ova ga neje štela vzeti; nego za to se joj je otec zagrozil, da ju streli, ako ga ne vzeme. Sad si neje znala pomoči, mislila si je: z ove kože nikam, pak naj bu kaj oče, budem ga vzela, penez i blaga ima dosti pak budemo lehko živeli. Gda je nju dobil jež, onda je išel dimo k starešem pak je povedal, kak se je pripetilo. Stareši su mu ne veruvali pak su poslali pitat inuša svojega, jeli to istina, da je jež sin cesarov naj mlajšu čer dobil za ženu. Kad je inuš došel nazad i povedal cesaru, da je istina, kak je sin povedal, su si dali zapreči konje pak hajd kralju. Ovi su se na kučiji vozili, a sin on pak je na svojem kokotu jahal. Vezda gda su tam došli, vse su za gosti pripravili, ali kak je vre navada, da moraju hoditi mladenci molit na farof predi nekuliko danov nek se zdaju, to su i ovi dva hodili molit i k spovedi su takajše išli. Gda je došla ova mlada frajlica k spovedi, onda je pitala, da kaj je čineča i kak bi se mogla toga ježa osloboditi, da mu ne bi žena bila. Onda ju je plebanuš jako skaral pak joj je rekel, da naj samo mirna bude pak naj si dobro zapametuje, kaj ji bude povedal. Vezda ji je počel povedati: gda se budete v cirkvu pelali i vre gda budete v šekeštriji, ti moraš gledati, da budeš navek za vsemi drugimi vsikam išla, a tak da dojdeš do svetilnice, onda si mladenca poškropi triput svetom vodom i vsaki put moraš paziti, da se na njegove špice nabodeš. Onda ti budu tri kaplice krvi s tvojih rok kapnule a ti je onda na jega pusti. Gda je bila ta spoved gotova, onda su odišli dimo k froštoklu. a drugi dan bila je nedelja. Onda su se pripravili svati do pol dvanajste vure, onda su išli v cirkvu i ta mladenka je vse tak včinila, kak joj je plebanuš povedal i za istinu je onda iz ježa postal lepi mladenec. kakvoga za onda neje nigde na svetu bilo. Za tem su odišli v klupi pak je bila meša a po meši je plebanuš ove mladence zvezal i prodeštvo im napravil, da se naj ljubiju i na veke vu ljubavi skup držiju. Po tom su išli dimo i gostili su se do večera i dobro su vino pili, a ja

sem bil prvi pri zajdnem stolu pa sem s pisanoga vrčeka pil žoto vino i pol prasca sem pojel.

23. Kraljevič Marko.

(Varaždin.)

Bil je v carstvu Turskom, koj je imel jednu pištolu. Zestane se s kraljevičem Markom: čuješ ti, kraljevič Marko, deder ti meni podrži tvoju šaku. Drži on njemu šaku, prestreli mu ruku. Veli na to Marko: o mili bože, kak si ti vezda naredil? vezda kakova god kukavica bi velikoga junaka vubila. Za tim odišel je vu goru s svojum materjum. Bili su jeden put odsujeni ti mamki na smrt, nek su im dopustili, da naj prvlje idu Marka pohodit. Došli su do njegovoga stana, pitaju majku njegovu, jeli je još Marko živ. Odgovori im majka: ah, živi živi, neg mi je sramota ga vam pokazati. Nek prvlje kak dojdete k njemu, evo vam na glavu železne cigle i gda budete se pozdravili, evo vam jednu sakomu kihaču. Došli su k njemu ti ljudi, mam ih popipa Marko po glavi, tak ih pograbi, da su mu prsti v ono železo prepali. Zatim se oče pozdraviti, podali su mu one kihače, a on je je tak zdrobil kak pero, pa veli: no no, išče ima mojega roda nekaj na svetu. A Marko je vre bil slep pak je tak bil jak.

O novejšem bolgarskem slovstvu.

Spisal *A. Bezenšek.*

(Konec.)

V Varni je marljivi šolski nadzornik Bleskov, ki ima tudi svojo tiskarno in se mnogo bavi z izdavanjem koristnih knjig, posebno za šole in mladež. Izdava Varnenski list, ki je politično-podučen, in razne periodične spise za mladež, na pr. „Minzuhar", „Napredek" in dr.

V Vidinu izhaja dvakrat na teden političen list liberalne stranke: „Svoboda"; zdaj mu je drugo leto. On pripada k onim, ki so nezadovoljni z vsem, kar je in kakor je; a kako bi trebalo biti in moglo biti, to je še njihova skrivnost!

V Slivnu (v izt. Rumeliji) izhaja list „Zemljedelec" dvakrat na mesec. Peča se z gospodarskimi stvarmi in je dosta dobro uredovan od Naumova. Ker bi mogel postati koristen seljakom, zató ga podpira tudi vlada, naročujóč par stotin iztisov za razne občine. V Slivnu izhajata še eden političen list in eden humorističen. Bavita pa se bolj z mestnimi zadevami.

V Trnovu, starej bolgarskej prestolnici, izhaja tudi navadno kak političen list z istim lokalnim značajem in kratkim življenjem. Kakor tamošnji prebivalci sploh, tako gledajo tudi njihovi časopisi srečo in blagor naroda edino le v trnovskej konstituciji. Tam izhaja tudi gore omenjeni „Duhoven Pročit“, kteremu je zadača tolmačiti duhovnikom veronaučne zadeve, pridige itd. A spušča se tudi rad v kritiko slovstveno — kar pa je njegova slaba stran, kakor smo že bili povedali; sicer je po vse nedolžen.

V Svištovi bil se je tudi pojavil šolski list, no zdi se mi, da se je umaknol ali promenil v „Narodnega Učitelja“.

V Carigradu izhaja „Zornica“ po enkrat na teden. Izdaje jo evangelsko (angleško) društvo in ima verskopropaganden in naučen namen. List je menda najbolj razširjen, okoli 4000 naročnikov. Razven njega se izdava od istega misijonarskega društva mala „Zornica“ enkrat na mesec s slikami.

Kar se tiče števila iztisov drugih listov, je menda blizu tako, kakor pri nas Slovencih. Največ naročnikov med političnimi listi ima najbrže „Marica“ (okoli 2000); potém vsi drugi okoli 1000. Manjši časopisi imajo tudi po 400—500 in okoli 700 naročnikov. Bolgarska kneževina ima zdaj 2,003.000 prebivalcev, med temi ste vsaj $^2/_3$ Bolgarov, in tudi v Rumeliji jih je okoli 1 milijon; a izven teh provincij jih je še dosta v Rumeliji Turčiji, posebno Makedoniji. Tedaj bodo še morali dosta napredovati, predno bodo imeli sorazmerno toliko čitajočega občinstva, kakor Slovenci. A dvomiti ni, da dospejo skoro do ugodnejših števílk, kajti nauka pri njih brzo napreduje, in oni živé pod ugodnimi okolnostmi tako za materijalno kakor tudi za duševno razvitje.

Vseh časopisov in periodičnih knjig in listov imajo torej Bolgari o tem času trideset. — Kar se tiče druge književnosti, govorili bomo o njej v obče ter spomenoli le onih najvažnejših knjig in pisateljev, ki so se pojavili v poslednjih letih; a to 1. na šolskem in znanstvenem in 2. na belletrističnem polji.

Ker imajo Bolgari v kneževini in v iztočnej Rumeliji svoje narodne in srednje šole, tedaj je tú široko polje odprto pisateljem šolskih knjig, kterih pa do sedaj še jako pomanjkuje v vsakej vedi. Za narodne šole imajo knjige: „Bukvar“, „Čitanko“ v štirih knjižicah, „Baštin jezik“ (t. j. Očetov jezik); a stari učitelj Slavejkov sestavlja sedaj novo čitanko za narodne šole. Tudi imajo računice po Močniku 4 knjige in arithmetiko od Mihajlova. A kar se tiče zemljepisja in zgodovine, imajo slabe prevode in kompilacije iz drugih jezikov, osobito iz ruskega. Za srednje šole je prevedena tudi Močnikova arithmetika in geometrija, potém Smirnova geografija v treh delih; fysika in kemija od Panireka, prevedel G. Belčev, fysika od Gizeleva, botanika Pokornyjeva, prevedena

od Georgijeva. Isto tako je prevedena Pokornyjeva mineralogija in zoologija. Občno zgodovino je izdala knigarna Mančeva po ruskem izvorniku. Potém je prevedena Gindelyjeva zgodovina od Koradževa, in Jirečekova bolgarska zgodovina je skrajšana od Bobčeva. Logiko je prevedla iz angleškega gospa Karavelova (žena znanega vodje opozicije, sedaj ministra), bivša učiteljica. Psychologije še nimajo. Isto tako jim manjka dobrih učnih knjig za tuje jezike, bilo za klassične bilo moderne.

Kar se tiče klassičnih jezikov, sestavil je gymn. učitelj Brožka (Čeh) po Kořineku latinsko syntakso. Sedaj spisuje tudi čitanko. Latinsko etymologijo spisal je prejšnji ravnatelj gymnasije sofijske Stamenov. Za grški jezik še nimajo nobenega učbenika, temveč zadovoljujejo se z ruskimi. Sploh pa tudi nimajo do grškega nobene sympathije, ker so namreč novovečni Grki bili óni, ki so hoteli Bolgarom materin jezik poteptati ter so jim svojega siloma vrivali v crkve in šole. Še le po dolgem uporu so se jih ubranili; a med starejšimi Bolgari govori vsakdo, ki se je le malo šolal, novogrški. — Za bolgarski jezik imajo Momčilovo, Ikonomovo in Kesjakovo slovnico in „krestomathijo“ bolgarskega slovstva, ki sta jo dobro uredila vrla pisatelja Veličkov in Vazov ter je izišla pri Mančevu v Plovdivu v dveh debelih knjigah. Za moderne jezike je spisal bolgarsko-francosko slovnico P. Gorbanov, in letos je sestavila učiteljica Todorova praktično-theoretično rokovodstvo za izučevanje francoskega jezika; čitanko za francoski jezik pa je izdal mlajši Slavejkov. Za nemški jezik dogotovil je v rokopisu theoretično-praktično rokovodstvo P. Čok, in isto tako tudi kratek bolgarsko-rusko-francosko-italijansko-nemški besednjak. Razven teh učnih knjig je še nekaj starejših, a jih tukaj ne omenjam, ker sem namerjaval le o novejšem bolgarskem slovstvu poročati. Razven za ruski, francoski in nemški jezik — izmed kterih sta v šolah samo prva dva obligatna — zanimajo se mlajši Bolgari tudi za angleščino. V Carigradu studira mnogo Bolgarov v takoimenovanem Robert-College, kjer je angleški jezik učni jezik. To je neka vrsta akademije z realističnim značajem, kajti tú se dobiva obče srednje izobrazovanje, ter ima dobro uredbo in sposobne učitelje. Isto tako imajo angleški misijonarji narodno šolo, ki odgovarja bolj mestjanskej šoli, kakor so v Avstriji, in v njih se tudi goji angleški jezik. Francoske narodne šole so v Sofiji in v Plovdivu s katoliškim značajem.

Najboljši bolgarski belletrist, vzlasti dober pripovedovalec bil je pokojni Ljuben Karavelov. Njegova dela se bodo izdala na novo. Raztresena so po raznih časopisih in knjigah. Njegove glavnejše povesti so: „Stana“, „Hadži Ničo“, „Neda“, „Tri kartini ot blgarski život“ in dr. Sestavil je tudi obširno občno zgodovino. Med mlajšimi pisatelji slovi na lepoznanskem polji kot dober novelopisec in dramatik K. Veličkov, rodom iz Tatar-Pazardžika. On se je pokazal med drugim s

svojo novelo „Mitrofan“ in z dramami „Vinčenzo i Andželina“, „Otečestvo“, „Svjatoslav i Nevenka“. Največ piše v „Nauki“. Ravno tako tudi njegov drug Ivan Vazov, bivši okrajni glavar v Berkovici, sedaj v Plovdivu član deželnega odbora. Spisal je veselo igro: „Mihalaki Čorbadži“. Vendar slavi posledaji bolj kot pesnik in v svojej najnovejšej zbirki pesnij, ki jih je izdal pod naslovom „Polja i gori“, pokazal se je pravega pesnika, ki bi bil vsakemu narodu na čast. Leta 1879. izdal je svoje lyrične in epične pesni pod naslovom „Gusla“. Prvence svoje pod naslovom „Stihotvorenja“ izdal je v Bukureštu l. 1878., a l. 1880. v Plovdivu lyrične pesni pod naslovom „Majska kitka“, „Gromada“ in dr.

Na dramatičnem polji se je pokazal prvi z dosta dobrim uspehom D. P. Vojnikov. Njegova „Rajna knjaginja“ dráma v 5 činih je prav omiljena na gledališčnem odru; predmet jej je vzet iz domače zgodovine. Isto tako „Stojan Vojvoda“, „Krum staršij“, „Velislava“ in dr.

V poslednjem času se pojavlja na lepoznanskem polji mlad pisatelj Šišmanov, kažóč nam dober talent vzlasti kot novelopisec. Njegovi spisi izhajajo v „Periodičeskem spisanji“ in v podlistkih nekterih časopisov. Isto tako je dober pripovedovalec Sv. Milarov, bivši zagrebški dijak, ki je spisal svoje lepe „Spomine na temnice“ v hrvatskem in bolgarskem jeziku. Plodovit pisatelj je T. Šiškov. Kot dramatik znan je po svojej drami: „Hubava Nedeljka ili Blgaria pod tursko igo“ (Lepa Nedeljka ali Bolgarija pod turskim jarmom). Potém „Ne-se-može ili Glezen Mirčo“ komedija v 3 činih in „Velizarij“ zgodoviuska drama (prevod).

Na dramatičnem polji še ni za sedaj pravega gibanja med Bolgari, ker jim manjka posebnega narodnega gledišča. Igre se sicer predstavljajo večkrat po diletantih v raznih večjih mestih, posebno v Plovdivu, Sofiji (v „Slavjanskej Besedi“), Trnovu in Rušču; vendar stalnega odra še nimajo niti predstavljalcev (igralcev) po professiji. V Plovdivu se je bil minole zime napravil prvi poskus, urediti si stalno gledišče: tú je to tem potrebnejše, ker imajo tam Grki že svoj „theater“ in predstavljajo v novogrškem jeziku. Zató se morajo Bolgari ob pravem času na noge postaviti, da paralizujejo upliv grškega življa.

V Sofiji se do sedaj še ni pomislilo na to, akoravno bi že bilo čas, kajti tukaj se bodo drugače ugnezdili nemški „kulturonosci“ in romunski cigani. Letošnjo zimo je bilo prišlo v Sofijo raznih glediščnih iger predstavljat neko srbsko društvo, ki je igralo v srbskem jeziku; in pri vsem tem, da je bilo sestavljeno iz raznih „divjih“ igralcev, ki so igrali včasi da se Bogu usmili, obiskavale so se vendar dosta dobro njih predstave osobito v početku.

A dokler ni posebnega narodnega gledišča, ne bode sevéda za dramo niti mnogo pisateljev niti prevoditeljev. In dokler se malo ne poleže strankarski prepir, ki že zdaj 5 let najboljše moči narodnih delavcev za politične svrhe absorbuje, do tedaj tudi uspešnega delovanja na lepoznanskem polji ne bode.

Rés malo število pisateljev, ki so nekdaj delovali z „uma svetlim mečem“, ostalo je pri tem poslu. Mnogi so odložili ta meč in vzeli v roke politično bodalo, ali pa se vsedli na kurulske stolice, pri kterih se jim vse drugo po glavi vrti nego poesija. Ako bi hotel opisovati dobo pred osvobojenjem Bolgarije, našel bi céle vrste pisateljev pri marljivem delu v vseh slovstvenih strokah z večjo ali manjšo spretnostjo. Spominjam samo na Gavrila Krstovića, sedanjega glavnega goubernatorja v Plovdivu; na slavnega učenjaka prof. Drinova, filologa Bogorova, N. Mihajlovskega, S. Zaharieva in Drumeva itd. Vendar zrno je položeno, osnova je dobra; in kakor je oživelo v Sofiji „književno družestvo“, ki se je bilo osnovalo pred kakim desetletjem v Braili, a je potém nekaj let spavalo: — tako se nadejamo, da oživi tudi s časom obče slovstveno delovanje med Bolgari, vzlasti kedar se izšola sedanja učeča se mladina, ktera ima priložnosti, v domovini in izven nje pridobivati si potrebnega znanja in ceniti važnost slovstva za narodno razvitje.

Letošnje zime začeli so se zbirati skoro vsi mlajši pisatelji bolgarski, ki živé sedaj v prestolnici, v društvenih prostorih „Slavjanske Besede“ v Sofiji ter so se posvetovali o literarnih zadevah domačih. Med njimi se osobito pokazujejo dr. Danev in Ivan Danev, Vacov, Radomirov Zlatarski, Milarov, Šišmanov, Ginčev, Hranov in drugi kot marljivi pospeševatelji vsega, kar se tiče bolgarskega slovstva, in dosta se tudi brigajo zató, da se upoznavajo z bratskimi slovanskimi plemeni, v prvej vrsti sevéda oni, ki so studovali na Češkem in Hrvatskem. S tem podpirajo tudi namen iste „Slavjanske Besede“, prvega društva v Sofiji, ki se je osnovalo pred štirimi leti po iniciativi v Sofiji živečih Čehov in mene Slovenca. Ono je pravo središče tukajšnjemu društvenemu življenju ter stoji na krepkih nogah; in govoreč o literarnem gibanji bolgarskem, treba nam je spomenoti tudi tega društva, ker ima in bode imelo v tem oziru dosta upliva posebno na delovanje mlajših pisateljev.

A od treznosti, vztrajnosti in marljivosti, ki so karakteristične črte bolgarskega naroda, smemo pričakovati mnogo lepih in dobrih uspehov v vsakem — in tako tudi v slovstvenem oziru!

Razne malenkosti.

8.

Med gozdna drevesa, ktera so že zadružni Slovani v svojej prvotnej domovini zakarpatskej dobro poznali in čislali, uvrstiti nam je tudi b r e z o (betula alba L.). To samo po sebi potrjujejo slovanski jeziki, kterim je za to drevo znan uzajemen izraz, o kojem ni dvojiti, da je bil že slovanskemu prajeziku lasten. Prim. staroslov. brěza, hrv.-srb. brîza, breza, rus. bereza v vseh narečjih, čes. bříza, dem. březka, březa, slovaš. breza, gsorb, bŕeza, dsorb. braza, polab. brěza, poljs. brzoza. S temi izrazi se najbolje sklada litv. béržas, lotv. bẽrzs, bêrze, prus. berse t. j. berze; dalje stgnem. pircha, bircha, birihha, srgnem. birke, birche, anglosas. beorc, skand. björk, got. *bairka f. ali *bairki f.; staroind. bhûrdža m. a) betula bhôdžpatra, deren rinde als schreibmaterial benutzt wird, b) schriftstück, urkunde. V starej iranščini tej besedi ni sledú; pač pa jo poznajo novejša narečja. Predslovanska oblika bi bila *bhergâ, praslovanska pa *berza.[1]

Po J. in W. Grimmu[2] je izvor teh besed popolnoma temen. A Pictet[3] spaja nemško besedo birke s skand. börkr, angl. bark, ngn. borke cortex arboris[4] in z glagolom got. brikan, anglosas. brecan, skand. brâka. stgn. brëhhan, srgn. brëchen frangere, litv. béržas pa z brěšti, brežîti obeliti, olubiti in mu je stslov. brěza istega izvora kakor stslov. brazda.[5] Stvarno bi to ugajalo, kajti dokazano je, da so zares v starih časih na brezovo lubje pisali, a javaljne je izpeljavi iz jezikoslovnih razlogov pritrditi. Navedeni germanski glagoli imajo prvotni germ. koren brek, arjoevrop. bhreg[6] in tudi brazdo je od breze etymologično vsekako strogo ločiti. — Bržčas je kor. tem besedam bharg, ali natančnejše bhărg, bherg, staroind. bhardž svetiti se, sijati, prav kakor bhrâdž, bhrâdžatê, kamor spada staroslov. brězgъ, probrězgъ diluculum, nslov. breží = daní se; solnce za goro breží, brežđí: rus. brézžitь ali brézžitь sja: zarja čutь brezžitь; ogonek vdali brezžitь sja; brezg =

---

[2] Miklosich Lexicon palaeoslov.-graeco-lat.[2] 47: Ueber trët und trat 7 SA. Badilovič Pervobytnye Slavjane I. 131. Daničić Rječnik hrv. ili srpsk. jezika I. 632. Nesselmann Thesaurus linguae prussicae p. 17. Kluge Etym. Wörterb. d. deutschen Spr. p. 29. Pott Etymol. Forschungen II.[2] 2. 621. Böhtlingk Sanskrit-Wörterb. IV. 280. Bopp Glossarium sanscr.[3] 278a. W. Tomaschek Die Pamir-Dialekte, Wien 1880. na str. 60.

[2] Deutsches Wörterbuch II. 39.

[3] Les origines indo-européennes I.[2] 253, 254.

[4] Prim. tudi Grimm DW. II. 243.

[5] S tem nazorom se sklada Daničić v knjigi: Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku, u Zagrebu 1877 na str. 144.

[6] Kluge op. cit. p. 38.

načalo utrennej zari, načalo razsvěta; č. břesk; s prvním břeskem (= svitom) slunce; rozbřežditi se, rozbřesknouti se; rozbřežd'uje se, rozbřeskuje se = začne se daniti, svitati; slovaš. den sä brieždi; pol. brzask, brzeszczyć się = daní se, brzeždženie diluculum; litv. brëkšta daní se; srgn. brëhen svetiti se, sijati (a tudi šumeti, zveneti, kakor slov. breždžim breždžati upiti, vekati, kričati) od dneva in zore illucescere.[1]

To gracijozno, uprav devičje drevó dobilo je imé po belem, svetlem lubji, koje ga zares posebno označuje in od drugih loči. Nekteri pa mislijo na kor. bharg, bherg, bhergati v pomenu zveneti, zvóčiti,[2] a to je prisiljeno in se dá le opravičevati, ako jemljemo v poštev, da se pojma „zveneti“ in „svetiti se, sijati“ v raznih arjoevropskih jezicih često skladata, t. j. da ista korenika oboje izraža. Omenjali smo že srgn. brëhen in slov. breždžati. Takisto govorimo o jasnem t. j. svetlem nebu (samostalnik jasen, jesen fraxinus, esche ne dá se ločiti od priloga jasen, stslov. jasьnъ clarus, splendidus) in o jasnem glasu, govoru (prim. stslov. světloglasьnъ λαμπρόφωνος), prav kakor Grki, kterim je glagol φαίνειν (kor. bha, stind. bhâ, od koder stslov. bają, bajati fabulari, basnь, lat. fāma, gr. φήμη) ne samo svetiti no tudi govoriti (κλεινὸν ἔπος πέφανται Soph. Antig. 621). Kakor bha, razširjeno bhas strinja oba imenovana pojma še več drugih koreník, postavim ar, ark, ghar, ska, kan, kas, kar ali kal, bhal, sval.[3] Kteri pójem je v teh korenikah prvotni, ni nam treba na tem mestu določevati in bilo bi v istini tudi težko odločiti se v vsakem slučaji, kajti učenost je v tako zvanej semasiologiji storila jedva prve šibke korake in v tá oddelek spada prav to, o čemer se baš menimo. Vsekako pa smemo naglašati, da v besedi bréza pójem „svetiti se, sijati, svetel, bel“ bolje ugaja nego li „zveneti“, s kterim je pri brezi kaj pametnega početi skoro negomoče. K večjemu bi se moglo misliti na šumenje nje listja, koje že pri rahlem vetrići močno zatrepètliče, — a kdo bi mislil na tako, ne samo brezi lastno ter vrhu tega tudi nestalno svojstvo? Ostanimo torej pri nazoru, da so Arjoevropci kakor naši slovanski predniki brezo imenovali svetlo,

---

[1] Miklosich Lex.[2] 47: Ueber trét und trat 4. Dalь Tolk. slovarь živ. velikorussk. jazyka I.[2] 126. J. Jungmann Slovník česko-něm. I. 180. Kott Česko-něm. slovník I. 95, III. 112. Linde Słownik jęz. polsk. I.[2] 180, 184. Nehring Psalt. Florianense p. 187. s. v. brzeždženie, Posnaniae 1883. Kurschat Wört. d. lit. Sprache II. 57. Schade Altd. Wört.[2] s. v. brëhen. J. u. W. Grimm DW. II. 344, 345.

[2] Fick Vergl. Wört. d. indogerm. Sprachen[3] I. 697, II. 421, 621, III. 211.

[3] G. Curtius Grundzüge d. griech. Etymol.[5] 297. Osobito F. Bechtel Ueber die Bezeichnungen der sinnl. Wahrnehmungen in den indogerm. Sprachen, Weimar 1879, str. 117—156. Mnogo takega navaja tudi Č. Šercl (Z oboru jazykozpytu I. 464 seqq.), iz česar je razvidno, da sega tá jezikova lastnost daleč črez mejnike arjoevropskih narodov. Navaja pač marsikaj, s čimer se ni moči skladati, ali v obče je tá oddelek knjige jako podučljiv.

belo drevo in da je temu izrazu bilo povod nje svetlobelkasto, gladko lubje.

Prava domovina brezi je vsa severna in srednja Evropa, dočim proti jugu daleč ne sega ter zaradi tega pravega imena tú zá-njo ní. Takisto tudi v Aziji na jugu ne prekorači ćrte himalajskega gorovja, kar je vsekako spomina vredno. Ni ga skoro drevesa, koje bi tako čvrsto kljubovalo mrazu in viharju ter bi tako malo potrebovalo zá-se, kakor breza. Péd zemlje jej je dovolj, da požene krepke koreníne tako na pustih peščenih kakor na močvirnątih tléh. In kako daleč na sever se razprostira! Ní ga listnatega drevesa, ki bi tako daleč segalo in tudi med zimzelenimi storžnjaki (coniferae) jo v tem oziru prekosí samo mecésen. Vse drugo listnato drevje potrebuje več solnčne gorkote, da mu je moči rasti. Da ima dnevna toplota vsaj šest stopinj po R., že se začenja breza z listjem odevati a se tudi zopet osuje, ko jeseni toplota te stopinje več ne dosega. To jo loči tako od bukve kakor od hrasta in jo stori sposobno, da prodere celó do brezdrevnatih dežel polarnih kot najskrajnejše znamenje drevesne vegetacije.[1]

Niti Grki niti Rimljani nimajo za brezo lastnega imena. Navadni latinski izraz bétula, ital. bedello, abedul, fr. bouleau vzeli so Rimljani od Keltov na posodo, kakor že Plinij poroča[2] in jezikoznanstvo potrjuje.[3] Resnici podobno je, da se po jeziku sklada z našo brezo latinski fraxinus, ital. frassino, fr. frêne, starejše fresne, fraisne, t. j. da je s prva ta beseda brezo zaznámovala. Ker pa Rimljanom breza ní bilo domače drevo, upotrebljevali so dotični izraz za jasen, jesen, ki je bržčas prav tako dobil svoje imé po belkastem lubji, kakor breza.[4] Vredno je, da si to zapámetimo, ker nekaj enakega zapazili bodemo kesneje v bolgarščini.

Kar nas učí jezikoznanstvo, potrjujejo zopet popolnoma proizvodi tradicijonalnega slovstva. Samo Keltom in severnoevropskim narodom arjoevropskega kolena je breza dobro znano in uvaževano drevo. Sicer se ne dá tajiti, da nekteri starejši vzlasti italijanski pisatelji marsikaj pripovedujejo o brezi in nje zdravilnih in drugih lastnostih, ali pomisliti je treba, da je vse to presajeno iz tujine na domača tlá, torej v primerjanji brez vsake znanstvene vrednosti.

---

[1] Prim m. dr. H. Masius Naturstudien[5] 25—28, Leipzig 1863. A. Grisebach D. Vegetation der Erde nach ihrer klimatischen Anordnung, Leipzig 1872, I. 91. 92 310 et passim.

[2] Nat. hist. XVI. 18, 30 (XVI. 75 rec. Detlefsen, Berolini 1868).

[3] Diefenbach Origines europaeae p. 257, 258. Diez Etymol. Wörterbuch d. rom. Sprachen[4] 50. A. Bacmeister Keltische Briefe p. 46, Strassburg 1874. L. Geiger Z Entwickelungsgeschichte der Menschheit, p. 130, Stuttgart 1871.

[4] Gl. L. Geiger op. et l. cit.

Vzlasti Slovanom bila je ter je še danes breza jako priljubljeno in čislano drevo, nekako tako kakor lipa. Ni me nekana na tem mestu spuščati se v posamnosti vsega zanimivega predmeta, ali dve tri besede v tem oziru menda ne bodo odveč. Rekli smo, da je breza uprav devičje drevo in zares jo nahajamo jako po gostem kot symbol device in vzlasti neveste. Žalostna, težko vzdihujoča deklica je po nazoru narodnih pesnij enaka brezi, ktero veter neusmiljeno stresa. Devica se naravnoč izpremení v brezo, in tudi iz rakve neveste, ktero je ženinova mati ostrupila, vzraste breza. A breza ni le symbol device, ampak tudi žene in matere. Posekana ali izruvana breza znamenuje omoženo žensko. Ako ima hudega soproga, primerja jo národova domišljija z brezo, ki stojeva v temnem lesu osamela in ne nahaja nikjer sočutja. Mlada žena in stari mož sta kakor breza in dôb. Pa tudi za mater in sina velja ista podoba ali je pa mati breza a deca so dôbci (hrastiči). — Prélaz od naravne symbolike do bajeslovne je med drugim naslednje. Kraljičino je bil hudobec v brezo izpremenil. Ko' pride mladeneč osvoboditelj, odpade kraljičini prvo noč brezovo lubje do prsij, drugo do pasú in tretjo noč je bila popolnoma osvobojena. Ta tradicija je že bajeslovnega značaja in ní opomnji oporekati, da je tukaj breza symbol zimske prirode, mladeneč osvoboditelj pa spomladanskega solnca, kakor v toliko drugih, temu bistveno enakih slučajih. Kakor tú v pripovedki ima breza bajeslovno jedro vzlasti v raznih narodnih običajih slovanskih, kterih se pa sedaj niti ne dotaknemo, ker bi nas ta obširni predmet dovel preveč v stran.[1]

---

[1] Vse to je jako duhovito in bistro razložil P. Sobotka v marljivo sestavljenem delu: Rostlinstvo a jeho význam v národních písních, pověstech, bájích, obřadech a pověrách slovanských, v Praze 1879 na str. 100—109. O slovanskim običajem sorodnih prikaznih prim. W. Mannhardt Wald- und Feldkulte, Berlin 1875, p. 157—169, 202 do 204, 270—273 et passim. Drugi zvezek tega znamenitega dela (ibid. 1877) in C. Boetticherja knjiga „Der Baumkultus der Hellenen, Berlin 1856“ potrjujeta posrednje, kar sem poprej navel o brezi v Rimljanih in Grkih. Iz obéh del je namreč razvidno, da v bajevnem kultu teh narodov o brezi ní niti sluha. — Marsikaj iz slovanske tradicije navaja tudi Angelo de Gubernatis v knjigi „La mythologie des plantes ou les légendes du règne végétal, II. 44—47, Paris 1882“, iz nemške Perger „Deutsche Pflanzensagen, p. 307 311, Stuttgart u. Oehringen 1864“. V vseh teh delih razpravlja se tudi zdravilna moč breze, tú obširno tam bolj mimogredé. Nekako per nefas prihaja na dan tudi brezova šiba ali eufemistično brezova mast, ktera je dalеč po omikanem in še bolj po neomikanem svetu dobro znana kot paedagogičen pripomoček. Poezija tú neha, začenja se najrealnejša proza. Sicer smo se jej tudi mi udali, kajti drugače bi ne imeli znanega pregovora, da šiba (bodisi brezova ali leskova ali kakšna druga) novo mašo póje. Enako je v Nemcih. Geiler von Kaisersberg pripoveduje: „Wenn man ein kind houwt, so muoss es dann die routen küssen und sprechen:

Liebe ruot, traute ruot,
werest du nit ich thet nimmer guot.

Sie küssen die ruot und springen, upfen darüber.“ Gl. Perger op. cit. p. 310.

Pozabiti ne smemo, da se nahaja breza često tudi v krajevnih imenih ter v imenih za mesec marec ali april. Taka krajevna imena so slov. Breza, Breze, Brezje, Podbrezje, Brezovo, Brezovica, Breznica, hrv. Breza, Brezno, Brezovci, Brezovljane, srb. Brezje, Brezovac, Brezova, Brezjaci, vrus. Berezovo, Berezovaja, Berezy. Berezinki, mrus. Berezyna, Berezna, č. Bříza, Břízka, Březno, Březnice, Březová, Březovice, gsorb. Březov, Března, Březyna, dsorb. Bŕazov, Bŕazina, pol. Brzezina, Brzezno, Brzežany, Brzezowice in mnogo drugih. V nemščini se je tukaj, kakor sploh v krajevnih imenih, marsikaj čudno preustrojilo. Blizu slovanskej nomenklaturi je še kakšen Bresow, Bresiz, Breseniz, Bresen, dočim je Blösau, Briesing, Friessnitz, Wriessnitz, Fröschnitz, Friesach že bolj ali manj precej popačeno.[1] Zadnje imé je nekterim posebno prijalo za zgodovinski dokaz, da je bilo po starodavnem Korotanu nemško pleme, Frisi imenovano (Frisii pri Piniji in Tacitu, Φρίσσιοι pri Ptolemaji), gosto naseljeno. Da je to mnenje čisto napačno, ni mi već treba obširnejše razlagati.

V imenih za mesece nahajamo brezo tú za mesec marec, tam za april: stslov. brězьnъ, brězenъ, brězozolъ brezov sok deleči mesec; nslov. brezen; mrus. berezen, berezozoł, č. březen. Tako je tudi litv. beržēlis, biržēlis, sùltekis (od sulà brezov sok in tekù tečem) in lot. sulu mênesis mesec brezovega soka.[2]

Šibe se vsi in povsod bojé. Zato piše že Plinij (Nat. hist. XVI. 75 rec. Detlefsen): „Gallica haec arbor (scil. betula) mirabili candore atque tenuitate, terribilis magistratuum virgis“. Kako je svoje dní pod oblastjo grajske gospode po naših slovenskih pokrajinah šiba pela (a ne nove maše), ní nam do zdaj še nobén nemški strokovnjak hotel razbistriti. Ker so baš zdaj tako oblastno planoli na naš jezik in na zgodovino našo, utegnejo nas prej ali slej vendar tudi o tem kulturnem predmetu natančnejše podučiti.

[1] Gl. Miklosich Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen, II. 6, 7, Wien 1874 SA. Pri tej priliki usojam se učene rojake svoje opozoriti na nektera novejša raziskavanja o krajevnih imenih slovanskih, koja jim utegnejo koristiti, ako se posebno zanimajo za to stroko znanosti. J. Golovackij Geografičeskij slovarь zapadnoslavjanskich i jugoslavjanskich zemelь i priležaščich stran, Vilьna 1884; A. Brückner Die slavischen Ansiedelungen in der Altmark und im Magdeburgischen, Leipzig 1879; F. Krones Zur Geschichte der ältesten, insbes. deutschen Ansiedelung des steiermärkischen Oberlandes, Graz 1879; J. Perwolf Germanizacija baltijskich Slavjan, S. Peterb. 1876 passim; P. Kühnel Die slavischen Ortsnamen in Meklenburg, Neubrandenburg 1882; idem Die slavischen Ortsnamen im Meklenburg-Strelitz, II. Theil ibid. 1883; G. Hey Die slavischen Ortsnamen im Königreiche Sachsen, Döbeln 1883; O. Kaemmel Die slavischen Ortsnamen im nordöstl. Theile Niederösterreichs, v Jagićevem Archivu für slav. Philologie, VII. 256—281, Berlin 1883; idem Die Anfänge deutschen Lebens in Oesterreich, Leipzig 1879, p. 142—177. H. Grössler in A. Brückner Die slavischen Ansiedlungen im Hassengau, nat. v Arch. f. slav. Phil. V. 333 - 369, Berlin 1881.

[2] Gl. Miklosich Die slavischen Monatsnamen p. 2, 3, Wien 1867 SA. Nemci nimajo menda temu podobnega. Weinhold vsaj (Die deutschen Monatsnamen, Halle 1869) o tem molčí. Vendar pa prim. J. u. W. Grimm DW. II. 39, kjer je razloženo, da se rus. berezozoł sklada z nemškim birkenmeie.

Rekli smo, da je dobila breza imé po svetlem, belem lubji. Prav tako je „bétula“ v jezikoslovnem smislu belo drevo in „bétula alba“ prav za prav tautologija. Ne morem si kaj, da ne bi na tem mestu še omenjal naših besed „brezast“ in „breza“, ker se v pomenu ločite od vsega do zdaj navedenega. Brezast je namreč nemški weissgestreift in breza weissgestreifte kuh.[1] Oboje se pa vendar nedvojno oslanja na brezo (bétula) ali natančnejše na barvo nje lubja in opravičuje našo etymologijo do dobra. Enakih kravjih imén po barvi imamo mnogo in jako zanimivih: bela, belka, belha, belša, jagoda, roža, rudečka, rjavka, plavka. košuta, jelenka, rumenka, sivka, rúsana, dima, mavra, čada in drugih več.[2] Ali ne samo mi, no tudi drugi Slovani. Zapišimo le nektera česka: bělka, bělena, bělucha, bosula, černuše, černucha, kavula, pstrucha, červená, červinka, lysá, lysena, smolka, plavka, ryzka, srnula, srnuše, moura, sivka, sivula in dr.[3] Gredóč omenjam, da se s takimi samostalniki jezik prav lahko ogne spolniku (artikel). V svojej prekrasnej skladnji slovanskih jezikov omenja Miklošič, sklicujoč se na Kopitarjevo slovensko slovnico,[4] da časi brez spolnika jeziku ní prebiti. Tako v Kopitarjevem stavku: „Ktiro kravo si drajši prodal, to pisano al' to črno?“[5] Malo let kesneje (l. 1813.) je Kopitar po pravici sam temu oporekal, omenivši proti Primcu, da ne potrebuje nikdar spolnika, kdor čisto slovenski govorí. Graja samega sebe zaradi navedenega stavka in dostavlja: Naš kmet pravi: ktero kravo si drajši prodal, brezo ali dimo?[6]

Nekaj posebnega in po mojem mnenji važnega mi je še na srci. Vsi drugi slovanski narodi imajo za brezo imé, le v Bolgarih ga ní pravega in tudi v spomenikih národnega slovstva nisem mogel breze nikjer zaslediti. Bogorov ima v svojem sicer obširnem ali jako nekritičnem slovniku v prvem oddelku[7] s. v. bouleau brjast, de bouleau brjastov in v drugem[8] stojí brěst za bouleau, kar je se vé da isto kakor brjast in le v pisanji razlika. A to ní breza, ampak l. ulmus, n. ulme, rüster, stslov. brěstъ, nslov. brest, srb.-hrv. brest, brijest, brist, vrus., mlrus. berest, č. břest, slovaš. brest. pol. brzost. Ali če Bolgarom brěst pomenja brezo, kaj je potém z brestom samim, ki jim mora znan biti?

[1] Wolf Deutsch-slov. Wört. I. 910.

[2] Wolf op. et l. cit. Fr. Erjavec v Letop. Matice slov. za l. 1875 na str. 225. Gl. na str. 223—225 tudi lastna imena kozja in ovčja.

[3] Kott Česko-něm. slovník I. 807.

[4] Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark, Laibach 1808 pg. 215.

[5] Vergl. Grammatik der slavischen Sprachen IV. 127.

[6] Barth. Kopitars kleinere S[illegible]n I. 214, Wien 1857.

[7] Frensko-bъlgarski děl, V[illegible]3 p. 51.

[8] Bъlgarsko-frenski děl, [illegible] p. 22.

Bogorov ima zá-nj i l m (I. 311 s. v. orme) in i l e m (II. 132). To je naš ilem, ilmovec, rus. ilem, ilim, ilьma, č. jilm, p. ilm, ilma, — torej d r u g o in to izposojeno i m é za b r e s t. Ker pa dalje Cankovima[1] kakor prav tako zanesljivemu Najd. Gerovu[2] brêst, brês, brjast ní breza ampak to kar drugim Slovanom, namreč ulmus, ne zaupam tudi tú Bogorovu in sklepam, d a B o l g a r i s p l o h n i m a j o v e č i m e n a za b r e z o, k e r j e v B o l g a r i j i n í.[3] S tem ne pravim, da bi ga ne bili nikdar imeli. Imeli so ga gotovo, ko so z drugimi brati uzajemno živeli v slovanskej pradomovini. A naselivši se na ozemlji, na kojem tudi t a k r a t breze ní bilo, ušla jim je sčasoma tá beseda iz spomína, ker ni bilo več pravega povoda ohraniti jo.

Ako stojí, kar sem navel, ima stvar važno posledico. Častitim čitateljem utegne znano biti, da so v novejšem času nekteri učenjaki začeli iskati p r v o t n e s e d e ž e arjoevropskega plemena v E v r o p i, nasproti dosedanjemu mnenju, ki je smatralo A z i j o za pradomovino tega plemena.[4] Naglaša se vzlasti, da arjoevropski národi n i m a j o s p l o š n i h i m é n za najimenitnejše azijske živali, z a l e v a, t i g r a i n v e l b l ô d a, koja bi morali imeti, ako bi jim bila zibel Azija. Jezikoslovci na glasu trudili so se dokazati, da so vendar imeli tí narodi nekdaj za vse te živali uzajemna imena. Ne morem reči, da bi bili tá nazor posebno trdno podprli, a spravili so marsikaj na dan, kar je uvaževanja vredno. Vse to pa naj za zdaj ostane, kjer je in kakor je. Naglašam nekaj drugega, na kar me je napeljalo spoznanje, da v Bolgarih ní besede za brezo, akoprem je pri vseh drugih slovanskih narodih udomačena. To je jasen dokaz, da je argumentacija za evropsko pradomovino arjoevropskega plemena, kolikor se je imenovanih azijskih živalij dostaje, popolnoma bosa. Prav lahko so e v r o p s k i člení arjoevropskega plemena poznali tako leva in tigra kakor velblôda, a ko so se skupno bili n a s e l i l i v E v r o p i po pokrajinah, ktere nam je moči precej na tanko določiti, k j e r j i m p a t e h ž i v a l i j n i b i l o v e č p r e d o č í, p o z a b i l i s o j i h p o l a g o m a in tedaj so tudi dotična i m e n a pogreznola se v morjé pozabljivosti. D a s e v s v o j e j s o d b i n i s e m p r e n a g l i l, d o k a z m i j e b a š u s o d a, k t e r a j e z a d e l a b r e z o v B o l g a r i h. — Sploh pa se mi dozdeva, da nekteri jezikoslovci svoj posel v marsičem pretiravajo, kar je spoznavanju resnice bolj na kvar nego li na korist. Tako postavim ne tajím, da ima takozvani a r g u m e n t u m a s i l e n t i o v jezikoznanstvu često veliko

[1] Grammatik der bulgar. Sprache, Wien 1852 p 157.

[2] Materialy dlja sravnit. i obъjasnit. slovarja i grammatiki, III. 284, S. Peterburg 1856.

[3] Da breza na Bolgarskem ne raste, potrjuje tudi J. A. Voráček. Gl. Slovanský sborník III. 257, v Praze 1884.

[4] Gl. moj spis Einleitung in d. slav. Literaturg. p. 4—7.

moč ali vselej in povsod pa tudi ne veljá. Kjer ní uzajemne besede za kakov pójem, mahoma se dotičnim narodom za starejšo, osobito za predzgodovinsko dobo tak pójem odreka brez okolišev. Kako prenagljena je takova sodba, zapazi vsakdo, ki se je pobliže bavil z jezikoznanstvom. Omenjam samo, da arjoevropski narodi ne imenujejo enako deža, ali pa da jasnejše povém, da nimajo za ta pójem besede iste korenike. Kdo bi se pa vsled tega drznol trditi, da so ti narodi nekdaj prebivali po okrajinah, kjer nikoli ní deževalo! In takov nesmisel zagreší vsakdo, kteremu je omenjano načelo strogi in edini kažipot pri takih raziskavanjih. *Dr. G. Krek.*

O kresnicah in njihovem svetlikanji.

Spisal *J. Koprivnik.*

(Konec.)

6. Kresnice tujih krajev.

Naše domače kresnice so le borne brlelke, ako je primerjamo s tujimi, vzlasti južnoamerikanskimi svetilkami. Kakor da bi se bilo nebo pogreznolo s svojimi brezštevilnimi lučicami na zemljo, ali kakor da bi žareči meteori frčali sem ter tja, plešejo ti svetlarji po zraku in razsvetljujejo okolico.

V Braziliji in sploh v južnej Ameriki živi velik hrošč Pyrophorus noctilucus (35 *mm* dolg, 9 *mm* širok), kteri od 11. ure zvečer leta in zeló svetlo žari, a ne na spodnjej strani zadka, ampak skozi dve žolti pegi na ovratniku. Svetlikanje tega svetlarja je neki toliko, da se lahko najdrobnejši tisk bere, ako se žareči svetlar po tiskanej vrsti pelje. P. Browne poroča, da si Indijanci take kebre na noge pripenjajo in s temi živimi svetilnicami potujejo po noči. Ženskam pa morajo kresarji svetiti, kedar zvečer svoja navadna opravila opravljajo. Gonzalés pl. Oviedi pripoveduje v svojej zgodovini zapadne Indije: „Ko je bila vojska, svetili so si kristjani in Indiani s takimi kebri, da niso zablodili in se razgubili; posebno so se domačini posluževali teh svetilnic, ker so bolje vedeli svetlarje loviti. Žarenje se je po uro daleč in še dalje videlo. Tudi na lovu in pri raznih poslih, kterih niso po dnevu opravljali, svetili so domačinom pyrofori, ne da bi se bilo treba bati, da bode dež ali veter ugasnol luč. Če so vojaki po noči zasledovali nasprotnika, pripel je četovodja kresarja na glavo, da je svetil četi“. Po Curtis-u nosijo na otoku Havana gospe in gospodične po večerih žareče hrošče v laseh. Ko je Kolumb prvikrat prišel na otok Cuba, videl je neki, da so tamošnji prebivalci svoja

stanovanja s kresečimi kebri (Elater noctilucus) razsvetljevali, in pl. Sivers poroča, da imajo tam priprosti domačini še dandanes to svečavo. Oni redé navlašč za to kebre in je s cukrovnikovim sokom pitajo.

Okoli Washingtona v severnej Ameriki je kresar Photinos pyralis najnavadnejši svetleči hrošč. On in ona sta krilata in drug drugemu popolnoma podobna, samo da ima on daljše tipalnice od nje in svetlejše kresi kakor ona. Kmalu potém, ko zatone solnce za gore, začnó samci letati, babice pa lazijo počasi po tleh. Ali ker keber le tedaj zakresi, kedar naravnost kvišku frči, je kresikanje, kakor da bi se presvetle iskre vzdigale iz temnih tál. S časom posedajo svetlarji na tla ter snubijo babice.

Meseca septembra l. 1766. so v Parizu velikega svetilnega hrošča iz južne Amerike živega na prostem opazovali, kar je opazovalce zelo iznenadilo. Kako pa je bil zašel tujec v Pariz? V istem predmestji, kjer so ga videli, bilo je več umetalnih mizarjev. Ti so imeli velike kupe lesa iz Cayene, francoskega mesta v Guineji v južnej Ameriki. Brez dvoma bila se je ličinka svetlarjeva pripeljala v lesu iz Amerike v Evropo, kjer je potém kresar svojo metamorfoso dovršil.

Pred nedavnim časom sem tó-le smešnico slišal o kresnicah toplih krajev in o tamošnjih komarjih: Potnika, potujoča po tropih, prenočita nekega večera pod milim nebom. Komarji (moskiti) ju silno nadlegujejo. Da bi se ubranila tem nenaprošenim gostom, zavije se vsak črez glavo v svoj potni plašč. Enemu pa je jelo prihajati vroče. Zategadel malo odgrne plašč in poluka vèn. Ko pa zagleda tropo kresnic, ktere okoli frčé, reče svojemu tovarišu: „Lej, lej vragove moskite, zdaj so še pa svetilnico prižgali ter naju z lučjo iščejo!“

Našemu nepozabljivemu vladiki A. M. Slomšeku bila je domača kresnica predmet za priprosto priliko, v kterej primerja vnanjo bliščobo deklic in notranjost njihovega srca s to živalico v temi in pri luči pišóč:

„Po letu o kresu je na večer v mraku modra pasterna Marjana na vrtu sedela in mladej deklici Naniki zvezde kazala, ki so ravno na jasnem nebu jele brleti. Nagloma Nanika pasterni uide in za svetlo stvarico dirja, ki z bledo lučjo krog leta, dokler jo ujame in Marjani prinese pokazat. V izbo greste; zakaj hladno je prihajalo, in pri luči hoče Nanika lepo reč pogledati, ktero je ujela. Kako pa pri luči svojo pest odpre — na! — majhena muha jej po dlani lazi. Zamrzi se jej in jo zavrže. Marjana Naniko poduči, da je to le kresna muha, ki se v temi sveti, na svetlem pa otemni, in reče: Taka kresnica je deklica vsaka, ki truplo zalo oblači in lišpa, srce pa grdo umazano ima; Bog bo tudi vse taka dekleta zavrgel, kakor si ti kresno muho zavrgla.“

7. Kresikanje nekterih drugih živalij in svetlikanje rastlin.

Kresikanje ni nikakor privilegij insektov, temveč nahaja se še pri drugih živalih, ki so ali višje ali pa nižje ustrojitve od žuželk; ali tudi nektere rastline kresé.

Med višje organizovanimi svetlarji je nekaj rib, ki svetijo, kakor som Scymnus fulgens, nahajajóč se po avstralskih vodah, in nektere manjše ribe iz rodú skopelidov, ki živé po toplejših morjih.

Kresarji so nadalje med košarji (crustacea), polži, školjkami, zvezdarji, klobučnjaki (medusae), črvi in dr., posebno obilo jih je med infuzoriji, in ti so večinoma, ki pouzročujejo znano žarenje morjá, krasen prirodni prizor!

Da pouzročijo živali žarenje morjá, to sta odkrila še le sredi prejšnjega stoletja Baster in Rigaud; prej se je iskal drugod uzrok tej prikazni. Nekteri so govorili o posebnej svetilnej tvarini, nahajajočej se med vodenimi delci; drugi so pripisovali svetlikanje fosforu in fosforovemu vodencu gnijočih živalskih teles; zopet drugi so trdili, da sveti elektrika, ki nastane vsled medsebojnega drganja vodenih delcev gibajoče se morske vode. Baster pa je preiskujóč žarečo vodo našel l. 1757., da ako se preceja (filtruje) kreseča se voda skozi gosto cedilo, ostane svetilo na cedilniku. L. 1760. pa je zasledil Rigaud v žarečej morskej vodi svetléčega infuzorija iskrenico (Noctiluca milaris), kakor proseno zrnice veliko živalico. Od sedaj so veščaki skrbno preiskavali stvar ter našli čim dalje tem več kresečih se živalic. Dandanes so skoro v vseh redih morskih prebivalcev svetlarji znani.

Žarenje mrtvih rib, mesa, raznih živalskih tvarin, mrtvih človeških trupel, prhljevine itd. niso preredke prikazni in so bile deloma že Linné-u, slavnemu švedskemu naravoslovcu, znane. Da so bile take prikazni, kakor so še dandanes, povod vsakovrstnim vražam, ni mi treba posebej poudarjati. Enega najzanimivejših slučajev žarenja živalskih tvarin opazoval je pred sedmimi leti dr. Nüesch v Brnu. Nekega večera, bilo je pomladi l. 1877., pribeži njegova dekla vsa prestrašena iz jedilne shrambe v sobo in pové, da so kosci svinščine, ktere je bila poprej kupila pri bližnjem mesarji, vsi v ognji. Gospodar hiti v jedilno shrambo in v resnici najde, da je svinščina zeleno žarela in sicer tako svetlo, da je razločno videl, kako se je pomikal sekundni kazalec njegove žepne ure, ktero je vzel v roko. Drobnogled je razkril kot uzrok žarenja mesnih zrežkov brezštevilno množico premicanih okroglih bitij, namreč b a k t e r i j, ktera so se dala prenesti na druge mesene kosce in tudi tam svetila, dokler ni jelo gniti meso. Ko je drugi dan dekla mesarju povedala, kaj so domá opazovali na svinjskih zrežkih, obstal in tožil je ves nevoljen, da v njegovej mesnici ti žareči „strahovi“ že več tednov „strašijo“ in se ne dadó na nobeden na[illegible]dpraviti.

Pa ne samo v navadnem, tudi v vseh drugih enakih slučajih, kteri so se preiskavali, pokazalo se je, da pouzročujejo svetlikanje predrobna živeča bitja, ki na takih tvarinah živé. Ko začne tvarina gniti, poginejo svetlarji in žarenje neha. Tekočine, ki umoré živeče organizme, kakor spirit, zadušijo tudi žareča bitja, in svetloba ugasne.

Navadnejše od svetlikanja živalskih tvarin je žarenje prhljevine.

„In dunkler Nacht, wenn Stern und Mond nicht glänzen,
Umquillt phosphorisch Licht den morschen Stamm."

Tako opozarja A. Grün na to žarenje. In res, kdo bi ne bil že videl žareti v temnej noči preperelo vrbo, star hrast, prhel štor ali trohneče klado!

Dolgo časa so mislili, da sveti tak les vsled tega, ker trohni in kemično razpada. Drobnogled, ta raziskujočemu naravoslovcu neobhodni instrument, pak je razkril kot uzrok svetlikanja nežno gobico ali glivo — Byssus phosphoreus — ktera se je v prhljevini naselila. Njena steljka ali mycelij, t. j. oni del glive, kojemu je naloga jemati iz prhljevine hrano, prerije in preprede prhel les, izsesava ga ter sveti ob enem. Posamne steljkine niti sicer medlo žaré, ali ker jih je na istem mestu navadno zeló veliko skupaj, razsvetljujejo svojega preperelega reditelja tako, da ga po noči že od daleč zapazimo.

Razven tega je še več drugih svetlikajočih gobic. Med plesnji in drugimi gobami, ki obdajejo cevi po vodnjakih, bruna in stebre po rudnikih, nahajajo se pogostoma svetleče glive. V nekem vlažnem rudniku blizu Pilzna na Češkem so take glive neki tolikanj svetlo žarele, da so rudarji svetilnice pogasili in pri glivjej svetlobi delali.

Velike svetlikajoče gobe, enake našim globanjam, sivkam, lisičicam in dr., so vzlasti v toplih krajih domá. Tako Agaricus olearius na južnem Francoskem in v srednjemorskih pokrajinah sploh, A. igniarius na otoku Amboina, A. noctilucens na Manili, A. limpidus na Javi in A. Gardneri v Braziliji.

Svetleče gobe so najbrž tudi med onimi drobnimi glivicami, ktere so znane kot rja na žitu, raznih drugih travah in listji. R. Schomburgk, potujóč po britiškej Guyani, opazoval je namreč na velem listji, s kterim si je bil nekega večera pod milim nebom postlal, premnogo žarečih pičic, in te pičice so bile po njegovem mnenji kreseče se glive iz rodu rjá.

Še nektere alge so znane, ktere svetijo, in sicer morske in domače. Morske alge žaré medlo v primeri z živalskimi morskimi svetlarji, in tedaj je njihov upliv na zgoraj omenjeno žarenje morja brez vsega pomena. Svetlejše iskre so naše domače, rodu n o s t o k pripadajoče alge. One so drobne sluzave kepice in se pokažejo včasih po hudournem deži na travnikih in pašnikih v prevelikej množici. Priprosto ljudstvo, videč žareče nostoke, pravi, da so to zvezdni utrinjki, ki so padli z neba.

Na drugih rastlinah se do sedaj žarenje ni opazovalo. Onih rastlin pa, ki zablišče, ako je v mraku ogledujemo, kakor na pr. predkal (neposredno iz troske razvivša se rastlinica) mahú Schistostega osmundacea, cvetni listi kapucinske kreše in vrtnega maka, ne smemo semkaj pričtevati. V teh slučajih je odbijevalno delovanje zadnjih sten v nekterih stanicah, ki pouzročuje, da dotični del rastline zdaj na tem, zdaj na onem mestu zablišči in v istem trenotku zopet ugasne. Tam, kjer je popolna tema, ne morejo rastline te vrste svetiti.

Konečno se še naj omeni, da je rastlinsko kresikanje v svojem bistvu enako živalskemu. Svetlikajoče rastline izločujejo, enako fosforescevalnim živalim, neko posebno, ne še znano tvarino, ktera zeló po časi zgorjeva in — sveti.

Juta.

Bilo je že v tem časopisu (IV. 268.) povedano, da tirolsko- in koroškonemška beseda: juten pomenja: zmedke, in da učeni filolog Curtius to besedo izvaja iz korenike: ju, winden, drehen, herumrühren. Curtius razlaga iz te korenike tudi latvijsko: jau-t, Mehl im Wasser einrühren, litovski: ju-š-e, schlechte Suppe von Sauerteig, ju-ka, Blutsuppe, slov. ju-h-a, lat. ju-s, ju-s-c-ul-um, sansk. jû-s, ju-š-as, Erbsensuppe, grško: ζω-μός. Za dokaz, da korenika ju izvirno pomenja: vrteti, motati, vijati, obračati, mešati in slično, navaja sansk. a-jâv-anam, Rührlöffel (glej: Curtius Grundzüge[4], pag. 611). Da je tudi slovanščina nekdaj poznala koreniko ju z gore omenjenimi pomeni, pričujejo besede iz te korenike stvarjene in sicer:

1. ju-rъ (rusk.) odkrito mesto, kjer se narod bori, sem in tja obrača. Zaradi suffiksa primerjaj: ži-rъ iz ži, da-rъ iz da. Iz jur se je izobrazil nominalni verbum:
2. ju-r-it, metat se, mikat se in slično; dalje s suffiksom *s*
3. ju-sъ. oborotlivi v dělah čelověk, potém
4. ju-ro. volna ostajuščajasja poslě prohoda sudna, Wellenwindung, in slednjič
5. ju-r. Fahrwasser; v srbščini pa nahajamo
6. ju-r-it, tjerat, agitare, herumtreiben, torej zopet pomen kretanja, vijenja: dalje rusk.
7. ju-ra, brezpokojni člověk; „na juru“, mesto, kjer se vetrovje suče. jurkat. brezpokojen biti, sploh sem in tja kretati se. (Glej: Dalь s. v. in Gilfending O srodstvě pag. 136.)

Matzenauer sicer misli, da bi srb. jurit, agitare, pellere, rusk. properare, utegnolo biti iz turskotat. jür-jor, ire, gradi, a mi nahajamo odviše ruskih besed, ktere pričajo za domačnost.*

Po izpremembi glasnika *r* v *l* nahajamo v ruščini:

a) ju-l-a, vrtuška, valček, sučka, Drehwürfel;

b) ju-l-it, vrtit se,

c) ju-l-av-i, vrtlavi.

Pa tudi jedi in pijače, ktere se po medenji, motenji, vrtenji, mešanji napravljajo, dobile so iz korenike ju svoja poznamenovanja, in sicer ruski: ju-r-a-ga, vodnaja židkost, otdeljajuščjasja pri plahtanij masla, die wässrige Flüssigkeit, die sich beim Buttermachen bildet; v tirolskej in koroškej besedi torej nahajamo samo drugi suffiks: ta (primeri: svi-ta, Kleid, iz svi, mъć-ta iz mъk, pę-ta iz pen. Da ni juten izvirno nemška beseda, pričuje že njena tvarina, ker Nemci slovenske besede končujoče se na *a* spreminjajo v en, primeri: die Waben iz baba.

Da ju-r-a-ga, ju-ta označujejo pijačo po motenji, vrtenji, medenji napravljeno, pričajo analogične tvarine, kakor slov.: z-med-ki iz medem, rühre um; met-uda, mat-uda, Molken, iz męt, circumagere, in tudi posode imajo poznamenovanja po medenji, motenji, kakor: motilnica (ob Muri pravijo: puter motiti), pinja, iz korenike: pin-pen, winden, drehen.

Besedo juta nahajamo tudi pri goriških Slovencih in sosednih Furlanih, ali s pomenom za hrano, ne za pijačo. Močnik z zeljem in fižolom pomešan veli se tam: juta — jota, in ker se beseda za tako jed rabi, to je znamenje, da je Slovencem bil pomen mešanja v tej besedi znan.

Zopet se prikaže s sorodnim pomenom v Armoriki in Britaniji: iot, ioud, kaša, Brei, puls.[1] S pomenom: zmedki, metuda, nahajamo besedo juta tudi v sredovečnej latinščini. Dufresne (Gloss. h. v.) navaja iz nekega klošterskega rokopisa: Regula magistri: — fratres cum Jutta, quae semper amplius propter sitientes fieri debet, — in Menardi piše: juttam esse potionem confectam ex lacte spissiorem. Ker je pomen zmedkov, metude edino ohranjen pri tirolskih in koroških Nemcih, a drugim Nemcem kakor tudi tirolskim Italijanom je čisto neznan, je beseda juta ostanek iz jezika starih Noričanov, kteri so po Koroškem in Tirolskem do onih krajev, kjer se reka Loisach v reko Inn izliva, v

* Bržkone iz korenike ju je tudi litov. jures, latv. jura, morje, to je valjajoče, vijajoče se vodovje. — Iz korenike ju, winden, binden, drehen, herumrühren, je tudi beseda: po-jasъ cingulum. Miklošič Lex. p. 654. piše: Radix prima: ju, ligare, secunda: jas, lit. josti, pa-josti, cingi, let. jóst.

[1] V Armoriko in Britanijo je utegnola ta beseda priti po onih Venetih, ki so v Armoriki stanovali in se bili odonod tudi ob britanskem primorji naselili.

starej dobi stanovali. Reka Loisach izvira iz tako imenovane „schwarze Lacken“, črne luže; zató je dobila prav naravno poznamenovanje: Lužava, iz ktere slovenske oblike se je nemška: Loisach izobrazila.

Tirolska nemščina je še ohranila drugo poznamenovanje za pinjeno sirovo maslo (Butter). Na pol pinjeni „puter“ (halbgerührte Butter) imenuje Tirolec: Moidenbutter, kar ni druga, nego medeni puter (Schöpf, s. v. Butter).

Po Vipavi in Krasu rabijo za zmedke besedo žur (masc.) in žura (fem.). Kakor ta beseda pri Slovencih označuje pijačo, nahajamo jo pri severnih Slovanih s pomenom: močnik, kvašena, okišena hrana, rusk. žur, Hafermehlbrei, česk. poljsk. žur,[1] sauer Mehlbrei, gorenjesorb. žur, Brei von Sauerteig; poznamenovanja se torej tako razločujejo, kakor v besedi juta. Nahajamo pa to besedo tudi zopet v tirolskej nemščini[2] v obliki: sur, (fem.) suren, s pomenom: Brühe, gosta juha, Tabakrötzl, Salzbrühe, Jauche (jauche je iz slov. juha). Izvirni pomen te besede torej izraža nekaj mastnega. Okoli Veržeja kraj Mure pravijo pa zmedkom cmer, in cmer se tudi rabi za poznamenovanje mastnih rečij; iz smreke se cmeri smola, kedar vroče solnce smreko popeka, pravi ljudstvo.

S tem člankom sem predložil kulturhistorikom zanimivega gradiva za daljno premišljevanje. *Davorin Trstenjak.*

Poročilo o hrvatskej književnosti.

Spisuje *J. Steklasa.*

VII.

1. Rad. jugosl. akad. Knjiga 68. V Zagrebu 1884. Razprave: 1. Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku od M. Valjavca. S to razpravo je dokončal učeni naš rojak svoje studije o naglasu glagola slovenskega. 2. Junije Palmotić, od A. Pavića. V tej razpravi govori najboljši poznavatelj hrvatske književnosti prav obširno o književnih delih tega znamenitega pesnika Kot uvod spominja najprej literaturo, koja govori o Palmotići, potém pa deli pesniške proizvode Palmotićeve na petero delov: latinske pesni, pesni v kolo in svatovske, satire, drame in epos. O poslednjih dveh razpravlja pisatelj posebno obširno. A to je mogel le Pavić izvesti, kajti on je priredil tudi popolno izdanje Palmotićevih del, ktere je izdala akademija v zbirki „Stari hrvatski pisci“ knj. XII., XIII. in XIV. Zadnja knjiga je najvažnejša. V njej se nahaja Kristijada, potém pesni o sv. Katarini Sijenskej, o porodu Gospodovem, v hvalo Iva Bona in o malem oficiji sv. Benedikta. To akademičko izdanje je prvo popolno izdanje

---

[1] Poljsk. žurovina, sok iz brusnic (Moospreiselbeere). Brusnica, rusk. brusnika, Preiselbeere, veli se pod goro sv. Uršule: matek.

[2] Ob reki Eisack.

Palmotićevih pesniških del. Od dram se jih je ohranilo samo dvanajst in pa dva dramatski prikazana tableau-a, tri so se pa izgubile. Po dokazih Pavićevih so se prikazivale drame Palmotićeve v Dubrovniku l. 1632 in 1652. Slovenskej mladini priporočamo osobito, naj se uči marljivo hrvatski, da se more okoristiti s krasnimi proizvodi dubrovniških piscev. Le škoda, da so ta akademijska izdanja predraga ter si jih mladež ne more lahko omisliti. Čas bi že bil, da se loti kdo izdajati šolska izdanja z opazkami, kakor jih imajo drugi narodi. Samo na tak način bi mogla mladež pisce bolje spoznavati. 3. Vaclav Aleksandro Maciejovski (nekrolog) od dra. Fr. Račkoga. V tem nekrologu opisuje Rački obširno znanstveno delovanje tega očeta slovanske pravne povesti. Razvèn tega je še tiskan v tej knjigi govor predsednika dr. Fr. Račkoga, ki ga je govoril v svečanej sednici dne 24. nov. 1883; potém izvestje tajnika dr. P. Matkovića in razprava dra. Gj. Pilara o rudarstvu na Hrvatskem.

2. Rad. Knjiga 69. Matematičko-prirodoslovni razred IV. U Zagrebu 1884. Sadržaj: 1. Opis ruža okoline zagrebačke od Vukotinovića. 2. Fosilni sisari Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od dra. Gorjanovića. Za prirodopisce prav važna razprava.

3. Rad. Knjiga 70. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički VII. (69). U Zagrebu 1884. Sadržaj: 1. Junije Palmotić. (Svršetak.) 2. Nov prilog za istoriju akcentuacije hrvatske ili srpske. Od dr. T. Maretića. (Nastavek.) 3. Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća. Od dr. Fr. Račkoga. V tej razpravi opisuje nam glasoviti učenjak društvene odnošaje v hrvatskej državi za dobe njene popolne samostalnosti, kakor nam je že poprej v razpravi: „Hrvatska prije XII. vieka gledé na zemljišni obseg i narod“ razjasnil ethnografske odnošaje v kraljevini hrvatskej in meje njene. Rački je najumnejši hrvatski historik, ki je s svojimi iztraživanji pripravil toliko gradiva, da se bode mogla napisati prav obširna hrvatska povest v strogo znanstvenem smislu. 4. Dobrušta od N. Dučića. Pisatelj dokazuje proti Daničiću in Novakoviću, da je Dušanova Dobrušta v prizrenskej nahiji. 5. Prievodi Ranjine Dinka iz latinskih i grčkih klasika od dra. Maixnera. Dinko Ranjina spada med one pesnike dubrovniške šestnajstega veka, v kterih se pokazuje najbolje upliv humanistički; on se je bavil mnogo s prevodi staroklasičnih pisateljev na hrvatski jezik. To njegovo delovanje se ocenjuje v tej razpravi.

4. Starine. Knjiga XV. Zagreb 1884. Sadržaj je prav obilen in zanimiv za hrvatsko povest: 1. Poslanice dubrovačke na mletačku republiku, priobćio S. Ljubić. Tukaj se razsvetljujejo po benečanskih izvorih odnošaji med obema občinama od l. 1461—1791. Nahajajo se tudi v tej zbirki štiri obširna in zanimiva izvestja o velikem dubrovniškem potresu l. 1667. 2. Izvještaji Spljećanina Mate Karamana o Rusiji, priobćio o. Pierling. To je opis Rusije (l. 1737—1742) od Karamana, ki je bil poslan v Rusijo o crkvenem poslu. 3. Njekoliko priloga za poviest urote Petra Zrinskoga in Franje Frankopana, priobćio Radoslav Lopašić. Ti prilogi dopolnjujejo izvore, ktere je izdal Rački s pomočjo akademije l. 1873. 4. Prilozi za poviest starih plemićkih porodica senjskih, priobćio prof. Mile Magdić. 5. Njekoliko južnih Sloviena zapisanih od l. 1478. do 1520. u bratovštinu sv. Duha, priobćio Ivan Crnčić. Iz ovega popisa se vidi, kako živo je bilo takrat občenje med jugoslovanskimi zemljami in Rimom, kajti 120 potnikov je zapisanih v tej knjigi. 6. Izvodi za jugoslavensku poviest iz dnevnika Marina ml. Sanuda za god. 1516. do 1533., uredio dr. Fr. Rački. Ti izvodi se odnose večjidel na provale turske v Hrvatsko, Kranjsko in Istro in na borbo med privrženci Ivana Zapolje in Ferdinanda I.

5. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, obradio Gj. Daničić, M. Valjavec i P. Budmani. Svezak V.—1. drugoga dijela: Četa – Dali. U Zagrebu 1884. Str. 240. C. 3 gld. Po smrti glasovitega jezikoslovca Gj. Daničića se je mislilo, da bode izdavanje tega znamenitega rečnika kaj zadržavalo: ali kakor je videti, ni se to zgodilo. Akademija je

poskrbela, da dobi izvrstno silo, ki bi mogla nadaljevati delo prerano umrlega Daničića. In tega je tudi našla v osebi učenega prof. P. Budmania, ki je redakcijo tega dela prevzel. V tem zvezku imamo sicer tri radnje, namreč ostatek zgotovljenega gradiva od Daničića, nadaljevanje od našega učenjaka M. Valjavca, skončatek pa od P. Budmania; ali vse to je sestavljeno v duhu in smeru umrlega Daničića. Vsaka beseda se najpoprej tolmači na kratko, nató pa posvé, kako dolgo živi v knjigi, kako je postala, kaj vse pomeni, in vse to se dokazuje z obilnimi primeri. V tem zvezku imamo lep primer v besedi „da", ki sama obsega 51 stranij drobnega tiska (str. 163—214). Iz tega se vidi, kako je to delo na obširnej podlagi zasnovano.

6. **Flora fossilis Susedana** (Susedska fosilna flora – Flore fossile de Sused). Descriptio plantarum fossilium, quae in lapicidinis ad Nedelja, Sused, Dolje etc. in vicinitate civitatis Zagrabiensis hucusque repertae sunt. Auctore Georgio Pilar, scient. nat. doct., geolog. et mineralog. in univ. Francisco-Josephina Zagrabiensi prof. publ. ord. Acad. scientiarum et artium slav. merid. membro ord. etc. Edidit Academia scientiarum et artium slav. merid. (Tab. I.—XV.) Zagrabiae 1883. C. 8 gld. To delo učenega professorja Pilara pokazuje, kako lepo se je začela razvijati znanstvena literatura na Hrvatskem, odkar imajo vseučilišče, kajti pred kakimi desetimi leti se ni niti slutilo, da bi se moglo kaj tako izvrstnega dati na svetlo. To delo je napisano tudi v francoskem jeziku, da bode pristopnejše inozemstvu.

7. **Oblici graditeljstva u starom vieku i glavna načela gradjevne ljepote.** Napisao dr. Isidor Kršnjavi, kr. javni izvanredni profesor na hrv. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu. Sa 111 ilustracija. U Zagrebu. Nakladom društva umjetnosti. 1884. C. 8 gld. Važnost umetnosti znali so ceniti vsi napredni narodi, pa tudi Hrvatje niso v tem zaostali, nego so se poskrbeli, da se na njihovem vseučilišči tudi za ta predmet stolica odpre. Prof. Kršnjavi, temeljito naobražen strokovnjak, dobil je to mesto in zdaj dejansko pokazal, kako ozbiljno se on bavi s svojim predmetom. Knjiga, ktero je dal pod gore omenjenim naslovom na svetlo, je prva te stroke v hrvatskej literaturi. Svoja razlaganja je razdelil prof. Kršnjavi na tri odseke. V prvem odseku razpravlja o gradjevnih oblicih starih iztočnih narodov, namreč egipčanskega, asirskega, staroperzijskega, feniškega, hebrejskega, maloazijskega in indijskega graditeljstva; v drugem o staroklasičnem t. j. grškem in rimskem graditeljstvu, konečno v tretjem o starokrščanskem graditeljstvu. K tem je dodal še četrti oddelek o najznamenitejših aesthetičnih načelih, ki se morejo izvajati iz opisanih gradjevnih oblikov starega veka. Za nas je osobito važen tretji odsek, v kterem razpravlja pisatelj o starokrščanskem graditeljstvu, posebno o byzantinskem. Ta odsek je najlepše izdelan, kajti na tem polji je prof. Kršnjavi še poseben strokovnjak; in v V. oddelku tega odseka je prav točno opisal, kako daleč se je to byzantinsko graditeljstvo razprostiralo. Za povest slovansko umetnosti je ta oddelek posebne važnosti, in zatorej gorko priporočamo to delo tudi Slovencem.

Drobnosti.

Kratek pregled bosanskega slovstva. Sestavil Mihael Napotnik. Cena 40 kr. V Mariboru 1884. Založil pisatelj. Tiskal Janez Leon. V 8° str. 84. — Od l. 1878., ko je avstrijska vojna zasedla tužno Bosno in Hercegovino, začelo se je posebno buditi zanimanje za te dve skoro čisto pozabljeni deželi. Vsled tega smo po raznih časnikih in knjigah bolj pogosto čitali sestavke o Bošnjakih, o njihovih šegah in navadah, deželnih in kulturnih razmerah itd. Tudi slov. pisatelji so storili svojo

dolžnost ter nam po slov. časnikih in v Letopisu Slov. Matice marsikaj zanimivega priobčili

Kmalu ko se je bil po svetu raznesel glas o bosanskem ustanku proti turskemu trinoštvu, opisal nam je v Letopisu Slov. Matice l. 1877. na str. 185—199. g. Fr. X. „Verske razmere v Bosni in Hercegovini". Č. g. dr. M. Napotnik, takrat iz višjega bogoslovnega izobraževališča na Dunaji poklican za vojaškega kaplana k vojni, ki je imela nalogo, da zasede Bosno, popisal je svoje potovanje v Bosno in nazaj z raznimi dogodki, ki jih je ondi doživel, v „Slov. Gospodarji" l. 1878., 1879., 1881. in 1882. v oddelku: Za poduk in kratek čas. V Letopisu Slov. Matice l. 1878. na str. 148—191. priobčil je marljivi g. J. Navratil sedemnajst pisem o Bosni in Hercegovini, v kterih nas je podučeval o sedanjih razmerah v „Novej Avstriji". Te svoje črtice je še dopolnil v Letopisu od l. 1879. na str. 148—213. z „novimi pismi o Bosni in Hercegovini", v kterih nam je podal pregled zemlje in zgodovine omenjenih dežel. V „Kresu" je potém l. 1882. in 1883. opisaval g. Rajko Perušek v izvrstnih sestavkih, „Bosenske zanovetke" imenovanih, šege in navade bosenskih turčinov in v istem listu je l. 1883. popisal g. Igo Kaš svoje potovanje v Ercegovino in nazaj pod naslovom: „Popotni spomini".

Tako ste bili rés, kakor g. dr. Napotnik v zgorej omenjenej knjigi piše, te dve prezanimivi deželi po mnogovrstnih knjigah že skoro v vsakem drugem oziru prav obširno opisani, le o književnej zgodovini te nove Avstrije ni bilo do danes najti podrobnejših poročil. G. J. Navratil je v Letopisu Slov. Matice l. 1878. v 15. pismu naravnost trdil: „O književnosti ni bilo doslej v Bosni-Hercegovini ni duha ni sluha". Da pa ta stavek ni strogo po besedi razumeti, pokazal nam je v svojej knjižici dr. Napotnik, ki je sestavil kratek pregled bosenskega in hercegovskega slovstva, da bi tudi po tej plati seznanil slov. razumništvo z vrlimi Bošnjaki in čilimi Hercegovci. Kakor zvemo iz uvoda (str. 5—13), je ta knjižica izpisek iz njegovih zapiskov, ktere si je bil naredil na svojem potovanji po Bosni in Hercegovini in jih še pozneje dopolnjeval. G. pisatelj deli bosensko slovstveno zgodovino v starejšo in novejšo dobo. O starejših pisateljih, ki so izključljivo duhovniki iz reda sv. Frančiška, navaja le kratke životopisne podatke ter našteva njihova slovstvena dela, o pisateljih novejše dobe pa govori obširnejše, vzlasti o Milutinoviči, Ivanu Jukiči in Grgu Martiči. V sklepu (str. 73—78) govori kratko o starih bosenskih pisnih spomenikih, o narodnem slovstvu in o sedanjem slovstvenem gibanji. V dodatku našteva napósled važnejše knjige o Bosni in Hercegovini, ki so v novejšem času izišle, vzlasti nemške in hrvatske.

Tistim, ki bi utegnoli premišljevati, zakaj je g. pisatelj to knjižico na lastne stroške izdal, bodi povedano, da g. dr. Napotnik poleg svoje službe bogoslovnega professorja oskrbljuje tudi vodstvo društva rokodelskih pomočnikov v Mariboru, ktero se nahaja v precej neugodnih denarnih razmerah. Da bi g. vodja v tem oziru društvu kaj pripomogel, odločil je njemu čisti dohodek te knjižice. Kdor tedaj to knjižico kupi, stori ob enem dobro krščansko delo. Z ozirom na to in na zanimivi zapopadek knjižice upamo, da bode slov. razumništvo kaj hitro in v obilnem številu seglo po njej.

J. Skuhala.

Jurčičevih zbranih spisov III. zvezek. Z veseljem že zopet poročamo svojim čitateljem, da je izišel 3. zvezek zbranih Jurčičevih spisov. Ta zvezek obsega sledeče pripovedne spise: I. Domen, povest, ki je bila prvikrat tiskana l. 1864. v Slovenskem Glasniku; II. Jurij Kobila, izvirna povest iz časov lutrovske reformacije, tiskana v Slovenskej Vili 1865; III. Dva prijatelja, prvikrat v Slovenskej Vili 1865; IV. Vrban Smukova ženitev, humoristična povest iz narodnega življenja v Slov. Glasniku 1865; V. Golida, povest po resničnej dogodbi v Slov. Gl. 1866; VI. Kozlóvska sodba v Višnji Gori. Lepa povest iz stare zgodovine v Slov. Gl. 1867. — Knjiga

obsega 277 str. v mal. 8°, ima ličen tisk in lep papir ter velja samo 70 nov., elegantno vezana v temno-rudeče platnice od najfinejšega platna z vtisneno zlato podobo pisateljevo pa po 50 nov. več. To je res krasna izdaja, ki zaslužuje svoj prostor v knjižnici vsakega rodoljuba. Ker nam dohajajo vesti, da se zbrana dela Jurčičeva po malem razprodajejo, opozorujemo še enkrat slov. občinstvo, vzlasti pa našo mladež na to izdajo, ki jo vsem prav gorko priporočamo. Naročuje se na te knjige pri bukvovezu g. J. Bonači ali pa pri odboru (g. J. Starè) za izdavanje Jurčičevih spisov v Ljubljani.

Krajčeva Narodna biblioteka. Snopič 10., 11. in 12. à po 15 nov. Deseti zvezek, s kterim se končuje prva serija „Narodne biblioteke“, podaje nam na 96 str. prevod: Koliščina in stepe, spisal v poljščini Mihal Grabowski, poslovenil Fr. Cegnar. V 11. snopiči beremo znano povest: Za kruhom, od poljskega slavnega pisatelja H. Sienkiewicz-a, poslovenjeno od P. Miklavca (str. 120); v zvezku 12. pa imamo ponatisnen spis Andrejčkovega Jožeta: Črtice iz življenja na kmetih. Na čelu je kratek životopis o tem pisatelji od g. prof. R. Perušeka, kteremu smo za to jedernato životopisno črtico jako hvaležni. Stoprav zdaj moremo pregledati, kako plodovit je bil prerano umrli Jože Andrejček. V drugej seriji nam bode Nár. biblioteka podala nekaj prevodov, izvirnih spisov in povrh še nektera dela od Andrejčkovega Jožeta. Naročba znaša za 10 snopičev 1 gld. 50 nov., dobiva pa se tudi vsak zvezek posebej po 15 nov. pri kterej koli knjigarni.

Odkritje Amerike. Predelal H. Majar. Poučno zabavna knjiga v treh delih o I. Kolumbu, II. Kortesu, III. Písaro. Ljubljana. Tiskala in založila Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1883. Str. 162 + 141 + 133 v mal. 8°. Veljá trdo vezana 1 gld. 60 nov. — Omenjena knjiga je za slov. mladež jako pripravna. V lahko razumljivem jeziku pogovarjajo se oče in otroci o Kolumbu, Kortesu in Písaru. Oče pripoveduje razna dejanja omenjenih mož, a to ne neprenehoma, temveč zdaj pa zdaj pretrga njegov govor dečko ali deklica z raznimi vprašanji ali osebnimi dovtipi in opombami. To daje povesti veliko mikavnost in kratkočasi mladino. Snov je na 41 kratkih povestij razdeljena, in vsak večer se lahko po ena, včasih tudi po dve beró. Reči moramo, da je bila to srečna misel, podati takega berila našej mladini, ki itak malo pripravne duševne hrane dobiva. Škoda je le, da ni založništvo tej knjigi nižje cene določilo; kajti ubožnim starišem ni mogoče tako dragih knjig za svojo deco kupovati. Da se pa siromašna mladina tudi o tej in sličnih knjigah okoristi, treba je, da si vsaka šolska knjižnica po več izvodov omisli in jih potém svojim šolarjem izposojuje. In baš ta knjiga bi ne smela v nobenej šolskej knjižnici manjkati. Opomniti pa nam je, naj bi bil č. g. pisatelj v kratkem uvodu povedal, iz ktere ali po kterih knjigah je predelal to snov, ter dostavil, koliko in kaj je njegovega, koliko tujega. Pisava je precej dobra, ali v oblikah nahajamo neopravičene posebnosti, kterih se naj g. pisatelj v bodoče izogiblje. Na pr. ug*u*nete — ug*e*nili; marisiktera; nij; posebno mu je bila pa lenoba pristujena; na str. 5. stoji: „paluba“, kar je malo znano; tudi pisatelj je čutil to, kajti na 39 str. piše: „na palubi ali na krovu“; dalejšna vožnja; od enega morja do dru*j*ega; okoli obre*žji*, sč*e*m drugim; g. pis. rabi vseskozi hrvatsko obliko: *E*ngležǃ *E*ngleško, kar je nepotrebno; letmi nam. leti; str. 19. zakaj „vladavec in storivec vsega svetá“, ker pa imamo druge že celó udomačene izraze; bode vede*t* dal nam. dá vedeti na str. 22; za minotev zakesniti; mej moli*tev*jo nam. med molitvijo ali boljše: ko moli; priše*r*ši nam. prišedši; grozodejstv*am* itd. Takih in enakih napak bi se dalo mnogo navesti, ali že omenjene nam kažejo, da se je premalo gledalo na pravilnost v oblikah in izrazih. Zakaj delati novih besed. na pr. utrdbo sezidati, narazen = Entfernung, oblečenost, nakrétiti se itd. Zakaj se piše gen. plur. tukaj: ljudì, tam: ljudi, a v acc. plur. zopet na str. 11. „vse take pripovedì“. Ali ne zadostuje oblika: ljudij ali samo ljudi, če že ni komu prva po volji? Zakaj se piše gen. plur. ladji, znamenji itd. Vse te

in druge samovoljnosti naj se vendar enkrat opusté; knjiga bi s tem gotovo pridobila. Sicer niso te malenkosti take, da bi zavirale branje, ali vendar smo morali te nedostatnosti omeniti, ker so se jele dandanes že zopet jako širiti.

Mohorjeva družba. Na dan sv. Mohorja dne 12. jul. imel je odbor Mohorjeve družbe svojo redno sejo. Vsako leto se namreč ob godu sv. Mohorja, družbinega patrona, določujejo in izplačujejo razpisane nagrade za rokopise. Za leto 1884. bilo je razpisanih a) 140 gld. za štiri izvirne povesti, vsakej po 35 gld., v obsegu vsaj pol tiskane pole; b) 140 gld. za štiri podučne spise v istem obsegu, vsakemu po 35 gld. Kakor druga leta, došlo je družbi tudi letos lépo število rokopisov v porabo in presojo. Vseh skupaj, večjih in manjših našteli smo 54. Med temi spisi jih je 13 pripovednega značaja, nató nekaj pesnij in národnega blaga, večina pa je poduku prostega ljudstva namenjena. Izmed povestij mogel je odbor le dvema prisoditi nagrado, in sicer kratkej izvirnej pripovedki gospé P. Pajkove: „Dneva ne pové nobena prat'ka", in zbirki slovanskih nár. pripovedek, ktero je sestavil g. prof. J. Steklasa. Vse druge povesti pa so le slabe poskušnje ali pa prevodi, na ktere se odbor ni mogel ozirati. Tem boljši pa so bili spisi podučnega značaja, in odbor je ostale nagrade njim prisodil: 1. Kaj ljudje na našej zemlji jedó, prof. J. Pajk; 2. Kako rastline zmrznejo in pozebejo, prof. J. Majciger; 3. Pavola ali drevesna volna, A. Koder; 4. Zbirka gospodarskih, zdravniških in drugih skušenj, J. Lampe; 5. Običaji na slovenskem Štajerji, Drag. Ripšl. 6. Pazite na ogenj! P. Miklavec. — Povrh je še družba prevzela. 1. Smešnice, spisal č. g. M. Slekovec; 2. Životopis o pesniku J. Virku od Vakaja; 3. Naš vsakdanji kruh od A. Kodra; 4. Živinski potni list od Ant. Levca.

Ne moremo si kaj, da bi ob tej priliki ne omenili, kar je odboru Moh. družbe že dolgo na srci. Res je, da dohaja mnogo rokopisov, ali vprašati se moramo, kakšni so ti spisi in kdo jih spisuje. Večji del doposlanih proizvodov je le posnetek tu in tam tiskanih slovenskih ali nemških spisov. Mnogi so po vsebini in obliki tako slabo izdelani in tako površno izvedeni, kakor da bi družba naša ne imela druge naloge, kakor duševne proizvode dvomljive ali nikake vrednosti med prosti, dobrega poduka željni národ slovenski pošiljati. Zatorej naj ljudje, ki so jedva v svojem življenji ljudsko šolo dovršili, opusté vsakojako pisarenje; saj je škoda za čas in trud, ki ga sami imajo in s tem tudi drugim prizadevljejo. Nasprotno pa moramo prositi, naj vsi oni častiti g. pisatelji, ki so do sedaj delovali za družbo, še za naprej za njo delujejo. Drugi pa, ki imajo lepih zmožnostij in talentov, a še niso stopili v kolo družbinih pisateljev, pa naj to v kratkem storé. Vsakega naj vodi prepričanje, da pospešuje s svojimi spisi napredek našega naroda; kajti njih poduk potuje v družbinih knjigah do najbolj skrite in odročne koče našega bornega kmeta. Na cvet in velik prospeh Moh. družbe gleda ponosno vsak rodoljubni Slovenec. Z njo se ponašamo v parlamentnej palači, njo imenujemo povsod v dokaz, da je naše ljudstvo zrelo za omiko in navdušeno za vsak duševni in gmotni napredek. Vsakega rodoljuba dolžnost pa je tedaj tudi, da po svoje pospešuje in povzdiguje to slavo, in ne bilo bi naj pisatelja slovenskega, kteri bi s svojimi proizvodi družbi ne pripomagal, da lažje izvršuje svoj visoki, blagi namen.

Napósled nam je omeniti veselo novico, da je število letošnjih udov naše družbe največje, kar smo jih kdaj imeli. Kolikor se dá že sedaj določiti, šteje letos družba *28.471* udov, torej nad 80 več nego lansko leto. To veliko število lahko gotovo vsakega pisatelja vzpodbuja, da podpira družbo s svojimi spisi, Slovencem pa služi v dokaz, da se širi med njimi vedno bolj in bolj omika in napredek.

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. V Celovci, 1. septembra 1884. *Štev. 9.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

Štirinajsto poglavje.

> Dreihundert wurden niedergemacht, noch mehr fanden auf der Flucht in der Save den Tod, Thurn liess mehreren gefangenen Bauern Ohren und Hände abschneiden. *Dimitz.*

Malo prijateljev našlo je kmetstvo in njegove težnje v mestjanstvu sploh; zakaj poslednje je uživalo za varnim svojim ozidjem mnogo pravic in privilegij, in to pogostoma na račun kmetskih žuljev in interesov. Naravno je bilo tedaj, da je videlo mestjanstvo v zavestnem in nezadovoljnem kmetstvu svojega osebnega sovražnika in tekmeca, kteremu bode moralo, če zmaga njegova surova moč, prepustiti mnogo do sedaj le njemu dovoljenih prednostij.

Razumi se zaraditega tudi lahko uzrok, ki je odvračal mestjanstvo, da se ni pridružilo kmetskemu uporu. Temveč ono mu je, če ga tudi ni neposredno zaviralo, za kar mu je pomanjkovalo vseh pripomočkov, vendar se nasprotovalo s tem, da se je odvračalo od njega in zapiralo mestno ozidje pred njim. Dobro je vedelo kmetstvo, koliko bi bilo na boljšem, ko bi si moglo priboriti v mestjanstvu svojega in svojih idej zaščitnika. Poslednje je poskušalo že prej pri mnogih priložnostih, a vedno brez uspeha. Kar se mu pa ni posrečilo po mirnem potu, postavilo si je v svoj vojni program. Zaraditega zbere Gubec kmetsko vojsko ob tedaj najbolj znamenitem dolenjskem mestu, kajti on si je hotel pridobiti Krško, da podpre z njim svoje daljne črteže.

Poskušal je že v začetku zvabiti krške mestjane v svoj tabor ter je pridobiti zá-se. Odločni oporeki mestnega zastopstva pa so ga primorali, da si s silo osvoji trmoglavo mesto. Na tem potu posrečilo se mu je

vzbuditi slavohlepje krškega župana in ga z obljubami navdušiti za ideje upornega kmetstva.

Bilo je četrtega svečana. Beg Gubec predloži ta dan mestjanom Krškega mesta zadnjo svojo ponudbo, naj prepusté njegovej vojski po mirnem potu mesto. Mnogo mestjanov, med njimi na čelu župan, zadovoljilo se je iz znanih uzrokov s to ponudbo. A velika večina ni hotela ničesa vedeti o uporniškej zvezi in sklenola je braniti mesto z vso svojo silo. Še isti večer in isto noč pripravilo se je mnogo za resno obrambo proti kmetskej vojski. Bilo je jasno, da je boj neizogibljiv. Župan Sila je sicer sklical v zadnjem trenotku mestjanski zbor in nasvetoval, naj se sprejme kmetska ponudba, a brez uspeha. Dà celó umaknoti se je moral napósled razjarjenim mestjanom. Očitavali so mu sporazumljenje z uporniki in izdajo. Vzeli so mu županstvo ter izvolili še isti večer naslednika mu iz svoje srede. Viharna je bila ista noč v mestu. Nihče ni mislil na spanje, kajti vedel ni, kaj rodi bodoči dan. Tako razburjenje in nered porabil je odstavljeni župan Sila v svojo korist. Pridružil se je opravljen v obleko priprostega težaka delavcem ob mestnem ozidji ter se z njimi navduševal za boj z upornim kmetstvom. Baš prezgodnje ni bilo to veselje. Jedva se jame daniti jutro petega svečana, opazovali so že mestjani raz ozidja nenavadno živahno življenje v kmetskem taboru. Veliki vojni oddelki so odhajali kmalu potém na razne strani. A nekaj ur pozneje videli so se zopet, da se v nepretrganem okrožji kakor živ oklep bližajo mestu.

Jasne se bile torej njihove namere. Niti iznenadjenih, niti nepripravljenih niso našli kmetje krških mestjānov. Priča o tem bil je ljuti boj, ki je kmalu nató divjal ob mestnem ozidji. Kolikor večja nevarnost je pretila mestu, toliko večji bil je pogum njegovih brambovcev na ozidji. A tudi kmetje niso poznali strahú. Vedeli so dobro, da je, ako podležejo pri prvem napadu, izgubljena njihova stvar. Borili so se tedaj navdušeno. Stavili so lestvice na ozidje in poskušali z vsemi mogočimi sredstvi zanesti boj v sredino mesta. Baš tú se je pokazalo, kaj hrabrost in navdušenje za svobodne ideje premore. Mož za možem je padal z ozidja v globoki rov, a po deset jih je hotelo vsakikrat nastopiti izpraznjeno mesto. Novi oddelki so naskakovali ondi, kjer so omagovale upehane čete. Padlo je že bilo na stotine hrabrih kmetov pod ozidjem in med njimi trije izmed najbolj hrabrih in navdušenih stotnikov: Vikič, Daniel in Lazar, ali krutost je od trenotka do trenotka tem večja postajala. Pri poslednjem žalostnem poročilu o smrti najbolj priljubljenih stotnikov zdivjalo je oblegujoče kmetstvo. V istem trenotku pa se čuje vesela novica, da so se odprla severna mestna vrata v znamenje, da omaguje mestjanstvo. Poslednje ni bilo sicer resnica, a velika je vendar nastala zmešnjava v mestjanih. Vedel ni nihče, kdo je prostovoljno odprl vhod sovražniku v mesto.

Naravno je torej, da je porabilo razjarjeno kmetstvo v polnej meri po izdajalskej roki ponujeno priložnost, ki se je bila njihovim poveljnikom obljubila, a po naključji zakasnila. Obila krv je tekla v Krškem mestu potém. Kmetstvo ni sprejemalo niti dajalo milosti. Meč, sekira ali najbolj priprosto kmetsko orodje pisalo je pravice dolgo tlačenemu ljudstvu in se neusmiljeno maščevalo nad njihovimi protivniki.

Mnogo mestjanov je padlo silovitosti kmetskega zmagovalca v oblast, ki je žaliboże zlorabil svojo popolno zmago z nepopisljivo krutostjo in teptanjem človeških pravic. Tudi poslednje, ne baš častilno in slavno dejanje kmetskega triumvirata bilo je preračunjeno in dobro premišljenó. Zmagovalni vandalizem uporabljalo je kmetstvo na korist svojih bodočih podvzetij. S svojo krutostjo poskušalo je uplivati na sosedne trge in gradove ter si delati pot po strahu in maščevanji do svoje konečne popolne zmage. In res brez upliva ni bila ta kmetska politika. Kakor v bojnih časih pred krutim polmesecem, tako se je širil po kmetskej zmagi nad Krškim mestom na daleč okrog strah o ljutem zmagujočem kmetstvu, ki ne prosi in ne daje milosti nikjer in nikomur. Bežalo je zaraditega ljudstvo v zidovje trgov in mest, prepuščajoč svoje vasi zmagepijanemu kmetstvu. Tudi gospodstvo po bližnjih gradéh umikalo se je radovoljno iz svojih posestev in se pridruževalo pri Novem mestu zbranej vojski barona Jobsta Thurnskega ali pa se celó začasno izseljevalo iz domovine.

Baron Valvasor, posestnik gradú „Thurn am Hart“, moral je že v prvej noči pred naskokom na Krško mesto bežati v Kostanjevico. Poslednji je bil prvi, ki je od plemenitaške vojske prosil in zahteval potrebne pomoči, trdéč, da bode v enem tednu vsa dežela le ena vas in vse prebivalstvo po trgih in mestih hlapčestvo upornega kmetstva.

V resnici bil je zadnji trenotek, da se uredi nasprotna moč in ustavi kmetska krutost. Z občudovanja vredno energijo utaboril se je beg Gubec v priborjenem Krškem mestu in od tod je organizoval po svojem tajniku daljna podvzetja. Sklenol je najprvo operirati proti Novemu mestu in priboriti si na vsak način ta kraj kot metropolo dolenjskega Kranjskega v svojo oblast. Kako preslepljen pa je bil beg Gubec in vsa njegova vojska po svojej prvej zmagi, pričuje najbolj istina, da je poslal iz svojega tabora v ta namen le peščico dveh tisoč mož proti Kostanjevici, in ta bi si naj imela delati zmagepoln pot proti Novemu mestu.

Poslednja lahkomišljenost je zaprečila tako rekóč ves daljni pravi uspeh. Bila je najboljša priča, kakov duh veje v kmetskem triumviratu, iz kterega se je umaknol genijalni Ilija Gregorič, dobro vedóč, da po začetem potu ni upati zmage.

V resnici že pri Kostanjevici trči lahkomiselna kmetska vojska na resno nasprotje. Hitel jej je namreč tja baron Jobst Jože Thurnski in sicer le s pet sto, a dobro oboroženimi moži nasproti ter jo popolno

iznenadil in razgnal. Posrečilo se mu pa je tudi po kratkem, a za kmetstvo pogubonosnem boji, da je potisnol vso kmetsko četo nazaj. Ko je padla tretjina njenih vojakov, otel se je Gubec z ostalim delom v Krško, in tú je oblegal potém baron Jobst v mestu taborujočo kmetsko vojsko.

To obleganje je pomenljivo uplivalo na kmetsko ustajo in njeno vrhovno poveljstvo. Stoprav tú se je razkril jasni razpor med triumviri. Vojna nesreča pri Kostanjevici pokazala je popolno nezmožnost Gubčevo. Kmetstvo je javno kazalo svojo nevoljo proti takemu poveljništvu in o mnogih prilikah ostentativno zahtevalo Ilijo Gregoriča za svojega vojskovodjo.

Ilija je porabil to ugodno priložnost ter grajal Gubcu nasprot njegove nepremišljene naredbe, ki peljejo nedvomno k pogubi.

Razžaljen je bil s tem Gubčev ponos. A ko se mu je očital se povrh sebičen namen, razdvojil se je za vselej dosedanji triumvirat. Ilija Gregorič in Guzetič sta izrekla v javnem zboru, da odvračata vsako odgovornost za bodoče nasledke po Gubčevih vojnih črtežih. Svetovala sta, naj se oblegovalcem radovoljno prepusti Krško mesto, kajti združiti sta hotela vse vojne moči na primernejšem kraji za daljno vojskovanje. Našla sta mnogo somišljencev za svoja nova načela. Več stotnikov je ugovarjalo boju na prostem polji, in med poslednjimi bil je tudi triumvir Pasanec, zvest prijatelj Iliji Gregoriču.

Po razkritji še mnogih nemožatih intrig triumviratskega tajnika Juriča in župana Sile proti Iliji in Guzetiču bil je dualizem v kmetski vojni neizogibljiv. Že v bodočej noči po tem razporu zapustita Ilija Gregorič in triumvir Guzetič na čelu precej številnega oddelka po kratkem boji mesto. S tem je bila osoda ostale kmetske vojske v Krškem odločena. Zakaj nekaj tednov pozneje bilo se je mesto po naskoku plemenitaške vojske zopet osvobodilo. Bili so to strašni dnevi. S hrabrostjo obupajočih branili so se kmetje. Neveščí bojevanja in vedne zabrambe ter zbegani po notranjih prepirih izgubljevali so od dne do dne pogum. Konečno se vname upor celó v njihovej vojski.

Čuli so se glasovi o izdajalstvu bega Gubca in župana Sile, ki sta zakrivila vso nezgodo. Najboljši dokaz njune krivde pa je bil, da sta izginola neko noč oba iz Krškega. Edini tajnik Jurič je ostal ter branil mesto.

A prepozen in brezuspešen je bil daljni pogum. Sedmi dan po pričetem obleganji priborili so si hrabri Uskoki mesto ter se silovito maščevali nad branitelji. Tekla je v potokih kri. Kdor se ni rešil z begom, padel je pod meči zmagovalcev. Na mestnem trgu usmrtilo se je skupaj tri sto kmetov. Mnogim so se, kakor trdi zgodovina, porezala ušesa in odsekale roke na živem telesu. A določeno pa ni na tanko, koliko je potem še utonolo ustašev v valovih Save, ko so bežali iz mesta, ali brez dvombe

dvakrat toliko, kolikor jih je padlo sovražniku v oblast. Med poslednjimi je bil tudi triumvir Pasanec, kajti izginol je od istega trenotka za vselej. Slovesno je praznoval baron Jobst svojo popolno zmago nad upornim kmetstvom in s ponosom poročal deželnej vladi v Ljubljano: Strta je glava sužnjemu kmetstvu in postavljen zgled v svarilo za vse bodoče čase!

Petnajsto poglavje.

Podvizaj se od nas! Tu med možmi
Prostora tebi ni, zlorečnik gadni!
Ni vreden, da bi ga dotikal prst.

Tugomer.

Vzbujen čut slavohlepnosti ne umiri se prej, predno ni dosegel vsaj enega dela svojih pogosto previsoko stavljenih namenov. Ako pa je bil celó žaljen ta čut ali zasmehovan, ne pozna več niti nasprotja niti meje svojej delavnosti, predno se ne nasiti, če ne z resnično, pa vsaj z domišljevano slavo in priznavanjem svojih zaslug.

Takov značaj je bil Ilija Gregorič. Navdušen že po svojej jako sangviničnej naravi za svobodo svojega ubogega kmetstva, bil je po žalostnej izkušnji po triumviratskem prvomestniku pozvan tako rekoč na dvoboj za osvobojenje naroda. Pokazati narodu, kdo je njegov pravi prijatelj, kdo sebičnež, sklenol je boriti se v družbi svojega prijatelja Guzetiča na lastno roko proti krutemu gospodstvu. Povrh je bil prepričan o udanosti kmetskih upornikov. Velik del vojaštva si je že bil z njim vred priboril izhod iz obkoljenega Krškega mesta, ostali del pa se mu pridružil v malo dneh. Njegova vojska je v kratkem tako narastla, da je bil Ilija kakor črez noč najbolj popularna uporniška oseba in strah vsakemu kmetskemu nasprotju.

Med tem si je Ilija naslikal lep črtež za bodoče svoje delovanje. Prepustivši Kranjsko Gubcu in njegovim prijateljem, sklenol je pridobiti za svobodne ideje slovensko-štajerske okraje. Hitel je tedaj nemudoma proti Brežicam, da se mahoma polasti tega okraja in odškoduje za nesrečno izgubljeno Krško mesto.

Sreča mu je bila mila. Po kratkem boji odprla so se mestna vrata njegovej vojski, in s kraljevo častjo ga je ondi sprejelo mestno starešinstvo. Ilijeva priljudnost, hrabrost in nesebičnost očarala je v hipu vso njegovo okolico ter ga obdala z nekako nedotakljivo avtoriteto in popularnostjo. Priprosti narod in cela vojska sta mu podelila, nevajena drugih poklonljivih besed, kratki naslov: kmetski cesar. In to ime je hitelo in se razširjalo kakor blisk po vseh štajerskih goricah, po Kranjskem in globoko dol v hrvatske okraje ter v hipu otemnilo nasprotnika bega Gubca.

V Brežicah, v svojej priborjenej južnoštajerskej metropoli, ustanovil se je tudi začasno Ilija. Od tod je razglašal povelja svojej vojski in od tod je namerjaval nadaljevati svoje srečno pričeto vojno delo. V ljudskej povesti živi še spomin o tem kmetskem vladarji in o njegovem dvoru v Brežicah. Življenje tega kmetskega poveljnika ni bilo sicer različno od drugih kmetov niti v jedi niti v pijači ali sploh v nenavadnem zvunanjem blesku. Vendar pa je imelo nekaj zanimivega in patrijarhalskega. Četa izmed najbolj junaških kmetskih vojakov namreč stražila je nizko priprosto hišico, kjer je stanoval Ilija Gregorič. Na odprtem dvorišči posvetoval se je vladar s svojimi svetovalci. Poslušal je rad vsakega najbolj priprostega moža. „Vsi smo enaki,“ trdil je pri vsakej priliki. „Lè naključje je izvolilo nekterega, da ukazuje ostalim in čuva nad pravico in občnim blagorom.“

Najbolj zanimiva dvorska oseba pa je bil stari slepi Marko. On je bil dvorni godbenik, svetovalec in pripovedovalec dogodeb iz burnih minolih časov. Céle gruče ljudstva obsipavale so slepca ob večerih in pri vsakej priliki, z navdušenjem poslušajóč njegove povesti iz turskih bojev in gosposke silovitosti.

Druga znamenita oseba bil je dvorni pisar in ob enem tudi tajnik v nežnej dekliškej podobi, Ilijeva hči Jela. Izšolana nekoliko v Zagrebu opravljala je vestno to častito službo pri svojem očetu in to toliko zvestejše, ker jej je mnoga povelja narekoval prvi vladarjev svetovalec, njen ženin Guzetič. Osnoval se je tako rekoč kakor črez noč na razvalinah prvega triumvirata drugi, a s tem razločkom, da je vladala v sedanjem nekaljena harmonija in ljubezen. Ali kratko je trajala ta sreča.

Dobro je vedel Ilija Gregorič, da je stalen uspeh kmetske vojske le mogoč, ako se razširi brez zamude po vseh okrajih njegova nepričakovana moč, in to tem bolj, ker je bil prepričan, da v Krškem mestu oblegana Gubčeva vojska nima upanja, da se reši. Veselil bi se bil tega sebičen in nepošten Gubčev nasprotnik. Ali Ilija Gregorič je hotel prehiteti to katastrofo z nujnimi svojimi podvzetji. Zapustil je torej urno svojo stolico v Brežicah ter se vzdignol, pustivši le ondi malo posadko, proti Sevnici.

Neznan je bil večini kmetov popolní razpor Gubčev in Ilijev in bodoči načrt. Zaraditega pa je bil tudi opravičen strah, kako neizmerno mora in bode uplivala nezgoda ene vojske na drugo. Ali ravno zató, da bi z odločnimi zmagami preprečil posledaje, hitel je Ilija s svojo vojsko utrjevat priborjene uspehe. A iznenadila in prehitela ga je žalostna novica o zmagi plemenitaške vojske pri Krškem, o padlem mestu in krvoločnosti nad premaganimi kmeti. Baš se je hotel Ilija utaboriti v Sevnici, ko se mu naznani ta nezgoda. Da pa vsaj videzno zakrije to kmetsko nesrečo, dvigne se zopet ter hiti kakor zmagovalec z vso vojsko skozi

Planino proti Gorjam. A vendar je ostala brez uspeha ta njegova vojna diverzija.

Z nepopisljivo hitrostjo zvedelo se je po vseh pokrajinah popolno uničenje kmetske vojske pri Krškem. Obup in nemir se je uselil na mesto prejšnjega navdušenja v najbolj samotne vasi. Tudi Ilijeva vojska se je jela okuževati z enakim strahom. Le neizpremenjeni Ilijev pogum in zaupanje večine v njegovo modro vodstvo vezalo je še posamezne oddelke v složno celoto. Mnogo je tudi navdušenje povzdigavala darežljivost podpoveljnika Guzetiča. Posledaji je daroval v zadnjem času vse svoje premoženje vojski ter delil vse težave in neprijetnosti z zadnjim vojakom. Tudi stari slepi Marko ni zapustil v tej sili svojih rojakov. Spremljal je povsod kmetsko vojsko ter jo navduševal pri vsakej priliki.

Takov je bil položaj Ilijeve vojske, ko prihiti v Gorje, menéč utaboriti se tu ter snovati od tod daljne svoje črteže. A kakor hudobni duh hitela je pred njim povsod novica o krškej nesreči ter mu odvračala ali vsaj težila uspehe. Tudi v Gorjah ni našel Ilija potrebnega počitka iz poslednjega uzroka. Hitel je zaraditega že o mraku v Piljštaju, kjer se je utaboril le do jutra, a potém se dvignol proti Kozjemu.

Stoprav v poslednjem okraji odprle so se Iliji in Guzetiču oči. Spoznala sta, da se ima boriti njuna vojska z dvojnim sovražnikom. Pripeljala je namreč prednja straža vrhovnemu poveljniku moža, kterega je zasačila, ko je ščuval ljudstvo proti njegovej vojski. Ilija Gregorić je v njem spoznal svojega prijatelja in prejšnjega triumviratskega tajnika Juriča. Soditi ga ni hotel zaraditega sam, temveč izročil ga je izvoljenemu vojnemu sodstvu. Opravičujoč pred sodbo svoj pregrešek, opisoval je Jurič z živimi barvami oblegaaje Krškega mesta in žalostne razmere nekdanje ondotne kmetské vojske in njeno konečno znano osodo.

„Gubec je zakrivil gorjé. Njega sodite, meni ne štejte v greh, da so me preslepile njegove zapeljive obljube in ponudbe. Dva dni pred zmago nad Krškim mestom je bilo,“ nadaljuje tajnik Jurić svoj zagovor. „Naša vojska je bila zbegana in brez upa, ko se je prepričal o občnem razporu kmetskih ustašev in njihovih poveljnikov. V tej največjej sili pozval me je beg Gubec ter mi rekel: Znano ti je, Jurič, da je pri vojski očrnjeno po Iliji Gregoriči moje ime. Nepotreben sem vam torej jaz in v napotji. Tebi izročam svojo vrhovno oblast. Skušaj, da se ubraniš sovražniku. Prepričal sem se jaz, da so uničeni vsi moji visokoleteči črteži; zaraditega prostovoljno zapuščam kmetsko vojsko.“

Tako je pripovedoval ujetnik. Rudečica je silila sodnikom v obraz radi moža, ki se je imenoval nekdaj zaščitnika ubožcem in bil zvezda kmetske bodočnosti. Izgovorili bi bili kratko sodbo nad človekom, ki je ponudil svojo pomoč takovemu brezvestniku, ako bi jih ne bil zadržaval sodbeni prvomestnik Ilija Gregorič.

„Veselimo se, prijatelji," dejal je posledaji, „da se je strgala ob pravem času, dokler še ni uničen zadnji naš up, krinka našemu zavezniku. S svojo složnostjo in pogumom pokažimo, da smo boljše osode vredni. Zaraditega napišimo sodbo, v kterej se oprošča izdajalec in ovaduh tajnik Jurič."

Mrmrali so sodniki in zbrana vojska zaradi take nepričakovane razsodbe, a ugovarjati si nikdo ni upal. Pol ure pozneje peljala je četa kmetske vojske ujetnika iz tabora, da bi ga osvobodila, kakor je bilo razsojeno po vojnej sodbi.

Nikdar ni omahoval najzadnji kmetski vojak, kedar je veljalo pokazati pokorščino in disciplino svojim poveljnikom. A današnji posel jim je bil najtežji. Izpuščati brez kazni človeka, ki je ujet kot tihotapec in izdajalec kmetske vojske, za ktero se je prej sam navduševal, dozdevalo se jim je nemožato. Izrekli sicer niso spremljajoči ga kmetje te sodbe, ali na obrazu se je vsem bralo, kako sodijo oni, ki so zapustili sami domovje in družino ter se izročili temnej bodočnosti. In kakor blisk šine jim pri tem premišljevanji nova misel v glavo: kdor je zmožen izdati koga enkrat, stori to lahko v drugo in tretje. Izdajal bi ta lopov brez dvoma tudi še v bodoče vse naše namere in vojsko."

Tem besedam, ktere je govoril četni vodnik polglasno samemu sebi, odgovori hitro in glasno korenjaški kmet poleg ujetnika:

„Prijatelji, jaz pravim, da ne bode izdajal več. Kdor je mojih mislij, povzdigne naj orožje!"

Dobro je razumel ujetnik poslednje besede in zbledel je. Porabil je torej ta važen trenotek in poskušal uteči. Poslednje pa je zdivjalo popolno njegove čuvaje.

Kmet, ki je prej govoril besede: Prijatelj, jaz pravim, da ne bode izdajal več, dohitel je prvi beguna in zagnal svojo helebardo na Juričevo glavo, da se je zgrudil poslednji hipoma na zemljo in kmalu potém izdihnol svojo izdajalsko dušo. (Dalje pride.)

Národne pesni.

Iz predvorske fare. Nabral *Mat. Valjavec.*

27. Roža.

Pršwà je pomàth,
K' use róž'ce rasó;
Pa tok lépo cudó,
K' se leta veseló.

Pršù bo krsník,
Usъh róžъc svъtník,
Trav'co bo kosíw
Bo tud róž'co dobíw.

Na skaw'cъ tъ gôr
Ena róž'ca rasè,
Le pogléj jo ti čwov'k,
Koko lépo cudè.

Pršwà bo swan'cà
Pa boš róž'ca vzebwà,
Še bo zíma pršwà,
Pa boš róž'ca vzebwà.

Že j' róž'ca suhà,
Nъč več na dъší
Le pomérkej, ti čwov'k,
Lih ták boš tud tí:

Zej dokler si vmath
S' kokъr rož'ca pomáth,
K' boš pa jênkrat bъlj star
Boš pa rožъcъ pár.

28. Tri rožice.

Stoji stoji tam vrtъc nov,
Z zwatъm količjam nasajen,
S srebrnъm prôtjam vograjen,
V njъmo rasejo rôž'ce tri.
Ta prva rožъca je pa
Leta všènica rúmena;
Pъr vsačъ maš' jo jimajo
Za ta presvêto hôstъjo.
Mašъnk jo povzigujejo,
ъljdjê se pъrkwonjujejo.
Zakaj se pъrkwonjujejo?
Zatô k' je pravъ živъ Bôh,
Boh voča sin jъn svêtъ duh.

Ta druga rožъca je pa
Ta lêpa vinska trtъca,
Vobene maše brane ni,
Brez rožnofarbane krvi.

Mašъnk jo povzigujejo,
ъljdjê se pъrkwonjujejo.
Zakaj se pъrkwonjujejo?
Zatô k' je prava rêšnja kri,
Kъ nam ž njò Jèžъš grêše zmi'.

Ta trêka rožъca je pa
Dъvica roža Marija,
K' nam je rodiwa Ježъša,
Tъgà kralja nebêšъga,
Zveličarja vsъgá svъtá.
Ježъš je mêjhъn pa je svet,
V rokàh drži vъsvôljъn svêt,
Ježъš je smiljen'ga srca,
Za kar ga prôs'mo, vse nam dá;
Prosimo ga mi nej poprej
Za dušъ našъ svêtъ rej,
Kъ nam ga Boh vsъm skupej dej.

29. Sveti Štefan.

„ъncôj ъncôj je 'n svêt večêr
Jen svet večer, 'na svêta noč,
Kъ je ni bô 'm pa je na bo;
ъncôj se nam je 'n kralj rodíw
Jen kralj rodíw čes kraljo vse,
Tud' čes kralja Jerôdeža.“
Jerôdeška pa v lin' stoji,
To' pa jъ že vse žôw zadê.
Pokliče soje hvafce vse:
Le sъmkej, mojъ hvafcъ vi,
Pa mъ vjъmíte Štéfana,
Vjъmíte ga zvežite ga

Peljite ga v zelênъ gojzd,
Tam h buklъ pъrvežite ga,
Pъrdirjow bo jen dujъ konj,
Ujêdu bôde Štêfana;
Kêr je že vjêdu mnôjъga,
Bo tud' Štefana vbôjъga.
Ujêl' so ga, zvezál' so ga,
V zelênъ gojzd peljál' so ga,
Tam h buklъ pъrvezál' so ga,
Pъrdirjow je jen dujъ konj;
Štefan je sturu svêtъ kriš,
Konjъč postôw je tok kroták

De še ni biw ъnkolъ tak.
Ohvêzov sъ je pintъco,
Narêdu mo je gujzdъco,
Pъrjêzdu je poh bêlъ grath,
Še mъ je lêvš' ъn lêvšъ pêv:
„ъncoj ъncoj je 'n svet večer,
Jen svet večer, 'na sveta noč,
Kъ je ni bô 'm pa je na bo;
ъncoj se nam je 'n kralj rodíw,
Jen kralj rodíw čes kralje vse,
Tud' čes kralja Jerôdeža".
Jerôdeška pa v lin' stoji
To pa jъ že vse žow zadė;
Poklíče soje hvafce vse:
Le sъmkej sъmkej, hvafcъ vi,
Pa mъ vjъmíte Štefana,
Vjъmíte ga, zvežite ga,
Peljite ga v turъn tъmъn
Meh gade kače 'n kušarje,
Ujedlъ bodo Štefana,
Ker so že vjedlъ mnojъga
Vdo tud' Štefana vbojъga.
Ujėl' so ga, żvezál' so ga,
V turъn tъmъn peljál' so ga
Meh gade kače 'n kušarje.
Štefan je sturu svêtъ kris
Zmъnê se gadje v zvêzdъce,
Zmъnê se kače v ribъce
Jъnoj kušarjъ v tičъce.
Štefan za rmêno mizo zdi,
Še mъ je lêvš' ъn lêvšъ pêv:
„ъncoj ъncoj je 'n lep večêr,
Jen lêp večer, 'na lepa noč,
Kъ je ni bô jъn je na bo;
ъncoj se je jen kralj rodíw,
Jen kralj rodíw čes kralje vse,
Tud' čes kralja Jerôdeža."
Jerôdeška pa v lin' stoji,
To pa jъ že vse žow zadė;
Poklíče soje hvafce vse:
Le sъmkej sъmkej, hvafcъ vi,
Pa mъ vjъmite Štefana,
Vjъmíte ga, zvežite ga,
Pa ga peljite vъn na prôth
Pa ga s kamnjàm posípъljte.
Ujêl' so ga, zvezal' so ga,
Vъnkej na prôth peljal' so ga,
Posulъ so ga s kamъnjam. —
Zvečêr je bwa groblja kamnja,
Zutrej je bwa kamnitna sô,
Na njegov gôth žėgnana bô.

30. Nebeška vofcet.

Tam na gunkrej Rima
Je 'na vôfcъt bíwa.

Gdo je biw pa žênъn?
Sam ta smiljen Jêžъš.

Gdo j' pa bwa nevêsta?
Ta sveta Mъrjêta.

Gdo j' biw starašina?
Svêtъ Pêtъr z Rima.

Gdo je bwa pa teta?
Ta sveta Lizbeta.

Gdo je biw pa druh?
Sam presvetъ Duh.

Gdo j' pa bwa dlžíca?
Presveta Trojica.

Gdo so bli pa svatje?
Vsъ nebêščъ bratje.

Gdo so gôscъ blъ?
Sami angъljcъ.

Mira.

Povest iz ciganskega življenja. Spisal *Ivan Krst. Káš.*

Strme goré obdajejo dolinico, po kterej se med skalovjem vije mali potočič. Temnozelene smreke in hoje stojé na bregu, gledajo v kristalno vodo ter si šepetajo v večernem hladu o davnih, davnih časih in si pripovedujejo o marsičem, kar so tú videle in slišale.

V grmu pri vodi si je zlatokljuni kos izbral gnezdo sebi in svojej družici ter prepeva in žvrgoli same ljubezni in radosti. Po bistrej vodi v potoku pa plavajo urne postrvi in poskakujejo iz vode, veselé se nad solnčnimi žarki.

Črez precej visoko skalo pada potok, dela majhen slap in njegove kapljice se leskečejo o solnčnem svitu v vseh mavričnih bojah. In ko priplava na večer bleda luna na obzor, ko se zvezdica za zvezdico užiga na nebu, ko umolkne kosovo petje in se le čuje slapa šumenje, je ta kraj še bolj zanimiv, dà čaroben. Lunini žarki padajo skozi gosto smrečje vejevje na šumljajočo vodico, ktera se leskeče, kakor da bi bila iz čistega srebra.

V tem kraji je počivala nekega prijaznega, letnega večera tropa ciganov. Solnce je zašlo za daljnimi gorami, mrak se je vlegel na zemljo in le slap žubori v tiho noč. — Blizu njega si je postavila ciganska družba nekaj šotorov in na sredi globine plapolal je velik ogenj; nad njim pa je visel kotel, v kterem je kuhala stara ciganka večerjo svojincem.

Ti so se razno kratkočasili. Eden je razpravljal malega konja, ki je nosil po dnevu šotore, drugi si je popravljal razdrapano obleko ter poskušal bogsigavedi kje dobljeno vojaško suknjo svojemu truplu primerno ukrojiti, tretji je ležal pod skalo z ono zadovoljnostjo kot nekdaj Diogen pred svojim sodom ter je pušil duhan in se gotovo tako srečnega čutil kot bogatin, ki o tem času na mehkih blazinah zauživa bogato večerjo. Blizu ognja so se spravili štirje bradati možaki in kvartali; otročad pa jim je zijala radovedna v zamazane kvarte; ženske osebe ni bilo razven kuharice nobene videti, če so tudi utegnole biti v bližini; kajti eden igralcev je pripovedoval svojim tovarišem o Miri, načelnikovej hčerki, ter se pazno oziral, ali ga v bližnjem šotoru nikdo ne posluša.

„Tedaj ti praviš, da gospod z bližnjega gradú za našo Miro postopa?“ vpraša eden igralcev.

„Sevéda, céli dan sem ga danes opazoval, ko je za nami lazil. Pa naj bi le Verano vedel, da mu hoče kdo ljubico odpeljati, pot v drugo deželo bi ne bila onemu dolga!“

Verano, o kterem se je ravno pletla govorica, pristopi bližje igralcem; ti pa so utihnoli ter igrali dalje z ono malomarnostjo kakor isti, kteremu je videti, da se dolgočasi.

Verano je bil vitko zrasten mladenač, pravi ideal cigana, in boljše oblečen od drugih. Hotel je tovariše nekaj vprašati, a ko jih je stara mati pozvala k večerji, zaostalo mu je vprašanje na jeziku in polegel je z drugimi cigani okoli kotla na travo, kjer je potém vsak svoj delež večerje z zadovoljnostjo zaužil. Eden del pa je odnesla starica v šotor.

Po večerji se pomnoži družba za dve osebi. Iz šotora je stopil načelnik, in na strani mu je šla lepa Mira, ciganka, o kterej so se prej menili možaki. Cigani posedejo v kolobar, in tudi načelnik se jim z Miro pridruži.

Starka je pripovedovala mladini o lepih južnih krajih, kjer žarneje solnce sije, lepše cvetke rastó, kjer se zemlja po zimi ne odeva z belo odejo. Strmé je poslušala mladina, in starica je morala vse še enkrat od kraja povedati. Tudi Mira je zvesto poslušala izkušeno starico in ni pazila dosta na ljubkovanje Veranovo.

Bila pa je Mira prava hči gorkega juga. Svetle črne oči so zrle pod gostimi obrvimi izpod čela, po kterem so se vsipavali temnočrni lasjé; rujava polt se jej je kaj dobro podajala, in takih nežnih ročic in nožic bila bi si želela marsiktera mestna gospica. Oblečena je bila v črno svilnato obleko, po vratu jej je visela verižica zlatega denarja, in tudi v lasé si je vpletla več zlatov, saj je bila hči načelnikova, spoštovana od vseh in ljubljena od Verana, ki je ponosno zrl na tako ljubljenko.

Po dovršenej pripovedki starice vzame Mira v roke mandolino, in tužnomilo so donele v tiho noč vrstice:

Ko tebe gledam, luna jasna,
Moj duh po domu hrepeni,
Želi si k daljnim piramidam,
Kjer dedov mojih spe kosti.

Molčé so jo poslušali cigani, in pevka je pela dalje:

O pesni juga, pesni krasne,
Moj dom le jih roditi zna,
In vas in srca čute glasne
Bo zakopala tujščina.

Tužno so jej donele strune, in želja po domu vnela se je v prsih marsikterega cigana, ki mora po tujem kakor preganjana zver od kraja do kraja potovati, nikjer poznan, nikjer ljubljen, dà vsakdo se ga ogiblje kot živega peklenščaka.

Pevka utihne in tudi nje tovariši so molčali, vsakdo v svoje misli utopljen, ko stopi med druščino tujec, ki je izza skale poslušal petje.

„Ne zamerite, prijatelji, da vas motim," nagovori jih prikupljivo; „poslušal sem petje in želja se mi je obudila še več takega slišati. Tú imate nekaj!"

S temi besedami vrže polno pest denarja med cigane, ki so hlastno segnoli po njem. „Prosim," obrne se zopet proti pevki, „zapojte še ktero pesen, ki bo prejšnjej enaka."

Mira vzame molčé mandolino v roko, ktero je bila, ko je došel tujec, položila na skalo z mahom obrasteno, in po kratkej predigri začenja z melodičnim glasom popevati:

O palme juga, palme vitke,
Po vami srce mi želi,
U vašej senci v lune svitu
Brezskrbno se na noč zaspi.

O reka širna, reka sveta,
Na tvojem bregu si želim
U palme senci počivati,
Kedár na vekomaj zaspim.

Kakor da bi umele strune srčno bol krasne pevke, donele so tužno-žalobno v nočno tišino. Tujec je molčé poslušal, in ko pevka konča, prikloni se jej, potegne iz zavratnika zlato iglo, okrašeno z blestečim dragim kamenom, ter jo utakne Miri v črne kose.

„Dovolite, da vam izrečem za vašo pesen najtoplejšo zahvalo in da vašo krasoto povzdignem s to iglo, ki ni zá-me velike vrednosti."

Cigani so spoštljivo ogledavali bogatega tujca, le Verano je stal na strani ter z mračnim pogledom zrl neljubega mu gosta. Miri ni bilo sicer darilo povšeči, kajti obnašanje in sladka govorica tujega gospoda se jej nista dopadala, ali ktera Evina hči bi mogla tako dragocenost hladnokrvno odvrnoti?"

„Ako bi vam bilo ljubo," pravi gospod dalje, „pojdite z mano na moj grad; imam veselo družbo ondi, in njej bodo vaša igra in pesmice gotovo jako ugajale. Izostanete ne dolgo in pot vam ne bode zastonj. In vi," obrne se proti ciganom, „ako česa potrebujete, pridite jutre v grad, kterega ondi za skalovjem vidite."

Načelnik se v imenu svojincev gospodu za tako darilo spodobno zahvali ter dostavi, da hoče takoj jutre nekaj ljudij poslati v grad, kterim naj grajščak izroči, kar mu ljubo. Mira pa le naj ide z gospodom brez skrbi.

Mira se ni rada od svojincev oddaljila: Bog vedi, kaj tuji gospod z njo namerjava. In Verano jej je ves čas pomežikaval z očmi, naj tú ostane. Pa očetova želja jej je povelje. Ona vzame torej mandolino, zavije se v šal in stopa za tujcem po ozkej poti, ki drži mimo slapa.

Tiho in od nikogar ne opazovan sledi njima Verano.

Luna je stopila izza oblakov in vsula žarke na belo stezico. — Verano zapazi, da sili tujec v Miro, a ona poskuša na vse moči se ubraniti ga. Da bi ljubljenko vse sile obvaroval, vzame Verano samokres izza pasa, pripravljen, vsako njej storjeno krivico maščevati krvavo. A luna se skrije zopet za oblake, in Verano ne vidi pred sebój drugega nego nočno temino. Z napetim petelinom sledi svojej tovaršici, njegove bistre oči hoté temo prodreti, ki se pred njim razprostira, ali zastonj. Na enkrat pa se pokaže zopet luna izza oblakov, in Verano zagleda, da je tujec Miro prijel okoli pasú, stisnol jo na prsi in — poljubil.

A to je vročekrvnemu Veranu bilo preveč. Krv mu šine v glavo, on pomeri na tujca in sproži . . . Pok! . . . Krik! . . .

Z groznim grohotom skoči Verano naprej, da bí videl, kako je ugonobil sovražnika.

. . . Se-li moti? . . . Mami mu-li sèn oči? . . . Na belem pesku stezice leži Mira v smrt zadeta, iz srčne ràne jej curljá krvca na pesek; nad njo se je sklonil tujec ter jo skušal pripraviti k zavesti. Verano vidéč, kaj je v naglici učinil, plane z blaznim smehom na grajščaka, popade ga za vrat, kakor jastreb svoj plen, in z divjim krikom zažene se z njim črez skalovje v globoki propad . . .

Oblaki so odpluli za goré in bleda luna je obsevala zopet okolico. Na stezi leži lepa Mira, smrtni angelj jej je poljubil čelo in sladek mir se jej je razlil po lici. Našla je mir, po kterem je toliko hrepenela. . . . Po bistrem potoku pa vali voda dve trupli, ki se še v smrti trdno držite.

Ko je drugo jutro poslal načelnik nekaj ljudij v grad, zvedel je, da še gospoda ni bilo domú in tudi Mire ne. Ker pa je pogrešal Verana, uganil je kmalu pravo, in ko je eden ciganov na bregu zapazil dve utopljeni trupli, v kterih so spoznali grajskega gospoda in tovariša Verana, pobrisala jo je tropa ciganska urno dalje, da bi je kdo ne sumničil o smrti grajščakovej.

Pod stoletno smreko blizu pota pri slapu spava Mira večno spanje. . . . Namesto palm šumé nad njenim grobom veje temnih smrek, slap žubori v obližji in na grob je vsadila blaga roka zimzelen, ki se okoli prhlega lesenega križa ovija.

Vprašaj ljudi, kdo tukaj počiva; nihče ti tega ne bode vedel povedati; več, le smreke šumé o večernem cefiru in pripovedujejo povest o nesrečnej Miri.

Na božjej poti.

1.

Težávni pot je zdàj končán
Čez solnčne dôle in pa griče,
In zvônov glas, lepó ubrán
K molitvi nas slovésno kliče.

Premnogo glej! je ljudstva tú —
Od daleč sèm je prihitélo,
Da prošnje svôje, čustva tu
Srčnó Bogú bi razodélo . . .

Oj zêmlja daljna, solnčni raj,
S svetlôbo jútranjo oblita,
Ve gôre tàm, ti cvetni gaj,
Dolína ti v ozádji skríta,

Vodé temné na srédi trat,
Crkvá prijáznih beli hrami,
Ti vrt cvetóč, ti gozd košat,
Prostrt globôko tú pod nami: —

Pozdrávljen mi, pozdrávljen mi
Naš svet iz cele duše môje!
Glasnó na vek proslávljen mi
Krasú navzet in solnčne bôje!

Kakó zvoné zvonóvi spet,
Ljudjé pa k božjej grédo službi
A jàz ostal bom tú zavzet
V kipečih želj in čustev družbi.

Saj božji hràm je zêmlja vsà
Srčnó povsod se dá moliti,
Zató, zató pa iz srcá
Pobožno mi molitev vzhiti:

„Bog živi te, prekrásni svet,
Miléjša bodi ti osóda!
Saj s čudi božjimi odet
Ti dom si môjega naróda!“ . . .

2.

Vesêlja glasi tú doné
In vmes doné besede mile,
A tamkaj nemo se vrsté
Samôtne, zábljene gomile!

Visôko gôri sèn mirán
Objémlje vničena življénja!
Radósti žar je v njèm končán
A z njim končána so trpljénja! . . .

Le spite mirno v Bogu vi
Le-tú na zračnej jasnej gôri,
Minôli pač ste v togi vi,
A vstali boste v zlatej zôri!

Mordà srcá radost do vas
V glasóvih lehnih se razlega,
A doli v gròb radósti glas
Ne plava vam, ne sega!

Zató, zató pa bolj doné
Kipéči glasi v srca naša
In kedar nade nam vmoré,
Tedaj nihčè po njih ne vpraša!

Če trup slabôtni v prah je strt
To smrt ni bridka in strašná ni
O hujša, hujša tá je smrt,
Če srčni upi so končáni! . . .

Visôko gôri sèn mirán
Objémlje vničena življénja!
Radósti žar je v njèm končán
A z njim končána so — trpljénja!

A. Funtek.

———

Zrak in njegove moči v domišljiji in povesti štajerskih Slovencev.

Priobčil *J. Majciger.*

(Konec.)

c) Jug in dobra hčerka.

Živela je nekdaj uboga ženica s svojo hčerko v samotnem kraji daleč od drugih ljudij. Akoravno ste na vsem pomanjkanja trpeli, živeli ste vendar zadovoljno. Kar mati hudo zboli. Deklica se je trudila, postreči jej v vsem, le da bi ljuba mati ozdravila. Delala in kuhala jej je zdravila iz vseh cvetic, ktere je bila mati v preteklem poletji nabrala. Pa vse ni nič pomagalo. Mati je postajala od dne do dne bolj slaba. Mahoma si izmisli, da bi jej jagode mogle pomagati. Pa kje jih vzeti? Bila je ravno huda zima. Ko hčerka to željo materino zve, napravi se brž v goro materi jagod iskat. Ker jih pa v trdej zimi nikjer ni mogla najti, začela se je milo jokati. Zdaj sreča starega, sivobradega moža. Bil pa je to Sever. Ta jo pita, zakaj tako milo joče. Deklica mu vse razloži in upira proseče svoje oči v resnobnega starca. Sever se je rés usmili in jo pelje k vetru Jugu. Ta prime deklico za roko in jo spremi v dolinico, kjer je bilo vse rudeče zrelih jagod. Hitro si jih nabere polno košarico in jih odnese veselega srca bolnej materi domú. Ko bolnica jagode použije, ozdravi v kratkem in obe ste še dolgo časa veseli skupaj živeli. (Ljutomerski okraj.)

d) Jug dobrotnik in Jug maščevalec.

Bila je hudobna mačeha, ki je imela dve hčerki, eno lastno, drugo pa pastorko, ktero je preganjala in trpinčila, kolikor je le mogla, svojo pravo hčer pa ljubila črez vse.

Neko hudo zimsko jutro pride mačeha zgodaj zjutraj s palico nad pastorko rekóč: „Tú imaš tarčo (okrogel pletarček) in kos kruha in spravi se v goro, pa glej, da mi nabereš tarčo polno jagod, če ne, rajši se ne vrni.“ Uboga pastorka si ne vé pomagati, vzame tarčo in gre jokaje v gozd. Hodila je že dolgo po gozdu, zeblo jo je strašno; zdaj zagleda štiri može v daljini, ki so jej prišli naproti. Najstarejši izmed njih v velik kožuh zavit vpraša jo: „No, deklica, kaj se pa jočeš?“ „Kaj bi se ne,“ odgovori ona. „Moja mati so me nagnali, da bi jim zdaj v tej zimi jagod nabrala, če ne, ne smem več domú. Ali kje sem v stanu dobiti jih zdaj?“ „Ti si revna,“ odgovori starec, „ali veš morda, kteri veter je najboljši?“ „Moja dobra rajnka mati so mi pravili, da so vsi dobri, a Jug je najboljši. In tako rečem tudi jaz.“ „Ti uboga sirota,“ miluje

jo najmlajši, ki je bil še mlad junak, „daj meni tarčo in idi v tisto hišo, da se malo pogreješ, črez tri dni pa pridi semkaj.“ Ko je mlajši bil to izgovoril, izginoli so mahoma vsi štirje možaki.

Pastorka pa gre v hišo, na ktero je mladeneč pokazal, a ni bilo žive duše v njej. Na ognjišči v kuhinji je pa plapolal ogenj in v kotu pri peči sedela je mačka. Pastorka se ne pomišlja dolgo, vzame pisker iz bližnje police, napolni ga z vodo in pristavi k ognju; začela si je večerjo kuhati. Ko je bila večerja kuhana in je začela ona večerjati, skočila je mačka k njej ter jame milo mijavkati. „Ti sirota, ti moraš tudi nekaj večerjati,“ dejala je pastorka mački in dala jej dober del svoje večerje. Tako je pretekel prvi in drugi večer. Ko ste se pastorka in mačka tudi tretji večer navečerjali, izpregovori mačka rekóč: „Vedi, deklica, nocój o polnoči pride k tebi mož, ki te bo vabil na ples, ti pa nikar ne idi, ampak izgovarjaj se, da nimaš obuteli ne obleke in slednjič, da ne znaš plesati.“

In rés, jedva je ura odbila ednajst, stopi v izbo mož, kteremu so se oči svetile kakor ogenj, rekóč: „Pastorka, pojdi na ples!“ „Nimam škornicev, bosa sem, ne morem plesati,“ odgovori pastorka. Mož izgine, a črez malo časa se vrne in prinese lepo izdelane črevljičke, ktere pastorki ponudi rekóč: „Pastorka, pojdi na ples.“ „Raztrgana sem, ne morem iti,“ odgovori ona. Mož jej prinese črez malo časa lepo nareto obleko in jo zopet vabi na ples, a deklica se izgovarja, da ne zna plesati. Ali zdaj je ura odbila dvanajst, mož izgine, pastorka pa v lepej obleki sladko pri peči zaspi.

Ko se zjutraj prebudi, zagleda na oknu pletarček poln jagod. Veselega srca pride pastorka domú in pové, kaj in kako se jej je na potu godilo, a o hiši in o plesu si ni upala povedati in je rajši vse zamolčala.

Mačeha jej je zavidala to srečo, poljubila svojo hčerko in dejala: „Moja hčerka bode pa še več dobila, kakor ti.“ In rés, drugi dan je prava hčerka že šla v lepem in toplem oblačilu po gozdu ter med potom prepevala. Kar jej pridejo naproti štirje možje in najstarejši jo vpraša: „No deklica, kaj si pa tako vesela?“ „Zakaj bi ne bila vesela,“ odgovori ona, „ljuba mati so me poslali po jâgode, kterih je pred nekimi dnevi naša umazana pastorka toliko nabrala.“ „Dobro,“ odgovori jej opet prejšnji starec, „ali morda veš, kteri veter je najboljši?“ „Čudno prašanje! Vsi skupaj niso vinarja vredni, najmanj pa še Jug.“ „Dobro tedaj,“ reče zopet starec, „vidiš tam v daljini ono hišo, tja idi in počakaj nas tri dni.“ To rekši izginejo štirje možaki. Deklica pride v hišo in vidi, ker ne vidi drugega pri hiši razven ene mačke, ki je v kuhinji pri peči ležala in dremala, kakor domača gospodinja gospodinjiti. Ko si večerjo skuhala, sedla je k mizi ter jela večerjati. „Tú priskače mačka in milo mijavka. „Beži, ti pristudna stvar,“ reče jej ter jo pahne od

sebe. Mačka gre zopet na stari svoj prostor. Tako je bilo tudi drugi in tretji dan. Ob ednajstej uri v tretjej noči, ko je še deklica pri peči sloné bedela, vstopi skozi duri črn mož, ki jo vabi na ples. „O prav rada grem plesat," odgovori mu deklica, „takoj tukaj se zasukniva, da poskusim, ali še nisem pozabila plesati." In rés! zasuknola sta se v prostornej izbi v ples, a jedva se je z njim sprejela, ni se zavedela več, kje je.

Ko se je materi predolgo zdelo, da hčerke ni domú, šla jo je iskat. Prišla je tudi do tiste hiše, kjer je bila hčerka, in že od daleč vidi skozi okno, kakor da bi jo hčerka klicala in se jej smejala. Ko pa bliže pride, vidi hčerkino glavo, ktera je bila vsa razmesarjena in v oknu na ogled razpostavljena. Žalostna mati noče samemu pogledu verjeti, stopi v hišo, da bi se o resnici prepričala. Pa komaj stopi v izbo, poka strašno in zagrmi, in vsega ni bilo več. Ko je pozneje pastorka šla obeh iskat, ni našla ne matere ne sestre pa tudi hiše ne, ki je bila takrat v gozdu, ko je šla jagod nabirat. Vrnola se je sama domú ter tam dolgo gospodinjila do pozne smrti. (Savinska dolina.)

e) *Jug in Spodjek.*

Jug je imel krasno hčer, ki se je dopadala Spodjeku. Ta je tote očeta Juga naprosil, naj mu hčerko za ženo dá. Jug mu jo je tudi dal, pa Spodjek še doto zahteva; a ker Jug te ni mogel dati, povabi Spodjeka, naj pride na jesen k njemu; tedaj mu bo dal toliko piti, da se bo po blatu domú valjal. To se je zgodilo. In še zdaj zató vselej dež gre, kedar skupaj pihata, da se potém lahko oba po blatu valjata.

f) *Jug in Gorjek.*

Gorjek bi bil prav rad Jugovo hčer za ženo dobil, ktere mu pa Jug ni hotel dati. Zató sta se strašno sprla in se začela pretepati. In to sovraštvo trpi še dandanašnji. Kedar zdaj skupaj trčita, teče vsakokrat kri — a ta kri pa je dež. (Savinska dolina.)

g) *Sever maščevalec.*

Bilo je neki jesenski dan. Megla je celi božji dan solnce zakrivala, in mrzli Sever je zeló pritiskal. Ker pa terici ali terilji to ni bilo po godu in veter le ni odjenjal odnašati jej povesmi, začne terica Severa izmerno preklinjati. Zdaj se jej približa star možek s palico v rokah po lici ves razmesarjen. Ko pride do terice, vpraša jo, kaj želi od njega. Stari mož pa je bil Sever sam. A terica še vedno preklinja in zmerja. Zdaj reče mož: „Vidiš, ti hudobna žena, tisti, ki ga ti preklinjaš in zmerjaš, sem jaz. Poglej moj obraz, kako sem razmesarjen, ker moram skozi vsak grm in trn prevleči. Ti me pa preklinjaš. Ti menda misliš, da jaz navlašč hudo razsajam, a volja božja je tako." Ko

to sliši, prestraši se vsa in samega strahú jej govor zabegne, da ni mogla ne besedice zinoti več. Pade pred njega na kolena, Sever jo pa vzdigne in odnese črez hribe in planine, in od žene ni bilo več ne duha ne sluha.

h) Sever dobrotnik.

Prve dni meseca sušca je Sever zeló pritiskal. Ljudje so že mrmrali. Nekega dne zapové oče svojemu starejšemu sinu, naj gre in zadela luknjo, iz ktere veter piše. Sin izpolni očetovo povelje. Sever pa je v luknji tičal in prosil, naj ga izpusti. Sin se ga usmili in dobi od njega za darilo škatlico, v kterej mu ne bode nikdar denarja zmanjkalo. Med potjo se poda v krčmo, kjer krčmarju skrivnost svoje škatlice razodene. Ta mu zamenja škatlico za drugo. Ko pride domú, povő očetu in bratoma, kaj je storil in kako škatlico je za darilo prejel. Ali oni so se mu posmehovali in imeli so tudi prav, kajti pravo škatlico je imel krčmar. Drugi dan gre srednji sin, da bi vetru luknjo zadelal in dobi za darilo osla, ki je same čiste zlate kihal. Domú gredé stopi v isto krčmo, in gostilničar tudi njemu osla zamenja. Ko pride domú, pové, kake lastnosti ima njega osel. A tudi njemu so se smejali, in to po pravici, kajti pravega zlatega osla je imel krčmar. Poslednjič gre najmlajši sin, ki je bil pa malo bedast, in dobi od vetra palico, ki je začela sama od sebe vsakega tolči, kdor jo je v roke vzel. Če je pa sin z njo po durih udaril, odprle so se same od sebe. Tudi to mu poskusi gostilničar zamenjati, pa o joj! palica ga začne neusmiljeno tolči. In tako je le najmlajši dobil zasluženo plačilo. (Ptujsko polje.)

i) Učenjak in veter.

Živel je nekdaj učenjak, ki je bil z vsem nezadovoljen, kar je Bog stvaril in uredil. Domišljaval si je, da bi on bolje vladal svet, kakor ga pa vlada Bog sam. Zatorej poprosi nekdaj Boga, naj bi njemu nekoliko časa svetovno vladarstvo prepustil. Bog mu je res prepusti in dovoli, da si sme potrebno izvoliti. Učenjak si res vse izvoli, kar si misli, da bode potreboval, a na veter je bil vendar pozabil. Tako je vladal že célo spomlad in poletje jako zadovoljno. Vse je lepo cvelo, rastlo in sad rodilo. Ko pa pride jesen, prepregla je pajčevina vsa polja in ker ni imel vetra, da bi pajčevino odgnal, moralo je vse žito pod pajčevino konec vzeti. (Ljutomerski okraj.)

k) Vetrovi se prepirajo.

Vetrovi so se prepirali med sebój, kteri je najboljši. Vsak je pripovedoval svoje dobre lastnosti. Tako je rekel Jug, da on prinese toploto, da se more sneg topiti, da morejo cvetlice cvesti in sad zoreti. Sever je rekel, da on ljudem zdravje nosi. Zgorec pa, da prinaša dež, in Zdolec, da pripravlja čisti zrak. Tako so se dolgo prepirali in ker se niso mogli

zjediniti, kteri je najboljši, razdelili so se v štiri letne čase. Jug je vzel poletje, Sever zimo, Zgorec jesen in Zdolec spomlad. (Ljutomerski okraj.)

l) Škratec.

Škratec je veter, ki se pri lepem mirnem vremenu na enkrat dvigne in prah v podobi kola kvišku podi. Ljudje se prekrižujejo, ko Škratca zagledajo, ker pravijo, da se v sredi hudič s svojim krdelom vrti. Veter, ki se na enem mestu v krogu vrti, imenuje se tudi Svinšek. (Ptujsko polje.)

m) Vrtinec.

Vrtinec imenujejo sem ter tja tudi škratov ples, kajti po ljudskem mnenji pleše Škratec, a da ga nihče ne vidi, vrti se prah okoli njega. Pripoveduje se, da je neka deklica gredé s polja domú videla na cesti vrtinec in rekla:

Škratec mali
Škratec zali
Z menoj plesat bali.

In šel je plesat in plesal tako dolgo in tako hitro, da je deklica odšla domú brez pet in podplatov. (Brežice.)

n) Vetrov ne smeš preklinjati.

Pripoveduje se, da je neki deček gredóč iz šole veter, ki mu je klobuk odnesel, preklel. Veter pa ga je potém tako natepel, da je prišel fantek domú, kakor da bi ga bil Elija iz oblakov vrgel. (Brežice.)

Jesenske pesni.

1. Prepozno.

Prepozno si ozelenelo
Drevo ljubezni brez sadú
Ti meni bodeš odcvetelo
In kmalu zgineš brez sledú.

Ko srce moje hrepenenja
Po tebi mrlo je takó,
Ti dalo nisi mu življenja,
Objelo nisi ga sladkó.

Ti čulo nisi tožb v samoti,
Ti zrlo nisi mi solzá;
Ljubezni prve vzor v togoti
Zasmeh umoril je svetá.

In zdaj, -- drevo ljubezni moje
Poganjaš ti svoj pozni cvet,
Podobe slikaš davne svoje
In vzore zlate davnih let.

Prepozno, oh prepozno cvetje
Na trudno siplješ mi glavó;
Minolo moje je poletje,
In srce zdavna je mrtvó.

Prepozno, oh prepozno zá-me
Je cvetje tvoje brez sadú;
Kot sanje sladke dan nam vzame,
Tako ti zveneš brez sledú.

—*R.*—

2. Poglej, na polje slana pada!

Poglej, na polje slana pada,
Raz drevja list rumen šumi;
Tako iz prsij nadi nada
Umika se in se temní.

Med cvetjem' dokler se je vila
Mladosti pot kot zlata nit,
Tedaj le nam sta tu svetila
Sreberna luna, solnca svit.

Po stezah vseh, v koraku slednem
Žaril je sreče rajski mlaj,
V pogledu vsakem, v svitu vednem
Obetal je brez konca raj.

A cvetje le si majnik zlati,
Ospe te prve sape dih;
Obeti tvoji so bogati,
A zrno tvoje — vihre pih.

Nazaj srcé si zdaj obetov,
Pomlad, v jeseni ne želi,
Mladosti ne zavida cvetov,
Ki slana prva jih vmori.

—*R.*—

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

24. Kraljeve čere sin.*

(Varaždin.)

Jeden pot je bil jeden kralj, koj je imel jedno jako lepo čer i ovo čer imel je rajši neg svojo pravo ženo i svojo ženo imel je kakti deklo a čer kakti ženo. Zato se je kraljova žena navek plakala, da je morala biti kakti dekla, i morala je navek vu kuhnji spati. Jeden pot se je dogodilo, da se je kraljova žena jako plakala i jo opazi jeden potnik da se plače pak jo pita: milostivna gospa, kaj vam fali? No ona mu je mam povedala 'se. Onda ji veli: milostivna gospa, vi ite jeden mladi petek na cintor pak odkopajte jeden grob i zemite jedno kost od mrtvoga pak jo 'so ostružite i ono kaj ostružete s kosti, denite drugo jutro vu kavo vaši čeri i ona vam bode mam zanosila dete. To 'se je kraljova žena včinila, kaj god ji je rekel načiniti, i kak je rekel, da bode zanosila dete. tak se je i dogodilo. Za nekuliko mesecov zanosila je dete. Gda so to ljudi videli, da je zanosila, počeli so se iz kralja norca delati i rekli so, da je s kraljom dete zanosila. No kralja je bilo sram, da so se ljudi iž njega norca delali, zato je dal načiniti jedno malo hižo na morju vu ladji, tak da je mogla ova hiža vu ladji po morju plavati. Onda gda je bila načinjena, rekel je svoji čeri: hodi, idemo malo na šetanje. Onda je išla ž njim, i gda so vre blizu morja došli, rekel je čeri: vidiš, kak je ona lepa hiža na morju. Onda či ocu veli: hodi, idemo notri glet. Onda so išli i gda je ona notri

* Conf. Narodne pripovjedke, str. 44.: „Devojku Vile k sebi zele“.

koračila, hitil je ji hrane notri i je jo notri zaklenol pak je odišel nazad dimo. i kod je goder hodil, navek se je za čer plakal i žaluval, a či pak njegova bila je navek žalostna i gda je vre dože vremena na morju vu hiži bila, porodila je jednoga čisto flekastoga dečeca, koj je mam bežati počel. Onda je žaluvala, gdo mu bode kum, a gda je dečec videl, da se mati mu žalosti, rekel je ji: mamica, meni ne treba kuma, ja imam dosti kumov po sebi, ovih flekov. Mati veli: no dobro. Gda so se vre dugo po morju pelali, pogledne dečec na oblok van pak zagledne, da se negdo vu kočiji vozi pak veli materi: mamica, vidiš, kak ti oni ljudi na koli koca pelajo. Onda mu mati veli: neje ono kotec, neg je ono kočija, vu koji kralj žnjačom jesti pela. Onda veli dečec: dobro, ako jesti pela, ja duknem van pak mu jesti zemem. A mati mu veli: kak bi ti van skočil, kaj ne vidiš, da smo na morju? Onda dečec veli: ja bom skočil. Onda mu mati veli: pak skoči, ako moreš. Onda je skočil na breg pak je ladju k bregu potegnol pak je kočiji bežal i prehitil kočijo pak je 'se jestvine iz kočije pobral pak je odišel nazad na morje vu ladjo. No gda so se malo dalje pelali po morju, zagledne dečec jednoga velikoga grada pak veli materi: mama, vidiš, kak ti je ono jeden veliki kotec. Onda mu mati veli: neje ono kotec, neg je ono zakleti grad, vu kojem je dvanajst hiž i vu saki hiži jeden vrag. Onda dečec veli: mamica, idem ja pak ove vrage van stiram pak pemo mi notri stat. Mati mu veli: kak bi ti mogel ove vrage van stirati, da ih regement soldatov van stirati neje mogel? Onda dečec veli: mamica, ja idem, pak bom je ja stiral. Onda je dečec skočil na breg pak je šajko k bregu potegnol. Na strani zagledal je jedno olovo, koje je deset centih žmehko bilo, i zel si je ovo olovo pak je išel vu grad i gda je došel do prvih vrat pokučil je na vrat. Onda ga pita vrag: gdo si? On mu pove, gdo je, a vrag ga neje štel notri pustiti. On pak se je resrdil na vraga pak je vudril po vrati s onim olovom tak da so se mam vrata odprla i našel je vraga vu hiži gde je zmetal i mu je rekel, da se ne sme matere ni doteknoti. I tak je napravil pri 'sih jednajst vratih a gda je došel k dvanajstim vratam pokučil je na vrati. Onda ga vrag pita: gdo si? Veli mu dečec: ja sem ov i ov. No vrag mu veli: ja te nemrem notri pustiti, kajti sem na lancu privezan. Onda je dečec tak po vrati vudril, da so se 'se dvanajst vrat na vrage porušile i da se je vrag prestrašil tak, da je 'se lance potrgal za koje je bil privezan. Onda je i ovoga dvanajstoga vraga van k materi poslal. Na to je sam van došel pak je rekel: vezda mi prisegnite, da nigdar više v ov grad ne dojdete. I 'si so mu prisegli, da ne dojdo, samo jeden je odbežal. Onda mu je dečec olovo hitil v pleča tak da je mam vrag verkel. Ve je zapovedal vragom, da ga vu morje hitijo. Ovi vragi so ga pograbili, hitili so ga vu morje, odšli so i više nigdar niso vu grad nazaj došli. Vezda je dečec s svojom materjom i šel vu grad stanuvat. V onom

gradu so našli vnogo penez a jestvine nikakove. Gda so vre gladni bili, rekla je mati sinu: idi na pijac pak donesi jesti. Sin pak si je zel jednoga ročnika i olovno kuglo sobom pak je išel na pijac i rekel babam na pijacu: namečite pun ročnik kruha pak mi skup zavežite. Babe so mu nametale pun robec kruha i so mu zavezale ročnik. On pak je samo zgrabil pak je hitil na pleče i nesel. Gda je malo dalje odišel, rekle so mu babe: kaj ne boš platil? On pak im je odgovoril: hote sim, vam platim z ovim olovom. Onda so se žene ne vupale k njemu, on pak je odišel dalje i nesel je kruh na pleči' i došel je do jedne mesnice i rekel je mesaru: imaš kaj mesa? Mesar mu veli: baš sem vezda vola zaklal. Dečec samo pograbi vola pak ga na drugo rame hiti, onda je na jednom ramenu nosil kruh a na drugom vola i išel dimo. Onda mu mesar veli: kaj ne boš platil? Na to mu dečec veli: hodi sim, ja ti platim z ovim olovom. Onda se je mesar ne vupal k njemu iti. Vezda je odišel dečec dimo i donesel je materi celoga vola i pun ročnik kruha. Mati ga pita: kaj nisi platil, da si nazad peneze donesel? Onda dečec materi veli: ti si mi rekla, da naj samo donesem a ne platim. Onda gda so vre 'se pojeli, poslala ga je mati drugi pot varaš, i onda je tak včinil. Onda so se vre ljudi na njega resrdili i išli so ga kralju tožit, a kralj si je dal načiniti jeden breg, s kojega je gledal dečeca, kak je 'se to nesel. Gda ga je mati trejti pot na pijac poslala i onda je tak včinil, da nikaj neje platil kak i prvi pot. Onda je nesel dimo k materi i baš je išel mim kralja. Onda ga kralj zove k sebi i potrepta ga malo po pleči pak mu veli: dojdi ti zutra k meni na obed. Dečec mu veli: dobro, ja dojdem. Onda gda je dimo došel rekel je: mene je divja svinja pozvala na obed. Mati mu veli: zakaj si rekel, da dojdeš? oni bodo tebe dali vmoriti. On veli: ti, mama, ne boj se nikaj za me, ja bodem se preobladal. Drugi dan dojde na obed kralju i zeme si sobom jedno korpo. Gda je došel kralju do hižni' vrat, del je korpo pred vrata i rekel 'sim gosponom da korpi naj saki mira dá. 'Sa gospoda so ga dočekala pred vrati i vre je bila sakomu juha nametana na tanjeru. Onda gda so išli jest, rekel je dečec ovim gosponom: zemete si saki jedno žlico iz mojega tanjera, onda bodem ja jel. Gda si je saki jedno žlico zel iz njegovoga tanjera, onda je on samo 'se na jeden pot popil, i još druge jestvine, koje so se na stol nosile, 'se je sam pojel i vino popil, a gospoda so ga samo gledala i dala so stražo načiniti i vu dvor regement soldatov dopelati. Gda so se najeli, onda išel je van po korpo i nametal je puno korpo najboljše jestvine, da bode materi nesel, a gda je van došel, počeli so na njega soldati pocati. Kugle od pušek so 'se dol ž njega padale, a on je njim rekel: najte na me pluvati, ar ako ja počnem pluvati, onda bode zlo. No gda so ga ne šteli posluhnoti, pobral je 'se kugle in počel je vu nje hitati i z ovemi kuglami je 'se soldate potukel a na zajdne zel i svojo olovno kuglo pak je hitil

vu grad tak da se je jedna strana grada porušila. Onda se je kralj prestrašil i pozval ga je vu svojo hižo i rekel mu je: vidiš kulikoga kvara si mi napravil: soldate si mi potukel a grad porušil. A dečec mu veli: zakaj so soldati name pluvali? zato sem ja to napravil. A kralj ga pita: imaš ti mater i jeli je lepa? Dečec mu odgovori; ja imam mater, neg ona je gorša od mene. A kralj mu veli: ti jo dopelaj k meni zutra. Dečec mu veli: dobro. Ide dimo i dopela mater kralju a kralj se je mam rezveselil da je videl da je tak lepa i ž njom se je mam oženil i gosti druge dal narediti. Gda so vre gosti minole rekel je dečec kralju — vezda mu vre bil sin — hodi z menom, idemo se malo šetat. A otec išel je ž njim se šetat i gda so došli do jedne šume, našli so vu jednem duplu vnogo hrdjavih sabelj. Onda sin ocu veli: ve si zeberi jedno sabljo. Otec si zebere sabljo i veli sinu: kaj bom vezda z ovom sabljom? Sin mu pak veli: vezda mi odseči glavo. Otec mu neje štel. Onda mu sin veli: ako mi mam ne odsečeš, ja bodem tebi. Onda otec mahne sabljom, neg neje trefil ga vudriti po glavi, neg ober glave i mam je iz ovoga flekastoga dečeca postal jeden lepi beli dečec. Onda so išli dimo i pripovedal je otec materi a mati ga neje niti poznala niti neje veruvala da bi on to bil. Otec ga je jako rad imel i dal je jedno gostbo napraviti i 'so ono gospodo na obed pozvati, koja so pri prvi gostbi bila i pripovedoval je njim kak se je to dogodilo, i pri oni gostbi bil sem i ja i pil sem črleno vino iz črlenoga vrčka i čul sem to tam pripovedati.

25. Grofova či dekla.*

(Varaždin.)

Bil je negda jeden grof. Ov se je oženil i imel je jenu jako lepu čer. Za malo vreme vumrla mu je žena a rekla mu je predi neg je vumrla. naj on onakvu ženu zeme za suprugu kak je njena či i ako ne najde lepše ali barem tak lepu ženu, kak je njena či, onda naj zeme svoju čer. Gda su dva leta prešli, onda se je štel oženiti i iskal je sigde onakvu lepu ženu kak je njegva či bila, nu nigde neje našel. Jen put pak je rekel: moja či, ja očem se s tobum oženiti, ar nisem našel onak lepu ženu kak si ti. Či se jako plakala i on dan, 'da se je štel zdati ž njum, zbrala je skup vnogo zlata i oprave i odbežala je vu jednu šumu. Drugi dan iskali su ju, ali nigdi nisu našli. Či pak došla je vu veliku šumu i tam je skrila svoju grofovsku opravu i ono vnogo zlato v jednom hrastu, i oblekla se je v opravu jedne službinje, čisto si zamazala lice da je bila črna. Baš onda pak se je pelal jeden drugi grof i ona se je molila njemu naj ju zeme za službinju. On ju je zel za službinju i morala je pri njem guske pasti. Tam je bila vre dva leta i jeden krat vu fašenk

* Conf. Grimm: Allerleirauh.

išla je na bal. Nu predi je išla v šumu i tam se je lepo v zlatu opravu oblekla i oprala čisto se. On grof, pri kom je ona služila, bil je tam na balu. Gda su 'si tam bili, bila je ona naj lepša i naj bogateše oblečena i 'si su šteli ž njum tancati, i on grof ju je navek gledal i štel je nju poznati. Nigdar neje mogel. Gda je več put bil bal, ona je navek išla na bal i sigdar je bila naj lepša, a grof je sigdar išel za njum, ar je štel vedeti, kam bu išla, i više put je postavil soldate, da budu stražili, da ne bu išla van, nu sigdar mu je vušla. Jeden put opet dal je grof soldate naj stražiju, da ne bude odišla. Nu i onda je odišla pak je bil grof jako srdit. Gda je došel dimo, onda si je sigdar dal čižme doli vleči dekli, i onda baš mu je morala doli vleči čižme grofovska či, aliti dekla, koja je pasla guske. Nu ona je sigdar, 'da je došla dimo iz bala, hitro se slačila i opet se zamazala i oblekla v onu opravu, s kojum je guske pasla. Vezda je jako težko vušla i neje imela časa da bi se slačila, ar je grof taki dimo došel i ona morala mu je čižme doli vleči. Onda je samo hitro na se zela jednu plavtu i onak je doli vlekla čižme grofu. Nu grof je jako bil srdit, ar neje mogel vloviti onu lepu frajlicu. Ona neje mogla na jen put čižme doli vleči, ar je bila slaba. Vezda je on nju počel s pesjim korbačom tuči i ona bežala je okolo stola i on za njum. Nu na skorom je nji plavta opala i on je nju spoznal. Vezda je pokleknul i tak je nju za oproščenje prosil i ona mu je oprostila. Onda su se zdali i veliko i veliko gostuvanje je bilo, i onda su išli gledat oca grofove žene, i on se je jako veselil i onda su jako lepo živeli.

Nekoliko besedic k ženskemu vprašanju.

Spisala *Pavlina Pajkova.*

I.

Bilo je že več stoletij, kar se razpravlja žensko vprašanje. Govori in piše se za ženstvo in proti ženstvu, ali rešenje je skoro vedno pri starem: ženske imajo, kakor nekdaj, svoje sovražnike in svoje branitelje. Najneumnejše trditve so se izrekle, da bi se dokazalo, da je ženska kakor v telesnem, tako tudi v duševnem oziru slabejša od moškega, da je nje volja toliko slabejša od moške, kolikor bi bil nje duh manj bister od moškega; dà, našel se je tudi pisatelj, ki je trdil, da so nje možgani lažji od moških! Od tod bi tudi prihajal uzrok, da bi ona ne bila zmožna izpolnjevati tega, kar moški premorejo. Vse to se je sevéda samo trdilo, ali dokazati tega do sedaj še nihče ni mogel!

Jaz pa menim, da predno se bo dalo trditi, kakó sta si različna oba spola v razumnosti, zmožnosti, vztrajnosti in volji, morali bi prej

moški in ženske obiskovati enake šole, baviti se z enakimi studijami. opravljati enake posle itd. Se vé da bi le v majhnem to bilo mogoče, a ne celoma. Zatorej se tudi ne more prej soditi o pravej različnosti moške in ženske razumnosti.

Gotovo je, da odkar svet stoji, prepričujemo se, da sta oba spola obdarjena z različnimi lastnostmi, a te lastnosti se ujemajo med sebój.

A ne samó človeška spola, temveč tudi vsaka ziveča in neživeča stvar na svetu razlikuje se druga od druge. Vsaka ima svoj določeni namen, kterega mora tudi izvrševati, ako hoče imeti svojo veljavo. Ako pa tega svojega namena ne izvršuje, greší proti natornim zakonom in postaja zavirek občnemu razvitku.

S konji na pr. vozimo in na konjih jahamo; z voli vozimo in orjemo; krave nam dajejo tečno mleko. Vsaka teh treh živalij ima različen namen, vsaka nam je k občnemu blagostanju potrebna, težko bi pa bilo soditi, ktera izmed njih je koristnejša človeštvu in ktera bi se lažje pogrešala. Telesna moč! evo glavno, toliko hvaljeno predpravico moških! Nežnost, lepota, čuvstva! evo glavno predpravico ženskih bitij! Moč, ljubav in lepota pa, te tri reči so življi, ki delajo človeški uzor. Ako eden teh življev hoče veljati več od drugega, rodi se neskladnost in nered. Predpostavljanje moči nad lepoto znači surovost; predpostavljanje lepote nad močjo znači nravno popačenost. Iz tega pa sledi, da sta si oba spola v tem enako potrebna.

Poglejmo zdaj nekoliko, za kaj in koliko so ženske veljale pri naših prednikih.

Ženska pred časom krščanstva smatrala se je pri patrijarhih samo za porodnico in čuvajko otrok; pri Egipčanih je uživala nekoliko več spoštovanja, a vendar je veljala še vedno za neko igračo; pri Grkih bila je nekaj časa skrita in prezirana, na pr. v Athenah; pozneje je zopet imela vsakoršno svobodo, kakor v Sparti, a iz te svobode se jej je rodilo ponižževanje in zaničevanje. Še le krščanstvo je izreklo modro in blagostanja polno izjavo, da so vsi ljudje enaki, tedaj tudi moški in ženske.

Obema spoloma se je pred očí postavljalo neko vzvišeno bitje kot obeh stvarnik, kterega sta oba spola smela imenovati očeta; obema spoloma so se dajali gojiti osrečevalni čuti neke srečne bodočnosti posmrtne, neke večne, blažene jednakosti med narodi, stanovi in spoli.

Od iste dobe so bile ženske spoštovane in ljubljene, dà v nekterih narodih celó obožavane in občudovane. Sevéda govorim o krščanskih in izobraženih narodih; pri barbarskih in neizobraženih igrala je ženska in še vedno igra jako žalostno ulogo. Zató pa tudi ni pri narodih in človeških plemenih, kjer je ženska izključena od društvenega gibanja in jo pusté rasti v nevednosti o društvenskih in domovinskih stvaréh, napredek, pravi narodni in državni napredek mogoč. Taki narodi so obsojeni k poginu ali k sužnosti.

II.

Kakó se pa dandanes misli in sodi o ženstvu? — Kakšen je njih upliv v družbinskem in društvenem življenji? — Kakošna je njega odgoja in kakošna bi morala biti? — O tem hočem napósled govoriti.

Sodba o ženskem značaji je razvèn male izjeme še vedno jako neugodna. Kot glavni greh očita se ženskam lahkomiselnost, gizdavost, razkošnost in ničemurnost. Kterej dôbi ženske starosti pa veljá navadno ta ostra sodba? — Brez dvombe najbolj osemnajstim do petindvajsetim letom, tedaj onej dobi, ko je ženska najbolj občudovana, najbolj oboževana, najbolj dvorjena, najbolj iskana od moškega sveta. Od mladih, brezskrbnih in tedaj tudi še lahkomiselnih devojk, kterih glavna misel je ondaj rés z večine le lišp in gizdavost, prenaša se navadno sodba na vse ženstvo. Kedar pa se ženska približuje svojemu tridesetemu letu, izgubi polagoma oni čar, ki vzbuja moško pozornost, in od tedaj ostane nje tedanje mišljenje in delovanje navadno samó ožjemu družbinskemu krogu znano. O nje pravem značaji, o njenih duševnih zmožnostih in razumnem delovanji, ki se zdaj dan za dnevom razvija v blagost njene okolice, je svet slep in gluh.

Kedaj pa postane moški zrel za svoj posel, za svoj urad? — Gotovo še le v svojem tridesetem — petintridesetem letu. Pred to dobo pa tudi on ne vzbuja razvèn male izjeme nobenega pravega zaupanja. Stoprav tedaj se je njegov um popolnoma razvil, še le tedaj je popolnoma zrel za težavnejše delo, za težavnejši posel.

In mislite-li, da je ženska razumnost v svojem razvitku različna od moške? — Ko je ženska dvajsetletna, ima predpravico lepote, je cvetica, ki privablja, začaruje, a ni še ženska v pravem pomenu besede. Nje duh, nje srce, da dozorita, potrebujeta isto število let, kakor moški. Tudi ona dopolnjuje z vajami in iskusbami svoje duševne moči. Ako je tedaj ženska v svojej mladosti nekoliko lahkomiselna, so moški v onih letih še bolj lahkomiselni, kar bi ne bilo težko dokazati.

Da bi ženska bila gizdava, ničemurna, razkošna! — Da je to v mnogih slučajih resnično, kdo pa je tega najbolj kriv? — Nihče drug, kakor moški sami!

Koliko moški pišejo in želečno govorijo o ženskej ponižnosti in pohlevnosti kakor o nekem nedosežnem uzoru! Ali kakó malo jih je, ki bi spoštovali in odobravali to prelepo žensko čednost! Kaj je blaga, pridna, nravna ženska v moških očéh, ako nima na sebi nekoliko onega lišpa, nekoliko one prilizljivosti, ki dela žensko zanimivo? — Ako ga nima, bode prezrena in zasmehovana pri vseh svojih prelepih čednostih. In ravno óni, recimo gospodje soprogi, bratje itd., ki svojim ženam in sorod-

nicam vedno na srce polagajo žensko pohlevnost in skromnost v obleki. ravno ti so prvi, ki občudujejo in se klanjajo zvunanjemu ženskemu blesku.

Žalibog, da ženska ugaja, samó dokler je lepa in mlada! Ko jej izgine mladost in z njo lepota, vse je pri njej skončano. Ali je potém čudo, ako si taka revica, posebno če ni še omožena, prizadeva, kako more in zna to nadomestiti, kar jej priroda ali ni podarila ali pa jej že vzela; da si prizadeva z umetnimi barvili in s kričečim kinčem podaljšati svojo čarobnost? — Kakó hudo je biti prezrenim, zaničevanim, pozabljenim!

Gotovo je in bode vedno brezpametnih žensk, ki vse svoje žive dni na nič drugega ne mislijo, kakor na lišp in ničemurnost. Ali so pa morda vsi moški modri, popolni, štedljivi? — Na vsak način smé se z mirno vestjo trditi, da je želja do štedljivosti bolj ženski kakor moškemu prirojena.

Da ženska v svojej prvej mladosti preveč gleda na svojo zvunanjost, je resnica, a rés je tudi, da ona v poznejših svojih letih vso svojo skrb samó na blagost svoje rodbine obrača. Kaj so njej dragocene obleke in druge ugodnosti proti blagostanju drage rodbine? Delala, štedila, dà odrekala bode sebi najnedolžnejšo zabavo, će treba, pritrgala si bo tudi kak boljši zagrižljej, samó da bi ljubemu otroku ne odrekla pametne želje ali zanemarjala njegove odgoje. Žrtve, ktere ženska kot mati prinaša svojej rodbini, teh ne bode oče nikdar prinašal.

Sicer pa mora ženska srednjega ali nizkega stanú za svojo rodbino toliko delati in misliti, da jej ne ostaja niti za trenotek časa, da bi gojila puhle želje. Veliko krivico dela torej ženskemu spolu, kdor trdi, da je ona ohola, ničemurna, zapravljiva. Če so pa bogate ženske gizdave, kaj to škodi? Od koga naj bi živeli rokodelci, če ne od premožnejših in bogatinov? — Denar, kterega bogata dama izdaje za svojo dragoceno opravo, ne pada na nerodovitna tla; koliko pridnih rok podpira ona s svojo razkošnostjo! Sicer pa ženski kterega koli stanú nikakor ne škoduje, da je nekoliko gizdava. Ženska, ki zanemarja svojo zvunanjost, ki hodi v zanemarjenih oblekah itd., taka ženska je lena, in bodite zagotovljeni, da kakor zanemarja sebe, zanemarjala bode tudi dom in otroke. Nasproti pa bode snažno in okusno oblečena ravno z isto natančnostjo gledala na domači red. In taka bode gotovo manj izdajala za svojo opravo, kakor tista, ki hodi v zanemarjenih oblekah. Prva namreč štedi svoja oblačila in nosi eno po več let, če si tudi na njih nekoliko popravlja kroj, da starikavo ne izgleda, dočim druga jedva eden sam letni čas s svojo obleko izhaja.

Poznam ženske, ki neizmerno veliko izdajejo za svoje obleke, in vendar se zdi, da vedno v starih hodijo. Druge zopet jedva tretji del

tega izdajejo, a so vedno okusno in po šegi oblečene. A kakoršna je zvunanjost ženske, takošna je tudi nje notranjost. Le v redkih slučajih se nasprotno godí. Pridnost, štedljivost in okusnost, te tri lastnosti so ženski gotov kapital, ki njej in hiši blagostanje zagotavljajo.

III.

Preidimo zdaj k ženskej odgoji. Kakošna bi morala biti ženska odgoja? — Lahko vprašanje, težaven odgovor.

V starih časih ni bila nobena rodbinska skrb takó malovažna, kakor bodočnost devojke. Oče se navadno ni celó nič brigal za izobrazbo svoje hčere, a tudi mati samó nekoliko. Ako je hči znala v hiši pomagati dekli pri vsakem delu in biti podložna roditeljem, ako je znala čitati iz molitvene knjižice in podpisati svoje imé, ako je oskrbljevala rodbino z nogavicami in za domače prela platno, znala je dovolj. Navadno je stopila v zakon, še predno bi bila kdaj videla gledišče od znotraj, da o drugih zabavah molčim. Moža, kteremu je obljubila zakonsko zvestobo, izbrali so jej roditelji. O njenem nagnenji k bodočemu soprogu, o njenem mnenji pri tem važnem koraku ni bilo govora. Samó to je dobro vedela, da bode odslej morala soprogu v vsem biti podložna in pokorna. Namen zakonske žene pa si je tolmačila takó, da mora poroditi mnogo otrok, ktere mora vse sama dojiti in vzrediti, kteri jo bodo jezili in mučili, kakor je ona nekdaj s svojimi brati in sestrami delala preglavice roditeljem. V tem smislu so se odgojevale devojke tudi boljših rodbin pred štiridesetimi, tridesetimi leti. — Dandanes je drugače. Jedva uide deklica naročju pesterne, mora že kakor njen brat s knjigami pod pazuho v šolo. In pisanje, risanje, fysika, kemija, mathematika, geometrija, literatura, jeziki, godba itd. mučijo célih deset, dvanajst let ubogo deklico. Da bi si oddahnola in razvedrila mladi duh z otročjimi, k telesnemu in duševnemu razvitku toliko potrebnimi igrami, ostaja jej komaj časa. Njeno življenje je podobno kolesu, ki se neprestano suče okoli poduka. Igla in drugo domače orodje pa jej je znano le površno. In takó vzgojena devojka vzraste slabotna, bledolična, tesnoprsna, polna domišljene učenosti in visokočutnosti, zmožna sicer povedati sodbo o kakem novejšem pisatelji ali o zmožnosti prvega glediščnega junaka, toda popolnoma nevedna o prepotrebnem dejanskem, toliko resnem rodbinskem življenji. Zdaj nastane vprašanje: zakaj li takó ogromno število roditeljev s tako hlastnostjo preoblaga svoje hčeri s podukom, ako njim ta v življenji le škodo, a nič koristi ne prinaša? — Navadno samó iz puhle prevzetnosti, da zamorejo svetu reči: Vidite, kakó izobražena je naša hči! Pridite, snubači, tú imate znamenito nevesto! — A ta znamenita nevesta bode, če ne najde v zakonu onega uzora ugodnosti, o kterem je prej vedno sanjarila, temveč nahaja pod cvetjem ljubezni še več trnja v vsakdanjem prozaičnem življenji: ta zna-

menita nevesta bode v svojej nezadovoljnosti mučila ubogega soproga s svojimi razdraženimi živci.

In taka nevesta naj bi potém bila uzorna, požrtvovalna mati? — Stara, nekdaj navadna odgoja žensk sevéda bi nikakor več ne zadostovala sedanjim zahtevam. S svetovnim napredkom mora napredovati tudi ženska odgoja, sicer bi napredek ne bil občen in bi ne mogel širiti se. Pa ali bi se ne dalo med nekdanjo in sedanjo žensko odgojo najti prave razmere, ktera bi nam stvarjala blagih, izobraženih mater, pridnih in razumnih gospodinj? — Umetnosti in znanosti so krasne reči, ktere pa se ne morejo prav sprijazniti z ono polovico človeštva, ki je stvarjena za vzrejo in vzgojo mladega zaroda. Ako si želimo pri peči greti mrzle ude, ne smemo peči prenabasati z drvi, sicer bi se spekli; le majhen plapoleč plamen nas bode blagodejno ogreval. Ženska bedasta in nevedna je nekaj strašnega, a ravno takó strašna je tista, ki vedno govori o največjih pisateljih, umetnikih in drugih imenitnikih kakor o svojih največjih prijateljih.

Ako zna ženska, ktere pravi namen je postati žena in mati, pisati pismo brez pogreška, ako vé, kje stojé glavna mesta našega cesarstva, ako pozná vsaj po imenu najimenitnejše in najbolj znane pisatelje in umetnike evropske, je po mojem mnenji dovolj učena. Izmed jezikov naj bi dobro poznavala poleg s v o j e g a m a t e r i n s k e g a, ako mogoče, tudi jeden svetovni jezik, na pr. v Avstriji državni nemški jezik. Francoščino in angleščino prepuščajmo v naših krajih ženskam višjih krogov, ali pa takim, ki se izobrazujejo za učiteljice in odgojiteljice. Kaj hoče gospá srednjega stanú s tujimi jeziki? Kje bode našla prilike pogovarjati se v njih ali pa dovolj časa spisováje ali čitáje vaditi se v njih? Saj je znano, kako hitro pozabi človek tuj jezik, ako se ne vadi v njem. Škoda tedaj za denar in čas, ki ga mlado dekle potrati s francoščino ali angleščino. Naj bi matere dorastle hčerke, ki so dovršile šolska leta, pri sebi na domu obdržale in jih naj ne puščale celi dan letati od enega poduka k drugemu. Tú naj bi se one z njimi vadile v gospodinjstvu, naj bi materam pomagale pri nadzorovanji mlajših bratov in sester, kuhinje, perila, da bi se mlade učile hišnega reda, točnosti, marljivosti. Pri vsem tem pa naj bi se tudi pridno učile vsakoršnih ročnih del, osobito izdelovati obleko in perilo, kar dandanes toliko denarja požira, ako se izven hiše tujim rokam izroča.

Le tako resno-prosto vzgojene mladenke postanejo enkrat pridne, varčne gospodinje, ljubeznive soproge, vzgledne matere. V sredini domače rodbine se pooblažuje dekliško srce; tú ima dekle priliko poznavati temne in svetle strani življenja, umevati različnosti značajev; tú se njena potrpljivost vadi, le-tu postaja njeno srce sočutno, njena volja krepka in požrtvovalna. Le rodbina bodi tedaj najvažnejša dekliška šola; rodbinsko

življenje jo bode učilo čednosti in skromnosti v sreči, kreposti in neustrašenosti v nesreči.

Sicer pa je sevéda tudi med ženstvom razločkov in jih mora biti. Ni vsakej ženski določeno, imeti lastno rodbino. Mnogo jih je tudi takih, ki célo svoje življenje ostajajo samice in kterim je samim treba služiti si vsakdanjega kruha. Ker pa hčere izobraženih rodbin ne morejo postajati služkinje, šivilje, natakarice itd., zato je naravno, da morejo le z duševnimi vednostmi in na priličen način zadostovati potrebam v življenji. A o vrstah teh žensk in o njih izobrazbah govorimo pozneje. — Opomniti še moram, da kar je bilo prej povedano o previsokej ženskej izobrazbi, to nikakor ne veljá o naših Slovenkah. Žalibog, da Slovenkam še mnogo primanjkuje do tega, da bi bile dosegle ono stopinjo izobraženosti, ktero rodbina in društvo od njih zahteva. Vsekako pa je moje trdno prepričanje, da se mora pri ženskah več ozira jemati na odgojo srcá, nego na izobrazbo duha. A njena izobraženost, naj si bo visoka ali prosta, bodi vedno čim bolj mogoče resna.

Naj bode deklicam, kterim je dano višjo izobraženost doseči, poduk sveta stvar; njega naj se oklepajo z veseljem in trdnim prizadevanjem, učiti se v pravem pomenu besede in ne, kakor je žalibog pri večini navada, samo za puhlo prevzetnost in bahanje. Le resno podučena ženska bode znala z jasnim razumom, s praktičnim dobrim okusom, s požrtvovalno potrpljivostjo ter s čutečim srcem voditi svojo rodbino. Kajti ženska mora ne samó sitni in trudapolni posel, ki ga zahteva prva vzreja otrók, izpolnjevati, ampak ona mora tudi svoj zarod, dokler popolnoma samostalen ne postane, v vseh okoliščinah voditi, podučevati ga, njegov poduk nadzirati, pri izbiranji stanú mu pomagati, ná-nj s svetom uplivati, s kratka: njegova nagnenja in slabosti ravnati, nad njegovo bodočo srečo čuvati in ga vsake nesreče o pravem času varovati.

Ženska moč v rodbini je brezmejna; materin um in upliv delata čudeže: žena ozdravlja bolnike, prestvarja trde značaje v čuteče in premehke v junaške; oživlja lene, malodušne v delavne in marljive. Ženski poklic ni takó malovažen, kakor si mnogi mislijo. Rés, da ta poklic ne zahteva visoke dušne izobrazbe, a zató tem več srčne. A kdo ne vé, da je odgojevanje srcá mnogo težje, nego odgojevanje duha?

In društveno čuvstvo, ktero se rodi v rodbini in razvija v šoli, blaži v crkvi, širi v narodih, ktero raste in postaja državno, človeško, občno, da bi se razvijalo in rastlo brez ženstva in njenega upliva?! — Čeló nemogoče! In tú imamo zopet nov dokaz, da ste moška in ženska izobraženost enako potrebni občnemu napredku in blagostanju.

(Konec pride.)

Matija Ahacelj.

Spisal *J. Scheinigg.*

Kdor bo v letih prihodnjih pisal kulturno zgodovino koroških Slovencev, opazoval bode osobito dve zanimivi prikazni. Zasledoval bode tužnim srcem neprestano umikanje slovenskega življa, ob enem pa tudi radostno priznaval, da so navzlic temu koroški Slovenci izmed sebe porodili obilo množico izvrstnih mož, ki so z umom in peresom delovali domovini v korist in slavo. Slovničarji in jezikoslovci Gutsmann, Jarnik, Janežič, predstavljajoči célo stoletje neumornega truda na jezikoslovnem polji slovenskem, zgodovinarji in letopisci Megiser, Unrest, Hanžič, knez in škof Pavlič, slikar Pernhart, med še živečimi Majar, A. Einšpieler, dr. Štefan na dunajskem vseučilišči: vsi ti so nam dostojni poroki, da je tudi slovenska pokrajina pripomogla po svojih močeh k splošnej izobrazbi koroškega ljudstva obéh narodnostij.

A ne samo duševno omiko so pospeševali, temveč podali so še v zboljšanje gmotnega stanja svojega sotrudnika, a to le énega, tega pa možaka, da jih malo nahajamo po vsem Gorotanu. Baš v istih letih, v kterih je dramil Jarnik svoje rojake, opisujóč jim slavo starodavnih časov, učil je na celovškem lyceji, deloval v kmetijskej družbi blagi Ahacelj.

Matija Ahacelj se je narodil v zvrhnjem Roži v prijaznih Gorenjčah št. jakobske fare, ktera nam je podarila i pesnika Andrejaša, naše Janežiče in mnogo, mnogo domoljubnih duhovnikov, dne 24. svečana l. 1779., bil je torej 5 let starejši od Jarnika. Rodovinsko ime mu je bilo prav za prav Kometar, koje pogosto nahajamo po Koroškem. Ko je pa prišel dečko v Celovec v šolo, zapisalo se je domače ali hišno ime „Ahaceljev“ Matija, in tako je mali Kometar ostal „Ahacelj“ vse žive dni. Njegova mladost nam je znana po kratkem životopisu, ki si ga je spisal sam. Oče Ahacelj je imel majhno kmetijo; osemletnega fantica pošiljal je skrbni oče v rožeško šolo, uro hodá od domačije. Drugo zimo podučeval ga je s petimi fanti vred št. jakobski kaplan France Hudelist. Ko se je ustanovila tudi v Št.-Jakobu „trivijalna“ šola, obiskaval jo je Matija dve leti, v tretjem pa je že nadomestoval učitelja. Prav radi bi bili poslali roditelji, opozorjeni po Hudelistu, sina v Celovec, vendar niso premogli toliko stroškov. Blagi Hudelist je znal odstraniti vse zapreke, plačal je pridnemu fantu stanovnino za celo leto, da bi ga le pripravil do uka. Vstopil je Ahacelj l. 1790. v drugi razred „normalne“ šole v Celovci in dve leti pozneje v gymnasijo, kjer so takrat učili frančiškani.

Hudo se mu je godilo na domu, še hujše v mestu. Ahacelj sam pripoveduje: „Reveža so me porodili mati; fantič pasel sem živino, nabiral

sem brezove trte in je prodajal krivačem, ki slamnate strehe vežejo, v jeseni nabral sem si sadja za zimo kakor skriček. V mestu bival sem pri nekem fabrikantu; vendar dostikrat nisem imel kruha, da bi se nasitil; podal sem se na „parapet“ mestnega ozidja in tam prežal na kavke, ki so gnezdile v zidovih; kedar se je pokazala ktera iz svoje luknje, spustil sem kamen od zgoraj na njo in redno zadel jo. Nekdaj ležal sem hudo bolan brez denarja, brez hrane, brez vsaktere pomoči v mrzlej podstrešnej sobici; udal sem se že bil osodi, pa glej v sobo stopi zdravnik, prišla je z njim postrežnica, dobil sem zdravila in krepila in še do današnjega dneva ne poznam svojega dobrotnika; Bog svojih ne zapusti!“

Normalko je prebil z odlikovanjem. V prvej latinskej šoli pridobil si je deželni stipendij; odslej podpiral je že svojega očeta, ki je dolga leta bolehal. Od 3. razreda počenši podučeval je po hišah, včasih po 7 ur na dan! S prislužkom učil se je francoščine in podpiral ne samo očeta, temveč še brata prišedšega za njim v celovške šole. V počitnicah odhajali so drugi dijaki na dom; Ahacelj pa je ostajal v mestu prevzemši njihove ure in pritrgal si prostovoljno marsiktero mladostno zabavo.

V tem boji za svojo eksistenco, kterega je neprenehoma bíl naš dijak v mladosti, priboril si je óno samozavest in samostalnost, koji ste bili njegova posebna last, in óno samaritansko usmiljenost vzlasti do dijakov; utrdil se je njegov značaj in ojeklil do pravega stoičnega gospodovanja nad samim sebój.

Gymnasijske nauke l. 1801. dovršivši, nameni se vstopiti v celovško bogoslovnico. Vendar v drugo se je izpreobrnola njegova osoda po tujej blagovoljnej roki, ne da bi bil Ahacelj sam dejansko k temu prevratu pripomagal. V počitnicah zboli professor mathematike Paris pl. Giuliani. Baš ta predloži deželnej vladi, da se namesti, dokler je on bolan, za začasnega supplenta njegov učenec dvaindvajsetletni M. Ahacelj. Ves iznenadjen, ker ni znal o tej reči ne besedice poprej, poprime se z veseljem te prilike, ki ga je odvrnola od bogoslovnice; l. 1806. pa odstopi Giuliani in se poda v pokoj. Že leto pozneje imenovali so Ahacelja stalnim professorjem mathematike na celovškem lyceji. Tukaj je učil skozi celih osemintrideset let. Dospevši do samostalne in njegovej sposobnosti posebno ugajajoče službe, loti se naš rojak praktičnega dela v prid in korist domovini, kterej je posvetil vse svoje moči.

Hočeva si torej, dragi čitatelj, na tanko ogledati njegovo delovanje pri kmetijskej družbi, oceniti Ahacelja kot učenjaka, učitelja in voditelja mladine, napósled pa si ga še predočiti kot človeka in značajnega možá.

Prva skrb mu je bila, da si priuči potrebnih naukov o kmetijskej stroki. Slušal je torej v l. 1809—11. predavanja, ktera je imel slavni dr. Burger, professor kmetijske stolice. L. 1811. pristopil je Ahacelj h

koroškej kmetijskej družbi in bil jej do smrti eden najzvestejših in najdelavnejših udov. Zastavil je pero in neprenehoma podučeval svoje rojake o gospodarstvu in drugih koristnih stvareh. Po odhodu Burgerjevem (l. 1820) izvoli si kmetijska družba Ahacelja svojim kanclerjem, in to dostojanstvo je vestno oskrbljeval do zadnjega vzdihljeja. Kmetijska družba koroška je že mnogo let hirala. V prejšnjih časih so bile vojne homatije in njih posledice, pozneje slaba organizacija in denarne zapreke uzrok. da se ni mogla gibati in uplivati do prostega naroda. A naš Ahacelj jo je probudil na novo življenje. Preustrojila se je družba l. 1830. po Ahaceljevem načrtu. Idajati je začela periodične zvezke pod naslovom: „Blätter für Landwirthschaft und Industrie“, in temu listu je bil Ahacelj urednik in marljiv sotrudnik. Izdali so se do l. 1839. štirje zvezki (1831, 33, 37, 39).

V prvem zvezku na str. 3—23 beremo nova pravila in na str. 30—46 sestavek Ahaceljev, v kterem razvija novi družbin program.[1] V njem je proglasil Ahacelj svoja glavna načela o kmetijstvu, obrtniji in o njenem medsebojnem razmerji: obrtnija in kmetijstvo naj ohranita vedno neko skladnost med sebój in naj se ravnata po človeških potrebah, spreminjajočih se od dne do dne. Obrtnija lahko izvršuje to nalogo, a tem težavnejši pa je napredek pri kmetijstvu zaradi premnogih zaprek, kakor so raznovrstnost gospodarskih opravil, veliki stroški in plačila, slabe letine. nizke cene, slaba izobrazba poslov, napósled težavnost theoretičnega in praktičnega poduka o gospodarskih rečeh. — Zató naj skrbi kmetijska družba pred vsem za povzdigo gospodarstva. Kaj naj učini družba? Ahacelj priporoča, naj se razširjajo jasni nauki po novoustanovljenih zvezkih, družba naj si pridobi umnih kmetovalcev za svoje ude in je postavlja drugim v zgled; tudi semena bi se imela deliti, kmetijsko orodje, modelli, obrtnijski izdelki; družba naj priredi poseben družbin vrt za sadjerejo in praktične poskušnje, orodja naj se zboljšajo itd. Pri vsakem podjetji pa mora gledati družba na pójem gospodarstva. Gospodariti se pravi z najmanjšimi stroški in sredstvi največje dohodke pridelati si.

To so Ahaceljevi nazori o tedanjem stanji kmetijstva in obrtnije: iz tega stališča imamo presojevati Ahaceljevo mnogoletno delovanje pri kmetijskej družbi. Načela, ki ja je proglasil v omenjenem članku, skušal je kolikor toliko uresničiti, bodi si theoretično s peresom, bodi si praktično z motiko in nožem. Kajti Ahacelj ni samo pisaril, temveč on je bil tudi sam praktičen kmetovalec in v svojih spisih podaje nam mnogo gospodarskih izkušenj. L. 1831. nakupi tri orala zemljišča s hlevom vred

[1] „Einige Worte an die Mitglieder der k. k. kärntner. Landw. Gesellsch. über die geeigneten Mittel zur Beförderung der heimatlichen Landwirthschaft und Industrie und den Zweck der gegenwärtigen Zeitschrift.“

za 1700 gld. in podari vse kmetijskej družbi s tem pogojem, da napravi družbin vrt za drevesnico, za žlahtno sadje in za praktične poskušnje v poljedelstvu.

Ker so omenjeni zvezki „Blätter etc.“ preredko izhajali, začela je družba l. 1844. izdavati strokovnjaški časopis: „Mittheilungen über Gegenstände der Landwirthschaft und Industrie Kärntens“, in tudi pri tem listu je prevzel zopet Ahacelj uredništvo. V navedenih časopisih in poprej že v „Carinthiji“ objavljal je naš neutrudni rojak zaporedoma plodove svojega uma. Mi hočemo tedaj njegove članke, spise in razprave pregledati in razvrstiti je po raznih strokah gospodarstva.

Najprvo o poljedelstvu: Vsestranski napredek je tukaj kakor povsod Ahaceljevo geslo. Najboljši učitelj poljedelstva je izkušnja. Zató je Ahacelj nagovarjal družbine ude, naj napravljajo razne poskuse, ali jih je pa prirejeval sam po družbinih naredbah. Uspehe takih praktičnih poskusov priobčeval je redoma v omenjenih družbinih časopisih.[1] Družba je razpisala darila za najboljše pluge, orala, oratarje, kosce in ženjice.

Po takih poskušnjah se je dognalo, da je bil najpripravnejši Zugmayer-jev privilegovani plug; za tem plug Jak. Justa, puškarskega kupčevalca v Borovljah, in mlinarja Punčarta na Grojznikovem mlinu. Tudi imena najboljših oratarjev naj se ohranijo; bili so Jože Pelcer, hlapec Punčartov, Janez Male, hlapec Justov, in Peter Andrešič Wölbičev. Ahacelj zahteva, da se napravi pri drugem poskušnjem oranji razstava gospodarskega in obrtnijskega orodja; ali ta misel se je prvikrat dejansko izvršila še le l. 1838. Dvakratna poskušnja žetev je pokazala, da zasluži kosa prednost pred srpom. Zatorej priporoča Ahacelj kmetom, naj žanjejo žito s koso, nagovarjajóč je, da dadó starim nepraktičnim navadam slovo ter se oklenejo novega izkušenega orodja.[2]

---

[1] „Bericht über das Probe-Pflügen, welches unter den Augen einer zur Beurtheilung der Preiswürdigkeit eigens ernannten Kommission der k. k. kärntner. Landwirthschaftgesellschaft am 27. Okt. 1830 vor sich gieng und über die dabei vertheilten Prämien.“ V „Blätter f. L. u. I.“ I. 70—79. — „Bestimmung des normalen Saatquantums“ v članku „Aufgaben u. Anfragen“ v „Blätter“ II. 145—151. — „Anfrage, ob ein schütterer Anbau der Feldbohne als Zwischenfrucht zwischen Kartoffeln Vortheil bringt oder nicht“, v „Mittheilungen“ I. št. 5.

[2] „Bericht über die Resultate des von der k. k. kärntner. Landwirth. Ges. unter Aussetzung von Prämien veranstalteten ersten Probe-Getreidemähens 1831“, v „Blätter“ II. (1833) str. 45—69. — „Bericht über die Resultate des 2. Probe-Getreidemähens auf den Albin Fr. v. Herbert'schen Grundstücken 1832“, v „Blätter“ II. 121 -137. — „Eine Getreidereinigungsmaschine“ v članku „Aufgaben u. Anfragen“ v „Blätter“ II. 145-151.

Take poskušnje se imajo ponavljati, ako se hočeš upirati ná-nje kajti zgodi se lahko, da dobiš iz poskusov, prirejenih v navidezno enaki okoliščinah, čisto različne resultate. Lahko se utegne to istim pripetit ki poskušajo s krompirjem. Krompirja se je v istih časih še premal pridelovalo. Zatorej je učil Ahacelj, na kakšen način se prideluje naj boljši krompir, kako ga je kužnih boleznij varovati ali okuženega ozdrav ljati.[1] Kmet mora tudi gledati na to, da si zboljša svoje zemljišče; zemlj je po Koroškem peščevita; in Ahacelj poudarja tedaj, da se more njen plodovitost zboljševati z laporjem.[2]

Obrtnija, vzlasti tehnična, in kupčija napredujete jako naglo; iz tega napredka pa vzraščajo dan na dan nove potrebe, novi užitki. Zatorej mora umni kmetovalec in gospodar skrbeti za nove dohodke. Nekaj se je v tem oziru v malo letih doseglo po Ahaceljevej delavnosti. Zboljšalo se je izdelovanje železa in jekla, krompir se je sadil obilnejše, iz njega se napravljal alkohol za žganje, uvedel se je brošč (Krapp). Neutrudljivi družbin kancler priporoča poskušnje z lanenim semenom rigajskim in uči, kako se more zabraniti, da se rigajski lan ne spridi.[3] Ahacelj opozarja gospodarje, naj se poprimejo sviloreje[4] ter začnó v prvo nasajati murve. Vsled tega ustanovilo se je v Celovci svilorejno društvo, nasajale so se murve, in marsikdo se je pečal s svilodi. Vendar pa se ni mogla svilarija udomačiti na Koroškem, da si je podnebje ne zavira, in društvo svilorejcev se je razrušilo, bržkone zaradi osebnih razprtij, ki so nastale po Ahaceljevej smrti.

Boljših uspehov dosegel je Ahacelj z drugimi predlogi. Koroška dežela je pridelovala v istih časih več žita, kakor ga je sama potrebovala; izvažati ga pa takrat ni kazalo, ker je še manjkalo železnic in morje je bilo predaleč; žito je bilo tedaj za Korošce najslabše kupčijsko blago. Vse to je izprevidel bistroumni Ahacelj. Kako pa bi si naj zboljšali kmetovalci dohodke? — Obdelujte rastline, ktere imajo več vrednosti v

---

[1] „Mahnung zur Einsendung der Berichte über die Resultate der Vergleichungsversuche im Kartoffelbau". Mitth. I. št. 10. — „Bemerkungen hinsichtlich der in diesen Blättern mitgetheilten und noch mitzutheilenden Berichte über die Vergleichungsversuche beim Kartoffelbau". Mitth. II. št. 3. — „Warnung wegen zu frühen Abschneidens des Kartoffelkrautes". Mitth. I. št. 1. — „Etwas über die neue Kartoffelkrankheit". Mitth. II. št. 14.

[2] Pogl. „Aufgaben u. Anfragen" v „Bläter" II. 145—151. — „Mahnung zur Vertilgung einer lästigen Unkrautpflanze (Feld- oder Ackerdistel-serratula arvensis L.)". Mitth. I. št. 4.

[3] „Erzielung eines besseren Leinsamens". Mitth. II. št. 1.

[4] „Etwas über die Verbesserung und Vermehrung unserer Erwerbsquellen, insonderheitlich über Seidenerzeugung u. über die Frage, ob selbe in Kärnten auch eingeführt werden könne oder solle". Mitth. II. št. 3. 4.

kupčiji, svetoval je.[1] V to svrho predlaga Ahacelj v občnem zboru kmetijske družbe dne 4. julija leta 1836. rigajsko laneno seme, bolognsko in ferrarsko konopljo, oljnate rastline kakor „Rübsen“ za olje; mak, ki zori že po visokih naselbinah; riček ali drenulje (Leindotter); kineško oljnato redkev; rastline, iz kterih se napravljajo barve, vzlasti brošč, burgundsko repo; sadje; hmelj; murve, da se more pričeti s svilarijo, ktera je že nekrat cvela na Koroškem, in sicer ko je bivala nadvojvodinja Marija Ana v Celovci. Hmeljarijo[2] priporočal je še posebno gledé na žalostne razmere po Koroškem. Že l. 1833. toži Ahacelj, da se preveč sadja porabi v žganje. Že takrat se je širila po našej milej domovini ista bolezen, ki je dandanes postala prava kuga uničujoča blagostanje prostega naroda: žganjarija. Iz vseh tvarin, ki so le količkaj pripravne, razlaga iskreni domoljub, dela se spirituozna pijača za slepo ceno, in v vsakej koči ti jo točijo. Ahacelj ni skušal zatreti žganjarstva, kakor dandanes razni deželni namestniki, s papirnatimi ukazi, temveč podajal je zopet praktična sredstva, da bi se kolikor toliko zmanjšala potreba do žganja. Pivo se mora variti ceneje, in to je le tedaj možno, ako si koroška dežela sama dosti hmelja prideluje. Tudi v sedanjih razmerah priporočajo nekteri vešči domoljubi in ojkonomi, naj se znižajo davki na pivo, vzlasti pa na koritnjak. Po Ahaceljevih nasvetih začeli so gospodarji saditi hmelj na Cikuli, pod Krnosom in v Selu blizu Podkrnosa, pozneje tudi okoli Št. Vida. Ahacelj uči v navedenem članku, kako je s hmeljem ravnati, opisuje njegove bolezni in kaže, koliko bi hmeljarija prinašala dobička. V prvih treh krajih je hmeljarstvo propalo, a tem več se prideluje hmelja v št. vidskej okolici, iz ktere ga sedaj že izvažajo. Leta 1876. pridelalo se je v tem kraji 29.646 kilogramov hmelja in kilogram se je plačal po 2·5 do 3·92 gld. Da pa na Koroškem piva danes ne pijemo ceneje, ni Ahaceljeva krivda, temveč splošne kupčijske razmere, ktere so se po železnicah čisto predrugačile.

(Dalje pride.)

Česko-poljski pisatelj Boleslav Jablonský.

Spisal *Radoslav Pukl.*

Na Zwierzinci kraj hriba slavnega poljskega junaka Koščiuska, blizu zgodovinskega mesta Jagelonov, starodavnega Krakova, preminol je v nedeljo dne 27. februarja l. 1881. na Českem in Poljskem prosluli pesnik Boleslav Jablonský.

---

[1] „Aufforderungen zum stärkeren Anbau der Handelspflanzen in Kärnten“. „Blätter“ III. str. 73—86.

[2] „Der Hopfenbau in Kärnten.“ „Blätter“. IV. (1839) str. 36—39.

Tužna ta vest pretresla je ves češki narod in s togo napolnila slavno poljsko zemljo.

Nesmrtni njegov genij je budil v pesnih bratska naroda v času, ko je pokrivala še temna in gosta megla zemljo česko in poljsko, ko ni bila še vzbujena zavest za uzajemni smoter teh dveh slovanskih narodov.

Da Boleslava Jablonskega kot pesnika českega in poljskega naroda prav ocenimo, da razumemo njega poesije, da razjasnimo pomen njegovega delovanja za probujenje českega naroda, da osvetlimo njegovo prizadevanje, kako je budil velika sosedna slovanska naroda za bratovsko uzajemnost: treba nam je promotriti pesnikovo življenje od zibelke do groba, slediti mu v vse turobne in vesele položaje, razkrojiti blago srce, plemeniti duh pesnika, in spoznali bodemo, koliko dragocenih biserov, koliko najčistejšega zlata je počivalo v zvenelem njegovem telesu.

Boleslav Jablonský se je zval pravim imenom Karol Eugen Tupý. Narodil se je v Kardašovi Rečici na Českem 14. januarja leta 1813. Dosegel je torej starost 68 let. Roditelji, akoravno revni, poslali so svojega sina, kterega bistri um so občudovali, ko je bil še otrok, na gymnasijo v Henrikov Gradec. Redko nadarjenost mladenčevo spoznali so takoj njega učitelji. Že v četrtem gymnasijalnem razredu počel je Jablonský skladati verse, a večji del teh zložil je v nemškem jeziku. Karol Hrubý, ki je bil takrat na imenovanej gymnasiji supplent ter se pozneje preselil v Ameriko, bil je prvi, ki je iskro domoljubja zasadil v prsi Jablonskemu in njegovim součencem. Čital jim je primere iz Jungmannove „Slovesnosti", posojeval jim česke knjige. S posebno slastjo čital je mladi pesnik Jungmannov prevod Chateaubriandove Atale, potém Gessnerjeve idylle v Hankovem prevodu.

Domišljija v teh poesijah prevzela je mladega pesnika ter dajala prijetno hrano bujnej njegovej domišljiji. Probudila se je v njem ljubav do materinega jezika in za narodno slovstvo.

Vsled tega sprijateljil se je Boleslav s sošolcem Vaclavom Filipkom, poznejšim českim pisateljem.

Plemenitost njegovega uma, blago njegovo srce iskalo in hrepenelo je po ravnočutečih srcih.

V humanistiških razredih seznanil ga je professor Dubský s Kollárjevimi soneti in priskrbel mu na njegovo iskreno prošnjo Hankovo slovnico. Prav redke so bile namreč v istem času česke knjige in tudi v gymnasijalnej knjižnici niso se dobivale druge nego nemške, prav tako, kakor to malo da ne še dandanes pri nas na Slovenskem.

Jedva je Jablonský l. 1832. ostavil gymnasijo ter se podal na vseučilišče v Prago, že se je kot navdušen domorodec oglasil k narodnemu delovanju.

S plamtečim srcem stopil je v prijateljski krog, kteremu glava in vodja je bil J. K. Tyl. Od te dobe — ni daleko do polstoletja — prištevati se mora Boleslav Jablonský med najdelavnejše, najbolj nadarjene, najgorkejše delavce na polji českega slovstva.

V Pragi, v srci domovine češke, ki je pa takrat bilo še prav hladno, probudila se je v mladem razvijajočem se pesniku v polnej meri narodna zavest.

In čim dalje je tú prebival, tem močnejše bílo mu je srcé do naroda in do domovine. Na včeučilišči upotrebil je vsako priliko, da si razmnoži in razširi vednosti. Tu je sklepal tudi prijateljske zveze z moži, ki zavzemajo toli važna mesta v češkem leposlovji.

V prvej vrsti je bil to češki pisatelj in dramatik Týl, s kterim vred je razglaševal Jablonský prve svoje pesni v listu „Jindy a Nyní“. Pozneje jih je priobčeval v leposlovnem listu „Květy“.

Na vseučilišči so dobrodejno uplivala na Jablonskega um in srce umovita predavanja raznih professorjev; med temi ima prvo mesto professor Nejedlý, ki je predaval o češkem jeziku in o češkem slovstvu. V vseučiliščnej knjižnici bavil se je marljivo s čitanjem čeških knjig in spisov.

Zeló vnet bil je Boleslav za predavanja modroslovskih predmetov, osobito zgodovine, modroslovja in krasovede.

Srčna želja njegovih roditeljev je bila, da se posveti sin Karol duhovništvu. Tej želji je hotel mladi pesnik tudi ustreči in po dovršenih modroslovskih naukih stopi leta 1834. s starim svojim tovarišem Al. Matoušovskim v red praemonstratenzijanski, v samostan na Strahovu.

Izpremenivši posvetno suknjo s samostansko, našel je Jablonský v kratkem v skladatelji J. P. Martinovskem iskrenega prijatelja. Žive njegove melodije so uplivale blagodejno na nežno misel in globoki čut mladega pesnika.

Vendar Jablonskemu ni bilo samostansko življenje po godu. Pretesno mu je postajalo v samostanskih zidovih. Njegov duh je hrepenel po svobodi; njegova domišljija je živela za svet.

Predno je izvršil novicijat, dal je slovó samostanskemu ozračju. Njemu sledi tudi njegov prijatelj Matoušovský. Do tega koraka pripomogel je največ njiju predstojnik Jan Bapt. Stopani, a ne radi tega, da bi bil strog ali prenapet, temveč ker je bil mož svobodomiseln ter vès vnet za učenost.

V to dobo spada prvo večje pesniško delo Jablonskega, ktero je najširše kroge opozorilo ná-nj. Poleg narodne pravljice zložil je namreč krasno pesen: „Tři zlaté vlasy“,[1] ki se delí na več delov: I. Krasna

---

[1] Trije zlati lasi.

Rudmilovna, II. Přepadnouti,[1] III. Cesta k moři,[2] IV. Cesta přes moře,[3] V. Velikan Zlatohlavec, VI. Nawrat,[4] VII. Shledaní.[5]

Ko je Jablonský ostavil samostan, sklenol je podati se zopet na vseučilišče v Prago ter poprijeti se prava. Istodobno potovala sta z njim prijatelja njegova Vrťátko in Šohaj za isti namen.

Jablonskega pesni so se tiskale tudi odslej vedno v časopisu „Květy“. Ta list je Jablonský sam uredoval v letih 1837—1839. z Jaroslavom Pospišilom.

Leta 1837. izda Jablonský kot urednik almanah „Vesna“, ki je našel mnogo častiteljev in velik broj čitateljev.

Jablonský je namerjaval odslej vse svoje moči, ves svoj um posvetiti slovstvu. Narod buditi, delovati za njega bodočnost, to je bil njemu uzor.

Pa žal, tudi v Čehih niso bile takrat dobre razmere za pisatelje.

Kot pesnik in pisatelj bil bi si težko služil vsakdanjega kruha. in ta turobni uzrok je napotil pesnika na drugo stran, kajti na tej poti ni mogel svojega poklica doseči radi pičlih gmotnih sredstev. Pri tem je največ uplivala razplakanost njegovih roditeljev, ker je duhovnemu stanu dal slovó. Tudi njegovi prijatelji so mu prigovarjali, naj zopet stopi v red na Strahovu.

Takó se je Jablonský žalostnim srcem, a vendar dobrimi nadejami vrnol v baš isti red, kterega je bil ostavil. L. 1838. dne 16. aprila položil je redovno obljubo in dne 1. avgusta 1841 bil je po dovršenih bogoslovskih naukih posvečen za duhovnika.

V tihem samostanu pel je sedaj posvetni pevec kot slavec v samotnem gaji. Spomini na svet bili so povod njegovim proizvodom: „Písně milosti“.[6]

K tem je dala nagon vroča nagnenost do gospice Marije Pospišilove, mladostne sestre Jaromira Pospišila. Ta ljubav pa je ostala vedno le predmet njegovih željá. Ranjeno pesnikóvo srce moral je zdraviti čas, a sladke spomine na blago devo, globoke srčne čute položil je pesnik kot večen spominek na premilo mu žensko bitje v nepopisljivo nežne pesni o ljubavi.

Ko je sedaj kot menih peval o sladkej ljubezni, izpremenil je sicer pesnik svoje ime, a nikdar ne visokoleteče svoje domišljije.

Boleslav Jablonský postalo je pisateljsko ime slavnega posvetnega pesnika, — Eugen Karol Tupý pa je bilo ime samotnemu pobožnemu menihu; rajski slavec je žgolel v tihotnem samostanskem

---

[1] Prepad; [2] pot k morju; [3] pot čez morje; [4] vrnitev; [5] snidenje; [6] pesni o ljubavi.

logu še krasnejše nego v posvetnem; koder je hodil, razprostiral je duhteče vonjave svoje neumrjoče domišljije.

Že v bogoslovji zlagal je „Moudrost otcovskou“; ta zbirka obstoječa iz 70 pesnij obsega neprecenljiva poučna pravila, izreke modrosti.

Mnogo ponočno bedenje je pouzročilo Jablonskemu nevarno bolezen, ki je imela za seboj mnogo žalostnih nasledkov, osobito mu je oslabila čutnice. V slutnji, da se mu bliža smrt, zapel je takrat srcé pretresujóče verse:

„Oči své jsem vyplakal,
Prsa svá jsem vyvzdychal,
Srdce své jsem vybásnil...
Co mi zbýva[1] jiného[2]
Než[3] — bych duši vypustil?!“

„To je pesen labudova, napišite mi jo na moj grob“ — takó je pisal pesnik meseca februarja leta 1841. svojemu prijatelju Jaroslavu Pospišilu. Takrat ga ni več naudajala nada, da bode njegove mladosti krepost premagala težko plučnico, ki ga je trla s silno bolestjo. Uničene je že videl vse svoje krasne sanje, vse lepe nadeje bodočnosti.

Ko je srečno okreval, izdal je Jablonský še v četrtem letu bogoslovja l. 1841. prvič svojo zbirko pesnij.

Spomladi leta 1843. prišel je Jablonský za kaplana v Radonice pri Patku nad Ogrom.[4] Krasna ta krajina in občevanje s tamošnjimi izobraženimi rodoljubi, osobito s peruškim župnikom Danešem, omililo je njegovo bivanje na tem mestu. Iz lastnega nagiba in gorečnosti podučeval je tú mladež treh razredov ne samo v verozakonu, temveč tudi v drugih koristnih naukih. Ustanovil je ravno tú za mladež in odrastle knjižnico, ki se je že pod njim jako razmnožila.

Daleč na široko slovel je Jablonský kot izboren pridigar. Kedar je on govoril večne resnice in napeljeval k pobožnemu in razumnemu življenju, vsekdar je bila crkev natlačena. Segal je z živo besedo takó do srca, da je često nastalo jokanje po vsej crkvi.

V Radonicah spisal je Jablonský molitveno knjigo za izobražene žene in može z imenom: „Růže Sionska“, ki je dočakala že tri natise.

Ravno tam priredil je za tisk drugo, vzlasti v „Moudrosti otcovské“ razmnoženo izdanje svojih pesnij, ki je bilo tiskano leta 1845.

Leto 1847. pomeni velik obrat v življenji slavnega pesnika. Do sedaj se je gibal vedno v svojem prirojenem življi, odslej pak je bil s telom in duhom presajen celó v drug svet.

[1] ostaja, [2] drugega, [3] nego, [4] Ohře Egerfluss.

Na Zwierzinci poleg Krakova umrl je v samostanu praemonstratenzijank poslednji poljski Norbertanec, in po starem privilegiji tega samostana prosila je opatica samostanska na Zwierzinci, naj bi opat strahovski določil kakega duhovnika iz svojega reda, ki bi prevzel čast in službo prošta na Zwierzinci ter oskrbljeval z njima združeno župnijo.

Opat Zeidler določi zató Tupega (Jablonskega), nadejajóč se, da bode ta kot temeljit poznavatelj češčine v kratkem priučil se tudi poljskemu jeziku. S težkim srcem se je ločil Jablonský od mile svoje domovine. Dne 26. junija l. 1847. stopi prvič na poljsko zemljo. Krakovski konsistorij je napenjal poprej vse svoje sile, upotrebil ves svoj upliv, da bi imenovani beneficij na Zwierzinci dobil posveten duhovnik poljske narodnosti. Ko se je pa njegov črtež prečrtal, smatral je imenovani konsistorij novodošlega Jablonskega tujcem in pripravljal mu vse mogoče težkoče. Rahločutnemu srcu Jablonskega vsekalo je to bridko rano, in vrnitev v domovino bil je odslej stalen predmet njegovega hrepenenja, ki se mu pa v življenji ni izpolnilo.

Po odhodu iz domovine donela je redkokdaj njegova lira, a če je kdaj udaril ob strune, bili so to navadno le turobni, melanholični zvuki.

V „Pěvce v cizine“ bridko toži, da njemu kot pesniku ni usojeno živeti v domovini!

„Zpivej, zpivej! tak voláte[1]
Stále,[2] moji přatelé!
Stále k zpěvu vyzývate
Dálky[3] obyvatele.
Ale ach! jak težko zpivat
Jsou-li ňádra stisněna!
Jak se těžko jest ozývat,
Je-li duše skličena![4]
Až[5] mně zas,[6] o vlasti moje,
Ve své přijmeš náručí,
Až ty písně žalmy[7] tvoje
Vůkol mne se rozzvučí . . .
O v té rajské, slastne chvíli,[8]
V nadzemské té útěše[9]
Vyzpívám vše svoje síly —
A pak — umru z rozkoše!

V pesni „U nás jináče“, zloženej kmalu po prihodu v samostan na Zwierzinci, zapel je Jablonský iz globočine svoje duše:

Smutno[10] tú, bratři! smutno v cizem[11] kraji!
Srdci se stýská, ac[12] to oko taji[13] — —

---

[1] kličete, [2] vedno, [3] daljni, [4] v oklepu, [5] dokler, ko, [6] zopet, [7] psalmi, [8] trenotku, [9] uteha, veselje, [10] tužno, [11] tuj, [12] akopram, [13] prikriva, taji.

Oj smutno, smutno! srdce ke svým skáče —
U nás jináče! ach, u nás jináče!
O bože, bože! kdybych měl umřiti
A kosti svoje v cizině složiti —
Dej duši mou v tu krajinu nebeskou,
Z které bych věčně viděl vlast svou českou!
U nás jináče — ach, u nás jináče!

S kako ljubavijo in togo je zrl vedno pesnik v svojo rodno zemljo in kako si je želel, da bi mogel v njej bivati v življenji in po smrti, kaže ena njegovih poslednjih pesnij, kterej je napis: „Pozdrav do vlasti“.[1]

Ta pesen je bila kot pesnikov autograf objavljena v Lumiru meseca julija l. 1879. Radi njene krasote podajem tú vso pesen v izvirniku:

Prekrásný letní den!
A vůkol růží květ —
O jak tu zpomínám
Na mládí mého svět!

Nade[2] mnou oblaky
Jak velké labutě[3]
Velebne[4] vznášejí[5]
Sve bílé perutě.

O let'te, oblaky,
Na zapad k horám těm,
Pozdravte národ můj,
Pozdravte rodnou zem!

Zaneste city[6] mé
Ku klidné[7] Řečici,
Zaneste duši mou
K mé drahé Lužnici.

Zaneste povzdech[8] můj
Ku břehům Nežárky,
Zaneste slzy mé
Až[9] k břehům Oharky.

Pozdravte tisíckrát
Mé vlasti oslavu,
Pozdravte Prahu mou
A její Vltavu.

O všude,[10] všude tam
Jest moře zpomínek;
Tam znal mě každý[11] strom[12]
I každý pramínek.[13]

---

[1] domovina, [2] nad, [3] labudi, [4] visoko, [5] vzdigajo, [6] čute, [7] miren, [8] vzdihljej [9] celó do, [10] povsod, [11] vsako, [12] drevo, [13] vir.

O teskno,[1] teskno mi,
Mé srdce svírá strast,[2]
Já v cizích svatyních[3]
Modlim se za svou vlast!

O smutno v dáli žít
Od matky otčiny!
O smutno umírat,
Kde cizí končiny![4]

O jestli cizí kraj
Mé kosti pochová[5] —
To aspoň[6] srdce mé
Tam přijmi, vlasti má!

(Dalje pride.)

Drobnosti.

Poročilo o kmetijski enketi dne 17. in 18. aprila 1884 v Ljubljani. Uredil dr. J. Vošnjak, deželni odbornik. V Ljubljani, 1884. Založil in na svetlo dal deželni odbor kranjski. Natisnila „Narodna Tiskarna". Str. 72 v vel. 8°. — Slavni deželni zbor kranjski je meseca oktobra lanskega leta naročil deželnemu odboru, da pozveduje po uzrokih, zakaj kmetski stan čim dalje tem bolj materijalno propada. Odbor si je priskrbel za to delovanje potrebnih statističnih izkazov ter sklical posebno enketo iz zastopnikov deželnega zbora, c. kr. kranjske kmetijske družbe in zvedenih zaupnih mož iz kmetov. Posvetovanja te kmetijske enkete podaje nam imenovana, po zaslužnem dež. odborniku g. dr. Josipu Vošnjaku sestavljena knjižica. Šest jako imenitnih točk se je predložilo enketi v pretres in posvetovanje. O dednem pravu na kmetih poročal je dež. posl. L. Svetec, o kmetskih domovih in o hipotekarnih dolgovih na kmetskih posestvih pa je stavil dež. odbornik dr. Jos. Vošnjak kot poročevalec svoje nasvete. O vseh točkah vršila se je živahna debata. Zanimivo razpravlja potém g. dež. odb. J. Murnik, kje in kako se naj pospešuje domača industrija, in dež. odb. g. Oton Detela poroča obširno, kako se naj skrbi za povzdigo kmetijstva. Najhujši boj pa je začela enketa proti žganjepitju. Poročevalec dr. Samec je temeljito razkril skelečo rano na telesu našega naroda ter stavil dobrih nasvetov, kako bi se dala najpreje odpraviti ta kužna bolezen med našim ljudstvom.

Po razgovoru o raznih nasvetih gledé pristojbin ali desetka, prostega ženitovanja, odprave male loterije itd. sklene enketa svoje domoljubno delovanje. Konec knjige so navedene v 39 paragrafih resolucije, ktere so sklenoli pri tem zborovanji. Hvalevredno in zaslužno delo storil je s tem korakom dež. odbor kranjski za svojo ožjo domovino; naj se le vsaj važnejši enketini sklepi kmalu oživotvorijo na korist in prospeh našega čilega roda.

Osnova vojstva cesarskim i kraljevskim vojakom v pouk v vprašanjih i odgovorih. Heeres-Organisation zur Belehrung der k. und k. Soldaten in Fragen und Antworten. Slovenisch-deutsch Bearbeitet und verlegt von Comel Edlen von Sočebran, k. k. Hauptmann. V Kromeríži. Tisk J. Šperlína. Založba pisatelja. Str. 33 + 33 v 12°. Velja 20 novc. — Delavni naš rojak stotnik Comel Sočebranski je z imeno-

---

[1] tesno, [2] bol, [3] svetišče, [4] kraj, [5] hrani, [6] vsaj.

1884. Str. LII. + 427 v 8°. Gld. 3·60. — Ta zvezek nam podaje 160 pripovedek in pravljic v dobrej, prav gladkej nemščini. Od našega rojaka g. prof. M. Valjavca jih je v tej knjigi 39 iz njegove rokopisne zbirke objavljenih, a 6 jih je vzel Krauss iz knjige: Nár. pripovjedke in Slov. Glasnika. Druge jugoslovanske pripovedke so večjidel iz že tiskanih zbornikov posnete in le nekaj jih je prvič tú natisnenih. Ni dvomiti, da širi ta knjiga spoznavanje naše národne poesije med drugimi narodi, in zatorej jo tudi svojim čitateljem priporočamo.

Von Pol zu Pol. Internationale Revue für das geistige Leben aller Nationen. Herausgegeben von A. Brehmer. Laibach 1884 Druck und Commissionsverlag von Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Neue Folge. I. Heft. Str. 96 v vel. 8°. — Namen tú imenovane mednarodne revuje je tako važen, da tudi našo pozornost po vsem zasluzuje. Nemškemu narodu namerjava ta časopis odkrivati duševne zaklade vseh omikanih večjih in manjših narodov. To nam dokazuje takoj že prvi zvezek, ki se v obilnej meri tudi ozira na slovansko slovstvo. Tú beremo srbsko narodno pesen: Totenklage, zraven češke: der Schreiber; tú imamo češko povest od Svatopluka Čecha: Ein Dorfheiliger, v dobrem prevodu in na konci še pesniško oceno o tem znamenitem slovanskem pesniku z dvema prevedenima pesnima. Tej revuji so svoje moči obljubili tudi rojeni Slovenci, in upati je, da bodo slovensko slovstvo v njej častno zastopali. Prvi zvezek nam podaje na str. 79. nemško pesen: Adria, wie schön bist du!, ktero je zložila naša pesnica Lujiza Pesjakova. Ako se bodo sledeči zvezki v enakej meri ozirali na slovanske literature kakor prvi, smemo to revujo svojim čitateljem priporočati. Ona izhaja v mesečnih zvezkih šest pol obsegajočih, vsak snopič po 50 novc. v Ljubljani pri knjigarni: Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Ethnographische Fragebögen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. I. Südslaven. Von dr. Friedrich S. Krauss. Wien, Commissions-Verlag v. Alf. Hölder 1884. 8°. VI. + 48 str. — Tako se zove nemška izdaja ethnografičnih vprašanj, ktera dunajsko anthropologiško društvo v hrvatsko-srbskem jeziku (dobil sem slučajno le nemško do rok) vsakemu zastonj pošlje, kdor se pri društvu pismeno (pod naslovom: „Anthropologische Gesellschaft in Wien. K. k. Naturhistorisches Museum. Bellariastrasse.") zá-nje oglasi ter hoče na eno ali drugo izmed 740 tukaj stavljenih vprašanj odgovor poslati. Vprašanja, ktera je dr. Krauss, rojen Hrvat iz vojaške Krajine, deloma po prejšnjih podobnih pitanjih (kakor za pravoslavna po V. Bogišići, zgodovinska po Arkivu za povestnicu jugoslavensku), deloma z nova sestavil, obsegajo sledečih XIX. oddelkov: I. jezik; II. prosveto (kulturo); III. šege; IV. svetkovine; V. věrovanja; VI. mantiko (prorokovanja, vedeževanja); VII. rojstvo in smrt; VIII. vraštva; IX. sorodstvo; X. pobratimstvo; XI. ženitev in zakon; XII. zadrugo; XIII. obiteljstvo; XIV. služništvo; XV. zemljištvo; XVI. tržtvo; XVII. zločinstvo; XVIII. občino; XIX. sodništvo. Odgovore pa želijo: 1. če le mogoče v narečji samem tistega kraja, o kterem kdo poroča; 2. točno imenovanje kraja in osebe, ki je rečeno pripovedovala; 3. za dokaze so dobro došle pesni in prislovice, čim več tem bolje; 4. ljubo bi jim bilo dopošiljanje redkih knjig in časopisov, če hranijo kaj takega blaga; 5. isto tako v obče vsako ethnografično poročilo, da si ni v teh pitanjih zapopadeno; 6. o opuščenih šegah in navadah kdaj so še veljale; 7. natančno zabeleženje besed in pomena, kako narod sam svoje navade nazivlje in razumeva itd. Tudi se ne terja mnogo od pojedinca; da le vé na tri do štiri pitanja dober odgovor, naj je le nemudoma, vendar vsako na posebnem lističi razločno pisano pošlje društvu, ki hoče ali v svojem glasilu („Mittheilungen") ali svoje dni v posebnem delu takim pôtem nabrano narodopisno tvarino z imeni nabirateljev vred objaviti. Vsakemu takemu sotrudniku obeta društvo vsaj po eno poročilo o uspešnem napredovanji teh raziskavanj zastonj dostavljati. Slednjič se pozivljejo rodoljubi iz vseh pokrajin slovanskega juga — tedaj tudi slovenski rojaki, — da se v

obilnem številu udeležujejo reševanja teh narodopisnih zastavic, da se tem častneje reši krasna naloga učeno-ethnografiškega spoznavanja jugoslovanstva, za nas spoznavanja samega sebe! *Dr. Fr. S.*

Novejše nemške knjige, ki o naših krajih ali o slovanskih v obče govore: Schlossar Anton: Steiermärkische Bäder und Luft-Curorte, topographisch-historische Skizzen. Wien, Braumüller 1883. 8°. V.—292 str. (Braumüller's Bade-Bibliothek No. 54.). — Keesbacher Friedrich: Krain & seine öffentliche Gesundheit mit besonderer Berücksichtigung des Jahres 1881 herausgegeben vom k. k. Landes-Sanitätsrathe für Krain mit 1 Sanitätskarte von Krain, (15) Uebersichtskarten & (15) Curventabellen. Laibach. I. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg 1883. 4°. VIII.—225 str. — Daten über Holz-Production in Oesterreich mit besonderer Berücksichtigung Triest's und der benachbarten Länder, herausgegeben mit Unterstützung des k. k. Handels-Ministeriums vom österr.-ungar. Vereine der Holz-Producenten, Holzhändler und Holz-Industriellen. Wien, typ Reisser & Werthner 1882. 8° 24 str. (Oesterr.-ungar. Industrie- & Landwirthschaftliche Ausstellung in Triest.). — Wendt Georg: Die Nationalität der Bevölkerung der deutschen Ostmarken vor dem Beginne des Germanisirung. Göttingen. Peppmüller 1878. 8° 63 str. — Pič Joseph-Lad.: Der nationale Kampf gegen das ungarische Staatsrecht, ein Beitrag zur Kritik der älteren ungarischen Geschichte. Leipzig. Duncker & Humblot 1882. 8° (II.)—259 str. — Ziegler Franz: Das Schloss Groppenstein im Mollthale, Herzogthum Kärnthen (Oesterreich), eine Skizze (mit Illustrationen im Text. 1 lith. Tafel, 1 Plan & 1 Karte.). Wien. M. Schückl 1883. 8° 14 str. — Die Adelsberger Grotte unweit Triest an der Südbahnstation]Adelsberg gelegen (mit 1 Holzschnitttafel & 1 lithogr. Plane.) Laibach, typ. Kleinmayr & Bamberg 1882. 8° 12 str. — Zahn Josef v.: Die deutschen Burgen in Friaul, Skizzen in Wort & Bild (s podobo na čelu in v berilu). Graz. Leuschner & Lubensky 1883. 8° (II.)—68 str. — Schweiger-Lerchenfeld Amand v. Abbazia: Idylle von der Adria mit 19 Original-Zeichnungen von L. E. Petrovits. Wien. A. Hartleben 1883. 8° IX.—144 str. — Mayer Franz-Martin: Die östlichen Alpenländer im Investiturstreite. Innsbruck. Wagner 1883. 8° (I.)—252 str. — Aus Erzherzog Johanns Tagebuch: Eine Reise in Obersteiermark im Jahre 1810, im Auftrage des Franz Grafen v. Meran herausgegeben von Franz Ilwof. Graz. Leuschner 1882. 8° VIII—141 str. — Beckh-Widmanstetter Leopold v.: Grabsteine der christlichen Zeit zu Friesach in Kärnten mit 15 Text-Illustrationen. Wien. Staatsdruckerei 1882 4° (II.)—36 str. (Ponatis iz VII. & VIII. knjige „Mittheilungen N. F. d. k. k. Central-Commission f. Kunst- & histor. Denkmale" 1881 & 1882.). — Auspitzer Emil: Bericht über die russische National-Ausstellung in Moskau 1882 erstattet an den niederösterreichischen Gewerbeverein. Wien. Typ. A. Keiss 1883. 8° 25 str. (Ponatis iz: „Wochenschrift des niederösterr. Gewerbevereines" 1883.) — Alpi Domenico: Elogio funebre di Andrea Gollmayr principe arcivescovo di Gorizia (od 20. marca 1883). Gorizia. Tip. Ilariana 1883. 8° 11 str. — Höffinger Carl: Die Kur in Gleichenberg, praktische Anleitung zum richtigen Gebrauche der Kurmittel und zu einem entsprechenden allgemeinen diätetischen Verhalten; zur Information für Kurgäste & Aerzte. Gleichenberg. Typ. A. Keiss in Wien 1883. 8° 51 str. — Paltauf Christian: Bad Neuhaus bei Cilli in Steiermark. 2. umgearbeitete Auflage. Wien. Braumüller 1883. 8° VI. - 81 str. (Braumüller's Bade-Bibliothek Nro. 39). — Der Curort Radein (t. j. Radinska slatina blizu Radgone) mit seinen reichhaltigsten Nathron-Lithion-Sauerbrunnen (das steirische Vichy). Radein (typ. J. Janotta in Graz 1883). 16° 31 str. *Dr. Fr. S.*

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. V Celovci, 1. oktobra 1884. *Štev. 10.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

Šestnajsto poglavje.

Ne zapusti nobeden ga v ti sili,
Molčé orožje svoje vsak si vzame.
Prešéren.

Kakor jame drevo povešati vrhove, ako se je v njegovem telesu utaborila strupena zalega, ki razjeda neprestano na izvirih njegove moči in pritokih življenja, enako mora opešati vsako najbolj navdušeno podvzetje, ako se je uselilo izdajalstvo in zavist v njegovo vodstvo. Dobro je čutil Ilija Gregorič poslednje. Videl je, kako se zbirajo od dne do dne vedno bolj temni oblaki nasprotstva nad njegovo vojsko. A premožat in prepogumen je bil, da bi bil to nevarnost odkril svojim podpoveljnikom. Prehajajóč iz kraja v kraj in z iznenadjenjem hotel je utruditi nasprotstvo in zakriti svoj sem ter tja obupni položaj. Pomanjkovalo mu je malo da ne vsega, kar je dobrej vojski neobhodno potreba. S silo si je moral pridobivati živeža, kjer je bila prva in najboljša priložnost. Poslednje pa je neizmerno škodovalo Ilijevemu imenu in vsemu uporu. Plašilci, ki niso imeli poguma pridružiti se ustašem, zabavljali so skrivaje kmetskej vojski, svarili pred njo in jo črnili pridevajóč jej nečiste, sebične namene.

V takem položaji, osobito pa ker ni mogel Ilija zaznamovati odločnega uspeha, prehajalo je mnogo kmetov k nasprotnej vojski, misléč pridobiti si s tem odpuščenja zaradi prvega upora.

Izdan je bil, to je naravno in lahko umevno v takih razmerah, bojni Ilijev načrt nasprotnim poveljnikom, ki so jeli prodirati od mnogih stranij proti njegovej vojski, hotéč prisiliti jo k boju na ravnem polji. Dobro so preračunili, da le jasna in odločna zmaga nad kmetstvom uniči na eden pot ves Ilijev upliv ter mu prekriža vse daljne črteže. Pripo-

močkov za ta namen pa so imeli plemenitaši obilo. Ogerska plemenitaša Zriny in Allapi sta jim ponudila svoje čete. Pričela sta bila namreč poslednja dva na svojo roko boj proti upornemu kmetstvu in popolno uničila pri Kerestinaci osem sto mož broječo kmetsko četo. Na severu zbral je celjski stotnik Juri plemeniti Schrattenbach veliko vojsko in prodiral z njo proti Celju. Od jugozahoda bližal se je povsod zmagujoči Jobst Thurnski s svojo zmage pijano četo. Med poveljniki poslednjih čet najdemo tudi grajščaka Tahyja in njegovega slavehlepnega oskrbnika Črniča.

Bilo je sedmega svečana istega leta. Ilijeva vojska je taborila pri Sv. Petru poleg Kunsperga. Že v jutro istega dne dobil je Ilija Gregorič po svojih prijateljih poročilo, da je od treh stranij obkoljen od plemenitaške vojske. Naznanila se mu je pa tudi bila nesreča ustašev pri Kerestinaci.

Preveč izkušen voditelj bil je Ilija, da bi ne bil razsodil v takem položaji, da ga more sedaj rešiti le še odločna zmaga in da je primoran meriti se z nasprotniki na ravnem polji. Precenil ni za takov boj proti dobro organizovanej in dobro oboroženej vojski svojih skromnih močij. Jasno mu je bilo, kako malo zmorejo orožja nevajeni, po zadnjih borbah in notranjem razburjenji utrujeni kmetje, če bi bilo njihovo število tudi večje od nasprotnikov. A niti poslednje ni bila istina. Več kot tisóč mož oropala mu je dosedanja borba brez onih, ki so zapustili skrivaje njegov tabor ali se pridružili sovražniku. Le nenavadno junaštvo, posebna vojna sreča ali sramoten beg more rešiti kmetsko vojsko. To je vedel tudi Ilija in zaraditega čutil, da ne sme dalje zakrivati pravega razmerja svojim četam.

Na večer sedmega svečana zbral je vso svojo vojsko in njene podpoveljnike ter ustmeno naznanil sledeči vojni manifest:

„Vojaki! Deset celih dnij preliva se že naša po maščevanji kričeča krv za naše pravice, a žalibože brez pričakovanega uspeha. Izdajalstvo, zavist in večja nasprotna moč prekrižala je do sedaj že mnogo naših znamenitih črtežev. Bliža se priložnost, ko se pokaže jasno, kje je pogubljenje, kje zmaga, kje pravica, kje krivica. Možje, sovražnik je zvedel po naših kukavicah bojni naš črtež in razprostrl vso svojo moč, da nas uniči.

Naznanjam Vam, da smo obkoljeni od nasprotnikov okrog in okrog. Od juga bliža se Jobst Thurnski z našim največjim krvoločnikom Tahyjem.“

Prenehal je govornik pri teh besedah; kajti nepopisljiv hrup je nastal pri poslednjem imenu.

„Od zahoda obkolil nas je,“ nadaljuje potém Ilija. „Allapi in Zriny, ki sta prelila toliko naše krvi pri Kerestinaci. Od severa pa se bliža Juri Schrattenbach z veliko iz štajerskih nemških kmetov obstoječo vojsko.

Hud boj nas čaka, prijatelji! Potrebovali bodemo svojo zadnjo moč. Le navdušenje in naša sveta stvar more nam nakloniti zmago.

Ne zakrivam vam, da je posledn ja le naš up, a ne zagotovilo. Zaraditega opozorujem vsakega, da je čas odločiti se za boj z močnejšim nasprotnikom ali zapustiti naše vrste.

Kdor ljubi življenje, večno sužnost in togo naroda, vrne naj se in ostane naj večen tlačan! Komur je pa svoboda več kot večna krivica in trpljenje, ostane naj pri meni! Jaz sem si izvolil poslednje."

Z navdušenjem in posebnim naglasom govoril je Ilija te besede in čakal potém, da se oglasi nasprotni glas. A brezuspešen bil je oddihljej.

Nepopisljivo navdušenje in veselje odmevalo je po ustaškem taboru. Gnetľa se je množica hrabrih kmetskih mladenčev in sivolasih mož proti govorniku in poljubovala mu roke in obleko ter prisegala zvestobo do zadnjega vzdihljeja.

Ginen je bil Ilija te skoro nepričakovane udanosti in zaupanja priprostega kmetstva. Milo se mu je storilo, ko se je zahvaljeval za izkazano mu zvestobo. Nevedoma se mu je vsiljevala misel, ali je v resnici obsojen ta blagi, za svobodo vneti narod v večno sužnost in trpljenje?!

Odgovarjal mu je skriven glas v prsih z mogočnim: „Ne, vremena bodo njemu se zjasnila," a vendar preotožen je bil njegov začasni položaj za ta veseli glas.

„Samo nekaj si želim," dejal je potém polglasno samemu sebi; „umrjem naj, predno vidim uničen in razbit narod moj. Z njim živim in z njim hočem izginoti, ako je še prezgodaj gledati njegovega vstajenja dan!"

Ginljiva je bila nató prisega, ktero je prisegala vsa zbrana vojska svojemu poveljniku, prisega, ki je obetala svobodo, ali — radovoljno smrt do zadnjega moža.

Pozno je bilo isto noč. Razšli so se bili po zadnjem posvetovanji vojni podpoveljniki, da se zadnjič okrepé s kratkim spanjem za bodoči, kdo vé, ali ne zadnji dan.

Le v šotoru vrhovnega poveljnika Ilije Gregoriča brlela je še slaba lučica. Pred šotorom pa je slonel mlad vojak. Videlo se je, da se trudi slišati polglasne besede, ki so se čule sem ter tja iz šotora. Zdajci so se razumele besede:

„Prosim te, pozabljaj! Upanja ni, da bi bila srečna. Vajina zveza škoduje našej stvari."

Natό nastane tihota, a vojak se zgane izvèn šotora, in videlo se je, kakor da bi si bil zakrival z rokama obraz.

Kmalu potém stopi visoko rasten vojak iz šotora, in ko postane, kakor da bi bil premišljeval, kod vodi njegov pot, pridruži se mu zvunaj stojéči mlajši tovariš.

Dobra prijatelja sta si morala biti, kajti jako prisrčen je bil njijun pozdrav. Slonela sta nekaj časa v tihem pogovoru. Nató vpraša mlajši in povzdigne svoj obraz proti tovarišu:

„Kaj so rekli oče tvojemu svetu? Ali ne spoznajo velike nesreče, ki se nam bliža?“

Tiho je bilo potém nekaj časa, in v stran se je obrnol starejši vojak, kakor da bi se bil bal odkritosrčno odgovoriti zadnjemu vprašanju. Napósled prime z obema rokama tovariševo desnico in odgovori s tresočim glasom:

„Jutranji dan,“ dejal je naš poveljnik, „odločuje tudi o najinej osodi. Ali si priborimo po odločnej zmagi boljšo bodočnost, ali pa pademo vsi do zadnjega moža.

Zganol se je mladi tovariš pri zadnjih besedah. Da pa zakrije žalost, ki je privabila svetle solze v njegove lepe oči, ovil je roki okoli života svojega prijatelja ter zakril na njegovih prsih obraz.

„Ne toguj! Upaj, upaj, da ni zapustila sreča našega orožja in da se veselimo kmalu odločne zmage.“

Tako je tolažil starejši vojak podpoveljnik Miha Guzetič mladega tovariša, svojo nevesto Ilijevo hčer, ki je spremljala očeta na vseh njegovih potih.

Potolažile so nekoliko zadnje besede deklico. Povzdignola je zopet glavo in vprašala:

„Ali ne vedó oče, kolika vojska nas oklepa?“

„Govoril sem dovolj in svetoval jim tudi jaz, a brez uspeha. Pravil sem, da ni naloga kmetske vojske braniti se na ravnem polji, da nam je izdaja in pomanjkanje potrebnega živeža otežila uspeh, a vendar —“

Tu preneha pripovedovalec in se obrne v stran, da bi zakril nevoljo o tem premalo premišljenem črteži.

„In vendar,“ povzame Jela, „skleuoli so poskusiti srečo!“

„Jela, oče so junak od nog do glave,“ odvrne urno Guzetič, da nekoliko zmanjša krivdo Ilijevo. „V tem trenotku so le vojak, nič druzega. Oni pač hočejo opogumiti s svojim odločnim dejanjem že obupujočo vojsko. Le zaraditega so se prenaglili in dejali —.“

Zopet je prenehal govornik. Bal se je izreči svojej nevesti sodbo poveljnikovo o njunej zvezi.

A dobro je opazila deklica, da ima nekaj skrivnostnega na jeziku, kar si pa ne upa izgovoriti.

„Govori, ženin moj!“ reče pogumno.

„Dejali so oče, naj pozabljam, da je najina ljubezen — ovira občnemu uspehu,“ pristavi napósled Guzetič in izpusti morda nevédoma Jelino desnico iz svojih rok.

Tragičen prizor je bil to.

„Pozabljaj! Ovira sva občnemu uspehu!“ ponavlja polglasno deklica kakor v sanjah.

In med tem čuti njen ženin, kako postaja mrzla njena roka in mrkel njen pogled in kako jej omaguje život.

„Pozabljaj, pozabljaj!“ vzklikne še enkrat, in v istem trenotku zapusté jo moči. Onemogla se zgrudi na zemljo . . . .

Pokala je že zora na vzhodu in nebo se je jelo rudečiti, ko se ločita Guzetič in njegova nevesta.

„Pozabljaj! Kdor more pozabiti, je srečen,“ pravi v slovó mlada nevesta. „Zapomni si, dragi moj: Ilijeva hči ne pozna bojazni, le nekaj ne more, in to je pozabljati sanj prve in zadnje ljubezni.“

Pogumno in s krepkim glasom je govorila Jela te besede in odšla na nasprotno stran. A ustavila se je še eden pot potém in zrla nazaj, kjer je slonel nepremakljivo njen ženin.

Takov je bil dekličin pogled kakor onega, ki se ozre poslednji krat na gomilo, kjer so mu zagrebli zadnji up, na kteri se je opiral v viharjih življenja.

Sedemnajsto poglavje.

Viele Bauern fielen, alle Hauptleute bis auf den einzigen Ilija, der sich ins Gebirge flüchtete.

Dimitz.

Lepo je vzhajalo isto jutro solnce. Kakor da bi bilo to posebno ugodno sovražnej vojski, dvignola se je že pri prvem dnevnem svitu in se bližala od treh stranij Sv. Petru, kjer je taboril Ilija s svojimi četami. Posebno južna vojska, kterej je ukazoval baron Jobst Thurnski, hitela je brez oddihljeja proti kraju, kjer bi se imela združiti z vzhodnim in severnim oddelkom. V prvem oddelku te vojske jezdil je naš znanec grajščak Tahy in njegov oskrbnik Črnič.

„Danes imaš priložnost, prijatelj, prislužiti si obetano zaslugo,“ pravi grajščak svojemu tovarišu. Približavši se pa mu zašepeče nekaj na uho.

„Častno besedo dam in svojo desnico zastavim, če zahtevate, da predno zahaja današnje solnce, ni več govorice o kmetskem ponosu. Njegov zapeljivec pa, ki je prelil toliko nedolžne krvi, zasluži, da se povzdigne v svarilno znamenje na najvišje drevo med nebom in zemljo.“

„Ali si pozabil, Črnič, kaj si mi nekdaj obetal?“ vpraša zopet nagajivo grajščak.

„Privesti si mi ga obljubil živega v roke, kakor si storil nekdaj, dobro znaš. A tedaj bili so drugačni časi, naša moč je bila omajana nasproti kmetstvu.“

Tako je govoril pol resno, pol zbadljivo grajščak Tahy. Zabavala ga je namreč nepopisljiva slavehlepnost oskrbnikova in pogosta nezgoda, ktero je imel v vsakem svojem najbolj navdušenem podvzetji.

Molčal je oskrbnik Črnič. Jezila ga je grajščakova nagajivost.

Poslednjo pa je porabil Tahy še bolj v svojo korist in pristavil resno:

„Kaj pa, Črnič, ko bi se utegnola pripetiti neprilika našej vojski? Ti ne poznaš razjarjenega kmetstva. Niti za večerjo bi mi poveljniki ne zadostovali ustašem, ako nas dobé v pest. Posebno ti nisi bajè na dobrem glasu pri njih.“

Prestrašil se je Črnič te resno izgovorjene misli svojega gospoda; kajti slabo vest je imel. Znal je dobro, da so ga opazili že v Krškem kmetje in da je utekel le po naključji njihovemu maščevanju. Pisali pa so mu pismo potém in naznanili, da je zapisan tudi on za veliki plačilni dan pravice nad krivico.

„To ni mogoče! To bi bilo sramotno našemu imenu na veke,“ pristavil je Črnič videzno miren. „V najboljšem slučaji broji kmetska vojska pet tisoč slabo oboroženih mož. In — naša, milostljivi gospod?“

S ponosom je stavil oskrbnik to vprašanje, hotéč s številkami in jasnimi dokazi ovreči grajščakovo bojazen.

A hudomušen je bil danes Tahy.

„In nas vseh je deset tisoč, če ne manj, prijatelj,“ odgovori grajščak in pristavi potém:

„Ali je to mnogo? Ali ne znaš, da se računi na enega kmeta pet naših z denarji in obeti kupljenih vojakov, ki napósled niti zanesljivi niso in mnogokrat brez poguma?!“

Čutil je Črnič strup teh besed. Svest si je bil povrh tudi sam, da ne sili njega navdušenje v boj, temveč krasni obeti in samostalnost na razvalinah kmetskega posestva.

„Ali niso imena Zriny, Allapi, baron Jobst in vaše — najboljša zastava popolne zmage?“ vpraša zopet razburjen oskrbnik svojega poveljnika.

„Vodstvo ni vse. Vojaštvo in pogum sploh odločuje zmage, to si zapomni!“ Odločil bode nedvomno že današnji dan, koliko je resnice v mojej slutnji. Če se nam je poročalo prav, potrebujemo le še nekaj ur do sovražne vojske. Utaborila se je in krepko zavarovala pri Sv. Petru, ondi nas pričakuje z največjim navdušenjem.“

Med tem ko je dražil grajščak Tahy svojega ne baš pogumnega spremljevalca s takim pogovorom, bližale so se plemenitaške vojske vedno bolj in bolj že prej natanko določenemu središču pri Sv. Petru. Bili so

to v resnici nasproti ustašem močni vojni oddelki, izvrstno oboroženi in preskrbljeni z vso potrebščino.

Že zgodaj v jutro osmega svečana poročalo se je Iliji Gregoriču, da se nasprotne vojske bližajo.

Prezaupljiv in prepogumen je bil Ilija, da bi bil verjel poročilu, ki je govorilo o desetih tisóčih. Akoravno je bila njegova vojska za polovico manjša in utrujena po zadnjih dneh, poskušal ni prodreti vedno bolj oklepajoči ga sovražni pas, temveč sklenol je zoper odločni odsvet svojih podpoveljnikov, poskusiti tú svojo bojno srečo.

Podal se je napósled v zvonik crkve pri Sv. Petru, da opazuje sam od tod sovražnikovo razmerje.

Ni se mu dozdeval povoljen njegov položaj v primeri s sovražnikovim. Urno se je vrnol zaraditega in sklical v zadnjem trenotku zbor svojih prvih vojakov. Opozoril je na bližajoče nevarnost in na neizogibljivi boj, ki odločuje brezdvomno o njihovej bodočnosti. Opominjal je k složnosti, vztrajnosti in pogumu.

„Le poslednje je zmožno,“ trdil je, „priboriti nam odločno zmago, ali vsaj rešiti vojsko popolne pogube. In tovariši. ako nas je zapustila tú zadnja sreča, tolaži mene in tudi vas zavest, da smo izpolnili do zadnjega svojega trenotka sveto dolžnost. ki smo jo dolžni domovini in našim bratom. Izgubili nismo tudi v najslabšem slučaji mnogo. Boljša je častna smrt v boji za pravice nego sužno življenje, ktero je brez zmage odmenjeno našemu ljudstvu. Kdor nima izgubiti ničesar, a pridobiti vse, zastavi lahko svoje imetje — svoje življenje!“

Z nepopisljivim navdušenjem so se odobravale te poveljnikove besede. Gnetli so se vojaki k njemu in ga objemali ter poljubovali, kakor da bi bil pridobil že slavno zmago.

„Ko bi zadelo vzlasti mene, prijatelji, kaj neprijetnega, predstavljam vam tu svojega namestnika, ki zasluži, da zapóveduje za menój našej hrabrej vojski; kajti daroval je zá-njo vse svoje premoženje.

Izgovorivši pokazal je Ilija na Guzetiča.

Z navdušenjem so sprejeli ta nasvet vojaki. V znamenje velikega zaupanja dvignejo Guzetiča na rame in mu stiskajo desnico obljubujóč mu neomahljivo zvestobo.

„Še nekaj imam na srci, prijatelji, predno se prične krvavi ples,“ nadaljuje z ginenim glasom zopet Ilija.

„Dobro veste, kdo stavi v me ves svoj up, komu sem edina pomoč na svetu.

Sivolasi, zaradi rodoljubja nesrečni slepec Marko, moj oče je zapuščen brez mene od vsega sveta. Njega ne pozabite, prijatelji, komur je milejša sreča, kakor bode morda meni. Tudi moj edini otrok, ki deli

trpljenje in veselje z nami, ostane brez zaščitja, ko bi padel vaš podpoveljnik Guzetič.

Svojo hčer in nesrečno nevesto Jelo, prijatelji, zapuščam vam v spomin, ki vam ostane kakor upam nepozabljiv.“

Ginljiv je bil ta prizor v zboru pogumnih vojakov. Trajal je le kratko. Resen boj je poklical možake na svoje mesto in zadušil vsak čut razven onega na zmago in maščevanje nad stoletno krivdo.

Med tem ko je objavljal Ilija Gregorič tako rekóč svojo zadnjo oporoko, vnel se je že boj na skrajnem jugu. Z veliko silo trčili so sprednji oddelki plemenitaške vojske na razpostavljene straže ustaške. Po kratkem boji so se potisnole poslednje v glavni tabor nazaj. V istem trenotku prične se boj na vseh črtah. Ob enem udari sovražnik od treh stranij na ustaški tabor in zapre vse komunikacije okrog in okrog.

Svest si je bil Ilija tega nepovoljnega stališča svoje vojske že pred bojem. Stavil je vse svoje upanje le v hrabrost svojih čet. Zaraditega je precej mirno pričakoval začetek boju.

Kakor bi bili vsi ustaši ene misli, bojevali so se junaško. Stali so nepremakljivo sovražnim vrstam nasproti. Goljufala se je najeta vojska plemenitaška, menéč, da iznenadi ustaše in jih brez truda uniči.

Vse dopoldne je omahovala zmaga zdaj na tej, zdaj na drugej strani.

Opoldne bili so celó kmetje že mnogo na boljšem. Potisnoli so levo sovražno krilo, kteremu je zapovedoval Allapi, daleč nazaj. A manjkalo jim je strategične zvedenosti, da bi bili porabili ta uspeh v občno korist. Razkropili so, preganjajóč umikajočo se sovražno vojsko, svoje moči ter oslabili ostala krila.

Modro sta uporabila Jobst in Tahy to kmetsko napako. Porinola sta svoje oddelke globoko v kmetske vrste, tako rekóč v njeno srcé, kjer se je boril Ilija Gregorič sam. Krvav boj se je vnel sedaj ondi in divjal je skoro celi popoldan.

Bilo je okoli četrte ure popoldne. Solnce se je pomikalo proti zahodu, ko se čuje vesela novica na daleč okrog, da je težko ranjen poveljnik Tahy in da je padel pod Ilijevim mečem njegov oskrbnik Črnič.

Ni se še bila popolnoma razširila ta vest, ko jej sledi druga žalostna, da je zajet Ilija Gregorič z vsem vojnim štabom in podpoveljnikom Guzetičem.

Nepopisljiv utis je napravil ta glas na vso ostalo četo. V istem trenotku jela se je umikati tudi vrsta, ki je prej napredovala proti Allapiju. Nov ogerski oddelek je namreč prihitel Allapiju na pomoč ter si v kratkem času pridobil že izgubljene glavne pozicije.

Zdajci se pridruži ustaškim sovražnikom še tretji pomočnik. Nastopil je večerni mrak in razprostrl po vsej okolici tako gosto meglo, kakoršne še živ človek ni pomnil.

Nastala je nepopisljiva zmešnjava v že po zadnjih novicah razburjenej kmetskej vojski. Lahkoverni kmetje so spoznali v tej nenavadnej megli kazen in šibo božjo. Naravno je tedaj, da je prenehala med njimi vsa disciplina in red. Najbolj je škodovala novica, da je ujet Ilija in mrtev njegov podpoveljnik Guzetič.

A poslednje ni bila resnica. Rešila sta se Ilija in Guzetič zopet iz sovražnikovih rok s svojim malim oddelkom, a posrečilo se jima ni več, da bi bila umirila in uredila svoje čete.

Zmaga plemenitašev je bila v takovem neredu lahka in popolna. Končno je vsak le mislil na rešitev svoje lastne osebe; kajti več kot tri sto mrtvih, dvakrat toliko ranjenih kmetov pokrivalo je bojno polje in nad pet sto mož bilo je ujetih.

Tudi reden beg in umikanje je bilo nemogoče in zabranjeno. Padli so namreč vsi podpoveljniki in stotniki pod nasprotnimi meči in povrh je še nastala temna noč. Poslednja pa je popolno končala najbolj krvavi in najljutejši boj slovenskih kmetov iz céle dobe kmetskih uporov.

Edini Ilija Gregorič in njegov tovariš Guzetič sta ubežala z malim oddelkom v temnej noči v bližnje gozde; ondi sta pričakovala belega dne, ki potrdi njuno popolno pogubo in uničenje vseh zlatih gradov nesrečnega kmetstva. (Dalje pride.)

Národne pesni.

Iz predvorske fare. Nabral *Mat. Valjavec.*

31. Vsôčani devajo boži grof.

Na Vsôčъm* samo vkъp zvoní,
Vsočanъ pa v cêrkvu grejò,
Pa se poh lip'co shájajo
Tam poh zelêno lipъco,
Pa se mъ prelpô mênъjo
De b' dêvalъ jen bôži grof,
Jen bôži grof no známъnje.
Voča Krč tokô govari:
Jest bom še sam pet rajnъš dav.
Voča Zorman tok govari:
Če jъh boš dav kuj sam ti pet,
Jъh bom jest sam dav še deset,
Sosêdje pa kar môrъjo:
Po jeno strêš'no al' po dvê.
Na znamnjъ je puštobov pet,
Ta pъru puštof je pa ta,

* Visoko, nemški Waisach, je vas ob Kokri pol ure od Predvora. Krč in Zorman se še dandanes dve precej premožni hiši po domače imenujete.

K' je Ježъš krvav pôt potív;
Von ga potív al' pa nehòv,
To je vse zavъlj grêšъnkov.

Ta drujъ puštof je pa ta
K' je Jêžъš krvav gajžljan biv;
Von gajžljan biv al' pa nehòv,
To je vse zavъlj grêšъnkov.

Ta trêčъ puštof je pa ta,
K' je Ježъš s trnjam kronan biv;
On kronan biv al' pa nehòv,
To je vse zavъlj grêšъnkov.

Ta četrt' puštof je pa ta
K' je Ježъš nêsu težъk kriš;
Von ga nesu al' pa nehòv,
To je vse zavъlj grêšъnkov.

Ta pêtъ puštof je pa ta
K' je Ježъš na t'mo križ' umrù,
Von al' umrù al' pa nehòv,
To je vse zavъlj grêšъnkov. —

Narêd'lъ so jen bôži grof
Jen boži grof no znamъnje,
Pъršù j' z Gorice samъ škof,
De jъm je žêgnov bôži grof,
Oj boži grof jъn znamъnje.
H mašъ kuj samò vkъp zvoní,
Wučъ se same vžígajo,
Tudъ se same vtrínjajo,
Žarčъ pa gor v nebò letê;
To niso vbenъ žarčъ bli,
To so bli sami angъljcъ.

32. Svetinja svete Barbore.

Leží leží ravnô poljê,
Čes pêlje pa bêle cestê,
Po cêstъ pa svetinja gre
Svetinja svete Barbore,
V rokàh nese lêp čêlъh zvat,
V čêlšъ svъtô rêšnje Tevô,
Srêčov jo je jen pôbъč vmath,
Ni se pъrkvonu, ni vohkrù
Je le prevzêtъn govaru:
Kam pa mъ ti, svetinja, greš,
Svetinja svete Barbore?
Jest grem v Korôšče dъželê
Tam čêr ъljdjê bovní ležé,
Mъnè svetinjo kličejo,
De bъ jъh jъspovêdowa,
Spovêdowa 'n obhájowa
Jъm rêšnje Tevô dájowa.
Pejd' le, svetinja, kamъr voč
Jest te nam klicow na pômôč.

Le mêrkej mêrkej, pôbъč ti,
Gdъr pride zadnja vura tъ,
Klicow boš, pôbъč ti, mъnè
De b' jest pъršwa towážъt te.

Jest pobъč pejdem na vojskò
Dol na pokrajno Vògrsko,
Surážъnk mev ustrêlu tam,
Ohsêkow mъ bo gwav'co preč
Jest te nam klicow na pomoč,
De b' tí pъršwà towážъt me.

Komej stôpu v žovniršъ stan
Ni biv več zrov kokъr jen dan.
Jъn sêdъm let bovъn leži,
De se mesô vôč' oh kosti,
Jъn kosti vôč'jo oh mesá,
Pa lê še lê še smrtъ ni.

Von je dobiw žovnirje tri,
Ta pъru j' sêkow prestrašnò,
Ta druj' je strêljow presrčnò,
Ta trêč' mo j' vrgu gwav'co preč.

Gwavica tam na tlъh leži,
Nazaj se h truplъ pъrvali
Pa lê še lê še smrtъ ni.

Zej je zaklicow na pomoč
Svetinjo svete Barbore.

Pъršwa je sveta Barbora,
Vona ga je spovêdowa
Spovêdowa 'n obhájowa,
Mu rêšnje Tevo dajowa,
Spъrmiwa dušo v svetъ rej
Kъ ga nam Boh vsъm vkupej dej.

33. Marija gre na božjo pot.

Marija se z dôma rovná
Deleč deleč v Marijacelj,
Ž njo se rovná nje ljubъ sin.
Tokô Marija govari:
Prêmejhъn sъ za hodъtъ
Pretežъk sъ za nosъtъ.
Še vzigneta se jъn gresta
Kamъr predeleč prideta
Deleč deleč v Črnuščъ hrif;
Še sêdeta 'm počivata
Lêdъk dъkličov čakata.
Nejprêh pъršwa Črnuška hči,
Tokô j' Marija govari:
Am twa ponašat' Ježъša?
„Že b' twa ponašat' Ježъša
Pa b' se preveč pomázowa."
Še vzigneta se 'm pa gresta,
Kamъr predeleč prideta,
Deleč u gojzde zelene;
Še sêdeta 'm počivata,
Lêdъk dъkličov čakata.
Nejprêh pъršwa žъpanja hči,
Tokô j' Marija govari:
Am twa ponašat' Ježъša?
„Že b' twa ponašat' Ježъša,
Pa b' mъ druš'na naprêj ohšwa."
Še vzigneta se 'm pa gresta
Kamъr predeleč prideta
Deleč na to ravnô poljê.
Še sêdeta 'm počivata
Lêdъk dъkličov čakata.
Nejprêh pъršwa boga srota,
Tokô j' Marija govari:
Am twa ponašat' Ježъša?
Srota j' ponaša Ježъša.
Še vzignejo se m' pa grejo
Kamъr predeleč pridejo
Deleč deleč v Marijacelj.
Tokô Marija govari:
Kavš pa tъ srotъ wôna daw?
„Tъ srotъ bom jest wôna daw:
Na t'mo svêtъ nъč dobъrga
Nъč dobъrga nъč hudъga,
Po smrt' nje dušъ svêtъ rej."
Kaj pavš Črnuščъ wôna daw?
„Črnuščъ bom pa wôna daw:
De sev po pъklъ mázowa."
Kaj pavš žъpanjъ wôna daw?
„Žъpanjъ bom pa wôna daw:
Hodiče za nje drúšъno."

34. Marija se seli z Vogerskega.

Marija se oh nas rovná
Z ъlpê dъžele Vogršče
Z Vogrščъga na Štajerje.
Za njo je pъršu Vogъr vmath:
„Marija, pejd' le pejd' nazaj
V ъlpô dъžewo Vogrsko;
At ni dost cêrku cirana,
At ni dost branъh svetъh maš?"
Marija tokô govari:
Dost mъ je cêrku cirana,
Dost mъ je branъh svetъh maš;
Jest so zato oh vas rovnám
Ker tukej sevъ ni za me,
Ker so huj' žene kъt možjê;
Jъn v cêrku vi pъrjézdъte,
Za wtár konje postavljate,
Za wtarjam konje futrate,
Pa menъ nečast dêvate.

Še se m' uzigne jъnoj gre
Kamъr prodeleč pъršwa je
Do jêzera gobočъga;
Še je prosiwa brodnarja:
Le vozъ vozъ, brodnar vmath,
A vozu mevš za boži won,
Za boži won a kuj zastônj?
Tokô je reku brodnar vmath:
Na vôzъm jest za boži won
Za boži won jъn ne zastônj,
Jest vôzъm le za tôlarje
Jъm pa za zwate rúmene.
Tokô Marija govari:
Le čaki čaki, brodnar ti,
Še klicow mevš na pomoč ti.
Marija j' kriwce vzígnuva,
Vodica se je všenъwa,
Preh njô se je pregrêbowa,
Za njo se je zagrêbowa,
Pъr kraj' je bwa do glêžъnja,
Na srêd' je bwa do kolêna.
Marija še na srêdъ ni
Brodnarjъ šiša žê gori.
Klicow jo je na pomoč že:
Marija, smilъ se čez me,
Če ne čez me saj čez dête,
Na sr šiše zibu stoji
Vziblъ vmadô dête leži.
Marija vtrne sowze tri
Precej se vogъnj pogasí.
Brasučanъ naprôt grejò
Z eno mejhno precêsъjo
Z eno veliko audohtjo.
Tokô Marija govari:
Tukej bo že sevъ za mê
K' so bôlj' žene kokъr možjê.

35. Marija umrla.

Donъs je Marija vmrwa,
Angъljc' jo h pogrêf' nesejo,
Srêčow jъh je smiljen Ježъš,
Tok je rêku smiljen Ježъš:
Koga pa h pogrêf' nesête?
Marijo h pogrêf' nesêmo.
Tok je reku smiljen Ježъš:
Dol na twa mъ jo postavte
Dol na mater črno zêmljo
De se bom rzjôkow čež njo
Kъt dete čes sojo mater.
Dol na twa so jo postavlъ
Dol na mater črno zemljo.
Tok je reku smiljen Ježъš:
O preljuba moja matъ,
T'gá vi niste zasъžilъ,
De b' u črnъ zemljъ gnilъ,
Pejdete z mъnô v nebêsa
S sojo dušo jъn telêsam.

Lesníka.

Črtica iz domačega življenja. Spisal *J. Fajdiga.*

Čez prag odvetniške pisarne doktorja Strele v Lukavci videl si malokdaj stopiti kmetsko nogo. Bodisi da Strela ni rad prevzemal poslov „z dežele“, ker je bil jako „fin“ gospod in se je pisarna njegova kar svetila od snažnosti in elegance; greh in škoda bi se mu bilo menda zdelo, ako bi se bil prilično prikazal na svetlem njegovem parketu kak prašen ali blaten škorenj na kvéder. Bodisi pa da se je ogibal naš doktor „kmetavsov“, ker premalo in težko plačujejo; saj je bil itak z delom mestnih svojih klijentov preobložen. S kratka v pisarni doktorja Strele bil je kmet v obče skromno zastopan.

Čeravno pa je bil doktorju Streli kmet nekakov trn v očeh, vendar se mu včasih dozdeva, da ga potrebuje, a to iz drugega uzroka.

Ravnokar si je otrl težek in debel znoj s čela, ki mu je porosil vsled mučečih mislij. Okrog njega ležé namreč akti na široko in dolgo razmetani; vidijo se mu kot širno — belo polje, po kterem mrgolé črne črke in številke v vročem boji za in zoper obstanek človeški. Čuti se, kakor da bi stal sredi belopeščene puščave, kjer ni nikakovega sledú o vegetaciji. Šolnce žge neusmiljeno na njegovo teme, a ni ga diha od nikoder, ni je vodice studene, da bi si ohladil razbeljeno čelo. Kako bi to okrepčalo njega, ki mora kakor pribit tičati v tem mučnem stanji. — A zdajci, kakor iz tal prikipela, razširi se okoli njega blagodejna sočnata oaza; hladen vetrič je prišumljal, srebern potočič s svojimi rosicami priškropil je mimo njega in — a! vzdihne iz globokih prsij in z dobrovoljnim nasmehom na lici ide proti vratom, koder je vstopil Juri Tlaka, oaza v pisarni doktorja Strele.

„Dober dan, gospod doktor, dober dan!“ S temi besedami hiti kmetič proti gospodu doktorju ter suče v malej zadregi, z lahno rudečico na lici, v enomer kocinasti svoj klobuk v rokah.

„Dobrodošli, Juri Tlaka, dobrodošli, sedite vendar! Kaj zopet novega? Ali je pobila toča pri vas, ali je bilo kaj deža? Kaka letina?“ S takimi sladčicami obsipuje Strela Tlako in ga sili na stol.

Streli je odleglo, Tlaka sede. V precej obširnem govoru pa začenja gató razpravljati svojo zadevo do doktorja Strele učene previdnosti.

Med govorom, kterega je znal priprosti kmetič spretno in naravno pomakati v medico svojih dovtipov in posipavati jih z izvrstnimi prilikami, muzal se je Strela in z njim cela pisarna z vidnim zadovoljem. V svojej povesti prestavil je Tlaka gospoda doktorja in njegove pisače z mizami in stoli vred pod sinje nebo na zeleno trato sredi bližnje vasi,

kjer razprostira nad njihovimi glavami svoje široke veje stara — lesnika, da bi mu pisali pravdo.

Juri Tlaka je bil eden onih originalnih slovenskih typov, kakoršnih hrani naša zala domovina v bogatej meri, onih typov, ki s svojo prikaznijo vzbujajo občo veselost, ko še niti ni bilo besede iz njihovih ust.

Bil je Juri Tlaka jedva star sedemintrideset let, a že vdovec. Pred dvema letoma pripetilo se je, da je prestopila prag njegove prijazne hiše bela žena ter mu odpeljala kar v enej noči ljubeznivejšo zakonsko polovico in dvoje otročičev tja v ono deželo, od koder se nikdo ne povrne, njega pa je pustila čisto samega.

Hudo mu je bilo in mnogokrat je požiral kruh s solzami po onej nesreči, ali rana se mu je zopet kmalu zacelila, ker ni imel časa, da bi žaloval. Dela je imel čez glavo, ako je hotel krasno posestvo, ktero je podedoval za očetom, ohraniti v onem zdravem stanji, v kakoršnem mu ga je dal iz svojih onemoglih rok njegov oče. V pridnosti in razumnosti pa je bil Juri Tlaka rés pravi uzor slovenskega kmeta.

Vsako pédenj svoje zemlje znal je porabiti v svojo korist, in lepo je bilo gledati njegovo last. Zategadel pa so se tudi cedile sline po njegovej domačiji Jožefu Prelazniku, ki je stegoval svoj debeli vrat na njegovo zemljišče istotako kakor gosenica, ki hoče prelezti iz ene bíli na drugo. Ali želje se oderuhu, ki je sicer mnogo lepih kmetij že bil spravil v svojo „harmoniko“, gledé Tlakinega imetka niso izpolnile, če je tudi delal zató mnogo naporov.

„On je zvit, a jaz sem še bolj,“ dejal je Tlaka večkrat in tlesknol zadovoljno s prsti, potém ko se je oprostil skušnjav Prelaznikovih; kajti Tlaka je imel poleg svoje pridnosti, razumnosti in varčnosti še četrto lepo čednost, ktero pa dandanes pri slovenskih posestnikih že skoro često pogrešamo. Tlaka ni — pil žganja, one strupene in pogubljive pijače, po kterej se suši od dne do dne blagostan našega kmeta.

Zató pa je bil naš kmetič brez dolga, niti smetí ni bilo na njegovej zemljiščnej knjigi, in prav srečno ter zadovoljno bi bil živel, ako bi njegovega zlatega mirú in zadovoljnosti ne bila motila druga neprilika.

Imel je sosedo — Lizo Škodarjevo. Ta ženščina mu je grenila življenje.

V mogočnem objemu njegovega razširjenega zemljišča tiščala se je peščica njene zemlje na treh straneh njegove meje. A to objemanje ni bilo podobno složnej uzajemnosti med sosedi, marveč plenaželjnej grabljivosti krvoločne živali, ki z roparskimi nameni steza ostre svoje kremplje okrog sebe. Mnogokrat je imel Tlaka priliko zapaziti poželjivost Lize Škodarjeve na njegovo posestvo že tedaj, ko je bil oženjen. Nekega jutra v jeseni, ko je zoreče sadje padalo z njegovih dreves, videl je „babo“ s polnim predpasnikom odhajati z njegovega vrta in lezti skozi ograjo v

svoje selišče. Drugikrat je zopet opazoval, kako steguje tatica svoje pregrešne prste po lepej zelenjadi rastóčej na njegovem vrtu in jo nosi svojèj lačnej živini. Takih in enakih prizorov moral je večkrat gledati. Ali Tlaka se tedaj za take malenkosti ni zmenil ter je molčal. Niti svojej ženi ni hotel praviti tega, ker je bil premiroljuben in se bal, da se ne vname med ženskami kakov prepir, kar se le prerado pripeti. Skušal pa je iznebiti se kragulja na drug način. Prigovarjal je Lizi, naj mu svoje selišče proda. Ali ti poskusi so bili vedno brez uspeha. Liza se ni hotela ganoti s svojega gnezda, marveč je dejala, da je ne spravi sam peklenščak od todi, zraven pa je zvito pogledala Jurja Tlako in se na ves glas zasmejala. To tedaj. Ali odkar je postal Tlaka vdovec, rastla je z njegovim samstvom od dne do dne predrznost sosede Lize Škodarjeve ter se konečno tako povzdignola, da je bil Tlaka prisiljen, iskati si obrambe zoper to krivoželjno ptico pri pravici.

Stala je namreč prav tik vrtne ograje med njegovim in njenim posestvom, a na njegovem svetu velika košata lesnika, ki je svoje mogočne veje stezala tja pod rob Škodarjeve hiše.

To lesniko mu je Liza, ko še sad niti dozorel ni bil, meni nič tebi nič — otresla. To je bilo za potrpežljivost Tlakino preveč, in v svojej jezi je hotel skočiti tja pod drevo ter potegnoti zlobno ženščino z vej ter je pošteno obunkati, ali premagal se je in krenol drugo pot. Napoti se v Lukavec in gre na ravnost k doktorju Streli, da vloži ondi tožbo zaradi motjenja v posesti.

Tožba je bila brzo pri sodniji, a med tem se je pridružila prvej tožbi céla vrsta manjših prepirov med Tlako in njegovo sosedo, na pr. zavoljo hudobno premaknenih mejnikov ob senožetnej strani Tlakinega zemljišča, zavoljo kapa itd. Ali te malenkosti so se hitro odpravile, sevéda s tem skončatkom, da je Liza Škodarjeva morala mejnike vedno zopet prestaviti v stari stan in da je vodo od svoje strehe napeljala na lastno zemljišče. Ali pravda z lesniko pa se ni hotela končati. Ne vé se, kakov je bil uzrok tej nenavadnej zadržbi. Morda se je razmotanju céle stvari stavila kaka nevidna moč v bran, kaka — probatio diabolica! Bodi si temu kakor hoče, jaz ne razumem takih rečij. S kratka pravda se je vlekla célo zimo. Tlaka, ki se je zavoljo te sitnosti prav mnogokrat oglašal pri dr. Streli in vedno novih snovij k starej pravdi donašal, postal je že star prijatelj dr. Strele, a še bolj njegovih pisačev. Zakaj ti so se, kedar ni bilo gospoda doktorja domá, z Jurjem Tlako prav srčno zabavljali.

Vedno pa je bilo njihovo prvo vprašanje, kedar je klijent „z dežele“ stopil v pisarnico, le-tó: Kako stojimo z lesniko? To je bil ogelni kamen dolgemu razpravljanju vsakojakih nepotrebnih stvarij. A celó šef, dr. Strela sam, napeljal je svoje „species facti“ na kak drug prepir med

Tlako in njegovo hudomušno sosedo vedno le s tem, da je sredi pôle papirja naredil piko rekoč: „Tu stoji tédaj lesnika — in tukaj na desnej — itd.“

Ali tudi Juri Tlaka je navadno vprašal stopivši v pisarno:

„Kako daleč pa smo že z lesniko, gospod doktor?“

„V kratkem se bode stvar rešila,“ odgovoril je Strela po svojej odvetniškej navadi.

„Naj veljá kar hoče, primaruha! Le naložite jej, gospod doktor, stroškov, da bo stokala hudomušnica.“

Istotako vprašal je Tlaka tudi danes po pravdi z leśniko, a le iz navade, kajti težila ga je že zopet druga neprilika.

Miniogredé omenimo, da je bil Juri Tlaka iste vroče krvi, ktero nahajamo pogostoma pri slovenskih kmetih, iste krvi, ki rada vnema pravde in tožbe. Zá-nj še ni bila stvar prepogubljiva, ker se je pravdal prvikrat, a vendar je postajala od dne do dne resnejša. Češče ko je dohajal Tlaka k odvetniku, tem več uzrokov našel je na domu novim prepirom.

Danes je prišel zaradi „late“, ktero mu je izdrla iz ograje Liza Škodarjeva. In zopet je pričel doktor Strela svoj „species facti“ s piko sredi pôle rekóč:

„Tú tedaj stoji lesnika —“

„Je stala!“ popravi Juri.

Povedati moramo namreč, da je Tlaka kmalu po vloženej tožbi gledé lesnike drevo posekal, ko še ni niti izgubilo zelenega svojega krila. To je bil storil iz jeze in da pokaže Lizi Škodarjevej, da jo je otresla — zadnjikrat.

Vendar za pravdo in za odvetnika Strelo stala je lesníka še vedno. Zelenela, cvetela in rodila je svoj rumeni sad kakor nekdaj; kajti quod non est in actis, non est in mundo!

„Dobro tedaj, še danes bo tožba pri sodniji,“ odvrne odvetnik. „Ali skrbite mi zató, da ostane lata na svojem mestu.“

„Kakor jo je vrgla Liza, leži in bo ležala,“ trdi Tlaka.

„Dobro tedaj, ležeče je samo na tem, da si komisija pri ogledu načrta resnično sliko o motjenji v pósesti.“

„Pa gospod doktor, še nekaj je,“ šepeče Tlaka.

„No kaj?“

„Ta mrcina babja, Bog mi greh odpusti, pravcati satan je, sam zlodej, ki je svojega rajnkega spravila pod zemljo, Bog vé kako. Ljudje govoré to in to, in resnica je, kar pravijo, drugače bi ne govorili. To pa je, da se človeku ježijo lasjé. Ali kaj meni mari, le mene naj pusti pri miru, dihur babji, ki me še pripravi, da prodam vso ropotijo in grem — v Ameriko, da veste, gospod doktor. Prav polastiti se hoče moje zemlje.

pa se je ne bode. To prisežem pri živem Bogu! Saj bi ne dejal nič, ako bi me prosila in rekla: Ti Juri, daj mi daj, potrebna sem. Kaj! — dal bi jej. Ali tako meni nič tebi nič ne gre! In nikoli ni sita, vedno bolj je lačna mojega in je. Pa bi ne rekel ničesar, če sadi buče na svojem, ki potém rastejo in lezejo na mojo zemljo. To ni škode in božja volja je tako, da rastejo buče na domačem, zorijo pa na tujem. Toda njena žival, gospod doktor, njena kuretina, ktere ima toliko, kolikor turski paša bab: kokošij, piščet, petelinov, rac, gosij, kapunov in Bog vedi kaj še, da jih ne seštejem, ko bi jih štel do sodnjega dne. Vse to pa gomazi zdaj na moje ter mi napravlja škode, da se Bogu smili. Njene kokoši in race in gosi hudobne so kot gospodinja sama. Ima jih pa baba le za to, da me hodijo dražit in delat škodo. Jajca jej saj ne znese nobeno; céli dan ni čuti kokodajska. Kar tihotapno lazijo in hodijo na moje, kakor da bi bile tú domá. Ali — veste gospod doktor — kupim si puško in postrelim vse, kar pride čez ograjo, pa če bi bila tudi njena najlepša puta!“

„S tem si ne boste mnogo koristili. Svetovati vam hočem drugo. Zaprite pri prvej priliki nekaj njene kuretine — v odškodbo. To je neka zastavna pravica, kakoršno vam v tem slučaji postava dovoljuje.“

Šel je in storil Juri Tlaka po nasvetu Strelinem, a čez nekaj dnij pride zopet, a silno razburjen.

„No, ali ste zaprli piščeta?“ vpraša odvetnik.

„Dà.“

„In kakov je bil uspeh tega početja?“

„Takov-le!“ Tlaka razčeše s prsti svoje zmedene lase in pokaže Streli precej obširno razpoko na svojej črepinji, po kterej so se poznali še krvavi sledovi. Poleg tega pa je doktor še opazil nekaj višnjevih lisk in praskov po koži Tlakinega zaduhlega lica.

„Boj tedaj?“ vpraša začudjeno Strela.

„In kakov! Drugi dan privreščala je baba sem k nam in terjala svoje kokoši nazaj, a zraven me je zmerjala tatom, roparjem, razbojnikom, da se mi je kar bliskalo pred očmi. Ko zapodim pošast čez plot na njeno, zgrabi ondi izdrto poleno in me lopi po glavi, jaz izderem drugo in gotovo bi jo bil ubil, da bi se baba ne ganola več, a pritekli so sosedje in naju potegnoli vsaksebi. Škoda, vam rečem, gospod doktor, da so naju.“

„Dobro, učili jo bomo „mores“. Razložite mi célo reč še edenkrat, in takoj jutre naznanimo vso stvar sodniji kot razžaljenje časti in hudo telesno poškodovanje. Dodam vam še natančen poduk, kako se imate na tožbeni dan obnašati pri sodniji, kjer se morate oglasiti sami; kajti zavoljo nujnih opravkov jaz baš ne utegnem. Le pogum, prijatelj, pogum!“

Za tem razgovorom ni bilo Jurja Tlake tako dolgo v pisarno, da se je zdelo vsem čudno. Minol je eden teden, dva, trije, minol je mesec. Tlake ni bilo. Težko so ga pogrešali pisači, težko ga je pogrešal Strela sam. Kajti Tlaka je bil gospodom v njihovej zaduhlej pisarni kakor hladni vetrič, ki priveje o poletnem vročem času, kedar dremlje vsa narava, véne cvetje na polji in klasje od same vročine poka, ko se zlato zrno zori. Med tem pa je tudi napočil dolgo zaželeni trenotek. Pravda zaradi lesnike se je razvila na podlagi sodnijskega izreka popolnoma na korist Jurja Tlake.

Ko je ta čez dolgo časa zopet enkrat stopil v pisarno, prismeje se mu Strela vzradoščen nasproti, vihtéč v desnici sodnijsko razsodbo:

„Dobljeno, prijatelj, dobljeno!“

A ni se malo čudil Strela in z njim célo njegovo pisarniško osobje, ko Tlaka brez posebnega zanimanja v zadregi povesi oči in suče takisto nerodno, kakor prvi dan svojega obiska pri odvetniku, kastorec svoj med debelimi prsti.

„Kaj vam je, Tlaka? Ali vam ni po volji to krasno pisanje? Kaj se je pripetilo? Morda se je končala obravnava radi žaljenja časti na vašo škodo?“ povprašuje skrbno odvetnik.

„Ne.“

„In kaj tedaj? Berite za božjo voljo to krasno razsodbo.“ Strela je v svojej radosti celó pozabil v onem trenotji, da Tlaka niti brati ne zna. „Vse barve mora lice vaše nasprotnice izpreminjati, ko zagleda ta papir. Le glejte, kako ogromno odškodnino vam mora plačati!“

„Zdaj je že — prepozno!“ odvrne polagoma Tlaka.

„Prepozno? zakaj prepozno?“ vpraša začudjen Strela.

„Ker sva že po enej strani — dvojica.“

„Vi — in Liza Škodarjeva?“

„Včeraj so naju vrgli prvikrat z léce.“

„Je-li na svetu mogoče! Vi — vi, da bi Lizo —. A povejte nam vendar, kako se je to godilo?“

„Vse se je že zgodilo vse, gospod doktor. Stvar se začne pri sodnej obravnavi zavoljo žaljenja časti. Tam sva bila oba. Ko so naju poklicali k sodniku, sedel je gospod na stolu in pisal, nama pa je kazal hrbet. Vsaj ga poznate sodnika, gospod doktor.“

„Videl sem ga že, eden onih starih gospodov sodnikov, ki bi najbolje storili, ako bi se podali v pokoj, kterega so si zaslužili.“

„Zeló star gospod je. Glava njegova je bela kakor Grintovec, a srce mehko kot ljubljansko močvirje. In zdrav je gospod sodnik, rudeč kot piruh na krožniku o velikej noči.

Stala sva za njim jaz in Liza Škodarjeva. Tam za drugo mizo čepel pa je kljukasti pisar in grizel peró in mešal papir, kakor naša dima kapusovo perje. Nekaj časa stala sva z Lizo molčé. Nató je ona pričela, utrgal se je oblak v njenih ustih, in toča se je vsipala na me. Ali hvala Bogu, tudi jaz znam govoriti in sukati jezik, če hočem. Povedal sem jej toliko, da še ni slišala takih litanij, kar hodi v crkev greh delat. Vsako sem jej vrnol dvakrat in trikrat goršo. Cmerila se je, razbijala tla z nogami in s pestmi zrak otepala, da je bilo groza. S kratka, gospod doktor, uganjala sva nepokoj tak, da so iz bližnjih sob prišli gospodje gledat, kaj se godi, in kljukasti pisar se je oziral boječe v sodnika, kaj bo iz tega. Ali sodnik je le z glavo kimal in molčal. Na zadnje, ko sva se navpila in je Liza spehana padla na klop kakor oskubljena kokoš, obrne se gospod sodnik, utakne peró za uho takisto kakor vi, gospod doktor, ponoslja in pravi: „No, ali sta si že vse povedala? Moja misel je sedaj, da je najboljše, ako gresta domú in si složno podasta roki in mirno živita poslej, kakor se spodobi sosedom, nas pa s takimi burkljarijami v miru pustita, ki niso ne časti niti premoženju vajinemu na korist.“

„Hm, taki so ti stari gospodje!“ opomni nevoljno doktor Strela. „Najrajši izpremené sodnji svoj stol s prižnico. No in kako je stvar iztekla? Ali ste se ravnali po mojej napovedi?“

„Hm, hm, kaj pa sem hotel reči?“ odvrne sramežljivo Tlaka. Gospod sodnik so nama govorili tako lepo na dušo in srce, da sva napósled obmolčala oba in si mirno roki podala.“

„Tako! to ste lepo reč učinili!“ vpije Strela in meri razburjen sobo. „Tako se menite za moj svet? Čemu pa hodite pó-nj? Čemu vlagate pritožbe? Čemu vsi stroški? Ali veste, da bodo stroški — ogromni? No, sevéda, pozabil bi bil skoro, da sta že eden drugega; nosila bodeta breme skupaj. Ali vaju ni gospod sodnik takoj tudi zaročil?“

„Skoro da res. Ko sva si dala roki, dejal je smejé, naj si jih podava tudi kje drugje in s tem, da plota spraviva s pota in da bode sploh konec prepirov. In pristavil je še, da sva eden za drugega kakor navlašč. Šla sva in rekla z Bogom, vsak po drugej poti domú.“

„Hm, hm, in potém, Tlaka, in potém?“

„In potém je bilo v nedeljo opravilo pri Sv. Roku na Skali.“

In tú je pripovedoval Tlaka na dalje, kako je bil pri crkvenem shodu na Skali, kako lep dan je bil, kako nebeškozlate žarke je razlivalo solnce na zbrano množico gore pod lipami pred malo kapelico svetega Roka, ktera ima premalo prostora, da bi moglo tolikanj števila vá-njo. In že pred tri sto leti so iz tega namena ljudje zasadili ondi lipe, da bodo, kedar odrastejo, s svojimi širokimi vejami zidale nadaljevani, a iz prozornega zelenja strneni crkveni obok, kteri se naslanja na bela lipova

debla kakor na kamenito stebrovje. Tako je opisaval Tlaka lipov drevored na dolgem površji visoke Skale pred kapelico sv. Roka. — Tam pa so ljubeznivo in prijazno pridigovali gospod o ljubezni božjej in o ljubezni do bližnjega. Verno je poslušala množica besede gospodove na leci, in tudi Tlaka je bil zamaknen v nje. Dà njemu se je jelo kar srce topiti in se mu je konečno popolnoma razlilo v prsih, ko je po dokončanej službi božjej množica vrela raz Skalo in se pomikala čez rumeno žitno polje, na kterem je ležal razprostrt nebeški blagoslov in sveti mir. In Tlaka bi se bil skoro razjokal, ko je moral sam korakajóč po zelenej poti gledati, kako so se mladenči pridružili brhkim deklicam in se med sladkimi pogovori bližali domovju.

„Tedaj,“ pravi Tlaka mehko, „čutil sem še le, kako sem sam na svetu, kako sem nesrečen. A čutil sem tudi dobrotni opomin gospoda sodnika, da bi bilo vse drugače in vse boljše, ko bi se z Lizo res vzela. V takih mislih prisopel sem ves poten pred hišo Škodarjevo in ko se ozrem, zagledam v oknu Lizo, ki je baš prilivala cvetlicam. Veste, gospod doktor, malo sem se zmenil drugekrati, kakšna je baba in niti pogledal je nisem dobro, — a tisto nedeljo zdela se mi je lepa kakor solnčna roža, pa je tudi še brhka.

Kaj sem hotel? Dejal sem: Dobro jutro, Liza, danes bo vroče!

„Vroče, vroče,“ pravi ona in zraven se takisto sladko namuzne, kakor ženske znajo, kedar se vam hoté ponuditi. „Pa bi malo povasoval, Juri, saj boš še prišel do doma.“

Trdo je šlo; mislil sem, v takej jezi sva bila in zdaj, da bi celó vasovat hodil k njej? Malo treslo me je, pa vrgel sem vso jezo na pragu proč pa stopil sem notri, in — potlej —.“

„In potlej — in zdaj, čemu ste prišli zdaj k meni? Morda da vam spišem ženitno pogodbo?“

„Ne, zató prideva v kratkem oba. Ali danes imam nekaj drugega na srci.“

„Dobro, govorite!“

„Z Lizo sva se posvetovala, kako in kaj zavoljo prihodnosti. Njena in moja prihodnja lastnina drží se po enej strani — véste — zemlje Mlakarjeve.

Ta vražji človek pa je sam zlodej. Šel je ter našušmal široko pot čez njeno zemljišče.“

Obraz doktorja Strele se razžari.

„Počasi, prijatelj, počasi!“ pravi resno odvetnik. „To si moramo vse po redu lepo zapisati. Čakajte, da obrežemo svinčnik. Bodemo že izučili tega Mlakarja. Tako! Tú tedaj stoji ali je stala lesnika, in tukaj

na levo je Škodarjeva, to je Lizina ali vaša zemlja. Todi je tedaj naredil Mlakar pot, kaj ne?!“

Kmetič je veselo prikimal. Po dolgem pogovoru se zahvali Tlaka gospodu doktorju za veliko prijaznost, poslovi se uljudno od njega in mu obeta, da pride v kratkem s svojo Lizo zavoljo ženitne pogodbe. To se je tudi zgodilo, in Tlaka še dandanes z „ljubeznivo“ svojo polovico zadovoljno živi.

V viharji.

V vodàh nastal vihár je ljut
Trepéta z njim in grôze čut,
V ponosnej môči pene bele
Tijá čez brege so vršéle.

Brez glasa zróč vihár le-tá
In grôzo v njem in ples vodá,
Takó sem stal ob vôdnem bregu,
Takó ob pen vršečem begu!

In ko divjal vihár je ljut
In vzbujal strah in grôze čut,
Tedaj tedaj, deklétce milo,
Srcé je tó za té molilo:

Obváruj Bog te, angelj moj,
Ki vračaš mi srcá pokoj,
Če v njem nastane srd vihárja
In grozo mu, obup ustvárja!

V okó tedaj ti zvésto zrèm,
Tolážbo zrèm sočútno v njèm,
In kaj vihár bo v srci môjem
Ko zrèm ljubáv v očesi tvôjem?!

A. Funtek.

Ob žetvi.

Lepó doni čez mirne trate
Mladéničev vesélih spev,
Radósti on in sreče zlate
Slovésen je in čvrst odmev.

S poljá domóv po belej cesti
Pomiče vrsta se vozóv
Na njih ležéč lepó se blesti
Nebés bogáti blagoslóv.

Skrbij je bilo neizmérno
Neskónčen bil tožbá je bròj!
A trud povrnen je stotérno
In plačan tisočerno znòj!

V prostóre tihe, koče male
Radost se naselila bo
In vas prijazna, polna hvale
Srčnó se veselila bo!

Prekrásno to in pa lepó je
Če ni zamán bil dela trud,
A bolj sladkó še kakor to je
Dolžnósti izvršene čut!

Le dôni spev čez mirne trate
Radóst srčnó izjavljaj ti
In dôbo milo sreče zlate
Slovésno mi pozdrávljaj ti!

A. Funtek.

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

26. Dva spametni i jeden bedasti sin.*

(Biškupec.)

Tak je bil jen otec. Ov imel je trì sine i ovi brati nisu se med sobum nikak mogli trpeti i jenoga držali 'si su za bedaka. I ovak gda se nisu mogli trpeti, dokončali su, da se očeju rezdeliti, sakomu jednako dati, da nijenomu ne bu krivo i da si saki na svojem naj živi. Gda su se vre vu 'sem rezdelili, imeli su još jenoga bika. Vezda se nisu nikak mogli za toga bika pogoditi. Rekli su, da naj jenomu bu: vu čiju goder štalu pe, njegov bu. Ve su ovi dva, ki su se za spametne držali, zidali saki sebi štalu i lepo pobeliti stenu dali rekši: naša bu lepša, vu našu pe; a ov pa, kojega su za bedaka držali, ni si imel za kaj štale zezidati, neg si je lepo iz šume donesel vehja pa si je iz onoga napravil onak kakti kolibicu. Dobro. Gda su vre bili 'si gotovi štalami, spelaju toga bika van, nu vu čiju štalu pe, njemu bo. Dobro. Gda su ga pustili, drči mam bik vu onu kolibicu, gda mu je bilo vruče. Štrče se mam k one kolibi a na one štale ni se niti štel ogledati, gda se je komaj sčekal, da iz štale van zide. Dobro. Ve gda je ovoga bedaka bik dopal, bili su ove dva spametnjaki na njega srditi: zakaj smo si mi tak lepe štale zezidali i tuliko potrošili pa nismo niš dobili? Nego znaš kaj? dogovoriju se ovi dva spametni: očemo mi njemu i tu kolibu vužgati. Dobro. Vezda od srditosti vužgeju oni njemu tu kolibicu. Ha, kaj če on? Ide pa si lepo z drevom odgrinja žerjavku van, pa se greje pa gasi pa si vuglenje lepo spravlja. Gda mu je vre zgorelo, zebere si lepo vuglenje na stran tak da je nekak vuglenja za jen koš mali, kaj se na pleči' nosi, nabral. Odpravi se s tem vuglenjem po svetu. Ide on ide, putuje po svetu, dojde vre gda je dalko bil, do jene oštarije i onde ga je noč dostigla. Zato ide na tu oštariju pa prosi ošterjaša za konak, da bi mu dal čez noč onde prespati, da on plati, kaj bu potrebno i da nosi ovo carsko dugovanje vu košu, da se ne vufa dalje iti, kajti je vre noč, neg da ovo dugovanje je takvo da, ako gdo nuter vu koš pogleda, mam vuglenje postane; i zato on prosi, da ne bi nigdo čez noč mu vu ov koš gledel, drugač mam vuglenje postane. Dobro. Veli ov ošterjaš: ne bu

---

* Conf. Schleicher lit.: Von einem Bauer, der ein grosser Schelm war. — Stojanović 1. – Giufà bei Gonzenbach II. 228, 37. — Kreutzwald-Löwe: Esthnische Märchen II. br. 15.

nigdo gledel, ja ne bum. Pa niti ja ne bum, veli ošterjašica, drugi pa nigdo ne bu, samo ote v ižu pa prespete ovde, za to vaše dugovanje nikaj se ne bojte. Dobro. Vezda, gda su vre 'si pospali, ni si nikak ova ošterjašica mira dala. Misli si: Kaj bi to za jeno dugovanje bilo takvo, kaj ne bi nigdo smel gledeti? ja idem gledet, kaj god Bog dá. Dobro. Odkrene ona ov koš, odmota pa pogleda nuter, a to ti je vuglenje. A joj, kaj sem včinila? Misli si ona: kaj bu vezda? prav je on rekel, ako 'do nuter pogleda, da mam vuglenje postane; nu morti ga ja kak vkanim, morti on ne bu niš gledel, kak se stane, vu koš pak samo odnese vuglenje nazaj. A ov pa bedak, čije je vuglenje bilo, neje celu noč spal, neg je iz postelje pazil, 'do bu kaj iskal po njegovom košu, pa vidi ošterjašicu, kaj ona reskaplje. Dobro. Jutro, gda je vre dan bil, postaneju se 'si i on se stane pa veli ošterjašu: ha ha, idem si ja vu moj koš gledet, kak je, jeli je 'se, kak sem ja ostavil. Dobro. Pogleda on, a to ti pa vuglenje nutri. Ha joj, a gdo je nutri gledel? 'se je vuglenje; negdo je, gdo je god gledel. Ošterjaš veli: gdo bi gledel? ja, veraj, nisem, vem je bilo celu noč v iži, gdo bi gledel? Pozove ošterjaš ošterjašicu i 'su družinu pa pita: jeli gdo čez noč vu ov koš kaj gledel? Ja sem lepo povedal, da ne treba vu ov koš nikaj gledeti, da mam vuglenje postane, veli ov bedak. Nu teda negda vre gda je vidla ošterjašica, da ne bu drugač, da je morati povedati, drugač bu zlo. Veli ošterjašica: ja sem gledela. Je, kaj bu vezda? to je carsko dugovanje bilo, bu zlo, ne bu dobro, ja sem rekel, da ne treba gledeti. Je, vezda drugo nikaj, neg mi treba nazaj pun koš cvancik nasipati, ja nečem drugač. Ha, drugač bu zlo, ako nečete, kaj bi mi tam rekli, gda bi vuglenje donesel? to je carsko dugovanje. Vidi ošterjaš, dá ne bu drugač, nasiplje pun koš cvancik.

Vezda ide ov nazaj domom pa veli svojemu detetu: hodi tam stricu, naj ti da mlinicu; bumo peneze merili. Odrči dete tam: stric, dajte mi mlinicu, bumo peneze merili. Ha, gde je te bedak peneze zel? Ha, su vuglenje prodali, veli dete. No, nosi si mlinicu. No, eto eto, gledi, viš ti ovoga norca, kak se je on penez zadobavil, kak je vuglenje drago prodal! Znaš ti kaj? očemo mi saki svoju hižu vužgati pa prodamo ovo vuglenje još dražeše neg je on, kajti on ti je bedak, neje znal tak prodati, kak mi bumo naše znali. Ha, dobro, baš prav imaš, pa si onda lehko drugu hižu napravimo. Ha, je. Zdogovore se ovi dva spametni: hajde, vužgemo samo. Vužgeju oni saki svu hižu, hiže gore, dodrče ljudi branit, brane ljudi. He, gda su zeznali, da su si sami vužgali, rekli su: o magarci nekakvi! gasete si sami, gda ste si vužgali, vudrete, ljudi, po njih, su si sami vužgali, vu rešt ž njimi, o magarci! Beže ovi dva, poskriju se, i gda su im vre hiže zgorele, dojdu oni tam pa zbiraju vuglenje van. Nabere si saki jen koš vuglenja pa idu oni s tem vuglenjem, neseju

po trštvu to vuglenje, pitaju je ljudi: kaj to nosite, moji ljudi? Ha, ovo nosimo vuglenje na trštvo; 'do božji oče kupiti? Pa kaj iščete za to vuglenje? Ha, mi ne moremo drugač dati neg saki koš za drvenjku penez. Ho vi magarci, kaj štimate, kaj je 'do norc, kaj bi za to drvenjku penez dal? Vudrete, ljudi, po njih, to su bedaki, hajde, v rešt ž njimi. I tak, kam su došli, tu su je dobro debelo stukli. I gda su vre 'se sprehodili, nisu mogli vuglenje prodati. Dojdu oni nazaj domom. Srditi su na ovoga bedaka bili, kaj je on tak srečen bil, a oni tak prez hižih.

Hajde, zakoleju oni jenu kravu pa daju onomu bedaku samo kožu a sebi pa meso ostaviju. He, kaj mi date, s tem bum zadovoljen. Hajde, zeme si on tu kožu pa si ju doma dobro posuši, da bu išel ž njum na trštvo. Ide on vezda pa s tum kožum po svetu. Putuje putuje i dojde vre dalko do jene velike šume i tam ga je baš noč dostigla. Je, kaj će on vezda? hiže neje nikakve bilo, dalje se neje vufal iti, da ga ne bi 'de tolvaji zatukli. Zavleče se nekak s tum kožum gore na hrast čak na vrhunec pa se gore lepo namesti, da bu gore čez noč. Komaj se on gore namesti, eto ti čuje on, gde idu tolvaji, čuda jih ide. Dojdu baš k onomu hrastu, 'de je on gore bil. Joj, vezda on vu strahu, kaj bu kaj? tegne mi se kašlati pa onda zlo, zakoleju me, misli on gore. Ovi tolvaji mam si tam posedeju, zvadiju peneze, prestreju tam sve kabanice, počmeju tam brojiti peneze. A ovomu gore od straha dojde sila, da je moral curiti. A ovi tolvaji vele: a to i rosica pada. Za tim dojde njemu sila i zarad sebe iti. A tolvaji vele: a kaj to? i med iz neba curi. I tak gda se je on gore ponameščal, opane nekak koža, a tolvaji vele: o ho ho, brati, ide nebo dole, bežmo. A koža ona šlobardi po svržih, a ovi tolvaji su se preplašili štimajuči da izbilja nebo dole ide, beži te beži! nisu si imeli čas ni peneze pobrati, ostavili su 'se tam. I gda su se 'si ovi vre rezbežali, zide on po lehko dole pa pobere 'se ove peneze. Ide on vezda s temi penezi veselo nazaj domom a kožu pa ostavi tam. Nosi nosi on težko te peneze i dojde teda negda srečno domom. Mam kak je došel pošle dete, veli: hodi tam stricu, naj ti dá mlinicu, bumo peneze merili. Odrči dete tam: stric, dejte mi mlinicu, bumo si peneze merili. Ha, gda je je ov bedak pak još tuliko zel? Ha, su kožu prodali. No, nosi si slobodno mlinicu. Vezda se pa ovi spametni zdogovoriju: viš, kak je on drago kožu prodal; očemo mi naše krave i vole i konje potuči pak si drago kožu prodamo. Hajde potučeju oni 'se svoje blago: vole, krave, konje pa slečeju to 'se pa idu s tem od sela do sela. Ki im obeča pet forinti, ki četiri, ki šest, ki kaj, ki nika. Ha, mi ne moremo prez drevenjke penez saku kožu dati. Ho vi magarci nekakvi! Pa kam su došli, tu su je dobro debelo stukli. I gda su tak zapstonj hodili, nisu niš mogli prodati, vrnuli su se nazaj domom.

Vezda su pa još bole bili na ovoga bedaka srditi, pa se zdogovoriju: znaš ti kaj? očemo mu ženu zaklati. Hajde, privoli k tomu mam i ov drugi. Idu oni pa mu zakolju ženu tak kaj on neje znal. He, vidi on to, zeme i ženu vu koš, da pe po svetu ž njum. Zeme on tu mrtvu ženu pa ide ide ž njum po svetu i gda je vre dalko došel, dojde k jeni oštariji i tam ga je noč dostigla. Vezda gda je tam došel, zeme tu ženu van, a nju je opravil vu mužku opravu, pak ju dene lepo k zdencu, prisloni tak da se je čisto malo držala tak, ako bi 'do kaj vu nju dirnul, da bi mam vu zdenec opala. Vezda ide on v ižu k ovomu ošterjašu pa prosi za stan, da bi čez noč onde prespali. Dobro, veli ov ošterjaš, zakaj ne, ja dam stana. Neg imam još jenoga pajdaša vani, ki je carski človek, je odišel tu malo vode pit na zdenec, pa je jako truden, kajti smo iz dalka došli, pa se je malo naslonil na zdenec, da ne bi zaspal; prosim, bude i on z menum. A zakaj neje nuter došel? bi tegnul nuter opasti. Vezda pošle ošterjaš svoju deklu, veli: hodi hodi ti tam k našemu zdencu; onde naješ jenoga človeka pak ga dopelaj sim noter v ižu. Ide dekla tam, naje ovoga tam prislonjenoga, zove ga pa prime za ruku. Štimala je, da spi. A kak ona prime, dirne, eto ti, ov se omekne v zdenec. Na joj, kaj bu vezda? neje se vufala povedati, a či ne pove, gdo bu teda vodu pil iz zdenca? Ide ona žalostna plačuči v ižu, pita ju ošterjaš: kaj je? Spali su tam pri zdencu pak sem ih malo za ruku potegnula pak su vu zdenec opali. Je no kaj bu vezda, kaj bu? ono je carski človek, ja bum povedal za njega. No, veli ošterjaš, najte povedati, ja vam dam nekaj za to. Je, kaj bi mi dali, neg jenu drvenjku penez. Nu dobro, ja vam dam, samo najte nikomu nikaj povedati, i ja ga sam dam zakopati i 'se. Nu dobro. Nasiplje njemu te ošterjaš te peneze, odide on s temi penezi, jutro dan nekak komaj on to nosi domom. Doje domom pa pošle dete: no, hodi tam, dete, pa donesi od strica mlinicu, da bumo peneze merili. Ha, gde je pak vraga te norc zel tuliko? He, su ženu si prodali, koju ste im vi zaklali. Nu dobro, nosi si samo mlinicu, to ti je. Vezda se ovi dva zdogovore: hajde, čuješ, znaš kaj? vidiš, kak je ov bedak svu ženu drago prodal, očemo i mi naše žene poklati pa je prodamo, pa se onda lehko nazaj oženimo. Ha, dobro, baš prav imaš. Hajde, pokolju oni saki svu ženu pa si saki vu svoj koš dene pa se odpraviju ž njimi na trštvo. Idu vezda ovi dva s temi ženami, dojdu vu jeno selo, pitaju: kaj to nosite? pogledaju v koš a to ti mrtve žene. Ho vi magarci, kaj ste vi žene poklali? pak 'do bi vam mrtve žene pokupil? Je, drvenjku penez očemo za saku imeti. Onda pa vudri po njih ljudi; pa dojdeju v drugi varaš pa glediju ljudi, kaj to ovi dva nose, pogledaju, a to ti mrtve žene, pa su je tam dobro debelo zbili: kaj si tak norc, kaj mrtve žene na trštvo nosiš, hajd, vu rešt ž njimi, to su bedaki. He, kak ovi to začuju, bežj

oni domom. I tak su ovi, ki su se za spametne držali, naj bedasteši bili i prez sega su postali: prez hiže, prez volov, konj, krav, prez žen, a ov pa bedak imel je sega dosti.

27. Marica vilam obečana.

(Prelok v Medjimurju.)

Tak je bil jen pot jeden starec. On je živel na jenom bregu od vode i bil je brodar. On je imel jenu čer, kajti pak je on ne mogel sam biti š čerjom, zato si je zel jenoga dečka i ov dečko zval se je Peter. Čer jegova bila je jako lepa. Za to je grofov sin seznal pak je hotel jen pot ta iti. Skril se je za jeden grm zaran v jutro i gda je videl da je otec z dečkom odišel v šumu drva seč, ondą je on zaviknul: hajd, naj me ide nešče prepelavat. Ali v hiži se ne nišče oglasil, kajti ona se ne vupala oglasiti zato, kajti joj je otec rekel, da ne sme vun s hiže iti, dok je on ne doma. Ali grof je drugi pot jošče bole zakričal, i ona je onda počela strahu biti i išla je po malo vun i gda je došla je ne hotela mahom prepelavati; zato je grof jošče jen pot zakričal i onda je išla prepelavat i gda su prek došli, spoznali su se vre dosta i grof je joj rekel, zakaj je navek zaprta v hiži, rajši bi ti išla k meni v grad. Dok su se ovi tak spominali, na jen pot začuju iz vode vun popevati. Oni glediju i nesu drugo vidli, kak meglu, a čer ovoga starca bi vre morala vila biti od sedmoga leta, ali ju je on ne dal, i ona je tak vre vezda sedemnajset let stara bila. Po tom su se ovi razišli. Ona je ne hotela ocu pripovedati, kaj se je pripetilo. Jen pot je otec bil jako betežen i mislil si je: ja joj itak povem, da je vilam obečana, i gda je povedal, je bila ona jako žalostna. Otec je ozdravel i išel je pak jen pot v šumu drva seč, a Peter je doma pred vrati ostal pak je sedel na klupi i po času je zaspal. Marica pak je odišla vun poleg brega spat, tam je ležala i v snu je vidla, kak idu megle prek nje i na jen pot začuje glas: Marica! Ovdi sem, veli ova; ona je mislila, da je otec, a ne je bil. I drugi pot ju je nešče zval i pak se je oglasila, i tretji pot, ali vezda je bil otec i on je zakričal. Ona skoči gori i štela je po oca iti. Nejdi ti, veli otec, nego idi po Petra. Ali ona ne posluhnula, kajti je Peter spal i išla je sama prek vode po oca. Ali gda je na sredinu došla vre ju je nešče zatukel i malo potlam dojde sam čôn tam i vu njem je bila mrtva Marica. Otec je bil od vezda jako žalosten i saki den na večer hodil je k bregu poslušat i gda je poslušal, je bil naj veseleši i gda je dimo došel, rekel je: ej, čul sem pak moju Maricu popevati. Tak je deset let prešlo od onda kak su Maricu vile zatukle i otec je vezda prešel z ovoga sveta.

Nekoliko besedic k ženskemu vprašanju.

Spisala *Pavlina Pajkova.*

(Konec.)

A še nekaj besed o ženskej odgoji kmetskega stanú! Utegne se mi reči, da postane kmetica pridna gospodinja in dobra mati tudi brez pametne odgoje. Mogoče, ker izjeme so povsod; ali v obče je to neverjetno. Kmetica kakor gospá potrebuje odgoje srcá, da si pooblažuje čustva; kajti le potém zamore vestno izpolnjevati svete, a trudapolne materinske in sploh rodbinske dolžnosti. To pa se ne more zgoditi, ako ni ona v mladosti dobila vsaj nekoliko poduka. Kako služi kmetici v korist, če zna čitati in pa vsaj za silo pisati. Rés, da jej k čitanju itak ostaja malo časa poleg mučnih vsakdanjih hišnih in gospodarskih poslov. Vendar pa jej bode po nedeljskih in prazniških popoldnevih, pri premožnejših kmeticah včasih menda tudi o dolgih zimskih večerih, ostajala večkrat kakšna urica časa, da vzame podučno knjigo v roke. In koliko moralne in materijalne koristi jej bode obrodilo tako branje, na pr. iz izvrstnih knjig družbe sv. Mohorja, ki so pravi zaklad prostemu ljudstvu. V njih' bode kmetica gospodinja našla marsikteri poduk, kako naj poboljša sebi in svojim življenje. Ondi nahaja rešenje marsikterega vprašanja o gospodarskem napredku, kterega, če je ono tudi sicer prosto, sama ne bi bila nikdar iztaknola. Čitanjem dobrih knjig bode se nje duša vedno bolj oklenola blagega in poštenega. Sovraštvo, nevošljivost, ljubosumnost, obrekljivost, slabosti, ki tako rade premagujejo neolikano žensko, bodo polagoma izginole iz njene duše in dale prostor krepostnim mislim in lepim čednostim. Dà, prosta, revna ženska, ki mora v potu svojega obraza in z vednim zatajevanjem rediti svoje, potrebuje mnogo več duševne tolažbe in obrambe, kakor ženska boljših krogov. In take tolažbe in vzpodbuje k dobremu najde v obilnosti kmetica v gore imenovanih knjigah.

Kako srečna se pa čuti óna kmetska mati, ki zna oddaljenemu sinu ali hčeri iz domače vasi omoženej pokladati na papir svoje misli in dobre svete! Oddaljenost od svojih dragih postaja jej pri tem manj bridka; saj zamore z njimi pismeno pogovarjati se in odkrivati jim svoje srcé. Nihče ne bode terjal od kmetice lepopisja ali pravopisja; da je le njena pisava umevna, več se od kmetice ne zahteva.

A tudi plesti, kvačkati, a posebno šivati naj bi se vsako kmetsko dekle vsaj nekoliko naučilo. Kako žalostno je, ako mora kmetica za vsak pretrg poklicati šiviljo na pomoč. A kedar ni mogoče šivilje plačati, kako ostudno je gledati žensko v raztrganej obleki, otroke v cunje zavite!

Ako zna kmetsko dekle poleg drugih kmetskih opravkov tudi šivati. ima tako rekóč v svojej lasti majhen kapital. In ker se mlad človek rad in pa brzo uči, naj bi zató kmetski roditelji nikdar ne zanemarjali v tej prepotrebnej stroki podučevati svoje hčeri.

Utegne se mi reči, da kakor so kmetice dozdaj živele brez poduka. tako tudi lahko za naprej enako živé. A temu ni tako. Svet napreduje in zahteva posnemovalcev v vsakem društvenem stanu. Sicer pa poduk in napredek vodita k blagostanju. Pošteno pa z marljivostjo pridobljeno blagostanje je pot, ki vodi k moralnemu, vzglednemu življenju. A le iz takega življenja rodi se občni, človeški blagor; zakaj ono edino nam zamore stvarjati čvrstih, duševno in telesno zdravih potomcev!

IV.

V poslednjem oddelku sem govorila o odgoji in dolžnostih ženske. ktere namen je postati gospodinja, soproga, mati. Zdaj se hočem ozreti na osodo onih vedno množnejših žensk, kterim ni previdnost namenila tovariša v življenji in ki so torej prisiljene, boriti se same za svoj obstanek. Iz števila te množice so pa izključene premožnice, kterih bodočnost je zagotovljena, tudi če ne stopijo v zakon in ki niso prisiljene preživljati se z lastnimi rokami.

Tudi kmetski in delavski stan ženski ne spada v to množico. Kmetska in rokodelska hči, če se ne omoži, gre služit in ako je pridna in poštena, preskrbljena je za celo svoje življenje.

Drugače pa se godi nepremožnim — in nepremožne so malo da ne vse — uradniškim hčeram. One so prisiljene, ali se omožiti ali pa si z duševnimi vednostmi zagotavljati obstanek. Ker se pa vsaka omožiti ne more, je tedaj naravno, da se morajo tem više izobrazovati za kakov njim primeren stan. Takim ženskam moralo bi človeško društvo že iz sočutja prihiteti na pomoč in z dobrimi nasveti, vzpodbudnimi besedami podpirati jih v dosegi njihovega namena, kedar si s pridnostjo, učenjem in lepim vedenjem prizadevajo pridobiti kako javno ali zasebno službo. A ne da bi jih človeško društvo pri tem podpiralo, še zasmehujejo jih moški čestokrat zasebno in včasi tudi javno. Kako se zabavlja ženskej učenosti! Da je tako ravnanje brezsrčno in da kaže moralno popačenost, ni mi menda treba še le razlagati; saj je to preočevidno. Ali niso take ženske še mnogo bolj spoštovanja vredne, kakor one, ktere imajo v borbah za življenje na svojej strani podpiratelja, branitelja, soproga?! — Marsiktera izobražena ženska, ko vidi, da se zasmehuje, zató ker bi si rada z ukom zaslužila boren obstanek, in ko izprevidi, da je njen uk in trud. njena marljivost in prizadevanje brez uspeha, marsiktera taka ženska zajde obupana s pota poštenosti, po kojem je dotlej hodila.

Koliko je tudi žensk, ki stopijo v zakon ne samó brez ljubezni in spoštovanja do soproga, temveč celó z zopernostjo do njega. To pa iz edinega uzroka, ker se bojé nepreskrbljene bodočnosti. Ko bi ženskam bilo odprto več potov k duševnemu razvitku in javnim službam kakor doslej, gotovo bi se zmanjšalo število nesrečnih zakonov in rodbinskih bed.

Imela sem na Slovenskem večkrat prilike poslušati, kakó so se rogali kakšnej učiteljici, kakó se je celo društvo zabavljalo na nje račun, obrekujóč jo brez usmiljenja in dostojnosti, kakor da bi ženska, ki se je ravno istega učila kakor moški njen kollega, ki se je podvrgla istim izpitom kakor vsak učitelj, ne znala in ne mogla vestno izpolnjevati svojih stanovskih dolžnostij, kakor da bi ženska, ki sama živi, ne mogla voditi nravnega, vzglednega življenja.

Zakaj pa moški samicam in ukaželjnim ženam tako preradi zabavljajo? — Gotovo ne zató, kakor da bi ženskam potrebne zmožnosti do znanja manjkalo, ampak iz edinega predsodka, ker je ona ženska in ne moški.

Moškim ste prirojeni dve glavni slabosti: vladeželjnost in presamosvestnost. Oni hočejo v vsem biti prvi in ne trpijo, da bi bitje, ktero imenujejo oni slabotno, opravljalo njim enake opravke, da bi se ono povzdignolo do one stopinje izobraženosti, ktero doseči je po njihovem napuhu in krivem mnenji samo moškim mogoče in dovoljeno, in ker se dalje tudi bojé, — in to po pravici — da bi jih ženska, kar zadeva točnosti, vestnosti in vztrajnosti v izpolnjevanji dolžnostij, ne prekosila.

Neomoženim ženskam pa zató zabavljajo, ker v svojej domišljavosti menijo, da ženska sploh na drugega ne misli in po drugem ne koperni, kakor da bi dobila soproga. Kako pa se pri tem motijo!

Da je pri ženskah rés želja do zakona bolj iskrena nego pri moških, uzrok temu tiči edino v strahu o nepreskrbljenej bodočnosti. Dajte ženskam več prilik, na dostojen način priti do kruha, in videli bodete zmanjševati se število prisiljenih in dogovorjenih zakonov. Zakaj ne bi ženske kakor na Nemškem, na Italijanskem, na Francoskem opravljale ne samó učiteljske, temveč tudi druge manjše javne službe? Koliko je takih majhnih služeb na pr. pri pošti in telegrafu, vzlasti po trgih in vaseh, v prodajalnicah in enakih mestih še več. Vse takošne službice so moškim skoro prelahke; tudi se za nje premalo plačuje, ženska pa, kakor je znano, potrebuje k življenju mnogo manj kakor moški, ker je z malim zadovoljna in ker zna bolje gospodariti. S plačo, pri kterej moški za silo izhaja, živela bi ženska celó dobro. Moški spol pa, izgubivši te majhne službe, bi gmotno nič ne trpel, temveč taka prenaredba bi mu v nekem oziru bila celó v vzpodbujo in na korist.

Mladenči izprevidevši, da imajo do majhnih služeb ženske predpravico, udajali bi se z resnejšo voljo najprej šolskemu poduku, pozneje pa višjim

studijam, da bi dosegli večje, boljše službe. Oni pa, ki bi za uk ne imeli ne sposobnosti ne volje, izstopili bi iz šole o pravem času ter si izvolili kterikoli drug stan.

In tako bi se obema spoloma na pravičen način pomagalo.

Naj se mi ne očita, da ženska nima dovolj samostojnosti, volje in kreposti, da bi opravljala javno službo! Dokazala sem že v prvem oddelku tega spisa, da ženska zaostaja za moškim samó, kar zadeva telesne moči, čeravno tudi ta ugovor ni po izkustvu in znanosti popolnoma utrjen. Vse druge duševne lastnosti pri moških kakor pri ženskah so sad odgoje, izobrazbe in razmer, v kterih dotični človek živi. Kakor pa je ženska sposobna za odgojiteljico in učiteljico, tako bi tudi bila za drug delokrog. Saj je znano, da je podučevati in odgojevati mladino eden najtežavnejših poslov, kteri je ravno ženskam najbolj primeren.

Osobito se mi vidi, da bi zdravilstvo bilo sposoben ženski posel. Ženstvu in otrokom bi ženski zdravnik bil bolj primeren in bi vzbujal pri dotičnih bolnikih več zaupanja, nego moški. Kako včasih moški zdravnik s svojimi natančnimi in mučnimi vprašanji žali žensko sramežljivost! Zgodi se tudi, da ženska rajši trpi najhujše bolečine, da rajši postane žrtva hude telesne bolezni, nego da bi razodela zdravniku svoje bolečine in pustila se lečiti! Ko bi v vsakem kraji bila po ena zdravnica, moška praksa ne bi zavoljo tega mnogo trpela.

Znano je, kako so usmiljene sestre izvrstne čuvajke in postrežnice bolnikom; znale bi torej tudi biti izvrstne zdravnice. Z znanostjo bi se pri njih družila tudi sočutnost in potrpljivost in nežnost: lastnosti, ki so že same na sebi nekov lek ubogemu bolniku.

Rés je, da se je že veliko storilo v teku let in posebno tega stoletja v poboljšanje ženskega stanja, a mnogo bi še trebalo storiti in prenarediti se, predno bodo ženske dosegle vsaj polovico one samostojnosti in neodvisnosti, ki je moškim lastna. Pred petdesetimi leti na pr. niso devojke niti podedovne pravice imele. Pozneje se jim je začel prepuščati postavni del; sedaj se deli premoženje med moškimi in ženskami v enake dele. Prišlo se je vendar do spoznanja, da je ženska ravnopravni ud človeštva kakor moški, in da potrebuje živeža k življenju, a ne živi o samem zraku.

Židi imajo med svojimi molitvami odstavek, v kterem se Bogu zahvaljujejo, da se niso kot ženske narodili. Skoro da bi jim prav dajala. Biti ženska bila ni nikdar sreča. Toda ne zató, ker bi ženska menda bila bedasta stvar, ampak ker jej je prisojeno najtežavnejše breme nositi. Že njen porod se sprejemlje s kislim obrazom; kedar se pa dečko rodi, tedaj je vsa hiša vesela. Ko deklica nekoliko odraste, vpraša se: Je-li lepa? Kdo se pa briga za fantovsko lepoto? — Pozneje ko je deklica postala devojka, nastaja še le najvažnejše vprašanje: Ima-li kaj dote?

In ako jej razvèn lepote manjka tudi dote, gorjé njej! Bolje bi bilo, ko bi se je tedaj Bog usmilil in jo vzel k sebi v višave, predno jo zadenejo duševne in gmotne nadloge, ktere tako revico čakajo. Saj za devojke ni strokovnih poklicov, njej ni zagotovljena bodočnost brez možitve, a možitve dandanes brez dote tudi skoro več ni.

Ako se ženska omoži, je včasih preskrbljena, včasih tudi ne; a zató pa je podvržena drugim težavam. S tem, da se je zavezala v zakon, izgubila je tudi svojo svobodo; in vsled zakonskih pogodeb izgubi dostikrat tudi pravico do svojega imetja. Kot mati ne sme po lastnej prepričanosti voditi otroške odgoje, in ako oče in mati nista enega mnenja pri sklepanji zakonov svojih otrok, zadostuje očetova beseda. In ko bi zakoni slučajno ne bili primerni, uboga mati mora gledati neizogibljivo nesrečo svojih otrok!

Ženska vdova, razvèn da se mora boriti s piclo pokojnino, da sebe in otroke preskrbi z najpotrebnejšim, dobi postavnega varuha, ker se jej niti ne zaupa uravnávanje o bodočnosti lastnih otrok!

Ženske imajo tedaj jako piclo pravic, one uživajo malo zaupanja, njih osoda je z večine s u ž e n j s k a. In zakaj? — Samó vsled krivega predsodka, da so ženske duševno slabotne in nerazvite.

Zakaj pa se z ženskami, kedar se proti človeškim postavam pregrešijo, ravno tako strogo postopa kakor z moškimi, a sicer se z ženskami ravna kakor z otroki? Zakaj sodnija ne olajšuje njih kaznij, kakor pri mladoletnih?!

Pogledimo žensko stanje na kterokoli stran, vedno nahajamo, da ženska krivico trpi. Rés, pomilovanja vredna stvar je ženska! Ali je upati, da se s tekom časa prikrči trnjev pot, po kterem morajo one hoditi? — Telesno trpljenje je ženskam neizogibljivo, a duševno ponižanje in tlačenje moralo bi izginoti v takih časih, v kakoršnih živimo, ko društvo in posameznik hrepenita in se trudita za napredek, svobodo in blagostanje. A utrditi blagostanje žen, hčerk, sester in žensk sploh bil bi po mojem mnenji najblažji in najdragocenejši napredek, kterega bi mogel svet učakati. Zanemarjanje ženskega blagostanja bode se sicer nad človeštvom še dalje maščevalo.

Matija Ahacelj.

Spisal *J. Scheinigg.*

(Dalje.)

Najrajši pečal se je Matija Ahacelj s sadjerejo. Na svojem vrtu sadil in gojil je sadna drevesa, cepil in požlahtnoval ja. Po časopisih pa se je trudil objavljati svoje poskušnje in uspehe. Sicer nam ni po pismih zagotovljeno, a vsej resnici podobno se vidi, da je bil Ahacelj tisti strokovnjak, ki je uredil Jarnikovo popularno knjigo „Sadje-Reja itd.“. izišlo l. 1817. Vzlasti požlahtnovanje mu je bilo pri srci. Podučeval je kmetske fante, ki so dohajali v ta namen v Celovec za 3—4 dni; učil je bogoslovce in učiteljske pripravnike, da morejo širiti po kmetih razumno sadjerejo; po okolici celovškej pa je Ahacelj sam hodil in kazal gospodarjem, kako se ima sadno drevje gojiti.[1]

Kedar potuješ, dragi čitatelj, po krasnej Rožnej dolini in med drugimi prednostmi tega okraja radostno opazuješ tudi sadno drevje, ki obdaje povprek hiše in sela, spominjaj se našega rojaka, ki je s požrtvovalnim trudom kazal našim očetom sredstva do gospodarskega napredka.

Isto tako potegoval se je naš Ahacelj, da se zboljša in povzdigne gozdarstvo. Že takrat ravnali so kmetje prav nespametno z lesom, kar se v sedanjih časih splošno opazuje. Moder gospodar štedi tudi z lesom. Koroška dežela se mora obvarovati nevarnostij, ki jej preté, ako se gozdi prenaglo izsekujejo. In kdo bi tajil, da bi povodnji, kterih je sedaj toliko, ne bile tako grozne, ko bi se gozdi bolje varovali. Dasi ima koroška zemlja mnogo gozdov, bati se je vendar, kakor dokazuje Ahacelj, da bi

---

[1] „Aufmunterung zur Erweiterung und Verbesserung der Obstbaumzucht in Kärnten.“ Carinth. 1813. št. 25, 26.

„Die nachahmungswerte Obstpflanzung.“ Carinth. 1817. št. 51.

„Eine Ermahnung an die Besitzer der Obstbäume gerichtet“ Carinth. 1822. št. 13.

„Anfrage betreffend den Kalkanstrich der Obstbäume.“ Mitth. 1844. št. 4.

„Mahnung wegen Abraupens der Obstbäume.“ Mitth. 1845. št. 1.

„Mahnung die Propfzweige betreffend.“ Mitth. 1845. št. 1.

„Zweckmässige Behandlung und Veredlung der Obstbäume.“ Mitth. 1845. št. 5, 6, 9, 10, 11.

„Beförderung der Gesundheit und Fruchtbarkeit der Obstbäume durch Wegschaffung der äusseren todten Rindentheile des Stammes und der Aeste“ Mitth. 1845. št. 7.

„Traurige Aussichten auf die heurige Obsternte“ Mitth. 1845. št. 8.

„Obstquetschmaschine.“ Blätt. f. L. II. str. 145—151.

jelo pomanjkovati lesá. Visoke gore in planine so redko obrastene, gozdarstvo se pa zanemarja. Mnogo lesa mora se puščati po gorah zaradi ovir, ktere prizadevajo slaba pota in druge zapreke. Montanska obrtnija uporablja več oglja, nego bi bilo primerno Koroškemu. Tudi v domačej rabi se ne štedi z lesom, in oglarija se opravlja nespametno. Napósled se še pokvari mnogo lesovja s tem, da rabijo lesarji sekiro namesto žage. Kako je temu pomagati?[1]

Lesa se ne sme več izsekovati kakor toliko, kolikor ga na leto doraste. Poraba in dorastek se morata spraviti v razmerje. V prvo se ima zboljšati gozdarstvo. Produkcija železa, ki se je v petdesetih letih podvojila, naj se, če je sploh možno, zniža; gospodarji naj štedijo z lesom, kjerkoli morejo. Namesto lesenih koč zidajo naj kamnate hiše in krijejo je z opekami, naj sadé žive plotove in ograde, naj se porablja obilnejše premog in šota; pečí in posadi po hišah, plavžih in fužinah morajo se bolj praktično urediti, oglarija pa se ima zboljšati po privilegovanej naredbi, ki jo je iznašel Jože Lax, oskrbnik v Sovodnji. Ahacelj dokazuje s števílkami, da uniči sekira 33%, (oziroma 17·6%), žaga pa samo 2·4% lesa. O istem predmetu in v prav takem smislu govoril je Ahacelj v občnem zboru kmetijske družbe dne 22. majnika 1838.[2]

Kmetijstvo in živinoreja napredujeta neprenehoma, gozdarstvo pa je v zadnjih sto letih čisto zaostalo. Slaba letina se lahko z eno dobro popravi, živino nadomesti kmet v 4—6 letih, a izsekan gozd doraste stoprav v 80—100 letih. Zatorej se morajo gozdi varovati. Na Koroškem potrati se preveč lesovja v domačej rabi, vzlasti ker je zima dolga. Tudi obrtnija uporablja veliko lesa in množi škodo še s tem, da ni silo izbirčna; kajti fužinski oskrbniki sekajo gozde brez vsega premisleka. Skrbeti imajo gospodarji torej pred vsem, da dobijo v kratkem času rabljiv dorastek. Pripomočkom, navedenim v prejšnjih spisih, dodaje Ahacelj še té-le: Praktična izkusba na Francoskem je učila, da je gozdarstvo po nižini (Niederwaldwirtschaft) dosta koristnejše od onega po gorah in planinah (Hochwaldwirtschaft). Prostori, kjer še ni dreves, naj se nasadé z raznovrstnim drevjem: ob potih in cestah, lužah in jezerih, ob poljih in travnikih, ob potokih in rekah, kar brani ob enem povodnjim.

---

[1] „Schnelle Holzzucht ohne Wald.“ Mitth. 1848. št. 9.

„Holzersparnis und andere Vortheile, die wir durch Errichtung von Gemeinde-Backöfen am Lande erreichen können.“ Mitth. 1844. št. 2.

„Aufforderung an Waldbesitzer, Gewerke und Holzhändler Kärntens, mit dem Holze überhaupt sparsamer zu wirtschaften und sonderheitlich sich beim Fällen und Zerstückeln der Holzstämme der Säge statt der Axt zu bedienen, wie dieses in Oesterreich, Böhmen etc. üblich ist.“ Blätt. I. (1831) str. 46—61

[2] „Aufforderung zur Anzucht nützlicher, zahmer Holzbäume und zur grösseren Berücksichtigung des Nieder- und Kopfholzes in Kärnten.“ Blätt. IV. str. 92—104.

Ahacelj priporoča kmetovalcem sledeča drevesa: Črna jelša ljubi močvirnata tla, njena skorja se dá porabiti v barvanje, tudi pepel je lep: bela jelša se ima nasajati po peščenej zemlji, ona naglo raste; vrba jako dolgo ne ovene; jesen daje lep les za orodje in hišno opravo in za kurjavo; lipa ima v svojem cvetji zdravilno moč, in njeno listje gre kozam in ovcam v slast; topol raste naglo, najhitrejše pa raste akacija in ima rabljiv les in medovit cvet; konečno še murva, divji kostanj, platán in sadno drevje.

Da bi se prihranilo še več lesa in zabranili pogosti požari, nasvetuje Ahacelj, naj se napravijo po kmetih peči, v kterih bi se pekel kruh za célo občino. Take peči so bile v istem času po Badenskem, Würtemberškem, Weimarskem in po drugod v rabi. Vendar se ta naredba ni prijela koroškega kmeta, bodisi da so jo odstranili tudi na Nemškem, bodisi da ni ugajala našim gospodarjem in pokrajinam.

Koroška zemlja ugaja bolj živinoreji nego poljedelstvu; kajti Gorotan je gorat, in zaraditega je njegovo obnebje preostro, kakor sploh v deželah, po kterih se razprostira visoko alpsko gorovje. Tudi zemljina ni dobra razvèn po lavantskej dolini in po Krappfeldu. Naslednjič kažejo geografiška lega koroške dežele in iz nje izvirajoče kupčijske razmere na živinorejo. Kam bi naj izvažali koroški kmetje svoje žito? — Živina za pleme pa se lahko prodaje na Avstrijsko, Bavarsko, Tirolsko, Solnograško, Štajersko, Česko; konji se kupujejo posebno za Laško; še lažje bodo izvažali živino, kedar se bode sezidala železnica. In še drug uzrok navaja Ahacelj, da se imajo gospodarji živinoreje poprijeti. Od leta do leta se po Avstriji več mesá pojé; užitek mesá vedno narašča. Prvi pogoj umnej izreji živine pa je dobra in tečna krma. Vsled tega obrača Ahacelj pozornost na travnike in pašnike. Do istih časov se ni nihče zmenil za nje; kmet jih je zanemarjal, češ da na travniku trava sama od sebe raste!

Doneske na travnikih morejo si kmetje podvojiti, ako je dobro gnojé in boljše seme sejejo. Tudi drenaže se imajo napraviti. Ahacelj predlaga marsiktere poskušnje in priporoča travniška semena iz Radovic (Radautz). S kratka travniki se ne smejo prepustiti samej naravi, temveč obdelovati je mora kmet z isto skrbljivostjo, kakor polja in gozde.[1] Največja zapreka pa, da se travniki in pašniki ne morejo bolje čediti in obdelovati, so občinski pašniki.[2]

---

[1] „Nachricht über eine neu empfohlene Futterpflanze.“ Mitth. II. št. 7.

„Bemerkungen betreffend den Probeanbau der Wiesengras-Sämereien.“ Mitth. II. štev. 5.

[2] „Nothwendigkeit der Verbesserung des kärntnerischen Wiesenbaues mittelst einer zweckmässigen Bewässerung und Anlegung cultivierter Wiesen.“ Mitth. II. št. 11.

„Unzweckmässigkeit des Gemeinweiden-Systems.“ Blätt. III. str. 3–11.

„Einige Bemerkungen die Viehzucht, die Wiesenkultur und Wiesenbenutzung betreffend.“ Mitth. II. št. 14. 15.

O tej velevažnej stvari govoril je v občnih zborih kmetijske družbe dne 4. julija. 1836 in dne 20. majnika l. 1845. V uvodu prvega predavanja našteva Ahacelj vse napredke, ktere je storilo koroško kmetijstvo tekom petdesetih let, vzlasti pa v zadnjih časih, in to največ po prizadevanji Ahaceljevem:

Turšica se širi vedno bolj in bolj, celó po gornjih okrajih zilske, kanalske, belske in podravske doline jo sadé; prav tako sega že krompir do pogorskih naselbin; prideluje se rudeča detelja in nove rastline za krmo kakor repa, burgundska repa, fura in dr.; tudi žita se več pridela, ker kmetje boljše gnojé, zemljo skrbno obdelavajo in poljska orodja zboljšujejo. Navedeni napredki so pouzročili, da se tudi živinoreja povzdiguje. Zaostalo pa je gozdarstvo in obdelovanje občinskih pašnikov in travnikov; pred 100 leti ravnali so grajski tlačani isto tako brezpametno s pašniki, kakor prosti kmetovalci v Ahaceljevej dobi. Ker so pašniki večjidel občinska last, ne briga se nikdo, kako se naj zboljšujejo; mnogo gnoja se še pogubi po njih. Z rezkimi potezami in izrazi biča Ahacelj tačasno početje in predlaga sledeče: Naj se pozivlje vlada, da razdeli občinske pašnike med posamezne lastnike, dasiravno le nekteri solastniki to želé. Do istega časa moralo se je enoglasno za razdelitev prositi; razdeljeni pašniki naj bi bili davka prosti in plačevala bi se naj za nje samo pašnina. Razdelitev ne sme mnogo stroškov stati, in napósled bi se naj javno pohvalili in odlikovali oni kmetje, ki so dejansko podpirali razdelitev občinskega pašnika.

Skrbni gospodar ne pita samo živino, on jo tudi hudih in nevarnih boleznij brani, ako hoče kaj prigospodariti. Zatorej opozarja Ahacelj živinorejce, ko je l. 1844. razsajala po Poljskem, Českem in Moravskem goveja kuga,[1] in jim dokazuje, da je konjski smrkelj kužna bolezen in da jo vzlasti ovce lahko od konj nalezejo. Opisal jo je svojim rojakom in svetoval, kako imajo ove kuge varovati živino.[2]

Slovenski kmetje, kakor Slovani sploh, pečajo se radi mimo sadjereje še z bučelami. Ahaceljev vse stroke gospodarstvene obsegajoči um tudi bučelarstva ni pozabil. On sam je bil jako marljiv bučelar; priporočal je bučelarijo Slovencem in pisal o njej.[3] Žalostnim srcem konstatuje, da bučelarija propada; namesto medú šopiri se sladkor, namesto voska pa stearin.[4] V obče pa, kar koli se mu je videlo koristno za kmetske razmere, razpravljal je v svojih člankih. Ker je svečava in ripsno olje predrago,

---

[1] „Warnung.“ Mitth. I. št. 2.

[2] „Bekanntmachung für die Landwirte Kärntens.“ Mitth. I. št. 9.

[3] „Mittel gegen den Bienenstich.“ Mitth. I. št. 2.

[4] „Gedanken über die Bienenzucht in gegenwärtiger Zeit.“ Mitth. II. št. 8.

po treskah pa lahko požari nastanejo, terja Ahacelj, da nemški kmetje napravijo takozvane leve (rožansko: lieve), kakoršne so v navadi po Roži.[1]

V vzpodbujo v gospodarstvu slikal je Ahacelj tudi život takih mož. ki so ali kot umni gospodarji ali kot obrtniki zavzemali častno mesto med svojimi vrstniki. S tem je izpolnjeval zadnjo točko svojega programa. V nekrologu, pisanem o Albinu baronu Herbertu (1787—1834),[2] kaže Ahacelj, koliko more posamen človek v povzdigo svoje obrti storiti. Herbert. kterega je podučeval v realističnih strokah naš Ahacelj, prehodil je Italijo, Švico, Francosko in nemške dežele, da bi se še natančnejše poučil o svojej obrti. Vrnovši se v domovino razširil je svojo tovarno za svinčeno belico, tako da je izdelke potrojil. Njegova belica je slovela po Angleškem, Francoskem, Nizozemskem, celó po vzhodnih deželah; posebnih zaslug pa si je pridobil kot nadzornik uzajemne notranje-avstrijske zavarovalnice proti požaru. Herbert si je prisvojil potrebnih praktičnih znanostij po privatnem poduku in na potovanjih; a vsakdo tega ne premore, stroški so preveliki. Zató je sprožil Ahacelj v omenjenem nekrologu misel in željo, naj bi se ustanovila nižja tehniška šola. In rés nekaj let pozneje odprla se je v Celovci spodnja realka, ena izmed prvih po vsem Avstrijskem.

Drugi nekrolog, ki je pisan Jurju Punčartu (1777—1837),[3] po domače Grojznikovemu mlinarju v Limerzah blizu Celovca, slavi pridnega kmeta in vzlasti živinorejca. Punčart je redil lepo govejo živino in čile konje; prisilil je občane, da so razdelili občinske pašnike; po raznih razstavah prejel je dvanajst daril za lepa goveda in konje, petkrat pa pohvalno odlikovanje vsled pomanjkanja daril; za konje odlikovali so ga desetkrat z darili in trikrat s pohvalo; ta korenjak si je torej priboril 30 odlikovanj.

Take može naj gospodarji posnemajo!

A ne samo kot urednik in pisatelj o gospodarstvenih stvareh kazal je Ahacelj neutrudljivo delavnost. Vsako podjetje, ktero je bilo domovini v korist, podpiral je s peresom ali dejansko. L. 1826. očistil se je vodotok, ki veže Celovec z Vrbskim jezerom; Ahacelja nahajamo v dotičnem nadzorovalnem odboru; bil je ud komisije sestavljene za posušenje celovškega močvirja in udeleževal se je vseh trudnih priprav; pristopil je k trgovinskej komisiji, glasbenej družbi celovškej, in bil eden najdelavnejših udov v obrtnem društvu, kjer je tri leta brezplačno predaval mehaniko.[4] Koroška

---

[1] „Empfehlung der Leuchtkamine (windisch: lieva) zur Beleuchtung landwirtschaftl. Wohnstuben.“ Mitth. I. št. 9.

[2] „Nekrolog. Nach Albin Freiherr v. Herbert.“ Blätt. III. str 132—135.

[3] „Nekrolog. Nach Georg Puntschart in Limersach.“ Blätt. IV. str. 115—117.

[4] „Anzeige des Wiederanfangs der theoretisch-praktischen Belehrungen in chemischen und mechanischen Kenntnissen etc.“ Carinth. 1843 št. 46.

hranilnica prišteva ga svojim ustanoviteljem; kdor pa vé, da je bila ona mnogo let edina hranilnica po vsej koroškej deželi, znal bode to zaslugo vredno ceniti; sodeloval je tudi pri osnovi uzajemne požarne zavarovalnice za notranje-avstrijske dežele.[1]

Ogromne zasluge Ahaceljeve za povzdigo kmetijstva pripoznavale so se tudi izvèn Koroškega. Kmetijske družbe na Dunaji, v Gradci, v Ljubljani, Gorici, na Tirolskem imenovale so ga svojim članom.

Gledé na gospodarstvo dá se tedaj Ahaceljevo delovanje najlažje primerjati z Bleiweisovim. Česar je učil oče Slovencev svoje kranjske rojake od l. 1843. do svoje smrti, to je razlagal in razkladal Korošcem célo dobo poprej naš Rožan Ahacelj!

(Dalje pride.)

Česko-poljski pisatelj Boleslav Jablonský.

Spisal *Radoslav Pukl.*

(Dalje.)

S pomočjo grofa Morica Dejma, ki je bil takrat dvorni komisar v bivšem svobodnem mestu Krakovu, prejel je Jablonský slednjič dne 21. oktobra l. 1847. oblast, da je mogel odslej voditi duhovne zadeve na Zwierzinci. Pomagala sta mu dva kaplana. Svojega opata pa je še vedno prosil, naj bi ga zopet poklical nazaj na Česko. A prošnje so bile zaman, in l. 1854. se je dal umestiti za prošta na Zwierzinci.

Krakovčanje so ga pa med tem bili po bliže spoznali. Začeli so ga odslej čislati in smatrali so ga za svojega. Natovorili so mu raznovrstnih častnih služeb. L. 1855. bil je postavljen za škofovskega komisarja za samostan na Zwierzinci, l. 1856. so ga imenovali duhovnim sovetnikom zakonskega soda, l. 1857. nadzornikom in ogledom katoliških učilnic, l. 1860. tudi evangelskih in židovskih, l. 1863. izpitnikom duhovne skupščine, sodcem in poddekanom mesta Krakova, l. 1866. častnim in l. 1867. pravim članom in izvestiteljem duhovnega sodišča. Vrhu tega je bil Jablonský član naučnega tovarštva v Krakovu, kakor tudi član mnogih društev v Krakovu in na Českem.

Vsled tolikih služeb in važnih poslov utegnol je Jablonský, oddaljen od českega življa in privezan na raznotera bremena, le malo delo-

[1] Aufforderung zur Theilnahme an einer in Steiermark, Kärnten und Krain einzuführenden, beabsichtigten, wechselseitigen Brandschaden-Versicherungs-Anstalt." Carinth. 1825. št 20.

vati za svoj narod. Pesni pa, ki jih je tú pel na novem mestu, so polne žalosti in tuge. Zvuki njegove lire hrepené vedno po domovini. L. 1856. so se Jablonskega pesni tretjič izdale, in sicer ne da bi bil pesnik vedel za to. L. 1864. je preskrbel Jaromir Pospišil četrti, l. 1872. peti pomnoženi natis.

Mimo že navedenih spisov izdal je Jablonský l. 1837. prevod Foerster-jevega navoda h generalnemu basu, l. 1844. Zmago sv. križa, šestero duhovnih govorov predelanih po Jurji Saffenreitru, in dalje je spisal mnogo manjših člankov v različne časopise.

Poljskemu jeziku priučil se je Jablonský v kratkem času svojega bivanja v Krakovu, in sicer tako temeljito, da je govoril kakor rojen Poljak in pisal v njem bolje nego v nemškem.

V Krakovu je bil Jablonský obče čislan in priljubljen ter se je poljskemu življenju popolnem privadil. Vendar ni mogel nikdar pozabiti drage svoje domovine. Kedar koli je mogel, šel je na Česko, v premilo mu rodno zemljo, a vsakikrat je izraževal, kako rad bi umrl na domačih tleh. Vendar osóda je krenola drugače!

Narodne zadeve česke so ga vedno najbolj zanimale, in vršila se ni nijedna večja svečanost, ktere bi se on ne bil udeležil s pismom ali brzojavko. O napredku českega naroda izražal je vedno srčno svojo radost, kar kaže mnogotera pesen njegova. Poslednjič je bil Jablonský l. 1880. v Pragi. Njemu na čast sešlo se je društva, da je skoro vse česko razumništvo v Pragi obsegalo. —

O pomenu Jablonskega v českem slovstvu govorimo v sledečih vrsticah.

„My staří zahradníci,“ rekal je Jablonský, kedar je bil razgovor o sedanjem českem slovstvu, kterega nagli napredek je on prav z mladostnim navdušenjem zasledoval. In bil je to srečen zahradnik — vrtnar! Kar je bil on zasadil, to je cvetelo pred njegovimi lastnimi očmi pol stoletja, čvrsto in mlado, kakor da bi bilo v prvem pomladanskem razpoku, in rastlo je v gaj, v kterem je vse žgolelo in donelo od Jablonskega krasnih poesij. Izmed vseh starejših českih pesnikov je Jablonský najpopularnejši. Njegovih pesnij izšlo je šest izdanj, kar je na Českem prav redko — tako je trdilo eno prvih českih narodnih glasil. V vseh vrstah je Jablonský udomačen, nijeden mladih in starih pesnikov na Českem ne more se ponašati s tako priljubljenostjo.

Upliv njegov na dve generaciji je neizmeren. „Pojď můj synu, posaďme se květoucí tu pod jabloní,“ pravi ljubko in vabljivo mlademu dijaku, ki se iz njegove „Moudrosti otcouské“ uči deklamovati prve česke vrste o tej „velké hlavě v oboru[1] nebeských těl,“ o tem „co jest

[1] V krogu.

Buh," kaj je pravo in lepota. Deček deklamuje in si izpisuje bisere modrosti, na pr. da „rubín nejkrásnější, jenž[1] až[2] k nebi plamená, jesti krupej[3] lidske krve, z lasky[4] k vlasti cezena[5], in da nad krasno nežno rožico, nad sladko nežno žgolenje slavčevo „krasši jest to srdce ve svém pro svůj narod tluku".

In dalje: „Pozdě, synu, lipa květe, má však sladký vonny květ" — dà baš takó je z rodom slovanskim stoprav sedaj razcvetajočim se. Na takov način vzbuja vsakega českega mladenča k zavesti, da je Slován.

Sila resnice nabožen̓ske ukorenini se v mladem srci s tem, da pesnik poje, da greh, ki ga človek stori nad svojim narodom, je zločin najhujši, da „zlosyn nejstrašnější, jakého zná příroda, zlosyn ze všech nejhřišnější jest — vrah svého národa!"

Mladeneč gre v življenji dalje. Z navdušenjem narekuje si „Tři doby země české", ki je nepopisno krasen plod domišljije pesnikove. Solznim očesom peva: „Hle[6] ten kraj, ta zem nebeská — to má krásná, slavná vlast!"

V lesnem zatišji, v senci vonjavih dreves čita krasno pesen, v kterej se pové, „da je iz solze krvave, ki jo je jokalo okó prvega človeka, in iz druge — solze na nebu plavajočega kerubima, nastal „Původ panny" (izvor žene), a mlado lice zagorí v ljubavi, v pesniškem razhičenji.

Valjda bi znal zaljubljenec najti pravih besed za plamteče svoje čute, a Jablonský je že vse povedal zá-nj — tako nežno, tako umljivo! Koliko tisoč in tisočkrat pomogle so ravno ljubezenske pesni Jablonskega mladostnej sramežljivosti čez potežkoče baš priznane ljubavi!

Nikakor ni smela trditev, da je Jablonský bil uzor českim dekletom in ženam.

On je ljubil strastno in vedno, in kako je to ljubko in prijetno čitati v njegovej pesni! Kakó nesrečen bil je vedno v svojej ljubavi! Njega „Angelino, měj se navždy[7] blaze", doni tako sladko in bolestno, njega „Již ji není[8]!" odmeva, kakor da bi vzdihnolo poslednjikrat umirajoče srce.

Pesnik jej je moral dati slovó za vselej — obvzela ga je brezupnost:

„Idi, Růže má! tam vše kde přijde k spáse,
Kde Abelard s Helojsou objima se -
sejdem se zase[9]!" —

In potém — „Snad[10] se dnes již sešli" — zašepetajo si medova ustna, a trpka solza kane na nje iz naglo otemnelega očesa.

---

[1] Kteri, [2] celó, [3] kaplja, [4] iz ljubezni, [5] precejena, [6] glej, [7] na veke, [8] že je ni, [9] snideva se zopet, [10] morebiti.

Kdo izmed českih mladenčev ni čestokrat prijel za peró ter nadaljeval Jablonskega „pisně mílosti“, v prozi pišóč novele, novelice itd. Samoten položaj Strahova, lesnate njegove strani, tihi vinogradi, preko kterih se je sprehajal Jablonský kot — menih praemonstratenzijanec, povekšavali so romantiko, in kdo se jej ne udá iz srca rad v mladosti?!

Jablonský je ostavil samostan. Ni ga trpélo tam, akoravno je mogel biti v njem brez skrbij. Moral je v svet, ljubeče srce ga je tiralo iz menihov pobožnega stanú.

A kakó mu je pisal zató oče!

„Častiti gospod sin!“ pisal je oče iz samostana ubeglemu sinu — odkritosrčno, prostodušno.

„Jaz slišim, da si stopil iz samostana. Ne verjem tega, a če je to res, tedaj se ne predrzni več priti pred moje oči.“

Tako očetovo pismo zabolelo je v občutljivo srce. Prav lahko je umeti uzrok njegovega preobrata! —

Pesniški jezik Jablonskega je zeló lahko razumljiv, in to je gotovo eden glavnih uzrokov, da so se njegove pesni ukoreninile v vseh vrstah českega naroda. Mnogo njegovih pesnij, osobito ljubovne so se uglasbile ter se popevajo v prvih koncertnih dvoranah. Tudi na Dunaji je slovansko pevsko društvo pelo Jablonskega pesni v cvetličnih in drugih sobanah; spominjam le na pesen, ki je v poljski jezik preložena: „U nas jinaczej“.

Začuješ pa tudi Jablonskega pesni od ratarja na polji, pastirja na pašniku, od delavcev, teric itd., na pr. „Jako krajina nebeská“.

Danes ni niti enega izobraženega Čeha, ki bi se ne spominjal, s kako radovednostjo je čital v svojej mladosti pesni Jablonskega, s kako gorečnostjo se je učil na pamet njega „Tři doby země české“, ki je že desetletja najpopularnejša pesen na Českem. „Kdo prešteje, koliko src je ta pesen tolažila, razvnela, navdušila za ljubav do domovine!“ Tako je pisal česki pisatelj T u r n o v s k ý v nekrologu o Jablonskem v „Pokroku“.

Vznesenost narave, v ktero je Jablonský zrl liki v odprto knjigo, našla je v njem pesnika, ki jo je tolmačil globokim čutom, pristnim umom, kakor nobeden pred njim.

Kako krepko, navdušeno budil je Jablonský na narodno delo!

. . . Nuž, vstaňte všichni, kteří posud spíte;
Dennice vzešla — jitřena se rdí?
Slavíci pějí — aj, proč ještě dlíte?
Hanba tomu, kdo bude poslední!

O, žíte, bratři, narodu zas svému!
Ne bud'te mrtvi jeho údové,
Přihlaste se zas matce své a k němu
Co věrni bratři, věrni synové!

Ctete svůj jazyk, zvyky své a práva,
Dokažte s kutkem, že jste Čechové!
A vlastí české opět vzejde sláva,
Kterouž se skvěli slavni předkove.

Ta budnica je preložena na nemški jezik. Gornje kitice glasé se v nemščini takó-le:

„Erhebt euch alle, erwacht aus schweren Träumen,
Der Tag ist angebrochen, es glüht das Morgenroth!
Die Nachtigallen singen — ei! wer wollte säumen,
Wer wollt' der letzte sein in uns'rer Noth!

O lebet Brüder wieder eurem Lande
Woll't nicht des Volkes todte Glieder sein!
Verein'gen mögen euch mit ihnen feste Bande,
Des treue Söhne steht in Vaterlandes Reih'n!

Achtet eure Sprache, Rechte und auch Sitten,
Die That beweise, dass ihr Böhmen seid,
Und im Ruhm wird's Vaterland, das lang gelitten,
Erglänzen, wie einst zu unserer Ahnen Zeit!"

Tako je pel Jablonský v dobi pred marcem. Bile so to smele, gromovite besede. Kakor električna iskra šinole so v krv. Letele so od ust do ust, od vasi do vasi, od mesta do mesta. Povsod so bile z navdušenostjo sprejete.

Strogost povestiške censure je takrat prizanesla le malokterej pesni. Saj se ni smela tedaj v „Květech" tiskati nedolžna pesen Božene Němcove, v kterej pravi, da je „Slovan vstal, na slavi tluče branu[1]", in ne manj nedolžni vrstici:

„Žádný[2] požár, žádná krev —
Přece[3] vstal zas český lev."

Pri tej strogosti censure bila je tem večja radost českih rodoljubov, da je ta pesen Jablonskega zagledala beli dan brez hrupa in brez znatne pokvare. Rano je postala last célega českega naroda, osobito česke omladine, za ktero je bila tiskana kot predgovor v knjižici: „Režace Polehradského leta 1845. z naslovom: „Obraz země české, čili Pohled na vlast Čechů", izišlej nakladom Pospišilovem. Zató je prešla pesen do vnetih src in mnogo pomogla, da so se namnožile narodne bojne vrste.

A tudi druge pesni Jablonskega prikupile so se nepričakovano hitro českemu narodu. Takó na pr. „Pražský dom", „Slovan-Čech", „Duchu světa", „Dceram českým", „Povzbuzení[4] k spěvu", „Vojenská", „Jinochovo přaní[5]", „Vojinovo loučení" itd., posebno pa pripovedovalna „Tři zlaté vlasy" in zbirka didaktičnih pesnij. V tej poslednjej povzdiguje pesnik plemenitim načinom navdušenje za narod, pravo in osveto.

---

[1] vrata, [2] noben, [3] vendar, [4] budenje, [5] junaka želje.

Jablonský pa se ni bavil samo s pesništvom. Blagodejno je tudi posegel raznim načinom v tok javnega življenja českega. Ko je na korist zidanja českega narodnega gledališča v Pragi izšla zgodovinska knjiga „Narod sobě“, priposlal je Boleslav sestavek, v kterem z zanimivimi barvami pripoveduje o svojej udeležitvi v gledališči v Kajetanovej hiši na Malej strani, in sicer v letih 1834—1837. Kdor je v krogu Tylovem deloval za česko stvar, ta je moral ne samo pisati v „Květy“, temveč tudi igrati v gledališči. Jablonský je igral rad, in njegovi drugovi se še dandanes spominjajo, s kolikim uspehom je provel naslovno ulogo v Klicperovej „Hadrianus v Rimsu“. Jablonský je bil suh, bled, bolehen. In baš radi tega je dobil ulogo sestradanega pesnika Ladona v „Žižkové meči“, ktero je nad vse hvalevredno izvršil. Pozneje je nastopil kot dobrovoljec v stanovskem gledališči, za ktero pa je imel preslab glas. Pomagal pa je nató s tem, da je narekoval. Ravnatelj gledališču bil je takrat Stěpanek.

Tako požrtvovanje je imelo tačas za česko gledališče veliko ceno: kajti v Pragi je bilo le malo igralcev, ki so bili vešči českega jezika.

Ko je Jablonský stopil v red praemonstratenzijancev na Strahovu, gojil je vedno dramatično umetnost in s celo dušo se je bavil tudi on z mislijo o zidanji narodnega gledališča v Pragi, ktero je smatral vsak česki naobraženec krepkim sredstvom, da se povzdigne in zagotovi narodnost.

(Konec pride).

Stanko Vraz, zbiratelj slovenskih narodnih pesnij.

Spisal *Andrej Fekonja.*

„Iz naroda za narod.“
St. Vr.

„Moja vila odgojila se je u bašti (vrtu) narodne poesije, budući sam imao sreću roditi se i odrasti u jednom kraju Slovenstva, gdě se možebit najviše pěva. Tako su mome srcu omilile one proste pěsme, koje sam poč.o kasnije sabirati i takovrstnimi pěsmami ostale slavenske bratje sravnivati.“

S temi besedami izpoveda Stanko Vraz v svojem pismu do Čelakovskega l. 1840. („Děla Stanka Vraza“ V. str. 206), kakšen upliv je na njegove pesni imela slovanska národna poesija, osobito še národne pesni slovenske, ktere so mu kot pesniku bile „neprestane pratilice i učiteljice“ —: da so torej Vrazovi pesniški proizvodi vzrastli mnogo na njegovem nabiranji in izučavanji domače poesije národne.

Kako je Stanko Vraz, nasrkavši se sladčice iz cvetlic národne poesije slovenske, tudi svoj pesniški duh dalje napajal iz tega živega, čistega studenca, o tem je bil govor v članku o Vrazu kot slovenskem pesniku („Kres“ III. 1883. str. 518 sled.). V sledečem sestavku pak si hočemo našega Stanka nekoliko ogledati, kako je on to cvetje na slovenskem národnem vrtu nabiral, vezal ga v kitice in v vence spletal, da ga zopet položi na krilo svojemu slovenskemu národu.

I. Stanko Vraz je že kot otrok slišal slovenske národne pesni in pripovesti od svoje matere, od tete svoje Marine, od ljubljene sestre Anke, ktero sam zove „od kolěvke moje vilo“, in od drugih starih žen in deklet v svojem rojstvenem kraji. Zató pak on tudi pozneje, ko je bil že slaven pesnik „ilirski“, z radostjo in zahvalno večkrat omenja te negovateljice svojih prvih dnij, da so mu že v detinsko srce vsadile vso milino selske poesije slovenske, kličóč jim: „Oj Slovenke krasne, vi morske deklice! od kolěvke moje krotke grličice! Oj Slovenke, Bogom posestrime mile! bile věk zelenim našim gajem Vile!“ (Djulabije II. 72). Pesni, o kterih on navdušeno kliče: „Ćuješ li ti pěsme? to nij' pěnje ševah, grlicah, slavuljah, već slovenskih děvah“ — pesni, ktere peva Slovenka tako, da „Tko nij' slušao njenih pěsamah ljubezni', nij' ljubavi ćutio razblude, boljezni“, a „Tko nje slušao nije pěvat „svet-svet-sveta“, nezna kâ ga razkoš čeka onkraj světa“ (Djul. II. 71) — take pesni, veli sam: „Ćitav dan Slovenka pěsme bi mi pěla, a ja bi jih volio nego spěv angjela'“ (Dj. II. 37). Pa tudi tedaj, ko je že okusil méd grških Muz, spominja se rad „lipe, gdě sam čitao ja Omera za dne, ili Vile slušao do hore zapadne“ (Dj. III. 49). Tako so torej one „proste pesme“ slovenske že Vrazovemu otroškemu srcu bile se priljubile, ter ni čudo, da jih je on pozneje odrasten mož s tako ljubeznijo in s tolikim požrtvovanjem nabiral — iz národa za národ.

Na ta posel pak se je Vraz pripravljal resnobno že kot gymnasijalec v Mariboru, a posebno od leta 1833. kot filosof in jurist na vseučilišči v Gradci po besedah Fr. Markovića „z vso ljubavjo patriota in z marljivim delom strokovnjaka“ (Vienac 1880. 36). Čital je in proučaval zbirke národnih pesnij in pripovedek ostalih slovanskih vej ter po teh zgledih tudi sam začel nabirati v svojem rodišči pesni in drugo duševno blago národno. Tako Vraz sam pravi: „Čitanjem drugih narodnih pěsamah slavjanskih počeo sam već god. 1833. sabirati po mojem zavičaju (malom Štajeru) iz ustih mladjih ljudih narodne pěsni zajedno s napěvi, a iz ustih starijih pověstice, prislovice, jedra prirečja i ostale stvari, koje se na narodni život pretežu.“ V njegovej knjižnici našle so se pri smrti nektere zbirke deloma že od l. 1833. Vrazom upotrebljevane, kakor: 'Z Oleska Wacław: Pieśni polskie i ruskie ludu galickiego 1833, Żegota

Pauli: Pieśni ludu ruskiego i polskiego w Galicyi 1838—9. Ukrajinske skazke 1835, Maloruskija povjesti 1837, Wojcicki: Pieśni ludu Biąlochrobatow, Mazurov i Rusi znad Bugu, s dolaczeniem odpowiednich pieśni ruskich, serbskich, czeskich i slowianskich 1836, Milovuk: Pjevanija crnogorska i hercegovačka 1833, Ruthenische Volkslieder Rusalkaja Dnjeprovaja 1837, Kollár: Zpěvanky (slovaške) 1834, Erben: Pisně narodni v Čechach 1842, Vuk: Srpske narodne pjesme 1824—33 itd. In s takimi zbirkami primerjaval je Vraz slovenske národne pesni, dà on jih je primerjal ne samo s slovanskimi, temveč kakor se iz njegovega pisma, Prešérnu dne 19. nov. 1837 doposlanega, vidi, tudi z latinskimi (v Čelakovskega českem prevodu), s španskimi (upotrebljujóč stare romance v Grimmovej izdaji: Silva de romances viejos 1831) in z novogrškimi (v Possartovej novogrškej slovnici, a prosil je Kastelca tudi za Müllerovo in še bolje za Faurielovo zbirko novogrških národnih pesnij).

II. Slovenske národne pesni začenja Vraz, kakor je bilo omenjeno, leta 1833. nabirati najpreje v svojem rojstvenem kraji (rodil se je v Cerovci v fari Svetinjskej med Ormožem in Ljutomerom), a potém pomnožuje peš potujóč po ostalej Štajerskej, po Kranjskej 1834, Koroškej 1837 in po zapadnej Ogerskej 1838 svojo zbirko z novim cvetjem. Pri tem vzpodbuja tudi rodoljubne znance, naj nabirajo zá-nj, vzlasti prijatelja Jos. Muršeca (tedaj kaplana pri sv. Miklavži bl. Ljutomera), kteremu na pr. v pismu iz Gradca dne 5. dec. 1833 pravi: „Ne pozabte še skerbno i zvesto slovenskih pripovesti, i druga, kaj še nam narodnosti ostalo, pobirati, ar bi tega znali še letos lnošiti“ (?); a pozneje l. 1837. piše istemu (Muršecu): „Če kaj s g. Simičom od sv. Barbare skup pridete, povedte mu, kaj ga jaz lepo prosim, al mi nebi on nekoliko narodnih pesmi s tistih krajov zebravši poslal, posebno pa en dvojospev, ki se pre tak nekak popevlje, kak so mi g. Dominkoš pravili, kaj so jo v Zaveršji slišali:

Rybiči: O deklice ljubljene, — al nas Vi ljubite?
Dekliči: Hm — hm, ja — ja, — z serdca pravega. itd.“

In od več stranij prosi Vraz zaporedoma prineskov za svojo zbirko národnih slovenskih pesnij, poimenoma Prešérna, Jarnika, Kastelca, Smoleta, Rudeža, Korytka (prognanega Poljaka v Ljubljani), a kakor se vidi iz njegovih pisem, od začetka ne baš z velikim uspehom. Tako piše Vraz Jarniku nekder v začetku leta 1838:

„Ich bin gegenwärtig nebst meinen Obligatstudien mit der Ueberschreibung und Commentierung unserer oberilirischen besonders steirischen Nationallieder, deren Zahl sich auf 340 - 50 beläuft, beschäftigt. Herr Schaffarik hat mich auch zum Volksliedersammler Kroatiens, Krains und Kärntens creirt, aber ich muss Ihnen gestehen, dass ich ausser zweien kroatischen, einen kärntnischen und einigen wenigen krainischen nichts in meiner Sammlung besitze. Könnten Sie mir nicht etwas aus Kärnthen zuflüssen lassen, um der von Schaffarik ausgesprochenen Erwartung genügender zu entspre-

eben? Besonders grossen Mangel hab' ich an echt historischen Liedern, wenn ich nicht viel mehr dazu bekomme, so werde ich müssen diese wenigen mit Schaffariks Worten: „dějiny služebného poddanstva (nähm. Slovanův) tratí se v blesku hrdinských činův jejich panův, jimiž tito v bojich svýh na ujmu mnohýh národův se proslavili“ begleiten. Was singet und fabelt bei Ihnen von Kralj Matjaš. Dieser Mann ist der wichtigste Held seit Samo und Přemysl Ottokar unserer Schicksale. Er war geborner Slowene, unter ihm war die stara pravda im grössten Flor. — Könnten Sie mir nicht bei Gelegenheit etwas von den nationalen Ueberresten unserer Gebräuche bei Geburthen, Hochzeiten und Begräbnissen, ferner von dem Koledovanje, dem Spinnen, und des Getreideschneidens mittheilen, wie sie sich noch in Kärnthen vorfinden? — Bringen auch noch bei Ihnen die Schnitterinen einen Aehrenkranz mit nach Hause, und was hat es nach Ihrer Meinung für ein Bewandtniss mit diesem Kranze? Die Herrn Kastelic und Dr. Prešern versprachen mir ihre Volksliedersammlungen, aber ich habe erfahren, dass sie gegenwärtig ihre Volkslieder 45 an Zahl einem polnischen Exulanten Namens Koritko zur Herausgabe übergeben haben. Koritko hat auch meine Sammlung angesprochen, aber es ist mir unmöglich diesem meinem liebsten Zieh-Kinde durch fremde Hände den Segen zum Eintritt in die literarische Welt auflegen zu lassen.“[1]

III. Nabravši večji del sam in nekoliko s pomočjo nekterih domoljubov doberšno zbirko, začenja Vraz, vzpodbujan še po Šafaříku, skupljeno blago razbirati, urejevati ter prvi zvezek pesnij za tisek pripravljati. Iskaje naročnikov piše iz Zagreba, kamor se je bil jeseni l. 1838. preselil, tudi drugim, na pr. Muršecu, Kočevarju, naj zbirajo naročnikov za knjigo, ktera se ima kmalu v tiskarni dr. Lj. Gaja tiskati začeti. A čujmo, kako govori Vraz v pismu do Kočevarja dne 15. jan. 1839:[2] „Moje delce národnih pesnij je še le te dni pod tisek prišlo ter hoče mojo mošnjo dobro izplitviti, kajti Gaj izgubivši mnogo pri Rušćevem in Kukuljevićevem delu, meni sedaj na posojenje tiskati ne more. Jaz sem svojemu svaku pisal, naj mi denarje pošlje, a do sedaj nimam odgovora . . . Vse mi prorokuje, da bodem pri tem izdanji mnogo izgubil. No naj bode, kakor si bodi! jaz hočem na vsak način plod svojega šestletnega truda na svetlo dati. Ako tudi polovico izgubim, gre v ime božje — na žrtvenik domovine. Prosim Te pridobi mi naročnikov čim več tem bolje. Kmalu bodeš oglas v Danici čital ter zvedel ostalo. Kar se tiče denarjev, pomagaj mi z nekoliko desetaki, čim več tem bolje. Čez pol leta dnij Ti vse povrnem, ko bi moral tudi svoje vino pod ceno prodati.“ — Med tiskanjem piše Vraz 26. maj. 1839 ted. bogo-

[1] Na ona vprašanja odgovarja Jarnik (v Blatogradu 21. maja 1838) Vrazu med ostalim: „Von kralj Matjáž habe ich meines Wissens in Kärnten keine Lieder gehört. Sie können vielleicht existiren, ohne das sie meine Ohren erreicht haben, oder sind sie schon ausgestorben, wie leider die meisten von den ältesten.“ (Letop. Mat. slovenske 1877. 156)

[2] Od konca leta 1838. piše Vraz vse „ilirski“ (zadnje njegovo slovensko pismo je Muršecu od dne 17. dec. 1838). Da nekteri naših čitateljev vsebino lažje razumejo, zato Vrazova dotična pisma slovenim.

slovcu Malavašiču v Ljubljano: „Moja knjiga: „Narodne pěsni slovenske", obtičala je s svojo ednajsto pôlo, ker mi tukajšnji konsistorij, kteremu pripada censurstvo, pri daljih ostalih pôlah velike ovire (prěke prepone) dela z odtegnenjem svojega dovoljenja. No sedaj zopet položivši jih t. j. moje národne legende pod varstvo teh prestrogih gospodov, nadejam se, da po treznem pretehtanji mojih prednesenih razlogov meni imprimata odrekli ne bodo . . ."

Nekje v sredini leta 1839. zagledajo vendar te „národne legende" in „najmileje gojenče" Vrazovo beli dan pod naslovom: „Ilirski Slovenci. I. Narodne pěsni ilirske, koje se pěvaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugàrske. Skupio i na svět izdao Stanko Vraz. Razdělak I. U Zagrebu. K. P. Ilir. nar. tiskarna dr. Ljudevita Gaja. 1839." v mal. 8° na XXVI. + 204 str. s posveto Vuku Stefanoviću Karadžiču „u znak harnosti (hvaležnosti) za ugodne nauke, koje prima čitanjem njegovih narodnih dělah Stanko Jozipović Vraz, Slovenac Cerovčanin." — V prvem predgovoru, pisanem „ilirski" v Ilovcih (pri sestri) 15. maj. 1839, razlaga Vraz svrhe, načela in nazore, ktere je imel pri izdavanji svoje zbirke. Mrzosti, nesloge med slovanskimi plemeni — pravi — je krivo to, da se med sebój ne poznajo, nego sprejemajo laži in zasmehovanja, ktere tujci razširjajo; zató je treba, da eno pleme spozna drugo v pravem bitji in življenji, a to se najjasnejše razodeva v národnih pesnih, pripovestih in običajih, po kterih se bodo sorodna plemena v svojej enakosti in svojej duševnej velikej vrednosti spoznala ter se eno drugemu priljubila. Zbiranje in izdavanje tega národnega blaga začel je bil prvi And. Kačić „v dolnjih straneh Velike Ilirije"[1] sredi minolega stoletja; z njim skoro istodobno nekteri Rusi; v našem veku izdali so že zbirke: iz južnih krajev Vuk Štef. Karadžić in S. Milutinović; česke Čelakovsky, slovaške Kollár; poljske Wacław z Oleska, Wojcicki; ruske Kiršej Danilov, Saharov, Snegirev, Čerteljev, Maksimovič in dr. Kaj pa vi — tako vpraša Čelakovsky — Slavjani, kteri prebivate na plodonosnih bregovih Save in Drave in drugih krajih? Obdelujete li vi molkom zamolknoli vaša polja? Gonite li vi brez pesnij na pašo vaše črede? Ali brez pesnij prebijate dneve svojega življenja? Našlo bi se brez dvombe tudi pri vas pesnij, ali ni ga, kteri bi jih iskal. — „Istina, g. Čelakovsky — odgovarja Vraz — prava istina! Mile naše sestre za Muro, gornjo Dravo in gornjo Savo pevale so in zmirom še pevajo, kedar ali plevejo, ali žito žanjejo, ali terejo, ali predejo, ali živino pasejo, ali vodo ali travo nosijo. Ne odmeva njihova domovina od ranega jutra do temne noči od slovenskih veselih pesnij, temveč one oživljujejo z njimi z ene strani

[1] Vraz razdeluje Ilire na „gornje", „srednje" in „dolnje", a to so mu odnosno: Slovenci, Hrvati in Srbi (?).

mesta in trge hrvatske, a z druge opominjajo nezveste bregove Blatnega jezera na davno minole čase.“ Ali do sedaj učeni možje v teh krajih niso mnogo marali za priproste pesni svojega naroda, nego so se hranili s tujimi izviri, ali so pak premamljeni od lepote takozvanih srbskih národnih pesnij, hvalili samo trude Vukove, ne misléč, „da tudi oni na livadi stojé, na kterej rastó in cvetó, akoprav ne tako divne, vendar za narodoslovje slovansko nič manj dragocene rože národne poesije slovanske; dà nekteri so celó v svojej nevednosti boj napovedali národnim običajem, posebno pesnim, da jih izkoreninijo kakor z mečem v roki zaklinjajóč svoje mlade brate in sestre, naj popusté pesni, s kterimi so jih nekdaj matere zibale, češ da „jih je sama peklenska hudoba po svojih pomagavcih toljko na svet kak ljulke v pšenico zasjala.“ Ista nemarnost vladala je tudi gledé ostalih na duševno življenje naroda spadajočih stvarij, in redki so bili možje, kteri so se v naših gornjih krajih s srpom v roki podajali na národno polje, ktero je zarés polno zrelega žita.

Sicer je že o. Dizmas Zakotnik (um. 1793) nabral bil nekoliko kranjskih národnih pesnij, ali njegov rokopis se je nekam izgubil. Vodnik je izdal že leta 1807. éno kranjsko junaško národno pesen „Pegam ino Lambergar“; „no žalibože! on ni imel onega pravega bistrega očesa, ktero je druge v tem poslu srečnejše zbiralce vodilo; zató je bil pozneje pri urejevanji na stran poti zašel.“ Ostale pesni v njegovej zbirki namreč, kterih rokopis je Vraz l. 1837. v knjižnici ljubljanskega lyceja bil pregledal, „so malo ne vse po posebnih gramatičnih in estetičnih načelih prenapravljene, v kterej podobi jim je izginola ona prava narav, ona značajna lastnost, po kterej se slovanske národne pesni od národnih pesnij drugih narodov odlikujejo.“ Za Vodnikom zbiral je bil najobilnejše And. Smole (nektere v „Kranjskej Čbelici“ II. III.), potém Prešéren, Kastelec, M. Ravnikar, Rudež; ali vsi ti samo po Kranjskej, in rokopisov niso tiskali. Prvi, ki je občno zbirko slovenskih národnih pesnij namerjaval izdati, bil je Emil Korytko, kteri je iz Poljske prognan l. 1837. prišel v Ljubljano ter se s celo dušo lotil tega posla, razglasivši v „Illyrisches Blatt“ 1838. 23., da hoče vse blago na národnem polji v Kranjskej zbrati in izdati. Preje imenovani nabiralci izročé mu svoje zbirke, ali navdušeni mladi Poljak umre meseca januarja 1839. A tudi njegov urejeni rokopis ni tak, kakoršen bi moral biti. „Iz nekoliko meni od njegove zbirke priobčenih pesnij — veli Vraz — razvidel sem, da se je dal i on, ne znajóč naravi narečja gornjeilirskega (t. j. slovenskega) in njegovih mnogobrojnih različnostij v izgovarjanji besed, kterega znanje ne zahteva samo preiskovanja od več let, nego tudi znanje ostalih narečij slovanskih, zavesti nekterim nepoklicanim pomočnikom. Ima namreč njegov rokopis mnogo krivih, njemu za národne podvrženih pesnij, a od ostalih so mnoge izkrivljene in popačene po posebnih načelih, po vse prikrojene po kakih takih

pravilih enostranih slovničarjev.“ Drugi pogrešek pri tej zbirki je to. da so pesni zbrane po narekovanji, ne po pevanji národnem, po kterem se uprav morajo zapisovati; kajti samo tedaj jim ostaja prava pesniška mera. kakor uči Vraz, češ da „oni, ki pesni narekujejo, niso, kar že tudi Vuk omenja, ljudje, na ktere bi se mogel zbiratelj naslanjati: oni namreč pesni narekujejo, kakor jim na jezik prihajajo, a oni pa, ki jih pevajo. ne morejo vodjeni od metra, ki vedno z napevom v enakem koraku teče, niti besedice preveč dodati.“ — Vse te pomanjkljivosti nahajajo se tudi v knjižici: „Slovénske pésmi krajnskiga naróda“, zvezek prvi, v Ljubljani 1839, str. 136. po Blazniku izdan iz zbirke Korytkove, a „proti očitnej volji Korytka. kteri je bil obečal, da jih bode v novem organiškem pravopisu izdal, — v starej, trohljivej bohoričici, in tako jim je založnik zadelal pot v srednje in dolnje predele ilirske, kakor tudi v ostale slovanske pokrajine.“ Zakaj „národne pesni slovanske, naj si bodo iz kterega koli kraja, so občinsko dobro slovanstva. Treba jih je torej pošiljati v svet v opravi, ktera je najbolj znana in Slovanom najljubša“ — a to je sedaj takozvana „gajica“. Toliko o kranjskih. Iz koroških in štajerskih stranij pak do sedaj niso rekel bi nikakšne národne pesni tiskane razven dveh koroških v Čelakovskega zbirki (Slovanské národní písně I.); knjiga: „Posvetne pesmi med Slovenskim narodom na Štajarskem“ v Radgoni 1827 izdal Pet. Dainko v svojem znanem pravopisu, ima samo eno edino národno: Nesréčni turski snóboki, a tudi ta je že tako rekóč brez národne obleke; isto tako tudi zbirka: „Pesme po Koroškim in Štajerskim znane“ v Celovci 1833, izdal Mat. Ahacelj, ki ima samo eno pravo národno: Lavdon pod Belim Gradom, in tudi tako, kakor je o onej rečeno: vse ostale pesni v ovih dveh zbirkah pa so od umetnih pesnikov pisane.

Vrazova namera s tem delom je, kakor sam pravi: „Da snamem bratom z očij ono staro mreno, da iztrebim tuje lažnjive vesti, da razjasnim istino, da podkrepim národno ljubav, da dovodim enoplemenost gornjih in dolnjih bratov, da priložim vsaj kamenček k slogi vseilirskej: odločil sem sestaviti éno zrcalo, v kterem bodo po mogočosti zbrani vsi žarki národnega življenja gornjih Ilirov“. Načelo pak mu je: „narisati obraz naših bratov Slovencev tako, kakoršen je: predstaviti stvari v njihovej prirojenej ali naravnej opravi, brez vsega umetnega belila ali rudečila, t. j. da ničesar po sili časa popačenega ne polepšam, na pr. da v pesnih ktero tujo besedo izpustim, da takošno s pravo slovensko nadomestim itd.“ „Znam — veli — da se v našem času, kjer se imamo za svetinje naših prednikov s tolikimi razkačenimi sovražniki boriti, kjer se torej ono Tacitovo: „sine ira et studio“ mora večkrat prelomiti, — dovršeno tako delo ne more sestaviti; no vendar morem zagotoviti občinstvo slovansko, da bodo moje knjige sodržavale čisto gradivo, po kterem bode kteri koli moj naslednik mogel slobodno in v miru zgraditi zvest in

popolen obraz o národnem duševnem življenji Ilirskih Slovencev. In tako torej prinašam s slobodnim srcem te plodove svojega truda v sveti hram matere Slavije.“ —

Tako je torej Vraz prvi izdatelj občne zbirke slovenskih národnih pesnij iz dežele štajerske, kranjske, koroške in zapadne ogerske (škoda da še manjka goriške ter deloma isterske!), a to čistih pesnij národnih v izvirnej neizpremenjenej obliki njihovej, pridržujóč jim vse „provincializme in idiotizme“. Razvèn tega, da je ova knjižica prva s slovenskim tekstom v „gajici“ tiskana, torej za nas Slovence literarno-historično imenitnosti, — važna je še zaradi tega, ker je izmed vseh do sedaj izdanih zbirk slovenskih národnih pesnij najvernejša in najkorektnejša. Zató pak je bil o njej tudi obširnejši govor.

Pesni same v tem I. zvezku, vseh skupaj jih je 114, razdeljuje Vraz na „Davorije“ (16) in na „Balade, romance“ (98). Med „davorijami“ je 6 štajerskih in 10 kranjskih, med „baladami, romancami“ pak 64 štajerskih, 5 ogerskih, 22 kranjskih in 7 koroških. Pri nekterih je zabeleženo ime kraja, okolice in vasi, od koder je pesen, posebno pri štajerskih in to največ iz okolice ljutomerske, in tudi ime zapisatelja, med temi: M. Prelog, Jos. Muršec, Dav. Terstenjak, Trezika Križaničeva, Jak. Košar, Rud. Gödel, Vek. Sparavec, J. N. Leskošec, zbirka Mat. Ahacelja (štaj.), dr. Prešéren, M. Kastelec, Ant. Rudež, Ivan Kukuljević Sakcinski, zbirka E. Korytka, Kranjska Ćbelica III. IV. (kranj.), Jos. Varga, Stev. Soldatić (og.), U. Jarnik, Fr. Zenne, J. Mayer, zbirka Čelakovskega (kor.).

(Dalje pride.)

Nekaj o zadrugi in inokoštini.

V „Revue de droit international“ objavil je nedavno prof. V. Bogišić zanimiv članek o jugoslovanskej obitelji, ki je izšel potém tudi kot posamezna brošura.[1] Razprava je namenjena v prvej vrsti sicer le juristom, ki se pečajo s slovanskim pravom, kljubu temu pa menda ne bode odveč, da opozorimo na njo, ker je tvarina zanimiva za vsakega, komur je količkaj mar na tem, da spoznava kulturne in socijalne razmere slovanske. Zraven tega je v njej le premnogo stvarij, ktere v poštev jemati menda posebno sedaj ni odveč, ko se tudi pri nas za kmetsko obitelj snuje neka lex specialis. Kako vestno in jasno razkazujejo se v tej raz-

[1] De la forme dite inokosna de la famille rurale chez les Serbes et les Croates, Paris, E. Thorin, 1884.

pravi strašni, narod in njegovo blagostanje pogubljujóči nasledki slabih, dejanskim razmeram ne odgovarjajočih zakonov, ktere so izumili neuki bureaukrati, slabo podučeni legislatori pri zelenej mizi! Ravno obiteljsko pravo, ako je po zakonih slabo urejeno, škoduje najbolj narodu.

Bogišić se v uvodu svoje razprave čudi, da kolikor so se tudi do sedaj juristi in sociologi, ethnografi in zgodovinarji z jugoslovansko obiteljo pečali, da vsi ti vendar le eno vrsto opisujejo, tisto obliko jugoslovanske obitelji namreč, ktero navadno „zadruga“ nazivljemo, med tem ko so „inokoštino“ povsem zanemarjali. To je razumljivo, ako pomislimo, da ima zadruga takov poseben značaj, da se ni mogla prezreti, kar se je zgodilo pri inokoštini, ki je po zvunanje našej mestnej — tudi pri Jugoslovanih povsod po rimskem pravu prikrojenej — obitelji povsem enaka. Tako na pr. trdi Božidar Petranović, ki je na glasu kot dober poznavatelj jugoslovanskih običajev, da kolektivna last, ki je podstava zadrugi, le tako dolgo traja kakor zadruga; ko ta razpade ter ste v hiši dve ali celó le ena obitelj, pa postanejo vse stvari osebna last posameznikov.

Vuk pravi, da je zadruga = Hausgemeinschaft (im Gegensatz der einzelnen Familie); plures familiae in eadem domo, med tem ko je inokoština = der Zustand, da man inokosan ist, vita cognatis destituta.

Naravno, da Vuku drugi pisci sledé. Ravno tako tudi zakonodavci mislijo, da je inokoština bistveno različna od zadruge ter da ste inokoština na kmetih in mestna (= rimska) obitelj enaki. Za mesta se naravno razlika med inokoštino in zadrugo ne dela, ker te po mestih ne nahajamo.

Bogišić skuša dokazati, da to po zakonodavcih v paragrafe vlito mnenje ne odgovarja niti resnici niti naravi stvarí. V dokaz navaja najprej razne običaje, ktere je sam opazoval v Črnej gori. Oče tamkaj tudi v inokosnej obitelji ne sme brez dovoljenja odrastlih sinov razpolagati s premoženjem, ne inter vivos, ne mortis causa. Ako oče iz kterega koli uzroka za vodstvo obitelji nesposoben postane, tedaj se mu vodstvo — ktero pa zmirom le v sporazumljenji z odrastlimi sinovi izvršuje — tudi lahko odvzame. Ako odrastli sinovi zahtevajo razdelitev premoženja, dobi oče ravno takov del, kakor vsak sin. Zbog tega tudi smrt očeta, ki v inokoštini ni več imel vodstva, ničesar ne izpremeni, in ako je imel do smrti vodstvo, izvoli se po njegovej smrti le novi vodja, — da ne rabim le za vodjo zadruge običajnega izraza: domaćin — sicer ostane vse pri starem.

Ali ni to popolna sličnost zadruge ter inokoštine?

Take odnošaje opazoval je Bogišić sam tudi izven Črne gore, po Hercegovini itd. Drugi pisatelji se ex professo s tem vprašanjem še bavili niso, torej tudi le mimogredé kaj omenjajo o njem. Pomenljivo je vsekako, da Utješenović pravi, „dass selbst in der einzelnen Familie die Haus-

communion besteht“. Pisatelj opozoruje nadalje na biologijo familije. Obitelj, ki broji danes dva člana, imela jih bode po preteku časa menda 30, in obratno. Za obitelj, ki obstoji le iz moža in žene, ne boš uporabljal zakonov, ki določujejo razmere med stariši in otroki. Zbog tega pa ti zakoni niso neveljavni, ampak samo in statu latenti. Pride čas, da jih boš moral rabiti. Tudi kmetska obitelj se izpreminja, vedna je fluktuacija med zadrugo in inokoštino. Te izpremembe, ki se zgoli broja članov tičejo, pa naj bi uplivale ter izpreminjavale naravo in princip obitelji? Gotovo da ne, ampak nasledek je le ta, da za čàsa inokoštine tiste pravne določbe, ki ravnajo interfamilialne razmere v zadrugi, ostanejo in statu latenti ter zadobé popolno svojo aktuelno moč, ko rastoča obitelj zopet broji mnogo članov.

To svoje mnenje podpira Bogišić tudi z jezikoslovnimi razlogi. Zadrugo imenuje narod tisto obitelj, ki broji precej veliko število delavnih močij, ne da bi se razločevalo, so li vsi potomci tistega očeta ali ne; to pa tudi za inokoštino ni odločilno, ali treba je, da ima taka obitelj le malo število delavnih močij. Krivo pa-je povsem, pravi Bogišić, ako Vuk piše, da je zadruga: več obitelij, ki imajo skupno gospodarstvo, kajti v tej obliki in v tem pomenu prê narod izraza „zadruga“ ne pozna, kakor tudi „inokoštine“ ne. Narod imenuje vsako obitelj „kuća“; ako je v njej mnogo rok za delo, je „zadružna kuća“, sicer pa „inokosna“. Kot samostavnik znači torej v današnjem narodovem jeziku beseda zadruga le delavne moči, ki so obitelji na razpolaganje, nikakor ne obitelj samo.

Pomenljivo je tudi, da nobeden srbski zakon do sedaj veljavnega civilnega zakonika ni rabil samostavnika „zadruga“, temveč posluževal se je le pridevnikov: zadružan, oziroma inokosan. Ker je Bogišić prepričan, da narodna govorica besed: zadruga in inokoština v smislu, v kterem jih pravniki rabijo, da bi namreč značile dve bistveno različni obliki obiteljski, ne pozna, prepričan je tudi, da narod za te razlike, ktere so pisci stvarili, ne vé. Zadruga je bistveno tako urejena kakor inokoština, tista institucija, le dvoje različnih phas v razvitku kmetske obitelji. Krivo je torej, le združbi več obitelij pripoznavati značaj associacije, a tajiti ga tam, kjer interfamilialnih razmer ni. Bogišić pride do zaključka, da je kmetska inokosna obitelj popolnoma različna od mestne ali rimske t. j. naše zapadne obitelji, in da je enaka s tem, kar se običnu „zadruga“ imenuje (identique, quant à sa nature, à ce qu'on est convenu de nommer zadruga).

Razvidno je vsakemu, koliko zmot, anomalij in protislovja je moralo dosedanje krivo tolmačenje v zakonodajstvu kakor v theoriji pouzročiti. Kolikokrat se je céla institucija kodifikovala, in nikdo se ni spodtikal nad tem, da se je skušalo, tako trdno ukoreninjeno in močno razvito pravno institucijo po sili v že prej na papirji — brez ozira na realno

življenje stvarjeno obliko spraviti. Ljudje so z neko čudno doslednostjo skušavali vse zjednačiti. Zadruga jim je strašansko nagajala. Po vsej sili so jo hoteli odstraniti, da potém — sličnost zadruge ter inokoštine jim ni bila poznata — po mestu in po deželi vlada isti obiteljski zakon. Podirali so staro poslopje, toda kako novo sezidati, s tem si glav belili níso. Naiven, pravi Bogošić, bil je napor, uvesti za vse stanove eno ter isto obliko obiteljsko, posebno ko se je mislilo, da je edino zveličavna — oblika rimske obitelji. Gospoda so v naglici prezrli, da se pri malo ne vseh evropskih narodih kljubu vsem zakonskim določbam nahajajo različne oblike obiteljske, različne v prevažnih, premoženja se tikajočih določbah.

Ne vém, ali se mi je posrečilo, ne da bi bil v suhoparno — kakor pravijo — juridično dokazovanje zašel, razkazati hude nasledke, ki jih morajo imeti zakoni dejanskim razmeram ne odgovarjajoči, osobito ako hočejo tako važne in narodu posebno svete razmere na njegovemu mišljenju ne odgovarjajóč način urejevati. Blagor narodu, dokler se osobito vprašanja, tikajoča se obiteljskega imetka, med članovi v sporazumljenji vseh uravnavajo; kajti ko prestopi prag rodbinske hiše jurist ter s svojo trdno in z ozirom na dejanske razmere le premnogokrat neokorno postavo sega v te nežne razmere, kterih baš zavoljo njihove nežnosti prijeti ne more, tedaj pride s tem le prepogostoma tudi nemir in nezaupanje med ljudi, ki so do sedaj v patrijarhalnej slogi živeli. Fiat iustitia — a kaj so nasledki? Zatorej pozor, ako hočemo tako važne strani prava, kakor je obiteljsko, in sicer za najvažnejši del svojega naroda, za kmeta, predrugačiti. Preučimo prej natanko razmere našega naroda, glejmo, ali mu bode z ozirom na te tudi ugajalo, kar se je drugod dobro obneslo, in potém glejmo še na samega sebe, ali imamo to, kar je Savigny nazval „Beruf zur Gesetzgebung“. *Dr. Janko Babnik.*

Drobnosti.

Knjige družbe sv. Mohorja. Družba sv. Mohorja razpošilja ravnokar za l. 1884. knjige svojim udom. Kakor druga leta, tako dobi tudi letos vsak družbenik po šest knjig raznega sodržaja, in sicer sledéče: 1. Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina svetega Jožefa. Popisal Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. III. snopić, pôl 10, str. 305 - 456 + VIII. v 4°. S tem snopičem se konča prvi del céle knjige. Tvarina se je v tem zvezku malo skrčila, ker se je zdela nekterim ocenjevalcem preobširna, in upati je torej, da bode ta snopič sedaj vseskozi ugajal. — 2. Cecilija. Cerkvena pesmarica. Po naročilu „Cecilijinega društva v Ljubljani“ uredil Anton Foerster. II. del, pôl 17, str. 64 + 205—412 v mal. 8°. Ta del donaša pesni k sv. obhajilu, Marijine pesni, pesni k svetnikom in šest

raznih pesnij. Na prvih 64 str. nahajamo molitvenik; tako bode „Cecilija“ pevcem kakor nepevcem mogla služiti za molitveno knjigo. Marsikje se čuje, da prosti narod ni zadovoljen s to knjigo, ali uverjeni smemo biti, da bode to krasno in imenitno delo važen uspeh imelo v razvitku crkvenega in narodnega petja. Pastir mora biti modrejši od črede, in tako naj tudi pevci navajajo neuki narod k dostojnemu, pravilnemu petju. Za ključ in vodilo jim služi ta pesmarica. — 3. Občna zgodovina za slovensko ljudstvo. Spisal Josip Staré, kr. profesor više realke v Zagrebu. X. snopič, pôl 12, str. 89—280 v 8°. Ta zvezek občne zgodovine nam opisuje, kaj se je godilo po Lutrovej reformaciji v nemškem cesarstvu in po raznih avstrijskih deželah od cesarja Karola V. do Jožefa II. (1530–1790). Upamo, da bode tudi ta zvezek, kakor poprejšnji, ugajal potrebam priprostega naroda in učéče se mladine. — 4. Slovenski Pravnik. Poduk o najpotrebniših zakonih. Spisal dr. Ivan Tavčar v Ljubljani. II. snopič, pôl 9, str. 161—304 v 8°. Drugi zvezek „Slov. Pravnika“ podučuje o zapuščinah, testamentih in obravnavah, razklada lastninsko in postavno pravico, govori o prirasti, o izročitvi itd. O vrednosti prvega snopiča so se strokovnjaki jako pohvalno izrekli, in isto hvalo zaslužuje tudi pričujoči zvezek. — 5. Miklova Zala. Povest iz turških časov. Spisal dr. J. Sket. Slov. Večernic 38. zvezek. Str. 1—96 v 8°. Ta povest nam predočuje v osemnajstih poglavjih sliko iz óne dobe naših koroških pradedov, ko je divjal po deželi ljuti Turek. Spomin na našo junakinjo še živi v ljudskej govorici po Rožnej dolini. Pisatelj je hotel ta spomin oteti pozabljivosti porabivši ga kot snov imenovanej povesti. V koliko se mu je pa to posrečilo, blagovolijo naj čitatelji sami razsoditi. Pridejan je še kratek zgodovinski dodatek, da bode priprosto ljudstvo ono žalostno dobo tem bolj razumevalo ter vedelo dostojno ceniti junaštvo naših pradedov. – 6. Koledar družbe sv. Mohora za navadno leto 1885. Str. 166 + 74 v 8°. Prvi del sodržuje koledar in imenik vseh družbenikov, drugi pa nam podaje raznih podučljivih sestavkov. Razgled po svetu je mično sestavil J. Vrhovec. Posebno zadovoljni pa smo z životopisi umrlih rodoljubov. Tú se spominja častni korar in semeniški vodja Štefan Kocijančič, družbin poverjenik č. g. Matevž Pirc, stolni prošt lavantinske crkve Franc Sorčič, državni in deželni poslanec Miha Herman, starosta lavantinskih duhovnikov Anton Žuža; prav obširen životopis o knezoškofu ljubljanskem Janezu Krizostomu Pogačarji pa je spisal Svetilko. Taki spisi so gotovo za naš narod jako pripravni. On se naj po njih uči, koga ima v današnjih viharnih časih posnemati, da ne omaga v veri in rodoljubji. Vsak umrli zaslužni rodoljub najde naj v družbinem koledarji dostojen spominek! — Praktičnim potrebam služi spis: Živinski potni list, v svarilo pa sestavek: Varujte se ognja!

Družba šteje letos največje število udov, kar smo jih kdaj imeli. Letos je 557 dosmrtnih in 27.945 letnih, vkup 28.502 udov, torej 112 več nego lansko leto. Ponosno se smemo ozirati na to ogromno število, in prepričani smo, da so družbini poverjeniki storili popolnoma svojo krščansko in domovinsko dolžnost. Le glejmo, da ne zaostanemo v svojem delovanji za to koristno podjetje. Národ bode vedel vedno častno ceniti svoje neutrudljive delavce in buditelje. Zatorej hvala in slava vsem, ki ste k tako sijajnemu razvitku pripomogli.

Navedene knjige obsegajo 69 pôl, a tiskale so se v 29.000 iztisih. Družba razpošlje torej nad 170.000 bukev med slovensko ljudstvo; vsak ud dobi šestero knjig za letni donesek énega gold. Družba je imela letos stroškov 30.698 gold. 30 novc., od dohodkov jej je ostalo 26 gld. 29 novc. Matičina glavnica iznaša 16.941 gld. 79 novc. gotovine in 200 gld. v obligacijah.

Za prihodnje leto je odbor zopet razpisal darila: a) 140 gold. za štiri kraćje izvirne povesti, in ravno toliko za štiri podučne spise, vsakemu proizvodu po 35 gld, v obsegu vsaj $^1/_2$ tiskane pole. Rokopisi naj se do 1. majnika 1885 dopošljejo.

Družbin odbor si je in si bode vedno po svojih močeh prizadeval, da zadostuje opravičenim terjatvam svojih udov. Vse želje in nasvete, ki se beró po raznih časopisih ali jih pa č. g. poverjeniki zabeležujejo v zapisnih polah, uvažuje odbor in jih preudari na vse strani. Zatorej naj nikdo ne misli, da odbor pametnih nasvetov ne posluša. On je za vsak dobri in koristni svèt pristopen. Iz nekterih stranij se je nasvetovalo in tudi po časopisih poudarjalo, naj se imenik izpusti in ta prostor z boljšim berilom nadomesti. A glejte, takoj je došlo mnogo poročil, ki se za imenik na vse pretege potegujejo, in večina poverjenikov navajala je zá-nj takih razlogov, da ne more odbor od prejšnje navade nikakor ne odstopiti. Drugi so zopet nasvetovali, naj se knjige v enakej obliki in vezane podajejo družbenikom. Prvo bi ne bilo dobro, ako bi se strogo izvedlo, kajti knjige služijo različnim potrebam; druga oblika ugaja za dom, druga za crkveno rabo. Sicer pa se odbor ozira na enakost oblike kolikor mogoče. Gledé vezanja pa je opomniti, da bi poslednje ogromno veliko stalo, ako bi hoteli knjige vezane podajati svojim udom, in to je nemogoče. Sicer pa lahko vsak ud veznino že naprej plača za svoje knjige in dobil jih bode po volji vezane, kakor jih tudi dobiva mnogo družbenikov. Snopiči pa se itak ne morejo vezati zavoljo nadaljevanja. Toliko se nam je potrebno zdelo dostaviti, da se ne bode odborovo ravnanje in delovanje krivo tolmačilo. *S.*

Poučeni konjerejec. Knjižica izdana in darovana od štajerskega konjerejskega društva svojim društvenikom. V Mariboru 1884. Založilo štajersko konjerejsko društvo. Tiskal Jan. Leon. 8° str. 69. — L. 1868. so nekteri konjerejci v Gradci osnovali konjerejsko društvo za célo štajersko deželo. Namen temu društvu so postavili vsestransko pospeševanje razumne konjereje, kar skušavajo z različnimi sredstvi doseči. Glavna sredstva so uplivanje pri odbiranji državnih žrebcev za razne žrebčarske štacije, premiranje lepih konj, nameščenje okrajnih živinozdravnikov in poduk z besedo in knjigami. Z ozirom na zadnje sredstvo izdaje društvo nemški list: „Der Pferdezüchter“, in iz tega se večkrat primerni sestavki v „Slov. Gospodarji“ poslovenjeni nahajajo, a včasih izda društvo tudi primerne knjižice. Tako je ravnokar izdalo jako podučljivo knjižico pod gore navedenim naslovom v slovenskem jeziku. Zapopadek zanimive knjižice kažejo naslovi posameznih oddelkov, namreč I. Konjerejsko društvo štajersko. II. Kako pridemo k dobremu konjskemu plemenu ali rodu. III. Skrbeti je za snago v hlevih. IV. O poroštvih in poroštvenih napakah pri konjih. V. Sumljiva ali kužna smolika ali smrkelj. VI. Naduha. VII. Norost, tudi tiščavka imenovana. VIII. Smrkelj in črvivost. IX. Dolgo, mehko hrbtišče. X. Mesečni opravki konjerejca. XI. Krvavo hcanje. In naposled je pridejana tablica, po kterej spoznamo iz raznih zob, koliko je konj star.

Sestavo in prevod posameznih člankov je oskrbelo uredništvo „Slov. Gospodarja“; zató ni treba posebej omenjati, da je pisava gladka in lahko umljiva, tvarina pa odbrana s posebnim ozirom na razmere slovenskega Štajerja. Konjerejsko društvo pa je knjižico izdalo ter s tem očitno pokazalo, da svoj namen gledé slovenskega Štajerja bolj razumi, kakor nektera druga graška društva, ki na štajerske Slovence nobenega ozira ne jemljejo. Društvo konjerejsko bode to knjižico svojim udom razdelilo, ali tudi pri knjigotržcih se bode dobivala. *J. S—a.*

Slovenski Delavec. V Trstu je začel z 21. sept. t. l. gospodarstveno-politični list „Slovenski Delavec“ izhajati. Ta list si stavi v zadačo, da hoče podučevati slovenske delavce osobito v Trstu o gospodarstvenih in političnih zadevah. Razločuje se pa po tem od drugih zloglasnih listov delavskih, da hoče biti strogo domoljuben, vnet za ožjo in širjo našo domovino. Pobijal bode socijalistična načela ter čuval, da se pogubonosni nagledi socijalističnih idealistov ne ugnezdijo tudi med našimi delavci ter jim uničijo mir in imetek. Ako ostane list zvest svojim v 1. štev. izraženim načelom, moramo ga biti veseli in želimo mu velik uspeh v krogih delavskih, priporočujóč ga ob

euem vsem rodoljubom. Izhaja pa vsako drugo in četrto soboto v meseci in velja do konca leta 50 novc. Naročuje se ná-nj: Tipografia Figli di C. Amati. Via della Zonta štev. 7. Urednik in izdavatelj mu je August Bremic.

Bericht über die am 17. und 18. April 1884 in Laibach abgehaltene Agrar-Enquete. Zusammengestellt von Dr. J. Vošnjak, Landesausschuss-Beisitzer. Aus dem Slovenischen übersetzt. Laibach 1884. Verlag des krainischen Landesausschusses. Druck der „Narodna Tiskarna". Str. 88 v vel 8°. — Poročilo o kmetijskej enketi, ktero smo v zadnjem snopiči naznanili svojim čitateljem, izdal je deželni odbor kranjski v nemškem prevodu. Z veseljem omenjamo to, ker služi vendar enkrat slovenski original v podlago nemškej prestavi.

Grammatika jazyka starobulharského (staroslovenského). Sepsal B. Popelka. Uvodem a komentovanými texty opatřil Fr. Vymazal. V Brně. Tiskem Vil. Burkarta. Nákladem vlastním, 1885. Str. 187 v 8°. — V uvodu se omenjate na kratko pannonskoslovenska in bolgarska hypothesa o staroslovenščini; navajajo se pannonski spomeniki glagolski in cirilski itd. po Miklošičevej knjigi: Altslov. Formenlehre in Paradigmen, in na konec sledijo glagolska in cirilska pismena in jih pomen v primeri z glasovi českega jezika. Staroslovenske tekste beremo na str. 31—92 v prav obilnom izboru, z dobrim komentarom in tu pa tam z latinskim prevodom. Slovnica staroslovenska se obdeluje na str. 95—187, in sicer najprej oblikoslovje, nató glasoslovje in tvoritev imen. Pisatelj primerja čestokrat grške oblike staroslovenskim, kar je za gymn. učence céloma pripravno. Čudno se nam pa zdi, zakaj se od str. 117 začenši rabi latinica nam. cirilice v paradigmah. Knjiga se sevéda vseskozi na Miklošičeva dela opira, le razdelitev pri imenu je različna od Miklošičeve methode. Pridobila bi pa knjiga za praktično rabo, ako bi se jej namesto latinskega tolmača pod črto pridejal kratek staroslovenski rečnik. Sploh nam je pa omeniti, da bode to delo praktičnim potrebam naših českih bratov dobro služilo, in tudi Slovencem smemo to knjige priporočati.

Slika Josipa Jurja Strossmayerja, 50 *cm* visoka in 33 *cm* široka, izšla je ravnokar in se dobiva pri opravništvu „Slovanovem" po 50, po pošti pa po 56 novc. Kdor naroči deset iztisov, dobi ednajstega po vrhu. — Slika tega slavnega rodoljuba in mecena jugoslovanskega diči že dolgo let malo da ne vsako slovanko čitalnico. Ali malo je rodbin slovenskih, kjer bi podoba tega znamenitega moža navduševala naš zarod na delo in trud. Zatorej se nam ne zdi odveč tukaj posebej poudarjati, da je opravništvo „Slovanovo" sliko tega velezaslužnega rodoljuba izdalo ter tako vsakej slovenskej hiši omogočilo omisliti si jo. Mimogredé omenjamo, da prinaša „Slovan" v štev. 36 in sled. temeljit životopis o vladiki Josipu Jurji Strossmayerji iz peresa gosp. Milka Cepelića.

Bibliografiški pregled na polji slovanske filologije. 1. Sbornik statej po slavjanověděniju, sostavlennyj i izdannyj učenikami V. I. Lamanskago po slučaju 25-lětija ego učenoj i professorskoj dějatelьnosti. Sanktpeterburg, 1883. XXVIII + 495 str. lex. 8°. Razprave: 1. Uspenskij, F. N. Značenie vizantijskoj i južnoslavjanskoj pronii, str. 1—32. 2. Florinskij, F. D. K voprosu o bogomilach, str. 33—40. 3. Palьmov, I. S. Pamjatniki kirillo-methodievskoj stariny v Čechii i Moravii, str. 41—56. 4. Grot, K. Ja. Novye trudy po istorii Vengrii, str. 57—98. 5. Zigel, F. F. Istoričeskij očerk městnago zemskago samoupravlenija v Čehii i Polьšě, str. 99—118. 6. Annenkov, Ju. S. Mistr Protiva, „novyj" češskij pisatel XV. věka, str. 119—126. 7. Ptašickij, S. L. Novyja dannyja dlja biografii Nikolaja Reja, str. 127—148. 8. Voskresenskij, G. A. Valentin Vodnik. Očerk iz istorii slovinskoj literatury, str. 149—155. 9. Budilović, A. S. Ieronim Kavanьin, poluzabytyj panslavist načala XVIII. v., str. 156—178. 10. Malinin, V. N. Grammatika Ioanna, ekzarcha bolgarskago, str. 179—195. 11. Annenskij, I. F. Iz nabljudenij nad jazykom in poeziej russkago sěvera, str. 196—211.

12. Semenović, A. G. Ob osobennostjach ugrorusskago govora, str. 212—238. 13 Petrov, A. L. Knjaz Konstantin Bodin. Očerk iz istorii Serbov XI. v., str. 239—264. 14. Pegel, V. E. Učreditelьnyja gramoty pražskoj oparchii, str. 265—330. 15. Krakau, V. A. Danničeskaja i lennaja zavisimost vostočn. okrain germanskoj imperii v X. i XI. vv., str. 331—341. 16. Syrku, P. A. Něskolьko zamětok o dvuch proizvedenijach tъrnovskago patriarcha Evfimija, str. 348—401. 17. Sokolov, M. I. Stichotvorenija Jana Botto, str. 402—420. 18. Knjazev, G M. Mavz Vetranič, dubrovnickij poet XVI. stolět, str. 421—449. 19. Sokolov, I. I. Mukačevskaja psaltyr XV. věka, str. 450—468. 20. Brandt, R. F. Ob aoristě БИМЬ, str. 460—474. 21. Istomin, F. M. Po povodu toničeskoj teorii v slavjanskom narodnom tvorčestvě, str. 475—489.

2. Über die Mundart der Marmoroscher Ruthenen. (Ein Beitrag zur ruthenischen Dialektologie von J. Werchratskij.) Stanislau, 1883. 59 str. vel. 8°., velja 50 kr.

3. O ważniejszych właściwościach języka ruskiego przez Dra. Emila Ogonowskiego. Osobne odbicie z X. T., Rozpraw Wydz. filolog. Akad. Umiej. W Krakowie, 1883. 64 str. 8°.

4. Historya języka polskiego przez Antoniego Kalinę. Tom pierwszy: Formy gramatyczne języka polskiego do końca XVIII. wieku. (Praca konkursowa uwieńczona nagrodą przez redakcyą „Biblioteki Waszawskiej".) Lwów 1883, XXVII + 490 str. vel. 8°.

5. Die albanesischen und slavischen Schriften. Von Dr. Leopold Geitler. (Mit 25 phototypischen Tafeln.) Mit Unterstützung d. kaiserlichen Akademie d. Wissenschaften. Wien 1883. XII. + 188 str. vel. 4°. Primeri Jagićevo oceno o tem delu v Archivu f. slav. Phil. VIII. p. 414—479.

6. Die slovenischen Ortsnamen des Königreichs Sachsen von Dr. Gustav Hey, Oberlehrer. (Vierzehnter Bericht über die königliche Realschule 1. Ordnung und Landwirtschaftsschule zu Döbeln.) Döbeln, 1883. 55 str. 4°.

7. Geografičeskij slovar zapadnoslavjanskich i jugoslavjanskich zemel i priležaščich stran sostavlennyj Jakovom Golovackim. S priloženiem geografičeskoj karty (masštab 1: 2,000.000). Vilьna 1884, XXXII. + 371 str. 8°. Cena 2 rub. 50 k. (Veliko recenzijo o tej knjigi najdeš v „Žurnalu ministerstva narodnago prosvěščenija" Časť CCXXXIV. 1884. Avgust. str. 298—312 od Ant Budiloviča.)

8. Očerki iz istorii ruskago jazyka A. Sobolevskago. Čast 1-ja. Kiev 1884. III. + 156 str. vel. 8°. 2 rub.

9. Imperfekat i aorist s partikulama κέν i ἄν kod Homera i hrvatski kondicional. Napisao prof. August Mušić. (Izvješće kr. vel. gymnasije u Zagrebu koncem školske godine 1883/84.) U Zagrebu 1884, 79 str. 8°.

10. Übersicht der slavischen Sprachenwelt im Zusammenhange mit den andern arioeuropäischen (indogermanischen) Sprachen. Antrittsvorlesung gehalten an der Universität Dorpat am 6./18. September 1883 von Dr. J. Baudouin de Courtenay. Leipzig T. O. Weigel 1884 21 str. 8°.

11. Malorussko nimeckij slovar uloživ Evgenij Želechovskij c. kr. profesor gimnazii v Stanislavi. Vipusk 9. 10 (do besede „nakosíti", 480 str.) Lьviv 1884.

(Dalje pride.) *B. K.*

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. **V Celovci, 1. novembra 1884.** *Štev. 11.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

Osemnajsto poglavje.

> Ne ima več Ilijeve vojske, nego puno polje mrtvaca i pet sto jadnih robova, kojih u velikom slavlju vodi kapetan Gjuro Schrattenbach u Celje.
>
> *Hrvatska kronika.*

V boji pri Sv. Petru pokopala se je zadnja nada kmetstva po svobodi in boljšej bodočnosti. Razbita je bila ondi njegova vojska in razpršena. Kdor se je rešil smrti na bojnem polji, bil je ujet ali preganjan po gosposki, ki je sklenola postopati z najostrejšimi sredstvi proti upornikom.

Bilo je teden dnij pozneje. Brezsolnčen, meglen dan je bil. Jelo se je mračiti ob štirih popoldne. In kakor da bi bilo poslednje po godu mlademu možu, ki je po Tuhinjskej dolini korakal, zavil je ta z mrakom vred na stranski pot proti vasi „Gozd“ imenovanej. Ko je prišel do prve na samem stoječe koče, postal je in se nekako pazljivo okoli oziral. A kmalu ga vzdrami glas iz koče:

„Ne boj se, Peter! Varni smo tu kakor v gnezdu na najvišjej pečini. Naše zavetje še ni videlo ne vojaka ne biriča in ga bajè tudi ne bode, če nas nikdo ne izda in se ne polakomi obljubljenih novcev za ustaško glavo.“

Govoril je poslednje besede možak, ki je opazivši, da se bliža naš potnik koči, oddrsnol okno in se ozrl po prišleci, kakor da bi ga bil že pričakoval.

„Opreznost je najboljši čuvaj. vojvoda Ilija. Tudi to zavetje nam bode zagrenilo, če se ne izpremené naše okoliščine kmalu na boljše.“

„Ti donašaš slaba poročila, Peter,“ odgovori polglasno Ilija Gregorič, a nató odpre svojemu zvestemu prijatelju in hrabremu ustašu Petru Rakoviču iz Podsuseda na Hrvatskem kočine duri. Ko stopi prišlec v kočo, pozdravi ga na eden pot mnogo moških glasov. Vsak izmed ondi zbranih kmetov hoče zvedeti sto in sto novic in eden za drugim zastavljajo vprašanje za vprašanjem.

„Slaba poročila, mojster Ilija, donašam v resnici,“ povzame potém Peter Rakovič podavši tovarišem desnico. „Vendar če ubogaš in me hočeš poslušati, prekrižamo lahko črtež našim zalezovalcem. Posrečilo se mi je,“ nadaljuje pripovedovalec, „priti v dotiko z našimi ujetniki v Celji. Usilil sem se med njihove čuvaje in čul ondi njih izpraševanje in obsodbo. Neusmiljeno so jih pestili vojni sodci. Žugali in obetali so jim vse, a naši zavezniki so stali nepremakljivi kakor stena. Zvedeti pa so hoteli posebno za vaju, Ilija in Guzetič. Obljubili so mnogim celó pomiloščenje, če naznanijo vajino skrivališče. A oglasil se ni nihče, akoravno je marsikteremu znano, da nismo daleč.“

Vstal je Ilija Gregorič in s širokimi koraki meril zaduhlo sobo. Potém postane pred govornikom in reče:

„Peter, ti si zvesta duša, laži in goljufije ne poznaš. Reci še eden pot, kaj so obljubili sodniki ujetnikom za najine glave.“

Tiho je bilo potém v vsej družbi, kakor da bi si ne upal nihče odgovoriti tako odločnemu vprašanju.

„Tudi molčanje mi je jasen odgovor, tovariši. Svoboda, podeljena toliko blagim ljudem za mojo glavo, to je krasna zamemba. Peter, vrni se! Hiti v Celje in izdaj moje skrivališče, če rešiš s tem le enega svojih nesrečnih bratov!“

Odločno je izgovoril Ilija poslednje besede ter se ozrl v Guzetiča, ki je gledal strmé v svojega poveljnika, rekóč:

„Guzetič, slab poveljnik je tisti, ki ne daruje svojega življenja za svoje. Nama ni osoda odločila smrti v boji za pravice našega ljudstva, izvoliva si jo prostovoljno v dokaz, da ostaneva zvesta svojim načelom!“

Strmeli so možje pri teh odločnih, z navdušenjem govorjenih besedah. Molčali so nekaj časa. A kmalu vstane Guzetič in odvrne:

„Mojster in poveljnik moj! V tvoje roke sem v prvem trenotku naše zveze izročil svoje življenje in ti prisegel zvestobo do zadnjega trenotka. Ne zapustim te tudi na zadnjem tvojem potu, če zahtevaš, samo —.“

Prenehal je pri teh besedah, kakor da bi se bil v istem trenotku prestrašil svoje lastne izjave, a pristavil je zopet potém:

„Samo vas, prijatelji, opominjam še eden pot, ne pozabite, kake dolžnosti me vežejo do neke zapuščene sirote —.“

„In mene do slepega, starega očeta,“ pridene hipoma Ilija Gregorič, kakor da bi za trenotek pozabil svoje najsvetejše dolžnosti.

„Ne samo naše pomoči, tudi našega občudovanja sta vredna stari Marko in Jela,“ povzame Peter Rakovič besedo. „Bil sem včeraj priča, kako se ni umikala deklica največjej nevarnosti poprašujóč po očetu in ženinu. In ko je zvedela o sodbi sodnikov in za plačilo, ki je odločeno za vajini glavi, hitela je brezskrbno k vrhovnemu poveljniku in mu ponudila svoje mlado življenje za vajino svobodo. Sprejela se ni njena velikodušna ponudba, pač pa se je obljubila zaradi njene pogumnosti mila kazen vama, ako se prostovoljno izročita vojaškej sodbi. In s tem poročilom poslala me je Jela k tebi, mojster naš. Jutre že pričakuje odgovora na določenem kraji.“

Molčé je poslušal Ilija Gregorič svojega prijatelja. Kmalu potém pa zasukne govor na druge stvari, kakor da bi bile nepomenljive iz Celja došle novice.

„Odpotovati mislim za nekaj dnij,“ nadaljuje potém. „Guzetič ostani tukaj! K tebi pošljem očeta in Jelo, ko bi se meni utegnolo med potom kaj neprijetnega primeriti.

Videti hočem sam, koliko je mogoče storiti za naše ujete nesrečne brate in ali vé gosposka v resnici čislati svojo dano častno besedo.“

Strmeli so poslušalci pri teh besedah, kajti dobro so jih umeli.

„Mojster in voditelj naš, tudi ti nas zapuščaš v zadnjej sili?“ vpraša Guzetič po dolgem molčanji Ilijo Gregoriča.

„Kako bi mogel ostati hladnokrven v trenotku, ko se govori smrtna sodba bratom, ki so prelivali z nami kri za narodove pravice?“

„Ne verjemi, mojster, besedam krvoločnikov! S tebój hočejo pogubiti vse ostalo naše ljudstvo!“ čujejo se zdaj mnogi moški glasovi. Ob enem pa obstopijo zbrani tovariši svojega poveljnika, kakor da bi mu hoteli s silo zabraniti — nedvomno zadnji njegov pot. A ponosno se vzpne v tem trenotku vojvoda Ilija Gregorič sredi svojih tovarišev in reče:

„Bratje, zaupanje sem imel v vas, da me umejete. Pustite mi to trdno vero do zadnjega trenotka! Moje delovanje med vami vas je, mislim, prepričalo dovolj, da darujem rad svoje življenje za našo sveto stvar in za vsakega njenega boritelja. Priložnost se mi ponuja sedaj pokazati svoje načelo tudi v poslednjem. S sramoto bi se za vse čase omadeževalo naše podvzetje, ko bi čitali naši vnuki nekdaj:

V nepremišljen boj zapeljal je Ilija nesrečne kmete, a jih zapustil v največjej sili, da si reši lastno življenje.

Prepričati se hočem torej sam o osodi naših ujetih bratov in o možatosti naših slavnih zmagovalcev.“

S solzami v očeh so poslušali možje navdušene Ilijeve besede. Ugovarjati si niso upali takim načelom, kajti predobro so poznali nepremakljivost Ilijevih enkrat izgovorjenih sklepov.

Slovesen je bil ta trenotek v zadnjem zboru nekdanjega kmetskega triumvirata. Jokali so v orožji in bedi utrjeni kmetje, vidéč svojega nekdanjega voditelja poslavljati se. Ko so ga še isto noč spremili daleč proti severovzhodu po skrivnih gozdnih potih, poljubil je Ilija vsakega zapored in mu stisnol desnico rekóč:

„Pobratim, ne preklinjaj svojega nesrečnega vojvodo, če je tudi zakrivil toliko nesreče nad ubogim narodom!“

Devetnajsto poglavje.

> Ilija und einer aus dem Triumvirat Michael Guzetič wurden nach langem Herumirren in den Wäldern gefangen und nach Wien gebracht.
>
> *Dimitz.*

Bilo je tri dni pozneje. V Celji je bil razburjen dan, da zgodovina ne pomni enakega v njegovem ozidji. Razglasilo se je namreč javno po gosposki, da se vrši drugo jutro smrtna sodba nad obsojenimi kmetskimi uporniki. Hitelo je tedaj kmetsko ljudstvo iz okolice in celó iz oddaljenih krajev, da bi še eden pot videlo tega in onega nesrečnega sorodnika ali prijatelja ter se poslovilo od njega na zadnjem potu.

Ob mestnem ozidji slonel je isti večer tudi sivolas slepec poleg svoje mlade spremljevalke.

Poslednja se je ozirala pazljivo proti mestnim vratom, kakor da bi težko pričakovala nekoga, ki se ima vrnoti iz mesta. Ko se je pa jelo med tem mračiti, postajal je starec vedno bolj nemiren in vprašal je pogostoma:

„Jela, ali ni videti Ilije?“

Ko je molčala deklica ali odgovarjala s tolažilnimi izgovori, da se oče še lahko vrne in da ga zadržuje le njegov prevažni posel, stresal je slepec z glavo in zagotavljal:

„Nebó, zakaj si poslalo še to zadnjo in največjo kazen nad glavo najbolj nesrečnega človeka na svetu? Zakaj sem mu moral naznaniti goljufive poveljnikove obljube! Le zvabiti ga je hotel k sebi, da se maščuje ob enem nad ljudstvom in njegovim voditeljem.“

„Saj so nama oče obljubovali, da se varujejo in da hočejo le opazovati okoliščine, ali je še pomoči nesrečnim bratom in da se ne dadó

spoznati nikomur," pristavi s tresočim glasom deklica, in jok jo posili med govorico.

Molčal je slepi Marko Gregorič potém. Odkrivati ni hotel nesrečnemu otroku črnih slutenj zaradi svojega sina, ki je bil že zjutraj odšel v mesto, da bi smrti rešil svoje tovariše.

Temna noč je legla med tem na zemljo in daniti se je jelo že zopet jutro, ali Ilija se še ni bil vrnol k svojima tovarišema, ki sta ga s težkim srcem pričakovala zunaj mesta.

Stoprav ko je vzhajalo solnce in je postajal šum v mestu vedno živahnejši, strpel ni slepec in njegova mlada spremljevalka dalje na prejšnjem mestu. Pridružila sta se oba silnej množici, ki je hitela v mesto gledat, kako se bodo kaznovali kmetski uporniki.

Popisovati nočemo na tanko, kaj sta tu videla naša znanca Marko Gregorič in njegova vnukinja Jela.

Opomniti hočemo le obče znani zgodovinski čin, da je bilo pet sto kmetskih ustašev vpričo njihovega poveljnika Ilije Gregoriča usmrtjenih, akoravno je skrivaje poslednji radovoljno ponudil svoje življenje za njihovo svobodo zatrjujóč, da je le on sam uzrok njihove krivde.

Še isti večer, ko je padlo na glavnem trgu v Celji pet sto kmetskih glav, razširila se je novica, da je tudi ujet triumvir Guzetič, ki se je v mestu izdal s tem, da je občeval s slepim Markom Gregoričem in njegovo mlado vnukinjo. Že drugi dan naznanil je mestni stotnik radovednej množici, ki je pozvedovala po Ilijevej in Guzetičevej osodi, da ima povelje poslati oba v Beč, kjer se bodeta sodila pri ondotnej vojnej sodbi.

Poslednja žalostna novica pa je odločilno uplivala na kmetsko ustajo. Ko so zvedeli to nesrečno vest posamezni ustaški oddelki, ki so se bili po izgubljenem boji pri Sv. Petru umaknoli v oddaljene gozde ali celó čez meje deželne, upadlo jim je srce in pogum ter so se razkropili na razne strani. Le dve osebi izmed nekdaj na tisoče broječih kmetskih ustašev in prijateljev niste izgubili zadnjega upa. Že drugi dan po teh dogodbah videli so potniki na celjsko-dunajskej cesti slepca Marka Gregoriča in njegovo vnukinjo Jelo potovati proti daljnemu glavnemu mestu našega cesarstva.

Žalostni časi so prišli po teh dogodbah kmetom v slovenskih deželah. Eno leto je skoro minolo, kar so se bile jele pripravljati skrivne priprave za kmetsko ustajo, ki je prelila toliko krvi brez najmanjšega uspeha. Kmetsko delo ni le samo mnogo krepkih rok pogrešalo, temveč ljudstvo je bilo vseskozi zbegano.

Opustošena je bila vsa kmetija in obrtnija. Vsak je le računal na boljšo bodočnost, ko bode živel — svoboden brez davkov, brez tlake v popolnej materijalnej obilosti. V takih nadah živel je kmet le od danes do jutre, ali na to, kaj bode pozneje in kaj potém, ako ga vse nade

ogoljufajo, niti mislil ni. Tem strašnejše pa je bilo prepričanje po vseh izgubljenih bojih, da se po potu lastne sile ne hodi ne k sreči niti k blagostanju.

Kakor čez noč bila si je gosposka zopet v svesti svoje prejšnje moči, ko je bila razbita pri Sv. Petru zadnja ustaška vojska. Strašni dnevi povračila so sedaj napočili za pregreho svobodnih kmetskih idej. Kar niso uničili gosposki in kmetski vojniki drvéči od sela do sela, terjal je zdaj zopet grajščak za zaostale davke, opuščeno tlako itd. Kdo bi se bil tudi branil po takej vojnej nesreči ukazom vsemogočnega gospodstva. Naravno je bilo tedaj, da je divjala strašna lakota po dolenjskih in spodnještajerskih okrajih, med tem ko je grajska gospoda s krasnimi veselicami praznovala slavno zmago nad sužnim kmetstvom.

Z nepopisljivo strogostjo se je po gosposki izterjeval zadnji po kmetih dolžni vinar že zaradi tega, da se toliko jasneje pokaže, kje je zagotovljena moč za vse večne čase, in kje naj vlada pokorščina in sužnost. Polne knjige bi se mogle napisati posameznih grozodejstev, ki so se vršila po gosposkej zmagi nad ubogim kmetstvom, a proti vsemu nasilstvu ni bilo niti pritožbe niti pomoči, kajti zlomljena je bila za vselej — po krivdi vzbujena zadnja kmetska sila.

Če neki zgodovinar trdi, da uživa vsak narod osodo, kakoršno zaslužuje, moramo temu nasprotovati v korist slovenske raje, ki se je več stoletij, a vzlasti po nesrečnej kmetskej ustaji hudo tlačila. Narod, ki se dvigne kakor eden mož za svoje človeške pravice brez vsakega političnega upliva, je boljše osode vreden, kakor je bila slovenskim kmetom stoletja in stoletja.

S temi vrsticami smo hoteli le naznačiti položaj onih — srečnih — bolje rečeno nesrečnih kmetov, kteri niso našli smrti v boji zoper svoje tlačitelje. Upamo si trditi, da so oni v svojej nepopisljivej bedi zavidali iste brate svoje, ki so prelili kri za staro pravdo.

Dvajsto poglavje.

Svaki dan vodili nas pred sud, raztezali nam ruke i noge, savijali nam uda u gvozdeni škripac. *Šenoa.*

Kmetska ustaja v slovenskih deželah in več tednov trajajoči njen boj zanimal je najvišje dostojanstvenike v državi. Nerazumljivo se je dozdevalo prvim vojskovodjam ondotnih časov, kako more kljubovati nevedno in slabo oboroženo ljudstvo rednej vojski in kakov črtež si je napravilo za svoje neumorno delovanje.

Iz tega uzroka se je ukazalo, da se vrši sodnijska obravnava proti poveljnikom kmetske vojske na Dunaji. Osebno je hotel videti vladar predrznega ustaškega voditelja Ilijo Gregoriča in njegovega tovariša Guzetiča. Sklenol je tudi, da hoče iz ust kmetskega vojvode samega slišati uzroke, ki so bajè prisilili sicer kakor zlato čisto in zanesljivo hrvatsko in slovensko ljudstvo k nesrečnemu uporu.

Sestavil se je zaraditega poseben vojni sodni zbor na Dunaji, kteremu je predsedoval sodnik doktor Josip Huntstocker. Sploh se je zanimalo vse glavno mesto za določeno obravnavo o slovenskih ustaših, o kterih se je čulo toliko junaških dogodeb, ki so krasile sicer krvavo ustajo z neko romantično tragiko.

Pred omenjeni sodni zbor bil je poklican v Celji ujeti Ilija Gregorič in njegov do zadnjega trenotka zvesti mu triumvir Guzetič. Največjega državnega zločinstva, veleizdaje in krvavega upora, bila sta zatožena Ilija Gregorič in Guzetič. A stala sta vendar neupogljiva pred vojnim sodom. Odgovarjala sta brez strahú in odločno stavljenim vprašanjem. Niti z besedo nista poskusila olajšati svoje krivde trdéč, da sta grešila sicer zoper državni zakon, a da sta bila po zvunanjih okoliščinah neizogibno primorana k takemu zločinu in da bi bil po njunej sodbi vsak pošteni in zavedni kmet storil poslednje.

Nepovoljno je uplival ta nepričakovani izrek na zbrane sodnike in podvojil je skoro krivdo zatožencev. A tudi poslednje ni upognolo Ilije Gregoriča.

„Srečen sem,“ dejal je, „da koristim morda s svojim zločinstvom, kterega me dolžite, nesrečnemu narodu svojemu. Baš zaraditega sem iz srca hvaležen osodi, ki me je poklicala na Dunaj pred milostljivega cesarja našega, da zvé morda prvič v življenji resnico, kako se ravna z njegovim zvestim kmetstvom in kako se goljufa po svojej gosposki.“

Nepopisljiv hrup nastane pri teh besedah med sodniki in poslušalci. Odpeljali so zaradi tega presvobodnega govora Ilijo Gregoriča v ječo in ga hoteli soditi „in absentia“. Baš zaraditega pa je postala sodna obravnava občno zanimiva; kajti ukazalo se je po najvišjem dvornem povelji, da se javno zaslišita kmetski vojvoda in njegov tovariš. Poslednje je še bolje opogumilo Ilija Gregoriča, in ta se je rés pogumno in možato zagovarjal.

„Slavni sodni zbor! Stokrat rad umrjem,“ povzdigne z največjim navdušenjem Ilija svoj glas, „če koristi moja smrt vsaj nekoliko mojemu ljudstvu. V solzah in sužnosti rojen in izrejen, v trpljenji vse žive dni utrjen, ne sodim prenežno, če trdim, da narod v mojem domovji uživa le po besedi človeško ime, sicer pa je mučna živina, brezčutna klada brezsrčnej gosposki nasproti.

V večno sužnost se rodi on na svet. Že v prvej mladosti čuti boj za svoje sužno življenje. Ni ga moštva pri nas, ki bi ne bilo zrlo neprestanega dvojnega boja svojih očetov proti zvunanjemu sovražniku, krutemu polmesecu, ki je pustošil in še pustoši naše domovje, in proti še večjemu kar neprestano tlačečemu lastnemu gospodstvu. Česar ni upepelil in oropal prvi, zapade domačemu gospodstvu kakor za plačo, da je smel kmet pod njegovim poveljem'prelivati kri za gospodsko, ne lastno svobodo.

Poslednje pa ne bi bilo največje zlo. Naravno je, da daruje kmet gosposki nekaj svojih pridelkov. Postava cesarska tako veleva. Gorje, trikratno gorje pa kmetstvu, kedar se vrsté zapored nerodovitna leta, ali kedar zaradi zvunanjega boja ni sejal nihče, — žeti pa hoče mnogi bogato. „Daj ali pogini, kmet neumni!“ glasi se tedaj povelje. In marsikteri, dà večina kmetovalcev daruje zadnjo skorjo svojega kruha grajščaku, da praznuje on slavne gostije po leskečih gradovih. Kmetska družina, ki je prislužila v potu svojega obraza s krvavimi žulji nekaj ovsenjaka za dolge zimske dneve, gine, umira lakote, prosi milosti od hiše do hiše, da se gosté gosposki konji s pridelkom, ki je bil stvarjen nesrečnemu človeštvu v edini živež.“

Prenehal je Ilija Gregorič pri teh besedah. Obraz je obrnol v višavo, kakor da bi klical stvarnika vsemogočnega za pričo, da je resnica, kar govori on, ne v lastno, temveč v obrambo svojega ljudstva.“

Mirno je bilo poslušajoče občinstvo. Strmeli so sodniki, kakor da bi ne mogli verjeti takovej govorici, kakor da bi bila ona le sad prevroče domišljije kmetskega upornika in fantasta.

„Slavni sodni zbor!“ nadaljuje čez nekoliko zopet Ilija. „Čuj nasledke, če se najde kdo med kmetstvom, ki ima pogum misliti in sem ter tja v naglici izgovoriti svojo strašno misel: Gospod naš in poveljnik, ali mi kmetje nismo tudi ljudje stvarjeni po božjej podobi, akoravno tebi v sužnosti? Ali je rés tvoja živina boljša od tvojih tlačanov, ali naj rés umiramo gladú, da se raduješ ti nad uboštvom in pohlevnostjo?

Bogu našemu stvarniku samemu tožim, da je vzbudil v glavah nekterih tlačanov tako pregrešne misli ter jim vlil pogum, izreči jih javno v obraz svojemu grajščaku.

Tedaj, sodniki slavni, pokaže se stoprav razloček med kmetstvom in gospodstvom.

Izgubljen je nesrečnik, komur je stvarnik podelil odkritosrčnost v sodbi o vnebókričečih krivicah.

Z bičem se spodi njegova družina z domovja, kjer je prebival njegov vnuk in pravnuk; njegova žena se oskruni in hčere, v stalno vojsko se mu utaknejo sinovi. On sam, največji grešnik, zaklene se v najglobjo

temnico, iz ktere ga reši navadno le prava, željno pričakovana rešiteljica — smrt!

Jaz, slavni sodniki, sem takov srečen človek; saj vém zdaj, koliko časa še traja moje trpljenje. Nedorastel deček zrl in čutil sem sam vse popisano gorjé. Trikrat se je boril proti Turkom slavno moj oče za domovino in varnost svojih grajščakov. Ko se je pa predrznil pozneje upreti krivičnemu povelju svojega gospoda, skusil je strašno noč v grozovitej temnici celih deset let. Slep in popolno uničen, brez premoženja in pravice našel je milost napósled, veliko milost, da more beračiti kruha od koče do koče za svoje nekdanje junaštvo."

Zopet je prenehal govornik pri teh besedah. Zakril si je z rokama obraz, da bi zatajil silno žalost pri spominu na svojega nesrečnega očeta. A zganol se je zopet nenadoma, kakor da bi se mu bil znova vzbudil nekdanji čut maščevanja za tisočero krivico.

„Jaz njegov edini sin, sodniki, zrl sem vse to gorjé z lastnimi očmi. Upal sem zaraditega, da je polna mera krivice nad Gregoričevim imenom. Boril sem se radovoljno proti Turkom pod poveljnikom Lenkovičem in Auerspergom, in oškodovan sem bil, čujte, za svojo hrabrost s tem, da mi je vzel vaš zaveznik slavni Tahy vse premoženje, da je skušal oskruniti čast mojega edinega otroka, mene pa pokopati v živ grob grajske temnice. A pravično nebo ni dovolilo poslednjega. Preveliko je bilo število naših krivic. Vzbudil se je čut v mojih prsih, ki mi je gromel na uho noč in dan: Ilija, tudi ti si človek, ljudje so tvoji rojaki, presilna je tvoja krivica. Ta čut, tako vzvišen in milodajen, da rad prelijem zá-nj stokrat svojo srčno kri, potisnol je meni orožje v roke za pravico tisoč let teptano z nogami in za svobodo svojega naroda.

Na svoje ime jemljem zaraditega vso pregreho svojih bojnih tovarišev. Mene sodite, ostalim odpuščajte kot po meni zapeljanim žrtvam.

Pomislite, sodniki in vsi, ki ukazujete nesrečnemu ljudstvu, da je tudi težák človek, da čuti tudi on krivico in pravico. Priča je temu dvajset tisoč kmetov, ki so se kakor eden mož dvignoli z menoj, ki so zapustili dom in družino, da si pišejo s krvjo in mečem svojo tisočletno pogrešano pravico. Nebo nam še sedaj ni dovolilo človeških pravic, sicer bi kmetje sedeli na sodnem stolu in sodili gosposke — venčane glave. Ta sodba pa bi ne bila, zatrjujem vas, milejša, kakor bode brez dvoma vaša o meni. Ali up me vendar tolaži in s tem upom umrjem rad, da izvrši kmalu meč potomcev to, kar jé prokletstvo izvilo orožju Ilije Gregoriča!"

S temi navdušenimi besedami končal je Ilija svoj govor.

(Konec pride.)

Solze.

Solze tri so z neba pale
Na brezkônčni, božji svet;
Rože tri iz njih so vstale
In kazále pisan cvet.

Solza prva obrodíla
Večne strastne je želјé,
Solza druga se razlíla
V strastno, večno je gorjé!

In kaj dala solza tretja
Iz nebéških je višáv?
Ta je dala mnogo cvetja,
Dala svetu je — ljubáv!

In ko je ljubezen klila
Z njó pa žélje in gorjé,
Roža nova, roža mila
Vstala je iz vseh — srcé!

A. Funtek.

Zadnji ded.

Gôri v gradu pokopán je
Zlate dôbe žár in cvet,
Gôri v gradu smrtne sanje
Sanja poleg deda ded.

Pač ti dedje v silnem krasi
Nekedaj so vládali,
A v bežéčem, strogem časi
V prah, pepel so pádali.

Eden le od roda vsega
Živel je, tlačánom strah!
Bridka smrt pa tudi njega
Strla je v pepel in prah.

In tedaj iz grobov svôjih
Vstal je rod o polnoči
In v koščénih, bledih rôjih
Prišli so pradédje vsi.

In pri zadnjem svôjem sini
Brez besede stali so,
A potém, potém v temini
Glasno se jokáli so.

Vrgli grb na tlak grajščinski
In boléstno pevali
In mrliča v grob rodbinski
Sè solzámi dévali . . .

Od takrat pa pokopán je
Gôri v gradu žar in cvet
In od takrat smrtne sanje
Sanja gôri — zadnji ded!

A. Funtek.

Očetov tovariš.

Novelica. Spisala *Pavlina Pajkova.*

I.

Bilo je o šolskih počitnicah. V prostornej svetlej sobi, v kterej je stala dolga miza in okoli nje cela vrsta stolov, bil je zbran ves zarod polkovnika Klavža. Ednajst glav, fantovskih in dekliških, vsakobarvnih lás, kodrastih in gladkih, bilo je pripognenih nad knjigami, pismenskimi zvezki in ročnimi deli. Bil je čas poduka in sicer okoli desete ure predpoldnem.

Otroci polkovnika Klavža, ki so se razven zadnjih dveh mlajših, šestletne deklice in osemletnega dečka, čez leto odgojevali po raznih zavodih, bili so sedaj vsi domá na počitnicah.

Stari polkovnik je bil strog, resen, oduren mož, skozi in skozi vojak od pete do glave. Bil je kakih šestdeset let star, živéč že nekaj časa v pokoji. Ker mu je mestno življenje bilo predrago, nakupil si je posestvo nekje na Goriškem, naselil se tam in živel kolikor mogoče samoten. Otroke pa je pošiljal skoro vse v različne državne zavode v odgojo.

Polkovnik ni bil prijatelj družbi niti je rad videl veselih obrazov okoli sebe; vzlasti pa je imel neko zopernost do otrok. In ravno njega je previdnost obdarila s celim kupom zaroda. Njegova rodbina je bila živi koledar: Micika, Lilika, Tinica, Rezika, Uršika, Fanica, Silvija, Nandek, Frančak, Gustek, Jurček, Gašparek. — Ubogemu očetu je vselej stopil mrzli znoj na čelo, kedar so ga pred krstom naslednjega otroka popraševali po imenu krščenca.

„Pogledite v koledar,“ zagrmel je nató nevoljno; „čemu sem ga pa kupil?“

In tako so vselej krstili otroka z imenom istega svetnika, ki je slučajno stal na vrsti. Ni se tedaj čuditi, ako je polkovnik z lastnimi otroki ravnal kakor nekdaj s svojimi vojaki. Nihče ni pomnil, da bi bil polkovnik kdaj pobožal kterega svojega otročiča; nihče ni čul, da bi mu bil dal lepo besedo ali pa da bi se bil s prijaznim pogledom ná-nj ozrl! Ko so otroci bili domá, prihajali so redovito vsako jutro pred zajutrekom in vsak večer po večerji eden za drugim po svojih letih bojazljivo v njegovo sobo, vsi enoglasno mu želéč dobro jutro ali lahko noč ter hitro in po vrsti poljubujóč mu roko. On je tedaj navadno slonel komodno v naslonjači, pušil iz pipe in čital časopise. Ko je pa čul, da se vrata odpró, odložil je list, pogledal kvišku, nagrbančil čelo, popravil si očali ter slednjega otroka strogo pogledal od pete do glave. Natô je z osornim glasom vsakega pooštel. Tega je svaril, onemu je nekaj prepovedal,

tretjemu se je požugal itd. Ubogi otroci so trepetali pred njim, kakor rosa na veji, ter gledali, kako bi čim preje zbežali iz sobe.

Ko so se otroci igrali na vrtu, a videli njega priti, onemeli so v trenotji; njih veseli obrazi so nastali mahoma resnobni, njih gibčni životi trdi. Stali so kakor kipi, ko je šel on godrnjaje in neprijazno jih pogledujóč mimo. A zató pa so tem bolj kričali, veselili se in bili razuzdani, če so vedeli, da je oddaljen.

Mati polkovnikovih otrok je bila sicer dobra, blaga gospa, ki je ljubila svoj zarod, a bila je revica bolehna in jako bojazljiva. Imela je sama s svojimi telesnimi težavami dovolj opravka, tako da ni mogla ničesa storiti za odgojo in obrambo svojih otrok. Bala pa se je tudi sama odurnega svojega soproga, in tedaj si ni upala zoperstavljati se kakšnej njegovej želji ali zavirati ga v njegovem neočetovskem ravnanji z otroki. Kedar se je polkovnik hudoval na kterega otroka, in to navadno za nič ali pa po nedolžnem, ni zinola mati besedice. Bleda, sama najbolj preplašena, zrla je s solznim, polnočutnim pogledom na ubogega otročiča. Naravno je tedaj, da niso otroci čutili posebnega nagnenja do svojih roditeljev. Očeta niso mogli ljubiti zavoljo strogosti, a na mater, ktero so sicer ljubili, pa jih ni vezala tesnejša vez, ker se ni mogla ona dovolj brigati zá-nje. Vrhu tega je vsak otrok od svojega šestega leta počenši deset mesecev v letu preživel v tujini, in vsak je torej bolj ljubil zavod, v kterem je vzrastel, nego svoj dom. Čim manj pa so otroci sočutja imeli do svojih roditeljev, tem bolj so bratje in sestre bili drug drugemu udani. Prepirali so se sicer vedno med sebój, vendar pa bi bil eden za drugega dal rad glavo, ako bi bilo treba. Pomagali so si uzajemno pri učenji, prezirali slabosti eden drugega, branili se vkupno proti očetovej jezi, in najsrčnejše sporazumljenje je bilo med njimi. Take so bile razmere v rodbini polkovnika Klavža.

II.

Vrnimo se k učečej mladini, ktero smo prej omenili.

„Ako ne boš lepše pisal, Gašparek, ne bode te ravnatelj sprejel v zavod,“ rekla je Silvija najmlajšemu izmed svojih bratov, ki je pod njenim vodstvom spisaval nalogo.

Silvija je bila druga najstarejša hči polkovnikova. Bila je drobna in majhna, na pol še otrok, na pol že gospodična, kterej pa bi ne bil nihče prisojal sedemnajstih let, ki jih je imela. A kakor nje život, tako je bilo tudi nje obličje še nerazvito. Razven velikih živahnih očij, s kterimi je nekoliko drzno gledala v svet, bilo je na njej še vse nepopolno. Težko je bilo že sedaj soditi, ali bode kdaj Silvija lepotica ali pa ženska navadne oblike. Kar njen značaj zadeva, veljala je vselej v zavodu za postrežljivo, dobrovoljno deklico, dasi v nekojih slučajih nezaslišano trma-

sta. Bila je tudi pametna, razumna, a pri tem odkritosrčna in naivna, včasih do razžalitve.

„In ako bi me ne sprejel v zavod,“ odvrne smelo in ponosno Gašparek, „zbežim v kakšno cigansko društvo, kakoršna se tod okoli vedno klatijo. A domá ne ostanem; oče bi me na zadnje še snedli.“

„Ko bi vedela, Fanica, kako dolg čas je bilo meni in Gašpareku celo leto, ko ni bilo vas domá!“ vzdihuje Lilika, najmlajši polkovnikov otrok. „Molila sem vsak dan ljubega Boga, da bi mi teto ali strica dal, ki bi potém naju k sebi vzel. Oče so céli dan vpili: Gašparek, malopridnež, potepuh, boš miren! — Lilika, klepetulja, majhen škratec, boš tiho!“

„Navadni izrazi!“ méni Nandek malomarno. „Oče kričijo in vpijejo iz navade, ne vselej iz hudobije. Jaz sem tega že vajen in me torej njihovi priimki celó nič več ne zadenejo.“

„Pa da rés nimamo nobenih sorodnikov?“ začudi se Jurček. „Ti bi se nas gotovo usmilili ter nas rešili očetove neprijaznosti.“

„Oče in mati sta menda vzrastla kakor gobe iz zemlje,“ pristavi Silvija z nasmehom. Ona je bila najbolj muhasta izmed vseh polkovnikovih otrok.

„Zató sta pa tudi oče in mati čisto drugačna od drugih roditeljev,“ pritrdi desetletna Micika resnobno. Imela je za resnično Silvijino mnenje.

„O vi srečni otroci,“ opomni hlastno osemnajstletna Fanica, najstarejši polkovnikov otrok. „Vi vsi pojdete v kratkem zopet z doma; tudi Gašparek in Lilika prideta letos v zavod; ali na naju, Silvijo in mene, prišla je zdaj vrsta, da ostaneve domá. Najina odgoja je končana.“

„Kako vaju pomilujem,“ oglasi se nekdo izmed njih.

„E, kaj! boste se pa omožile,“ méni nekako proroško belorudeči Gustek, ki je bil oblečen v kadetsko opravo. Ravno je bil na računskem zvezku narisal moško glavo z oslovskimi ušesi in orlovim nosom ter je zdaj na vse strani občudoval svoj umotvor.

„Dà, omožile se bodeve — z brezzobim učiteljem ali pa z gluhim cerkovnikom,“ smeji se Silvija. „Ta dva sta edina neoženjena v našem kraji, ki se moreta intelligenci prištevati.“

„Ako ná-me počakaš, Silvija, vzamem te rád, ko vzrastem, za ženo,“ pravi Gašparek iskreno in poboža sestri roko, ki je poleg njega nekaj vezala.

„Ti si bebec!“ smeji se Silvija in občen vesel smeh pridruži se njenemu.

„Ednajst bode kmalu,“ opozori Fanica; „glejte, da zgotovite čim preje naloge, da ne bodo oče hudi.“

„Takó pozno že?“ začudijo se vsi. Potém nastane tihota, in čuje se samo škripanje peres na papirji in brenčanje muh po oknih.

Nenadoma se vrata odpró. Cvetóč mladeneč, kakih šestnajst let star, tudi oblečen v opravo nekega zavoda, stopi z žarečimi očmi in skrivnostnim dvoumnim nasmehom v sobo.

„Franček, ti prineseš novost — oči te izdajejo — povej hitro — radovedna sem — veselim se že!“ Tako se glasi zaporedoma iz več grl. Vsi hité prišlecu naproti.

„Ničesa ne morem povedati, ako me dušite,“ odvrne Franček vesel ter se brani bratov in sester, ki so se ga oklepali.

Nató vsi mahoma utihnejo, odmaknejo se nekoliko ter zró pozorni vá-nj.

„Oče!“ začne Franček velevažno, a potém poredno utihne.

Več prevarjenih vzdihov sledi njegovemu molku.

„Oče odidejo,“ nadaljuje Franček.

„Juhe!“ zadoni po sobi.

„Že jutre —“

„Juhe! Juhe! Juhe! to je novost!“

„A pojutrešnjem vrnejo se zopet domú,“ končuje Franček.

„A! Joj! tako hitro že?“ pomilujejo vsi.

„Kaj počnemo jutre?“ bilo je zdaj občno vprašanje. „Učili se pač ne bomo!“

„Kar mene zadeva,“ odvrne Franček, „vzel bom očetovo puško in grem na lov.“

„Mene tudi vzameš na lov,“ prosijo kakor z enim glasom mlajši bratje.

„Kaj še!“ ugovarja Fanica, „da bi vas Franček v svojej kratkovidnosti namesto zajcev ustrelil!“

„In oče se tako bojé zdravnika in lekarnice, ker toliko stanejo,“ opazi debelušna, malobesedna Uršika.

„A če bi kterega usmrtil, pogreb je še dražji,“ pristavi Silvija.

„Veste kaj,“ nadaljuje ona, „naredimo rajši velik ples na skednji!“

„Dobro! Ples naredimo in pa gledišč̌no predstavo,“ pritrdijo veselo mlajši otroci in začnó takoj po sobi sukati se . . .

„Kaj? — Lov, ples, predstavo? — Palico, post in pa zapor, to je za vas, hinavski zarod,“ zagrmi nenadoma v sobo dobro znan glas.

Na pragu sobe stal je polkovnik s povzdigneno gorjačo in z žarečimi očmi. On je bil, ki je nepričakovano razširil temo nad svetlim žarom otroške sreče.

„Malovredneži, potepuhi, prelestniki, ki za hrbtom lastnega očeta zaroto sklepate, proč od tod!“ vpil je brez sape.

Polkovniku ni bilo treba še enkrat izreči zadnje želje; kajti že prej, nego jo je prvič izustil, bila je soba izpraznjena.

III.

Danilo se je. V villi polkovnika Klavža začelo sė je gibati. V gnezdu pod streho balkonsko oglasila sta se zaljubljeni par lastavic ljubko žvrgoléč. Petelin, ki si je bil ravno uredil živobarvna peresca na perotih in repu, stresel je še enkrat greben, nategnol vrat, posluhnol okoli sebe ter s krepkim „kikerikijem“ sfrčal z murbe, kjer je prenočeval. Kmalu za njim zleti kvokaje ena za drugo četvero dobro rejenih kokošij. S počasnimi koraki se prikaže na dvorišči pol zaspani maček. Mimo Sultanove utice prišedši nateguje grb, povzdigne rep raven kakor sveća po konci ter se zaničljivo ozira na svojega sovražnika. Ta pa je na vse grlo lajal vá-nj in trgal verige. Na stopnicah pred hišnimi durmi pa se ravno vsede majhni golokožni psiček trepetaje od mraza. Zaspanih očij, nategnenih ušes, vzdigne rudeči mali nosek ter voha čisti, jutranji zrak.

Med tem pa je privlekel hlapec iz shrambe čeden koleselj ter vá-nj upregel čilega konjička. Ravno je zgotovil svoje delo, ko pride iz hiše polkovnik oblečen za na pot, spremljan od stare domače kuharice. Ona je nosila polkovnikov plaid in dežnik.

„Strogo pazite na domači red, Neža,“ naroča polkovnik in stopi v voz: „pa udarite otroke s kuhalnico, s polenom, ali kar koli vam pride pod roko, če vas ne ubogajo.“

„Recite gospé, naj gleda, da jo neha do večera glava boleti, da gosta sprejme. Naj tudi ne pozabi povedati otrokom, kar sem jej naročil. Do sedmih zvečer bodem s svojim gostom tukaj.“ — Nató pokne z bičem ter oddrdrá.

Jedva je bil voz z dvorišča, ko zakliče več glasov:

„Neža, Neža, ali nas boš rés s kuhalnico udarjala? Zakaj ne z metlo? Ha, ha, ha!“ in mladosten smeh zadoni okrog.

Neža se ozre okoli ter vidi dvoje oken v prvem nadstropji natlačenih z glavami.

„Ubogi otroci!“ rekla je na pol vesela, na pol ginena, „vas, da bi udarjala? Bog me čuvaj!“ Tiho pa pristavi: „Saj jih tako dovolj dobivate,“ ter odide v hišo.

Ko so isto jutro sedeli otroci pri zajutreku, pride mati v sobo. „Mama, vi ste tukaj?“ začudijo se vsi.

Fanica hitro vstane in ponudi materi svoj stol.

„Saj vas niso menda oče postavili za varuha“, reče Gustek na pol drzno, na pol šaljivo. „Danes se ne bomo učili, in ko bi nam oče vse biriče poslali.“

„Bodite dobri,“ odvrne mati z utrujenim glasom ter se upehana vsede na stol. „Zvečer dobimo gosta, očetovega tovariša še od njegovih vojaških let, majorja Rudolfa plemenitega Groma. On bode več dnij naš

gost. Oče vam torej naročajo, upajo in zahtevajo, da bi se, dokler bode gospod major naš gost, ne ponavljali prizori včerajšnjemu enaki. Povedali so mi, da ste včeraj vpili in skakali, kakor da bi bili divjaki."

„Očetov tovariš! Hu, takovo starino povabijo oče v hišo, ko smo mi domá!" pravi Nandek nevoljno. „To bode križ z njim!"

„Oče tudi ukazujejo," nadaljuje mati jedva s slišnim glasom, „da ne bi treskali, kakor je vaša navada, z vrati in da bi hodé ne ropotali z nogami. Posebno tebi, Silvija, priporočajo, da bi gosta ne žalila s svojimi nesrečnimi opazkami in dovtipi."

„Ba!!" odvrne Silvija užaljena; „še tega bi mi naj manjkalo, da bi domá, v rodbini, vsako besedo devala na tehtnico, predno bi jo izrekla! Sitni gospod major naj ostane v društvu očetovem; mi ga gotovo ne potrebujemo."

„In tako Bog vas obvari, otroci moji," konča mati ter vstane. „Povedala sem vam vse, kar so mi naročili oče. Upam, da boste pridni in ubogljivi." — Nató poljubi mlajše otročiče ter odide.

„Pridni, ubogljivi!" ponavlja Franček porogljivo materin opomin, ko je odišla. „To vse pomeni, da bi samo šepetaje govorili, po prstéh hodili, céli dan v sobi pri knjigah tičali ter se kislo držali! Hudir vzemi starega majorja!"

„E, kaj se boš jezil, Franček," tolaži ga Gustek ter ga po bratovsko udari s pestjo po hrbtu; „menda bo stari major na pol slep in gluh ter se še za nas brigal ne bode."

„Oče so tudi stari, pa žalibog, da vse predobro vidijo in čujejo." méni Rezika modro, ki je ves čas žalostno poslušala.

„Kaj bomo obsojali in obirali majorja, ki ga še videli nismo in kterega še le danes po imenu prvikrat poznamo," posvari Fanica brate in sestre. „Ali mislite, da vsi stari ljudje črtijo mladino, kakor oče? Poznam starce, ki otroke čez vse na svetu radi imajo. Pa kdo vé, ali je major star?"

„Pa če je očetov tovariš?" opominja Tinica.

„To še ni nobeden pravi uzrok," zatrjuje Fanica. „Dvajsetletni poročnik in recimo da sedemdesetletni polkovnik istega polka sta si tudi tovariša!"

„Glej, glej, na to še mislil nisem," odvrne Frančék in se poredno smeji: „Na zadnje pa še ženina dobiš, Fanica."

Fanino lepo, nežno obličje zarudi. „Ali bi se me tako radi iznebili?" odvrne iskreno.

„Radi ali ne radi! Vedno ne bodemo skupaj tičali, kakor piščeta," odgovori bratec naglo in odločno.

„Ko bi le major ostudne lasulje ne nosil in v nogah protina ne imel, potém ga lahko za moža vzameš, Fanica,“ prigovarja jej Jurček. In tako je Fanina sodba o majorji v trenotku razvedrila mlada srca. Govorili in ugibali so še dolgo o njem, a na zadnje postali celó radovedni, spoznati nekdanjega očetovega tovariša in svojega bodočega gosta.

IV.

Drugi dan je vladal v hiši nemir. Polkovniku se je med potem pripetila majhna nezgoda. Izstopivši z voza, izpodletelo mu je, on je padel ter si izvil nogo. To je bilo tudi krivo, da je še le za rana drugega dne prišel s svojim gostom domú. Padec ni bil sicer nevaren, vendar pa je polkovniku otekla noga, da je čutil močne bolečine. Zdravnik mu je strogo ukazal, da mora najmanj osem dnij ostati v postelji. To je bilo polkovniku neizrečeno neprijetno. Bil je v največjej zadregi. Prijatelja je imel za gosta, a on je bil privezan na posteljo. Kaj hoče med tem major početi?! Kdo ga bode vodil okoli? Kdo ga kratkočasil? — In otroci, ki bodo porabili njegovo nenavzočnost ter napravili v hiši celi pekel! In na polji ne bode nikdo delavcev nadziral! — Te skrbi so prizadevale polkovniku več neprilike nego bolna noga.

Ko ga v jutro kakor navadno otroci za trenotek obiščejo, da mu želijo dobro jutro, ležal je polkovnik v postelji, a poleg njega je sedel major Grom. Nekako bojazljivo so prihajali otroci v sobo, a ker so nenadoma iz svetlobe prišli v polmrak, niso takoj zapazili majorja.

Še le nekaj trenotkov pozneje upre se vá-nj dvanajst parov začudjenih očij.

Major ni bil več mlad. To je izdalo njegovo bradato zarujavelo lice in srebernosvetle niti, ki so se tu pa tam bliščale med gosto rumeno brado in lasmi, a njegova koža je bila še gladka, njegovo čelo brez gub, usta polna in rudeča. Njegove oči pa so bile modre in jasne kot nebo, čiste kot studenčnica in mile kakor jutranji solnčni žarek. Njegovo obličje je bila nasprotna slika polkovnikova. — Ali more rés očetov tovariš tako drugačen biti od očeta, mislili so si otroci ter ga nekako dvomljivo opazovali. Že so hotelì nemi, kakor so prišli, oditi, ko reče oče: „Zvedeli ste že, kaj se je meni pripetilo. Ganoti sé ne smem iz postelje, a na vrtu je treba nadzirati ljudi, ki bodo slive in hruške tresli in pobirali. Kdo izmed vas hoče to nalogo prevzeti?“

Polkovnikov glas je bil danes milejši in njegove oči niso tako neprijazno žarele kakor sicer. V društvu se je znal vselej premagovati ter se kazal ljubeznivega očeta.

„Jaz, jaz!“ veselo vsi v zboru odgovoré na očetovo vprašanje.

„Počasi, počasi, vseh ne potrebujem,“ pristavi hitro polkovnik in njegovo lice se nehoté zatemni. „Slive so že prodane; niti éne ne sme

manjkati, da veste! Dvoje vas bode dovolj, recimo da Silvija in Franček. Fanica pa naj med tem druge pri učenji nadzoruje.“

Otroci se skrivno pogledujejo; nató se nemo najprej očetu, potém majorju poklonijo in odidejo iz sobe.

Po stopnicah gredóč uganjajo šale o prepovedanih slivah in vsak pristavlja svoje opazke o majorjevej zvunanjosti, a potém deró smejé po stopnicah navzdol.

Na enkrat pa stopi nekdo tako silno na Silvijino obleko, da se kos pregube z nje odtrga.

„Osel!“ zakliče Silvija, ne da bi se bila ozrla. „Ta teden si mi že tretjikrat stopil na obleko!“ — Nató se obrne, da bi pogledala pretrg. a kakor okamenela obstoji.

Major je bil prišel po stopnicah za njo in njemu je veljal ta naslov. Kakor da bi jej bil plamen švignol čez lice, tako hitro in močno ona zarudi. Osramočena ne vé, kaj bi rekla.

A na majorjevem obrazu ni bilo znati nevolje, zdelo se je celó, da premaguje posméh. Obžalujé pa pristavi: „Ne zamerite, gospodična, nisem hoté storil tega.“

„Kako prosto se izgovarja,“ misli si Silvija; „vidi se, da je star. Mlad človek bi porabil vso svojo zgovornost, da bi si izprosil odpuščenja.“ — Nató se tudi ona ohrabri in reče z nasmehom: „Nisem vas hotela zmerjati, menila sem, da je Gašparek; on je vedno tako neroden.“

„Ali je škoda velika?“ poprašuje major skrbno gledajóč na pretrg. ki jej visi do tal.

„Obleko je zdaj treba zavreči,“ odvrne dekle poredno; „novo mi morate kupiti.“ — Očetov tovariš je bil, misli si Silvija pri tem; lahko se nekoliko z njim pošalim; ko bi bil mlajši, ne storila bi tega.

„Jako rad,“ odvrne major vesel.

„Hej, Silvija! Kaj delaš gore, da še ne greš?“ začuje se zdaj spodaj Frančekov glas. „Ali prežiš menda na plemenitega starčeka? Pa saj veš, da smo ga Fanici namenili.“

Med tem se je Silvija spremljana od majorja približala. Ko pa Franček majorja zagleda, potegne v zadregi v gube obraz ter hitro pobegne.

„Čemu je vaš brat tako zbežal, ko me je ugledal?“ popraša major Silvijo.

„To morate njega vprašati,“ odvrne Silvija smejé se. „Sicer pa vedite, gospod major, da v našej hiši ne boste našli kaj posebne olikanosti in uljudnosti. Prepričali ste se tega menda malo prej pri meni in zdaj pri bratu. Kako bi pa tudi bilo mogoče? Dvanajst nas je, gospod major, dvanajst; eden hujši od drugega in še povrh vsak obdarjen s svojimi

posebnimi slabostmi, s kterimi druge pohujšuje. Oče pravijo, da smo bolj razuzdani, kakor divjaki. Pa saj vas je on gotovo na vse to že pripravil.“

„Nič mi ni povedal,“ odgovori major dobre volje ter gleda z zanimivostjo v njeno drobno, živahno dekliško obličje.

„Kaj rés, da vam niso oče ničesar pravili o našej nepoboljšljivosti?“ začudi se Silvija. „To je čudno; ne vem, kako bi si to tolmačila. Kajti oni navadno o nič drugem tako radi ne govoré, kakor o ničvrednosti svojih otrok. Potém sevéda ni čudo, da ste sprejeli ponudbo, naj bí ga obiskali.“

„Vaš oče me niso povabili,“ izgovarja se major; „povabil sem se sam.“

„O, potém vas pomilujem, da si niste izbrali gostoljubnejše hiše, da prebijete svoj dopust .... A zdaj so še oče oboleli! Kaj boste tú počenjali? — Dolgočasili se boste. Kaj, ko bi se nemudoma vrnoli domú?“ svetuje deklica odkritosrčno.

„Da bi se dolgočasil?“ odvrne major z nasmehom. Znalo se mu je, da mu godi Silvijino odkritosrčno govorjenje. „Saj vas je dvanajst otrok; ni mogoče, da bi se v vašej hiši dolgočasil.“

„Z nami hočete ves čas bivati?“ poprašuje Silvija vidno prestrašena. „Z nami? — Ali —“

„Kaj, ali?“ vpraša on radovedno, ker je deklica v zadregi nenadoma obmolknola.

„Ne smem povedati, sicer bi se spozabila,“ odvrne Silvija na tihem. „Vedite, da me v rodbini imajo za silno lahkomiselno v govorjenji, ker sem tako čudno odkritosrčna. Oče so me po materi na to še posebno opozorili. Jaz pa vas tudi na to opominjam, da ako tukaj ostanete, znate se me izogibati, ako vam dovolj modro ne govorim. — Sedaj pa srečno! Pretrg si grem prišivat, sicer še o prvej priliki padem.“ — In urna kakor srna zbeži v stransko sobo pri tleh.

(Konec pride).

Sem sam!

Národna pesen iz Dravinjske doline.

Jaz pa 'no hiš'co imam,
Lepa je hiš'ca in hram;
Pa kaj mi pomaga
Hišica blaga, —
Ker noter prebivam koj sam!

Okol 'no okol je moj stan,
Prav lepo je z drevjem obdan;
Mi lepo precveta
Mi sadje obeta, —
O kaj mi pomaga, — sem sam!

Pred hiš'co en vrtec imam,
Se vidi prav daleč od tam:
Lepe doline,
Visoke planine, —
O kaj mi pomaga, — sem sam!

Pred hišoj na klopi sedim,
'No pip'co tobaka kadim;
Gledam doline,
Visoke planine, —
Jest pa komarje lovim!

Od dogega časa ne vem —
Če še pa včasi kam grem,
Gortaj v Konjice,
Pa v Studenice, —
Nazaj pa koj sam perhropim!

Tudi sode velike imam,
Ki jih za sto kron ne predam;
Prelepo dišijo,
Ker vince držijo, —
O kaj da ga luskam koj sam!

Tudi rožic veliko imam,
Ki jih per grošah ne dam;
Prelepo cvetijo,
Prežlahtno dišijo, —
O kaj mi pomaga, — sem sam!

Tudi tičke prav lepe imam,
Ki jih za pet kron ne predam;
Mi lepo pojejo,
'No proso zobljejo, —
O kaj mi pomaga, — sem sam!

Tudi delam 'no orjem čez dan,
Kar morem al' kaj vem al' kaj znam;
Res da v samoti
Nič me ne moti, —
O kaj mi se ljubi — sem sam!

V postelj se vležem zaspan,
Ne maram če tudi čez dan;
Namesto zaspati
Moram vzdihovati:
O kaj bo, če dougo bom sam!

Slovo od ledigstanú.

Národna iz Vitanjske okolice. Objavil *Fr. Brežnik.*

Kaj hočem zapeti vam danes ta dan?
Veselja na sveti zdaj več ne poznam;
Me žalost obdaja, ne vém kaj b' začel,
Ne morem nič več bit' vesel.

Sem moral zapustit' lep ledični stan,
Tak se mi dozdeva, da zdaj sem pregnan
Iz lepega raja v žalostni kraj;
Zdihujem: o Bog mi pomaj!

Me solze posil'jo, če zmislim nazaj,
Kak dobro je bilo pač meni do zdaj;
Veselo sem žvižgal in lehko si pel,
Od žalost' ne, nisem vesel.

Saj trnje bodeče me pikalo ni,
Ne glavca bolela od vel'kih skrbij;
Brez skrbi sem bedel, brez skrbi zaspal,
Brez skrbi sem zopet gor vstal.

Veselo zapele mi ptičice b'le,
Prijazno cvetele mi rožice vse,
Sem lehko obračal nedolžno okó
Po zvezdicah gor na nebó.

Iz mladega fantič navajen sem bil,
Da sem se pri vinčeku rad veselil,
Sem dnarce zaslužil, za vince zdajal,
Pa tak' ne bo več po sih mal.

Fantiči, dekliči prepevali smo
Pri polnem poliči si večkrat lepó,
Prav židane volje smo b'li na vso moč,
Vse to je za mene zdaj proč.

O fanti, deklete! zahvalim se vam,
Da b'li ste prijatlji mi v ledičnem stan',
Ostan'mo v prijaznosti še za naprej,
Sovraštva med nam' bit' ne smej.

Vse skupaj pa prosim, prosite Bogá,
Da b' jaz ino moja al' midva obá
B'la srečna, vesela v tem novem stanú,
Zamogla prav služit' Bogú.

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

28. Prokšeni sluga.

(Varaždin.)

Jenkrat bil je jen otec pak je imel jednoga sina. Ov sin je več stari bil pak je išel služit. Kak ga je otec službu pelal, došel je jen gospon, a ov gospon je bil vrag, pak je rekel, da ga naj da k njemu vu službu pak k letu naj dojde na ovo isto mesto po njega. Gda ga je vrag odpelal, rekel mu je: či buš mene dobro poslušal i delal ono, kaj ti ja zapovem, onda te ja čuda navčim. Za jeno leto došel je ov otec po svojega sina a ov sin je več znal, kaj bu vrag naredil, pak je hitro odišel na ono mesto, gde je rekel, da dojde po njega, pak je rekel ocu: vrag bu ve došel z nami, mi bumo 'si gavrani, on vas bu pital: koj je vaš sin? Onda vi samo onoga recete, koj bu naj bole s krili tokel i kričal, on vam bum ja. A onda je nazad odbežal. Gda je vrag došel z gavrani, pital je oca: koj je tvoj sin? či ga zgodiš, koj je, onda si ga slobodno doma odpelaš; ako pak ne, onda mora još jeno leto pri meni služiti. Otec je znal, kajti mu je predi sin povedal kak bude, pak je taki rekel: on tam, koj naj bole kriči. Onda rekel je vrag: dobro, ti si ga zgodil, odpelaj ga dimo, ali či očeš, ja ti ga nazaj zemem službu. Otec je dopustil i sin ostal je još jeno leto. Gda je i ovo leto prešlo, došel je otec pak je dobežal sin pak je rekel: ve bumo došli za konje a ja bum on, kaj naj bole riče i hrže. Gda je došel vrag, pital je oca: koj je tvoj sin? Onda je rekel otec: on koj naj bole riče i hrže. Onda mu je dal vrag konja i peneze, samo kaj je ne mogel više sin dečko postati, nek je bil konj. Onda rekel je sin ocu: japica, vrag bi mene rad kupiti, ali gda me bute prodali, samo pazite, kaj taki vuzdu z mene zmeknete, drugač me več ne dobite. Dobro. Gda je otec dopelal toga konja na sejem, taki se je vrag za njega došel pogajat, i gda su se več pogodili, štel je otec

vuzdu dol zmeknoti, ali vrag je bil hitreši pak je predi prijel za vuzdu, neg je ov mogel dol zeti, i tak odjahal je toga konja. Gda je več dalko jahal, došel je do jedne oštarije pak je išel nutri pit, a konja je vuni za plot privezal. Dok je vrag nutri pil, došla je jena baba pak je štela ovoga konja odpelati, ali kak ga je ofnala, je ž njega vuzda opala, a on je nekaj znal coprati, kaj se je od vraga navčil, pak se hitro vu vtiča napravil pak je odletel. Gda je vrag to videl, napravil se je hitro vu jastreba pak je letel za njim i več ga je skoro vlovil, gda su došli k jenomu gradu, a vu onom gradu bila je princeza. Gda je više ov tič ne mogel pred vragom vujti, odletel je ovi princezi za nadra. Onda mu je ne mogel več nikaj vrag. Ova princeza je jako rada imela ovoga vtiča, a ov vrag je navek došel k ocu ove princeze, kaj je štel toga vtiča. a princeza ga neje štela dati. Jenkrat rekel je ov tič princezi, da ga naj slobodno dá, samo 'da ga bu dala, da naj ide sama lovit pak ga naj onda pod rukom vu hižu pusti. Ona je tak napravila, a gda ga je pustila, taki se je napravil vrag za mačku a ov tič za vuka. Onda se je vrag hitro napravil za proseno zrno a ov tič za kokoš pak je vraga pozobal. Onda su se ovi dva princeza pa ov prokšeni sluga zeli.

29. Dečko i cigan.

(Varaždin.)

Jedna mati i jeden otec su imeli jednoga sina, koj je troje svinj pasel. Jenkrat tira na pašu i pase poleg jednoga grada i dol z grada čez oblok gleda jedna frajlica pa pita ona toga dečka, kaj mu za jedno prase dá. A on reče, da ne sme dati, da bi ga otec i mati bili. I ona reče, da ji naj dá, da mu ona dá tuliko penez. Onda si on premisli i reče, da drugač ne dá, nek ako mu pokaže ono, kaj ima na prsah. I ona mu pokaže, kaj ima na prsah, i tam je bilo sunce. Vezda si misli, kak da bude doma povedal i zmisli si, da bu rekel, da ga je vuk pojel, i tira dimo te dvoje svinj još koje su ostale. Dotira dimo i pita ga otec, gde mu je jedno prase. A on reče, da je vuk tam došel i skoro bi i njega pojel, on pak je samo vušel na drvo i onda neje mogel vuk do njega, onda je zaklal toga prasca i pojel ga je. Onda otec nikaj več neje rekel, neg samo naj drugi put pazi na svinje. Tira drugi dan na pašu na isto ono mesto. gde je predi pasel, i opet gledi frajlica čez oblok i reče mu, da naj ji još drugo prase dá. A on reče. da ne dá: sem skoro včera bil bit, zakaj sem onoga dal. Nu ona ga je nagovarjala, da nji toga dá, da se on drugi plače za pajdaša. I on opet reče, da mu naj pokaže, kaj ima na popku. Ona reče, da ne sme to pokazati. On pak na to reče. da drugač neče dati prasca. I onda mu ona pokaže, kaj ima na popku. i to je bil mesec. Približava se večer, da tera prasicu dimo i dotera samo tu

prasicu i pita ga otec i mati, gde je mu drugi prasec. On se pričel plakati i reče, da ga je vuk pojel. Otec i mati su mu ne veruvali to, neg su ga bili. Te drugi dan, gda bi mogel na pašu terati, reče mu otec, da ne bu više teral. Nu on je rekel, da bu vezda jako pazil. Otec mu veruje, pusti ga na pašu, i dá mu sira i kruha, da bu imel kaj jesti na paši. Tera na pašu tu prasicu samu žalosten i zaplakan, zakaj je on to prodal. Dojde na pašu pa ga pita ona ista frajlica, da li bi još ovu prasicu prodal. On reče, da neče prodati, da je bil bit jako zato, zakaj je ove dve prodal. I ona reče, još da naj nji i tu prasicu proda, da se ovi dva plačeju. I on reče, da če dati, ali drugač ne, nek da mu pokaže, kaj ima pod pazduhami. Ona je rekla, da neče to pokazati. A on reče: drugač pak ne dam. I ona mu pokaže, kaj ima pod pazduhami, i to je bila zvezda. I išel je dimo plačuč i vidi ga otec, gde se plače i niš dimo ne tera. Pita ga: gde si ostavil prasicu? A on plačuč reče, da je bil gladen, pak sem si sel doli i jel sem, kaj ste mi dali malo sira i kruha, i prasica samo malo beži pod hrast a ja brže za njom i gda je štela žir jesti, pograbi ju vuk i zakole i odvleče za grm i pojede. Otec mu niš drugo ne včini neg ga samo zešpota i reče mu, da ne sme nikam iti, nek da mora delati. Gda su bili več pozabili na to za nekuliko let i frajlica je dala po 'sih stranah sveta rezglasiti, gdo zgodi, kaj ona na prsah, na popku i pod pazduhami ima, da bu on njeni muž. I to su sakojaka gospoda i muži, cigani i 'se vere ljudi hodili vgodavljat; na njeno pitanje jeden je rekel to pak onako. I to je zezvedel ov dečko tih siromašnih starešov i prosi nje, da ga pustiju tam iti. Oni su mu rekli: kaj bi ti bedak zgodil. Ne, ja bum išel samo glet. I dopustili su mu, a on z veseljem beži tam i pita jednoga gospona, jeli saki sme zgodavljati. I on mu reče: slobodno, i on se rivlje kcoj i dojde blizu i prosi da ou pove i reče prvo: sunce. I reče frajlica: dobro. Brže cigan reče: si mi ga z vust spuknul. Drugo reče dečko: mesec. I pak reče cigan, da mu je z vust spuknul. Trejte reče dečko: zvezda. I opet reče cigan, da mu je z vust spuknul. Onda nisu znali, koj je ti pravi i rekli su, da moraju iti 'si tri skup spat, kojemu se francezica obrnula bude, on bude njen muž, a od kojega bude obrjena, on bu glavu zgubil. Idu obadva dimo i dojde dimo ti sin i pita ga otec: kaj si dobil? Reče: niš. I dali su mu meda i kruha, da jé. I dojde cigan k njemu i pita ga: kaj delaš, pajdaš? Jem pa pijem pa se z lajnom ličim. A ti cigan brže bole dimo pak se ponesnaži i naliči. A ti drugi dečko bil je bole spameten i on se je namazal medom i tak je dišal on, a cigan smrdel. Došel je večer i idu ti dva k ti francezici spat i našli su vre francezicu na postelji i legne si z jedne strane ov dečko a z druge cigan. I tam su dva vojnika stražili. Obrne se samo k tomu dečku a cigan je bil na strani. V jutro dojdu gospoda glet i vidiju cigana na strani i brže bole su ga pograbili i rekli:

ovoga bumo vesili i pelali su ga na galge, i reče on, da naj počekaju. dok mu otec dojde i si malo v gusle zaigram i potancam. Dojde otec. dá mu v ruke gusle i reče mu: o moj sinko, reci širom dirom, pak napravi „huk“. I zaigra si i veli: širom dirom huk, i tak dugo igra, da su se ’si ljudi reširili tak da ’sigde bilo prelo, gde je mogel cigan vujti. Vujde i sretne se z jenim gosponom, koj se je s četiremi konji pelal glet, kak budu cigana vesili, i zapita toga cigana: je li budu vesili toga cigana skorom? Odgovori on: ne budu. I zapita ga ti gospon: zakaj ne budu ga vesili? Cigan reče: ako mene ne bu poleg. I reče gospon: morti si ti on, kojega imaju vesiti? Cigan reče: je, to je istina.

30. Palček.*

(Varaždin.)

Bili su jeni siromašni stareši, koji nisu imeli nikakvoga deteta pa su si želeli barem jeden palec velikoga sina. Bog ih posluhne i dá im sina palec velikoga. Kad je vre odrasel — im vnogo neje rasel, kad je navek jen palec velik bil — išel je jenkrat z ocom vu foringu, kajti mu je otec vole imel pak je po foringah hodil. Otec ga neje imel kam drugam deti, da ga ne bi zgubil, pa ga dene vu volovsko vuho, ar je on pri voleku naj rajši bil i njega vodil. Kad su več daleko na putu bili, srečali su jednoga gospona, koj je iskal slugu. Otec njegov daleko je od zadi bil. Kad ov gospon dojde do palčeka i čuje nekakov glas, gde volom zapoveda i vodi nje, neje ga videl pa zato ide dalje. Dojde do oca pa pita: jeli su ono njegovi voli i što je tak lepo vodi; glas se čuje, a nikoga nigde neje videti. Otec mu reče: kaj niste videli mojega sina, koj vu volovskom vuhu sedi? Onda mu gospon veli: takvoga sina bi i ja rad imel, koj bi mi tak se delal, a ja bez brige živel; pa ga zapita, za kuliko bi mu ga prodal. On veli: za tri sto forintih. On vsegne vu žep pak mu odbroji. Ide k volu, zeme si maloga palčeka iz vuha volovskoga pa hajd ž njim v žep. I tak je bil ve mali palček vu žepu bogatoga i plemenitoga gospona, gde je bilo vnogo zlata i srebra. To se je malomu palčeku dopalo, da med zlatom i srebrom sedi. On je več predi rekel ocu, da mu naj dá kosturicu pa da naj pobira, kaj bu iz žepa hital. On razreže žep i počme cekine i škude van hitati, hiti kosturicu van, ponesnaži se v žepu i skoči van, da neje gospon niti spazil i tak je ostalo vu gosponovom žepu govno mesto zlata, srebra in maloga palčeka. Gospon dojde z veseljem dimo pa veli ženi: znaš, kaj ti ja imam lepoga v žepu, kaj sem kupil. Ona mu neje veruvala pa reče: je morti govno. On

---

* Grimm. KHM. Daumesdick. Daumerlings Wanderschaft. — Schleicher Lit. Märchen: Vom Däumling.

brže posegne v žep pa dovleče van govno. On je ve bil jako osramočen i žalostil se je, a žena počme se smejati. Palček pak pobegne nekam v šumu a tu se zestane s tolvaji. On je bil strahu i brže se skrije pod jen list pa kad su oni počeli pregledavati, kaj je to bilo, začne je Palček jako preklinjati. Oni su mu rekli, da naj nikaj ne preklinja, nek da naj ide ž njimi. On stupi med tolovaje a oni su ga sikam na prvo rivali. Išli su jenkrat konja krast, pošleju Palčeka na prvo v štalu. On dojde v štalu pak zakriči: kojega bi zel, beloga ali črnoga? Oni mu veliju, da naj ne kriči, da ga ne bi gospodar čul. Gospodar čuje, da nešče kriči, ide v štalu a Palček se v senjak skrije, i tak gospodar neje nikaj našel pak je odišel misleči, da su morti konji ružili ali hrzali. Drugi put su išli orehov krast pak Palčeka na prvo porineju na najže. On zruži z orehi, gospodar dojde glet, kaj je to. Palček se skrije nutri v en oreh a gospon neje nikaj našel pak je odišel. Palček zide van z oreha, nagrabi dve vreče orehov, a tolvaji odneseju vreče. Trejti krat ideju sira krast. Palčeka porineju gori čez oblok na najže. On dojde do sirov pak zakriči: kojega bi vzel, trdoga ali mehkoga? Tolvaji su ga pak tišili govoreči, da ga ne bi gdo čul. Pri onoj hiži su baš on dan klali a baš onda klobase nadevali, kad je Palček pri sirih bil. On hiti jenoga sira dol baš vu kašu, kaj je bila pripravljena za klobase. Gazdarica se preplaši i beži brže bole gor na najže. Palček se hitro skrije v jen sir, a ona pobere vse sire vu fortuf pak je nese dol po štengah. On zakriči nutri v siru: prokleta baba, kam me neseš? Baba se prestraši, opadne pa se zatuče. Palček zgrabi sire pak je odnese k tolvajom, a oni su ga napravili za harambašu. Poklam dojde dimov i živel je još dugo pri svojeh starešeh.

Matija Ahacelj.

Spisal *J. Scheinigg.*

(Dalje.)

Jako imenitna je Ahaceljeva delavnost na narodno-gospodarskem polji; enako pa ga smemo tudi čislati kot učenjaka, učitelja in vzgojevatelja mladine.

V prvem oziru imamo omeniti pred vsem meteorologiška opazovanja. Razvidel je, da kmetijstvo ni samo odvisno od delavnosti in izurjenosti gospodarjeve, temveč tudi vreme in podnebje upliva, da so žetve dobre ali slabe. Podnebje bodeš pa mogel s precejšnjo gotovostjo in natančnostjo le takrat označiti, če imaš mnogoletnih opazek na razpolaganje. Že v minolem stoletji opazovalo se je vreme v Celovci. Grof

Hohenwart, generalni vikar knezoškofa kardinala Salma, zapisoval je skozi več let meteorologiške opazke; a tiskale se niso in rokopisi so se pogubili. Malo mest je po vsej Evropi, ki se morejo ponašati s tako dolgoletnim opazovanjem. Najstarejša opazovanja ima Milan začenši od l. 1763., za njim pa Dunaj od l. 1769. Ahacelj je ustanovil opazovališče začetkom l. 1813. in opazoval je redno in nepretrgano skozi célih triintrideset let do svoje smrti; še dne 22. novembra l. 1845. zabeležil je s tresočo roko opoldanske opazke v svoj dnevnik in istega dneva zvečer izdihnol je svojo blago dušo.[1] Opazke od l. 1830—1845. imel je nastopnik njegov v tej stroki, J. Prettner, v izvirnih dnevnikih pred sebój, dočim je za leta 1813—1835 izračunil Ahacelj mesečne sredine, ktere je objavil njegov prijatelj Thad. v. Lanner v časopisu „Blätter etc." IV. (1839). Ahaceljevo opazovališče je bilo na njegovem vrtu poleg hiše, ki je stala na južno-vzhodnej strani mesta; sedaj je tam hiša in vrt alpinsko-montanske družbe in deželni musej „Rudolfinum". Opazoval pa je Ahacelj zračni tlak, temperaturo, oblačje, vetrove in padavino.

Uporabljal je barometer, thermometer in ombrometer; opazoval pa še ni soparnega tlaka, zračne vlage in tokov, kar je uvedel Prettner dodavši še psychrometer. Ahacelj je opazoval ob 8 zjutraj, ob 1 in 6 popoldne; iz teh treh opazek je zračunil arithmetiško sredino. Prettner je uvedel Krämtz-evo pravilo $\frac{VII + II + 2 + IX}{4}$; opazoval je torej ob 7 zjutraj, ob 2 in 9 popoldne, kakor je priporočala družba za meteorologijo in zemeljski magnetizem ustanovljena po Lamontu. Ahacelj še ni imel tako finih in natančnih instrumentov, kakoršne pozneje Prettner. Zatorej niso vsa njegova opazovanja enake vrednosti. Njegov barometer ni bil primerjan normalnemu barometru; tudi takozvana „Gefässcorrection" mu ni znana in posameznih barometričnih opazovanj ni preračunil na 0°. Kaže se torej, da so barometrične opazke Ahaceljeve važne za zgodovino vremenoslovja, a za strogo znanstveno porabo niso mogle služiti Prettnerju. Opazovanja s thermometrom porabil je Prettner, a poprej jih je moral preračuniti po novejšej methodi. Čisto zanesljive pa so opazke o padavini. Za Ahaceljem je opazoval Prettner od l. 1845—1875., od tedaj pa opazuje rudni sovetnik F. Seeland. Prettner je uresničil in dogotovil.

---

[1] „Meteorologische Beobachtungen." Carinth. 1812. št. 30.

„Übersicht und Vergleichung der meteorologischen Beobachtungen zu Klagenfurt vom verflossenen Jahre 1813." Carinth. 1814." št. 13, 14, 15.

„Ein merkwürdiger Nebel zu Klagenfurt." Carinth. 1815. št. 3.

„Übersicht der meteorologischen Beobachtungen zu Klagenfurt in Jahre 1814." Carinth. 1815. št. 19, 20, 21.

„Über die Witterungsbeobachtungen überhaupt und über die Beschaffenheit des gegenwärtigen Winters insonderheit " Carinth. 1830. št. 8.

„Über die heurige Witterung (1844.)" Mitth. št 8.

kar je imel Ahacelj pred očmi, t. j. označiti podnebje koroške dežele. In ako beremo v nekrologu pisanem o Prettnerji, „da po njegovem opazovanji in delovanji ni nobena izmed vseh evropskih planinskih dežel meteorologiško tako natanko preiskana kakor koroška,“ moramo se spomniti tudi našega rojaka Ahacelja in priznati, da je tá ustanovil na Koroškem meteorologijo in pripomagal do tolikega uspeha.

Ahacelj je zmeril tudi višine sledečih krajev[1]: Capellenberg, Kum (Mittagskofel), Vrtača, Ljubèl, St. Martin am Silberberg, St. Johann am Presen, Celovško jezero, Hodiško jezero, Maria Luggau, Selje (crkev), Koprein, Črna.

Poleg vseh trudapolnih opravkov pa ni Ahacelj svojega materinega jezika pozabil. V istih časih se še slovenščina ni učila po gymnasijah in lycejih. Slovenski fantje, ktere so pošiljali roditelji v Celovec, ostavili so še jako mladi svojo domačijo; zatorej ni bila svota njihovih slovenskih pojmov še znatna. V mestu je fant prebil normalko, latinske šole in lycej vse v nemškem jeziku; slovenski je govoril samo v počitnicah. Kaj čuda, da so odrastli dijaki milo materinščino svojo samo še lomili, ali pa jo celó zatajevali in sramovali se je. Saj še niso dandanes razmere na Koroškem dosta ugodnejše. Tem večje hvale vreden pa je torej Ahacelj, da je kljubu takim neugodnostim ohranil si slovenski značaj. Bil je iskren Slovenec, ljubil je materin jezik in skrbel za izobrazbo prostega naroda. Ko je l. 1822. začel Slomšek podučevati bogoslovce v slovenskem jeziku, podpiral ga je Ahacelj ter ob svoje stroške nakupil mladim rojakom potrebnih slovenskih knjig. „Ni bilo slovenske knjige natisnene, da bi je ne bil kupil Ahacelj. Tudi srbske pesni in novice je bral ter veliko veselje imel, da je razumel tudi rusko.“ Da si je znal mnogo jezikov, grškega, latinskega, nemškega, francoskega in laškega, bil mu je materin jezik najljubši. Nagovarjal je prijatelje po Rožnej dolini, da so mu nabirali lepe domače besede za slovar, bržkone za iste rečnike, ki sta jih sestavljala Jarnik in Slomšek.

Prav rad je zahajal Ahacelj na svoj dom v Roži. Kedar je prišel v Gorenjče, pozdravljali so ga kmetje veselo. Po dva, tri dni je bila potém praktična šola za kmeta. Ker Ahaceljevi spisi, izhajajoči v nemških časopisih, niso bili slovenskim kmetovalcem pristopni in tudi nerazumljivi, učil jih je Ahacelj v domačem govoru, kako se mora sadunosno drevje požlahtnovati, polje popravljati, senožeti in pašniki zboljševati; za vsako potrebo na kmetih vedel in znal je on dobrega sveta. Ves pot od Gorenjč do Št. Jakoba spremljali so ga kmetje, po crkvenem

---

[1] Pogl. J. Prettnerjev sestavek: „Höhenbestimmungen in Kärnten. Nach dem Gebirgs- und Flusssystem geordnet,“ v „Jahrbuch des naturhistorischen Landes-Museums von Kärnten.“ 1852. pag 135 - 176.

opravilu so ga pa obstopili in zopet se je vnela govorica o tej in onej gospodarskej zadevi. Kupoval je tudi koristne knjige in delil je med kmete. L. 1843. začele so izhajati Bleiweisove Novice, in Ahacelj ni mogel prehvaliti tega koristnega podjetja ter je priporočal pri vsakej priliki.

Ahaceljev slovenski značaj kaže se tudi v tem, da je ohranil ljubezen do petja. Pel je rad in širil poštene pesni med narodom. Že prileten mož, prišedši na svoj dom, pridružil se je o praznikih crkvenim pevcem in jim pomagal peti.

Svoj kotiček v zgodovini slovenske književnosti priboril si je pa s pesmarico, ki jo je sestavil in izdal l. 1833.[1] Kakor vsaka prikazen ima se tudi ta pesmarica presojevati z onega stališča, na kterem je stal njen spisovatelj, ako nam je do tega, da smo pravični. Na to se ni oziral slavni Šafařik ter je pisal o Ahaceljevej zbirki sledečo oceno: Od teh krasnih, vonjivih cvetlic (namreč pesnij poljskih in ruskih, izdal Waclaw z Oleska 1833) ne obrnemo radi očij, da jih povesimo na smradljivo zelje, koprive in osat. Tako slabo zelje nahaja se v knjigi „Pesme itd.“ To so pesni v narečji gorotanskem in štajerskem deloma popravljene, deloma na novo zložene. To so ničvredne, jalove in neokusne čečkarije nekega polučenega tkalca in drugih učencev g. Ahacelja, nikoli ne narodne pesni. G. izdavatelj pa te proizvode do neba povzdiguje, a ob enem se znosi nad pravimi narodnimi pesnimi, češ „da so take pesni nesladne, umazane, čveterovrstične, ktere je neki sam peklenščak po svojih pomagačih spravil na svet in med ljudi, kakor je ljulko med pšenico zasjal.“ Zaraditega priporočuje Ahacelj vsem krajanom te pesni svojega tkalca in svojih učencev, gorko vzpodbujajóč jih ob enem, da iztrebijo narodne pesni. Slovencem je dolžnost, to nepričakovano grajo o svojem narodnem pesništvu in tedaj tudi o narodu samem hitro in sicer na najdostojnejši način odstraniti s tem, da zberó in izdajo dobre narodne pesni, kakoršne se med njimi gotovo nahajajo. Mi smo to knjižico le kratko omenili v svarilo, da bi se nikdo po njenem prikupljivem naslovu preslepiti ne dal.[2]

In kaj je odgovoril narod slovenski tej ostrej obsodbi? Leta 1838. izšel je iste pesmarice zdatno pomnožen drugi natis, kar jasno kaže, da je knjiga šla narodu prav v slast. Ako hočemo Ahaceljev namen prav razumeti, seči moramo globje. Narodno pesništvo je v istih letih že močno hiralo. Kar opazujemo dandanes splošno po vsem Slovenskem, da se na-

---

[1] „Pesme po Koròškim ino Štajarskim znane, enokoljko popravlene ino na novo zložene. Na svetlo dal Matija Ahacel, cesarsk kraljev vučenik v' Celovskih viših šolah. I. Del. Posvetne pesme V Celovci, 1833. Natisnjene in naprodaj per „Janesu Leonu“. XVI + 85 + 8 v 8°.

[2] Časopis českega museja od l. 1833. na str. 451 in 452.

rodne pesni raztrgavajo na razne kose, iz kterih se skrpajo zopet nove pesmice in potém čisto pozabijo, to se je po Koroškem že takrat godilo. In kaj se je izcimilo iz propada starih narodnih pesnij? — To kar se imenuje v naših časih po vsem svetu „Kärntnerlied", štirivrstične popevke, kojih edini sodržaj je ljubezen. In te pesni je črtil in preganjal Ahacelj; skušal jih je izpodrinoti s tem, da je narodu podal pošteno vesele pesni razne vsebine. Ali časovnega kolesa tudi on ni mogel zavreti, le za nekaj let dosegel je svoj namen. Da mu je sodeloval Slomšek, kteri mu je prepustil precejšnjo število svojih pesnij v porabo, je isto tako znano. kakor vemo tudi to, da se nahaja tendenca, nadomestiti narodne pesni s proizvodi moraličnega in podučljivega značaja, v istej dobi tudi po drugih deželah in pri drugih narodih, ne samo v Slovencih.

Ahacelj sam to pripoznava navajajóč te-le uzroke, da je izdal knjižico svojo: Hotel je pospeševati nravnost v narodu; pesmarica naj bi služila v povzdigo slovenske literature, naj bi blažila petje in koncem ima biti tudi spomenik Mihi Andrejašu, Ahaceljevemu rojaku. O prvej točki smo že govorili. O ostalih treh hočemo še nekaj besed dostaviti.

Zbirka bi imela, tako je mislil Ahacelj, pokazati Slovencem koroško in štajersko narečje in služiti torej tudi literarnim svrham. Vendar se mu to ni posrečilo; kajti koroških pesnij je malo in te razven Jarnikove „Pustna", ki pa ni pisana v narečji, samo rožanske; a še iz teh ne vidiš jasno narečnih oblik, ker so popravljene; samo tu pa tam bereš kak izraz, ki je rožanski.

Največje važnosti pa je knjižica gledé na zadnji povod. Ahacelj je hotel oteti rojaka in soseda nezasluženej pozabljenosti in postaviti mu dostojen spomenik. Na str. XII—XV. podaje životopis tega slovenskega Hans Sachs-a in razpravlja njegovo pesnikovanje. Da se je torej potomcem ohranilo ime Andrejaševo in nekaj njegovih pesnij, za tó gre vsa hvala Ahacelju in je edino njegova zasluga. Da pa je Šafařik tudi o Andrejaši ali preostro ali čisto napačno sodil, kažejo nam njegove pesni, mimo teh pa še ocena, ki jo je o njem napisal nemški pesnik J. G. Seidl.[1]

(Konec pride.)

[1] „Mihael Andreaš, der Landweber und Dichter. Eine Erinnerung an ihn von Joh. Gabriel Seidl," v praškem časopisu „Ost und West" od l. 1841 št. 76.

Česko-poljski pisatelj Boleslav Jablonský.

Spisal *Radoslav Pukl.*

(Konec.)

Boleslava Jablonskega pa ne čislajo samo zaraditega, ker je bil nedosežen pesnik, ampak tudi zató, ker je bil posredovatelj med češkim narodom in poljskim. On ni le samo gojil ljubavi do naroda poljskega, temveč on je tudi v pesnih in z živo besedo navduševal za bratsko slogo med obema narodoma, kažóč, da imata češki in poljski narod iste cilje, iste težnje, da sta oba naroda éne matere sina, da jima preté isti sovragi.

Kako lepo to izražuje v pesni do Poljaka:

Bůch tě pozdrav, ctny[1] Poláku,
Ve tvém slavném městě!
Přej[2], šlechetný[3] Krakovjáku[4],
Spočinku po cestě[5].

Jakže[6] velké jest podobenství[7]
Tvého k mému slova!
Jak jsme v blízkém[8] příbuzenství[9]
Matkou jež nas chová[10]!

Jak podobny jsou též[11] k sobě
Naše dávné děje[12] —
Naše strasti[13] v této[14] době[15]
I naše naděje[16]!

Krok že vznik[17] dal městu tvému,
Taka vůbec[18] věra;
Drahemu zas[19] městu mému
Krokova že[20] dcera[21].

Dej mi ruku, chrabrý Lechu!
Vždyt'[22] jsme bratři vlastní[23];
Přilne[24] — li jen[25] Polan k Čechu,
Budem opět[26] št'astni[27]!

Kako nežna in ljubka je pesen na Poljakinjo v poljščini:

Piękna[28] Polko, kraj ma w tobie[29]
  Pociechy[30] aniola[31]!
Ktoż[32] w miłości[33] dla ojczyzny[34]
  Przewyższyć[35] cię[36] zdoła[37]!

---

[1] Spoštovani, [2] privošči si, [3] plemeniti, [4] Krakovčan, [5] na poti, [6] kako, [7] podobnost, [8] bližnji, [9] sorodnost, [10] hrani, [11] tudi, [12] dejanja, [13] bolesti, [14] v tej, [15] dobi, [16] nade, [17] izvor, [18] obče, [19] pa, [20] da, [21] hči, [22] vedno, [23] telesni, [24] je-li udán, [25] le, [26] zopet, [27] srečni, [28] lepa, [29] v tebi, [30] tolažba, veselje, [31] angela, [32] kdo, [33] v ljubavi, [34] do domovine, [35] nadkriljevati, [36] tebe, [37] more.

Ktoż dla kraju ofiar tyle[1]
  Ponieść[2] jest gotowy[3]?
Kto się nie zląkł cierpień, bólu
  Korony cierniowy.

O poczytałbym za bardzo,
  Bardzo szczęśliwego,
Kto w cór Czeskich serca zdoła
  Przelać ducha twego!

Tudi Poljaci smatrajo Jablonskega za svojega pesnika. Da to dokažem, citujem v prevodu odlomek članka slovečega poljskega pisatelja Miena, ki ga je bil po smrti Jablonskega priobčil v krakovskem „Czas-u". Mien piše: „Dan 27. februarja t. l. (1881) bil je za Česko dan velike žalosti, kajti izgubili so Čehi enega svojih največjih in najpopularnejših pesnikov, ki je po vsem Českem znan pod pseudonymom „Boleslav Jablonský". Poljski čitatelji gotovo poznajo ime častitega duhovnika, ki je dolgo let živel v tesnej zvezi z našim ljudstvom, ki je Poljsko ljubil iskreno. On je deloval 34 let v našem kraji tako, da ga smemo smatrati za svojega. Čistost njegovega značaja, njegova uprav slovanska srčnost, njega skromnost, plemeniti duh in ponižna njegova narav pridobile so mu pri nas vseobče spoštovanje in čislanje. Na Zwierzinci blizu Koščiuskovega griča živel je kot krasna cvetlica sredi livad v skromnem selskem bivališči daleč od mesta svečeniški pesnik. Malo števillice prijateljev sorodnega mu duha prihajalo je večkrat v domovje častitega prošta, kterega zasluge kot narodnega pesnika in domoljuba so vsi čislali. Od časa do časa obiskal ga je kak mlad rojak, ki je prišel iz njegove rodne zemlje ter mu prinesel srčne pozdrave od mile domovine. Ganen in solznim okom objemal je milega gosta poprašujóč po vsem, kar ga je zanimalo."

Mien pravi, da sme Jablonskega prištevati med največje slovanske pesnike našega veka. On je znamenit kot lyrik. „Posvetili bodemo Jablonskemu drugikrat več nauke, nadaljuje Mien, kjer bodemo posebno ocenili njegov pomen o zadevah česko-poljskih. V zaostalih rokopisih nahaja se cel zvezek njegovih poezij, pisanih v jeziku poljskem. Objavljenje teh bilo bi za nas (Poljake) zeló zaželeno, kajti potém postane Boleslav Jablonský prava duševna vez med bratovskima narodoma. Njegov spomin pa bode baš tako živel v srcih poljskih, kakor živi v srcih českih, ker oba ta naroda moreta ga imeti za svojega." Tako končuje omenjeni članek.

Na Zwierzinci govoril je na grobu Jablonskega Poljak Henrik Jaron ter izjavil sledeče: „Umrl je med Poljaki pesnik naroda českega.

[1] toliko žrtev, [2] prinesti, [3] pripraven.

Slovó jemljó od njega združene solze češke in poljske. Krila ga ne bode tuja zemlja, ampak pobratimska — poljska. Nas Poljake napolnjuje z isto bolestjo njega izguba kot Čehe. Kakor Čehe tare tudi nas Poljake smrt prijubljenega pesnika, in mi Poljaki čutimo s češkim narodom vročo njega bolest. Akopram je bil Jablonský češke zemlje sin, bil je vendar mili občan Poljske in premnogo zaslug pridobil si je on ne samo za svojo, temveč tudi za poljsko domovino.“

Ta dva poljska glasa dokazujeta jasno trditev, da je Jablonský tudi poljskega naroda pesnik in da ga Poljaki smatrajo za svojega.

V literarnej zapuščini Boleslava Jablonskega našel je češki pisatelj Eduard Jelinek, dolgoleten prijatelj Jablonskemu, 30 raznih pesnij čeških iz novejše dobe in kakor je bilo že omenjeno, cel zvezek poljskih pesnij z napisom „Pisně nadvislanske“, pripravljene za tisk; dalje materijal k „Brusu jazyka čéskeho“, mnogo pridig, raznih govorov, češko slovnico, razpravo o zvezdoslovji in zemljepis Češke za učilnice. Nahajajo se pa med uradnimi listinami še druga slovstvena dela pokojnega pesnika. Vsa slovstvena zapuščina se je prenesla v Prago v samostan na Strahovu ter se bode dala v tisk, kar je opat strahovski že dovolil.

Kako se tudi po smrti Jablonskega širi poljsko-česka uzajemnost, kaže sledeče: Julij Mien, iskren prijatelj Čehov in navdušen razširjevatelj česko-poljske uzajemnosti, spisal je ganljiv podlistek o priliki smrti Jablonskega ter ga priobčil v krakovskem „Czas-u“ ter pridejal tudi več njegovih pesnij v izvrstnem prevodu poljskega pisatelja Czeslawa. Od te številke imenovanega lista dal je Mien posebej napraviti tisoč odtisov ter jih daroval Čehom za spominek Jablonskega. Mien je spisal tudi knjižico o Boleslavu Jablonskem. To je gotovo lep dokaz poljsko-češke uzajemnosti!

O poslednjem življenji znamenitega česko-poljskega pesnika priobčile so „České Noviny“ od pesnikovega prijatelja list, koji se v glavnih potezah v prevodu takó-le glasi: „Videl sem Jablonskega zadnjikrat živega, ko sem bil l. 1879. meseca oktobra pri Kraszewskega slavnosti v Krakovu. Že tedaj se mi ni dopadal; videlo se mu je, da resno boleha. Bal sem se že takrat, da ne bi šlo z njim brzo do groba. Priporočal sem mu meseca novembra l. 1880. dra. Vilouša, a nisem še slutil, da bode telo slavnega pesnika tako hitro zvenelo. Dr. Vilouš ni preje Jablonskega poznal osebno, zatorej mi tudi ni mogel podati vesti, kake vrste je Jablonskega bolezen. Po božičnih praznikih (l. 1880.) pisal mi je Vilouš, da je Jablonský prav resno obolel, da pa noče pozvati zdravnika. Zató so se podali k njemu trije zdravniki: dr. Veber, dr. Čulik od milosrčnih bratov v Krakovu in dr. Vilouš, — vsi so krajani pesnika — da se uverijo o njegovem stanji. Uspeh pohoda bil je malo tolažljiv — vodenica je zeló napredovala, pogled v bodočnost žalosten. Kakor sem

po crkovniku zvedel, bil je Jablonský na novo leto (1881. l.) zadnjikrat izven svojega stana. Že pred božičem bilo mu je zeló slabo ter ni ostavil stanovanja, ker mu je hoja prizadevala potežkoče. Raditega je tudi na Silvestrov večer naprosil svojega kaplana, naj bi on zá-nj opravil na novega leta dan crkvene dolžnosti. Ali na rano jutro novega leta velel mu je povedati, da bode on (Jablonský) na tako važen dan vendar le sam šel v crkev. To je tudi izvršil. Po sv. opravilu želel je svojim župljanom novo leto, kakor je to storil navadno; a takrat ni govoril s prižnice, ampak od altarja. S srčnimi besedami ogovoril je zbrane farane ter končal svoja voščila takó: „Tem pak, ki bodo to leto umrli — med temi bodem morebiti tudi jaz — želim večen mir.“ Ljudstvo to začuvši se je razplakalo.

Dr. Vilouš je pošiljal mnogokrat vesti o pohodih pri Jablonskem. Eden njegovih poslednjih dopisov je končal: „Non diu morabitur inter nos“ — ne bode dolgo med nami. Ker je bolnik vsak dan pozornostjo čital češke liste, skrbel je dr. Veber za to, da ni čital v njih vesti, da je zá-nj že nevarnost. Ko me je dr. Vilouš povabil, naj pridem pustne dni v Krakov, storil sem to, ker sem imel namen, uveriti se o stanji Jablonskega. A nisem ga več našel živega. — Kako so župljanje Jablonskega častili in ljubili, videlo se je pri pogrebu na Zwierzinci. Pogrebna slavnost je trajala v crkvi pet celih ur, a vse ljudstvo prebilo je ves čas v crkvi. Ko je prijatelj rajncemu, g. Oprzędek, župnik v Liškah, govoril nagrobnico, razlegalo se je globoko vzdihovanje in jok. Oprzędkov govor je ganol tudi mene do solz, ker je tako goreče in ganljivo slikal rajncega pesnika domoljubje, njega ljubav do domovine češke, ki ga je rodila, ter se navduševal o njegovih pesniških zaslugah, o ljubezni njegovej k župljanom, o skrbi za njih blagor itd. Jablonský je tudi radi svoje dobrosrčnosti bil priljubljen pri vseh. Neki beležnik pripoveduje, da je bil često svedok, ko je Jablonský revežem, ki mu niso mogli plačati dolgov, ne le ves dolg odpuščal, temveč na vrh je še obdaroval z denarjem.“

Ko je leta 1879. k Jablonskemu prišel na pohod češki pisatelj Eduard Jelinek, iskreni njegov prijatelj, izrazil je Jablonský besede, kako srčno si želi počivati v domačej zemlji. Ta želja se je pesniku tudi izpolnila. Za trenotek bil je sicer pokopan v poljskej zemlji, a ne samo njegovo srcé, kakor je to v pesni želel, počiva v rodnej njegovej zemlji, temveč tudi njega truplo. V nedeljo dne 13. marca l. 1881. spremil je češki narod svojega ljubljenca na staroslavni kraljev Výšehrad.

K častnej vrsti slavnih mož, ki že počivljejo v svetej tej zemlji, k velikemu učenjaku J. E. Purkiněju, genijalnemu kamnorezcu Leviju, obretniku kraljedvorskega rokopisa Vaclavu Hanki, velezaslužnim pisateljem Vinařickemu, Zikmundu, Mareku, Šohaju, vrlej Boženi Nemcovi, temeljitemu Vaclavu Zeleniju, pevcu „Ve-

černí písně“ Viteslavu Háleku, pogumnemu borilcu za české pravice Brauneru, pridružil se je zopet junak, vreden vseh svojih mrtvih sosedov. Vsi ti bili so Jablonskemu prijatelji, on je z njimi sodeloval na slovstvenem polji českem. Na svetej zemlji slavnega Vyšehrada shajajo se počasi vsi domoljubi stare Češke, ki so probudili svoj narod iz smrtnega spanja; tu se zbirajo veterani starega češkega polka.

Poljska je bila Jablonskemu druga slovanska domovina. Pri krsti češkega pevca plakali so tudi rodoljubi poljski, kajti izgubili so v njem i sami očeta, učitelja, pesnika.

Ves Krakov je dal umrlemu češkemu pevcu sprevod na potovanji v rodno zemljo. Z ganljivimi govori, trpkimi solzami ločili so se poljski rodoljubi od češkega pesnika dragih ostankov. S cvetlicami in nebrojnimi venci okinčali so Poljaki in Poljakinje rakev pokojnega ljubljenca. Turobno je bilo sicer to poslanstvo Poljske k bratom Čehom, in z globokim žalom so sprejeli Čehi od Poljakov pevca, kateremu je umolknola lyra na veke, ali mrtvega Jablonskega spremljeval je na zadnjej poti s Poljske na Češko tudi genius bratovstva poljsko-češkega!

Stanko Vraz, zbiratelj slovenskih narodnih pesnij.

Spisal *Andrej Fekonja.*

(Dalje.)

IV. Slovenskim národnim pesnim, ktere je Vraz že šest let z vso skrbjo nabiral in negoval, posvečeval je tudi še nadalje mnogo ljubezni, truda in stroškov. Že pri izdavanji I. razdelka imel je še dvakrat toliko nabranih pesnij, in zmirom je namerjaval čim preje tudi te izdati, osobito še, ker so njegovo podjetje odobravali češki prvaki. Šafařik že l. 1838. (Ost und West), potém Čelakovsky (Časopis česk. mus. 1840) in pozneje še Erben, akopram so Slovenci sami slabo zá-nje marali. Tako toži Vraz Čelakovskemu v gore omenjenem pismu: „Zahvaljujem se Vam na pohvali, s ktero ste za vredno imeli pozdraviti moje trude v zbiranji in izdavanji národnih pesnij. Vaše besede so me vzpodbudile, da sedaj drugi razdelek k tisku pripravljam, akopram še stroškov od prve knjige nimam poplačanih. O ljubeznivi gospod, slabo se take stvari še pri nas podpirajo. Štajerski, kranjski in koroški izobraženi Slovenci so ponajveč ponemčeni, pa ni malo ne marajo za narodno slavo; a srednji in dolnji Iliri so še premladi, da bi znali takošen trud pristojno ceniti. Čitalnice hrvatske bi morale kaj za uspeh mojega posla storiti, no njim je v glavo udarila briga za neko stvar, ktera težke novce stane.

Pri drugih izobraženih narodih od Grkov počenši končuje se literatura z dramo, a pri nas se začenja. No to pišem samo za Vas. Greh bi bilo, to tu izpregovoriti. Ko bi mi hvala Bogu moj skrbni otec (Bog mu daj duši dobro!) ne bil zapustil toliko, da morem pošteno živeti, ne bi se še danes nikdo potrudil za propadajočo národno pesništvo pri Slovencih. Jaz bodem torej izdal to leto še drugi razdelek na svoje stroške v ime božje — tolažéč se, da ni brez muke nauke."

Dne 20. januarja 1841 piše Vraz grofu Janku Draškoviću, hrvatskemu rodoljubu, proséč ga, naj bi nagovoril národno čitalnico v Zagrebu in ostale po deželi na pripomoč za dalnje izdavanje njegove zbirke slovenskih národnih pesnij. Naj to Vrazovo pismo tú célo priobčim: „Visokorojeni gospod grof! Velespoštovani zavetnik! Davno že željo gojim z Vami, svetli gospod, porazgovoriti se zaradi stvari, ktera se ne tiče ne samo moje, nego tudi i koristi in uspeha naše literature in slave plemenitega društva, kteremu Vi predsedujete, no ker nisem imel prilike naznaniti Vam te želje ustmeno, drznem se priobčiti jo pismeno. — Znano Vam je, da se jaz že od l. 1833. pečam z nabiranjem duševnih národnih dragocenostij, kakor národnih pesnij, prislovic, običajev, pri kterem poslu mi se ni zdela škoda ne časa ne denarja za potovanje, da naplačam dobre pevce in pevke, nadejajóč se, da mi domovina ako ne truda vsaj ono nadomesti, kar sem pri tem v gotovem potrosil. A že pri izdanji prve knjige sem uvidel, da sem se v svojem zaupanji hudo goljufal, kajti do danes nisem iz prodaje te svoje knjige niti tiskarskih stroškov dobil, kam li stroške, ktere sem imel za stvar, preje nego li je prišla pod tisk. Knjiga je izišla pôtem naročevanja, poleg ktere je bila odločena cena, namreč tako da bi se iz naročnikov poplačali tiskarski stroški; a potém ko je knjiga prišla na svetlo, mnogi naročniki ni pet ni devet, pa so mi pustili knjigo ob enem z dolgom, kterega da platim iz svojega žepa, zahtevalo je i moje poštenje in vera naše stvari. — Učeni prijatelji me nagovarjajo, naj tudi ostala obljubljena razdelka čim preje na svetlo spravim. Jaz sem že enega priredil za tisk ter ga namerjavam prihodnjo spomlad dati v natis, a pošel mi je k temu nervus rerum gerendarum, kajti glavnice svojega privatnega imetka načeti ne morem, ako si nočem presekati možnosti, v prihodnji čas brezskrbno posvetiti se napredku še slabotne literature ilirske. Zato se zatekam pod Vaše krilo in varstvo, ne bi li Vi, svetli gospod, v prihodnjem zboru ilirske čitalnice stavili neki predlog, po kterem bi slavni zbor odločil, da se poplačanje mojih stroškov pri izdavanji národnih od mene zbranih pesnij zagotovi ali z odločbo, da se vsak član čitalnice na eden eksemplar naroči, in ako bi se ta predlog sprejel, da se odločba tudi ostalim čitalnicam na poziv priobči, — ali da me na kakšen koli način pri izdanji mojih národnih pesnij podpira. Izišli bodete še najmanje dve

knjigi, od kterih bode vsaka veljala 1 gld. 30 kr. — Kar bodem poleg tega še izdal, za ono ne bodem zahteval ni groša ni vinarja v pomoč. — Národne pesni, njihovo zbiranje in izdavanje je jako težko delo, pri vseh narodih se jako cenijo in čislajo, kajti one so oni trdni kamen, na kterem se naobraženi narodi naše dobe trudijo osnovati in sezidati zgradbo národne literature, da na domačem polji raste in domač prilično krepek sad rodi. — No takošnih dragocenostij, za ktere nas vsi izobraženi tujci zavidajo, pri nas še ne znajo dostojno čislati in ceniti. Prva knjiga bila je ne samo pri sorodnih severnih bratih z veliko radostjo in pohvalo pričakana in sprejeta, dà celó sami Nemci pozdravili so jo pohvalno, kar svedočijo Ost und West, Adler, Moravia, Carniolia in drugi nemški časopisi. A večji del našega čitateljstva ilirskega neznajóč uvaževati truda niti stroškov, kteri so z nabiranjem národnih pesnij spojeni, sprejel je knjigo hladnokrvno, pritožujóč se z ene straní na dragočo, a z druge na sodržaj itd. — Jaz mislim, da si bode slavna čitalnica zagrebška v očeh učenih Slovanov pridobila veliko slavo, ako mi pri tem poslu svoje roke ne odtegne, tem več ker trosi ona tisoče za gledišče, ktero pa mora, ako ga ostale veje literaturne ne podpirajo, samo od sebe pasti. Tudi bi jaz ne prosil od tega slavnega društva pomoči, ko bi vedel, bodem li še danes leto, kajti odkar sem od svoje zadnje velike bolezni vstal, je moje zdravje tako rahlo, da na vrat na nos uredujem ono, kar sem do sedaj nabral in zložil. Prišli bodo boljši časi, ko se bodo takošne stvari s pristojnim pravom smatrale, no tedaj mene ne bode več ne za eno ne za drugo glava bolela. Vsak pop v svojej knjigi vešč, in vsak vé, kde ga kaj tišči. Prosim torej, svetli gospod, izvolite blagomilo sprejeti in premisliti moj ponižni predlog, zagotavljajóč Vas in ponavljajóč, da ne prosim nikakoršne pomoči za svojo osebo, nego edino za olajšanje v izdavanji od plodov mojih brig. Vašega visokoblagorodja pokorni sluga in spoštovatelj v Bistrici 20. jan. 1841. Stanko Vraz.

V. Vidi se že iz tega, kar se je do sedaj povedalo, dovolj, kako je Vraz svojo zbirko slovenskih národnih pesnij na srci nosil in kako živo je želel še tudi oni veliki ostanek na svetlo izdati. A pri tem se je še zmirom trudil, da si zbirko pomnoži in popolni. V ta namen podá se Vraz leta 1841. z Rusom Izmaelom Sreznëvskim na trimesečno potovanje — april-maj-juni — v Kranjsko, v Rezijo, Koroško in Štajersko. Tu je nabral sam mnogo novega gradiva národnih slov. pesnij in napevov, običajev itd., a dobil je tudi zbirke od drugih. — Naj navedem nekaj prizorov, kako se je Vrazu pri tem delu godilo, kakor nam on sam pripoveduje, opisujóč ta svoj „Pot v gornje strani“ jako zanimivo v mnogih pismih svojej posestrimi Dragojili Stauduarki roj. Krizmanićevej.[1]

[1] Vid. „Slovenski Narod“ 1879 št. 22—41 in 254—258 listek.

Prišedši iz Zagreba skozi Karlovec v Jurovo, imenje Nik. Vranicanjega, piše Vraz (v Novem mestu 4. apr. 1841) med drugim: „Da tudi iz Jurovega ne odnesem prazne torbe, poprosim tukajšnja dekleta in žene, da mi zapojejo kako pesen, čemur se tudi včasi udajo. Jaz zabeležim nekoliko pesnij o kresu, koledi itd. Prepisovati besede od pesnij ni mi baš težko šlo od roke, ker se tu peva ena ista vrstica po dva — trikrat zaporedoma. No težka muka je beležiti glas. Jaz sem se mnogo znojil pri enem edinem prastarem napevu, kterega pojejo takoimenovane „ladarice“[1], hodéče okoli po vaseh; no pri vsem tem nisem nič opravil. Rés, jaz nisem muzik po poslu, a jaz mislim, da bi tudi mojster v tej stroki umetnosti imel ne malo dela, kajti dobro bi moral prej misliti in premišljevati, dokler bi našel ključ do teh divnočarnih, skrivnostij polnih glasov, kteri se izlivajo iz ust do ušesa, kakor molitve srebrolasih menihov po veličanstvenej crkvi starinskega samostana, ter udarjajo na srce slovansko kakor sveti glas iz starodavnosti, kličóč sedanji rod k premišljevanju in spoznavanju. Priznati moram, da nisem ničesar na tem svetu še čul, kar bi me bilo tako divno navdušilo in z nekako sveto čarobo zavzelo. No žalibože strune mojega navdušenja zrahljale so nekaj pevke, rekóč mi, da so sedaj take pesni velik greh in da je dekletom po duhovnikih s prokletstvom duše prepovedano, pevati jih očitno hodéč po vaseh. Ta novica me je zeló razžalostila . . .“

V Dragah bila je mati tamošnjega župnika Predoevića, starica do blizu 80 let, „živa knjiga národnih dragocenostij: pesnij, običajev, prislovic itd. No žalibože — toži Vraz — midva sva samo nekaj izpisala iz te knjige, jaz dve pesni. Mnogo ni bilo kdaj, kajti čakal je naju najeti voz v Hrastu, a noč v gorah Uskoških.“ — „V Pljuski — piše Vraz dne 8. apr. — našla sva prvo prekrasno Kranjico, od ktere je Izmail zapisal nekoliko besed, a jaz eno polovico pesni, ktera baš ne veljá mnogo po sebi, a več po pevki, ktera je na prvi pogled čitala dobro ilirski, akoprav trdi, da še ilirske knjige v roki imela ni. Ona se imenuje Terezija Pajkova. — Kako je bilo v nekej vasi blizu Kranja, kamor sta Vraz in Sreznĕvski z dr. Krobatom iz Ljubljane na velikonočno nedeljo šla „na kmete“, o tem piše Vraz takóle: „Prisilili smo dve dekleti, kteri ste nam hočeš nočeš morali nekoliko pesnij zapeti. No to ti je šlo tako težko, dokler ju nismo nagnoli na po njunem mnenji grešno delo. Uzrok tega mnenja so tukajšnji sredovečni (mittelälterlich in beider Be-

[1] „Ladarice“, beseda izvedena iz besede: Lada, ktera je bila pri starih Slovanih boginja ljubezni, zdravja in vsakega drugega blaga duševnega in telesnega. Ladarice so bile torej bržčas v predkristjanskej dobi duhovnice boginje Lade, in tej službi odgovarja tudi današnji njihov posel. Ladarice namreč hodijo okoli po vaseh od Sv. treh kraljev pa do Ivanjega pevajóč pred hišami pesni, v kterih se pripeva Lada, a hiši želé vsak napredek.

deutung) duhovniki, kteri vsako pesen preklinjajo, v kterej ni ali Jezusa ali Marije. Tako isto tudi pri vas. No stari so častivredni, tolerant, a mladi skoro vsi rodoljubi. Zopet kakor pri vas. Samo sredina torej ima povsod z vragom posla. No da pridem na prvo. Ko ste dekleti privolili in zapeli, to ti je bil sam Jezus in sama Marija. Potém še le, ko ste vse Jezuse in Marije zrezali, a mi siromaki jih pogoltali, tedaj se je, háa! izlil pravi potočec národne poesije, od kterega smo mi nekoliko kapljic v naše kupice in vedra nabrali. Sedel je pri mizi tudi nekakšen po lici sodéč suh človek. No ko ste dekleti začeli nektere šaljive pesni peti, začne se on nasmehavati itd. Mi ga vprašamo: Zakaj se smeje? A dekleti nam odgovorite: „Dà bì oní tìgá prašali, on jih vej, dà jih nebì en cew dàn priek pwota zmetálì.“ — No! mi ga poprosimo, a on noče praviti. Mi ga prosimo ter prosimo. A on, ker so mu že prošnje presedale, začne nekaj pripovedovati. A to ti je bilo tako neurejeno, da človek ni znal ne za rep ne za glavo. Potém pride doktoru na misel in on reče prinesti polič vina. Naše budalo začne piti. Odprl se mu je pitnik, a s pitnikom tudi usta. Iz budala postal je Salomon. On začne tako razumljivo in vešče pripovedovati, kakor da bi iz knjige čital. Mi smo se dobro nasmejali. Pripovesti so bile polne jaderne satire, dovtipov, šalic in drugih svobodnih mislij.“ — Iz Ribnice piše (10. maj.), da mu je tamošnji vlastelin Rudež, kteri „izmed vseh Kranjcev zna najbolje ceniti in soditi narodne dragocenosti,“ priobčil vse národne pesni in druge drobnosti, ktere je on že pred dvadeset in več leti nabiral s slavnim pesnikom „Ilirije“ Vodnikom; zató: „Hvala njemu na njegovej dobroti in skrbi, kajti ako bi on tedaj ne nabiral, propale bi bile najizvrstnejše in najkrasnejše kranjske národne pesni. Mnogo lepih komadov prepisal sem iz njegove zbirke, kterih nikdo več pevati ne zna, pa ko bi mu tudi dal za vrstico po cekin.“ — Dne 12. maj. naznanja Vraz iz Ljubljane, da je Srezněvski „bil v Zilskej in Rožnej dolini (v Koroškej), v Reziji (v Benetskej), v Goriškej in Vipavskej ter je pri Slovanih v onih krajih mnogo klasov nabral, ktere bode, ko se vrne v Zagreb, meni (Vrazu) priobčil.“ — Vraz dospevši sam v Zilsko dolino, kamor ga je navdušeni rodoljub M. Majar bil spremil in mu tudi več narodnih pesnij in napevov izročil, piše tam v Bistrici prenočivši 1. junija takó-le: „Kratko je bilo moje spanje, ker veseli Ziljani so klicali in krikali spremljani od svojih godcev, kteri so njihove pesni sprevajali. Tú je bil konec mojega spanja. Ena množica pevcev zamenila je drugo. Naposled pride neka blaga duša pod lipo, ktera pred krčmo stoji, ter tako milo zapoje pesen, kakor da bi angel z neba prišel tugujóč nad propadajočo tu národnostjo. No kmalu je izginol tudi on, a jaz nisem znal, kod je propal. Napev se je po priliki glasil kakor naše bosenske. Na svojo veliko srečo našel sem zopet malo predpoldnem isti napev pri svojem

krčmarji, kteri še zna dobro peti po starinsko. Jaz sem si mnogo napevov do sedaj na potu zabeležil, no tako globoko pa ne seže moja slaba umetnost, da bi mogel vse te čudovitno vilovne glasove na papir prenesti. Škoda, da ne razumem generalbasa. Drugikrat bi trebalo vzeti s seboj tudi Livadića in Stroja."

V Žabnicah v Kanalskej dolini sešel se je Vraz z neko trgujočo rodbino iz Rezije. „Poprosivši mater te rodbine, častivredno starico, da mi je zapela pesmico rezijansko, tedaj je zopet v meni oživela ona pokojna namera, da mahnem preko teh visokih golih gor in planin, za kterimi leži samotna in siromašna Rezija, pa ko bi se tudi po dne hranil z rastlinami in koreninami, a po noči kamen pod glavo deval." In rés je, kakor piše na Ravanci 12. jun., „drugi dan po deset ur neugodne hoje dospel sem v siromašno golo Rezijo[1]. v sredino teh dobrih blagih ljudij, kteri so mene imeli kakor za kak čudež; kajti ne morejo razumeti, kako more človek samo s tem namenom k njim priti, da se njihov zaničevani jezik, njihove pesni in običaje uči." O narodnih pesnih rezijanskih Slovencev veli Vraz: „Svetne njihove pesni so tužne, napevi se glasé skoro podobno zagorskim (v Hrvatskej)." — Vrnovši se v Koroško piše Vraz zopet o dogodku v Lokvah (med Naborjetom in Trebižem): „Neki starec mi je peval mnogo pesnij ter je poklical tudi nekoliko mladih ljudij, kteri so mu pomagali. Jaz sem jih hotel naplatiti, a starec ni pustil; no ko sem vendar le platil fantom polič vina, bili so tako razveseljeni, da so še okoli polnoči prišli pod okna mojega stanovališča ter so mi tam vse pesni, ktere so jim na pamet prišle, prepevali ter me s to najnaravnejšo in najprostejšo serenado, ktera se misliti more, prebudili. — Ne morem ti zadosta dopovedati njihovega začudjenja nad prepisom njihovih pesnij, ktere sem jim baš v njihovem zopet prečital, takoj ko sem jih prepisal; a še večje je bilo njihovo začudjenje nad mojo, kakor so oni rekli, vražjo umetnostjo v prepisovanji napevov." — A kaj se je Vrazu v Soboti (v Štaj. bl. Kor.) pripetilo?! Prek Golide (Koralpe) na meji Koroške in Štajerske prišedši — piše — „dospel sem v prvo faro sv. Jakoba v Soboti. Ljudstvo me je gledalo kakor kak čudež, kteri še je večji postal, ko sem začel z njimi po naše govoriti. Stopivši v najboljšo gostilno najdem v dimnici zbrano ljudstvo, ki je pri vinu nesramne nemške pesni pevalo; na toliko je tu prodrla nemška civilizacija. Ko sem jih začel popraševati za slovenske, niso mi znali razven nekoliko kosovnih kosov, ktere sem že bil čul v Koroškej in boljše, ničesar peti. Od pesnij prešèl

---

[1]. No Rezijan vendar svojo sedanjo domovino ljubi in poje:
„Lipa dežela Rezia!
Koj nutar k njej sowa paršlá:
Na cpaše nu na snuwaše" itd.

sem na običaje, ktere sem začel v svoj portefeuille beležiti. Eden od teh človekov pristopi vprašajóč: Bos schraiben? A jaz odgovorim: Saj čuješ in vidiš, kaj pišem. — A on: Ber hot ghassen? A jaz: To je meni tako na misel prišlo pisati. Po dolgem prepiranji hotel je on meni prepovedati beležiti. A ko sem jaz nič manj začel nadaljevati v svojem delu, on odide. — Malo potém je z nekim človekom resnobnega obraza zopet v sobi, in ta stopi pred me vprašajóč: Hoben s'an Pos? A ko odgovorim, da imam, zahteva ga on od mene, in dam mu ga, ker so mi ostali zagotavljali, da je on „Dorfrichter". A temu ni bil konec, nego moj passeport, kteri je latinski pisan, pride po potu tja do župnika, kajti oni vprašalec je hočeš nočeš hotel mene imeti za špiona. A ta tragikomedija dala mi je priliko spoznati se z g. župnikom Breznikom, človekom uljudnim in domoljubnim, kteri me je jako ljubeznivo sprejel in pogostil. Zjutrajdan sem se poslovil od te národne Sodome, kjer se Bog psuje, kajti ljudje že molijo nemški, a to tako, da večkrat morebiti sam Bog ne more razumeti, kaj to ljudstvo hoče; — poslovil sem se moléč: „Bog, stvarnik jezikov! reši nas tuje civilizacije!" — — Vračajóč se domú v Zagreb, dobi še Vraz mnogo národnih pesnij slovenskih od svojega pobratima C a f a, kaplana v Frajhamu, „glàsovitega in navdušenega Slovana in Ilira, kteri prvo mesto med učenimi štajerskimi Iliri in rodoljubi zaslužuje."

O u s p e h u svojega četrtletnega potovanja, t. j. o nabiranji slovenskega národnega blaga duševnega poroča Vraz, dospevši iz Koroške v Maribor, B a b u k i ć u dne 27. jun. 1841 tó-le: „Jaz nisem baš toliko nabral, kolikor sem se nadejal; no zadovoljen sem s tem, kar se je nabralo in naučilo . . . V tej strani Štajerske, ktero sem sedaj prešel, nisem baš nijednej pesmici na sled priti mogel. Vse, kar sem se naučil, stoji v značaji narečja, ktero se tu govori; a v ostalem naučilo se je ljudstvo poznavati gospodiča z veliko brado in z rudeče podstavljeno suknjo, ktere i Kranjska in Koroška že dobro pozna."

A kakošne nasledke je imelo to Vrazovo národno-s l o v s t v e n o potovanje še od druge strani?! — Čujmo, kaj sam piše posestrimi Dragojili v Zagrebu dne 14. dec. 1841: „Ti želiš znati, kako moja stvar stoji. Odkar sem ti zadnjikrat pisal, zvedel sem marsikaj od koderkoli, iz česar sem globje v to zapleteno stvar mogel prodreti. Našel sem tu pri svojem prihodu mnoge liste, iz kterih sem spoznal, da ná-me ne pazi samo Štajerska, temveč cela gornja Ilirija — da pač celi v državnem razdeljenji znani „Innerösterreich". V Koroškej, v Celovci, poklicali so že dva bogoslovca pred policijsko sodnijo, o kterih so zvedeli, da sta z menoj v pismenej zvezi. Iz enega današnjega lista sem zvedel, da je neki „Bezirkscommissäre" iz celjskega okraja okrajnemu upraviteljstvu naznanil, da sem pri njem bil z dr. Kočevarjem v nekakošnej, kakor on pravi.

čudnej obleki razširjajóč nekakošne pesni med ljudstvom. Jaz sem baš tedaj imel pri sebi Vukovo bećko izdanje Srbskih narodnih pesnij, ktere je visokoučeni v svojej službenej gorečnosti Bog zna za kako revolucijonarne presodil. V Ljubljani, po nekem pismu, opozoril je g. direktor tamošnjega semenišča ondotne bogoslovce, o kterih zna, da sem z njimi občeval, naj vsak list njemu izročé, kterega bodo od mene prejeli. Iz vsega tega vidiš, draga Dragojila, da je tvoj pobratim — človek razglašen in proslavljen bolj, nego li so ga do sedaj mogle njegove tri knjige razglasiti. Samo to je žalostno pri tej slavi, da je to proslavljenje samo, kakor Nemec pravi, „eine traurige Berühmtheit“. A jaz uvidevam iz vseh teh listov, kteri me do dva goldinarja stanejo, da je vse te slave kriva — zopet ali neumnost ali hudobija, ktera je nad menoj svoje zapačkane roke omila. Jaz sem prišel v Kranjsko, Koroško in Štajersko, da tam národne pesni in običaje preiščem in popišem, a hudobija ali neumnost je to tako obrnola, da sem jaz prišel med ljudstvo Bog zna kakošne pesni sejat. To ti je majestetno hudodelstvo. Da znate, kako nam je germanizem naklonjen, sklepati morete iz tega, da v denuncijaciji med ostalim tudi to stoji: „er kommt über die Grenze um dem anstrebenden Illyrismus Anhänger zu suchen“. Torej je ilirščina hudodelstvo ali nekaj takega, iz česar hudodelstvo izhaja . . .“

Tako je torej Vraz bil obtožen, da je na svojem znanstvenem potovanji po Kranjskej, Koroškej in Štajerskej puntal, ter je moral meseca novembra l. 1841. na vrat na nos v Gradec na preiskavo! Vendar se je iz teh policajskih sitnostij srečno izvil, kakor naznanja posestrimi že 10. nov. iz Gradca, da se je burja tako rekóč brez škode nad njegovo glavo razlila. On piše: „Akoprav s čisto, vsakega političnega pregreška prosto zavestjo nadarjen in spremljan, vendar se mi je zdelo, čim bliže sem bil Gradcu, da grem v Nedodjin. Kar je bilo temu uzrok un naturel de nature timide. Mislil sem si, da me bodo takoj vrane pojedle. Kò bi bil stvar mirneje razmišljal, prepričal bi se, da me morejo nektere kljunoti, a nikakor ne na kljune raznesti. Sedaj pak te morem zagotoviti, da so me povse uljudno sprejeli, dà našel sem celó med njimi enega, ako ne po rodu, pa po srci prijatelja, s kterim sva l. 1834. in 1835. tirala v Gradci grški, francoski in angleški . . .“

(Konec pride.)

Prineski k slovstvenej zgodovini bosanskej.

Osvobojena Bosna se pod svojim novim vladarjem prav krepko razvija v mnogoterem oziru. Posebno književno polje, poprej hudo zanemarjano, pričeli so bistroumni in krepkovoljni Bosnjaki že marljivo in brižno obdelovati, med temi imenito mnogozaslužni bratje frančiškani. Pa da se zanimajo za duševni napredek Bosnjakov in Hercegovcev tudi drugi po krvi in križi bratje slovanski, svedoči povoljno vesela prikazen, da se je jedva spomina vredna knjižica: „Kratek pregled bosanskega slovstva“ blagovoljno sprejela. Zatorej resnobno obžalujem, da mi pri najboljšej volji ni bilo moči, sestaviti natančnejšega in zanesljivejšega poročila o bosanskih in hercegovskih književnikih. Zató sem dolgo odlagal z objavo; pa konečno sem si mislil, morebiti vzbudi tudi ta površni sestavek sem ter tja večje zanimanje za novo, vsega pozora vredno Avstrijo.

Po vsej pravici in resnici me opominja vrlo uredovani zagrebški „Vienac“ v 37. broji t. l., da bi bil moral v uvodu očrtati Bogomile in Patarene ali Manihejce, kakor se tudi zovejo; po vrhu pa še književnost navajati, ktero je vera patarenska v Bosni pouzročila. V to svrho bi služilo delovanje Jagićevo in Račkega (v Književniku, Radu; v Historiji od Jagića), — dobro bi res bilo to, na kar sem tudi sam mislil, a tukaj v Mariboru ne tekó taki viri. Dalje bi trebalo v uvodu spomeniti dragoceni rokopis „Hvala krščanina“ od leta 1406., ki je posvečen spljetskemu hercegu Hrvoju, ki je sicer vladal kakor mogočen kralj, a ni imel imena „kralj“. Kazalo bi tudi, da se čitatelj opozori na prevažne in velevredne listine bosanskih kraljev, vojvod in knezov, ktere stare spomenike čistega narodnega govora je že učeni Jagić v Književniku korenito ocenil. Napósled še „Vienac“ izraža željo, naj bi se bila v posebnem poglavji opisala tradicijonalna literatura Bosnjakov in Hercegovcev — namreč národne pesni, pripovesti in zagonetke. Nekoliko sem se dotaknol te plati bosanskega slovstva; kaj več o tem zinoti, presegalo bi meje majhne knjige in da odkrito govorim, tudi meje moje sposobnosti. Iznenadila me je opomnja, da je od malobračanina Ivana Tomašića latinski spisano „Kratku dogodivštinu kraljevine Hrvatske“, ki se hrani kot rokopis v bibliotheki kneza Auersperga v Ljubljani, dal Kukuljević tiskati v Arkivu za povestnico jugoslavensko. Da Bosne ni vzel leta 1463. sultan Murad II., kakor stoji na str. 55, je v istini lapsus calami, kakor uči stran 14., kjer se imenuje Mehmed II., ki je vladaril od 1451—1481, a Murad II. od 1421—1451.

Da je „Dodatek“ nepoppln in netočen, ker se omenjajo malovredna dela o Bosni, velevredna pak, kakor so od Rośkiewicza in Ewansa,

prezirajo, sem si le predobro svest, pa hotel sem z dodanim oglasnikom bolj novejših spisov o Bosni samo to poudarjati, kako zeló se inostranci — skoro vestnejše od domačinov — brigajo za lepo pa nesrečno Bosno. Gredóč naj omenim, da se Schweiger-Lerchenfeldova knjiga vsaj meni več dozdeva nego gola krparija, kakor se sploh po literarnih glasnikih tega marljivega moža slovstveno delovanje pohvalno kritikuje. Nekdo me je grajal, da nisem ločil hrvatskega slovstva od srbskega, ker govorim le o bosanskem slovstvu, pa raditega bi poprej hvale, nego graje zaslužil. Razpora in razdora itak ne manjka, čemu še to posebič naglašati, kjer ni potrebe. Tudi je spodtekljivo, da sem molitvenike in izdaje pobožnih pesnij in sličnih stvarij prišteval strogo književnim delom. Gledé tega popravka pa sem bil in sem in bodem vedno drugega mnenja. Toliko v blagohotéč zagovor!

V prihodnje bi rad naznanjal dostavke k rečenemu pomanjkljivemu pregledu. Danes naj poročam o naslednjih še ne spominjanih slovstvenih izdelkih.

O. Rafael Barišić je zraven Paše duhovne (v Rimu 1842) še obelodanil:

1. Obrana Sveštenstva Katoličkoga. Dubrovnik, 1853.

Bogoljubni vladika Angel Kraljević je še dal na svetlo:

1. Schematismus Neo-erectae Custodiae Provincialis in Hercegovina. Ragusii, 1853.

2. Razgovor Duhovni. Romae, Typis S. C. de Propaganda fide, 1860.

3. Govorenje za Svetkovine. Romae, 1870.

4. Izpovidnik kod Bolestnika. Jaderae, Typis Nationalis Folii, 1870.

5. Molitvenjak. Mostarini, Typis Missionis Hercegovinae, 1869.

Trudoljubivi pater Peter Bakula († dne 2. oktobra 1873 v Mostaru) je še napisal:

1. Cenno Storico sulla Provincia di Bosna. Lucca, 1846.

2. Breve Compendio Sacro-Istorico sulle vicende della regolare missionaria Custudia, e Vicariato Apostolico di Hercegovina. Ragusii, 1853.

3. Pisma sveto-izkazna od Hercegovačke Redovničke Čuvodržavi. Ragusii, 1853.

4. I Martiri nella Missione franciscana Osservante in Hercegovina. Roma, 1862.

5. Pravo Mudroznanje. Spalati, 1867.

6. Schematismus Topographico-Historicus Custodiae Provincialis et Vicariatus Apostolici in Hercegovina. Spalati, Typis Zanoni, 1869.

7. Život i Prodanje Patriarke Josipa. Spalati, 1871.

8. Politika za svakoga Čovika. Spalati, 1869.

9. Pribogoljubna Bavljenja za slišati svetu Missu. Spalati, 1869.

10. Četeri Dila Godine. Spalati, 1871.

Jerolim Vladić je zložil: Uspomene o Rami i ramskom franj. samostanu. Zagreb, 1882.

Častiti o. Martin Mikulić, župnik v Klobuku, sestavil je zanimivo in podučljivo knjigo: Schematismus almae Custodiae Provincialis ss. Assumptionis B. M. V. in Hercegovina. Mostarini, Typis Dom. Francisci Miličević, 1882. Vel. 8°, str. 93.

Don Franjo M. Miličević, urednik Novega Hercegovskega Bosiljaka, ki v Mostaru izhaja vsako soboto, poročal mi je v zasebnem pismu, da je doslej že izdal ali pod pravim imenom ali pa pod izmišljenim „Milivoj Poznanović" tá-le dela:

1. Slovnica talijanska I. in II. dio.
2. Perivoj darova nebeski. Zagreb, 1867.
3. Mali stoljetnak.
4. Spomenik života krščanskog.
5. Kita bogoljubnosti srcu Isusovu i Marijinu.
6. Koledar za cieli 12 godina.
7. Slike iz seljačkog života o ženitbi u hercegovačkom baviljaku.

Plemeniti rodoljub o. Anton Knežević, župnik v Varcaru, napisal je mimo „Krvave knjige" še v prozi „Listove o Bosni", ki se nahajajo v 4. knjigi „Bosanskega prijatelja". Nedavno pa je razveselil neuko mladež z mikavno podučljivim berilom o slavnih delih bosanskih kraljev. Knjiga nosi naslov: Kratka poviest kralja bosanskih, po izvorima napisao za mladež bosansku o. Antun Knežević, Bošnjak iz Varcara R. S. O. Frana Asizkoga. Svezak I. U Dubrovniku, nakladom knjižare Drag. Pretnera, 1884. Ciena 40.

Kakor izvedamo iz tega napisa, namerjava marljivi mož v posameznih snopičih pojasnjevati slavno zgodovino slavnih kraljev bosanskih, da vzbudi v nadepolnej mladini gorko ljubezen do domače povesti.

V prvem tem zvezku opisuje mično in dično vrline kralja Štefana Tvrtka (1353—1381), Štefana Dobiše (1391—1393) in kraljice Helene (1395—1398). Pisatelj bi morebiti dobro storil, da se ne ozira pregosto na prazne in puhle ugovore resnici sovražnih nasprotnikov, pa da rajši odločno poudarja nepremagljivo resnico. Mirno pa stvarno pojasnjevanje zgodovinskih dogodkov bije najhujše protivniku v lice in ga vleče ob tla.

Tekom kratkega časa je bosansko pesniško literaturo obilo obogatil neumorno delavni fra Grga Martić, ki je najuglednejši bosanski književnik sedanje dobe. Sloviti „spjeovac Osvetnika" je minolega leta izdal sedmi in zadnji del toli slavljenih in hvaljenih Osvetnikov. Knjižica ima ime: Osvetnici dio VII. Posjednuće Bosne i Hercegovine po cesaro-kraljevskoj vojsci god. 1878. Pjesma od Radovana. Zagreb. Izdanje i tisak dioničke tiskare, 1883. Vel. 8°, str. 94.

V tem poslednjem zvezku opeva ta narodni pesnik najboljšega značaja vse junaške čine junaških vojskovodij. ki so jeseni l. 1878. rešili ubogo Bosno in revno Hercegovino osmanskega jarma. Vergilijev izrek, ki ga je pesnik na začetek svojega speva postavil, velja tudi njemu: In tenui labor, at tenuis non gloria.

Epiška pesen je razdeljena v tri poglavja. V prvem „Odluka“ (str. 1—6) raduje se pisatelj s svojo milo Vilo, da sta dva čila orla — ruski in avstrijski razpodila na Balkanu škodoželjne vrane Osmane, ki so okoli 400 let tlačili in davili mirne „tiče Slavjaniče“. Pa udarila je ura popolnega osvobojenja — najprvo Bolgariji in Srbiji, a zatém tudi bednej Bosni in jadnej Hercegovini.

V drugem spevu „Vieće“ (str. 7—15) opisuje Martić berolinski zbor, na kterem so se pogodile evropske velesile, da zasede Avstrija dve pokrajini, ki ste že svoje dni bili pripeti mogočnej državi. Presvetli cesar je to nalogo vesel prevzel in takoj pozval generale ratoborce, da jim razodene svoje želje in vojski izvoli poglavarje.

„Pa pitao generale bojne,
Koga biše vojskovodju vojsci —
Svi mu rekli, ko da su se kleli:
Filipović, mio gospodare,
Neka Tvojoj zapovjeda vojsci.
Da je rodjko, sva krajina znava;
Krajiška ga i nihala majka —
Za njega je, da Krajinom krene,
I u Tvoje osveti ju zdravlje.“

Cesar blagovoljno sprejme nasvet, pa doda vrhovnemu poveljniku še drugih pomočnikov.

„I dade mu jake pobočnike:
Virtemberga vojvodu slavna,
Što će zavest' uz Krajinu vojsku.
Jovanović, da mu s' mora dojde,
I zagazi Hercegove stiene.
Oba bojna, u boju odgojna.
Neće jim se stidjet' četenici,
Ta će oba u Krajine tvrde;
A on glavom uza Bosnu mutnu,
Gazit će je do izvora njena,
Pa se naći u Sarajnu bjelu.“

Ko je cesar odločil vodje in vojsko, razposlal je oglas ali proklamacijo po deželi, naj bi se Turčini mirno udali in ne kvarili svojih glav — a zaman.

V tretjem poglavji „Bojevi“ (str. 16—94) opeva pesnik zasedenje Bosne in Hercegovine. V prvem pododdelku „Uz Bosnu Filipović“ (str. 16—62) opisuje vse hude boje, koje je bíl v Bosni general Filipović nastopivši pri Brodu težavno pot proti mestu Sarajevu. Pojedine praske in

bitke so prav živo naslikane. V drugem pododdelu „Uz Krajinu Virtemberg“ (str. 62—79) čedno črta vse bojne dogodke pri Würtembergovej vojni, ki je zasedla Krajino. V tretjem „Niz Hercegovinu Jovanović“ (str. 79—94) riše ljute bitke Jovanovićevega krdela, ki je od morja sem hitelo v Mostar.

In tako se je izpolnila domoljubnemu možu goreča želja, ktero je neprestano gojil in zá-njo vedno vnemal vse pravednike, da se je namreč konečno rešila in osvetila domovina premila. Vstal je rešitelj, o kterem je pesnik dvajset let prorokoval. Zató pa vesel jemlje slovo od družice Vile, da ide ona v goro, on pako v polje, kjer ga že čakajo prijatelji, s kterimi hoče potovati tja na Dunaj, da se pokloni novemu gospodarju in zahvali za srečo neizrečno.

„Na tomu se milju razstajemo,
Ja u goro, ti u polje pobro!
Mene moje poklikuju druge,
Da javorje neostaje gluho.
Tebe pobro u svatove viču,
Dvoji svati, oboji ubrani.
Jedni su ti od Mostara divni,
A drugi so od Sarajva stojna.
Nisu svati no vidjene glave,
Što do cara idju mirodara.
Pismom dati i ustmeno rieti,
Da ga prose dvie krajine mlade,
Ne bi li jim izvidao jade.
Ušla vila gorjem zeleniem,
A mi pošli putem veseliem
I stignuli cara mirodara . . .
Mi vjerili vjeru neizdajnu,
A on skrbav zalagao stajnu.
Jer se bìo, da bi nas dobio;
A mi željni, da njeg' dobiemo.
Ter evo ga i dobili blaga,
Da Bog spasi moja braćo draga!
I carevu slavu veličajnu
I s Njim našu sreću neizdajnu.“

Kakor je helenski pevec Tyrtej budil in jačil Spartance, tako je fra Grga družil in hrabril kristjane zoper skupnega sovražnika. Spomina vredno hoče biti, da sta poleg Mažuranića dva sinova sv. Frančiška Asiškega, Andrija Kačić in Grga Martić, najlepše opevala silne boje kršćanov proti Turkom.

M. Napotnik.

(Konec pride.)

Drobnosti.*

„Cecilija.“ Cerkvena pesmarica. Izdala družba sv. Mohorja. — Letos nas je družba sv. Mohorja z drugim delom pesmarice oveselila. Kar smo lani pisali o I. delu te zlate knjige, to velja tudi o drugem zvezku. Kakor prvi, tako priča tudi drugi del „Cecilije“ o dobrem okusu g. urednika, kteri je znal iz toliko slovenskih napevov za naše ljudstvo najpripravnejše izbrati ter si pri vsem prizadeval kolikor toliko terjatvam umetalnosti in liturgije zadostovati. Sicer dobro znamo, da bodo številke 141, 183, 189, 190, 192, 194, 197, 199, 205, 211, 234, 236, 239 — povzete iz gregorijanskega korala — marsikteremu presedale, češ da so le za mrtvaško mašo in da slovensko ljudstvo, ktero je bolj živahnega značaja, ljubi veselejše napeve! Tem in enakim ugovorom odvrnemo, naj vsak, poprej nego o gore navedenih staroslavnih melodijah svojo sodbo izreče, eno ali drugo pesen ljudstvo peti nauči e n o g l a s n o in s čutilom, in prepričal se bode o velikanskem utisu, kterega imajo ove melodije na srce vsakega.

Naše ljudstvo je nekdaj boljši okus gledé glasbe imelo, to razvidimo iz staroslovenskih napevov iz 16. stoletja, kterih nektere tudi v pesmarici nahajamo (148, 168, 179, 184, 185). Imamo sedaj pred sebój več pesmaric, osobito nemških škofij (moguncijsko, ratisbonsko, najnovejšo solnograško itd.), a reči moramo, da Nemci, če tudi po vsem muzikalnem svetu slové zaradi krasnih svojih crkvenih napevov (cf. Meister in Bäumker, „das deutsche Kirchenlied), imajo malo melodij, ktere bi tako intenzivno izražale čutila v molitvi utopljenega ljudstva, kakor na pr. štev. 168 ali 185. Ljudstvo, ktero te napeve z vsem svójim čustvom poje, v resnici svoje srce k Bogu povzdiguje. In kaj daje tem staroslovenskim biserom to čarobno milino in srce pretresujoče veličastnost? Slovanski mol! To onim, kteri v eno mer o slovanskem molu govorijo, zakladov njegovega duha pa ne uporabljajo!

G. Foerster, njegovi sotrudniki in družba sv. Mohorja so tedaj svojo nalogo častno rešili ter slovenskemu ljudstvu podali knjigo, iz ktere more zajemati najlepše crkvene napeve in si svoj po nezgodi časa toliko pokvarjeni okus blažiti. „Cecilija“ bo še le tedaj stoteren sad obrodila, ako jo bodo slovenski organisti pridno rabili ter si prizadevali vse storiti, kar bi znalo propadlemu ljudskemu petju pomoči. Treba je, da začnemo vendar enkrat tudi v tej stroki resno in vztrajno delovati vsak po svojej moči. Rés je, veliko truda bo stalo, toda „si taedet labor, aspice praemium“. Najlepše plačilo nam bode, ako bo naše ljudstvo z lepim ubranim petjem poveličevalo čast Najvišjega! Konečno omenimo, da je „Ceciliji“ dodan kratek molitvenik, kteri v lepem slovenskem jeziku obsega najnavadnejše crkvene molitve, kar bode mislimo ustrezalo vsem pevcem in pevkam. *Ljud. Hudovernik.*

Weriand de Graz. Zgodovinsko-rodoslovna razprava. Spisal D a v o r i n T r s t e n j a k. V Celovci 1884. Tisk tiskarne družbe sv. Mohorja. Založil pisatelj. Str. 72 v vel. 8°. — Naš sotrudnik in starosta slovenskih pisateljev objavil je ravnokar učeno zgodovinsko razpravo o knežjej rodbini W i n d i s c h g r a e t z o v Ali to delo ne sodržuje samo suhoparnega rodoslovja, temveč razpravlja in objasnjuje velik del koroško-štajerske zgodovine starega in srednjega veka. Windischgraetzi so ena najstarejših plemenitih rodbin v Avstriji, kajti prvi njen praded je živel že l. 1091., in to je Weriand de Graz. Ali kdo je ta mož? Po diplomu cesarja Ferdinanda I. je to najmlajši sin Ulrika, markgrofa koroškega iz grofovske rodbine w e i m a r o - t h ü r i n g s k e. Navzlic temu ga je pa vendar prof. dr. K. T a n g l razglasil za grofa plaienskega, a drugi ga imajo za enoistega z Werigandom, bratom Starchanda, markgrofa savinjskega. Vse te trditve in mnenja pa je č. g. pisatelj krivimi spoznal ter dokazal, da je bil Weriand de Graz, prvi znani praded Windischgraetzov, d o m a č k o r o š k i p l e m i č nižje vrste in da so nje-

govi nasledniki pozneje dospeli do knežje časti. D. Trstenjaku gre zasluga, da je preiskujóč zgodovino crkve, gradú in mesta slovenjegraškega zasledil, da je rod naših Windischgraetzov ozko spojen z zgodovino omenjenega okraja. Kakor kažeta prvi in drugi letnik našega lista, podkrepil je to svoje mnenje z listinami ter neovržno dokazal, da je imenovana rodbina imela posestva v Slovenjem gradci. Sedaj pa je zopet z redko bistroumnostjo in zgodovinsko kombinacijo sledil rodbinskej panogi do prvotnega izrastka ter razkril pravo pokolenje in začetek te slavne rodbine. Ker se spis vedno in povsod ozira na našo lokalno zgodovino, ne dvomimo, da bode č. g. pisatelj za svoj „ne mali trud našel od strani našega izobraženega občinstva vsaj nekoliko priznavanja.“ Upamo, da se te skromne besede našega zaslužnega učenjaka in rodoljuba popolnoma uresničijo, in zdi se nam odveč, to delo še posebej našim čitateljem priporočati.

Archiv für slavische Philologie. Odkar smo bili v Kresu I. str. 680 na kratko naznanili vsebino znamenitega Jagićevega „Archiva“, izšla sta zopet dva debela zvezka istega zbornika. Knjiga šesta (str. 665) podaje nam med drugimi nadaljevanje Jagićeve razprave: Die Umlautserscheinungen bei den Vokalen e, ě, ę in den slavischen Sprachen; A. Wesselofsky razpravlja o „kamenu Alatyŕ“ v lokalnih pripovedkah palestinskih in v legendi o Gralu ter donaša novih doneskov k zgodovini pripovedke o Salomonu A. Brückner razlaga mythologiško ime: Pripegala kot prost pridevek: Pribyhvalъ, augmentum laudis habens. Spomina vredna za nas Slovence pa je vzlasti razprava: Der Lenorenstoff in der slavischen Volkspoesie, od W. Wollnerja, kjer se tudi ozir jemlje na našo národno pesen in pravljico o istem predmetu (glej Valjavec prip. 1858). Primeri o tem tudi Ljub. Zvon II. štev. 7. in 10. in dr. G. Krek Nekoliko opazek o izdaji slov. nár. pesnij. Važna za zgodovino slovanske filologije in osobito slovenskega slovstva so pisma Kopitarjeva in Dobrovskega, ki so na dalje v tej knjigi priobčena, osobito pa moramo opozoriti na pisma v sedmem zvezku str. 683—726, kjer se nam marsikaj o povstanku graške slov. stolice, vzlasti o Primici, in o novej abecedi, prihodnjej metelčici pojasnjuje. V zadnjem zvezku (str. 737) nas šę posebej zanima jako natančna razprava o cirkljanskem narečji na Goriškem, ktero je spisal znani nam J. Baudouin de Courtenay, in slovanska krajna imena v severovzhodnem delu nižjeavstrijskem od O. Kaemmela. Kakor prejšnji zvezki, tako se tudi zadnja dva po svojih ocenah in književnih naznanilih odlikujeta. Marsikomu bode pa osobito to dobro služilo, da se navaja i sodržaj znanstvenih razprav in spisov raztresenih po raznih slovanskih časopisih in periodično izhajajočih knjigah. Jagićev Archiv stane po 12 gld. in naročuje se ná-nj pri vsakej knjigarni.

Zlatá Praha. V čislu 42. „Zlate Prage“, najlepšega illustrovanega časopisa českega, nahajamo prav lepe in podučljive „Studie z Bosny“. Slikal jih je znani rojak in slikar Juri Šubic, sedaj v Parizu, po prirodi na poslednjem svojem potovanji po balkanskem polotoku. Reči moramo, da so slike istinite ter nam res žene, može in otroke baš tako predočujejo, kakor smo jih sami videli v Bosni l. 1878. Na str. 503. sledi tem podobam kratek popis, ki čitatelju razne dele turske te obleke tolmači, pod ktero pa bije pravo srce slovansko. Omeniti nam je, da se „Zlatá Praha“ čestokrat ozira na naše razmere in domovino, zatorej jo vsem gorko priporočamo. Ona velja na leto 9·60 gld. v Pragi, na Karlově náměstí č. 34. nové.

Z potulek po Slovensku. Piše Rudolf Pokorný. Sešit VII. a VIII. Str. 289—375 v mal. 8°. — S tem zvezkom konča prvi del potovanja po Slovaškem. Tú se opisujejo vzlasti slovaški Nemci, Cigani, Košut in ogerske volitve

---

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto IV. **V Celovci, 1. decembra 1884.** *Štev. 12.*

Kmetski triumvirat.

Historičen roman. Spisal *Anton Koder.*

(Konec.)

Nepopisljiv hrup vzbudil je Ilijev navdušeni zagovor v sodnem zboru. Tako predrznega in razžaljivega glasú bi ne bil nikdo pričakoval. Osramočena bila je po njem sodnijska avtoriteta in pohujševalo se je pričujoče občinstvo. Zaraditega je ukazal sodbeni prvomestnik prinesti takozvano preiskovalno raztezalnico. Sodnijski hlapci so Ilijo položili ná-njo, privezali mu roke in noge ter zavrteli kolo, ki je imelo nalog raztegnoti pritrjeno truplo. V istem trenotku se je čul sodnikov ukaz:

„Prekliči, nesramni izdajica, svojo izgovorjeno obsodbo proti gosposki in pouzročeno pohujšanje proti cesarskim postavam!“

Podaljševati so se jeli krepki Ilijevi udje in napenjati žile po vsem životu, mrzel pot je udarjal iz čela proti nebu obrnenega, bledelo in rudelo je zapored resno lice, a opravičujočega glasú ni bilo iz njegovih ust.

Strmel je sodni zbor nad to nepričakovano trmo. Zavrtelo se je še nekaj potov rabeljsko kolo.

„Vpričo svoje smrti prisegam tebi, zbrano ljudstvo, da je resnica, kar sem govoril,“ vzklikne zdajci z močnim glasom omagujoči Ilija med strašnimi bolečinami. Oči se mu zapró potém, kakor da bi bil v istem trenotku izdihnol svojo dušo.

Odnesti ga ukaže sodnik, da bi zatoženčeva smrt ne preprečila tožbe, za ktero se zanima vladar sam in vsi dostojanstveniki v državi.

Zdajci pride na vrsto Ilijev drug, triumvir Guzetič. Tudi njemu se navajajo zločini ustaje in javnega izdajstva. Oslabljen po strašnem zaporu in vidéč mučeništvo svojega tovariša Ilije, ki se je vpričo njega vršilo, bil je Guzetič nezmožen, da bi se bil zagovarjal v navdušenem govoru enako svojemu predniku.

„Ilijev javni zagovor, slavni sodni zbor, je tudi moj. Za njegovo resnico pričala bode tudi moja smrt in klicala maščevanja iz nebes na tlačitelje vseh človeških pravic.“

S temi besedami odgovoril je Guzetič zapovedi, naj opravičuje svoje zločinstvo. Skusil je zaraditega tudi kakor njegov prijatelj običajno raztezalnico, dokler mu ni izginola zavest ter ga rešila daljnega izpraševanja. Izdal ni niti najmanjšega črteža o kmetskem uporu in o svojih skrivnih prijateljih.

Posrečilo se ni tedaj javnemu sodnemu zboru, Ilijevej in Guzetičevej zatožbi izvabiti občno zanimivost ter odkriti pričakovane, skrivne spletke upornikov v treh deželah. Zbor je bil celó primoran svojo sodbo izreči v nepričujočnosti zatožencev. Naravno je bilo tedaj, da ni nihče ugovarjal obsodbi, ki se je glasila:

„Smrt kmetskemu uporniku in ustaškemu vojvodi kmetu Iliji Gregoriču in njegovemu zavezniku kmetu Mihi Guzetiču.“

Edenindvajsto poglavje.

> Pred vaše lice dolazi slab, iznemogao starac, pred vas, koji ste vrhovno sudište u ovoj zemlji, i traži od vas pravdu.
>
> *Šenoa.*

Nagla sodba dunajskega sodnega zbora iznenadila je one višje kroge, ki so se posebno zanimali zá-njo. Pričakovali so vsi, da bode ostro in z vsemi v tedanjej dobi navadnimi silami spremljevano izpraševanje Ilije Gregoriča odkrilo zanimive tajnosti iz upornih dežel. A ta nada se jim ni uresničila. Izdihnola bi bila zatoženca prej življenje v strašnem trpinčenji, nego izdala najmanjšo skrivnost svojih zaveznikov. Poslednje pa je pospešilo njuno obsodbo. Zaraditega je odločil najvišji sodni zbor, da se vrši kazen nad Ilijo Gregoričem in Guzetičem v Zagrebu, takó rekoč v središči upornega ljudstva. Smrt poveljnikov ustaške vojske naj povoljno upliva na vse deželane. Brez odlaganja imela se je kazen izvršiti. Bali so se namreč sodniki, da utegne kteri izmed zatožencev zaradi prestanega trpinčenja umreti.

Odpeljali so tedaj popolno oslabljena, skoro na pol mrtva obtoženca, vkovana v težko železje, neutegoma v Zagreb. Tajno pa so morali izvršiti poslednje; kajti nepopisljivo senzacijo bil je pouzročil ta ukaz.

Na vseh postajah ob cesti med Dunajem in Zagrebom čakalo je na tisoče zbranega kmetskega ljudstva slavnega vojvodo Ilijo Gregoriča in njegovega zaveznika, hotéč jima skazati zadnjo čast na smrtnem potu. Nova ustaja in nemiri bi se bili lahko pričeli vsled velikega ljudskega

razdraženja. Zatorej je vlada ukazala največjo tajnost in naglost v poslednjej zadevi. A zvedela se je vendar po nekterih okrajih Ilijeva smrtna vožnja. Zvonovi so zvonili po gorah in dolinah Iliji v pozdrav, in ljudstvo je javno izraževalo sočutje bojevalcu za kmetsko svobodo.

Baš isto jutro, ko so odpeljali Ilijo Gregoriča in Guzetiča skrivaje z Dunaja v Zagreb, slonel je že zgodaj pri glavnem vhodu dunajskega cesarskega dvora sivolas slepec in njegov vodnik, mlada deklica, v hrvatskej prazničnej noši. Več potov zapored sta se čakalca s silo odpravila po cesarskih vratarjih in čuvajih. Vendar oplašiti in odvrnoti se nista dala, vedno zatrjujóč v slabej nemščini, da morata k samemu cesarju, ker mu imata naznaniti imenitne tajnosti iz kranjske in štajerske dežele. Smejali so se čuvaji čudnej nemščini in na pol razumljivim uzrokom prosilcev ter ju hoteli zadnji pot zavrnoti, kar pride mimo neki višji dvorni uradnik. Zanimiva se mu je morala dozdevati kmetska dvojica, kajti postal je in poprašal po želji prosilcev. Smejé so mu pripovedovali čuvaji slepčevo prošnjo. A malo ur pozneje stopala sta že slepec in njegova spremljevalka, — uganil je bralec, da sta stari slepec Marko Gregorič in njegova vnukinja Jela, — po stopnjicah cesarskega dvora. Usmilil se je bil dvorni uradnik sam rodom Hrvat slepčeve prošnje ter izprosil, vedóč, kako se zanima cesar sam za ljudsko ustajo, prišlecema izvanredno avdijenco.

Čudili so se dvorni dostojanstveniki, ki so bili priča pri avdijenci, posebnej cesarskej milosti, s ktero je sprejel in poslušal prošnjo prosilcev.

Ginljiv je bil v resnici trenotek, ko je slepi starec dvignol svoje tresoče roké in pokleknol pred cesarja proséč milosti svojemu po neštevilnih krivicah in mukah zapeljanemu sinu vojvodi Iliji Gregoriču. Našteval je dalje tisočletno krivico kmetstva v slovenskih deželah, kličóč svojih očij večno temoto za pričo.

Z največjo milostjo bila sta odpuščena slepec Marko in Jela. Zagotovilo se jima je, da se bode uslišala, ako še mogoče, njuna prošnja.

Še isto dopoldne vršilo se je v cesarskej palači imenitno posvetovanje. In popoldne sta se že vozila Marko Gregorič in Jela na cesarske stroške poleg cesarjevega kurirja, ki je nesel imenitno poročilo hrvatskemu banu, v svojo daljno domovino.

Osodepolna in historična je bila ta vožnja. Ostro se je ukazalo dvornemu kurirju, naj pospeši kolikor je mogoče svoj pot; kajti jako važno poročilo ima s sebój, ki pa ostane brez veljave, ako se ne oddá v določenem času.

Slutil je dvorni poslanec, zvedevši po Marku Gregoriči in Jeli o cesarskej milosti, kaj je pisanega v pismu hrvatskemu banu. Smilila sta se mu njegova spremljevalca in nesrečna obsojenca; zaraditega pospeši svoje potovanje, kolikor je tedanja okorna vožnja po slabih cestah dopu-

ščala. Do Gradca se je poslancu celó posrečilo za pol dneva navadni potni obrok prehiteti. Računil je potém, da dospe v Zagreb, ako ne najde nenavadnih ovir, za cél dan prej, kot je določeno, namreč v štirih dneh namesto v petih. Vendar čudna osoda, ki je spremljevala nesrečno kmetstvo na veke in veke, raztegnola je svoje sovražne roke celó v sicer brezpomembno potovanje cesarskega kurirja.

Na spodnjem Štajerskem je namreč že mnogo dnij zapored deževalo. Povrh je zapadel pred nekimi tedni velik sneg po Štajerskem in Hrvatskem, in nenaden in dolgo trajajoč dež raztopil je potém sneženo odejo ter izpremenil tako rekoč vso deželo v nepresežno močvirje.

Južen pomladanski veter, bilo je namreč zadnje dni meseca marca, jel je tudi tajati po oddaljenih krajih in gorah sneg. Naraščali so studenci, potoki in reke pojeni s preobilo snežnico. Drvila je povodenj groméč v doline, preplavila ceste in pota ter razrušila na mnogih krajih slabejše lesene mostove.

Poslednje je zakrivilo, da so se stavile na eden pot nepremagljive ovire urnemu potovanju naših znancev. Za kolikor so prehiteli v začetku potni črtež, to je bilo neutegoma zopet izgubljeno. V bodočem dnevu pa so celó eden cel dan zamudili.

Peti dan, le še poldrugi dan od Zagreba oddaljeni, morali so za nedoločen čas ustaviti daljno potovanje.

Na tej postaji so zvedeli novico, da bode v malo dnevih v Zagrebu na javnem trgu usmrtjen vojvoda Ilija Gregorič in njegov tovariš Miha Guzetič. Nepopisljiv je bil sedaj položaj naših potovalcev. Slutili so brez dvombe, da govori cesarsko pismo o Ilijevem in Guzetičevem pomiloščenji, a nepremagljive ovire stavile so se njegovim rešiteljem nasproti.

Novica o cesarskem poslanci in o imenitnosti njegovega poslanstva zvedela se je med tem po vsej okolici. Zaraditega se je mnogo pogumnih mož ponudilo, ki hočejo po stranskih potih spremiti poslanca v hrvatsko stolico. Še isti večer so odpotovali potém kmetje s poslancem.

Temna noč in neprestano deževno vreme stavilo jim je največje zapreke, a vendar so hiteli jež in peš, kakor so jim dopuščala pota, neprenehoma do jutra, ves dan potém in vso bodočo noč.

Daniti se je jelo baš sobotno jutro dne 30. marca, ko dospejo na kranjsko-hrvatsko mejo. Tu jih iznenadi zvonjenje po vseh crkvah in nekaka posebna prazničnost po vaseh, skozi ktere so hiteli. Vprašati pa si niso upali, kaj pomeni ta slovesnost. Strašna slutnja se jim je vzbujala, da je prepozen, brezuspešen njih pot. Bližal se je čas poldnevu, ko dospó do smrti utrujeni v obližje zagrebško. V istem trenotku zapazijo množico kmetskega ljudstva, ki je hitela iz ulic kakor povodenj na razne strani.

Nerazumljivo! Tisoče je brojila kmetska množica in čuti ni bilo ne krika ne vrišča. Videti ni bilo ne énega veselega obraza. Vprašali niso jezdeci, kaj pomeni to, le konje so iskrili z ostrogami in drvili v glavno ulico, a gruče ljudij so postajale in strméč gledale za njimi.

Nekaj trenotkov pozneje prepričal je strašen prizor cesarskega kurirja in njegove spremljevalce, da je resnična njih slutnja, da je brezuspešen njihov težavni pot.

Na trgu svetega Marka stal je namreč visok oder, krvav od obile človeške krvi. Sveta je bila ta kri narodu treh dežel in svet mučeniški oder, kajti na njem je padla isto jutro ob osmih pod rabljevim mečem glava vojvode — Ilije Gregoriča.

Dvaindvajsto poglavje.

Matija Gubec, kojeg se opaka robska duša drznu igrat se kralja, nek primi kraljevsku čast, nek bude vjenčan razbieljenom krunom na razbieljenu stolu i razsječen na četvero. *Šenoa.*

Že pol ure pozneje razvozljala se je čudna osoda, ki je spremljala tudi gledé svetovne zgodovine znamenito to kmetsko ustajo slovenskih in hrvatskih kmetov leta 1573. Zbledel je namreč mogočni ban hrvatske kraljevine beróč lastnoročno cesarjevo pismo njemu poslano.

Ukazovalo se je v tem pisanji hrvatskemu banu, naj se ustavi do drugega ukaza izrečena smrtna sodba nad Ilijo Gregoričem in Miho Guzetičem. Povrh se ima pričeti novo preiskovanje vseh uzrokov in okoliščin kmetskega upora. Stoprav na podlagi teh sodijo se naj potém glavni poveljniki.

Lahko vest in lahek izgovor o zakasnjenej izročbi cesarskega pisma imel je dvorni poslanec. Mnogo prič mu je bilo na razpolaganje v spremljajočih ga kmetih, o kterih ni nihče dvomil, da bi ne bili radovoljno dali svojega življenja, ko bi se bilo ohranilo ono njihovega slavnega Ilije Gregoriča.

S težkim srcem se je vračal cesarski kurir drugi dan. Vedel je dobro, da nosi lastnoročno banovo pismo, v kterem stoji zapisano, da je dospel cesarjev ukaz gledé Ilije Gregoriča za štiri ure prepozno v hrvatsko stolico. Mihu Guzetiču bi bila pa tudi prej oznanjena cesarska milost brez uspeha; kajti umrl je dva dni pred Gregoričevo smrtjo nagloma v ječi.

S tem osodepolnim dogodkom končuje glavno dejanje v nesrečnej kmetskej vojski proti stoletnim vnebókričečim krivicam ponosnega gospodstva.

Strašno. kakor skoro nikjer drugje v svetovnej zgodovini, maščevala se je tú prokleta nesloga, ki se vleče kakor rudeča nit v vsakem slovanskem javnem podvzetji, nad slovenskim ljudstvom in njegovimi voditelji.

Beg Gubec, kteremu pripisujejo nekteri hrvatski pisatelji glavno ulogo in ga idealizujejo kot prvega junaka v kmetskih bojih, imel je sicer najblažji namen pomoči z občno kmetsko-ustajo teptanej slovenskej raji. a njegova neizmerna častiželjnost in zavist do ostalih triumvirov uničila je kmetski upor, ki je bil s čudovitim pogumom in strategičnim talentom osnovan.

Potoki krvi prelili so se brezuspešno ter prepričali narod, da lastna sila ni zmožna stvariti kmetske svobode. Najhujšo osodo za svoje visokoleteče misli in pogubljivo častiželjnost čutil pa je predsednik kmetskega triumvirata, beg Matija Gubec sam.

Po nesrečnem boji pri Krškem pobegnol je na Hrvatsko, a vidéé. da je izgubil zadnji upliv v kmetskej vojski, ki je izvolila Ilijo Gregoriča svojim vrhovnim poveljnikom, vrnol se je lahkomišljeno na svoj dom v Stubico. Pokazati je hotel s tem svojim činom sredi občne ustaje na Kranjskem in Štajerskem, da je vladi zvest in sovražnik kmetskej sili.

Motil se je Gubec v svojem prevelikem optimizmu. Po svojej častiželjnosti izgubil je tudi zadnjega svojega prijatelja. Izdan je bil neki celó po krškem županu Sili, ki je hotel s tem pri vladi samega sebe opravičiti izdajalske zatožbe. Označil je Gubca kot prvega upornika, ki se je že nazival kraljem ilirske provincije.

Zaradi veleizdaje zapadlo je gosposki vse Gubčevo premoženje in njega samega so privedli pred banski sod v Zagreb. Da bi pa z Gubčevo obsodbo zadušili kmetsko ustajo, sodili so javno kmetskega odstavljenega kralja in sicer z nepopisljivo brezsrčnostjo in z izmišljenimi sredstvi.

Na javnem trgu v Zagrebu postavil se je namreč Gubcu kraljev sedež. iz kterega so moleli na vseh straneh dolgi ostri žreblji. Ná-nj so posadili sodnijski hlapci vpričo na tisoče zbranega ljudstva novega kmetskega kralja. A dovolj še ni bilo tega grozodejstva. Zgodovina hrvatske kmetske ustaje pripoveduje, da so ščipali na takem sedeži sedečega Gubca rablji z razbeljenimi kleščami po vsem životu; in tudi kronan je bil napósled Gubec z običajno slovesnostjo.

Železno špičasto in razbeljeno krono dejali so mu na glavo in jo zabijali s kladvi vá-njo, dokler ni prvi kmetski kralj, Matija Gubec, v rabljevih rôkah izdihnol svojega življenja . . . .

Grajščak Tahy, čigar ime še dandanes straši v hrvatskem narodu, bil je edini, ki se je veselil s svojimi pristaši grozne osode upornega kmetskega ljudstva. Računal je, da si je pridobil s svojo nečloveško krvoločnostjo, ki je prelila potoke kmetske krvi, neizmernih zaslug za vse bodoče čase. Po njegovej sodbi bilo je po zadnjih strašnih udarcih kmetstvo ponižano v večno sužnost. A motil se je vsaj za nekaj časa v svojem življenji.

Največja kmetska ustaja slovenskega in hrvatskega ljudstva opozorila je resno vlado na pomenljivo ljudsko moč, ki se bode nedvomno zopet vzdignola o prvej priliki, če se jej vsaj nekaj zaželenih pravic ne dá. Preiskovale so se zaraditega razmere med gospodstvom in kmetstvom pred ustajo in njeni neposredni uzroki.

Akoravno je bilo to preiskovanje le površno in bolj tako rekoč pesek v oči kmetskemu ljudstvu, objavilo se je vendar mnogo vnebókričečih krivic, največ učinjenih po brezsrčnem Tahyji.

Pričakoval je tedaj poslednji zastonj obljubljenega vladarjevega priznanja za svojo izdatno pomoč proti kmetskej zaroti. Užaljen v duši in telesno obnemogel umrl je še isto leto na nekej strašnej bolezni. Kmetska pravljica trdi, da je rujovel na smrtnej postelji kakor bik od strašnih bolečin in da je bila vendar še njegova zadnja beseda:

„Čuj me, sodnik, če zopet ozdravim, očistim vso deželo kmetstva, ki je sramota tvojemu imenu!"

Oskrbnik Črnič, zloglasno orožje Tahyjevo proti ubogemu kmetstvu, podedoval je velik del njegovega premoženja, a umrl je kmalu potém v preiskavi zaradi mnogih zločinov svojih.

Poln grozovitih, a resničnih, po ljudskej pravljici in zgodovini slovenskega in bratskega hrvatskega naroda potrjenih prizorov je žalibože naš roman. Želimo iz srca, da bi resnični zadnji pričujoči prizor naše povesti razsvetlil vse prejšnje senčne slike.

Tihota in mir vrnola se je zopet po teh dogodbah v hrvatske in slovenske koče in sela. Celiti so se jele strašne rane na telesu ubogega naroda. Le nekomu se niso zacelile nikdar več. V Stubici stoji lesena koča. Slep, sivolas, onemogel starec sedi vsak dan na kočinem pragu in ubira otožnodoneče strune na svojej tamburici. Davno že ni veselega glasú iz njegovih ust. Le strune odmevajo v tiho dolino, kakor da bi vabile vesele ptice pod nebom v svojo otožno harmonijo in govorile z njimi o srčnej tožbi zapuščenega slepca. In ko zažaré zvezde na nebu, pride navadno bleda črnooka deklica k slepcu na prag. Gladi mu sive lase raz čela in mu reka: ljubi oče. Kedar pa uberó slepčevi prstje najbolj otožne melodije, utrne se solza v dekličinem očesu in skriven vzdih se izvije iz njenih prsij.

„Ne togujte neprestano, oče! Ves narod čuti z nama najino nesrečo in obžaluje slepega junaka Marka Gregoriča in nesrečno nevesto Jelo, vnukinjo njegovo!“ Tako vzdihuje ob takej priliki Ilijeva hči in poljubuje slepčevo lice.

„Ves narod,“ odgovarja slepec Marko Gregorič, „čuti z nama in midva z njim. In moj čut mi pravi, da vstane enkrat, — a tedaj ne bode prahú več od naju, — tudi naš narod iz tisočletne temnice k večno zlatej svobodi!“

V gozdu.

I.

Kedar gleda žar nebésni
V lahnem senu gozd zelêni
Takrat o ljubečej pesni
Sanja v gozdu duša mêni.

Takrat sprejme v krilo svôje
Vsa čutila gozd zelêni,
A ljubézen, dekle moje,
Ta ostáne têbi, mêni!

II.

Gledi! Gozd takó pokojen
Srca je podóba verna:
Cvet po njem kalí nebrójen
In krasota z njim stoterna!

Njemu spé mirnó oblásti
Ki vihár jih vzbuja jezen,
A gorjé mu, komur strasti
Vzámejo celó - ljubézen!

III.

Tiho gledi! v srci môjem
Plava mala, tožna pesen —
O naj vzbuja v srci tvôjem
Pesen tá odmev slovésen!

Naj tijà do nébes trona
Glasno tvôjo hvalo nósi,
Naj od Boga têbi ona
Sreče in radósti sprosi! . . .

A. Funtek.

Vijóla.*

Zvení mi v prsih o vijóli
Pozabljen in pokôpan glas;
O čuj! povest je srčne bóli,
Ljubézni je kipèč izraz!

Tedaj ko sèn v pomládi prvi
Lehkôtno je poljúbljal svet,
Priklil iz ljúbljenčeve krvi
Boginji je vijóle cvet.

---

* Ta pesen se naslanja na znani mythus o Rheji Kybeli in Atysu.

Rojèn takó tá cvet dehtéči
Ostal jej je na veke mil,
Spomin je bil o njenej sreči,
Nesréče jej spomín je bil. — —

In zdaj zvení mi o vijóli
Povésti te drhtéči glas!
Deklè ljubó, — naj môje boli
On bode ti kipèč izraz!

Povést je pač o času sivem,
A tudi mòja je povest!
Iz njé zvení v spominu živem
Bridkó i môja ti bolest:

Kakó zakôpal v prsi svôje
Spomine sem nekdánjih dnij,
Kakó le krí té pésni môje
Rodí, le môja srčna kri! . . .

A. Funtek.

Očetov tovariš.

Novelica. Spisala *Pavlina Pajkova.*

(Konec.)

V.

Na sadnem vrtu so delavci pobirali slive. Silvija in Franček sta res bila pričujoča, a da bi nadzorovala ljudi, jima še na misel ni prišlo. Nekaj sliv več ali manj, to ne bo spravilo očeta na beraško palico, sta ménila.

Na lestvici, naslonjenej na najlepšo slivo, stal je Franček pokušajóč okusno sadje ter metal koščice v sestro.

Silvija pa je bila po lestvici zlezla na precej visok zid, ki je ločil sadni vrt od zeljnega. Na njem je zdaj v prijetnej senci slivovih vej sedela bratu nasproti.

„Kako bedasto si dave izgledal, Franček, ko si nenadoma zapazil majorja v mojej družbi! Pa na to zbežati! Ali je to moško? S tem si še le majorjevo pozornost ná-se obrnol.“

Tako zabavlja Silvija bratu, navidezno huda.

„Ti boš mene učila, kako se naj obnašam?“ odvrne Franček razžaljen. — „Kako si se pa ti šalila z majorjem, kterega jedva poznaš, in se z njim po domače vedla! Ali se tako obnašanje spodobi izobraženej gospodični?!“

„Ti in tvoja izobraženost pojdita se solit,“ smeji se Silvija. „Ali misliš, da bom stala pred njim néma in trda kakor lesena pupika, da bi se izkázala izobraženo? Misliš li tudi, da si bom dala svojo obleko trgati, ne da bi se hudovala? — Sicer pa me je major rad poslušal, naj sem li olikano ali nerodno govorila. Sploh se mi on vidi domač, prijazen človek.“ nadaljuje deklica vedno živahnejše; „prijatelj je mladine in veselih obrazov. Čisto drugačen je od očeta. Upam, da se bomo z njim prav dobro sporazumevali.“

„No, no, ne vnemaj se toliko zá-nj," posvari jo brat porogljivo. „Ko bi bil major mlad, bilo bi to razumljivo, tako pa —." Sedaj umolkne ter kaže smešno z rokami kretajóč, da je vse zastonj.

„Mlad ali star," godrnja Silvija, „meni je prijeten in ga rajši imam kakor tebe."

„Tako? tako?" grozi se brat. „Le počakaj; ne ostane ti brez kazni ta izrek!"

Nató stopi hitro z drevesa in vzemši lestvico na ramo reče smejé:

„Glej, kako prideš s svojega visokega prestola; po tej lestvici že ne, zató sem ti porok." Rekši odide z lestvico vred iz vrta.

„Franček, Franček, ali si brez pameti? Nesi lestvico nazaj! Kako naj pridem z zidú?" kriči Silvija za njim na pol prestrašena, na pol huda.

A brata ni bilo več videti. Delavci pa so že tudi bili odšli v drug del vrta hruške pobirat.

Silvija meri visočino zidú, ali bi se dalo z njega skočiti; a prepričala se je, da bi po tem potu s celimi udi ne prišla doli. Še ni utegnola misliti, kaj jej je sedaj storiti, ko jo škripanje po pesku prepriča, da nekdo sèm po stezi prihaja.

Silvija se ozre, a nató zadržuje sapo, da bi ne izdala svoje pričujočnosti. Major je mimo prihajal. Da bi me le ne zapazil, misli si ona; kakšne pojme bi potém o meni dobil?

Ali nesreča je hotela, da jej v istem trenotku prileti mušica v nos. Prisiljena je bila kihnoti.

Major se nató ozre na vse strani; a ker nikogar ne vidi, pogleda še na drevo in potém na zid.

„Kako ste prišli tu gor?" popraša major čudeč se z nasmehom ter jo po vojaško prijazno pozdravlja.

Veselo ona odgovori: „Gotovo po istem potu, po kterem se bodem morala vrnoti."

„A jaz ne vidim nobene lestvice," méni major gledaje okoli sebe.

„Franček jo je odnesel, ker sem mu nekaj neljubega povedala," razloži mu Silvija. „Maščevati se mi je hotel s tem. Pa naj le počaka, da pridem doli!"

„Ne bo tako hudo, mislim," pristavi major dobre volje. „A zdaj mi povejte, kje naj lestvico dobim, da vas rešim iz tega neprijetnega položaja?"

„O, te danes ne dobite več. Bog si vedi, kam jo je on skril," zagotavlja mu deklica.

„Kaj je tedaj storiti? popraša major začudjen zavoljo njene hladnokrvnosti.

„Udati se moram v svojo osodo ter na zidu prenočiti," odvrne ona s šaljivim pathosom. „Fant ne dá lestvice do jutre, poznam ga predobro."

„Ko bi dol skočili,“ svetuje major nekoliko v zadregi, „bode moja skrb, da vas ulovim.“

Silvija si nekoliko pomišlja. „Dobro!“ reče nató odločno; „sprejmem vašo ponudbo, pa s tem pogojem, da dobro ná-me pazite.“

„Tedaj pogum!“ navdušuje jo major in raztegne roki, in v tem trenotku mu pade Silvija v naročje.

„Hvala Bogu, zdaj sem rešena,“ opomni deklica zadovoljna, ko čuti tla pod nogami.

Kite pa so se jej med skokom odvezale ter jej visele čez rame. Ona diše hitreje, in ljubezniva rudečica je razlita po njenem obrazeku; njene otroške, vedno smehljajoče oči jej žaré, in njena usta se prijazno nasmehnejo, ko se zdaj s hvaležnim pogledom ozre na svojega rešitelja.

Major jo vidno ginen opazuje. Njena podoba ga jako živo spominja njegovih že davno minolih srečnih let. Ne more se je dovolj nagledati. A pri tem mu srce hipoma močneje bije v hrabrih vojaških prsih in temna rudečica kakor blisk obsenči za trenotek sicer kakor marmor belo njegovo čelo.

„Kako ste urni in močni,“ pristavi natό Silvija z občudovalnim glasom. „Ko bi me ne bili ulovili, ulomila bi si bila gotovo roko ali nogo.“

Silvijin glas vzdrami majorja iz zamišljenosti. „Ne govorite o tem,“ odvrne on neprijetno zadet od njenih besed; „jaz se radujem, da vas vidim zdravo in veselo stati pred sebój.

„A vi ste si menda izvili roko?“ popraša ona s skrbnim glasom.

Major se dobrohotno nasmehne. „Moje roke so me že dvakrat branile sovražnika, in potém ne bi prenesle tego vašega životeka?!“

„Vi ste sploh še tako čvrsti, tako mladostni videti, dasiravno ste nekdaj bili očetov tovariš,“ odgovori Silvija, ki je zopet dobila navadno živahnost. „Vaše čelo nima niti ene gube, a očetovo je že zloženo v same grbe.“

Major močno zarudi. „Ne smete pozabiti, gospodična“, reče po kratkem premolku, „da imajo vaš oče veliko rodbino in torej mnogo skrbij; čudim se, da so pri tem še tako dobro ohranjeni.“

„Ali niste bili vi nikdar oženjeni?“ popraša Silvija radovedno.

„Nisem še imel te sreče,“ odvrne major z negotovim glasom in gleda v stran.

„Jaz še tudi ne,“ smeji se deklica. „A najbrž je tudi ne bodem nikdar imela.“

„Kako to?“ začudi se on.

„Ker nisem ne lepa, ne bogata, ne duhovita, ne izobražena. Jaz pogrešam vse one lastnosti, ki so tako rekoč mamilo, s kterim devojke ženine privabljajo.“

„Mislite?“ odvrne major iskreno.

„Sicer pa bodem preveč od svojega ženina zahtevala, da bi se pod belim solncem našel tak, ki bi imel voljo vzeti me.“

„Kaj neki? Radoveden sem,“ pristavi nató major navidezno dobre volje, a zna se mu, da si zastonj prizadevlje skrivati neko skrb.

„Najprej bi moral biti bogat,“ našteva Silvija, „da bi mogel bratom ali sestram one želje izpolniti, kterih oče ali nočejo ali ne morejo. Potém bi imel po zimi stanovati v mestu, ne pa v takej vasi, v kakoršnej mi leto in dan živimo. Tudi bi moral kupiti ložo v gledišči, dajati plese in zabave itd. Tako bi se utegnole sestre, ktere bi hotela k sebi povabiti, zabavljati in imele bi priliko, najti si primernih ženinov. Nató bi moral imeti nekakov upliv v družbinskem življenji, da bi bratom v primerne službe pomagal. Oče itak ne bodo zá-nje v tem oziru ničesa storili; fantje se mi tako smilijo! Z éno besedo, kdor mene vzame, dobi nas vseh dvanajst na svojo ramo!“

Major se srčno zasmeji tej čudnej in odkritosrčnej izjavi. „Ali te želje veljajo vašej rodbini,“ opomni nató. „Kaj pa vi zá-se zahtevate od svojega ženina?“ — To izrekši pa upre z nekim nemirom svoj pogled v deklico.

„Zá-se?! To je vse tudi za mene,“ odvrne Silvija odkritosrčno. „Ako svoje brate in sestre vidim srečne, potém sem tudi jaz srečna.“

Major lahno vzdihne, in njegovo oko se zopet razvedri . . . „Menim, da vam ne bode težko najti takega ženina,“ pristavi nekoliko v zadregi in se izogiblje Silvijinemu zvedavemu pogledu, jedva slišno šepetaje: „Ako bi le hoteli, . . . le vi hoteli.“

„Pod temi pogoji sevéda bi hotela. — A tam gre Fanica, pojdiva jej nasproti.“

„Čemu?“ odvrne hitro major. „Zdi se mi, da naju gospodična Fanica celó ne potrebuje. Vidite, kako je v knjigo zamaknena?“

„A vi še z njo prav govorili niste,“ opazi nató Silvija. „Fanica je tako mila, postrežljiva in pa lepa; gotovo se vam bode dopadala.“

A major ni bil istega mnenja. Obrne se od one strani, kjer se je Fanica sprehajala, ter izreče željo si še nasprotni del vrta ogledati. — In tako sta major in Silvija še celo uro po vrtu hodila. Nobeden njiju ni kazal, da bi bil utrujen uzajemnega društva. Predno pa sta se potém ločila, morala mu je Silvija obljubiti, da mu bode jutre še gaj pokazala. Podati mu je morala tudi roko v slovó, a da je on njeno ročico nekoliko predolgo v svojej obdržal, tega še deklica zapazila ni. Saj je bil nekdanji očetov tovariš, in ona se je še prištevala otrokom! V njenej naivnej duši še ni bilo slutnjam prostora.

VI.

Polkovnikova noga še ni bila popolnoma ozdravela, dasi je že prešlo deset dnij, odkar se mu je bila nezgoda pripetila. Polkovnik ni sicer ležal več v postelji, vendar pa je še moral ostajati v sobi. Bolna noga je le počasi okrevala in polkovnik je mogel le s silo in s pomočjo palice hoditi po sobi, a še to le za malo časa.

Major je veliko prebival v družbi starega prijatelja ter mu vedno zagotavljal, kako srečnega se čuti v njegovej hiši. Polkovnik je bil tega neizmerno vesel, dasi ni mogel razumeti, kako more razumen človek najti veselja v takem babilonskem turnu, kakor je sam svojo hišo rad imenoval. Menda ga je priroda obdarila z jeklenimi živci, mislil si je sam pri sebi ter mu ta neprecenljivi dar zavidal.

Polkovnikovi otroci pa so dobro porabljevali očetovo nenavzočnost. Knjige ni nobeden pogledal, odkar je bil oče obolel. Veselili so se svoje prostosti ter vso hišo premetavali. Očetova puška je že davno bila strta, cvetlice na vrtu do korena pobrane in v kolarnici ni bil več cél niti eden kos mizarskega orodja. Očetove jeze se niso bali. Vedeli so, da predno oče popolnoma ozdravi ter zvé njih malopridnost, bode že vsak v varnem zavetji svojega zavoda. Saj je imel v štirinajstih dneh biti konec šolskih počitnic.

Z majorjem niso mnogo občevali. On je bil sicer z njimi jako prijazen ter jim bil celó iz mesta naročil krasne in dragocene priprave za telovadbo. Prikupil se jim je bil s tem zeló. Vendar pa se je major navadno prikazoval v njihovem društvu samo tedaj, kedar je vedel, da najde Silvijo med njimi. Silvija je pri njegovem prihodu vselej postajala raztresena ter se potém brez vsakega zanimanja udeleževala igre. Izmed bratov pa je bil vselej kteri najti, ki jej je to brž očital. In ona, kažóč se razžaljeno, odhajala je vselej od njih. Major se jej je pa tedaj hitro pridružil, kakor da bi se bila za to dogovorila. Napotila sta se potém navadno obadva na sprehod.

Bilo je zopet enkrat v kolarnici zbranih vseh dvanajst otrok. Napravili so si leseno kočijo, da bi se v njej gugali po zraku. Bíli sò s kladivom, vrtali, pilili, žagali s tako marljivostjo, da so jedva eden drugega slišali.

„Hem, hem, Silvija! Tvojega prijatelja pa danes še ni videti,“ opomni porogljivo Gustek, ki je ravno z največjim trudom žagal desko, in pot mu je tekel s čela.

„Prehladil se je menda sinoči, ko se je s Silvijo po gaji sprehajal,“ méni Franček poredno. „Ubogega starčka trga najbrž vsled tega po udih!“

„Menda si pa barva brado in lase, ker tako dolgo dela toiletto,“ opazuje Jurček, ki je imel nalogo, stare skrivljene žreblje s kladivom

ravnati. „Že nekaj dnij opazujem, da niso njegova brada in lasje več tako sivi, kakor so bili prej.

„Kako lep je moral biti gospod major pred kakimi dvajsetimi leti, ko še ni imel sivih las,“ modruje Uršika vsa ognjena v lici. Z vso močjo je držala desko, na kterej je Nandek ogle žagal.

„Da, da! velika škoda je, da se ni major za kakih dvajset let pozneje narodil. Kaj ne, Silvija?“ pristavi Franček z nasmehom. „Potém bi sedaj drug duh vladal v našej hiši.“

Silvija je pri teh pogovorih ves čas hlastno s svedrom vrtala luknje v majhno poleno ter se prisiljeno nasmehovala. Po Frančekovej zadnjej opazki pa vzdigne hitro glavo in vrže poleno v kot rekóč z razdraženim glasom:

„Ali vi o majorji govorite, kakor o kakšnem osemdesetletnem starčku! Ali ni to nezaslišana drznost?“

„Ali mu še veliko manjka do osemdesetih?“ vpraša Gašparek naivno.

„Ravno še enkrat toliko,“ odvrne Silvija z mirnejšim glasom, a z žarečim licem. „Major ima še le štirideset let, kakor so mi mati pravili.“

„Še le?“ ponavlja jih več izmed njih s porednim glasom in se srčno smejé.

„Naš ded bi lahko bil,“ méni Micika nedolžno.

„Ni kaj reči; gospod major je še jako dobro ohranjen in dela izvrsten utis na vsakega,“ opazi nató resno Fanica. Hotela je med njimi in Silvijo odstraniti nevihto, ktero je že videla prihajati.

„Izvrsten utis, sevéda izvrsten!“ momljajo nekteri.

„Posebno pa, ker ima sto tisoč premoženja, kakor sem čul praviti,“ pristavi Gustek. „Škoda, da že pojutrešnjem odide! Kaj počneš potém, Silvija, ko prijatelja izgubiš? S kom se boš potém sprehajala?“

„Opozorim te, Silvija, da že stoji na dvorišči prazno vedro; solze lahko vá-nje pretakaš,“ pošali se Franček.

„Vi ste danes drzni in nestrpljivi, kakor že davno ne!“ odvrne Silvija navidezno dobre volje, a med tem pa s silo solze premaguje. „Kar sem delala, predno še majorja ni bilo tú, to bodem delala, ko njega ne bode. Jaz grem; meni ni več za vašo družbo, dokler se ne poboljšate!“

Rekši vstane in ne da bi koga pogledala, hitro odide.

VII.

Bil je predzadnji dan majorjevega odhoda. Silvija se danes še pokazala ni v družbi svojih sester in bratov. Brž po zajutreku zbeži neopazovana v gaj. Tam se vsede na klop, ki je stala sredi gostega smrečja popolnoma skrita tujim očem.

Silvija je bila danes videti bleda in vsa zamišljena. Oni srčni otročji nasmehljaj, ki jej je bil lasten in kteri je njenemu obličju vedno navdihoval poseben čar, pogrešal se je danes na njenem obrazu. Njene sicer

živahne, samosvestne oči. kterih poredni, a odkritosrčni pogled je vnemal srca ljudem z njo občujočim, bile so danes medle in otožne. Silvija se ni več zdela devojka prejšnjih dnij; njena nenavadna resnoba kazala jo je starejšo, razumnejšo.

Na tej klopi je večkrat z majorjem sedela v prijetnem, zaupnem pogovoru. Pojutrešnjem odide on! Kako rada bi se bila še enkrat sama z njim pogovarjala! Prav za prav pa ni vedela sama o čem; v njenej družbi je bil major vedno vesel ter je rad govoril, a sicer je bil vselej resen in malobeseden. Čutila pa je danes nezapopadljivo hrepenenje, videti ga še enkrat zadovoljnega. Upala je torej, da jo pride major tja iskat, ko je ne bode našel nikjer. — Silvija se ni v svojem upu motila; ni dolgo trajalo, ko iz daljave spozna hojo njegovo. Kmalu potém prikaže se izza drevja njegova visoka, ponosna postava.

Prijazno se nasmehne, ko zagleda Silvijo, in v njegovem očesu zabliščí za trenotek skriven up.

„Ste čakali ná-me, gospodična Silvija?“ vpraša potém z negotovim glasom ter se vsede poleg nje.

„Med zelenjem sedeti je tako prijetno,“ odvrne ona v zadregi. „Tudi sem menila — sodila — upala, da utegnete morda tudi vi priti sem. Sáj je ta kotiček v gaji tudi vam tako priljubljen.“

„Kaj pa vam je danes, gospodična Silvija?“ poprašuje major skrbno in jo sočutno pogleda. „Vi ste bleda in vaše oko je nestalno. Vam se je moralo nekaj neugodnega pripetiti.“

Silvija pripogne nekoliko glavo, povesi oči, a ne odvrne ničesar.

Major sklonivši se nekoliko, pogleda jej pomenljivo v oči. Nató pa reče s prijaznim, a odločnim glasom: „Pričakujem odgovora, Silvija!“

„Ne morem ga dati,“ šepeta deklica in močno zarudi.

„Vi, ki ste mene vedno častili s svojim zaupanjem, vi, vedno tako odkritosrčna, hočete mi zdaj zamolčati, kaj vas teži? Kajti da vas muči neka skrb, ne morete mi utajiti.“

„Malenkost, gospod major! Le neki mimogredoč bol me je nenadoma presunol,“ izgovarja se Silvija, premagujé svojo ginenost. „V štirih dnevih namreč,“ nadaljuje ona, „odidejo bratje in sestre z doma, a v dveh dneh tudi vi. Kako bode potém v našej hiši prazno in pusto! Tega se bojim.“ — In solze jej zabliščéjo med povešenimi trepalnicami.

„Ali vam je rés žal, da odidem?“ popraša major presunen.

„Sevéda,“ odgovori ona hitro; „bili ste vedno tako dobri in potrpljivi z menoj. Ah, da niste vi moj oče,“ pristavi nató ter vzdihne globoko; „kako bi vas hotela ljubiti!“

„Oče?“ popraša major in čelo se mu zmrači.

Ona ga naivno pogleda. „Da bi mi brat bili, ste vendar že prestari,“ opazi nató Silvija ter se vsa solzna nasmehne.

Major obledi in pogleda proč.

„Oh ostanite še nekaj časa pri nas,“ govori Silvija iskreno ter se proseče vá-nj ozre.

„Ni mogoče,“ odgovori on zamišljen in lice se mu zopet zjasni. „Moj dopust je pri konci. Ali,“ nadaljuje on počasi in po kratkem premolku, kakor da bi vsako besedico preudarjal, predno jo izreče; „ako želite to, Silvija, in ako me rés le količkaj radi imate, ne bodem vas nikdar zapustil. A vi morate potém svoj dom zapustiti in se k meni preseliti.“

Silvija ga začudjena pogleda. Ni ga razumela.

Major seže po njeno roko in jo srčno stiska med svojimi. „Vi me ne razumete,“ nadaljuje nežno. „Silvija, mater imam domá, ljubeznivo starčko, ki vedno toguje, da jej niso nebesa podarila hčeri. Bodite vi tedaj njena hči! Jaz in ona bodeva vse storila, kar vam zamore olepšati življenje. Nikdar ne bodete imeli uzroka obžalovati, da ste privolili v to. Kako bi vas ljubil, Silvija! ako bi hoteli postati moja,“ končuje major s slovesnim glasom.

„Ah, sam Bog vé, kako rada bi zapustila očetov dom, sedaj ko postane v njem tako dolgočasno,“ vzdihuje Silvija. „Prepričana sem, da vi in vaša mati ne bi nikdar z menoj tako grdo ravnali, kakor delajo oče. Kaj ne, vi me hočete pohčeriti, ali ne?“

„Pohčeriti?“ zakliče major in se zasmeji. „K temu, moja draga, sem pa vendar še za deset let premlad! Ali me rés še vedno ne umejete? Silvija, nedolžnica! — Ali vam srcé ne pokazuje drugega pota, po kterem bi lahko obá vedno združena živela?!“

„Potém bi naj postala vaša soproga?!“ odgovori deklica raznenadjena. „Vi se šalite z menój!“

„Ali bi to bilo kaj tako strašnega, Silvija?“ odvrne major globoko ranjen po njenem nepričakovanem neugodnem odgovoru.

„Ali, vi ste bili nekdaj očetov tovariš in imate štirideset let;“ izgovarja se Silvija polglasno. Znalo se jej je, da jo močno boli videti njega pobitega.

„In vi jih imate sedemnajst, to vém,“ vzdihuje major. „Priznavam, da je razlika velika, vendar pa ne tolika, da bi se najini srci ne zamogli sporazumeti.“

„Jaz, da bi se v svilo oblačila, sprejemala goste in vodila gospodinjstvo?!“ pošali se Silvija dobre volje. „Ali to je celó nemogoče. Jaz sem v tem še tako nevedna kakor novorojenka.“

„Ali so ti uzroki edini. Silvija, ki vas ovirajo, da bi postali moja ženica? Za Boga, bodite odkritosrčni, kakor ste vedno bili; ne prikrivajte mi svojega pravega mnenja, naj mi bode še tako grenko,“ prosi major temnega obraza.

„Ne razumem niti ene besede vsega tega. kar mi pravite,“ odvrne zdaj Silvija preplašena vsled njegove razburjenosti.

„Potém pa me tudi ne ljubite!“ on s silo odgovori. Nató pa vstane ter začne hoditi gor in dol po ozkem prostoru z očmi uprtimi v tla. — A na enkrat se pred Silvijo ustavi, rekóč z mirnim glasom, a silno upadlega lica: „Odpustite, gospodična, da sem mir vaše duše kalil. Priznavam, da sem nespametno ravnal, menéč, da bode številu mojih let sedemnajstletna devojka prizanašala. A moje srce še tako mladostno čuti! Ono samo me je zapeljalo. Odpustite in pozabite ta zadńji četrt ure . . .“

„O, ne bodite ná-me hudi,“ prosi sedaj Silvija s sladkim otročjim glasom, vsa presunena vsled njegove trpeče zvunanjosti. „Gotovo vas rada imam, sicer bi se tako ne žalostila, ker nas hočete zapustiti. O da bi vas mogla o tem prepričati! Vam na ljubo, čutim, da bi storila vse, česar bi želeli.“

„Silvija! vse? rekli ste vse? Sem li dobro čul?“ ponavlja na vso sapo major. „Ali pa tudi veste, kakšen up vzbujate zopet v meni s to besedico?“

„Vém,“ odgovori ona odločno in ga milo, a na ravnost pogleda.

„Vi torej hočete . . .?“ popraša major radosten in pri tem mu oko zarosi ter potegne deklico k sebi, iz prsij pa se mu ukrade težek vzdihljej.

Silvija se ga ne brani. Na prste stopi, da more še roke deti okoli njegovega vratú. Med tem pa zašepeče:

„Naj se zgodi po vašej volji! Vam popolnoma zaupam. Ali, kaj bodo otroci nató rekli? Ti me bodo dražili!“

On jo s srčnim nasmehom drži nekoliko od sebe, da jo zamore bolje opazovati; potém pa jo ginen poljubi na jasno čelo. — „Silvija, ali je res, ali sanjam, da ste zdaj moja, moja na večno?“ reče nató major ves navdušen, in vsa njegova oseba je videti v teh kratkih trenotkih kakor prerojena. — „Kdaj napraviva svate?“

„O, k temu je še časa dve, tri leta,“ méni ona veselo.

„Silvija, a v mojih letih,“ — v mojih letih se ne čaka tako dolgo, hotel je reči major, a sredi stavka umolkne. „Ali ni predolgo?“ pristavi samó.

„Da, da! predolgo bode,“ odvrne Silvija po kratkem pomisleku. „Kaj bi zdaj domá še nekaj let počela, brez bratov in sester in pa brez vas? — K vašej materi si želim, ki nobene hčeri nima. Kako hočem njo in pa vas ljubiti! Pa kaj ne, da mi ne bosta prepovedala smejati se in biti vesela? Oh, jaz ne morem biti resna. Te čednosti mi ni dal Bog,“ pristavi obžalovaje.

„Tega tudi ni treba, nevestica moja!“ tolaži jo on. „Le smejite se in radujte se življenja, kakor brezskrbna grlica! Kako bodem tega vesel!“

„Kako ste dobri z menoj, gospod major!“ odgovori ona s hvaležnim glasom. „Midva se ne bova nikdar spirala, kakor delam vedno z brati: to že vidim naprej.“

„Silvija, ali še ne veste, kako mi je ime? Gospod major! nočem več čuti iz vaših ust,“ posvari jo on. „S krstnim imenom Rudolf me morate odslej imenovati.“

„Oh, temu se ne bodem nikdar mogla privaditi,“ zagotavlja Silvija sramežljivo.

„Napravite takoj poskušnjo!“ svetuje on.

„Ru-Rudolf! kako ste dobri,“ ponovi Silvija še enkrat. Potém pa skrije osramočena hitro lice v dlani.

VIII.

Prešlo je leto po zadnjih dogodkih. Polkovnikovi otroci so zopet domá na počitnicah in štejejo dneve in ure do Silvijine poroke. Vse priprave obetajo vesel, nenavaden dan. Ženin, ki je med letom šel v pokoj dobivši o tej priliki naslov podpolkovnika ter živel o svojih velikih zasebnih dohodkih, poslal je svojega vrtnarja in mizarja, da okinčata nevestin dom. Naročil je za isti dan tudi godbo, nakanil pogostiti vso mladino istega okraja, prirediti jim ples in drugih narodnih veselic. Hotel je svojej mladej, od njega toliko obožavanej nevesti v srce utisnoti nepozabljiv spomin na dan njene poroke.

Preteklo leto je Silviji hitreje in bolj veselo minolo, kakor si je mislila. Ostala je sicer sama s Fanico v očetovej hiši, ali oče je bil proti njej kakor izpremenjen, odkar je bila nevesta. On, ki jej je prej pri vsakej priliki očitaval, da je prava nesreča za hišo, od kar se je narodila, da pohujšuje brate in sestre, častil jo je zdaj kakor neko vzvišeno bitje. Saj je vedel, da njena poroka s premožnim, v družbinskem svetu zeló spoštovanim plemenitašem, podpolkovnikom Gromom, bode na čast in veliko korist vsej njegovej rodbini.

Silvija je tudi kot nevesta ostala ista odkritosrčna, prosta dušica, kakor je bila od nekdaj. Ne tako njena zvunanjost. V prvej mladosti, skoro vedno zaprta v zavod, kjer je pogrešala mladini toliko potrebnega gibanja na prostem zraku, vzrastla je bledolična in slabotna, ali čvrsti, zdravi zrak na deželi, notranji mir in zadovoljnost napravili so iz nje, prej cvetlice pod steklom, sedaj krasno, močno rožo. Njeno od suhobe prej skoro rumeno lice svetilo se je zdaj v najzdravejšej barvi mladostnej: njen prej drobni, majhni životek vzrastel je v teku ene ga leta visok in okrogel. — Podpolkovnik, ki je med letom večkrat obiskaval svojo nevesto, čudil se je odslej njenej brzej izpremembi. Skoro, da mu je Silvija postajala prekrasna. Večkrat si je mislil na tihem: Ali ne bode kdaj njena lepota in mladost meni osodepolna? Razlika najinih let je tako velika!

— A iz njegove duše izginoli so zopet dvomi in strahovi, ko se je o prvej priliki zopet prepričal o njenem iskrenem nagnenji in udanosti, ko je opazoval njen nepopačeni, odkritosrčni značaj, ko je v njenih jasnih očeh videl odsevati njeno čisto, blago dušo!

In dan poroke je prišel, svetel in jasen, jasen, kakor so bile osebne razmere med ženinom in nevesto. Silvija se vzbudi isto jutro, še predno se je jelo daniti. Samo žvrgolenje ptičev je naznanjalo skorajšnji jutranji prihod. Vstane, poklekne in moli. Nató se tihoma prikrade na vrt, od tam v gaj, kjer vsako gredico, vsako drevo še enkrat sočutno pogleda. Vzela je od njih slovó.

Potém obišče hlev ter pobožca konje in krave, ki so jo debelo gledali s svojimi pametnimi očmi. Tudi starega kosa v tičniku ni pozabila. Iz kletke ga vzame in poljubuje njegova črna kot žamet mehka peresca, dokler je on, nehvaležnež, v nos ne ščipne.

Vesela in lahkega srca stopala je Silvija po poroki na strani svojega soproga, kakor kedar je z brati igrala moža in ženo. Ni mogla razumeti, zakaj vidi okoli sebe samo otožne obraze. „Saj vas v štirinajstih dneh pripelje poseben vlak vseh ednajst na moj novi dom na obisk,“ pošali se ona. „Pri naju ostanete potém do konca počitnic. Oče so že v to privolili. Radovati se hočemo in šaliti po starej navadi; kaj ne Rudolf?“

Potém objame in poljubi enega za drugim, brate in sestre vse po vrsti; a ko pride do zadnjega, začne z nova pri prvem. Še le ko jo podpolkovnik opominja, da je čas odrinoti, loči se od njih. Silvija je imela zdaj solzne oči. Proti svojej volji postala je ginena, dasi je v srci čutila blažen mir in zadovoljnost.

Nekaj trenotkov pozneje sedela je poleg soproga na mehkej blazini v kočiji.

„Bog vas čuvaj, otroci!“ klicala je iz okna in pozdravljala z roko, ko se je kočija že naprej pomikala. „Na svidenje Franček, Fanica, Gustek, Uršika, Lilika, Jurček, Gašparek . . .!“ Ropot kolesni je oglušil njen glas. Bratje in sestre pa gledajo s solznimi očmi za krasno kočijo, ki jim je odpeljala preljubljeno sestrico. Kakor izgubljene ovčice tavajo potém celi dan po hiši, tihi, raztreseni, vedno nekaj iskaje, kar bi jih na Silvijo spominjalo.

Še le nekaj dnij pozneje razvedrilo se jim je srce, in smeh in šala sta zopet zavladala v polkovnikovej hiši.

Na jezeru.

(Slovenska pravljica.)

Le urno, le urno preljubljena hčí
Vesláj, al' ne vidiš, da se že mrači?
Oblaki že nebo pokrívajo, glej!
Nevihta se bliža, naprej, le naprej!

Veslá hčí, da teče po lici jej znoj;
Nesreče nje oče boji se nocój,
Ker v boji prirôda vsa skóro je že, —
Povodnji se možje ob takem boré.

Oh oče, oh oče, ne tako hitró;
Saj zopet prirôda vmirila se bó,
Saj tujec je lepi mi pravil večkrát,
V nevihti se meni ni jézera bát'!

Je vabil in silil me mnogokrat sem,
Je trdil, če kédaj prav srečna bit' čem,
Je pravil: Podáj se na jézero tje,
In tamkaj se raj ti veselja odpre!

Nevihta bučí že, nocój pa je čas;
Obljubljeni hočem raj videti jaz,
Prepričana biti, če ljubi me rés,
V nevihti imá, mi je pravil, tu plés

Le pašči se, pašči, nezvesta mi hči!
Po moških obračaš kaj rada oči;
Če tebe zaleze povódnji tu mož,
Zgubljena, prokleta na veke ti boš!

Ko oče prekolne, še hujši je hrúp,
Skopíčijo vali šuméči se vkúp,
Iz njih se prikaže mladeneč neznán
In planol je v čolnič na deklice stran.

Radujeta silno se, oče grozí;
Tolaži ga tujec, se nežno smejí,
Objéma mu hčerko, njo vabi s sebó,
Oklepa tud' nje se ga roka močnó.

Valóve bobneče razsvetljuje blisk,
Med gromom donečim začuje se vrisk,
Če baraš po oči in hčeri kedaj:
„Iz jézera nista več prišla nazáj.“

O. Purgaj.

Zakonska ljubezen.*

Dolgo sem mislil, kaj nek' bi začel;
Rad b' Vam 'no pesem prav lepo zapel,
Od en'ga človeka hudobnega zló,
Če vam le dopadla ta pesem tud' bó.

Pred kratkim je prišel on semkaj v ta kraj,
Poznate gotovo ga dobro vsi zdaj;
Na pašnik' gorjanskem si kupil je dom,
Za Janeza Mlinarja piše se on.

Grunt so mu mislili kundat' pustit',
On pa si misli: Kaj mi je st'rit'?
Boljše je vendar da užgem si hram,
S kleti te spodnje pa hišico 'mam.

Zgoreli so jemu hlevi 'no mlin,
Nima pokladati česa več ž'vin';
Podgane so z dolgimi repi prešle,
Poskakale v ogenj, zgorele so vse.

---

* To pesen pevajo kmetski fantje v Pobrežji v vasi, ki je od Maribora četrt ure oddaljena. Zapisal jo je č. g. dr. J. Pajek mes. avg. l. 1880.

Za mlin pa največa žalóst ga ima,
Tako da lehko bi znorel, kaj pa?
Zdaj se ne more več lehko živet',
Za peke provijantne ne more več mlet'.

Čujte zdaj nekaj povedal bom jaz,
Kaj mislil on storit' za kratek si čas.
Že se je navolil oženjen on bit'
Mislil je svojo ženo utopit'.

Reče jej: Hitro napravi se koj,
In pojdi vesela ti tudi z menoj;
Pri Dravi kavrača skril sem si jaz,
Če greva obá, bo bolj kratek nam' čas.

Ko blizo taj prideta, je prašala ga:
Kam djal si kavrača, kje hranil si ga?
On pa jej reče: Zdaj neki tu bo, —
Med tem jo je sunol, hop! noter v vodo.

Žena u vodi strašno kriči,
Ker ji do šijeka voda stoji;
On jo pa reši iz vode drugoč,
Ker ga je pros'la zlo na pomoč.

Žena se joče, gre mokra domov,
On pa k njej stopi no reče tako:
Če komu poveš, obtožiš se to,
Noč, čuj! nocój ta zadnja ti bo.

Žena po grunti mu dela tam zdaj,
Da 'mata živeti onadva le kaj;
On na klar'nete štrumente igra,
Dela na njiv' pa celó ne pozna.

Mlinsko orodje za hišo leži,
Kamene prodal je drugam vse tri;
Pri mlinu ni druz'ga ko kola in žleb,
Če kteri tam mimo gre, boljše da j' slep.

Divji mož ujet.

Na jesen je bilo in vedno bolj se je dan kratil. Za zimo se je bilo treba preskrbeti; zato so hodili revni ljudje iz vasi v bližnje gozde drv nabirat. Nosili so jih v butarah domú. Navadno se ukvarjajo s tem delom le ženske in otroci, za moškega tak posel ni. Skoro v vsakej soseski v hribih, dà celó bi rekel v vsakej vasi stanuje nekoliko prebivalcev pod tujo streho, kjer navadno le kaj malega plačajo za prebivališče. Kmetom, pri kterih so revni ljudje dostikrat s precejšnjo družino v stanovanji, pomagajo poslednji poletni čas in kedar je sploh mnogo dela, tako pri košnji ali seči, pri mlati, pri napravljanji nastelje v jeseni in pri spravljanji poljskih pridelkov ter zaslužijo na ta način, da jim ni treba v denarjih stanovanja plačevati. Kmetu in gostaču, tako se imenujejo na Gorenjskem taki ljudje, ki nimajo svojega podstrešja, je ustreženo, ako se plačilo za stanovanje z delom poravna. Kmet ravno v tistih časih, ko je za delavce najtrje, ni v skrbeh, kje jih bode dobil, če ima gostače v hiši, tem je pa precej z roko zaslužiti, kar bi sicer morali v denarjih dati. Ako je sila, ne smejo sevéda gostači domačega gospodarja zapustiti, še le če domá ni prevelike zadrege, gredó drugam na delo. Tudi mnogo rokodelskih družin, ki nimajo lastnega doma, prebiva pod kmetsko streho. Vsak kmet pač ne more vzeti takih družinic v stanovanje, ker jim je treba dati kuhinje razven lastne sobe, dostikrat tudi nekoliko prostora v

hlevu, ako imajo kako živinico; ta ima eno ali dve kozi, oni prešiča, drugega od živine pač ne premorejo, največkrat še tega ne. Plača, ki je morajo ti gostači odrajtovati, pač ni velika, navadno znaša na leto 4 do 8 goldinarjev, mogoče da včasih tudi kaj malega več. Dostikrat v takih družinicah ni nobenega moškega. Tu stanujete dve sestri zastareli devici, tam zopet samica s hčerko ali sinom, očeta morebiti ni več živega, ali pa je šel drugam, šel je na tuje dela iskat in pride le redke čase pogledat k svojim, ali pa ga ni več, ker mu ni osoda ugodna, da bi si mogel družinsko življenje ustanoviti. Dostikrat je ženska postala mati brez moža, in mož oče brez žene, ker jim ni bilo dovoljeno, da bi se „na roke ženila“, in tako ostane navadno materi skrb za izrejo otročjo.

Živela je gostja na Gorenjskem in imela v izreji sina svoje sestre, ktera je prezgodaj umrla. Očeta tega fantiča že davno ni bilo videti v domačem kraji, a pošiljal je vendar sem pa tam kak goldinar sestri svoje rajnce, da je laže oskrbovala fantiča.

Ko je videl, da z ženitvijo ne bode nič, ker ne zna rokodelstva in tudi nima premoženja, da bi si upal dobiti dovoljenja za ženitev, pobegnol je. Na tujem je drvaril, še le čez dolgo časa, ko je bil sin že toliko vzrastel, da je jel delati in se je skoro pozabilo, čigav je, prišel je oče, vzel ga in peljal sebój, in kmalu po odhodu je umrla teta fantova.

Dokler je živela Meta, kakor je bilo ženski ime, z zapuščenim otrokom, skrbela je zá-nj, kakor bi bila njegova prava mati, in pošteno ga je izrejala. Po zimi je pletla volnate nogavice ali kamižole, ali pa je predla, po letu je hodila kmetom na delo. Tako je preživila sama sebe in otroka. Vedela je mnogo pravljic. Pripovedovala jih je otrokom, ki so jo hodili radi poslušat, največ jih je slišal zapuščenec dečko Janez od nje.

Ko sta šla jesenski dan v gozd hoste in suhih drv nabirat, jame otrok teto prositi, naj mu povè, je-li rés kaj divjega moža, ali se samo tako pripoveduje o njem.

„Če boš prav pridno nabiral, bom ti drevi povedala, ko bova doma pri peči, kako so ga enkrat Korenčanje ujeli,“ pravi ona.

„Ako so ga ujeli, moral je že biti, zakaj ga pa zdaj nikdar več ne vidi noben človek?“

„Pregnali so ga; ker ni več takih gozdov, kakoršni so bili nekdaj, nima več pripravnih krajev za stanovanje, in pa ljudje so tako prebrisani, da bi ga ujeli, ko bi se jim prikazal. Zdaj že dobro vedó, kako ga je treba prijeti in zvezati, ali kako ga z orožjem udariti, da se ga prime. V starih časih tega niso znali, pa tudi hudobni niso bili tako, kakor so sedaj. Le nekteri so vedeli, kako mu je mogoče do živega priti, ali takih je bilo malo, in od tistih časov, kar so ga jeli preganjati, ne sliši se več o njem. Prej se je vsako leto prikazal na tej ali na onej planini.“

„Ali je tudi komu kaj hudega storil?“

„Kakor je bilo. Dostikrat je celó ljudi jemal in odnašal in zopet drugekrati je bil dober z njimi, celó pomagal jim je, postavim pridnim pastirjem in poštenim lovcem. Slišala sem praviti, da je nekemu drvarju, ki je delal za Ilovco ne daleč od Kranjske doline, priganjal celó divje zveri, da jih je drvar streljal.“

„Ali mu jih je zastonj prignal?“

„Kakor je bilo, navadno mu je dal delavec kruha za plačo. Divji mož je grozno rad kruh jedel. Ko je prvikrat prišel h kolibi na kopišče, bilo je zvečer na jesen, privabil ga je menda prav kruh, ki mu je dišal. Drvar je prinesel namreč od doma novopečenega kruha. Vrečo je obesel na rogelj v steni pred kolibo in jo je pustil tam, ko je vzel puško in pogledal po divjačini. Ta čas je bilo še vsega dosti v naših gorah, srn, jelenov in druge živali. Ko pride nazaj, vidi pred kolibo na tnalu čudno prikazen. Sedel je tu obraščen divjak, velik kakor noben možak ne tako, ko je vstal iz tnala, širokih pleč, ves črn in poraščen, in tako so se mu bliščale debele oči pod čelom kakor goreče oglje.“

„Se ga je pač ustrašil drvar!“

„Kaj pa da se ga je, da ni vedel, ali bi šel naprej ali nazaj. Vedel je, da je to divji mož, in da mora dobro ravnati z njim. Stopil je v kolibo in vpihal ogenj, puško pa je postavil za duri v kot. Kmalu pride divjak k vraticam in pogleda notri. Drvar, ki je bil tudi lovec, nagovori ga rekóč: „Kaj bi rad. Ako se hočeš pogreti, vstopi in vsedi se na klop, precej bode gorko tukaj, zvunaj je že mrzlo.“ Rés mož stopi skozi nizka vrata. Zeló se je moral prikloniti, in komaj so mu bile ozke duri dosta široke. Sedel je na klop in jela sta govoriti. Povedal je, da bi rad pokusil, kaj ima lovec zvunaj v vreči. Ta prinese precej živeža v kolibo in zloži sol, zaseko — razsekano slanino — moko in kruh na klop in ga vpraša, kaj bi rad od tega. Divji mož pokaže na kruh, bilo ga je cel hleb, in pravi, tega mi daj. Drvar mu ga pomoli velik kos, ki ga je odrezal, da bi ga bilo za tri lačne dosta. „Položi ga na tnalico!“ veli divji gost, in drvar ga dene na tnalo pred ognjiščem.

Slastno ga pojé divjak in prosi, naj mu ga še dá. Ali ko mu ga hoče lovec v roko dati, reče mu zopet, naj ga dene tja, kamor poprej, kajti pravi, ako bi te prijel, ko sežem po kruhu, ob enem za roko, bi ti jo morebiti odtrgal. Zdaj sta bila že sprijaznjena, in divji mož je bil dober lovcu, ta pa se ga je še vedno bal in mislil je, da bi bilo morebiti mogoče usmrtiti ga, da bi ne imel več strahú pred njim. Vendar to bi moral tako napraviti, da bi divji mož ne slutil slabega namena lovčevega, ker ako bi se temu ne posrečilo, bilo bi slabo zá-nj, ko bi divjak spoznal njegovo slabo misel.

Čez nekoliko časa vpraša kosmati gost, ko gleda tja na puško v kotu, kaj je to. Lovec pravi, da je to pipa, iz ktere včasih puši, misleč, da bode radovednež tudi hotel poskusiti kaditi, in rés veli ta: Daj mi da pušim! Drvar mu precej pomoli puško in mu reče, naj dene cev v usta, med tem pa napne petelina. Ko vtakne divjak cev v usta in vleče, zapali mu drvar smodnik na prašnici. Puška je bila na kresalo. Zdaj poči in divji mož pljune kroglo iz ust rekóč: Tvoj duhan je grenek, ne bom ga kadil. — Vendar lovcu ni storil žalega. Ta pa je bil preplašen, ko je videl, da se čudnega gosta svinec ne prime.

Od tega časa je prihajal divji mož večkrat k drvarju, in ta mu je prinesel vselej, kedar je prišel od doma, kruha; zató pa mu je on priganjal divje zverine, da si jih je nastreljal, kolikor je hotel. Vendar enkrat ni smel več kakor po enega kozla ubiti ali po enega jelena, ki si ga je smel izbrati iz mnogobrojnega tropa. Ko je zadeta žival padla, razkropila se je vsa druga zverjad po gozdu.“

Janez je pridno nabiral suhih vej pod bukovjem in smrečjem, navezala sta s teto težke butare in nesla sta jih domú. Zvečer se je vsedla žena h kolovratu, ker jela je že presti, čeravno še ni bilo snega, vendar večeri so bili že dolgi, in dečko je sedel pri peči, pa poslušal je, kako so divjega moža ujeli, ko je jela Meta zopet pripovedovati. Zvunaj je bilo že prav mraz in tem prijetnejše se je sedelo v gorkej, če tudi malej sobici pri zelenej peči. Slabo svetilo je brlelo na lesenej mizi, laneno olje je gorelo v železnej leščerbi. Hlapci in dekle so imeli še pri živini v hlevih opraviti, gostinja in njen gojenec pa nista imela živalij razven koze in dveh kokošij, to pa je bilo že vse oskrbljeno in opravljeno. Kokoši ste sedeli pod klopjo za durmi v malem kurnjeku, koza pa je bila v hlevu pri drugej živini kmetskej.

„Zdaj pa le povejte, teta, kar ste obljubili,“ prosi fantič, ki ga je mikalo, kaj bode slišal.

„Bilo je na nekej planini, kjer so pasli Dolinci in kjer še gotovo pasejo, imena pa ne vem, pozabila sem, kako se pravi kraju. Tú sem je prišel večkrat divji mož, hodil je mleko pit. Tako pogosto je prihajal, da se ga ljudje niso več bali; dražili ga niso in bil jim je dober, kajti varoval je, da jim divja zver ni živine jemala. Vedel je, kakor sploh divji mož to vé, za podzemeljske zaklade, in radi bi bili zvedeli ljudje, kje ruda leži skrita v zemlji, da bi se obogatili z njo. Vendar tega jim ni hotel povedati. Skušali so ga ujeti in ga potém prisiliti, da jim pové o zakritem bogastvu. Ravno tako bi bili radi zvedeli o različnih zdravilnih močeh, ki jih imajo marsiktere gorske rastline in njih korenine. Toda ni bilo mogoče spraviti iz njega, česar so želeli. Neki star ovčar pa je zvedel od modre ženske, da je mogoče divjega moža tako zvezati, ako ga ujamejo, da ne bode mogel vezi raztrgati, in potém naj ga izprašujejo, pa

jim bode povedal za plačilo, če ga zopet izpustijo, kje leži ruda in ktere rastline imajo posebne zdravilne moči. Žena je rekla, da ga morajo s hudovitnovimi* trtami, ki morajo biti narobe zvite, zvezati, in teh ne bode raztrgal, sicer ga ne obdrži druga vez nobena. Vedeli so zdaj, s čim in kako ga je treba zvezati, toda kako ga je mogoče ujeti, tega niso še znali. Premišljevali so sem in tja, a ni jim prišlo kaj pametnega na misel. Niso si mogli pomagati. Zopet gre ovčar in povė starej ženi, da ne vedó, kako bi ga v pest dobili. To je lahko, pravi ona. Saj veste, kako radoveden je divji mož, nastavite mu zeló visoke škornje, da mu bodo šli čez koleno, ko jih bode obul. Vendar opijaniti ga morate poprej, da si ne bode mogel pomagati, ako se prevrne v škornjih po tleh. Napravili so torej močne in dolge škornje, vsakemu možaku bi bili preveliki. Nastavili so jih v koči, kamor je hodil mleko pit, da jih je videl. Opazovali so ga, je-li jih bode primeril ali ne. Ko se je napil, vzel je rés obuvalo in ga jel ogledovati, vendar obul ga ni. Ko je prišel zopet, namešali so mu mleko z mnogo in močnim žganjem. Cel škaf je bilo te pijače pripravljene zá-nj. Dobro mu je dišala, da je vso popil. Potém se je lotil škorenj in zvlekel jih je na noge. Segali so mu daleč čez kolena. A zdaj ga je jelo lomiti, ko je šel iz koče po stopnicah, zmetle so se mu noge in vrglo ga je, da ni mogel vstati, ker je bil vedno bolj pijan; noge mu niso hotele služiti in kolena se mu niso udajala. Valjal se je po trati pred kočo, vstati pa nikakor ni mogel. Pomagal si je z rokama, toda na noge se ni mogel postaviti. Ko so videli, da je premagan, zvezali so ga z narobe zvitimi hudovitnovimi trtami, in res ni jih mogel raztrgati. Odpeljali so ga na lesenem vozu z močnim volom, nadejajóč se, da bodo postali bogati, ker jim bode povedal za zaklade. Ko so ga peljali mimo pokopališča in crkve, rekel je: Koliko leži tukaj pokopanih, ki so šli prezgodaj v zemljo, ker niso vedeli za prava zdravila! Mnogo bi se jih bilo še lahko rešilo za dokaj let, ko bi ljudje ne bili nevedni. Jel je prositi, naj mu nekoliko olajšajo vezi, ker ga boli, kjer je prevezan, kajti trdo so jih bili zategnoli. Spolnili so mu željo. Zdaj pa je postal toliko prost, da je zapone odpel, ne raztrgal, in ko je imel roki prosti, niso mu bili več kos. Potegnol je škornje iz nog, in oplašeni so gledali za njim, ko je šel v goro. Imeli ste ptiča imeli, dejal jim je, ko je bil prost, toda niste ga znali porabiti! Več vam ne bode prišel v pesti. — O rudi in zakladih pa niso ničesa zvedeli od njega, ker so ga hoteli še le pozneje izpraševati, ko bode v zaporu, a goljufalo jih je."

† *M. Tonejec.*

---

* Hudoviten = Viburnum Lantána.

Národne pripovedke.

Priobčuje *Mat. Valjavec.*

31. Od zlate hruške.

(Varaždin.)

Jeden kralj imel je vu vrtu tak visoko drvo, kaj mu nisu vrha vidli; pa tak ov kralj od njega nigdar nikakvoga ploda dobil ni. Zato je pozval veliku gospodu i naj stareše muže pak jih je pital, morti bi oni ali njihovi oci zapametili, jel je pred njim koj kralj od te hruške kakov plod dobil. Ali nigdo ni znal nikaj. Vezda je obznanil po celem carstvu da, ako se koj najde i bi išel iskat vrh te hruške i bi mu donesel kakov plod, da bi mu dal svoju čer za ženu i pol kraljestva. Ta obznana je dugo trpela, ali nigdo se ni podstupil ovoga posla započeti. Za to je zeznal i jeden pastir pak ide kralju i veli, da pe on iskat vrha te hruške. Kralj se razveseli i prastir ide na hrušku. Puzi on po tom drvu od ranoga jutra tak dugo, da su ga nazočni več ne vidli. Dojde on o poldne k jednomu gradu, a poznal je po suncu, da je poldne. Ide vu grad, dojde vu prvu hižu, tu nega nikoga. Ide vu drugu, trejtu, nigde nikoga ni bilo. Dojde vu devetu, tu je bila jedna mlada puca. Ona mu mam reče: kaj te vrag sim donesel? jeli si moral ali si iz norije sim došel? Ali on veli: ja nisem sim iz norije došel, neg sem moral, drugač bi glavu zgubil. Ona mu reče: no, kad je tomu tak, ostani pri meni. Donese mu lepi obed al ni ona ž njim obeduvala, neg je znikla. Kad se on naobedoval, pregledaval je vse stvari po hižah i išel je i vu štale a tu najde jednoga mesingastoga konja. Ov mu mam veli: bi li ti rad videl tvoju frajlu vu kakvom je ona veselju? On reče, da bi. Sad mu konj veli: sedi si na me i ja te ponesem k njoj, ali ti ne smiš tak dugo ostati kak ona, neg ti budi samo kratko vreme, samo kaj ju buš videl pak onda reči, da te glava boli, da moraš dimo iti. Sad konj odleti i za kratek čas donese ga vu takovo mesto, gde je bilo strašno veliko gošćenje. Ona je sedela za stolom, ali kad je njega spazila, odmah skoči iza stola van i njega k stolu pelja. Mam su ga nadelile z jelom. Tu je bilo veliko veselje ali ne ga on dugo vužival, na jemput reče, da ga glava boli i da mora dimo iti. Ona ga lepo na konja pomore i zapove konju, da naj pazi na njega. Kad konj njega gradu donese, pita on njega, da jeli bi ga mogel na vrh ove hruške donesti. Ali konj veli, da on to včiniti nemre, ar su još dva gradi predi, neg se do vrha dojde. Sad ide pastir dalje i dojde do drugoga grada. Ovde mu se vse baš tak dogodilo, kak vu prvom gradu, samo tuliko, da je ovde bil srebrni konj i on ga ni mogel na vrh

odnesti. Sad ide dalje i dojde do trejtoga grada. Ovde mu se isto tak dogodilo kak vu prvom i vu drugom gradu, samo da je ovde bil zlati konj i ov mu je obečal, da ga odnese na vrh. Ali mu konj veli: kad bum ja s tobom kroz granje letel, Bog čuvaj, kaj bi ti jednu grančicu vtrgnul, ar onda bi se vsi zrušili. On to obeča i sede si na konja i leti ž njim. Kad on do vrha dojde, reče mu konj, da naj se dobro drži i naj pazi, da koju grančicu ne vtrgne, a bile su zlate grane z zlatimi hruškami tak debelimi kak je debela glava i tak kad su prek išli vtrgne on jednu hrušku z grančicum in metne v torbu. Kak su dole došli i priveže konja v štalu, dojde dimo ta frajla i za kratek čas počel se je ves grad gibati i stepati. A ta frajla veli mu: ti prokleti človek, ti si zrok, kaj se bumo vsi zrušili, pak ga hiti dole, a on vuprav opadne na kraljevski gnoj pak se tak nuter zacepil, da mu drugo ni bilo videti van, kak rokav od čohe. Drugi dan kad su sluge štale snažili, vidli su ov rokav, počeli su van vleči ali nisu mogli potegnuti. Onda su rekli: ki je to vrag, kaj nejde van? počeli su s kopači kopati i skopali su človeka, ali bil je več mrtev neg živ. Onda ga je dal kralj lepo v topli vodi oprati i kad je k sebi došel, pital ga je, da jeli je bil do vrha. On pak izvadi iz torbe tu zlatu grančicu z zlatum hruškum. Onda mu je dal svoju kčer za ženu i pol kraljestva a po njegovoj smrti dobil je celo.

32. Trije brati so se šli nemški vüčit.*

(Stara cesta na Štajerskem.)

Enok so bili trije brati pa so se šli nemški vüčit, naj starši je ša naj napre, za njin srednji te pa najmlajši. Naj starši, ki je naj napre ša, sreča najprle enega šterca, toti šterc ga pita: kam ideš? On veli: iden se nemški vüčit. Šterc: jaz te tüdi nemški navčin. On: návčite me ali. Šterc: naj de te što kaj šte pita, vsegdar moreš reči: mi tri. Za tin ga sreča srednji brat pa totega pita: kan ti ideš? On: iden se nemški vüčit. Šterc: jaz te tüdi nemški navčin. On: navčite me ali. Šterc: naj de te što kaj šte pita, reči: za onogo sira. Na zadnje ga sreča naj mlajši brat, totega tüdi pita: kan greš? On: iden se nemški vüčit. Šterc: jaz te tüdi nemški navčin. On: navčite me ali. Šterc: naj de te što kaj šte pita, vsegdár moreš reči: dobro bi bilo. Toti šterc pa je ravno prle v enoj šumi enega človeka zakla. Zaj so šli vsi dale pa v bližnoj šumi so vsi vküp prišli pa so tan jüžino jeli krüh pa sir. Zaj pa ravno po tisten poti pride en človek pa je pita: što pa je tü totega človeka zakla: Prvi hitro odgovori: mi tri. Na dale je pita: zákaj? Drügi reče: za onoga

* Primeri: Kako so trije bratje hudiča služili. Slov. Glasnik 1864. p. 314. — Jagićev Archiv VII. p. 315.

sira. Te pa jin reče: ka pa, da bi vas ja zaj nareza? Tretji reče: dobro bi bilo. Zaj pa so šli vsi vsakši na svoj kraj: naj mlajši je ša po enoj velkoj šumi, no naj prle pride k njemi vuk pa mo reče: jas iden s tobon. pa je ša ž njin. Za mali čas pride k njemi medved pa mo reče: jaz iden s tobon, no ša je ž njin. Zaj pa še pride k njemi jelen pa reče: jas tüdi gren s tobon. Tak je on priša s totimi tremi stvarmi v eno velko mesto. tü pa je bila takša kača. ka je seden glav mela. no vsako leto so njoj mogli enega človeka dati, ovači je štela vso mesto podreti. Njemi pa so rekli, če toto kačo zakole te tisto za ženo dobi, ki so jo letos namenili kači dati. On je ne zna, kak bi to naprava. Misli misli sen no ta pa nikak se ne moga zmisliti. Zaj pa mo‸te tri stvari rečejo: küpi si seden pečenj pa pečenjo v vodo podrži pa 'da bo kača po pečenjo segnola, joj glavo odseči. On to tak napravi. No vse glave je že odseka, samo sedma je jako velka bila, tiste pa je ne moga, te pa še so mo hitro stvari pomogle no tak jo je s sveta sprava. Zaj pa je reka: dajte mi njo zaj ali za ženo. Oni pa so rekli: idi se prle po sveti poštenja vüčit. On ide. No že je tri leta po sveti hoda, te je priša nazaj. No ona se je ravno že z enin drügin štela ženiti. On pa reče: zaj sen se že poštenja navča, zaj mi njo dajte. Oni mo odgovorijo: če to vse poješ no popiješ kaj smo popravili, te njo dobiš. On reče: čakajte, nekan bon malo ša da bon bole lačen. En čas ide no najde enega da je ora, drügi pa je proti za njin brazde jea. Totemi on reče: hodi z menoj, jaz bon ti že jesti da. Da ide eno malo dale, najde enega, ki je tak na mlaki kriča, da je žeden bia. Totemi reče: hodi z menoj, jaz bon ti že piti da. Da so že nazaj šli, še najdejo enega ki je zna peš zavce loviti, no totega je tüdi s soboj vzea. Zaj so šli jest: tisti ki je tak lačen bia, je tak vse poja, ovi drügi pa tak vse spia, da je nigdi nič ne ostalo. Ovi pa reče: zaj sen že poja no spia, dajte mi jo zaj. Tisti gospod pa je ima seden divjih zavcov pa mo je reka: totih seden zavcov mi na pašo ženi. ali moreš vse nazaj domu prgnati, te jo dobiš. On rihtik žene zavce na pašo pa si je ovega soboj vzea, ki je zna peš zavce loviti. Gospod pa se zaj preobleče pa ide k njima pa reče: dajta mi enega zavca, da so tak lepi, kaj vama dan za njega? Odgovorita oneja: ne dava ga, gospod nama je reka vse nazaj domu prgnati. Gospod pa reče: sto rajnški vama dan za njega. dajta mi ga. Oneja: ne dava ga. Gospod: dve sto vama dan. dajta mi ga. Oneja: ne dava ga, nikak ga ne smiva dati. Gospod pa dva je le trüca no tristo je njima obeča. Na zadnje sta ga že le za tristo dala pa sta rekla: pa še kobili r . . küšnite. On tak napravi pa si je nesa zavca domu. On pa zaj reče k ovemi, ki je zna peš zavce loviti: hitro zaj idi pa še nama enega zavca zgrabi. ka va jih seden mela. On ide malo v šumo pa véasi prnese zavca. Zaj sta gnala domu no vseh seden sta domu prgnala. No gospod še njemi izda ne štea dati. On prnese drevenko pa

reče: če ti toto drevenko puno reči nagučiš, te njo dobiš. Ta pa je bilo dosti gospode zebrane, on pa začne gučati: moj gospod mi je reka seden divjih zavcov na pašo gnati pa je priša en drügi gospod pa mi je reka: sto ranjški ti dan, daj mi enega zavca; jas pa sen reka: ne dan, gospod mi je reka vse nazaj domu prgnati. Te že mi je dve sto obeča, no ja še sen ga izda ne štea dati, te pa da mi je tristo obeča te pa sen ga že le da pa še sen reka pa kobili —. Te pa hitro gospod zakriči: tiho, puna je; 'da ga je sran pred gospodoj bilo ka bi to poveda. Zaj jo je doba no ženila sta se.

33. Petek.

(Bednja.)

Ljudi pred Kristušem nesu imeli petka, neg su si nekak drugač ov den zvali. Nu gda su bili židovi Jezuša Kristuša vlovili, onda su ga na sakojačke sude vodili i tužili, da je zločesti navučitel i da hoče židovom kralestvo rastepsti i tak ga je Poncijuš Pilatuš obsudil na smrt. Mam su ga židovi strašno zgrabili i pelali na ono mesto gde su zločince raspinjali i tukli. Gda su ga počeli natezati, bili su takaj na blizu i njegovi apoštoli i drugi pošteni ljudi i žene pak su se rasplakali jako kruto; i gda su na njega deli strašno veliko raspelo, mam je pod njim opal. Ljudi, koji su vu njega veruvali, počeli su sega rozgota plakati i njega narekati pak su išli prosit Poncijuša Pilatuša, da bi njim dopustil raspelo nesti ali pelati. On im je dopustil ali poglavari židovski i soldati koji su Kristuša pelali na smrt, nisu dali njim raspelo nositi, neg su rekli, da mora on sam nositi križ, pak su židovi te dobre ljudi išče zašpotali i skorem su je bili. Moral je Kristuš sam križ na breg nositi. Ali raspelo bilo je strašno težko, tak da je Kristuš puno put opal pod njim. Dobri ljudi su zmirem išli za njim pak su plakali, ar im ga je bilo milo. Nu gda su židovi vidli, da Kristuš nikak nemre više križa nositi, onda su jenomu od onih dobrih ljudi, koji su za njim plakali, zapovedali, da mora on sam križ nositi na goru. Ov je to rad delal pak je sam nesel raspelo na goru, i kak ga je tam donesel i del dole sebe, onda su židovi rekli, da naj oni koji se za Kristuša plaču i kojim je za njega, sami jamu za raspelo skopaju i raspelo vsoviju. Ali gda su ovi dobri ljudi čuli, kaj im nesrečni židovi zapovedaju, rekli su: mi budemo rajši 'si pomrli, neg da bi našemu Kristušu jamu za križ skopali; on je pravi obečani zveličitel, pravi sin boži, a vi nam ga bute 'morili i raspinjali. Gda su pak židovi skopali bili jamu za križ i gda su se spravljali, da ga na križ raspnu, onda su stoprem počeli kričati ljudi za njim, a on im je rekel: najte se plakati, ja vam bom pomogel i bute vidli Boga oca moga, i vam vezda velim: ja vidim, da ste pravi krščeniki i da se bute znali spomenati,

gda sem ja svoju krv za vas prelejal na križnem drvu i gda sem vas odkupil od vraga i pekla: ja vam dobim strašni' pet ran na svojem teli i za vuspomenu moji' ran naj se ov den zove pri krščeniki' „petek": i dendenešni zove se petek od toga vremena.

34. Oroslan, tigriš i človek.*

(Židovinjak.)

Tak se je jen put oroslan štimal, kak je on jak i da se nikoga ne boji. Tigriš ga je jen cajt poslušal, kak se on štima pak mu je rekel, da mu je več preveč bilo: naj se nič štimati, tebi je jen človek dosti. Moremo si misliti, kak ga je to resrdilo; nu kaj če biti? Spazi oroslan malo detéce. Dugo gledí i gledí pak si je mislil: morti je to človek i popita tigriša: jeli je morti to človek, kojega mi ti toliko za jakoga držiš? Tigriš mu odgovori: te nê človek, neg on bude stopram. Oni su se kaj-kaj spomenkuvali, ali pak je nekaj oroslan spazil i to babu jednu i pak popita tigriša: morti je to človek? A tigriš na to: te nej takajše človek, iz toga dojde človek. Čez kratek cajt spazi oroslan jeno veliko stvorenje i popita tigriša: morti je te on človek, koj se bi z menom vupal komedije delati? A tigriš mu odgovori; špajsaj se ti kuliko ti je drago, vezda buš ti videl, po čem je bízom; té ti je človek, té, pak vezda pokaži, gdo si i kaj si, onda ti bum veruval, da se nikoga ne bojiš. Oroslan je več komaj čakal, dok do njega to stvorenje, a to je bil husar. Oroslan vužgi pred njega a moj husar pukne jedne tri put i moj se oroslan zruši. Husar je vezda k njemu išel pak ga je još nekuliko put vdrapil sabljom i onda ga je na pleča del pak je išel svojim putem. Nu oroslan se tak nekak fkral i komaj došel je do svojega mesta pak je tigrišu povedal, kak je bilo, rekel mu je: znaš kaj, moj dragi? vse sem ti pretrpel, kak ti je po meni pljuval, ali kak me je nekuliko put z jezikom obleznul, več mi je bilo preveč pak sem se pustil, da sem vrkel i tak sem mu vušel. Sem ti ja povedal, veli mu tigriš, da se nič naj screpiriti, vezda buš videl sam nad sobom, kak si sam sebe vkanil a ne mene.

---

* Grimm KHM. 72. Haltrich 86.

Matija Ahacelj.

Spisal *J. Scheinigg.*

(Konec.)

Pesni po zbirki Ahaceljevej objavljene omilile so se narodu. Knjiga je dosegla popolnoma namen, ki sta ga jej odločila Ahacelj in Slomšek. Pomagalo pa je do takega uspeha še nekaj drugega. Zbirka je namreč prva, v kterej so tiskani tudi napevi. V istih časih še ni bilo nobenega glasbenega zavoda v Slovencih, ki bi bil širil boljši muzikaličen okus. Ahacelj je storil prvi poskus in prodrl je v narod. Namerjaval je tedaj skoro isto, kar dandanes izvršuje „Glasbena Matica“ slovenska in kar je do vrhunca privedel Kuhač s svojo velikansko zbirko jugoslovanskih narodnih pesnij in napevov. S pravo slastjo je prepevalo ljudstvo ove pesni in peva jih še. Vzlasti zvrhnji Rožanje, Ahaceljevi rojaki, čislali so njegove pesni; nikjer na Koroškem se ne prepeva toliko, kolikor po Roži. „Rožàn je pevec rojàn,“ ta prislovica je znana po vsem Gorotanu. V tem oziru imamo torej priznavati, da je knjiga budila in ohranjevala ljubezen do petja, da je razširila v ljudstvu dobro število lepodonečih napevov. Vse to nam tudi spričuje tretji pomnoženi natis Ahaceljeve zbirke l. 1852.

Da se je motil Ahacelj v pojmu narodnega pesništva, to ni njegovej zbirki v kvar in njemu ni bilo na škodo. Prvi natis obsega 33 pesnij; v drugej izdaji jih je pa 52 in dodatek „resnice v pravljicah,“ kteri ima osem pravljic v vezanej besedi. Izmed teh 52 pesnij je 15 Slomšekovih, 10 brez podpisa, 9 Lipoldovih, 8 jih je zložil Andrejaš; Krumpak in Hašnik sta zastopana vsak po dveh, a Orožen, Vodušek, Urek, Fel. Globočnik so podali vsak po eno pesmico; pravljice so štiri Sevšekove, po dve sta zložila Hašnik in Slomšek, po eno pa Urek in Volkmer. One, ki nimajo podpisa, so večinoma stare narodne pesni; obžalovati je samo, da jih je izdavatelju Slomšek predelal in pomnožil ali kakor sam trdi popravil. S tem so izgubile narodni svoj obraz in značaj. Take pesni so: št. XI. Vigred: „Luba vigred se rodi“; XVIII. Egiptovski Jožef; XXI. Kmetiški stan; XXX. Vinska trta; XXXI. Veseli hribček; XXXII. Št. Urbanova. Vsega uvaževanja vredna je pesmarica končno tudi še zaradi tega, da je služila dolgo časa po šolah mladini v rabo; iz nje se je šolska mladež naučila mnogo lepih napevov.

Na celovškem lyceji učil je Ahacelj s prva mathematiko. Ko je l. 1820. odšel dr. Burger za gubernijalnega sovetnika v Trst, prevzel je Ahacelj za njim kmetijsko stolico. Pet let pozneje združilo se je kmetijstvo z naravoslovjem; združeno stolico oddali so zopet Ahacelju. Tedaj

od l. 1825. do svoje smrti zasedal je Ahacelj dve ali prav za prav tri stolice. Kedar so se menjali ravnatelji lycejski, kar se je večkrat tekom tolikih let zgodilo, vodil je on kot starosta učiteljskega zbora opravila modroslovskih šol in to v enem slučaji skozi célih pet let (1820—25). Predaval je po lastnih spisih, ktere mu je censura pohvalno potrdila. Ahacelj učitelj! — Kdo izmed starejših sovremenikov naših ne spominja se ga s pristno navdušenostjo! Kdo bi ne znal pripovedovati kake izvirne črtice o njem! Ahacelj je bil izvrsten učitelj. Predaval je jako karakteristično. Znal je kakor malokdo obuditi pazljivost svojih učencev in jo vztrajno oživiti. Najtežje probleme razjasnil je na eden mah, včasih s prostim izrazom, drugikrat po srečno iznajdenej besedi, primernej priliki, z glasom in pogledom. Podučevanje bilo je njemu conditio sine qua non, vsebina njegovega življenja in delovanja. Ni se oziral na mesto, na kterem je bil; to mu je bila deveta briga; učil je povsodi, v šoli, v svojem stanišči, na sadnjaku, kjer je izpraševal kandidate raz drevesa, po ulicah in šetališčih, sprehajajóč se z učenci po gozdih in logih. Šola mu je bila drugi dom. Domá pa si ga našel vselej na vrtu, kjer je ljubljence svoje, mlada drevesca gojil in z najiskrenejšo skrbljivostjo opravljal. Obdeloval je vrt z lastno roko v potu svojega obraza; tú je bil njegov Tusculum, odtod je zahajal v šolo, iz učilnice pa nazaj na polje ali na vrt slično onemu Rimljanu, ki so ga državljani poklicali od pluga, da jim udari na sovražnika, ki pa se je vrnol izpolnivši oddeljeno mu nalogo zopet na kmete. Kdo bi seštel vse učence, ki so se tekom 44 let izgojili pod izurjenim paedagogiškim vodstvom našega rojaka! Samo nekaj jih hočemo omeniti. Nahajajo se med njimi kardinal in nadškof grof Gaisruck, nadškof F. H. Luschin, oba Jenulla, S. M. Mayer, benediktinec P. Spach, zgodovinarja Ankershofen in Herrmann; opat Steinringer, knez in škof Slomšek, vojni pisatelj Schels, naravoslovec in potovalec po Afriki dr. Wölbitsch, stolna prošta Pichler in Müller, dr. Burger, oba Pipica, oba Lannerja, oba Gallensteina, minister Tschabuschnigg, meteorolog Prettner, knez in škof Wiery, oba Šabusa, Andrej Einšpieler, M. Majár, A. Janežič, celovški župan vitez Jezernik, grof Egger Gustav, barona Herbert oče in sin, vitezi Moro, vitezi Rosthorn, vitezi Rainer in dr.

Kar je pa pravo Ahaceljevo bitje, to ni paedagogiška izurjenost, ne uzorna didaktična sposobnost, ne njegova vsestranska izobraženost, temveč nravstvena vsebina njegovega značaja. Više nego učitelja in odgojevatelja mladine imamo Ahacelja ceniti kot človeka v ethičnem oziru, značajnega moža in iskrenega domoljuba. Dičile so ga najblažje kreposti, kakor stroga resnicoljubnost, pravičnost, brezsebičnost, brezmejna darežljivost in prava samaritanska usmiljenost vzlasti do ubogih dijakov, delavcev, dninarjev in obožanih obrtnikov. Temu je dal obleko, onemu kupil jedila,

tretjemu preskrbel prenočišče. Pripetilo se je ne samo enkrat, da je slekel lepo suknjo in podaril jo potrebnežu, sam pa je oblekel staro, ki jo je že bil zavrgel. Pogostoma zvedel je še le po svojej zvestej strežnici, da je podarjeno oblačilo bilo zadnje, kar ga je imel. Tolažil je potém grajajočo služabnico: Do prihodnje zime še lahko izhajam s staro suknjo, a ta ubožec je imel nujnejšo potrebo od mene. Da ga pa taka darežljivost ni zapeljala v denarne zadrege, znal se je varovati s tem, da je on sam živel prav priprosto, kakor živi slovenski kmet. Slomšek poroča o njem: Namesto kave je bila prežgana juha njegova kosilica. Za kosilo so mu bili žganki ali sočivje najljubši. Da bi se ne preobjedel, dal si je napraviti navadno samo eno jelo. Namesto pšeničnega kruha rezal si je najrajši rženjak, o praznikih ajdovščak. Pijača je bila mu čista voda. Sovražil je vse razvade, posebno pa kavo v živeži in gizdavost v obleki ter priporočal ljudém samo domače pridelke. Najhujši sovražnik bil pa je tobaku. — Vsled njegove priprostosti v obleki, hrani, v javnem in medsobnem občevanji pripetil se je marsikteri komičen prizor, ki se še dandanes hrani med učenci njegovimi. Omeniti hočemo samo onega, ki nam ob enem kaže Ahaceljevo redko pamet. Došel je v Celovec l. 1840. nadvojvoda Janez in predsedoval občnemu zboru kmetijske družbe. Ahacelj bi imel predavati letno poročilo. Ker je moral proti navadi obleči rokavice, pozabil je vzeti sebój v zbornico dotična pisma. Prišedši tja vidi, da je občinstvo zbrano, zborovanje bi se imelo začeti. Ahacelj obledi, ker nima poročila pri sebi; takoj stopi pred vojvodo in se oprosti. A ta mu prijazno smehljaje se odgovori: Nič ne dé, bodete pa ustmeno poročali.

Ahacelj nastopi, prične govoriti in glej — točko za točko prednašal je po bistvenej vsebini brez pisanih opazek tako precizno in jasno iz glave, da se je zbornica kar čudila njegovemu razumu in spominu.

Ko so teple koroško deželo slabe letine vzlasti l. 1817., da so ljudje od samega gladú omagovali, podpiral je Ahacelj ubožce z denarjem, hodil v kapucinski samostan in tam pomagal kuhati Rumfordovo juho za ubožce.

Ahacelj je ostal skozi celo svoje življenje veren kristjan, a to ne v theoriji; on se ni sramoval povsod in pri vsakej priliki dejansko pokazati, kako spoštuje svoje versko prepričanje. Redno je slušal vsak dan sv. mašo, ob nedeljah in praznikih pá tudi večernice.

Kakor materinščino, ljubil je naš Matija i koroško domovino. Povabili so ga svoje dni, da bi spremljal cesaričino Leopoldino, cesarja Franca hčer, nevesto carja brazilskega v daljno južno Ameriko. Vendar pohlevni Ahacelj ni sprejel tako laskave ponudbe. „Zakaj pa ne?“ vprašali so ga. „Ker sem tukaj domá,“ odgovoril jim je. Ponudila se mu je stolica v Lvovu; Ahacelj je ni prevzel. Učenci ga vprašajo, zakaj ne gre v Lvov: zató ker me ljudjé tukaj poznajo, v Lvovu bi se mi pa smejali! Uvidel

je, da bi bil mož, kakoršen je on, priprost, resnicoljuben in odkritosrčen, nasprotnik etiketi in finemu tonu, v tujem mestu če ne smešna vendar čudna prikazen. Dvakrat je dobil poziv na dunajsko vseučilišče: tudi tako častnej službi se je odrekel Ahacelj. Največja čast mu je bila, da more koristiti koroškej domovini, in zadovoljil se je s svojo osodo. Mislil si boš morda, dragi čitatelj, da je bil ta vrli možak prav srečen človek: saj si je prisvojil obilo znanostij, zanimala ga je vsaktera prikazen toliko v krasnej stvarnici, kolikor v malem življenji narodnega gospodarstva, saj je prejemal plačo za dve stolici, kojih posel je on opravljal. In vendar kljubu vsem tem ugodnim razmeram — srečen ni bil naš Ahacelj. V družbi blagih prijateljev radoval se je, bil je sočuten in zanimal se za vse; a v samoti se ga je navadno polastila otožnost, postal je potém redkobeseden. Zagotavljal je zveste prijatelje, da je v takih urah iskal in našel lek samo v veri in pogovorih z duhovniki. Nerad je izpregovoril v takih trenotkih, in pripetilo se je, da je hodil iz Celovca v Poreče in zopet nazaj v Celovec s prijateljem, ne da bi bila med potom izustila le ene besedice. V kar je veroval in upal, kar je ljubil, tega se je oklenol z vsemi dušnimi silami; prvo mu je podajalo neomahljivo trdnost v nadzemeljskem oziru, ljubezen v zakonu pa mu je grenila zemeljsko osodo.

Tesnoba je obšla občinstvo celovško, ko je prijela Ahacelja nevarna bolezen. Čutil je kratko pred smrtjo, da so dnevi njegovega življenja že prešteti, in milo je govoril o tej groznej slutnji. Do zadnjih trenotkov ni ga zapustila njemu lastna filosofična pogumnost, pobožnost in človekoljubje. Dasi že bolan, zahajal je še vedno v šolo; samo dva dni oblegel izdihnol je dne 23. listopada l. 1845. blago svojo dušo. Pogreb mu je bil velikanski ter kazal in pričal jasno, kaj je bil Ahacelj koroškej domovini, kmetijskej družbi in celovškemu lyceju.

V odborovej seji kmetijske družbe dne 4. grudna istega leta potrdili so se sledeči predlogi družbinega ravnatelja viteza Moro: Družbin časopis naj prinese prihodnje leto lithografovano podobo Ahaceljevo; izvršil jo je koroški kipar Princhofer, tudi eden Ahaceljevih učencev; na družbinem vrtu, kterega je nakupil in podaril družbi Ahacelj sam, naj se postavi umrlemu kancelerju dostojen kamenat spomenik v hvaležen spomin. Družbin vrt se ne sme nikoli prodati ali dati v najem, družba ga bode oskrbljevala in uporabljala ga v iste namene, za ktere ga je bil odločil blagosrčni kancler sam. Isto tako spisal je po odborovem naročilu Thad. pl. Launer obširen nekrolog, kterega je dala kmetijska družba trikrat ponatisnoti.[1]

---

[1] Prvič v „Mitth.“ 1846. št. 1., potém v Carinthiji 1846. št. 7., in še v „Jubiläumsalbum der k. k. kärntner. Landwirthschaftsgesellschaft, 1865.“ — Ahaceljev

Ob konci tega nekrologa beremo pomenljive besede: „Država izgubi z Ahaceljem pristnega, cesarju in domovini zvesto udanega državljana, koroška dežela delavnega domoljuba, kmetijska družba svojega razumnega vsestranski naobraženega kanclerja, odborniki milega, spoštovanega prijatelja, učenci ljubljenega svojega učitelja in očeta.“

In zdaj, dragi čitatelj, napotiva se še v Ehrenhausen blizu Celovca; stopivši na družbin vrt zagledava kamen, v kterega so vrezane besede: Er war ein seltener Mann!

Jarnik in Ahacelj! To sta nam Korošcem uzorna moža: prvi na slovstvenem, drugi na narodno-gospodarskem polji; oni je izobraževal narod in njega jezik, ta ga vodil do ugodnejšega gmotnega blagostanja; in ako njuno delovanje spojimo v éno sliko, prikaže se na njej pravi uzor koroškega domoljuba!

Stanko Vraz, zbiratelj slovenskih narodnih pesnij.

Spisal *Andrej Fekonja.*

(Konec.)

VI. V l. 1842. pa do 1845. povrača se Vraz poleg mnogih drugih književnih poslov večkrat zopet na svojo najmilejšo osnovo, na izdavanje zbranih národnih pesnij slovenskih. Zató gre najpreje v Štajersko iskat še novih cvetlic na tem vrtu. Tako piše o tem Erbenu v Podčetrtku dne 5. avg. 1842: „Vi se bodete menda čudili, kaj mene tu v Štajerskej nosi? Ono isto, kar Vas vabi, da tudi Vi včasi zapustite zlato Prago potikat se po českih vaseh. Jaz sem prišel sem na dva tjedna dnij, da bi tu ktero pesmico pobral za II. razdelek narodnih pesnij, kterega se pripravljam izdati na svetlo edenkrat prihodnjo zimo. Našel sem hvala Bogu v vseh naših gornjih pokrajinah ljudij, kterim sem dokazal, kaj je to národna pesen, no za ove strani, celjski okrog, ni mi bilo mogoče najti ljubiteljev čiste národne poesije. Tudi ta stran je z vsem tem v jezikoslovnem oziru jako imenitna, mnogo različna od mariborskega okroga. Zató sem primoran sam nabirati, kar me jàko mnogo truda in znoja stane, ker nisem pri ljudstvu tako znan, kakor sem znan v rojstnem kraji, mariborskem okrogu. Tú je še ta nevolja, da so duhovniki, kteri so ponajveč veliki pobožnjaki, pravo národno poesijo razvpili,

---

životopis prinesle so tudi Slomšekove Drobtince od l. 1847. Nekaj posamnih črtic iz njegovega življenja podaje članek v Carinthiji (1858. št. 47): „Lebensbilder aus der Vergangenheit. Professor Mathias Ahacel.“

prokleli kot izrod pekla, namestivši nekakošne take kake bastardne (kopilarske) pesni (vid. Ahacelj), ktere se sedaj ponajveč na mesto pravih pojó. Tako mora sedaj človek, kteri potuje zaradi pesnij, preje nego se s pravo národno pesnijo sreča, petdeset slabih pogoltnoti. Tako je tu. Bože daj, da Vam je lažji posel!“

Prirediyši II. razdelek narodnih pesnij že za tisek, naznanja to Vraz Muršecu (tedaj v Gradci živečemu) dne 28. dec. 1842 ter nadaljuje: „Bi li se po Štajerskej našlo sto predplačnikov! Cena bi bila knjige velike kakor I. zv. eden gld. srebra. Denarji bi ostali pri Vas, dokler ne bi izišla. Bi li se pri Vas moglo nabrati z velikim trudom toliko kupcev? To bi potreboval. Izvolite mi o tem pisati čim preje. Meni neizdane národne pesni jako težko ležé na plečih in na srci. Rad bi jih izdal, ali od kod denarjev? Za I. knjigo so mnogi v Štajerskej obečali, da jo bodo vzeli. Jaz sem potém poslal komade ter komaj za polovico dobil denar; za ostalo nisem videl ni denarjev in tudi ne znam, kje so knjige. To je pisateljska nevolja.“

Vendar pak še Vraz kljubu tako slabemu uspehu namerjava veličastnejše izdavanje národnih pesnij, nego li ga je s prva bil nakanil. Dne 1. apr. 1844 v Podčetrtku piše zopet Erbenu té-le imenitne besede: „Jaz res namerjavam — si superi favebunt! prih. zimo priti v Prago s tem namenom, da tam izdam vsaj dve knjigi národnih pesnij južnih Slovanov, zbranih iz raznih stranij počenši od Zile, Rezije in ostalih benetskih Slovencev pa tja doli do Črne Gore, Vidina, Vitoša (Balkana) in gori do Budima, Bretislave (Požuna) in do pod zidove bečke. No preje nego se napotim v zlato Prago, moram pogledati v vasi in mesta doljnih Ilirov, kterih še nisem videl na domu, in tam nabrati gradiva vsaj za dve dalji knjigi. To izdanje namerjavam dovesti do 10—12 knjig; za to delo imam pesnij iz samih gornjih stranij (t. j. slovenskih) za 3 do 4 debele knjige. No to je za sedaj, kakor pravim, samo še gola osnova ali namera; bode li se uresničila, zavisi toliko od mene, kolikor baš od števila naročnikov za prvi dve knjigi. Jaz vsekakor sodim, da je prišel že zadnji čas, da se edenkrat izdajo národne pesni vseh slovanskih vej na jugu tudi z latinskimi črkami; a to iz dveh uzrokov. Prvič spojile se bodo razne veje južnoslovanske v tem delu kakor v enem istem dvoru, ker se bodo nahajale njihove pesni v svojej naravskej obleki tiskane ena poleg druge: s tem se bode tako rekoč še bolj ena približala drugej, in v njih se rodila živa želja, da se tako tudi po potu umetne književnosti približajo in združijo. Drugi ne manjši resultat popolnega izdanja národnih pesnij bil bi rešilni upliv, kterega bi tako delo imelo tudi na smer in duh umetne književnosti, a posebno poesije naše . . . . .“

VII. Poleg narodnih pesnij nabiral je pak Vraz, kakor se je že češće omenjalo, tudi napeve. „Stanko Vraz — piše Fr. Š. Kuhač — bil je

tudi muzikalno prilično naobražen, znal je namreč izvrstno na piščalko piskati, o kitaro brenkati, iz nôt peti in to prima vista, ter je celó nekoliko tudi „generalbas“ razumel. Pokojni dr. Gaj mi je pripovedoval, da je Vraz obžaloval, ka ni bil bolj vešč v načrtavanji napevov; kajti kakor je svoje pesni zmirom pevajóč pisal, tako bi bil i on, ko so mu v takošnem zanesenem duševnem stanji, včasi krasne melodije na um prišle, ove takoj zapisal; ali tako se je moral temu odreči, kajti dokler bi on svoje muzikalne misli uglasbil, izgubil bi nit svojih pesniških mislij. Da je Vraz pevajóč pisal svoje pesni in da je glasbene forme poznaval, vidi se iz njegovih pesniških del; zakaj pesni njegove, ne samo da so jako prikladne za glasbo, izvira celó iz nekterih melodija tako rekoč sama“ (Vienac 1880. 37.).

A Vraz je tudi poznaval imenitnost národne glasbe. Tako piše o tem v svojem članku „Narodne pěsme u Slavonii“ (kar pak, razumeva se, veljá tudi o slovenskih): „Pri tej priliki ne moremo opustiti, na konci naših besed pridejati gg. nabirateljem (pesnij) — in forma prošnje — še ta-le svet: naj nabirajoč besede od pesnij tudi glas pesnij, napeve, beležijo. Besede pesni niso še ista pesen. K temu spada tudi napev. A pri mnogih od naših národnih pesnij, posebno ženskih, je glavna stvar napev. V tèm oziru so torej napevi jako važni. Ali še iz druge strani so od velike cene. Kakor je treba, da iz besed pesnij naši umetni pesniki duh narodni zajemajo, tako bodo tudi napevi s časom postali voda življenja, iz ktere bodo nekdaj naši skladatelji napajali svoje umotvore z duhom narodnim. Zbirajmo torej tudi nje. Ta trud nalaga nam dolžnost za bodočnost“ (Kolo I. 1842).

No Vraz tega ni samo drugim svetoval, temveč je tudi sam skrbel, da zadovolji tej „dolžnosti za bodočnost“. Začel pa je on napeve narodne nabirati, kakor smo slišali, takoj s pesnimi ob enem leta 1833. ter jih je zmirom dalje nabiral. In kakor pri pesnih, obrnol se je tudi tu do svojih prijateljev in rodoljubov, proséč jih, naj bi mu národne napeve beležili in pošiljali. Med temi pomagalci Vrazovimi moreta se tú imenovati dva, prvi Matija Majar Zilski, kteri v pismu govoréč o slovenskem petji Vrazu veli: „Tu imate, dragi prijatelju! nekoje napeve k slovenskim pesmam iz Koruške . . .“, in drugi Varga Joszef, kaplan pri Sz. Gyürgyi (v Ogerskej) Vrazu 26. jul. 1838 pišóč: „Pouleg kratkoga vremena i oszebojne skrbi, kak szam mogeo, tak szam doprineszao Nyihovomi gospoudstvi dejlo: ote ferlicze . . .“ (Kuhač l. c.)

In tako je Vraz nabral tudi lepo število slovenskih narodnih napevov, o kterih svojemu prijatelju Čehu Erbenu v pismu v Podčetrtku dne 16. apr. 1844 takó-le pripoveduje: „Jaz imam do prek 300 komadov narodnih napevov iz gornjih stranij (torej slovenskih), od kterih so mnogi podobni Vašim (českim), nekteri so baš isti. Izmed njih je tudi

nekoliko komadov iz Koroške in Štajerske, kteri poslušalca spominjajo nekako na Karpate in na Dněper. Napeve te začel sem zbirati ob enem s pesnimi vred. Sedaj jih pomnožujem s komadi iz Hrvatske in dolnjih stranij. To zbiranje stalo me je jako mnogo muke, kajti jaz sem v tem poslu tako rekoč samouk. Zató ne bi rad, da propadejo, nego da se čim hitreje izdajo, da tudi naši skladatelji, kterih se pri nas zmirom več prikazuje, ne zabredejo v svojem poslu na stranpoti.“

To svojo zbirko narodnih napevov želel je Vraz v Pragi izdati (pri Hofmanu), ker med Jugoslovani ni bilo takega zavoda, kteri bi mogel kaj vrednega na svetlo spraviti. A „izdanje narodnih napevov — veli v istem pismu Erbenu — zdi mi se, da ni od manje koristi in slave, nego iste pesni. Samo iz njih more se poroditi prava narodna glasba. Zató jaz mislim, da jih treba nabirati in izdavati . . .“

VIII. Preje nego končamo ovo poglavje o Stanku Vrazu kot zbiratelji slovenskih národnih pesnij, zaslišati še hočemo nekoliko o tem, kako je on tudi druge na nabiranje slov. národnega blaga duševnega vzpodbujal ter jih podučeval, kako se jim je pri tem poslu ravnati. Za vzgled nam more služiti njegovo pismo Iv. Macunu, tedaj dijaku v Gradci, od 10. jul. 1843, v kterem Vraz takó-le govori:

„Hvale vreden je Vaš trud, da nabirate národne pesni in običaje. Tudi jaz sem to isto delal, dokler sem bival med našimi Slovenci; morem reči, da sem mnogo dobrega našel in mnogo se naučil, kar mi sedaj dobro prihaja. Verujte mi, prijatelj! nijedno narečje in razrečje ni tako siromašno, da se ne bi mogel človek naučiti kaj ali ktero čisto slovansko zrno najti, ktero bi pri najbogatejših vejah zastonj iskal. Posebno Vas opozárjam na pesni, ktere se pojejo pri posebnih običajih in igrah, na pr. kedar se koleduje, na Jurjev dan, pri kresu, svatbi, krstu, pokopu, žetvi itd. Dakako da je pri tem treba opisati tudi isti običaj in zabeležiti napev (arije). Evo Vam širokega polja za srce, glavo in roke. V to vrsto spada tudi symbolika in demonologija v ožjem pomenu, t. j. misli prestare, ktere ima ljudstvo o svetu, zemlji, nebu in o tem, kar je na nebu in zemlji, mnenje o gromu, blisku, streli, o mavri, o zvezdah, rimskej cesti itd., o posebnih zverih, pticah, kačah, o rastlinah in raznih travah itd., kar spada v narodno symboliko. O demonologiji: kaj misli ljudstvo o Rojenicah, morskih deklicah, Torklah, Preglavicah, Škratci, Mraku, Kresnikih (copernjakih), Vedeži, Mori, Trinogu itd. To vse nam treba sedaj zbirati, dokler je še le nekoliko časa. Izobraženost, prava in kriva, vse bolj zahaja v ljudstvo in zatira staro njegovo národno slovensko življenje in mu daje drugo lice, ktero ga vse bolj oddaljuje od njegove prvotne naravi. Koliko ni že propalo od tega življenja v onih pokrajinah, ktere mejijo s tujimi naobraženimi narodi, posebno z Nemci, kakor je to z našimi Slovenci v Štajerskej in Koroškej, in ostalo bode

kmalu povse propalo, ako se o dobrem času ne pobrinemo, da to ohranimo od propasti. Dolžnost je največja, kedar je nevarnost najbližja. Modrej glavi zadosta eno oko. Dalje in obširnejše govoriti o tem, bilo bi prazno delo. Jaz se od Vas mnogega nadejam v tej stroki.“

* * *

Tako je naš Stanko Vraz delal za svoj slovenski narod, zbirajoč po vseh slovenskih krajih raztrošeno narodno blago duševno. „To njegovo požrtvovalno delo — opazuje prav B. Šulek — bode se danes slabo znalo prav oceniti. Ako želi kdo sedaj med narod iti, da prouči to ali ono — evo mu obilne podpore od deželne vlade ali od kterega zavoda, dà pač se najde sedaj tudi mecen, kteri tako podjetje podpira. (Pri nas Slovencih še pač sedaj n i ničesar od tega! Pis.) Tega vsega za Vrazove dobe ni bilo nič, zató je naš Stanko „o svojem trošku in o svojem orožju“ hodil po slovenskih zemljah, a večkrat se je bil tudi prebijal od nemila do nedraga kakor voda ob bregove; kajti bil je skoro kakor oni grški filosof Bias, kteri je vse nosil s sebój. Imel je sicer vinograd in nekaj polja, kar mu je od otca ostalo: ali kako naj s tem majhnim dohodkom poravnava vse potrebe književnika in potnika? Zató mu je večkrat zmanjkalo obutve in srajce, kakor razvidamo iz njegovih pisem; ali nikdar mu ni zmanjkalo prave volje in odločnosti“ (Vienac 1880. 36).

* * *

Kakor je bile že gore omenjano in je tudi razvidno iz oglasa in vabila Vrazovega na naročbo I. razdelka slov. nár. pesnij, bila je Vrazu nakana: izdati še dva prilično toliko obsegajoča razdelka národnih pesnij, torej vsak razdelek po 12 do 13 pôl, in drugemu razdelku pridejati sliki: Slovenka od Drave in Slovenka od Save, a III. razdelku bil je namenil pridejati še „jedan kratak rěčnik od sviuh neobičnih i rěčosložiteljem našim manje poznatih rěči, koje u pěsnih na prvo dolaze.“ Po tej zbirki pesnij bila bi naposled prišla v natis še zbirka, sodržujoča „pričice, prirečja i druge vlastitosti gornjo-ilirskog narěčja s izvedrenjem čisto ilirskim, te crtice o narodnih običajih, nošnjah i ostalih takovrstnih stvarih u jezik naš književni složene.“

No nič od tega ni zagledalo belega dne. Vse je ostalo v rokopisu!

A koliko je te ostaline iz Vrazovih spisov o slovenskem narodnem blagu? — Pokojni Ferdo Kočevar pisal je iz Zagreba v „Slov. Gospodar“ nekder l. 1868. tó-le: „Začudil sem se nad obilnostjo in obsežnostjo njegovih (Vrazovih) slovenskih spisov. Četirikrat sem nesel vsakokrat poln robec njegovih spisov v svoj stan, da jih vse pregledam in preberem. Bral sem jih hlastno, kakor da nisem že deset let videl nobene slovenske besedice napisane. Jaz sem poprej zmeraj mislil, da St. Vraz ni nikdar nič slovenskega pisal —; morete si tedaj misliti, kako sem bil presénetjen, ko mi na enkrat pride toliko izobilje njegovih slovenskih

spisov pod roke. V srce me je pa bolelo, da so vse te dragocenosti tako dolgo kakor zakopani talent v prahu ležale.“

A še dandanašnji ležé — v prahu! Znano je, da je „Matica ilirska“ (sedaj „Mat. hrvatska“) Vrazovo slovensko slovstveno zapuščino l. 1868. „Matici slovenskej“ podarila. Ta je dala tvarino g. prof. dru. Greg. Kreku, da jo pregleda in presodi, ali bi bila za tisek. Vsled ugodne presoje dra. Kreka in po njegovem nasvetu sklenol je nato odbor „Matice slovenske“ dne 31. avg. 1871: Vrazovo zbirko izdati, držati se pri tem Krekovih načel in uredovanje izročiti Kreku samemu (Letopis „Mat. slov.“ 1871 str. 30, 31). Ali 6. maj. 1874 terjal je odbor „Matice slovenske“ od dra. Kreka vso Vrazovo zapuščino in drugo národno pesensko blago (Letop. „Mat. slov.“ 1874 str. 16.).

A kaj vendar obsega ta Vrazova narodno-slovstvena slovenska ostalina? — Po izvestji dra. Kreka ima „v vsem 21 zvezkov in zvežčičev imenovanega blaga; pesnij je vseh brez varijant na stotine[1], a poleg tega je v zbirki še več národnih pregovorov in drugega literarnega drobiža.“ — O pesnih trdi dr. Krek, da so „čisto, národno blago, ne umetno stvarjeno ali ponarejeno, kakor se često zgodi, ampak iz ust národa samega vzeto, z vsemi prednostmi, pa tudi slabostmi, ki so enakim proizvodom lastne.“ To povse velja o pesnih po Vrazu samem nabranih, pa tudi ob onih nekterih pomagalcev, kterih je Vraz imel nad 20, ter se tu med ostalimi imenujejo Prešeren, Jarnik, Poženčan, Drobnič, Ivan Kukuljević Sakc., Oroslav Caf, Dav. Terstenjak, Mat. Majar. „Pri tako obilej podpori — nadaljuje prof. Krek — in neumornem lastnem trudu se ni čuditi, da si je pridobil St. Vraz iz mnogo pokrajin Slovenije obilico pesnij, v kterih kot naravnem dušnem zrcalu na tanko ogledujemo slovenski národ, kakor je bil in je še. Tu ga vidimo pri raznih opravilih, v raznih vsakoletnih prigodkih in običajih; tu v veselej družbi pri vinskej kaplici se življenja veselé, ondi trpkosti slovesa od zibeli in domovine v živih glasovih oznanjaje, tu pri snubitvi, ženitvi, zdravici, pri razleganji poskočnih godčevih glasov, ondi od toge potrt v lastnej nesreči, v splošnej nezgodi, pri pogrebu itd. Tu ugledaš v pesni veselega pastirja, bistrega lovca, ondi te spet sreča voznik lahkoživec in se tudi raduješ ali huduješ nad stereotypnimi prikaznimi, kterih se družinsko življenje skoro nobenega naroda ne ogne. Da lahko v teh pesnih tudi narod opazujemo, kako ljubi pa tudi sovraži, ne bode se nam čuditi, pomislivšim, kako rahlo in globoko čuteč je naš národ po vsej svojej natori in k otožnosti prisiljen po svojem političnem

---

[1] Vraz v pismu A. Auerspergu 9. maj. 1847 govoréč „über die musikalische Behandlung der slov. Volkslieder, Tonweisen u. s. w.“ pravi: „Ich habe an einige Tausend Lieder und über 300 Arien aus dem Munde des Volkes aufgezeichnet.“

Pis.

položaji in po svojih historičnih dogodkih. Dokler se bode narodna pesen pri kakem narodu koli glasila, bode v njej rahlim glasilom ljubezni odlično mesto odmenjeno. Tako je inod, kako bi to moglo vsled ravno omenjenega pri nas inače biti. In res vidimo ta čut opevan v raznih pesnih te ostaline in ga tu opazuješ s početka, da v devičjem ali mladeniškem srci požene kal, jedva opazljiv, pa do one stopinje, ko do vrhunca doraste in v človeškem srci s strastjo gospodari, kterej celó razum vselej kljubovati ne more. Ravno ta vrsta narodnih pesnij je v St. Vrazovej ostalini zeló obširno zastopana in nahajamo med njimi nektere res klasične vrednosti, tako po izjavu nežnih čutil, kakor po pristojnosti oblike in dovršenosti izpeljave, — a naletimo tudi na druge, kterim realizem pregole plastike dosta vrednosti vzame in se slednjič izgubi v nespodobo (zerrbild) mnogo čveterovrstnih, ki duševno vrednost narodovo bolj kratijo, nego pospešujejo. Da slednjim ne bode smelo biti mesta v tiskanem izboru, umeje se, mimogredé opomnjeno, samo ob sebi, ker ga ni niti najmanjšega uzroka, ki bi njihovo izdavo priporočal. — Zastopane v tej ostalini so tudi zgodovinske narodne pesni, strogo epične, kakor tudi balade in romance. Opevani so dalje predmeti neposvetnega značaja (v legendah), in kar tej zbirki še posebno veljavo dá, — v njej nahajamo celó nektere pesni, kojih zadržaj nas vodi v predzgodovinske čase, ko so naši pradedje še malikovali in so nekako svoje veroizpovedanje v mythologičnih (bajeslovnih) poemih vnukom izročali itd. itd., — kdo bi tudi v najsplošnejšem načrtu mogel vse narisati, kar se nahaja v tej ravno tako obširnej, kakor zanimivej, velevažnej ostalini slovstvenega narodnega blaga slovenskega. S kratka, ostalina je pravi „repertorium“ pravega našega narodnega pesništva in vrhu vsega drugega velike vrednosti tudi za narodni ethos, slovensko bajeslovje (mythologijo), za narodno običajno pravo, posebno tudi za slovensko dialektologijo, kterej še do sedaj niti temelja postavili nismo, — pa tudi za narodno godbo, kajti St. Vraz vešč godben izvedenec ni le besede, ampak tudi napeve narodnih pesnij zapisoval ter po tem načinu tudi narodnemu spevu marsikak typičen motiv rešil. — Sploh pa se sme reči, da je poleg jezika ravno v teh narodnih pesnih naša narodnost najboljše in čistejše ohranjena.“

Tako sodi o Vrazovej rokopisnej zapuščini slovenskih narodnih pesnij strokovnjak dr. Gr. Krek, priporočajoč že pred 10 leti in več zbirko za natis, dodavši: „ka bi bilo neodpustljivo, še dalje shranjati to ostalino nenatisneno, tedaj slovenskemu učenemu in neučenemu svetu neznano“ (Letopis „Matice slovenske“ 1871, str. 27—29).

Opravičen je torej klic R. B. („Slov. Narod“ 1880. 205): „Matica! oddolži se brže bolje; slovenski narod ti je poklonil sredstvo, da mu knjigo narodno gojiš in neguješ!“

Prineski k slovstvenej zgodovini bosanskej.

(Konec.)

Ne dolgo po dovršenih Osvetnikih je že zopet razglasil Martić novo knjigo: Putovanje v Dubrovnik iz Kreševa god. 1882. Pjesma Fra Grge Martića. Zagreb. Izdanje in tisak dioničke tiskare, 1884. Vel. 8", str. 59.

Jeseni predlanskega leta je potoval častiti pater iz Kreševskega samostana, kjer biva od leta 1879., v Hercegovino in Dalmacijo ter je to prijetno potovanje krasno opisal v predstoječej pesni, ki se sme po tem takem potopis v versih (okolo 2020) imenovati. Pesen pa ni lahko umljiva. Le kdor je sam obiskal opevane kraje, mesta in vasi, gledal sam visoke gore in globoke reke ter opazoval čudne šege in navade hercegovskega naroda, le-tá bode znal ceniti krasoto in divoto raznih opisov in se bode zamogel diviti lepej obliki in lepej vsebini. Posamezni odlomki so pravi biseri narodnega pesništva, kterega dika so do mala skoro vsi pesniški proizvodi Martićevi. Fra Grga sklada svoje pesni s pomočjo „gusel“ — in vse pesni s pičlo izjemo dadó se popevati „uz gusle“. Kdor bi želel potanje preučiti knjižico, naj bere v „Slovenskem Gospodarji“ l. 1882. številke 9—17, 25, 26, 37—44, kjer je skoro ena in ista pot obširno opisana, a vmes so vpletene zgodovinske reminiscence, kterih se tudi pesen sem ter tja dotika.

Da čitatelje pobliže seznanim z najnovejšim pesniškim umotvorom jugoslovanskega Homera, naj tu podam kratek zapopadek dolge pesni.

Z višine nebonosne planine Bitovje zakliče gorska Vila dragega druga, da zapusti svojo tihotno samoto pa krene v rojstni svoj dom v skalovito Hercegovino in še dalje tja do belega grada Dubrovnika.

„Viknu vila sa visa Lisinja,
Pa doziva u podgorju druga.
E kršno smo ljetovali druže
U Bosanskom gorju zelenomu,
Dok je žarko prižigalo sunce.
Ono žeglo, gore lahorale;
Pa nije nam dodijalo sunce,
Veće nas je milovalo blago.
Al prodje Gospojina mala,
Zamicat' ća za gore sunašće;
Nadat se je mrazu po lisinju . . . . .
Jaši konja, pritegni opanke,
Pa okreni k zavičaju tvomu,
Dok na tebi ne premerzne perje,
Pa ćemo se udružiti druže,

I ne bi li uhorili liepo,
Kad pozdraviš znance zavičajne,
Da se čarna hitimo primorja
Do biela grada Dubrovnika" ....

Pesnik nemudoma uboga, pa se podá na daljno veselo pot.

„Hajde vilo, kuda tebi drago.
I meni je srce poigralo.
Ti na krila a ja na dorina;
Pa gdje hćela, da se sastanemo —
A rekosmo s Neretvom do mora."

In tako jaše radostnim srcem na neborastlo Ivan-planino, s ktere se ponuja potniku rajsko-divoten pogled in razgled na gorovje bosansko in hercegovsko.

„Bože mio! na čuda ti fala.
Divno li mi bješe pogledanje
Sa Ivana u Herceżke grede,
Gdje zinuše hridi neborasli.
Činje mi se, u me će uprieti,
A pak do njih još daleko bješe" ...

Globoko zamišljen in utopljen v občudovanje prečudnega stvarjenja cele okolice, dospe naš pesnik v davnoslavno Konjico, ki tako lepo leži ob valnej Neretvi na meji Bosne in Hercegovine. Med ogledovanjem krasnega mesta in njegove čarobne okolice poloti se ga bridka otožnost, ko najde pri katoliškej novozidanej crkvici tudi še skoro novo gomilo, kamor so položili leta 1879. njegovega vrlega učitelja, preblagega mostarskega škofa Angela Kraljevića, ki je ravno za časa dušnopastirske visitacije nagloma izdihnol svojo plemenito dušo.

„E veselo okolo Konjica.
Jedno mi je na žao sedalo,
Kad ugledah novoselo groblje,
Sinje groblje k'o Kosovo pusto.
U sriedi mu dvie grede razpete,
I uz grede gomila kamenja.
A nije to polje kosovljansko,
Nit' je u njem devet Jugovića;
Već mogila učitelja moga
Fra Andjela Kraljevića dična,
Što Mostarskoj biskupova crkvi;
Za svojega četvrtinu vieka,
A za ciela bješe ugodniče
Kako rodu tako reda svomu.
I briga se puku za spasenje.
Pa ga briga i tu doniela,
Al' ga smrtca prestignula crna.
I ja sam se pridesio njojzi
Lale moja! da bi je ne bilo ...
I cjelovah prijatelja živa ...
Nek mu lahka težka zemlja biva."

Ko je drugo jutro pozdravila žarna zora zalo Konjico, zajahal je pesnik čilega konjiča pa jahal niz valovito Neretvo mimo sela Ostroša, ki ga pomni od detinstva, ko je v svojem dvanajstem letu potoval z očetom v samostan Kreševski — pa je hitel dalje črez vrh Popratski tja doli v v tesnem kotu ležečo Jablanico. S potoma opisuje lično in mično seljake korenjake, ki so delali po vinogradih in vrtih pa po logih in poljih, ter hvali vse pohvale in priznanja vredne običaje, ki so najti samo v tem okraji kakor pri kristjanih tako pri mohamedancih ter so jasen dokaz, da so bili vsi prebivalci nekdaj vere pravoslavne, kakor so še sedaj ene bratske krvi.

Od prijazne Jablanice nadaljuje naš pesnik svojo pot po najdivnejšem zagorskem svetu, ki se razprostira od imenovane vasice noter do Mostarskega polja. Švice, kterej se prispodablja ta kraj, še sicer nisem videl, pa videl sem solnograški, koroški in gornještajerski svet, a vendar moram reči, da nikoli nikjer nisem našel tako divotno-romantiškega kosa zemlje, kakor je ta tik deroče Neretve med sivim skalovjem in belimi vrelci izpod pečin penečimi. Kakor je ta okraj veličasten, enako je tudi Martićev opis poetiško vzvišen in dovršen. Mimo sel Luga, Čare in Divora med nebotičnimi stenami Policami preko snežnobelega slapa Peruta prispe v Dolnjo in Gornjo Grabovico, kjer prenoči pri dragem prijatelji Miletići, kteri ga lepo pogosti in na večer s sladkimi pesnimi „na gusle“ razveseljuje. Ko zasvita drugega dne rumena zora, odrine dalje po rajsko-veselem svetu in prijaše v hercegovsko metropolo.

Jahaje skozi mesto Mostar zapazi na levem holmu kule Štovićeve, s kterih so nekdaj visele mrtve glave, ponataknene na šilaste količe. Pa sedaj ne zevajo mrtve glave, pač pa zevata dva kluna dvoglavega orla in znotraj sedi general avstrijski, da sodi vsakemu resnico in pravico. Ne daleč proč sveti se krščanska crkev, ki hrani narodu božjo vero in mu brani narodno čast. V dolnjem trgu stojé temne mohamedanske džamije, kjer se Turčini slepo klanjajo svojemu Bogu in njegovemu laži-proroku Mohamedu.

Do sita nagledavši se lepega gradú takraj Neretve, prekorači stari močni most, ki se tako drzno vzdiga proti nebu — v podobi napetega loka. Ta kamenena stavba je silno davna, zató poje pesnik:

„E na njih (kamnih) se tri shrvaše carstva:
Jedno Vlaško, drugo Vizantinsko,
Treće mu je bilo Osmalinsko.
Sad četvrto krila razavilo:
Nek je srečno po zemlji navilo!“

Nekteri trdé, da so Rimljani sezidali ta most, drugi pa hoté, da so ga gradili Turci; a pesnik poje, da je neki sužnjik Rada postavil črez Neretvo most:

„Kakva' noga u svu Bosnu nema.“

Onkraj Neretve sta prijetna hriba Hum in Zahumje, kterih znožje moči bistra Radobolja. Po Humu raste dobro vince — glasoviti Cim, o kterem že od davna poje pesen:

„Da ni Cima vse do Rima."

Na obali hladne Radobolje stoji krasna kakoliška crkev, v kojej so bratje franjevci ravno dokončali svoje molitve, ko je stopil naš potnik v hram božji. Veseli tovariši so hoteli, da prenoči pri njih, pa hitel je v Suhodol k mostarskemu biskupu Buconjiču, pri kterem bi bil rad leto dnij prebil, da ga ne prežene vroča želja v Primorje. Poslovivši se od dragomilih prijateljev, krene dalje po mostarskem pustem polji, kjer ni „zelja ni veselja" pa jaše urno mimo grada Blagaja in sela Bune, kjer je Ali paša Rizvanbegović:

.... „zidao kule in čardake
I džamiju petkovu klanjanju.
Oko dvora murve i jablane,
A uz brda maslinovo sadje.
Još masline čaju podivljane,
Po čardacim soldatija šeće.
Na džamiji crne vrane graču.
Lele! Pašo za malo ti bješe" ...

Od Bune naprej nese ga brzi konjič po nerodnej visoravani, s koje se vidi Nevesinjska planota, ter mimo Počitelja grada in mesta Gabele. V Metkoviči stopi ladji na hrbet, da ga ponese tik slavne Nerone. Kule Norinske in Opuzena v morje adrijansko tja do Malega Stona, od koder se podá črez ne visoko sedlo v Veliki Ston; a od tod odvesla kraj otokov Šipona in Lopuda v Gruž, v najlepše pristanišče dalmatinskega primorja.

„A Gruže je veselina rajna ....
U njemu su dvorci perivojci,
Gdje gospoje prebjeraju cvieće;
Gdje lahori povjetarce blago
I sa morja i sa zelenborja."

Lepa je Granosa, a še lepši je vilinski grad Dubrovnik.

„Ti si sjajo, ko meni mjeseće,
Proz jelovo u planini granje.
Pa su tebe njegovale vile,
S njima tvoji pjevali pjesnici.
Mudroznanci u sviet mudrovali.
Bogoslovci vjeru veličali.
S njima brodi mora preorali,
I u tri se poznavali svieta.
I bio si haran gospodare,
I valjao rodu susjedniku;
Kad bi godjer komu dotješnalo.

Il' se Srbi rožili medju se,
Il' Bošnjani kralja bantovali,
Il' bježali od zavade knezi:
Svakomu si bio utočišče" ....

V Dubrovniku se ustavi naš potnik pri bratih frančiškanih, ki so ravno praznovali sedemstoletnico rojstva svojega očaka Frančiška Asiškega (roj. 1182 † dne 4. okt. 1226). Po dovršenej prelepej slovesnosti odjadra na parniku v boko Kotorsko, ktero tako lepo opiše, kakor je sama lepa. Povrativši se v Dubrovnik obišče tudi bližnji Trebinj, kamor je dne 7. oktobra došel. Tú ga posebno razveseli zidanje nove kat. crkve, ki je bila tekoče leto na praznik sv. Trojice blagoslovljena od dubrovniškega škofa Mateja Vodopića.

Jako zanimiv je pogovor med pesnikom in vojvodo Luko, ki prebiva v Trebinji in je svoje dni četoval z Luko Vukalovićem, česar ga Martić dvorljivo opomni; pa tudi junak mu ne ostane dolžen uljudnega odgovora:

„Ako smo mi brdim vojevali,
Niste ni vi ravnim mirovali.
Mi smo bojci, vi ste književnici.
Što su naše diljke puškarale,
To su vaše knjige vojevale:
Da se raja izbavi Turaka.
Mi smo amo odužili duge,
A kako tamo, ni neznamo."

Ko še pesnik vrnovši se iz Trebinja obišče rajski otočič Lakromo in v „Župi" iskrenega prijatelja Paskala Kisića in še krasne kraje za obaljo Granoško, mora naposled milemu mestu Dubrovniku zaklicati:

„S Bogom ostaj! vilče Dubrovniče!"

Predno zaključim površno poročilo o najnovejših proizvodih bosanskih književnikov, naj še omenim, da je nedavno izišla brošurica: Bosnien und seine Zukunft. Culturhistorischer Vortrag über Bosnien, seine reichen Naturschätze, Landeseigenthümlichkeiten und Colonien. Von Karl Kettl. Würzburg, Bucher.

M. Napotnik.

Kako se je prav za prav pisal Thomas de Cilia?

Na tega učenega štajerskoslovenskega rojaka je v novejšem času (leta 1837. v Wiener Jahrbücher der Literatur, Band 78. Anzeigeblatt pag. 19) napreje zopet opozoril rajni kustos Bergman, a rajni prof. Gabriel Seidl je v Steierm. Zeitschrift napisal zanimivo biografijo o tem moži. Nemški kronisti ga imenujejo: Ferlower, Ferlovver, Merk v svojej kroniki: Perlower; zató je Gabriel Seidl mislil, da si je naš Tomaž sam svoje ime ponemčil, in méni, da se je njegovo slovensko ime velelo Prekokar ali Prekukar, in razlaga je takó-le: Slovenska praeposicija: per; pre označuje: durch, durchüber, voraus fern — fer —, in kokar, kukar iz glagola: kokati, kukati, gucken, nemški luren — laverer, lower, torej Prekokar = Fernlauerer — Ferlower!!

K tej razlagi je Bergmanu in Seidlu pomagal, kakor mi je sam povedal, rajni celjski professor Pipan, in tako je naš Tomaž dobil slovensko ime: Prekokar, in to ime je sprejel Muchar v svojo „Zgodovino štajersko“ in tudi Macun ga ima v svojej „Književnej zgodovini slovenskega Štajera“ in drugi pisatelji, kteri so v svojih spisih njega omenjali.

Na Levstikovo avtoriteto ga je kranjski zgodovinopisec g. P. pl. Radics prekrstil v Berlogar, in tako potuje ta slavni mož sedaj po svetu z imeni: Ferlower, Verlower, Perlower, Prekokar in Berlogar, in vendar ni nobeno resnično.

Jaz nabiram že tri leta gradivo za životopis tega slavnega rojaka, ki je bil professor in rektor na dunajskem vseučilišči, stolni prošt na Dunaji in v Konstanci, cesarja Friderika tajni svetovalec, diplomatičen agent, odgojitelj Friderikovega sina, pozneje slavnega cesarja Maksimilijana I., in slednjič vladajoči knez in škof konstanceski. Nabral sem lepo kopico gradiva iz različnih knjig; po literarnih svojih prijateljih dobil sem tudi lepih prineskov iz cesarskega tajnega arhiva, te dni celó iz arhiva mesta Konstanc in iz arhiva višjega škofa v Freiburgu na Badenskem, a pravega imena nisem mogel zvedeti.

Kar se pa meni ni posrečilo, odkril nam je naš štajerskoslovenski veleučeni rojak in pisatelj dr. Franc Simonič, c. kr. uradnik pri dunajskej vseučiliščnej bibliotheki. On je našel knjižico z naslovom: P. Xystus Schier: die Bischöfe und Erzbischöfe von Wien, aus den Manuscripten des seligen verstorbenen Augustiners — zu Wien auf der Landstrass zusammengesetzt und ans Licht gegeben im Jahre 1777. Gratz, Moritz Lechnersche Universitaetsbuchhandlung. 8°. XII + 130. In v tej knjigi stoji na strani 5., da je papežev nuntius dal glasno v sv. Štefanovej

crkvi prečitati papeževo bulo o ustanovljenji bečke škofije in je to „durch seinen Sekretär laut, klar und deutlich geschehen; gleich hernach ist auch auf eben durch die Notarien geschehene weitere Bitte die Erklaerung des neuen Probstes Thomas Prelokar von Cilia vorgenommen worden itd."

Zdaj poznamo pravo ime, svoje rojake v celjskej okrajini pa lepo prosim, naj pozvedavajo in mi naznanijo, v kterej fari bi utegnol Thomas Prelokar rojen biti, in kje se še dandanašnji rodbine s tem imenom najpogošče nahajajo. Ako mi Bog dá zdravje, rad bi nabrano imenitno gradivo v kratkem izdelal. *Davorin Trstenjak.*

Poročilo o hrvatskej književnosti.

Spisuje *J. Steklasa.*

VIII

Knjige „Matice Hrvatske" za leto 1883.

Med vsemi Maticami, ki so jih Slovani utemeljili za izdavanje knjig, je sedaj gotovo „Matica Hrvatska" v Zagrebu prva. Odkar se je pred osmimi leti preporodila iz ilirske v hrvatsko, postalo je njeno delovanje jako važno za ves hrvatski narod. Ako pomislimo, da je „Matica Hrvatska" v teh sedmih letih razposlala med narod čez dvestotisoč knjig, tedaj moramo zarés občudovati njeno vztrajnost in delavnost, in to tem bolj, ker so te knjige pisane za srednji stališ, tedaj samo za eden del prebivalstva. Kdaj bode imela „Slovenska Matica" toliko članov med srednjim stališem? O tem vprašanji je potrebno razmišljati in našo Matico tako preustrojiti, da bode odgovarjala potrebam slovenskega razumništva, kakor čini to hrvatska; potém bode tudi njeno delovanje gotovo uspešnejše, nego je bilo do sedaj.

Tudi za leto 1883. izdala je „Matica Hrvatska" sedem lepih knjig, ktere je dobil vsak član „Matice" za bore 3 gold. Od teh knjig so štiri sodržaja belletrističnega, a tri poučnega. Izpregovorimo najpoprej nekoliko besed o poučnih delih

1. Poviest iztočnih naroda u starom vieku. Napisao G. Maspero, preveo sa francezkoga Gavro Manojlović. Sa jednom kartom. Izdanje „Matice Hrvatske" U vel. 8-ini, str. 464. Ciena 2 for. — To je prva knjiga „Svjetske poviesti", ktero je začela izdavati „Matica" (izdala je že drugo knjigo l. 1881. namreč „Grčko poviest" od Duruya v prevodu Tomićevem). Tukaj moram omeniti, da Hrvatje še nimajo obširne občne zgodovine razven šolskih izdanj; tudi popularno napisane občne povesti, kakoršno izdaje družba sv. Mohorja, niso še do sedaj izdali; zatorej je ta zbirka, ktero misli izdati „Matica" za hrvatsko literaturo, posebne važnosti. V nekoliko letih bode tudi ta praznina izpolnjena v hrvatskej književnosti; samo vprašati se moramo, je-li bode ta zgodovina, ki se je začela izdavati v prevodih različnih pisateljev, tudi dosta skladna celota. Po mojem mnenji bi bilo bolje, da se je začela izdavati originalna občna zgodovina pod odborovo redakcijo, kar bi bilo omogočilo sklad in enakost v celem delu. Vendar sodéč po prvih dveh zvezkih te svetske povesti, moramo priznavati, da si je Matica izbrala za prevod najboljša dela v tej stroki. Tako spada tudi Maspe-

rova zdodovina iztočnih narodov med najboljše knjige te vrste, kajti Maspero je dandanes najboljši poznavatelj povesti iztočnih narodov, kar je dokazal kot professor egiptologije na college de France, na kterem mestu on ne samo kot professor, nego tudi kot književnik neumorno in s popolnim učenjaškim uspehom deluje. Napisal je že, čeravno je še le 38 let star, o tem predmetu mnogobrojnih razprav, a knjiga, ki leži pred nami v prevodu, je njegovo najlepše in najpopolnejše delo, ktero se more nazvati zrel plod njegovih, pa tudi drugih učenjakov raziskavanj na tem polji.

To delo, ki nam pokazuje početek historičnega razvitka človečanstva, razdeljeno je na pet knjig. V prvej knjigi je historija Egipta do provale pastirjev, v drugej historija prednje Azije pred in za gospodstva egipčanskega, v tretjej historija asirske države in iztočnega sveta do nastopa Sargonidov, v četrtej povest Sargonidov in iztočnega sveta do nastopa Kirovega, a v petej in zadnjej knjigi opisana je zgodovina perzijske države. Pripovedanje Masperovo je sploh klasično, a lahko umevno; najtežje stvari opisuje on tako slikovito, da se nam zdi, kakor da beremo kak roman, in zatorej je knjiga prikladna tudi za take čitatelje, ki se niso bavili z znanstvenimi deli o tem predmetu. Prevod Manojlovićev je dober razven nekih posebnostij v izrazih, ki se le redko kdaj nahajajo v hrvatskem jeziku.

2. Novovjeki izumi u znanosti, obrtu i trgovini. Knjiga druga. Sa 65 slika i 4 priloga. U 8-ini, str. 515. Ciena 3 for. — S to debelo knjigo nadaljuje „Matica Hrvatska“ za srednje stališe jako potrebno zbirko knjig, ktero je začela lani pod imenom „Novovjeki izumi“ izdavati. V tej drugej knjigi je napisal dr. Boguslav Šulek obširna poglavja o papirji, pismu in tiskarstvu in dr. Mijo Kišpatić članke o termometru in barometru, daljnogledu in drobnogledu, glini in porcelanovini, steklu in smodniku, pavoli in dynamitu, a Ljudevit Rossi članek o strelnem orožji. Šulekov članek o pismu je posebno zanimiv; bralec najde v njem zares več, nego se je nadejal. Navedeni so tukaj vsi znatnejši alfabeti različnih pisem od starih hieroglifov in klinov do moderne stenografije. Kar pa nas Slovane še posebno zanima, je v tej knjigi obširen opis naše glagolice in cirilice, o kterih se razpravlja po zadnjih naučnih resultatih o njihovem postanku in njihovih razlikah, in to vse z natančno povestno razsodbo. Radi te razprave je ta knjiga za nas mnogo važnejša mimo drugih te vrste. Tukaj so opisane tudi vse večje tiskarne na svetu. Kišpatićevi članki o daljnogledu in drobnogledu ter o toplomeru in tlakomeru so prepleteni s fysikalnimi in fysiologiškimi instrukcijami, ktere so za razumevanje navedenih predmetov za vsakega potrebne. Rossijev pregled pa opisuje nemilo bojno orožje od najstarejših časov do dandanes. Vsakemu važnemu predmetu je dodana slika, kar razumevanje posebno olajšuje. Knjiga je tiskana pri Albrechtu v Zagrebu ter se posebno odlikuje po okusnem tisku in izdanji.

3. Žena u kući i u družtvu. Razložio Blaž Lorković, a izdala „Matica Hrvatska“. U 8-ini, str. 165. Ciena 80 nč. — Vseučiliščni professor Blaž Lorković je najboljši hrvatski pisatelj o strokah narodnega gospodarstva. L. 1880. je izdala „Matica“ prvo njegovo znamenito knjigo o tem predmetu, namreč: „Razgovori o narodnom gospodarstvu“. Letos pa nam je ta pisatelj podal baš omenjeno knjigo, ki je za družtveno življenje posebne važnosti. V tej Lorkovićevej knjigi najde mlada žena in zrela devojka prelepo pouko, kakšen jim je položaj v svetu, koje jim dolžnosti v hiši, v obitelji, kako se imajo ponašati proti domačinom in kako ravnati z otroki, kakšna sploh mora biti žena, da bo vredna odgojiteljica svojih otrok. V to svoje delo je vplel pisatelj tudi patriotične opomene, ki bi imele probujati v hrvatskih ženah patriotični ponos in zanos, ki je dandanes tako potreben; kajti le samosvestna in rodoljubna žena more odgojiti značajne in rodoljubne otroke, ki bodo vselej in o vsakej priložnosti s svojo materjo pripravljeni na vsako žrtev za svojo domovino. „Matica Hrvatska“ je to izvrstno delo nagradila iz zaklade grofa Draškovića.

4. Gospodja Sabina. Roman Jenija Sisolskoga. Str. 306. Ciena 1 for. — smrti znamenitega romanopisca Šenoe se ni dolgo pojavil nobeden pisatelj na tem p. V novejšem času imamo pa vendar v hrvatskej literaturi zopet roman zastopan sicer po Jeniji Sisolskem. Kar je bil v historičnem romanu Šenoa, to je deloma v realističnem gotovo najdarovitejši Jenijo Sisolski, ki je letos pod okriljem „Matice Hrvatske“ izdal svoj peti roman. Predmete svojim romanom jemlje Sisolski dveh virov. Mestno življenje je skušal opisati v svojih romanih: Olga in Lina, Pri... in Gospodja Sabina, a idilično in priprosto življenje istrijanskih Primorcev v pripov... Jelkin bosiljak in Začudjeni svatovi. Po tej temeljnej razliki ločijo se znatno ... Sisolskega. Pripovesti iz primorskega življenja spominjajo nas na romantiko in prik... zujejo simpatična in plemenita lica ter jih hrvatsko občinstvo prav rado prebira. ... romani, ki črtajo mestno življenje, prikazujejo malo da ne samo sramoto, brezn... nost in gnilobo odličnega svetá. Tukaj posnema pisatelj E. Zolo, in ta dela so ... natrošena pesimizmom, obupanjem in fatalizmom. Zató tudi ni Jenijo Sisolski ... svojim romanom uspel, kajti značaji niso, kakor bi morali biti, nego so večjidel kari... kature, kakoršne si težko predstavljamo. Vendar pa je jezik v tem proizvodu lep ... neki opisi izvrstni, ter se bode gotovo rad čital kakor vsi poprejšnji njegovi roma...

5. „Grof Ivan“, igrokaz Vladimira Mažuranića. U Zagrebu 1883. Str. 1... Ciena 50 novč. — Vladimir Mažuranić se je pojavil s to dramo prvikrat pred hrv... skim občinstvom ter je precej uspel; kajti „Matica“ sama ga je nagradila za to d... iz zaklade Dušana Kotura. Drama je pisana v narodnem duhu, a temeljna misel te... dela je za to najboljši dokaz: Hrvatsko plemstvo mora se živo poprije... racijonalnega gospodarstva, rešiti se tujih goljufov in pijavic ... odločno stopiti na politično poprišče za obrambo narodnih pravi... Značaji so dobro opisani, ali delo njegovo spada vendar med situacijske drame, ter ... torej premalo edinstva opaža v činih.

6. Sabrane pripoviesti Augusta Šenoe. U Zagrebu 1883. Str. 342. Ciena 1... — Prerano umrli August Šenoa je bil najboljši hrvatski romanopisec, a „Matica Hrv... ska“ ni mogla opustiti, da ne izda vseh njegovih del ter jih razširi med hrvatsk... občinstvom. Pred nami leži prvi zvezek te zbirke ter obsega sedem pripovesti, ... l. 1865—1873), a njim je dodan velik feuilleton Šenoin od l. 1862. in 1863. iz ... njega „Pozora“ pod naslovom: „Viečni Žid“, ki spada gotovo še dandanes po s... duhovitosti in humoru med najboljše feuilletone, kar jih je dozdaj v hrvatskej knj... nosti. Pripovesti so sledeče: 1. Turopoljski top, 2. Bliedi mjesec, 3 Prima donna, 4 ... tri puta Bog pomaže, 5. Dusi narodne straže, 6. Prijan Lovro, 7. Liepa Anka. Ker ... bile te pripovesti do zdaj po časopisih raztresene ter večini hrvatske publike nepozna... ugodila je „Matica“ gotovo vsem svojim članom s to izdajo.

7. Iz mladih dana. Pjesme izvorne i prevedene Franje Markovića. U Zagr... 1883. Str. 231. Ciena 75 nov. — Franjo Marković je poznat hrvatski pesnik; nje... pesni so v vsakem pogledu dovršene ter se jako rade čitajo. Tako nam je v tem z... podal svoje najlepše balade in romance, ki so bile dozdaj večjidel nepoznate. Pos... ste med temi pesnimi dve jako lepi, namreč: „Povratak pod hrvatskoga kralja (T... slava)“ in „Dom i sviet“. Tem izvirnim pesnim je dodal Fr. Marković tudi štiri ... vode iz poljskega, in sicer: dve pesni Mickiewicza („Alpuhara“ in „Farys“), eno ... vackega („Otac kužnih u El-Arišu“), ki do zdaj še ni bila nikjer tiskana, in eno M... czewskega („Marija“), a to vse dovršeno: in tako se hrvatsko občinstvo lahko up... z najslavnejšimi poljskimi pesniki romantiškega smera.

To so tedaj v kratko naznanjene knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1883., kter... dobil vsak član za tri goldinarje. Slovencem ne moremo dovolj priporočati tega dru...

vsak naobraženi Slovenec naj postane član, da se v istini zamore širiti med nami tako često spominjana bratska uzajemnost. „Hrvatska Matica“ prijemlje še sedaj članove, ker še ni vseh knjig razprodala. Slovenci sezite po njih!

Drobnosti.

Slovenska slovnica za srednje šole. Spisal J. Šuman, c. kr. professor na akad. gymn. Dunajskem. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohora. 1884. Str. VIII + 208 v 8°. Veljá 1 gld. — Nujno je že bilo potreba, da se izdá za naše srednje šole slovnica stoječa na podlagi Miklošičevih slovniških raziskavanj. Založništvo Janežičeve slovnice, ktera je rabila do sedaj našej mladini v poduk, uvidelo je — in to moramo tukaj pohvalno omenjati — to potrebo, in tiskarna družbe sv. Mohorja se ni obotavljala, našim srednjim šolam priskrbeti rabljivo in sedanjim zahtevam odgovarjajočo slovnicó. Da se pa jednota v pisavi tem bolj podkrepi, zdelo se je založništvu najpripravnejše, da jo spiše g. prof. J. Šuman, ki je baš pred nekimi leti izdelal „Slovensko slovnico po Miklošičevej primerjalnej“, in ktero je naša Matica leta 1882. izdala. In tedaj se gore omenjena knjiga več ali manj naslanja na Matično slovnico. Omeniti pa moramo, da je to delo popolnoma tako uravnano, kakoršno šolske potrebe in novi učni načrt zahtevajo. Glavne točke, v kterih se ta učna knjiga od Janežičeve slovnice razločuje, pa so vzlasti sledeče. G. pisatelj je povsod, a to večjidel v oklepih ali v opombah, primerjal staroslovenske oblike novoslovenskim in tedaj zadnje s pomočjo prvih tolmačil. To se bode sicer marsikomu preučeno zdelo, ali primerjanje staro- in novoslovenskih oblik in medsebojna sveza obeh jezikov naj se za višje razrede prihrani. Prepričani smo, da bodo tú staroslovenske opazke in primeri dobro služili, razlagajóč nam razne otemnele novoslovenske oblike. Na dalje so se v tej slovnici prvikrat porabile studije o naglasu ktere sta objavila učena gg. M. Valjavec in St. Škrabec. To uredbo odobrujemo, menéč, da pridemo le po tem načinu tudi v naglaševanji do večje jednote, nego se dandanes, vzlasti v naših pesnih nahaja. Sploh se je pri nas do sedaj naglas v govoru in pisavi prevèč zanemarjal, in lokalizem še sedaj prevladuje. Treba pa je sevéda še mnogo monografij in studij o naglasu posameznih naših narečij, predno se dožene stalno naglaševanje v književnem jeziku. Gledé pisave ravna se ta slovnica zvečine po Miklošič-Janežičevih pravilih, kar se nam sploh umestno zdi pri naših jezikovnih razmerah. Da se pa v marsičem ne zlagamo z g. pisateljem, temu se ne bode čudil, kdor pozna razvoj našega jezika in uplivanje posameznih narečij na našo pisavo. Sicer pa je razlika celó neznatna gledé na pravopise drugih narodov.

H koncu nam je še omeniti, da je Janežičeva slovnica nad dvajset let (druga izdaja 1862) bila učna knjiga našej mladini, in vzlasti njej se móra isti upliv pripisovati, ki je utrdil naš jezik in pisavo. Težko se bode tedaj marsikteri učitelj ločil od nje; izgine sicer iz šolskih klopij, ali vendar še ostane óna vredna knjiga. ktere ne bode nikdo brez koristi vzel v roke, ki hoče spoznavati pravo govorico slovensko. Slovnici g. prof. Šumana pa želimo, naj bi tudi ona toliko koristila kakor Janežičeva ter povzdignola jezik do óne popolnosti in lepote, da postane naša slovenščina vredna vrstnica drugim svetovnim jezikom.

Ob agrarnem vprašanji. Spisal dr. Josip Vošnjak. Ponatis iz letopisa „Matice Slovenske“ za l. 1884. V Ljubljani, 1884. Založil pisatelj. Tiskala „Narodna Tiskarna“. Str. 80 v vel. 8°. — Mnogozaslužni naš rojak in politik g. dr. Josip

Vošnjak podaje v omenjenej knjigi vsem, ki se za naše gospodarstvene razmere zanimajo, prav jedernato in učeno studijo o agrarnem vprašanji. Po uvodu in splošnih zgodovinskih opazkah predočuje nam g. pisatelj razne agrarne systeme v romanskih, germanskih in avstrijskih deželah; nató govori obširno o skupnej gruntnej lastnini, kakor o ruskem „Miru“, o jugoslovanskej zadrugi; napósled opisuje amerikanske „Homestead“, kitajski „Tien minn“, indijski „Ryot“, hanoveranske „dvore“, angleške „Entails“ in fideikomise. V „sklepu in konci“ ocenjujejo se na kratko omenjeni agrarni systemi, in g. pisatelj pride do zaključka, da se kmetije srednje velikosti pripoznavajo vedno bolj kot ista agrarna uredba, ktera najbolj kmetskemu stanu ugaja. A tudi je želeti, da se lastnikova gruntna svoboda bolj omeji in da se enaka dedna pravica odpravi. Ker je dandanes agrarno vprašanje eno najvažnejših v Evropi, bode vsakteri naših rojakov g. pisatelju hvaležen za njegov tehtni poduk. Mi le želimo, da bi njegovo delo tudi v gospodarstvenem oziru mnogo koristij prineslo ubogemu našemu národu.

Národne srbske pesni za prosto ljudstvo. Podjetna knjigarna braće M. Popovića v Novem Sadu izdá vsako leto célo vrsto knjig za priprosti narod. Ker bi si menda marsikdo izmed naših čitateljev, osobito pa naša mladež rada omislila za majhen denar národnih srbskih pesnij, opozorimo na sledeče knjižice. L. 1883. izdala je Popovićeva knjigarna 1. Kraljević Marko. Narodna pevanija u 16 pesama. (Sa istumačenim rečma turskim i gdekojim neobičnim u tima.) Str. 96 v mal 8°. Veljá 40 novc. V tej zbirki nahajamo najlepše nár. pesni, ki se pevajo o kraljeviči Marku. — 2. Kraljević Marko. Narodna pevanija u 8 pesama (s tolmačenjem kakor v prejšnjej zbirki). Str. 52 v mal. 8°. — Miloš Obilić, srbska narodna pevanija u 6 pesama. (Kako se peva svuda po Srpstvu.) Str. 56 v mal. 8°. Sodržuje lov cara Lazara in druge pesni o Miloši. — 4. Sibinjanin Janko u narodnim pesmama s slikom njegovom. Str. 51 v mal. 8°. Knjižica nam podaje 6 pesnij o tem národnem junaku. — 5. Senjanin Iva u narodnim pesmama. Str. 46 v mal. 8°. Sodržuje 7 pesnij. — 6. Odabrane národne pesme svatovske iz sviju krajeva. Str. 35 v mal. 8°. V knjižici beremo 76 svatovskih, prav mičnih pesmic. Vsaka zbirka razven prve velja 15 novc. — 7. Pesme narodne, potskočice, svatovske i bačke, koje se najradije pevaju. Skupio Š. D. Str. 72 v 16°. Obsega 82 kratkih pesmic in velja 10 novc.

Od leta 1884. nam je omeniti 1. Kraljević Marko u slikama. Srpska narodna pevanija u 25 pesama sa istumačenim rečma turskim i gdekojim neobičnim srpskim. Za štampu uredio i slike udesio Aleksandar Sandić. Drugo izdanje. Str. 148 v 8°. Velja 50 novc. Knjiga je tiskana v cirilici in ima 10 slik. — 2. Boj na Kosovu na Vidov dan 1389. godine ili Propast carstva srpskog u narodnim pesmama. Str. 65 v mal. 8°. Velja 20 novc. — 3. Ban Zrinović u pesmi i priči. Str. 38 v mal. 8°. — 4. Primorski vitezovi. Junačka pjevanija u šest pjesama. Str. 55 v mal. 8°. Nahajajo se pesni o vitezih primorskih, dalmatinskih, kotorskih, imotskih, neretvanskih in vrgorskih. — 5. Vijenac slavi junačkoj. Pjesme o narodnim junacima, kakor so Frankopanovići, Kotromanovići, Ivanovići itd. Knjiga obsega 13 pesnij na str. 54 v mal. 8° in veljá kakor prejšnje dve zbirki 15 novc. Tú navedene izdaje so vse v latinici tiskane in zaslužijo, da se po njih tudi naše občinstvo upoznava s srbskim narodnim pesništvom.

Sitte und Brauch der Südslaven. Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von Dr. Friedrich S. Krauss. Im Auftrage der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien 1885. Str. XXVI. + 681 v vel. 8°. Veljá 6 gld. 50 novc. — V 30 odstavkih se nam opisuje vse družbinsko življenje jugoslovansko, glavnejše šege in navade osobito hrvatsko-srbskega naroda. Veliko zaslugo za to delo ima tudi naš učeni rojak prof. M. Valjavec, ki je g. izdajatelju mnogo netiskanega gradiva

blagodušno v porabo prepustil. Knjiga bode v obče tudi Slovence zanimala, in mi jo vsem prav gorko priporočamo.

Letna poročila srednjih šol za 1883/4. Poročila naših srednjih šol podajejo nam tudi letos kakor druga leta marsiktero zanimivo razpravo, bodisi da jo je spisal kteri izmed naših učenih rojakov, ali pa da se spis nanaša na našo ožjo domovino. K najvažnejšim zadnjim spisom moramo prištevati razpravo g. prof. Wilhelma Vossa: Versuch einer Geschichte der Botanik in Krain (1754 bis 1883) v poročilu ljubljanske višje realke (str. 59). Pričujoči spis nam opisuje delovanje onih botanikov, ki so dalje časa živeli na Kranjskem, kakor Scopoli, Wulfen, Hacquet, Zois, nató Hladnik, Kwiatkovska, Fleischmann, Graf, Freyer, Jos. Erberg, R. Blagay, Skofitz in v poslednjih tridesetih letih Dollinar, Janscha, Rastern, Plemel Valentin, Plemel Franz, Deschmann. — V drugem oddelu pa navaja one rastlinoslovce, ki so se na svojem potovanji mudili na Kranjskem, in sicer kralj Friderik Avgust II. Saksonski, Hoppe, Tommasini, Stur, Pokorny, Kerner. Konec tega za nas jako zaslužnega spisa pride v poročilu bodočega leta, in mi upamo, da se bode g. pisatelj s tem delom vsem, vzlasti pa slovenskim naravoslovcem dobro prikupil. V izvestji ljublj. gymnasije objavlja na str. 3—60 g. prof. Friderik Žakelj spis: Homerische Euphemismen für „Tod“ und „Sterben“; v poročilu gymnasije v Rudolfovem pa beremo na str. 3—32 razpravo: Erziehung und Unterricht bei den Römern zur Zeit der Könige und des Freistaates, od g. prof. Fr. Brežnika. Važen za štajersko zgodovino je sestavek: Aus dem Leben des steirischen Landeshauptmannes Hans III. Ungnad-Weissenwolf, Freiherrn von Sonneck, kterega je objavil dr. Arthur Steinwenter v gymn. poročilu mariborskem na str. 3—44. Osobito še opozorimo na priloge, kterih je osemnajst pridejanih. Pri tej priliki omenimo tudi spis dr. J. Zaunschirma, kteri utegne posebno crkvene naše zgodovinarje zanimati, in sicer: Ueber kirchliche Verhältnisse Steiermarks bis zur Errichtung der Diöcese Seckau im Jahre 1218, na str. 3—28, v poročilu graške državne višje realke. V Beljaku je objavil v ondotnem gymn. poročilu naš rojak prof. A. Artel razpravo pod naslovom: Die drei Hauptvertreter der Satire bei den Römern (str. XXV.), in v goriškem realkinem izvestji čitamo spis: Beiträge zur Flussmuschel-Fauna Kärntens (str. 52), objavil prof. H. Taurer R. v. Gallenstein, na ktere doneske naše naravoslovce posebej opozorimo. V poročilu celovške realke za l. 1883. imamo lep donesek k boljšemu spoznavanju jezer v deželi koroškej od prof. V. Hartmanna poimenoma: Das Thal des Weissensees in Kärnten (str. 50), in letos je objavil ondi prof. dr. J. Mitteregger: Beiträge zur Quellenkunde Kärntens. Ako še napósled povemo, da se nahaja v poročilu II. nemške gymn. v Brnu na str. 57—59. prolog, kterega je znani naš rojak in pisatelj Janko Pajk za neko patriotično šolsko slovesnost na ondotnem zavodu zložil, navedli smo malo da ne vse razprave in spise, ki utegnejo naše čitatelje več ali manj zanimati.

Glede narodnosti je bilo v preteklem šolskem letu

v Ljubljani	na gymn.	514	Slov.,	162	Nem.			
„ „	„ realki	90	„	93	„			
„ Rudolfovem	„ gymn.	123	„	8	„			
„ Kranji	„ „	111	„	—	„			
„ Mariboru	„ „	152	„	141	„			
„ „	„ realki	15	„	96	„			
„ Celji	„ gymn.	172	„	122	„			
„ Ptuji	„ „	76	„	35	„			
„ Gorici	„ „	150	„	45	„	in	133	Ital.
„ „	„ realki	35	„	32	„	„	136	„
„ Trstu	„ gymn.	117	„	138	„	„	128	„

Ako še pridenemo tem številkam, da je bilo v Celovci na gymn. 55 in na realki 6, v Beljaku 25, v Kočevji 21, v Št. Pavlu pa 11 in v Gradci na I. gymn. 13 Slovencev, tedaj jih je skupaj 1686. Če primerjamo nató, da je bilo na konci šolskega leta 1879/80 na gore omenjenih zavodih le 1385 slovenskih dijakov (glej Kres I. 67), vidimo na svojo veliko radost, da prav lepo narašča število Slovencev na naših srednjih šolah. V štirih letih poskočilo je njih čislo za 301. Ta vesela prikazen nam pa veleva, da se naj neprestano in neutrudljivo poganjamo za slovenske šole, oziroma slovenske paralelke, kajti le tú je spas in rešitev našega naroda!

Politična in kulturna zgodovina štajerskih Slovencev, ktero je spisal g. ravnatelj I. Lapajne, dotiskala se je ravnokar. Ker se veže v elegantne platnice, moral je g. pisatelj in založnik ceno knjigi za 20 n. povišati. P. n. naročniki g. izdajatelju najbolj ustrežejo, ako mu naročnino s poštnino vred 1 gld. 30 n. po nakaznici v Krško na Kranjskem pošljejo.

Trstenjakova razprava: Werland de Graz recensuje se v Wiener Literarischer Handweiser Nr. 10, 1884 jako pohvalno. Na konci recensije pa reče presojevalec: Sehr dankbar wären wir dem Autor für eine Publication dieser interessanten Schrift in deutscher Sprache, um die Resultate seiner Forschungen auch denjenigen zugänglich zu machen, die des Slovenischen nicht mächtig sind.

Wizyta u Strossmayera. Skreślił Stanisław Bełza. Kraków. Nakład G. Gebethnera i Spółki. 1884. Str. 45 v vel. 8°. S podobo vladike Jos. Strossmayera in njegove katedrale v Djakovu. Pod geslom: „Mensch sein, heisst Kämpfer sein" opisuje v tej knjižici g. Stanisłav Belza, prisežni odvetnik v Varšavi, dejanje in delovanje znamenitega vladike Jos. Strossmayera, da seznani svoje rojake s slavnimi deli našega jugoslovanskega rodoljuba in dobrotnika. Knjiga je posvečena sevéda vladiki samej in bode gotovo na dostojen način razširjala slavo njegovo med Poljaki.

Bibliografiški pregled na polji slovanske filologije. (Dalje.) 12. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, obradili G. Daničić, M. Valjavac, P. Budmani. Svezak V. 1 drugoga dijela: Četa — dali. U Zagrebu 1884. 240 str. vel. lex. 8°. C. 3 gld.

13. Gramatické základy jazyka srbského čili charvátského. Sepsal Fr. Vymazal. V Brně, nákladem českého knihk. J. Barviče, 1885. 125 str. 8°.

14. Mluvnice jazyka bulharského. Napsal Jan Wagner. Druhé, rozmnožené a přepracované vydáni. V Praze, Alexander Storch, 1884. 211 str. 8°. — Zadržaj: Předmluva str. 5—6; díl theoretický str. 9—87; díl praktický str. 89—211.

15. Vymazal Fr. Grammatik der polnischen Sprache zunächst zum Selbstunterricht. Brünn, Winkler, 1884. 290 str. vel. 8°. C. vez. 1 gld. 60 kr.

16. Načertanie cerkovnoslavjanskoj grammatiki, priměnitelьno k obščej teorii russkago i drugich rodstvennych jazykov. Sostavil Anton Budilovič. Varšava 188… XIII + 349 + II str. vel. 8°. — Zadržaj: Vvedenie str. 1—13; častь I. Fonologija str. 14—119: Predvaritelьnыja zaměčanija. O pripodě zvukov čelověčeskago jazyka (14—51). Glava 1. Grafika (52—59). Glava 2. Fonetika (60—119). Častь II. Etimologija str. 120—288: Glava 3. Morfologija (120—205). Glava 4. Semaziologija (206—288). Častь III. Sintaksis str. 289—349: Glava 5. Stroenie predloženij (289—326). Glava 6. Značenie sintaktičeskich form (327—349). Zaměčennyja opečatki i obmolvki (2 str.).

17. Starobъlgarska grammatika s sbornik ot obrazci za četenie, razbor i prěvod. Sъstavil Nikola P. Popov. Praga 1883, 72 str., 8°.

18. Sravnitelьnaja morfologija slavjanskich jazykov sočinenie Franca Miklošiča perevel Nikolaj Šljakov pod redakciej Romana Brandta. Vypusk I. Staroslovenskij jazyk. Moskva 1884, XVI + 164 str., vel. lex. 8°. C. 1. rub. 50 kop.

19. Beiträge zur slavischen Dialektologie von Leon Biskupski. I. Die Sprache der Brodnitzer Kaschuben im Kreise Karthaus (West-Preussen). 1. Heft. Die Lautlehre. Abtheilung A. Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1883, VI + 63 str., vel. 8° C. 90 kr.

20. Gwara Zakopańska. Studyjum dyjalektologiczne przez Ad. Ant. Kryńskiego. Odbitka z tomu X. Rozpraw wydziału filologicznego Akademii Umiejętności w Krakowie 1883, 57 str., 8°.

21. Das Nekrolog des Minoritenklosters in Olmütz. Mitgetheilt von J. Loserth. Aus dem Archiv für österreichische Geschichte (LXV. Bd., II. Hälfte, S. 231) besonders abgedruckt. Wien 1884, 24 str., vel. 8°. C. 20 kr.

22. Über Nekrologe der Olmützer Domkirche. Von Dr. B. Dudik O. S. B. Aus d. Archiv f. österreich. Geschichte (LXV. Bd., II. Hälfte, S. 487) besonders abgedruckt. Wien 1884. 103 str., vel. 8°, C. 80 kr.

23. Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen, (Griechisch, Albanesisch, Rumunisch, Bulgarisch, Serbisch, Kleinrussisch, Grossrussisch, Polnisch). Von Dr. Fr. Miklosich. Erste Hälfte. (Separatabdruck aus dem XXXIV. Bd. der Denkschriften der phil.-hist. Classe d. kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.) Wien 1884, 102 str., 4°. C. 2 gld. 50 kr.

24 Počátky slovanštiny (devíti řečí spisovných) a litevštiny. Sepsal Fr. Vymazal. Všeslovanská bibliotéka. Sv. I. V Brně. Nákladem českého knihkupectví J. Barviče, 1884, 110 str., 8°.

25. Syntax der wendischen Sprache in der Oberlausitz von Georg Liebsch, Bautzen 1884, XVI + 240 str., 8°.

26. Sprachwissenschaftliche Abhandlungen von Dr. Carl Abel. Leipzig, Wilhelm Friedrich, 1885, VII + 468 str., vel. 8°. C. 6 gld. — Na str. 395—420: „Über die Möglichkeit einer gemeinsamen Schriftsprache für alle Slaven.“

27. Vergleichende Syntax der indogermanischen Comparation insbesondere der Comparationscasus der indogermanischen Sprachen und sein Ersatz von Dr. Hermann Ziemer. Berlin, Ferd. Dümmler, 1884, XII + 282 str., vel. 8°. — Na str. 79—89 obdeluje se der slavische Comparationscasus, str. 116—123 der Ersatz (Umschreibung) des Comparationscasus unter Beihülfe von Präpositionen in den slavischen Sprachen, str. 188—194 der Ersatz des Comparationscasus unter Beihülfe separativer Partikeln, str. 223—229 der Ersatz des Comparationscasus unter Beihülfe comparativer Partikeln in str. 242 unter Beihülfe separativ-comparativer Partikeln.

28. Beiträge zur älteren Geheimschrift der Slaven von Prof. Emil Kałużniacki. (Aus dem Jahrgange 1882 der Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften [CII. B., I. Hft. S. 277] besonders abgedruckt.) Wien 1883, 24 str., vel. 8°, C. 25 kr.

29. Pamjatnik glagoličeskoj pisьmenosti. Marinskoe četveroevangelie s priměčanijami i priloženijami. Trud I. V. Jagića. Izdanie obdělenija russkago jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk. Sanktpeterburg-Berolini apud Weidmannos, 1883, XXX + 607 str. in 2 fotolit. snimka 4°. Zadržaj: Vvedenie str. XXX; I. Tekst četveroevangelija str. 1—403. II. Priloženija: Otmětki pri tekstě str. 407—415; o paleografičeskich osobennostjach pamjatnika str. 415—422; o grammatičeskich osobennostjach pamjatnika str. 423—476; slovoukazatelь str. 477—607.

30. Psalterii Florianensis partem polonicam ad fidem codicis recensuit apparatu critico indice locupletissimo instruxit Wladislaus Nehring. Posnaniae apud J. K Župański, 1883, LI + 248 str., vel. 8°.

31. Miscellen von W. Tomaschek. (v „Beiträge zur kunde der Indogermanischen Sprachen herausgegeben von Dr. Ad. Bezzenberger", IX. Bd. 93 - 106 str. Göttingen 1884, vel. 8°; „verfasst zur Miklosich-feier"). Zadržaj: 1. Vesu „gut" auf europäischem boden. 2. Der illyrische verbalstamm daš. 3. Einige götternamen auf illyrischem boden. 4. Das illyrische suffix -ista. 5. Das illyrische deminutivsuffix -za 6 Das walachische suffix -šör. 7. Das ligurische nominalsuffix -aska.

32. Život Josefa Dobrovského. Sepsal V. Brandl. Zvláštni otisk ze sborniku Matice Moravské. V Brně 1883. 296 + VII str. vel. 8°. — Gl. Žurnal minist. narod. prosvěšč. Čast CCXXXIV. 1884. Avgust, str. 312–341 od Pl. Kulakovskega.

33. Tri glavne narodne svečanosti, božić, krsno ime i svadba. Sabrao po Boki-Kotorskoj, Crnoj-gori i Ercegovini i opisao Vuk S. Vrčević Rišnjanin. Pančevo 1883 270 str., 8°. — Zadržaj: Dio I. Božić str. 9—79; dio II. Krsno ime str. 83—144; dio III. Svadba str. 147—270.

34. Srpske narodne pjesme iz Bosne (ženske) po kazivanju svoje žene pribilježio S. N. Davidović. Pančevo, Jovanović 1884. 132 str. 8°. — V tej zbirki se nahaja 244 národ. pesnij.

35. Narodne humoristične gatalice i varalice skupio ih po Boki Kotorskoj, Crnoj gori, Dalmaciji a najviše po Hercegovini Vuk vitez Vrčević. U Dubrovniku 1884. 79 str., 8°. — 63 gatalic in 40 varalic.

36. Pomaški pěsni ot Čepino. Sъobščava dr. Konst. Jireček. Iz žurnala „Period. Spisanie" VIII., str. 79—94, vel. 8°.

37. A. A. Potebnja. Obъjasnenija malorusskich i srodnych narodnych pěsen. Varšava 1882. 268 + XI str. 8°. (Otdělьnyj ottisk iz Russkago filologičeskago věstnika.) Zadržaj: I. Malorusskija pěsennija vyraženija mysli „čto k čemu idet", „čto k čemu pristalo", str. 1—15. II. Lelju — polelju, lili — lalo, str. 16—38. III. Vesnjanki razměra (4 + 3 + 3) i 5 + 3) i dr. srodnyja pěsni, str. 39—230. IV. Vesnjanki (Petrovočnyja, Kupalьskija) razměra (5 + 4), str. 231 - 268.

38. Skazki i predanija Samarskago kraja. Sobrany i zapisany D. N. Sadovnikovym. S.-Peterburg. 1884. (Zapiski imperatorskago russkago geografičeskago obščestva po otděleniju etnografij. Tom. XII.) VI + 388 str. vel. 8°. velja 2 rub. 50 kop. — Ker je Dmitrij Nikolaevič Sadovnikov 19./31. decembra 1883 umrl, izdal je L. Majkov to zbirko, ki obsega 124 številk.

39. S. A. Priklonskij. Narodnaja žizn na Sěverě. Moskva 1884. 366 str. vel. 8°.

40. D. Ja. Samokvasov. Istorija russkago prava. Vypusk II. Proischoždenie Slavjan. Proischoždenie russkich Slavjan. Varšava 1884. X + 145 str. lex. 8°. cena 1 rub. 30 kop.

41. Lid a národ. Sebrané rozpravy národopisné a literární Františka Bartoše. (Moravská bibliotéka. Vydává Fr. Bayer. Ročník I. Čís. 16—23). Ve velikém Meziříčí, 1883. 244 str. 12°. 80 kr. *B. K.*

Popravek: V 10. snop. str 536. br 6. beri nam. Die „slovenischen" pravilno: Die slavischen Ortsnamen.

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.
Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.